Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

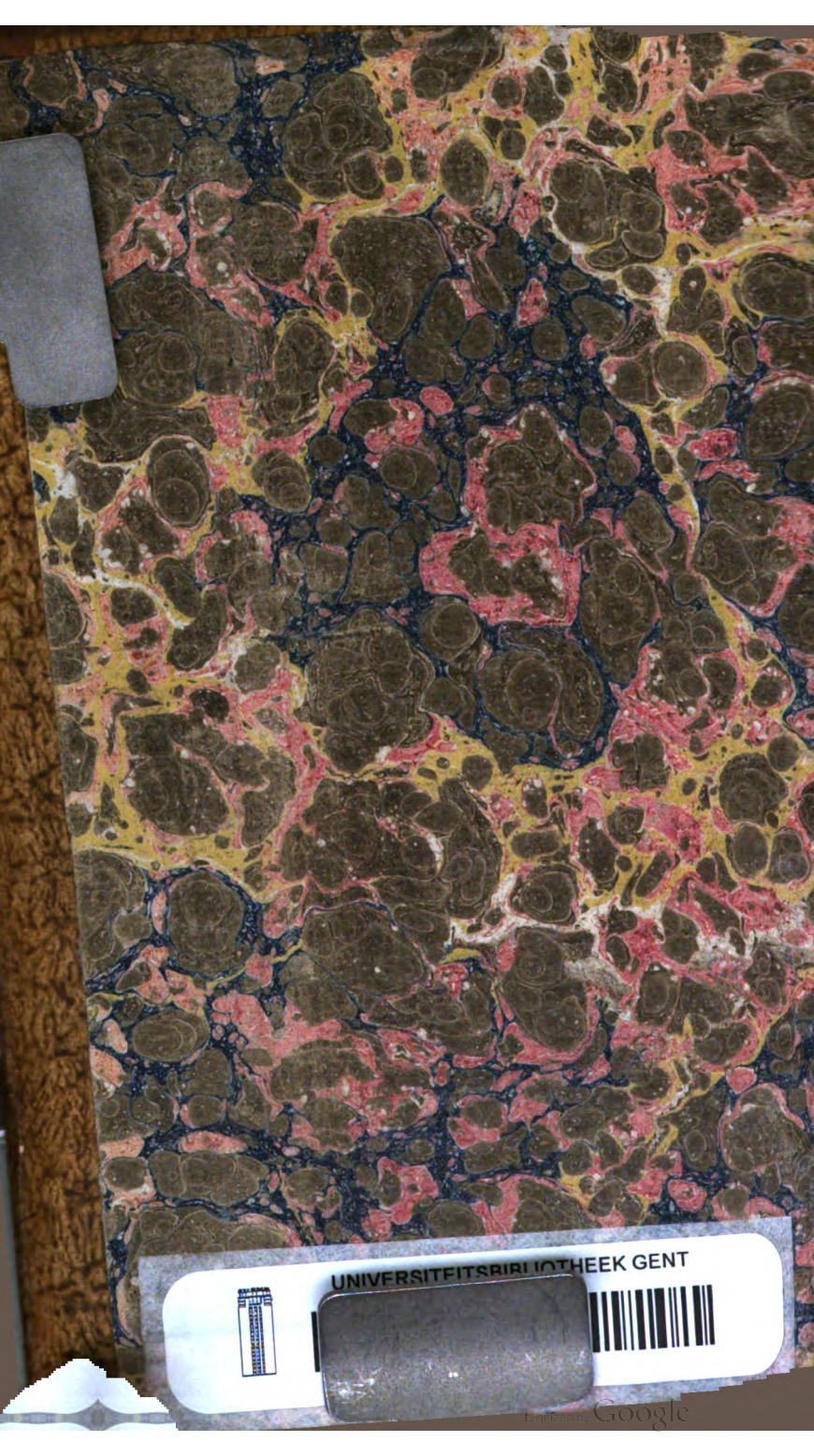
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

4 9562

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR

1826.

I. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 1. *Vrijdag den 6den Januarij.*

BERIGTEN.

PARIJS. De letteren, en vooral de bibliographie, hebben een aanmerkelijk verlies geleden door het afsterven van den geleerden BARBIER, oud Bibliothecaris van NAPOLEON, en voormalig bestuurder der bijzondere boekerijen van LODEWIJK XVIII; aan hem was men de Bibliotheken verschuldigd zoo van het *Directoire*, van de Consuls, van den Staatsraad, van de Galerij der Louvre, als van alle Koninklijke lustsloten. Zijne *nouvelle bibliothèque d'un homme de gout*, zijne *Catalogue de la Bibliothèque du Conseil d'état*, zijn *Examen critique des Dictionnaires historiques les plus répandus* en vooral zijne *Dictionnaire des ouvrages anonymes et pseudonymes* verzekerden hem een gevestigden en langdurigen roem, schoon hij sinds 1822 ambteloos leefde. Als ijverig medearbeider aan den *Mercure de France*, het *Magasin Encyclopadique* en *de l'Encyclopedie moderne* alleen zou hij reeds aanspraak op de achting der geleerde wereld hebben, die dan ook, met zijne bijzondere vrienden, dit verlies gevoelt en betreurt, vooral, als zij bedenkt, dat hij vóór zijn' dood aan eene rustplaats werd

ontrukt, die hij zelf had daargesteld, waarin hij zijn leven had doorgebragt en waar hij alle boeken, tot zijne nasporingen onontbeerlijk, bijeen had; en, niet bevoorregt door de fortuin dat hij zich aan arbeid boven zijne krachten moest begeven, waaronder zijn ligchaam weldra bezweek.

PARIJS, *den 28sten December.* De Aardrijkskunde heeft heden weder een gevoelig verlies geleden. De heer BARBIÉ DU BOCAGE, Lid van de Akademie der Opschriften en fraaije Letteren, Aardrijkskundige bij het Ministerie van Buitenlandsche zaken en Hoogleeraar bij de letterkundige Faculteit der alhier gevestigde Akademie, bezweek voor een' aanval van beroerte. De atlas van *Anacharsis* Reize had zijn' roem gevestigd; en geheel zijn leven door ging hij voort, met de plaatsbeschrijving van Griekenland en van de klassieke gronden in 't algemeen te beoefenen. Hij bereikte den ouderdom van 65 jaren, en moet, behalve twee zonen, die met goeden uitslag zijn voetspoor volgen, over zijn vak van studie vele belangrijke aanteekeningen nalaten.

BRUSSEL *den 29sten December.* Heden overleed hier de beroemde Historie-schilder J. L. DAVID, in den ouderdom van ruim 78 jaren, zijnde in 1756 te Parijs geboren. Naauwelijks 18 jaren oud begaf hij zich naar Italie, waar hij zich verscheiden jaren onthield, en door zijne reusachtige vorderingen in het door hem gekozen historisch vak zoo wel den lof en de goedkeuring der kunstkenners te Rome afperste, als weldra de toejuiching zijner Landgenooten behaalde. De *eed der Horatiers*, op last van LODEWIJK XVI geschilderd, verbreidde zijn' roem algemeen, en door het tafereel van *Brutus*, *die zijne zonen veroordeelt*, handhaafde hij denzelven meer en meer. Later in de groote Fransche staats-omwenteling ingewikkeld, door onderscheiden posten, behoorde hij onder de partij der hevigste democraten, en ontkwam, bij de afwisseling der bovendrijvende factien, waarschijnlijk uit eerbied voor zijn talent, ter naauwernood de guillotine. In 1799 stelde hij zijne *Sabijnen* ten toon, en rees met BUONAPARTES verheffing mede, wordende einde-

dijk eerste Schilder van dien Keizer. Nu schilderde hij vele plegtige oogenblikken uit het leven van zijn' magtigen begunstiger, waaronder die der *Kroning* en de *Overtogt van den St. Bernard* nog als Consul, het meest beroemd zijn, gelijk hij te voren, op last der Nationale vergadering, onderscheidene tafereelen der omwenteling, en inzonderheid den *Eed in de Kaatsbaan* had afgemaald. Dat hij onder NAPOLEONS regering tot Ridder, Lid van het Legioen van Eer, en van het Nationaal Instituut bevorderd werd; en dat vele buitenlandsche Kunstakademien hem daarin volgden, was, bij zoo groote kunstverdiensten, niet meer dan natuurlijk. Na de tweede terugkomst van de BOURBONS in Frankrijk moest hij echter als een der regters van LODEWIJK XVI zijn geboorteland ruimen, werd zijn naam als Lid van 't Instituut doorgeschrapt, en leefde hij sedert 1816 alhier als ballingSommige meenen, dat door tusschenkomst zijner kunstvrienden de vrijheid, om in Frankrijk terug te keeren hem eindelijk verleend was; zeker is het, dat hij daarvan geen gebruik maakte, en als Historie- en Portraitschilder tevens (onafhankelijk van de staatkundige gevoelens vroeger of later beleden) hem in deze stad, die hulde bewezen en die achting werd toegedragen, welke een talent verdiende, dat, daar de Kunstgraveur MOREAU zijne beste stukken door de graveernaald heeft vereeuwigd, algemeen wordt bewonderd.

MIDDELBURG. De Provinciale Geneeskundige School voor de Ontleed-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkunde en Natuurlijke Historie, alhier voor een jaar gevestigd, en waarbij de Heeren Jonkh. B. DE JONGE, J. DE MAN Jz., J. VAN DAALEN en J. PRIESTER het Lectoraat ieder in zijn vak onvermoeid waarnamen, telt reeds meer dan 25 leerlingen; en het tweede halfjarig examen, ten overstaan der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt op den 21 December L. J., heeft bij ondervinding de nuttigheid eener inrigting gestaafd, welke zoovele kan toebrengen tot de verbetering der Genees- en Heelkundige behandeling vooral ten platten lande.

HAARLEM. Wij ruimen eene plaats in voor de onderstaande mededeeling.

Mijn Heer!

Onlangs met veel genoegen de Verhandeling over eenige vroegere Zeetogten der Nederlanders, door Professor M o l l, lezende, vond ik daarin het volgende, aangaande den Enkhuizer Loods en Stuurman L. J s z. W a g h e n a e r. „ In 1585 gaf L u k a s J a n s z o o n „ W a g h e n a e r te Leyden bij P l a n t y n, een zee„ atlas of zoogenaamden spiegel der zeevaart uit. — „ Dit boek werd zoo beroemd bij zeevarenden van „ alle volken, dat de Engelsche zeevaarders nog meer „ dan eene eeuw later een zeeboek een W a g e n e r „ plegen te noemen." De aanhaling van dit boek herinnerde mij, dat ik 'er een exemplaar van bezat: namelijk den Vierden Druk, waarvan de titel benevens de Kompassen, Wapens enz. op de Kaarten, met goud zijn afgezet. In dat werk vindt men ook van onzen geleerden landgenoot J a n u s D o u s a den jongen een Nederduitsch klinkdicht, en, daar hij meer als Latijnsch dan als Nederlandsch dichter bekend is, voeg ik dit stuk hierbij, of gij ook mogt verkiezen, om 'er gebruik van te maken voor den *Alger. Konst- Letterbode;* zie hier hetzelve, letterlijk:

SONNET

Wie can met eenich dicht u lof seer groot wtspreecken
O tweeden Typhis; ô den Proteo ghelijck,
Welck men de sleutels gheeft der Nereïdsche rijck?
Want gij de slooten hebt van Tethys op ghestreecken
Al van de Noordsterr' af tot d'Antarcktickssche streecken,
En hebt al int Thresoor ontdeckt ons rijckelijck
Van daer t' vlammich ghespan van Cijnthius schijnlijck
Oprijst, tot daert ghedrenckt wert in de blauwe beecken.
O costelijck Thresoor, welck wt de swarte baeren
Van Charon menich hoeft, en d'uwe naem vermaert

Van

Digitized by Google

Van den vergetel-vloet ſal eewelijck bewaeren.
Daerom ghij die van west tot d' ooste ſanden vaert,
Hebt ghij niet dit Threſoor, ghij ſoecken ſult verlooren
Den Indiaenſchen ſchat en d' Oosterſche Threſooren.

I. Dousa Fil.

Het zal u niet onbekend zijn, dat Dousa eerſte Bibliothecaris was bij de boekerij van 's Lands Hoogeſchool te Leyden, doch ſlechts 24 of 25 jaren oud werd.

Ontvangt hierbij mijn' vriendelijken groet en verdere dienstaanbieding

A. v. d. WILLIGEN.

Dingsd. 20 Dec.
1825.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN.

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GELEGENHEIDS-GESCHRIFTEN. Redevoering gehouden bij gelegenheid van de plegtige uitreiking der Eerepenningen aan de bekroonde Tentoonſtellers van voortbrengſelen der Natio. nale Nijverheid te Haarlem, op den 10den Augustus 1825, door Mr. J. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS, benevens het Dichtſtuk op den lof der Nederlandſche Nijverheid, ter zelfde gelegenheid uitgeſproken door VINCENT LOOSJES, te Haarlem, bij Vincent Loosjes, 1825. 47 bl. gr. 8vo.

Welk Nederlander, die de Tentoonſtelling der voortbrengſelen van Volks-Nijverheid, welke dit jaar te Haarlem plaats heeft gehad, bezocht, mogt niet in de beſchouwing derzelve eene rijke bron van genoegen, en eene gegronde reden van blijdſchap en dankbaarheid vinden, door zich te overtuigen, dat de Nederlandſche Nijverheid in vele opzigten, noch in verſcheidenheid, noch in keur van voortbrengſelen, voor die van andere Volken behoeft te wijken en ſomtijds zelfs dezelve overtreft? Waarlijk, elk Nederlander moest zich getroffen gevoelen van het geluk in een land te leven, waar nijverheid en werkzaamheid

Digitized by Google

der Ingezetenen, onder de beſcherming eener Vaderlijke Regering, zich zoo vrij en onbelemmerd kunnen ontwikkelen. Ons Vaderland moge dan niet meer alle die bronnen van rijkdom en welvaren bezitten, waariu hetzelve zich te voren mogt verheugen, wanneer de nijverheid 'er zoo zeer bloeit, als wij met regt uit de plaats gehad hebbende Tentoonſtelling mogen opmaken, bezit hetzelve nog zooveel inwendige kracht en werkzaamheid, dat wij de toekomst met een gerust oog kunnen te gemoet zien.

De beide ſtukken, het eene in proza, het ander in dichtmaat, door de Heeren Mr. J. H. Onderdewijngaart Canzius, en V. Loosjes, op den 10den Augustus l. l., bij gelegenheid der plegtige uitreiking der Eerepenningen, uitgeſproken, ſtrekken beide, om de gevoelens van den Nederlander tot eene dankbare vreugde te ſtemmen, over de voordeelen, welke hij thans mag genieten. Het is waar; de eerstgenoemde ſpreker erkent het, bl. 13 en volg., het breede veld der ſlijting onzer vervaardigde goederen is voor ons, door de maatregelen onzer naburen gedeeltelijk, ontoegankelijk geworden; onze voorraadplaatſen zijn te hoog opgeſtapeld, en wij ondervinden een wezenlijk tijdelijk nadeel door de vulling onzer markten met vreemde goederen tot minderen prijs; maar zou de Nederlander dit euvel alleen willen genezen door klagen? Neen, zijne nijverheid moet en zal hem redden; hij overwint door kunst, vlijt en ſchrandere berekening elk beletſel, hetwelk hem daartoe in den weg ſtaat, en eindelijk komt hij alle zwarigheden te boven, zoodra hij zijne voortbrengſelen in deugd en prijs boven vreemde doet uitmunten.

Uitſtekend en welverdiend is de lof, welken de Redenaar op bl. 16, aan den ſtand der *Volks-Nijverheid* toebrengt, aan den ſtand van die edele Ingezetenen, die de mijnen van den Staat, dat is de bronnen van welvaren en rijkdommen ontginnen en tot voordeel brengen, die met hun vernuft, arbeid en inſpanning het Vaderland tot onverwelkbare eer en nut verſtrekken.

Na kort gewaagd te hebben van onderſcheiden maatregelen, die de hooge Regering des Lands tot ondersteuning en uitbreiding der Nederlandſche Nijverheid heeft genomen, beſluit de Redenaar, met eene toeſpraak aan de ſteden Gent en Haarlem, beide in de vroegere Vaderlandſche Geſchiedenis eervol bekend, wier beider luister door jongst gehouden Tentoonſtellingen is verhoogd.

Waardiglijk heeft de Dichter den lof der Nederlandſche Nijverheid bezongen; ſlechts weinige jaren van de ſlavernij bevrijd, verheft zich de Nederlandſche Nijverheid:

De

Digitized by Google

De leeuw ſchudt ſier en forsch de manen,
Wijl bij de ontrolde Oranjevanen
Hier Bat en Belg ter 'zege ſnelt, —
Daár bij des vredes milden zegen,
Hun nijverheid ten top geſtegen
De welvaart ſtout herroept, een gouden eeuw voorſpelt.

Wie twijfelen durft aan hun vermogen,
Sla ſlechts één' blik in Haarlems muur,
Nu 't brandpunt, Nijverheid! van uw welſlagend pogen,
Van 't ſchoon der kunst en der natuur?
Hij trede met ons in de zalen,
Die met de zegeteekens pralen
Van taai geduld, ontembre vlijt ....
Wij voelen 't hart van vreugde zwellen!
Hij wil, maar kan hun reeks niet tellen,
Uitroepend; Nederland zoo groot na zooveel ſtrijd!

Na de onderſcheidene ſoorten van voortbrengſelen, welke de Tentoonſtelling opleverde, aangeduid te hebben, na vooral bij de voorwerpen der Schilderkunst te hebben ſtil geſtaan, voert de Dichter eene ſtem ſprekende in, die de voortreffelijkheid der verleden tijden boven de tegenwoordige wil doen gelden:

Het [monster] mort: „ Die grootheid is ſlechts ſchijn:
„ Herrijst o vaadren! uit de graven,
„ Uw ſchimmenrij zal 't oordeel ſtaven,
„ Dat nu verblinding woest verbant:
„ Gij kendet niet deez' pronkvertooning,
„ Maar welvaart huisde in ieders woning,
„ En Handel en Fabrijk bloeide in uw Nederland.

„ o Schimmen! waart met mij de ſtraten
„ Van Haarlems grijze muren door,
„ En 't ijdel Feestgebaar ſchijnt u als mij verwaten,
„ Schoon 't juichend door de wolken boor';
„ Hoort gij nog weefgetouwen bonzen,
„ Nog wielen ſnorren, molens gonzen;

Digitized by Google

„ Waar hun gedruisch eens 't oor doorklonk?
„ o Neen! voor welvaarts-toonen — klagten; —
„ De naneef kent den naam vam grachten,
„ Van ſtraten naauwlijks meer, dien eens uw vlijt haar ſchonk.

„ Wat reſtte van uw gulden dagen
„ Stak werktuigdrift de hartaâr af;
„ En de armoê houdt vol ſchrik haar weenend oog geſlagen
„ Op der fabrieken gapend graf!
„ Ziet Zeevaarts — ziet des Handels wieken
„ Gekort; ziet Handwerk en Trafieken
„ Ook tot den afgrond neêrgedaald! —
„ Waartoe dan?..." maar 'k zie 't ondier vlugten;
't Schijnt voor den hellen glans te duchten,
Die eenskláps dit gewelf van allen kant omſtraalt.

Na deze krachtige verzen, welke ons voorkomen een der gelukkigſt geſlaagde gedeelten van dit Dichtſtuk uit te maken, volgt het antwoord van de Maagd van Nederland, waaruit wij als proeve ſlechts het volgende mededeelen:

— — — — — — — ban 't ijdel, 't laag benijden
Van vroeger welvaart, eens ontſproten op uw' grond.
Elke eeuw brengt haar genot, maar brengt ook hare ellenden,
Beſchouw wat gij bezit, — niet uw zoo wreed gemis,
Wat ongeſchonden bleef, — niet wat de tijd kon ſchenden,
Wat gij gewonnen hebt, — niet wat verloren is.

Met eene korte ode wordt het geheel beſloten, waarin de voortreffelijkheid en de invloed der gehouden Tentoonſtelling met geestdrift wordt bezongen. Zeer waar is hetgeen de Dichter zegt:

Neêrland! jubel, daar uw Handel
Zooveel vindt in eigen ſchoot
Waar zijn werkkring door vergroot.

Beide, Redevoering en Dichtſtuk, waren allezins waardig bij eene zoo plegtige gelegenheid te worden uitgeſproken. Wij beſluiten met den wensch en tevens met de overtuiging, dat deze Tentoonſtelling veel zal bijgedragen hebben

den, tot het bevestigen van den band van vriendschap en welwillendheid, tusschen de bewoners der onderscheiden gedeelten van Nederland, die zich mogen verheugen onder het bestuur van een' wijs en regtvaardig Vorst vereenigd te leven. Tot hetzelfde einde strekke nog nader de uitgave der beide aangekondigde stukken.

KUNSTEN.

GRONINGEN *den 26sten December.* Het Kunstlievend Genootschap *ter aanmoediging en bevordering van Nederlandsche Teeken- Schilder- en Beeldhouwkunst*, alhier sedert eenige jaren bestaande, hield den 20sten dezer deszelfs jaarlijksche Vergadering, welke vereerd werd met de tegenwoordigheid van Zijne Excellentie den Gouverneur dezer Provincie, die zich den titel van *Beschermheer* des Genootschaps heusschelijk had laten welgevallen. Nadat de Secretaris, de Heer J. VINKELES, een gunstig verslag van den staat en toenemenden bloei des Genootschaps, gedurende het verloopen jaar, had voorgelezen, deelde de Voorzitter, de Heer Med. Dr. H. WOLTHERS, onder gepaste aanspraken, de eere-prijzen aan de vervaardigers der drie best gekeurde stukken uit; namelijk, behalve een vereerend Getuigschrift, tien Dukaten aan den Heer DERK JACOBS POSTMA, wonende op het Hoogezand, voor eene schilderij, voorstellende een Drentsch Landschap op den middag; acht Dukaten aan den Heer BEERENT WIERTS KUNST, wonende te Groningen, voor een schilderstuk, voorstellende het Hoofd van den Apostel Petrus, en vijf Dukaten aan den Heer J. D. WOLTHERS voor deszelfs Echtgenoote, geborene H. G. J. BROCKES, mede te Groningen, voor eene teekening, zijnde een Fruitstuk. Deze aanspraken en uitdeelingen werden door Muzijk voorafgegaan, afgewisseld en besloten; en de geheele plegtigheid liep ten meesten genoegen der talrijk opgekomen, zoo gewone als buitengewone, Leden af, die, ziende, wat nu reeds tot stand is gebragt, in volgende jaren nog iets beters durven verwachten.

HAARLEM. Wij verleenen gaarne eene plaats aan den onderſtaanden, waardoor wij in ſtaat zijn aan het talent van een' Nederlandsch Kunſtenaar eenige hulde toe te brengen.

Gouda den 19den December 1825.

Mijn Heer en Vriend!

De volgende Bijdrage zult Uw Ed. wel willen plaats geven in uw geacht Tijdſchrift, *de Letterbode*, waardoor mij een bijzonder genoegen zal verſchaft worden. —

„ Onder de prachtige Gebouwen en Gedenkſtukken, op welke ons Vaderland, ſedert eeuwen zich beroemen mag, behoort voorzeker de Groote of St. Janskerk in de ſtad Gouda, bij de beminnaren van Kunst, in verſcheidene werelddeelen bekend, en door dezelve bezocht en bewonderd, vooral om de beſchilderde glasramen in dezelve, van welke de meeste vervaardigd zijn door de Gebroeders W. en D. Crabeth, toen te Gouda woonachtig, en van welke nergens eene Verzameling gevonden wordt, die deze in rijkheid en ſchoonheid evenaart: maar de vermaardheid dezer ſtad, door deze meeſterſtukken van vroegere en latere Bouwkunde en Schilderkunst, is te dezer dage aanmerkelijk vermeerderd en opgeluisterd, door een Schilderſtuk, geplaatst in de fraaije Gasthuiskerk op de haven alhier, welke aan eene der Roomsch Katholijke Gemeenten is afgeſtaan, thans bediend wordende door den Eerwaardigen Heer Pastoor J. Pauls.

Het Schilderſtuk ſtelt voor: JEZUS AFGENOMEN VAN HET KRUIS (*ter begraving*) en is vervaardigd door den Heer L. Moritz, Lid van het Koninklijke Nederlandſche Inſtituut, enz. enz. te Amſterdam; een man, wiens uitgebreide kundigheden, in verſcheidene vakken van Wetenſchappen, Schoone Kunſten, lmaak en letteren, gepaard met een edel karakter, hem alle eer en onderſcheiding waardig maken; en, zoowel als zijne hoogstverdienſtelijke Echtge-

noo-

noote, door verſcheidene, ook in het openbaar ten toon geſtelde, meesterſtukken van Schilderkunst, met den grootſten roem bekend en bekroond, en die den ouden roem der Hollandſche School in dit Kunstvak ſtaaft en veredelt.

Eene uitvoerige beſchrijving van dit voortreffelijke Schilderſtuk te geven, laat de aard en de ruimte van dit Tijdſchrift niet toe; alleen dit weinige, behalve het allertreffendst *Hoofdtafereel*, ziet men op den voorgrond, den rijken Raadsheer *Joſef van Arimathea*, in eene edele, bevelende en de grafplaats aanwijzende, houding, en aan zijne zijde *Nikodemus*, daar *drie bedienden van Joſef* het geſtorven ligchaam hebben afgelaten, en een *Romeinsch krijgsknecht*, zonder wapenrusting, mede behulpzaam is: — *Johannes* in een gebogen geſtalte, en met een oog en gelaat, dat diepe ſmart teekent, heeft de linkerhand van *Jezus* in de zijnen, welke hij ſchijnt te willen kusſen; — en meer achterwaarts, vindt men de *vrouwen*, die bij het Kruis ſtonden; onder welke *Maria*, de moeder, en *Maria Magdalena*, in houding en ſprekende gelaatstrekken uitmunten, terwijl een aftrekkende krijgsman, en de wegrijdende Hoofdman, op den achtergrond, zoowel als het in 't verſchiet liggend *Jeruzalem*, bij het ondergaan der zon, welke den vallenden avond aankondigt, het geheel van dit uitmuntende ſtuk voltooit." —

De beſchouwing van dit ſtuk, door verſcheidene beroemde Meesters en Kunstminnaars, heeft reeds de bewondering opgewekt en de hooge waarde van hetzelve doen ſchatten; landgenoot en vreemdeling *kome* en *zie*, en vervoege zich daartoe ten huize van den genoemden Eerwaardigen Pastoor, welke tot de beſchouwing gereedelijk gelegenheid geven zal. —

Inmiddels heb ik de eer mij met achting te noemen

Uw Ed. Dv. Dienaar

J. W. BUSSINGH,

Lid van het Koninklijke Nederlandſche Inſtituut, enz. enz.

GE-

Digitized by Google

GEDENKPENNINGEN.

BRAEMTS *Medaille, bij gelegenheid van het Huwelijk van* H. K. H. Prins FREDRIK en Prinſes LOUISE.

In de nieuwspapieren is vermeld, dat ter gedachtenis van het Feest der Vrijmetſelaars, den 19den Dec. l. l. in den Hage gegeven ter eere van het Huwelijk van hunnen Doorluchtigen Grootmeester, eene Medaille is geſlagen, en later ook aan Z. M. van hunnen wege overgereikt. Deze Gedenkpenning is door den Heer Braemt vervaardigd en ſtrekt zijn talent tot groote eer.

Op de eene zijde is de *Vrijmetſelarij* afgebeeld in de gedaante eener jonge en majeſtueuſe Vrouw, rijk uitgedost in een antiek costumum: Zij draagt een' ſluijer en is met een driehoekigen diadeem gekroond, waarop mende letter G leest, terwijl haar hoofd een' ſtraalkrans omgeeft. In de regterhand draagt zij een acaciatak, met de linker houdt zij twee kroonen van rozen en mirten op twee wapenſchilden, het een met F., het ander met L. geteekend; de voorletters van de namen der Doorluchtige Echtgenooten. Achter haar verheft zich een ſymbolisch altaar, zijnde het beeld op drie trappen en te midden van twee kolommen geplaatst, met J. en B. geteekend; onder aan de linkerzijde der kolom is een ſtruik acacia, welke een' kubiſchen ſteen overſchaduwt; aan de regter eenige rozen, en onder op de trappen andere zinnebeelden der Vrijmetſelarij. Deze ſchijnbaar vrij zamengeſtelde Ordonnantie is evenwel op de eenvoudigſte gelukkigſte en ſchilderachtigſte wijze uitgevoerd. Het omſchrift met ſymboliſche letters, bevat de Latijnſche woorden: *Ornat et auget.* Op de keerzijde ziet men in het midden een driehoek, met de letter G omgeven van verwijderende ſtralen, en geheel in de rondte met zeer kleine maconnieke teekens, maar zeer duidelijk gegraveerd dit opſchrift, hetwelk de gedenkwaardige omſtandigheid aanwijst, waarbij de Medaille geſlagen is: *In memoriam auguſtiſſimarum nuptiarum, fratrum libere ac fidelis ſilentii lege operantium, florentiſſima in Belgio ſocietas.* In het beeldje wordt zeer bewonderd, dat men het met een vergrootglas beziende, door den ſluijer heen, de zorgvuldige bewerking der gelaatstrekken kan nagaan, die dezelfde ideale ſchoonheid bezitten, als waardoor vroegere proeven in dit vak van den Hr. Braemt (onder andere het hoofd van Flora op de Medaille van de Gentſche Maatſchappij van Landbouw en Kruidkunde) mede gekenmerkt werden.

STER-

Digitized by Google

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Op den 23sten December l. l., heeft men, zoowel te Geneve als te Straatsburg, zeer merkbare Aardschuddingen gevoeld. In de laatste stad had zulks plaats tegen 5 ure des morgens. Het weder was stil, de wind was Zuiden, doch zwak; de Barometer was 2 l. gerezen en naderde tot de middelbare hoogte aldaar 27 d., 9 l.; de Thermometer stond + 0° R. Op den toren werden 'er onderscheidenlijk drie achtereen volgende schokken gevoeld. De rigting der schuddingen ging van het N. O. naar het Z. W. — Er loopen ook geruchten wegens eene ontzettende Aardbeving, die het eiland Sicilie zou geschokt en de Hoofdstad Palermo (*) geheel verwoest hebben; doch men meent gegronde reden te hebben, aan de waarheid derzelve tot nog te twijfelen.

HAARLEM. Ons medegedeeld zijnde vier Waarnemings-Tafels van de Luchtgesteldheid te *Paramaribo*, in de maanden *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Augustus* des jaars 1825, opgemaakt door den Heer Diepenink, Apotheker der Eerste Klasse in 's Rijks Hospitaal aldaar, willen wij de Resultaten derzelve onzen Lezers niet onthouden. De Inzender heeft geene Barometrische waarnemingen 'er bijgevoegd, dewijl volgens hem de stand des Barometers in die Kolonie bijna aan geene verandering onderhevig is; hoe gering die verandering ook moge wezen, doet het ons echter leed, dat hij dezelve ons onthouden heeft, daar hierdoor zijne waarnemingen in volledigheid verliezen. Wij moeten ons dus tot die met den Thermometer en Hygrometer bepalen, welke dagelijks driemalen gedaan werden; te weten 's morgens ten 6, 's middags ten 1 en 's avonds ten 10 ure, wanneer ook de wind en weersgesteldheid telkens zijn aangeteekend; van de eerste geven wij hier Tabelsgewijze een Overzigt, van de tweede een kort berigt van iedere maand.

TA-

(*) De bevolking dier stad wordt op 130.000 zielen geschat. Zie Bruining, Geogr. Woordenboek.

TAFEL.

Maanden	THERMOMETER. hoogste stand 's m.	hoogste stand 's mid.	hoogste stand 's av.	laagste stand 's morgens.	laagste stand 's mid.	laagste stand 's av.	gemiddelde hoogte.	HYGROMETER. 's morg.	's middags.	's avonds	GEVALLEN EN UITGED. WATER. gevallen	uitged. buiten de Zon.
Mei	79°	90°	79°	75°	80°	76°	80° 30	4° - 40° vocht.	6° droogte 42° vocht	0° - 40° vocht	477 l.	14 l.
Junij	78	89	79	73	82	75	78° 74	28 - 40 vocht.	10 - 35 vocht	20 - 35 vocht	428	29
Julij	78	91	80	74	80	76	80° 21	24 - 40 vocht.	10 - 35 vocht	20 - 40 vocht	239	35
Augustus	79	92	81	75	79	76	81° 42	39 - 28 vocht	28 - 10 vocht	35 - 20 vocht	204	28

Digitized by Google

Mei. De doorgaande weêrgeſteldheid is regen en betrokken lucht. De 22ſte was een heldere droogje dag; de Hygrometer bereikte 6° dr., den 25ſten 4° dr.; de buijen kwamen meest uit het Z. O. Met een N. O. wind was de regen meer aanhoudend en minder zwaar. Bij zware buijen draaide de wind ſomtijds geheel Z. W.; de grootste daling van den Thermometer bij eene bui, is 10°, de zwaarſte regen 63 l. water in één uur tijds.

Junij. Doorgaans eene betrokken of bewolkte lucht; minder aanhoudende regen, doch meest in den achtermiddag een min of meer zware regenbui. Alleen op vier dagen viel geen regen. Bij zware regenbuijen draaide de wind dikwijls geheel Z. W. en was zeer onbeſtendig; de wind veranderde wijders meestal bij ieder opkomende bui.

Julij. De doorgaande luchtsgeſteld is helder; in 't laatst der maand minder regenbuijen, dan in 't begin; de wind meest 's morgens Z. O. en 's middags ook meermalen Z. O., dan wel in de vorige maanden. Meest ſtille heldere avonden. De lucht ſchijnt volgens den Hygrometer drooger te worden, en de droge tijd te naderen. De wind N. W. draaijende, volgde hierop bij herhaling eene onweêrsbui uit het Z. O. De Thermometer zakte hierbij ſoms 12°. Ten $3\frac{1}{2}$ ure ſtond de Thermometer, geen regenbui vallende, gewoonlijk hooger dan ten 1 ure, en des avonds altijd hooger, dan 's morgens.

Augustus. Doorgaans eene heldere luchtsgeſteldheid; de gevallen regen is bij buijen, die meesttijds zeer ongelijk vallen; de wind 's morgens en veelal op den dag Z. O., draaijende ſoms geheel naar 't W. Grooter warmte dan in vorige maanden; den 7den ten 3 ure en den 28ſten op den middag, ſtond de Thermometer op 92°, herhaalde reizen teekende dezelve 91°. Na een W. wind draai, volgde veelal eene bui uit het Z. O.

De werktuigen, waarmede deze Waarnemingen verrigt den, zijn door den Heer K l e e m a n vervaardigd.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1825 Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	29. $5\frac{1}{4}$	$37\frac{1}{2}$	Z. t. O.	meest betrokken.
	29. $5\frac{3}{4}$	39	Z.	
	29 6	35	Z. t. W	

Digitized by Google

1825. Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	29. 5½	32	Z. t. O.	's morgens bewolkt, verder betrokken, dampig.
	29. 5¾	35	Z. Z. O.	
	29. 6	32½	Z. O. t. Z.	
30	29. 5½	33	O.	op den middags bewolkt, voor 't overige betrokken, iets dampig.
	29. 5¾	35½	O. t. N.	
	29. 5?	35	O. N. O.	
31	29. 6	36	Z. W.	meest omtrent betrokken, buijig, 's avonds ſneeuw met wind.
	29. 6½	40	Z. W. t. Z.	
	29. 8	34	Z. Z. W.	
1826 Jan. 1	29. 8	33	Z. Z. O.	bewolkt, iets dampig, 's avonds ſneeuwachtig.
	29. 9	34½	Z. O.	
	30 0	34	O. Z. O.	
2	30. 0	30½	Z. O. t. O.	helder, 's avonds windrig.
	30. 0	34½	Z. O.	
	30. 0¼	30	O. Z. O.	
27	30. 0	29	O.	voormiddag helder, windrig, middags bewolkt, verder betrokken, harde wind.
	30. 0	33	O. t. N.	
	30. 0	31	O. t. Z.	

BEKENDMAKINGEN.

Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven en is alom verkrijgbaar geſteld:

A. H. NIEMEIJER, *Waarnemingen op Reizen in en buiten Duitschland*, met herinneringen van merkwaardige levensgevallen en tijdgenooten in de laatſte vijftig jaren, 4e. Deel met platen, gr. 8vo.

Dit Deel bevat het eerste gedeelte van de *Reis der wegvoering naar Frankrijk in* 1807 dezes beroemden mans; van de drie vorige deelen, behelzende zijne *Reize naar Engeland en Holland* zijn nog eenige exemplaren voorhanden. — Dezelve debiteert met ſucces;

J. CRAWFURD, *De Indiſche Archipel, in het bijzonder het Eiland Java*, beſchouwd in de Zeden, Wetenſchappen, Talen, Godsdienst, Beſchaving, Koloniale belangen en Koophandel van derzelver Inwoners, 3 Deelen, kompleet met platen en een kaart van den Archipel, gr. 8vo.

NB. *Bij dit Nommer worden uitgegeven het Register, Titel enz. van het IIde Deel des jaars* 1825.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 2. *Vrijdag den 13den Januarij.*

BERIGTEN.

HUCKNAL. Een bevallig Grieksch Praalgraf van wit marmer, is ter gedachtenis van Lord BYRON in de kerk van Hucknal Torcard, nabij Newstead-Abbey opgerigt. Men leest daarop dit opschrift: „Hier rusten, bij zijne voorvaderen en moeder, de stoffelijke overblijfsels van GEORGE GORDON NOEL BYRON, Lord BYRON van Rochdale, in het Graafschap Lancaster, de Schrijver van de pelgrimmaadje van *Childe Harold*. Geboren te Londen 22 Januarij 1788, overleed hij te Misolonghi in Westelijk Griekenland den 29 April 1824, strijdende, om aan dit gewest deszelfs ouden luister en vrijheid terug te geven: zijne zuster AUGUSTA MARIA LEIGH heeft dit marmeren grafgesteente doen oprigten, om zijne gedachtenis te heiligen." Alle dagen komen 'er lieden van allerleijen rang, om dit gedenkteeken te beschouwen, ja de bedevaart derwaarts is zoo talrijk, dat een vreemdeling 'er een met ingebonden boek heeft aangeboden, waarin de namen der bezoekers zullen opgeteekend worden.

Digitized by Google

CUMNOCK. In den ouderdom van 67 Jaren overleed hier in September ll. de geleerde Werktuigkundige JAMES TAYLOR, die het eerst bedacht was, om de Stoomwerktuigen op de zeevaart toetepasſen. In 1788 reeds nam hij op het meer Dalswinton, gezamenlijk met den Heer MILLER, de eerſte proeve met de Stoombooten; deze wel geſlaagd zijnde, hernieuwde hij dezelve het volgend jaar in het kanaal van Forth en Clyde, daarbij van grooter vaartuig en grootere machine gebruik makende. Ook deze tweede proefneming gelukte, daar de boot, bij die gelegenheid gebruikt, zeven mijlen in het uur aflegde. Gebrek aan vermogen belette den Heer TAYLOR deze ontdekking zich ten nutte te maken; en langs dien weg hebben FULTON en BELL roem en voordeel van deze gelukkige toepasſing ingezameld.

QUEDLINBURG. In Julij des verloopen jaars, overleed alhier na een langdurig lijden de Conſistoriaalraad en leeraar JOH. HEINR. FRIEDR. MEINEKE in den ouderdom van ruim 80 jaren, zijnde, ook in deze ſtad, den 11 Januarij 1745 geboren. Hij werd, na het vroegtijdig verlies zijns vaders, opgevoed door zijn' oom den Natuuronderzoeker GÖZE, ſtuderende vervolgens te Helmſtadt en Halle in de Godgeleerdheid; maar hij wijdde zich aan het ſchoolwezen, klimmende als onderwijzer van het Gymnaſium ter dezer ſtede in 1780 tot het Rectoraat op, dat hij tot 1802 waarnam, en toen den leeraar CRAMER opvolgde. Alleen in zijn laatſte levensjaar verboden hem zijne ligchaamskrachten den kanſel te betreden. Hij was een man, die veel kennis in de Natuurlijke Hiſtorie bezat, waarvan eenige proeven voorkomen in de *Schriften der Naturforſchende Geſellſchaft* te Berlijn, waarvan hij medelid was. Hij dichtte met goeden uitſlag in zijne moedertaal en in 't latijn, en bezat eene voorbeeldeloze vlugheid in zijn' letterarbeid. Gedurende zijn onderwijzersjaren verſcheen van zijn hand eene overzetting van *Aelianus*, en later eene van *Lucretius*; maar na dien tijd werd hij een zeer vruchtbaar Schrijver; als zoodanig zijn van hem bekend: *Die Synonyme der Deutſchen*, 3 Th.; *die Verskunst der Deutſchen* 2 Th.; *Materialien zur Er-*

Digitized by Google

Erläuterung des Sittenlehre 4 Th.; *die Bibel, ihrem gesammtinhalte nach erläutert* A. T. 2 Th., N. T. 2 Th.; een *Theologisch Encyclopädisch Handwörterbuch*, en nog onlangs een *Handwörterbuch der Metrik*. Hij bleef dus tot zijn einde toe werkzaam en, wat 'er aan deze werken moge ontbreken, zij zijn voorzeker als blijken van zulk een' grooten volhardenden ijver bij ver gevorderden ouderdom, der opmerking overwaardig.

DEVENTER *den 2den Januarij.* Heden is door den Raad dezer ſtad tot Hoogleeraar in de Regten aan het alhier gevestigd Athenaeum benoemd de Heer Mr. J. DUYMAER VAN TWIST, ter vervulling der opengevallen plaats, door het vertrek van den Hoogleeraar Mr. H. COCK, naar Leydens Hoogeſchool.

UTRECHT *den 2den Januarij.* 's Rijks Munt heeft in het laatst des verleden jaars een groot verlies geleden, door het overlijden van den Eerſten Stempelſnijder der Munt en der Kantoren van Waarborg der gouden en zilveren Werken, de Heer DAVID VAN DER KELLEN, Senior, in den ouderdom van 62 jaren, een man, die door zijn' ijver en kunde in eene hooge maat, de achting van alle, die in de gelegenheid waren, hem in zijne werkzaamheden na te gaan, verdiend. Hij was een waardig leerling van wijlen den Medailleur HOLTZHEY, en wordt, zoo door zijn talent, als ook door zijne onafgebroken werkzaamheden, gedurende meer dan twaalf jaren aan 's Rijks Munt, als een verdienstelijk ambtenaar betreurd; hij laat een' Zoon, D. VAN DER KELLEN, Junior, mede aan 's Rijks Munt werkzaam, na, welke hoop geeft, dat hij eenmaal zijn' Vader zal kunnen opvolgen. De jongſte Tentoonſtelingen, te Amſterdam en te Haarlem, waar men eenige proeven van zijn talent in de Graveerkunst heeft gezien, geven daartoe eene gegronde hoop; de ſchaarschheid der Kunſtenaars, in dat vak, in ons Vaderland, doet deze verwachting des te meer op prijs ſtellen.

AMSTERDAM. Bij de Derde Klaſſe van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut, voor de oude Letterkun-

Digitized by Google

de, de Geſchiedenis van vreemde Volken en de Wijsbegeerte, geen antwoord ingekomen zijnde op in den jare 1823 uitgeſchreven Prijsvragen:

I. „ Wat hebben de oude Grieken, zoo ten opzigte van hun ſchrift en taal, als ten opzigte der kunſten en wetenſchappen van de Oosterſche Volken ontleend, en welk rigtſnoer zijn zij gevolgd, om hetzelve naar hunnen aard, behoefte en geſteldheid te veranderen, vermeerderen en verbeteren?"

II. „ Eene Geſchiedkundige navorſching omtrent den invloed, welken de volkplantingen der Romeinen in West-Europa gehad hebben, op de beſchaving der Europiſche volken?"

heeft de klaſſe beſloten die te herhalen; — en als nieuwe Prijsvraag voorteſtellen:

„ Een onderzoek, hoe de Wijsgeerige geest der Grieken uit hunne taal en fabelen kennelijk zij, om daaruit op te maken, in hoever de beoefening der Griekſche taal en fabelkunde tot echte Wijsgeerte kan opleiden."

Aan de Schrijvers van het best gekeurde en voldoende antwoord op elk dezer vragen zal worden toegewezen de gouden Eerepenning van het Inſtituut ter inwendige waarde van Driehonderd guldens. Aan den Schrijver, wiens antwoord hieraan het naast komt en zulks waardig wordt geoordeeld, zal de Klaſſe de uitgaaf van zijn werk aanbieden, met bijvoeging van zijnen naam, indien hij zich verkiest te openbaren en voorts aan hem een loffelijk getuigſchrift dienaangaande verleenen.

De ſtukken, die naar den prijs dingen, zullen in de Latijnſche, Nederduitſche, Franſche, Engelſche of Hoogduitſche taal met de algemeene Italiaanſche letter moeten geſchreven zijn en aan den vasten Secretaris van de Derde Klaſſe M. STUART vrachtvrij bezorgd worden voor het einde van het jaar 1826, zullende de uitſpraak in de Openbare Vergadering van 1827 geſchieden. De overige voorwaarden zijn dezelfde als voorheen (*).

AM-

(*) Zie *Algem. Konst- en Letterbode* 1821 Dl. II. bl. 280.

Digitized by Google

AMSTERDAM. De Eerſte Klaſſe van het Koninklijk Nederlandſche Inſtituut heeft tot Correspondenten verkozen de Heeren S. STRATINGH Ez., A. QUETELET, de eerſte Hoogleeraar te Groningen, de laatſte te Brusſel, en A. L. S. LEJEUNE, Med. Dr. te Verviers.

HAARLEM. Onderſtaande Latijnſche dichtregelen op het Gedenkteeken, ter eere van eenen Dichter opgerigt, wiens nagedachtenis elk Nederlander eerbiedigt, nimen wij hier eene plaats in.

EPIGRAMMA

IN

OBELISCUM

D. M.

RHIJNVIS FEITHII

S.

Suspice, quisquis ades Monumentum *grande, locavit*
Zwolla quod in luxus ambitioſa ſuos.
Daedala quod fecit Gabrielis *dextera, quodque*
Carmine caelatum non metuente mori;
Fornice complexum pia principis oſſa poëtae,
Ingenio cui non ſecla tulere parem.
Artis opus mirae, Polycleti *induſtria cui vel*
Mentoris *aut cedat* Praxitelis *ve labor;*
Nil ſplendore minus tumulis, quos barbara Memphis
Litoribus ſtruxit, Nile jocoſe, tuis.
Cum dabit exitio terras moderator Olympi,
Summaque ab Eōo luxerit axe dies;
Dudum ubi eſt moles, monumenta tot inclita prisca,
Regali quondam ſuſpicienda ſitu,

Digitized by Google

De pulvis haud quidquam, nisi nomen, et umbra (superfles,
Victa ruinoso procubuere solo,
Haec inlaesa, suis stans inconcussa columnis,
Pyramis audaci surget ad astra via.

VOP. HOR. ACKER.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GESCHIEDENIS. De uitrusting en ondergang der Onoverwinnelijke Vloot van PHILIPS II in 1588 door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, te Haarlem bij Vincent Loosjes 1825, XIV en 312 bl. gr. 8vo.

Is de geschiedenis van het lot der volken, de heilzame voedster van ware menschenkennis, en te gelijk, de heldere spiegel der volmaakte wijsheid van Hem, die het bestuur der geheele wereld, niet willekeurig of redeloos, maar volgens de volmaaktste bedoeling inrigt? dan is ook gewis de beoefening dier geschiedenis voor alle weldenkenden eerwaardig, en van het hoogst belang. Wij betuigen om die reden, ook onzen verdienstelijken landgenoot den Heer Scheltema den reinsten dank, voor het hier boven aangekondigde boek, waarin de Schrijver zulk een' rijken schat van kennis ten toon spreidt, zoo wel aan de historieschrijvers uit alle landen, waarmede ons Vaderland immen in eenige betrekking stond, als aan de eerste geheime beweegredenen der Staatkunde van verschillende Hoven. Het onderwerp hier behandeld, betreft een gewigtig punt in de geschiedenis van Europa; en wij houden ons overtuigd, dat elke vreemdeling, die met aandacht de lotgevallen der wereld beschouwt, (onder alle beschaafde volken) dit boek, was het in zijne eigen taal, op die onderhoudende wijze en in dien gekuischten stijl geschreven, waarin wij Nederlanders het ontvangen, met een dankbaar welgevallen lezen zoude, en met hoe veel regt mogen wij dan niet verwachten, dat dit boek bij allen, aan wien ons Vaderland dierbaar is; dubbeld welkom zal zijn: want, is het onderwerp een gewigtig punt in de geschiedenis der volken, het is een der meest schitterende starren aan den hemel van onze eigene Vaderlandsche geschiedenis. Het is waar, wie de Va-

der-

Digitized by Google

derlandſche hiſtorie ſlechts oppervlakkig kent, weet ook, dat Spanje eenmaal eene zoogenaamde Onoverwinnelijke Vloot uitrustte, om vooral de magt van Engeland te vernietigen; ook weet hij, dat het oogmerk van deze uitrusting niet bereikt is; maar nog nimmer is de uitrusting deser Vloot, nog nimmer zijn 'er toebereidſelen tot wederſtand in Engeland, en vooral is nog nimmer de onvermoeide ijver, de onoverwinnelijke moed van ons worſtelend Vaderland in die oogenblikken, opzettelijk behandeld, en in het helderst licht geſteld; in tegendeel, de Engelſche Geſchiedſchrijvers (in alle tijden naijverig op den roem van andere Natien) ſchenen de Nederlanders geheel op den achtergrond te plaatſen; ook zelfs de Spaanſche geſchiedſchrijvers van die dagen konden niet dulden, dat de weêrſpannelingen, gelijk zij ons noemden, zich de eer zouden aanmatigen, als hadden zij Spanjes hoogmoed helpen vernederen; en onze eigen geſchiedſchrijvers konden op het uitgeſtrekte veld, dat voor hen lag, niet bij elken voetſtap (hoe gewigtig dan ook) ſtilſtaan. Hiertoe werd een kundige vriend der oudheid, een onvermoeide onderzoeker van oorzaken en gevolgen vereischt, en juist zulk eenen ontmoeten wij volkomen naar wensch, in den ſinds lang met roem bekenden ſchrijver van het werk, dat voor ons ligt. Na eene opdragt aan zijne Koninklijke Hoogheid Prins Frederik der Nederlanden, eene opdragt door geene enkele ſmet van laffe vleijerij ontſierd, maar gekenmerkt door het eenvoudig ſchoon der waarheid, die uit het hart van den echten Nederlander ſpreekt; na deze opdragt, en een voorberigt, waarin de ſchrijver de aanleiding tot het behandelen van zijn onderwerp aan zijne Landgenooten doet kennen, vinden wij eerst eene korte maar zaakrijke Inleiding, die den ſchrijver niet minder eer aandoet, dan het geheele werk. Ware vaderlandsliefde en beſcheidenheid, (dat kenmerkend ſieraad van bekwaamheid) zouden ons den ſchrijver doen hoogachten, ook, ſchoon de Onoverwinnelijke Vloot, gelijk hij ons die, van daar de kielen eerst op ſtapel werden gezet, tot daar zij met al de pracht en rijkdom van Spanje en deszelfs kolonien, vernield en verſplinterd het ſpeeltuig der golven van den Noorder Oceaan waren, de eerſte lettervrucht was, waarop hij zijn Vaderland vergastte. Wie toch waardeert niet met eene ſoort van geestdrift, het ongekunſteld gevoel van eigenwaarde, vereenigd met de edelſte ſchroomvalligheid? daar, waar de ſchrijver aan het einde der Inleiding zegt, na dat hij de rijke bouwſtof tot zijn onderwerp had aangetoond bladz. 8.

„ Of ik van deze voordeelen een waardig gebruik heb
„ gemaakt, en of de taak voor mijne krachten in gevorderden
„ leeftijd en bij een ander hoofdberoep, niet te zwaar is ge-

 „ weest,

Digitized by Google

„ weest, zal ik het liefst door anderen laten beoordeelen. „ Ik heb de taak met jeugdigen lust en mannenmoed op„ genomen en naar vermogen afgewerkt." Het werk zelf is in twee Verhandelingen afgedeeld; beide zijn door den ſchrijver in onderſcheidene letterkundige Vergaderingen (die ons Vaderland tot eer verſtrekken) voorgelezen; en de algemeene toejuiching, waarmede deze voorlezingen bekroond werden, bragt niet weinig toe, om het beſluit tot eene verdere uitwerking en tot eene algemeen gevorderde uitgave te bekrachtigen. In de eerſte Verhandeling, ſtelt de ſchrijver de uitrusting, de oorzaken van, en voorbereidingen tot den aanleg, voor oógen; als ook de ſtaatkundige handelingen van Philips van 1585 — 1588; vervolgens de toebereidſelen en uitrusting in Spanje, benevens de uitrustingen en verrigtingen van den Hertog van Parma, van 1586 tot 1588, dan den vredehandel tuſſchen den Koning van Spanje en de Koningin van Engeland. Dat deze uit ſtaatlist van de eene, en vrees voor de verbazende toerusting van de andere zijde voortvloeide, toont de ſchrijver duidelijk; zoo wel als dat onze wijze voorvaderen, in dit vreemd verſchijnſel, de neiging van Koningin Eliſabeth, om het belang der Nederlanden aan hare veiligheid op te offeren, doorzagen. Nog toont ons deze eerſte verhandeling toerustingen ter verdediging, verrigtingen van de Koningin van Engeland, en verrigtingen en toerustingen in de Vereenigde Nederlanden. De lezers vinden in deze verhandeling een ſchat van zaken, die zij in zulk een' keurig verband vruchteloos elders zouden zoeken; de eerſte grond, waaruit het voornemen van Koning Philips den II. ontſproot, om de krachten van zijn Rijk te verſpillen tot het uitrusten van zulk eene monsterachtige vloot wordt ons hier aangetoond; deze grond was, trotſche haat tegen het Protestantisme, dat het natuurlijk gevoel van regt of aanſpraak op zedelijke en burgerlijke vrijheid doet ontwaken, en zucht, om zich aan Engeland, dat Spanjes koophandel benadeelde, te wreken. Engeland was door Philips en door den heerschzuchtigen Paus ſinds lang beſchouwd als een voorname ſteun van het opbloeijend Protestantisme; deze moest omvergerukt, en het gevolg daarvan zoude zijn, het ten onderbrengen van ons worſtelend Vaderland, dat het Spaanſche juk had afgeſchud. Geheele zamenweefſels van list worden hier ontvouwd, de geheimſte drijfveren van onderſcheidene mogendheden worden aanſchouwelijk gemaakt; en het onwankelbaar vertrouwen van ons voorgeſlacht op de regtvaardige zaak, die gehandhaafd werd, en op de hulp des Almagtigen, zien wij op de krachtigſte wijze geteekend.

In de tweede Verhandeling, zien wij ons de treffendſte ſchilderij van het lot der met zoo veel trotschheid,

Digitized by Google

heid, met zooveel zelfvertrouwen en vermetelheid, toegeruste vloot opgehangen. Wij vinden hier 1. de verrigtingen met, en het lot van de Vloot, van het vertrek van Lissabon tot op het ankeren voor Calais; — 2. lotgevallen en bedrijven van den Hertog van Parma. — 3. lot der Spaansche vloot, van het ankeren van Calais, tot op het afhouden der Engelschen. — 4. verder lot en den ondergang der Vloot; in dit gedeelte van het werk, heeft (zouden wij haast zeggen) de schrijver zich zelven overtroffen. Neen, het eenvoudig schoon der ware geschiedenis is voorzeker, zonder dichterlijke sieraden, nooit levendiger, nooit meer belangwekkend voorgesteld. Wij zien de schepen, door Roomsche kerkplegtigheden gewijd ter verdelging van een Koningrijk, waarover de Paus de heerschappij waant te bezitten, uitzeilen, doch wij zien ook deze schepen door den adem des Almagtigen verstrooid, door de veel kleinere schepen van Britten en Nederlanders aangevallen, verbrand, in den grond geboord, of genomen. De trotsche bevelhebbers, die zich in het Protestantsche bloed dachten te baden, zien wij met vervloeking tegen de ketters op de lippen sneuvelen, gevangen nemen, of van gebrek omkomen. Ja eindelijk zien wij het overschot der Spaansche zeemagt, aan de kusten van het toen nog woest Ierland het verschrikkelijkst lot ondergaan, zoodat slechts weinig wrakken in de Spaansche havens binnensluipen, en eenwige schande over dat Rijk verspreiden. Met regt vergelijkt de schrijver, die ons reeds te voren had doen opmerken, dat wij in de oude en nieuwe geschiedenis slechts twee voorbeelden vinden, die de vermetele toerusting der Onoverwinnelijke Vloot, en den met schande gestraften hoogmoed van den dwingeland evenaren, de toerusting van het leger en de vloot van Xerxes tegen de Grieken namelijk, en die van Buonapartes leger tot het ten onderbrengen van Rusland en geheel Europa, — met regt zeggen wij, vergelijkt de schrijver het lot der zoogenaamde Onoverwinnelijke Vloot, met dat van Buonapartes legerbenden, welker overschot, door koude, gebrek, en vijandelijke aanvallen, vernield, verarmd en verstrooid den dwazen hoogmoed des tijrans vereeuwigd heeft. Vooral beveelt zich het werk van den Heer Scheltema aan, door het hoofdvereischte van den waren wijsgeerigen Geschiedschrijver; het opmerkzaam maken namelijk, op de Goddelijke Voorzienigheid. Kleine bekrompene zielen die het onbevatbaar Opperwezen naar hunne eigene beuzelachtige begrippen afmeten, mogen dit onwijsgeerig vinden; wij beschouwen deze met medelijdende toegevendheid, want hoe toch zouden zij zich kunnen verheffen, om de Godheid als een wezen te beschouwen, waar voor

Digitized by Google

niets klein, niets groot beſtaat; maar dat het Heelal ſlechts als een volmaakt geheel, waarvan de afzonderlijke mensch en zijne handelingen geen mindere ſchakel uitmaakt, en geen mindere Almagt tot zijne voortduring vordert, dan de millioenen zonneſtelſels, beſchouwt; neen, zulk een denkbeeld kan in het zwak, in het ongeoefend brein van voortgelijke waanwijze niet gevormd worden.

Voorts lezen wij nog in het voor ons liggend werk, vooreerst: verrigtingen van Philips na de uitkomst, ten tweede: verrigtingen van den Hertog van Parma, ten derde: verrigtingen van Koningin Eliſabeth, en eerſte gevolgen in en voor Engeland; ten vierde: verrigtingen in de Vereenigde Nederlanden en eerſte gevolgen voor dezelve; ten vijfde beſluit; alles even belangrijk en den Geſchiedkundigen ſchrijver waardig. Het doet ons leed door plaatsgebrek verhinderd te worden, het bovenſtaande door proeven te bevestigen, doch onze landgenooten, die ſinds jaren lang den Heer Scheltema kenden, als een' ſchrijver, die nimmer iets te boek ſtelde, dan hetgeen hij na het naauwkeurigſte onderzoek waarheid had bevonden te zijn, zullen ook, (dit vertrouwen wij van den goeden ſmaak en de Vaderlandsliefde der Natie) dit in alle opzigten onderhoudend en belangrijk werk, met dankbaarheid en innerlijke goedkeuring, ontvangen en lezen. De opgegeven bronnen waaruit de ſchrijver putte, logenſtraffen de beſpottelijke beſchuldiging van een' beuzelaar, als of de Heer S. ſchrijft, zonder te weten wat hij ſchrijft. Eene weluitgevoerde titelplaat (die de beroemde Heeren Schorel en Bendorp tot eer verſtrekt) verſiert dit ſchoone werk; de plaat verbeeld het overvoeren van den Spaanſchen bevelhebber Diego de Piementel, die zich aan kleine Zeeuwſche ſchepen had moeten overgeven, naar het ſchip van den Admiraal Pieter van der Does, benevens de vlag van het genomen ſchip, die nog in de Pieterskerk te Leyden bewaard wordt. Eenige lezenswaardige Bijlagen, Nalezingen en Bijvoegſels zijn geplaatst achter het boek, dat wij in de handen van alle onze Vaderlandminnende Lezers wenſchen.

P.

Kruidkunde. Bijdragen tot de Flora van Nederlandsch Indie, uitgegeven door C. L. BLUME, M. D. Commisſaris voor den Burgerlijken Geneeskundigen dienst, Directeur van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg enz. 1e. ſtuk, Batavia, ter Landsdrukkerij 1825, 8°. bl. 42

Het oogmerk van den Verzamelaar dezer Bijdragen tot de Flora van Nederlandsch Indie, is zoo loffelijk, als de toon in

Digitized by Google

in het Voorberigt heerschende, zedig; en deze eerste proeve is zoo goed geslaagd, als hij wel berekend mag heeten, en uit zijnen voorraad van waarnemingen, die nog door hem te doen opvolgen.

Het oogmerk namelijk is, op magtiging van Z. Ex. den Gouverneur Generaal, aan wien dit stuk is opgedragen, om de met veel zorg bijeengebragte waarnemingen omtrent het Plantenrijk, die verloren gaan door onderscheidene omstandigheden, ook van het klimaat afhankelijk, te bewaren, en als zoovele bouwstoffen te doen dienen, om met het vroegere aangeteekende van Rheede en Rumphius, het later waargenomene, zoo van Roxburg en Wallich op het vaste land, als door Dr. Horsfield, Prof. Reinwardt en de Hn. Kuhl en van Hasselt, Dr. Arnold en Jack, op Java en de eilanden van den Indischen Archipel, eenmaal eene volledige Indische Flora daartestellen. Het is te wenschen, dat geene waarnemers den wenk van den Hr. Blume zullen in den wind slaan, en wij hopen, dat hij zelf in het leven moge gespaard worden, bij onderzoekingen, waarbij men zich aan den schadelijken invloed van het klimaat niet onttrekken kan; — niet alleen om dit doel te bereiken, maar ook om, eenmaal in Europa teruggekeerd, het groote werk, waarvan hij spreekt, naar genoegen te bearbeiden en uittegeven.

Dit 1e. stuk bevat de Synoptische beschrijving van eenige Planten, behoorende tot de familie der *Ranunculaceen*, *Dilleniaceen*, *Magnoliaceën*, *Annouceën* en *Menispermeën*, op eene in den jare 1823 — 1824 gedane reis door Java, waargenomen en beschreven. Wij hebben geene reden, om aan de naauwkeurigheid dezer beschrijving te twijfelen, maar vertrouwen onze lezers over het algemeen meer te verpligten met in plaats van enkele dezer, als eene proeve van Schrijvers bekwaamheid hier medetedeelen het Aanhangsel, dat waarnemingen bevat, omtrent de algemeene vooral Geneeskundige hoedanigheden der voortbrengselen van het Plantenrijk in Neêrlandsch Indie, waaronder ook vermengd zijn eenige aanmerkingen, meer tot hunne Botanische kenteekenen betrekking hebbende.

„ RANUNCULACEÆ.

Het gering aantal Planten van dit geslacht, welke onze Flora bezit, is voornamelijk in bergachtige streken verspreid, zoo als b. v. *Ranunculus Javanicus* en R. *geranoides*, welke zelden beneden eene hoogte van 5000 voet boven de oppervlakte der zee worden aangetroffen. Aan deze omstandigheid zou men het kunnen toeschrijven, dat deze Planten door de Javanen tot geen geneeskundig gebruik worden aangewend.

Ove-

Digitized by Google

Overigens vertoonen deze gewasſen bij ons ſlechts geringe ſporen van die zoo vlugge ſcherpte, (*) welke dit geſlacht in het algemeen eigen is, en ſlechts aan de bovengemelde ſoorten van *Ranunkel*, nam ik dezelve eenigermate waar, wanneer deze Planten op hooge en drooge plaatſen groeijen, terwijl zij in moerasſige en tevens ſchaduwrijke ſtreken naauwelijks een ſpoor daarvan bezitten; des niet te min vermijden ook op de laatst gedachte plaatſen de van kruiden zich voedende dieren zorgvuldig het gebruik van dit gewas, en dit inſtinkt doet vermoeden, dat hetzelve toch niet geheel van deze ſcherpte ontbloot is.

DILLENIACEÆ.

De Botaniſche kenteekenen onzer *Dilleniaceën* zijn weinig onderzocht, en daar ik Planten, die in den tuin, te Buitenzorg, reeds lang voor echte *Dillenïae* doorgingen, bij nader onderzoek onder andere geſlachten heb moeten rangſchikken, moet ik vermoeden, dat deze zelfde gewasſen vroeger wel bekend waren, doch voor andere gehouden werden.

Reeds beveelt Rheede, in zijnen Malabaarſchen tuin, Deel 5, bl. 5, de bladeren van *Acarapats Jotti* (Tetracera Rhedii.) aan, om met rijstwater afgekookt, tot mondſpoe

ling

(*) Deze ſtof verdwijnt weldra door het droogen, door koken met water, terwijl daarentegen zuren, ook wijngeest, en ſuikerachtige beſtanddeelen hare corroſieve hoedanigheid verſterken. Uitwendig op de huid gelegd veroorzaakt zij een brandend gevoel, roodheid, ontſteking, blaren, ja zelfs het koudvuur; zelfs zag men reeds door hare uitwaſeming ontſteking der oogen en der mondholte ontſtaan. Inwendig veroorzaakt het misbruik van dit anders zoo belangrijk geneesmiddel krampen, brakingen, diarrheën, ontſtekingen van het darm-kanaal, *excoriaceën*, en door overprikkeling wordt de werkzaamheid der zenuwen daardoor aanmerkelijk onderdrukt. Met nut bedient men zich van eenige der *Ranunculaceën*, waarin deze ſcherpe ſtof meer of min de hoofdrol ſpeelt, in de volgende gevallen: — Uitwendig, alseen prikkelend en blaastrekkend middel, beveelt vooral Barton den *Ranunculus bulbosus* aan (waartoe ook *R: acris*, *R: Sceleratus*, *Knowltonia veſicatoria*, *Anemone nemorosa* etc. gebezigd worden), waarvan men bij podagra, jicht rheumatismus, en zelfs tot ſtuiting van hardnekkige wisſelkoortſen (in dit laatſte geval als een deeg om den handwortel gelegd) de beste werking heeft waargenomen; — als een bijtend middel ter reiniging van oude zweren, en om wratten, beengezwellen en verouderde huidziekten te verdrijven, heeft men bijzonder *Clematis erecta*, *C: flammula*, *C: vitalba*, *Ranunculus aeris* aanbevolen. — Inwendig heeft men zich van het over *Ranunculus Lingua*, of *R: flammata* gedistilleerd water als braakmiddel bedient, en van dat van den *R: glacialis*, als een prikkelend zweetdrijvend middel, terwijl daarentegen *Aconitum Napellus* en *A: Camarum* pisdrijvend zijn. — Voorheen gebruikte men ook *Ranunculus Ficaria* tegen de ſcheurbuik, en *Clematis vitalba* en *C: erecta* in verouderde en gecompliceerde veneriſche ziekten.

Digitized by Google

ing te worden gebruikt tegen aphthen, en Rumphius (deel 2, bl. 140) prijst tot hetzelfde einde aan den met water fijn gewreven bast van *Sangius* (Dillenia? ferrata). Deze nuttige hoedanigheden (*) bepalen zich echter niet alleen bij deze gewassen, maar wij treffen dezelve bijna in alle medeleden dezer familie in eenen gelijken graad aan, zoodat men tot dat einde ook de basten der *Capellia* en *Colbertia* enz., mits die niet al te oud zijn, kan bezigen.

Bijzonder kan men zich in de *Spruw*, bij *Scheurbuik* en verslapping van het tandvleesch een groot nut van het gebruik van dit middel beloven, vooral, wanneer men koude baden van het geheele ligchaam daarmede verbindt.

Dit middel wordt op de volgende wijze gebruikt. — Men wrijft nagenoeg een lood van eenen der gemelde basten, met het versch uitgeperste sap der bladeren van *Salasie* (Ocymum basilicum), tot eene fijne pap, waarmede men dagelijks meermalen de geheele mondholte bestrijkt, en bij eenen ziekelijken toestand van het tandvleesch dit laatste zelf zachtjes daarmede inwrijft.

In de Molukko's worden de zuurachtige vruchten der *Dillenia elliptica* volgens Rumphius inwendig in heete koortsen ter verkoeling gebruikt. Hier verdunt men het doorschijnend sap, dat in de vruchten van *Sompur* (Colbertia obovata.) besloten is, met water, en bedient zich van dit middel, om het hoofd intewrijven, bijzonder tegen vervellingen en het uitvallen der haren.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No*).

(*) Deze hoedanigheid is gegrond op de in deze deelen zamentrekkende stof (*Tanin*), die bijzonder onvermengd in dit ganſche geſlacht heerscht, maar zich nog niet als galappelzuur vertoont. De oplosſing van zwavelzuurijzer geeft de aanwezigheid van die ſtof in hare afkooksels door eene groenachtige kleur te kennen; die der dierlijke gelatina door een troebel bezinksel. Zoowel het uit- als inwendig gebruik dezer middelen heeft eene verhoogde werkzaamheid van de ſpieren en de huid ten doel, welker contractibiliteit daardoor vermeerderd wordt. In ziekten, verbonden met algemeene of plaatſelijke verſlapping der ſpieren en vaten, zijn zulke middelen uit dien hoofde bijzonder aangewezen; flechts vordert de inwendig voortgezette aanwending van zulke middelen de grootſte omzigtigheid, wegens de ſterke zamentrekking van het darm-kanaal, de daarop volgende verminderde werkzaamheid der bloedvaten, en de ophooping van bloed in het *System portarum*, terwijl hun gebruik ook bij ontſteking en aanwezigheid van gastriſche ſtoffen ſchadelijk is.

Digitized by Google

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN, IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

* Uitlegkundig Woordenboek voor de Werken van P. C. HOOFT, uitgegeven door de Tweede Klasse van het Nederl. Instituut, te Amsterdam, bij Pieper en Ipenbuur, 1825, 292 bl., in 8vo.

P. C. Hooft is het model der Hollandsche Prosaschrijvers en Geschiedkundigen. Zijne overzetting van Tacitus is een meesterstuk: hij worstelde met een' lastigen, kampvechter, en liet zich niet overhoop steken. Het Instituut, uit zorgvuldigheid, om de taal in hare zuiverheid te bewaren en haar alle mogelijke volkomenheid bijtezetten, heeft aan Hooft dezelfde eere toegekend, welke de Fransche Akademie Corneille aandeed, door de kritiek van den Cid in het licht te geven. Wij zijn rijk in taalkundige werken van dezen aard, en van de geleerden, die dezelve ondernamen, zullen wij ons vergenoegen van de Heeren D. Hooft, J. W. Busingh, D. J. van Lennep, M. Siegenbeek, J. D. Meijer, medearbeider onzer *Revue*, J. de Vries, J. Kantelaar, enz. enz. te noemen. Het onderhavig Woordenboek verklaart de oude uitdrukkingen en verouderde spreekwijzen door Hooft gebezigd. Deze arbeid is zeer wel geslaagd, en werd tot hier, volgens den rang der letters, verdeeld tusschen de Heeren D. J. van Lennep, Siegenbeek, J. P. van Cappelle, S. Iz. Wiselius en J. de Vries. De Voorrede is van den Heer Wiselius, Secretaris der Klasse.

DE REIFFENBERG.

(*Revue Encyclop.* 1825. Novembre)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Nut der Stoommachines.

Om zich van de groote voordeelen te overtuigen, welke de Stoommachines den mensch aanbrengen, zal het genoegzaam

zaam zijn in overweging te nemen, dat die, welke thans in Engeland gebezigd worden, eene kracht van 320,000 paarden uitoefenen, gelijk staande met die van 1,834,000 menschen; waaruit volgt, dat, maakte men in Engeland van geene stoommachines gebruik, en wilde men 'er dezelfde hoeveelheid Manufactuurgoederen vervaardigen, die het nu oplevert, men niet alleen de bevolking met omtrent twee millioen moest vermeerderen, maar dat men ook, boven de onkosten, die nu gemaakt worden, de ontzettende som van meer dan 6 milliards daaraan zou moeten ten koste leggen; en dat dus het fabrijkwezen, de handel, rijkdom en magt der Engelschen plotseling moesten te niet gaan, wilde men ophouden, met van deze machines gebruik te maken. Alle tegenwerpingen, door de Fransche en andere natien gemaakt, worden wederlegd door de toeneming in bevolking, rijkdom en welvaart in die streken plaats grijpende, waar deze verbeteringen zijn ingevoerd, vooral wanneer men dezelve vergelijkt met den staat van stremming of verval, die zich in landen vertoonen, waar vooroordeelen en gebrek aan kapitalen het gebruik dier werktuigen verhinderen intevoeren.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	30. 0	29	O.	betrokken, harde wind.
	30. 0	30½	O. t. N.	
	29 9¼	29½	O. N. O	
5	29 9½	30	O. t. N.	betrokken, harde wind.
	29. 9	32	O.	
	29. 9¼	31½	—	
6	29. 8¾	30	O.	betrokken, harde wind.
	29. 8	31	—	
	29 8	30	—	
7	29. 8	30½	O.	betrokken, harde wind.
	29. 8¾	31½	O. t. N.	
	29. 8¾	31	O. N. O.	
8	30. 0	27	O.	helder, harde wind.
	30. 0	27	O. t. N.	
	30 0	22½	———	
9	30. 0¾	18½	O. t. N.	helder, 's avonds bewolkt.
	30. 0	23½	O	
	30. 0	21½	O. t. N.	
10	29. 7	21	O. Z. O.	's morgens en 's avonds bewolkt, voor 't overige helder.
	29. 6¾	21½	Z.	
	29. 6	20½	Z. O.	

BE-

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

**** Bij TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam is van de pers gekomen en verzonden:

I. *Karaktertrekken* en merkwaardige gebeurtenissen uit de Lijdensgeschiedenis van JEZUS, naar het Hoogduitsch van G. J. BARTELS, door H. RIETVELD, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam à *f* 2 - 16.

II. *Uren aan Godsdienst gewijd*, uit 't Hoogd., door J. M. L. ROLL, Evangel. Luth. Predikant te Amsterdam, 14de en laatste Deel, waarachter een *Alphabetisch Register over het geheele werk.* à *f* 3 - 12

III. *Bibliotheek van oude Letterkunde*, door Mr. J. TEN BRINK, Hoogleeraar te Groningen, 2e. Deel, 1e., 2e. en 3e. stuk. à *f* 4 - 4

IV. Merkwaardige bijzonderheden, inhoudende de nieuwste ontdekkingen in de *Natuurkunde*, *Natuurlijke Historie*, *Land-* en *Volkenkunde* op alle gedeelten van den Aardbol door J. G. SOMMER, uit het Hoogd. met platen, 2 Deelen. *f* 7 - 4

V. Reize naar Groenland in het jaar 1821, door G. W. MANBY, gevolgd naar het Hoogd. van Dr. C. F. MICHAELIS met platen en eene kaart. *f* 2 - 10.

VI. *Levi* en *Sara*, eene Joodsche Familie - Geschiedenis in Polen, door JULIAN NIEMCZEWICS, naar de Hoogduitsche vertaling. *f* 2 - 10

VII. *De Zeelieden* of zonderlinge lotgevallen van Kapitein VAN DER ROEST en FREDRIK 3 deelen compl. *f* 7 - 14

VIII. P. MOENS, klein geschenk aan de lieve Nederlandsche Jeugd, van hare heilwenschende vriendin, met plaatjes, 12 Stuivers.

IX. ——— *Herman* en *Susanna*, of Tafereel van een gelukkig Burger Huisgezin in klein formaat 4 Stuivers.

CORRESPONDENTIE

De Dichtregelen, geteekend A, zijn bij de Redactie ontvangen, doch kunnen niet wel in dit Weekblad opgenomen worden, zal het niet te verre van zijne bestemming afwijken, en voor de mededeeling van meer bijzondere dan algemeene uitboezemingen van het Dichterlijk gevoel eene wijde poort openen, die het later welligt moeijelijk zou vallen te sluiten. Niettemin houden wij ons in de welwillendheid des inzenders aanbevolen,

DE REDACTIE.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 3. *Vrijdag den 20ſten Januarij.*

BERIGTEN.

PARIJS *den 9den Januarij.* Ter vervulling van de plaats, opengevallen in de Koninklijke Akademie der Wetenſchappen, door het overlijden van den Heer BUACHE, afdeeling Zeevaart en Aardrijkskunde, is op heden in de zitting van het Inſtituut benoemd de Zeekapitein LOUIS DE FREYCINET, met roem bekend als Bevelhebber van de Ontdekkingreize rondom de wereld, met de Korvetten *l'Uranie* en *la Phyſicienne.*

HAARLEM. Schoon wij niet gewoon zijn, bij den aanvang des Jaars onze Lezers met wenſchen of beloften, beden of verzekeringen lastig te vallen, treden wij daarom niet ongevoelig zulk een' mijlpaal van het menſchelijk leven voorbij, en willen om die reden de Uitboezeming, ons voor dit Blad medegedeeld, geene plaats weigeren; vertrouwende, dat de gevoelens daarin genoegzaam voor de kunstgebreken zullen ſchadeloos ſtellen.

UITBOEZEMING

OP DEN EERSTEN JANUARIJ 1826.

Blozend mogt gij aan de kimmen
Van den morgenhemel glimmen,

Digitized by Google

Dag! die weêr den kring ontſluit
Van een jaar, dat als 't verleden
Ras den eeuw-ſtroom helpt verbreeden,
Dien geen dam in 't golven ſtuit!

't Fonklend praalkleed aangetogen,
Reest gij aan de blaauwe bogen
Voorgezweefd door lieve Auroor,
O Vorstinne van de dagen!
Die uw' rijk vergulden wagen
Rollen doet in blinkend ſpoor!

Niet meer ſtuwt de ſtorm van 't zuijen,
Barre ſneeuw- en regenbuijen,
Door het uitgeſtrekte ruim;
'k Mag uw beeld, vervlogen jaren!
Zien in 's Amſtels kalmer baren,
Nog onlangs zoo ongeſtuim!

Welkom, welkom lieflijk weder!
Schiet o zon! uw ſtralen neder,
En verhelder mijn gemoed;
Ban de nevels die 't bewolken,
Nu 'k ſtaar in de diepe kolken
Van der eeuwen wijden vloed!

O verbazend tal van jaren,
Die de tijd reeds mogt vergâren
In zijn' alverſlindend graf!
Ach! nooit door den traan bewogen
Die 'er opwelt in onze oogen,
Staat hij ons geen jaar weêr af!

Neen, hier baat geen tranenleken,
Tijd! gij luistert naar geen ſmeeken,
Maar zijt doof voor al 't geklag,
En gij maakt zelfs de oogenblikken,
Doorgebragt met luide ſnikken,
Cijnsbaar aan uw woest gezag!

Uwe

Uwe zeis ontziet in 't maaijen
Hem niet, die de kling durft zwaaijen
Aan de ſpits der legerſchaar;
Ja hij trilt, terwijl hij plondert,
Als gij hem in de ooren dondert:
„ Mij uw buit veroverâar!"

Alles Tijd! kan u bekoren;
Allerwege zien wij ſporen
Van uw' nooit verſtompten tand!
Waar de Nijl en Tiber vloeijen
Elve en Rijn hun zoom beſproeijen,
Hebt ge uw zegevaân geplant!

Memphis puinen blijven 't ſtaven;
't Fier Karthage in ſtof begraven,
Eens de pronk van 't rijks gebied! —
't Oude Romen eens bepaereld,
Met den diadeem der waereld! —
Loochenen die waarheid niet.

Niet te vreden, dat die puinen,
Tijd! het langs heel de aard' bazuinen,
Dat ge uw wet alomme geeft;
Vlamt ge op de ongeboren dagen; —
Klinkt ge ons aan uw' zegewagen,
Waar der eeuwen ſtof aan kleeft!

Zwijgend volgen we, op uw dreigen,
Tot wij 't duislend hoofd eens neigen
Op onze ademlooze borst!
Maar toch ſtreelt het ons te weten,
Dat gij met uw ſlavenketen
Boeit den beedlaar naast den vorst!

Maar veel meer nog mag 't ons ſtreelen,
Dat gij dwingland! ſlechts kunt ſpelen,
Met hetgeen tot de aard' behoort!
En dat nooit uw tand mag knagen
Aan den boom, die vrucht zal dragen,
Aan des grafkuils andren boord!

Blijf dan hier uw ſikkel zwaaijen;
Doem vrij onder 't vreeslijk maaijen,
Volken — Staten tot het ſtof!
Ruk den ſtaf uit Keizerhanden,
En ſla uw verſtaalde tanden
In de marmren zaal van 't hof!

Dat uw ſtroom zich ſteeds verbreede!
Sleep' hij alles, alles mede,
Wat hier oog en zin bekoort!
O! 't zal nooit den christen deren,
Die zijn' Heiland blijft verëeren,
En niet twijfelt aan zijn woord!

Houdt ons hart eens op te tikken,
Dan zij 't jongst der oogenblikken
Tijd! een prooi u toebereid;
Maar de ziel, in Christus veilig,
Smelt haar lied in 't driemaal heilig,
Dat niet zwijgt in eeuwigheid!

Ja! wie Christus toebehooren,
Zijn voor de eeuwigheid geboren,
En belagchen Tijd! uw' trots, —
Gij moogt ſtormen, — Gij moogt ſlechten,
't Kruis, waaraan wij vast ons hechten,
Blijft een nooit geſchokte rots!

PRIJSONDERWERPEN.

OPGEGEVEN DOOR DE

GRONINGER HOOGESCHOOL

13 October 1825.

Ab Ordine Iuridico quaeritur : Disputatio de *poena ſtigmatis*, de eius origine atque uſu apud diverſos populos, deque eius meritis ſecundum praecipuos iuris Criminalis ſcriptores.

A Facultate Medica quaeritur : Primo historia *diverticuli*, quod

Digitized by Google

quod vocant, in intestino tenui brutorum non raro, in homine minus frequenter obvii.

Deinde descriptio *formationis tubi intestinalis* in embryone, quatenus faciat ad originem fabricae huius abnormis illustrandam.

A Facultate Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum quaeritur: 1. Desideratur accurata descriptio phaenomenorum, quae observantur, si corpus liquidum transeat in statum solidum: addatur ex phaenomenis derivata theoria.

2. Exponantur ea, quae docuit observatio et ratiocinium mathematicum de corpore et atmosphaera solari.

Quaestio proposita ab ordine Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum: Enarrentur, explicentur et inter se comparentur Virorum acutissimorum, Blasii Pascalii, Immanuelis Kantii, et Ioannis Schultzii (in libro: *Prüfung der Kantischen Kritik der reinen Vernunft*), sententiae de *spatio* et *tempore*.

Quaestio proposita ab ordine Theologico: Grammatice et critice explicetur Elegia Davidis in Saulum et Ionathanem, 2 Sam. I: 17—27, et cum aliorum Poetarum, s. Hebraeorum, s. Gentilium antiquiorum, Orientalium, Graecorum, Septentrionalium in simili argumento versantium poematibus comparetur.

De antwoorden in de Latijnsche taal, moeten met inachtneming der regelen voorgeschreven bij 't Koninklijk Besluit van 2 Aug. 1815 No. 14, vóór 1 Augustus 1826 ingezonden worden bij den Secretaris der Akademie.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

KRUIDKUNDE. Bijdragen tot de Flora van Nederlandsch Indie, uitgegeven door C. L. BLUME, M. D. Commisaris voor den Burgerlijken Geneeskundigen dienst, Directeur van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg enz. 1e. stuk, Batavia, ter Landsdrukkerij 1825, 8°. bl. 42

(Vervolg en Slot van bladz. 29.)

„ MAGNOLIACEAE EN ANONACEAE.

De planten dezer geslachten toonen, zoowel in hare organen als in hare krachten, zoovele overeenstemmende hoedanigheden, dat ik mijne waarnemingen omtrent dezelve gevoegelijk kan vereenigen.

Digitized by Google

De grondige bewerking, vooral der *Anonaceën*, wordt, bij overeenſtemming van haren *habitus*, daardoor zeer moeijelijk gemaakt, dat men zich ten uiterſte zeldzaam vruchten van dezelve kan verſchaffen, op wier bijzondere vorming de verſcheidenheid der *genera* voornamelijk gegrond is, — op kenteekenen, die daarenboven bij menige geſlachten zoo in een loopen, dat men beter zoude doen meerdere derzelve te vereenigen.

Dit laatſte zoude voornamelijk, ten aanzien van *Uvaria* en *Unona* wenſchelijk zijn, zoo men niet eene geheele hervorming van beide geſlachten wil tot ſtand brengen. Zoo zal b. v. *Uvaria* zich van *Unona* onderſcheiden door eene ſappige vrucht, hetgeen echter niet bij alle ſoorten van *Uvarien* het geval is, daar dergelijke vruchten ook menigvuldig onder *Unona* voorkomen, zoo als bij *Unona odorata*. De zaadkorrels der *Uvariae* moeten in eene dubbele rij over elkander liggen; bij de *Unonae* daarentegen in eene enkele (dit karakter is bij de vruchtbeginſelen dezer gewaſſen van een grooter gewigt, en ik heb op hetzelve bijzonder daar acht geſlagen, waar mij vruchten ter bepaling ontbraken), hetgeen echter wederom bij menige *Unonae*, en onder andere de *U. odorata*, geene plaats heeft, waarbij ik dezelve, door verſchuiving der eijeren, niet zelden in meer dan twee rijen over elkander liggende heb waargenomen.

Het onderzoek der vruchtbeginſelen dezer gewaſſen moet ons daarom tot vaster reſultaten leiden, dan dat der vrucht, daar ik buitendien heb waargenomen, dat de eitjes (ovula), welke oorſpronkelijk in twee rijen gelegerd waren, bij meerdere ontwikkeling der vrucht, door uitdijing van het *pericarpium*, langzamerhand in ééne rij zamenſchoven, en omgekeerd zulke, die in ééne rij lagen, door verſchuiving meerdere lagen aannamen.

Opent zich hier alzoo voor den plantenkenner een ruim veld, om de veranderingen nategaan; welke de organen der planten in hunne ontwikkeling plegen te ondergaan, ook den arts bevee.t zich deze familie aan, ter nuttige aanwending van uitſtekende heelkrachten, waarmede zij begaafd is.

Bijna alle basten dezer gewaſſen, voornamelijk hunne vruchten, ja zelfs de bladeren bevatten eene bittere extractiefſtof en eene zeer aromatiſche ſcherpe olie, welke meest aan plantenſlijm of ook harst gebonden is, zonder dat zich een ſpoor van Tanin in dezelve bevindt. Zij behooren alzoo tot de klaſſe der bittere extractiefſtof bevattende, met aetheriſche olie doordrongene middelen (*), zoo dat ve-

(*) Deze klaſſe van middelen werkt reeds door hare bitterſtof prikkelend op het ſystema der ſpieren, en verhoogt door hare aanwending op de organen der ſpijsvertering derzelver werkzaamheid, zoo als zij ook door den meerderen of minderen inhoud van aroma en harstdeelen op het ſystema der zenuwen en vaten opwekkende werkt, en daardoor zelfs de-

Digitized by Google

vele derzelve in werking der Cascarille zeer nabij komen.

Het gunstig gebruik, hetwelk men van meerdere gewassen uit beide familien gemaakt heeft (*) — de merkelijke overeenstemming, die zij in hunne physische en chemische hoedanigheden doen kennen — en eindelijk de gewigtige en allezins overeenstemmende waarnemingen, door Rheede en Rumphius omtrent het medicinale gebruik van vele derzelve aangegeven — dit alles moet ons aansporen, om hunne heelkrachten met opmerkzaamheid gade te slaan.

Den *Aromadendron* beveel ik hiertoe bijzonder aan, waarvan het afkreksel der bladeren zich aan mij als zeer krampstillende heeft doen kennen in hysterische gevallen, en wiens bast eenen doordringenden specerijachtigen bitteren smaak en zeer liefelijken geur bezit; ook de *Tjampakka* verdient in dat opzigt te meer, wijl dezelve bij ons zoo algemeen verspreid is, eene bijzondere opmerking. Van deze laatste, als ook van de *Kananga* (Unona odorata), zag ik de met *Jai* (Zingiber officinale) of *Kunje* (Kaempferia rotunda.) fijn gewreven zaadkorrel uitwendig tegen afwisselende koortsen, met goed gevolg, bij een kind op de maagstreek aanwenden, nadat men te vergeefs had getracht inwendige middelen te geven. Zoo wel dit zaad, als dat van vele andere *Magnoliaceën* en *Anonaceën*, bevat eene resineuse aromatische stof, die ten uiterste scherp is, en bij een onvoorzigtig gebruik, zoo wel uit- als inwendig, tot ontstekingen aanleiding kan geven.

Thans nog een woordje over de voornaamste geneeskundige eigenschappen, welke door Rheede en Rumphius omtrent eenige dier gewassen zijn aangewezen.

De eerste zegt onder andere van de *Tjampakka*, dat de bast des wortels, met warm water afgewreven en gedronken, de maand-stonden bevordert, doch door zwangere vrou-

den zieken toestand van verwijderde organen helpt uit den weg ruimen, welke voornamelijk met eenen vertraagden omloop der sappen verbonden is. Bij volbloedige personen, en neiging tot stenische bloedvloeden, vereischt het gebruik dezer gewigtige middelen de grootste omzigtigheid, waartegen zij, bij verminderde werkzaamheid der spieren, vooral van de ingewanden des onderlijfs, bij zwakken omloop van bloed, bijzonder in het systema der poortader en van den uterus, bij eenen ziekelijk prikkelbaren toestand van het stelsel der zenuwen, bijzonder van de gangliën, en de meeste ziekten, die door zwakheid worden onderhouden, van een groot nut zijn.

(*) Nota. Tot deze behoort onder anderen *Wintera aromatica* (van Drymis Winteri) bij verzwakte spijsvertering, ophooping van slijm, colica flatulenta, bij typheus boosaardige koortsen, uit- en inwendig tegen scorbut.

De bast des *Melambo* tegen tusschenpoozende koortsen en zwakte der maag.

De bast der *Liriodendron Tulipifera* tegen tusschenpoozende koortsen.

Het zaad van *Illicium anisatum* tegen zwakte van de maag, krampachtige aanborstigheid, rheumatieke ziekten, enz.

Digitized by Google

vrouwen te veel gedronken, de afdrijving der vrucht te weeg zoude brengen: dat het uit het zaad geperste ſap, uitwendig op het onderlijf ingewreven, tegen winden dienstig is.

Rumph beveelt daarentegen aan de met *Kunje* (Kaempferia rotunda.) en water fijn gewrevene bladen verwarmd te drinken tegen het graveel, en de nog ongeopende knoppen in klapperwater gekookt, hij *Gonorrhoeae*, als een den ſlijmafgang bevorderend middel; ook merkt hij aan, dat de bast met andere ingredienten, aan de kraamvrouwen, na de bevalling, kan toegediend worden, om de nageboorte uittedrijven.

Doch wij zullen, om wijdloopigheid te vermijden, in geene bijzonderheden te treden, en ſlechts aanmerken, dat reeds Rheede de groote gelijkvormigheid heeft ingezien, welke de verſchillende gewasſen der Anonacéen, ten opzigte hunner werkingen op het ligchaam, toonen, dewijl hij aan meerdere ſoorten, zoo als de *Guatteria Corinti* (Rheede, 5 deel, t. 14), *G: ſempervirens* (deel 5 t. 16), *G: montana* (deel 5 t. 17), bijna gelijke heelkrachten toekent, als aan *Unona Narum* (deel 2 f. 10), — hoedanigheden, die door Rumphius wederom aan andere ſoorten der *Anonacéen* worden toegeſchreven, zoo als aan de *Unona muscaria* (Rumph. 5 t. 42), *Unona odorata* (Rumph. 2 t. 65), namelijk werkzaam door het gebruik harer aromatiſche basten, bij windkolieken, diarrhoeën, die met geene ontſteking verbonden zijn, koude koortſen, en uitwendig tot inwrijvingen (waartoe men bijzonder de olie gebruikt), of als baden, tot verzachting van arthritiſche en rheumatiſche pijnen, tot mondſpoelingen bij ontſteking der keel, mondzweren, kwalijk riekenden adem, enz.

MENISPERMEAE.

Reeds de Candolle noodigt de reizigers in warme landen uit, om deze familie naauwkeuriger dan tot nu toe geſchied is, te onderzoeken, daar dit bij derzelver teedere bloeſems wanneer die gedroogd zijn, moeijelijk te bewerkſtelligen is. Ik heb die uitnoodiging ter harte genomen, en vertrouw, dat mijn onderzoek iets tot kennis onzer *Menispermeën* zal bijdragen.

In hunne chemiſche hoedanigheden wijken de gewasſen dezer familie van die der beide voorgaande daardoor zeer af, dat zich in al derzelver deelen geen harst en naauwelijks een ſpoor van aetheriſche olie bevindt, waartegen zij, zonder zamentrekkende te zijn, zeer rijk aan verwende bittere extractiefſtof en plantenſlijm, alsmede ook aan amy-

Digitized by Google

mylum zijn. (*) In het zaad van ſommige is een eigenaardig zout beſloten, het *Pikrotoxin* (†), een der hevigſte narcotiſche middelen, hetwelk zich bijzonder op dieren, met ſterk ontwikkelde zenuwen van het ruggemerg, als ten uiterſte vergiftig doet kennen. (§)

In houde mij verzekerd, dat ook onder de door mij beſchrevene gewaſſen zich het een of het andere bevindt, waardoor ons de Columbo wortel (van Cocculus palmatus) voor onzen Indiſchen medicijnwinkel zoude kunnen worden vergoed; trouwens, op de kusten van Malabar heeft men van de bittere wortelen van *Cocculus peltatus* (Rheede 7, t. 40.) een even zoo gunstig gebruik gemaakt bij dyſenterien en ziekten van het onderlijf, als van de *Columbo*; en *Cocculus flavescens* (Rumph. 5, t. 24), dien wij waarſchijnlijk ook hier op Java bezitten, wordt door Rumphius tegen zwakte der ingewanden, verſlijming, geelzucht, enz., aangeprezen.

Van bijna alle ſoorten van *Clypea*, maar bijzonder van die, welke als *Ojot tjam-tjouw* (Clypea capitata) bij de bergbewoners bekend is, wordt, door weeking der bladen in water, een taai plantenſlijm getrokken, hetwelk, uitgenomen dat het niet bitter is, dezelfde krachten en voedende eigenſchappen bezit, als dat van IJslandſche mos."

STER-

(*) Wij hebben hier alzoo middelen voor ons, die niet alleen door hunne bittere extraktieſtof eene opwekkende kracht op de vezelen hebben, maar door de menigte van hun ſlijm zelve ligt te asſimileren en hoogst voedend zijn, de door ſterke ontlastingen verlorene vochten helpen herſtellen, en zoo de vaste deelen verſterken. Door middel van hunnen meerderen rijkdom van ſlijmige deelen, omwikkelen zij niet alleen vreemde prikkelende ſtoffen, en maken die minder ſchadelijk, maar zij verminderen ook de tegennatuurlijk verhoogde prikkelbaarheid van zulke organen, die rijk aan zenuwweefſelen zijn, zoo als van de maag en de dunne ingewanden. De heilzame hoedanigheden der middelen dezer familie bij doorloopen, ten gevolge van zwakte, of door overmaat van prikkels der galafzonderende organen ontſtaan, bij geelzucht, krampachtige brakingen, enz. zijn daaruit te verklaren, zoo als men zelfs van deze middelen, in dyſenterien van eenen ontſtekenden aard, minder dan vele andere te vreezen heeft, wegens de geheele afwezendheid van Tanin en harsdeelen.

(†) Als geneesmiddel is, naar mijn weten, het *Pikrotoxin* nog niet aangewend, ofchoon het dit, in de hand van eenen voorzigtigen arts wel zoude verdienen.

Deszelfs werkingen bepalen zich bijna alleen op het ruggemerg en niet, zoo als het *Morphin* (een zout, uit Opium gewonnen) op het herſengeſtel, weshalve het ook geene eigenlijk bedwelmende krachten bezit, maar ſtuipachtige trekkingen verwekt, en ſpoedig de zamentrekking van het hart onderdrukt.

(§) Bijzonder op viſchen, die ook daarmede vergiftigd worden. Hier op Java bedient men zich intuſſchen van het zaad van dien *Cocculus* daartoe niet, maar de vruchten van *Croton Tiglium*, (kamalakkian), de wortel van *Dalbergia heterophylla* (Tuba aroij), en zelfs eenige ſoorten van Polygona worden daartoe genomen.

Digitized by Google

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Met uitnoodiging aan onzen Correspondent, om voort te gaan, met ons jaarlijks een en ander wegens de Weêrsgeſteldheid van een' verloopen jaarkring mede te deelen, plaatſen wij onderſtaanden Brief.

Mijn Heer!

Ik heb uit de ſpoedige plaatſing van mijn overzigt der *Wedergeſteldheid over* 1824 opgemaakt, dat u die mededeeling bij voortduring aangenaam was, en bij gevolgtrekking, dat uwe lezers dergelijke opmerkingen ook niet verſmaden; ik heb dus niet alleen mijne dagelijkſche waarnemingen op wind, weder, thermo- en barometer voortgezet, maar wil ook derzelver reſultaten, u in een kort overzigt, niet onthouden voor uw Weekblad; terwijl ik het bijna overtollig acht, weder te herinneren, dat men ze moet nemen voor hetgeen zij zijn, en dat ik mij volſtrekt den naam van Meteoroloog niet aanmatig. Eerst dan iets over iedere maand in het bijzonder, en tot ſlot een enkel woordje over de *Wedergeſteldheid van het jaar* 1825 in het algemeen.

Januarij begon. zoo als December van 1824 eindigde, te weten bijzonder zacht, zoodat ik den thermometer op 53° 's middags waarnam; maar, gelijk veeltijds in onze gewesten, was die zoelheid ook nu de voorbode van ſtorm, die zelfs reeds in den eerſten nacht volgde, en vergezeld, nu van regen-, dan van ſneeuw- en hagelbuijen, bij afwisſeling de eerſte dagen met meer en mindere kracht aanhield. De vorst echter, welke door velen verlangd werd, kwam niet opdagen, ook in weêrwille dat men zich dezelve uit den hoogen barometerſtand, op die ſtormen gevolgd, voorſpelde. Geen wonder dus, dat vele planten en daaronder de *tusſilago fragrans* en *alba*, de *helleborus niger*, het roode peperboompje, de maandroosjes, de *primulaveris*, *hepatica*, de paarſche en witte violieren in de open lucht bloeiden; — geen wonder, dat het roodborstje zong, de ſpreeuwen floten en zich zelfs deze maand de leeuwerik, offchoon nog

niet

niet zingende, echter reeds deed hooren. Hoewel tegen het laatst rijp en nachtvorst zich even vertoonden, ſcheen de laatſte op anders daarvoor gevoelige planten geen' merkbaren invloed gehad te hebben. Ook het gras ſtond over het algemeen bijzonder frisch.

Februarij's aanvang ſcheen de voortduring van hetzelfde weder aantekondigen, maar reeds den 2den ging de plaatshebbende zachtheid in eenen ſtorm over, welke gelijk bekend is, de drie volgende dagen met voorbeeldelooze hevigheid uit het N. W. woedde, en vergezeld van regen, hagel, donder en ſneeuw, bij den invallenden buitengewoon hoogen ſpringvloed, die verſchrikkelijke overſtroomingen en verwoestingen van dam- en dijkwerken ten gevolge had, waaraan ook bijzonder ons Vaderland bloot ſtond. Het is mijne taak niet, de rampen, hierdoor veroorzaakt, te vermelden, en derzelver talrijke ſlagtoffers optetellen, noch derzelver beklagenswaardigen toeſtand te ſchetſen, en een tafereel optehangen, hoe de Nederlandſche Menschlievendheid die rampen poogde te lenigen, offchoon de dadelijk als om ſtrijd beloofde beſchrijvingen van een en ander nog niet gereed ſchijnen; — maar ik kan niet voorbij aantemerken, dat, daar 'er later in deze maand weinig regen en ſneeuw viel en in het laatst 'er dikwijls Oostelijke winden waaiden, ook dit gematigd winterweder zoo niet tot dadelijk herſtel, evenwel gunstig medewerkte tot de pogingen daartoe aangewend en aantewenden. Blijken van die gematigdheid waren, dat de ſpreeuwen zelfs door de onſtuimigheid en een weinig ijs zich niet lieten affchrikken, om ons gezelſchap te blijven houden, — dat men den 9den reeds den leeuwerik hoorde zingen, twaalf dagen later de ooijevaars zag, en dat nog voor het einde dezer maand de anemonen reeds bloeiden.

De maand *Maart* onderſcheidde zich door bijzondere *droogte* en dus had in dit opzigt de *boer*, volgens het bekende ſpreekwoord, zijn' *wil*; en was dezelve, gaat dit ſpreekwoord door, ook bijzonder gunſtig voor den landbouw; zeker waren het de gedurige Oostelijke winden voor den afloop van het water der overſtroomde ſtreken. Over het algemeen maakten zij het weder koud en ſchraal, maar leverden desniettemin, bij buitengemeen hoogen barometerſtand, verſcheidene ſchoone heldere dagen en menig

een

Digitized by Google

een' fraaijen ſterrehemel op; terwijl men van zoogenaamde Maartſche buijen bijna geheel verſchoond bleef. Schoon, tegen de volle maan en ſpringvloed, de wind zich tot een' ſtorm uit het Z. W. verhief, werd gelukkig de voorſpelling, die deels de opgewekte vreeze inboezemde, niet bewaarheid, dat zich de rampvolle tooneelen van Februarij zouden hernieuwen; trouwens denzelfden zamenloop van onderſcheidene omſtandigheden, die hiertoe moeten medewerken, te voorzien, ligt gelukkig buiten de grenzen der menſchelijke wijsheid. Het groeijend rijk, dat door de zachtheid van Januarij en Februarij eenigermate gevorderd was, bleef door de ſchraalheid dezer maand achterlijk, in welker midden ook eenige vorst werd waargenomen.

April bleef in de eerſte dagen wel koel, maar werd vervolgens zoo aangenaam en vruchtbaar, dat deze maand de verachtering van Maart rijkelijk vergoedde en, tegen aller verwachting aan, den in onze gewesten altijd gewenschten, maar dikwijls niet verkregen, groenen Mei verſchafte. In de tweede week zag ik meer dan één dag den thermometer reeds tot 64° rijzen, en de gevolgen daarvan waren weldra zigtbaar. De kikvorſchen lieten zich hooren, en verſcheidene heesters begonnen reeds groen te worden, ja aan de elzen, op lage plaatſen ſtaande, waren dadelijk toen reeds blaadjes zigtbaar; terwijl de hiacinten zich in bloei vertoonden. Ook ontging het veler opmerking niet, dat wij in die eerſte helft vaak de zon helder op en onder zagen gaan, en dat een ſchitterende ſterrehemel vele avonden en nachten zeer prachtig verlichtte. In de laatſte helft, hoewel zij verſcheiden mooije dagen opleverde, werd de zonneſchijn meer door regen afgewisſeld, dat echter, gelijk ik reeds opmerkte, weldadig op het plantenrijk werkte; te meer, daar de met den overvloedigen regen gepaard gaande warmte ſterke ontwikkeling in de groeikracht veroorzaakte.

Dit aangenaam en warm weder hield in de *Mei*maand tot over de helft aan; toen werd het doorgaans koel, had men in de laatſte week veel regen en wind, ja rijpte het des nachts op de vlakte, waar door echter de planten en gewasſen niet ſchenen te lijden. In het begin der maand teekende de thermometer 70, 74, 75°, tegen het einde kon hij geen

Digitized by Google

60 bereiken. Opmerkelijk was de ſchier onverwrikbaar gelijkvormige ſtand van den barometer van den 8—22ſten, als niet gewoon in onze gewesten. Slechts een enkele maal had men eene donderbui.

Schoon de volgende maand, *Junij*, uitmuntend zomerweder opleverde en de thermometer eens tot de 80° naderde en een andermaal zelfs daarboven werd waargenomen, merkte men als eene bijzonderheid op, dat deze hittegraad hier in 't geheel door geene donderbuijen en alleen door regens werd afgekoeld. Zeer weeldrig was dan ook de groei der planten en gewasſen in deze maand; doch kerſen waren 'er minder overvloedig dan in andere jaren. Zeer ſterke groei van het houtgewas, bijzonder van ijpen, elzen en esſchen, liep op onderſcheidene plaatſen den bedachtzamen in het oog.

Julij overtrof Junij nog in aantal van fraaije dagen en ongemeen ſchoon weder, maar ook aanmerkelijk in warmtegraad; dermate dat de hitte voor allen, die genoodzaakt waren zich daaraan bloot te ſtellen en daarin ſterk te bewegen, ſomwijlen hinderlijk en moeijelijk viel. De derde week vooral onderſcheidde zich door hare beſtendige warmte voor deze gewesten, wordende in dezelve op den middag de thermometer telkens boven de 85° en eens tot 88° waargenomen. Den 18den des avonds ten half elf ure zag ik den mijnen nog op 76° en het is waarſchijnlijk, dat hij in den nacht niet beneden de 70 zal gedaald zal zijn. Intuſſchen volgden op die heete dagen, gelijk anders hier te lande bijna wiskundig kan voorſpeld worden, geen donder in het geheel; en waren de avondſtonden, zoowel als de dagen, door een ongemeene helderheid en ſchoonheid gekenmerkt. Dit weder had een' gunſtigen invloed op den hooibouw, wordende 'er in overvloed en welgewonnen ingezameld.

Augustus muntte ook in ſchoon beſtendig en groeizaam weder uit, dat door eene enkele zware donderbui wel werd afgewisſeld, maar niet afgebroken. Dezelve leverde dus weder een' overvloedigen oogst op, terwijl de herfstvruchten bij uitnemendheid rijpten en het houtgewas nog eene ſterke groeikracht ontwikkelde. Schoon in den aanvang dezer maand de hitte niet veel minder dan in het laatst van Julij was, ja de thermometer op den laatſten dezer maand nog 75° teekende, die vroeger tot 80° ſteeg, waren de avondſton-

den

Digitized by Google

den koeler dan in de vorige maand en leverden zij daardoor eene aangenamere afwisseling voor de warme en somwijlen heete dagen op.

Na reeds zooveel genot van den zomer genoten te hebben, kon men zich bezwaarlijk vleijen, dat de herfst daaraan zou beantwoorden. De maand, die den naam van dit jaargetijde draagt, *September* onderscheidde zich echter ook ditmaal, gelijk veeltijds in onze luchtstreek, door aangenaam en doorgaans warm weder, waardoor de vruchten goed rijpten; perziken waren 'er dan ook overvloedig. Ten blijke, dat deze maand ongemeen warme dagen telde, strekke, dat op den middag de thermometer meestal boven de 70° en zelden onder de 65° door mij werd waargenomen. Ik verlustigde mij ook weder in de overheerlijk fraaije avonden, die de herfstmaand opleverde, welker schoonheid hier door geen onweder werd afgebroken. Aanteekenenswaardig acht ik het, dat, terwijl in deze streken het getal der vliegen en muggen niet bijzonder groot was, in het gedeelte van N. Holland, dat overstroomd was geweest, de laatstnoemde insecten zeer hinderlijk en dermate menigvuldig waren, dat zij, gestorven zijnde, de huisgoten verstopten.

Tot over de helft behielden wij in de volgende maand (*October*) mooi en zeer zacht weder; zoowel de blaauwe als witte druiven rijpten volkomen en waren, als overvloedig, ook niet duur. Opmerkelijk vond ik het in dit jaargetijde, dat het den 17den, na bijna drie weken droogte, eerst begon te regenen, wanneer 'er zelfs geen water meer in vele slooten stond. De andere helft van October was storm- en regenachtig; maar de temperatuur bleef zoo gematigd, dat tegen het einde der maand de bloemen en planten nog frisch stonden in wel beschutte hoven, en de grond nog zeer goede aardbezien opleverde. Schaarschheid aan peren en appelen, liet zich, gelijk voorspeld was, niet bemerken, hoewel zij minder overvloedig waren, dan wel in andere jaren.

November, hoewel door regenbuijen en windvlagen ja enkele stormen aankondigende, dat het fraai saizoen voorbij was, leverde nog vele mooije dagen op; en het weder bleef zoo zacht, dat eerst omtrent het midden der maand zich nachtvorst vertoonde, die echter in de tuinen binnen de stad niet eens bespeurd werd,

Digitized by Google

werd, waar tot het einde der maand zelfs orangerieplanten in een' zeer weelderigen ſtaat buiten konden blijven ſtaan en alleen des nachts door eene rietmat behoefden beſchut te worden. Sommige boomen en heesters, die niet te veel aan den wind waren blootgeſteld, ſtonden nog in blad. Ook zag ik in het laatst dezer maand nog een aantal vinken. De ſpreeuwen hadden ons ook nog niet verlaten; omtrent welke vogels ik de opmerking deed, dat zij, wanneer het begint te vriezen, niet verre moeten wegtrekken, dewijl zij, bij opvolgend zacht weder, telkens ſpoedig terugkeeren, en bij vernieuwde vorst ſlechts weder ons verlaten.

December, eindelijk, verdiende den naam van *Wintermaand* niet, als zijnde bijzonder zacht. De treurwilgen ſtonden, na het einde der eerste week, nog geheel groen, terwijl ſommige eikenſtruiken nog verſcheiden groene bladen vertoonden. Later dansten nog de muggen; op een' zolder zag ik terzelfder tijd nog eene ſpin midden in haar net, en hoorde ik buiten het roodborstje zingen. Na het midden der maand, wanneer wij zeer fraaije dagen hadden, lieten zich lijsters en vinken nog hooren en floten de ſpreeuwen, ja de kortſte dag ſcheen een fraaije lentedag, terwijl het gras 'er even friſch uitzag, als in dat aanlokkelijk jaargetijde, en verſcheiden trekvogels, die anders reeds verdwenen zijn, door hunne tegenwoordigheid het zinbedrog ſchenen te volmaken. Eerst geheel tegen het einde werd men eenige vorst des nachts gewaar.

Het geheele jaar 1825 door hadden wij dus bijna geen vorst, hoezeer ſommigen tegen deszelfs einde een' vroegen en harden winter voorſpeld hadden, anderen, uit hoofde van het ongedierte, naar zekere mate van vorst verlangden. Voor het overige mag het zeker onder de warmſte en ſchoonſte jaren geteld worden, die wij beleefden, waarin echter droogte en nattigheid meestal zoo elkander afwisſelden, dat het tevens een vruchtbaar jaar mogt heeten; en alzoo alle de ſpeculatien vervielen, op misgewas gevestigd, waarmede zich ſommige, uithoofde van de langdurige en hevige hitte en daaraan eerst verbondene droogte gevleid hadden; ja, dat ten minste door een' ſchralen oogst de producten weder zekere prijshoogte mogten bereiken.

En ziedaar dan het Reſultaat mijner Waarnemingen, in

Digitized by Google

in het laatſte jaar van het geſloten eerſte vierde gedeelte der negentiende eeuw gedaan. Ik eindig dezen met den hartelijken wensch, zoo in 't natuurlijke als zedelijke, dat het Tweede Vierde, bij ongeſtoorden vrede, ons jaarlijks even vele heldere dagen en fraaije avonden moge aanbieden, als in 1825; dan toch mogen wij hopen, dat de ſtormen en onweders, de betrokken en bewolkte dagen, die dezelve afwisſelen, even als nu, door de afwisſeling zelve die helderheid en fraaiheid zullen verhoogen.

Ik ben als altoos

Uw beſtendige Lezer

B.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	29. 5½	17½	Z. O.	tot in den namidd. omtr. helder,
	29. 5½	27	Z. Z. O.	iets dampig, nam. betr., mistig,
	29 6	28	Z. t. W	's av. bew., 's nachts ſneeuw.
12	29 6½	28	Z.	bewolkt, eenige ſneeuw- en
	29. 6	36	W. t. N.	hagelbuijen.
	29. 6½	27½	Z. W.	
13	29. 7½	30½	Z.	voormidd. ſneeuw, verder be-
	29. 7½	35	Z. W.	wolkt, veel helder, 's avonds
	29 8¼	23	W. N. W.	ſneeuw- en hagelbuijen.
14	29. 9½	15½	Z.	's morgens bewolkt, verder
	29. 9¾	22½	Z. O.	betrokken, mist.
	30. 0¼	27½	Z. t. O.	
15	30. 1½	27½	W.	's morgens tuſchenb. mist en
	30. 1¾	34	W. N. W.	ſneeuw, voorm. bewolkt, ver-
	30 2¾	25	N. N. O.	der helder.
16	30. 4	6†	Z. W.	
	30. 4¾	24	W. Z. W.	bewolkt. tuſchenbeide mist.
	30. 5	25½	W	
17	30. 6	25½	W. Z. W.	tuſchenbeide bewolkt en mis-
	30. 6	32	W. t. N.	tig.
	30. 6	20	Z.	

† 's morgens ten 7 ure 6½ gr., ten 8 ure 6 gr., ten 9 ure 7 gr. waarna de Thermometer aanmerkelijk is gaan rijzen, zoodat dezelve 's middags ten een ure 24 gr. teekende.

NB. Bij dit No. wordt *Gratis* afgegeven het *Berigt van Inteekening* op *Goedkoope uitgaven* van de GEDICHTEN van *J. BELLAMIJ* en de NAGELATEN GEDICHTEN van *P. NIEUWLAND.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 4. *Vrijdag den 27ſten Januarij.*

BERIGTEN.

ANTWERPEN *den 18den Januarij.* Heden onderging de kunst alhier een groot verlies door het overlijden van den beroemden Landſchapſchilder BALTHASAR PAULUS OMMEGANCK, die in het laatst des vorigen jaars zijn 70ſte jaar bereikt had. Zijne verdienſten in het Landſchapsvak, vooral met vee en landlieden geſtoffeerd, worden zoowel in zijn Vaderland als Frankrijk en Engeland erkend, zijnde in onderſcheidene kunstverzamelingen uitſtekende fraaije voortbrengſelen van zijn penſeel voorhanden. Vroeger op de Parijſche en later op de Inlandſche Kunsttentoonſtellingen ſchitterde zijn kunsttalent, zoodat het menigblijk van algemeene en bijzondere goedkeuring verwierf. Deze kunſtige navolger van de eenvoudige en fraaije ſchoonheden der natuur, zag ook in deze ſtad het eerſte levenslicht, en genoot de eer van het Lidmaatſchap des Koninklijk Nederl. Inſtituuts. (*). 's GRA-

(*) Zie wegens dezen kunſtenaar VAN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN, Geſchiedenis der Vaderl. Schilderkunst, 3de Dl. bl. 77.

's GRAVENHAGE *den 19den Januarij*. Heden overleed alhier in het 66ſte jaar zijns ouderdoms de Heer W. A. OCKERSE, tweede Secretaris der Maatſchappij van Weldadigheid, aan wiens wel verſneden penne het Nederlandsch publiek menig lettervrucht verſchuldigd is, zoo met als zonder zijnen naam in het licht gegeven. Een vriend en tijdgenoot van BELLAMY, RAU, KLEYN enz. zat hij reeds niet ſtil bij de uitgave der *Proeven van verſtand, ſmaak en hart*, welke zooveel opgang maakten. Zijn *ontwerp tot eene algemeene Karakterkunde* in 3 ſtukken, trok later de algemeene aandacht tot zich; doch de waarneming van het leeraarambt, waartoe hij te Utrecht zich had voorbereid, werd, na de Staatsomwenteling van 1795, afgebroken, daar hij zich in onderſcheidene betrekkingen in de Nationale, Conſtituerende Vergaderingen en het Wetgevend Ligchaam door dezelve zag medegeſleept. Van de Democratiſche partij in die Vergaderingen was hij zeker een der welſprekendſte en vurigſte redenaars. Na 1798 leidde hij eenigen tijd een ambteloos leven, hervatte later het Predikambt te Limmen, en bekleedde, na bekomen emeritaat, den post van tweeden Secretaris bij de Maatſchappij van Weldadigheid, aan welken ook de Redactie van het Tijdſchrift *de Star*, door die Maatſchappij uitgegeven, verbonden was. Behalve zijne *Napoleontiſche Redevoeringen*, en *eene Lijkrede op Napoleon*, het voor kinderen en ouders ingerigt leesboek *de Veldſlag en Overwinning van Waterloo* en zijne *Gedenkſchriften van de Kerkhervorming*, volvoerde hij in 1822, met zijne zuster Mevr. Wed. KLEYN, nog een lang ontworpen plan, het ſtichten *eener Gedenkzuil op het Graf van Bellamy*; aan hem worden ook toegeſchreven de later uitgegeven *Vruchten en Reſultaten van een zestigjarig leven*, terwijl men reden heeft te vermoeden, dat hij, gedurende een' geruimen tijd bijdragen tot Tijdſchriften, bijzonder den *Recenſent ook der Recenſenten* leverde, indien hij zich nietal, vroeger zelfs met de redactie van dit Tijdſchrift belast heeft. Hoe dit zij, uit de ſtukken, met zijn' naam in 't licht verſchenen, blijken allerwege een ſchrander inzigt, een juist oordeel, gepaard aan goedhartigheid en veel menſchenkennis, en vervat in een' krachtigen ſtijl, welke het-

Digitized by Google

hetgeen hij gevoelde en anderen wenschte in te boezemen, met een vuur bezielde, hem ook in latere levensjaren bijgebleven.

HAARLEM *den 21ſten Januarij.* Daar op de beide Prijsvragen, door TEYLERS Godgeleerd Genootſchap, in December 1824 uitgeſchreven, geene antwoorden zijn ingekomen, heeft het Genootſchap, met goedkeuring van Heeren Directeuren van TEYLER's Stichting, beſloten, één van dezelve andermaal ter beantwoording voor te ſtellen. Zij is van dezen inhoud: „ Welke veranderingen heeft de loop der „ Godgeleerde ſtudien, gedurende de laatſte vijftig „ jaren, bij de Protestanten in Nederland ondergaan? „ Welken invloed hebben die veranderingen gehad op „ de godsdienſtige begrippen en predikwijze? En in „ hoeverre mag men een en ander beſchouwen als „ gunſtig of ongunſtig voor de zaak van het Chris„ tendom?" — Het Genootſchap verwacht de antwoorden op deze vraag, vóór den 1ſten Januarij 1827. Dezelve moeten of in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch, goed en leesbaar en met eene *Nederduitſche* letter geſchreven zijn. Zij moeten zonder naam en alleen met eene ſpreuk onderteekend en vergezeld met een daarbij verzegeld briefje dezelfde ſpreuk ten opſchrift voerende en van binnen des Schrijvers naam en adres bevattende, gezonden worden aan het *Fundatiehuis* van wijlen den Heere P. TEYLER VAN DER HULST, te Haarlem. De prijs voor het beſte en voldoende gekeurde antwoord, is eene gouden Medaille, ter innerlijke waarde van vierhonderd guldens.

Het Genootſchap herinnert bij dezen hare laatst uitgeſchrevene vraag, welke insgelijks voor den 1ſten Januarij 1827 moet beantwoord worden: „ Welke is „ de leer van Jezus en de Apostelen wegens de Chris„ telijke Kerk op aarde, in zoo verre die op alle „ tijden en plaatſen toepaſſelijk gerekend worden „ mag. Wat vloeit hieruit voort aangaande het uit„ wendig beſtaan dier kerk, derzelver betrekking tot „ den ſtaat, de inrigting van den openbaren eerdienst „ en de pligten dergenen, aan wie de leiding daarvan „ is toevertrouwd? In hoeverre is men, naar luid

Digitized by Google

„ der geſchiedenis, aan deze leer der H. Schrift ge-
„ trouw gebleven? In hoeverre beantwoordt de tegen-
„ woordige ſtaat des Christendoms, in 't algemeen
„ en meer bepaald in ons Vaderland, aan dezelve?
„ En welke waarſchuwingen, raadgevingen en wenken
„ kunnen bij den toeſtand der Ch. Kerk in onze
„ dagen, voor de Protestantſche afdeelingen derzel-
„ ve, hieruit afgeleid worden?

LEVENSSCHETS

VAN

Prof. M. TYDEMAN.

(Overgenomen uit de Aanſpraak door den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *als Voorzitter, gedaan bij de opening van de Algemeene Vergadering der Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden.)*

MEINARD TYDEMAN werd op den 20 Maart des jaar 1741, te Zwol geboren. Zijn vader was Hendrik Willem Tydeman, Luitenant-Colonel in het Regiment Infanterie, ſtaande ter betaling van Overijsſel, een deftig, verſtandig en godsdienſtig man, in de Latijnſche taal en andere wetenſchappen bedreven; zijne moeder Johanna Onkruidt, eene aangename, huishoudelijke en godvruchtige vrouw. Zijne ouders, de geſchiktheid van hunnen zoon voor de letteroefeningen beſpeurende, leidden hem wijsſelijk daartoe op, en beſtelden hem, reeds met zijn achtſte jaar op de Latijnſche ſchool in zijne geboorteſtad, over welke toen, met den titel van Hoogleeraar, het beſtuur had Frederik Lodewijk Abresch, in de geleerde wereld niet zonder lof bekend. Met zijn veertiende jaar werd hij tot de Academie bevorderd, en bragt eerst twee jaren aan de Doorluchtige School te Deventer door, waar hij, met veel vrucht

vrucht, de lesſen bijwoonde van de beroemde Hoogleeraren Jacobus de Rhoer over de Romeinſche Oudheden, de algemeene Geſchiedenis en verſcheidene Schriften van het N. V., Georgius Jordens over de Inſtituten, Pandecten, het Natuurregt en de historie der Regten, en Nicolaas Heineken over de Logica. Van hier vertrok hij naar de Hoogeſchool te Utrecht, toen, onder meer andere groote mannen, vooral op den vermaarden Petrus Weſſeling roem dragende, waar hij zijne letteroefeningen, van den jare 1757 tot 1762, voortzette. Hier genoot hij, in de eerſte plaats, het onderwijs van den ſtraks genoemden geleerde in de Historien, het Natuur- en Volken-regt, in de kennis der onderſcheidene Regeringsvormen volgens het bekende werk van Otto, en in de Griekſche Letterkunde. Met welk eene zorgvuldigheid hij zoo de bijzondere, als openbare lesſen van dezen uitmuntenden Leermeester bijwoonde, bewijst, onder anderen, de uitgave van eene der laatstgenoemde door den beroemden J. Luzac achter Valckenaers *Diatribe de Aristobulo*, welke uitgave, volgens het handſchrift van onzen Tydeman, geſchiedde; maar bovenal ſtrekt daarvan de groote genegenheid en achting ten bewijze, door Weſſeling, gelijk ons ſtraks blijken zal, aan dezen zijnen voortreffelijken leerling toegedragen. Behalve den genoemden, had hij te Utrecht nog den geleerden Chr. Saxe, in de Griekſche en Latijnſche Letterkunde, de Hoogleeraren Jacobus Voorda en Houck in het Romeinſche en Hedendaagſche Regt, en J. D. Hahn in de Natuurkunde tot Onderwijzers. Ook genoot hij nog van bijzondere perſonen onderrigt in de Wiskunde en Engelſche taal, en deed belijdenis van de Christelijke Godsdienst bij den Engelſchen Predikant Laurence Brown.

Onder de voorwerpen zijner oefeningen waren ook de Nederduitſche Taal- en Dichtkunde, voor welker grondige kennis, beſchaving en uitbreiding hij in eene edele geestdrift blaakte. In die geestdrift deelden ook andere edelaardige jongelingen, zijne tijdgenooten, van welke ſommigen in het genoemde, gelijk in andere vakken van wetenſchap, tot groote vermaardheid

Digitized by Google

zijn opgeklommen, met name A. Kluit, H. A. Kreet, H. A. Bruining, Constant van den Kerkhoven, Leonard van Wolde, P. Ameshoff en Z. H. Alewijn. Met dezen rigtte onze Tydeman een gezelschap op ter beoefening der Nederduitsche Taal- en Dichtkunde, onder de zinspreuk: *Dulces ante omnia Musae*, van welks nuttigen arbeid twee Deelen, onder den titel van *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, zijn in het licht verschenen, waarin verscheidene belangrijke stukken, en onder deze meerdere van onzen Tydeman, voorkomen. Ik mogt van dit gezelschap en deszelfs werkzaamheden te minder zwijgen, omdat daaruit, in vereeniging met andere gezelschappen, tot hetzelfde einde ingerigt, eenige jaren later onze Maatschappij haren oorsprong heeft genomen. Nog aan de Hoogeschool verkeerende, schreef Tydeman een' brief aan den geleerden J. D. van Hoven over eene plaats uit Ciceroos *Epist. ad Famil.*, geplaatst in de *Nederlandsche geleerde Fama* van 1759, en door den oordeelkundigen van Bergen, in zijne *Observationes Criticae*, met lof vermeld. In den jare 1762 werd hij, na eene voorbereidende oefening van zeven jaren, zoo te Deventer, als te Utrecht, aan de Hoogeschool der laatstgenoemde stad door zijnen geliefden en geëerbiedigden leermeester Wesseling tot Doctor in de Regten bevorderd, na de openbare verdediging eener doorwrochte Dissertatie *de L. Ulpii Marcelli JCti vita et scriptis*, welker waarde daaruit genoeg kan blijken, dat dezelve door den geleerden G. Oelrichs werd opgenomen in het eerste Deel van zijn' *Thesaurus novus Dissertationum, in Academiis Belgicis habitarum.* — Bij zijn afscheid van de Hoogeschool, verliet hij echter Utrecht niet terstond, maar bleef zich aldaar, nog een jaar, in de praktijk oefenen, onder geleide van den bekwamen pleitbezorger G. Munniks, die later met de waardigheid van Raadsheer bekleed werd, en gaf aan eenige aanzienlijke jongelingen bijzonder onderwijs in de Regten. Eene hem inmiddels gedane aanbieding, om, als huisonderwijzer van den zoon des Gouverneur-generaals van Neêrlands Indiën, naar Batavia te vertrekken, en eene andere, om zijnen vriend Kluit,

als

Digitized by Google

als Preceptor der Latijnſche Scholen te Rotterdam, optevolgen, wees hij beleefdelijk van de hand. Dan, reeds in het volgende jaar 1763, werd hem eene aangenamer en aan zijne kundigheden en verdienſten meer beantwoordende ſtandplaats aangeboden, daar hij, op aanbeveling van den grooten Weſſeling, tot Rector en Gymnasiarch te Leeuwarden benoemd werd, welken post hij met eene fraaije Redevoering *over het noodzakelijke der vereeniging van de ſtudie der beſchaafde Letteren met beſchaafdheid van zeden* aanvaardde. Hij was hier, tot uitgebreid nut van anderen en tot genoegen voor zichzelven, werkzaam, van welk laatste zijne heuſche weigering van het Rectoraat der Latijnſche Scholen te Dordrecht, hem door tuſschenkomst van den beroemden Ruhnkenius aangeboden, ten bewijze ſtrekt. Evenwel mogten die van Leeuwarden zich niet lang in het bezit van een' zoo bekwaam' Schoolbeſtuurder verblijden. In den jare 1765 namelijk, aanvaardde hij het hem aan de Gelderſche Hoogeſchool opgedragen Hoogleeraarsambt in de Historiën, Welſprekendheid en Griekſche taal, bij welke gelegenheid hij eene Latijnſche Redevoering hield: *over de noodzakelijkheid, dat in Nederland de Hiſtorien, Welſprekendheid en Griekſche taal beoefend worden, om uitſtekende burgers voor hetzelve te vormen.* Slechts één jaar intuſschen mogt de Harderwijkſche Hoogeſchool met zijn licht beſtraald worden, toen hetzelve voor die van Utrecht opging, alwaar hij, in den jare 1766, tot opvolger van zijn' beroemden Leermeester Weſſeling werd aangeſteld. Hij trad dezen nieuwen en luisterrijken werkkring in met het uitſpreken eener ſchoone en belangrijke Redevoering *over het regelen van de grenzen der Natuurlijke Regtsgeleerdheid.* Groot was het voorregt, dat hem hier te beurt viel, van namelijk onder zijne eerſte leerlingen te mogen tellen de ſedert, in onderſcheidene vakken, beroemd gewordene mannen, Hieronymus van Alphen, Pieter Leonard van de Kasteele, J. Both Hendrikſen en Johannes Kneppelhout, van welke de eerſte en laatſte, onder zijne voorzitting, Regtsgeleerde Verhandelingen verdedigden. Ook maakte hij het genoegen van zijne leſſen *over het Natuur-regt* niet ſlechts

Digitized by Google

door beoefenaars der Regtsgeleerdheid, maar ook door de bekwaamſten van hen, die zich tot Godgeleerden vormden, leerlingen van zijn' bijzonderen vriend, den vermaarden Bonnet, met ijver en getrouwheid te zien bijwonen. Behalve de genoemde wetenſchap, verklaarde hij, in zijne bijzondere leſſen, nog het beroemde werk van den onſterfelijken de Groot *over het regt van vrede en oorlog*, en een gedeelte van het bekende werk van Otto, getiteld *notitia Rerumpublicarum;* en in zijne openbare leſſen handelde hij, onder anderen, over het *Staatsregt van het Roomsch-Duitsch Keizerrijk*, en over de *Hiſtorie der Natuurlijke Regtsgeleerdheid.* Zijne groote belangſtelling in het Christendom, waarvan hij een hartelijk aanklever en ijverig voorſtander was, deed hem ook de Godgeleerde ſtudiën niet verwaarloozen; maar hij hield, ten dien einde, twee vaste bijeenkomſten met de beroemde Godgeleerden, den Hoogleeraar Bonnet, den Predikant Jacobus Hinlópen, den Heer Hieronymus van Alphen en andere kundige Godsdienstvrienden, waarin beurtelings eenig gedeelte van het O. of N. Verbond, of ook Mosheims Zedekunde verhandeld werd. Voorts was hij te Utrecht niet ſlechts, door zijn voortreffelijk en allezins doelmatig onderwijs, ten nutte der wetenſchappen werkzaam, maar was mede bedacht, om, door de uitgave van geleerde werken, zoowel hare uitbreiding, als zijnen eigenen roem en dien der Hoogeſchool, aan welke hij tot luister ſtrekte, te bevorderen. Getuigen hiervan zijn, onder meer andere ſchriften, welke allen optenoemen hier te lang zou vallen, de belangrijke Voorrede, en geleerde aanteekeningen, waarmede hij de door hem verbeterde vertaling van Shaws *Reizen door Barbarijen en het Oosten* verrijkt heeft, het door hem in het licht gegevene *Syntagma Diſſertationum, ad Philoſophiam moralem pertinentium*, de nieuwe uitgave van het beroemde werk van Grotius *de Jure Belli et Pacis*, door hem bezorgd, zijn *Enchiridion ſtudioſi Jurisprudentiae Naturalis*, en eindelijk de duizend *Theses et Aphorismi ex Jurisprudentia Naturali*, welke uit zijn wekelijkſch Disputcollegie geboren werden. Ook werden, onder zijne voorzitting, behalve de twee reeds vroeger vermelde,

nog

Digitized by Google

nog drie andere Academiſche Verhandelingen over belangrijke onderwerpen verdedigd. Desgelijks had hij een gewigtig deel aan de Verhandelingen ter bekoming der Doctorale waardigheid, door de Heeren Izaac van der Does *de nexu feudali Imperii Romano-Germanici et Dioeceseos Trajectinae*, Jacob van der Duſſen, onder den titel: *Animadverſiones ad Diplomata quaedam Belgica inedita*, en Cornelis van Overgaauw Pennis *de antiquiſſimo Urbis Delphenſis Privilegio* in het licht gegeven.

(*Het Vervolg hierna*).

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

AKADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ARTSENIJMENGKUNDE. Vergelijking tuſſchen de *Pharmacopoea Belgica* en *Batava*, met eene korte verklaring der Scheikundige Bereidingen, in dezelve voorkomende, door L. G. BREDIE, Amſterdam bij Saakes. 1824.

Theoretiſche Verklaringen der voorkomende bereidingen in de *Pharmacopoea Belgica*, voorgeſteld in vragen en antwoorden; benevens een aantal Chemiſche Verhandelingen, ten dienſte van de zoodanigen, welke zich voorbereiden tot het afleggen van examen door JOHs. OVERDUIN, Apotheker en Chimist te Breda. Dordr. bij Blusſé en van Braam, 1825.

Beide deze werkjes zijn aan onze jonge Artſenijmengkundigen toegewijd en moeten hun dienen bij het beoefenen van de *Pharmacopoea* van ons Vaderland. Het doel van de Schrijvers, in de Voorredens uitgedrukt, is evenwel verſchillende. De eerstgenoemde ſtelt zich voor te geven eene vergelijking tuſſchen onze beide *Pharmacopoeae* in alle bijzonderheden; benevens *ſlechts eene korte ontwikkeling der voorſchriften voor eerstbeginnenden*, en dus geene geheele voorſtelling der Artſenijmengkundige wetenſchap (bl. VIII). De laatstgenoemde meent te mogen verzekeren, dat zijn werkje *onmisbaar* is voor alle jonge beoefenaren der Artſenijmengkunde, *hoognoodig* voor alle bezitters van onze nieuwe *Pharm.* en te gelijk *geſchikt* zelfs voor zoodanige jonge lieden, die nog nimmer in eenig opzigt de Scheikunde beoefend hebben; terwijl ten dien einde behalve de

Digitized by Google

verklaringen der bereidingen een *aantal Scheikundige Verhandelingen* worden beloofd.

Wij kunnen vast deze werkjes niet beter beoordeelen, dan met terugzage op het eigen doel der Schrijvers.

Wat aangaat de vergelijking, door den Heer Bredie tusschen de *Pharm. Bat.* en *Belg.* gemaakt, wij hebben de zelve doorgaande naauwkeurig gevonden. Het moet een lastige arbeid geweest zijn deze vergelijking tot in kleinigheden, b. v. het spellen van 't woord *lakmoes* of *lacmus*, enz. door te zetten, waarvan het nut niet zoo duidelijk is, wanneer hoegenaamd geen reden van die verandering wordt bijgevoegd. Het zoude wel is waar eene zeer moeijelijke en vermetele onderneming zijn, om altijd de veranderingen, uitlatingen en bijvoegsels der *Pharm.* te willen *beoordeelen*, maar des niet te min konde, zoo wij niet dwalen, zonder eenige aanmatiging, ten dezen opzigte in dit werk iets meer geschied zijn, dan wij nu vinden. Om slechts één voorbeeld aan te halen, bl. 1 staat:..... „(alleen de spelling in *Belg. acidum tartaricum* voor *tartarosum* in *Bat.*)" waarbij de leerling had behooren opmerkzaam gemaakt te worden, wat dit verschil in spelling aanduidt en met wat regt deze verandering gemaakt is, te meer daar bl. 92 — 94 bij het artikel *acidum tartaricum* ook geen woord deswegens vermeld staat. — Bl. 2 ontmoeten wij eene onnaauwkeurigheid onder No. 7 „*Bat.* versch bereid zwavelzuur ijzer" want 'er staat in de *Ph. Bat.* 17 (d. i. *Sulphas ferri*) *sed vetustum.*" Ook vindt de eerstbeginnende niets van de veranderingen, die de herkennmiddels in de oplossingen te weeg brengen en dus waarin eigenlijk de herkenning bestaat.

In de *Eerste afdeeling*, bevattende de *Enkelvoudige Geneesmiddelen*; gaat alles op denzelfden voet voort, als boven is opgemerkt, zoodat het nut voor de eerstbeginnenden wederom niet duidelijk is. Daarenboven zijn vele artikels geheel onverstaanbaar of liever onbruikbaar, dewijl er niets bij vermeld staat, dan de namen, wordende voor de beschrijving verwezen naar de *Pharmacopoeae*. Doch wij moeten bekennen, men vindt hier weder het beloofde, d. i. eene loutere vergelijking. Hier en daar is de vergelijking tusschen de systematische namen der planten niet bijgevoegd, b. v. *Ajuga chamaepitys Ph. Belg. Teucrium chamaepitys Ph. Bat.*, hetgeen door het *terugwijzend Register* niet geheel vergoed wordt.

In de *Tweede afdeeling* komt de vergelijking van de zoogenaamde zamengestelde geneesmiddelen en derzelver bereiding voor, benevens de verklaring der scheikundige bewerkingen. Deze laatste willen wij nog aan onze Lezers doen kennen. — Deze *verklaring der bereiding* dan is bevat-

Digitized by Google

uitelijk en regelmatig geſteld, zoodat de leerling dezelve geenszins zonder vrucht zal gebruiken. De Schrijver vergunne ons enkele opmerkingen bl. 68 „ *Sulphur praecipitatum* .... De zwavel een weinig verzuurd met de potasch verbonden, is in kokend water oplosbaar, men neemt daartoe, om de oplosſing volkomen te hebben en het nader bij te voegene te beter te doen werken, echter (?) eene groote hoeveelheid van 20 deelen." enz. Is het juist, dat de zwavel in 't *Sulphuretum potasſae* een weinig verzuurd is? Volgens de hedendaagſche inzigten beſtaat immers de zwavellever uit zwavel-potaschmetaal (*Kalium ſulphuratum.*) met overſchot aan potasch en zwavel: of wel, wanneer de bereiding in een matig hooge temperatuur geſchied is, volgens Gay Lusſac uit potasch en zwavel, doch uit zwavel-potaschmetaal en zwavelzure potasch, als het in groote hitte is bereid geworden. Dit of dergelijk bijvoegſel konde de meening bij den leerling weren, als of al de zwavel een weinig (d. i. tot een' onzekeren graad) verzuurd is. Voorts: bij de oplosſing des *Sulphuretums* ontſtaat zwavelwaterſtofzure potasch met een gering overſchot van zwavel en onderzwaveligzure potasch; door de bijvoeging van 't zwavelzuur wordt het zwavelwaterſtofzuur uitgedreven, zwavelzure potasch geboren en de zwavel met een weinig waterſtof verbonden, als zwavelmelk neêrgeploft. Neemt men dit in acht, dan blijkt ook het onderſcheid tuſſchen *Lac Sulphuris* en *Flores Sulphuris*. Bijaldien evenwel de Schrijver deze theorie, tegen welke ook nog zwarigheden beſtaan, niet wilde aannemen, had hij zich toch bepaalder over zijne meening behooren uit te drukken. Is het eveneens bewezen, dat in gezwaveld ijzer, de zwavel in een' weinig verzuurden toeſtand aanwezig is? (bl. 74) De benamingen *waterſtoffig zwavelzuur* of *zwavelzuur met waterſtof* zouden wij liever voor lezen *zwavel-waterſtof* of *hydrothionzuur* (*Sulphuretum hydrogenii* Berz.) daar wij hier geen zwavelzuur in dit gaz mogen vooronderſtellen. — Bij de verklaring van de bereiding des *acid. nitroſo-nitricum* had kunnen aangemerkt worden, dat de *Pharm.* eene grootere hoeveelheid zwavelzuur bevelen bij te doen, dan eigentlijk noodig is tot verzadiging der potasch in de ſalpeter bevat, en dat daarom zwavelzure potasch met overſchot van zuur overblijft (bl. 78). — Bij het *acid. muriat. oxygen.* of *chlorine* had van het verſchil der theorien te dezen behooren gewag gemaakt te worden. Liever zouden wij *peroxydum manganeſii* niet *dubbel* geoxydeerden bruinſteen noemen, maar overgeoxydeerden. Bij de *alkalia* en *ſulphur* ontwikkelt Br. weder dezelfde gevoelens als boven, zonder over de theorie te ſpreken, waarbij de metalloïden eene rol ſpelen (bl. 136 v.) — „ Zuiver zilver wordt door

door ſalpeterzuur opgelost:" d. i. zilver, nadat het gedurende de bewerking verzuurd is geworden.

Zonder in meer bijzonderheden te treden, gaan wij tot den tweeden Schrijver over, wiens werkje veel meer zal moeten opleveren, immers volgens 's mans eigen zeggen. Toetſen wij dit boek aan het boven beloofde.

Een werkje van 159 bladzijden, behalve een theoretiſche verklaring der bereidingen van de Belgiſche Apotheek, nog een aantal Verhandelingen zullende bevatten, ziet men aldra in, dat men hier geene groote uitgebreidheid voor ieder onderwerp zal vinden; maar het wordt, uithoofde dier kortheid, des te noodzakelijker, dat 'er duidelijkheid en bepaling van voorſtelling heerſche. Wil men in een Leerboek zeer kort zijn, dan beſtaat, dunkt ons, de groote kunst hierin, dat men van elk ligchaam bepaaldelijk die eigenſchappen en betrekkingen opgeve, door welke dit ligchaam van andere zich eigenaardig onderſcheidt, de meer algemeene eigenſchappen of ſtilzwijgend voorbijgaande of althans dezelve niet opgevende in plaats der ſtraks genoemde. Die klaarheid van voorſtelling, dat bepaalde in beſchrijving en verklaring hebben wij nogtans in het werkje van den Heer O. niet ontmoet, maar daarentegen verſcheidene onnaauwkeurigheden ontmoet, en onderſcheidene onderwerpen ook voor eerstbeginnenden te oppervlakkig behandeld, Gebreken, die veel afdingen op het onmisbare en geſchikte voor jonge en ongeleerde beoefenaren, en het hoognoodige voor alle bezitters der *Pharm. Belg.*, waaronder alle onze Apothekers behooren, geheel wegnemen. De lezer oordeele uit de volgende voorbeelden.

„ De *gelijkſoortige deelen* (*partes ſimilares*) hangen door „ eene bijzondere kracht te zamen, die wij *kracht van* „ *zamenhang* (*vis cohaeſio* [*nis.*]) noemen, hetgeen derhalve „ de hoegrootheid van een gelijkaardig ligchaam uitmaakt: „ deze kan door werktuigelijke krachten overweldigd wor„ den, en dus wordt daardoor de onderlinge zamenhang „ verbroken, zoo als: door *ſtampen*, *wrijven*, enz.: door „ deze werktuigelijke middelen zijn wij in ſtaat een lig„ chaam in gelijkſoortige deelen te ſcheiden." (bl. 2) enz. Men gevoelt wel, wat de Schrijver wilde zeggen, maar welk duidelijk begrip zal 'er een jong mensch zich van vormen, zóó als het hier ſtaat? bl. 3. „ De *verwantſchap* is bij *onder*„ *ſcheidene* ligchamen *zeer verſchillend*, offchoon men de„ zelve daarom niet geheel ontkennen kan, dewijl de *net*„ *gingen ter vereeniging* der *onderſcheidene* ſtoffen in ſterkte „ en hevigheid *zeer verſchillende* zijn." Wordt hier niet tweemaal hetzelfde gezegd, zonder dat de leerling een duidelijk denkbeeld verkrijgt van de trappen en graden van verwantſchap? — Overal leest men (b. v. bl. 4.) *grijnen* voor

voor *greinen*, en *Pharmacopaea* voor *Pharmacopoea* (bl. v, vi, 1, 34.); waarom? — Aan den voet van bl. 4 ſpreekt de Schr. van *uitdrijvende* en *rustende verwantſchap*, zonder gezegd te hebben, wat hij 'er door verſtaan wil hebben: want uit de voorbeelden kan dit voor den ongeoefenden niet bepaald (gedefinieerd) worden. Bl. 5, ſtaat in de 2de formule „Zilver 375" dit getal moet boven zilver ſtaan, zal de formule goed zijn. — Op de vraag, wat zijn *beſtanddeelen*, enz. begint het antwoord: „*Beſtanddeelen* of „*ongelijkſoortige deelen* (*partes conſtitutivae*) en (*partes diſſimilaris* [*res.*]) zijn ligchamen" enz., ſtaan hier *of* en *en* niet tegen elkaar in ſtrijd? — bl. 7 is de vraag „wat zijn (oxyden)", enz?

In het tweede gedeelte van het werkje, ſchijnt de Schr. meer te huis te zijn; hetzelve, is reeds geleidelijker, doordien 'er de orde der *Pharm.* in heerscht. Men vindt hier niet ſlechts eene verklaring van hetgeen bij de bereidingen voorvalt, maar de Heer O. maakt 'er tevens gewag van derzelver beſtanddeelen en voornaamſte eigenſchappen. Hetgeen hier ten dezen opzigte voorkomt, wil hij dan misſchien nog onder dat aantal Verhandelingen geteld hebben. — Wij willen dit gedeelte ook even doorloopen.

De Verhandeling over de *zwavel* (bl. 34) leert den leerling niets dan de gedaanten, onder welke dezelve voorkomt, of liever ſomt hem een aantal verbindingen op, waarin men zwavel vindt. Maar over de eigenſchappen van dit merkwaardig ligchaam, over den aard van deszelfs verbindingen, en wat des te meer is, vinden wij hier even min iets, als over de hoedanigheden van de *nedergeplofte zwavel* (bl. 35); evenwel was dit beloofd. De medegedeelde eigenſchappen van de volgende ligchamen toonen te weinig het karaktermatige van elke ſtof aan, doordien ze geheel het voorkomen hebben, als waren ze zonder orde uit een' hoop van eigenſchappen, om zoo te ſpreken, voor de vuist uitgegrepen. — De optelling der zuren, zoo als die beneden aan bl. 40 begint te worden, zal niet veel nuts aanbrengen, en had altoos volledíger kunnen zijn. — „Beſtaat uit zwavel en waterſtof" behoort vast bij het vorige antwoord (bl. 44) — Dat men het *Salpeteroxyde* in eenen zekeren zin als *grondſtof* van het *Salpeterzuur* kan aanmerken, komt ons niet juist voor. Is dan in dien zin phosphoröxyde ook de baſis van het phosphorzuur? Trouwens de Schr. zegt zelf (bl. 45) dat ſalpeterzuur de *ſtikſtof* tot *baſis* heeft. — Dat phosphorzuur met volkomen ijzerverzuurſel tot een middenzout verbonden, oorzaak van de roode kleur des bloeds is (bl. 47), houden wij niet voor zoo ſtellig bewezen. — bl. 48 ſtaat, „zoutzuur beſtaat „volgens Davy, uit *zoutſtof* en *waterſtof*. Pachini zegt

„uit

„ uit *waterſtof* en *zuurſtof*, doch deze vooronderſtellingen „ zijn nog niet algemeen aangenomen, wij willen ons dus liever „ met deze gisſingen (?) niet inlaten", en bl. 49: „ Davy „ geeft ons hetzelve op onder den naam van *Chlorine* of „ (Zoutſtof), en wil, dat hetzelve met de *waterſtof* ver- „ eenigd, het gewone *zoutzuur* zoude opleveren. Dan de „ ondervinding leert ons, dat de werking, die hetzelve op „ de *ammonia* heeft, als ook de werking van de lichtſtof „ en meer andere (welke?) op hetzelve, dat wij het tot „ nog toe voor een *oververzuurd zoutzuur* moeten aanzien." Hoe zal de leerling uit zulk een voorſtelling en uit hetgeen 'er overigens ten dezen opzigte gezegd wordt, de overtuiging erlangen, dat Davy mis heeft en Overduin regt? Trouwens de meeste geleerden zijn het zeker met den eerstgenoemden eens. — De Schrijver verkiest den naam *Alkaliën* boven dien van *Loogzouten*, *omdat het noch zuren*, *noch loogzouten zijn*, (bl. 56.) Het is volgens hem waarſchijnlijk, dat de Alkaloïden, behalve het *ammoniak* (is dit dan ook een alkaloïd?), dat uit ſtikſtof en waterſtof beſtaat, meest alle eene *metallieke grondſtof* hebben, zoowel als de *potasch*, enz. Wij meenden evenwel, dat 'er nog al wat getwist is over het al of niet beſtaan van eene metalloïde baſis der ammonia, en dat de ontledingen van Pelletier en Dumas naauwkeurig genoeg de beſtanddeelen der planten-alkaloïden hebben doen kennen, om daarin nog een metalloïd te vooronderſtellen.

Mogt dit boekje een tweede uitgave noodig hebben, dan hopen wij, dat de ſchrijver hetzelve zal omarbeiden, en naauwlettender nagaan.

M. — *r.*

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	30. 5¼	12½	Z. t. W.	bewolkt, 's avonds bedrokken,
	30. 3¾	28	Z. Z. W.	zeer windrig. 's nachts regen.
	30 1	30½	W. Z. W.	
19	29 9¼	38½	W. t. N.	
	29. 9	41	N. W.	bewolkt, tusſchenbeide regen
	29. 9¼	38	N. N. W.	
20	30. 0¼	35½	N. t. W.	
	30. 0¾	33	N. t. O.	betrokken, mist.
	30 0¾	33½	O.	
21	30. 1¾	32½	O. Z. O.	
	30. 1¼	34½	Z.	betrokken, mistig.
	30. 1	34½	Z. Z. W.	

BA-

Digitized by Google

1826. Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 0¾	34½	Z. t. W.	betrokken, mist.
	30. 1	39	Z. Z. W.	
	30 1¼	36	Z. t. W.	
23	30. 1	36	Z. W.	betrokken, een weinig dampig, 's avonds mistig.
	30. 1	40	Z. W. t. W.	
	30. 2	37	W. Z. W.	
24	30. 3	36½	W. t. N.	tot even na den middag betrokken, verder omtrent betrokken, een weinig dampig.
	30. 3	3 8	W. N. W.	
	30. 3½	35½	N. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam is van de pers gekomen en verzonden:

I. *Karaktertrekken* en merkwaardige gebeurtenisſen uit de Lijdensgeſchiedenis van JEZUS, naar het Hoogduitsch van G. J. BARTELS, door H. RIETVELD, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amſterdam à *f* 2 - 16.

II. *Uren aan Godsdienst gewijd*, uit 't Hoogd., door J. M. L. ROLL, Evangel. Luth. Predikant te Amſterdam, 14de en laatſte Deel, waarachter een *Alphabetisch Register over het geheele werk.* à *f* 3 - 12 -

III. *Bibliotheek van oude Letterkunde*, door Mr. J. TEN BRINK, Hoogleeraar te Groningen, 2e. Deel, 1e., 2e. en 3e. ſtuk. à *f* 4 - 4

IV. Merkwaardige bijzonderheden, inhoudende de nieuwſte ontdekkingen in de *Natuurkunde*, *Natuurlijke Historie*, *Land-* en *Volkenkunde* op alle gedeelten van den Aardbol door J. G. SOMMER, uit het Hoogd. met platen, 2 Deelen. *f* 7 - 4

V. Reize naar Groenland in het jaar 1821, door G. W. MANEY, gevolgd naar het Hoogd. van Dr. C. F. MICHAELIS met platen en eene kaart. *f* 2 - 10

VI. *Levi* en *Sara*, eene Joodſche Familie - Geſchiedenis in Polen, door JULIAN NIEMCZEWICS, naar de Hoogduitſche vertaling. *f* 2 - 10

VII. *De Zeelieden* of zonderlinge lotgevallen van Kapitein VAN DER ROEST en FREDRIK 3 deelen compl. *f* 7 - 14

VIII. P. MOENS, klein geſchenk aan de lieve Nederlandſche Jeugd, van hare heilwenſchende vriendin, met plaatjes, 12 Stuivers.

IX. ———— *Herman* en *Susanna*, of Tafereel van een gelukkig Burger Huisgezin in klein formaat 4 Stuivers.

Bij

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, is van de pers gekomen, en aan de Inteekenaren à *f* 3:15 Cents, afgeleverd, het eerstegedeelte der ALPHABETISCHE NAAMLIJST der GEMEENTEN en derzelver ONDERHOORIGHEDEN, uitmakende het *KONINGRIJK DER NEDERLANDEN*, met aanwijzing der Arrondisemenen, Districten, Hoofdschout-Ambten, Kwartieren en Provincien, waarin dezelve gelegen zijn, benevens eene opgave der bevolking van elke Gemeente afzonderlijk; waarachter is gevoegd eene opgave der Plaatsen, waar Postkantoren zijn gevestigd. Alles uit de jongste officiële stukken, en volgens de laatst plaats gehad hebbende veranderingen, opgemaakt en zamengesteld door J. J. GOSSELIN, *Adjunct-Commies bij het Departement van Oorlog.*

De uitgever, erkentelijk voor de bereidwillige belangstelling van het aanzienlijk getal der genen, die door hunne inteekening de uitgave van dit Werk wel hebben gelieven te bevorderen, heeft zich verpligt gevonden, naardien het hem van meer dan eenen kant gebleken is, dat verscheidene leden van Administratieve besturen, plaatselijke regeringen, openbare ambtenaars, directiën van comptabiliteit en andere vakken van bestuur, zoo wel als derzelver commiesen en bedienden, voor wie dit werk inzonderheid ten hoogste nuttig en belangrijk is, met de Inteekening op hetzelve hebben getoefd, uit hoofde, dat zij eerst deszelfs aard en inhoud verlangden te kennen, aan welk verlangen thans met de afgifte van dit eerste deel voldaan kan worden, de inteekening nog open te stellen tot den 1sten Maart 1826, en alzoo het geëerd publiek gelegenheid te geven, om zich dit werk tot een' merkelijk minderen prijs aan te schaffen dan dien, waarop hetzelve bij de uitgave, na de finale sluiting der Inteekening, zal gesteld worden; zullende het vervolg van de naamlijst der Inteekenaren voor het tweede en laatste deel, hetwelk in de maand Maart het licht zal zien, geplaatst worden. De prijs van het ingeteekende kompleete Werk zal *f* 6 : - beloopen.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. en hare Correspondenten, is geopend de Inteekening op *goedkoope uitgaven*, in den smaak van de *Gedichten* van TOLLENS, HELMERS, FEITH enz., van

I. *BELLAMIJ'S* GEDICHTEN.

II. *NIEUWLAND'S* NAGELATEN GEDICHTEN.

Het Prospectus is alom *gratis* verkrijgbaar. De Inteekening wordt den 1sten Maart 1826 gesloten, en na die sluiting de prijs aanmerkelijk verhoogd.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1816.

N°. 5. *Vrijdag den 3den Februarij.*

BERIGTEN.

ENGELAND. In het midden der verloopen maand November is in de Kathedraalkerk van Glocester een Gedenkteeken ter eere van JENNER, den Ontdekker der Koepokinenting, opgerigt. Het beſtaat uit JENNERS Standbeeld in marmer uitgehouwen.

DELFT *den 26ſten Januarij.* Heden leed de Koninklijke Artillerie- en Genieſchool alhier gevestigd, een groot verlies, door het overlijden van haren Lector in de Wiskunde, den Heer IZAAC RIEWERT SCHMIDT, welke ſlechts den ouderdom van 44 jaren mogt bereiken. Behalve door zijn uitſtekend onderwijs aan de hoogere Klaſſen, maakte hij zich bij deze Inrigting in 't bijzonder en bij de beoefening der Wiskunde in 't algemeen verdienſtelijk, door de bewerking en uitgave zoo van oorſpronkelijke als vertaalde Leerboeken in zijn vak. Onder de eerſte telt men *Beginſelen der Statica; — der hoogere Meetkunst; — der Differentiaal- en Integraal-rekening;* — en *der Dynamica;* onder de laatſte welgeſlaagde overzettingen

van LA CROIX *Beginſelen der Stelkunst; — der Meetkunst; — Grondbeginſelen der beſchrijvende Meetkunst* en *van de Goniometrie* en *Trigonometrie.*

LEVENSSCHETS VAN Prof. M. TYDEMAN.

(Overgenomen uit de Aanſpraak door den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *als Voorzitter, gedaan bij de opening van de Algemeene Vergadering der Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden.)*

(Vervolg van bladz. 57.)

Terwijl dus zijn verblijf te Utrecht even nuttig en roemrijk voor de Hoogeſchool, als aangenaam en eervol voor hem zelven was, werd hetzelve ook door genoegens van een' anderen aard voor hem bekoorlijk gemaakt. Reeds in den jare 1767 trad hij, die tot dus verre met eene zuster geleefd had, in eene gelukkige echtverbindtenis met Barbara Maria Roſſijn, zuster van zijnen voormaligen ambtgenoot te Harderwijk, Prof. Johannes Theodorus Roſſijn. Dit huwelijk werd weldra met kinderen gezegend, doch van welke hij, tot zijn grievend leedwezen, de drie eerſten, kort na hunne geboorte, ten grave zag dalen. Eindelijk werd hem, in den jare 1770, daaruit eene dochter, met name Wijnanda Lucretia geboren, die nog heden in leven, en aan den Heer Bonebakker te Amſterdam gehuwd is. Troffen hem dus, gedurende zijn anders hoogstgezegend huwelijk, ſmartelijke verliezen, een nog veel zwaardere rampſpoed bejegende hem in den jare 1776, daar zijne geliefde echtgenoot door eene tering in het graf geſleept werd. De dankbare echtvriend gaf zelf, in den jare 1816, toen hij, ten behoeve der zij-

zijnen, de merkwaardigſte bijzonderheden van zijn leven ter nederſtelde (welke aanteekeningen mij gunſtig ten gebruike verleend zijn) aan zijne overledene gade deze hartelijke en vereerende getuigenis: „ Zij „ was eene aangename, brave, godvreezende vrouw: „ zij ſtierf blijmoedig en geloovig." — Gelijk hij, als overtuigd en geoefend Christen, deze beſtelling van zijnen Hemelſchen Vader met gelatenheid en kinderlijke berusting droeg, zoo mogt hem het voorregt te beurt vallen, van het geleden verlies, reeds in het volgend jaar, vergoed te zien. Toen namelijk trad hij, andermaal, in den echt met Sophia Theodora de Beveren, dochter van wijlen den Utrechtſchen Predikant Theodorus Feltman de Beveren; eene vrouw, volgens de boven reeds vermelde aanteekeningen, wie de lof toekomt van Godvruchtig, huishoudelijk en eene liefhebſter van ſtudie, bijzonder der Godgeleerdheid, geweest te zijn, van welk laatſte eenige door haar, zoo vóór, als gedurende haar huwelijk, vertaalde werken over Godsdienſtige onderwerpen getuigenis dragen. Bij deze vrouw verwekte hij zes kinderen, van welke vijf tot volwaſſenen leeftijd kwamen, en vier nog in leven zijn, en onder deze twee zonen, die den vaderlijken roem nog loffelijk handhaven, en die wij het genoegen hebben onder onze geachte Medeleden te mogen tellen. De jongſte, voor een paar jaren in de West overledene zoon, naamgenoot van 's vaders bijzonderen vriend, den taalkundigen Zacharias Henrik Alewijn, werd door zijnen Godvruchtigen vader wel als een *Godsgeſchenk*, waarom hij ook den naam van Theodorus verkreeg, maar nogtans, onder tranen van droefheid en met diepen weedom, ontvangen, daar zijne moeder, nog in denzelfden nacht, waarin zij dien zoon gelukkig ter wereld bragt, aan hem en haar verder gezin door den dood ontrukt werd. Hij droeg echter ook dezen grievenden rampſpoed met mannelijke gelatenheid en Christelijke onderwerping, en zette zijne ſchouders, met Christelijken moed, onder den zwaren last, die hem, als vader en verzorger van zes, voor het meerendeel nog jonge kinderen, thans alleen was opgelegd. — Doch keeren wij tot 's mans openbaar leven terug,

waarvan de vermelding zijner huisselijke lotgevallen ons eenigen tijd verwijderd heeft. Tweemalen bekleedde hij aan de Utrechtsche Hoogeschool de waardigheid van Rector Magnificus, en leide dezelve, naar gewoonte, telkens met het houden eener Redevoering neder; van welke Redevoeringen alleen de eerste, handelende *over de Weelde, als schadelijk voor de Burgers en den Staat*, door hem werd uitgegeven, terwijl hij niet geraden vond, de tweede, waarin hij zijne denkbeelden *over de ware Staatkunde* ontwikkelde, door den druk gemeen te maken. Zijne staatkundige beginselen verschilden, trouwens, merkelijk van die, welke, vooral in de jaren 1786 en 1787, hier te lande, door velen met geestdrift omhelsd en voortgeplant werden; en, daar de stad zijner woning, boven andere, rijkelijk deelde in de beroeringen en twisten, die het gevolg waren van het bestaande verschil in staatkundige begrippen, vond hij, in het laatstgenoemde jaar, raadzaam, zijne tegenwoordige standplaats voor die van Hoogleeraar in de Regten te Harderwijk, door het vertrek van Professor Roscam naar Utrecht opengevallen, te verwisselen. Hier hield hij, na zijnen post met eene Redevoering *over eenige oorzaken van het bederf der Regtsgeleerdheid* aanvaard te hebben, een jaar lessen over de *Instituten* en *Pandecten*, en bezorgde de Academische Verhandeling van J. Westenberg: *de usu Juris Romani in Trans-Isalania*. In het volgende jaar vertrok hij, tot hervatting zijner vroegere werkzaamheden, wederom naar Utrecht, nadat de Hoogleeraar J. Valckenaer, die in zijne plaats beroepen was, ten gevolge der inmiddels plaats gehad hebbende omkeering van zaken, die stad verlaten had. Niet zeer lang echter bleef hij in den post, dien hij, vele jaren achtereen, met den grootsten roem voor zichzelven, en tot uitstekend nut der studerende jongelingschap, en geen' geringen luister voor de Hoogeschool, bekleed had, na deze nieuwe aanvaarding van denzelven, werkzaam, maar trad, in den jare 1790, eene nieuwe, nog aanzienlijker loopbaan in, hem door zijne benoeming tot Griffier der Staten van Overijssel geopend. Tot bijzonder genoegenoegen van zijne Meesteren, en onder deze vooral

de

de Ridderſchap van Overijsſel, door welke hij op het viertal, waaruit de keuze geſchieden moest, gebragt was, tot groot genoegen inzonderheid van zijnen Vorstelijken aanſteller, den laatſten Erfſtadhouder van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden, die, onder anderen, door deze benoeming een ſprekend bewijs gegeven had van den hoogen prijs, waarop hij 's mans verdienſten ſtelde, nam hij den hem opgedragenen post tot aan de groote verandering van zaken, in den jare 1795 voorgevallen, waar. Gaarne hadden ook toen de nieuwe beſtuurders van Overijsſel den zoo kundigen en werkzamen man, aan wiens bekwaamheden, regtſchapenheid en verdienſten zij, ook bij het grootſte verſchil van ſtaatkundige begrippen, hulde deden, in zijnen post behouden; doch hij zelf meende, dat de bij deszelfs aanvaarding afgelegde eed hem verbood, dien, in den geheel veranderden ſtand van zaken, langer te bekleeden, en leide dien derhalve neder. Hoe men ook omtrent de gronden dezer gemoedelijkheid oordeelde van hem te moeten verſchillen, niemand echter kon aan die getrouwe opvolging van de inſpraken zijns gewetens zijnen eerbied weigeren. En waarlijk dezelve verdiende te meer eerbied, naarmate dit offer aan hetgeen zijn geweten hem als pligt voorſchreef, hem, als vader van een talrijk gezin, en met tijdelijke middelen niet zeer ruim bedeeld, bezwaarlijker moest vallen. Dit bezwaarlijke werd nog vermeerderd door het hem geopende uitzigt op vergrooting van zijn gezin. Hij was namelijk in 1794, voor de derde maal, in het huwelijk getreden met Hermanna Hugenholtz, dochter van den Delftſchen Predik. Petr. Herm. Hugenholtz., welk huwelijk met drie kinderen, ééne dochter namelijk, en twee zonen, allen, nevens hunne moeder, nog in leven, gezegend werd. In November des jaars 1795 vertrok hij van Deventer, waar hij het laatst zijn verblijf gehouden had, met zijn huisgezin naar Kampen, waar hij zich tot in 1801 onthield, een groot deel van zijnen tijd beſtedende aan de vorming van bij hem inwonende jonge lieden tot het Academisch onderwijs. In het laatstgenoemde jaar vestigde hij zich, met zijn huisgezin, binnen Leyden. ten gevolge van het hem door de toenmalige Bezorgers der Hoogeſchool gedane aanzoek, om, onder billijke voor-

Digitized by Google

waarden, een Catalogus te vervaardigen van de boeken, op de rijk voorziene, openbare Boekerij voorhanden; eene lastgeving, eerst voor een bepaald getal van jaren geſchied, maar ſedert, van jaar tot jaar, vernieuwd, en ook tot de Handſchriften uitgeſtrekt. Niet ligt hadden de genoemde Bezorgers tot deze moeijelijke en belangrijke taak eenen man kunnen kiezen, met alle daartoe vereischte kundigheden in eene zoo ruime mate toegerust, als onze Tydeman. Hij toch bezat, meer dan eenig ander geleerde, eene zeer uitgebreide en grondige bedrevenheid in de letterkundige geſchiedenis van vroegere en latere tijden en bij alle volkeren; en bezwaarlijk kon 'er, in eenig vak van wetenſchap of letteren, een boek van eenig belang, hoe zeldzaam ook, genoemd worden, waarvan hij de waarde niet volkomen kende. Hij hield zich dan met de uitvoering der hem opgedragene taak, onvermoeid en rusteloos, bezig, en ſchreef niet alleen den titel en inhoud van alle boeken, ook de kleinſte en met andere in denzelfden band verſcholene, met de uiterſte naauwkeurigheid op, maar verrijkte deze opgave bij vele ook met meer of min uitvoerige aanteekeningen, ter ontvouwing van derzelver aard en waarde dienende. Geen wonder dus, dat hij aan de volbrenging dezer taak eene reeks van jaren moest te koste leggen, gedurende welke hij, ook nog in andere opzigten, voor de wetenſchappen nuttig was. Getuigen hiervan zijn verſcheidene belangrijke uittrekſels en berigtgevingen uit en omtrent Regtsgeleerde en andere ſchriften in de *Jaarboeken van Kunſten en Wetenſchappen voor het Koningrijk Holland*, onder toezigt van den Heer Mr. J. Meerman uitgegeven, en de ſchoone oudheidkundige Verhandeling *de Burggraviatu Leidenſi*, van W. Musketier Vergenst, doch meest van onzen Tydeman: getuige zij ook deze Maatſchappij, welke hem, in hare openbare en vooral in hare bijzondere vergaderingen, meermalen keurige en rijk bewerkte ſtukken over eenig belangrijk letterkundig onderwerp hoorde voordragen, en welker uitgegevene *Verhandelingen* met eene zeer fraaije en bondige *Verhandeling over den oorſprong der ſpraak en den Cratylus van Plato*, door hem geſteld, verſierd zijn (*). De heugelijke her-

(*) Zie het II. Deels, II. Stuk dier *Verhandelingen*.

Digitized by Google

herſtelling van ons Vaderland tegen het laatst des jaars 1813 had ook eene aangename verbetering in het lot van den waardigen Tydeman ten gevolge, daar het onzen geëerbiedigden Koning (toen *Souverein Vorst der Nederlanden*) behaagde, hem, ter belooning van zijne groote en langdurige dienſten, aan de wetenſchappen en het Vaderland bewezen, en van zijne onkreukbare gehechtheid aan eed en pligt, tot Hoogleeraar aan 's Lands Hoogeſchool te Leyden te benoemen, met bijgevoegde bepaling, dat, bij de aanſtaande hervorming van het hooger onderwijs, het hem op te dragen vak nader zou worden aangewezen. Deze aanwijzing volgde echter niet, daar de nieuwe inrigting der Hoogeſchool in den jare 1815 den meer dan zeventig-jarigen grijsaard onder het getal dier Hoogleeraren plaatſte, die, volgens de wet, met volle behoud van de eer en voordeelen, aan hunnen post verbonden, van de dienst ontſlagen zijn. Doch zijne werkzame geaardheid, vurige zucht om nuttig te zijn, en het gevoel van jeugdige kracht, dat hem, bij voortduring, bezielde, drongen hem eyenzeer, om van de vergunning derzelfde wet gebruik te maken, waarbij het aan meer dan zeventig-jarige Hoogleeraren wordt vrijgelaten, om nog, zoo veel in hen is, ten nutte der ſtuderende jongelingſchap werkzaam te zijn. Hij nam dus, tot groot genoegen van zijne ambtgenooten in de Faculteit der Letteren, vrijwillig het bij de wet gevorderde onderwijs in de *Romeinſche Oudheden* op zich, en zette hetzelve, met grooten lof, en tot geen gering voordeel van zijne toehoorders, tot weinig tijds voor zijn overlijden, onafgebroken voort. — Aan de gewone gebreken en zwakheden van den ouderdom, tot dus verre, weinig of niet onderhevig, werd hij, in het vorig jaar, door eene langzame verzwakking aangetast, die hem echter, ten einde toe, het volle genot zijner verſtandelijke vermogens behouden deed, en hem, ten laatſte, op den eerſten Februarij dezes jaars [1825], als een verzadigd en dankbaar gast, zacht en opgeruimd, uit dit leven deed ſcheiden, en, als geloovig Christen, tot de hoop van een beter en heerlijker beſtaan inſluimeren.

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

Digitized by Google

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. A. H. VAN DER BOON MESCH Delphenſis, Medicinae in Academia Lugduno-Batava ſtudioſi, *Commentatio ad quaestionem ab ordine Philoſophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum in Academia Gandavenſi propoſitam „ quaeritur Commentatio Historico-„ antiquaria, in qua 1°. exponantur quaecunque ad Cenſum „ et Cenſuram Romanorum pertinuerunt, et 2°. Fasti Cenſorii „ exhibeantur; e quibus appareat, accurate citatis veterum „ locis, quid a cenſoribus, muneris ſola ipſorum ratione „ habitâ, dignum memoratu peractum ſit.* Gandavi apud P. F. de Goesin-Verhaeghe, 1824. f. 4. p. 132.

Deze Verhandeling maakt, gelijk het opſchrift aanduidt, een gedeelte uit der Annalen van de Gendſche Hoogeſchool voor het jaar 1824, en ſtrekt aan dezelve tot ſieraad. De belangrijkheid des onderwerps, gepaard aan de uitmuntende manier van bewerking moet haar aan ieder beminnaar der oudheden ter lezing aanprijzen, en hebben ons genoopt, om derzelver inhoud nog eenigzins meer bekend te maken.

Alvorens tot de behandeling van het onderwerp zelve over te gaan, ſpreekt de Heer van der Boon in eene gepaste voorrede kortelijk over de Romeinſche antiquiteiten in het algemeen, en bewijst, dat deze vooral uit de oude Schrijvers moeten worden aangeleerd, niet gelijk ſoms wel eens gemakshalve geſchiedt, uit Compendia, die meestal vol misſlagen zijn. Vervolgens geeft hij de voornaamſten op, die afzonderlijk over den *Cenſus* en de *Cenſura* geſchreven hebben, echter niet met inzigt om hen blindelings te volgen. *His ergo*, zegt hij zelve, *uti et aliis recentiorum, ita uſus ſum, ut eos testes laudaverim, quoties novi quid protulerunt, aut errorem ab aliis commiſſum refutarunt.* Na hierop nog met een woord over de *Fasti* en *Tabulae Capitolinae* te hebben geſproken, geeft hij de verdeeling der Verhandeling op, welke in twee deelen beſtaat, waarvan het eerſte handelt; 1°. over den *Cenſus*; 2°. over de *Cenſura*; 3°. over de *munera Cenſorum*, en gaat tot het eerſte hoofdſtuk over.

In de eerſte plaats wordt nu het verſchil tuſſchen de *cenſus* en *cenſura*, en de onderſcheidene beteekenis, waarin het woord *cenſus* bij de klaſſiſche Schrijvers voorkomt, op-

opgegeven. Hierop natuurlijk over de inſtelling zelve handelende, tracht de Schrijver aan te toonen, dat Servius Tullius hierin de inſtelling van Theſeus heeft voor oogen gehad, waarna dezelve onder elkander vergeleken worden, blijkende hieruit zoowel eene groote overeenkomst tuſſchen deze beide, als ook de aard van den *cenſus* bij de Romeinen. Nu worden de plaats waar, alsmede de wijze, waarop te Rome de *cenſus* gehouden werd, opgegeven, en de verſchillende meeningen der geleerden, of de *cenſus tributim* of wel *centuriatim* plaats had, welke alle betwijfeld worden. De Schrijver echter meent, dat voor het gevoelen, dat de Romeinſche burgers in *tribus* verdeeld gecenſeerd werden, eene plaats van Dionysius *Halicarnaſſenſis* Lib. V. cap. 73 pleit, welke tot nog toe was over het hoofd gezien. Hij geeft hierna op, wie gecenſeerd werden, namelijk niet alleen Romeinſche burgers, maar ook Provinciales en Municipales, en handelt bij die gelegenheid over den *cenſus* in de Provincien en Kolonien, zijn gevoelen bevestigende door het getuigenis van Livius, Cicero en Dio Caſſius, en voorbeelden uit de geſchiedenis zelve ontleend. Ook wordt 'er van den *cenſus* der *libertini*, en de wijzigingen, die in dezelve plaats hadden, gewag gemaakt. Na dit alles te hebben uiteengezet, gaat de Schrijver als van zelve over, om optegeven, wat de Romeinen in *cenſum deferebant*, en daar bij deze gelegenheid van elk door de cenſoren een eed werd afgevergd, en deze bij uitſtek groote magt alleen hun toebehoorde, zoo meent hij, onzes inziens zeer juist, dat de cenſoren hierom nu en dan *juratores* genoemd werden, zoo als b. v. bij Plautus *Trinummi* Actus IV. Scena 2 vs. 30. Hetgeen elk burger nu opgaf, werd op tafelen aangeteekend, welke den naam van *Tabulae cenſoriae* droegen, en die, gelijk aangetoond wordt, zeer verſchilden van de *Commentarii cenſorii*. In het volgende gedeelte vindt men eene opgaaf der ſtraffen, ingeſteld tegen hen, die zich niet hadden laten cenſeren; ſtraffen, die te ſtrenger waren, doordien men zich door dit verzuim onttrok aan de lasten van den ſtaat. Immers moest volgens de opgegevene goederen de eigenaar derzelve eenige lasten opbrengen, naar aanleiding van welke de burgers ook in *claſſes* verdeeld werden, welke wederom uit *centuriae* beſtonden. De Schrijver acht het moeijelijk, de verſchillende ſchatting der klaſſen bepaald optegeven, daar Livius, Plinius, Feſtus en Gellius hierin zeer van elkander verſchillen; evenwel volgt hij, op het voetſpoor van Lipsius, Manutius, Pighius en anderen, het gezag van Livius, en geeft de zes *claſſes*, derzelver *centuriae* en ſchatting op. Hij toont inzonderheid zeer naauwkeurig het verſchil

aan, tusschen *proletani* en *capite censi*, en doet ons zeer juist het wijze doel en de slimme inrigting dezer verdeeling opmerken, strekkende voornamelijk om te voorkomen, gelijk Cicero zegt op de aangehaalde plaats *de Rep.* Lib. II. Cap. 22, *ne plurimum valeant plurimi.* Afzonderlijk wordt daarop gehandeld over den *census Senatorius* en *Equestris* en aangewezen, hoe de *Senatores* en *Equites* volgens denzelven gekozen werden, en welke de schatting was, die men moest opbrengen, wilde men tot één van beiden verkiesbaar zijn; hoe zij, die hunne goederen verloren hadden, uit dezen rang verstooten werden, en welke veranderingen deze schatting nu en dan heeft ondergaan. Dit hoofdstuk wordt besloten met eenige korte aanmerkingen omtrent de geschiedenis van den *Census*, en de personen, waardoor dezelve ten uitvoer werd gebragt, terwijl de Schrijver op deze wijze als van zelve genaderd is tot de *Censura*, welke in het tweede hoofdstuk behandeld wordt.

De Heer van der Boon begint hier met de beteekenis van *censores* en *censere* optegeven, welk laatste hij zeer waarschijnelijk afleidt van het Griekschе werkwoord κίνω, zijn gevoelen bevestigende met eene eigenhandige annotatie van den onsterfelijken Wyttenbach op het *Etymologium Lennepii.* Hij schetst ons, welke pligten de Censoren in den beginne te vervullen hadden; hoe deze post in vele opzigten hatelijk, door weinigen gezocht werd, tot dat zij, met meerdere eer versierd, weldaast als het hoogste eerambt werd beschouwd, waarom hij door Plutarchus niet oneigenaardig κορυφὴ τῆς τιμῆς ἁπάσης genoemd wordt. Dit aanzien maakte ook, dat in het eerst alleen Patriciers dien eerrang bekleedden, hoewel 'er naderhand bepaald werd, dat ook Plebejers tot denzelven zouden worden toegelaten, en zelfs in het jaar 622 twee Plebejers Censoren werden. De Censoren werden, gelijk ons verder de Schrijver leert, in de *comitia centuriata* gekozen, en hadden zelve geen regt, om comitia te houden. Daar hunne magt vrij uitgestrekt was, droeg L. Marcius Censorinus, voor de tweede maal tot Censor gekozen zijnde, eene wet, *Lex Marcia* genaamd, voor, dat voortaan niemand voor de tweede maal tot Censor zoude kunnen gekozen worden. Ook kwam het in gebruik, dat, bij den dood eens Censors, zijn ambtgenoot zijnen post moest nederleggen, en 'er twee nieuwe Censores benoemd werden; een gebruik, waarvan de oorzaak in de bijgeloovigheid der Romeinen te zoeken is. Na alle deze bepalingen scheen nog de tijd van vijf jaren, gedurende welken men deze bij uitstek groote magt uitoefende, te lang, en droeg Mamercus Aemilius in het jaar 319 eene wet voor, *ne censura ageretur ultra annum et*

Digitized by Google

et semestre tempus. Omtrent deze wet en den tijd, dat zij geduurd heeft, wordt hier breedvoerig gehandeld. Augustinus meende, dat zij reeds ten tijde van de censuur van Appius Claudius, en dus spoedig na hare instelling, opgeheven was, doch de Schrijver is van een tegenovergestelde gevoelen, 't welk hij uit de censuur van Appius Claudius zelven, en de woorden van Livius zeer voldoende bewijst, terwijl hij eene plaats van Asconius Pedianus, welke voor het gevoelen van Augustinus scheen te pleiten, op eene andere wijze wil verklaard hebben. Ook het gevoelen van Dodwel, die de *lex Aemilia* verklaarde, als of 'er gedurig om de achttien maanden nieuwe Censoren benoemd werden, wordt bestreden, en zijne uitlegging van eene plaats van Livius met het gezag en het juistere inzigt van Drakenborch wederlegd. Hierna volgt eene korte opgave der *insignia* van de Censoren, en van de geschiedenis der *Censura* zelve, waarop de Schrijver overgaat, om in het derde Hoofdstuk de pligten der Censoren te behandelen.

Dit hoofdstuk is, daar deze pligten gemakkelijk in vijf verschillende kunnen worden verdeeld, in vijf paragrafen gesplitst. In de eerste handelt de Heer van der Boon over de uitvoering van den *Census*, en geeft de plegtigheden op, welke bij het sluiten der *Censuur* plaats hadden. In het tweede draagt hij de wijze voor, waarop de Censoren te werk gingen in de kiezing van den Senaat, de Equites, en de verdeeling der burgers, en toont aan, dat dit regt om den Senaat te kiezen niet dan later, en wel, volgens Festus, door de *lex Ovinia*, aan de Censoren is toegewezen. De derde paragraaf bepaalt zich bij het opzigt over de zeden. Vooreerst wordt het onderscheid tusschen het *Magisterium morum*, *Judicium criminale* en *Civile*, welke dikwijls verward werden, aangetoond, 't geen vooral daarin bestond, dat de Censoren die misdrijven bestraften, waartegen geene wetten gemaakt waren. Hierop volgt de opgave van de wijze, waarop *Senatores* en *Equites* bestraft werden, en de uitwerking hiervan. Bepaaldelijk wederlegt de Schrijver het gevoelen van Gundling, als of Cato zoude hebben ingesteld, dat de Censoren onder de namen van hen, die zij bij het lezen van de lijst uit den Senaat weerden, de redenen hiervan zouden moeten bijvoegen, en stelt met Duker en Drakenborch op gezag van Livius vast, dat dit veel later is bepaald, latende de woorden van dien Geschiedschrijver, volgens de meening der beste en nieuwste uitleggers, geene andere opvatting toe. Ook de straffen, welke alle burgers in 't gemeen betroffen, worden zeer naauwkeurig uiteengezet, het verschil tusschen het *aerarium facere*, *tribu*

mo-

movere, en *in caeritum tabulas referre* volledig aangetoond, en de dwaling van sommigen, die dezelve verwarden, in het licht gesteld. In de vierde en vijfde paragraaf wordt gehandeld, over de zorg voor 's lands geld en de schattingen, en over de zorg omtrent de publieke en private gebouwen, en andere minder belangrijke werkzaamheden der Censoren. Van dezelve zullen wij kortheids halve niet langer spreken, en liever nog vlugtig het tweede gedeelte, handelende over de *Fasti Censorii*, doorloopen.

Moeijelijk en onnoodig zoude het zijn, den Schrijver in het opgeven der lustra, 75 in getal, op den voet te volgen. Genoeg zij het aan te merken, dat hij ook hier weder in allen deele aan de hem voorgestelde vraag beantwoord heeft, om namelijk, met aanhaling van de plaatsen der ouden, optegeven, wat de Censoren in betrekking tot hunne waardigheid merkwaardigs verrigt hebben. Naauwelijks ook zullen wij behoeven te zeggen, dat de uitwerking hiervan vele zwarigheden heeft in gehad. Ieder weet bijkans, dat de *Fasti Capitolini*, waaruit deze *Fasti Censorii* meestal moesten geput worden, op vele plaatsen verminkt zijn, en dat het door de gissingen, waarmede geleerde mannen deze gapingen zochten intevullen, bezwaarlijk is, het echte van het elders bijgekomene te onderscheiden, waarin echter de Heer van der Boon, onzes inziens, zeer gelukkig geslaagd is.

Ziedaar een kort verslag eener Verhandeling, welke wij met uitnemend veel genoegen gelezen hebben, en welke der Leydsche Hoogeschool, als het werk van een' harer kweekelingen, tot eer verstrekt. Wij vonden in dezelve een zeer belangrijk punt der Romeinsche antiquiteiten uit de Latijnsche Schrijvers zelve opgehelderd en uiteengezet, 't geen voor eene grondige kennis der zaak veel nuttiger is, dan soortgelijke instellingen oppervlakkig en in vergelijking met die van andere volkeren te behandelen. De stijl is zuiver en vloeijend. Overal is het gezegde van Wyttenbach, 't welk der Verhandeling tot zinspreuk strekt, gevolgd, *antiquitatum Romanarum materia e limpidissimis veterum fontibus haurienda.*

Wij wenschen dus den Heer van der Boon van harte met dit zijn werk geluk. Ruste 'er eene moeijelijke taak op hem, om eenen naam reeds door zijne beide broeders zoo luisterrijk bekend, met roem te handhaven, hij heeft zich, driemaal met goud bekroond, van dezelve allerloffelijkst gekweten. Moge hij steeds met denzelfden gelukkigen uitslag de Natuurkundige Wetenschappen, de Geneeskunde en de Letteren blijven beoefenen, en ons Vaderland zal eens op hem, als op eenen echten voorstander derzelve, kunnen roem dragen.

KUN-

Digitized by Google

KUNSTEN.

De Heer Kesfels, geboren te Maastricht, zich te Rome tot een' voornaam Beeldhouwer hebbende gevormd, is, zoo als wij reeds vroeger vermeld hebben, (*) door de Klasse der Schoone Kunsten van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, tot Medelid benoemd. Uit erkentelijkheid voor de eer, hem door gezegde benoeming bewezen, heeft hij aan dezelve Klasse een afgietsel ten geschenke gezonden van eenen staanden Schijfwerper, (†) thans in het lokaal der Boekerij des Instituuts te Amsterdam geplaatst. Over dit kunstwerk en over eenen anderen, vroeger door denzelfden Kunstenaar vervaardigden rustenden Schijfwerper, wordt een brief uit Rome gedagteekend 25 December 1824 medegedeeld in het te Stuttgart, bij Cotta uitgegeven *Kunstblatt* 1825, Num. 5.

„ Een Nederlandsch Beeldhouwer, die juist niet tot de School van Thorwaldsen behoort, doch zich naar derzelver beginselen heeft gevormd; Kesfels, verwekte reeds, vroeger door eenen rustenden Schijfwerper, opmerkzaamheid, doch heeft zich nog meer algemeen roem verworven, door eenen naderhand vervaardigden staanden.

Het eerstgenoemde Kunstwerk stelt de gedaante voor van eenen welgemaakten Jongeling: hij zit, de regter hand op de schijf rustende, op den grond; het regter been, waarop hij rust, ligt met gebogen knie, terwijl hij op het linker, dat met de knie vooruitsteekt, de hand laat nederhangen; hij ziet, het hoofd regts gewend, met tevredenheid over den laatsten worp, zijdwaarts heen, als had hij het oog op eenen mededinger gevestigd. De jeugdige omtrekken van het Beeld zijn zacht en vormen een schoon geheel. De rustende houding is vol waarheid en de uitdrukking op het gelaat voortreffelijk.

De ander is geheel tot werpen gereed: het ligchaam, regts achterover gebogen, rust op het naar binnen gebogen regter been, de regter hand houdt de Schijf uitgestrekt voor

(*) Zie Letterbode 1824, I. Dl. bl 195.

(†) Ieder der talrijke bezoekers van de Kunst-tentoonstelling, die gelijktijdig met de Expositie van Nationale Nijverheid in den verleden jare, te Haarlem plaats had, herinnert zich gereedelijk, dat het model in pleister van dezen Schijfwerper aldaar onder No. 210 gevonden werd, en dat aan hetzelve algemeene goedkeuring ten deele viel. De inzender van deze bijdrage, toen buitenlands, dit feest van Nijverheid en Kunst niet hebbende kunnen bijwonen, achten wij ons verpligt dit met een woord aantevullen.

RED.

voor zich uit; met de linker, waarvan de arm gebogen is, geeft hij door de vingeren aan de Schijf hare rigting, en ziet mikkend en de baan met het oog afmetend, over dezelve heen.

De levendige beweging aller ledematen, de welgekozene houding, die zoo vol uitdrukking is, de werking der spieren, en de schoonheid en het natuurlijke der omtrekken, geven aan dit Beeld eene hooge waarde. Het geheel is vol leven, en niets kan meer waar en gepast gedacht of uitgevoerd zijn, dan dit geheele Kunstwerk."

Aldus oordeelt men te Rome over dien Nederlandschen Kunstenaar, en over het fraaije Beeld, op welks bezit het Kon. Ned. Instituut zich thans mag beroemen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

's GRAVENHAGE. De Commissie in den jare 1821 door Z. Maj. benoemd tot het onderzoek en voordragen der plaatsen van waar en de wijze, waarop de wateren van Rijn, Lek, Waal en Maas zouden kunnen worden afgeleid, ten einde daardoor de rampen af te weren waaraan vruchtbare en uitgestrekte gedeelten van het Rijk zich elk jaar vinden blootgesteld, heeft aan Z. M. den uitslag harer overwegingen in een uitvoerig rapport, met de daartoe behoorende kaarten en plans aangeboden.

Den ijver erkennende, waarmede deze Commissie aan hare instelling zoo loffelijk heeft beantwoord, door bij het volbrengen harer taak die grondigheid en weldoordachte ontwikkeling te verbinden, welke het hoogst belangrijk onderwerp, aan haar zorgvuldig onderzoek opgedragen, vorderde en wenschelijk maakte, heeft Z M. aan elk der Leden van dezelve, en derzelver Secretaris Hoogstdeszelfs bijzondere tevredenheid en dank betuigd voor de goede en ijverige diensten, door hen in die betrekking aan den lande bewezen, en hun een eervol ontslag in die hoedanigheid verleend.

Z. M. heeft voorts besloten, dat het Rapport door den druk zal worden bekend gemaakt met de daarbij behoorende kaarten en plans; en dat, alvorens overtegaan tot het nemen eener eind-beslissing omtrent de geheele of gedeeltelijke uitvoering der verschillende door de Commissie gedane, en gezamenlijk geheel uitmakende, voorslagen, door Hoogstdenzelven zal worden afgewacht, welk het gevolg zal zijn van het bekend maken van het bedoeld Rapport, welken in druk het daarbij voorgestelde in het algemeen, en in 't bijzonder op deskundigen zal te weeg brengen, en op welke wijze de daar bij behandelde onderwerpen zullen worden beoordeeld.

Daar

Digitized by Google

Daar nu desniettemin sommige door de Commissie opgegevene denkbeelden vatbaar zijn, om dadelijk te worden verwezenlijkt; en ten aanzien van sommige uittevoeren werken, ter voorkoming van tijdverlies, voorbereidende bepalingen zouden kunnen worden vastgesteld, heeft Z. M. al dadelijk de uitvoering bepaald van de volgende werken:

Vooreerst. Den aanleg van eenen nieuwen Overlaat tusschen Leidijken, van af den Rijn aan het Lobith, tot aan de Lathumsche Sluis naar den IJssel.

Ten tweede. Het maken van Overlaten en de noodzakelijke opruimingen langs den geheelen Gelderschen IJssel.

Ten derde. De noodzakelijke opruimingen in den Overlaat van de zoogenaamde Beersche Maas en de verruiming van den Baardwijkschen Overlaat.

Ten einde nog in den loop van dit jaar te kunnen worden ondernomen, houdt men zich reeds met de voorloopige werkzaamheden daartoe onledig.

Trapswijze uitbreiding en vergrooting van het Russische Keizerrijk.

Tijdperken.	Oppervlakte. grond in Duitsche mijlen.	Bevolking. bij naderende begrooting.
Onder Iwan I in 1462.....	18,494 . .	6,000,000
Bij zijn' dood in 1505..... (vereeniging van Novogorod, Perm, Tchernigow enz.)	37,137 . .	10,000,000
Bij den dood van Iwan II in 1584..... (verovering van Kasan, Astrakan en Siberie.)	125,465 . .	12,000,000
Bij den dood van Michael in 1645..... (veroveringen in Siberie; afstanden aan Polen.)	254,361 . .	12,000,000
Bij de komst ten troon van Peter I in 1689..... (hername van Kiew enz.)	263,900 . .	15,000,000
Bij den dood van Peter I in 1725..... (veroveringen aan de Oostzee enz.)	273,815 . .	20,000,000

Bij

Bij de troonbeklimming van Catharina II in 1763.... (Veroveringen in Azie.)	319,538 . .	25,000,000
Bij haren dood in 1796..... (Veroveringen op de Turken, hername en veroveringen in Polen.)	331,810 . .	33,000,000
Bij den dood van Alexander in 1825..... (Veroveringen in Polen, Finland, Moldavie en Perzie.)	367,494 . .	50,000,000

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Jan.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
25	30. 3	33½	o. z. o.	betrokken, dampig, 's avonds helder, dampig.
	30. 3	34½	z. t. o.	
	30 3	30	z. o.	
26	30 3	31	o. z. o.	betrokken, dampig.
	30. 3	31½	o t. z.	
	30. 3	30	o.	
27	30. 2¾	28	o. z. o.	voorm. betrokk., iets dampig, namidd. helder, dampig, 's avonds mist.
	30. 2½	30	z. o.	
	30 2¾	24½	z. t. o.	
28	30. 2¼	24	z. t. o.	voormiddag helder, verder bebetrokken.
	30. 2¼	33½	z. z. w.	
	30. 2¼	33½	w. z. w.	
29	30. 1¾	24	z. z. o.	helder
	30. 1¼	34	z. o.	
	30 0¾	24	o. z. o.	
30	29. 9	24	z. o.	bewolkt, namiddag omtrent betrokken, 's nachts een weinig regen.
	29. 8¼	36	z. z. o.	
	29. 7½	36	z. t. o.	
31	29. 8	37	z. z. w.	's morgens dampig, voormiddag bewolkt, verder betrokken, mistig.
	29. 8	40½	z. t. w.	
	29. 8½	37	z. t. o.	

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

PARIJS. In zijn honderdzeventiende jaar is alhier de bekende invalide Huët aan eene beroerte overleden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

No. 6. *Vrijdag den 10den Februarij.*

BERIGTEN.

GÖTTINGEN *den 10den December.* De Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen vierde heden den 74sten verjaardag harer stichting, bij welke gelegenheid de Hofraad TYCHSEN, als Directeur, eene voorlezing hield: *de origine ac fide antiquae Persarum historiae, qualis a scriptoribus orientalibus traditur, commentatio altera.*

Na deze voordragt deed de Oppermedicinaal-Raad BLUMENBACH verslag wegens de Werkzaamheden der Maatschappij, waaruit bleek, dat de Maatschappij in het afgeloopen jaar onderscheidene Correspondenten door den dood had verloren en ook drie buitenlandsche Leden (de Hn. C. VON ARETIN, Graaf B. G. S. DE LA CÉPÈDE en Graaf FR. VON WALDSTEIN); dat zij tot inlandsch Medelid der Natuurkundige Klasse had verkozen den Hr. Dr. MENDE, gewoon Hoogleeraar der Geneeskunde alhier, en tot Correspondenten de Hn. Dr. JAC. GRIMM, Keurvorstelijk Bibliothekaris, te Cassel; Dr. WILH. GRIMM, Secretaris bij de Bibliotheek aldaar; Dr. WUCK STEPHANOWITSCH KARAGITH, te Weenen en Dr. L. JACOBSON, Professor in de Geneeskunde, te Kopenhagen.

Op de Hoofd-Prijsvraag der Wiskundige Klasse, „ over den oorsprong der gekleurde evenwijdige stre„ pen, bij den Regenboog waargenomen", kwam geen antwoord in; op de Huishoudelijke, „ over de ver„ schillende Mergelsoorten en de ware Theorie van het

Digitized by Google

„ verbeteren van den grond door Mergel ", werd één ſtuk ingezonden met de ſpreuk:

Es ſteigern ſich die kräfte des Bodens durch Vervielfältigung ſeiner Gemengtheile.

doch hetzelve werd onvoldoende bevonden, offchoon het nieuwe denkbeelden en theoretiſche inzigten bevatte en aan die geene verwerpelijke eigene bevindingen paarde, — en alzoo niet bekroond.

Herinnerd werden twee Hoofd-Prijsvragen; tegen November 1826, die van de Geſchied-Taalkundige Klaſſe vorderende: „ een naauwkeurig onderzoek der Oud- „ Germaanſche Grafheuvels; " tegen November 1827, die van de Natuurkundige Klaſſe, „ over de bijko- „ mende omſtandigheden, welke in acht moeten ge- „ nomen worden, bij de proeven met den Longenme- „ ter van KRNTISH; "— en als eene nieuwe, tegen November 1828, werd door de Wiskundige Klaſſe opgegeven de volgende:

„ *Cum tabulae mortales, quae baſin quaſi ærithmeticae politicae conſtituunt, ab eo inde tempore, quo variolarum vaccinarum inſitio in uſum verſa est, longe alias quam antea progreſſiones exhibeant, deſiderat R. S. ut tabulae istae eo reſpectu in quadam provincia, decies ad minimum centenorum millium incolarum, inde ab initio hujus ſeculi de novo, quantum ex datis, quinque luſtra complectentibus, fieri protest, accuratiſſime reformentur.* " d. i. „Daar de ſterfelijkheidstabellen, ſedert de invoering der Koepokinenting, voortaan niet meer als naauwkeurig en doelmatig moeten gerekend worden, en de belangrijke grondſlag, dien zij voor alle berekeningen der Staatkundige Arithmetica opleveren, de zorgvuldigſte opmerking verdient, wenscht de Koninklijke Maatſchappij, dat een geleerde, — wien de Geboorte- en Sterflijsten van een' geheelen Staat (wiens getal van inwoners niet beneden een millioen bedraagt) ten dienſte ſtaan, — met naauwkeurige opgave van alle de daarbij gebezigde beſcheiden, een Sterfelijkheids-Tabel ſedert den aanvang der tegenwoordige eeuw moge ontwerpen, die tot grondſlag voor verdere bepalingen zou kunnen dienen. "

De Verhandelingen ter beantwoording dezer vragen moeten in het Latijn geſteld vrachtvrij ingeleverd worden, vóór het einde van September van de bij elke genoemde jaren. De prijs voor de voldoend gekeurde beſtaat in vijftig dukaten.

De

Digitized by Google

De volgende Huishoudelijke Prijsvragen werden door de Maatschappij herinnerd; als tegen Julij 1826, die „ over de verbetering der Papierfabrijken in Noord-Duitschland," tegen November 1826, die „over de aankweeking en verbetering der Natuurlijke en Kunst-Schaapsweiden"; tegen Julij 1827, „ eene opsomming der verschijnselen, waargenomen bij den stormvloed in 't Koningrijk Hanover, in den aanvang van 1825"; terwijl tegen November 1827 de volgende nieuwe werd opgegeven: „ eene op ondervinding gegronde ontwikkeling en vergelijking van de door het zoogenoemde *Moorbrennen* bewerkte voor- en nadeelen, met eene opgave der maatregelen, die tot „ vermeerdering der eerste en vermindering der laatste, „ bij de aanwending van deze manier van landontginning „ dienen kunnen; moetende hierbij acht geslagen worden „ op den damp, door die bewerking verspreid, en „ welke met den heide-rook verwisseld is."

De prijs voor de voldoende beantwoording van ieder dezer Prijsvragen uitgeloofd, is twaalf dukaten, moetende de antwoorden bij de Maatschappij vrachtvrij inkomen, die tegen Julij, voor het einde van Mei, die tegen November, voor het einde van September der bij elk gestelde jaren (*).

LEVENSSCHETS

VAN

Prof. M. TYDEMAN.

(Overgenomen uit de Aanspraak door den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *als Voorzitter, gedaan bij de opening van de Algemeene Vergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.)*

(Vervolg en Slot van bladz. 71.)

Ziet hier, den langen, doch naar onze wenschen nog te spoedig geëindigden levensloop van on-

(*) Zie de Prijsvragen, van welke hier slechts de hoofdinhoud vermeld is, in haar geheel, *Alg. Konst- en Letterb.* 1823, 1e. Deel, bl. 131; voor 1824, Dl. I., bl. 3 en 4; Dl. II., bl. 194; voor 1825, Dl. II., bl. 226 en 227.

Digitized by Google

onzen geëerbiedigden Tydeman kortelijk voor u geſchetst; een' levensloop, die van den aanvang tot den einde, door onvermoeide en hoogst belangrijke werkzaamheid, ten nutte van het Vaderland, de wetenſchappen en de menſchheid, heerlijk gekenmerkt was. Schoon gij daaruit zijne waarde, als geleerde, als burger van Nederland, en als mensch, reeds eenigermate, en niet zonder hoogachting en bewondering, hebt leeren kennen, zoude ik echter noch uw regtmatig verlangen, noch het gevoel van eerbied, dat mij omtrent onzen achtbaren voorganger bezielt, voldoening geven, wanneer ik niet bij de drie voorgeſtelde bijzonderheden, zooveel de uitgeſtrektheid der taak, mij nog ter volbrenging opgelegd, gedoogt, uwe aandacht meer opzettelijk bepaalde.

Als geleerde, ſtaat onze Tydeman, buiten tegenſpraak, in den eerſten rang. Zeer zelden toch werd 'er iemand gevonden, in wien zulk een ſchat van kundigheden vereenigd was, zoodat men op hem mag toepaſſen, 't geen Vondel omtrent Vossius zeide, dat *al, wat in boeken ſteekt, in zijn hoofd gevaren was.* Ongeloofelijk is het aantal van oudere en nieuwere werken van allerlei wetenſchappelijken en letterkundigen inhoud, door hem, gedurende zijn onvermoeid werkzaam leven, niet ſlechts vlugtig, maar met de grootſte naauwkeurigheid doorgelezen. Met een gelukkig en ſterk geheugen bedeeld, was hij echter zoo verre af, van op dit vermogen van zijnen rijk begaafden geest een onbepaald vertrouwen te ſtellen, dat hij, integendeel, wat hem eenigzins wetenswaardig en opmerkelijk voorkwam, in daartoe aangelegde gedenkboeken zorgvuldig opteekende. Den hierdoor verkregenen letterſchat hield hij niet, als een gierigaard zijne penningen, in zelden geopende koffers opgeſloten, maar deelde dien, integendeel, met milde hand uit, zoo in de belangrijke leſſen, door hem, als Hoogleeraar te Harderwijk, Utrecht en Leyden, gedurende eene reeks van jaren, ten nutte der ſtuderende jongelingſchap gehouden, als in de door hem zelven, of, onder zijn toezigt en medewerking, door anderen vervaardigde geleerde ſchriften, waarvan ik de voornaamſte reeds te voren heb opgenoemd. Dien ſchat ſtelde hij, ingelijks, gereedelijk open voor allen, die hem omtrent eenig wetenſchappelijk of letterkundig onderwerp om raad en inlichting kwamen vragen. 'Er zullen, maar ik vertrouw, onder mijne hoor-

Digitized by Google

hoorders zeer velen zijn, die daarvan, met mij, meermalen de aangenaamſte ondervinding hadden, en daarbij, even als ik, telkens aanleiding vonden, zoo om 's mans zeldzame belezenheid en ongeloofelijke vaardigheid, om zich het gelezene voor den geest te brengen, te bewonderen, als om zijne heuſche en geene moeite ſchromende dienstvaardigheid dankbaar te erkennen. Van daar ook, dat zeer weinigen hem in bedrevenheid in de letterkundige geſchiedenis van alle tijden evenaarden; en het is voor de bevordering van hare kennis grootelijks te wenſchen, dat de menigvuldige en belangrijke bijvoegſelen en verbeteringen, die hij op het bekende *Onomasticon* van den geleerden Saxe bijeenbragt, eenmaal in het licht mogen komen.

En wie uwer zal één oogenblik twijfelen, een' man, die den ſchat zijner bondige en uitgebreide geleerdheid, zijn ganſche leven door, met eene zoo onbekrompene hand, ten algemeenen nutte beſteedde, onder de verdienſtelijkſte burgers van den Staat te plaatſen? Nog meer zullen wij bereid wezen, hem dien eerrang toe te kennen, wanneer wij acht geven op de menigte van voortreffelijke mannen en nuttige burgers, die, grootendeels, door zijn onderwijs en voorbeeld gevormd zijn. Om door eene reeks van namen de aandacht niet te vermoeijen, zal ik mij vergenoegen, met u enkel op de beroemde ſtaatsmannen en geleerden Hieronymus van Alphen en Nic. Corn. van Lambrechtſen van Rithem te wijzen, die beiden uit de ſchool van onzen Tydeman zijn voortgekomen. Niet minder betoonde hij zich, in zijne gewigtige betrekking van Griffier der Staten van Overijsſel, een' verdienſtelijk' burger van het Vaderland, daar hij niet ſlechts de daaraan verbondene pligten, op het loffelijkst en volkomenst, vervulde, maar ook meermalen, in belangrijke aangelegenheden, de bijzondere of gezamenlijke leden der Staten-vergadering, met de helderſchijnende fakkel van zijne diepe en uitgebreide regtsgeleerde-, wijsgeerige en historiekennis, voorlichtte. — Onder de burgerlijke beroerten en oneenigheden, die, in zijnen leeftijd, den Nederlandſchen Staat zoo geweldig ſchokten, en ten laatſte ganſchelijk ten val bragten, deed hij zich ſteeds, hoezeer der Stadhouderlijke Staatsregering van harte toegedaan, en voor deze zijne gevoelens ſteeds, met edele rondborstigheid, uitkomen-

Digitized by Google

de, door bedaarde zachtmoedigheid en wijze gematigdheid op het loffelijkst kennen, en werkte, door de achtbaarheid van zijn voorbeeld, krachtig mede, om de gemoederen van anderen tot gelijke gevoelens te ſtemmen. Van daar ook, dat hij bij de braven en verſtandigen van beide partijen, die hij te wijs en gematigd was, om ook niet bij zijne tegenpartij te ontdekken en te eerbiedigen, in even groote hoogachting ſtond, gelijk de vriendſchap en achting, hem door een P. L. van de Kasteele, Lambrechtſen en andere Staatslieden en Geletterden, hoezeer in ſtaatkundige gevoelens merkelijk van hem verſchillende, beſtendig toegedragen, ten overvloede bewijst. En behoeve ik dan wel te verzekeren, dat hij, verre vervreemd van de uitſporigheid en bitterheid derzulken, die, om de regtzinnigheid hunner ſtaatkundige en kerkelijke gevoelens aan den dag te leggen, zich niet ontzien tegen eenen Oldenbarneveldt, de Witt, ja zelfs tegen eenen de Groot de vuilſte lasteringen uit te braken, integendeel, aan de groote verdiensten dezer uitmuntende mannen opregtelijk hulde deed, en het onregtvaardig lot, dat hun ten deel viel, met eenen van Haren, van de Spiegel, Perponcher, Kluit, te Water en dergelijke mannen hartelijk beklaagde? Zich te allen tijde een' zoo weldenkend, nuttig en verdienstelijk burger van het Vaderland betoond hebbende, werd hij dan ook door ieder de eer ten volle waardig gekeurd, hem, voor eenige jaren, door onzen geëerbiedigden Koning, in zijne benoeming tot Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, aangedaan, gelijk hij dus ook de hulde, reeds vroeger door onderſcheidene Genootſchappen, met name door de Hollandſche Maatſchappij van Wetenſchappen te Haarlem, de provinciale Zeeuwſche en Utrechtſche Genootſchappen, het Koninklijk Nederlandſche Inſtituut en de Koninklijke Academie te Brusſel aan zijne verdiensten, als geleerde, toegebragt, door allen volkomen waardig werd geſchat.

Ik ben door het voorgeſtelde van zelve genaderd, om u, gelijk ik, in de laatſte plaats, voorhad, onzen Tydeman, ook als mensch, kortelijk te ſchetſen. Die bezadigde wijsheid, welke hij, volgens het gezegde, in zijne deelneming aan latere en zijne beoordeeling van vroegere ſtaatsgeſchillen, beſtendig ten toon ſpreidde, was hem, ook in alle andere opzigten,

Digitized by Google

ten, zoo zeer eigen, dat zij als een der vereerendſte hoofdtrekken van zijn karakter beſchouwd mag worden. Van daar die eenparigheid van gemoedsbeſtaan, welke zich in hem vertoonde, en hem even zeer van onmatige vrolijkheid, als van buitenſporige droefheid verwijderd deed zijn, maar integendeel, onder alle omſtandigheden, eene effene kalmte en bedaarde gelijkmoedigheid deed aan den dag leggen; van daar die vervreemdheid van allen haat, wrevel en bitterheid, die traagheid tot toorn, die zachtmoedigheid, welke hij te allen tijde, in zijne woorden en daden, ten toon ſpreidde. En heb ik ſchier wel noodig te zeggen, dat zich in zulk een' man geen zweem van laatdunkendheid, hoogmoed en vermetele zelfsverheffing vertoonde? Neen, hoezeer ook in geleerdheid boven de meesten verre uitmuntende, en bovendien met wijsheid, de vrucht van langdurige ondervinding, in hooge mate toegerust, was hij echter verre, zeer verre vervreemd van die meesterachtige beſliſſing, welke, zonder bewijs, ter nederſtelt, volſtrekt geene tegenſpraak duldt, en hare eigene gevoelens, als onfeilbare Godſpraken, verlangt geëerbiedigd te zien; van die uitſporige trotschheid, welke ſteeds op de onwetendheid van anderen ſchimpt; van die laakbare zelfsverheffing, welke zich kittelt met de dwalingen en misſlagen van anderen in een vergroot en belagchelijk licht te ſtellen. Ik roep u allen tot getuigen, M. H., die, hetzij door bijzonderen omgang, hetzij door uw deel aan de bijeenkomsten onzer Maatſchappij, die hij, zonder gewigtige verhindering, altijd bijwoonde, eenige gemeenzaamheid met hem hadt, of gij wel immer uit zijnen mond eene enkele uitdrukking gehoord hebt, die niet den geest van nederigheid en zedige beſcheidenheid ademde? of gij hem wel immer de rijke ſchatkameren zijner uitgebreide geleerdheid en diepe wijsheid hebt hooren openen, zonder de ongemaakte eenvoudigheid en ſtille beſcheidenheid, waarmede hij zulks deed, evenzeer, als den onuitputtelijken voorraad van zijne wetenſchap te bewonderen. Hoe gaarne en gewillig hij anderen met zijne kennis van dienst was, heb ik te voren reeds opgemerkt, en is velen uwer, niet minder dan mij zelven, door eene aangename ondervinding te dikwerf gebleken, dan dat ik daarbij langer zou behoeven ſtil te ſtaan. In 't algemeen liet hij, door eene overheerſchende zucht ter nuttige beſteding van de hem verleende, en door aanhoudende

Digitized by Google

werkzaamheid verhoogde en veredelde gaven bezield, geene gelegenheid, om eenig nut te ſtichten, immer ongebruikt voorbijgaan. Die zucht was het, welke hem der Chriſtelijke gemeente, van welke hij lid was, in de gewigtigſte betrekkingen, meermalen de uitſtekendſte dienſten deed bewijzen; diezelfde zucht deed hem aan alle inſtellingen ter bevordering van het algemeene belang ijverig deel nemen, gelijk hij dus, vele jaren achtereen, een der nuttigſte en werkzaamſte leden was der Commisſie van plaatſelijk toevoorzigt over het lagere Schoolwezen binnen Leyden. — En, zult gij, ook zonder mijne verzekering, u niet overtuigd houden, dat hij, die zulk eene onbepaalde zucht gevoelde, om nuttig te zijn, dit inzonderheid voor de zijnen poogde te wezen? dat hij, als huisvader, de belangen van zijn huisgezin ſteeds op het ijverigst behartigde? dat hij niets verzuimde, om, door leſſen en voorgang, zijne zonen en dochteren tot brave, verſtandige en Godvreezende menſchen, tot nuttige leden der maatſchappij te vormen? Gij hebt mijne verzekering daaromtrent te minder noodig, naarmate de weldadige vruchten, door die zorgvuldige opkweeking zijner telgen voortgebragt, welke zich in ons midden heerlijk vertoonen, luider getuigenis dragen van de onvermoeide vlijt, daaraan door den kweekheer ten koste gelegd. En wie gevoelt niet, hoezeer die bedaarde wijsheid, die eenparige kalmte van geest, die zachtmoedige nederigheid, welke hem, volgens het te voren gezegde, zoozeer eigen waren, zijnen omgang voor zijne huisgenooten hoogst aangenaam moesten maken, hem door dezelve evenzeer doen beminnen, als eerbiedigen? Geen wonder dus, dat de eerwaardige vrouw, die, ruim dertig jaren, het voorregt mogt genieten van door den gelukkigſten echt aan hem verbonden te zijn, hoezeer den zegen van hem, tot in een'zoo hoogen ouderdom, beide naar ziel en ligchaam, welvarend te hebben mogen bezitten, met dankbaarheid aan God, waarderende, echter, nevens hare kinderen, nog dagelijk zijn gemis betreurt, en met hen zijn aandenken beſtendig in de eerbiedigſte zegening houdt. — Er ontbreekt, om u de volle waarde van Tydeman, als menſch, te doen kennen, nog één hoogst belangrijke trek, de aanwijzing namelijk van de bron, waaruit al dat groote en goede, dat wij in hem beminden en hoogachtten, zijn oorſprong nam. Die bron (gij gevoelt het

was

was geene andere, dan zijne hartelijke aankleving van het echte Christendom. Ja Tydeman was, in den volsten en nadrukkelijkſten zin, een Christen. Als zoodanig, openbaarde hij zich ſteeds in zijne gevoelens omtrent God onder alle lotgevallen, welke hem bejegenden, met dankbaarheid aan dien Vader der lichten, dien milden Schenker van alle goede gaven en volmaakte zegeningen, den prijs en de eere gevende van alle weldaden, hem ten deel geworden; onder welke die van het genot eener beſtendige gezondheid, als zijnde hij ſlechts eenmaal in zijn leven, en wel in den jare 1803, door eene gevaarlijke ziekte aangetast geweest, niet de geringſte was; en de wederwaardigheden, aan welke hij ſomwijlen was blootgeſteld, met Christelijke onderwerping, Christelijke kloekmoedigheid, Christelijk geloofsvertrouwen dragende. Als zoodanig, openbaarde hij zich ſteeds in zijn gedrag omtrent anderen, als 't welk, gelijk wij zagen; te allen tijde naar de voorſchriften van het Evangelie der zachtmoedigheid, des vredes en der liefde was ingerigt; als zoodanig, eindelijk, maakte hij zich kenbaar door zijne gezette bijwoning der openbare Godsdienstoefeningen, door zijne gehechtheid aan het loffelijk gebruik der voorvaderen, om, door het dagelijks lezen der H. Schrift en andere oefeningen van huisſelijke Godsvereering, zichzelven en de zijnen tot Godvruchtige gevoelens en gezindheden op te wekken en daarin te bevestigen. Schoon aan de onderſcheidende leerſtukken van zijn Kerkgenootſchap; met gemoedelijke getrouwheid, verkleefd, was hij echter geheel ongelijk aan dezulken, die, om hunne regtzinnigheid te toonen, met eene onchristelijke onverdraagzaamheid anders denkenden liefdeloos veroordeelen, over het verval der zuivere leer in het Hervormde Kerkgenootſchap geſtadig luide en bittere klagten aanheffen, en daarin zelfs eene gegronde aanleiding meenen te vinden, om of de openbare Godsdienstoefeningen geheel te verwaarloozen, of dezelve althans niet, dan onder het gehoor van enkele geliefde leeraars, bij te wonen. Integendeel, zag men Tydeman overal tegenwoordig, waar hij grond had te wachten, dat het Evangelie in opregtheid des harte, offchoon dan ook met eenige afwijking van zijne bijzondere begrippen, zou gepredikt worden, zonder, of in zijne woorden, of in zijne daden, immer eenigen zweem van onverdraagzaamheid of liefdeloos-

Digitized by Google

heid aan den dag te leggen. Als een' zoo uitmuntend' geleerde, een' zoo nuttig' burger, een zoo beminnelijk en eerbiedwaardig mensch, een' zoo opregt' Christen, hebben wij Tydeman gekend, bemind en geëerbiedigd. Als zoodanig, leve hij beſtendig in onze harten, en ſtrekke ons tot een' krachtigen prikkel, om ons, even als hij, waardig te maken, dat onze naam in de gedenkboeken der menschheid, maar vooral ('t geen oneindig meer beteekent) dat dezelve, in de hemelen, in het boek des levens zij opgeſchreven.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Diſſertatio inauguralis de Testamenti holographi historia et de hodierno ejus uſu, quam publico ac ſolemni examini ſubmittit* F. DE GREVE. *Lugd. Bat.* 1825. 78 p. 4°. maj.

De kundige jeugdige Schrijver dezer Verhandeling, heeft het onderwerp der holographiſche testamenten, in de aangekondigde Verhandeling, met zooveel vlijt en naauwkeurigheid zoo historisch als dogmatisch behandeld, dat wij niet aarzelen, aan dit ſtuk uit dien hoofde eene blijvende waarde toetekennen.

Gewoonlijk hield men bij ons de holographiſche testamenten voor eene uitvinding der Franſchen, alzoo bij ons dezelve eerst, vooral na de invoering der Franſche wetgeving, in gebruik geraakten, doch de Schrijver toont in het eerſte deel zijner Verhandeling aan, dat de ſporen van hetzelve reeds in het Romeinſche regt gevonden worden, en hetzelve welligt daaruit in het oudere Franſche regt is overgenomen.

Na opgegeven te hebben, hoe eerst in de Comitien of *in procinctu* naderhand *per aes et libram* de testamenten te Rome, gemaakt werden, hoe vervolgens door de Praetores aan het ſchrift des testateurs meer kracht werd toegekend, hoe ten tijde van Augustus nog de Codicillen daarbij zijn gekomen en hoe eindelijk door de vereeniging van het Praetoriſche en het ſtrict burgerlijk regt, de *testamenta ſcripta aut nuncupativa* zijn geboren, ontleent de Schr. den eerſten oorſprong van het eigenlijk gezegd holographisch testament uit eene conſtitutio van het jaar 446 door Theodoſius Junior en Valentinianus gegeven en als *Novella* 4. *Valentiniani de testam. tit.* 2 achter den *Codex Theodoſianus* te vinden. En waarlijk, aldaar wordt aan de tes-

Digitized by Google

testateurs toegeſtaan, *per holographam ſcripturam ſupremum ordinare judicium*, zonder dat eenige andere plegtigheid daarbij vereiſcht wordt. Justinianus heeft in de *Novella* 107 c. 1. hetzelve alleen en bij uitſluiting aan de ouders tot verdeeling van hun goed onder de kinderen toegeſtaan.

In het tweede hoofdſtuk wordt de geſchiedenis van dit onderwerp uit de wetten der Germaniſche volken in de middeleeuwen opgeſpoord. Die volken, welke Italie, Gallie en Spanje in bezit hadden verkregen, lieten aan de Romeinen het gebruik hunner oude wetten en deden ten dien einde *breviaria* vervaardigen, welke het Romeinsch regt van die tijden moesten inhouden. Van daar het *Edictum Regis Theoderici Ostrogothorum*, het *breviarium Alarici Viſigothorum* en het zoogenaamd *Papiniani reſponſorum liber*, welke beide laatſten de *testamenta holographa* erkenden. De eigenlijk gezegde *Viſigothorum Leges* II. *tit.* 5 § 16, die der *Burgundiones*, *tit.* 43. ſchijnen dezelve ook eenigermate te hebben erkend, terwijl dezelve ook in de 10e. eeuw in Lombardije in gebruik ſchijnen geweest te zijn.

De Schr. heeft bij de bewerking van dit alles, ſteeds van de beste bronnen, hoofdzakelijk ook van het ten deze klaſſieke werk van v. Savigny, zijne *Geſchichte* namelijk *des Romiſchen Rechts im Mittelalter* gebruik gemaakt.

Reeds in de oudſte tijden ſchijnt het holographisch testament bij gewoonte-regt in Frankrijk aangenomen te zijn geweest. Onder de formulae van den Monnik Marculfus in de 7de eeuw komen 'er ook onderſcheidene voor van testamenten, doch nergens treft men melding aan van getuigen of van het deponeren der uiterſte wilsverklaring bij den regter of in de kerk. Het holographisch testament bij de oude inwoners van Gallie in gebruik door de Burgundioners en de Viſigothen, die vóór de Franken dat land bewoonden, aangenomen, verſpreidde zich over bijna geheel Frankrijk, hoezeer hetzelve naderhand, door de invoering van het *jus Justinianeum* in een gedeelte des lands, waar namelijk dat regt werd aangenomen. (*pays de droit écrit*) in onbruik geraakte, terwijl daarentegen in het ander gedeelte, (*pays de droit coutumier*) hetzelve of onvoorwaardelijk of met eenige bijgevoegde bepalingen werd toegelaten.

Lodewijk XIII wilde in eene ordonnantie van het jaar 1629 bij art. 126 het gebruik der holographe testamenten over geheel Frankrijk uitbreiden, doch de meeste Parlementen in het *pays de droit écrit* weigerden die ordonnantie te enregistreren, en van daar dat dezelve in de reſſorten van Toulouſe, Aix en Provence, Bordeaux etc. van alle werking was verſtoken. Eene latere ordonnantie van Lodewijk XV van 1735, ſtrekkende tot nadere regeling van het testamentaire regt, bevestigt het gebruik van holographe testamenten bij art. 19, doch alleen in die ſtreken, waar dezelve tot dus verre waren toegelaten. Eerst de omwenteling vermogt in Frankrijk, wat de Koningen te voren niet had-

Digitized by Google

hadden kunnen uitwerken, namelijk de algemeenmaking van het holographisch testament.

Wat andere volken van Europa betreft, zoo schijnen de Venetianen, Engelschen, alsmede enkele Vlaamsche steden hetzelve te hebben toegelaten. Doch wij hebben ons welligt reeds te lang bij het geschiedkundig gedeelte der Verhandeling opgehouden, hetwelk om de grondige oordeelkundige behandeling, welke men 'er in opmerkt, allen lof verdient.

Het tweede, of leerstellig gedeelte der Verhandeling vangt aan met eene bepaling van hetgeen men door holographisch testament te verstaan hebbe, en hoe hetzelve van andere aanverwante regtshandelingen behoort te worden onderschelden. Dat het werkelijk van belang kan zijn, wel toe te zien, of hetgeen als hologr. test. wordt aangevoerd, wezenlijk zoodanig is, bewijst het voorbeeld op bl. 25 § 3 *in fine* bijgebragt. Een bloot opstel, klad of brouillon, geschreven met oogmerk, om daarnaar het testament te redigeren, kan nimmer als uiterste wille gelden, doch een geschrift, met het oogmerk, geschreven, dat hetzelve als testament gelde; in welken vorm het ook moge zijn, als brief of anderzins, zelfs dan, wanneer hetzelve enkel strekt tot herroeping van een vroeger testament en geene nieuwe erfinstelling bevat, kan holographisch testament zijn.

De belangrijke vraag, *of een mystiek testament, hetwelk wegens gebrek in den vorm, als zoodanig niet geldt, als holographisch testament kan gelden, wanneer hetzelve overigens alle vereischten daartoe bezit*, wordt bl. 27 — 31 behandeld. Terwijl Toullier en Delvincourt dezelve toestemmend, Grenier en Merlin ontkennend beantwoorden, onthoudt zich de Schr. uit zedigheid van de beslissing van dat geschilpunt, hoezeer hij erkent, tot het gevoelen overtehellen van hen, die op hetzelve ontkennend antwoorden.

De volgende hoofdstukken bl. 33 — 44 bevatten de meer naauwkeurige verklaring van al, wat volgens art. 970 *Cod. Civ.* tot den vorm van een holographisch testament wordt vereischt, namelijk, dat het eigenhandig door den testateur 1. geschreven, 2. gedagteekend 3. onderteekend zij, terwijl alle verdere formaliteiten als overtollig kunnen worden achtergelaten. Met oordeel en met juiste onderscheiding der bijzondere gevallen behandelt de Schr. bl. 36 en 37 verschillende vragen omtrent hetgeen in zoodanig geschrift veranderd, uitgeschrapt of bijgevoegd mag zijn, aan wien het bewijs behoort te worden opgelegd, dat zoodanige bijvoegingen of uitschrappingen den testateur moeten worden toegeschreven al dan niet.

Bij de stelling, dat ook dooffommen op die wijze kunnen testeren, had de verdienstelijke Verhandeling van den Heer Guyot *de Jure Surdo-mutorum* Gron. 1824 bl. 135, 142 tot 144 kunnen worden geraadpleegd. De bepaling van art. 999, dat een Fransch burger ook buitenlands een holographisch testament kan maken, wordt bl. 46 en volg. toegelicht.

Doch

Digitized by Google

Doch het is voorts in het volgend Hoofdſtuk over de manier, waarop de legatarisſen uit een holographisch testament hunne regten zullen doen gelden, waarin de Schr. van zijne vaardigheid in het vatten van het ware geſchilpunt en dus van zijn regtsgeleerd tact de meeste blijken heeft gegeven. Vooreerst wordt het holographisch testament aan den Voorzitter der regtbank van eerſten aanleg aangeboden en door dezen de bewaring van hetzelve onder een Notaris bevolen. Vervolgens, wanneer 'er geene erfgenamen zijn, aan wie een wettelijk erfdeel toekomt en die daardoor van regtswege in het bezit der nalatenſchap zijn, verleent dezelfde Voorzitter eene ordonnantie, waarbij de in het testament genoemde legatarisſen in het bezit worden geſteld, indien namelijk het ſtuk zelve in het algemeen geene blijken van onechtheid met zich medebrengt. Eene aanmerking des Schr. op bl. 55, deze namelijk: *nullum per hoc decretum legitimorum juri factum est praejudicium* mogen wij met ſtilzwijgen niet voorbijgaan, omdat men wel eens beweerd heeft, dat door die *miſſio in poſſeſſionem*, wanneer questie was over de echtheid van het ſtuk, het *onus probandi* op de erfgenamen *ab intestato* wordt overgebragt. Vergelijk bl. 57 not. 2 en 3.

Gewigtig is de vraag bl. 56—63 behandeld, *of wanneer de erfgenaam ab intestato de onechtheid van het hologr. testament beweert, hij die onechtheid moet bewijzen of wel de bij hetzelve bevoordeelde legatarisſen van de echtheid moeten doen blijken.* Waarlijk beweert men het eerſte, hoeveel nadeels en onregts kan dan niet aan de erfgenamen berokkend worden, door valſche ſtukken, waarvan ongelukkig de valſchheid niet voor bewijs vatbaar is; en neemt men het tweede aan, verdient dan zulk geſchrift wel den naam van testament, dien de wet hetzelve geeft? De voornaamſte gronden voor beide gevoelens worden door den Schr. zeer wel opgegeven. In de opgave echter van hetgeen oudtijds hieromtrent in Frankrijk regtens was, komt het ons voor, dat hij niet onbevooroordeeld voor het tweede gevoelen is te werk gegaan. De plaatſen van Furgole en Pothier (bl. 58) zijn zoo ſtellig! Ook een paar bewijzen voor dat gevoelen bijgebragt, ſchijnen weinig ſteek te houden. De wet, zegt de Schr. bl. 61, heeft allezins aan zoodanige *acte ſous ſignature privée*, als een hologr. testament is, dezelfde kracht als aan een *acte public* kunnen toekennen. Als voorbeeld daarvan brengt hij bij art. 1322 *Cod. Civ.* — Maar daar is dat immers alleen dan regtens, wanneer partij het ſchrift erkent, en dit is juist bij het holographisch testament, waaraan het in het vooronderſteld geval, mangelt! Eene andere redenering des Schr. is deze: art 970 luidt: „*il n'est aſujeti à aucune autre forme.* Wanneer nu tot de validiteit van hetzelve de erkenning van des testateurs handſchrift wordt gevorderd, is dit wel degelijk een nieuw vereischte, eene nieuwe form. — Dit gelooven wij is niet juist. Die erkenning

ning is niet noodig, wanneer men de echtheid bewijst, en niets billijker immers, dan dat hij, die een ſtuk ten zijnen voordeele wil gebruiken en daaruit regten doen gelden, ook aantoont, dat hetzelve wezenlijk dat is, waarvoor hij het uitgeeft? Onzes inziens komt het 'er boven alles op aan, hoe verre men de kracht uitſtrekke van art. 1322 en volg. *Cod. Civ.* Zijn die alleen van kracht, dáár, waar het op het bewijs in overeenkomſten aankomt, zoo als derzelver plaatſing in den titel *des Contrats ou des obligations conventionelles* doet denken, zoo geldt het testament holographe, tot de onechtheid bewezen worde. Moet men daarentegen die artikelen tot alle bewijs van alle uit geſchriften voortſpruitende regten uitſtrekken, dan volgt het testament holographe hierin de gewone natuur der onderhandſche actens, en wanneer het ſchrift niet erkend wordt, moet *en vérification d'écriture* geprocedeerd worden. De plaatſing der geheele leer over de middelen van Bewijs in den bijzonderen titel over de Overeenkomſten, is eene fout des Franſchen regts, voor welke de opſtellers van ons Nederlandsch ontwerp zich hebben gewacht, door dat onderwerp in een afzonderlijk vierde Boek te behandelen. Doch hierin zijn wij het met den geachten Schr. bl. 64 en volg. volkomen eens; een testament holographe is nimmer een *acte public* en kan nooit als zoodanig gelden, hetzij bij erkenning van natuurlijke kinderen, hetzij bij de qualificatie der valſchheid, die men beweert, dat in hetzelve begaan is.

In het derde of laatſte deel verklaart de Sch. zich over de voor- en nadeelen van het testament holographe, en de bepalingen omtrent hetzelve in het nieuwe Nederlandſche wetboek. — Zeker niets ſchijnt gemakkelijker, eenvoudiger, minder kostbaar dan zoodanige uiterſte wil. Niemand zal beter des testateurs wil te kennen geven, dan hij zelve. Zijn geheim wordt heilig bewaard. Daarvan is hij zeker. Alles is duidelijker uitgedrukt. Daardoor minder aanleiding tot geſchilpunten en procesſen enz. Doch hoeveel ſtaat niet daar tegen over? Hoe onderſcheidt men dikwijls het testament van een ander opſtel des Schrijvers? Zonder raad van Regtsgeleerde of Notaris opgeſteld, moet hetzelve immers dikwijls door wederregtelijke bepalingen, krachteloos worden? Verder heeft immers zoodanig ſtuk geene vaste dagteekening. Het kan welligt onder de andere papieren des overledenen niet gevonden of anders ligtelijk worden verdonkerd. Hoe wijd de deur opengezet van het bedrog, door aan vreemden de gelegenheid te geven, van door het kunſtig namaken der hand van eenen overledenen, zich eene nalatenſchap toe te eigenen! Iedereen toch weet, hoe weinig zekerheids een proces *en vérification d'écriture* oplevert!

Het is uit dien hoofde, dat de ontwerpers van het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek art. 1650, 51 en 1669 en 70 voorgeſteld hadden, alleen olographiſche codicillen, doch geene zoodanige testamenten toetelaten. Intuſſchen

is

Digitized by Google

is dit voorſtel niet aangenomen, en art. 54 — 56 van de 4de afdeeling van den 12 titel des 2des boeks bevatten bepalingen omtrent olographiſche uiterſte willen. Deze verſchillen echter zeer van dat, wat in het Franſche regt denzelfden naam draagt. Dezelve moeten aan een' Notaris worden aangeboden, deze moet eene akte van bewaargeving opmaken enz. Ontijdig is het welligt bepalingen te beoordeelen van een burgerlijk regt als het onze, hetwelk of nog ſlechts ten deele bekend is, of zeker nog herziening moet ondergaan, hoezeer wij niet anders doen kunnen, dan met de gepaste zedige aanmerkingen des Schr. bl. 75 volkomen inteſtemmen. Waarlijk door aan die testamenten aldus hunne nadeelen te willen ontnemen, is het te vreezen, dat zij ook datgene verloren hebben, waardoor zij in het Franſche regt nog eenige aanbeveling ſchenen te verdienen.

Op die wijze toch, is het olographisch testament, bijna niets anders, dan een myſtiek, hetwelk eenigzins is gewijzigd. De juiste ſtelling, dat olographiſche testamenten gemaakt onder eene Wet, welke dezelve toelaat, ook van kracht zullen zijn, onder eene latere, welke dezelve verbiedt, beſluit deze fraaije Verhandeling. Ook de achteraangevoegde ſtellingen (waaronder wij bijzonder de acht eerſten over het Romeinsch regt onderſcheiden) getuigen van des Schrijvers ſmaak en kunde.

Wat ons mede nog bijzonder in deze Verhandeling bevallen heeft, is dit, dat men 'er niet meer in vindt, dan op het onderwerp betrekking heeft.

Het ſtuk is niet bewerkt b. v. op deze wijze. *Hereditas est modus acquirendi dominii; — Acquiritur ea ex testamento vel ab intestato; Testamentorum haec ſunt genera &c. &c.* waarbij dan de geheele leer van erfenisſen en Succesſieregt worden omgehaald. Neen, over het holographisch testament handelt de Schr.; wat daar niet toe behoort, heeft hij wel en regt ter zijde geſteld.

Op den 9den Febr. 1824, werd een antwoord des Schr. op eene door de Leydſche Letterkundige Faculteit uitgeſchreven Prijsvraag, over de Redevoeringen van Demosthenes en Aeſchines, *de falſa legatione*, wel niet met goud bekroond, maar echter met veel lof vermeld. Dat ſtuk naderhand in de Jaarboeken der Hoogeſchool geplaatst zijnde, heeft een ieder 'er zich van kunnen overtuigen, dat waarlijk hem toen *geene* te groote eer is wedervaren.

Hij geniete eenmaal, in welke betrekking ook geplaatst, de vruchten van zijn' welbeſteden tijd.

KUN-

Digitized by Google

KUNSTEN.

AMSTERDAM In de maand September dezes jaars, zal weder alhier eene *Tentoonstelling van Kunstwerken*, door levende Meesters, plaats hebben, waarvan de nadere bepalingen eerlang zullen worden bekend gemaakt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	29. 8¼	35	Z. t. O.	's morgens dampig, verder bewolkt, 's avonds betrokken.
	29. 8¼	42½	Z. Z. W.	
	29 8¼	38½	Z. t. W.	
2	29. 8¼	38½	Z. t. O.	omtrent helder.
	29. 8¼	46	Z t. W.	
	29. 9	40½	Z.	
3	29. 8¾	40	Z.	bewolkt, veel helder.
	29. 8	50	Z. t. W.	
	29 8	40	Z. t. O.	
4	29. 9	43½	Z. t. W.	betrokken mistig.
	29. 9¼	46½	Z. Z. W.	
	29. 9¼	40	Z. t. O.	
5	29. 9	42	Z.	bewolkt, zeer windrig.
	30. 0	46½	Z. Z. W.	
	29 9¾	38½	Z. W.	
6	29. 7¾	42½	Z.	harde wind, betrokken, voormidd. met regen, 's nachts stormachtig, helder.
	29. 6½	49½	Z W. t. Z.	
	29. 6½	50½	Z. Z. W.	
7	29. 8¾	44½	Z. W.	helder, harde wind, 's avonds bewolkt.
	30. 0¼	47	Z W. t. W.	
	30. 2	43	W. Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. en hare Correspondenten, is geopend de Inteekening op *goedkoope Uitgaven*, in den smaak van de *Gedichten* van TOLLENS, HELMERS, FEITH enz., van

I. *BELLAMIJ'S* GEDICHTEN.

II. *NIEUWLAND'S* NAGELATEN GEDICHTEN

Het Prospectus is alom *gratis* verkrijgbaar. De Inteekening wordt den 1sten Maart 1826 gesloten, en na die sluiting de prijs aanmerkelijk verhoogd.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 7. *Vrijdag den 17den Februarij.*

BERIGTEN.

MARSEILLE *den 31ſten Januarij.* Op heden overleed alhier de meer dan tachtigjarige Letterkundige DE LANTIER, die zich als Schrijver van *de Reize van Antenor* ook buitenlands en van meer andere werken, als *l'Impatient*, *le Flatteur* enz., gunſtig heeft bekend gemaakt. Nog korten tijd geleden verſcheen een fraai gedicht, in acht zangen, van zijne hand, getiteld: *Geoffroy Rudel ou le Troubadour.* Hij was voorheen Kapitein bij de Ruiterij geweest en Ridder van St. Louis.

GENT. De 34ſte Openbare Planten-tentoonſtelling heeft alhier op den 31ſten Januarij, 1, 2 en 3 Februarij ll. plaats gehad. Deze Winterexpoſitie was weder fraai; men telde op dezelve niet minder dan 867 tentoongeſtelde Planten en Gewaſſen. De Koninklijke Maatſchappij van Landbouw en Kruidkunde wees de Eeremedaille voor de rijkſte bijdrage in fraaije bloeijende planten of heesters, die zich door de aankweeking en verſcheidenheid van ſoorten onderſcheidden, toe aan den Heer JOSSE VERLEEUWEN, Bloemist en

Digitized by Google

Boomkweeker alhier. De Verzameling, welke hem deze onderſcheidende eere deed verwerven, beſtond uit deze vijftien Planten: *Strelitzia reginae*, *Acacia laurifolia*, *A. pubescens*; *Poeonia moutan*, *roſea odorata*; *P. ſuffruticoſa*; *Cypripedium venustum*; *Azalea indica purp. pl.*; *Kamellia japonica. fl. ſtr. pl.*; *Zamia integrifolia*; *Epacris attenuata* 2 ſt.; *E. roſea* 2 ſt.; *E. purpurascens* en *E. pungens*. Eervolle melding werd eenſtemmig toegekend aan de fraaije verzamelingen, ingezonden door de Hn. N. de Cock en van Tieghem - Vandermeersch. De prijs der fraaije cultuur is toegekend aan de *Strelitzia rutilans* uit de verzameling van den Heer Auguste Van de Woestijne, het eerſte accesſit aan de *Poeonia moutan*, *roſea odorata* van den Heer Josſe Verleeuwen, het tweede aan de *Azalea indica* van den Heer Eugene d'Hane. Eervolle vermelding verwierven in dit opzigt de *Primula ſertuloſa*, van den Heer Burggraeve; *Dracaena terminalis*, van den Heer N. de Cock; *Amaryllis pulverulenta* van den Heer J. de Cock; *Anemone arborea*. *Pyrus japonica*, en *Neottia ſpecioſa* van den Heer d'Hoop; *Citrus Aurantium*, *myrtifolium* van den Baron Du Bois d'Herderſem; *Limodorum tankervilliae*, voor den Heer Jefferſon door den Hr. N. de Cock tentoongeſteld; *Kamellia japonica rubicaulis* en *Azalea indica fl. alb.* van den Heer Lanckman; *Azalea indica fl. alb.* van den Heer van Caſſel; *Muſa coccinea* van den Heer Aug. Van de Woestijne; *Poeonia ſuffruticoſa* van den Heer van Geert; *Kamellia japonica fl. alb. pl.* van den Heer van Tieghem-Vandermeersch en *Azalea indica purp. pl.* van den voorn. Heer J. Verleeuwen. Over de *Asclepias tuberoſa*, welke op den 6den Februarij in bloei verlangd wordt, zal bij het Secretariaat der Maatſchappij uitſpraak geſchieden; de jaarlijkſche prijzen voor de Verzameling van Tafelperen en Appelen en 't met voordeel overbrengen van Moeskruiden en Vruchtboomen uit een warmer klimaat, werden niet toegewezen. Behalve voor de Vorſtelijke perſonaadjen en ter eere van de onderſcheiden Plantentoonſtellingen te Haarlem, Utrecht, Doornik, Leuven, Brusſel en Brugge, werden van wege de Maatſchappij dit jaar

Plan-

Digitized by Google

Planten ten toongeſteld voor de Hn. J. B. Huzard, Verſtuirme, A. C. van Eeden en Ch. le Cocq. Tot Leden der Maatſchappij zijn verkozen de Hn. Dr. A. Numan, Profesſor aan de Koninkl. Veeartſenijſchool te Utrecht, Thaibout-Marigny Vice Conſul van Z. M. te Theodoſia, J. Kicks Junior te Brusſel, Ed. van de Poele en Eugene d'Hane, beide alhier, als liefhebbers der bloemkweekerij bekend.

UTRECHT *den 8ſten Februarij.* Heden verkreeg de Heer Mauritius Petrus Jacobus Schuyl van der Does, Leydenaar, de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, na loffelijk in de Academiſche Gehoorzaal, te hebben verdedigd zijne *Diſſertatio Juridica, de pluribus ab eodem commiſſis criminibus, imprimis vero de crimine quod repetitum dicitur.*

LEYDEN *den 8ſten Februarij.* Heden aanvaardde de Hooggel. Heer Mr. H. Cock het hem opgedragen gewoon Hoogleeraarsambt in de Faculteit der Regtsgeleerdheid, met eene plegtige Redevoering: *de Juris Publici Univerſalis ſtudio ad Civitatis otium pacemque fructuoſiſſimo*, d. i. „over de beoefening van het algemeene Staatsregt, beſchouwd als bijzonder bevorderlijk aan de rust en vrede van den ſtaat," waarna de Rector Magnificus dezer Hoogeſchool Mr. H. W. Tydeman, deze waardigheid nederlegde, met het houden eener Redevoering, bevattende: „Verſlag van „de geſchiedenis der Hoogeſchool gedurende het af„geloopen Academiſch jaar en verder eenige ſtaatkun„dige aanmerkingen nopens den toeſtand van Europa „in het algemeen, in vergelijking van ons Vader„land;" doch welke de kortheid des tijds zijn' hoog-geleerden niet toeliet te ontwikkelen. Na den afloop van het eerſte gedeelte dezer Redevoering reikte Zhg. met eene plegtige aanſpraak de door de Faculteiten toegewezen Medailles uit aan de Heeren I. J. van der Brugghen, Phil. Theor. et Litt. hum. & Jur. Cand. alhier; A. C. van Eldik Thieme, Litt. hum. Cand. et Theol. Stud. te Utr.; P. O. van der Chys, Litt. hum. Cand. alhier; terwijl eervolle melding waardig gekeurd zijn de Heeren W. Verwey, Theol. Stud.

te Groningen; R. B. Swalue, Theol. St. alhier, en A. M. C. van Hall, Phil. Theor. et Litt. hum. Stud. te Amsterdam. In de waardigheid van Professor Magnificus trad vervolgens op de Hoogleeraar L. Suringar, zijnde Prof. M. J. Macquelijn tot Secretaris van den Academischen Senaat aangesteld. — Als Nieuwe Prijsonderwerpen aan de Studerende jeugd werden opgegeven:

Ab Ordine Theologico quaeritur:

Quis sensus sit moniti Joannei 1 Epist. V: 16b. Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ; et quomodo cum aliis de diligendis omnibus hominibus, Doctrinae Christianae praeceptis in concordiam redigi possit.

Ab Ordine Disciplinarum Physicarum et Mathematicarum propositae sunt sequentes Quaestiones:

E Physica. Quaeritur Theoria Physico - Mathematica cum *Antliae fuctoriae*, tum *Antliae compressoriae* generalis; atque utriusque effectus ad aquas elevandas invicem comparentur.

E Mathesi. Datâ quatuor Sphaerarum inter se invicem dispositarum magnitudine et mutuâ positione, inveniantur, cum loca centrorum, tum radii omnium Sphaerarum, quae datas illas tangunt.

Ex Astronomia. Planetarum Jovis, Martis, et Veneris determinentur distantiae proximae, minimae et geocentricae Anno superiori observatae.

Ex Historia Naturali. Exponatur Historiae Naturalis Animalium Molluscorum Regni Belgii Indigenorum.

E Chemia. Quaeritur expositio concinna et perspicua elementorum Staechiometriae.

Ordo Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum sequentes proponit Quaestiones:

E Philosophia Theoretica. Quaenam fuit veterum Sceptcorum sententiae de veri judicio? Quibus argumentis eam tueri conati sunt adversus Dogmaticos, imprimis Socraticos, et Stoicos? Quomodo denique Sceptica philosophandi ratio, observatâ hominis indole, naturâ, atque ingenii progressione, explicanda et coërcenda videtur?

E Literis Orientalibus. Exponantur causae, quibus factum est, ut Imperium *Turcarum Osmanorum* a parvis initiis ad eam magnitudinem et potentiam pervenerit quam *Solimano Magno* regnante, erat consecutum?

Or-

Digitized by Google

Ordo Medicorum sequentem proponit Quaestionem

Quum ab omni tempore Anatomicorum, Physiologorum, atque Obstetricatorum practicorum attentionem meruit *Uterus*, tum ante conceptionem, quam durante graviditate, in partu, et in puerperio; quaeritur ut exponantur:

I. Ex penitiore hodie cognitâ fabricâ uteri animalium, et praesertim foeminae, tota evolutio hujus organi a minimo foetu ad aetatem foeminae adultae; nec non sententiae auctorum de ipsius fabricâ in statu non gravido, quae legi naturae satisfacit.

II. Evolutio ipsius, et inde mutata textura durante graviditate, recensitis diversorum auctorum laboribus, quâ functioni hoc tempore non tantum satisfacere, sed ipsum partum adjuvare valet.

III. Quid demuo in puerperio locum habeat, quod attinet ad ipsius uteri fabricam, ut redeat ad statum, in quo fuit ante graviditatem.

IV. An Anatomia Pathologica aliquid etiam conferat, ad explicationem fabricae in diverso statu organi?

Ordo Jurisconsultorum quaerit:

Quid vectigalia et tributa, pro diverso genere suo modoque faciunt ad industriam civium vel incitandam, vel frangendam, et ita divitias nationis augendas, vel exhauriendas?

De Verhandelingen in het Latijn gesteld, moeten, met inachtneming der bij Koninkl. besl. van 2 Aug. 1825, No. 14. bepaalde Voorwaarden, Art. 205 — 212, ingezonden worden voor 1 November dezes jaars aan den bovengenoemden Secretaris des Academischen Senaats.

AMSTERDAM. Op den 4den December l. l., hield het Letteroefenend Genootschap *Tot Nut en Beschaving* deszelfs achttiende algemeene Jaarlijksche Vergadering onder Voorzitterschap van den Heer H. J. BERLIN, die bij deze gelegenheid sprak over *het kwaad in verband met de deugd beschouwd*. Daarna berigtte de Secretaris der Commissie over de werkzaamheden, dat op de uitgeschrevene Prijsvragen geen antwoord was ingekomen, en deed voorlezing van het volgende voor het ingetreden jaar uitgeschrevene PROGRAMMA:

A. Openlijke Prijsvragen.

I. *In het vak van Taalkunde:* Wat is eigentlijk de rijkdom eener taal? Bestaat dezelve in de geschiktheid, om de onderscheidene wijzigingen van één hoofddenkbeeld door ver-

 schil.

ſchillende woorden te kunnen uitdrukken, of in het vermogen, om zamengeſtelde denkbeelden door één woord te kennen te geven; en hoedanig zoude, naar aanleiding hiervan, eene taal moeten ingerigt zijn, om de rijkſte te heeten?

II. *Zedekunde.* Daar vele menſchen door eenen zekeren weêrzin, waarvan zij zichzelven meestal geene reden weten te geven, tegen bijzondere menſchen onregtvaardig worden, ja, daar, over het algemeen, alles ons mishaagt in hen, die perſoonlijk ons mishagen; zoo wordt gevraagd:

Wat is Zedelijk beſchouwd, *Weêrzin* of Antipathie? Is dezelve ons aangeboren, of ontſtaat dezelve uit opvoeding, gewoonte of betrekkingen in de Maatſchappij? Is die te keer te gaan of uitteroeijen, en zoo ja, welke zijn de geſchikſte middelen, om zulks reeds vroegtijdig te bewerkſtelligen?

III. *Dichtkunde.* Een Dichtſtuk ten onderwerp hebbende: *De zelfopoffering*

B. Opgave ter uitwerking door de Leden alleen.

IV. *Zedekunde.* Daar de Zedekunde over het algemeen ons leert wel te handelen, zonder ons door eenige bedenking te laten afhouden omtrent het oordeel, hetwelk anderen over ons gedrag zouden kunnen vellen, en het evenwel in vele gevallen pligtmatig kan zijn, in onze daden niet tegen het algemeen gevoelen onzer medemenſchen aantedruiſchen;

Zoo wordt gevraagd:

In hoeverre behoort het oordeel van anderen op onze daden invloed te hebben?

De beantwoordingen moeten alle in de Nederduitſche taal met eene andere hand, dan die des vervaardigers geſchreven, met eene ſpreuk geteekend en van een verzegeld naambriefje, waarop dezelfde ſpreuk, verzeld zijn, en uiterlijk op den laatſten van September 1826, aan het Lokaal des Genootſchaps, Zwanenburgerſtraat No. 40, onder adres van den Eerſten Secretaris J. Oppenheim, ingezonden worden. De bekroonde ſtukken blijven een eigendom des Genootſchaps, hetwelk zich voorbehoudt dezelve, hetzij afzonderlijk, hetzij onder deszelfs werken te doen drukken.

Aan de bestgekeurde beantwoordingen, zullen de volgende prijzen worden toegewezen, welke op het aanſtaande Jaarfeest plegtiglijk zullen worden uitgereikt.

Voor elke der opgave No. I, II en III, een gouden eerepenning.

Voor de opgave No. IV, een zilveren eerepenning.

Digitized by Google

HAARLEM. Aangenaam is het ons te mogen vermelden, dat de Nederlanders, voorheen zoo beroemd als gelukkig in hunne ontdekkingen op zeetogten, voor eenigen tijd getoond hebben, dien voorvaderlijken roem te willen handhaven. Op den 14den Junij ll. hebben de Kapiteins COERTZEN en EEG, met hunne schepen de *Maria Reigersbergen* en *Pollux*, op 7° 10′ Z. B. en 177° 33′ 6″ O. L. van Greenwich een laag Eiland ontdekt, dat op geene der Zeekaarten is aangewezen. Het wordt bewoond door koperkleurige menschen, die even als de overige Zuidzee-eilanders wild en diefachtig zijn; zij hebben hetzelve *Nederlandsch Eiland* genoemd. Den 23 Aug. 1824, verlieten zij het vaderland, deden de kust van Guinea aan, stevenden naar Buenos Ayres, en vervolgens, na Kaap Horn omgezeild te zijn, naar Valparaiso. Na in eene haven nabij Lima geankerd te hebben, dewijl die van Callao naauw geblokkeerd was, zetten zij hunnen togt door den Stillen Oceaan voort en bereikte half Mei 1825 Nokahiwa. Die ontdekking volgde daarop, en in het laatst van Julij op de hoogte van Nieuw Guinea gevorderd, kwamen zij op den 1sten Augustus in de Molukksche eilanden aan.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

WETENSCHAPPELIJKE TIJDSCHRIFTEN. *Correspondance mathematique et physique publiee par* M. M. GARNIER *et* QUETELET, I. Vol. No. III et IV.

Deze beide laatste en onlangs uitgekomen nummers van dit voor de uitbreiding der Wiskundige Wetenschappen in ons Vaderland zoo nuttige Tijdschrift, geven voldoende blijken, van de werkzaamheid en onvermoeide pogingen der uitgevers, om aan het oogmerk hunner onderneming te voldoen. Onder de daarin voorkomende stukken, mogen die van den volgenden inhoud als de meest belangrijke beschouwd worden:

Over het gebruik van de magten der natuurlijke getallen, toegepast op de Meetkunde en Mechanica, door den Heer Noel, Professor in de Wiskunde te Luxemburg.

Over de eindige *virtuele* snelheden, en de overige al-

Digitized by Google

gemeene grondbeginſels in de *Mechanica*, door den Heer Timmermans, Ph. Nat. Dr. en Leeraar in de Wiskunde te Gent.

Eene opgave van nieuwe Theorema's, nopens de brandlijnen en brandoppervlakten, door den Heer Quetelet gevonden.

Eene levenſchets van den beroemden Nederlandſchen Wiskundige Gregorius van St. Vincentius, door denzelfden.

Eene Tafel van de uitzetting der dampkringslucht en andere luchtſoorten bij onderſcheidene warmtegraden, volgens Thomas Tredgold.

Eene tafel van de veerkracht des waterdamps bij onderſcheidene warmtegraden, overgenomen uit de werken der Parijſche Academie van Wetenſchappen over het jaar 1824.

Eene door den Heer Quetelet, berekende wet van ſterfte voor de ſtad Brusſel en zulks voor beide geſlachten, gevolgd door een uittrekſel, uit eene memorie van Dr. Villermé, over de ſterfte in Frankrijk.

Eene uitvoerige beoordeeling der bekroonde Verhandeling van den Heer Verdam, ſtudent aan de Hoogeſchool te Leyden, in antwoord op de door de Utrechtſche Academie voorgeſtelde prijsvraag: over de leer van de zamenſtelling en het evenwigt der krachten.

Eene beoordeeling overgenomen uit de *Revue Encyclopedique* van het voortreffelijk werk van La Place genaamd, *Eſſai Philoſophique ſur les probabilités.*

Voorts eenige aankondigingen van buitenlandſche en binnen dit Rijk uitgekomen werken over de Wis- en Natuurkunde, alsmede het Programma der prijsvragen van de Parijſche Academie der Wetenſchappen over de jaren 1826 en 1827, en van die door eenige onzer Hoogeſcholen uitgeſchreven, met betrekking tot de Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen.

Bij de vermelding van den hoofdzakelijken inhoud der hier aangekondigde laatſte nummers, voegen wij den wensch, dat zulks moge bijdragen tot bevordering der deelneming in het tijdſchrift, onder onze aankomende Vaderlandſche beoefenaren der Wiskunde en de uitgevers, door het bekomen van belangrijke bijdragen, vooral van onze Hoogleeraren in het vak, in ſtaat geſteld worden, hunnen verdienſtelijken arbeid, overeenkomſtig het doel der uitgave, voort te zetten.

KUN-

Digitized by Google

KUNSTEN.

PARIJS. De Beeldhouwer David heeft een ſtandbeeld van Fenelon voltooid, dat op den ſarkophaag van denzelven in de Kathedraalkerk te Kamerijk moet geplaatst worden. Men was voornemens, om dit ſtandbeeld zoo tijdig derwaarts te vervoeren, dat het Monument op den 7 Januarij 1826, den ſterfdag van Fenelon, zal ingewijd kunnen worden. De voornaamſte Leden der Academie van Schoone Kunsten hebben den Kunstenaar over dit voortbrengſel zijns beitels veel lof toegezwaaid.

KUNSTVERZAMELINGEN.

PARIJS. Men houdt zich onledig met het drukken van de Naamlijsten van de Verzameling, door den beroemden Denon nagelaten. De Heer Dubois heeft het toezigt over den Catalogus der Oudheden en Zeldzaamheden, de Heer Perignon over dien der Schilderijen en Teekeningen, en de Heer Duchesne Senior over dien der Plaatwerken.

TOONEELNIEUWS.

PARIJS. In den loop van het jaar 1825 heeft men op de Schouwburgen dezer ſtad 183 nieuwe ſtukken gegeven, te weten in de *Opera* 3; *Theatre Francais* 16; *Feydeau* 11; *Theatre Italien* 3; *l'Odeon* 26; *Theatre de Madame* 22; *Vaudeville* 22; *Variétés* 23; *la Gaité* 13; *l'Ambigu* 16; *la Porte St. Martin* 19, en in de Cirque der Paardrijders van Franconi 9.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Recenſenten en *Barometers.*

Een veeljarig Tijdſchriftlezer ondervraagd, hoeveel vertrouwen hij ſtelde op de Recenſiën in de Journalen voorkomende, antwoordde den heilbegeerigen vrager: „juist zooveel als op de woorden bij de ſchalen der Ba-

rometers geplaatst, die somtijds bij zeer goed weder regen en wind opgeven, en bestendig en fraaiaanwijzen, als men een weêr heeft, dat men hond noch kat naar buiten zou jagen." „ En niets is natuurlijker" ging hij voort „ gelijk de meerdere of mindere drukking der lucht de kwik van den Barometer rijzen of dalen doet, maakt de indruk, dien eenig geschrift op den Recensent persoonlijk maakt, zijn oordeel gunstig of ongunstig; maar, even als de wind en andere omstandigheden in den atmospheer op de zwaarte der lucht en dus ook op den stand des Barometers invloed uitoefenen, zoo wordt ook die persoonlijke indruk, en dat oordeel door onderscheidene geestelijke hoosheden in de lucht zoo gewijzigd, dat somtijds een onbevooroordeelde een werk fraai vindt, dat in eene recensie met het merk der afkeuring gestempeld is, en daarentegen een ander wegwerpt, dat daar met goedkeuring gelijkt werd." „ Evenwel" besloot hij „ gelijk de bijschrifte op de Barometers bij lang niet altijd liegen, strooken de Recensien ook dikwijls met de waarheid; alleen handelt hij dwaas, die het weder of de waardij eens hersenvoortbrengsels angstvallig naauwkeurig naar een van beide wil leeren kennen: want in dit geval zal hij wel eens bij zekeren wind den Barometer raadplegende, *Goed weêr* vinden aangeteekend en door stikdonkeren, mist moeten heenwaden, — en bij den wind van oppervlakkigheid en eenzijdigheid een geschrift *infra critin* vinden, dat hemelhoog in eene beoordeeling werd aangeprezen. Gelijk men dus op de Barometer-uitspraken afgaande, wel eens een nat pak in den zomer bekomt, beklaagt men zich veel malen zijn geld, schaft men zich op eene Recensie af een boek aan; maar ook, gelijk men op zich zelven knorrig is, wanneer men, om de kantteekening des Barometers, een' fraaijen zomerdag ongenoten liet voorbijgaan, zoo verstoort men zich ook wel eens van aangenaam en nuttig onderhoud, door blindeling ons oordeel aan de uitspraak eener recensie te onderwerpen."

J. P.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Spaarbank te Haarlem.

Was deze Inrigting ter dezer stede, bij het einde van 1824, reeds in een bloeijenden toestand (*) de voortgang in

(*) Zie Letterb. 1825. Dl. I. bl. 79.

Digitized by Google

in 1825 heeft aller verwachting nog overtroffen, zijnde uit het verslag, door Commissarissen aan het Haarlemsche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, gebleken, dat in den loop van dit jaar werd ingebragt eene somma van . . . . . f 48,474,99½ c.

terwijl de tot ultimo Decemb. bijgeschreven renten bedroegen 2,250,53½

is f 50,725,53

dat aan onderscheiden deelhebbers is terugbetaald een somma van 16,299,29½

en dus meer ingebragt . . . . . f 34,426,23½

dat ditzelfde jaar 247 nieuwe deelnemers aankwamen, zoodat bij het einde van hetzelve 534 deelhebbers te vorderen hadden van Kapitaal en Intrest . . . . f 74,404,71 c. en eindelijk, dat ultimo December l. l. het Fonds van de Spaarbank, zoo in Nederlandsche Effecten, als in de daarbij verschenen renten, en de bij kas zijnde gelden bestond uit . . . . . f 80,937,84½ c. verschaffende alzoo aan deze Spaarbank een Reserve-Fonds van f 6533,13½. Wij vermelden met te meer genoegen de verderingen dezer Inrigting, daar uit dezelve onwederlegbaar blijkt, (welke klagten over het verval van menigen tak van bestaan in Haarlem worden aangeheven) nog vele waarlijk spaarzamen 'er altijd een noodpenning blijven bescharen en hun belang te wel kennen, om het nut der Spaarbank voorbij te zien.

OUDHEDEN.

HAARLEM. Onderstaanden brief van een' hoogbejaard beoefenaar der Oudheden ter opheldering van den tijd der stichting en eenige bijzonderheden wegens het Kasteel te Sluis in Vlaanderen, meenen wij onzen lezers niet te mogen onthouden.

„Toen mij in den jare 1823 aangeboden werd eene Inteekening op een uit te geven werk, waarvan de inhoud zoude wezen, over de *Provincie van Zeeland*, en hetwelk zoude beschreven worden door de Heeren J. de Kanter Philz. te Middelburg en L. A. b. Utrecht Dresselhuis V. D. M. te Wolphaarsdijk, deed ik, schoon niet genegen zijnde tot inteekeningen, zulks, als staat makende op, en kennerlijk zijnde de kunde van voormoemde Heeren tot zoodanig een werk,

In

In 1824 verscheen dit werk; al ras deed mijne nieuwsgierigheid mij hetzelve lezen, en ik bevond op bl. 280, eene korte beschrijving van het prachtig Kasteel te Sluis in Vlaanderen, hetwelk in den jare 1821 tot eene ruïne is overgegaan.

Mij te binnen brengende, dat ik over dit Kasteel een' brief had liggen, van mijn' overleden vriend den Wel Ed. gestr. Heer Masson, gewezene Burgemeester van den Vrije enz., zijnde des tijds het aanzienelijkste Collegie binnen Sluis, zelfs boven die van de stad, ging ik denzelven vergelijken, met hetgeen mij, in het voornoemde werk van den Heer de Kanter enz. voorkwam; ziende, dat deze letteren veel meer inlichting betreffende dat beroemde Kasteel bevatten, heb ik goedgevonden bij copie zijnen brief het publiek mede te deelen, als waarin Zijn Edg. daarvan gelieft te melden:

„ „ Wel Edele gestrenge Heer en zeer geachte Vriend!

Mij kwam dezer dagen, juist op een' tijd, dat ik liefhebberij had, oude schriften natezien en te confronteren in andere zaken, in handen, Uw Edg. papiertje, voor de poort van het Kasteel alhier nageschreven en naauwkeurig geteekend, zoo en in diervoegen, gelijk het daar te zien is, op een' steen in den muur gemetseld; echter daar in gewerkt, dat men klaar bemerken kan, dat deze steen daar gesteld is, na het volbouwen van den toren. Ik geloof mij niet te bedriegen, met te zeggen: dat hetgeen daarop uitgehouwen is, door mij, zoo niet geheel, ten minste voor het grootste gedeelte verstaan wordt, en ben bereid, Uw Eg. mijne gedachten te communiceren.

Doch alvorens ik daartoe overstappe, bid ik Uw Eg. nooit meer te zeggen, gelijk het mij met de dwalende gemeente ook menigmaal gebeurd is, dat dit Kasteel gebouwd zoude zijn geworden, door zekeren Graaf van Vlaanderen, Philippus, toegenaamd: *den Schoonen;* dit doende, zou Uw Eg. een klein abuis begaan; want deze Philippus *de Schoone*, of *Lebel* in 't Fransch, is eerst geboren te Brugge, den 22sten Junij 1478, en aan de Regering gekomen in den jare 1494, ter oudte van 17 jaren, en het Kasteel is volbouwd circa ten jare 1400, naar het getuigenis der Historieschrijvers; dus is het niet mogelijk, dat deze vóór zijn geboorte zoo een groot werk verrigt zoude hebben.

Gelieft Uw Eg. nu te weten, wie de Stichter daar van was, het was Philippus van Vallaï, gezegd: *de Stoute*, die in de maand April Anno 1384, in 't Graafschap van Vlaanderen succedeerde, uithoofde van zijn Gemalinne Margaretha de Derde: en als Graaf van Vlaanderen,

Digitized by Google

door den dood, die hem te Halle overviel, in den jare 1404, dit land aan zijne succesſeurs ontruimde. — Welke optelling ik niet noodig achte hier te doen, als tot ons werk zoo zeer niet behoorende; echter is het niet geheel onnoodig hier te melden, dat deze Graaf Philippus van Vallai Oom was van den toen regerenden Koning van Frankrijk, Karel den Zesden. — Uw Edg. nieuwsgierigheid mij nu vragende, wat het ter zake doet, dat onze Graaf Oom was van den Koning van Frankrijk? Zoo moet ik Uw Edg. recolleren, dat het Graafſchap van Vlaanderen, toen, niet alleen behoorde onder de Kroon van Frankrijk, maar daar onderdanig aan was, en gebleven is, tot den 12 Jan. 1526, wanneer Karel, Zoon van Philippus *den Schoonen*, de notabele victorie van Pavia op den 24ſten Febr. 1525 behaalde, en den Koning van Frankrijk, François den Eerſten, gevangen nam, en dezelve niet ontſlagen werd, dan onder voorwaarde, dat het Graafſchap van Vlaanderen ten eeuwigen dage ontſlagen zoude zijn van de hulde, die men aan de Kroon van Frankrijk ſchuldig was; waaruit ligt aftenemen is, dat de Graaf van Vlaanderen zoo een groot Kaſteel als dit is, niet zoude hebben kunnen of mogen ſtichten, zonder toeſtemming van den Koning van Frankrijk, hetwelk hem nu ligt gevallen zal zijn. En het ſchijnt al voor eenigen tijd de toeleg te zijn geweest, nademaal de Graaf van Vlaanderen Philippus de ſtad Sluis, om daar mede met goedvinden van zijn' Broeder, te handelen naar zijn welgevallen, ingeruild had, van den Graaf Guillaume, tegen de ſtad Bethune.

Dat dit Kasteel gebouwd is, tuſſchen de jaren 1384 en 1404, lijdt geen contestatie, wijl dit geprobeerd wordt uit de Oudheidſchrijvers, alsmede dat het niet met Fransch garnizoen bezet is geweest.

UEg. behoef ik niet onder het oog te brengen, dat het hooger is geweest, dan wij het tegenwoordig zien, echter heeft het ſedert lang, diverſe veranderingen ondergaan. Ik heb gegronde reden, om te gelooven, dat Uw Eg. dit beter weet, dan ik UwEg. zoude kunnen zeggen. Echter ben ik genoodzaakt, UwEg. eene zaak te doen remarqueren, die de explicatie van die moeijelijke letteren op dien ſteen te zien, zal faciliteren. Deze is, dat de ingang van het Kasteel niet altoos geweest is, ter plaatſe daar men die nu ziet, maar aan een' toegemetſelden gewelfden boog zien kan, dat eertijds de ingang was, ter zijde regts af, van waar men nu ingaat, en dat de ſtructuur toen dus was, dat men op of voor de brug van het Kasteel ſtaande, door en door hetzelve regt uit zien konde, en dewijl men régt uit zien konde, zoo ondervond men, bij vervolg van tijd, dat men met ſchietgeweer de ingezetenen van het Kasteel zeer importuneren konde.

De-

Digitized by Google

Deze onderwinding, kon men alleen, bij vervolg van tijd regt hebben, nademaal het kruid eerst ten jare 1380 door een Monnik, genaamd Constantinus of Bernardus Zwartes uitgevonden is, dus bijna gelijktijdig met het bouwen van het Kasteel.

Dus is het niet apparent, dat men op dien zelfden tijd, alle precautien genomen heeft tegen het construeren van sterkten en de veiligheid van het Kasteel zoude benomen hebben, indien men door de poort regt door het Kasteel had kunnen schieten.

De epoque nu van het veranderen der groote poort van zoo een trotsch gebouw, als dit is, was al te aanmerkelijk, dan dat men die niet zoude hebben aangeteekend; en daar toe dient deze steen, waar de attentie van diverse meermalen op gevallen is, zonder dat tot nu toe dezelve regt geexpliceerd zij, wat men door het houwen van deze letters heeft willen te kennen geven, welke ik UwEg. voor het meerder gedeelte zal gaan ophelderen.

Maar gelief altoos te gedenken, zoo als ik hier voren aanvoerde, dat men duidelijk zien kan, deze steen in den toren te zijn gemetseld, na het volbouwen van denzelven.

Dit volgende zijn de figuren, die op den steen gezien worden.

1 4 3 7
TROP. CH. IA.
dVBOIS.
IWICT.

De bovenste karakters, die UEd. Gestr. daar ziet, beteekenen, klaarblijkelijk 1537, tijde; wanneer deze poort daar gemaakt is, en wel bij 't leven en onder de Regering van Keizer Karel den Vijfden; die schrandere Vorst, die begrepen zal hebben, veiliger te zijn, den ingang van het Kasteel, dus te veranderen, dat men in cas van retraite of defensie tegen vijanden, de inwoneren met geen kanon, de poorten van het Kasteel weggeschoten zijnde, diegene, die daar in geretireerd of gelogeerd waren, niet zoude hebben kunnen molesteren.

Verders is TROP. bij verkorting na het gebruik van dien tijd daargesteld. Het is een Grieksch woord, in het Latijn overgebragt van de tweede declinatie, en alleen in plurali gebruikelijk *tropica tropicorum*, en beduidt verandering, verwisseling, neutrius generis.

CH. is mede bij verkorting gesteld van *Chorda*, zijnde de nominativus pluralis van 't neutrum adjectiv. *Chordus*, welk woord beteekent spadeling of dat laat komt.

IA

IA, is mede bij abreviatie gesteld, van de genitivus van *Janus*, zijnde *Jani*, woord van de tweede declinatie, en door Cicero zelv' gebruikt, om te beteekenen, *een' gewelfden Boog.*

dVBOIS, is een eigen naam, die 'er zoo duidelijk staat, dat niemand daaraan kan twijfelen, en is den naam van den Kapitein van het Kasteel, in wiens tijd deze poort gemaakt is.

Wat nu betreft de onderste letters zijn:

IWICT, die komen mij voor, de eerste letteren te zijn, van de namen en toenamen der werklieden, die het werk gemaakt hebben, of onder welker directie het verrigt is. Dat mij dit doet vast stellen, is dat deze letteren absolut geen klank gevende lettergrepen kunnen uitmaken, in wat taal het zij, Fransch, Duitsch, Latijn of Grieksch, men die overbrengt; vooral kan het in geen der twee laatstgemelde talen, iets willen beduiden, alzoo in die beide de W niet is, hetwelk te meer grond geeft, om mijne gissingen als aannemelijk te doen voorkomen.

Na deze gegeven explicatie der bij verkorting gestelde woorden, op dezen steen; is ligt te besluiten, dat de stelders daarvan, de posteriteit zullen hebben willen zeggen, *Later gemaakte verwisselingen van den gewelfden boog, ten tijde van* Du Bois 1537.

Dat nu deze abreviatie wel deugdelijk moet verstaan worden, gelijk ik gesteld heb, is over klaar, en leert zich vooreerst: uit de punten die achter ieder verkort woord staan. Ten andere, en dit is een alderconvincanste preuve, bleek mij, onlangs uit zeker authentiek Instrument, thans nog ter Griffie der stad Saint Anna ter Muyden berustende: Dat op dezen tijd zekere Eerweerden ende wijzen Heere 's Jan du Bois, Schiltknaap, Capitein van den grooten Kasteele te Sluis was, ten jaare 1536.

Ziedaar mijn Heer, zoo veel in mij is, gecontribueerd ter opheldering van zoo een curieus stuk, daar ik zelf dikwerf verlangd heb de ware explicatie van te weten: verhopende, dat ik hier mede, het geluk gehad zal hebben, van Uw Eg. te complaceren, recommandere ik mij in Uw Eg. goede vriendschap, en teekene in alle onderdanigheid met diep respect

Wel Ed. Gestr. Heer en zeer geachte
Sluis, Augustus 1794. vrient Uw. Ed. Gest. gehoorzame en onderdanige dienaar,

(get.) MASSON."

Ziedaar lezers, offchoon nu 32 jaren geleden, twijfel ik niet, of het zal aan de Oudheidkenners aangenaam zijn, uit de bovenstaande briefletteren, de origine van zoo een sterk

Digitized by Google

sterk en heroemd Kasteel, waarvan, in ons tegenwoordig Rijk, geen gelijke meer is te vinden, te mogen kennen; en, zoo ik kan ontdekken, dat deze copie welgevallig is geweest, zal ik mijne moeite beloond achten

Goes, Januarij 1826. M. S.ᵛᵉ

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	30. 1½	36	Z. W.	voorm. helder, namidd. zware zeedamp, 's avonds mistig.
	30. 3½	43	Z. W. t. W.	
	30 3½	36	Z. W.	
9	30. 3	32	Z. Z. O.	mist.
	30. 3	34	Z O.	
	30. 2½	32	Z. O. t. O.	
10	30. 2¼	31½	Z. O. t. O	betrokken, dampig.
	30. 2	35	O. Z. O.	
	30 2	35	O. t. Z.	
11	30. 2	35	Z. W.	betrokken, dampig.
	30. 2	37½	Z. W. t. Z.	
	30. 2	33	Z. Z. W.	
12	30. 1¼	34½	Z. Z. O.	helder.
	30. 1¾	46	Z. O. t. Z	
	30 2	38	Z. t. O.	
13	30. 2	40½	Z. t. O.	betrokken, tot den avond zeer mistig.
	30. 2	45½	Z. Z. W.	
	30. 1	41	Z.	
14	30. 1	46½	Z. t. O.	's morgens mist, verder bewolkt, veel helder.
	30. 1	48½	Z.	
	30. 1¾	39	Z.	

BEKENDMAKINGEN.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. en hare Correspondenten, is geopend de Inteekening op *goedkoope Uitgaven*, in den smaak van de *Gedichten* van TOLLENS, HELMERS, FEITH enz., van

I. *BELLAMIJ'S* GEDICHTEN.

II. *NIEUWLAND'S* NAGELATEN GEDICHTEN

Het Prospectus is alom *gratis* verkrijgbaar. De Inteekening wordt den 1sten Maart 1826 gesloten, en na die sluiting de prijs aanmerkelijk verhoogd.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

Nº. 8. *Vrijdag den 24ſten Februarij.*

BERIGTEN.

NAPELS. Het Napolitaanſche leger ondergaat eene hervorming, en gelijktijdig zal ook de Geneeskundige dienst bij hetzelve gewijzigd worden.

Eene Geneeskundige Commisſie of Geneeskundig Beſtuur over het leger is benoemd. Zij zal beſtaan uit een' Luitenant-Generaal en Hoofd-officier van minderen rang, een' Opperſten Geneesheer van het leger, een' conſulerend Arts, en conſulerend Heelmeester. Tot den post van opperſten Geneesheer is benoemd Dr. SAVARESI, bekend door zijnen togt naar Egypte met de Franſche Expeditie. Dr. COSMO DE HORATIIS, Heelmeester van den Kroonprins, en Dr. MILORIO, 2de Lijfchirurgijn van den Koning zullen de beide andere posten waarnemen.

Terwijl de Geneeskunde in Napels door de pogingen van enkele zeer verdienſtelijke Geneesheeren zeer begint te bloeijen, is het wenſchelijk, dat ook de Geneeskundige dienst hetzelfde gelukkig lot mogen ten deele vallen.

HAARLEM *den* 16*den Februarij.* Heden overleed

Digitized by Google

alhier de Heer JACOBUS PUYN, Heel- en Stads-Vroedmeester, Lid van de Provincisle Commisfie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt, ter dezer ſtede gevestigd, en ſedert den jare 1804 Lid van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen; tot welker Verhandelingen hij twee bijdragen leverde: de eerſte beſtaande in *eene waarneming van de nieren door keenen opgevuld, bij een' jongen van vijf jaren* (*), in het jaar zijner aanneming tot Lid; de tweede in den jare 1816, bevattende de *beſchrijving van eene aanmerkelijke verbetering van den Breukband van den grooten* PETRUS CAMPER (†), waarvoor hij den zilveren Eerepenning en premie verwierf, door die Maatſchappij in het algemeen uitgeloofd aan de inzenders van Verhandelingen van belangrijken inhoud. Hij bereikte den ouderdom van even 60 jaren, en mogt, bij eene uitgebreide en gelukkige praktijk der Heel- en Vroedkunde beide, in het vertrouwen zijner Stadgenooten ruimſchoots deelen, waarop hij ook regtmatige aanſpraak had, zoo wegens kennis als ondervinding; wier waardije nog verhoogd werd door eene minzaamheid van aard, en vriendelijkheid en voorkomendheid in behandeling, welke voor de lijdende menschheid alles behalve onverſchillig mag gerekend worden.

HAARLEM. Met de plaatſing van onderſtaanden belangrijke brief, vertrouwen wij onze Lezers te verpligten.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edel zeer geleerd Heer!

Door de beleefdheid van de Heeren Droogisten Gebroeders ROUFFAER te Amſterdam, werd mij in de maand September 1825, met een ander *bij ons* nieuw

(*) Zie Natuurk. Verhandelingen van de Holl. Maatſchappij der Wetenſchappen, 2e. Dl. 2e. ſtuk.

(†) Zie dezelve 8e. Deel.

Digitized by Google

nieuw geneesmiddel (de *Cort. rad. granator.*) de Boechoe (*Diosma crenata*, *Thunberg*, later *Bucco crenata*,) ter beproeving toegezonden.

De bladen van dit heestertje, dat op den *Tafelberg* groeit en bij de Hottentotten zeer geliefd is, gingen vergezeld van eenige vriendelijke letteren, benevens een vertaald uittrekſel van een berigt, aangaande dit geneesmiddel door den geneesheer Lieſching aan de Kaap de Goede Hoop woonachtig.

Dit uittrekſel komt hoofdzakelijk hierop neder: „de *Boechoe*, een naam, dien de Hottentotten aan dit „geneesmiddel geven, is in de *Botanie* bekend on„der den naam *Diosma crenata*. Dezelve is een „krachtig, prikkelend middel, dat inwendig ge„bruikt, voornamelijk het huidorgaan verſterkt, de „onzigtbare uitwaſeming en het zweet bevordert, „en bij huiduitſlagen goede diensten bewijst. Bij „ziekelijke gevoeligheid der geſlachtsdeelen, en ge„ſtoorde verrigtingen der werktuigen, die de *urin* „afſcheiden, is haar vermogen krachtdadig. —

„Bij Rheumatismus, ſicht en andere *Cathárrale* „aandoeningen, alsmede bij krampachtige ziekten „der borst kan zij van dienst zijn. Inwendig „wordt de *Boechoe* in den vorm van aftrekſel (*infuſio*) „toegediend; tot uitwendig gebruik vervaardigt „men 'er Tinctuur van, door middel van brandewijn „of azijn, onder welke gedaante, zij mede zeer „dienstig is, om verſche wonden uit te waſschen „en ter verſterking van plaatſelijke zwakheid, of „ter verdeeling van koude gezwellen; ook kan men „dezelve bezigen tot kruidenzakjes."

Hoe uitgebreid deze opgave ook ware, 'er ontbrak nog veel aan, om, zonder roekeloos te zijn, het middel bij voorkomende gelegenheid toetedienen; en daar 'er aan het ſlot van dien brief gemeld werd, dat de Hoogleeraar G. Vrolik te Amſterdam in het bezit van het geneesmiddel was, en dit werkelijk nu en dan toediende, begreep ik de vrijheid te moeten nemen, dien heuſchen geleerde om eenige inlichting te moeten verzoeken, wel wetende, dat belangelooze zucht ter uitbreiding der geliefkoosde wetenſchap mij van die zijde mijne aangematigde vrijheid niet zoude doen berouwen; gelijk dan ook bleek,

daar weinige dagen na de ontvangst mijner letteren, de waardige Hoogleeraar mij een allezins voldoend en verpligtend antwoord deed toekomen. De inlichting, die ik nu ontving, kwam hoofdzakelijk hierop neder: „ dat Z. H. G. in den beginne van het jaar „ 1825 tijding van de Kaap had ontvangen, waarin „ onder anderen voorkwam, dat van daar de *Boechoe* „ naar Engeland als geneesmiddel verzonden werd. „ Dat Z. H. G. zich derhalve uit de Engelsche tijd„ schriften 'er mede had zoeken bekend te maken, „ doch destijds daarin niet geslaagd was, maar nu „ in het bezit daarvan zijnde, zoo uit de ingewon„ nen berigten, als de uiterlijke hoedanigheden, door„ dringenden specerijachtigen reuk, en zamentrek„ kenden smaak, hetzelve onder anderen meende te „ kunnen bezigen bij eene *ziekelijke slijmafscheiding* „ *der nieren en blaas;* eene ongesteldheid, waartegen „ andere geneesmiddelen ons zoo menigwerf verlegen „ laten. Dat Z. H. G. het onder de gedaante van „ *Thee* had laten drinken; en deze gedaante of wel „ die van poeder, Z. H. G. hoofdzakelijk als de „ beste voorkwamen, en de *folia uvae ursi* hierbij „ ten maatstaf van vergelijking, met inachtneming „ van gesteldheid en jaren, genomen had." Ten slotte voegde Z. H. G. 'er bij, „ dat de toekomst ons „ zoude moeten bevestigen, of het geneesmiddel, „ dat reeds volgens ervaring uitmuntende diensten in „ bovengenoemd gebrek bewezen had, ook nuttig „ zoude kunnen zijn bij zwakke spijsvertering en „ overvloedige slijmafscheiding van darmkanaal en „ longen."

Hoe welkom mij dit berigt, waarvoor ik den Hoogleeraar hier openlijk mijnen dank betuige, ware, zal wel geen betoog behoeven; te meer daar ik destijds toevallig *drie* lijders aan eene ziekelijke slijmafscheiding der nieren en blaas behandelde, welke noch door de *Uva ursi*, noch door het *Hydrosulphuretum ammoniae*, hoewel uitmuntend en versch bereid, te herstellen schenen te zijn.

In *Vijf* gevallen heb ik op dit oogenblik de *Boechoe* toegediend, welke ik kortelijk, uit hoofde het beslek van dit geacht Tijdschrift geene uitgebreide waarnemingen toelaat, waarvan ik ook daarom trou-

trouwens de mededeeling mij elders voorbehoude, hier zal laten volgen.

I. Bij eenen lijder van 25 jaren, die van deszelfs vroegſte jeugd af gelaboreerd had, aan moeijelijk of ook wel onwillekeurige urinlozing. — Als kind reeds loosde hij menigwerf bloedige urin en zand.

Op den 22 April 1825, de dag, waarop hij mij het eerst liet roepen, liet ik dezen lijder een' ſteen uit de *urethra* wegnemen, ter zwaarte van van 50 greinen, welke hem, ſedert eenigen tijd, de waterlozing hoogst ongemakkelijk had gemaakt. Op de kunstbewerking volgden als zoodanig geene de minste toevallen, de wond was binnen zeer weinige dagen geheel herſteld. Doch dadelijk werd de urin brandig en ſtinkend; 'er volgde oogenſchijnlijk etterlozing, die echter bij ſcheikundig onderzoek bleek ſlijm te zijn. — Het water werd vervolgens minder en minder ſtinkend, en hij loosde dit zeer gemakkelijk. — Naauwelijks echter geloosd, werd hetzelve zoo dik als eene gewone ſaleboplosſing, terwijl van twee tot drie pinten een vierde gedeelte niet uit het vat te gieten was, maar aan den bodem bleef kleven. Dit duurde eenige weken onafgebroken voort, onder de in die gevallen gewone geneeskundige behandeling, waarom ik eindelijk nu mijne toevlugt meende te moeten nemen tot de *Boechoe*. Spoedig verminderde de ſlijmaffcheiding, en nam zoodanig af, dat de lijder weldra nu en dan heldere urin loosde. Bij koude dagen vertoont 'er zich nu en dan eenig, doch zeer weinig en meer vaste ſlijm, waarom de lijder het middel, onder de gedaante van aftrekſel (Unc. I op Unc, VIII water) tot nog toe blijft door gebruiken. De krachten nemen van dag tot dag toe, en hij geniet eene goede gezondheid.

II. De Heer K. oud 30 jaren, die reeds ſinds jaren aan eene verzwakte ſpijsvertering onderbuiksverſtoppingen en *haemorrhoïdes* gefukkeld had, ten gevolge eener ongeregelde leefwijze, begon, nadat de *haemorrhoïdes* hadden opgehouden te beſtaan, met eene ſlijmaffcheiding der urinwegen gekweld te worden, welke hem trouwens geene moeijelijkheid of pijn veroorzaakte; maar eerder als plaatsvervangende voor de *haemorrhoïdes* ſcheen op te treden. De lij-

Digitized by Google

der was overigens volmaakt wel, en leefde vergenoegd. Dit verſchijnſel intuſſchen beangſtigde hem, en hij verlangde daarvoor mijne hulp. Dadelijk diende ik de *Boëchoe* in poeder toe, tot twee ſcrupels om de twee uren met rooden wijn, en ſpoedig week het verſchijnſel, dat zich ſinds vier maanden niet meer vertoond heeft.

III. Een ander lijder, welke aan kwaadſappigheid (*Cachexie*) in eenen aanmerkelijken graad ſukkelt, het *Hydroſulphuretum ammoniae*, om de gevoeligheid van maag en longen volſtrekt niet verdroeg, en de *Uva urſi* vruchteloos gebruikt had, diende ik de *Boëchoe* als thee, benevens verſterkende genees- en voedingsmiddelen toe. Spoedig verminderde de ſlijmaffcheiding, en hield weldra geheel op, terwijl de urin eene hoogere kleur aannam. Afkeer van het geneesmiddel (dat anders zeer wel te gebruiken is) deed hem het geduld en den moed verliezen. Spoedig vertoonde zich naderhand wederom de ſlijmaffcheiding hoewel in mindere mate, die welligt door doelmatige verſterkende geneesmiddelen zal te boven gekomen worden. Hier werkt het middel tevens ſterk als *diureticum*, en dit deed mij beſluiten, hetzelve in de twee nu volgende gevallen te beproeven.

IV. Een werkman, oud 46 jaren, werkte eenige dagen in eene ſloot, om die uit te diepen, en ſtond daar dagelijks, gedurende 7 dagen, met de beenen in het water. De uitwaſeming werd belet, en 'er volgde eene algemeene waterzucht (*Hydrops anaſarca.*) Dagelijks twee oncen *Boechoe* als aftrekfel, warme voetbaden, en 's avonds tien greinen *pulv. rad. Ipecac. c. opio*, herſtelden de uitwaſeming, wekten de afſcheiding der urinwegen krachtdadig op, en hielpen hem zijne vorige ſterke gezondheid herkrijgen. Ten overvloede gaf ik tot nakuur eenen verſterkenden genees- en leefregel op, gedurende acht dagen.

V. Een jongeling van 17 jaren, die door onvoorzigtigheid in het ſchaatſenrijden de uitwaſeming belet had, klaagde mij over benaauwdheid en ſpanning op de borst en eene buitengewone dikte. 'Er was algemeene waterzucht aanwezig. Eene Sp. Vliegenpleister werd op de borst gelegd, die opengehouden werd. Ik beval hem dagelijks een warm bad aan; dien-

Digitized by Google

diende in 24 uren acht drachmen *Boechoe*, om de drie uren één poeder van eene drachma met melk, en eene *Infusio* van Unc. 1 op Unc. VIII als thee toe. De werkdadigheid der huid en der urinaffcheidende werktuigen werd opgewekt, en binnen tien dagen was de lijder herfteld. Als nakuur raadde ik hem een' verfterkenden genees- en leefregel aan. De jongeling is volmaakt herfteld.

Dit voorloopig berigt moge ftrekken, om fommige mijner ambtsbroeders op dit nieuwe Geneesmiddel bedacht te maken, een geneesmiddel, dat dit boven vele vooruit heeft, dat het onkostbaar is, en door den lijder zonder tegenzin wordt genomen, daar het zelfs de plaats der gewoonlijke thee zoude kunnen vervullen; dat trouwens, gelijk alle andere, zijne bepaalde krachten heeft, en dus niet op te vele kwalen kan worden toegepast, zal men refultaten verkrijgen, die voor de wetenfchap in de gevolgen belangrijk worden; iets dat vele waarlijk werkzame geneesmiddelen heeft in vergetelheid gebragt; omdat men dezelve tot *Panaceën* verheffen wilde.

Mogt gij Mijn Heer, goedvinden dit in uw algemeen geacht Tijdfchrift op te nemen, zulks zoude mij, ook als een bewijs, dat deze bijdrage niet onbelangrijk geoordeeld werd, aangenaam zijn.

Met de meeste onderfcheiding heb ik de eer mij te noemen:

Wel Edel zeer geleerd Heer!

Uwen Dv. Dienaar en beftendigen Lezer

T. A. JORRITSMA.

Hoorn *Med. et Art. Obst. Doctor.*
Februarij 1826.

Digitized by Google

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN, IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Geſchiedkundige beſchouwing der Ziekten in de Nederlanden, in verband met de geſteldheid des lands en de leefwijze der inwoners, door H. F. THYSSEN, Med. Dr. enz.

De Schrijver van dit werk heeft de loffelijke taak op zich genomen, om eene beſchrijving der Ziekten in de Nederlanden te leveren.

Deze onderneming is den hoogſten lof waardig, omdat tot dus verre dergelijk werk in de Nederlanden niet gevonden wordt, terwijl de Maatſchappij der Wetenſchappen, te Haarlem, meermalen desaangaande eene Prijsvraag had uitgeſchreven.

De Rec. bevlijtigt zich derhalve de Duitſche Geneeskundigen dadelijk met dit boek bekend te maken, en hij zal breedvoerig over den inhoud van hetzelve ſpreken.

[Volgt nu op 24 bladzijden de voornaamſte inhoud van het werk en beſluit de Schrijver dezer beoordeeling dezelve met de volgende woorden:]

Ten ſlotte volgen 'er nog eenige algemeene aanmerkingen over den aard der ziekten om te betoogen, dat tegenwoordig de heerſchende ziektegeſteldheid niet zoo afhankelijk ſchijnt te zijn van den invloed des dampkrings, als dit wel vroeger plagt te gebeuren; het is of tegenwoordig de heerſchende leefwijze van dit volk van meerderen invloed is.

Deze aanmerkingen, hoewel niet geheel oorſpronkelijk, behelzen echter veel, hetwelk wetenswaardig is; en door het geheele boek ontwaart men, dat de Schrijver, zoowel met de ſchriften van vroegere, als latere Hollandſche Geneeskundigen wel bekend is.

Hij voegt hierbij een zeer juist oordeel over het door hem behandeld onderwerp; dit boek is derhalve niet ſlechts compilatie, maar het is eene zeer zaakrijke Verhandeling, die op eene grondige wijze eene gaping aanvult, welke tot heden in de Nederlandſche Letterkunde beſtond.

Deze Beoordeeling is van den verdienſtelijken Dr. Gittermann, en geplaatst in het *Kritisch Repertorium für die geſammte Heilkunde von* Dr J. N. Rust en Dr. J. L. Casper, 6 b., 2 h.

De Redactie voegt bij de Recenſie haren wensch, dat Dr. Gittermann, die der Hoog- en Nederduitſche ſpraak beiden even kundig ſchijnt te zijn, tot eene vertaling van dit belangrijk geſchrift mogt beſluiten, waardoor hij voorzeker de Hoogduitſche Geneesheeren verpligten zoude

Het

Digitized by Google

Het is aangenaam zulk een oordeel van buitenlanders te vernemen, die anders met onze Letterkundige voortbrengſels niet zeer ingenomen zijn; wij verheugen ons over deze welverdiende onderſcheiding en zullen, wordt de wensch der Redactie vervuld, hiervan ter zijner tijd ook berigten; desgelijks, indien wij iets zullen vernemen van het werk van den Geneesheer M. Dolleman, over hetzelfde onderwerp in de Latijnſche taal geſchreven.

X.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Rapelling van Vaderl. Spreekwoorden.

HOND.

De Hond gaf aanleiding tot vele Spreekwoorden. In het werk van C. Tuinman zal men D. I. van den Middelburgſchen druk in 4°. v. 1726, de volgende met zijne uitleggingen, maar zonder *alibi* vinden. Daar is kat noch *hond* afgekomen 8. Hij is zoo Paapsch als Duc d'Alfs *hond*, die at de vleesch in de vasten 29. 't Hair van den *hond* daar weder op leggen 34. 't Is een witte met een zwarte. 66. Een *hond* zou dat zijn moer niet geven 91. Daar twee Grieten in een huis zijn behoeft men geen basſenden *hond* 93. 't Komt bij 't huilen der *honden* niet toe, dat de kalveren afſterven 95. Huishouden als katten en *honden* 95. Een *hond* zou dat zijn moer geven 98. Hij ſlagt den *hond*, die op 't *hooi lag*, hij mogt dat zelf niet en wilde niet toelaten, dat de os het at 98. *Honden* moeten beenen knaagen 107. Hij vindt den *hond* in den pot 109. 't Bekomt hem als den *hond* de worst 114. De *hond* zit op zijn tas 168. 't Is den eenen bedelaar leed, dat de andere voor de deur ſtaat; 't Is den eenen hond leed, dat d' ander in de keuken gaat 171. Ymand uitmaken, ſo dat er de *honden* geen brood van ſouden willen eten. 198. Daar een *hond* tegen pist, pisſen ze alle tegen 201. Tegen de maan basſen 201. Hij heeft de *hondsſchoenen* aangetrokken 202. Als twee *honden* vechten om een been, loopt 'er de derde meê heen 226. Aris geeft den *hond* het ſpek. Neen moer ik magt zelf wel 238. Een goede water*hond* ontziet geen modderige ſloot 241. Met onwillige *honden* ist quaad hazen vangen 244. Veel *honden* is dér haazen dood. 244. Hij laat den *hond* hinken 244. Ymand op den *hond* helpen 253. Zoek geen ſpek in 't *hondenest* 287. Ymand aan den band leggen 288. 't Zal hem bekomen, als den *hond* het gras 294. 't Zal 'er *honden* 295. Dat wete hem de *hond* dank 295. 't Is maat *hond* 299 Als

Digitized by Google

gij dat been ophebt zult gij zo hard kunnen loopen als een *hond*. 302. Hij ſtaat er op en kijkt als een *hond* op een zieke koe 311. 't Komt niet bij 't huilen der *honden* toe, dat de kalven ſterven 318. Als ik dood ben dan kakken de *honden* op mijn graf 320. Men zou daar katten en *honden* meê vergeven 328. Men behoeft een *hond* geen brood te geven, zo lang als hij met den ſteert wispelt 324. Hij zit op met hangende pootjes 328. Hij gaat druipſteertend heen, als een *rekel*, dien de ſteert afgekapt is 334. Half en half gelijk men de leeuwtjes ſcheert 346. Die voor *hond* vaart moet beenen knagen 347. Hij is van 't *hondje* gebeten 348. Hij ſpringt uit den band 352. Hij ſpringt buiten alle banden 352. Dat pleegt hen te bekomen als den hond het gras 360. Hij laat den *hond* hinken 371 en in D II v. 1729. Veel *honden* is der haazen dood 37. 't Geen men ſpaart voor den mond, eet de kat of de *hond* 44. Hij ſpeelt den bonten *hond* 91. Die voor *hond* ſcheep komt, moet beenen knagen 108. Bedriegt een ander *hond* met dat been, ik kan het wel 118.

Lieven van Gante
Was een ſchildere jonte
Die kost ſchilderen met eene ſtreeke
Eenen *ont* met eenen aſe, die malkanderen geleken
En om te toonen, dat hij es de baſe,
Zoo ſchreef hij onder dien, det es den *ont* en det es den aſe.

122. Op grijpende wolfshanden, paſen *hondstanden* 134. Niemand durft aan zijn ſtokje *baſſen* 159. Die meest werken worden van de honden gegeten 184. Ontneem den *hond* zijn been niet 196. Wie kan den *hond* het blaffen verbieden 209. Hij is een *hond*, had hij maar een ſteert 210. De ſchaamſchoenen uit en de *hondsſchoenen* aangedaan 210. Ook kan hierbij gezegd worden, dat het geen kattenpooten, gelijk Tuinman aldaar I 58 meende, maar *hondenpooten* waren, waarmede eenmaal kastanjes uit het vuur gehaald waren, daar dit geval zeer omſtandig, en daarenboven in een print, in de *Emblemata I Sambuci in Nederlantſche tale getrouwelick overgeset* en *te Antwerpen ghedruct by* Chriſtoffel Plantijn *An.* M. D. LXVI met *Priviegie*, in deze zestien regelen is opgegeven.

Te Bergen op 't Zoom dede onlangs geleden
Een ſimme deers cluchte om belacchen weert,
De welcke hebbende geſien na d' oude ſeden
Castanien om broeijen ligghen in den heert,
Heeft begonnen d' aſchen te reuren al verweert,
Vreeſende dat ſe haer verbarren ſou ſchiere
Dus greep ſe den poot, ſijnde in loosheijt expeert,
Van eenen *hont* die lach en ſliep aen den viere
En langde ſe daer me wt met vremden beſtiere,
T is eere dat men hem door eens anders quaet

Leert

Leest wachten, maar 't is een quaey maniere
Een ander te beschadigen met loosen dack,
So soecken, die met bedroch omgaen, haer eijgen baet
Met groter schaden en verlies der goeden
Want gellet de ghemeijnte vroech en laet
Als de sotte Princen rasen en woeden.

Marnix gaf in zijne *Byencorf:* Wij hebben al te langhe voor de *honden* geloopen, om daarvan verschrikt te zijn. I. III. kijven als *honden* en catten. II. v. Sien so onnosel op haren Godt, als een *hondt* op een sieke koe. II. x. ook XIX. wechloopen als een *hondt* voor een broodcorf III. 1. Soo lief hebben, als een *hont* de knuppel doet V. II.

H. L. Spieghels *Bijspraax Almanack.* 't Is quaed ouwe *honden* an band te leggen 267. An enckel lapkens leert de *hond* leer eten 271. Als een ouwe *hond* blaft zoo ziet uyt 272. Wie kan den *hond* blaffen verbieden 279. Die hem zelf een schaep maakt, de *honden* bijten hem 282. Twee qua *honden* bijten elkander niet 283. Blo *honden* basen veel 283. Een *hond* is stout op zijn eygen dam 283. Beter een *hond* te vrient als te vyant. 283. Veel *honden* is der hazen dood. 286. Met onwillighe *honden* is quaad hasen vanghen. 286. Die een *hond* smijten wil, vindt haast een stok 286. Als men een *hond* wil slaen, zoo tijt men hem 't verwoeden aan 287. Ten liep nooit dolle *hond* zeven jaar 288. De nijl is niet wijs genoegh een *hond* zijn biecht te horen 272. Drie dinghen zijn ghezond, oeffent u 't zijer stond, weynich ete de mont, loopt niet als een *hond* 278. Wat men spaart voor den mond krijgt de kat of de *hond* 292.

G. A. Bredero heeft in zijn *Schijnhijligh* te pas gebracht:

Hij is soo bekent en vermaart
Gelijck de bonte *hont* is met de blaauwe staert.

ook aldaar

de *hont* slachten, die aan kleijne lapjes
Het leer eet.

en—Sluyt sijn burijnse reden niet beter, als sijn duytse woorden,
Sij waren ghenoegh om katten en *honden* mede te vermoorden.

en in zijn *Klucht van de Koe.*

't Komt bij 't huylen van de *honden* niet, dat de kalven sterven.

ook aldaar en dat in zijn *Sijmen sonder soetigheid* insgelijks

Met onwillige *honden* ist quaet hasen vangen.

nog in zijn *Sijmen*

Ick moet wel een *hond* hooren blaffen.

in zijn Klucht van een *Huysman en een Barbier:*

Die sterven daaraf, als katten en *honden.*

in zijn *Claas Kloet:*

Ick huylden als een Hofhondt snot en quyl.

in zijn *Moortje:*

Eso

Esopus *hont*

Die om de schijn van 't groot, verloos't vleys uit sijn mondt.

S. Costers *Isabella* heeft:

Huylen aen een deur of stijl
Ghelijck een hof*hont* snot en quyl.

zijn *Rijcke man:*

Daer nu de sondach voort den maendach maeckt onlustich
De leden zijn vermoeyt, de zinnen zijn onrustich.,
Men is van onghemack en zwelgen onghezont
Dan zoeckt men s'anderdaechs 't hayr van den selfden *hont.*

zijn *Tijsken van der Schilden:*

Dit volck soeckt recht het hayr van den *hont.*

en Sal hij ombijten, als een bitse *hont.*

en Ghebonden alsoo seer, ghelijc verachte *honden.*

en Die een *hond* smijten wil, vint wel een stock.

en Twee qua *honden* en bijten malkaer niet.

en 't En komt bij 't wenschen van de *honden* niet, dat de kalveren sterven.

in P. C. Hoofts *Br.* 472.

Een *hont* is stout op zijnen eigen dam.

in J. Vos *Kl. v. Oene.* 23.

Hij leefde als een *hondt*
En sturrif als een varken.

en 28. De *honden* die 't luitste blaffen, die weten van geen bijten

In A. v. Slichtenh. G. G. heeft Willem de stad en 't slot zoo zeer gepranght, dat 'er bij dag ofte nacht kat noch *hond* tot en konde 202. Door de menighte overheerd zijnde (gelijk veele *honden* der haesen dood zijn) 316. De veelheid der *honden* is na 't melden van 't spreekwoord der wolven dood, maar 692 *b.* wederom met onwillige *honden* geene haazen zijn te vangen.

In J. Cats. XVII. 322.

Als de *hondt* onder licht, al de weerelt wil hem kreijten.

Uit de *Groningher Pasie v. Heer* Meynert, *toe Fraenker in 't Archief voor Vaderl. en inzonderheid Vriesche Gesch.* I. 114 komt hier [maar mijn werk heet *Rapeling.*] te laat.

Laat ons den slapende *hont* niet wecken
Soet doe men hier namaels nit niet ons ghecken.

In Jeroen Jeroenses *koddige* opschriften van 1709, zal men II. 12. vinden:

Aan *honden* hinken
Aan hoeren winken,
Of vrouwen lammenteeren
Of kramers eeden sweeren
Moet hem geen wijs man keeren.

en II. 19.

Die alle *honden* wil verbieden het blaffen
En alle quaatdoenders wil bestraffen

Die

Die ieders werk altijd wil laken
En zig bemoeijen met eens anders zaken,
Of alle kromhout wil maken regt
Die wordt dikwils een arme knegt.

en II. 120.

Eijgen *honden* duurkoop jagt.

en III. 44.

Twee *honden* aan een been
Komen zelden overeen.

De *Hollandſche Spectator* heeft II. 50. ook 231 : Hij heeft in zijn kindſche jaren zoo wat ſchoolfransch geleerd, daar men katten en *honden* meê vergeven zou. V. 149. Ze tracteeren ons, of ze ons voor de *honden* gevonden hadden, aldaar V. 149. Hij ſchudde den vent als een water*hond*. V. 217. de koopluiden, die haar kennen, als den bonten *hond*, de koorts op het lijf jaagt VI. 361. dikwils bekomt, als de *hond* de metworst VI. 415.

De *Historie van Slennerhincke*, 't werk van den Heere van Bevervoorde, een Overijsſelsch Edelman, heeft: De ballich ys my ſoo dunne aſſen *windshundt*. IV. *Vptoch*.

Wagenaars *Patriot*. bekend ben als de bonte *hond* II. 129.

In den *Denker* v. 1763 I. 290. gelijk het ſpreekwoord zegt goed *honds*, goed kinds

In de *Hist. v. W. Leevend* I. 257. koeteren (Fransch ſpreken) dat *hond* noch kat het verſtaan kunnen, en I. 99. zo dat het zal daar gaan, als 'er in het ſprookje ſtaat, dat ik in mijn jeugd kende,

Toen kwam de *hond*, en beet de kat omdat enz.

en daar V. 205. bij ons komt God noch goed mensch, kat noch *hond*, en VII. raare *honden* grappige Duivels. In de *Br. v. Blankaart* I., 220, zo aftebeelden, dat de *honden* 'er geen brood van zouden eten en III. 210. Die een *hond* wil ſlaan behoeft geen ſtok te zoeken en aldaar 235. geen *hond* of kat wijs uit kan worden, en III. 293. Zijn 'er nu zelfs onder onze bekende geene zluke dwaze losſe zielen, die door de allerbitterſte vruchten hunner buitenſpoorigheden, niet verbeterd worden, maar, zoo als zij zeggen, het hair van den ouden *hond* 'er gansch boven opzetten.

In *Jan Perfect* I. 225. daar de *hond* zijn kop doorkrijgt, zegt men in 't Hollandsch, daar haalt hij ook met verlof, zijn gat door.

In Martinets *Verzam. v. Vaderl. Spreekw.* 46. Die meest werken worden van de *honden* gegeten.

In den *Rec. ook der Rec.* van Julij 1808, 353. Is dat geene taal om katten en *honden* mede te vergeven? En dit al zoo veel zonder iets uit meerdere, Paffenrode bij voorb. en vroegere Schrijvers te geven.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	30. 1	35	Z. O. t. Z.	helder.
	30. 0½	46	Z. O.	
	30. 0	35	O. Z. O.	
16	29. 8¾	31	O. Z. O.	voormidd. helder, verder bewolkt, 's avonds iets dampig, stoffegenachtig.
	29. 8	40	Z O.	
	29. 8	42	Z. Z. O.	
17	29. 6	42	Z. t. O.	betrokken, tot den avond regen, met harde wind.
	29. 5¾	43	Z.	
	29. 5¾	43	Z. t. W.	
18	29. 8	37	Z.	tot in den namiddag onmerkt helder, zeer windrig, verder bewolkt.
	29. 8½	45	—	
	29. 9½	39	Z. Z. W.	
19	29. 8	39	Z.	betrokken, harde wind, tusschenbeide regenachtig, 's av. neg., 's nachts met storm.
	29. 7	42½	Z. Z. W.	
	29 6½	48	Z. W. t. Z.	
20	29. 6¾	47	Z. Z. W.	bewolkt, tot in den namidd. zeer harde wind.
	29. 8	48	Z. W.	
	30. 0¾	42	W Z. W.	
21	30. 1¾	43	W. Z. W.	voorm. held., zeer windrig, namiddag bewolkt, 's avonds dun betrokk., 's nachts regen.
	30. 2¾	46	W. t. Z.	
	30. 3	41	W. Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., te Haarlem, zijn in den jare 1825 uitgegeven en door dezelve verzonden de onderstaande Artikelen:

I. A. LOOSJES Pz. Het Leven van HILLEGONDA BUISMAN, eene Hollandsche Familie-Geschiedenis uit de Zeventiende Eeuw, 4 Dn., *Tweede Druk*, op postpap., met titelvignet van MICHAËLIS en MARCUS. ƒ 6 : -

II. A. F. HEMPEL, Grondbeginselen der Ontleedkunde, vertaald door Prof. J. VOSMAER, 2e. Stuk, *Tweede en verb. Druk*, in gr. 8vo. - 2 : 50

III. Hetzelfde werk in 2 stukken compleet. - 5 : -

IV. J. A. VAN BEMMELEN, Med. Doct. en Lect. Redevoering over den weldadigen invloed van het openbaar onderwijs op de uitbreiding en volmaking van alle de onderscheidene vakken der Geneeskunst, gr. 8vo. - 0 : 40

V.

Digitized by Google

V. ZSCHOKKE, de Vlugteling op het Jura-gebergte, met titelv. van Michaëlis en Marcus, gr. 8vo. . . . . f 2 : 40

VI. P. H. PEERLKAMP, *Carmen recitatum in aede S. Petri* a. d. VIII Febr. *anno a condita Leidenſi academia quinquagesimo et ducentesimo* en Holl. Vertaling van voorn. Gedicht, door J. E. VAN VARELEN, gr. 8vo. - 0 : 40

VII. Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen, 13e., 14e. Dl. en 15e. Dl. Ie. ſtuk, met platen, gr. 8vo. . . . . - 11 : 20

VIII. Twee Verhandelingen over de Zwavelzure Quininé, gr. 8vo . . . . . - 1 : 20

IX. M. ADRIAAN, Zedelijke Tijdkortingen voor de beſchaafde wereld, Ie. Deel, met Vignet van Michaëlis en Velyn, gr. 8vo. . . . . - 3 : -

Met het IIe. Dl., dat op de pers is, is dit oorſpronkelijk werk compleet.

X. J. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS Redevoering en V. LOOSJES Dichtſtuk, bij de plegtige uitreiking der Eerepenningen aan de bekroonde Tentoonſtellers, enz. in gr. 8vo. . . . . - 0 : 50

XI. Haarlems Vreugde-Feest, bij gelegenheid der Tentoonſtellingen van Voorwerpen van Nederlandſche Vernuft, Schilderſtukken, Planten en Gewaſſen aldaar, in Julij 1825, door de aloude 32ſtarige Rederijk-Kamer, de Wijngaardranken, onder de zinſpreuk: Liefde boven al, kl. 8vo. . . . . - 0 : 30

Dito op Schrijfpap. . . . . - 0 : 60

XII. Haarlems Rijmkronijkje van de Tentoonſtellings-Feesten aldaar kl. 8°. . . . - 0 : 05

XIII. J. CRAWFURD, De Indiſche Archipel en bijzonder het Eiland *Java* beſchouwd enz. 3e. en laatſte Deel, met platen, gr. 8vo. - 5 : 80

XIV. Hetzelfde werk in 3 Dn. compleet, met platen en kaart . . . . . - 14 : 30

XV. J. SCHELTEMA, De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke Vloot van Philips II. in 1588, met titelvignet van Schotel en Bendorp enz. in gr. 8vo. - 3 : 90

XVI. EBERT, nieuw onderzoek naar de Aanſpraak van Holland, op de Uitvinding der Boekdrukkunst enz. met aanmerkingen door JACOBUS KONING, gr. 8vo. . . . - 0 : 50

XVII.

Digitized by Google

XVII. J. GLATZ, Julius van Klarenau of het hartelijk woord van een edelen Grijsaard aan een veelbelovend Jongeling, met gegrav. titel, in carton, gr. 8vo. . . . . f 2 : 20

XVIII. K. H. ANDRÉ, Schilderijen uit het menschelijk leven, ten dienste der rijpere jeugd, met plaat en vignet, 8vo. . . . - 1 : 80

XIX. J. A. C. LÖHR, Licht en Bruin in de Kinderwereld, met zes platen, 8vo . . . . - 1 : 50

Dito met gekleurde platen . . . . - 1 : 80

XX. A. H. NIEMEIJER, Waarnemingen op Reizen in en buiten Duitschland, met herinneringen van merkwaardige levensgevallen en tijdgenooten in de laatste 50 jaren, met platen, gr. 8vo. . . . . - 4 : 50

XXI. M. NIEUWENHUYZEN, Lettergeschenk voor de Nederl. Jeugd, met pl., 4e. druk, 8vo. - 1 : 50

XXII. P. MOENS, de Kleine Suse Bronkhorst, *Tweede Druk*, met plaat, 8vo. . . . - 1 : 20

XXIII. Naamlijst der Planten en Gewassen op de Achtste Tentoonstelling van de Nederlandsche Huishoudelijke Maatsch., gr. 8vo. - 0 : 30

XXIV. *Algem. Konst- en Letterbode* voor den jare 1825, No. 1—54, met Reg. en Plaat, 2 Dn., gr. 8vo . . . . . - 9 : 60

XXV. Mr. R. H. ARNTZENIUS, Nagelaten Gedichten, met portrait en vignet, door Hodges, Michaëlis en Velyn, in geplaatdr. carton, *buiten Inteek.*, 2 Dn., gr. 8vo. - 8 : 10

*** Bij de Wed. J. ALLART te Delft en J. DE VOS en Comp. te Dordrecht, zal worden uitgegeven: GESCHIEDENIS VAN GRIEKENLAND, *van vroegeren, tot op onzen tijd*, door *N. G. VAN KAMPEN*. Uit het bereids ter perse zijnde Prospectus en plan van Inteekening, hetwelk eerstdaags aan de H. H. Boekhandelaren, binnen het Rijk, ter verspreiding, en om op hetzelve te laten inteekenen, zal worden verzonden, zal men ontwaren, dat niet enkel eene *Vertaling* van GILLIES, (door hen overgenomen,) zal worden uitgegeven; maar dat mede van het werk van MITFORT, en andere vroegere en latere Geschiedschrijvers, zoodanig gebruik zal worden gemaakt, dat de *Griekſche Geſchiedenis* zelve *tot op onzen tijd*, zoo merkwaardig in groote gebeurtenissen, als in stoute, regt heldhalftige bedrijven, worde aangevuld; en daardoor, aan het Nederlandsch Publiek, een oorspronkelijk werk uit de pen des voormelden, bij de Natie uit vroegere uitgegevene geschriften genoegzaam bekenden Schrijvers, worde aangeboden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826.

N°. 9. *Vrijdag den 3den Maart.*

BERIGTEN.

LEYDEN *den 24sten Februarij.* Heden in den vroegen morgen onderging deze Hoogeschool weder een groot verlies, door het overlijden van den Hooggel. Heere CORNELIUS EKAMA, *A. L. M. et Phil. Dr.* en Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan dezelve. Hij bereikte slechts den ouderdom van 52 jaren en bezweek voor eene ziekte, welke het gevolg geacht wordt van zijne onvermoeide waarnemingen aan het Observatorium in den verloopen winter. Aan dezen ijver voor de bevordering van zijn vak van studie, paarde hij eene grondige kennis en geleerdheid. Tot den jare 1803 bekleedde hij het leeraarambt bij de Hervormden te Elkerzee, op het eiland Schouwen, en werd toen Lector in de Natuur- en Zeevaartkunde te Zierikzee; hebbende zich in hetzelfde jaar bij de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, verdienstelijk gemaakt door het inzenden van *Nieuwe antwoorden op de Rekenkundige vragen van* H. AENEAE, welke door dezelve werden uitgegeven(*). Vier jaren later werd hij te Franeker tot op-

(*) Zie het 6e. Dl. van de stukken, betreffende het Schoolwezen, door die Maatschappij in het licht gegeven.

Digitized by Google

opvolger van den Hooggel. Heer CHAUDOIR, vrijwillig van zijn' post afstand doende, in deszelfs ambtsbetrekking als Hoogleeraar in de Rede-, Bovennatuur, Natuur- en Sterrekunde benoemd, en aanvaardde dit beroep in 1809 met eene Redevoering: *de Frisia ingeniorum Mathematicorum inprimis fertili*, welke het licht zag. Onder de Fransche overheersching, toen de Vriesche Akademie werd opgeheven, ging hij naar de Leydsche Akademie als Hoogleeraar in de Faculteit der Wetenschappen en wel in het vak der Sterrekunde over, en nam dit ambt tot aan zijn' dood met die naauwgezetheid en vlijt waar, welke zijn verlies nu algemeen doen betreuren. De Akademische posten, aan zijne waardigheid vast, werden ook door hem met naauwkeurigheid bekleed; — in 1823 legde hij het Rectoraat neder met eene plegtige redevoering: *de insignium, qui in scientia astronomica facti sunt, progressuum fundamentis, a summis in re mathematica et astronomica, viris, partim decimo sexto, maxime decimo septimo seculo, jam praecipue factis*, welke in de Jaarboeken der Hoogeschool is opgenomen. Behalve door deze Academische aanstellingen, werden zijne verdiensten erkend, door het hem achtervolgens opdragen van het Lidmaatschap onzer geleerde Genootschappen; zijnde, sedert 1804 Lid van het Zeeuwsch Genootschap; sedert 1808 van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te Haarlem, en Lid Consultant van het Bataafsch Genootsch. der Proefonderv. Wijsb., te Rotterdam; sedert 1812 Lid van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en sedert 1818 van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap. Bovendien was hij ook Lid van de Commissie tot de Redactie van den Zee-Almanak enz., bij het Ministerie der Marine; — en kende hem het publiek niet uit vele Geschriften, menige bijdrage was onder andere de *Letterbode* hem verschuldigd, waaruit telkens bleek, dat hem de eer onzer Geleerdheid en des Vaderlands zeer ter harte ging.

TOGT

Digitized by Google

TOGT

VOLVOERD DOOR DE HEEREN

W. HILTON HOWEL EN H. HUME,

van Sidney naar Port Western, in N. Zuid-Wallis.

Vergezeld van zes dienstboden en voorzien van levensmiddelen voor 16 weken, verlieten wij, op den 3den October 1824 het district Appin, om ons naar de woning van den Heer Hume, gelegen aan de boorden van het meer George, op 34° 50′ *Z.* B. en 149° 21′ Ooster Lengte van Greenwich, te begeven. Den 17den vingen wij dadelijk de reis aan, ons rigtende naar het Z. W. en des anderen daags trokken wij door een fraai land met weiden overdekt, dat den naam kreeg van *vlakten van Dongal* (de inboorlingen noemen het *Yeri*). In den avond van den 19den bevonden wij ons aan de oevers van de *Murrum-Bidgi*, welke overgetrokken werd den 22sten; en altijd Z. W. koers houdende, door een land met fraaije bosschen bedekt, kwamen wij twee dagen later aan den voet van eene aanmerkelijke keten bergen. Daar het onmogelijk scheen dezelve te beklimmen, vooral met onze wagens, kozen wij de partij, om die bij de *Murrum-Bidgi* te laten, met verscheidene zwaarwigtige voorwerpen en den gezouten voorraad, die gemist kon worden.

Op den 29sten vonden wij eindelijk een doortogt, om door die bergen te komen, welke zich omtrent van het Zuiden naar het Noorden uitstrekken; op den 31sten begonnen wij neder te dalen langs hunne westelijke afhelling en wij bereikten eene kleine rivier, naar het Noorden loopende, welke wij den 2den November overtrokken. Wij legerden ons, denzelfden dag tegen den avond, op eene mijl afstands van eene andere rivier, waarvan de eerste enkel een tak uitmaakt; en het kwam ons voor, dat beide eene rigting namen naar de *Murrum-Bidgi*.

Den 4den en 5den zetten wij onzen togt door de

gebergten voort; en den 6den daalden wij vóór den nacht af in een land, geheel verschillend van de tot hier doorkruiste streken; het was in alle rigtingen van heuvels en bergen doorsneden, en de top dergene, die zich naar het zuiden uitstrekten, was nog met sneeuw overdekt, hetgeen ons deed besluiten, meer westwaarts voort te trekken. Deze hooge bergen, met rijm overtogen, bij het einde der lente, werden *South Australian Alps* of Zuider Australische Alpen geheeten. Wij gingen alzoo tot den 13den door een open land, door talrijke kreeken besproeid; en vervolgens de Z. W. rigting weder aannemende, werden wij den 16den in onzen voortgang gestuit door eene rivier, gelegen op 36° 15′ Z. B. Deze rivier, die den naam van den Heer Hume kreeg, ontspringt in de *sneeuwbergen*, is omtrent 100 ellen (*yards*) breed, en overschrijdt, bij eene aanmerkelijke diepte, naar allen schijn in den zwaarsten regentijd hare oevers, hoewel deze 10 voeten boven het waterpas, dat wij waarnamen, verheven zijn; de stroom, welks snelheid van 3 tot 4 mijlen houdt, rigt zich naar het W. en N. W. Den 20sten gingen wij ten zuiden de rivier over in eene schuit van kleine stukjes hout en een *Jarbanlin* (*) vervaardigd; en den 21sten, na een land met moerassen en meertjes in den omtrek van omtrent 4 mijlen doorsneden, te hebben doorwandeld, stieten wij achtervolgens op twee takken der Hume-rivier, welke wij op dezelfde manier overtrokken.

Onze koers, bestendig naar het Z. W. gerigt, deed ons zeer schoone bosschen en uitmuntende weilanden tot den 24sten ontdekken; in den avond van dien dag bevonden wij ons aan de boorden van eene bevallige kleine rivier, die de *rivier van Owan* geheeten werd en den volgenden dag overgestoken op 36° 30′ Z. B.; vervolgens langs den voet eener keten bergen voortgegaan zijnde, welke wij den 29sten beklauterden, daalden wij den 30sten in eene van bosch wel voorziene vlakte neder, welke wij tot den 3den December doorkruisten; toen kwamen wij aan de boorden eener rivier, gelegen op 36° 50′ Z. B. welke den naam van *Goulburn* ontving.

De

(*) Dit woord is letterlijk na geschreven, maar ons onbekend.

Digitized by Google

De rivier Goulburn overgetrokken zijnde, vorderden wij naar het Z. W. tot den 8sten December; toen waren wij genoodzaakt N. Westelijk aftewijken om een' berg mis te gaan, welken bosſen distels, ſtruiken en digte ſtruwellen onbeklimbaar maakten. Den 12den hernamen wij de oude rigting, een zeer open land voor ons hebbende; en den 13den werden wij vlakten gewaar, die in alle opzigten de voorkeur ſchenen te verdienen, boven die, welke wij reeds vroeger bezochten; des anderen daags hadden wij het genoegen van ons in die gunſtige meening bevestigd te zien: want gedurende den togt, dien dag volbragt, ging de vruchtbaarheid van den grond alle onze verwachtingen te boven. In den loop van den namiddag beklommen wij den top eens heuvels, vanwaar wij van het Z. O. naar het W. het ſchoonſte land konden overzien, dat wij tot hier in de ganſche kolonie aanſchouwd hadden. Wij doorkruisten deze overheerlijke ſtreek naar het Zuiden en Westen gaande, bij iedere ſchrede langs kleine rivieren en beken optrekkende, die naar het Zuiden loopen.

Den 16den des avonds hadden wij eindelijk het uitſtekend genoegen van Port-Western te bereiken; en onze kleine karavaan legerde zich op den zuidelijken uithoek der westelijke kust, vlak over het groote eiland, dat het middelpunt der baai vormt; van dit ſtandpunt zagen wij eene aanmerkelijke rivier zich in den bodem der haven werpen, welke rivier in het oosten, midden uit eene keten bergen, ſcheen te ontſpringen; in dezelve vloeijen bijna alle diegene zamen, welke wij de drie vorige dagen waren overgetrokken; en, wat grootte betreft, doet zij voor geene der tot hier in de kolonie ontdekte rivieren onder. Indien onze lijfsvoorraad niet bijna geheel uitgeput ware geweest, zouden wij eene volledige verkenning derzelve hebben ondernomen, maar dit gemis was hierin een hinderpaal.

Het land, dat wij gedurende eenige dagen voor onze aankomst te Port-Western doorkruisten, levert de rijkſte weilanden op en wij bevonden, dat hetzelve even vruchtbaar bleef, tot aan den oever der zee toe. In de omſtreken der haven ſcheen werkhout te ontbreken, maar zij zouden toch nog genoeg opleveren voor éene landhoeve; en op 60 mijlen van daar zou

Digitized by Google

men zich hetzelve in overvloed en van eene uitstekende hoedanigheid kunnen verschaffen; daarin begunstigd door het gemakkelijkst vervoer langs de rivier, die in de gebergten ontspringt.

Gedurende onze geheele reis tot Port-Western, zagen wij geen' enkelen inboorling, maar namen dikwijls sporen van hunnen doortogt waar. Bij onze aankomst troffen wij 'er een' stam aan, die zich op eene zeer vriendschappelijke wijze gedroeg, hoewel deszelfs gezindheid eerst vijandelijk scheen; en op onzen terugtogt naar het Meer George, zagen wij een honderdtal mannen, vrouwen en kinderen, waarmede alleen vreedzame en vriendschappelijke betrekkingen werden aangeknoopt.

Port-Western den 18den December verlaten hebbende, gingen wij de rivier Goulburn 25 mijlen westelijker dan de eerste maal over. Deze koers werd gehouden, tot dat wij bij de tweede bergketen kwamen; toen sloegen wij onzen ouden reisweg in; en den 16 Januarij 1825, herzag onze kleine troep de plaats, waar wij onze wagens hadden laten staan: zij waren nog in denzelfden staat, waarin wij die hadden verlaten, offschoon wij bewijzen ontdekten, dat de inboorlingen dezelve hadden doorsnuffeld. Den 18den bereikten wij de woning van den Heer H u m e, aan de boorden van het Meer George, na eene afwezigheid van 15 weken. Gedurende al dien tijd hadden wij slechts één dag regen gehad; ook had het land over het algemeen, naar het scheen, veel van de droogte geleden.

Door middel van Port-Western alleen, kan men regelmatige gemeenschap met het binnenland daarstellen; want de Alpische gebergten, die zich beginnen te verheffen op omtrent 34° 30′ Z. B. en 147° 50′ O. L., eindigen eerst aan het voorgebergte van Wilson in de straat van Bass, en scheiden het van het etablissement, dat zich in het oostelijk deel bevindt. Gevolgelijk liggen de Graafschappen Cumberland en Argyleshire geheel afgezonderd. Misschien zou het gemakkelijker vallen, om in deze vruchtbare streken door te dringen, wanneer men van de vlakten van Bathurst af toog.

De weg, op dien togt, doorloopen, de terugreize daaronder begrepen, bedraagt omtrent 1200 mijlen, in de rigting van het Z. W. en N. O.

VIER-

VERSLAG

VAN DEN

MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

NOPENS DEN TOESTAND DER

HOOGE, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN,

OVER 1824, GEDAAN AAN

H. ED. MOG. DE STATEN GENERAAL. (*)

LAGERE SCHOLEN.

Geen voorval, deze ſcholen betreffende, was, in den loop van 1824, van meer gewigt dan de voltooijing der eindelijke organiſatie van het ſchool-beſtuur, hetwelk, tot dus verre, in ſommige provincien, op eenen voorloopigen voet was ingerigt geweest. In vijf gewesten, waar dit laatſte nog plaats vond, namelijk in Zuid-Braband, Luik, Oost-Vlaanderen, en het Groot-Hertogdom Luxemburg, werden als nu de tijdelijke jurys voor het *middelbare* en *lager onderwijs* vervangen door *Commiſſien van Onderwijs*, hoedanige reeds voor alle de overige gewesten beſtonden.

Het is aan U Ed. Mog. reeds bekend, dat deze provinciale commiſſien van onderwijs worden zamengeſteld uit districts-ſchoolopzieners, en dat het voorzitterſchap, bij hare drie gewone jaarlijkſche, als ook bij hare buitengewone vergaderingen, wordt waargenomen door de heeren Gouverneurs.

Elke provincie is in een zeker getal ſchool-districten verdeeld, en ieder ſchool-district heeft zijn' eigen ſchool-opziener. Deze laatſte is verantwoordelijk voor den ſtaat van onderwijs in het hem aanbevolen district of districts-afdeeling. Hij is gehouden, te waken voor de nakoming der reglementen; voorts geregeld alle ſcholen, welke zich in zijn district bevinden, te bezoeken, en van zijne bevindingen verſlag te doen. Volgens de gegevene inſtructie, is hij de wettige voorſpraak zijner onderwijzers, welke hij moet trachten in de gelegenheid te ſtellen van meer en meer bekwaam en geſchikt te worden tot het geven van een doelmatig onderwijs, berekend naar de behoeften der leerlin-

(*) Wij hebben de plaatſing van dit ſtuk, (in het laatst des vorigen jaars bekend gemaakt,) dat jaarlijks in dit Weekblad gevonden wordt, tegen onzen wil moeten uitſtellen, hoe uithoofde van deszelfs uitgebreidheid als overvloed van ſtoffe; maar hunnen ons echter, hen die gaping aantevullen.

Red.

Digitized by Google

lingen, en welke hij in alles met zijnen goeden raad moet voorlichten. Hij behoort ook maatregelen te beramen, en voor te slaan bij het plaatselijk, gewestelijk of algemeen bestuur, om te voorzien in de gebrekkige inrigting van schoolhuizen, alsmede in de te geringe inkomsten der onderwijzers. De commissien van onderwijs hebben ook zelve hare voorschriften, welke deels betrekkelijk zijn tot het lager schoolwezen van geheel het gewest, deels tot het onderzoek van de bekwaamheid der genen, die zich met het geven van onderwijs inlaten. Geen onderwijzer mag aangesteld worden, dan die houder is eener acte van bekwaamheid, door eene provinciale commissie van onderwijs afgegeven.

Eindelijk zijn er ook, omtrent orde en reinheid in de scholen, bepalingen, welke door alle onderwijzers behooren in acht genomen te worden.

Deze verschillende voorschriften en bepalingen zijn geheel overeenkomstig met de gene, welke, bij gelegenheid der wet van 3 April 1806, voor de nu Noordelijke provincien werden vastgesteld, en welke, in den aanvang reeds van 1814, door den Souvereinen Vorst, voor die provincien werden gehandhaafd, en, in 1821, in de provincien Limburg en Antwerpen, alsmede, in 1822, in die van West-Vlaanderen en Henegouwen, zijn ingevoerd. Thans derhalve, nu, in de vijf laatste der Zuidelijke gewesten, deze zelfde verordeningen tot stand zijn gekomen, is, voor het geheele Rijk, het school-bestuur op gelijken voet ingerigt en naar gelijke beginselen werkzaam.

Wat de middelen aangaat, van welke dit bestuur zich bedient, de hoop op eene duurzame uitbreiding en meer en meer algemeene invoering van gepaste verbeteringen, is voornamelijk gegrond op twee reeds gemelde instellingen. Volgens de eene mag niemand onderwijs geven, dan wiens bekwaamheid onderzocht en voldoende bevonden is. Volgens de andere, behooren alle scholen door de schooloppzieners geregeld bezocht te worden. Deze twee instellingen zijn de voorname grondslagen, waarop de deugdzaamheid der tegenwoordige organisatie rust. Door derzelver werking kunnen de vorderingen, welke op sommige plaatsen gemaakt zijn, bewaard en behouden blijven, terwijl de gebreken, welke elders worden aangetroffen, gekend en zoo haast mogelijk verholpen worden.

De gunstige uitkomsten, welke in de Noordelijke provincien door deze instellingen verkregen zijn, mogen met allen grond doen verwachten, dat soortgelijke gevolgen ook in de Zuidelijke provincien zullen gezien worden. Zeer aanzienlijk zijn ook reeds alhier de vorderingen, welke gemaakt zijn, zoo gedurende den tijd eener voorbereidende organisatie, althans voor zoo verre het grootste deel der ge-

Digitized by Google

gewesten, waar zij plaats vond, betreft, als ook reeds in de weinige jaren, gedurende welke de eindelijke organisatie binnen de vier genoemde provincien in werking was. En, wordt 's Konings wensch vervuld, dan zullen de vorderingen in deze, en ook in de overige provincien, hoe langs hoe grooter worden, en dan zullen, na een kort tijdsverloop, in geen deel des Rijks, meer plaatsen gevonden worden, waar niet voor een goed onderwijs, ook der armste ingezetenen, zorg gedragen wordt.

Maar moeijelijk is de verwezenlijking van dezen wensch. Want, hoewel de staat van het onderwijs veel gunstiger is in die provincien, in welke men reeds langer den weg konde bewandelen, die thans voor alle tot duurzame verbetering gebaand is, zoo is echter, ook in de meest gevorderde derzelve, nog zeer veel te doen. Men vindt in deze, wel is waar, bijna overal vaste scholen gevestigd, welke zoo wel des zomers als des winters gehouden worden, en in welke over het algemeen een meer of min geregeld en goed onderwijs gegeven wordt. Maar buiten deze voordeelen, hoe groot ook op zich zelve, heerscht hier hetzelfde grondgebrek, dat ook in de Zuidelijke provincien den snellen voortgang der verbetering vertraagt.

Dit gebrek bestaat in het gemis van geldelijke middelen, om alles, wat tot een goed onderwijs behoort, te kunnen bekostigen, hetzij dan om de schoolvertrekken en onderwijzers-woningen te bouwen, vergrooten of beter in te rigten, hetzij om aan de onderwijzers billijke inkomsten te bezorgen; hetzij eindelijk, om de armen en behoeftigen kosteloos de voordeelen der onderwijzing te doen genieten.

Het is zeker te bejammeren, dat, ter voorziening in een zoo wezenlijk gebrek, nog geene algemeen werkende hulpmiddelen hebben kunnen uitgedacht of ingevoerd worden. Want, offschoon ieder plaatselijk bestuur als eenen zijner eerste pligten moet aanmerken de zorg voor eene goede opvoeding der jeugd, is het niettemin zeker, dat de ingezetenen van vele gemeenten onvermogend zijn, om, bij hoofdelijken omslag, of onder den naam van schoolgelden, die vermeerdering van lasten te dragen, welke de vestiging en het onderhoud van het noodige aantal scholen zouden vereischen.

In dezen staat van zaken is Zijne Majesteit op nieuw op vele plaatsen uit 's Rijks kas te hulp gekomen, zoo door het verleenen van subsidien tot opbouw of vernieuwing van schoolvertrekken, als door toekenning en uitbetalingvan vele onderwijzers-jaarwedden.

De staat der uitgaven, welke aldus hebben plaats gehad, is te vinden in de bijgevoegde tabelle A. (*) En voorzeker

(*) Uit die Tabelle blijkt, dat deze som beloopt, totaal f 243,583,83c.

Digitized by Google

ker veel nuts is hiermede door het geheele Rijk gesticht.

Doch men zoude zich grootelijks vergisten door te meenen, dat deze te gemoetkomingen uit 's Rijks kas in evenredigheid zijn met de wezenlijke behoeften. Deze zijn oneindig grooter. Maar de zeer vele voorwerpen van uitgaven, welke in de eerste plaats en dringend uit 's Rijks kasse moesten verzorgd worden, hebben niet toegelaten, om meerdere sommen aan het lager onderwijs te wijden. Immers men moet niet uit het oog verliezen, dat 's Rijks kasse geenszins in de eerste plaats gehouden is, om de kosten van dit onderwijs te bestrijden. De eerste verpligting daartoe rust op de plaatselijke besturen, vervolgens op de provincien, en eerst daarna op 's Rijks kas.

Het is dan ook met een waar genoegen, dat ik aan U Edel Mogenden kan melden, dat reeds aanvankelijk de Staten van sommige provincien meer of min aanzienlijke sommen op hunne begrootingen, ten behoeve van het lager onderwijs, hebben uitgetrokken.

De bijgevoegde tabelle B (*) toont aan, hoe veel die sommen hebben bedragen over de diensten van 1823 en 1824; terwijl eenige begrootingen, welke reeds over 1825 zijn vastgesteld, de verzekering geven, dat van jaar tot jaar in meerdere provincien, en over het geheel, grootere sommen ten behoeve van het onderwijs worden verleend.

Naar onze tegenwoordige huishouding van Staat is niets gepaster dan deze handelwijze, volgens welke onvermogende gemeenten in die behoefte van het lager onderwijs, welke zij zelve niet kunnen bestrijden, uit de provinciale fondsen eene tegemoetkoming erlangen. De gemeenten eener provincie hebben tot elkander de naaste betrekking; en het is billijk, dat de gemeenschappelijk opgebragte fondsen mede gebruikt worden tot bijstand van de meest hulpbehoevende deelen, op dat, langs dien weg, het geheel, zoo veel mogelijk, tot welvaren gerake.

De Staten van de provincie Utrecht munten boven anderen uit, door een in dit opzigt loffelijk gebruik van de provinciale fondsen. Vele schoolvertrekken waren aldaar, vooral ten platten lande, slecht en bekrompen, en de last der vernieuwing was voor vele gemeenten te zwaar.

De Staten van Utrecht vatteden dus het voornemen op, om jaarlijks een zeker aantal derzelve, hetzij zonder, hetzij met bijdragen van den kant der gemeenten, te doen vernieuwen, met het gegrond vooruitzigt, dat langs dezen weg, gedurende het tijdsverloop van slechts weinige jaren, al de schoolvertrekken ten platten lande door de geheele provincie in goeden staat zullen zijn gebragt.

De

(*) De uitkomst van deze Tabel is, dat over 1823 tot October 1825 werkelijk was uitbetaald *f* 30,302,00 en over 1824 tot hetzelfde tijdstip *f* 42,065,50.

Digitized by Google

De Staten hebben daarbij tevens het oogmerk te kennen gegeven, om daarna de middelen, welke de provinciale begrooting zal aan de hand geven, te bezigen tot aanvulling van hetgeen naar billijkheid zal kunnen geacht worden te kort komen aan de inkomsten der onderwijzers.

De Staten van het Groot-Hertogdom Luxemburg hebben in zekeren zin, nog meer gedaan dan die van Utrecht of van eenige andere provincie. In hunne zitting van 1824, hebben zij geſtemd tot de heffing in 1825 en volgende jaren boven de zes opcenten, van een buitengewoon opcent op de grondbelasting, met het oogmerk, om den opbrengst bij uitſluiting te bezigen tot voorziening in de behoeften van het lager onderwijs. Wanneer men bedenkt, dat het Groot-Hertogdom onder de minvermogende gewesten moet geteld worden, omdat de bewoners van hetzelve, bij weiniger bronnen van beſtaan, ſterker gedrukt worden door de lage prijzen der vruchten van den landbouw en door andere toevallige oorzaken, dan moet men bekennen, dat deze beraadſlaging der Staten, welke ſedert door den Koning is bekrachtigd, een ſprekend bewijs oplevert van groote belangſtelling, welke door de voornaamſte inwoners gedeeld wordt. Dit laatſte kan mede blijken uit den voortdurenden bloei van het genootſchap tot aanmoediging van het lager onderwijs, reeds vóór eenige jaren binnen het Groot-Hertogdom tot ſtand gebragt, hetwelk zijne middelen alleen door vrijwillige bijdragen verkrijgt, en die beſteedt tot het gedeeltelijk bekostigen van onderwijskundige leſſen, tot het uitgeven van nuttige leerboeken, het vormen eener bibliotheek voor onderwijzers, en ſoortgelijken. Zulke gezindheden, zulke opofferingen, gepaard met vasten wil en wijs beleid, zullen gewisſelijk het doel doen bereiken; zij zullen de algemeene goedkeuring verwerven: 's Konings medewerking uitlokken en ten prikkel ſtrekken voor anders achterlijke gewestelijke of plaatſelijke beſturen.

Achterlijke gemeenten, wien het niet aan middelen ontbreekt, doch die evenwel geen gebruik daarvan maken, tot verbetering van het plaatſelijk onderwijs, worden 'er in alle provincien gevonden. Het was vooral, om deze tot meerdere werkzaamheid te doen aanſporen, dat in de maand April 1824, een rondgaande brief is geſchreven aan de Gouverneurs van al de provincien, waarin hun, op 's Konings last, Hoogstdeszelfs uitdrukkelijk verlangen daaromtrent is te kennen gegeven, en in het algemeen omtrent de meest mogelijke bevordering van het lager onderwijs.

Ten aanzien van verſchillende provincien en gemeenten zag men van dezen maatregel reeds goede uitkomsten en mag men die verder met allen grond verwachten. Want, hoezeer ſoms onverſchilligheid en gebrek aan belangſtelling de oorzaken der achterlijkheid zijn, wordt dezelve echter meer-

ma-

Digitized by Google

malen, ja doorgaans, te weeg gebragt door gemis van goeden raad en voorlichting omtrent de wijze, hoe de aanwezige middelen kunnen aangewend worden, alsmede door gemis aan hulp van deskundigen, om een ontwerp van uitvoering behoorlijk te beramen en daarna de uitvoering te besturen. Deze beletselen kunnen door een verlicht provinciaal bestuur ligtelijk uit den weg geruimd worden; en door dit te doen, zouden zeer vele ontwerpen tot stand komen, welke anders, tot schade der jeugd, onuitgevoerd blijven.

Het blijkt overigens uit de ingekomene berigten, dat in het meerendeel der provincien vele gemeenten, zoo wel uit eigen beweging als op aansporing van de provinciale besturen en van werkzame districts-schoolopzieners ofte ook van plaatselijke school-commissien, aanmerkelijke sommen ten behoeve van haar schoolwezen en meer bepaaldelijk tot den opbouw, de vernieuwing of betere inrigting van schoolvertrekken hebben besteed. De provincien Henegouwen, Limburg en West-Vlaanderen munteden ten deze uit, terwijl ook in het meerendeel der overige zuidelijke provincien dit werk met moed is aangegrepen. De vruchten hiervan in Antwerpen kunnen blijken uit de bijgevoegde tabelle C (*).

Wat ten deze in de Noordelijke provincien geschiedde, is opgenomen in de bijgevoegde tabelle D, (†) welke meer andere wetenswaardige bijzonderheden behelst, rakende het schoolwezen dier provincien, te zamen gebragt uit de bijlagen van een jaarlijksch overzigt, welke door elke commissie van onderwijs worden opgemaakt, en voortaan ook door de Zuidelijke provincien staan ingeleverd te worden.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-

(*) Uit deze Tabel volgt, dat van 1816—1824 het aantal goede schoolgebouwen in die provincie vermeerderde van 2 — 19, de voldoende van 24 — 65, de middelmatige verminderden van 44 tot 22, en de geringe van 78 op 32; dat f 39,210,10 uit gemeentekassen werden uitbetaald voor schoolgebouwen en schoolmeubels, dat 59 gemeente-besturen verhoogingen van traktementen aan onderwijzers verleenden, en dat over het geheel in die 6 jaren het aantal leerlingen zeer is toegenomen. In het tweede schooldistrict wies dit van Maart 1823 — Maart 1824 ruim 900.

(†) Uit de hier medegedeelde opgave blijkt, dat het getal der scholen zoo openbare, bijzonder der eerste en tweede klasse, als meisjes en kleine kinderscholen in de Noordelijke Provincien beloopt 3905, dat men in dezelve 181 hulsonderwijzers en 215 onderwijzers-gezelschappen telt, dat van April 1824 tot April 1825 in die provincien werden afgegeven actens van algemeene toelating als schoolonderwijzers, 1 van den eersten, 114 van den tweeden, 198 van den derden, en 216 van den vierden rang, eindelijk, dat in dat jaar verbeterd of geheel vernieuwd werden 28 schoolhuizen met de schoolvertrekken, 99 schoolvertrekken, en 5 schoolhuizen afzonderlijk.

Digitized by Google

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

WETENSCHAPPELIJKE TIJDSCHRIFTEN. Geneeskundige Bijdragen door C. PRUYS VAN DER HOEVEN, J. LOGGER, C. G. C. REINWARDT en G. SALOMON, 1e. stuk. gr. 8vo. Te Delft, bij de Wed. J. Allart 1825.

Wij verheugen ons, dat de Heeren Pruys van der Hoeven, Logger, Reinwardt en Salomon besloten hebben, om aan eene behoefte te voldoen, welke sedert lang onder ons heerscht, namelijk een Tijdschrift te leveren, geheel en bij uitsluiting aan onze Vaderlandsche Geneeskunst toegewijd, om eene volledige kennis van den toestand derzelve te verkrijgen. Zeer doelmatig is het plan, hetwelk zij zich hierbij hebben voorgesteld, ingevolge 't welk zij 1°. oorspronkelijke verhandelingen, waarnemingen en proeven zullen mededeelen, die eene bepaalde practische strekking hebben; 2°. zullen zij een verslag geven van 't geen in ons Vaderland ter bevordering der Geneeskunst geschiedt, van alle oorspronkelijke Geneeskundige schriften onder ons uitgegeven, alsmede van de Academische Verhandelingen; 3°. zullen zij korte Levensberigten van geachte Vaderlandsche Geneeskundigen en 't belangrijkste geschiedkundig nieuws opzamelen; en 4°. somtijds van een of ander belangrijk buitenlandsch Geschrift melding maken. Zoodanig is 't plan, hetwelk de Schrijvers van dit Tijdschrift zullen volgen en waaraan zij reeds in het eerste stuk, welks inhoud wij nu willen mededeelen, voldaan hebben.

Na de Inleiding volgen 'er twee Verhandelingen. De eerste is die van den Heer Salomon, *over het door de Kunst vervroegen der Verlossing in naauwe Bekkens, benevens twee waarnemingen, betreffende deze kunstbewerking.* De Schrijver behandelt dit onderwerp zeer uitvoerig en omstandig. Hij verklaart zich als een voorstander dezer Kunstbewerking, welke men niet moet verwarren met het *accouchement forcé*, daar dezelve alleen bestaat in het openen van den waterzak, om het kindsvocht te ontlasten, waarna men de verlossing aan de Natuur overlaat. Intusschen noemt en erkent hij de zwarigheden, welke zich hier bij voordoen, doch deze beletten niet, dat deze Kunstbewerking in onderscheidene gevallen, zoo als de Schrijver zeer juist ontwikkelt, boven de keering op de voeten, Verloskundige tang, of Schaambeensnede, middelen, waarvan men anders bij naauwe bekkens gebruik maakt, te verkiezen zij. Bovenal belangrijk is hier de vergelijking tusschen de Schaambeensnede en deze Kunstbewerking, een onderwerp, waarmede de Schrijver meer dan een ander, van nabij bekend is. Ten slotte heeft de Heer Salomon 'er

'er twee voorbeelden van eene door de Kunst vervroegde Verlossing, door hem zelven verrigt, bijgevoegd. Beide deze gevallen bevestigen 't geen deze ervaren Verloskundige te voren over het een en ander gezegd had.

De volgende Verhandeling is van den Heer H. J. Logger, (Zoon van den vermaarden Heelkundige van denzelfden naam), bevattende eenige aanteekeningen op eene wetenschappelijke reis naar Parijs, in den jare 1818. De Heer Logger bepaalt zijne wetenschappelijke opmerkingen alleen tot sommige Heelkundige inrigtingen in Parijs; welke hij bij aanhoudendheid heeft bezocht en levert een kort verslag van de handelwijze van Dupuytren, Boyer, Roux, du Bois, Beclard en Larrey, waarbij vele bijzondere, door hem waargenomen gevallen, vermeld worden. De Schrijver oordeelt hier met kennis van zaken, en daaruit blijkt, dat de behandeling van deze beroemde mannen aan meer dan eene aanmerking onderhevig is.

Na deze beide Verhandelingen volgen de Boekbeoordeelingen, die alle het kenteeken van onpartijdigheid en grondige kennis dragen. Het Leerboek der Geregtelijke Geneeskunde van den Heer A. Moll, wordt naar waarde beoordeeld, maar het Receptboek van den Heer van Eldik, zou, naar ons gevoelen, gansch moeten afgekeurd worden, daar soortgelijke werken toch niets anders, dan een *pons asinorum* zijn. De Academische Verhandelingen van de Hn. Hölschen, Mulder, German, Wiselius en Jeltes, worden gunstig beoordeeld.

Met de kundige Schrijvers dezer Geneeskundige Bijdragen, wenschen wij, dat hunne onderneming genoegzame aanmoediging zal ondervinden bij onze Kunstgenooten, zoowel door eene ruime Inteekening, als door eene bereidwillige mededeeling van belangrijke waarnemingen en; — vertrouwen, dat deze aankondiging ook daartoe zal mogen strekken.

OUDHEDEN.

Het Slot te Muiden.

In Junij des verleden jaars, werd de Verkooping van het Slot te Muiden tot Afbraak openlijk aangekondigd. Het lot van dit aloud Gedenkstuk moest ieder beoefenaar en beminnaar der Vaderlandsche Geschiedenis en Letterkunde ter harte gaan; geen wonder dan, dat de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leyden, juist ter dier tijd vergaderd, op voorstel van haren Voorzitter Prof. M. Siegenbeek, besloot, zich deswegens tot haren Vorstelijken Beschermer te wenden, daar de Verkoop van wege het Bestuur der Domeinen zou geschieden, met het volgend Adres:

„ S i-

Digitized by Google

„SIRE!

De Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden, aan wie de eer vergund werd van uwe Majeſteit, gelijk weleer Hoogsdeszelfs Vorstelijken Vader, als Beſchermheer te mogen begroeten, heeft in hare jaarlijkſche Vergadering, gehouden den 30ſten Junij l. l., hare aandacht gevestigd op een berigt, geplaatst in de Haarlemſche Courant van den 28ſten dier zelfde maand, waarbij, van wege het Beſtuur der Domeinen, tegen den 16den Julij aanſtaande, de verkoop *tot Afbraak* van het Slot te Muiden wordt aangekondigd. Hare Leden, gedenkende, hoe dit Slot, in de eerſte helft der zeventiende eeuw, tot woonplaats geſtrekt heeft van den Doorluchtigſten der Nederlandſche Dichteren en Historieſchrijveren, den onſterfelijken Hooft; hoe hetzelve, door de edelmoedige gastvrijheid en kunstliefde van deszelfs bewoner, gedurig eene verzamelplaats geweest is van de edelſte vernuften van dien tijd; hoe inzonderheid het daaraan verbonden torentje, door de gezangen van Vondel beroemd, het vertrek bevat, waarin de onvergankelijke kunstgewrochten tot eer van den Nederlandſchen en Nasſauwſchen naam door den Doorluchtigen Drosſaard van Muiden vervaardigd werden; moesten natuurlijk, bij deze herinneringen, met de levendigſte droefheid zijn aangedaan, op de gedachte, dat een voor elk beminnaar der Vaderlandſche Letterkunde zoo dierbaar gebouw eerlang geſloopt zou worden.

Zij nemen derhalve de vrijheid, zich op het eerbiedigst tot uwe Majeſteit te wenden met het nederig verzoek, dat het Haar behage moge, den aangekondigden verkoop van het voornoemde gebouw te *ſurcheren*, en voorts die maatregelen te beramen en vast te ſtellen, welke Hoogstdezelve, in zijne wijsheid, meest gepast zal keuren, om het meergenoemde gebouw, als een kostbaar overblijfſel uit de gouden eeuw van Neêrlands letterroem, (gelijk reeds uit het vroegſte tijdperk der Grafelijke Regering,) in ſtand te doen blijven.

Zij doen dit verzoek met te grootere vrijmoedigheid, omdat de Regering van Uwe Majeſteit, voor welker langen duur zij, met alle regtgeaarde Nederlanders, de vurigſte gebeden ten hemel opzenden, zich, gelijk door vele andere weldaden, zoo in 't bijzonder ook door grootmoedige zucht voor Nederlands eer en roem, en ter bevordering van Letteren, Wetenſchappen en Kunſten, luiſterrijk kenmerkt."

De Maatſchappij zag zich in dit haar vertrouwen op haren Beſchermer niet bedrogen. Zij had het genoegen, dat op haar Adres de verkoop van dit gedenkwaardig gebouw werd opgeſchort, en heeft reden, om een' gunſtigen einduitſlag te gemoet te zien.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Febr.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 1	47	Z. W.	zeer harde wind, betrokken, voormidd. tusschenb. iets regenachtig, 's avonds bewolkt.
	30. 0¼	51½	Z. W. t. Z.	
	29. 9¼	49	Z. Z. W.	
23	29. 9	45½	W. Z. W.	betrokken, even na den middag een harde regenbui.
	29. 8¼	50	W.	
	29. 8	41	W. N. W.	
24	29. 9	40½	W. t. N.	bewolkt, harde wind.
	30. 0	44	W.	
	30. 1	43	W. t. Z.	
25	29. 9¾	42	Z. W.	zeer windrig, betrokk., voormiddag regen, 's avonds helder.
	29. 9¼	49	Z. W. t W.	
	30. 0½	42½	W. Z. W.	
26	30. 2	42½	W. t. Z.	helder, voormidd. harde wind, 's avonds bewolkt.
	30. 3	45½	W.	
	30 3¼	42	W. t. Z.	
27	30. 3	43	Z. W.	zeer harde wind, voorm. omtr. held., nam. bew., 's av. stormachtig, betr., een weinig regen.
	30. 2	48	Z. W. t. W.	
	29. 9	45	Z. W. t Z.	
28	30. 0½	44	W. Z. W.	windrig, 's morgens helder, verder meest betrokken.
	30. 1	48½	W. t. Z.	
	30. 1	47	W. Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij de Wed. J. ALLART te Delft en J. DE VOS en Comp. te Dordrecht, zal worden uitgegeven: GESCHIEDENIS VAN GRIEKENLAND, *van vroegeren tot op onzen tijd*, door *N. C. VAN KAMPEN*. Uit het bereids ter perse zijnde Prospectus en plan van Inteekening, hetwelk eerstdaags aan de H. H. Boekhandelaren, binnen het Rijk, ter verspreiding, en om op hetzelve te laten inteekenen, zal worden verzonden, zal men ontwaren, dat niet enkel eene *Vertaling* van GILLIES, (door hen overgenomen,) zal worden uitgegeven; maar dat mede van het werk van MITFORT, en andere vroegere en latere Geschiedschrijvers, zoodanig gebruik zal worden gemaakt, dat de *Griekſche Geſchiedenis* zelve *tot op onzen tijd*, zoo merkwaardig in groote gebeurtenissen, als in stoute, regt heldhalftige bedrijven, worde aangevuld; en daardoor, aan het Nederlandsch Publiek, een oorspronkelijk werk uit de pen des voormelden, bij de Natie uit vroegere uitgegevene geschriften genoegzaam bekenden Schrijvers, worde aangeboden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 10. *Vrijdag den 10den Maart.*

BERIGTEN.

KASSEL. Een der bekwaamſte Duitſche Bouwkundigen, de Hr. Jussow, is alhier in het afgeloopen jaar overleden. Men heeft aan hem te danken den bouw van het Slot Wilhelms-Höhe, en de laatste Keurvorst had hem met dien van het Slot Kattenburg belast, welks voltooijing ſinds vier jaren is opgeſchort. Hij bereikte den ouderdom van zeventig jaren.

BRUSSEL. *Het Genootſchap ter bevordering der Natuur- en Geneeskundige Weten ſchappen*, heeft in deszelfs zitting van den 31ſten December des jaars 1825, de navolgende Prijsvraag uitgeſchreven:

Eerſtelijk verlangt hetzelve eene duidelijke verklaring van het gewrocht, door de dusgenaamde *braak- en buikzuiverende* Geneesmiddelen op de dierlijke bewerktuiging te weeg gebragt wordende?

Ten tweede, eene opgave, bij welke omſtandigheden van den ziektetoeſtand men dezelve met een gewenscht gevolg, zoowel bij ruimere als zwakkere giften kan toedienen?

En ten derde, op welke wijze deze Geneesmiddelen hunne uitwerking verrigten?

Digitized by Google

De mededingers zullen de leerſtelſels, welke hun ongegrond voorkomen, op eene bondige wijze, moeten wederleggen.

De Verhandelingen zullen in de Latijnſche, Franſche, Vlaamſche of Nederlandſche talen geſchreven, onder de gebruikelijke voorzorgen, voor den 1ſten Januarij 1827, vrachtvrij moeten worden toegezonden aan den Medicinae Doctor P. L. VAN DER LINDEN, Adjunct-Secretaris des Genootſchaps, te Brusſel.

De Schrijver van de bekroonde Verhandeling, zal eene Medaille van honderd Nederlandſche Guldens of de waarde daarvan in geld, naar zijn welgevallen, verkrijgen.

De werkende Leden des Genootſchaps te Brusſel wonende, kunnen niet naar den prijs dingen.

UTRECHT *den 3den Maart.* De Hoog Eerwaardige Heer HERMANNUS JOHANNES ROYAARDS, *Theol. Doct.* en tot nu toe *Prof. extraord.* in de Faculteit der Godgeleerdheid, heeft heden, als *Theol. Prof. ordinarius*, zijne plegtige Intré-rede gehouden, *de Theologica hiſtorica, cum exegetica rite conjuncta, noſtris potisſimum temporibus in Belgio excolenda*; dat is: „over de historiſche Theologie, behoorlijk „verbonden met de exegetiſche, vooral in onze „dagen der beoefening van Nederlandſche Godgeleerden aanbevolen."

VERSLAG

VAN DEN

MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

NOPENS DEN TOESTAND DER

HOOGE, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN,

OVER 1824, GEDAAN AAN

H. ED. MOG. DE STATEN GENERAAL.

LAGERE SCHOLEN.

(Vervolg van bladz. 140.)

Behalve al wat nu reeds gezegd is, kwamen in 1824 nog afzonderlijke maatregelen tot ſtand van meer of min algemeen

meen belang. Een Koninklijk beſluit van den 18ten Februarij 1804 (*Staatsblad no.* 20), heeft allen twijfel doen ophouden, welke hier en daar ſcheen te ontſtaan, of de leden van wereldlijke en geeſtelijke vereenigingen, welke ten doel hebben het geven van onderwijs, wel verpligt waren zich aan de algemeene verordeningen op het lager onderwijs te onderwerpen. Deze zaak had eigenlijk aan geen' twijfel behooren onderhevig geweest te zijn, alzoo die onderwerping eene uitdrukkelijke voorwaarde der erkenning, blijkens de ſtatuten, had uitgemaakt. Uit den aard der zaak kunnen ook geene onderwijzende ligchamen geduld worden buiten toezigt van het burgerlijk gezag.

En het zou inderdaad te bejammeren zijn geweest, dat vereenigingen, welke, wel geleid, zoo veel nuts kunnen ſtichten, geen deel zouden genomen hebben aan de voortgaande verbetering, welke de afvordering van de onderwijzers van examens, en een geregeld ſchoolbezoek overal elders doen ontſtaan.

Een maatregel van gewestelijk belang kwam in Zuid-Holland tot ſtand. De Gedeputeerde Staten ſtelden namelijk een reglement vast ter bevestiging van de ſchoolverbetering, ter algemeenmaking van het onderwijs en ter verzekering van eene genoegzame belooning der onderwijzers. De oprigting van gemeentelijke ſchoolfondſen wordt daarbij aangemoedigd; de arm- en gemeentebeſturen ten platten lande worden onder de verpligting gebragt, om de ſchoolgelden der arme en behoeftige kinderen te voldoen, en aan de onderwijzers wordt een *minimum* van inkomsten verzekerd, gevenredigd aan de klaſſe van ſcholen, waarbij zij geplaatst zijn. Dit *minimum* beſtaat, behalve in vrije woning, in een inkomen voor ſcholen der onderſte klaſſe van *f* 300, voor ſcholen der middelſte klaſſe van *f* 400, en voor die der hoogſte klaſſe van *f* 500. Wanneer het tegenwoordig inkomen der onderwijzers zoo veel niet bedraagt, zal het te kort komende uit de gemeente-begrooting behooren voldaan te worden; en bijaldien ook dit niet uitvoerbaar mogt zijn, zullen de Staten zelve nadere maatregelen nemen. In den laatstgenoemden maatregel, namelijk in het bepalen van een *minimum*, ging het gewest Noord-Holland reeds voor in 1816, en wel met een' gunſtigen uitſlag voor verre het meerendeel der openbare ſchool-onderwijzers ten platten lande.

Het is te wenſchen en te verwachten, dat ook de gehoopte gevolgen van dit nieuw Zuid-Hollandsche reglement zich al ſpoedig zullen doen gevoelen, en de Gedeputeerde Staten zullen daarin de beste belooning vinden van hunne zorge en goede gezindheid.

Digitized by Google

Ook in andere provincien werden nuttige beſluiten genomen. In Utrecht, namen de Gedeputeerde Staten maatregelen, daar henen ſtrekkende, dat meer algemeen uit de gemeente-kaſſen voor de verwarming der ſcholen worde gezorgd. In Gelderland werden uit de provinciale fondſen aan de behoeftige ſchoolonderwijzers een aantal gratificatien, en aan vele ſcholen kleine ſommen tot den aankoop van hulpmiddelen van onderwijs toegelegd. De Drentſche Staten ſtelden eene nieuwe klaſſificatie der ſcholen vast, ten gevolge van welke vele ſcholen uit eene lagere in eene hoogere klaſſe werden overgebragt.

In Zuid-Braband en in Henegouwen deden de Staten eene aanſchrijving aan de gemeente-beſturen, om, bij gelegenheid der opmaking van de gemeentelijke begrootingen, aan de behoeften van het onderwijs te gedenken; zulks had in Zuid-Braband het gewenscht gevolg, dat meer dan de helft der gemeente-beſturen voor de dienst van 1824, ſommen uittrokken, te zamen *f* 50,462 guldens bedragende. Ook in verſcheiden andere provincien deden de Gouverneurs gepaste aanſchrijvingen, hetzij om in het algemeen den ijver op te wekken; hetzij om gevreesd verzuim in het nakomen van beſtaande verordeningen te voorkomen, hetzij om de uitvoering voor te bereiden van maatregelen, welke nog een voorwerp van overweging uitmaken.

De Heeren Gouverneurs van Zuid-Braband, Limburg, Luik, West-Vlaanderen, Noord-Holland, Groningen en Luxemburg, mogen hier met name genoemd worden.

Dit rapport zoude te omſlagtig worden, bijaldien in hetzelve ook werden vermeld de maatregelen, welke in bijzondere gemeenten zijn tot ſtand gekomen. Enkele voorbeelden mogen dus genoeg zijn. Zoo werd, op de regelmatig gedane voordragten van de plaatſelijke en gewestelijke beſturen, door den Koning, de vergunning verleend, om, te Doetichem in Gelderland, en te Malderen, in Zuid-Braband, eene ſchooltaks te heffen. Omtrent den uitſlag van deze gemeentelijke maatregelen zal, gelijk men zich vleijen mag, bij een volgend verſlag, het gunſtigst berigt kunnen worden gegeven.

Deze ſchooltakſen, onder den naam van ſchoolfondſen, in eenige provincien algemeen, en verder, in verſcheidene enkele gemeenten, ingevoerd, hebben ten doel, om, of de ingezetenen zonder onderſcheid, of die ouders alleen, die kinderen hebben van de jaren, om ſchool te kunnen gaan, te verpligten, om, in evenredigheid van hun vermogen, de gelden op te brengen, welke tot bezoldiging van den onderwijzer en tot aanſchaffing van de ſchoolbehoeften vereiſcht worden.

Dezelve leveren een vermogend middel op, om, in vele gemeenten, het verbeterd ſchoolwezen op vaste grondſla-

gen

Digitized by Google

gen te vestigen en om alle ingezetenen, ook de armsten, de weldaden van hetzelve te doen genieten.

In een vroeger verslag is reeds melding gemaakt, dat op het domein-bestuur de verpligting rustte, om de schoolhuizen in sommige gemeenten te onderhouden, en dat Z. M. aan dat bestuur de vergunning had toegestaan, om met de gemeenten overeen te komen, wegens eene som tot afkoop van eene verpligting, welke alsdan op die gemeenten zelve zoude overgaan. Zoodanige overeenkomsten zijn, onder 's Konings goedkeuring, nu werkelijk tot stand gekomen met acht gemeenten in de provincie Gelderland.

De sommen, tot afkoop betaald, stellen de gemeenten in staat, om hare schoolhuizen in goede orde te brengen.

Aan negen gemeenten eindelijk, in Henegouwen, Zuid-Holland, Zeeland en Utrecht, werd door den Koning, vergund om voor hare rekening, gelden op te nemen, met oogmerk, om die tot den opbouw of vernieuwing van schoolvertrekken en onderwijzers-woningen te doen strekken.

Over het algemeen kan men zeggen, dat dit jaar weder, in een zeer aanmerkelijk getal gemeenten, vooral der Zuidelijke provincien, het schoolwezen is verbeterd.

Bij sommigen was dit het geval ten gevolge van gunstige veranderingen in het *materieel*, bij anderen ten gevolge van meerdere kunde bij de onderwijzers of wel door de invoering van betere leerwijzen en betere leerboeken. Dit gunstige tafereel is daarom te belangrijker, omdat alles hopen doet, dat de verbeteringen in de eerstkomende jaren nog aanmerkelijker zullen zijn. Immers het schooltoezigt is nu overal op een' eenparigen voet gevestigd en naar gelijke beginselen werkzaam; de personen, uit welke het is te zamen gesteld, toonen, door hunnen ijver, dat zij het gewigt hunner betrekkingen gevoelen; de medewerking van de Staten der provincien is nergens twijfelachtig; de Gouverneurs, 's Konings Commissarissen, weten eenen van Hoogstdeszelfs vurigste wenschen naar waarde te schatten; eindelijk zijn alle braven en weldenkenden in den lande eenstemmig, om den pogingen, welken gedaan worden, met hunne goedkeuring te ondersteunen, en gaven zelfs meerderen op nieuw de doorslaandste bewijzen, dat zij 'er eigen vermogen voor veil hebben. In meerdere provincien, vooral in Namen, Henegouwen en Limburg, zag men hiervan voorbeelden. Zoo immer, dan leert ons hier de ondervinding, hoe veel eendragtige pogingen vermogen.

En is 'er wel een heerlijker doel van werkzaamheid, dan het heil te bevorderen van duizende inwoners, die anders zich zelve bijkans onbewust, meer tot last dan tot nut van anderen zouden voortleven, maar die thans vatbaar worden gemaakt voor eene godsdienstige en zedelijke beschaving, en tevens in staat worden gesteld, om, in hunnen kring

Digitized by Google

en naar de behoefte van hunnen ſtand, door nijverheid en vindingrijkheid, henzelven een eerlijk en genoegelijk beſtaan te verſchaffen, en der maatſchappij tot ſteun en ſieraad te verſtrekken?

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN

VERH. VAN GEL. GENOOTSCHAPPEN. Verhandelingen van het Bataviaasch Genootſchap van Kunſten en Wetenſchappen. Tiende Deel, met platen, te Batavia, ter Lands Drukkerij 1825., in gr. 8°., XC. en 257 bl.

Hebben wij ter zijner tijd van het 9de deel dezer Verzameling gunſtig verſlag gedaan, het voor ons liggende 10e. Dl., levert daartoe weder ruime ſtoffe op, welke wij daarvoor niet zullen onaangewend laten.

Na een Voorberigt, waarin eenige bijzonderheden nopens de in deze Verzameling opgenomen ſtukken vermeld ſtaan, wetenswaardig voor de lezers dier ſtukken, en de redenen worden opgegeven, waarom enkele beloofde bijdragen nog niet in dit Deel verſchijnen, volgen de berigten voor 1824 en 1825, door dit Genootſchap publiek gemaakt, waarbij gevoegd zijn de Verſlagen van den ſtaat des Genootſchaps, door den Voorzitter Mr. P. S. Mauriſſe, in de Algem. Vergaderingen van 24 April 1824 en 2 Februarij 1825 gedaan. Het Berigt voor 1824 in zijn geheel in dit Weekblad geplaatst zijnde, kunnen wij met ſtilzwijgen voorbijgaan; dat voor 1825 troffen wij 'er niet in aan, maar bevat, behalve de benoeming van een aanmerkelijk aantal Honoraire, Corresponderende en gewone Leden (*), die tot beſturend Lid, in

(*) Wij ontvingen dit berigt een' geruimen tijd, nadat het reeds in enkele nieuwspapieren was medegedeeld, en daardoor bleef deszelfs plaatſing onwillekeurig uitgeſteld; wij vullen die gaping aan, door hier die benoemingen te laten volgen:

Tot *Honoraire Leden* de Heeren: G. K. Graaf van Hogendorp, Mr. A. R. Falck, Baron C. R. T. Kraijenhof, Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin, Jr. Mr. P. N. Quarles van Ufford, Mr. J. D. Meijer en Prof. J. F. Blumenbach.

Tot *Corresponderende Leden* de Heeren: J. P. van Capelle, M. van Marum, J. F. L. Schröder, J. G. S. van Breda, N. C. de Fremery, T. van Swinderen, A. van den Ende, L. D. J.

Digitized by Google

in plaats van den Hr. G. de Seriere, (aan wien echter het *Honorair besturend Lidmaatschap* in zijne nieuwe standplaats, te Sourabaya, verbleef) vanden Hr. Mr. H. J. van de Graaff, die tot Bibliothecaris, van den Hr. Mr. G. J. Sieburgh, en die tot Directeur van het Kabinet, van den Hr. A. Perret. Om ons geheel met den toestand des Genootschaps bekend te maken, vindt men vervolgens eene Naamlijst der Leden, waaruit blijkt, dat hetzelve telt, behalve zijn' Beschermheer en besturende Leden, vijftien Honoraire, een en veertig Corresponderende, zes en zeventig gewone, zoo op de hoofdplaats, als op andere plaatsen in Indie, en drie en dertig gewone Leden buiten 's lands; — en eindelijk de nieuwe Wetten voor dit Genootschaps, in October des jaars 1823 vastgesteld.

Nu opent eene Verhandeling over het Maleische werk, getiteld: *Hhikdjat Isma Jdtiem &c.*, d. i.: Geschiedenis van Isma Jatiem, bevattende inzettingen of instellingen voor alle Vorsten, Rijksgrooten, Legerhoofden en andere, den Bundel der eigenlijk gezegde Verhandelingen. Wij hebben dit stuk te danken aan den volhardenden ijver van den Heer P. P. Roorda van Eysinga, die, hoezeer eerst in 1819 in Indie gekomen, zich dermate op de landtale heeft toegelegd, dat 'er reeds een door hem bewerkt Nederduitsch-Maleisch en Maleisch-Nederduitsch Woordenboek in het licht verschenen, hetwelk aanbeveling verdient. Naarmate de Maleische Letterkunde een nog minder bearbeid vak is, boezemt zulk eene mededeeling te meer belang in; en wij er-

J. Dewez, J. T. Siegel, N. Cornelissen, C. G. Metkus, P. Hendriks, M. Roentgen, N. Mulder, F. Nees van Esenbeck Jr.

Tot *gewone Leden* de Hn. F. V. A. de Stuers, P. P. Roorda van Eysinga, Mr. G. J. Sieburgh, W. A. Roest, O. C. Holmberg de Beckfelt, F. G. Valck, H. van Blommestein, A. Abrahami de Melverda, T. A. C. Waitz, J. B. Spanoghe, C. M. Baumhauer, F. G. Knuth, G. Muller. Mr. J. B. Forsten, Mr. D. G. Reitz, H. J. Hoogeveen, Mr. R. H. A. Besier, Mr. J. F. van Nes, Mr. J. P. van de Graaff, H. J. L. J. de Stuers, P. W. van der Hoop, Mr. J. G. Masch, H. J. A. Sack, M. van Grave, J. Tiedeman, A. Merkleins, E. A. Fritze, J. C. Reijnst, C. L. Hartman en C. G Goldman.

Ook mogen wij niet onvermeld laten het in die Algemeene Vergadering gedane voorstel van den afgetredenden Bibliothekaris de Seriere, om door vrijwillige inschrijving een fonds bij een te verzamelen, ten einde te worden aangewend tot het in behoorlijken staat brengen der boekerij en het uitbreiden van het Kabinet; welk voorstel met toejuiching zijnde aangenomen, terstond op eene rondgaande lijst, voor eene aanzienlijke somme is ingetekend. *Red.*

Digitized by Google

erkennen gaarne dezelve met genoegen te hebben doorgelezen. Wij zouden ons beſtek overſchrijden, met hiervan een proef of uittrekſel te geven, waarvoor het grootſte gedeelte, als zelve reeds een kort begrip van hetgeen in het oorſpronkelijke Maleiſche geſchrift gevonden wordt uitmakende, ook ongeſchikt is; wij bepalen ons dus met het hoofddoel van dit bij de Maleijers geliefd werk optegeven, als eene geſchiedenis, die onderdanigheid aan de wetten leert en predikt, en aantoont, dat men onder een wijs en billijk beſtuur gelukkig zijn kan; — en kunnen dus niet dan de poging toejuichen van den Heer E., om dezelve door een' nieuwen druk meer en meer te verſpreiden.

Het tweede Stuk loopt *over de geſteldheid van het gebergte Gedé* en heeft den, reeds als beoefenaar der Indiſche Kruidkunde gunſtig bekenden, Dr. C. L. Blume tot ſchrijver. Ook na de navorſchingen omtrent de Geologiſche geſteldheid van dezen vulkaan door Dr. Horsfield en Prof. Reinwardt gedaan, blijft dit ſtuk belangrijk voor de wetenſchappen; vooral omdat de Heer B. bij de beklimming van dit gebergte, de ſteile noordelijke afhellingen koos, terwijl de zuid-oostelijke afhelling aan deze beide voorgangers den toegang tot den berg opende, langs den weg, door Sir Stamford Raffles in 1811 gebaand. Wij kunnen den Schrijver niet volgen in de bijzonderheden, zoo geologiſche als botaniſche, welke deze togt opleverde, maar bevelen denzelven ter lezing aan.

Salatiga, *Merbaboe* en de *zeven Tempels*, gaven den Reſident van Samarang, den Heer H. J. Domis, ſtoffe voor het volgende ſtuk, dat, hoezeer min wetenſchappelijk dan het vorige, voor oudheid en kunst niet onbelangrijk is; wij bedoelen vooral, zoo door de beſchrijving der tempels op het Oengaransch gebergte, als door de opgave van het opſchrift en de afbeelding van een' ſteen, in den tuin des ſtellers, te Selotigo (de eigenlijke naam van Salatiga) aanwezig; de vertaling van dit opſchrift, ten blijke van het oogmerk dezes ſteens, willen wij onzen lezers niet onthouden, het luidt als volgt:

„ *Het zij zoo!* Uit overtuiging moet gij goed handelen, om daardoor in achting en eere te geraken, doch zulks moet niet geveinsd, maar met een zuiver hart geſchieden, en om die reden, moet gij de godsdienstpligten opregt verrigten, om alle ſlechte denkbeelden van u te verwijderen, ten einde dezelve u helder zijn, even als de ſtralen der zon en het licht der maan. Alle menſchen moeten weten, dat zij, die tot hooge waardigheden zijn gekomen, de bevelen van Batara opvolgen, en zij die zulks niet nakomen, verloren zijn. Het kwaadſpreken van zijn evenmensch

is

is slecht; weest vrolijk, doch vergeet nimmer te bidden, en na te laten hetgeen verboden is.

Het is voorts van aanbelang, dat gij die leer volgt, daar hij, die dezelve in alle zijne deelen nakomt, gelukkig zal zijn. Ten opzigte van het bidden, kunt gij niet beter doen dan op te volgen de zeven boeken, welke geschreven zijn in het jaar 427."

De drie hierop volgende bijdragen zijn van een' Genees-Heel- of Vroedkundigen aard; bevattende de eerste eene naauwkeurige beschrijving en afbeelding van een misvormd kind den 8 Aug. in de Residentie Samarang geboren, mede ingezonden door voorn. Heere Domis; doch bijzonder waargenomen door de Heeren H. van den Heuvel, Chir. Maj. en Waitz, welke laatste zijn verslag vier en veertig dagen na de geboorte van dit monsterachtige schepsel opmaakte; hetwelk, volgens het nog voorafgaand proces-verbaal, bestaat, uit een tweeling op de hoogte van het bovenbuikschc gedeelte (*regio epigastrica*) een half duim boven den navel, met het buikje vereenigd, waarvan het hoofdhaar, langwerpige ooren en neus zich volmaakt gevormd voordeden, doch geringe of niets beduidende kenteekenen van den mond en de oogen, als ook eenige verhevenheden, waar de armen en beenen zich schijnen te hebben willen vormen; zijnde de navel zeer klein. De physiologische en physiographische aanmerkingen van den Heer Waitz over dit geval, verdienen de opmerking van den oplettenden beschouwer der natuur, ook in hare afwijkingen en spelingen.

De tweede bijdrage zijn wij verschuldigd aan Dr. J. R. Vos, Med. Dr. in Bengalen; in dezelve worden het begin, de voortgang, de toevallen en de genezing der *Cholera morbus*, zoo als zij zich sedert het jaar 1817 in Bengalen vertoonde, in zeven afdeelingen naauwkeurig, ordelijk en geleidelijk ontwikkeld: — de eerste afdeeling stelt het begin en den voortgang der ziekte voor; de tweede, derzelver toevallen; de derde, de verschijnselen na den dood; de vierde de onmiddellijke, de vijfde de afgelegen oorzaken; de zesde den besmettelijken aard; terwijl de zevende de behandeling der ziekte opgeeft. Wie, bekend met de talrijkheid der slagtoffers aan deze kwaal, ook in onze Oost-Indische bezittingen, zal niet de plaatsing van dit stuk ten hoogste goedkeuren en deze poging van het Genootschap toejuichen? Uit de laatste afdeeling willen wij alleen overnemen het slot, waaruit blijkt, dat de voornaamste aanwijzingen ter genezing, Dr. Vos toeschenen te zijn 1°. de krachten van de lijders te ondersteunen; 2°. de prikkelbaarheid van de maag in de ingewanden te doen verminderen; 3°. de ziektestof te ontlasten en 4°. de werking van de maag trachten optewekken; — om aan die aanwijzingen te beantwoorden, geeft men:

Digitized by Google

„den perſoon, die de geringſte teekenen van *cholera* heeft; een glas besten *brandewijn* te drinken, waarbij men 60 droppels *Aether Sulphuricus Alcoholicus* (*Liq. Anod. Min.*) voegen kan. Na het gebruik van het gemelde middel, gevoelt de lijder zich eenigzins opgewekt en het braken vermindert. Doch dit, uitgezonderd in zeer ligte gevallen, houdt niet lang aan, maar de lijder krijgt op nieuw al de vorige toevallen terug; alsdan vindt men zich verpligt om eene meer algemeene genezing aan te nemen, men geeft den lijder als dan *twee* eet-lepels van het *Cholera-Mixtuur*, (*) gemengd met *twee* lepels van het *Cholera-Tinctuur*. (†). Indien de eerſte *doſis* wordt uitgebraakt, dan geeft men onmiddellijk dezelfde hoeveelheid, en herhaalt om het half uur *een* thee-lepel vol van het *Cholera-Tinctuur* met *twee* lepels *Cholera-Mixtuur*; hiermede houdt men zoo lang aan, tot dat de toevallen bedaard zijn; en indien de toevallen niet terugkeeren, dan is het raadzaam den lijder *twee* of *drie* van de *Cholera-pillen* (§) in te geven, waardoor de gal en anderen bedorven ſtoffen worden afgedreven. Het gebeurt ook zeer dikwijls, dat de lijder geen vocht hoegenaamd in de maag houden kan; in dit geval heb ik, en vele andere geneeskundigen, met de beste uitwerking, het volgende voorgeſchreven, als: 2 greinen *opium* met 4 of 5 greinen *campher*, opgelost in 36 droppels *Spirit. Ammonia Aromat.* en 2 thee-lepels vol water. Ingeval dit weder wordt uitgebraakt, dan herhaalt men, om het half uur, een *doſis* van 1 grein *opium* en 3 greinen *campher*, opgelost als voren. Wanneer de toevallen aanhouden, dan kan men, onder het gebruik der vorige middelen, ook eene *klisteer* van opgeloste *Aſſa foetida* met *een* thee-lepel vol *Laudanum* geven. Men tracht de klisteer zoo lang mogelijk te doen inhouden door het fondament te drukken met een dik opgevouwen ſervet. De deelen, die met kramp zijn aangedaan, moeten gedurig gewreven worden. Heete bottels en mostaard-pappen, kunnen met groot nut op de maag, aan de voetzolen en de armen aangelegd worden.

Zoo haast de kramp begint te bedaren, vooronderſtelt men deze ziekte in den tweeden ſtaat te zijn, alsdan heeft men voor de ontſteking van de maag, de ingewanden en herſenen te vreezen, en derhalve dient men, van alle verdere prikkelende middelen afteZien; op dezen tijd kan men den lijder 10 à 12 tot 20 greinen *Calomelas* geven, en den vol-

(*) De bereiding op de volgende bladzijde.

(†) Als boven.

(§) Idem.

Digitized by Google

volgenden morgen eene *dosis Oleum Ricini, Rhei*, of *Magnesia*, of *Sennoe bladeren*. Deze purgeer-middel en moeten dagelijks, voor eenigen tijd, herhaald worden, en de lijder zal, onder het gebruik van eenig maagbitter en van verſterkende middelen, ſpoedig zijn vorige krachten terug krijgen.

Men heeft tot nu toe nog zelden kinderen door de *cholera* zien aangetast worden, doch indien zulks het geval was, heeft men aan kinderen van 2 tot 10 jaren van *een* tot *twee* thee-lepels *Cholera-Mixtuur*, en van 16 tot 30 droppels van het *Cholera-Tinctuur* gegeven, en om hen daarna van de galſtoffen te zuiveren, gaf men 1 à 2 van de *Cholera-pillen*.

VOORSCHRIFTEN TER BEREIDING VAN HET

CHOLERA-MIXTUUR:

℞ *Tinct Columbo*, ʒ viij.
Vinum Aloë, ʒ ij.
Spiritus Carminat, ʒ ij.
Aq. Menthae Pip. ℥ i ʃʃ

M.

CHOLERA-TINCTUUR.

℞ *Vinum Opii Aromat.*
Aeth. Sulph. Alcoh.
Carbonas Ammoniae aa ʒ ij.

M.

CHOLERA-PILLEN.

℞ *Murias Hydrarg. Oxyd.* ʒ i.
Ext. Colocynth. Comp. ʒ ij.
Oleum Carui gt. x
M. F Pill. N°. 36 *C. in Lapsane*"

De derde bijdrage bevat den uitſlag van eene poging van den Heer von Siebold Med. Dr., Geneesheer bij de Nederlandſche factorij op Nangaſaky, om door vragen inlichtingen te ontvangen nopens den ſtaat der kennis van Japanezen en bepaalt zich tot hunne Vroedkunde; de zijnde deze vragen beantwoord door zijn' leerling Mimazunzo, en gaande die beantwoording vergezeld van

Digitized by Google

van eenige aanmerkingen des inzenders. Het is te wenschen, dat deze Geneesheer die pogingen meer en meer uitbreide en langs dien weg 'er in slage, om ons naauwkeuriger met een volk bekend te maken, dat, in weêrwil van alle nasporingen, in vele opzigten met duisternis omhuld bleef. Deze eerste proeve komt ons welgeslaagd voor, en doet ons verlangen naar zijne verhandeling over den oorsprong der Japanezen en het kort begrip der Japansche taal.

Benkoelen op de westkustvan het eiland Sumatra, aan de Nederlanden door Groot Brittanje bij het laatste Tractaat afgestaan zijnde, moet de *schets* van hetzelve, die de Heer Mr. G. H. Nahuys hier geeft, bij ieder natuurlijk belang inboezemen. Wij hebben dan ook zijnen brief, die onderhoudend gesteld is, en in vele bijzonderheden treedt, met veel genoegen gelezen, dat, wij erkennen het gaarne, echter getemperd werd, door de vooronderstelling, op die schets gebouwd, dat deze bezitting aan ons rijk, zoo als zij thans is, niet veel voordeel zal aanbrengen, zoo zij hetzelve niet met nieuwe uitgave bezware; waar voor misschien eene andere wijziging des bestuurs aldaar kan waken.

Vlugtige aanmerkingen op de Javaansche geschiedenis, genaamd Sadjare Radja Djawa, waarvan in het Ie. en IIe. Dl. der Verhandelingen van dit Genootschap, eene vertaling gevonden wordt, besluiten dit boekdeel. Wij zijn die verpligt aan de Heer D. A. Overbeek; die, bij het sluiten van voorn. Tractaat, Resident te Chinsurah was, doch ingevolge daarvan naar Batavia opontboden werd. Hij betoogt in deze aanmerkingen, dat deze historie, als geheel haar' oorsprong ontleenende uit het Hindoesche Godenstelsel, geen licht over Java's aloude geschiedenis verspreidt, gelijk door derzelver Uitgever beweerd werd. Op deze proeve van een' man, die in zijne jongeling-sjaren uit Europa op Chinsurah kwam en daar is grijs geworden, afgaande, en daaruit besluitende, op hetgeen hij zou kunnen leveren tot nadere kennis der Hindoes, zoo vereenigen wij gaarne onzen wensch met dien des Genootschaps, dat het der Voorzienigheid behagen moge, zijne dagen te rekken, ten einde deze eerste door vele bijdragen kunne achtervolgd worden.

Wij kunnen dit verslag niet eindigen, zonder ook de uitvoering, als gunstig bij het vorig deel afstekende, te vermelden, en besluiten het met de opregte bede, dat het gedruisch der wapenen de welmeenende en welslagende pogingen van dit Genootschap niet in derzelver voortgang moge hinderen, veel min stuiten.

KUN-

Digitized by Google

KUNSTEN.

GRONINGEN *den 21ſten Februarij.* Het *Kunſtlievend Genootſchap:* Ter aanmoediging en bevordering van *Teeken-*, *Schilder-*, *Graveer-* en *Beeldhouwkunſt*, alhier, wederom zich in ſtaatgeſteld ziende, door aanmoediging den edelen naijver der Kunſtenaars te bevorderen, heeft, in deszelfs Vergadering van den 21ſten Februarij 1826, ingevolge Art. 4 der Wetten van het Genootſchap, beſloten, de navolgende Eereprijzen uitteloven:

1°. Eene premie van *tien gouden Dukaten* en een *Getuigſchrift*, voor het best geoordeeld wordende Schilderij, behoorlijk afgewerkt: hoog 46, breed 62 Nederl. duimen, voorſtellende een *Boomrijk Drentsch Landſchap*, bij het ondergaan der Zon, behoorlijk geſtoffeerd.

2°. Eene premie van *tien gouden Dukaten* en een *Getuigſchrift*, voor het best geoordeeld wordende Schilderij, behoorlijk afgewerkt: hoog 40, breed 55 Nederl. duimen, voorſtellende een *Binnenhuis*, waarin eenige *Boeren ſchijnen verſchil te krijgen over het Kaartſpelen*, van ten minſte vijf Figuren, in de manier van Sebastiaan Heemskerk.

3°. Eene premie van *vijf gouden Dukaten* en een *Getuigſchrift*, voor de best geoordeeld wordende Teekening in Kleuren, behoorlijk afgewerkt: hoog 50, breed 36 Nederl. duimen, voorſtellende een *Bloemſtuk*.

Het Genootſchap noodigt uit, tot de behandeling dezer Onderwerpen, en tot het dingen naar de uitgeloofde Prijzen, alle deszelfs Mede-Leden, alsmede alle overige Kunstbeoefenaars.

De Vervaardigers van de twee eerstgenoemde ſtukken, zoo dezelve bekroond worden, zullen verpligt zijn, eene Teekening of volledige Schets van hetzelve in de Verzameling van het Genootſchap te deponeren; terwijl het derde bekroonde ſtuk het eigendom van het Genootſchap blijft.

Ook

Digitized by Google

Ook zal de geen, die naar een' der Eereprijzen wil dingen, de volgende bepalingen in acht moeten nemen:

1.) De ingezondene stukken zullen moeten geteekend zijn met eene zinspreuk of ander kennelijk merk, welke spreuk of merk, door eene andere hand geschreven, gesteld zal moeten worden op een bijgaand verzegeld briefje, in hetwelk de naam en woonplaats van den maker van het stuk vermeld staan.

2.) Elk der niet bekroonde stukken zal, benevens het ongeopende Biljet, in hetwelk de naam van den maker uitgedrukt is, op vertooning van de zinspreuk of het merk, met dezelfde hand geschreven, aan den vertooner teruggegeven worden. — Deze teruggave zal geschieden binnen den tijd van veertien dagen, te rekenen van den dag af, dat de uitwijzing bekend gemaakt wordt.

3.) De uitreiking der Premiën en Getuigschriften aan de Kunstbeoefenaars, aan welke dezelve zijn toegewezen, zal op eenen nader te bepalen dag geschieden; en zullen zij alsdan zelve in persoon, of wel personen, door hen behoorlijk gevolmagtigd, in de Vergadering van het Genootschap tegenwoordig moeten zijn.

De stukken zullen vóór of op den laatsten Augustus 1826 moeten gezonden worden aan het huis van Voorzitter H. Wolthers, of van den *Secretaris* J. Vinkeles, *vrachtvrij*, en zoodanig ingepakt, dat 'er *geene* beschadiging aan het Stuk of de Lijst zal kunnen geschieden. — Stukken, na genoemden dag inkomende, zullen in *geene* aanmerking genomen worden.

STER-

Digitized by Google

RECAPITULATIE OF BIJEENTREKKING VAN DE WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM, GEDAAN IN HET JAAR 1825.

Maanden	Gemiddelde hoogte des Barometers.	Hoogste stand des Thermometers.	Laagste stand des Thermometers.	Gemiddelde hoogte des Thermometers.
Januarij	30 d. 1,46 l.	52½° den 1 's midd.	28° den 29 'smorg.	41°, 05
Februarij	30 d. 0,87 l.	50½° den 19 's midd.	27½° den 6 's avonds	40°, 15
Maart	30 d. 1,06 l.	50½° den 26 's midd.	20° den 17 's morg.	39°, 36
April	30 d. 0,02 l.	67° den 28 's midd.	35½° den 13 's avonds	50°, 60
Mei	29 d. 9,97 l.	79° den 6 's midd.	45½° den 17 's avonds	56 , 79
Junij	30 d. 0,10 l.	82° den 13 's midd.	48° den 6 's avonds.	61°, 76
Julij	30 d. 1,18 l.	85° den 16 's midd.	50° den 6 's avonds.	66°, 03
Augustus	29 d. 9,36 l.	87° den 2 's midd.	52° den 19 's avonds.	62°, 93
September	29 d. 9,10 l.	77½° den 11 's midd.	50° den 29 en 30 's av.	65°, 23
October	29 d. 9,23 l.	67° den 13 en 14 's midd.	38½° den 32 's avonds.	54°, 78
November	29 d. 6,58 l.	58° den 8 's midd.	33½° den 13 's morg.	46°, 07
December	29 d. 7,04 l.	53° den 17 en 18's midd	32° den 29 's morg.	42°, 98

De gemiddelde hoogte des Barometers was dus in 1825 29d, 9, 56 l. (*)
Het hoogst stond de Barometer den 9den Januarij op 30 d, 6,75 l.
Het laagst ———— den 20 October en 10 November op 28 d, 81.
De gemiddelde hoogte des Thermometers was dus in 1825 52°, 14 (†)
Het hoogst stond de Thermometer den 16 Julij des middags op 85°
Het laagst ———— 17 Maart des 's morgens op 20°

(*) Dus ruim 1 l. hooger, dan in den jare 1824. (†) Dus nog ruim ½° hooger, dan in den jare 1824, en bijgevolg 3° hooger dan in 1823.

WIN-

Digitized by Google

WINDEN.

Tusschen Z. en W., vlak W. daaronder gerekend, 373 malen.
——— Z. en O., ——— Z. ——— 194 ———
——— N. en W., ——— N. ——— 297 ———
——— N. en O., ——— O. ——— 231 ———

Wijders zijn in het jaar 1825 aangeteekend:

216 maal bewolkt of zwaar bewolkt.
179 — betrokken of omtrent betrokken.
153 — helder of omtrent helder.
130 — regen, harde, zware regen of regenachtig.
74 — harde wind of zeer harde wind.
59 — wind, winderig of zeer winderig.
45 — buijen of buijig.
31 — mist, mistig, damp of dampig.
25 — sneeuw of sneeuwachtig.
21 — stil.
18 — storm, zware storm of stormachtig.
17 — hagel of zware hagel.
15 — wolken of zware wolken.
14 — stofregen of stofregenachtig.
13 — donder of zware donder.
8 — zeer zware regenbui of plasregen.
6 — weerlicht.
3 — extra helder.
2 — zeedamp.
2 — nevelachtig.
1 — jagtsneeuw.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	30. 0¼	47½	W.	harde wind, betrokk., vo-orm.
	30. 0½	49	W. Z. W.	tusschenb. stofregenachtig, te-
	29. 9¾	47	Z. W.	gen den avond bewolkt.
2	29. 8½	46½	Z. Z. W.	zeer windrig, meest betrokk.,
	29. 8¼	54	———	tusschenb. iets regenachtig.
	29. 8½	49	Z. W. t. Z.	
3	29. 8	50	Z. Z. W.	betrokken, zeer windrig,
	29. 8	52	Z. t. W.	namidd. en 's avonds regen en
	29. 8	46	Z. Z. W.	wind
4	29. 8¼	43	Z. t. O.	betrokken, tusschenbeide re-
	29. 8	53	Z.	gen, 's avonds bewolkt.
	29. 8	48	Z. Z. W.	
5	29. 6½	42	Z. Z. W.	tot den midd. harde regen en
	29. 8½	46½	W. Z. W.	wind, verder bewolkt, zeer
	30 0¼	43	W. t. Z.	windrig.
6	30. 2	42½	Z. Z. W.	voormidd. helder, namiddag
	30. 2	49	Z.	omtr betrokken, 's avonds
	30. 0½	46	Z. Z. O.	betrokken, zeer windrig.
7	30. 0	47	Z. t. O.	betrokken, 's morgens regen-
	29. 9¼	55	Z.	achtig, 's avonds bewolkt,
	30. 0	53	Z. Z. W.	zeer windrig.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 11. *Vrijdag den 17den Maart.*

BERIGTEN.

GÖTTINGEN *den 27sten Februarij.* Op gisteren had bij de alhier gevestigde Universiteit eene plegtigheid plaats, welke onder de zeldzame mag gerekend worden. Drie beroemde Hoogleeraren, BLUMENBACH, STROMEIJER en EICHHORN, vierden te gelijk het vijftigst verjaren van de waarneming hunner vereerende ambtsbetrekkingen. In de Collegiezalen kwamen, om hen daarmede geluk te wenschen, bijeen de Universiteit, tot een ligchaam vereenigd, de Overheden der Stad en eene bezending uit de Studenten. In dezelve was een altaar opgerigt, waarop een fluweel kussen lag, belegd met drie afslagen der Medaille, die de Universiteit, om deze plegtigheid te vereeuwigen, had doen vervaardigen. Zoo dra de twee eerstgenoemde, begeleid van vier Dekens, die hen hadden afgehaald, binnentraden (de Hoogleeraar EICHHORN werd door ongesteldheid verhinderd hen te vergezellen) reesde geheele Vergadering ter hunner ontvangst op; en, na de uitvoering van eenige Muzijkstukken, naderde Dr. PLANCK, hoofd van de Faculteit der Godgeleerdheid en Consistorieraad, het altaar, en spreidde in eene Latijnsche redevoering de gevoelens en erkentenis der

Universiteit voor hunne bewezen diensten aan dezelve ten toon. Daarna stelde de Prorector de Medailles aan beide de tegenwoordig zijnde Hoogleeraren ter hand, terwijl die, voor Prof. EICHHORN bestemd, hem door eene bezending werd gebragt. De geheim-Legatieraad v. LAFFERT, gevolmagtigde van den Koning bij de Universiteit, stelde den gelukwenschbrief van Z. K. H. den Hertog van Cambridge onzen Gouverneur Generaal en dien van het Ministerie van Z. M. aan de feestvierenden ter hand; terwijl den Hoogleeraar BLUMENBACH daarenboven de gelukwensch werd medegedeeld van den Groot-Hertog van Weimar, de Groot Hertogelijke familie en van den Minister GOETHE, en Prof. EICHHORN te gelijk uit zijn vaderland letteren ontving van den Prins van Hohenlohe-Oettingen en van den Minister van binnenlandsche zaken van Wurtemberg, in naam des Konings geschreven, om hunne deelneming in dit vijftigjarig jubel medetedeelen. Na deze plegtigheid, door den Prorector LANGENBECK en eene Commisie uit den Senaat verordend en bestuurd, volgde een prachtig feestmaal, van meer dan honderd personen; en werd de feestdag besloten met het aanbieden van een dichtstuk door alle de Studenten, die zich daartoe des avonds met fakkellicht bij de drie Hoogleeraren vervoegden en met een luid *vivat!* van dezelve terugkeerden.

PARYS. In den loop des vorigen jaars hebben de kunsten en wetenschappen een' man door den dood verloren, die zoo rijk als gelukkig in vinding was, namelijk den Heer EDME REGNIER, die den ouderdom van 74 jaren mogt bereiken. Van beroep geweermaker, bepaalde zich zijne eerste ontdekking tot een werktuig, om de kracht van het buskruid voor de jagt, te beproeven, dat de voorkeur verdiende boven de tot hier uitgedachte, omdat de graden, op een' cirkelboog gesneden, bepaalde gewigten uitdrukken en de uitkomsten bestendig en gelijkmatig zijn. Kort daarna stelde hij voor zijne geboorteplaats de stad Sedan, een' sluanden of geluid gevenden zonnewijzer zuilen, bestaande in een raderwerk, in beweging gebragt door een hefboom, die nederviel op het oogenblik, dat het paardenhaar, waaraan hij verbonden

was,

was, door de werking van een vergrootglas verbrandde. Slechts weinig later vond hij zijne koppelsloten zoo gewone als hangsloten uit; en door de Heeren BUFFON en GUENAUD, die proeven op de krachten van de menschen en dieren wenschten te nemen, en daartoe niet dan lompe en ongemakkelijke werktuigen ter hunner dienste hadden, daartoe aangemoedigd, dacht hij 'er een uit, dat voor het grootst getal mogelijke gevallen kon gebezigd worden; en zoo ontstond zijne *Dynamometer*, welke eerst eenigen tijd onbekend bleef, maar later door Dr. CHAUSSIER, PERON op zijne reis en vele anderen met vrucht gebruikt werd en tot de beproeving der juiste kracht en wederstandbieding der werktuigen diende. In Bourgondie vervaardigde hij het eerst de blikscmafleiders en verbeterde ze, door de geleiders, van staven ijzer gemaakt en in de muren geplaatst, te vervangen met koord van ijzerdraad zamengesteld, dat het voordeel vereenigt, van stevig en buigzaam te zijn en afgezonderd van de gebouwen geplaatst te kunnen worden. Bij de omwenteling in zijne woonplaats vervolgd, vlugtte hij naar Parijs, waar het Committé van Algemeen Welzijn hem belastte met het bestuur over de vervaardiging der draagbare wapenen. Van toen af begon hij de bouwstoffen te verzamelen, die gediend hebben, om het centraal Museum der Artillerie te vormen, waarvan hij bewaarder werd. Een brand, die een huis op den hoek der Straat St. Roch vernielde, en waarbij een groot aantal personen omkwamen, gaf aanleiding, dat het Instituut een' prijs uitloofde, voor het beste redmiddel bij brand. De Heer REGNIER behaalde dien prijs voor eene verbeterde brandladder, waarvan het model in het *Conservatoire des arts et metiers* is geplaatst. Ook deed hij nuttige nasporingen omtrent de platen der schietgeweren. Het werktuig, dat hij uitvond, om de werking der veren te regelen, werd door het Instituut goedgekeurd, en deszelfs deugdzaamheid door verscheiden Artillerie-Officieren en door de eerste geweermakers van Parijs erkend. Eene zijner laatste uitvindingen was de *Scasteur*, een werktuig, voor het snoeijen van boomen bestemd, dat zeer snel werkt, daar met hetzelve in een derde van den tijd hetzelfde kan verrigt worden, als met het gewone snoeimes, en dat het bovendien onmoge-

lijk is, 'er zich mede te kwetten, hetgeen met het gewone dikwijls geschiedt.

De Heer REGNIER was Lid van verscheidene geleerde Genootschappen en van de Commissie over de Werktuigkunde bij de Maatschappij ter aanmoediging der volksvlijt. Onder de diensten, die hij zijn vaderland bewees, moet men niet vergeten, dat hij door zijne zorgvuldigheid, gedurende den inval der vreemden, het Museum der Artillerie bijna ongeschonden wist te bewaren, hetwelk thans eene der merkwaardigste inrigtingen dezer Hoofdstad uitmaakt. Bij de terugkomst des Konings kreeg hij pensioen en de orde van het Legioen van eer.

BRUSSEL *den* 10*den Maart*. Het Koninklijk Letterkundig Genootschap *Concordia*, dat door het afbranden van het voormalig *Hôtel de Finances*, waar hetzelve zijn lokaal had, gedurende eenigen tijd zijne werkzaamheden had moeten opschorten, is thans door gunstige beschikking van Z. M. den Koning in het bezit van een nieuw lokaal, in het gebouw van den Raad van Staten, waar het zijne werkzaamheden ter bevordering en voortplanting der Nederlandsche Taal- en Letterkunde met de beste uitzigten op nieuw begonnen heeft. Reeds binnen weinige dagen is het aantal van deszelfs Leden zeer aanmerkelijk vermeerderd, waaronder velen behooren, tot de meest geachte en aanzienlijkste standen der Maatschappij; en men heeft alle reden van te hopen, dat deze Vaderlandsche instelling, onder begunstiging van Z. M. den Koning, en de medewerking van onze Vaderlandsche Taal-geleerden en Letterkundigen, weldra met andere verdienstelijke maatschappijen van gelijken aard zal kunnen wedijveren.

Het bestuur des Genootschaps is thans opgedragen aan een' Raad, bestaande uit acht Leden, zijnde gekozen tot President, de Heer Mr. SCHUERMANS, Procureur des Konings; tot Raden Assessoren, de Heer Mr. VAN MARLE, Inspecteur der Waarborg, in de Zuidelijke Provincien, en de Heer Baron GOUBAU, President in het Hoog Geregtshof, Ridder der Orde van den Nederl. Leeuw; — tot Raden Commissarissen, de Heer Mr. DE QUERTEMONT, Raad in het Hoog Geregtshof, Ridder der Orde van den Ne-

Digitized by Google

Nederl. Leeuw, en de Heer VAN GEEL, Vicaris bij de Kerk van Finisterrae; — tot Penningmeester de Heer Mr. DE BONNE, Regter; — tot Bibliothecaris, de Heer Mr. DE DRIJVER, Subſtituut van den Procureur-Generaal; en tot Secretaris, de Heer RIJKE, Predikant bij de Protestantſche Gemeente alhier.

Door den Raad zullen jaarlijks prijsvragen worden uitgeſchreven, betrekking hebbende tot de Nederlandſche Taal- en Letterkunde, waarvan het Programma tijdig zal worden medegedeeld.

GRONINGEN *den 6den Maart.* Het alhier gevestigd *Natuur-* en *Scheikundig Genootſchap*, vierde 1. l. Woensdag avond op eene plegtige wijze zijn vijf-en-twintig jarig beſtaan. Onze ſchoone Nieuwe of Noorderkerk was door Heeren Kerkmeesteren daartoe goedgunſtig afgeſtaan en op eene ſmaakvolle wijze verlicht.

Z. Exc. de Heer Gouverneur dezer Provincie, de Heer Generaal Commandant derzelve, de Heer Burgemeester dezer Stad, mitsgaders verſcheidene andere hooge Ambtenaren, en de Directeuren van de onderſcheidene Wetenſchappen en Kunsten beoefenende Genootſchappen dezer Stad, vereerden het Feest met hunne tegenwoordigheid. Niet alleen aan de tegenwoordige Leden van het Genootſchap, maar ook aan allen, die in de afgeloopene vijf-en-twintig jaren Leden van eene der beide Stichtingen geweest zijn, uit welke het tegenwoordig Genootſchap ontſtaan is, had men, zoover deze nog alhier hun verblijf houden, bewijzen van toegang bezorgd, en aan hen, die niet meer in deze Stad woonden, maar op den dag der Feestviering, hier mogten zijn, de vrijheid gegeven, om dezelve aftehalen; en eene zeer groote ſchaar van toehoorders van beide ſekſe, niet ſlechts uit deze ſtad, maar ook uit verſchillende diſtricten dezer Provincie opgekomen, vervulde reeds vroegtijdig het kerkgebouw, toen de Hoogleeraar VAN SWINDEREN, als eerſte Oprigter van den oudſten tak des Genootſchaps, den predikſtoel beklom, en dáár een verſlag gaf van den oorſprong en de lotgevallen des Genootſchaps in de afgeloopene vijf-en-twintig jaren en van de vruchten, die hetzelve had opgeleverd, daarbij tevens hulde doende aan de nagedachtenis van onderſcheidene

afgeſtorvenen, die zich bij hetzelve bijzonder verdienſtelijk hadden gemaakt; de ſpreker beſloot zijne rede met gepaste aanſpraken en opwekkingen aan zijne vijf Medeöprigters, die alle nog in leven zijn, aan de Beſtuurders en Leden van het Feestvierende Genootſchap, aan hen, die hetzelve in de afgeloopene vijf-en-twintig jaren in onderſcheidene opzigten hadden aangemoedigd of ondersteund, of hetzelve nu met hunne tegenwoordigheid vereerden. De plegtigheid werd beſloten door den Heer G. H. VAN SENDEN, Honorair Lid des Genootſchaps, met het uitſpreken van een op de plegtigheid van den dag toepaſſelijk Dichtſtuk.

De ſchoone muzijk, waarmede de Heeren Muzijkanten van de hier in garnizoen zijnde 8ſte Afdeeling Infanterie, onder directie van den Heer Kapelmeester HANSSEN, het Feest openden, den Redenaar eenige malen vervingen en eindelijke de plegtigheid eindigden, gaf aan dit alles eene aangename afwisſeling. Na den afloop van het Feest vereenigden zich een groot aantal Leden des Genootſchaps tot een' vriendſchappelijken maaltijd, waarbij verſchillende toasten werden ingeſteld, toepaſſelijk op het Feest van dezen dag, waar verſcheiden vrienden, die ſedert 25 jaren den oorſprong van hunne vriendſchap aan dit Genootſchap verſchuldigd waren, elkander op nieuw dankbaar wedervonden, zich de in vorige jaren genotene genoegens met vreugde herinnerden, zich op nieuw aan elkander verbonden en laat in den nacht ſcheidden met den hartelijken wensch, maar dan toch meer met den wensch, dan met de hoop, om elkander zoo op het gouden Feest des Genootſchaps terug te zien.

DORDRECHT *den 7den Maart*. Heden overleed alhier de beroemde Kunstſchilder ABRAHAM VAN STRY, in den ouderdom van ruim 72 jaren, zijnde mede in deze ſtad op den laatsten dag des jaars 1753 geboren. Eerst legde hij zich op Bloem- en Fruitſchilderen toe, maar ſtapte daarvan later geheel af en begaf zich tot het vervaardigen van Portraiten en moderne voorſtellingen uit het dagelijksch burgerlijk leven, in den ſmaak van METZU en PIETER DE HOOGE, alsmede tot het navolgen der Landgezigten van A. CUYP, met rundvee geſtoffeerd. Behalve vele Teeke-

keningen van onderscheiden aard in binnen- en buitenlandsche Kunstverzamelingen aanwezig, kunnen zijne Kabinetstukjes in vermaarde Schilderijen-Kabinetten, zoo in Holland, Braband en Vlaanderen, als in Engeland voorhanden, van zijne gelukkige beoefening der Kunst getuigen. Met genoegen zag men ook meer dan één voortbrengsel op gehouden Tentoonstellingen; — en het zoogenaamd Munterstuk, waarop hij de Bestuurderen en beambten van de voor eenige jaren opgeheven Dordrechtsche Munt, levensgroote afbeeldde, zal naast dergelijke stukken van beroemde voorgangers, steeds met onderscheiding prijken. Kort na de oprigting van het Nederlandsch Instituut, werd hij Correspondent der Vierde Klasse en daarna Lid van de Koninklijke Akademie voor de Beeldende Kunsten te Amsterdam en te Antwerpen. (*) Hoe diep zijne geboortestad, eene zoo milde kweekster van Kunstenaars en Kunst, dit zijn overlijden betreurt, blijke uit de volgende Latijnsche Dichtregelen, reeds bij zijn overlijden vervaardigd, gevolgd van eene Nederduitsche navolging.

D. M.

A B R A H A M I VAN S T R Y

EXIMII PICTORIS VITA FUNCTI

Die 7 Martii CIↃIↃCCCXXVI.

Cynthius obtexit moesto velamine currum;
Merwae cur torrens anxietate gemit?
Occubuit, summus ludi moderator, Apelles,
Scilicet hanc cladem discipulique dolent,
Et dolet antiquum Dordracum gloria Merwae,
Condolet et cineres artis amans patriae;
Ille tui princeps operis, tua fama Stryninus
Agnovit coeli fratre vocante viam.

Proh

(*) Zie uitgebreider berigt, alsmede het Portret van dezen Kunstschilder in VAN EYNDEN en VAN DER WILLIGEN, Geschiedenis der Vaderlandsche Schilderkunst, 3de Deel bl. 59 en volg.

Digitized by Google

Proh dolor! artificis clari jam frigida dextra,
Jam divus genii proh dolor! haustus abest.
Nominis ecquis erit tanti fuccesfor et haeres
Par praeceptoris vestigiumque premens?
Conticuere viri, celebres qui Zeuxidis arte
Parrhafiis placitum fic ftatuere fcholis,
Ponere gymnafio lauros et arma Strynini
Naturam aequanti praemia justa viro. —

Waarom of Phoebus droevig ſtaat?
En ſtrand noch beemd verguldt;
De Merwe traag den golfflag ſlaat
En zich in rouwſloers hult?
Wat vraagt ge? — Dordrechts kunsteakoor
Viel groote rouw ten deel
De Apel, die Phoebus middag-gloor
Hertooverde op 't paneel,
Is door zijn' broeder toegewenkt
En heeft dien wenk verſtaan.
Duldt, dat de ſchool hem tranen ſchenkt,
Zij bad den Meester aan:
Verſtijfd is die ervaren hand
Die duizend ſchoonheên wrocht,
Verzwonden is dat fijn verſtand,
Dat wondren denken mogt,
Wie onzer klom zoo hoogen top
In Zeuxis eedle gunst?
Wie onzer raapt den mantel op
Diens Meesters in de kunst?
Geen onzer — hangt hem aan den wand,
Tot eens 't vernuft herleeft,
Dat ſtouter dan van Stryenus hand
Natuur op zijde ſtreeft.

Dordr. 7 Maart 1826.

U-

Digitized by Google

UTRECHT. Het heeft Zijne Majesteit behaagd, den Heer GERRIT SIMONS, Candidaat in de Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen, aan te ſtellen tot Obſervator bij het Obſervatorium van 's Rijks Hooge-School alhier, ten einde onder toezigt en met medewerking van den Hoogl. G. MOLL, zoodanige geregelde en onafgebrokene reekſen van waarnemingen in het werk te ſtellen, als tot het meeste nut der wetenſchap kunnen ſtrekken. De uitgedrukte begeerte van Zijne Majesteit, bij deze aanſtelling, is om de Nederlandſche kunſtenaars, eigenaars van Schepen, en Zeelieden gelegenheid te geven, om hunne Zeehorologien of Tijdmeters en andere werktuigen te doen beproeven en derzelver gang te doen onderzoeken. Ten dien einde noodigt de Hoogleeraar G. MOLL degene uit, welke van deze gelegenheid zouden willen gebruik maken, om hunne Zeehorologien aan hem vrachtvrij toetezenden. Dezelve zullen onder zijn opzigt zorgvuldig worden beproefd, zoo lang de bezitters zullen goedvinden. Bij de teruggave zal men eene tafel afgeven, waarin de gang van het Horologie gedurende den tijd, dat hetzelve op het Obſervatorium is geweest, naauwkeurig zal zijn aangeteekend. Kunſtenaars, die Zeevaartkundige of Sterrekundige werktuigen, Kijkers of Teleskopen wenschten beproefd te zien, kunnen dezelve op gelijke wijze aan den Hoogleeraar MOLL toezenden, terwijl van derzelver bevinding in een of ander weetenſchappelijk Tijdſchrift verſlag zal gegeven worden. Men zal voor de bewaring en behandeling der Horologien of Werktuigen alle zorg dragen, zonder nogtans voor eenig gemis of ſchade te willen inſtaan.

HAARLEM. Aan de volgende Latijnſche Dichtregelen ruimen wij hier eene plaats in, daar wij ieder, en vooral afgeſtorvenen, gaarne de eere geven, welke hun toekomt.

Digitized by Google

IN

OBITUM

VIRI CLARISSIMI

CORNELII EKAMA.

Occidit ante diem ſancto inflammatus amore
Ekama fungendi muneris officiis.
Cui, nimis intentum dum fervida cura fatigat,
Accivit mortem pervigil iste labor.
Vir fuit, artis amans variae, multâque peritus
Doctrinâ, integro nobilis ille animo.
Candidus, ingenuus, placidusque, ac mente dolorem
Aequâ perpetiens, alteriusque levans.
Excellens veri, pulchri, et virtutis amore,
Turbati nunquàm pectoris indiciis.
Aſſiduus ſtudiis, ad opus ſemperque paratus,
Naturae lustrans omnia Regna animo:
Aſtrorum oſtendens ſtabili vel lege meatus,
Quaeve Cometae eſſet flexa ſequenda via.
Haec perſectanti, juvenili ut corpore, robur
Inſolitum, conſtans vis juvenilis erat.
Additus huic ardor, pulchra, haud ſatianda cupido,
Noctes atque dies noscere plura petens.
Utilis in primis cupiens ità cuilibet eſſe,
Quem, duce Naturâ, grandia ſcire juvet.
Flebiliore tuis licet hou! ſis morte peremtus
Ekama! delicias, Sidera celſa, tuas,
Jam contemplari Tibi fas in lumine puro,
Mente ſerenatâ Coelitum ad inſtar obis.

S. SPEIJERT VAN DER EIJK.

Lugd. Batav.
Menſe Martio 1826.

VER-

Digitized by Google

VERSLAG

VAN DEN

MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN,

NOPENS DEN TOESTAND DER

HOOGE, MIDDELBARE EN LAGERE SCHOLEN,

OVER 1824, GEDAAN AAN

H. ED. MOG. DE STATEN GENERAAL.

(Vervolg van bladz. 150.)

ATHENAEA, KOLLEGIEN EN LATIJNSCHE SCHOLEN.

Naar waarheid kan men verzekeren, dat het onderwijs in de meeste dezer geſtichten van tijd tot tijd beter wordt, voornamelijk in de grootſte derzelve. Eene meer bepaalde verbetering had er plaats te Brusſel, waar het onderwijs vereenvoudigd en ook tot de beginſelen der natuurkundige wetenſchap uitgebreid werd. In het athenaeum teMaastricht komen de leeraars op gezette tijden bijeen, om zich onderling te oefenen in de klaſſieke letteren, ten einde zich voor hunne betrekking zoo langer zoo bekwamer te maken, en hun onderwijs tot meerdere volmaking te brengen. Zij geven hiermede een voorbeeld, welks algemeene navolging zeer veel ter doelmatige inrigting van het klaſſiek onderwijs zou kunnen toebrengen. Te Luxemburg kwam een beter beſtuur over de kostſchool tot ſtand en hadden er andere verbeteringen plaats. Bij dit athenaeum beſtonden ſedert 1817, in navolging van hetgeen aldaar van ouds af plaats had, twee hoogere leerſtoelen, de eene voor *Wis-* en *Natuurkunde*, de andere voor *Logica* en *Metaphyſica*, met oogmerk om de leſſen te vervangen, welke op de hooge ſcholen in deze vakken gegeven worden. Deze leſſen waren intuſſchen niet voldoende, om op de hooge ſcholen, volgens de daar beſtaande voorſchriften, de voorbereidende graden in de faculteiten van de Wis- en Natuurkundige wetenſchappen, mitsgaders van beſpiegelende Wijsbegeerte en letteren te kunnen bekomen. Zijne Majesteit heeft daarom vergund, dat 'er te Luxemburg meer leerſtoelen zouden worden opgerigt, en dat 'er alle leſſen zouden kunnen gegeven worden, welke op de hooge ſcholen tot het verkrijgen van de gezegde graden vereiſcht worden.

In

In nog andere Kollegien hadden gunſtige veranderingen plaats. Te Leuven en te Gent werden opengevallen leerſtoelen door goede kweekelingen van de in die ſteden gevestigde hooge ſcholen vervuld. Vele andere geſtichten, bij welke geene merkwaardige bijzonderheden voorvielen, bleven hunnen gevestigden roem handhaven. Onder dezelve behooren vooral die te Doornik, Bergen, Zutphen, Nijvel, Luik, Ath, 's Gravenhage, Leyden, Rotterdam en Utrecht. Eenige nieuwe geſtichten hebben zich gunstig onderſcheiden.

De Latijnſche ſchool te Lier, eerst vóór twee jaren opgerigt, kenmerkt zich door den goeden geest, die de beſtuurders en de leeraars bezielt, om de best ingerigte Latijnſche ſcholen der Noordelijke provincien op zijde te ſtreven. Dus voortgaande, zal dit geſticht tot een voorbeeld van andere kunnen ſtrekken.

De vergunning is verleend, om een Kollegie te vestigen te Bouillon, en om ſchool-inrigtingen, welke te St. Truijen en te Tongeren beſtonden, in kollegien te hervormen.

De regeringen dezer ſteden ſchijnen gezind, zich de ontvangen weldaad waardig te maken. Van de aanvankelijke inrigting van het kollegie te Tongeren, en van den ijver van beſtuurders en leeraars, laat zich reeds veel goeds beloven.

Het bezit van een kollegie wordt nog door verſcheidene andere ſteden verlangd, maar het is bedenkelijk, om de vergunning tot oprigting te verleenen. De leeraars-plaatſen toch mogen, volgens de reglementen, alleen bezet worden door hen, die op onze hooge ſcholen eenen graad in de letteren of in de wetenſchappen hebben verkregen, of door zoodanige perſonen, als, reeds vóór de invoering der reglementen het onderwijs op kollegien in dit Rijk geven. Maar de hooge ſcholen in de Zuidelijke provincien leveren nog te weinig gevormde kweekelingen, vooral in de letteren; zoodat derzelver getal ongenoegzaam is, om de openvallende plaatſen van reeds beſtaande kollegien te kunnen vervullen, en men genoodzaakt is van tijd tot tijd te vergunnen, dat ongegradueerde perſonen voorloopig de leerſtoelen bekleeden. Ook ſchijnt over het algemeen de vermenigvuldiging dezer geſtichten, bijzonder in de kleine ſteden, geenszins wenſchelijk. Door gemis van de vereischte middelen is het onderwijs op de kleine kollegien veelal gebrekkig, en daarenboven van te geringen omvang. De regeringen dier ſteden, die 'er zoo zeer op ſtaan, om een kollegie binnen hare muren gevestigd te hebben, begrijpen het waar en algemeen belang harer ingezetenen niet. Immers komt het hier niet aan, om aan de plaats eenig voordeel te bezorgen, door middel van leerlingen, die van elders zouden komen, ook niet op hetgeen enkele van de meer vermogende inge-

Digitized by Google

gesetenen, die hunne kinderen voor de hoogere studien willen opleiden, voor hun gemak mogen verlangen, maar op hetgeen de massa van inwoners voor derzelver opleiding noodig heeft, ten einde te kunnen medewerken tot vermeerdering van de welvaart en van den bloei der stad. Dit zal niet gebeuren, wanneer men die massa buiten de gelegenheid stelt, om iets anders te leeren, dan de beginselen der oude talen, waarvan de kennis voor de arbeidende klassen, gedurende den mannelijken leeftijd, van weinig of geen nut is. Deze regeringen zouden veel wijzer handelen, met in de eerste plaats te zorgen voor een behoorlijk lager onderwijs, ook voor de armste inwoners, en met vervolgens eene middelbare school op te rigten, waar niet alleen de gewone vakken van het lager onderwijs, maar ook tevens; Teeken- en Meetkunst, Natuur- en Scheikunde, mitsgaders zoodanige andere wetenschappen, welke op ambachten, op fabrijken en op landbouw kunnen toegepast worden, in diervoege werden geleerd, dat zij aanleiding konden geven aan vele inwoners, om, door hunne vorderingen in de door hen uitgeoefende takken van nijverheid, aan de stad, welke zij bewonen, tot eere en tot voordeel te strekken.

In de provincien, waar het Nederduitsch de landtaal is, doch deze in de laatste jaren niet meer op de kollegien gebruikt werd, gaat de affchaffing van het gebruik der Fransche taal geregeld voort.

Men heeft op de benedenste klassen een begin gemaakt met de invoering van het Nederduitsch, en men breidt nu van jaar tot jaar het gebruik van hetzelve tot eene hoogere klasse uit. De ondervinding doet de gepastheid van dezen maatregel zien. 'Er is daarenboven op de Kollegien, van welke thans de rede is, eene voorbereidende klasse, waar de leerlingen uit de Waalsche provincien, en zij, die, uit anderen hoofde, de landtaal niet grondig genoeg kennen, vooraf worden in staat gesteld, om, door middel dier taal, het onderwijs te ontvangen.

Dit voorbereidend onderrigt is in het bijzonder in het Athenaeum te Brussel zeer doelmatig ingerigt, volgende men aldaar de leerwijze, welke op 's Rijks kweekscholen te Haarlem en te Lier gebruikelijk is.

Eene hoofdzaak, eindelijk, bij alle Kollegien behoort te zijn, de zedelijke vorming der jeugd. Niets is van grooter belang. De onderwijzers, en zij, die het onmiddellijk toezigt over leder gesticht uitoefenen, behooren zulks nimmer uit het oog te verliezen. Daarenboven behooren zij met alle zorgvuldigheid te waken, dat de knot-leerlingen, die

die door de ouders in de opzigt aan hunne zorg zijn toe-betrouwd, geregeld godsdienstig onderwijs ontvangen van geschikte en daartoe bevoegde Godsdienst-leeraars. Men heeft ook alle reden, om te denken, dat de bestuurders der Kollegien aan hunne verpligtingen in dezen trachten getrouw te zijn. Men heeft deswege zeer gunstige berigten ontvangen.

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Gebruik der Goudoplossing tot de banden voor Boeken.

Aan Boekbinders is het bekend, om door middel van eene ijzeroplossing het zoogenaamd watermarmer op leder daartestellen. Op dezelfde wijze kan men de goudoplossing daartoe bezigen op de volgende manier.

Men neme dun geslagen plaatjes fijn goud of liever goudvijlsel, ten einde de oplossing daardoor te bespoedigen, en werpe hetzelve in een mengsel van twee deelen zoutzuur en een deel salpeterzuur en late het vervolgens oplossen, doch men neme niet te veel zuur, omdat het dan meer goud vereischt, eer het verzadigd is. Is al het goud opgelost, dan laat men het overtollige zuur, door middel van eenig vuur, uitdampen, tot dat hetzelve kristallen begint aantetschieten; is 'er nog eenig goud onopgelost gebleven, dan doet men nog eenig zuur bij hetzelve, tot zoo lang het gehcel opgelost is, waarna men insgelijks tot de uitdamping voortgaat.

De nu grootelijks verminderde of zamengedrongene oplossing, verdunne men dan aanmerkelijk met zuiver bron- of regenwater en houde hierbij in het oog, dat, hoemeer verdund dezelve is, des te rooder het Marmer wordt, doch men zij ook tevens bedacht, om

om het niet al te veel te verdunnen, opdat het deszelfs kracht niet verlieze.

Dit mengsel heeft nu wel de eigenschap, om de dierlijke huid met eene purperkleur te verwen, maar is niet in staat, om deze eigenschap aan gelooid leder mede te deelen. Hiertoe moet het eerst geschikt gemaakt worden, door de *banden*, welke men marmeren wil, met eenen grond aanteleggen, bestaande uit eene verzadigde zoutzure tinoplossing, waartoe men zich van het beste Engelsche tin bediene, bij kleine hoeveelheden opgelost. Waardoor dan bewerkt wordt, dat het metaal, bij de neêrploffing uit deszelfs oplossing, eene roode kleur aanneemt, die tevens zoo vast is, dat het aan de werking van alle zuren weêrstand biedt.

R. KROEZE.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeeld van hoogen Ouderdom.

Moscau. In de wijk Loujniki dezer hoofdstad, leeft een grijsaard van 126 jaren, Serge Borodovkine geheeten, en in het Gouvernement van Simbirsk geboren. Hij was 17 jaren, toen Petrus de Eerste zijn reis in de Nederlanden deed. In krijgsdienst getreden tegen het einde der regering van dien Monarch, bevond hij zich bij de belegering van Hotine, en nam deel in den zevenjarigen oorlog, na welken hij, uithoofde van eene zware kwetsuur aan den voet, werd afgedankt. Sedert huwde hij, na het ambacht van schoenmaker, te hebben aanvaard, en vierde de gouden bruiloft met zijne vrouw, die hij in 1812 verloor, toen zij haar tweeënnegentigste jaar was ingetreden. Hij was dus 21 jaren ouder dan zij. Zijn geheugen is nog zeer getrouw. Zijne verhalen en afschilderingen van de beroemde personaadjes, die hij kende, komen vrij wel met de geschiedkundige getuigenissen overeen; — en hoewel zelfs ontbloot van het eerste onderwijs, bedriegt hij zich zelden in de tijdrekenkundige betrekking der tijdperken en gebeurtenissen, waarover men hem ondervraagt.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	30. 0¼	53	Z. Z. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
	30. 2	59	Z. O. t. Z.	
	30. 1¼	52	O. Z. O.	
9	30. 2	49	Z. Z. O.	helder.
	30. 3	63	Z. O.	
	30. 3¼	51	O. Z. O.	
10	30. 4½	50	Z. O. t. O.	helder, een weinig windrig.
	30. 5	59	O. Z. O.	
	30. 5	47	O. t. Z.	
11	30. 5	42	O. Z. O.	helder.
	30. 4¼	53½	O. t. Z.	
	30. 5	44	O.	
12	30. 5	41	O.	helder, zeer harde wind.
	30. 5	45	—	
	30 5¼	38½	O. t. N.	
13	30. 5¼	39	O.	helder, tot in den namiddag harde wind.
	30. 5	49	O. t. N.	
	30. 3¼	43	O. N. O.	
14	30. 2¼	41	Z. O.	voormiddag helder, verder omtrent betrokken, tusschenbeide iets regen.
	30. 1¼	57	Z.	
	29. 9¼	49	Z. Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** H. WINKELMAN, J. DE VRIES, A. BROND-GEEST, E. M ENGELBERTS en C. F. ROOS, Makelaars te Amsterdam, zullen in den loop dezes jaars, 1826 (den tijd nader te bepalen) openbaar verkoopen, het alom beroemd en *Vorstelijk Kabinet* van Voorwerpen *der Natuurlijke Historie*, bestaande in *Nacht- en Dag Kapellen*, *Tarren* en andere *Insecten*, alsmede *opgezette Vogelen*, *Horens*, *Schulpen*, *Koralen*, *Versteeningen* en *Mineralen*, &ct. &ct. al hetwelk met veel zorgen en kosten is bijeen verzameld, en nagelaten door *Wijlen den Hoog welgeboren Heer* Jonkheer *JOAN RAIJE*, Heer van *Breukelerwaard*. De Catalogus zal in tijds bij genoemde Makelaars volgens nadere te doen Advertentie te bekomen zijn.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

Nº. 12. *Vrijdag den 24ſten Maart.*

BERIGTEN.

PARYS. De Heer C. P. LANDON, Hiſtorieſchilder, vervaardiger en uitgever van een groot aantal Plaatwerken, bewaarder der Schilderijen van het Koninklijk Muſeum en Correspondent van het Inſtituut, is alhier overleden. Hij was afkomſtig uit eene aanzienlijke familie in Normandije en werd in 1760 geboren. Door zijne ouders tot den geeſtelijken ſtand beſtemd, maar door zijn' ſmaak op de loopbaan der kunſten medegeſleept, kwam hij in 1785 in deze hoofdſtad, nam deel in de leſſen van de Heeren VINCENT en REGNAULT en behaalde den grooten prijs der Schilderkunst in den jare 1792. In dien tuſſchentijd was hij bij den Graaf van ARTOIS in dienst geweest en had aan de Hertogen van ANGOULÊME en BERRY les in het teekenen gegeven. Toen werd hij achtervolgens tweede Secretaris bij de Academie der Schilderkunst, Lid van het Legioen van eer, Schilder van wijlen den Hertog van BERRY, Lid van verſcheidene Franſche en vreemde Kunſtacademiën, en bleef zijnen Vorſten ten allen tijde getrouw. Zijne ſchilderſtukken zijn niettalrijk; doch zijn *Daedalus en Icarus*, het *Bad van Paul en Virginia*, eene

Leda, en de fraaije ordonnantie, door MASCARD in 't koper gebragt, de *Vergiffenis* getiteld, zijn niet vergeten en worden door onderscheidene platen in het geheugen bewaard.

Maar vooral onderscheidde zich deze Kunstenaar door zijne oordeelkundige werken en zijne groote ondernemingen in plaatsnijkunst. De *Annales du Musée et de l'Ecole moderne*, — *la vie des Peintres celebres* en het werk van ieder hunner in omtrek gegraveerd; het numismatisch gedeelte van de Reis van *Anacharsis* en vooral de *Antiquités de* STUART, met dergelijke platen versierd, geven den Heer LANDON onwedersprekelijk regt op de erkentenis van het hem overlevend geslacht. Hij laat een' zoon na, die, gelauwerd als hij in de school der schoone kunsten, met goeden uitslag de bouwkunde beoefent, waarin hij het onderwijs van den beroemde PERCIER mogt genieten. De Heer GRANET, reeds bij het leven van den Heer LANDON, tot adjunct-honorair bij het Museum in deszelfs post benoemd, zal hem nu opvolgen en alzoo die bekwame Schilder onherroepelijk in Frankrijk zich vestigen, waarvan Italie ons gedurig dreigde te berooven.

ZWOLLE *den 14den Maart.* Heden overleed alhier de Heer Mr. LUBBERTUS RIETBERG, die slechts den ouderdom van 42 jaren mogt bereiken, en als een gelukkig en waardig beoefenaar der Dichtkunst uit de schole van FEITH, — indien het geoorloofd is, deze benaming uit het gebied der eene kunst in de andere over te brengen, — op den Nederlandschen zangberg bekend was. In 1808 gaf hij zijn gedicht, *het Geluk der Liefde* getiteld, uit, dat veel opgang maakte, waarop twee jaren later zijne *Lentelooveren* volgden. In 1814 verscheen 'er van hem een bundel onder den titel van *Poezij* en eindelijk in het laatst verloopen jaar een onder dien van *Dichtbloemen*, terwijl zijne zangster, zoo in den *Muzen-Almanak* als in enkele losse stukjes, zich buitendien in het openbaar heeft laten hooren. Behalve in de Regten, tot welker Doctoraat hij in het jaar 1806 te Groningen bevorderd werd met eene Verhandeling: *de vi ac efficacia Librorum Mercatoriorum*, (*) was hij drie jaren vroeger

(*) Zie een verslag van deze fraaije inaugurele Verhandeling *Algem. Konst- en Letterbode* 1806 2de Dl. bl. 264 tot 268.

Digitized by Google

ger aan dezelfde Hoogeſchool tot *Artium liber. Mag. et Phil. Dr.* gepromoveerd, na verdediging eener *ſylloge obſervationum phyſicarum.*

UTRECHT *den 17den Maart.* De verjaardag der Utrechtſche Academie, zijnde gewoonlijk den 26ſten van deze maand, is nu, wegens het op dien dag invallende Paaſchfeest, en de op handen zijnde Paaſchvacantie, op heden plegtig gevierd. De Hooggel. Hr. JANUS RICHARDUS DE BRUEYS, *Juris Doct. et Prof.*, hield eene Redevoering: *de Oeconomia politica, ſi prudenter colatur, optimo proſperitatis civium ac civitatis praeſidio*, behelzende een betoog: „dat eene voorzigtige beoefening der Staatshuishoudkunde den besten waarborg oplevert voor de welvaart van den burgerſtaat." Bij deze gelegenheid deelde hij, met gepaste aanſpraken, de behaalde eereprijzen uit, welke toegewezen waren, door de Faculteit der Geneeskunde, aan SALOMON PIETER SCHELTEMA, *Med. Cand.* alhier, door die der beſpiegelende Wijsbegeerte en Letterkunde, aan WILLEM MUURLING, *Lit. Cand. et Theol. Stud.* alhier, en door die der Godgeleerdheid, aan CORNELIS HOOIJER, *Theol. Cand.* alhier; als mede de vereerende Getuigſchriften, welke de Faculteit der Beſpiegelende Wijsbegeerte en Letterkunde had toegekend aan JACOB CORNELIS VAN THIELEN, *Lit. Cand. et Jur. Stud.* en aan JOHANNES FREDERICUS WETTER, *Lit. Cand. et Theol. Stud.* beide mede alhier. Eindelijk droeg hij de waardigheid van *Rector Magnificus* over aan zijnen door Z. M. den Koning benoemden opvolger, den Hooggel. Heer BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN, *Med. Doct. et Prof.* Het *Secretariaat* van den Academiſchen Senaat is, ter dezer gelegenheid, overgegaan van den Hoogeerw. Heere JODOCUS HERINGA, Ez. *Theol. Doct. et Prof.* op den Hooggel. Heer CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT, *Juris Doct. et Prof.*

LEYDEN. Tot Buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Natuur- en Wiskundige Wetenſchappen, is aan deze Hoogeſchool aangeſteld de Heer J. VAN DER HOEVEN, tot hier practiſerend Geneesheer te Rotterdam en Lector bij het Bataafſch Genootſchap der Proefondervindelijke Wijsbgeerte aldaar. Zijne belang-

Digitized by Google

rijke geſchriften over de Natuurlijke Hiſtorie in het algemeen en over de Zoölogie in het bijzonder, boezemen eene hooge verwachting in, van hetgeen hij, door de in 's Rijks Muſeum alhier voorhanden zijnde ſchatten van Zoölogiſche voorwerpen in ſtaat geſteld, om zijne naſporingen voort te zetten, tot bevordering van kennis en wetenſchap zal kunnen medewerken.

J. M. KEMPERS

VERDIENSTEN OMTRENT DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

(Ontleend uit de Aanſpraak, gedaan ter opening der laatst gehoudene Algemeene Vergadering der Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden, door derzelver Voorzitter Profeſſor M. SIEGENBEEK.)

Geen der voorwerpen, die tot den omvang der Nederlandſche Letterkunde behooren, de taal-, dichtkunde, namelijk, welſprekendheid en geſchiedenis, was onzen Kemper vreemd; wat zeg ik? werd niet op eene loffelijke wijze door hem beoefend. Hoe veel werks hij van de grondige kennis zijner moedertaal maakte, blijkt niet ſlechts uit zijne uitgegevene ſchriften in dezelve, waarin hare keurigheid, zuiverheid en rijkdom heerlijk uitblinken; maar hiervan draagt ook zijne rijk voorziene boekerij getuigenis, waarin men geen belangrijk werk, tot het vak der Nederduitſche taalkunde behoorende, vergeefs zal zoeken. Desgelijks treft men in dezelve eene fraaije en uitgelezene verzameling van de beste werken onzer vaderlandſche dichteren aan, ten duidelijken bewijze, dat haar bezitter de Nederlandſche dichtkunst op hoogen prijs ſtelde, en met een' fijnen en geoefenden ſmaak voor dezelve was toegerust. Dan nog veel heerlijker wordt dit blijkbaar, wanneer wij acht geven op de onderſcheidene gelukkige proeven van eigene beoefening dier dichtkunst, welke hij heeft nagelaten. Het zij mij vergund, tot ſtaving van het gezegde, en tevens tot veraangenaaming mijner voordragt,

uit

uit twee derzelve eenige regels voor u bij te brengen. In het dichtſtuk, waarmede Kemper, naauwelijks achttien jaren oud, de nagedachtenis van den onſterfelijken Nieuwland vereerde, ontmoet men, onder anderen, deze, naar mijn gevoel althans, waarlijk ſchoone en treffende plaats.

Zoo ſlaat een herfstorkaan de rijk beladen halmen,
Bij 't naadren van den oogst, gevoelloos, woedend neêr.
Vergeefs doet gij de lucht van uw geſchrei weêrgalmen;
Geen klagt, o landman, geeft u oogst of halmen weêr:
Hun rijpheid deed vergeefs u geen gevaar meer duchten.
't Geluk der menſchen en hun grootheid is een droom.
Wij dachten ook, als gij; wij zagen ook reeds vruchten;
Wij vreesden ook geen leed; — en hier, hier ligt de boom.
Wie kan, o God, uw' wil, zoo altoos goed doorgronden!
Hoe duister is de nacht, die uw beſluiten hult!
Zoo Godlijk ſchoon een bloei, als immer werd gevonden,
En toch de hoop op oogst, op vrachten niet vervuld.
Maar neen, zoo rijk een boom was niet geſchikt voor de aarde,
Hij werd, tot ſchooner bloei, in beter hof verplant:
Verplant, daar waar zijn vrucht nog rijzen zal in waarde;
Waar nimmer woeste ſtorm een eeuwge lente bant.

Hebt gij, bij het hooren dezer regelen, uwe ziel zacht geroerd en bewogen gevoeld, gij zult al het vuur der hartelijkſte vrijheids- en vaderlandsliefde, 't welk in Kempers borst altijd heerlijk blaakte, in de uwe ontvonkt gevoelen onder de mededeeling der volgende regelen uit zijnen krachtigen Lierzang *op de overgave der Sleutels van Vliſſingen aan* Buonaparte, toen eerſten Conſul der Franſche Republiek, in Julij des jaars 1803.

Is 't waar? moet ik 't gerucht gelooven?
Of heeft weêr nijd zijn' dolk gewet?
O mogt mijn hart zich 't laatst beloven,
Mógt Neêrland vrij zijn van die ſmet!
Neen, 't is vergeefs den dag ontweken:
'T is waar, de roem der Zeeuwſche ſtreken

Heeft slaafs een' vreemden heer erkend:
En hoe? — Vergeefs het ons, o Vaadren!
Bedorven bloed stroomt in onze aadren:
Een Belg was 't werktuig dier ellend'.

Maar kan een Belg zich zoo vergeten,
Zoo gansch ontaard zijn van zijn stam?
Zou ergens dan een Belg niet weten,
Uit welk een heerlijk bloed hij kwam?
Zou 't laatst, dat Neerlands hoogmoed streelde,
Dat Everts en Ruiters teelde,
En de eer was van 't Bataafsche strand?
Nu vrije burgers kruipen leeren?
Neen, die zoo diep zich kon vernéeren,
Noemt Zeeland nooit zijn Vaderland.

Zijn vaderland? helaas! vergeten
Is haast die naam bij ons geslacht.
Het mag geen volk, geen land meer heeten,
Dat slaafs bukt voor een vreemde magt.
Waar zijn die tijden heengevlogen,
Toen ons, aan 't Spaansche juk ontogen,
Heel de aardbol met bewondring zag?
Toen, onder Ruiters krijgshamieren,
De Theems zijne overs zag ontvlieren
Door 't planten der Bataafsche vlag.
Waar is de deugd dier eedle helden,
Die de Amstelstad met eerbied noemt,
Die 's Prinsen eerzucht palen stelden,
Door Wilma voor altijd beroemd?
'K zie al hun werk met voeten treden;
Zij hebben zonder vrucht gestreden,
Vergeefs der Belgen roem gezocht.
'K zie d' Amstel 't eerloof van zich weren,
Dat, bij hun achtbaar stadwaarts keeren,
De fierheid om zijn' schedel vlocht.

Ik kan mij niet weêrhouden bij deze, de gloeijendste geestdrift voor vrijheid en onafhankelijkheid ade-

ademende, coupletten, die den aanhef van dezen echt Vaderlandſchen Lierzang uitmaken, nog het volgende uit het ſlot te voegen.

Doch kruipt, ontaarde landgenooten!
Eens zult gij treuren om uw lot:
Gaat zelf den dolk in 't hart u ſtooten;
Wordt, daar gij 't wilt, Europaas ſpot:
Vergeet vrij, wat gij waart voor dezen,
Wat gij, met grootheid, nog kondt wezen;
Knielt neder voor den Corſicaan;
Smeekt needrig van dien God ontferming;
Biedt hem, tot loon van zijn beſcherming,
Den Vorstenhoed eerbiedig aan.

Rukt om der Vaadren achtbre graven,
De wind verſtrooi de heilige asch
Van hen, wier bloed, o vuige ſlaven!
De prijs eens van uw vrijheid was.
Maar, als uw handel dan gaat kwijnen,
Der vaadren ſchatten dan verdwijnen,
Gij 't ſpel zijt van uitheemſchen nijd;
Wanneer uw dammen dan bezwijken,
Antwerpen op uw' val zal prijken;
Ziet dan terug op dezen tijd.

Wat dunkt u, verdient hij, die zijn gevoel, op die wijze, in zangen wist uit te ſtorten, niet, met volle regt, in den rang der echte dichteren geſteld te worden? — Als redenaar intuſſchen ſtaat Kemper, naar het oordeel van alle bevoegde regteren, op een' nog hoogeren trap, en is hij ten volle waardig onder de fieraden der Nederduitſche welſprekendheid geteld te worden. Als zoodanig maakte hij zich, met den grootſten lof, kenbaar in die aanzienlijke Vergadering van 's Lands Staten, waar hij zoo wel de uitmuntende begaafdheden van zijnen rijk bedeelden geest, als zijne wijsheid en oprégte vaderlandsliefde, telkens, op het heerlijkſte deed uitblinken; als zoodanig maakte hij zich, ook voor de laatſte nakomelingſchap, kenbaar door zijne uitgegevene Re-

Digitized by Google

devoeringen en schriften, en vooral door zijne overschoone Redevoering *over den invloed van een onafhankelijk Volksbestaan op de beoefening der letteren*, door zijnen kundigen lofredenaar van der Palm, met regt, als zijn meesterstuk geroemd. — En, dat hij insgelijks onder de grondigste kenners en wijsgeerigste beoefenaars der Vaderlandsche Geschiedenis eene eervolle plaats verdient, daarvan zou, al waren 'er geene andere bewijzen voorhanden, alleen het gedeelte uit zijnen brief aan zijnen vriend, den edelen H. H. Klyn, voor diens dichtstuk *de Heldendood van de Ruiter* geplaatst, genoegzaam bewijs leveren, Daarin toch heeft hij het juiste oogpunt, waaruit men de vroegere geschiedenis van ons Vaderland te beschouwen heeft, de bron, waaruit de plaats gehad hebbende partijschappen natuurlijk ontspringen moesten, en dien gulden middenweg tusschen eene afgodische toejuiching, of lasterlijke onteering van de voornaamste hoofden der beide partijen, dien grondige geschiedkennis en wijze gematigdheid ons gebiedend ter bewandeling voorschrijven, met zoo veel duidelijkheid en overtuigingskracht aangewezen, dat uit deze weinige bladen meer, ware staatkundige wijsheid, dan uit menig geleerd foliant, te ontleenen is. Maar ook zijne lessen, vooral die over het Staatsregt, leverden van hetzelfde voor zijne toehoorders de overvloedigste bewijzen. Daarin toch hield hij (gelijk onze schrandere van der Palm zeer juist heeft aangemerkt) altijd gewoon dezelve naar de behoeften van den tijd in te rigten, zich, bij gepaste gelegenheden, opzettelijk bezig met voorlang besliste, maar in de laatste dagen door sommigen op nieuw ter baan gebragte, en in een geheel verkeerd licht geplaatste geschilpunten uit de staatkundige geschiedenis der zestiende en zeventiende eeuw, als daar zijn het regt, waarmede de Nederlanders Filips hebben afgezworen, de wettigheid, of onwettigheid der over Oldenbarneveldt gehoudene regtspleging, het prijzenswaardige, of laakbare der geweldige maatregelen, door Willem III tegen eenige Hollandsche Staatsleden en de stad Amsterdam genomen, door de fakkel der geschied-, regtskunde en wijsbegeerte in dat licht te herstellen, waarin zij door de kundigste en onpartijdigste mannen voorlang geplaatst waren; en verzuim-

zuimde ook niet, ten einde zijne toehoorders door geen ijdel gebrom van woorden mogten verſnorkt worden, hen te onderrigten, dat het meeste, dat, op hoogen toon, als nieuw werd voortgebragt, reeds voor vele jaren wederlegd werd, en hun in 't bijzonder het weinig bekend, maar voortreffelijk werkje aan te bevelen, door den ſchranderen Amſterdamſchen Regtsgeleerde H. Calkoen, reeds in den jare 1773, onder den titel van: *Oldenbarneveldts eer verdedigd tegen den Advocaat der Vaderlandſche Kerk*, in het licht gegeven; een werkje, waarvan in de jongst dusgenaamde *Opheldering en over de Regtspleging van Oldenbarneveldt*, voorzigtigheidshalve of om andere redenen, die wij liefst niet onderzoeken, met geen enkel woord gerept wordt, niettegenſtaande de geheel onbeduidende, en door Calkoen, in hunne nietigheid, op het zegevierendst ten toon geſtelde bewijzen van den zich noemenden *Advocaat der Vaderlandſche Kerk*, als geheel beſliſſende bewijsgronden, worden afgeſchreven (*).

Zoo is het dan, maar ik meen, uit het voorgeſtelde ten volle blijkbaar, dat onder de groote en uitſtekende verdiensten, welke Kemper in alle opzigten, omtrent het Vaderland en de letteren bezit, ook die geteld moet worden, van den gansſchen omvang der Nederlandſche Letterkunde met het gelukkigst gevolg beoefend te hebben, en zijn verlies derhalve voor deze Maatſchappij, die aan zijnen verlichten ijver voor dezelve zoo veel te danken had, ook uit dien hoofde dubbel ſmartelijk moet vallen.

VER-

(*) Zie de genoemde *Opheldering*, bl. 66—68, en de wederlegging van het aldaar bijgebragte bewijs in *Oldenbarneveldts eer verdedigd* enz. bl. 124—199. Over de zaak van J. Mom en E. van Boebergen, op bl. 67 mede vermeld, leze men de *Bijvoegſelen* van den Heer van Wijn op Wagenaars *Vaderl. Hiſtorie* X deel, bl. 109—111, aangehaald door den Hoogleeraar Kluit in zijne *Hiſtorie der Hollandſche Staatsregering*, III deel, bl. 138, tot wien de Heer da Coſta alleen goedgevonden heeft zijne lezers te verwijzen. Ik twijfel niet, of ieder onpartijdige zal, na de lezing van het geval bij van Wijn, mij gereedelijk toeſtemmen, dat daaruit een krachtig bewijs tegen het beweerde van den Heer da Coſta te ontleenen is.

Digitized by Google

VERSLAG

VAN DEN

MINISTER van BINNENLANDSCHE ZAKEN,

NOPENS DEN TOESTAND DER

HOOGE, MIDDELBARE en LAGERE SCHOLEN,

OVER 1824, GEDAAN AAN

HEDEN MOG. DE STATEN GENERAAL.

(Vervolg en Slot van bladz. 174.)

Hooge Scholen.

Vraagt men, wat aan eene Hooge School hare beroemdheid geeft, zoo is het antwoord duidelijk, dat zulks geschiedt, door het bezit van Hoogleeraren, dien naam waardig. Vindt men onder hen mannen, wier geest zich verheft boven den hunner tijdgenooten, die aan de wetenschappen nieuwe wegen openen, en de reeds betredene paden met een onverwacht licht bestralen, die vonken van geestdrift weten mede te deelen aan al wat hen omringt, en krachtig werken op de ziel van edele jongelingen, om hen aansporen tot al wat schoon en goed is, dan gewis kan het eene Hooge School niet aan roem ontbreken. Maar hoe ongelukkig, wanneer de dood dusdanige mannen komt wegrukken.

Aan de Leydsche Hooge School, welke als nog met weemoed dacht aan het verlies van haren Bruggmans en haren Borger, moest in 1824 weder het ongeval overkomen van een harer grootste sieraden te verliezen. De slag echter, die haar dezmaal Kemper ontrooide, trof haar niet alleen, — Die slag trof den Staat, en werd smartelijk gevoeld in de harten van allen, die het wel meenen met regt, met vaderland en vrijheid.

Het is hier de plaats niet, om in den lof van dezen algemeen geachten man uit te weiden. Hier valt alleen te betuigen, dat een zoo verdienstelijk man aan de Vaderlandsche jongelingschap zoo ontijdig is ontrooid. Mogen medeburgers zijne lessen, moge zijn voorbeeld, zoo krachtig op die jongelingschap hebben gewerkt, dat vele zijner leerlingen, zijn voetspoor volgende, de beginselen, van hem ontvangen, voortplanten en die met gelijke wijsheid en ma-

Digitized by Google

matigdheid doen houden op de leerſtoelen, in de pleitzalen en in de raadsvergaderingen!

Gelukkig is het echter, dat de geest van gematigdheid, welke Kemper bezielde, in zekeren zin kan beſchouwd worden als een gevolg van onze inſtellingen, en daarom ook op alle onze Hooge Scholen heerſchende is. Aan de Hoogleeraren op dezelve wordt een groot vertrouwen geſchonken; de vorming der jeugd wordt hun aanbevolen, als aan mannen daartoe best bevoegd, wier daden en lesſen men niet noodig heeft zorgvuldig te beſpieden. Men mag zeggen, dat zij aan dit geſchonken vertrouwen met waardigheid beantwoorden.

Het aantal jonge lieden, dat de Hooge Scholen bezoekt, is nog ſteeds toenemende, blijkens den hierbij gevoegden ſtaat. Men zou ligtelijk kunnen vermoeden, dat de verſchillende ſtanden der Maatſchappij, voor welke de jonge lieden zich voorbereiden, welhaast geene opene plaatſen genoeg zullen aanbieden, om hen optenemen, en om hun een' werkkring te verſchaffen aangenaam voor henzelven en nuttig voor anderen.

Maar men behoort, bij de waarneming van dit verſchijnſel, niet uit het oog te verliezen, dat 'er thans meer wetenſchappelijke kennis in de Maatſchappij vereischt wordt, dan wel vroeger, niet alleen uithoofde van het veranderde ſtaatsregt, maar voornamelijk, omdat de vorderingen in handel en nijverheid thans met de voortgangen der wetenſchap in een naauw verband ſtaan. Het is daarom te wenſchen, dat de wetenſchappen, in derzelver toepaſſing op de nuttige kunſten, meer en meer mogen beoefend worden, voornamelijk door die jonge lieden, wier ouders tot de nijvere klaſſen van ingezetenen behooren.

De Hoogleeraren in de Wis- en Natuurkundige Faculteiten, hebben goede gelegenheid, om de toepaſſing der wetenſchappen op de nuttige kunſten aantetoonen, en het is te verwachten, dat zij zoodanige burgers zullen vormen, die in het werkelijk leven nieuwe bronnen van welvaart zullen kunnen openen, ofte wel aan de reeds beſtaande eene veranderde en meer doelmatige leiding zullen kunnen geven.

De ſtaat van het onderwijs in de verſchillende vakken, bleef nagenoeg dezelfde en gelijk die in vroegere rapporten is geſchetst. Enkele bijzonderheden mogen hier echter hare plaats vinden. Te Leuven kreeg het *Clinicum* voor de Verloskunde eene meerdere vastigheid, in evenredigheid van deszelfs grootere uitbreiding. Te Utrecht werden de lesſen over de Chirurgie en Pharmacie, door de Chirurgijns- en Apothekers-leerlingen, en de laatstgenoemde lesſen daarenboven, door de kweekelingen van het Groot Militair Hospitaal, in aanzienlijken getale bijgewoond, en levert dit

dus

dus een voorbeeld op, hoe het nut der Academische lessen kan uitgebreid worden.

Wat de gebouwen betreft, zoo heeft men te Leyden een nieuw *Theatrum* gesticht voor de proefondervindelijke Natuurkunde. Te Utrecht is de Groote Gehoorzaal aanmerkelijk verbeterd en, hoewel zonder pracht, eenvoudig en doelmatig ingericht. Te Luik werd mede de groote Gehoorzaal voltooid. Dit is een merkwaardig gedenkteeken van Bouwkunst, dat met geringe kosten heeft kunnen opgerigt worden, door gebruik te maken van de groote hoeveelheid bouwstoffen, welke de afbraak van een verlaten gebouw, welks plaats de Gehoorzaal beslaat, aan de hand gaf. In de maand October werd dezelve plegtig ingewijd met eene rede, geschikt om onze instellingen van onderwijs naar waarde te doen schatten.

Eenige Academische Verzamelingen mogten zich ook weder verheugen in eene buitengewone uitbreiding. De Boekerijen kregen allen van 's Konings mildheid eene toelage tot aankoop van boeken, uit de verkocht wordende *Bibliotheca Meermanniana*, welke zoo rijk was in zeldzame werken.

Het Kabinet voor de Archaeologie, dat te Leyden bestaat, en reeds uitmunt door belangrijke overblijfsels van de Braminsche Godsdienst, welke vroeger op Java heerschende was, bekwam ook weder dit jaar nieuwe aanwinst. De Majoor Humbert, die eene zending op de kust van Barbarijen heeft vervuld, had het geluk, van daar mede te brengen, niet alleen aanzienlijke Gedenkstukken van Romeinschen, maar ook andere van Punischen oorsprong, en daaronder zeer zeldzame, met Punische opschriften voorzien, hoedanige in eene vroegere verzameling, in 1821 van hem aangekocht, ook reeds voorhanden waren. Het strekt den Hoogleeraar Hamaker tot eer, dat hij deze opschriften, in eene genoegzaam onbekende taal geschreven, met veel waarschijnlijkheid heeft weten te ontcijferen. Ook is dit Kabinet verrijkt met fraai bewaarde Egyptische Gedenksteenen, geheel beslagen met Hieroglyfiesch schrift, op welke het van belang zou zijn de middelen van verklaring toetepasten, in welker ontdekking een Fransch geleerde schijnt geslaagd te zijn.

Het Kabinet van Anatomie te Luik, en dat van Natuurlijke Historie, te Utrecht, ontvingen ook meer of min aanzienlijke vermeerderingen. Maar voornaal verrijkte zich 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leyden, door bezendingen uit den Oost-Indische bezittingen van den Staat. Deze bezendingen zijn niet alleen uitgebreid, maar de voorwerpen zijn alle met de uiterste zorg behandeld en bewaard, terwijl de nieuwheid van vele de grenzen der wetenschap zal helpen uitbreiden. De eer van het verzamelen der voorwerpen, welke deze bezendingen uitmaken, komt toe aan

twee

Digitized by Google

twee uitſtekende jonge geleerden, de Heeren Kühl en van Haſſelt, door den Koning, als Natuuronderzoekers naar Oost-Indie gezonden, doch die beide helaas! in dat warme klimaat een ſlagtoffer zijn geworden van hunne te groote inſpanning en van hunne onbegrensde zucht voor de wetenſchap.

Moge den nieuwen Natuuronderzoekers, die zich thans gereed maken, om den geſtaakten arbeid weder optevatten, een gunstiger lot te beurt vallen! Alsdan zullen de voortbrengſelen onzer Volkplantingen welhaast even goed bekend zijn, als die van den eigen grond; alsdan ook zullen hoogstwaarſchijnlijk nieuwe wegen en middelen openbaar worden tot uitbreiding van nijverheid en handel, en tot vermenigvuldiging van velerlei genietingen.

Zoo zal het naauwe verband tuſſchen den bloei der Wetenſchappen en dien des Lands meer en meer blijken, en zoo zullen de uitgaven, welke uit 's Rijks kas geſchieden, ten einde onder alle ſtanden van ingezetenen nuttige kennis te verſpreiden, gezegende vruchten ten gevolge hebben, zigtbaar in eene toenemende welvaart der Maatſchappij.

STAAT van het aantal Studenten, aanwezig op den 1ſten November 1824, bij de onderſcheidene Faculteiten van iedere Hoogeſchool.

Hoogeſcholen.	Godgeleerdh.	Regtsgeleerdh.	Genees kunde.	Wis- en Natuurk.	Letter.	Totaal.
Leyden . . .	70	104	51	3	171	399
Utrecht . . .	102	105	19	25	163	414
Groningen.	74	71	42	20	91	298
Leuven . . .	„	152	56	54	79	341
Luik	„	160	77	89	146	472
Gent	„	131	119	42	68	351

AANMERKINGEN. Het getal der Studerenden aan de Athenaea, bedroeg ten zelfden tijde te Franeker 39, te Amſterdam (?), en te Deventer 30.

PROGRAMMA

De Gedeputeerde Staten van de Provincie Vriesland, ſtellen ter beantwoording voor, de volgende vraag:

„ Hoedanig behoort te worden ingerigt een Gesticht, „ in hetwelk, op eene doelmatige wijze, kunnen worden „ verpleegd ongeveer *vijftig* Krankzinnigen van beiderlei „ geſlacht, en van onderſcheiden, zoo wel behoeftigen als „ meer gegoeden ſtand en jaren; zoowel dezulken, welke,

„ door

Digitized by Google

„ door deskundigen, voor ongeneeslijk als geneeslijk, wor„ den gehouden?"

Tot verdere inlichting van den Schrijver diene:

Dat men het Gesticht verlangt te vestigen buiten, doch in de nabijheid of in den omtrek eener stad.

Dat men in de beschrijving van het Etablissement, behalve de grootte en den aanleg van het terrein, wenscht opgegeven en omschreven te vinden, het aantal, de grootte, plaatsing en inrigting der vertrekken van het gebouw of de gebouwen, vergezeld van zoodanige naauwkeurige Teekening of Teekeningen van het geheel en der deelen, als tot een duidelijk begrip van de inrigting en bouwing kunnen strekken.

Dat wel aan den eenen kant, bij de beschrijving, de meest mogelijke eenvoudigheid en min kostbaarheid in den aanleg van het Gesticht en de Administratie, behoort te worden in acht genomen, doch dat, daar het doel van de daarstelling van zoodanig Gesticht, onder anderen, is, om het lot van de genoemde ongelukkigen, zooveel doenlijk, te verzachten, en dezelve, zoo mogelijk, te herstellen, echter, aan den anderen kant, de best geoordeelde middelen behooren te worden opgegeven, door welke dat doel zoude kunnen worden bereikt.

En eindelijk, dat het antwoord moet worden geschreven in de Nederlandsche of in de Fransche taal, met eene duidelijke en leesbare hand, onderteekend met met eene spreuk en vergezeld van een verzegeld billet, inhoudende dezelfde spreuk en den naam des Schrijvers, en vóór den 1 Januarij 1827, vrachtvrij, moet worden bezorgd aan het Gouvernement te Leeuwarden.

Ingevalle het verlangde stuk van het oogmerk der uitschrijvers zoodanig voldoet, dat hetzelve tot grondslag van het op te rigten Gesticht, kan dienen, bieden Gedeputeerde Staten, aan den vervaardiger eene Remuneratie aan van *twee honderd en vijftig guldens*, of bijaldien hetzelve slechts gedeeltelijk daartoe kan strekken, maar toch zoo, dat door hetzelve eene nadere uitschrijving onnoodig wordt, eene premie van *één honderd en vijf en twintig guldens*, welke laatste remuneratie ook zal worden toegekend aan den vervaardiger van zoodanig stuk, dat het best gekeurde het naaste in waarde bij zal komen; terwijl de naambriefjes, behoorende bij de niet bekroonde stukken, ongeopend zullen worden verbrand.

Leeuwarden den 14 Maart 1826.

De Gedeputeerde Staten voornoemd:

J. AEBINGA VAN HUMALDA,

Ter ordonnantie van dezelve

D. B. VAN DER HAER.

STER-

Digitized by Google

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

KONSTANTINOPEL *den 10den Februarij.* Hier heeft men sinds gisteren drie schokken van Aardbeving gevoeld, waarvan de eerste omtrent 8 u 17' hevig was, de slingeruur werken deed stilstaan, en hangende lampen in eene slingerende beweging bragt; een dof geluid, dat eenige minuten aanhield, volgde op den schok; de tweede 4' na middernacht was veel zwakker, doch de derde ten 4 u 7' des morgens evenaarde den eersten in sterkte, doch niet in duur. In een der wijken Balat zijn eenige oude steenen gebouwen ingestort, gelijk ook te Scutari, waar deze schokken nog sterker gevoeld zijn. Uithoofde men in de gansche stad en den omtrek deze Aardbeving ontwaard werd, ducht men, dat in de binnenlanden van Azie veelligt groote onheilen door dezelve gesticht zijn. Van Aleppo had men berigt, dat de schokken daar weder begonnen waren.

PARIJS. De Heer Gambart, Sterrekundige te Marseille, heeft in den avond van den 9den Maart, eene zeer kleine Komeet ontdekt in het Sterrebeeld de Walvisch. Zij is onzigtbaar voor het bloote oog, zonder staart en zonder oogenschijnlijke kern. Tegen 9 ure des avonds was hare regte opklimming 2° 31' — 10" tot hare Noordelijke afwijking. Het maanlicht en een bewolkte hemel, hebben aan de Parijsche Sterrekundigen nog niet veroorloofd, deze Komeet waartenemen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	29. 8	47	W. N. W.	bewolkt, zeer windrig.
	29. 8	40	W.	
	29. 8	42	W. N. W.	
16	30. 0½	43	N. W.	bewolkt, windrig, op den middag iets buijig, 's avonds helder.
	30. 1½	48	N. N. W.	
	30. 3	35	N. W.	
17	30. 3½	32½†	N. W.	helder.
	30. 3½	42	W. N. W.	
	30. 3	32	N. W.	
18	30. 2	43	W.	's morg. windrig, bewolkt, voorm helder, namidd. bew., 's avonds helder.
	30. 1½	46	W. t. Z.	
	30. 2	46	W. N. W.	
19	29. 7	42½	Z. W.	voorm regen, verder bewolkt, zeer windrig, 's avonds buijig, met hagel.
	29. 7	43	W.	
	29. 7½	40	N. N. W.	

† 's morgens ten 6 ure 26 gr.

BA-

1826. Maart.	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 7½	40	N. N. W.	wolken, zeer windrig, een
	29. 8	41	N. t. W.	weinig buijig, 's avonds be-
	29. 8	40	N. N. O.	trokken, met regen.
21	29. 9	42	N. O. t. N.	harde wind, voormiddag be-
	29. 9	47	N. N. O.	trokken, namidd. bew., 'sav.
	29. 8½	41	O. N. O.	betr., 's nachts met regen.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, is van de pers gekomen en alom verzonden:

1. M. DE JOUY, *De Kluizenaar in Italie*, of Aanteekeningen en Aanmerkingen op de Zeden en Gewoonten der Italianen, in het begin der negentiende Eeuw, 3 Deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignetten.
2. SATURNUS, *Gedenkwaardigheden uit den Ouden en Nieuwen Tijd*, 4 Deelen kompleet
3. *De Nieuwe Trenck, of de Gedenkschriften van den Baron* DE KOLLI, betrekkelijk tot zijne geheime Zending, enz. één Deel kompleet, met gegr. titel, vignet en portret.
4. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, Jaargang voor 1825 kompleet.

1826, No. I.

Het tweede stuk van dezen Jaargang is ter perse, en zal met primo April het licht zien.

5. BISCHOFF, *de Geestenbezweerders in de Negentiende Eeuw*, of de Gevolgen van het geloof aan Tooverkunst en Spookerijen, één Deel, kompleet met platen.
6. De Hertogin *de la Vallière*, of de Levensgeschiedenis van eene der Minnaressen van *Lodewijk XIV*, door Mevrouw DE GENLIS, één Deel kompl., met gegraveerden titel en vignet.
7. J. J. GOSSELIN, *Alphabetische Naamlijst der Gemeenten en derzelver onderhorigheden*, uitmakende het KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, enz. enz. 1ste Deel.

Het 2de en laatste deel is ter perse, en zal zoo spoedig mogelijk volgen.

8. *Historische Archief*, of Verzameling van Echte stukken van Koningen, Vorsten, Staatsmannen en vermaarde Personen der Negentiende Eeuw, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK, No. I.
9. A. L. BARBAZ, *Weelde en Verval, of het Amsterdamsch Parijs.* — Hekeldicht.

DRUKFEIL.

In het berigt van de Redevoering, den 3 Maart, l. l. gehouden, door Prof. Royaards geplaatst in den *Letterbode* van den 10 dezer, staat: *Theologica historica* in plaats van *Theologia historica*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 13. *Vrijdag den 31ſten Maart.*

BERIGTEN.

PARYS. De Heer LESCHENAULT DE LA TOUR, Natuurkenner en Reiziger, is dezer dagen alhier in den ouderdom van 52 jaren overleden. Om in zijn' lof uitteweiden, is het voldoende zijne voornaamſte reizen te herinneren. Met kapitein BAUDIN vertrok hij in 1800, en keerde, eenige jaren na het volbrengen van dien togt, alleen terug, daar zijne ziekelijke toeſtand hem genoodzaakt had op Timor te blijven. In 1814 vertrok hij naar Calcutta en Ceilon, en zes jaren later met een zending naar Cayenne. Hij was een der nu levende reizigers, die van den aardbol het grootſte deel hebben doorkruist. De *voyage aux terres-Australes* en de *Memoires du Muſeum d'Hiſtoire Naturelle* bevatten verſcheiden zijner waarnemingen, en de Koninklijke Plantentuin bezit rijke verzamelingen, die de vrucht zijner reizen voor de natuurlijke wetenſchappen uitmaken.

AURICH *den 7den Maart.* Heden overleed alhier de beroemde geſchiedkundige de Heer Mr. TILEMAN DOTHIAS WIARDA, Ridder van de Guelphen-

Digitized by Google

orde en Koninklijk Groot-Brittannisch Hanoverſche Hofraad, Lid van de derde Klaſſe des Koninklijk Nederl. Inſtituuts, van de Koninklijke Maatſ. van Wetenſchappen te Göttingen, en van het Groninger Genootſchap *pro excolendo jure patrio*. Hij bereikte den ouderdom van bijna 80 jaren, en bewees in onderſcheidene hooge ambtsbetrekkingen Oost-Vriesland groote diensten. Zijne *Vollſtändige Ostfrieſiſche Geſchichte*, waarvan van 1791 — 1816 10 deelen het licht zagen, zal hem ten allen tijde een' onderſcheidenden rang onder de geſchiedſchrijvers verzekeren, zijn *oud Vriesch Woordenboek*, en zijn werk over de Duitſche Voor- en Toenamen, hem onder de geleerde uitleggers van oude Vrieſche taal en wetten, ook in het naburig Nederland, doen tellen, terwijl zijne *Codex* over het Oostvriesch Landregt en onderſcheidene andere regtsgeleerde geſchriften, hem als een hoogst verdienstelijken beoefenaar van het Duitſche regt aan de nakomelingſchap zullen overbrengen. (*)

LEYDEN *den 19den Maart*. In den ouderdom van ruim 66 jaren, overleed alhier de Hooggel. Heer J. C. KRAUSS, in leven Med. Doct. en emeritus Profeſſor bij de Geneeskundige Faculteit aan deze Hoogeſchool. Hij oefende, vóór het aanvaarden van den Academiſchen leerſtoel, te Amſterdam de geneeskunde uit, en werd in den jare 1807 te Harderwijk beroepen, om den overleden Hoogl. R. FORSTEN aldaar in het onderwijs der beſpiegelende, beoefenende en geregtelijke geneeskunde te vervangen. In het volgend jaar trad hij als zoodanig op met eene Redevoering *de medicinae ſystematicae uſu et abuſu*; en leide, in 1809 Rector Magnificus dezer Hoogeſchool geworden, in 1810 dezen post neder met eene Redevoering *de perſorutatione mentis humanae*, *maximum medico faciente ennolumentum*. Bij de opheffing dezer Academie, tijdens de inlijving in Frankrijk, ging hij tot de Leydſche over als gewoon Hoogleeraar in de Geneeskundige Faculteit, welk ambt hij tot den jare 1824 be-

(*) Zie omtrent dezen Oostvrieſchen geleerde, A. H. NIEMANN Waarnemingen op Reizen Dl. I. bl. 56 en verv., waar aan zijne verdiensten eene opregte hulde wordt bewezen. *Red.*

Digitized by Google

bekleedde, wanneer ligchamelijke zwakte hem het emeritaat deed verwerven. Sedert 1812 was hij Lid van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem, en ſedert 1819 van het Provinciaal Utrechtsch Genootſchap. Een jaar vroeger verwierf hij de gouden Medaille bij het Legaat van wijlen J. Monnikhoff voor zijne beantwoording der vraag: *over den aard en de werking der zoogenaamde zenuwmiddelen (nervina)*, welke het licht zag, gelijk ook de eerstgenoemde zijner Academiſche Redevoeringen. Spoedig volgde eene *nadere overweging van dit onderwerp*, ook door gemeld Legaat in het licht gegeven. Behalve door deze en enkele kleine ſtukken, zoo vertaald als onvertaald (*), maakte hij zich bij het Nederl. publiek als Schrijver vooral bekend door de uitgave van het werk getiteld: *Afbeeldingen der fraaiſte uitheemſche Boomen en Heesters*, waarbij hij de beſchrijving van derzelver kenmerken, voortkweeking, nuttigheden en andere bijzonderheden voegde; van hetzelve kwamen van 1802 — 1808 21 afleveringen in het licht, (†) en bij de geleerde wereld door het 1ſte ſtuk zijner *adumbrationis praxeos medicae*, dat in 1820 werd uitgegeven maar door geen nader ſtuk vervolgd. Het is hier de plaats niet omtrent zijne verdiensten als geleerde en Academisch onderwijzer in bijzonderheden te treden, maar zeker gaat het, dat hij in de tweede betrekking waarſchijnlijk nog meer nut zou geſticht hebben, indien hij meer den middenweg tuſſchen het oude en nieuwe had bewandeld, daar zijne overhelling tot het laatſte de voorſtanders van het eerſte wel verbitterde maar niet overtuigde.

Haarlem. Het ons medegedeeld Graffchrift, op den Dichter L. Rietberg, willen wij geene plaats weigeren.

EPI-

(*) Onder anderen een oorſpronkelijk ſtukje *over den aard en de geneeswijze eener Veeziekte*, die in Julij en Februarij 1814 in Utrechts omſtreken woedde; en de vertaling van een werkje over den Dauwworm, reeds in 1791 uitgegeven.

(†) Zie den aard van dit werk ontvouwd *Algemeene Konſt- en Letterbode* 1802 2de Dl. bl. 360 en 361.

Digitized by Google

EPITAPHIUM

V. CL.

LUBBERTI RIETBERGII

Poëtae vernaculi.

FEITHIADAE *hic magno fidicen* RIETBERGIUS *iste*
Proximus ingenio, proximus arte, jacet;
Quo duce, laurigeri penetravit ad ardua Pindi,
Lucet ubi paucis semita trita viris;
Natus uti patrem quem suspiciebat, ademti
In cineres cujus dona suprema tulit;
Nunc comes, egressus fluxae contagia terrae,
Elysii quo cum sancta vireta colit.

VOP. HOR. ACKER.

PROEVE

OVER HET LEVEN EN DE WERKEN

VAN

LUDWIG WILHELM GILBERT,

IN LEVEN

DOCT. DER WIJSBEGEERTE EN GENEESKUNDE, GEWOON HOOGLEERAAR IN DE NATUURKUNDE AAN DE UNIVERSITEIT TE LEIPZIG;

DOOR Dr. L. CHOULANT,

Prof. te Dresden.

Ludwig Wilhelm Gilbert, werd te Berlijn den 12 Augustus 1769 geboren. Hij was de oudste zoon van den Advocaat en Hoffiskaal bij het kamergeregt, Ludwig Dietr. Gilbert, van Ferhbellin, wiens voorouders, bij de opheffing van het Edict van Nantes, Metz verlaten en zich naar Duitsch-

Digitized by Google

Duitschland begeven hadden. Reeds als een knaap van zes jaren (op den 7 October 1775) verloor onze Gilbert zijn' vader, die hem alreede den lust tot Aardrijkskundige oefeningen, welke hij zelf zeer beminde, dermate had ingeboezemd, dat hij op eene hem voorgelegde landkaart toen reeds vrij wel te regt konde komen. Zijne moeder eene uitermate verſtandige en voortreffelijke vrouw, die hem ook overleefde, nam nu de zorg voor zijne opvoeding alleen op zich, en bragt hem in Mei van het jaar 1776 op het, eerst twee jaren vroeger geſtichte, *Philantropinum* te Desſau, waar hij het onderwijs van Campe, Baſedow, Wolke en eenige jonge Zwitſers genoot. Onder den Hoogleeraar Buſſe ontwikkelde zich zijne zucht voor de Wiskunde zeer ſpoedig, en hij maakte daarin aanmerkelijke vorderingen; ook openbaarden zich toen daar reeds de grondtrekken van zijn karakter in lateren levenstijd: vlijt en ernst in de leeruren, vrolijkheid in den tijd van uitſpanning. Met den Kunstplaatſnijder Kolbe woonde hij daar te zamen op éene kamer, waardoor zich waarſchijnlijk zijne duurzame genegenheid tot de beeldende Kunſten, met name tot de Plaatſnijkunst, ontwikkelde. In het bijzonder trok zich echter Profeſſ. Neuendorf zijner toen en ook later inderdaad vaderlijk aan. In de lente van het jaar 1786 toog Gilbert, daar zijne moeder zonder vermogen met nog vijf kinderen buiten hem overgebleven was, en hij eene toen opengevallen beurs kon genieten, naar de Univerſiteit te Halle; haalde daar door bijzonder vlijtbetoon in, wat hem door te vroegtijdig vertrek van de ſchool nog ontbrak; en maakte, in zijne vrije uren, minder gebruik van de hem toegankelijke voordeelige familie-betrekkingen, dan van den omgang met beſchaafde mannen (te weten Spatzier, Muller en Schwerin) bij wandelingen in de open lucht. Behalve op deze mannen roemde hij in latere jaren op de leſſen en onderſteuning, genoten van de Heeren Eberhard, Bartels, Karsten, Richter, Madeweis, Voigtel, Reichardt, en de beide Sprengels, van welke namelijk de nu overleden Sprengel hem gebruikte tot het verbeteren van drukproeven en hem voorts voorthielp. Zijne voornaamſte ſtudien bleven altijd

Digitized by Google

Aardrijks- en Wiskunde, en moeijelijk kon hij tot eene ſtudie, om den broode, beſluiten. Den 15 December 1794 promoveerde hij tot Doctor in de Wijsbegeerte; en begon in het daarop volgend jaar voorlezingen over de Wiskunde, later over de Natuurkunde te houden, werd voorts waarnemer op het Obſervatorium, nog in hetzelfde jaar (1795) buitengewoon Hoogleeraar, en in het jaar 1798 ook tweede Bibliothekaris. Nadat de verdienſtelijke Gren op den 26 November 1798 overleden was, werd Gilbert zijn opvolger in de leſſen over Natuur- en Scheikunde, in de redactie van de *Annalen der Phyſik*, en in het jaar 1801 ook in het gewoon Profeſſoraat der Phyſica en Chemie. In den jare 1808 ontving hij van de Univerſiteit te Greifswalde het diploma van Doctor in de Geneeskunde en in den jare 1811 het beroep als gewoon Hoogleeraar in de Natuurkunde aan die te Leipzig, hetwelk hij ook aannam. In de waarneming van dit ambt, dat hij den 26 September 1811 openlijk aanvaardde bleef hij onafgebroken en onvermoeid werkzaam tot zijn helaas! te vroeg gevolgd overlijden, 't geen op den 7 Maart 1824, des zondags avonds ten 10 ure plaats had. Des vrijdags avonds te voren had hij nog een' ſchitterenden gezelſchapskring bijgewoond, zaturdags voormiddags nog zijn gewone les gehouden, en over niets dan eene geringe onpaſſelijkheid, geklaagd, die echter weldra bleek een ſpoedige doodelijke ontſteking in de ingewanden te zijn, waaraan zijn bovendien zwakkelijk ligchaam niet lang wederſtand kon bieden.

Wij hebben met oogmerk deze uitwendige betrekkingen van Gilberts leven in zulk een kort overzigt bijeengebragt, om ongeſtoorder nu te kunnen vertoeven bij 't geen het ſtille leven van een' geleerde eerst vermeldingwaardig maakt; namelijk bij dat, 't geen Gilbert in de geleerde wereld poogde toetebrengen, wat hij werkelijk deed, en hoe hij 'er toe geraakte, om zulks te verrigten. Zijn deze bijzonderheden vooral noodig bij ieder biographiſche proeve over een' geleerde, zij moeten onontbeerlijk ſchijnen bij een' Gilbert, die zoo vele verdienſten had en zoo veel miskend werd.

De verdienſte, welke zich de veeljarige Academiſche

ſche onderwijzer door zijne leſſen verwerft, en die in hare gevolgen, als hoogst gewigtig en weldadig tot in de verſt afgelegen tijden voortwerkende moest erkend worden, wordt, ſedert het zoo veelvuldig gebruik der drukpers, algemeen zoo miskend, dat men den geleerde gewoonlijk ſlechts als eene verdienste toerekent, wat hij als Schrijver verrigt heeft, waarom ook zoo menig een derzelve het ſtille beroep des onderwijzers voor het glansrijkere des Schrijvers veronachtzaamt. Gilbert nam beide naar zijn beste vermogens waar; maar wij zullen eerst van zijn openlijke werkzaamheid als Schrijver ſpreken, dewijl wij het daarover gezegde met getuigen, kunnen bevestigen, en langs dien weg geloof hopen te verdienen, omtrent hetgeen wij, wegens de ſtillere werkzaamheid van Gilbert als Academisch onderwijzer later te berigten hebben.

(*Het Vervolg hierna.*)

PROGRAMMA WEGENS EENE TENTOONSTELLING VAN PLANTEN EN GEWASSEN,

Onder toezigt van en door de

NEDERL. HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ;

Welke plaats zal hebben den 9, 10, 11 en 12 Junij 1826.

op de Groote Zaal van den Stads Doelen, te Haarlem.

De Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij, met genoegen gezien hebbende, hoe in den verleden jare de deelneming in de *Planten-Tentoonſtelling* geëvenredigd is geweest aan het ruimere Lokaal, haar van Stadswege tot dit oogmerk verleend, heeft niet geäarzeld voor hare *Negende Tentoonſtelling van Planten en Gewaſſen*, in dit jaar te houden, weder de *Groote Zaal van den Stads Doelen* te verzoeken en noodigt, gereedelijk dat Lokaal van de Stedelijke Regering daartoe verkregen hebbende, op nieuw alle Liefhebbers, Aankweekers van Planten, Bloemisten en Handelaars in Bloemen, uit, om tot den wedſtrijd en de verſiering der Zaal, het hunne volvaardig bijtedragen, op de volgende

Digitized by Google

VOORWAARDEN.

Art. 1. De Tentoonstelling van Planten en Gewassen zal in dit jaar gehouden worden, den 9, 10, 11 en 12 Junij 1826, te Haarlem, op de Zaal van den Stads Doelen, weder onder toezigt van den Heer A. Bolleurs, *Hortulanus* aldaar, die met dezelfde kunde, ijver en trouw voor de ingezondene Planten zal zorg dragen, als bij de vorige Tentoonstellingen.

De Zaal der Tentoonstelling zal openstaan op Vrijdag den 9den, Zaturdag den 10den, Zondag den 11den en Maandag den 12den Junij, de twee eerste dagen van des ochtends ten 9 tot 12 en 's namiddags van 2 tot 6 ure en de twee laatste dagen van 11 tot 6 ure; zullende alleen voor de Afgevaardigden op den eersten dag der Vergadering 's Namiddags geopend zijn.

Art. 2. Elk, die voornemens is, Planten of Gewassen intezenden, gelieve vóór den 1sten Junij aanstaande, schriftelijk berigt te doen, nopens het getal der Planten of Gewassen, die hij begeert op de Tentoonstelling te brengen, aan een' der Leden van de Commissie, de Heeren

A. van der Willigen, Direct. der Maatsch. } te Haarlem.
Dr. J. A. van Bemmelen, }
V. Loosjes, }
Mr. J. P. Hoeufft, te Amsterdam.
Jonkhr. C. A. van Sypesteyn, te Haarlem.
Mr. M. H. Weldyk, te Alkmaar, óf
C. J. Enschedé, te Haarlem.

als belast met het toezigt over deze Tentoonstelling. Bij dit berigt zou men reeds kunnen voegen de naauwkeurige opgave van de *namen* der Planten; en in zooverre zulks mogelijk zij, zal dit der Commissie ook aangenaam zijn, doch *desbegeerende*, kan men de inzending der opgave van de *namen* uiterlijk doen vóór den 4den Junij, zullende zij, die deze tijdsbepalingen niet juist in acht nemen, zich moeten vergenoegen, wanneer de namen hunner Planten niet op den Catalogus gevonden worden; terwijl, even als voorheen, omtrent de namen der inzenders, die naar de prijzen dingen, door de Commissie de diepste geheimhouding zal worden in acht genomen. Dezelve weder van hare zijde alles te werk stellende, om opgave en inzending gemakkelijk te maken, meent bij de Inzenders 'er op te mogen aandringen, om zich van hunnen kant naar de bepalingen in dit Artikel, gelijk mede die in Art. 6, 7 en 8 naauwkeurig te gedragen, daar de minste afwijking daarvan hare werkzaamheden belemmert en derzelver geregelden voortgang verhindert.

Art. 3. De vrachtvrije inzending der alzoo opgegevene Planten, kan geschieden op den Stads Doelen, van Zatur-

dag

Digitized by Google

dag den 3den, tot uiterlijk Maandag den 5den Junij, des middags ten 12 ure, zullende na dien tijd volſtrekt geene Planten, onder welk voorwendſel ook, kunnen aangenomen, doch op dezen dag, van des morgens ten zes ure, tot de ontvangst gevaceerd worden. Bij die ontvangst zullen de noodige ſchikkingen, die den inzenders, even als in vorige jaren, voor vervreemding van eigendom waarborgen, gemaakt worden, ten welken einde aan hen zelven, of aan de perſonen van hunnent wege, een voldoend bewijs zal worden afgegeven.

Art. 4. Van de opgaven, volgens Art. 2. gedaan, zal onverwijld eene Naamlijst opgemaakt en gedrukt worden, welke tegen betaling van 25 cents (5 ſtuivers) aan den ingang van den Doelen, zal te bekomen zijn en tevens tot Entrébiljet dienen, en die men zich telken male, dat men de Tentoonſtelling wil beſchouwen, weder moet aanſchaffen.

Hiervan zullen de Inzenders uitgezonderd zijn, die bij de Commisſie eene Naamlijst *gratis* kunnen bekomen, waarmede zij op de geſtelde tijden toegang zullen verkrijgen.

Art. 5 Uit de Tentoongeſtelde Planten en Gewaſſen, zal op Donderdag den 8ſten Junij, door eene Commisſie van vijf Beöordeelaars, door Heeren Directeuren in tijds te benoemen, en geene inzenders van Planten of Gewaſſen zijnde, *éene zeldzame* en de *drie beſtgekweekte* worden uitgekozen, en daarna op Vrijdag den 9den Junij in de Vergadering der Maatſchappij, worden toegekend *éene zilveren Medaille*, op den ſtempel der Maatſchappij geſlagen aan de *zeldzaamst* gekeurde en *drie* dergelijke aan de *drie beſtgekweekte*; wordende aan Heeren Beöordeelaren de vrijheid gelaten, buiten deze ook die te noemen, welke zij bijzondere vermelding waardig achten.

Art. 6. De Inzenders van Planten en Gewaſſen, die naar deze Premien dingen, zijn *volſtrekt* gehouden aan dezelve te heften eene zinſpreuk, woord of teeken en bij dezelve te voegen een verzegeld briefje, waarop dezelfde zinſpreuk, woord of teeken geplaatst is, en waaruit de naam en woonplaats van den Inzender, ingeval van *bekrooning* of eervolle vermelding, der Maatſchappij kunnen kenbaar worden; zullende de overige briefjes ongeopend verbrand worden.

Art. 7. Indien echter eenig dinger mogt begeeren, dat zijn naam als Inzender, ſchoon zijne Plant of Planten *onbekroond* of *onvermeld bleven*, bekend werd, wordt hij verzocht, alks uitdrukkelijk aan de Commisſie optegeven; die zorgen zal, dat, bij den herdruk van de Naamlijst, zijn naam bij de ingezondene Plant of Planten geplaatst worde.

Art. 8. Bij de opgaven, die in Art. 2. verzocht worden, zijn de Inzenders van Planten, die naar de premiën dingen, gehoude, ſtellig optegeven: „ of de ingezondene

„ Planten in ons Koningrijk zijn ingevoerd en federt wan-
„ neer; — en hoelang dezelve, door *henzelve*, gekweekt
„ werden", zullende die Planten anders niet worden aangenomen, als *dingende*.

Art. 9. De Commisſie zal volgens de *opgaven*, de *namen van de Planten* naauwkeurig in de Naamlijst laten afdrukken, maar zich ook ſtipt aan die opgaven houden, en laat voor *fouten* in de *namen* of geheel *verkeerde benamingen* de opgevers verantwoordelijk.

Art. 10. Van deze mededinging zijn uitgeſloten die Planten en Gewaſſen, welke in de acht vorige jaren Premiën behaald hebben, kenbaar uit de Naamlijſten der van 1818 — 1825 ingezondene Planten en Gewaſſen, door de Maatſchappij uitgegeven en verkrijgbaar geſteld; noodigende echter de Commisſie elk tot de inzending van zoodanige Planten of Gewaſſen, ter verfraaijing van de Tentoonſtelling, gaarne uit.

Art. 11. Van de toewijzing, zoowel als van de eervolle vermelding, zal met de bijvoeging van de namen der Inzenders in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* en de openbare Nieuwspapieren onverwijld kennis worden gegeven, terwijl de Planten en Gewaſſen, door de Inzenders, of perſonen van hunnent wege, kunnen terug ontvangen worden, op Dingsdag den 13den Junij, des middags ten twaalf ure, op vertoon van het afgegeven bewijs.

Er zich op verlatende, dat eene algemeene deelneming deze *Negende Tentoonſtelling* niet voor vroegere zal doen wijken, herinnert de Maatſchappij alleen ten ſlotte, dat zij, die eenig nader onderrigt mogten begeeren, zich bij de Leden der Commisſie of aan den Algemeenen Secretaris der Maatſchappij met vrachtvrije brieven kunnen vervoegen.

Uit naam der Maatſchappij

J. T. SIEGEL,

Algemeene Secretaris.

Haarlem
den 2den Maart 1826.

PRIJSONDERWERPEN,

OPGEGEVEN DOOR DE UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL VOOR 1827.

Quaestio Medica. Exponantur ſingulae cauſae praedisponentes, inprimis ex fabrica partium continentium derivandae, quae diverſis herniis abdominalibus anſam dant poſſunt.

Quaes-

Digitized by Google

Quaestio Literaria. Quae fuerunt Ciceronis pacta de origine, propoſito et felicitate civitatum?

Quaestio Phyſico - Mathematica. Comparentur et dijudicentur methodi, inſtrumenta, formulae, quibus inquiratur in ſolidorum corporum expanſionem per calorem.

Quaestio Botanico - Oeconomica. Detur accurata deſcriptio Botanica et Oeconomica arborum, *Ulmi campestris*, *Aeſculi Hippocastani*, *Tiliae Europaeae*, *Quercus Roboris*, *Fagi ſylvaticae*, *Iuglandis regiae*, *Pini ſylvestris*, Linn., *Salicis viminalis*, *Populi moniliferae*, nec non *Ribis rubri*.

Quaestio Theologica. Demonſtretur doctrinam morum Chriſtianam, neque monachicam esſe dicendam, neque myſticam. Requiritur, ut ex *indole* et *argumento* doctrinae morum Chriſtianae ducatur eam nequaquam congruere cum doctrina morum, quam propoſuerunt vel Monachi vel Myſtici. In hisce vero non ad *ſingulorum* illorum ſententias reſpiciatur, ſed ad eam doctrinam et praecepta, quae *universe* vel Monachis vel Myſticis fuere propria.

Quaestio Iuridica. Quaeritur, quae vis fuerit cum juris conſuetudinarii, tum vero ſcripti ſive Romani in leges Codicis civilis Francici.

Ita ad quaestionem respondeatur, ut, generatim tradita diviſione in regiones quae vel iure ſcripto vel conſuetudinario inprimis utebantur, hujusque diverſitatis cauſis expoſitis, dicatur de diverſorum illorum iurium vi in univerſa legum capita, ut inde appareat, in quibus maxime Codicis locis ſeu capitibus ius Romanum, in quibus vero ius conſuetudinarium probaverit legislator.

Voor den 10den Januarij 1827, moeten de Verhandelingen ter beantwoording dezer Prijsvragen, bij den Hooggel. Heer C. A. van Enſchut, Secretaris van den Senaat, worden ingezonden, en daarbij in acht genomen de Voorwaarden vastgeſteld, bij Koninklijk beſluit van 2 Augustus 1815, Art. 204 — 213. De uitdeeling der prijzen, zal op den Verjaardag der Academie den 26ſten Maart, van dat jaar, plaats hebben.

Digitized by Google

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN, IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

TIB. HEMSTERHUSII *animadversionum in Lucianum appendix. Ex Schedis MSS. in Bibl. Lugd. Bat. servatis collegit, disposuit et edidit* JACOBUS GEEL, 1824. II *et* 66 p. 4to. *L. B. ap* Luchtmans.

Het was den beminnaren der oude Letterkunde uit de berigten van Ruhnken en Wyttenbach (m. z. die van den eersten in het *vita Hemsterh.* p. 67 *ed. Bat.* p. XXVIII *ed. Friedemann.*, en den laatsten in het *vita Ruhnken.* p. 131. *sq. ed Bat.*) niet onbekend gebleven, dat de Academische Bibliotheek te Leyden een' schat van handschriften des beroemden Hemsterhuis bevat. Dezelve waren een' tijd lang verdwenen geweest, tot dat zij onlangs door de poging van den eersten Bibliothekaris van Voorst zijn terug gevonden. De Heer Geel, die bij de boekerij te Leyden mede schijnt aangesteld te zijn, heeft de verdienstelijke werkzaamheid op zich genomen, om deze papieren te rangschikken en het voor ons liggend geschrift is de eerste vrucht zijner pogingen.

Deze aanmerkingen van Hemsterhuis op Lucianus, heeft de Heer Geel gedeeltelijk uit losse papieren (vergelijk Wyttenbach t. a. plibbl. 132) gedeeltelijk uit enkele ongedrukte brieven, gedeeltelijk van de randen des eersten deels van de Benedictijner uitgave afgeschreven, hier en daar den zamenhang hersteld en bij het geheel de bladzijgetallen der quarto-uitgave van Reitz gevoegd. De aanmerkingen hebben op de meeste stukken van Lucianus betrekking, maar zijn bijzonder overvloedig over de eerste hoofdstukken van het in het derde deel dier uitgave vervatte stuk *Navigium seu Vota* (p. 31—66.)

Naarmate men meermalen en heftiger zich beklaagde, dat Hemsterhuis niet met de volheid zijner geleerdheid alle de geschriften van Lucianus heeft kunnen begiftigen, des te aangenamer moet ook de door den Heer Geel gehoudene nalezing zijn. De uitgever heeft niets willen weglaten, hetgeen Rec. zeer goedkeurt; want 'er is hier niets onnoodigs of ongepasts; en een nieuwe bearbeider van Lucianus zal, offchoon hij ook niet alles in zijne uitgave opneme, toch alles kunnen gebruiken. Hetgeen Ruhnken in het aangehaalde geschrift (p. XXV *Friedem.*) even waar als schoon omtrent de aanmerkingen van Hemsterhuis zegt:

Digitized by Google

zegt: *animadverſiones, quas ſcripſit, habent quandam beatam et felicem rerum ubertatem*, is ook hierop toepaſſelijk, en zelfs de aanmerkingen op *Navigium*, die, gelijk de Heer Geel aanmerkt, wel tot den vroegſten tijd van den grooten man behooren kunnen, dragen reeds, hoe wijdloopig enkele naſporingen zijn, dit kenmerk in zich. Rec. wil ſlechts op eenige opmerkzaam maken. Men leze de aanmerking over het verhaal van *Prodicus* p. 2. ſq. over de τυμπανιστρίαι p. 5 f., over de ἔργα πήλινα p. 7 f. over σφαῖρα καλάμου p. 11 f., over ἀμφίθυρος, παράθυρος, ἀντίθυρος p. 15 f. over ἀγκώμων p. 24, over ἐκπλήττειν p. 35 f., over κομᾶν en κρώβυλον p. 41 — 43, over ἀποικεῖν en ἀποικίζειν p. 481., over καραῖα en andere ſcheepstermen p. 51 — 55, over παραδοκεῖν p. 65 — 59, over ἀποβουκολεῖν p. 60 — 66. Ook conjecturen worden hier en daar gevonden, met welke Hemſterhuis anders niet zeer mild is, als p. 23, 25, 30, 31 en op andere plaatſen.

Rec. zou hier deze korte aankondiging kunnen eindigen, wanneer hij niet iets ter berisping van den Heer Geel te zeggen had. Wij wenschten namelijk, dat deze niet verzuimd had, op de aanmerkingen en opmerkingen van andere geleerden acht te ſlaan. Dat hij dat vergeleek, wat in lateren tijd voor Lucianus gedaan is, was wel het eerst te verwachten, maar Rec. heeft noch den naam van Schmieder, noch dien van Lehmann ergens opgemerkt. Een Duitſche uitgever van zulk een fragment, zou zich aan zulk eene onachtzaamheid niet hebben ſchuldig gemaakt, maar helaas! men is dit verſchijnſel bij Hollandſche geleerden reeds gewoon, die of te bekwaam of te voornaam zijn, om op een naburig land acht te geven, offchoon zij voor het een noch het ander reden hebben. Zij rusten als de Franſche Philologen op de lauweren hunner voorvaderen, maar *caveant ſibi, ne respublica ſua detrimentum capiat!* Een Duitsch uitgever zou ook hier en daar korte opmerkingen — veelligt ſlechts eene aanhaling — bijgevoegd hebben, waar hij of meende, dat Hemſterhuis dwaalde, of waar de vorderingen der wetenſchap zulk een bijvoegſel noodzakelijk gemaakt hadden. Zulks kon geſchieden, zonder zich aan de ſchim van Hemſterhuis te bezondigen. Zoo kon b. v. op bl. 28 over μὴ ὥραισιν ἅρα ἐκοίμησεν (*de Saltat.* 5) op Hermanns Voorrede tot de *Epit. doctr. metr.* p. xvi — xx overgewezen zijn, of ter zelfder plaatſen bij den infinitivus ναυστολεῖν (*Lexiph.* 2) op Schäfer bij Lamb. Bos p. 591; Boiſſonade bij *Gregor. Cor.* p. 423, of Jacobs bij *Anth. Gr.* in de *Act. Phil Monacc.* I 2 p, 158. Over de θεοὶ πατρῷοι op bl. 41, heeft de Heer Geel zelf de Verhandeling van Hemſterhuis over *Thom. Mag.* p. 702 niet aangehaald, even zoo min Graev. op Lucian *Soloec* 5. of Wyttenbach bij

Digitized by Google

bij Plutarch *Moràl.* T. I. p. 885; vergelijk nog Ast bij Plat. *de rep.* p. 485, en over de *Dii patrii* der Romeinen, Gronovius in de *diatrib. in Stat. c.* 44. p. 49. *sq. ed. Hand.*; over *Navig* (3 p. 44) ἀναδουμένους κρώβυλον, zou, met name wegens de meermalen vermelde Thucydideische plaats, op Thiersch in de *Act. Philol*, *Monacc* II 13, III 2 p. 274 sq. hebben kunnen overgewezen worden. Dergelijke aanhalingen kon Rec. nog hier en daar opgeven. Maar dit zij genoeg; de Heer Geel zal zich in allen gevalle, ook zonder de vermelde uitrusting, de dankbaarheid van alle vrienden en vereerders van den grooten Hemsterhuis door de bekendmaking van dit kostbaar overblijfsel verworven hebben. Maar voor de uitgave van nog andere dergelijke handschriften, wenschte de Rec., dat iets meer van de zijde des Uitgevers mogt verrigt worden.

Papier en druk zijn goed en gepast; wij hebben echter enkele drukfeilen opgemerkt. Doch de prijs is te hoog gesteld, dan dat men dit boek in Duitschland vele koopers beloven kan.

J.

(*Jenaïsche Allg. Litter. Zeit. Januar.* 1826 No. 12.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Verbranden van Indiaansche Weduwen.

Het oud gebruik der Indiaansche Weduwen, om zich met het lijk hunner echtgenooten levendig te laten verbranden, is niet opgeheven, sedert dat Indostan eene der bezittingen van het Britsche rijk is geworden; en de bescheiden voor het Engelsch Parlement, in deszelfs laatste bijeenkomst deswegens, gebragt, leveren nieuwe bijzonderheden op nopens het getal van deze droevige slagtoffers van Oostersch bijgeloof.

In 1823 hadden 'er alleen in het residentschap van Bengalen 575 soortgelijke menschelijke offers plaats; onder dit ontzettend aantal, waren 106 vrouwen boven de 60, 226 tusschen de 40 en 60, 108 tusschen de 20 en 40 en 32 beneden de 20 jaren. Dus was omtrent de helft dezer weduwen nog pas der jeugd ontwassen; en zij lieten zonder twijfel zeer jonge kinderen na, die daardoor van de moederlijke zorg beroofd werden. Van deze 575 slagtoffers behoorden 'er 234 tot de kaste der Braminen, men telde 'er 292 in die der Shudderi, gewoonlijk Banians genoemd, en 'er waren 'er in de twee andere 49; hetgeen ten bewijze verstrekt, dat dit barbaarsch vooroordeel meer vrouwen uit de mindere klassen des volks, dan uit den Priesterkas-

Digitized by Google

ALG

Van Weerkundige Waarneminge

Digitized by Google

laste opoffert. Dit wreed gebruik is meer of minder in de onderscheidene gedeelten van Indostan verspreid, naarmate van de nabijheid der plaatsen door de godsdienst van Bramah geheiligd. Ver van de boorden van den Ganges en van de groote Pagoden van Benares en Jagrenah, hebben veel minder zelfmoorden van dezen aard plaats. In het residentschap van Bombay telde men 'er slechts 52, vier jaren door een genomen, in dat van Madras 61, terwijl in dat van Calcutta in 1819, 'er 650 vrouwen waren, die zich vrijwillig met de lijken harer mannen lieten verbranden; in 1820, 597, in 1821, 654, in 1822, 583, en in 1823, 575; dus in vijf jaren jaren tijds beliep het aantal dezer onzinnige offers 3,059 vrouwen, in eene enkele provincie van Britsch Indië. In de voorsteden van de stad Calcutta hadden 'er 287 bijna onder het oog van het Engelsche Gouvernement plaats. Evenwel moet men zoo billijk zijn van te zeggen, dat van elf voorgenomen zelfmoorden 'er tien werden voorgekomen, wanneer 'er officieren van de politie tegenwoordig waren, door de weduwen te beletten of te ontraden van dezelve te voltrekken. Men voedt gegronde hoop, dat het Parlement nu tusschenbeide zal komen met een besluit, waarmede men alleen zoo lang sammelde, omdat men duchtte de godsdienstige gevoelens der Indous te kwetsen; maar een naauwkeurig onderzoek doet gelooven, dat het veel minder moeijelijk is, dan men zich verbeeldde om het gebruik dezer plegtige zelfmoorden af te schaffen, zonder de volken van Indostan omtrent hunne oude eerdienst in het harnas te jagen.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Gaarne plaatsen wij weder de Weerkundige waarnemingen over 1825, van den Heer P. DE LEEUW, in nevensgevoegde Tafel.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	29. 8	37	O.	betrokken, 's morg. een weinig regen, met iets sneeuw, 's av. helder.
	29. 7½	43	O. t. N.	
	29. 7	39	N. O.	
23	29. 6	38	O.	's morgens helder, verder betrokken.
	29. 5	42½	O. t. N.	
	29. 4½	39	O. N. O.	
24	29. 5½	37	O. t. N.	betrokken, harde wind.
	29. 6	41	N. O. t. N.	
	29. 7	37	N. O.	

BA-

1826. Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
25	29. 7	35	O. t. N.	meest betrokken, windrig.
	29. 7	39½	O. N. O.	
	29. 7	35½	N. O. t. O.	
26	29. 7¾	37	O. N. O.	harde wind, wolken, 's avonds helder.
	29. 7¾	42½	N. O.	
	29 8¾	33	N. O. t. N.	
27	29. 8¼	35	N. O. t. O.	wolken, windrig, 's av. fil.
	29. 9	43	N. O.	
	29. 9	28¼	N.	
28	29. 8¾	37½	Z. W.	voorm. betrokken, namiddag bew., windrig, 's av. helder.
	29. 8	45	Z. W. t. Z.	
	29. 6½	36½	Z. W.	

BEKENDMAKINGEN.

Berigt van Inteekening op een Theoretisch en Practisch Bouwkundig Handboek.

*** Bij de Boekhandelaar VAN WEELDEN, te 's Gravenhage en verders bij alle de voornaamste Boekhandelaars in het Rijk, is *gratis* te bekomen het Prospectus van Inteekening op bovengemeld *Bouwkundig Handboek*, door W. C. BRADE, Oud Kapit. Ingenieur, hetwelk Z. M. de Koning, benevens Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, met hoogstderzelver Inteekening vereerd hebben. Dit werk ten dienste van Ingenieurs, Architecten, Opzigters, Aannemers, benevens Timmer- en Metselaars Bazen, en verdere Bouwkundigen, in 4o., met 25 in 't koper gegraveerde platen, is voor de Inteekenaars zeer modiek gesteld op . . . . . *f* 12 : 50
't zelfde werk met 30 platen . . . . 15 : -
en zal voor de niet Ingeteekenden komen op - 20 : -

*** HAARLEM *den 25sten Maart.* DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJLE MAATSCHAPPIJ verwittigt bij dezen het algemeen, dat het *Kabinet* van *Modellen* en *Monsters* dezer Maatschappij, geplaatst boven de Zaal van het *Oude Mannen-Huis*, binnen deze stad, des *Maandags* en *Donderdags* in iedere week, van des middags ten 12 tot 2 ure, gedurende de maanden April tot en met September, voor een ieder ter bezigtiging zal openstaan.

Uit naam der Maatschappij
J. T. SIEGEL,
Algemeene Secretaris.

Dit No. met bijgevoegde Tafel in plano van de Weerkundige Waarnemingen op den Huize Zwanenburg *kost* 22½ *Cts.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 14. *Vrijdag den 7den April.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Omtrent een half jaar geleden, heeft de zoon van den Archivarius LEMON, bij het onderzoek van eenige papieren uit de regering van ELISABETH, een papier van de hand der Koningin ontdekt, dat ten opschrift heeft *the Third Booke*. Daar hij dacht, dat het tot iets gewigtigs behoorde, legde hij het zorgvuldig ter zijde, en heeft eindelijk door vlijtige nasporingen de vier andere boeken gevonden, waaruit blijkt, dat het eene volledige overzetting van BOËTHIUS *de consolatione philosophiae* is. In WALPOLE's werk *royal and noble Authors* wordt vermeld, dat Koningin ELISABETH dit geschrift heeft vertaald, maar men had volstrekt geen spoor, dat, of waar het voorhanden was. Bijna het geheele werk is met de hand harer Majesteit, maar enkele gedeelten duidelijk door haren bijzonderen Secretaris en den toenmaligen Staats-Secretaris geschreven. Alle moeijelijke plaatsen en dichterlijke gedeelten zijn van de eigen hand der Koningin, en het is zeer merkwaardig, dat zij bij het overzetten der laatste

de verſcheidenheid der oorſpronkelijke voetmaat volkomen heeft nagevolgd. Er zijn ook brieven ontdekt geworden, die bewijzen, dat deze vertaling door de Koningin vervaardigd is, en het is te hopen, dat deze letterkundige merkwaardigheid weldra in druk mag verſchijnen. Uit een oorſpronkelijk ſtuk bij deze overzetting blijkt, dat hare Majesteit het geſchrift op Windſor in vijf weken, gedurende den winter, voltooide; en door eene eenigermate galante berekening van den Koninklijken Secretaris ontvangen wij het berigt, dat aan dit, vele bladzijden behelzende, handſchrift geen volle vierentwintig uren zouden beſteed zijn.

PARYS. Met levendige belangſtelling hebben de beminnaren der wetenſchappen vernomen, dat twee jonge Zwitſerſche Reizigers de Heeren RENGGER en LONCHAMP te Havre zijn aangekomen. Gelukkiger dan onze beroemde Natuurkenner BONPLAND, zijn zij 'er in geſlaagd, om Paraguay te verlaten, waar zij, even als die beroemde man, verſcheidene jaren door den Dictator van dat gewest Dr. FRANCIS vastgehouden werden: hij verleende hun eindelijk een paspoort, waarvan echter ſlechts weinige uren hun het gebruik verleend was, waardoor zij het grootſte gedeelte hunner kostbare verzamelingen moesten achterlaten; — hetgeen hun daarvan overig bleef, en vooral de berigten, welke zij omtrent het geheimzinnig beſtuur van den dictator van Paraguay medebrengen, zullen henzelve en Europa voor de opofferingen ſchadeloos ſtellen, die zij genoodzaakt waren te doen.

LEYDEN *den 30ſten Maart.* Heden overleed alhier de Heer CHRISTIAAN BRUNINGS Jr., oud Hoofd-Ingenieur bij 's Rijks Waterſtaat en de publieke werken, belast met de dienst der Droogmakerijen. Hij bereikte den ouderdom van ruim 69 jaren, en was ſedert 1812 Lid van de eerſte Klaſſe van het Koninklijk Nederl. Inſtituut, ſedert 1793 van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem, en ſedert 1820 van 't Provinciaal Utrechtsch Genootſchap. Men kent van zijne hand eene Verhande-

Digitized by Google

ling *over den voordeeligſten hoek van de Puntdeuren eener ſluis*, die in 1797 het licht zag. (*)

PROEVE

OVER HET LEVEN EN DE WERKEN VAN LUDWIG WILHELM GILBERT,

IN LEVEN

DOCT. DER WIJSBEGEERTE EN GENEESKUNDE, GEWOON HOOGLEERAAR IN DE NATUURKUNDE AAN DE UNIVERSITEIT TE LEIPZIG;

DOOR Dr. L. CHOULANT,
Prof. te Dresden.

(Vervolg van bladz. 199.)

'Er zijn twee wegen, langs welke de ſchrijfarbeid verdienste bij de wetenſchap en een' eernaam in de geleerde wereld kan verwerven; doch het hangt meestal niet van den geleerde zelven af dezen of genen van dezelve te betreden. De ſcheppende genie, die in menigeen huisvest, drijft hem aan, om enkele takken zijner wetenſchap met ingenomenheid aan te grijpen, nieuwe inzigten in dezelve te verkrijgen, die door gewigtige ontdekkingen te verrijken, door nieuwe gevolgtrekkingen op te helderen, en zoo veelligt eene hervorming derzelve te beproeven of voor te bereiden, die voo langen tijd de heerſchende blijft en als eene wezenlijke verbetering der wetenſchap te beſchouwen is. Anderen ſcheppen, overeenkomſtig hunne geestneiging, meer genoegen in het geheel der wetenſchap zich voor het oog te ſtellen, voor de dadelijke vorming derzelve te zorgen, het voorhanden zijnde te verzamelen en duidelijk in orde te ſchikken, de verbreiding van het nieuwe te bevorderen, maar ook herzelve te beproeven en te ziften, ten einde alleen

(*) Zie een verſlag wegens dezelve *Letterbode* 1797 bl. 103.

leen iets gelouterds tot den dadelijken opbouw der wetenschap worde aangewend. Dat men langs beide wegen verdiensten bij de wetenschap verwerven kan, dat beide wegen noodzakelijk en tevens belangrijk zijn; dat hervormers van geheele wetenschappen op beide wegen kunnen gevonden worden, is onloochenbaar, dewijl de namen van Newton en Baco de Verulam alleen het gezegde kunnen bevestigen. Boven al komt het daarop aan, dat de geleerde op den eenen zoowel als op den anderen weg, zijne roeping waarlijk kenne, en dat onophoudelijk zich ten doel stelle, waarvoor hem de natuur bestemde. De man, die als rangschikker der wetenschap zich stille, maar groote, verdiensten bij de vorming, uitbreiding en voortgang derzelve zou verworven hebben, ingevalle hij van zijne ware roeping ware doordrongen geweest, zal verwarring en dwaling in de wetenschap brengen, als hij, tegen zijne bestemming aan, als uitvinder en hervormer wil optreden; hij verliest het overzigt van het geheel, zonder dit door gewigtiger bevordering van enkele deelen te vergoeden; — en zoo zal van den anderen kant hij, die een uitvinder in het enkele zijn kan, deze verdienste laten te loor gaan, wanneer hij, in plaats van zich tot een' enkelen tak met ingenomenheid te wenden, verzamelaar, rangschikker en spreker over het geheel wezen wil. Voorbeelden ten bewijze van deze bewering zullen iedereen, die in de geschiedenis der wetenschappen geen vreemdeling is, in menigte voor den geest komen, en men zal ons dus van de bijbrenging derzelve, welke onaangenaam kon treffen, gaarne verschoonen.

Wij moesten ons echter over deze betrekkingen wat breeder uitlaten, omdat juist het wel begrijpen derzelve ons den sleutel tot de ware beoordeeling van Gilbert ter hand stelt. Het moet namelijk tot bijzonderen lof van den overledenen gezegd worden, dat hij in alle zijne wetenschappelijke pogingen zijne ware roeping nooit miskende, en dat hij zich door geene verlokselen liet verleiden, om der eenmaal erkende bestemming ongetrouw te worden, om den afgeschietsten weg van werkzaamheid, hoe doornig en onvruchtbaar deze hem dikwijls schijnen moest, te verlaten. Gilbert wist duidelijk, wat hij wilde en konde;

en

en deze op verlichte zelfbewustheid gegronde volſtandigheid in wetenſchappelijken arbeid, heeft hem in zijn' evenredig korten levenstijd tot een doelwit gebragt, dat hoe weinig het hem zelven voldoen mogt, toch op de dankbare erkentenis van den kant der hem overlevende tijdgenooten en nakomelingen aanſpraak geeft.

Zonder een bijzonder vak der natuur- en ſcheikundige wetenſchappen bij voorkeur te bearbeiden, had hij zich het geheel derzelve volkomen eigen gemaakt; en ſchoon zulks vroeger voornamelijk als naauwgezette voorbereiding tot het onderwijs in deze wetenſchap geſchiedde, zoo werd hij toch, toen hij in het jaar 1798 zijne *Annalen der Phyſik* begon, en dus in een' nog zeer jeugdigen leeftijd, volledig overtuigd, dat hij zijne wetenſchappelijke werkzaamheid moest aanwenden, om een orgaan voor de vorming der natuur- en wiskunde te zijn en dat hij aan deze moeijelijke roeping alle andere gelief koosde naſporingen, alle vrijheid in letterkundige werkzaamheden, ja zelfs de vreugde en aangenaamheden des levens moest opoffe-ren. En dit heeft hij regtſchapen tot aan zijn einde volgehouden. Slechts een der zake kundige kan beoordeelen, wat het te zeggen zij, in een Tijdſchrift de reuzenſchreden der natuur- en ſcheikunde beſtendig en op zulk eene wijze bij te houden, als het in de *Gilbertſche Annalen der Phyſik* ſedert meer dan het vierde van eene eeuw dadelijk geſchied is. Gilbert verachtte het, om zijne *Annalen* tot een ſober berigtblad voor nieuwsgierigen en veelweters of tot de eenzijdige ſtem eener ſchool of van eene natie te maken; hij verhief dezelve tot een' overal geldenden ſpreker over de geheele natuur- en ſcheikunde; en deze waarde derzelve werd, meer dan door Duitschland, ook door vreemdelingen aanhoudend erkend. Maar deze *Annalen* zullen ook voor den toekomſtigen navorſcher in deze vakken, de gewigtigſte mijn blijven, een gedenkteeken van Duitſchen geest en Duitſche vlijt. En waarlijk niet gemakkelijk werd deze eerekrans verworven; want Gilbert zelf ſtelde zijne taak zich niet ligt voor: hij wist, dat de mensch naar het beſte ſtreven moet, wil hij het goede bereiken. Geen bij hem ingezonden opſtel, werd, zonder door hem beſtudeerd en verbeterd te zijn, opgenomen, hoewel

Digitized by Google

zulke niet overal aangeteekend is. Zijne eigene bijdragen daarin zijn de moeijelijkſte en toch tevens fraai en duidelijk geſchreven Verhandelingen over de nieuwſte, meest betwiste en gewigtigſte onderwerpen der natuur- en ſcheikunde, welke hij uit de wetenſchappelijke tijdſchriften, verzamelingen en werken van buitenlands niet vertaalde en overbragt, maar inderdaad op Duitſchen bodem verplantte. En evenwel gaf hij deze moeijelijk bewerkte ſtukken, die hij met vollen regt zijn eigendom had kunnen noemen, nooit anders dan onder den naam des Schrijvers, met het nederig bijvoegſel „ *frei bearbeitet von G.*" Niets gewigtigs en inderdaad wetenſchappelijks op het uitgeſtrekte gebied van de natuur- en ſcheikunde ontſnapte hem, dewijl hij onophoudelijk onledig was, om het geheele gebied dezer wetenſchappen beſtendig te blijven overzien; eene taak, waartoe werkzaamheden, kosten en opofferingen behoorden, waarvan de min geſtrenge verzamelaars van berigten of Journalisten, die hem op zijde wilden ſtreven, zich naauwelijks een denkbeeld konden vormen. Hij mogt, met vollen regt, de geheele volgreeks der onder zijn' naam uitgegeven, Jaarboeken, als zijn regtmatig, hoewel niet onbetwist, eigendom beſchouwen; en met reden kon hij, bij het einde van den vijfentwintigſten jaargang derzelve, in aandoenlijke en eeuwig gedenkwaardige betuigingen zich beklagen, dat deze reuzenarbeid alle zijne verdere plannen had verzwolgen. En niettemin begon hij opgeruimd en rustig een nieuw tijdperk van dezen uitgeſtrekten arbeid, niet vermoedende, hoe ſpoedig hij daarvan door den dood zou worden afgeroepen. Maar de arbeid zelve was verrigt en hij had zich door denzelven een roemvol gedenkteeken voor altijd opgerigt. De voortgang der ſchei- en natuurkundige wetenſchappen is aanmerkelijk door de *Annalen* bevorderd, de zucht voor echte wetenſchappelijke beoefening dezer vakken gevoed, tegen de oppervlakkige en aanmatigende ſchijn-wijsgeerte een ſtevige dam ter nedergeworpen, en de vruchten van ware en zorgvuldige naſporing bevinden zich daar als in een veilig archief weggelegd en voor eene dankbare nakomelingſchap bewaard.

Dat een man, die ſedert verſcheidene jaren, in Acade-

demische lessen de geheele natuur- en scheikunde afhandelde, en wiens voornaamste werkzaamheid zich uitstrekte, om een voortdurend overzigt dezer wetenschappen te behouden, den wensch moest opvatten, om een *compendium* derzelve te bewerken, was zeer natuurlijk. En evenwel geraakte hij 'er nimmer toe, om dit voornemen ten uitvoer te brengen. In het jaar 1804 voldeed hij aan het verzoek der uitgevers van Schraders *Grundriss der experimental Naturlehre* (Hamburg 1797 8°.) in zooverre, dat hij besloot, op hun uitdrukkelijk verlangen eenen tweeden druk van dit boek te bezorgen, welke ook (Hamburg 1804 8°.) dadelijk in het licht verscheen, maar uitdrukkelijk verklaart hij in het voorberigt, dat hier volstrekt niet gedacht moest worden aan een eigen *compendium* der natuurkunde, waarmede hij zich om verschillende redenen niet inlaten dorst. Over het geheel bleef dus de inrigting van het oorspronkelijke, en Gilbert wees zijne bijvoegselen en verbeteringen door haakjes aan. Dezelfde gebeurde, toen in het jaar 1812 de de derde uitgave van deze *Grundriss* door hem (te Leipzig bij Cnobloch) begonnen, maar slechts tot het achttiende vel voltooid werd. Hij vorderde zooveel in een kort begrip der natuurkunde en kon zich zelven bij dezen arbeid zoo weinig voldoen, dat hij, ook bij een veel langduriger leven, 'er bezwaarlijk toe zou gekomen zijn, om zelf zulk een kort begrip of *compendium* te schrijven. Altijd wilde hij nu deze, dan gene ontdekking, inzigt en theorie eerst meer verklaard en bevestigd zien, eer hij zich tot een' zoo veel omvattenden arbeid nederzette; en allezins kon hij, zelfs met de grootste uitzuiniging, niet zooveel leligen tijd overhouden, als daartoe vereischt zou worden. Evenwel hij zelf gaf de hoop daaromtrent niet op, toen zijne gemeenzame vrienden die reeds lang hadden laten varen.

Van Gilberts letterkundige werkzaamheid in andere opzigten valt weinig te zeggen, juist dewijl de redactie van de *Annalen* en zijn post als leeraar zijn' geheelen voor studien te bezigen tijd vorderde. Zijn *Handbuch für Reisenden durch Deutschland* (1791 tot 1795) werd door hem geschreven, om middelen ter voortzetting zijner studien te Halle te bekomen,

daar hij hier van alle hulpmiddelen ontbloot, geheel op zich zelve geſtaan had. Hij had zich echter ongaarne met dit werk belast, omdat hij meende, zijn reeds opgevat beroep als wiskundige, door een enkel aardrijkskundig werk te benadeelen; ook ſprak hij nooit van dit boek en ſcheen 'er geene waarde in te ſtellen; intusſchen getuigt hetzelve ook van zijne pogingen, om naauwkeurigheid en volkomenheid te bereiken en van zijne vlijt als verzamelaar. Zijne inaugurele Verhandeling (1794 en 1795) welker voornaamſte ſtelling hij later weder herriep en zijne *Darſtellung der Geometrie* (1798) bewijzen, dat hij zich vroeger op de beoefening der wiskunde meer bepaaldelijk toelegde, hetwelk als een zekere grondſlag hem bij zijne latere naauwkeurige werkzaamheden zoo heilzaam was. Zijne inwijdingsſchrift te Leipzig (in 1811) behandelt de gewigtige leer van de beſtendige betrekkingen of verwantſchappen der ſcheikundige verbindingen en werd later door hem, in het Duitsch voor de *Annalen der Phyſik* nader bewerkt, daar ingelascht; merkwaardig zijn in het Latijnſche oorſpronkelijke de bijgevoegde theſes over verſchillende phyſico-chemiſche onderwerpen. Zijn laatſte eigene arbeid was de aanwijzing, hoe bij kwaadaardige koorts-epidemien zich voor de beſmetting te bewaren (1813). Deze heeft, bij het in dien tijd vooral te Leipzig algemeen woeden der oorlogspest wezenlijk dienst gedaan en tot de verbreiding der zoo weldadige *Guyton-Marveaufche* berookingen en de afſchaffing van de daarbij mogelijke misbruiken, het hare bijgedragen. — Zoo was dan de eerſte en de laatſte van Gilberts werkzaamheden van practiſchen aard; alle de overige behoorden der beſpiegelende wetenſchap zelve toe.

Als Academisch onderwijzer volgde Gilbert dezelfde grondbeginſelen, als bij de redactie der *Annalen*. Ook hier heerschte dezelfde zorgvuldigheid, dezelfde omzigtigheid, dezelfde zucht om de wetenſchap geheel te geven en geen' enkelen tak derzelve ten koste der overige bij voorkeur te begunſtigen. Uit eene talloozemenigte aanteekeningen poogde hij in eene zorgvuldige voorbereiding voor ieder uur ten dienste zijner leerlingen het geſtaafde en gewigtige bij een te brengen, en wist door een geheel vrije en heldere voordragt dezen dooden

kloinp

klomp te rangſchikken en leven bij te zetten. In de daarvoor geſtelde leertijden gaf hij de noodige eenvoudige wiskundige formulen op en wist deze voor de mathematiſche onmondigen (helaas, altijd het grootſte getal!) algemeen verſtaanbaar te ontwikkelen. De noodige proeven poogde hij, bij de natuurkundige zoowel als de ſcheikundige voorlezingen, daarin geholpen door zijn eigen en het rijke Academiſche kabinet te Leipzig volledig te geven; doch de proefondervindelijke zijde zijner lesſen was bij lang niet de best geſlaagde; gebrek aan werktuigelijke handigheid, vrees bij ontploffende proeven, het verzuimen van naauwkeurige voorbereiding en het voorafnemen der proeven, het werken met nieuwe onbeproefde werktuigen, hadden dikwerf mislukkingen van zijne proefnemingen ten gevolge, hetgeen hem meermalen berisping berokkende, vooral van de allezins talrijker klasſe van Academiſche toehoorders, bij welke een Electrisch ſpelletje meer geldt, dan de uitſtekendſte voorlezing. Maar daarvoor ſtelde zijn fraaije, vrije, zijne altijd voet bij ſtuk houdende, nooit verlegene of herhalende voordragt ſchadeloos, welke zelfs de moeijelijkſte onderwerpen duidelijk en algemeen verſtaanbaar wist voorteſtellen. Daarbij gaf hij ſtipt en onafgebroken zijne lesſen, en liet iederen nieuwen curſus eene geſchiedkundige inleiding voorafgaan. Te Leipzig hield hij dagelijks één uur Natuur- en één uur Scheikunde, het ganſche jaar door, en dikwijls nog privaat-collegien over Gezigt- Werktuigkunde, Scheikundige verbindingen en dergelijke. Langs dezen weg verwierf Gilbert bij het beter gedeelte zijner toehoorders zich hoogachting en liefde, daar de zucht, om door zijne voorlezingen dadelijk nut te ſtichten, en de manier, om dezelve als hoofdzaak niet als eenen lastigen dienstpligt te behandelen, ieder in de oogen blonken. Hierbij kwam nog de belangeloosheid, waarmede hij den waarlijk behoeftigen het voor zoo kostbare en tijdroovende voordragten billijke loon, gaarne ſchonk. Zooveel deed Gilbert dadelijk door woorden en geſchriften, hoewel hij ernstig den wil had, om meer te doen; hoe het hem mogelijk was, het gedane te volbrengen, zal ons blijken, wanneer wij hem in zijn bijzon-

der leven nagaan, en eindelijk beproeven zijne wetenschappelijke denkwijze in het algemeen voortestellen.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

PROGRAMMA.

Bezorgers van het Legaat van wijlen Johannes Monnikhoff, op hunne in het jaar 1823 herhaalde prijsvraag, over de dwarsche Knieschijf-breuk, geen antwoord ontvangen hebbende, meenden deze vraag te moeten intrekken. Dezelve echter door eene nieuwe prijsstof willende doen vervangen en oordeelende, dat de ondervinding in de laatste jaren het toenemen van Slagaderbreuken voldoende getoond, en eene meer uitgebreide toepassing der Heelkunde de onderscheppingen der Slagaders, zoo tegen dit gebrek, als in het algemeen, vermenigvuldigd heeft, zonder dat deze altijd met het gewenschte gevolg bekroond worden, hebben zij besloten als prijsvraag nu voor te stellen:

1°. Welke zijn de oorzaken, die elders zoowel, als in ons land de Slagaderbreuken vermenigvuldigd hebben?

2°. Welke kunstbewerkingen en wijzigingen van dezelve zijn tegen dit gebrek zoowel, als tegen andere gebreken der Slagaderen, waarin heelkundige hulp gevorderd wordt, aangeraden; welke zijn het meest met gelukkig gevolg bekroond; en welke voorzorgen en verbeteringen zou men bij dezelve nog kunnen en moeten in acht nemen; terwijl men tevens redenen wenscht ontwikkeld te zien dier verbloedingen, welke zoo dikwerf omstreeks den 12den dag de kunstbewerking noodlottig maken?

Bezorgers van het Legaat verders overwegende, dat de kunstbewerking van beklemde breuken niet zelden ongelukkige gevolgen naar zich sleept en de lijders weinige, ja verscheidene dagen na dezelve onverwacht ten grave voert, herhalen hunne in het jaar 1823 uitgeschrevene, doch onbeantwoorde prijsvraag:

I. Welke zijn de verschijnselen, die het juiste tijdpunt voor de kunstbewerking bepalen, en verder uitstel afraden?

II. Welke zijn de oorzaken, die de ongelukkige gevolgen der breuksnijding teweeg brengen, en welke zijn de verschijnselen, die deze gevolgen aanduiden?

III. Door welke hulpmiddelen zoowel als handgrepen, kunnen deze gevolgen voorgekomen of hersteld worden?

Bij de beantwoording dezer vraag wenschen Bestuurderen voor

voornamelijk gelet te zien op de ontsteking van het buikvlies en op de hierdoor voortgebragte schijnvliezen, welke menigwerf eene beklemming der darmen ten gevolge hebben: op de beklemming, die niet door den Lies-ring of het Lies-kanaal, maar door den hals des breukzaks geschiedt: op de verdubbeling des breukzaks bij de vereeniging van twee Lies-breuken in dezelfde zijde, of van eene aangeborene met eene Liesbreuk: en eindelijk op de aaneengroeijing van breukzak en darm, en op meerdere dergelijke afwijkingen, die als oorzaak dezer ongelukkige gevolgen zouden kunnen beschouwd worden.

Voor de voldoende beantwoording van elke Prijsvraag afzonderlijk, wordt de gewone gouden Medaille, of driehonderd Hollandsche Guldens uitgeloofd, onder voorwaarde, dat de Verhandelingen, bekroond of niet bekroond, het uitsluitend eigendom van het Legaat blijven; dat zij door eene vreemde hand, met eene Latijnsche letter duidelijk in het Latijn, Fransch, Hoog- of Nederduitsch geschreven, en voorzien zijn van een gezegeld brietje, dat, den naam en de woonplaats des Schrijvers bevattende, tevens de Zinspreuk der Verhandeling tot opschrift moet voeren, en vóór den 1sten Januarij des jaar 1828 vrachtvrij worden gezonden aan den Hoogleeraar G. Vrolik, of aan den Med. Doct. H. F. Thyssen, te Amsterdam.

Amsterdam
24 Maart 1826. H. F. THYSSEN,
Secretaris.

KUNSTEN.

STOKHOLM. De Koning heeft uit Elfdahl een Porphyren Vaas van zeer buitengewone grootte, en die voor een meesterstuk onder Zwedens voortbrengselen mag geteld worden, bekomen. Deze Vaas is 9 voet hoog en tusschen de wanden 12 voet breed, zij bevat 1077 Zweedsche kannen of omtrent 3300 Zweedsche flesschen. Professor Westin heeft het ontwerp voor dezelve, naar eene vaas uit Herculanum getrokken. Het blok porphyr, waaruit zij gebouwen is, en dat men met groote moeite naar Elfdahl gevoerd heeft, van waar het op een mijl afstands gevonden is, woog 800 schipponden; zoo als de Vaas thans is, weegt zij nog 55 schipponden. Men begon daaraan te arbeiden in de maand Mei van 1823, en zij werd voltooid in October 1825. Van Elfdahl naar Stokholm, een afstand van 43½ mijlen heeft men haar nu te wa-

water, dan te lande moeten vervoeren, en zij is door meer dan 150 menfchen, op hoogten fomwijlen door 200, voortgetrokken geworden. Op dezen zoo gevaarlijken als laftigen weg moest zij 21 bruggen en 25 fluizen over, maar bleef geheel ongefchonden. Zij zal op een graniet voetftuk op Rofendal, het Koninklijk lusthuis, in het park nabij deze ftad opgerigt worden.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

De Schatten van den overleden Koning van Portugal.

De Koning van Portugal heeft zonder twijfel eene grootere en rijkere verzameling Diamanten nagelaten, dan eenig ander monarch in Europa bezit, en buitendien nog een onberekenbaren fchat aan goudftof en ftaven, zilver en gemunt goud. Hij zelf wist naauwelijks het bedrag dezer rijkdommen, wordende in kisten bewaard, die in de kamers ftaan, die hij zelf bewoonde. Deze fchat heeft zich finds vele jaren opgehoopt, en werd flechts zelden aangeroerd. De Koning droeg zijne diamanten meest zelf in perfoon, en legde die zelden af. Eene groote menigte kostbaarheden kwam in zijn bezit, toen zijne moeder voor krankzinnig werd verklaard, en finds dien tijd zijn beftendig de uitgezochtfte voortbrengfelen der Braziliaanfche goud- en diamanten mijnen tot dezen fchat te zamengevloeid. Uit denzelven werd niets voor zijne eigen of de behoeften van het hof gegeven, die hoog oploopen, daar men de uitgaven voor de hofkeuken alleen op 1000 Guinjes daags berekende. Toen deze Vorst Portugal moest verlaten en naar Brazilie vertrok, zocht hij alles bij een, wat flechts eenige waarde had, en nam het naar Rio mede, opdat het niet in handen der Franfchen zou vallen: eveneens handelde hij, toen hij Rio Janeiro weder verliet. Om zich eenig denkbeeld van deze kostbaarheden te vormen (derzelver bedrag naauwkeurig optegeven is niet wel mogelijk) moet men weten, dat de kruifen en fterren, die hij als grootmeester der orden van Avis, Christus en St. Jago droeg, beftaan enkel uit diamanten van de eerfte grootte en water, en te zamen op vier Millioen Pd. Sterl. gefchat worden. Gedurende zijn verblijf te Rio fchonk hij den H. Sebastiaan een fieraad, waarvan één diamant alleen op 100,000 Pd. Sterl. gewaar-

waardeerd werd; maar bij zijn vertrek nam hij dit geschenk terug en voerde het mede naar Lissabon. Trouwens het is bekend, dat in de nalatenschap van den Koning van van Portugal de grootste Diamant voorkomt, die ooit gezien werd. Dezelve heeft de grootte en gedaante van een hoenderei, en werd door Engelsche en Hollandsche Juweliers op 57 millioen Pd. Sterl. waarde geschat. In evenredigheid tot de overige bekende groote diamanten, staat deze edele steen als volgt:

Die van den			Keizer van Rusland	houdt	106 karaat
»	»	»	Koning van Frankrijk	»	136 »
»	»	»	Groot-Hertog van Toskane	»	139 »
»	»	»	Den grooten Mogol	»	279 »
»	»	»	Den Schach van Perzie	»	493 »
»	»	»	Den Koning van Portugal	»	1680 »

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 Maart.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	29. 4	46	Z. W.	's morg. een zware regenbui,
	29. 5	44½	W. N. W.	met hag., verd. wolk., harde
	29. 6	36½	N. W	w., 's nam. een zw. sneeuwbui.
30	29. 7½	37	W. N W.	zeer harde wind, sneeuw-,
	29. 9	46	N. W. t. W.	hagel- en regenbuijen, 's av.
	30. 1	39	N. N. W.	helder.
31	30. 2	37	W. N. W.	voorm. sneeuw-, hagel- en
	30. 2¼	45	N. W. t. W.	regenb. met wind, namiddag
	30. 3	33†	W. N. W.	wolken. 's av. helder, stil.
April. 1	30. 3	42	W. t. Z.	harde wind, voormiddag om-
	30. 2¼	49	W. Z. W.	trent helder; verder betrok-
	30. 1½	45	Z. W. t. W.	ken.
2	30. 0¾	44	Z. W.	betrokken, stofregen, met
	30. 0¾	47	W. Z. W.	wind.
	30 0¾	46½	Z. W. t. W.	
3	30. 0	49½	W.	zeer windrig, voorm. meest
	30. 0½	53	W. t. N.	omtrent helder, verder be
	30. 1	49½	W.	trokken.
4	30. 0½	49	W. t. Z.	harde wind, meest betrokken.
	30. 0½	52	W.	
	30. 0½	49	W. t. Z.	

† 's nachts 31 graden.

NB. In de waarneming van de laatstvoorgaande week is vergeten aan te teekenen, dat den 28sten Maart 's morgens ten half zes de Thermometer op 26 gr. stond

BE-

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

*** Daar ik, na het afdrukken van de Redevoering, ter Nagedachtenis van wijlen den Hoogleeraar J. A. Uilkens, opmerkzaam ben geworden, dat het op bladz. 28 en 32 geſtelde, alsmede te vinden op bladz. 41 en 43 van den Almanak der Academie voor Groningen voor het jaar 1826, opzigtelijk het door de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen* uitgegeven, Natuurkundig Schoolboek, aanleiding zoude kunnen geven, dat men hetzelve voor het werk van den Heer Uilkens zoude houden, zoo verzoek ik, het aldaar vermelde te willen toepaſſen op het wel met de Gouden Medaille erkende, doch niet gedrukte ſtuk van voornoemden Heer Uilkens; zijnde het eigenlijk bekroonde, gedrukte en door de Maatſchappij voornoemd uitgegeven Natuurkundig Schoolboek, dat van den Heer J. Buys, welke daarin echter op verlangen der Maatſchappij eenige weinige invullingen uit het ſtuk van den Heer Uilkens, heeft overgenomen,

S. STRATINGH Ez.

*** Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Z. Bommel, is heden van de pers gekomen en mede verkrijgbaar bij C. C. L. VAN STADEN, op de Wale, bij de Oude Schans, No. 77. te Amſterdam.

1. *Omſtandig Verhaal*, betreffende den overgang van drie Israëlitiſche Huisgezinnen, te Zalt-Bommel woonachtig, tot den Hervormden Christelijken Godsdienst; in brieven. Door R. Macalester Loup, Predikant der Hervormde Gemeente te Zalt-Bommel; aan deszelfs voormaligen Ambtgenoot, S. Crommelin, thans Predikant der Hervormde Gemeente te Leeuwarden, gr. oct 8vo. 70 cents.

2. *Handleiding* tot de Geſchiedenis der Klaſſiſche Letterkunde van de Grieken en Romeinen. Ten gebruike voor Onderwijzers en Leerlingen, inzonderheid voor jongelingen op Gijmnaſiën, Atheneën en Academiën; van Wilhelm David Puhrmann, Evangeliſch Kerkleeraar te Ham, in het Graafſchap Mark. Uit het Hoogduitsch vertaald, omgewerkt, vermeerderd en naar de behoeften van de Nederlandſche beoefenaren der Oude Letterkunde ingericht, door Mr. Elias Carel d' Engelbronner. Eerſte Deel, Tweede ſtuk

Stuk, 30 vellen druk, bij Inteekening à 12½ cents per vel van 16 bladz. groot. *f* 3 : 75.

8. J. W. H. Deutsen, Het Al of Niet der Drieëenheid zoo onwederlegbaar beslist, dat alle Rekenaren der Aarde uitgenoodigd worden, om de domheid van die Leeraren te belagchen, welke dit werkje, door eenigen handel, durven verwerpen, gr. 8vo. *f* 0, 30 cents.

4. *Nieuw Magazijn* van Anecdoten, Karakterschetsen, kleine Verhalen enz. Een Leesboek voor de jeugd van alle standen, klein 8vo., in nette kartonnen band, à *f* 1 : 00,

5. *Iets* voor de vrienden van de Lees-leerwijze des Heeren Prinsen, of Wederlegging der Aanmerkingen, tegen de genoemde Lees-leerwijze voorkomende in het werkje, geïteld: Vrijmoedige Gesprekken van een Schoolonderwijzers-Gezelschap. Iets voor de Vrienden van het Lagere Schoolwezen, groot 8vo., *f* 0 : 60

6. J. V. Meidinger, Fransche Spraakkunst, naar het Hoogduitsch. Vierde, naar de behoefte van den tegenwoordigen tijd, geheel omgewerkte druk, ten gebruike op de scholen en bij het bijzonder onderwijs; alsmede ten dienste van hen, die zichzelven in deze taal willen oefenen, groot 8vo., à *f* 2 : 00.

7. *De Rozestruik*, 2e. Deel, No. 1. voor 1826, bij Inteekening 6 nummers *f* 3 : 60 cents. Een Maandwerk, dat om de twee maanden met één nummer vermeerderd wordt; ieder nummer, buiten Inteekening, 80 cents. Van het Ie. Deel zijn nog weinige complete Deelen te bekomen, tegen den Inteekenprijs van *f* 3 : 60 cents.

8. *Alphabetische Handleiding*, ten dienste van den In- en Buitenlandschen Koophandel tot Junij 1825, alsmede voor de Rijks-Ambtenaren, belast met de Administratie van Inkomende-, Uitgaande- en Transito-Regten, enz. (zonder witte kolommen,) in kartonne bandje, Zakformaat, à *f* 1 : 20 cents.

9. *Dito*, met witte kolommen, tot nadere invulling, à *f* 2 : 00. Daar 'er vele veranderingen in het Tarief sinds Junij 1825 tot heden zijn voorgevallen, en nog vele veranderingen in het Tarief zijn voorgedragen, zoo zullen deze stukken (zoodra dezelve zijn gearresteerd) *gratis* aan de Koopers van bovengemeld Tarief worden afgeleverd, en wel in hetzelfde Zakformaat, om het 'er achter bij te kunnen binden, en dus een zeer gemakkelijk Zakboekje uitmaken voor alle Ambtenaren.

BE-

Digitized by Google

BERIGT VAN INTEEKENING
OP EENE
GESCHIEDENIS VAN GRIEKENLAND.

Van de vroegſte tijden tot op onzen tijd, gedeeltelijk naar de Werken van GILLIES en MITFORD, *met eene Kaart*, door N. G. VAN KAMPEN.

De ondergeteekenden hebben de eer te berigten, dat zij aan alle Boekhandelaren des Rijks hebben verzonden een *Berigt van Inteekening*, wegens de uitgave van bovengenoemd werk, hetwelk dadelijk ter perſe zal gelegd worden.

Zij vertrouwen, dat het onnoodig is, iets ter aanbeveling te voegen, bij eene onderneming, waarvan een, bij het Nederlandsch Publiek, zoo geacht Schrijver de bewerking heeft op zich genomen, maar vermeenen, met verwijzing op het uitvoerig, door hen verzonden, *Berigt*, (dat in alle Boekwinkels gratis te bekomen is) dat het genoegzaam zal zijn, *het Plan van Inteekening* te vermelden.

1°. Het werk zal worden gedrukt in groot 8vo., met de letter van het Berigt van Inteekening.

2°. Door *compreſſen* druk, zal de Schrijver trachten het zelve in 6 à 7 Deelen te vervatten.

3°. Bij Inteekening, wordt de prijs van ieder vel druks, van 16 bladz., geſteld: *drukmediaan* 12½ cents, *fraai Velin papier* 15 cents, en de *Kaart f* 2:- [Buiten Inteekening, *drukmediaan* 15 cents, *fraai Velin papier* 17½ cents en de *Kaart f* 2:60.] Eerst bij de aflevering van elk Deel wordt, tegen quitantie der uitgevers, voldoening verlangd.

4°. De naamlijst der H. H. Inteekenaren, wordt voor het Eerſte Deel des werks geplaatst. De Inteekening ſtaat open tot den 8ſten Mei aanſtaande, na welken tijd de Uitgevers geene opgave van Inteekening zullen aannemen, en hunne oplage regelen.

Men kan inteekenen bij de Ondergeteekenden, en bij alle Boekhandelaren, zoowel in de Zuidelijke als Noordelijke Provinciën des Rijks, alwaar de Inteekenlijsten voorhanden zijn.

Delft en Dordrecht 22 *Maart* 1826.

Wed. J. ALLART.
J. DE VOS & Comp.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 15. *Vrijdag den 14den April.*

BUITENGEW... 2½ ... NOORD-HOLLA...

BERIGTEN.

HEIDELBERG *den 30sten Maart.* Heden overleed alhier in den ouderdom van 75 jaren de beroemde Dichter JOHANN HEINRICH VOSS, wiens dichterlijke navolging van *Homerus*, zoowel als zijn landelijk gedicht *Luise*, hem een' onderscheidenden rang op den Duitschen Zangberg ten allen tijde zullen doen behouden en door geheel Europa gunstig bekend maakten. Van zijne overige poëtische voortbrengselen, bestaat meer dan eene uitgave, onder anderen eene in 7 deelen, welke met fraaije platen versierd is (*).

LEIJDEN. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde alhier, hield den 17 Maart ll. hare derde of laatste openbare Vergadering voor dit saizoen. Dezelve werd geopend door Jonkh. Mr. J. C. DE JONGE, uit 's Hage, met eene Verhandeling, *over den invloed dien het ontstaan van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gehad had op de overige Staten van Europa*; waarna de Ridder J. SCHELTEMA, van Utrecht, eene Verhandeling las, *over den Reinike Vos van Heinr. van Alcmer* 1498; — De tweede openbare Vergadering dier Maatschappij had plaats gehad den 20sten Januarij dezes jaars; alwaar eerst de Hoogl. A. VAN GOUDOEVER, van Utrecht, eene Verhandeling had gelezen, *over den rijkdom in producten van landbouw*

(*) Koningsberg 1803.

Digitized by Google

bouw en den koophandel van het oude Spanje; en daarna de Heer J. GEEL, *iets over den Smaak*. (*)

AMSTERDAM *den 3den April.* Het Wiskundig Genootschap onder de zinspreuk: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, hield op den 29sten Maart ll. alhier, deszelfs *Zeven en veertigste Jaarlijksche Algemeene Vergadering*, onder voorzitting van den Medebestuurder, den Heer A. VAN DER SWAN, welke dezelve opende met *eene korte Levens- en Karakterschets, gevolgd door eene gepaste Hulde aan de nagedachtenis van den zeer verdienstelijken* ISAAC RIEWERT SCHMIDT, *Lector voor de Wiskunde bij de Koninklijke Artillerie- en Genieschool, te Delft, Buitengewoon Lid van verdiensten in het Wetenschappelijke vak en eerste Secretaris dezes Genootschaps*; aan hetzelve op den 26sten Januarij l. l. door den dood ontvallen.

Na het uitspreken van deze hulde, deed het medelid de Heer F. KAISER eene voorlezing: *over de inrigting der tot dus verre vervaardigde groote Kijkers en Teleskopen, en de ontdekkingen met dezelve; bevattende een kort verhaal der Kijkers van* GALILAEUS, HEVELIUS, HARTSOEKER, HUYGENS *enz., en voornamelijk der Teleskopen van* HERSCHEL *en* SCHRÖTER, *bijzonder stilstaande bij de Astronomische ontdekkingen, welke tot vermeerdering onzer kennis met den Sterrehemel, door deze twee beroemde Sterrekundigen gedaan zijn.*

De eigenlijke werkzaamheden der Vergadering aangevangen zijnde, werd door den tweeden Secretaris, den Heer H. G. WITLAGE JUNIOR, het verhandelde op de Bestuurs-vergaderingen voorgelezen, en door den boekhouder rekening en verantwoording gedaan, zoo van den staat der kas van het Genootschap als van dien der boekerij.

Op de door de *Wetenschappelijke Commissie* uitgeschrevene prijsvragen voor den jare 1825, welke behalve de Wiskundige vraagstukken in de gewone stukjes, jaarlijks aan de Leden worden opgegeven, gee-

(*) Dit stukje is reeds in het licht verschenen in het onlangs uitgegeven stuk van het *Magazijn* van den Heer N. G. VAN KAMPEN.

Digitized by Google

geene antwoorden ingekomen zijnde, werd den leden bekend gemaakt, dat deze Wiskundige prijsſtoffen voor dit Genootſchapsjaar 1826 andermaal worden opgegeven.

Voorts werd uit de bezigtiging van den Catalogus der Boekerij, welke ter dispoſitie van de leden openſtaat, der Vergadering kenbaar, welke werken gedurende het afgeloopene jaar aan dit Genootſchap zijn vereerd geworden, waarop na de verkiezing van eenen eersten Secretaris en twee Beſtuurders deze Vergadering door den Voorzitter met eene gepaste aanſpraak werd geſloten.

HAARLEM *den 29ſten Maart.* Gisteren en heden hebben de Leerlingen van de Genees- Heel- Verlos- en Artſenijmengkundige ſchool, alhier gevestigd, het eerſte bij de wet vastgeſtelde examen afgelegd in tegenwoordigheid van eene Commisſie uit de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Burgemeester en Wethouders dezer ſtad, alsmede uit de Provinciale Geneeskundige Commisſie alhier reſiderende, en van de Regenten van 't Eliſabeths Gasthuis. Hoewel deze ſchool ſlechts een jaar hier heeft beſtaan, zijn 'er in dien tijd niet minder dan 27 leerlingen bij dezelve ingeſchreven, welk aanzienlijk getal ten bewijze verſtrekt, hoe groot de behoefte aan eene dusdanige inrigting was. De naauwgezetheid, waarmede verre de meesten dezer leerlingen de verſchillende leſſen hebben bijgewoond, en de blijken van verkregene kennis, door hen op het examen aan den dag gelegd, doen billijkerwijs verwachten, dat deze nuttige inrigting in 't vervolg aan het voorgeſtelde doel zal beantwoorden, en bovenal, dat de beoefening van de onderſcheidene takken der Geneeskunde op 't platte land langs dien weg aanmerkelijk zal verbeterd worden. Het onderwijs voor het tweede jaar heeft bij deze ſchool op den 4denApril een' aanvang genomen, waarbij zich wederom andere Leerlingen gevoegd hebben. Deze inrigting kan alzoo in 't vervolg voor deze ſtad zelve, reeds zoo gunstig bekend door andere weteſchappelijke inſtellingen, niet onbelangrijk zijn; en reeds ſtrekt het tot eer der Stedelijke Regering, van dadelijk mede gewerkt te hebben tot de heilzame bedoelingen van Zijne Majesteit den Koning, door het

oprigten eener School, die zoo veel goeds kan te weeg brengen.

HAARLEM. Wij ruimene gaarn eeene plaats aan bijgaanden brief in, offchoon wij in gevoelen met den Hooggel. fchrijver eenigermate blijven verfchillen. Soortgelijke beoordeelingen uit vreemde Tijdfchriften worden toch in dit Weekblad overgenomen niet als zoovele orakels, maar enkel, om ons publiek ter kennisfe te brengen, *hoe* buitenslands over onze voortbrengfelen geoordeeld wordt; terwijl aan ieder beoefenaar der wetenfchappen en letteren gereedelijk wordt overgelaten, dit oordeel te beproeven, te louteren of te verwerpen; gelijk trouwens hun zulks ook vrijftaat met alle de lettervonnisfen binnenslands geveld. En wanneer men nu op deze zaak toepast het waarachtig gezegde van Prof. MOLL in de voorrede van de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenfchappen* N°. 1.: „ In ons „ klein land, waarin het gering getal beoefenaars „ der wetenfchappen, perfoonlijk met elkander bekend „ zijn, wordt het moeijelijk elkanders werk naar bil„ lijkheid te waarderen. Al fpoedig ontaarden zulke „ beoordeelingen, die alleen de voorgedragene zaken „ moesten gelden, in hatelijke perfonaliteiten, of „ worden *cafus pro amicis*"; — dan durven wij veilig vragen, of het overnemen der bedoelde recenfien zoo geheel onnoodig en zoo volftrekt fchadelijk zij, als het hier wordt voorgefteld, ja of op grond hiervan het oordeel van buitenlanders voor ons geheel onverfchillig mag gerekend worden, dat ook door andere oorzaken zeer verkeerd gewijzigd kan worden, maar niet ligt op die wijze ontaarden zal, als vele der inlandfche beoordeelingen.

Aan den Heer Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Den ijver prijzende, waarmede gij den letter-roem onzes vaderlands, ook door uw weekblad tracht te verbreiden, zij het mij vergund een *erratum* aan te wijzen in de uit de Jenaifche *Alg. Litt. Zeitung* overgenomene beoordeeling van *Tib. Hemsterhufii animadverfionum in Lucianum Appendix*, voorkomende in n°. 13 van den *Letterbode* 31 Maart l. l. Ik bedoel de plaats p. 205, waar de Duitfche recenfent den Heer G e e l van zekere onachtzaamheid befchuldigt:

Digitized by Google

digt: *maar helaas!* (zoo laat de vertaling 'er op volgen) *men is dit verſchijnſel bij de Hollandſche geleerden reeds gewoon, die of te* BEKWAAM, *of te* VOORNAAM *zijn, om op een naburig land acht te geven* enz. De Duitſcher ſchrijft *bequem* en *vornehm:* het eerſte beteekent *gemakkelijk, lui*, het tweede *grootsch, hooghartig.* En nu verſtaat de Hollandſche lezer eerst regt de meening van den recenſent. Dus verre hier over genoeg. Ik voeg hier eene aanmerking bij, die mij voorkomt, geene gunstigere gelegenheid, dan de bewuste overgenomen recenſie, te kunnen afwachten. Het overnemen van dergelijke beoordeelingen uit buitenlandſche Tijdſchriften houd ik vooreerst voor onnoodig, ten tweede voor hoogst ſchadelijk, Of zal men het onverſchillig, of welligt nuttig rekenen, wanneer men voortgaat, ons publiek ellendige boekbeoordeelingen van buitenlanders als orakels voor te houden? Ik voor mij acht het voor deze laatſten grooter nadeel, wanneer zij de *goede* voortbrengſelen van ons vaderland niet kennen, dan voordeel voor onzen goeden naam, wanneer zulke boeken op eene gebrekkige wijze elders beoordeeld worden: en ben 'er wel verre van af, zoo als velen doen, ons reeds gelukkig te rekenen, wanneer het den buitenlander behaagd heeft zich, al was 't maar een half gunſtige phraſe over onze Schrijvers te laten ontvallen. Is het niet veeleer ſchande, door het ijdele geſchrijf van een' onbekend berigt-ſchrijver (want ik zonder de doorwrochte beoordeelingen van geleerde mannen uit, maar die in uw weekblad niet worden overgenomen [*]) zich in zijne oordeelvelling te laten leiden, en 'er zich of door te laten ſtreelen, of kwetſen? Het is hier de plaats niet, om het punt van beſchuldiging tegen den verdienſtelijken uitgever van de Hemsterhuſiaanſche aanteekeningen op *Lucianus* in 't bijzonder, en tegen de Hollandſche geleerden in het algemeen, op te vatten en te weêrleggen. Maar hetgeen in drie woorden kan gezegd worden, tot waarſchuwing van een ieder, die de goede zaak ter harte neemt, is dit; dat juist datgene, wat de Duitſche recenſent vordert, door de Hollanders zoo zeer wordt afgekeurd, dat zij het in velen zijner landgenooten (wij ſpreken alwederom niet van de verdienſtelijke geleerden, die ook in dat land het geringſte deel uitmaken) als eene kinderachtige en beſpottelijke zwetſerij aanmerken. Eene bladzijde vol aanhalingen, van dien aard als de Duitſche recenſent opgeeft, bij elkander te brengen, kost een paar uren zoekens, en bevordert doorgaans de zaak geen haar breed. En hiermede worden toch meest al-

[*] Het beſtek van dit Weekblad laat natuurlijk niet toe, om alle zonder onderſcheid over te nemen; en de hier bedoelde zijn meestal zoo wijdloopig geſteld, en bevatten zoo uitgebreide opgave van den inhoud met aanmerkingen doormengd, dat zij niet in aanmerking komen ter overname en ongeſchikt zijn voor uittrekſels. *Red.*

Digitized by Google

alle hunne Philologiſche werken opgevuld. Wij gunnen hun den lof dier ijdele uitſtalling. Maar bij den *Lucianus* van Hemsterhuis, waarvan het aangekondigde deel de zuivere en onbeſmette *Appendix* moest zijn, kwam die misſlijke bemoeigeest niet te pas, en zou zelfs hoogst onbeſcheiden geweest zijn. Dit zij genoeg, om den denkenden lezer te doen begrijpen, dat de geheele *tirade* van den Duitſchen recenſent, die men wel zoo verſtandig zal zijn zich niet aantetrekken, van een ſystema uitgaat, dat men ten allen tijde hier, op zijn minst voor verkeerd en verderfelijk heeft gehouden.

En deze kleine teregtwijzing zal, hoop ik, kunnen ſtrekken, om bij ons publiek eene vooringenomenheid met dergelijke buitenlandſche boek-beoordeelingen voor te komen. Gelief dezelve tevens aantemerken, als een blijk van mijne belangſtelling in uw geacht Weekblad.

Ik heb de eer mij met hoogachting te noemen
Mijn Heer!

Leyden — Uw Dw. Dienaar
5 April 1826. — J. BAKE.

PROEVE

OVER HET LEVEN EN DE WERKEN VAN LUDWIG WILHELM GILBERT,

IN LEVEN DOCT. DER WIJSBEGEERTE EN GENEESKUNDE, GEWOON HOOGLEERAAR IN DE NATUURKUNDE AAN DE UNIVERSITEIT TE LEIPZIG;

DOOR Dr. L. CHOULANT,
Prof. te Dresden.

(Vervolg en Slot van bladz. 218.)

Zwakkelijk ja gebrekkelijk van ligchaamgeſtel en daar bij vroeg door zorgen voor eigen onderhoud gekweld, had Gilbert weinig gelegenheid tot gedruisch makende vermaken gehad en zich meer aan de ingetogenheid en eenzame werkzaamheid der ſtudeertafel gewend. Deze levenswijze zette hij ook te Leipzig voort en hier

Digitized by Google

hier ſtond hij voornamelijk met de Hoogleeraren Krug, Keil, Gehler, Mollweide, Heinroth, Clodius, den Finantieraad Campe, Hofraad Rochlitz, Kamerraad Anger, den Boekhandelaar Barth, D. Hillig, den Koopman Reichenbach, den Baron v. Uckermann auf Weſenſtein en andere in gezellige betrekkingen. Gilbert was ongehuwd, maar gaarne in gezelſchap van beſchaafde en geeſtrijke vrouwen. In zijn uiterlijk tot in den hoogſten graad zindelijk, altijd welvoegelijk en met ſmaak gekleed en zeer geſchikt, om een' beſchaafd doch gemengd gezelſchap fijn te onderhouden, was hij in de beſte kringen zeer getrokken en ging door voor een' aangenaam van alle pedanterie verwijderd gezelſchapsman, die dikwijls, door een geestig volhouden van een paradox gevoelen of door vorming van een' tegenſtand tegen de meerderheid, ook hier zijne bekwaamheid wist te doen gelden. En dus kon Profeſor G. Hermann in zijne redevoering in den Academiſchen kring van hem zeggen: „Voor het overige goedaardig en toegevend, zonder valschheid en met niemand het kwaad meenende, was hij een opgeruimd en vrolijk man in gezelſchap, die zoo menig vriendſchappelijken kring door ſcherts en aanſporing tot ſcherts verheugde. Maar deze ſcherts is verſtoord, deze opgeruimdheid vervlogen, deze vrolijkheid verdwenen, als een vlugtige blik der zonne door den ſnellen gang der wolken verdooft, — en onverwacht dekt het graf onzen vriend." Als uitſpanning had het ſchaakſpel de meeste bekoorlijkheid voor hem, hetgeen hij goed, hoewel niet meesterlijk ſpeelde; — naast dit muzijk en ſchouwburg. Ook in de voortbrengſelen der beeldende kunſten vond hij ſmaak, ſchoon hij zelf evenmin beproefde deze kunst uit te oefenen als de toonkunst. Hij had langzamerhand eene rijke uit meer dan 7000 ſtuks beſtaande verzameling van waardige kunstplaten, vooral uit den nieuweren tijd van Edelink tot Garaglavia enz. bijeengebragt, waaraan hij vele ſtille genotvolle uren te danken had. Bij het aankoopen volgde hij meer zijn eigen oordeel, dan dat der ſchool; hij kocht eigenlijk, wat hem aanſtond zonder zich juist aan ſtrenge kritiek te verbinden, wanneer ſlechts het onderwerp, de aangenaamheid der omtrekken, en eene der nieuwere ſchool in zekere

Digitized by Google

mate eigen ſchitterend uiterlijk hem genoegzaam in het oog viel. Voor het overige was deze liefhebberij in de voortbrengſelen der plaatſnijkunst, waarſchijnlijk de vrucht zijner zamenwoning met Kolbe aan het Philanthropinum te Desſau; hebbende men een portrait van hem zelven, naar eene welgelijkende teekening van Kruger te Berlijn, aan den bekwamen Prof. Bolt aldaar te danken.

Gilberts verzameling van Delfſtoffen, die terſtond na zijn afſterven uit handen zijner erfgenamen in die van zijn' vriend den Finantieraad Campe overging, bevat uitmuntende, deels eenige ſtukken in hunne ſoort; maar Gilbert kocht daarvoor in de laatſte jaren te weinig volgens een vast beraamd plan aan, en kon ook te weinig tijds aan derzelver rangſchikking beſteden, dan dat zij een goed geheel zoude uitgemaakt hebben. Zijne verzameling Werktuigen is niet zeer aanzienlijk (volgens den gedrukten catalogus 857 N°.) doch bevat enkele belangrijke ſtukken, met name in den toeſtel voor de Electriciteit en Luchtkunde. Het meest kocht Gilbert op last der Leipziger Univerſiteit voor het Academisch kabinet. Zijne boekverzameling, rijk in Aardrijkskundige, Wiskundige, Natuurkundige en Scheikundige werken, bevat volgens den Verkoop-catalogus (Leipz. 15 Nov. 1824) 3056 N°., waarbij echter nog eene zeer rijke verzameling Landkaarten, Plattegronden, Gezigten en Astronomiſche afbeeldingen komt, die in denzelfden Catalogus onder in evenredigheid weinige N°. verdeeld is.

Reizen van eenig aanbelang ondernam Gilbert'er ſlechts twee; vroeger eene met den toenmaligen Westphaalſchen Bergdirecteur Heron de Villefoſſe door Westphalen langs den Rhijn, en een later naar Parijs en Lyon door Zwitſerland; — van het op deze reizen geleerde en ondervondene, vindt men veel in de *Annalen der Phyſik*. Buitendien was hij gewoon eenmaal jaars te Potsdam zijne eerwaardige moeder te bezoeken, aan welke hij met bijzondere liefde gehecht was, en die hem den 18den Dec. 1824 in het graf is gevolgd.

Volgens dit alles komt ons Gilberts leven voor als ſtil, zelden geſtoord, rijk in werkzaamheid en niet ontbloot van genot; want hij vond dit in arbeid en ge-

Digitized by Google

gezelligheid. Bij eene eenvoudige en regelmatige levenswijze, was hij bijna nooit ziek en door eene wijze tijdsverdeeling werd het hem mogelijk, zonder veel ophef te maken, veel te doen. Alleen de vroege ochtenduren, dikwerf ook de latere avonduren, waren voor de bearbeiding der *Annalen* inzonderheid beſtemd; de voormiddag behoorde geheel aan zijn onderwijsvak, de namiddag aan de ſtudien, de avond veelal aan de gezelligheid. Bij het handelen over onderwerpen tot zijn vak behoorende, was hij welſprekend, ijverig, dikwijls halſtarrig in de beſtrijding van tegenovergeſtelde gevoelens en moeijelijk te overtuigen, maar nooit bitter, vitziek of listig; altijd ook vreemde verdienſten ten hoogſte erkennende, ja regtvaardiger dikwijls jegens vreemdelingen dan jegens Duitſche geleerden, die echter ook niet zeer billijk omtrent hem plagten te werk te gaan. Niets verbitterde hem meer, dan het min grondige, het oppervlakkige behandelen der wetenſchappen, het grondeloos hypotheſen bouwen, het mystiek inzigt en de op het gebied der wetenſchap overgetredene poëzij of verdichting. Hoe minder ongenegen hij der laatſte in het gemeene leven was, des te vijandelijker ſtelde hij zich tegen haar, wanneer zij haar gebied overſchrijdende de droomen der verbeelding in de wetenſchap wilde overbrengen. En wie kon hem dit euvel duiden? Welk een vereerder der bij voorkeur zoogenaamde exacte of naauwkeurige wetenſchappen moet hem hier niet geheel met hart en ziel bijvallen? Dit vermengen van verdichting en waarheid, van poëzij en wetenſchap, dit ſpelen met half ware overeenkomsten zonder gehalte, dit vermoeden en aanduiden, in plaats van weten en kennen, heeft den goeden naam der Duitſchers buitenslands bedorven, hen van de grondige kennis afgeleid, ja hen zooverre gebragt, dat zij alles meenen te weten, terwijl zij in dadelijke kennis zijn achteruitgegaan. Tegen deze verderfelijke zucht in het wetenſchappelijke bij de Duitſchers, verzette zich Gilbert met alle de meerderheid, welke hem zijne grondige wiskundige opvoeding, zijn veelomvattende ernſtige beoefening der Natuur- en Scheikunde en ervarenheid van geest aanboden; — en dit was het, hetgeen hem de Heeren der Poëtiſche ſchool nooit vergeven konden. Onbekwaam, om hem met gelijke wapenen te antwoorden, en zich te geleerd achtende, om zulk eene ervarenheid zich meer

Digitized by Google

eigen te maken, namen zij toe vitterijen en perſoonlijke aanvallen hunne toevlugt, op welke Gilbert echter nooit antwoordde, maar hen in zulke gevallen, waar geen eer meer te behalen was, ſtil liet begaan. Dat hem, bij dit alles, zijn ijver voor grondigheid en voor wiskundige bewerking der Natuur- en Scheikunde, ſomwijlen te verre voerde, dat hij zijne atomistiſche beſchouwing van de ſtoffelijke wereld ſomwijlen te zeer deed gelden; en dat zijne denkbeelden omtrent het leven der bewerktuigde ligchamen te weinig gelouterd waren, om in deze, hem voor het overige vreemde, naſporingen gelukkig te zijn, zal niemand loochenen; ook hij deelde hier in het algemeene lot der ſtervelingen, het dwalen. Eene omſtandigheid mogen wij ten ſlotte dezer Levensſchets niet onvermeld laten, de zorgvuldigheid namelijk, die hij betoonde, om zich in het Duitsch, zuiver fraai en juist afgemeten uit te drukken, hetwelk dan ook alle zijne ſchriften in hooge mate eigen is; — en zeer in zijn voordeel onderſcheidde zich hier Gilbert van zijne vitzieke tegenpartijen, die iedere daar heen geworpen onduitſche ſlordigheid drukkenswaard achtten, ja het voor een kenteeken van grooten geest opgaven, de moedertaal te veronachtzamen. Terwijl zij hem zonder verſchooning over de partijdige zucht voor al het buitenlandſche tuchtigden, beſchaamde hij hen, door zijne zorgvuldige pogingen, om de zuiverheid van de Duitſche uitdrukking in alle zijne werken te bewaren. Voor het overige was hij in de Franſche, Engelſche, Hollandſche en Italiaanſche talen zooverre ervaren, dat hij elk in deze ſpraken geſchreven werk volkomen verſtond; voor de beoefening en de ſtudie der oude talen gaf hem zijn werkkring weinig gelegenheid.

En zoo kunnen wij deze flaauwe ſchets van een uitſtekend veel gearbeid hebbend en dikwerf miskend man, met vollen regt met de woorden ſluiten, die Herder (*Ideen zur Philos. der Gesch. der Menschh.* IV *Th.* 19 *B. cap.* V) van den mede onvermoeid werkzamen en ſchaars beloonden Reiske bezigde: „Zacht rustte zijne aſche! maar in langen tijd komt zijne verſmade geleerdheid niet terug." Op den gedenkſteen bij zijn graf, plaatſte zijn vriend Hermann dit opſchrift:

Naturae leges doctis ubicunque retectas
Cognosse impiger, et tradere notitiae.

Ten

Digitized by Google

Ten blijke echter dat zijne verdienſten niet overal miskend werden, ſtrekke zijn Lidmaatſchap van zoovele geleerde Genootſchappen, als de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem en die te Kopenhagen, het *Geſellſchap Naturforſchende Freunde* te Berlijn, het Bataafsch Naturkundig Genootſchap te Rotterdam, de Jablonowskyſche Maatſchappij te Leipzig, de Oeconomiſche te Dresden en Potsdam, de Mineralogiſche te Dresden en Jena, de Phyſiſche Genootſchappen te Frankfort, Groningen, Halle, Heidelberg, Leipzig, Marburg en Rostock, gelijk mede het Corresponderend Lidmaatſchap van de Keizerlijke Academie der Wetenſchappen te Petersburg, van het Koninklijk Inſtituut te Amſterdam, Berlijn en Munchen en der Koninklijke Maatſchappij der Wetenſchappen te Gottingen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

LEVENSBESCHRIJVINGEN. De Levens van doorluchtige Grieken en Romeinen, onderling vergeleken door PLUTARCHUS, Uit het oorſpronkelijk Grieksch geheel op nieuw vertaald, en met zeer (!) vele aanteekeningen opgehelderd, door EV. WASSENBERGH en H. BOSSCHA (ss. tt.) Eerſte Deel, Tweede, vermeerderde en verbeterde Druk, met Platen, te Dordrecht, bij F. Boekée 1825.

Men vergunne mij, de aankondiging dezer nieuwe en verbeterde uitgave, waartoe ik verzocht was en welke ik reeds zoo lang had doen wachten, dat inmiddels reeds vier of vijf Deelen in het licht verſchenen zijn, voor dit maal ſlechts te doen met het overnemen van het kort en zakelijk, gunſtig verſlag van dit werk en deze uitgave, te vinden in het Weekblad *de Argus* (No. 3, 28 September 1825 bl. 47), welk Tijdſchrift doorgaans dubbel geloof verdient, wanneer het prijst. „ De belangrijkſte herdruk welke 'er ſedert jaar „ en dag van de pers kwam, is, zekerlijk wel de *Nederlandſche Vertaling van Plutarchus.* Een werk door Waſſenbergh en Boſcha met de grootſte naauwkeurigheid overgebragt, en nu door den Heer Boekée voor „ de tweede maal uitgegeven. Van de vertaling zelve zullen wij alleen zeggen, dat zij de beste is, welke ons in „ eenige levendige taal bekend is, zijnde niet alleen door „ eenen zuiveren ſtijl, maar ook nog door eenen ſchat van „ belangrijke aanteekeningen merkwaardig. Eenige onnaauwkeu-

Digitized by Google

„ keurigheden, welke in de vroegere uitgave waren inge-
„ slopen, zijn nu verbeterd, terwijl ook de prijs werkelijk
„ lager en wel zoodanig gesteld is, dat een ieder, die
„ slechts eenige waarde hecht aan de Klassische geleerdheid,
„ zich dit werk zal willen aanschaffen."

Bij gelegenheid der volgende Deelen, wanneer die door mij zullen gezien zijn, misschien van mij zelven iets naders.

H. W. T.

KUNSTVERZAMELINGEN.

AMSTERDAM. Tegen het einde van de afgeloopen maand Maart, heeft alhier plaats gehad de openbare verkoop van eene Verzameling Schilderijen, waarop onder andere vele stukken voorkwamen van de hedendaagsche of moderne Nederlandsche Schilderschool. Dit uitmuntend en hoogstbelangrijk Kabinet, uit 140 stuks bestaande, heeft meer dan *f* 53,000: - opgebragt; en ten blijke, hoe de verdiensten van nog levende of onlangs overleden Nederlandsche kunstenaren allengs hooger worden op prijs gesteld door de tijdgenooten, willen wij eene lijst der voornaamste hier laten volgen, met bijvoeging der prijzen, die zij golden:

No. 67. Een boer die van den trap van eene poort valt met het aangezigt in eene mand met eijeren, waardoor eene uitstalling met groenten en fruit in verwarring raakt enz. enz. door P. Noël . . . . . *f* 4605
— 63. Hagar en Ismaël, levensgrootte ten halver lijve, door F. J. Navez . . . - 1310
— 43. Een Landschap, verbeeldende eene Weide door geboomte, eene Boerenwoning en Hooischuur omgeven, met vee enz., door J. Kobell . . . . . - 1025
— 17. Eene Broodbakkerij, waarin Adriaan Brouwer Joost Graasbeek in 't schilderen onderwijst, door F. de Braekeleer. - 1000
— 95. Een Hollandsch Strandgezigt, door A. Schelfhout . . . . . - 900
— 40. Een aangenaam Land- en Watergezigt, door J. Hulswit . . . . . - 750
— 101. Een sterk woelend water, door J. C. Schotel . . . . . - 711
— 117. Een Keuken, door M. Verstcegh. - 700
— 90. Blois van Treslong, liggende met zijn vaartuig in het ijs voor Wieringen, weigerende zich overtegeven aan de Spanjaarden, door L. Ricquier . . . . . - 660

No. 68.

Digitized by Google

No. 68. Een Brabandsch armoedig Binnenhuis, door P. Noël . . . . . f 606
— 62. St. Cecilia, door F. J. Navez . . . - 600
— 97. Een besneeuwd Wintergezigt, door A. Schelfhout . . . . . - 571
— 99. Een gezigt in het Haagsche Bosch, door denzelfden . . . . . - 525
— 71. Een Brabandsch Binnenhuis, zijnde een Schoenmakerswinkel, door P. Noël. - 512
— 73. Een gezigt van de Beestenmarkt in de stad Gent, door P. F. de Noter en E. Verboeckhoven . . . . . - 505
— 78. Een jongeling spelende op een fluit, bij dezelve een hond en bok enz., door L. B. Ommeganck . . . . . - 475
— 49. Een burger Binnenvertr., door A. de Lelie - 430
— 47. Een goede Gelukzegster, door J. A. Kruseman . . . . . - 420
— 80. Een Boschgezigt, door P. G. van Os. - 410
— 91. G. de Lairesse, op de viool spelende bij Uijlenburg, door L. Ricquier . . . - 410
— 112. Een Stadsgezigt bij Kermisvreugd, door J. H. Verheijen . . . . . - 356
— 70. Een oude Jood en een jong bevallig Vriesch Boerenmeisje, door P. Noël . . - 335
— 7. Een Havenhoofd, door N. Baur en A. de Lelie . . . . . - 326
— 64. Een Italiaansch jongeling en een bevallig meisje, door F. J. Navez . . . - 315
— 82. Een Fruitstukje, door G. J. J. van Os. - 300
— 44. Een Weide met Vee, door J. Kobell. - 300
— 131. Een Stadsgezigt, door P. G. Westenberg. - 290
— 51. Eene Vischmarkt, door A. de Lelie. - 285
— 50. Een burger Binnenvertrek, door denzelfden. - 280
— 69. Een blinde vrouw met haar dochter, door P. Noël . . . . . - 276
— 10. Een uitgestrekte Weide met Vee, door J. B. Berré . . . . . - 270
— 96. Een bergachtig Landschap, door A. Schelfhout . . . . . - 266
— 89. Gezigt van de Scheepstimmerwerf te Antwerpen, door J. van Regemorter. - 256
— 132. Een Stadsgezigt, door P. G. Westenberg. - 250
— 81. Een glas met Bloemen, door G. J. J. van Os. - 240
— 35. Een burger Binnenvertrek, door C. L. Hansen . . . . . - 210
— 98. Een bergachtig Geldersch Landschap, door A. Schelfhout. . . . - 210

Men meene daarom niet, dat de voortbrengselen der oude-

oudere Nederlandſche ſchool niet gezocht waren; om flechts enkele te noemen, een woelend water van L. Bakhuizen, gold *f* 1400; een ſtil Watergezigt van J. van Capelle *f* 1050; de Portraiten van G. Dou en zijn Echtgenoote door hem zelven *f* 2120; een Binnenvertrek van P. de Hooghe *f* 1185; een gezigt op het Kasteel te Bentheim, door J. Ruisdael *f* 1700; Mozes het water uit de ſteenrots ſlaande, door J. Steen *f* 2260; een verwulfd Binnenvertrek van denzelven *f* 1915; eene bevallige Dame in een Voorhuis, door J. van Uchterfeld *f* 1101; een jongeling met een gezadeld Paard, bij een dorren Boomſtam, door Ph. Wouwerman *f* 950 en een uitgeſtrekt duinachtig Landſchap, door J. Wijnands, geſtoffeerd door A. van de Velde *f* 1300.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

HAARLEM. Op den 5den April is voor het naburig dorp Wijk aan Zee een Vinvisch aan het ſtrand gebragt, welke Schipper, Jannes Vis, een uur van de kust in zee gevonden had. Dezelve is lang ruim 12 ellen en op zijde liggende, van den rug tot den buik, breed bijna 3 ellen.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

PARYS. De Sterrekundigen hebben onlangs eene nieuwe Komeet waargenomen, van welke zij den loop berekend hebben; en deze naſporing levert belangrijke gevolgtrekkingen op. In Duitschland werd dezelve ontdekt den 27ſten Februarij door den Hr. Biala, te Marſeille door Gambart Junior den 9den Maart. Deze laatſte heeft haar, door vergelijking der berekeningen, erkend voor dezelfde, is die in 1805 en waarſchijnlijk die in 1772 verſcheen. Hij bevindt, dat dit hemellighaam in deszelfs omwenteling, na verloop van omtrent 6 jaren, terugkeert. Bijgevolg is de loopkring dezer Komeet, geheel binnen ons zonneſtelſel begrepen. De Hr. Schumacher, ſchrijft uit Altona hieromtrent een brief, gedagteekend den 24ſten Maart en zendt tevens den uitſlag der naſporingen over, ten dezen aanzien door den Heer Clauſen, een zijner Adjuncten, te werk geſteld. Deze komen hoofdzakelijk met die van den Hr. Gambart overeen, van welke hij nog niet verwittigd was. De Hr. Clauſen, bevond den tijd van omwen-

Digitized by Google

wenteling nog korter. Deze eerſte uitkomſten zullen weldra meer volmaakt worden, en men zal de waarde der berekende elementen eerlang juist leeren kennen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	30. 0	50	W. t. Z.	betrokken, windrig.
	30. 0	51½	W.	
	30. 0	48	W. t. Z.	
6	30. 0½	50	W. t. Z.	bewolkt, harde wind.
	30. 1	55	W. Z. W.	
	30. 0½	50	Z. W. t. W.	
7	30. 0½	49½	W. Z. W.	's morg. en 's av. betrokk, voor 't overige bew., tot in den namidd. zeer harde wind.
	30. 0½	55	W. t. Z.	
	30. 1½	49	W.	
8	30 1½	52	Z. W.	helder.
	30. 1½	61	Z. W. t. Z.	
	30. 0½	48½	Z. Z. W.	
9	29. 9	54	Z. Z. O.	tot in den namidd. helder, verder bewolkt, met zeer harde wind.
	29. 8	58	Z. t. O.	
	29. 8	50½	Z. W.	
10	29. 8½	49	Z. W.	tot even na den midd. held, zeer harde wind, verder bewolkt, harde wind.
	29. 9	52½	W. Z. W.	
	29. 9½	43½	W.	
11	29. 8½	49	Z.	zeer harde wind, voormiddag regenachtig, namiddag bew.; 's avonds helder.
	29. 8	53	W. t. W.	
	29. 7½	48	W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** A. J. VAN DEN SIGTENHORST, Boekhandelaar te Deventer, geeft bij dezen aan zijne geëerde Inteekenaren op het *Handboek voor Apothekers*, berigt, dat het eerſte deel van hetzelve bijna afgedrukt is, en dat ook het tweede of laatſte deel, dit jaar nog zal volgen, terwijl hij tegelijk alle beoefenaren en beminnaren der Artſenijmengkunde, welke op dit zoo belangrijk werk, hetwelk naar de behoefte van onzen tijd geheel ingerigt en op de nieuwſte ontdekkingen gegrond is, nog zouden wenſchen inteteekenen, ten vriendelijkſte uitnoodigt, om zich ten ſpoedigſte en wel voor den 15den Mei aanſtaande bij hem zelven of bij hunnen gewonen Boekverkooper aantemelden, opdat alzoo hunne namen ook nog op de lijst van Inteekening kunnen worden geplaatst, daar bij de uitgave van het eerſte deel, de Inteekening *finaal* zal geſloten worden.

JOH.

Digitized by Google

*** JOH. VAN DER HEIJ en ZOON, te Amsterdam, geven heden uit:

BIJDRAGEN TOT DE NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER. Eerste Deel, No. 1.

Het is het voornemen der Redactie van dit Tijdschrift, om alle drie maanden een Nommer hiervan uit te geven, welke bij het einde des Jaars één deel zullen uitmaken, bestaande in twee stukken. Het eerste stuk bevat alleen Oorspronkelijke Bijdragen, welke geplaatst zullen worden, naar deze volgorde der vakken: I. *Natuurkunde*, II. *Scheikunde*, III. *Geologie en Mineralogie*, IV. *Plantkunde*, V. *Dierkunde*, *met de vergelijkende Ontleedkunde*, terwijl eindelijk: *Geschiedkundige stukken*, of van gemengden aard aan het einde van dit eerste stuk zullen voorkomen. — Het tweede stuk behelst alleen Boekbeschouwing en korte Wetenschappelijke Berigten, naar de behoeften van ons Vaderland ingerigt. De inhoud van dit eerste No. is:

Eerste Stuk. Voorrede door G. MOLL. G. MOLL, over eene verbeterde bereiding der olie, waarvan zich Horologieen Instrumentmakers bedienen. G. VERSCHUUR, beschrijving van gewigten, om de dijkzeilen te bepalen, met opmerkingen van den Hoogleeraar MOLL. P. ALMA, verschijnsel, bij de bereiding van het *acidum nitroso-nitricum* waargenomen. G. J. MULDER, over het *acidum rosacicum* en een zuur, uit hetzelve vervaardigd S., over het zwart in de geraffineerde suiker. G. J. MULDER, herhaling der plantenontleding van ROBINET, B. G. DUMORTIER, over het geslacht der *Wilgen* (Salix) en de natuurlijke familie der *Amentaceae*. TINANT, JUN., opmerkingen over den grond en de gewassen der Provincie Luxemburg. H. C. VAN HALL, inlandsche soorten van *Rizomorpha*. W. VROLIK, waarneming van wormen, in de longaders en slagader, de takken der luchtpijp en de longzelfstandigheid van eenen *Bruinvisch* (Delphinus Phocaena) gevonden. G MOLL, over eene vermoedelijke nieuwe ontdekking in den *Stillen Oceaan*. Verslag wegens het Genootschap, ter bevordering der Natuurlijke Historie te Groningen.

Tweede Stuk. Boekbeschouwing. B. KONING, over de zelfontvlamming van den phosphorus. C. M. VAN DIJK, over het gebruik der plantaardige en dierlijke kool, tweede uitgave. P. MICHEL, Agrostologie Belgique. C. J. TEMMINCK, Monographies de Mammalogie. C. PFEIFFER, Naturgeschichte Deutscher Land- und Süsswasser-Mollusken. Abth I en II. J. J. HAGENBACH, Mormolyce, novum Coleopterorum genus. P. L. VAN DER LINDEN, Monographiae Libellulinarum Europearum specimen. — *Wetenschappelijke Berigten.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 16. *Vrijdag den 21ſten April.*

BERIGTEN.

PARIJS. Tot opvolger van het onlangs overleden Lid der Franſche Academie, de Heer D'AGUESSEAU, is bij een tweede herſtemming benoemd de Heer BRIFAUT. Zijne voornaamſte mededinger was de Heer DE PONGERVILLE; ook de Heeren DE BARANTE en VIENNET hadden, bij de eerſte opneming, enkele ſtemmen.

BRUSSEL *den 31ſten Maart.* Op heden hield het Koninklijk Letterkundig Genootſchap *Concordia* deszelfs eerſte Vergadering, na de reorganiſatie, welke bij hetzelve heeft plaats had. (*) De Voorzitter, de Heer SCHUERMANS, deed bij deze gelegenheid verſlag wegens die verandering en den tegenwoordigen toeſtand dezer inrigting ter bevordering van Nationale Taal- en Letterkunde. Uit hetzelve bleek, dat, na aanneming van 137 nieuwe leden, dezelve, met een 70tal oude leden en een 50tal honoraire, thans 250 leden telt. Daarna ſprak voorn. Voorzitter eene redevoering uit, handelende over de landtaal en de nationale letterkunde, zoo der Zuidelijke als Noordelijke Pro-vin-

(*) Zie deswegens *Algem. K. en Letterbode* voor dit jaar No. 1 bl. 164.

Digitized by Google

vincien, en ſtrekkende ten betooge, dat onze landtaal oorſpronkelijk overal dezelfde was, zelfs zonder verſchil van ſpelling; — en dat de pogingen der Belgen in de 13, 14 en 15de eeuwen met die van de Noord-Nederlanders in de drie volgende eeuwen vereenigd, ons vaderland eene gezuiverde taal en rijke letterkunde hebben verſchaft; en, na de voordeelen te hebben opgeteld, welke eene landtaal aan een onafhankelijk volk oplevert, beſloot hij met vermelding der vorderingen in de Zuidelijke Provincien in nationale taal- en letterkunde gemaakt, ſedert derzelver vereeniging met de Noordelijke.

Tot honoraire Leden heeft het Genootſchap thans benoemd HH. KK. HH. den Prins van Oranje en Prins FREDERIK, HH. Exc. de Heeren VAN GOBBELSCHROY, D'AUBRÉMÉ, REPELAER VAN DRIEL, de Heeren HUYSSEN D'ANNECROIX, BEHAEGEL, J. P. VAN CAPPELLE, DE GREUVE, LOOTS, LULOFS, SANDELIN, SCHELTEMA, SIEGENBEEK, SPANDAW, SPRUYT, STUART, TOLLENS, VERVIER, JER. DE VRIES, WEILAND, WISELIUS en WURTH. Het lokaal des Genootſchaps zal voortaan dagelijks geopend zijn, en men zal in hetzelve verſcheiden dagbladen en tijdſchriften vinden, vooral die de nationale taal- en letterkunde betreffen.

GRONINGEN *den 12den April.* Heden aanvaardde de Heer H. C. VAN HALL, tot hier Med. Doct. te Amſterdam, den hem opgedragen post als gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige wetenſchappen, aan onze Hoogeſchool, met het houden eener plegtige Inwijdings-redevoering: „over het belang, dat er voor den Landbouw gelegen is in de kennis der Natuurlijke Historie van het Vaderland."

ROTTERDAM *den 17den Maart.* Onder voorzitting van den Wel Eerw. Heer J. P. SPRENGER VAN EYK, werd alhier op 20 Januarij l. j. eene Vergadering van beſtuurders en ſtemgeregtigde leden gehouden der Maatſchappij ter beoefening van wijsbegeerte en fraaije letteren, ten zinſpreuk voerende, *Verſcheidenheid en Overeenſtemming.* Uit het verſlag wegens het prijsonderwerp: een Lofdicht op WILLEM GEORGE FREDERIK Prins van Oranje, broeder van Z. M. en-

onzen Koning, te Padua overleden, bleek, dat op hetzelve waren ingekomen drie ſtukken, No. 1 met de ſpreuk:

Wie ſterft voor Vorst en Vaderland
Met de eedle wapens in de hand,
Of die als onze Prins moet ſneven
Dit is geen ſterven, maar 't is leven.

No. 2 met de Spreuk:

Op op mijn Zanggodin, verſtout u mee te groeten,
In 't midden van den drang, den Princelijken helt,
En Beuckelaer des lants, —

J. VAN VONDEL.

en No. 3 met de ſpreuk:

'k Heb ſlechts mijn vaderland en zijnen roem voor de oogen.

FEITH IN M. DE RUITER.

en dat eene volſtrekt meerderheid van beoordeelaren, hoewel No. 1 en vooral No. 3 niet van dichterlijke ſchoonheden ontbloot waren, No. 2 met de ſpreuk van VONDEL den gouden Eerepenning had waardig gekeurd; welke dan nu ook hetzelve werd toegewezen en bij opening van het naambriefje bevonden, de dichter daarvan te zijn de Heer R. H. VAN SOMEREN te Rotterdam. In de Vergadering, door genoemde Maatſchappij op heden gehouden, werd beſloten deze twee Prijsvragen uitteſchrijven:

I. Eene Verhandeling over de opkomst — uitbreiding en tegenwoordigen ſtaat der ſtad Rotterdam, met uitdrukkelijke vermelding van hetgeen de beoefening van Kunſten en Wetenſchappen in dezelve daaraan heeft toegebragt.

II. In het vak der Beſchrijvende Poëzij: De Maasſtroom in België. — Voor de beste en bekrooningwaardige gekeurde Verhandeling en Dichtſtuk, looft de Maatſchappij ieder een gouden Eerpenning uit, en behoudt zich voor, hetgeen niet ten volle de gouden prijs mogt toegekend zijn, doch geoordeeld zal worden bijzondere verdienſten te bezitten, eenen zilveren penning toe te wijzen, hetzij als *hoogſten prijs*, hetzij als *accesſit*, zullende men echter in beide deze gevallen dien prijs den onbekenden Schrijver aanbieden, alvorens zijn' naam openbaar te maken. De ſtukken moeten in de Nederlandſche taal met eene andere hand dan die des ſtellers geſchreven, van ſpreuk, naambiljet

Digitized by Google

enz. voorzien, vrachtvrij ingezonden worden aan een der Secretarisſen van de Maatſchappij, en wel de Verhandeling vóór op of den 31ſten December 1827 en het Lichtſtuk vóór of op den 31ſten Julij 1827. Vijf Leden van verdienſte worden met de beoordeeling belast; het regt van uitgaaf op onbekroonde ſtukken, waarvan de naambriefjes verbrand worden, eigent zich de Maatſchappij niet toe, maar het *bekroonde* mag, noch geheel noch ten deele afzonderlijk of bij eenig ander werk gevoegd, gedrukt of uitgegeven worden, zonder ſchriftelijke toeſtemming des Beſtuurs.

HAARLEM. Gaarne verleenen wij aan onderſtaanden brief met deszelfs bijlage hier eene plaats.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edele Heer!

Met belangſtelling in uw N°. 48 en 49 van voorleden jaar lezende *Iets over* Witte van Haemstede (tegen eene bekende ſtelling van den grooten Bilderdijk) gevoelde ik terſtond lust, om UEd. daarover eenige aanmerkingen aan te bieden. Dit echter, wegens telkens meer presſante bezigheden van week tot week moetende achterſtellen, wil ik niet langer wachten met UwE. de volgende merkwaardige plaats bekend te maken uit een onaanzienlijk en thans, naar 't ſchijnt, bijkans vergeten werk, welks breedſprakigen titel ik hier onder bijvoege (*), en waar omtrent

(*) Korte Levensbeſchrijving der Nederlandſche Vorſten, Helden en vermaarde Mannen, geſchikt naar de eeuwen, waarin ze geleefd hebben, waarin voorkomen alle Perſonagien, die in de Vereenigde Nederlanden eenig gebied gevoerd, eenige gedenkwaardige zaak ter uitvoer gebragt, te water en te land gediend, of zich ergens door vermaard of berucht gemaakt hebben; beginnende van voor de eerſte eeuwe af, tot in de tegenwoordige eeuwe toe. Bijeenverzameld uit veele Schrijvers, die van de Nederlanden geſchreeven hebben, in orde geſchikt en in twee ſtukken verdeeld. Te Amſterdam, bij Dirk Swart, Boekverkooper,

Digitized by Google

trent niet ſlechts aan mij, maar 't geen meer zegt, aan den Nestor onzer Nederlandſche Geſchiedkundigen, den Archivarius van Wijn, onbekend is, zoo wel wie de Schrijver is, als of er meerdere ſtukken op gevolgd zijn. Ik noem deze plaats merkwaardig, (hoezeer het werk, waar zij gevonden wordt, verder misſchien dezen naam niet verdiene) omdat men, volgens de wijze, waarop die mededeeling aldaar geſchiedt, niet wel kan twijfelen, of dezelve is argeloos geſchied en ter goeder trouwe. — Ik ben de kennis aan dezelve aan den Ridder van Wijn verſchuldigd, en ook de vrijheid, om er openlijk gebruik van te maken. Ik doe dit dan, bij voorraad ſlechts op deze wijze: — voor een Nr. van uw Weekblad kon toch ook dit artikel niet wel langer zijn.

Met alle achting

Uw Ed. Dw. Dienaar

Leyden
10 April 1826.

H. W. TYDEMAN.

„Bl. 164 — 167. Doch eer we nu tot de veertiende eeuw overgaan, moeten wij nog eenige ſtappen terug doen, om nog iets te zeggen, rakende Floris den V. en zijn Zoon Jan den I., daar hierboven van geſproken is. De oude Geſchiedſchrijvers en de nieuwe, die de ouden volgen, zeggen, dat Floris de V. twee Bastaard-Zoonen had, namelijk Witto, eerſte Heer van Haamstede in Zeeland, en Willem, doorgaans Willem van Holland genaamd, doch omtrent Willem werd niet gemeld, bij wie Graaf Floris hem verwekt heeft, waar tegen van Witto gezegd wordt, dat hij hem bij een Bijzit, eene Dochter van den Heer Jan van Heusden, verwekt heeft, en dat deze Bijzit het is, die hij aan Gerrit van Velzen ten Huwelijk wilde geven, dewelke dezelve affloeg, en dat dit oorzaak is geweest, dat Graaf

per, op de hoek van den Singel en Oude Lelijſtraat 1766. 1e. ſtuk, 432 bl., gr. 8vo. [beginnende met *Friſo*, *Adel*, *Grune*, *Bato* enz. en eindigende met de Utrechtſche *Trijn van Leemput* of *Trijn van Lempen*. De plaats is bl. 164 — 167 van dat ſtuk].

Digitized by Google

Graaf Floris in toorne ontſteeken, beſloten had, de vrouw, die van Velzen mogt trouwen, te ſchenden, &c., alsmede, dat de Graaf deze Dochter van den Heer Jan van Heusden tegen wil en dank van haren Vader onteerd, en tot zijn boel gehouden heeft, hetwelk ook als Scriverius aanmerkt, den Heer van Heusden zou aangeport hebben, om met de andere zamengezwoornen tegen den Grave te houden &c.

Wijders wordt dan nopens het geſlacht van de Heeren van Haamstede, gezegd, dat hetzelve dezen Witte of Witto wel tot ſtamvader gehad heeft, en dus uit de Graven van Hollanden het edel Huis van Heusden geſproten is, alshebbende in hun wapen gevoerd den rooden Leeuw van Holland, die het Radeken van 't Huis van Heusden op zijn Borst heeft, maar dat dit geſlacht daarna geheel uitgeſtorven is.

Omtrent het een en ander nu is ons een nader bericht ter hand gekomen van een liefhebber der Vaderlandſche Oudheden, hetwelk den leezer een groote opheldering kan geven nopens het geſlacht van Haamstede, en dat wij ten dien einde hier zullen plaatſen.

„ Volgens oude Manuſcripten (zegt die Heer) „ welke ik vele reizen in 't jaar 1723 tot 1729 in „ handen gehad en geëxamineerd heb, gekomen uit „ den Boedel van Joris Lievenſe van Haamstede, die met Maria Bernardts getrouwd „ was, welke in de voorige eeuw Ouderling en Diakonesſe geweest zijn in de Gereformeerde Kerke te „ Amſterdam, heb ik gezien *Trouwbelofte* en *Trouw-Cedul* van Graaf Floris den V. met de dochter „ van Jan den VII. Heere van Heusden; alsmede een Extract van het Doop-billet van een' zoon „ genaamd Witto, waarin de Ouders echte luiden genoemd worden. Verders, dat het valsch is, „ dat deze Witto van Holland ooit basterdt „ geweest is, maar wel Willem van Holland, „ bij de meeste Schrijvers voor Witto genomen. „ Dezen Willem van Holland had Floris „ bij een bijzit of Maitres geprocreëerd, en heette „ niet Witto, maar Willem basterd van Holland, die met de Dochter van den Heere van „ Montenach getrouwd is geweest: dezen heeft

„ Graaf

„ Graaf Jan (Zoon van Floris) ook nooit voor
„ zijnen Broeder erkend, maar wel Witto van Hol-
„ land; gelijk het blijkt uit de Acte, door hem ge-
„ paſſeert te Dordrecht, — om denen zijnen lieven
„ Broeder Witto te bevestigen in de heerlijke goe-
„ deren van Haamstede &c. Van welke Acte
„ copij voorhanden is. Hoe onvoorzigtig dan de
„ Schrijvers te werk gaan, en dat 'er zich veele ver-
„ giſſen, blijkt uit het gene de Schrijver van de
„ Vaderlandſche Historie geboekt heeft, welke meent,
„ dat het geſlacht der Heeren van Haamstede,
„ of van Witto van Holland, uitgeſtorven is.
„ Hoe komt het dan, dat de vader van Joris Lie-
„ vense van Haamstede, als naaste erfgenaam
„ van eenen Adolph van Haamstede (*) en van
„ eenen Casper van Haamstede van Meer-
„ mont, Kanunnik van St. Jante Utrecht, heeft geërfd,
„ en ook zelf naar Zeeland is gereisd om de erfenis te
„ halen van Arend van Haamstede, Ao. 1603,
„ doch Arend niet dood zijnde, gelijk het ge-
„ rucht had geloopen (†) na Rotterdam terug kwam,
„ en

(*) „ Adolph van Haamstede was in Spaanſchen
„ dienst, als Admiraal van de Schelde."

(†) „ Uit Brieven bleek, dat Arend van Haam-
„ stede, zijnen Neef Lieve bij hem verzogt in Zie-
„ rikzee, omdat hij krank was; maar volgens mondelinge
„ vertellinge of overlevering, was Lieve van meening,
„ dat zijn neef Arend reeds dood was, toen hij van
„ Rotterdam naar Zierikzee reisde, en vervolgens zelf
„ dood in Rotterdam terug kwam. Terwijl in de vorige
„ eeuw niemand getwijffeld heeft, dat Lieve en Joris
„ Lievense van Haamstede van de echte linie der
„ Haamstedens waren; wat reden heeft een nieuwer
„ Schrijver dan daar aan te twijffelen? Dat is niet voor-
„ zichtig, veel min verſtandig, dewijl 'er bij die familie an-
„ dere blijken zijn.
„ Ook waren 'er veele Gedenkſtukken van de groote
„ daden van haaren ſtamvader Witto, Graave Floris
„ Zoone, welke ik in geen Kronijken heb genoteerd ge-
„ vonden, alleen Petit à Petit hadt eene overwinning
„ aan, die hij behaald heeft omtrent Bennenbroek, nu
„ nog genoemd: het *Mannepadt*."

Digitized by Google

„ en op den Postwagen tusschen Gouda en Rotter-
„ dam dood bleef, nalatende 3 Zoonen en 3 Dochte-
„ ren, welke tot heden die familie hebben voortgezet.
„ Dees haastige dood van Lieve van Haamste-
„ de heeft die van Zeeland in 't volgende jaar 1604
„ doen denken, dat 'er geen van die familie meer
„ overig waren; waardoor die grove fout geschiedde,
„ dat ze het Wapen braken, niet denkende, dat de
„ man 6 kleine Kinderen in Rotterdam met zijne We-
„ duwe had nagelaten."

Wij zullen dit provisioneel genoegzaam rekenen tot nader opheldering omtrent het geslacht van Haamstede, en thans overgaan tot de Personagien, die gevoegelijk kunnen geplaatst worden in de XIV eeuw."

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GEDICHTEN. Nagelaten Gedichten van Mr. R. H. ARNTZENIUS, 2 Dn. te Haarlem bij Vincent Loosjes MDCCCXXV in gr. 8vo. Ie. Dl. XXIV, 167 IIe. Dl. XXIII, 160 bl.

Niets valt gemakkelijker dan in een' Dichtbundel vaneenige uitgebreidheid min gelukkige onderwerpen en zwakke plaatsen opteſporen; — die, uit derzelver verband gerukt, nog min gelukkig, nog zwakker te doen voorkomen, dan zij inderdaad zijn, en den maker alzoo in een belagchelijk, zoo niet verachtelijk licht te ſtellen; maar ook niets achten wij meer beneden de waardigheid van den boekbeoordeelaar, dan zulk eene met de ware Kritiek regelregt ſtrijdige handelwijze. Deze vordert toch niet, dat bladen, aan de bevordering van letteren, kunſten en wetenſchappen gewijd, door bitterheid en ſtrengheid den volkshoop aan zullen lokken, even als de openbare ſtrafoefeningen, ſchoon 'er de menſchelijke natuur van gruwt, de groote menigte tot zich trekken, ja, zal men de waarheid zeggen, in toenemende evenredigheid, naarmate die ſtrafgerigten geduchter, ontzettender en ongewoner zijn: — neen! ter bevordering der wetenſchap of kunst in 't algemeen, moge de aanwijzing der gebreken meer dienstbaar geacht worden, dan die der ſchoonheden, zij eischt, dat die gebreken zoo beſcheiden en verſchoonend worden voorgedragen, dat het duidelijk ook uit den toon blijke, hoe het oogmerk des beoordeelaars;

Digitized by Google

aars niet is, om den Dichter of Schrijver ten toon te ſtellen, maar om hem op dezelve opmerkzaam te maken, en te gelijk de wetenſchap of kunſt, die hij beoefent, te bevoordeelen; — neen! zij vordert zelfs gebiedend, zullen hare uitſpraken eenige waardij hoegenaamd hebben, dat de beoordeelaar zich op het ſtandpunt poge te plaatſen, waarin de Schrijver zich bij de uitgave van het werk ſtelde; alleen dáár toch kan hij juist beoordeelen, of het geſchrift aan het oogmerk beantwoordt: want het is eigenlijk niet de vraag, of het hem perſoonlijk, naar de ligt veranderlijke luim, waarin hij zich kan bevinden, veelligt ook door omſtandigheden gewijzigd, behage of mishage; maar, of de poging, in welk vak dan ook, uit dat ſtandpunt bezien, aanmoediging verdiene dan heuſche teregtwijzing. Naarmate de beoordeelaar dat ſtandpunt moedwillig meer uit het oog verliest, vooral, waar het klaar door den Schrijver is aangewezen, geeft hij te meer reden, om zijne onzijdigheid te verdenken, om de ſtriemen der hekelroede toe te ſchrijven aan eigene onwaardige bijoogmerken of hatelijke inblazingen van anderen; om te vermoeden, dat hij de goedkeuring der menigte berekent naar de bekende zucht van zoovelen, die zich in eens anders leed en tuchtiging evenzeer verheugen, als zij ongeſchikt bevonden worden om zelf de minſte berisping gelaten en bedaard te ondergaan.

Een Recenſent, die zich, eenmaal daarin toegeeft, eindigt met den geestigen maar te ſcherpen Geoffroy te evenaren, waarvan met zooveel waarheid gezegd wordt: *il comptait, pour s'attirer la vogue, sur ce malin penchant du vulgaire, qui se plait à voir le dénigrement tempérer l'admiration et l'insulte poursuivre le triomphe*; ja van wien men openlijk verklaart: *il se delectait à infliger les blessures de la satire et se plaisait à retourner dans la plaie le scalpel de la critique.*

Wij laten deze weinige regelen de aankondiging van den voor ons liggenden bundel voorafgaan, om onze lezers met ons gevoelen in dezen bekend te maken, opdat zij niet denken zouden, dat wij, uit zwakheid of welk ander beginſel ook, onze verſlagen veelal op een' min ſcherpen toon ſtemmen, dan misſchien hier en daar elders heerscht. Wij voor ons houden dien niet voor den waren, wij willen, wij herhalen het, verbeteren en niet verbitteren, en zullen dus ook aan ons doel dit verſlag pogen dienstbaar te maken.

De jeugdige uitgever van de voortbrengſelen der welluidende lier zijns Vaders, plaatst ons in het wel-geſteld voorberigt op het ſtandpunt, waaruit hij dezen bundel wenscht beſchouwd te hebben; namelijk, dit immers ſchittert door alles heen, niet alleen als eene proeve des dichtvermogens, maar ook als eene gedachtenis van een' man, die zoovele magen en vrienden had, welke hetgeen hij had nagelaten,

Digitized by Google

zooveel mogelijk vereenigd met wat hij, bij zijn leven in onderscheidene stukken verspreid had uitgegeven, verlangden te bezitten. Van dit standpunt zijn de reeds uitgegeven en bekende gedichten, welke wij hier weder aantreffen, waardige bijdragen, waarover wij, uit een en ander punt ziende, in *nagelaten* gedichten ons ligt konden verwonderd hebben; — uit dit standpunt zijn de gelegenheids-gedichten, in dezen bundel voorkomende, juist berekend, om dien als eene gedachtenis des dichters bij dit magen en vriendental dierbaar te maken, daar zij hierdoor onwillekeurig in het gezin en de betrekkingen des dichters treden en zich verplaatsen, hun vroeger dikwerf zeer van nabij, den meesten toch meer of min bekend; terwijl men dit standpunt verwaarloozende, op derzelver aantal in evenredigheid tot het geheel aanmerkingen zou kunnen maken. In evenredigheid van het geheel, schrijven wij, omdat het, onzes inziens, kleingeestigheid verraadt, deze soort van gedichten geheel uit de dichtbundels te verbannen, of wel andere dichtsoorten als niet meer in de mode te verwerpen. Het edele, schoone en ware is toch in alle eeuwen hetzelfde; elke vorm daaraan gegeven, die het bederft, deed dit voorheen, doet hier thans en zal dit blijven doen; — en wie waarlijk *dichter* is, kan in een zoogenaamd gelegenheids-gedicht het hart dikwijls zoo gelukkig en medesleepend uitstorten, als hem in menig ander voortbrengsel bezwaarlijk gelukt. Het zou ons niet moeijelijk vallen hiervoor bewijzen te ontleenen uit de werken onzer beste Dichters in alle tijdvakken, maar wij zouden daardoor van onze taak te zeer afwijken, en gaan dus over, om den lezer bekend te maken, wat hij in dezen bundel vindt.

In het eerste deel komen twee uitgebreidere gedichten voor, te weten de *Onsterfelijkheid* en *Renauw Simons Hasselaar*, waarvan het laatste vroeger reeds in de *Euterpe* het licht zag, doch dat wij met genoegen herlazen, ofschoon wij aan het eerste de voorkeur zouden geven; deze beschouwing der *Onsterfelijkheid* en de lierzang getiteld *de Menschenkennis bevorderlijk tot volmaking* (in het 2de Dl. geplaatst, doch reeds van elders bekend) leveren toch zulke fraaije krachtige, dichterlijke en kernachtige gedeelten op, dat, al had A. die beide alleen vervaardigd, hij een' onderscheidenden rang als dichter zou verdienen. Wie gevoelt dit niet, als hij de ontwijking van den schrik des doods dus ziet voorgesteld:

Het woeste knaapje ziet wel vroeg reeds 't gapend graf,
Doch, als hij 't kennen leert, meent hij zich ver daar af;
Hij nadert elken dag, 't is waar, eene enkle schrede,
Doch groeit zijn lijfsgevaar, zijn ligchaamskracht groeit mede.

De

Digitized by Google

De jongling voelt zijn ſterkte en treedt al nader bij,
En ſpreekt niet van den kuil met zijne vriendenrij;
Hij plukt en ſpreekt met hen van de altijd friſſche rozen.
Die in een' wijden kring, rondom het kerkhof blozen;
Maar plukkend nadert hij al vast den gladden rand,
En ziet zijn' voetſtap reeds in 't opgeworpen zand.
Dan ziet hij, uit den droom gewekt als door den donder,
De lagen aarde en zand en dan het vlak daar onder;
Dan treedt hij ſnel terug en duizelt daar om heen:
Moet ik, roept hij, zoo laag in de aarde rusten? neen!
Dan eerst beproefd het graf, dat ik zoo diep zag grimmen,
Te ontwijken, door den ſtam des ceders te beklimmen.
De ellendling, zwaar met goud en pronkgeſteent' belaân,
Rept angſtig voet en hand en grijpt de takken aan;
Ziet immer naar omhoog, rust even, blikt dan neder
In 't altoos open graf, verſchrikt, en klimt al weder,
Tot dat een dorre tak, dien hij nog vruchtbaar dacht,
Den hoogen ſtam begeeft en knakt; en met zijn vracht
Valt in het vreeslijk diep, waarvan de wanden ſtorten,
En zijnen levensdraad en ſtervensangst verkorten.

Wie is hiervan niet doordrongen, die dit zielverheffend ſlot der Onſterfelijkheid leest:

Nog ſtrooit de winter, met zijn buijen,
Den hagel, ſneeuw en ijs in 't rond;
Nog drijft de ſtorm, uit Noord en Zuijen,
De gele bladers langs den groud;
En op der duinen groene klingen,
Waar wij den leeuwrik hoorden zingen,
Krast nog der raven ſchorre ſtem;
De zomer mogt ons bloemen kweeken,
De winter doet haar ſchoon verbleeken
En niet één roosje bloeit voor hem!

Wie onzer zal den dag beleven,
Wie, die zich daarvan zeker waant,
Dat weêr, met licht en warmte omgeven,
De ſtier het ſpoor der lente baant?

Wie

Wie ſtelt, met onbedacht vertrouwen,
Dat hij nog vruchten zal aanſchouwen
Van 't geen hij heden heeft gezaaid?
Dat hij de milde korenaren
In zijne ſchuren zal vergâren,
Wanneer de landjeugd heeft gemaaid?

Haast, vrienden, daagt de lentemorgen
En drijft de gure neevlen voort;
Dan ruilt ge uw ſteedſche winterzorgen,
Voor kalmte en rust van 't landlijk oord.
Met nieuw en jeugdig bloed in de aadren,
Ziet gij den milden zomer naadren
En groet den heldren zonneſchijn;
En zoo haar heete middagſtralen
Te brandend op uw' ſchedel dalen,
Zal 't lommrig bosch uw ſchuilplaats zijn!

Ook dan nog is geen uwer zeker,
Of hij den winter wederziet,
Dan of de herfst in 's levens beker
Voor hem den wrangen ſlaapdrank giet.
Ook dan, bij Philomele's zangen,
Kan 't denkbeeld uwen boezem prangen,
Dat gij haar voor het laatst hoort ſlaan;
Ligt zult gij zelf den bloemkrans vlechten,
Dien men om de enge bus zal hechten,
Die op uw eenzaam graf zal ſtaan.

Dat is die felle zomerhette,
Die somtijds onze borst benaauwt!
Doch, ſchoon ze uw' moed en geest verplette,
Zie op, hoe lieflijk de avond dauwt.
En, zij die avond nog verbolgen,
Een kalme nachtrust zal dien volgen
Die de eeuwge morgenzon verbeidt;
Zoo zoekt ge, in ſterflijke angst en kommer,
Uw laafnis bij de friſſche lommer
Van 't denkbeeld der Onſterflijkheid!

Niets

Digitized by Google

Niets kon ons de Almagt eedler ſchenken
Dan kracht en moed in 't hart geplant,
Om kalm aan dood en graf te denken,
Met 's levens beker in de hand;
Om groot en moedig, zonder morren,
De levensbloem te zien verdorren,
Te zien verwaaijen van ons hoofd,
Bewust, dat, om ons meer te ſieren,
Als gade en kroost onze uitvaart vieren,
De grafzerk ons den krans belooft!

Dan zal eene eeuwge lente ons geven,
Wat nooit op aarde een lente ons gaf;
Dan is 't de zomer van ons leven,
Dan wisfelt dien geen winter af,
Dan zien wij onverwelkbre rozen
In 't paradijs der onſchuld blozen,
Geen doren kwetst hem, die ze plukt;
't Geboomt', met geurig ooft beladen,
Zal ons verkwikken en verzaden,
Nooit door den ſtorm omvergerukt.

(*Het Vervolg hierna*)

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Boekhandelaar Ladvocat, te Parijs, heeft voor eene ſomma van 550,000 francs van den Burggraaf de Chateaubriand het regt tot eene nieuwe uitgave van deszelfs Werken gekocht, welke uit 25 of uiterlijk 27 deelen in 8vo. zal beſtaan. Onder de onuitgegevene Geſchriften, die daarin zullen voorkomen, telt men: *Vie du Duc de Berry*, *Histoire de la Vendée*, *Discours ſervant d'Introduction à l'Hiſtoire de France*; *Voyage en Amerique*; *Voyage en France et Italie*; *les aventures du dernier Abencerage*; *les Natchez*; *Melange litteraires*, *Moïſe tragedie*, enz.

HAN-

Digitized by Google

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Manier om Chinine te kristalliseren, volgens PELLETIER.

Het gelukte Pelletier om de vroeger als onkristalliseerbare Chinine tot kristallisatie te brengen, doordien hij ze in alkohol van 40° à 42° B. oploste, en op eene zeer drooge en koude plaats ter vrijwillige uitdamping neêrzette. 'Er vormden zich bundels zijdeglanzige kristallen; onder de miskroskoop beschouwd, vertoonden de afzonderlijke stralen zich als verlengde prisma's, waaruit het verschil des kristalvorms van zuivere Chinine en Cinchonine (zoo als dit reeds lang van hare zouten bekend was) blijkt. Wanneer men minder sterken wijngeest bezigt, dan komt 'er een tijdstip voor, waarbij dezelve te waterig is, om de Chinine opgelost te kunnen houden en in plaats van regelmatig te kristalliseren, scheidt zij zich als eene harsachtige, ongefatsoeneerde massa uit. Ook is het Robiquet gelukt, de Chinine en zelfs uit eene waterige oplossing te kristalliseren. Wanneer namelijk eene kokende en behoorlijk verdunde waterige oplossing van de zwavelzure Cchinine ontleed wordt, dan gaat bij verhoogden warmtegraad de vloeistof klaar door het filtrum; doch bij bekoeling scheidt zich de Chinine in zwarte vliesjes of blaasjes af, welke zich takvormig of tot kleine hoopjes groeperen [z. Schweigger *N. Journ. f. Ch. Bd.* xv. *f.* 339.]

Vroeger zoude het ook aan Peschier, te Geneve gelukt zijn de Chinine te doen krigstalliseren (z. Stratingh *over de Cinchonina* enz. bl. 75.)

M. — R.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

BATAVIA *den 12den October* 1825. Sedert eenige dagen is op het eiland Java eene Komeet zigtbaar, die zich bij eene heldere lucht zeer luisterrijk vertoont. Volgens waarneming van den Heer Luitenant Kolonel Busscher te Samarang op den 6den dezer gedaan, heeft dezelve eene zuider breedte van 26½° en is deszelfs Geocentrische lengte 32° en dus 2° in het teeken van Taurus. Ten 9 ure 's avonds van denzelfden dag was het azimuth van de Komeet oost ten zuiden, en de hoogte boven den gezigtseinder 20°.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	29. 4¼	47½	Z	voorm. reg., met w., verd. bewolkt, meest betrokken, tusschenbeide regenachtig. †
	29. 2	50	Z. Z. W.	
	29. 2½	46½	N. W.	
13	29. 8¼	46½	N. W.	meest betrokken, harde wind.
	30. 0¼	50½	N. W. t. N.	
	30. 0½	47	W. N. W.	
14	30. 1¼	50½	W. t. Z.	windrig, voormidd. omtrent helder, namiddag bewolkt, 's avonds helder, harde wind.
	30. 2	55	W. Z. W.	
	30. 1¾	51	Z. W. t. W.	
15	30 1¾	51½	W. Z. W.	betrokk., voorm. windrig, 's namidd. regen, 's avonds helder.
	30. 1½	56½	* W.	
	30. 1	49	Z. t. W.	
16	30 0	49	W.	's morg. regen, harde wind, voorm. bewolkt, omtr. betrokk., windrig, verd helder.
	30. 1	52	N.	
	30 2	43	N. W.	
17	30. 2	50	N. W.	voorm. omtrent betrokken, windrig, verder helder.
	30. 2	55	N. W. t. N.	
	30. 2¼	43	N. W.	
18	30. 2¼	48	N. W. t. W.	helder.
	30. 2¼	54	W. N. W.	
	30. 2¼	42	W. t. N.	

† 's nachts zeer harde wind.

* de wind is 's namiddags en 's avonds over het N. door het O. tot in het Z. t. W. geloopen met flitse.

BEKENDMAKINGEN.

Het Letterkundig Genootschap: CONSTANTER, te Leeuwarden, ontwaarde onlangs, dat 'er een exemplaar bestaat van J. v. Vondels Treurspel, *De Gebroeders*, gedrukt 1640, in 4to., verrijkt met aanteekeningen van Vondels eigene hand, hetwelk behoord heeft onder de verzameling van Nederduitsche Tooneelspellen van wijlen den Wel Edelen Gestr. Heer, Mr. Johan van der Marck Æz., in zijn leven Raad, Oud Burgemeesten en laatst Hoofdschout der stad Leyden, en verkocht is geworden te Leyden, door K. en P. Delfos Jun., en C. v. Hoogeveen Jun., op den 28sten April 1774 en volgende dagen.

Het Genootschap het voor zich van belang rekenende, dat exemplaar te bezitten of te mogen gebruiken, verzoekt den tegenwoordigen eigenaar hetzelve tegen eenen billijken prijs te willen afstaan, of onder behoorlijke verzekering te willen leenen voor eenen bepaalden tijd ten gebruike des Genootschaps.

Men

Digitized by Google

Men wordt verzocht zich hieromtrent te willen adresseren aan J. D. Ankringa, Praeceptor der Latijnsche scholen te Leeuwarden, Secretaris van het Genootschap.

BERIGT VAN INTEEKENING

OP EENE

GESCHIEDENIS VAN GRIEKENLAND,

Van de vroegste tijden tot op onzen tijd, gedeeltelyk naar de Werken van GILLIES en MITFORD, *met eene Kaart*, door N. G. VAN KAMPEN.

De ondergeteekenden hebben de eer te berigten, dat zij aan alle Boekhandelaren des Rijks hebben verzonden een *Berigt van Inteekening*, wegens de uitgave van bovengenoemd werk, hetwelk dadelijk ter perse zal gelegd worden.

Zij vertrouwen, dat het onnoodig is, iets ter aanbeveling te voegen, bij eene onderneming, waarvan een, bij het Nederlandsch Publiek, zoo geacht Schrijver de bewerking heeft op zich genomen, maar vermeenen, met verwijzing op het uitvoerig, door hen verzonden, *Berigt*, (dat in alle Boekwinkels gratis te bekomen is) dat het genoegzaam zal zijn, *het Plan van Inteekening* te vermelden.

1°. Het werk zal worden gedrukt in groot 8vo., met de letter van het Berigt van Inteekening.

2°. Door *compressen* druk, zal de Schrijver trachten het zelve in 6 à 7 Deelen te vervatten.

3°. Bij Inteekening, wordt de prijs van ieder vel druks, van 16 bladz., gesteld: *drukmediaan* 12½ cents, *fraai Velin papier* 15 cents, en de *Kaart f* 2:- [Buiten Inteekening, *drukmediaan* 15 cents, *fraai Velin papier* 17½ cents en de *Kaart f* 2:60.] Eerst bij de aflevering van elk Deel wordt, tegen quitantie der uitgevers, voldoening verlangd.

4°. De naamlijst der H. H. Inteekenaren, wordt voor het Eerste Deel des werks geplaatst. De Inteekening staat open tot den 8sten Mei aanstaande, na welken tijd de Uitgevers geene opgave van Inteekening zullen aannemen, en hunne oplage regelen.

Men kan inteekenen bij de Ondergeteekenden, en bij alle Boekhandelaren, zoowel in de Zuidelijke als Noordelijke Provincien des Rijks; alwaar de Inteekenlijsten voorhanden zijn.

Delft en Dordrecht 22 *Maart* 1826.

Wed. J. ALLART.
J. DE VOS & Comp.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

Nº. 17. *Vrijdag den 28ſten April.*

BERIGTEN.

PARYS *den 31ſten Maart.* Heden hield de Maatſchappij ter bevordering der Aardrijkskunde eene algemeene Vergadering, welke ſchitterende bewijzen heeft opgeleverd van den goeden uitſlag, die hare nuttige pogingen bekroont. Aanzienlijke prijzen werden uitgereikt, en nieuwe nog aanzienlijkere uitgeloofd; de eerſte werden door uitſtekende werken behaald, de laatſte zullen, hopen wij, niet min gewigtige ſtukken uitlokken.

De Heer PACHO, de moedige en ervaren reiziger, die Cyrenaïs, dat Gricksch Afrika, heeft onderzocht, ontving uit handen van den Voorzitter, den Graaf CHABROL DE VOLVIC, het bewijs van den aanmoedigings-prijs van 3000 francs, aan hem door de Maatſchappij toegewezen.

De prijs voor eene algemeene beſchrijving van de Europeſche gebergten, beſtaande in 1500 francs, werd door den Heer BRUGNIÈRE, Militairen Onder-Intendant te Angoulême behaald; driemaal was deze reeds uitgeloofd; in 1824 aan denzelfden Heer BRUGNIÈRE een *accesſit*, en in 1825 nog een *accesſit* aan den Hr. OHLSEN en BREDSDORF te Kopenhagen toegekend.

De derde prijs, beſtaande in 600 francs, door den Heer DELESSERT aangeboden voor een Statistieken Reiswijzer van Parijs naar Havre de Grace, werd verdeeld tuſschen de Heeren VAYSSE DE VILLIERS, oud Inſpecteur der Posterijen, en PERROT, Aardrijkskundig Ingenieur.

De nu uitgeloofde prijzen zijn deze: 1o. een van 7000 francs voor hem, die het eerst in de ſtad Tombouctou langs den Senegal zal komen; 2o. een van 5000 fr. voor eene Ontdekkingsreize in de onbekende gedeelten van Fransch Guyana; 3o. een van 2400 fr. voor eene reis in de onbekende gedeelten van Caramanie; 4o. een van 1200 fr. voor eene Verhandeling over den oorſprong en de verhuizingen der volkeren van Oceanie; 5o. en 6o. een van 800 en 400 fr. voor eene Natuurkundige en Statistieke beſchrijving van eenige ſtreek van Frankrijk, welke dan ook 7o. een van 500 fr. (aangeboden door den Graaf GREGORIUS ORLOF, die ook 1000 fr. tot den prijs voor Tombouctou bijdroeg) voor de beste ontleding der Statistieke werken, in de Rusſiſche taal uitgegeven.

Bovendien biedt de Maatſchappij Eeremedailles aan perſonen, die het hunne zullen bijdragen tot de barometriſche waterpaſsing der rivieren van het Franſche rijk. — Behalve de verſlagen over de bekroonde ſtukken, achtervolgens voorgelezen door den Heer MALTEBRUN, den Baron DE FERUSSAC en den Heer GIRARD, hoorde de Vergadering met aandoening de lijkrede aan, welke de Heer JOMARD op den Heer DE BEAUFORT hield, een reiziger in Afrika overleden.

Tot Voorzitter is benoemd de Heer BECQUEY, tot deszelfs plaatsbekleeders de Schout bij Nacht DE ROSSEL en de Baron B. DELESSERT; tot ſtemopnemers de Generaal HAXO en de Burggraaf MOREL DE VINDÉ, terwijl de Heer EUSEBE SALVERTE tot Secretaris en de Heer CADET (van Metz) tot Lid der Centrale Commisſie werden gekozen.

UTRECHT *den* 18*den April.* Heden had alhier, voor de eerſte maal, eene openbare promotie plaats, volgens de wijze, zeer onlangs, bij beſluit van Zijne Maj. den Koning, voorgeſchreven (*) en wel in deze,

(*) Bij een Koninklijk beſluit van 14 Maart l. l. is name-

ze, door den Academiſchen Senaat nader bepaalde, orde. Nadat, namelijk de Heer JOHANNES PHILIPPUS VERLOREN, zoon van den Heer PETRUS VERLOREN, J. U. D. en Raad dezer ſtad, zijne Regtsgeleerde Verhandeling, *de jure Emphyteutico*, in de Academiſche Gehoorzaal, zeer gelukkig had verdedigd, gingen de Profeſſoren, uitmakende den Academiſchen Senaat, in hunne raadkamer, ten einde over de verdienſte van den Candidaat te oordeelen. Nadat dit geſchied en het Senaats-beſluit opgemaakt was, keerden zij in de Gehoorzaal terug, waar de benoemde Promotor, de Hooggeleerde Heer HERMANNUS ARNTZENIUS, de katheder beklom, en, ten aanhooren van een aantal der aanzienlijkſte mannen en van de Academiſche jeugd, de plegtige handeling der promotie tot *Juris Romani et hodierni Doctor* verrigtte, daarbij bekend makende, dat den Candidaat de *hoogſte lof* bij dezen werd toegekend.

Ook is de Heer JUSTUS HEINRICH KOCH, ſedert vele jaren Praeceptor der Latijnſche School alhier en Custos der Academiſche Bibliotheek, als mede onlangs door Zijne Majesteit den Koning aangeſteld tot Lector in de Hoogduitſche taal, door den Academiſchen Senaat, *honoris causſa* bevorderd, tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*.

OTA-

melijk bepaald: dat voortaan de Faculteiten, bij het toekennen der graden van Candidaat of Doctor in de diplomata den graad van verdienſten der leerlingen zullen vermelden. Ten dien einde zullen alle de gegradueerden aan de Univerſiteiten van het Rijk in drie klaſſen worden verdeeld: in de eerſte zullen gerangſchikt worden, zij, die proeven der uitſtekendſte verdienſten aan den dag zullen gelegd hebben: derzelver bewijs van toelating tot Candidaat zal deze woorden bevatten *ſummis cum laudibus*, en het formulier van derzelver Doctoraal diploma zal men onderſcheiden door de woorden *ob ſummam doctrinae praeſtantiam*. De tweede klaſſe zal al diegenen bevatten, die meer ijver en geoefendheid betoond zullen hebben, dan ſtiptelijk tot bekoming der graden gevorderd wordt; derzelve diplomata zullen inhouden voor het Candidaatſchap *non ſine laudibus*, en voor het Doctoraat: *ob magnam doctrinae praeſtantiam*. Tot de de derde klaſſe zullen al diegenen behooren, die ſlechts de vereischte bekwaamheid ter bekoming der graden zullen betoond hebben. *Red.*

Digitized by Google

OTAHEITISCHE SPRAAKKUNST.

D Engelſche Zendelingen hebben op Otaheite, Taiti of Tahiti, het grootſte onder de Societeits-eilanden, in Auſtralie, eene drukkerij aangelegd, waarvan eene Grammatica is uitgekomen, onder den titel van: *a Grammar of the Tahitian dialect, of the Polyneſian language. Tahiti, printed at the miſſion-preſs, Burderspoint* 1823.

Een exemplaar daarvan berust op het Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden in 's Gravenhage.

Dus luidt het voorberigt:

„ De inwoners der meeste van de talrijke eilanden in de Zuidzee, dragen bij de nieuwe Aardrijkskundigen doorgaans den naam van Polyneſia, hebbende eene algemeene taal, welke om die reden de Polyneſiaanſche- of taal der eilanden-wereld mag genoemd worden; zij ſtrekt zich dus uit over een groot gedeelte van Auſtralaſia, ſchoon dezelve waarſchijnlijk geene verwantſchap heeft met de talen of tongvallen van het grootſte gedeelte der Auſtraliſche eilanden.

De Polyneſiaanſche taal, hetzij dezelve beſchouwd worde als eene oorſpronkelijke of moedertaal op zich zelve, als of eene zuster der Maleyſche, van eene algemeene verwantſchap afſtammende, is zonder twijfel van eene groote oudheid, zijnde het volk, dat dezelve ſpreekt, waarſchijnlijk ſedert eeuwen van het overige der wereld afgeſcheiden, als hebbende geene gemeenſchap met eenige andere natie, daar het nog niet lang geleden dacht, dat hetzelve het eenigſte volk op aarde was.

En terwijl deze taal, als zijnde die van een ruw en onbeſchaafd volk, zoo als men kan verwachten, vele gebreken heeft, wanneer men dezelve vergelijkt met de meeste beoefende en beſchaafde talen van Europa, heeft zij tevens in ſommige opzigten, eene kracht, eene eenvoudigheid en juistheid, als bij voorbeeld in de perſoonlijke voornaamwoorden, welke misſchien allen overtreft.

Ha-

Digitized by Google

Hare overeenkomst met de Hebreeuwſche taal in de vervoeging der werkwoorden, kan gemakkelijk aangetoond worden: een groot aantal woorden ſchijnt waarlijk eenen Hebreeuwſchen wortel te hebben, zoodanig zijn *mate* dood, *mara* of *marama* bitter, *rapaau* heelen, *pae* zijde enz.

Daar het Polyneſiaansch invloed heeft op zulk een uitgeſtrekt gedeelte der ſtille Zuid-zee, en geſproken wordt door volken, welke kleine afgeſcheidene eilanden bewonen, die weinig of geene gemeenſchap met elkander hebben, heeft hetzelve, zoo als men kan verwachten, eene groote verſcheidenheid van tongvallen, echter niet zoo verſchillend, dat dezelve niet ligtelijk herkend kunnen worden, als tot eene algemeene taal te behooren.

Van deze tongvallen zijn de voornaamſte, die van Hawaiian of Sandwich-eilanden van Marqueſan, die van Nieuw-Zeeland, van Tongatabuan, of die der Vriendelijke eilanden en Tahiti. De andere, voor zoo verre dezelve bekend zijn, hebben meer of mindere overeenkomst, ſommigen met eenen, en ſommigen met anderen dezer tongvallen.

Er zijn in de Polyneſiaanſche taal zeer vele wortel- of oorſpronkelijke woorden, welke op alle de tongvallen invloed ſchijnen te hebben, als hebbende bijna dezelfde uitſpraak, en bevattende zij overal dezelfde denkbeelden; zoodanige zijn: *mate* dood, *rai* water, *na* regen, *ſenna* land, *tai* de zee, *uta* het ſtrand, *medua* een bloedverwant, *Atna* God enz.

Andere woorden, zoo als de telwoorden, de perſoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden, zijn bijna overal dezelfde, en waarſchijnlijk kan men zulks ook zeggen van het gebruik der bijvoegelijke naamwoorden en de vervoeging der werkwoorden.

Vele woorden echter ſchijnen zeer verſchillend, daar waar zij het wezenlijk niet zijn, omdat men in ſommige tongvallen de eerſte lettergreep van een woord weglaat of verandert als *t* voor *k*, *k* voor *f*, *n* voor *ng*, *l* voor *r* of het tegendeel. Het woord *man*, dat in het Hawatiaansch *kanaka* is, als ook in het Paratasch of eenen tongval der Paumotuſen, is in het Marqueſaansch *anata*, in het Tongatabuaansch *tangata*, gelijk ook op Nieuw-Zeeland; in het Fejeeaansch is het *tamatu*, en in het Tahitiaansch *tanta*. *Ika* is het algemeene woord voor

Digitized by Google

visch in de verſchillende tongvallen, maar *ia* in het Tahitiaansch, alsmede *buaka* voor een varken of zwijn, maar *buca* in het Tahitiaansch. *Ra* is het algemeen woord voor de zon; maar op de Marqueſan *a* en de Vriendelijke-eilanden *la*. *Ariki* en *aiki* zijn de algemeene woorden voor eenen koning of opperhoofd, in het Tahitiaansch *arii*.

Die der hierboven genoemde tongvallen, welke de meeste overeenkomst met elkander hebben, zijn de Hawaiiaanſche, en de Marqueſaanſche en die van Nieuw-Zeeland, daarop volgt de Tahitiaanſche, en verſchilt voornamelijk met dezelve, door het verkorten der woorden, en het weglaten van een groot aantal medeklinkers en het geheel verzuimen van den neusklank *ng*, en der *g* en *k*.

De Tongatabuaanſche tongval verſchilt van allen in vele opzigten; dezelve gebruikt de *l* in plaats van de *r*, bezigt de *j* medeklinker, hetgeen de anderen nimmer doen; heeft ſterk luidende klanken, gelijkende naar de Griekſche *chi* of de oude Britſche *ch*, en heeft een groot aantal woorden, die in de andere tongvallen van het Polyneſiaansch onbekend zijn: doch zij volgen waarſchijnlijk het ſpoor der tongvallen, welke in de Fejeeſche, Nieuw-Caledoniſche en Marianen- of Dieven-eilanden gebezigd worden.

Er ſchijnt in den tongval der Vriendelijke-eilanden niets te zijn om te vermoeden, dat zij afſtammelingen der Nieuw-Zeelanders zijn.

De Fejeeanen zijn ongetwijfeld eene ſoort van volk, dat verſchillend is van dat der Vriendelijke-eilanden, en waarſchijnlijk van allen, die het Polyneſiaansch ſpreken: en alhoewel hunne taal gedeeltelijk Polyneſiaansch is, heeft dezelve echter eene vermenging van woorden, welke eenen verſchillenden oorſprong aanduidt.

De woorden *Kalao* God, *leca* eene vrouw, *ſiego* de zon, *tolatola* een ſchouder, *ſala* een been enz. ſchijnen geene overeenkomst met de ware Polyneſiaanſche taal te hebben, hoewel zij er eenige met den Maleyſchen tongval kunnen hebben: *bulam* of *bulan* een woord, dat door de Fejeeanen voor de maan gebezigd wordt, wordt insgelijks door de Maleijers gebruikt.

Men heeft de Spraakkunsten gemaakt van drie der

Po-

Digitized by Google

Polyneſiaanſche tongvallen; namelijk, vooreerst van de Marqueſaanſche, door den weleerwaarden Heer Greatheed, eenen man daartoe zeer geſchikt door zijne algemeene en uitgebreide kennis van al hetgeen omtrent de Polyneſiaanſche natie, derzelver gewoonten, taal enz. geſchreven is geworden; echter is het jammer, dat zijne bouwſtoffen niet overvloediger en naauwkeuriger waren.

De daarop volgende was Martin's Spraakkunst der *Tonga* of taal, zoo als hij die der Vriendeneilanders noemt. Deze werd gedrukt en uitgegeven.

De derde was eene Spraakkunst van den Nieuw-Zeelandſchen tongval, door Profeſſor Lee van Cambridge, wiens bekende bekwaamheden en uitgebreide kennis der Oosterſche talen de verwachting van een belangrijk werk zouden bewaarheid hebben, ware hij met naauwkeurige en genoegzame opgaven voorzien geweest.

Omtrent zestien jaren geleden, deed men eene poging om een klein Tahitiaansch-Engelsch Woordenboek te vervaardigen, voorafgegaan van eene ruwe ſchets eener Tahitiaanſche Spraakkunst. Een afſchrift dier woordenlijst en ſpraakkunst werd aan Beſtuurders van het Zendeling-Genootſchap te Londen gezonden; doch dezelve kwam in geene aanmerking, hebbende zulks waarſchijnlijk te danken aan den geringen invloed van het Tahitiaanſche Genootſchap ten dien tijde. De volgende is eene andere uitgave der bovengemelde Spraakkunst met verbeteringen en vermeerderingen."

En nu volgt de Grammatica zelve, welke zeer net, zuiver en duidelijk gedrukt is, beſlaande 43 bladzijden.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GEDICHTEN. Nagelaten Gedichten van Mr. R. H. ARNTZENIUS, 2 Dn. te Haarlem bij Vincent Loosjes MDCCCXXV in gr. 8vo. Ie. Dl. XXIV, 167 IIe. Dl. XXIII, 160 bl.

(Vervolg van bladz. 253).

Op deze uitgebreidere dichtſtukken (de *Onſterfelijkheid* en *Kenau Simons Haſſelaar*) volgen in het Ie. Deel Mengeldich-

Digitized by Google

dichten, welker kunstwaarde ongelijk is, maar die alle ons of den braven burger, den teederen echtgenoot, den liefhebbenden vader of den getrouwen vriend doen kennen. De Lierzang op *Keizer Alexander* en die bij de *inwijding van den Gedenksteen voor L. J. Koster*, zijn van vroegere uitgave bekend, doch de overige, zoo al enkele gedrukt werden, niet uitgegeven. Hoe de Dichter zijn vaderland beminde, blijkt bijzonder uit de regelen, gerigt aan zijne vrienden *N. A. Entrop Muller* en *J. C. van de Kasteele*, *ter gelegenheid van het reciteren hunner Dichtstukken over het afscheid van Leonidas en het vonnis van Brutus over zijne zonen*, uit zijne *uitboezeming in April* 1812, uit de gedichten getiteld: *Bemoediging*, *Moed* en *de afschaffing der Keizerlijke monopolie van Tabak bij het verjaarfeest der omwenteling*; — welk een' echtvriend zijne nagelaten weduwe in hem betreurt, welk een' vader zijn talrijk kroost in hem heeft verloren, bewijzen de uitgestorte gevoelens *op den eersten verjaardag van zijne dochter Ida Johanna*, *aan zijne Echtgenoot*, *Ten zijnen verjaardage* 19 *Dec.* 1807, *bij gelegenheid van de gelukkige herstelling van hem dierbare panden*; alsmede de gedichten getiteld: *de Levensketen onder den fluijer van het noodlot*, *bij de geboorte van mijn zoontje G. C.*, *Moed en Hoop aan mijne Echtgenoote* 24 *Feb.* 1810, *aan dezelve bij de geboorte van mijn dochtertje A. E.*, *aan dezelve ter harer verjaring*, en *aan mijn oudsten zoon P. N. na het uitspreken zijner Latijnsche redevoering in dichtmaat over M. A. Regulus*, terwijl een *Liedje ten verjaardage van zijne Zuster* en dichtregelen op de *een-en-tachtigste verjaring van zijnen Schoonvader* onwederspreklijk toonen, hoe dierbaar allen hem waren, tot welke de Dichter in betrekking stond. Trouwens, hoe hoog hij de vriendschap waardeerde, kan het *verjaarvers aan J. de Vries*, *na zijne lofspraak op J. Cats*, kunnen de *Groenen- of Zilveren-Bruiloftszangen* voor den Heer *J. Smaale* en *Mej. A. de Reus*; *Mr. F. B. s. Jacob* en *Mej. M. P. Rochusen*, den *Hr. B. D. Weyland* en *Mev. A. E. van Homrich*, en de *regelen ter afscheid van J. W. Armenault*, *aan een jeugdig Vriend* en *aan Mr. P. H. Esser en diens Echtgenoote* getuigen. Zijn 'er onder deze gelegenheids-gedichten enkele, welke veelligt hadden ongedrukt kunnen blijven, wanneer de kunstregter strenge wilde oordeelen, andere vergoeden ruim de mindere belangrijkheid van die enkele voor het algemeen, door den echt dichterlijken toon, die in dezelve klinkt en wederklinkt. Ter proeve nemen wij: *De Levensketen onder den fluijer van het Noodlot bij de geboorte van Gulian Cornelis.*

Wie

Digitized by Google

Wie toch zijt ge, ſtroeve grijze!
Die bij 's kindjes wiegje rust?
Met wat oogmerk, op wat wijze
Vindt ge in 't kraamvertrek uw' lust?
Waarom ſlaat ge uw droeve blikken
Op de moeder — op het kind?
Voor uw' tooi zal de eene ſchrikken;
't Andre is voor dien tooi nog blind!

Wie, wie zijt gij, met die haren
Op de kruin zoo dun geſtrooid?
Heeft de last van ramp of jaren
Deze rimpels u geplooid?
Hand en voorhoofd koud als marmer —
Borst en wang als ſtaal zoo hard —
Ach, geen grijsaard leeft 'er armer!
Geenen drukt zoo wreede ſmart!

Spot gij met het mededoogen,
Dat gij me u betoonen ziet?
Ge antwoordt ſlechts door ſtrakziende oogen —
O! een ſtervling zijt gij niet!
Zonder uurglas, zonder vierken
Oude! zijt ge ook niet de Tijd!
Ach! uw aanblik doet mij 't merken,
Grijsaard! dat gij 't Noodlot zijt!

Doch, wat wilt gij met die keten,
Met dien ſluijer, die haar dekt?
Wilt gij 't wichtje welkom heeten,
Daar gij 't uit zijn ſlaapjes wekt?
Ach! gij rammelt zonder poozen
Met die keten onder 't doek;
Zijn het dorens, zijn het rozen,
Die ik in uw' aanblik zoek?

Digitized by Google

Doe me een ſchakel ſlechts aanſchouwen,
Noodlot! ach zie niet zoo woest —
Moet ik daar mijn hoop op bouwen?
Ach! die ſchakel is verroest!
„ Dwaze mensch, hoe zoudt gij weten,
(Zegt hij,) „ waar ge uw hoop op bouwt!
„ Schoon in ſchijn door roest verbeten
„ Is die ſchakel louter goud!"

Noodlot! 't is nog aan de kimmen
Alles zwarte duisternis;
En toch zie 'k een ſchakel glimmen,
Groot — en blank als 't zilver is!
„ Stervling, (zegt hij,) word toch wijzer!
„ O mistrouw uw' dwazen zin;
„ Deze ſchakel is van ijzer,
„ Met een valsch juweel daar in!"

O! voldoe aan mijn verlangen,
Doe mij meerdre ſchakels zien!
Zal de tijd aan 's wichtjes wangen
Lachjes ſlechts of tranen bien?
„ Noch voor vader noch voor moeder
„ Wijkt het floers — 't is vastgehecht!
„ Scheur 't niet, (zegt hij,) ſlechts mijn broeder,
„ Slechts de Tijd heeft daartoe regt!

„ Wacht dan liever, wacht geduldig,
„ Tot het duister floers verdwijn',
„ Of de ſchakels menigvuldig,
„ Dan wel of er weinig zijn!
„ Dit ſlechts kan ik u doen weten,
„ 't Zij genoeg in lief en leed;
„ Al de ſchakels van die keten
„ Alle zijn door God geſmeed!

„ Aan

„ Aan dier ſchakels uiterſt ende
„ Hangt een ring zoo zwaar als groot,
„ Dien geen ſtervling immer kende,
„ Voor hij mijn gezag ontvlood.
„ Aan dien ring is 't al gelegen,
„ Allen valt hij u ten deel!
„ Spell' mijn keten vloek of zegen —
„ Wat is hare zwaarte tegen
„ 't Eeuwig godlijk gunstjuweel!"

En wij durven na deze mededeeling veilig vragen, of onvoorwaardelijke uitſluiting dezer gedichten-ſoort uit eenen bundel wenſchelijk zij? Alles komtop de behandeling aan; het geringst ſchijnend onderwerp, het bekendſte denkbeeld, het algemeenst voorkomend geval, worden herſchapen, wanneer echt dichterlijk vernuft het met zijnen tooverſtaf aanroert; zij boezemen ons dan belang in, verraſſen ons, en verſchijnen omkleed met een gewaad, welks nieuwheid voor ons zoo bedriegelijk is, als de kunst groot. Behalve de reeds genoemde gedichten treft men in het Ie. Dl. nog aan eene waardige *Hulde aan de nagedachtenis van den Hr. Jeronimo de Bosch*, een' *Jaarzang der Leydſche Weezen voor* 1822, en het gedicht *Roosje* getiteld, dat de Uitgever er in plaatſte, als eene proeve van de gemakkelijkheid om dikwerf wederkeerige rijmklanken als in bedwang te hebben, welke den Dichter kenmerkte.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

KUNSTEN.

ROTTERDAM *den 15den April.* De plegtige Prijsuitdeeling bij het Teekengenootſchap, onder de ſpreuk: *Hierdoor tot hooger*, had op heden plaats. Bij die gelegenheid hield de Heer G. de Meijer eene Redevoering, ten onderwerp hebbende: eene proeve van betoog, om het onderwijs in de Teekenkunst grondig te verbeteren. In het *Handteekenen* werd de gouden eerpenning uitgereikt aan J. H. de Laar, terwijl een dubbelde zilveren aan W. H. Schmidt en de groote zilveren aan N. M. van Swijndregt Jr. ten deel viel; in de *Bouw-Teekenkunde* de groote zilveren eerpenning aan J. B. van der Hoek en in de *Doorzigtkunde* een dergelijke aan D. J. Cramer. Muzijk verhoogde den luister dezer plegtigheid, welke beſloten werd met de Kunstbeſchouwing der bekroonde Teekeningen.

's GRA-

Digitized by Google

's GRAVENHAGE. Tot bevordering van de beoefening der Toonkunst zullen, volgens Koninklijk beſluit, vier Muzijkſcholen worden opgerigt, te weten: te Amſterdam, Bruſſel, Luik en alhier; — het is te wenſchen, dat de keuze der Beſtuurders van deze Inrigtingen zoodanig moge uitvallen, dat aan het doel derzelve zoo volkomen mogelijk beantwoord worde.

AMSTERDAM. De reeds voorloopig aangekondigde *tiende* openbare Tentoonſtelling van Voortbrengſelen van Schilder-, Teeken-, Graveer- en Beeldhouwkunst, door levende Meesters, zal alhier in dit jaar plaats hebben onder de volgende bepalingen, door de vereenigde Commisſie tot dezelve, van wege de Stadsregering, de vierde Klasſe der Koninklijk Nederl. Inſtituut en den Raad van Beſtuur der Koninklijke Academie van Beeldende Kunſten vastgeſteld:

I. De Tentoonſtelling voor Kunstwerken van Schilder-, Teeken-, Graveer-, Bouw- en Beeldhouwkunde door levende Meesters, zal plaats hebben in het lokaal van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunſten, boven de groote Beurs.

II. Deze Tentoonſtelling zal geopend worden op *Maandag den 11den September* en ulterlijk geſloten op *Zaturdag den 7den October* aanſtaanden, zonder verlenging hoegenaamd.

III Alle Schilderijen, Teekeningen, Prenten en Beeldwerk zullen moeten bezorgd worden, *vóór* of *uiterlijk* op *Maandag den 4den September*, aan het gemelde Lokaal, mits vrachtvrij, en de Schilderijen, Teekeningen en Prenten met behoorlijke Lijsten voorzien; en zullen dezelve geaddresſeerd zijn aan de Commisſie, met eenen brief, houdende den naam en woonplaats van den vervaardiger.

IV. Alle de toegezonden en toegelaten ſtukken zijn en blijven geheel, tot de ſluiting der Tentoonſtelling, onder het opzigt der Commisſie, die, zooveel mogelijk, zal zorgen voor de volkomene bewaring.

V. Men zal niet toelaten ſtukken, die bevorens op Tentoonſtellingen alhier geweest zijn, noch die, welke volgens het gevoelen der Commisſie niet genoegzaam geſchikt zijn, en houdt de Commisſie het oordeel deswegens gansſchelijk aan zich, kunnende men, in geval van teruggave, van de behoorlijke geheimhouding en beſcheidenheid verzekerd zijn.

VI. Eene gedrukte lijst der ſtukken, zal de namen en woonplaatſen der Kunstenaren doen kennen.

VII. Gedurende de week, welke op de ſluiting der Tentoonſtelling volgen, zal, zullen de ſtukken weder afgegeven worden.

HAN-

Digitized by Google

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Staalwater volgens DÖBEREINER *en* HARE.

In Froriep's *Notizen aus d. Geb. der Nat. u. Heilk. Bd.* VIII No. 6. *f.* 95 vindt men het volgende nopens bezwangering van water met kolenzuur en ijzer:

„ Prof. Döbereiner heeft eene zeer eenvoudige manier opgegeven om water met kolenzuur en ijzer te bezwangeren. Hij lost in 3 à 4 kubiekvoet rivier- of regenwater van 20° à 25° Reaum. 1 pond suiker op, en voegt bij de oplosſing 1 à 2 oncen gest, latende de vloeistof in aanraking met ijzervijlsel of ijzerdraad in een besloten vat gisten. Hierdoor wordt de suiker in (16½ lood) alkohol, en (15½ lood) kolenzuurgaz veranderd. Het laatste blijft, benevens de alkohol, in die hoeveelheid waters opgelost, en vormt met het aanwezige ijzer zooveel overkolenzuurd ijzeroxydul, dat het water geheel daarmee bezwangerd wordt. — Het aldus bereide Staalwater kan niet alleen voor baden gebruikt worden, maar ook als drank, en vermoedelijk werkt het in vele gevallen krachtiger, dan natuurlijk Staalwater, wegens den rijkdom aan kolenzuur-ijzer en eene geringe hoeveelheid alkohol. [Men zij hierop bedacht bij lijders, welke dien vlugtigen prikkel des alkohols niet zouden kunnen verduren.] De bijzondere handelwijze dezer nieuwe manier ter bereiding des kolenzuren ijzerwaters zoude Döbereiner tegen een billijk *honorarium* (!!) gaarne een ieder willen mededeelen."

Niet onbelangrijker is hetgeen omtrent het vervaardigen van kunstig ijzerhoudend water in No. 20 *f.* 320 van hetzelfde deel des genoemden Tijdschrifts voorkomt. Het luidt aldus:

„ Eene gemakkelijke bereidingswijze van een surrogaat des natuurlijken Staalwaters, werd door Dr. Hare in Amerika voorgeslagen. Men neme verscheidene zilveren munten en kleine ijzerplaatjes van gelijken omvang, vorme daarvan afwisselende lagen, en bevestige ze door een daarom gewonden bindgaren; de uiteinden hiervan blijven vrij, om de zuil daaraan te kunnen opheffen. Doet men deze zuil slechts 2 uren in een glas met zuiver water; dan neemt dit daardoor een' zoo sterken staalsmaak aan, dat het hierin met vele bronnen, welke door de brongasten bezocht worden, gelijk staat. Met een en dezelfde zuil kan men herhaalde malen achtereen dezelfde werking

doen

doen. Staat het water lang ongebruikt, dan ploft het ijzeroxyd in kleine vlokken neder."

In Junij des vorigen jaars herhaalde ik deze proef van Hare, door van 9 guldens en 9 plaatjes van glad ijzer van denzelfden omtrek op gezegde wijze een zuiltje te maken. Door een kruisfelings omgeflagen bindgaren, hing ik dezen toeftel in een cylindrisch glas, bevattende 6 oncen water, hetwelk op geene wijze het aanzijn van bevat ijzer te kennen gaf. Na een vertoef van twee uren was het water eenigzins geelachtig geworden, had een wrangen adftringerenden fmaak aangenomen en toonde door het indruppelen van galnotenaftrekfel ten duidelijkfte ijzer aan. De zuil weder opgehangen zijnde; vernam men, na nog eenige uren toevens, gele vlokken op den bodem van het glas. Dit bezinkfel vermeerdert allengs, doch de opftaande vloeiftof blijft helder. Men zoude dus voor de gegevene hoeveelheid water gevoegelijk van kleiner munt gebruik kunnen maken, en kan het zuiltje wegnemen of het water vernieuwen, zoodra zich de vlokken op den bodem vertoonen.

M — R.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Speekfelfteen van een Paard.

Een wegens zijne grootte merkwaardige Steen in den *ductus ftenonianus* van een Paard, is door den Veearts Gravost, door eene infnijding uit een gezwel uitgenomen, waarvan eerst de aard niet gekend was en hetwelk met verdeelende en rijpmakende middelen behandeld werd. De Steen had de grootte van een vuist, was marmer-hard, woog 19 oncen en 7 drachmen; en bevatte, doorgezaagd zijnde, geen vreemd ligchaam in zich. Lassaigne heeft denzelven naauwkeurig Scheikundig onderzocht en voor honderd gewigtsdeelen de volgende uitkomst erlangd:

Water	6,0
Oplosbare Speekfeldeelen (namelijk Soda, dierlijke in alkohol oplosbare zelfftandigheden, Hydrochloraten, Sulphaten, Kalk)	1,0
Dierlijke flijmaardige ftof	6,4
Phosphorzure Kalk en Sporen van Yzeroxyd	3,0
Kolenzure Kalk	85,0
Verlies	1,0
	100,0

M—R.

GE-

GESCHIED- EN LETTERKUNDIGE ANECDOTE.

Den 10 Mei 1720 berigtte het Opperambt Deidesheim aan den Kardinaal van Schönborn, dat het niets op te merken had tegen het aannemen van eenen Chevalier als Apotheker, wanneer overigens zijne *Eminentissimus* daarover niets had te herinneren.

De eigenhandige *Resolutie* van dien Kardinaal was: „Men stelle eerst *omnes Conditiones sub Spe Rati* vast, en legge dezelve ons *per Protocollum* voor. — Wij zien echter een slecht *Effect* van een Apotheek, waar geen *Doctor* is; zal hij Apotheker en *Doctor* zijn? dit dulden wij niet, en wat zal dan het heerlijke nut daarbij zijn, de lieden afpersen, en in allen gevalle het kerkhof vullen? — Wij zijn niet voornemens, de Apothekers veel personele vrijheid te geven."

In Maart 1727, dewijl er van Chevalier niets werd, verzocht onderdanig Ludwig Zumbach, *chori musicalis Rector* te Neustadt an der Haard, aan den Kardinaal van Schönborn om Concessie tot eene Apotheek te Deidesheim. Hierop kwam het volgende:

„Ons dunkt, dezen Muzijkant- en Stads-snarist zweryen de groote kruis-noten en *semi-thoni* verschrikkelijk door den kop; wanneer nu de Apothekers-grillen en halve Doctorsstreken daar nog bijkomen, dan moog de drommel patiënt zijn. Wij willen alzoo van Doctor Kölburg een getuigenis, wat er eigenlijk van die Muzijkant-kerel is, en waar hij de Apothekerij geleerd heeft."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	30. 2 30. 2 30. 1½	48½ 60½ 47½	Z. O. t. Z. Z. O. O. Z. O.	dun bewolkt, 's avonds helder.
20	30. 0½ 29. 9¼ 29. 8	49 63 54	Z. O. O. Z. O. Z. O.	helder, zeer windrig.
21	29. 8 29. 8 29. 8	52 67 58	Z. Z. O. Z. O. t. Z. Z. Z. O.	voorm. helder, namidd. omtrent held., 's avonds bewolkt.
22	29 8 29. 8 29. 8	54 66 52	Z. O. Z. O. t. O. Z. O.	voorm. helder, namidd. dun bew., zeer windrig, 's avonds betrokken.

Digitized by Google

1 April.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
23	29. 7¼	52	Z. Z. O.	betrokken, 's namidd. regen.
	29. 7	55	Z.	
	29. 7½	46	W. N. W.	
24	29. 8	49	W. t. Z.	bewolkt.
	29. 8½	54	W.	
	29. 9	42	W. N. W.	
25	29. 9¼	47	N. W. t. N.	helder, weinig wolken.
	29. 9½	51	N. W.	
	29. 9⅝	39½	W. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Vooringenomenheid en vooroordeel*; eene oorspronkelijke Noord-Hollandsche Familie-Geschiedenis enz., één deel kompleet, met gegraveerde titel en vignet, de prijs is *f* 3 : 60.

De uitgever vertrouwt, dat deze oorspronkelijke Geschiedenis niet anders, dan welkom aan het publiek zijn kan, daar men in dezelve menigvuldige trekken van ware Vaderlandsliefde, verdraagzaamheid en goede trouw aantreft, en waarbij men ook van diepen eerbied voor Gods wijs bestuur en vaderlijke voorzorg, omtrent zijne schepselen geheel doordrongen wordt, en uit dien hoofde eene nuttige en aangename lectuur oplevert.

II. De Hertogin de la Vallière, of de Levensgeschiedenis van eene der Minnaresse van Lodewijk XIV, door Mad. de Genlis, één deel kompleet, met gegraveerden titel en Vignet. *f* 3 : —

III. Saturnus, Gedenkwaardigheden uit den Ouden en Nieuwen Tijd, 4 deelen kompleet. *f* 9 : 60.

IV. *Het Slagtoffer van Vrouwelijken Haat*, door Onschuld en Deugd gered, een tafereel uit den laatsten oorlog in Duitschland, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet *f* 2 : 40.

V. *De Nieuwe Trenck*, of de *Gedenkschriften* van den Baron de Kolli, betrekkelijk tot zijne geheime Zending, enz. één deel kompleet, met gegraveerden titel, vignet en portret van Ferdinand VII. *f* 2 : 50.

VI. George III. Zijn Hof en zijne Familie, bevattende eene menigte belangrijke en weinig bekende gebeurtenissen, betreffende de Zeden, de Gewoonten en de Levenswijze van dien Monarch, 2 deelen kompleet, met het portret *f* 5 : 50.

Men leze hierover de gunstige recensie, voorkomende in de *Vaderlandsche Letteroefening* voor October 1825, N°. 13.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 18. *Vrijdag den 5den Mei.*

BERIGTEN.

LUIK. Tot Curator dezer Hoogeſchool is, in plaats van wijlen den Baron DE VILLEFAGNE, de Heer O. LE CLERCQ, Procureur Generaal bij het Hoog-Geregts-hof alhier benoemd.

OUDE PEKEL-A *den 21ſten April.* Op heden is alhier op het graf van den verdienſtelijken Schoolopziener H. WESTER, een eenvoudig Gedenkteeken opgerigt, door de zorg van een' vriend des overledenen die tot hier onbekend bleef, herwaarts gevoerd. Hetzelve is van blaauw arduin en fraai maar eenvoudig ſchoon bewerkt, prijkende met den naam van WESTER, en hebbende de hoogte van 1 Nederl. el. en de breedte van 6 vierkante Nederl. duimen. Op ons landelijk kerkhof zal dit Gedenkteeken een onwederſprekelijk bewijs opleveren, dat rustelooze werkzaamheid ter beſchaving en veredeling van dit en volgende geſlachten, in dezen onzen leeftijd, — verre van miskend te worden, — even als heldenmoed en kunstijver, ook na den dood eene vereerende nagedachtenis den tijdgenoot inboezemt.

UTRECHT *den 27ſten April.* De Heer JACOBUS ADOLPHUS CAROLUS ROVERS, van wiens voortreffe-

Digitized by Google

lijke letteroefeningen wij gewaagden, (*) toen hij tot *Philos. theoreticae Magister et Lit. hum. Doctor*, bevorderd werd, verwierf heden, met den *hoogſten lof*, de waardigheid van *Juris Romani et hodierni Doctor*, nadat hij zeer gelukkig, in de Academiſche gehoorzaal, zijne *Commentatio Juridica, in M. Tullii Ciceronis orationem pro Q. Roscio Comoedo*, had verdedigd. De plegtigheid werd op dezelfde wijze verrigt, als in de verleden week, volgens het berigt in No. 17 van dit Blad.

's GRAVENHAGE. Tot Lid van de Provinciale Geneeskundige Commiſſie, te Brugge, is door Z. M. benoemd de Heer J. J. DE MEIJER, Heelmeester aldaar, ter vervulling van de opengevallen plaats, door het overlijden van den Geneesheer J. B. DE LAETER; ook heeft Z. M. goedgekeurd de keuze tot Medelid van den Heer Mr. J. C. DE JONGE, gedaan bij de Koninklijke Academie van Weteníchappen en fraaije Letteren te Brusſel.

LEYDEN *den 29ſten April.* Heden aanvaardde de Hr. J. VAN DER HOEVEN *Math. Mag. Phil. Natur. et Med. Doctor* de hem opgedragen waardigheid van buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen aan deze Hoogeſchool, met het houden eener plegtige Inwijdings-redevoering: *de diligenti veritatis ſtudio, praecipua naturae interpretis dote;* d. i. „over de zorgvuldige beoefening der waarheid, als de hoofdeigenſchap van den natuuronderzoeker."

AMSTERDAM, *den 27ſten April.* De *Tweede* Algemeene Vergadering, van het *Nederlandsch Genootſchap: Tot Zedelijke verbetering der Gevangenen*, beſtaande nevens Hoofd-Beſtuurders uit de Afgevaardigde der, als nu overal gevestigde, Afdeelingen, in de Noordelijke Provincien des Rijks, is alhier, op heden, onder het Voorzitterſchap van den Weledelen Geſtrengen Heer Mr. MAURITS CORNELIS VAN HALL, gehouden. Het Verſlag der verrigtingen van het Hoofd-

(*) Zie *Alg. Konst- en Letterb.* voor het jaar 1824 I. Dl. bladz. 369, 370.

Digitized by Google

Hoofd-Beſtuur en de werkzaamheden der Afdeelingen, nevens den ſtaat des Genootſchaps, zal eerlang, door den druk publiek gemaakt, aan de Leden van hetzelve worden toegezonden, en den gelukkigen voortgang en bloei dezer menschlievende inſtelling door de meest in het oog vallende proeven, aan den dag leggen.

Het getal der Leden des Genootſchaps is, gedurende den loop des jaars 1825 met 730 vermeerderd, en bedroeg op den 31ſten Dec. l. l. 5120. Overal, waar zich de behoefte hieraan deed gevoelen, en de omſtandigheden zulks veroorloofden, heeft men, zoo door het invoeren van arbeid, als door het oprigten van ſcholen en het geven van godsdienstig onderrigt, naar ieders bijzondere geloofs-belijdenis, alsmede door het verſpreiden van nuttige geſchriften in de Gevangenisſen, de bedoelingen des Genootſchaps pogen te bevorderen, en men is hierin doorgaans zeer gelukkig geſlaagd.

De onderſcheidene Afdeelingen hebben, met de meest mogelijke omzigtigheid, de belangen van zoodanige ontſlagenen bevorderd, welke, gedurende hunne gevangenſchap, blijken gaven van een verbeterd beſtaan en gedrag: een groot aantal, bij het Algemeen Verſlag afzonderlijk vermeld, zijn, door de medehulp van Beſtuurders der Afdeelingen, in de burgerlijke maatſchappij, als nuttige leden teruggekeerd, en hoogst gering is het getal der zoodanigen, die aan deze zorge niet beantwoord hebben.

Beſtuurders des Genootſchaps wenſchen niets vuriger, dan dat eene zoo weldadige als nuttige inſtelling, door de milddadige bijdragen hunner landgenooten, in het algemeen, en der inwoners van deze ſtad, in het bijzonder, krachtdadig mag worden ondersteund; opdat zij door algemeener bijval geſchraagd, meer algemeen nut moge ſtichten. Bereids is door het Gouvernement, op voordragt des Genootſchaps, de vestiging bepaald eener gevangenis, uitſluitend beſtemd voor jeugdige misdadigers, welke aldaar, geheel afgeſcheiden van meer bejaarden, zullen worden opgeleid tot arbeidzaamheid, beſchaving en een' godsdienstigen wandel; dan de bedoelingen des Genootſchaps ſtrekken zich verder uit, ten einde alle herhaling van misdrijf, door gepaste middelen, zooveel mogelijk vóór te komen, en, op deze wijze de algemeene veiligheid

Digitized by Google

te verzekeren. Dan, ten einde een zoo wenſchelijk doel te bereiken, behooren alle rangen, ſtanden en klaſſen het hunne bij te dragen: en wie zou niet gaarne tot eene zoo geringe toelage, (een ſtuiver 's weeks) welke het Genootſchap vraagt, willen beſluiten? Thans zijn, door de ondervinding, de bedenkingen tegen het uitvoerbare der onderneming met velerlei proeven, genoegzaam wederlegd, en daadzaken hebben redeneringen vervangen. Zoo lang echter de algemeene deelneming zich niet grootelijks uitbreidt, kan het Genootſchap deszelfs bedoelingen ſlechts gedeeltelijk bereiken; maar ondervindt hetzelve eene milde en blijvende onderſteuning, dan kunnen de gevolgen hiervan niet dan allerheilzaamst invloeijen op het welzijn der natie en het algemeen volksgeluk, en zulks te meer, aangezien de bedoelingen des Genootſchaps geheel overeenſtemmen met den verklaarden wil van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning.

HAARLEM. Aan onderſtaanden Brief over WITTE VAN HAEMSTEDE verleenen wij eene plaats, vertrouwende, dat uit de wisſeling der gedachten over dit onderwerp van lieverlede de waarheid zal blijken.

Aan den Heer Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edele Heer!

In uw N°. 16, van dit jaar, eenen brief vindende van den Hooggel. Hr. Profeſor H. W. Tydeman, met betrekking tot Witte van Haemstede, over welks wettige of onwettige geboorte, verſchillend gedacht wordt, en dus in onze Nederlandſche Geſchiedenis een punt blijft van onderzoek, vleide ik mij, daarbij iets beſlisſends te zullen vinden. Dan het door Zijn Hooggel. aangevoerd uittrekſel, uit zekere *korte Leevensbeſchrijving der Nederlandſche Vorsten enz.*, in den jare 1766 uitgegeven, komt mij voor geen genoegzaam bewijs intehouden, dat Graaf Floris de Vde waarlijk een wettig huwelijk heeft aangegaan met de dochter van Jan den VIIden, Heer van Heusden, noch dat uit dat huwelijk even wettig,

Digitized by Google

tig, zoude zijn geſproten een zoon, genaamd Witto.

De Schrijver van voorſz. Levensbeſchrijving zegt: „ dat hij veele reizen in den jare 1723 tot 1729 in „ handen gehad en geëxamineerd heeft, eene *Trouw-* „ *belofte* en *Trouwcedul* van Graaf Floris den Vden, „ met de dochter van Jan den VIIden, Heer van „ Heusden, alsmede een Extract van het *Doop-* „ *billet* van een' zoon, genaamd Witto, waarin de „ ouders echte luijden genaamd worden."

Er is geene de minste reden, om niet te gelooven, dat de Schrijver die *Trouwbelofte*, *Trouwcedul* en een Extract uit een *Doopbillet* gezien heeft: dan 'er is veel grond, om aan de echtheid dier geſchriften te twijfelen, en het zoude voor de liefhebbers van oude Charters eene groote ontdekking zijn, bijaldien zij zoodanige echte ſtukken, tusſchen den jare 1254 en en 1296 afgegeven, in *originali* mogten zien: het zoude het bewijs opleveren, dat de *Trouw-* en *Doopboeken* ter dier tijde reeds zoo regelmatig zijn gehouden geworden, als tegenwoordig.

Doch het is te bejammeren, dat de Auteur, die die ſtukken gezien heeft, niet heeft aangeteekend, de jaren en de plaats, wanneer en waar dezelve gegeven zijn, alsmede den Doopnaam van de dochter van den Heer van Heusden, daar dit alles nog onbekend is, en men vooronderſtellen mag, dat het voorz. in die drie ſtukken uitgedrukt zal zijn. Dit te weten is des te belangrijker, zoo om den tijd te kunnen bepalen, wanneer dat wettig huwelijk zoude zijn voltrokken, als dien van de geboorte des daar uit geprocreëerden zoons. Alzoo het geene tegenſpraak lijdt, dat Beatrix van Vlaenderen, de onbetwistbare wettige Echtgenoot van Floris, maar drie of vier maanden, voor den moord aan Floris gepleegd, geſtorven zijnde, deze in dien tusſchentijd geen ander wettig huwelijk heeft kunnen aangaan, waaruit een zoon zoude zijn geboren, die bij Floris overlijden een jongeling was, welke de wapens reeds voerde. Zoo 'er dus een ander wettig huwelijk van Floris beſtaan heeft, als dat met Beatrix van Vlaenderen, moet het beſtaan hebben, vóór laatstgemelde. Wanneer men nu den leeftijd van Floris nagaat, is hij geboren in September 1254 en heeft de Rege-

Digitized by Google

ring aanvaard in 1269 of 70, dus oud 15 à 16 jaar. In 1281, den 5den Julij, (*) belooft hij zijne dochter Margriet ten huwelijk, aan den zoon van den *Koning* van *Engeland*, waaruit niet blijkt, dat hij toen reeds een' zoon had, maar in de nadere beschikkingen, omtrent dat huwelijk, van 12 Augustus 1284 (†), dus drie jaren later, blijkt het, dat hij toen een' zoon Jan genaamd had, die zijn opvolger moest zijn. En had hij nu toen reeds een' ouderen wettigen zoon gehad, hoe zoude dan in de huwelijksche voorwaarde van dezen zoon Jan, met de dochter van den *Koning* van *Engeland* (§), A°. 1285, gezegd kunnen worden, dat die Jan was (*filius ejus primogenitus*) zijn eerstgeboren zoon? dewelke dan ook hem in de Regering zijnde opgevolgd, het bewijs oplevert, dat hij toen was de eenigste aanwezende en erkende wettige eerstgeboren zoon van Floris den Vden.

Dan zelfs genomen, dat 'er eene huwelijk te voren bestaan hadde, en dat huwelijk, door Pauselijk gezag, was te niet gedaan, (waarvan echter tot hier toe geen het minste bewijs of schijn van bewijs is voorgebragt) zoo is het zeker, dat hetzelve door kerkelijke of wereldlijke magt is moeten veroordeeld zijn geworden, als onwettig bestaan te hebben, en tevens ook de vrucht daaruit geboren, voor onwettig verklaard, wijl anders deze laatste in wettig huwelijk geboren zijnde, door eene Echtscheiding zijner wettige ouderen, niet konde ontstoken worden van het regt van opvolging in de leengoederen zijns vaders. Het gedrag van Witte van Haemstede, zoowel als van de Edelen en Steden van Holland gehouden, toont aan, dat hij zichzelven, noch zij hem, voor een' wettigen zoon en geregtigden opvolger van Floris gehouden heeft of hebben. Daar Jan de Iste dadelijk Floris in de Regering is opgevolgd, niet alleen, maar door de geheele Ridderschap en alle de Hollandsche Steden uit Engeland is ingeroepen en als wettige opvolger van zijn' vader, als Graaf, is ingehuldigd. En Witte zelf, heeft zoo na den dood van Flo-

(*) v. Mieris Groot Charterboek, Dl. I. bl. 412.

(†) Ibid. I. Dl. bl. 439.

(§) Ibid. I. Dl. bl. 456.

Digitized by Google

Floris, de partij van den wettigen erfgenaam genomen en hem als Graaf en Heer gedient.

Zoude Witte, had hij zich geacht een' wettigen zoon van Floris en ouder dan Jan, bij het sterven van den eersten, en het afwezig zijn in Engeland van den laatsten, zijn regt tot opvolging niet getracht hebbende te doen gelden? Zoude hij onder de Hollandsche Edelen en Steden geen' aanhang gevonden hebhebben? Zouden, bij het kinderloos afsterven van Jan den Isten, de Hollandsche Edelen en Steden onregtvaardig en lafhartig genoeg geweest zijn, den wettigen broeder van den laatsten Graaf uit het aloude Hollandsche Huis te verstooten, om 'er één, uit een hun vreemd geslacht, in de plaats te stellen? Zoude Witte zelf, een man van die kloekheid, als hij was, had hij gemeend de wettige zoon en erfgenaam van Holland te zijn, van Graaf Jan den IIden, die alsdan de Usurpateur van zijn wettig erfdeel geweest ware, weldaden en geschenken aangenomen hebben, zoo als hij gedaan heeft? (*)

Ik acht dit genoeg, om de liefhebbers onzer Geschiedenis, welke in de 19e. eeuw Witte van Haemstede, als een' wettigen zoon van Floris den Vden, in tegenstelling van de oudste Schrijveren, Charters en daadzaken, in prosa of in rijm, willen voordragen, aantesporen, tot het overleggen van betere bewijzen voor hun gevoelen, dan 'er tot hier toe zijn voorgebragt.

Verders betuig ik niets gevonden te hebben, waaruit het te wagen zoude zijn eene persoon, voor de moeder van Witte van Haemstede te noemen, en zekerlijk zoude ik niet gaarne, zoo los weg, 'er eene dochter van Jan den VIIden, Heer van Heusden, daar voor aannemen: ten minste, zoude men alsdan, dien Heer moeten beschouwen, weinig gevoelig geweest te zijn aan vaderlijke gezinningen en aan de eer van zijn geslacht; daar hij, nadat zijne dochter, 't zij dan als wettige huisvrouw zoude zijn verstooten, 't zij dat zij bedrogen en in hare eer aangetast ware geweest, door Graaf Floris, hij van zich zoude hebben verkregen, om aan dien zelfden Graaf zijne Heerlijke goederen optedragen — vrijwillig zijn leen-

(*) v. Mieris Uitspr. II D. bl. 132.

Digitized by Google

leenman te worden en (zoo 't waar is, dat Floris de Vde een Ridder-orde van St. *Joris* in 1290 heeft ingefteld) zich daartoe te laten benoemen en den Ridder broeder te worden van zulk eenen echtbreker of verleider.

Ik verblijve met alle achting

UEd. Dw. Dienaar

's Hage 28 April 1826. Q. N.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GEDICHTEN. Nagelaten Gedichten van Mr. R. H. ARNTZENIUS, 2 Dn. te Haarlem bij Vincent Loosjes MDCCCXXV in gr. 8vo. Ie. Dl. XXIV, 167 IIe. Dl. XXIII, 160 bl.

(Vervolg en Slot van bladz. 267).

In het Tweede Deel zijn de uitgebreidere gedichten, getiteld: *De Menfchenkennis bevorderlijk tot volmaking; de ftad Leyden, in den avond en nacht van den 12den Louwmaand* 1807, *Moed en Trouw*, *Vreugde en Dankbaarheid*, fchoon wij die hier, vooral het eerfte, met zeer veel genoegen herlazen, van vroegere uitgave bekend; wij bepalen dus ons verflag tot de *Mengeldichten*. Weder verfcheiden dezer zijn aan huwelijksliefde, kindermin en vriendfchap gewijd, en wanneer men de jaargetallen, veelal onder aan geplaatst, nagaat, dan zal uit vele derzelve blijken, hoe deze engere banden den dichter niet den ruimeren deden vergeten, welke ieder welgeaard fterveling aan zijn geboorteland vasthecht; inderdaad, overal ftraalt de hartelijkfte deelneming in Nederlands afwisfelende lotgevallen door; wij zouden, om dit te bewijzen, bijna alle moeten aanhalen: wij vergenoegen ons met de dichtregels: *Aan zijne Kinderen na eene Lijkrede van Ds. S. K. Sijbrandi* en die *ter 79fte Verjaring van het Amfterdamsch Gezelfchap de Vrijdag* te noemen, in welke eerfte, bij opgeklaard godsdienftig gevoel, de diepe indruk elk in 't oog moet vallen, welken de Franfche inlijving met hare hatelijke aanhangfelen op 's dichters geest en hart maakten, terwijl de vreugde in de laatfte over Nederlands herftelling even ondubbelzinnig als krachtig doorblinkt. De dichtoffers, der vriendfchap gebragt, beftaan in het gefchrevene in *het Album van Ds. A.*

de

Digitized by Google

de Vries, *den Troostzang aan Meyr. H. Hodshon geb. Arntzenius na den dood harer Dochter Agneta Adriana*, de regelen ter geleide van het *gedicht Kenau Simons Hasselaar aan den Heer J. van Walré*, het *Affscheid aan mijne Haarlemsche Vrienden*; het vers getiteld: *aan mijne Vrienden in* 1812, en het *Affscheid aan den Heer J. van der Vinne bij zijn vertrek naar Java*; — terwijl huwelijk- en kindermin den gevoeligen dichter de snaren deed tokkelen, *bij de verjaring van zijne Echtgenoote in* 1805, 1809, 1812 (wanneer tevens zijne 12½jarige trouwdag dubbelde stoffe opleverde) 1818 en 1823, *bij het geboortefeest van zijn zoon D. J. A.*, *bij het lijkje van zijn' dierbaren zoon R. J.*; — *ter dankzegging aan zijn gade voor een regenscherm*, ons uit den Muzen-Almanak bekend, en bij *de gouden Bruiloft van de Ouders zijner Echtgenoote*. Behalve deze treft men in dit Deel nog aan: *De ernstige jokkernij* (eene vertaling naar het Fransch van den Abt Desmarais, welke naar ons inzien veilig gemist kon worden); *Avondgedachten bij het afsterven van een' vriend*, waarin wij den dichter der *Onsterfelijkheid* herkennen, hoewel zij twintig jaren vroeger uitgeboezemd werden en in dichterlijke waarde daarvoor moeten wijken; de *Winter*, de *Herderszang*, *de Voorzigtigheid* (welke laatste op de doorgeleefde tijden van afhankelijkheid en onderdrukking zinspeelt, indien wij dezelve wel verstaan); het *Vaarwel aan HH. KK. HH. de Prinsessen Douairieres van Oranje en Brunswijk*, en de welmeenende en gepaste *Hulde aan de nagedachtenis van Mr. H. C. Cras*, bewezen, welke, hoewel ons niet vreemd, ons levendig 's mans verdiensten herinnerde.

Wij hebben reeds proeven genoeg gegeven, anders bood dit deel daartoe ruime stoffe op; en dit verslag overschrijdt reeds dermate de grenzen der aankondigingen in dit weekblad, dat wij ons moeten bepalen met hierbij te voegen, dat deze goed uitgevoerde Dichtbundel versierd is met een welgelijkend Portrait des Dichters, naar de teekening van den Heer Hodges door den Hr. Velijn *con amore* bewerkt, aan wiens kunstrijke hand wij ook het zinrijk vignet verschuldigd zijn, waarvan de uitvinding 's Dichters Kunstvriend van Walré toekomt en de ordonnantie door den Heer Michaëlis is vervaardigd;— de Dichterlijke opdragt van den jeugdigen Uitgever, 's Dichters oudsten Zoon, aan zijne Moeder eindelijk, geeft zoo wel als zijne bescheidene Voorrede, gegronde hoop, dat, hebben velen in onderscheidene betrekkingen bij den dood des Vaders een groot verlies geleden, deszelfs roem als Dichter van lieverlede op dien Zoon zal overgaan, terwijl hij als mensch getrouw in deszelfs voetspoor zal treden.

S.

Digitized by Google

STAATS-HUISHOUDKUNDE. *Bijdragen tot de Huishouding van Staat, in het Koningrijk der Nederlanden, verzameld ten dienste der Staten Generaal*, door GIJSBERT KAREL GRAVE VAN HOGENDORP, Xe. en laatſte deel; te Delft, bij de Wed. Johannes Allart gr. 8°. 512 bladz. — *Bijvoegſelen* voor dit Xe. Dl. aldaar, in hetzelfde formaat 22 bladz., beide MDCCCXXV.

Met het boven vermelde Deel, eindigt dit hoogstbelangrijk werk des Graven van Hogendorp, waarvan wij, herhaalde reizen, in dit ons weekblad, aankondiging gedaan en verſlag hebben gegeven. (*) Alle de vervolgens hetzij in eens, hetzij bij ſtukken uitgekomen Deelen hebben hunne bijzondere verdienſten, en zijn, zoo wat de onderwerpen daarin behandeld, als wat de behandeling zelve betreft, het hoofd en de penne waardig van den man, die zulk een geſchrift, op eene hem eigene en hem bij uitnemendheid kenmerkende wijze, heeft bedacht, ter hand genomen, voortgezet, en met dit Xe. Deel beſloten.

Dit laatſte Deel vangt, na een korte voorrede, aan, onder het rand-opſchrift *Oost-Indien*, met het laatſte ſtuk, dat bij de Staten Generaal, 1823—1824, is overwogen; het Verdrag, namelijk, tuſſchen dit Rijk en Engeland, den 17 Maart 1824, wegens de Oost-Indiſche wederzijdſche Bezittingen geſloten. Vervolgens komt, onder deze zelfde rubriek, eene opgave voor van de vestiging der *Nederlandſche Handel-Maatſchappij*, en van de beweegredenen tot dezen maatregel, deze laatſte geheel overgenomen uit de Inleiding van het Koninklijk Beſluit 29 Maart 1824, zijnde voorts daarbij gevoegd eenige aanmerkingen te dier zake ſtrekkende; waarmede deze *Bijdragen* als zoodanig eindigen, en onmiddellijk worden gevolgd door een *algemeen Beſluit* op het geheele werk. Voorts heeft men in dit Deel nog eenige Bijlagen, loopende van A — O, welker inhoud, aan het hoofd des Boeks, wordt opgegeven, en waaronder M en O ten merkwaardigen bewijze verſtrekken, in welk een' uitgeſtrekten zin de denkbeelden van vrijen en onbelemmerden handel meer en meer veld winnen, ook dáár, waar men zoo lang, en met zoo vergedreven uiterſten, tegenovergeſtelde beginſelen heeft aangekleefd en volgehouden. Na deze *Bijlagen* vindt men een uitvoerig Register op het ganſche werk; eene lijst der in

(*) Zie *Alg. K. en Letterb.*, 1818 1e. Dl. bl. 391, 2e. Dl. bl. 330, 1819, 1e. Dl. bl. 42, 2e. Dl. bl. 333, 1820 1e. Dl. bl. 54, 1821 1e. Dl. bl. 39, 59 en 190, 2e. Dl. bl. 57.

Digitized by Google

in hetzelve vermelde Schrijvers en geſchriften; en wordt alles beſloten met eene opgave van drukfeilen. —

Ten aanzien van het Traktaat met Engeland wegens Oost-Indien, hetgeen den voornamen inhoud van dit Xe. Deel uitmaakt, treedt de Heer van Hogendorp in een zeer beredeneerd onderzoek: het Traktaat zelve wordt, ſtuk voor ſtuk, nagegaan, en in alle zijne deelen en bijzonderheden ontleed en opengelegd, zoo dat men 'er de kaart ſlechts bij hoeft in de hand te nemen, om zich geheel en al op de hoogte te ſtellen, en het gepaste, het nuttige en het voordeelige te zien en te tasten, wat de Schrijver, nopens deze getroffen overeenkomst, allerwege, als met den vinger, aantoont, en met zoo voldingende bewijzen ſtaaft, dat geen redelijke twijfel kan overig blijven: latende hij verder geenszins onaangeroerd den weldadigen en heilzamen invloed, dien de gevolgen van dit Traktaat, gevoegd bij zoo vele andere medewerkende omſtandigheden, die tevens worden opgegeven, en inzonderheid ook bij de aangenomen beginſelen van Beſtuur in die Overzeeſche Bezittingen, kunnen en moeten hebben op derzelver bloei en welſtand; op onze vaart en handel; op het vertier onzer Fabrijken; en, in het algemeen, op de verkrijging en verzekering van alle die voordeelen, welke daaruit, als uit zoo vele milde bronnen van Nationaal geluk, aanzien en vermogen, niet blootelijk te hopen, maar met grond te verwachten zijn. De Graaf v. H. bepaalt zich overzulks, in geenen deele, bij de eenvoudige of enkeld beſpiegelende opgave van den inhoud des verdrags; — die opgave behelst tevens een' ruimen voorraad van weetenswaardige bijzonderheden van ophelderingen en aanwijzingen, tot beter verſtand en duidelijker inzage dienende; terwijl zij doorgaande gepaard gaat met eene toegepaste, zoo men wil *praktiſche* beſchouwing, die dit ſtuk, of, zeggen wij liever, deze voortreffelijk bewerkte Verhandeling tot een allerbelangrijkst geheel maakt, dat niet kan nalaten, diepen indruk te weeg te brengen, hooge verwachtingen op te wekken en uitzigten te openen, die het vaderlandsch hart ſtreelen, en een' opgeruimden blik op de toekomst doen werpen. De geëerde Schrijver toont ook hier wederom zijn onderwerp volkomen meester zijn, en legt bij herhaling zijne bekende en uitſtekende gaven aan den dag, om, niet alleen door klem van redenen, maar ook door vloed van taal en kracht van voorſtelling, zijne eigene gewaarwordingen in die van den lezer over te ſtorten; en dezen te doen gevoelen, wat hij zelf gevoelt, en waarvan zijne geheele ziel doordrongen en overſtroomd is; — zoo gelukkig weet hij het overredende der ſchrijfwijze met den rijkdom van zaken te vereenigen! — en dit zij kortelijk gezegd van den inhoud en de waarde van dit tiende en laat-

Digitized by Google

laatſte Deel. — Wilden wij treden in het opſommen der verdienſten van dit onder het nederig opſchrift van *Bijdragen* zoo veel behelzend en voor den geheelen omvang van het geen men *Huishouding van Staat* (*) mag noemen, zoo nuttig leerzaam en onwaardeerbaar werk in zijn geheel; — en volgden wij onzen lust, om het, daartoe, van den beginne tot het einde, op nieuw te doorbladeren; wij zouden bij den grooten voorraad en de menigvuldige verſcheidenheid verlegen ſtaan: ook hebben wij te meermalen onze lezeren doen opmerken, dat noch ons oogmerk, noch het beſtek van dit ons weekblad meerder gedoogen, dan ons doorgaans te bepalen tot het aankondigen van zoodanige geſchriften of het mededeelen van zoodanige berigten, die voor Nijverheid, Handel, Zeevaart, Letteren, Kunſten of Wetenſchappen in het algemeen en in zeer uitgebreiden zin genomen eenige bijzondere aanbeveling en belang hebben, uit dien hoofde de aandacht onzer Redactie trekken, of ons van goeder hand worden toegezonden. Zoo echter nu of dan de *Konst- en Letterb.*, bij die aankondigingen en berigten, zich eenige meerdere uitvoerigheid veroorlooft, is het, of de daartoe opzettelijk aanleiding gevende aard der onderwerpen; of derzelver meest in het oogvallende nuttigheid en ſtrekking; of ook wel de opgewektheid of luim van hen, die ons met hunne medewerking vereeren. Welligt heeft dit een en ander te zamen medegewerkt, om ons in der tijd meer uitvoerig te doen zijn, bij onze aankondigingen van eenige achtereen volgende deelen of ſtukken der *Bijdragen* des Graven van Hogendorp: wij wenschten toch dezelven zoo veel mogelijk in handen van allen, die geroepen waren of 'er belang in ſtelden, om in dit vak van Staatkundige wetenſchap eenige meerdere kennis te bekomen, en daarvan, in menigerlei betrekking, een nuttig en voordeelig gebruik te maken, of wel hunnen prijslijken weetlust voedſel te verſchaffen. Met dit oogmerk, zijn wij voortgegaan, tot wij vermeenden, dat men geene opgave der verdere deelen behoefde of verwachtte, daar elk nieuw deel of ſtuk nu toch bij vervolg zich van zelve genoeg aanbeval, en alle nadere vermelding, misſchien min voegende, maar, voorzeker, noodeloos en onvertollig was geworden. — Toen wij evenwel, bij geruchte, vernamen, dat deze Bijdragen met een *tiende* Deel ſtonden te worden beſloten, en dit werkelijke ter perſe was, dachten wij 'er aan, om, bij de aankondiging daarvan, waartoe wij ons eenigermate verpligt achteden, ook nog

(*) Dat men *Huishouding van Staat* (*politieke oeconomie*) niet behoort te verwarren met hetgeen *Statistiek* heet, wordt door den Heer v. H. aangewezen op bl. 142 en volg. van het zoo even behandelde Xe. Deel.

Digitized by Google

nog met een kort woord iets te zeggen van de vroegere ſtukken, voor zoo verre die in den Konſt- en Letterbode, om de hier voren gemelde redenen, niet achtervolgens bij derzelver uitgave waren vermeld. Dan de geëerde ſchrijver, altijd bezield zijnde met denzelfden voorbeeldeloozen ijver, om zijne lezeren voortekomen in alles, wat hun, niet alleen tot duidelijk verſtand en regelmatige kennis; maar ook tot nuttig gebruik van dit zijn geſchrift kon dienstig wezen, heeft ons van zulk eene proefneming verſchoond, door zelf dien arbeid te volbrengen, waarvoor hij trouwens alleen en bij uitſluiting berekend was, als alleen in ſtaat, om zich op het juiste ſtandpunt te plaatſen tot het overzien van een geheel, dat, met zoo veel afwisſeling van onderwerpen bij een gebragt, en aan zoovele belangvolle einden was dienstbaar gemaakt. Men vindt, namelijk, onder het opſchrift van *Algemeen Beſluit op het geheele Werk*, loopende van bl. 111 tot en met 158 van dit Xe. Deel, een beknopt verſlag, zoo van de redenen, die den Graaf v. H. hadden bewogen tot de uitgave zijner Bijdragen, als van den ganſchen inhoud des Werks, deel voor deel, aldaar opgegeven; en wij weten niet beter te kunnen doen, dan hier in te laſſchen de eigen woorden, wegens dit *Beſluit*, door den Schrijver gebezigd, in het kort voorberigt aan het hoofd dezes Deels geplaatst. „De „ lezer" (wordt 'er gezegd) „ wanneer hij deze Bijdragen, „ aangegroeid tot een werk van tien Deelen, onder de „ oogen krijgt, verlangt nu iets meer te weten van „ den inhoud en de zamenſtelling dier onderſcheiden Dee„ len tot een geheel; hij verlangt naar eene aanwijzing, „ om het best gebruik van het werk te maken. Dit alles „ vindt hij in het algemeene Beſluit, hetwelk, als het „ laatſte ſtuk van alle deze Bijdragen, in het tiende Deel „ geplaatst." — De Schrijver zegt wijders: „ Het algemeen „ Beſluit kan tevens dienen tot eene Voorrede en Narede. „ Ik durf het den lezer aanbevelen tot eene Voorrede; „ en, indien het werk hem niet tegenvalt, zoo geloof ik, „ dat hij het nogmaals met genoegen lezen zal als eene „ Narede." — Wij beamen van voller harte de *aanbeveling*; en, aangezien er niet veel vrees bij ons huisvest voor *tegenvallen*, ſtemmen wij niet minder hartelijk in met het *gelooven*.

Het kan, intusſchen niet anders, of het laatſte gedeelte dezes *Algemeenen Beſluits* moet bij elken vaderlandſchen lezer eene ſmartelijke gewaarwording doen ontſtaan, bij het aldaar vernemen, dat de Heer v. H. geoordeeld heeft, zich met den afloop der Vergaderingen van de Staten Generaal over 1823 — 1824, van de verdere bijwoning dier Vergaderingen voortaan te mogen verſchoonen, en daar van aan den Voorzitter der Kamers, bij ſchrifte, had kennis gegeven

ven. Het komt ons niet toe, ons te begeven in een onderzoek der beweegredenen des Graven in dezen; noch ook ten toetse te brengen, wat, dienaangaande, door denzelven of uitdrukkelijk wordt gezegd; of door andere bewoordingen kan zijn aangeduid. Wij betuigen 'er ons leedwezen over; — en willen dan voor het minst hopen, dat, na het ten einde brengen dezer *Bijdragen* en het besluiten derzelven met dit Xe. Deel 's mans penne niet zal blijven nedergelegd: — wij wenschen integendeel, opregtelijk en vurig, dat de Voorzienigheid hem levensjaren, lust en krachten zal verleenen, om die nog veelmalen, weder optevatten, en zijne voortreffelijke geschriften, staande een tijdvak van niet minder dan reeds twintig jaren, in het licht gegeven, bij voortduring, met nieuwen voorraad te vermeerderen.

Wij zeggen ten slotte den Grave van Hogendorp gerustelijk na, dat zijne *Bijdragen tot de Huishouding van Staat, in het Koningrijk der Nederlanden*, verzameld, zoo als de titel dit van den beginne aanwees, *ten dienste der Staten Generaal* (uit haren aard, en niet minder door de wijze van behandeling) „ ware Bijdragen voor het Vader„ land en voor de Nederlandsche Natie zijn geworden." (*)

*

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

UTRECHT *den 15den April.* Op den 23, 24, 25, 26 en 27 Junij dezes jaars zal alhier in het grootste der Orangeriehuizen van den Academietuin voor de Kasplanten en in een afgezonderd gedeelte van denzelven Tuin voor zoodanige Planten, welke de open lucht behoeven, eene *derde Tentoonstelling van Planten* plaats hebben, onder toezigt van het Utrechtsche Departement der Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij: dat weder *vier* zilveren Eereprijzen uitlooft, te weten *twee* aan de Inzenders der *twee zeldzaamste* en *twee* aan die van de *twee bestgekweekte* Planten, op de Volgende voorwaarden: [daar dezelve genoegzaam woordelijk overeenkomen met die van het Programma voor de Negende Planten-Expositie bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij in dit jaar te Haarlem te houden, verwijzen wij ter plaatsbesparing tot hetzelve, in No. 13 van dit jaar ingelascht, en geven enkel op, waarin zij daarvan afwijken.] De tijd dan beschouwing is bepaald op de twee eerstgenoemde dagen en de twee laatste van voormiddags ten

10

(*) D. X. bl. 149.

Digitized by Google

10 tot des namiddags ten 4 ure, maar des Zondags van 's morgens ten 11 tot 's namiddags ten 2 en des namiddags van 4 tot 6 ure De opgave van het getal der Planten, die men zal inzenden, wordt verzocht uiterlijk vóór 12 Junij, de vrachtvrije inzending, van Donderdag den 15den tot uiterlijk Maandag den 19 Junij des namiddags ten 2 ure. De beoordeeling geschiedt den 22sten Junij; de teruggave der Planten op den 28sten Junij daaraanvolgende. De opgaven moeten ingezonden worden aan een der Leden van de Commissie zijnde de Heeren Jonkhr. W. R. Baron van Heeckeren van Brandsenburg op den Drift, Prof. A. Numan, in den Trans; J. van Nes, aan de Kromme Nieuwe Gracht nabij de Muntstraat, Prof. P. J. I. de Fremerij aan de Nieuwe Gracht op den hoek van de Schalkesteeg, G. J. van Klinkenberg in de Witte Vrouwestraat of P. van der Star aan de Nieuwe Gracht nabij de Zuilestraat, alle alhier woonachtig; — terwijl de Hortulanus van den Academietuin C. G. Breitenstein weder als in vorige jaren met het bijzonder toezigt over de Planten gedurende de Tentoonstelling belast is.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
April.				
26	29. 5¾	43	N. W.	's morg. en den voorg. nacht harde reg., verd. bew., 's namiddags en 's avonds buijig †
	29. 5¾	50	N. W. t. W.	
	29. 5	43	N. W.	
27	29. 4	44	W. N. W.	harde wind, bew., s'morg. en 's avonds buijig, met hagel.
	29. 4	49	N. W.	
	29. 5	43	N. N. W.	
28	29. 5	43	N. W.	zeer harde wind, bewolkt, sneeuw-, hagel-, en regenbuijen met stormvlagen.
	29. 6½	46½	N. W. t. N.	
	29. 7	40 §	N. N. W.	
29	29 7¼	44	N. W. t. N.	harde wind, bewolkt, regenbuijen.
	29. 8	50½	N. N. W.	
	29. 9½	42	N. t. W.	
30	30. 0	47½	N. W t. N.	bewolkt, voorm. een weinig buijig, 's avonds helder.
	30. 0¼	50½	N. N. W.	
	30 1¼	38	N. t. W.	
Mei.				
1	30. 1¼	48½	N. t. W.	bewolkt.
	30. 0½	53½	N. W.	
	30, 1	45	——	
2	30. 0¼	50	N. W.	helder.
	30. 0¼	58	N. W. t. W.	
	30. 0	46	W. N. W.	

† met zeer harde wind.
§ 's avonds ten 7 ure 37½ gr.

Ge

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

PETERSBURG. Volgens de ſterflijſten uit de Stiften Polta wa en Nyni-Novogorod, waren onder de overledenen in 1825 niet minder dan 28 honderdjarigen, van deze bereikte 'er een 115, een 117, een 120 en zelfs een 125 jaren.

BEKENDMAKINGEN.

BERIGT DER UITGAVE

VAN EENIGE

NEDERLANDSCHE ZEEREIZEN,

met aanmerkingen en opheldering, door

R. G. BENNET en J. VAN WIJK, ROELANDSZOON.

Verheft zich de Nederlander met regt op de groote oorlogsdaden zijner voorvaderen, de diensten door hunne zeereizen en ontdekkingen aan land- en volkenkunde bewezen, verdienen niet minder bij een dankbaar nageſlacht bewaard en tegen vreemde miskenning beveiligd te worden. Daar echter de berigten hiervan zeer zeldzaam geworden zijn, meenen de ondergeteekenden door eene algemeen verkrijgbare uitgave van dezelve, zoo wel voor deze verdiensten eene eerezuil te ſtichten, als door eene doelmatige bewerking, gelijk die van bovengenoemde bekende ſchrijvers te wachten is, voor Ouderdom en Jeugd eene zoo nuttige als aangename lekture te bezorgen.

Overtuigd, dat zulk een onderneming bij den Nederlander geene aanbeveling zal behoeven, hebben zij ſlechts, om de oplage te kunnen bepalen, eene inteekening geopend, waarvan een breedvoerig berigt bij alle Boekhandelaren des Rijks g r a t i s te bekomen is.

De uitgave zal geſchieden in 10 à 12 deeltjes, waar zulks noodig is, van kaartjes voorzien, en waarvan de prijs is geſteld,

op *drukmediaan papier* *f* 1 : 25, buiten inteekening *f* 1 : 50.
op *Velijn* —— - 1 : 80, —— —————— - 2 : 20.
de *kaartjes* elk - - : 20, —— —————— - - : 30.

De inteekening ſtaat open tot den laatſten Junij 1826.

J. DE VOS & Comp.

Dordrecht, April 1826.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 19. *Vrijdag den 12den Mei.*

BUITENGEWOON ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND

BERIGTEN.

PETERSBURG. In het midden der maand Januarij overleed alhier een der beroemdste Staatslieden en bevorderaars der Wetenschappen, de voormalige Rijks-Kanselier en Minister van Buitenlandsche Zaken (1807 tot 1814) Graaf NIC. ROMANZOW (zoon van den beroemden Veldmaarschalk PETER ROMANZOW) op wiens kosten de nieuwe Ontdekkings-reis onder M. VON KOTZEBUE volbragt en een Russisch *Codex diplomaticus* te Moskou (sedert 1813) gedrukt werd. Ook heeft hij aan de Academie der Wetenschappen alhier eene aanzienlijke somme nagelaten, om oude Russische oorkonden daarvoor in druk uit te geven.

UPSAL. In den aanvang dezes jaars overleed in deze stad de beroemde Oosterling METH. NORBERG, voorheen Professor aan de Universiteit te Lund, in het 79ste jaar zijns ouderdoms, nadat hij nog kort te voren een' Catalogus van de, in de Upsalsche Boekerij voorhandene, Perzische, Syrische en Arabische Handschriften voltooid had. — De Hoogl. GEYER alhier, heeft een jaargeld van 6000 Flor. van het Gouvernement verworven, tot dat zijne belangrijke Geschiedenis van

Digitized by Google

Noorwegen zal voltooid zijn; hij is ook bij de Zweedsche Academie als Lid aangenomen.

WARSCHAU. De Poolsche Staats-Minister en Voorzitter van het Koninklijk Genootschap der beminnaren van de Wetenschappen alhier, STAN. STASZIC, heeft zijn geheele vermogen (800,000 Poolsche guldens) bij erfenis gemaakt aan deze geleerde Inrigting en tot oprigting van een Gedenkteeken voor COPERNICUS. Hij overleed den 20 Jan. ll.

ENGELAND. De Luitenant POWLES BOURLTON, behoorende bij de Bengaalsche Artillerie in Assam, heeft den oorsprong van den Buramputer in een Sneeuwbergketen op 28° N. B. en 96° 10' O. L. ontdekt, 1000 Engelsche mijlen van de plaats verwijderd, waar men denzelven vermoedde.

MUNSTER. De Theologisch-Philosophische Faculteit, die alhier in het vorig jaar 400 Studenten telde, is thans van hooger hand tot de volle waardigheid eener Academie, onder den naam van *Maximiliana Fridriciana* verheven geworden. De nadere inrigtingen zullen nog geregeld worden, maar de keuze des Rectors en der Dekens is dadelijk geschied, zijnde tot Rector benoemd de verdienstelijke Domkapitulair en Prof. Dr. KISTEMAKER, tot Dekens de Heer Domkapitulair en Prof. Dr. BROCKMANN bij de Godgeleerde en de Heer Prof. Dr. ESSER bij de Wijsgeerige Faculteit.

GRONINGEN. Aan deze Hoogeschool hadden in het laatst afgeloopen Academiejaar de volgende Promotien plaats:

Tot Doctoren *in de beide Regten*, na het *openlijk* verdedigen zijner Proefverhandeling: *de patronatu et clientela Romanorum*, de Heer R. H. E. Wichers; en na het verdedigen hunner Verhandelingen over de stoffen, achter hunne namen gevoegd, de Heeren E. J. Geertsema, *de Senatus Romani auctoritate sub Imperatoribus*; W. G. J. Sijpkens, *de conditione indebiti*; C. Albarda, *de privilegiis venditoris rei immobilis, secundum principia juris hodierni*; C. P. F. Rinia van Nauta, *de delictis adversus peregri-*

genos; maxime adversus milites hostiles; Z. Salverda, *de jure civili Papiriano*; B. Kymmell, *inquisitio, utrum agri Turfini elevatiores separatim in fundo spectati (Belgis* Hoogveen zonder ondergrond) *jure rebus mobilibus an vero immobilibus sint annumerandi*; J. Kymmell, *de cura prodigorum*; H. Vos, *de judiciis Drenthinorum antiquis*; J. Canter Cremers, *ad locum Codicis civilis de conditionibus ad nuptias ineundas requisitis (Lib. I. Tit. I. cap. V.)*; D. de Blocq van Haersma van Sminia, *Observationes nonnullae de jure hodierno*; G. A. Canneman, *de furto nocturno*; en H. van Alphen, *Quaestiones quaedam juris.*

Tot Doctoren *in de Geneeskunde*, na het *openlijk* verdedigen hunner Inaugurale Disfertatien over de bij hunnen naam gestelde onderwerpen, de Heeren: G. F. de Mey: *Observationes quaedam de Gastritide*; H. F. A. Sasse: *de fallacia visus*; en C. M. B. Heymans, *Observationes quaedam therapeuticae de regimine aegrotantium rite instituendo*; en na het verdedigen hunner Proefschriften over de stoffen, achter elks naam vermeld, de Heeren: J. A. Endtz, *de motu corporis animalis, sine conscientia, voluntario*; H. C. Buning, *de vigente constitutione inflammatoria, in longe aliis etiam dominante morbis, exemplis quibusdam comprobata*; F. de l'Arbre, *de noxiis febrium intermittentium sequelis*; R. Westerhoff, *de quarundam plantarum in provincia Groningana indigenarum usu oeconomico et medico*; G. G. Bakker, *momenta quaedam Medicinae Forensis, e physiologica et observatione recentiori illustrata*; A. G. Schultz, *de partu praematuro arte procurando* en J. E. Slot, *de vi naturae medicatrice.*

Tot Doctoren in de *Vroedkunde* de Heeren U. P. Tjaden, H. C. Buning en C. M. B. Heymans.

Tot Doctoren eindelijk in de *Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren*, na het *openlijk* verdedigen hunner Proef-verhandelingen over de achter elks naam geplaatste onderwerpen, de Heeren: R. H. E. Wichers, *de Coloniis veterum*; P. A. van Meurs: *de Sophoclis Oedipo tyranno*; en D. M. Kan, *de Sophoclis Oedipode colonео.*

Het getal der ſtuderende Jeugd alhier beliep, volgens de Recenſie in November 1825, 314, waarvan zich 95 aan de Godgeleerdheid, 77 aan de Regtsgeleerdheid, 34 aan de Geneeskunde toewijden en 108 zich op de voorbereidende wetenſchappen toeleggen; onder de laatſte zijn beſtemd voor de Godgeleerdheid 55, voor de Regtsgeleerdheid 28, voor de Geneeskunde 16, 1 voor de Wis- en Natuurkunde en 8 voor de Letteren.

Onderſcheidene begunſtigers verrijkten het Kabinet der Natuurlijke Historie van deze Hoogeſchool, gedurende 1825, met 1038 Voorwerpen, waaronder 18 Zoogdieren, 41 Vogelen, 8 Amphibien, 37 Visſchen, 634 Weekdieren, 189 geleede Dieren, 4 Straaldieren en 107 ſtukken behoorende zoo tot de vergelijkende Ontleedkunde, Delfſtoffen als Foſſilien, onder welke dieren 4 nieuwe geſlachten en 190 nieuwe ſoorten voor ons Kabinet gevonden worden.

HAARLEM. Na het plaatſen van den brief over WITTE VAN HAEMSTEDE in ons vorig, No. ontvingen wij weder eene Bijdrage omtrent denzelven, welken wij onzen Lezer, niet onthouden willen, ofſchoon enkele aanmerkingen eensluidende zijn.

NOG IETS

OVER

Jonkheer WITTE VAN HAEMSTEDE.

Toen wij het waagden in de maand December 1825, door middel van den *Algemeenen Konst- en Letterbode*, No. 48 en 49, mede te deelen: *Iets over Jonkheer* Witte van Haemſtede, was ons doel geenszins, om eigener gezag hierdoor te willen beoordeelen noch omverre te werpen, de geliefkoosde geſchiedkundige en dichterlijke ſtellingen, van ſommige der hedendaagſche geleerden en groote mannen. Maar bewust zijnde, dat zoodanige ſtellingen heerſchten, wilden wij, als beminnaar van geſchiedenis en waarheid, alleenlijk mededeelen eenige bedenkingen, die

bij

bij ons ontſtaan waren, tegen eene beweerde echte geboorte van Jonkheer Witte van Haemſtede, uit Agnes van der Sluyſe; welke bedenkingen wij vermeenden te kunnen onderſchragen door bewijzen, geput uit de meest geachte Schrijvers, het Charterboek van Mieris, de Registers der Hollandſche Leenkamer en zodanige Archieven, waarvan het aanwezen en de echtheid niet wel zullen kunnen ontkend worden; om hierdoor den oordeelkundigen lezer in ſtaat te ſtellen, de voorz. ſtellingen te kunnen toetſen aan onze bedenkingen, en hierdoor, ware het mogelijk, eenen voor de Geſchiedenis belangrijken lichtſtraal te doen opgaan. Wij beſloten met de hoop te uiten, dat die genen, die iets beter of meerder wisten, of andere bewijsſtukken aan de vergetelheid hadden weten te ontrukken, zulks wel geliefden bekend te maken.

Aan deze uitnoodiging komt de Hoogleeraar H. W. Tydeman nu te voldoen. Wij haasten ons deswege onze hartelijke dankzegging aantebieden. Het door zijn' Hooggel. medegedeelde in den *Algemeenen Konst- en Letterbode*, van Vrijdag den 21ſten April 1826, No. 16, doet wederom bekend worden, het aanwezen van een nameloos werk, dat te Amſterdam, in het jaar 1766, van de pers kwam. Dit boek ſchijnt in eenen ſtaat van vergetelheid vertoefd te hebben, bij de geleerden en in de Boekerij van den achtingswaardigen Archivarius van Wyn.

Maar het ſmart ons, dat de Hoogleeraar bij zijne mededeeling van hetgene zich in het voorz. werk bevindt, van bladz. 164 tot 167, niet gevoegd heeft zijne oordeelkundige gevoelens, opdat men ingevolge dezelve zoude kunnen beſliſſen, of men het medegedeelde voor gangbare munt kan aannemen, en welk geloof 'er te ſlaan valt, aan *Trouwbelofte*, aan een *Trouw-Cedul* en aan een *Extract* van een *Doopbillet*, behoorende tot het midden der laatste helft van de dertiende eeuw? Doch zulks niet gedaan hebbende, bekruipt ons de lust te beproeven, of wij dezen zwaren last op onze zwakke ſchouderen kunnen torſchen, zonder te bezwijken.

Wij zullen dan trachten, artikelswijze, het medegedeelde te ontleden.

Doch vooraf moeten wij de aandacht van den

Digitized by Google

lezer een oogenblik bezig houden, door te doen opmerken, dat, voor omtrent een paar eeuwen geleden, een aantal geſlachten vervoerd door de begeerte, tot eenen overouden of beteren oorſprong te willen opklimmen, allerlei ongerijmdheden daarſtelden en droomden; en waren zij zelve tot dit werk niet bekwaam, zoo werd 'er toevlugt genomen tot de zoogenaamde *Genealogisten*, door wie zij voor geld en goede woorden meesterlijk geholpen werden. Deze laatsten namen alles te baat, om het begeerde doel te bereiken. Men zag oude giftbrieven, waarvan de daarin opgenoemde perſonen of plaatſen maar eenige naams-overeenkomst hadden met die genen, voor wie men werkte, toepaſſen op hunne geſlachten, niettegenſtaande zij 'er hoegenaamd geene betrekking toe hadden. Een ieder wilde zijnen oorſprong ontleend zien uit Koningen en Vorsten der middeleeuwen; hierdoor raakte de drukpers menigmaal bezoedeld, door leugens en ongerijmdheden. In latere tijden werd dit euvel nog vermeerderd, door het aantal Geſlachtregisters, door Wapen-Koningen en Herauten opgemaakt, waarvan de onwaarheden zich ſpoedig voor het oog van den oordeelkundigen kenner doen zien. Er beſtaan thans nog lieden, die ter goeder trouw door ſoortgelijke overjaarde familie-ſtukken, misleid het den kenner zeer euvel zouden nemen, indien hij hen beter wilde onderrigten. Wij kennen zelfs menſchen, die omtrent zoodanige ſtukken dermate bevooroordeeld zijn, dat zij niet zouden kunnen nalaten, tegen ons te willen breken de lans hunner geliefkoosde oude, ware en onware ſteekſpelen, indien het ons lustte, onzen kostelijken tijd te verſpillen, met hun het dwaze en onmogelijke te willen aantoonen. Ja, daar beſtaan tegenwoordig nog menſchen, die beweren afteſtammen van oude Graven, die voor ruim acht honderd jaren geleden, uitgeſtorven zijn, zonder eenig, wettig noch onwettig, kroost natelaten. Is het dan ongerijmd te vooronderſtellen, dat die van Haemſtede uit den tak der Heeren van Moermont, zich op hunne beurt ook hebben laten bedotten, door vervaardigde *Trouwbeloften*, *Trouwceduls* en *Extracten* van *Doopbilletten*, behoorende tot den leeftijd van Graaf Floris den Vden, om hierdoor,

wa-

ware het mogelijk, den onwettigen oorsprong, in eenen wettigen te doen verkeeren? (*)

Maar laat ons tot het medegedeelde terugkeeren, en zien, of het gezonde menschenverstand ons de behulpzame hand wil toereiken?

Behalve de twee, in het uittreksel bl. 164 — 167 opgenoemde Bastaard-zonen, had Graaf Floris de Vde nog verscheiden andere onechte kinderen, welker getal op acht en mogelijk op negen kan gebragt worden. De zonen waren:

1°. Witte bastaard van Holland, naderhand Heer van Haemstede, omtrent wien wij onze meeningen alreede medegedeeld hebben, in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 2 en 9 December 1825 No. 48 en 49.

2°. Gerrit bastaard van Holland, zoon van Graaf Floris den Vden. Hij bekomt van zijn' neef Willem, Graaf van Henegouwen en Holland, het ambacht van Westerkerke te Scarpenisse, na doode van Jan van Westerkerke, die door Gilles van Baarsdorp omgebragt was 1316. (†) 's Graven neef geheeten, heeft hij eene dochter bij Geine Heer Willems dochter 1326. (§) Hij is dood, en Graaf Willem verkoopt het Ambacht van Westerkerke, aan Willem van Duivenvoorde, 26 April 1327 (**).

3°. Willem bastaard van Holland, zoon van Graaf Floris den Vden. — Hij wordt door de meeste Schrijvers gesteld tot vollen broeder van Witte van Haemstede; — hij bekomt van Graaf Willem de woning van Pieter van Rollant en eenige renten 1328, (††). Men zegt, dat hij Kastelein was van het Gooij; — sommigen willen van hem doen afstammen het geslacht van Cuser; maar men weet, dat

(*) De Hoogleeraar zegt in den geleibrief: dat deze stukken in der tijd vertoond, zijn *argeloos en ter goeder trouw*, ware het niet beter te zeggen: *met weinig doorzigt?*

(†) Van Mierjs, II. — 170.

(§) Holl. Leenkamer.

(**) Van Mieris II. — 426

(††) Holl. Leenkamer.

dat deze laatſte bastaarden uit het tweede Grafelijke Huis zijn, ook voerden zij de Henegouwſche en Hollandſche leeuwen in hun wapenſchild.

4°. Peter, bastaard van Holland, zoon van Graaf Floris den Vden, bekomt 10 ponden 's jaars van den Graaf 1350. (*)

5°. Jan, bastaard van Holland, zoon van Graaf Floris den Vden, wordt gemeld 1315. (†)

Dirk, bastaard van Holland, wordt door velen ook nog geſteld, tot een' bastaard-zoon van Graaf Floris den Vden, verwekt bij Catharina van Durbuy, vrouw van Teilingen (†).

De dochters waren:

1°. Aleid, bastaard-dochter van Graaf Floris den Vden, zij was gehuwd met N. N. de Lacher, want haar zoon Willem Lacher bekomt eene rente van Graaf Willem, die hem zijn' neef noemt, 1338. (**)

2°. Catalina, bastaard-dochter van Graaf Floris den Vden, getrouwd met Pieter den Koopman. Zij, nicht van Graaf Willem, wordt beleend met goed in Tiesſelijnswaard 1319. (††)

3°. Catharina, bastaard-dochter van Graaf Floris den Vden, was getrouwd met Zweder Burggraaf van Montfoort 1301; (§§) zij had vele goederen bij Schoonhoven gelegen, die zij haar' man aanbragt. (***)

Wie nu de moeders van alle deze onderſcheidene kinderen geweest zijn, is onbewezen. De Hollandſche Schrijvers hebben genoegzaam alle tot moeder van Witte van Haemstede geſteld, eene dochter van Jan den VIIden, Heer van Heusden. Wij hebben in onze voorgaande mededeeling aangetoond, hoe onbewezen zulks is. Thans geeft men aan Witte tot moeder Agnes van der Sluyse. Wij heb-

(*) Holl. Leenkamer.

(†) Holl. Leenkamer.

(§) Gouthoeven.

(**) Holl. Leenkamer.

(††) Holl. Leenkamer.

(§§) M. S. Geſlacht-Register.

(***) Ibid.

Digitized by Google

hebben insgelijks aangetoond de onmogelijkheid dezer ſtelling. Maar wie dan ook deze moeder mag geweest zijn, zoo willen wij gaarne gelooven, dat Graaf Floris getracht heeft haar aan den een of den anderen uittetrouwen, en ten dien einde mogelijk het oog liet vallen op een zijner Hovelingen of Edelen van den lande; want het zal in die oude tijden gegaan zijn even als in de onze, en het zal niet ontbroken hebben aan perſonen, die minder uitzagen op de eer, dan wel op de voordeelige gevolgen van zoodanig eene echtverbindtenis.

Of nu Graaf Floris tot deze uittrouwing, het oog liet vallen op Gerrit van Velzen, of deze zijne weigering 's Graven toorn zoodanig ontvlamde, dat hij zwoer Velzens echtgenoote naderhand te zullen ſchenden, of dit wezenlijk plaats had en hieruit de moordwraak ontſtond, of wijders de Heer van Heusden deel nam in de zamenzwering tegen den Graaf? Hieromtrent weet men niets anders, dan hetgeen de oude Schrijvers geboekt hebben. (*) De bewijzen hiervan te willen opſporen, zoude ons geheel buiten het onderhavige beſtek heenleiden.

Dat de Heeren van Haemstede onzen Heer Witte tot ſtamvader gehad hebben, en dus uit het eerſte huis der Hollandſche Graven ontſproten zijn, zulks hebben wij nimmer betwist, maar wel hunnen beweerden wettigen oorſprong. Bij die gelegenheid hebben wij ook aangetoond, dat het niet het *Heusdenſche* raderke was, maar wel dat van van der Sluyse, dat die van Haemstede eenen tijd lang, op de linker ſchoft van den Leeuw voerden. Wij kunnen nog hier bijvoegen, dat zij naderhand dit raderke hebben weggelaten, en in plaats in hun wapenſchild geſteld hebben, eene lambel van lazuur, gelijk die van Brederode. (†)

(*Het Vervolg en Slot hierna.*)

Eeni-

(*) Onder anderen, Gouthoeven, bladz. 330.

(†) Te Water, Hoog Adelijk en Adelrijk Zeeland bladz. 106.

Digitized by Google

Eenige gedachten over eene Verkeerde Opgave in de Journalen van SCHOUTEN *en* LE MAIRE, *met betrekking tot hunne ontdekkingen van de* Barnevelds-Eilanden *en Kaap* Hoorn, *aan den Zuidelijkſten hoek van het* Vuurland *gelegen, door* R. G. BENNET *en* J. VAN WIJK ROELANDSZOON.

Met een bijzonder genoegen ontwaart de vriend van zijn Vaderland en van de eer zijner voorvaderen een' ſteeds aanwakkerenden lust voor de handhaving van den alouden roem der *Nederlanders*, bijzonder ook door hunne ontdekkingen en belangrijke dienſten, aan Land- en Volkenkunde bewezen, verkregen. Terwijl de kundige Baron Collot d'Escury Hollands roem in zijnen geheelen omvang handhaaft, hebben de Hoogleeraren Siegenbeek en Moll de ontdekkingen en zeetogten onzer Voorvaderen nader leeren kennen, en het *Provinciaal Utrechtsch Genootſchap van Kunſten en Wetenſchappen* heeft getracht, door het uitſchrijven en bekroonen eener *Prijsverhandeling*, die ontdekkingen tegen alle vreemde miskenning en aanmatiging te vrijwaren. — En waarlijk, indien men onbevooroordeeld de Journalen van onze vroegere Zeereizigers nagaat en met de waarnemingen van latere onderzoekers vergelijkt, zal men al ſpoedig overtuigd worden, dat de meeste ontdekkingen, zoo van Schouten en Le Maire, als van Tasman, Roggeveen, Schapenham enz. niet alleen zijn wedergevonden, maar zelfs zoo naauwkeurig zijn bepaald geworden, als met de hulpmiddelen der eeuw, waarin zij leefden, maar eenigzins mogelijk was; iets, hetgene bij zeelieden van andere natien niet altijd plaats had. (*)

Dan, hoe gunſtig wij anders ook vermeenen, over de opgaven onzer vroegere zeelieden, ondanks de miskenning der vreemdelingen, te mogen denken, (†) kunnen wij echter

(*) Zoo heeft men b. v. nimmer het *Land van Drake* naar zijne opgave kunnen opſporen, en zal men hiervoor het noordwestelijk gedeelte van het *Vuurland* moeten houden. Ook het *Davisland* is tot nog toe niet wedergevonden, offchoon de beroemde Cook het op zich zelven liggende *Paasch-Eiland* van Roggeveen hiervoor gehouden heeft.

(†) Dit is vooral het geval met Roggeveen, welke door vreemdelingen zoo zeer mishandeld is.

Digitized by Google

ren niet ontveinzen, in de anders zoo naauwkeurige opgaven der ontdekkingen van Schouten en Le Maire eenen grooten misslag in de bepaling der breedte van de *Barnevelds-eilanden* en de zoo belangrijke ontdekking van Kaap *Hoorn*, die beide Journalen als op 57° 48′ Z. Breedte opgeven, gevonden te hebben, dewijl het bekend is, dat deze Kaap op 56° Z. Breedte gelegen is. Zulk eene feil is zonder voorbeeld en kunnen wij dus onmogelijk aan Schouten toeschrijven, maar gelooven, dit aan de uitgevers dier Journalen te moeten wijten; hetwelk wij willen trachten uit hunne eigene opgaven te bewijzen. (*)

Volgens Schouten waren zij den 25sten Januarij 1616 digt bij het Oostelijkste land van Straat *Le Maire*. Zij stuurden met eenen frischen Noordenwind en sterken voortgang door de straat en hadden op den middag bezuiden dezelve de hoogte van 55° 36′, waarop zij Z. W. aanstuurden, hebbende eene digte frische koelte, regen en sterken voortgang, waarbij Schouten nog de aanmerking voegt: „ dat „ het land bezuiden het *Gat* (straat *Le Maire*) ten Westen „ van het *Mauritiusland*, West-Zuid-West en Zuid-West, „ zoo ver zij het beoogen konden, gestrekt lag."

In den *Spieghel der Australische Navigatie* vindt men hoofdzakelijk hetzelfde: „ den 25sten des morgens, zijnde schoon „ weder, zeilden al het kanaal in en konden rekenen, op „ den middag de Zuiderbreedte van 55° 36′ bereikt te „ hebben."

Daar nu echter Schouten en Le Maire, en naderhand ook Walbeck hunne breedten overal van 8′ tot 12′ te Zuidelijk opgeven, (§) zullen wij de waarnemingen op den 25 Januarij bezuiden Straat *Le Maire* 10′ Noordelijker, dus als 55° 26′ aannemen.

Volgens het Journaal van Schouten namen zij nu den koers Zuid West; doch tegen den avond liep de wind Zuid West, met zware deiningen uit dien hoek, en den volgenden

(*) Dit toch was wel meerder het geval; immers, in het Journaal van de Vries, ontdekte Krusenstern bij zijne ontdekking der *Aniwabaai*, op *Sachalin*, eene fout van 48′ in breedte; en daar nu La Peyrouse zelf getuigt: dat de waarnemingen van de Vries ten Noorden van *Japan* en *Sachalin* overal de grootste naauwkeurigheid bezitten, moet men dezelfde fout wel aan het veranderen der getalmerken toeschrijven. In meer oude journalen hebben wij nu en dan de graden voor minuten en omgekeerd gevonden.

(†) Wij kunnen niet beoordeelen, of dit te Zuidelijk verschil aan de gebrekkige werktuigen, dan wel aan de onnaauwkeurige declinatie-tafels moet worden toegeschreven; doch het verdient opmerking, dat 30 jaren na Schouten, Tasman en de Vries de breedten zeer naauwkeurig konden bepalen, gelijk ook Roggeveen de breedte van het *Paasch-Eiland* op 27° 4′ opgeeft, hetwelk met Cook overeenkomt, terwijl La Peyrouse met Cook 6′ verschilt.

Digitized by Google

den dag kregen zij eenen vliegenden Westelijken ſtorm, zoodat zij het Zuidwaarts over lieten drijven. De ſtorm, die hun den 26ſten overviel, hield aan tot den 28ſten daaraanvolgende, wanneer zij eerst weder de marszeilen konden voeren. Den 29ſten liep de wind Zuidoost, en toen zagen zij des morgens de Eilanden, die naar Joan van Oldenbarneveldt genoemd werden, doch welke zij niet te boven konden zeilen, waarom zij 'er benoorden heen liepen.

Indien wij nu de beſtekken, die beide Journalen des middags van den 25ſten Januarij opgeven, in de kaart overbrengen, zal men vinden, dat zij op 55° 26′ Z. Br. de Kaap *Bon Succesſo* (*) op het *Vuurland*, des middags N. O. ten O. ongeveer 8 mijlen van zich hadden, en hierom Kaap *Hoorn* in het Z. W. ten W. 18 mijlen van hen verwijderd lag.

Nu is op den koers Z. W. ten W. 18 mijlen of 72′ onder de middelbreedte van 55° 30′ de veranderde breedte 40′; deze gevoegd bij de geobſerveerde van den 25ſten Januarij, krijgt men voor de breedte van Kaap *Hoorn*, volgens de eigene opgaven van Schouten en Le Maire, 56° 6′ hetwelk ſlechts weinige minuten met die, welke volgende zeelieden gevonden hebben, verſchilt.

Maar ook volgens hunne eigene Journalen vinden wij nog andere bewijzen, dat de opgaven der breedte van Kaap *Hoorn* met geene mogelijkheid door Schouten op 57° 48′ konde worden opgegeven; daar hij zelf zegt, dat de kust van het *Vuurland*, toen zij buiten de ſtraat waren, W. Z. W. en Z. W. liep, zoo verre men het zien kon. (†) Zij hadden, des namiddags van den 25ſten Januarij, met goeden voortgang, Z. W. aangeſtuurd, en waren dus des avonds van dien dag, toen zij den wind uit het Z. W. kregen, zeer nabij de *Barnevelds-Eilanden*, die zij werkelijk 5 à 6 mijlen in het Z. W. ten W. van zich hadden, toen zij het Zuidwaarts lieten overſlaan.

Dat zij nu gedurende den Westelijken ſtorm van den 26ſten tot den 28ſten niet altijd Zuidwaarts aanhielden, maar

(*) Deze kaap was wel door Schouten en Le Maire ontdekt, doch niet benoemd; een Spaansch Zeeman, Garcia de Nodal heeft dezen naam aan dezelve gegeven, en is daarin door Cook gevolgd, welke dezelve *Good Succeſs* noemde

(†) Het land, hier door Schouten bedoeld, waren de *Barnevelds-Eilanden* en kaap *Hoorn*, een klein eilandje, bezuiden *l'Hermites-Eilanden*, de zuidelijkſte punt van *Zuid-Amerika*. Hoe zoude men nu met eenigen grond kunnen vooronderſtellen, dat een man, als Schouten, op dien koers en dien afſtand, ſedert de waarneming van den middag, een verſchil in breedte van 2° 12′ zoude hebben kunnen opgeven, daar, gelijk gezegd is, de Journalen die op 57° 48′ bepalen?

Digitized by Google

maar weder om de Noord gewend hebben tot op de hoogte der *Barnevelds-Eilanden*, blijkt zeer klaar uit het dagverhaal van Schouten. Hij zegt: „den 29sten, de „wind Zuid-Oost loopende, zagen zij reeds des morgens „de *Barnevelds-Eilanden*", zoodat zij daar zeer digt bij, zelfs reeds benoorden moeten geweest zijn, dewijl zij met eenen Zuid-Oosten-wind 'er niet boven konden steven en 'er benoorden heen liepen.

Wordt het nu uit deze opgave niet duidelijk, dat onze reizigers onmogelijk zulk eene verkeerde opgave konden doen, en volgt hieruit niet van zelven, dat de uitgevers dier Journalen zich in het opgeven der getalmerken hebben vergist? Te meer, daar, juist bij deze zoo belangrijke Nederlandsche ontdekking, nog andere onnaauwkeurigheden in de Journalen gevonden worden. Immers, men vindt in den *Spieghel der Australische Navigatie* de *Barnevelds-Eilanden* op 57° 30′ en in het Journaal van Schouten op 57° opgegeven; hieruit kan men opmaken, hoe onnaauwkeurig men met de opgave der getalmerken is te werk gegaan; daar beide de Journalen de breedte van Kaap *Hoorn* 57° 48′ opgeven en hier eenen halven graad verschillen; terwijl verder, gedurende den geheelen togt, de breedten overeenkomen, hetwelk natuurlijk het geval moest zijn, daar deze waarnemingen toch door Schouten en zijne stuurlieden gedaan, en aan den President Le Maire megedeeld zijn geworden. Dan, nog eene belangrijke fout vinden wij in de opgave der koersen in het Journaal van Schouten, waarin gezegd wordt, dat, den 29sten Januarij 1616 benoorden de *Barnevelds-Eilanden* heen loopende, zij W. N. W. stuurden, om boven Kaap *Hoorn* te zeilen; terwijl het Journaal tevens zegt, dat, toen zij de *Barnevelds-Eilanden* voorbij waren, des avonds het zuidelijk gedeelte van het *Vuurland* (Kaap *Hoorn*) in eene zuidelijke rigting van hen lag, en in eenen scherpen hoek eindigde, dien zij Kaap *Hoorn* noemden. Indien zij voorbij de *Barnevelds-Eilanden* W. N. W. gezeild waren, zouden zij zonder twijfel in de door L'Hermite benoemde *Nassausche Vaart* gekomen zijn; want, om Kaap *Hoorn* te boven te zeilen, moesten zij ten minste Z. W. ten Z. aanhouden.

Voorzeker is het moeijelijk, om, na een tijdverloop van twee eeuwen, zulke feilen behoorlijk te beoordeelen; doch wij gelooven te mogen beweren, dat zulk eene verkeerde opgave in het sturen der koersen, voor eenen zoo ervarenen zeeman als Schouten niet mogelijk was. De opgaven zijner breedte bij *Port-Desir*, ten Noorden van — en door — de Straat *Le Maire*, de strekking der kusten van het *Vuurland* waren toch alle zeer naauwkeurig, en volgen wij hem in de *Zuidzee*, dan vinden wij ook zijne waarnemingen aldaar over-

overal door volgende zeereizigers bevestigd. (*) Om dit met voorbeelden optehelderen: toen Schouten het eiland *Juan Fernandez* aandeed, bepaalde hij de breedte op 33° 48′ terwijl de beroemde Engelsche Wereldomzeiler van Couver het midden van dit land op 33° 45′ opgeeft. Maar ook zijne ontdekkingen meer Westwaarts, zoo als die van het *Honden-*, *Waterland-*, *Vliegen*, *Cocos-* en *Verraders-* en *Hoornsche Eilanden*, de *Archipels* van *Ontong-Java*, *Marken*, en vele anderen langs de kusten van *Nieuw-Guinea* werden door latere Reizigers bevestigd, waaronder wij vooral met genoegen Tasman en Roggeveen noemen, die verscheidene zijner ontdekkingen, als *Waterland-* en *Vliegen-Eiland*, den Archipel van *Ontong-Java*, *Marken*, *Schouten-Eiland*, enz. wedervonden. Ook onbevooroordeelde vreemdelingen geven onzen Nederlander den zoo wel verdienden lof. La Peyrouse, de *Bouvmans-Eilanden* verlaten hebbende, herkende dadelijk en op het eerste gezigt *Schoutens-* en *Cocos-* en *Verraders-Eilanden*, gelijk ook de *Hoornsche Eilanden*, bij welke laatste hij de fout van de Bougainville verbeterde, die dezelve voor *één* eiland had aangezien, en *L'Enfant Perdu* genoemd. Kotzebue was de eerste, die, twee eeuwen later, het *Honden-Eiland* wedervond, doch, door verkeerde opgave in de minuten der breedte, herzelve den naam van *Twijfelachtig* gaf. De beroemde Krusenstern schrijft echter deze ontdekking aan Schouten toe.

Wij gelooven, dat uit het bovenstaande genoegzaam de onwaarschijnlijkheid volgt, dat Schouten zich zoo zeer zoude vergist hebben, dat hij de ligging van Kaap *Hoorn* op eene breedte zou hebben aangegeven, waar zelfs geen land te vinden is, en meenen dus met regt ons te moeten verwonderen, dat men niet reeds vóór lang zulk eenen groven misslag verbeterde, daar immers slechts weinige jaren na de reis van Schouten, en wel in 1624, de Admiraal Hermite met zijne vloot het *Vuurland* bezocht, waarbij de Vice-Admiraal Schapenham verschillende belangrijke waarnemingen deed, gelijk die der *Schapenhams-* en *Windhonds*-baaijen, de zoogenoemde *Nasfausche Vaart*, de *Ewouds*, *Ter Hattens-* en *L'Hermites-Eilanden* en bezuiden dezelve een klein eilandje, Kaap *Hoorn* zelve. Deze waarnemingen werden toen door den *Mathematicus* der Vloot, Walbeck, in kaart gebragt en de ware ligging dier

(*) Het spreekt van zelven, dat wij hiervan de bepalingen der lengte uitzonderen; deze toch geschiedden alleen naar gissing en dus gebrekkig; doch dit had hij met alle Zeelieden van dien tijd gemeen. Drake, Dampier en zelfs Anson hadden, bij het bepalen der lengte, verschillen van meer dan 10 graden; terwijl wij bij Schouten, Tasman, Roggeveen, de Vries enz. zeldzaam een verschil van ten hoogste 5 graden hebben aangetroffen.

Digitized by Google

dier kusten en eilanden, alsmede van Kaap *Hoorn*, zoo naauwkeurig die tijd en de toenmalige hulpmiddelen toeliet, bepaald. (*) Maar nog vreemder is het, dat Blaauw in zijnen Atlas op de kaart *Tabula Magellanica* (aan den Heer Constantyn Huygens opgedragen) van de kaart van Walbeck gebruik gemaakt en alle de ontdekkingen overgenomen hebbende, alleen de *Barnevelds-Eilanden* en Kaap *Hoorn* geene benaming geeft, maar daarentegen meer dan 40 mijlen in het Z. W. van de werkelijke Kaap *Hoorn* eene andere plaatst, waarvan hij de *Barnevelds-Eilanden* in het N. O. meer dan 20 mijlen af gelegen opgeeft. (†) Het behouden van zulke feilen in de Zeekaarten moest, zoo wel bij vreemdelingen als bij landgenooten, de vermoedens doen ontstaan, dat de opgaven onzer zeelieden onnaauwkeurig waren. Ten minste had Blaauw reeds den misslag in het Journaal van Schouten naar de zoo naauwkeurige kaart van Walbeck behooren te verbeteren; waardoor dan ook de blaam, die om deze fout op onze ontdekking geworpen was, sedert de uitgave van zijnen *Atlas* reeds had kunnen weggenomen worden.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

„ *Levensschets van* ADRIAAN GILLES CAMPER, *door* J. C. S. VAN BREDA. *Gent.* 1825."

„ Er zijn menschen, voor welke het niet voordeelig is beroemde voorouders gehad te hebben. Er zijn er ook, wier naam zich misschien nooit zoude verspreid hebben, indien zij niet een vader of een' anden voorouder gehad hadden, wier naam hun zekeren luister leende. Deze twee opmerkingen, hoewel de een tegenovergesteld schijnt aan de andere, kunnen op A. G. Camper worden toegepast: als zoon van den beroemden Petrus Camper, heeft hij een gedeelte van den naam zijns vaders geërfd; en ten minste, was hij niet de zoon geweest van een' met volle regt

(*) Wij hebben reeds gezegd, dat de breedte van Schouten, gewoonlijk zien tot twaalf minuten te Zuidelijk is; dit heeft ook bij Walbeck plaats.

(†) Deze eilanden liggen N. O. ten N., slechts 6 mijlen van Kaap *Hoorn*, hetwelk ook met de waarnemingen van Schouten en Le Maire overeenkomt

zegt zoo beroemden man, dan zoude hij waarschijnlijk niet zoo veel onderscheiding genoten hebben."

„ Door zijnen vader aan de Buffon aanbevolen, vertoefde hij verscheidene maanden op het landgoed, 't welk deze groote man te Montbar had. De Verhandeling over de *Cetacea* is zonder twijfel het gewigtigste werk, 't welk uit de handen van den Hr. Camper gekomen is. Zijn schoonzoon is de schrijver van de lofrede, welke wij aankondigen; wij willen dan dezelve niet gestreng beoordeelen. De bijzonderheden van de reis in Italie hadden bekort kunnen worden, zonder aan het algemeen belang te schaden, en het verhaal van de reis op den Mont Blanc, levert niet dat resultaat op, hetwelk men 'er van konde verwachten."

[*Revue Encycl.* 1825 *Juillet*, *p.* 183. No. 78.]

Wij twijfelen zeer of vele Nederlanders omtrent A. G. Camper zoo denken, als de Schrijver van het medegedeeld Artikel der *Revue*. Evenwel het heeft zijne eigenaardige zwarigheden, om de zoon te zijn van een groot man. M.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
3	30. 0	48	N. W. t. W.	's morg. iets regen, voorm.
	30. 0½	54½	N. W.	betrokk., verd. bew., win-
	30. 0	43	N. W. t. N.	drig, 's av. een weinig buijig.
4	29. 9	46	W. N. W.	's morgens buijig, met hagel,
	29. 9	46	N. W.	voorm. regen, verd. bewolkt.
	29. 9	45	N. N. W.	
5	30. 0	48	N.	bewolkt, regen den avond
	30. 0	55	N. N. O.	iets buijig.
	30. 0	43½	N. W.	
6	29. 9	48	N. N. W.	in den voorm. een hagelbui,
	29. 9	54	N.	voor 't overige wolken, 's av.
	29. 9½	43	N. N. W.	helder.
7	29. 9¾	51	N. O.	voorm. omtr. helder, verder
	29. 9	62	N. O. t. N.	iets meer bewolkt, harde
	30. 0¼	51½	N. N. O.	wind.
8	30. 0¼	52	N. O. t. N.	voorm. omtr. helder, namid-
	30. 0¼	60½	N. N. O	dag bewolkt, 'savonds bew.,
	30. 0¼	49½		tusschenbeide iets regen.
9	30. 0¼	53½	N.	's morgens betrokk., verder
	30. 0¼	59½	N. W. t. N.	bewolkt, meest omtrent hel-
	30. 0¼	49	N.	der, winrig.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 20. *Vrijdag den 19den Mei.*

BERIGTEN.

MILAAN. Italie heeft een ſmartelijk verlies geleden door het overlijden van den Heer SCIPIO BREISLAK, dat op den 15 Februarij l. l. plaats had. Hij bereikte den ouderdom van 78 jaren. Te Rome geboren van een vader, uit Zwaben herkomſtig, had hij zich reeds vroegtijdig op de beoefening der naauwkeurige en natuurkundige wetenſchappen toegelegd. Nog jong werd hij, op aanvrage van den beroemden STAY, tot Hoogleeraar in de Natuur- en Wiskunde te Raguſa benoemd, eene ſtad merkwaardig wegens de geletterden, die zij heeft voortgebragt. Daar leerde hij de geleerde familie der Graven VAN SORGO kennen en in het bijzonder den Abt FORTIS, die hem zucht voor de Natuurlijke Historie inboezemde. Te Rome teruggekeerd onderwees hij, in 't Collegie Nazareno, de Natuur- en Wiskundige wetenſchappen, en werkte mede tot de verbetering van het Mineralogisch Kabinet van dit Collegie. Hij was altijd doordrongen van de noodzakelijkheid, om de natuur in de natuur zelve te beoefenen; met dit oogmerk deed hij verſcheiden reizen door de gebergten, om de plaatſen te bezoeken, waar zij nog beter hare geheimen ontſlui-

Digitized by Google

jert; Zoo ondernam hij de Geologische nasporingen, die hem gedurende zijn geheele leven bezig hielden. Van Rome begaf hij zich naar Napels, om de voornaamste verschijnselen te onderzoeken, welke dit gewest voor de weetgierigheid der waarnemers oplevert. Daar ontmoette hij voor de tweede maal den Abt Fortis en leerde er den beroemden Delpico en andere geleerden kennen, die zich, op hun voorbeeld, aan de beoefening der Natuurlijke Historie overgaven. De Heer Breislak nam de gevaarlijkste proefnemingen in den zwavelberg van Pouzzoles, waar hij een' grooten scheikundigen toestel oprigtte, om van deze mijnen het meeste voordeel te trekken. Door den staat zijner gezondheid genoodzaakt, om dezen arbeid te laten varen, wijdde hij zijne zorgen aan het onderwijs van de kweekelingen der Koninklijke Artillerie te Napels, dat toen door den Generaal Pommereul bestuurd werd en gaf, behalve andere kleinere werkjes, zijne *Reizen door Campanie* uit, waarvan eene Fransche vertaling te Parijs in 't licht verschenen. De staatkundige afwisselende veranderingen sleepten hem mede naar Rome en van daar naar Frankrijks hoofdstad, waar hij verkeerde met de beroemdste geleerden in het door hem onderwezen vak, als Fourcroy, Chaptal, Hauy, Brongniart, Cuvier, Vauquelin enz. In 1802 in Italie teruggekeerd, werd hij benoemd tot Inspecteur der Salpeter- en Buskruid-Fabrijken van het Koningrijk, Lid van Instituut, en achtervolgens der geleerde Maatschappijen te Londen, Edinburg, Petersburg, Munchen, Turyn enz. Zijne navorschingen ter bevordering der Natuurkundige wetenschappen bestendig voortzettende, gaf hij verscheiden werken in het licht: *L'Arte del sal nitrajo* (over het raffineren van salpeter) en *eene Inleiding tot de Geologie*, met bijvoegsels en verbeteringen herdrukt onder den titel van *Institutions Geologiques*; daarin verzamelde en rangschikte hij met veel orde de grondbeginselen der Geognosie en Geologie. Dit werk, welks waarde algemeen erkend werd, is in verscheidene talen overgezet. In weerwil van zijne gevorderde jaren hield de Heer Breislak nimmer op, met de mededeeling van onderscheidene verhandelingen aan het Instituut van Milaan. Op last van zijn Gouvernement gaf hij in 1822 zijne fraaije

Ge-

Digitized by Google

Geologische beschrijving van de provincie Milaan uit: hij hield zich met een dergelijk werk bezig over het land tusschen de Verbano, en Lario, toen de dood hem in zijne nasporingen stuitte. Het Mineralogisch Kabinet, door dezen geleerde bijeengebragt, werd door alle beminnaren der Natuurlijke Historie en den Keizer zelven, die het bezocht, bewonderd. De Heer BREISLAK heeft het aan het beroemd geslacht BORROMEO afgestaan.

GENT. Tot buitengewone Hoogleeraren bij de Faculteit van Wis- en Natuurkundige wetenschappen aan onze Hoogeschool zijn, bij Koninklijk besluit, benoemd de Heeren C. A. BERGSMA, Med. Dr. te Hoorn en J. LE MAIRE, Professor voor de Wiskunde aan het Athenaeum te Doornik.

LEUVEN. Op den 7den Mei overleed alhier de Hooggeleerde Heer J. P. DE BRUYN, Hoogleeraar in Regtsgeleerdheid aan deze Academie, die eene algemeene achting genoot, en aan wiens stoffelijk overschot daarvan een ondubbelzinnig blijk werd gegeven door de plegtigheid, waarmede hetzelve, begeleid door de Regering der stad, Curatoren, Professoren der Hoogeschool en omtrent 600 Studenten, werd ter aarde besteld.

BRUSSEL. Aan de Koninklijke Maatschappij van Taal- en Letterkunde: *Concordia* alhier is door Z. M. een onderstand van 500 guldens verleend, bij een besluit van den 2den Mei ll., hetwelk in bewoordingen is vervat, even vleijend voor dit Genootschap, als aanmoedigend voor hen, die onze letteren aankweeken.

GRONINGEN *den 24sten April.* Van hier is vroeger verzuimd te melden, dat, op voorstel van de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan den Heer C. U. J. HUBER, *Medicinae Doctor* hier ter stede op den 21 Januarij 1826 *honoris causa* door den Academischen Senaat de graad verleend is van *Matheseos Magister, Philosophiae naturalis Doctor.*

Digitized by Google

HAARLEM. Men vermeent voorloopig van Arnhem te kunnen melden, dat de door de Geneeskundige Commisſie van Gelderland uitgeſchrevene Prijsvraag, — over de aanwending der ontſtekingwerende en prikkelende geneeswijze in koortſen, — tot genoegen der Commisſie is beantwoord door den Heer F. S. ALEXANDER Med. et Chir. Doctor enz. te Delft, aan wien derhalve met eenparige ſtemmen de uitgeloofde eerprijs is toegewezen. Men verwacht dezelve eerlang in druk te zien verſchijnen.

NOG IETS

OVER

Jonkheer WITTE VAN HAEMSTEDE.

(Vervolg en Slot van bladz. 297.)

Nu geraken wij eindelijk, tot het punt der oude Manuscripten.

„ gekomen uit den boedel van Joris Lievense „ van Haemstede, welke M. S de verhaalder „ zegt van de jaren 1723 tot 1729 menigmalen in „ handen en geëxamineerd gehad te hebben, beſtaande „ in *Trouwbelofte* en *Trouwcedul*, van Graaf Floris „ met de dochter van Jan den VII, Heer van „ Heusden, alsmede een *Extract* uit het *Doop-* „ *billet*, van een' zoon genaamd Witto, waarin „ de ouders echte lieden genaamd worden."

Trouwbelofte, gedurende den leeftijd van Graaf Floris!!! Wij vertrouwen, dat een iegelijk, die eenigzins bekend is met den toeſtand en de gewoonten der middeleeuwen, hieraan weinig geloof hechten zal: want, wanneer in die oude tijden, Vorſten, gelijk onze Graaf Floris, van zins waren, zich in den huwelijken ſtaat te begeven, dan werd 'er tusſchen hen en de aanſtaande echtgenooten, of ook wel tusſchen de wederzijdſche ouders een huwelijksverdrag opgerigt, tot ſluiting van het welke 'er alsdan van beide zijde volmagtigers benoemd werden, om de voorwaarden te dedigen; zij waren het dan ook, die zoodanig een verdrag bezegelden; ſomwijlen werden tot meer-

Digitized by Google

meerdere kracht de zegelen der aanſtaande echtgenooten en hunne wederzijdſche ouderen, ook wel aan deze huwelijks-verdragen gehangen. Doch die te onderteekenen, hieraan was niet te denken: want de kunst van ſchrijven werd bij uitſluiting uitgeoefend door de geestelijken, of wel door die perſonen, die men toen klerken en naderhand ſecretariſen noemde, maar die meestal ook tot den geestelijken ſtand behoorden.

Het komt ons dan voor, dat de maker dezer *Trouwbelofte* gewis in latere eeuwen zal geleefd hebben, en geen brein genoeg bezeten hebben, om te weten, dat het in die oude tijden geheel anders geſchapen ſtond, als in zijnen leeftijd, wanneer Heeren, een meisje buiten hunnen ſtand willende verleiden, tot eene krachtigere overreding de trouwbeloften bezigden, iets, waarvan wij, nog in onzen leeftijd, verſcheidene voorbeelden gezien hebben. Vorſten, gelijk onze Graaf, trouwden niet buiten hunnen kring, en gewis de Heer van Heusden, zijnde een Kleefs Leenman, en dus een Achter-leenman van Braband, was geen groot Heer genoeg, om zijne dochter aan den Graaf uittehuwen.

Wij kunnen dan, om alle deze opgenoemde redenen, de voornoemde Trouwbelofte niet voor een echt ſtuk aannemen, en houden dezelve voor een later gemaakt ſtuk, dat men den ligtgeloovigen Haemstedens in de hand zal geſtopt hebben.

Trouwcedul. Ei dit is nog een graad erger: want wat kan door Trouwcedul veel anders verſtaan worden, dan het uittrekſel uit een boek of register, in het welke de huwelijken ingeſchreven ſtaan. Soortgelijke boeken of registers beſtonden gewis niet tijdens Graaf Floris, en zoo men ons goed onderrigt heeft, klimt het aanleggen dezer boeken en registers niet hooger dan op de helft der zestiende eeuw, en het zoude eerst zijn gedurende het houden der Algemeene Kerkvergadering te Trente, dat 'er bevolen werd, om bij alle kerken aanteleggen, Trouw- en Doopboeken; dus behooren dezelve tot het tijdvak van 1545 tot 1563. Ook durven wij den lezer verzekeren, dat onder die menigvuldige Trouw- en Doopcedullen, die wij in onzen leeftijd, bij het onderzoek van zaken, onder oogen gehad hebben, 'er nimmer een was, behoorende tot een vroeger tijdvak dan de

Digitized by Google

helft der zestiende eeuw. Wij kunnen dus deze beweerde *Trouwcedul* van Graaf Floris, met de dochter van Jan den VII Heer van Heusden, voor geen echt ſtuk aannemen.

Een *Extract* uit het *Doopbillet*. — Hieromtrent kunnen wij ons niet onthouden uitteroepen *hoe langer hoe erger!* — Wij willen gaarne gelooven, dat het gebruik der Doopbriefjes even oud is, als het aanleggen der Doopboeken, en dat men in den beginne alreeds zal gedaan hebben, gelijk nu ten huidigen dage nog het gebruik is, te weten aan den koster ten hand te ſtellen een briefje, waarop ſtaan uitgedrukt de namen, die het te doopen kind moet bekomen, gelijk ook die der ouderen, waarachter men dan bijvoegt, deze woorden: *Echte lieden.* Maar wij twijfelen, of deze woorden wel gebezigd worden door Vorsten en Landsheeren, wanneer die een kind tot den Heiligen Doop aanbieden. Hoe langer wij dit *Doopbillet* dan toetſen aan de geſteldheid en de gewoonten der laatſte helft van de dertiende eeuw, hoe meerder wij dan ook de overtuiging bekomen, om hetzelve te moeten verwerpen, als zijnde het voortbrengſel eener onberedeneerde uitvinding.

Wij durven gerust aan den beſcheiden lezer en den oordeelkundigen kenner afvragen, of zij immer of ooit, onder oorſpronkelijke brieven of onder uitgegevene *Charteren*, ontmoet hebben ſtukken, behoorende tot het laatſte gedeelte der dertiende eeuw, bevattende Trouwbeloften, Trouwceduls, en extracten uit Doopbilletten? Is het te gelooven, is het zelfs te vooronderſtellen, dat, indien deze drie opgenoemde ſtukken, hetzij oorſpronkelijk, hetzij bij geloofwaardige afſchriften, van de jaren 1723 tot 1729, bij de Familie van Haemstede of elders aanwezig waren, alsdan de perſoon, aan wien zij herhaalde reizen vertoond werden, niet eens de moeite zoude genomen hebben opteteekenen, de jaartallen der afgiften, de namen der afgevers, der bezegelaren en onderteekenaren, of iets van dien aard? om hierdoor geloof en kracht bij te zetten, aan ſtukken zoo hoog belangrijk, voor die van Haemstede.

Smallegange getuigt (*) nog in Amſterdam gekend te

(*) Bl. 684.

Digitized by Google

te hebben, eenen Joris van Haemstede. Wt te Water (†) vermeent hem in zijne jeugd ook nogt ontmoet te hebben, en zegt, dat hij vele kinderen naliet. Deze laatſte moeten dus, volgens de jaren te berekenen, tijd- en ſtadgenooten geweest zijn van den voortreffelijken Wagenaar, toen hij zijne Vaderlandſche Historie ſchreef en uitgaf. Is het nu te vooronderſtellen, dat men verkozen heeft deze zoo belangrijke ſtukken niet te vertoonen, en liever de ſmet der bastaardije, waarmede de Haemstedens, ſedert den tijd van Melis Stoke, beladen waren, te doen voortplanten? Is het wijders te vooronderſtellen, dat een boek, eerst in het jaar 1766 van de pers gekomen, en bevattende de levensbeſchrijvingen der Nederlandſche Vorsten, Helden en Mannen, indien hetzelve voor goed en geloofwaardig beſchouwd werd, twintig jaren later, ten eenemale onbekend en ongebezigd zoude gebleven zijn, bij dat viertal geleerde mannen, die zich beijverd hebben, om door bijvoegſelen en nalezingen, de Geſchiedenis van hun Vaderland te verrijken, tot welks geſchiedenis de geboorte van Witte van Haemstede gewis geen onbeduidend punt is.

Wij herhalen het nogmaals, dat wij deze drie meergenoemde ſtukken houden voor verdicht en van geene de minſte waarde; dat wij dezelve als dusdanig zullen blijven beſchouwen, tot tijd en wijlen, dat men ons zal knnnen aanduiden, dat 'er gelijkſoortige en van genoegzaam dienzelfden tijd, aanwezig zijn, onder 's lands Archieven, of uitgegeven in de Charterboeken van ons land, of door geloofwaardige Schrijveren der landen, die ons omringen, gelijk als het Munsterſche, Markſche, Kleefſche, Bergſche, Gulikſche enz.

De verhaalder vaart voort, met te zeggen in zijn boek van 1766: „Dat het valsch is, dat Witte ooit bastaard geweest is, maar wel zijn broeder Willem, en men die beide vermengd heeft." Het valt in de mogelijkheid, echter niet in de waarſchijnlijkheid, dat Melis Stoke, Gouthoeve, Eyndius, S. van Leeuwen, Smallegange, Wagenaar, te Water, van Oosten de Bruyn

(*) Hoog Adel, Zeeland bl. 76 der Voorrede.

Digitized by Google

Bruyn, de Wez, en meer anderen, zich alle vergist hebben omtrent Witte van Haemstede, wanneer zij hem aanhoudend bastaard noemen; maar zoodanige vergisſingen zal men dan niet wel kunnen toepaſſen op de Registers der Hollandſche Leenkamer. Het noemen van *Broeder*, zonder bijvoeging van *bastaard*, dat Graaf Jan doet in de giften aan Witte van Haemstede, is geen bewijs zijner echte geboorte; en wij houden ons verzekerd, dat, indien Graaf Jan, gedurende zijne korte regering, eenige giften gedaan had aan Willem of zijne andere bastaard-broeders, hij dezelve, in de giftbrieven, ook zoude genoemd hebben *onzen lieven Broeder*, zonder verdere bijvoeging.

Maar nu eens vooronderſteld, dat alle de oude Schrijveren, te beginnen met Melis Stoke, omtrent de echte geboorte van Witte van Haemſtede gedoold hebben, en dat de latere Schrijveren ook dezen doolweg bewandeld hebben; — dat de bedenkingen, door ons medegedeeld in de maand December van het vorige jaar (*) voor nul en geener waarde moeten gehouden worden; dat men in tegendeel moet aannemen de hedendaagſche of jongſte ſtellingen, namelijk dat Graaf Floris in zijne jeugd een wettig huwelijk heeft aangegaan, om het even met wie, dat uit dit huwelijk geboren werd een zoon geheeten Witte, maar dat dit wettig huwelijk naderhand door Prieſterdwang en Kerkelijken ban verbroken werd, ten believe van het hebzuchtige huis van Avesnes en om hierdoor den jongen Graaf te laten volbrengen den inhoud van het ſchandelijke verdrag, dat zijn oom en voogd den 21 October 1256 met Vlaenderen geſloten had; — en in gevolge van al hetwelke, deze voormalige wettige zoon Witte in eenen voor hem zoo vernederenden ſtaat van bastaardije gedompeld werd. — Dan vragen wij, hoe komt het, dat na den dood van Graaf Jan, die voorviel op den 10 November 1299, onze Witte zich niet deed gelden? Waarom hij zich niet dadelijk trachtte meester te maken van 's lands regering? Waarom hij, als een wettig geboren en ouder broeder dan de overleden Graaf, zich niet op den Grafelijken zetel plaatſte, en zich het

(*) *Alg. Konst- en Letterb.* No. 48 en 49.

Digitized by Google

het vaderlijk erfdeel toeëigende? dat erfdeel, dat hem zoo wettig toekwam, en waarvan hij zoo gewelddadig onthouden was, sedert den dood van Graaf Floris?

Men zal mogelijk antwoorden, dat de magt aan Witte ontbrak, dat de tijdsomstandigheden hem niet toelieten, tegen den magtigen Avesnes te worstelen enz.

Maar wij vertrouwen, dat, zoo de partij van Avesnes magtig was, er ook eene misnoegde of tegenpartij moet bestaan hebben, die ook nog al vrij aanzienlijk zal geweest zijn. Wat doet Witte nu na den dood van Graaf Jan? In plaats van zich te stellen aan het hoofd der tegenpartij, om zijne wettige regten te doen gelden, zoo begeeft hij zich in dienst van den nieuwen Graaf en neemt weldaden van hem aan. Is dit de handelwijze van eenen wettigen erfgenaam? Ja wat nog meer zegt: de gemoederen waren nog aan het gisten, de tevredenheid was verre van algemeen te zijn; zoo nu Witte zelf geen' moed genoeg had, om het hoofd optesteken, zouden de misnoegden dan geene partij voor hem of in zijnen naam gevormd hebben? Het is integendeel te vooronderstellen, dat zij zich ten behoeve van Witte zouden vereenigd hebben, en met de wapens in de vuist, zouden werkzaam geworden zijn, ten behoeve van den wettigen erfgenaam van het oude Grafelijke Huis; echter heeft de Geschiedenis ons hier van niet het minste geboekt. Witte was echter geen laf hartige, aan wien eene partij geene uitvoering van zaken zoude hebben durven aanbetrouwen, noch aan hun hoofd stellen, want hij was een dapper Krijgs-Overste; zijne verrigtingen tegen de Vlamingers en de Ridderslag, dien hij ontving, bewijzen, zulks voldoende. Ongeloofelijk is het dan, dat hij zijne aangeboren regten niet deed gelden, noch dat anderen getracht hebben, zulks in zijnen naam te doen. Wij moeten dan met regt besluiten, dat Witte niet uit echten bedde geboren is, en dat zijne tijdgenooten hem ook als dusdanig beschouwd hebben.

Indien nu deze onze gevolgtrekkingen als ongegrond moeten beschouwd worden, dan vleijen wij ons, dat meer kundigen wij dan zijn, zich wel de moeite zullen geven, om ons te wederleggen, en uit het dwaalspoor te helpen.

Digitized by Google

Nu blijft nog een woord te reppen, over den niet uitgeſtorven tak van het geſlacht van Haemstede. — Hoe dezelve eigenlijk tot dit geſlacht behoort, is eerder geboekt, dan wel bewezen. S. van Leeuwen, in zijne *Batavia Illustrata*, gedrukt in 1685, zwijgt 'er van, niettegenſtaande zijne bekende middadigheid, om veel aan een te lappen. Maar Smallegange, op bl. 684, geeft aan Witte van Haemstede, Heer van Moermont, gehuwd met Maria van Cruiningen, een' vierden zoon, geheeten Adriaan van Haemstede, die trouwde met Alix van der Does Henriks dochter en naliet'en:

a. Heer Casper van Haemstede van Moermont, oudſte Kanonnik van St. Jan, te Utrecht, en nog vier andere Kerken 1598.

b. Lieve van Haemstede. Hij woonde te Rotterdam, en ſtierf ſchielijk op een' wagen tuſſchen Dordrecht en Rotterdam in 1603. Het is van dezen Lieve, dat in het boek van 1766, gezegd wordt, dat hij, als naaste erfgenaam, geërfd heeft van den Vice-Admiraal Adolph van Haemstede, (*) en van eenen Casper van Haemstede van Moermont, Kanonnik van St. Jan te Utrecht. (†) Dat hij naar Zeeland reisde om aldaar de erfenis van Arend van Haemstede te halen, doch hem niet dood vindende, terugkeerde naar Rotterdam, en onder weg op den wagen dood bleef in 1603 nalatende eene weduwe, met drie zonen en drie dochteren.

Men zegt dezen Lieve getrouwd met Elisabeth van Hengel uit Antwerpen, en men geeft hem tot zoon den volgenden:

Joris Lievense van Haemstede, die eerst te Antwerpen woonde, zich naderhand te Bordeaux vestigde, alwaar zijne nakomelingen bleven, tot na de herroeping van het Edict van Nantes, welke nanakomelingen, toen Smallegange zijn werk ſchreef, omtrent 1696, zich wederom magtig en aanzienlijk, te Amſterdam hadden nedergezet. Hij had

(*) Dit kan niet waar zijn, want deze Adolf was de vader van Arent of Arnout, die in 1604 als het laatſte Mansoir ſtierf.

(†) Dit is zeer natuurlijk, dewijl het zijn broeder was.

Digitized by Google

had tot vrouw Maria Bernardis; zij lieten na:

Joris van Haemstede, gehuwd met Martha de Ruyter, hebbende zeven kinderen, waarvan de oudste zoon was:

Joris van Haemstede getrouwd met Catharina van Hengel. Zij lieten na verscheidene kinderen, waarvan de oudste was:

Joris van Haemstede, van wien Smallegange zegt, dat hij hem laatst (1696) nog te Amsterdam gezien heeft, W. te Water zegt op bl. 76 zijner voorrede, van het Hoog Adelijk en Adelrijk Zeeland, dat hij vermeent dezen Joris in zijne jeugd gekend te hebben, dat hij vele kinderen naliet, onder andere een' zoon die predikant geweest is bij de Nederduitsche Gemeente te Londen.

Of nu deze, door Smallegange opgegevene, tak echt is of niet? zulks durven wij niet bepalen, maar zullen ons vergenoegen met mededeelen, hetgene wij aangeteekend vinden door den grooten Geschiedenis- en geslachtkundigen Rijks-Vrijheer W. A. van Spaen; wijlen zijn H. W. Geb. zegt bij Adriaan van Haemstede met wien de tak begint:

„ Dit is volgens Smallegange, maar komt „ twijfelachtig voor, ten ware hij uitlandig was, we„ gens de troubelen in de Nederlanden."

Wat ons betreft, wij zouden genegen zijn meerder geloof te slaan, aan de omstandigheden, medegedeeld, op bl. 247 van den *Algemeenen Konst- en Letterbode* No. 16, zoo zij niet kwamen uit dezelfde bron, die de Trouwbelofte, de Trouwcedul en het Extract uit het Doop-billet heeft voortgebragt. Ook valt het daarenboven een weinig moeijelijk, om het volgende te zamen te knoopen.

Van Lieve van Haemstede, die te Rotterdam woonde, wordt stellig gezegd, dat hij dood bleef op den Postwagen tusschen Dordrecht en Rotterdam, te huis komende uit Zeeland, alwaar hij meende te halen de erfenis van Arent van Haemstede, die hij dacht dood te zijn, maar nog levend vond in 1603. Deze Arent of Arnout was de zoon van den Vice-Admiraal Adolph van Haemstede en zijne tweede vrouw Jacqueline d'Auxy; hij stierf kinderloos, de laatste van zijn geslacht in

1604,

1604, werd begraven te Zierikzee onder een Tombe, zijn wapen in ſtukken geſlagen en op de kist geſmeten. (*) Nu wordt 'er op de voorz. bl. 247) verhaald, dat deze L i e v e, die in 1603 plotſeling dood bleef, erfde van den Vice-Admiraal A d o l p h en van zijn' zoon A r e n t, welke laatſte wij zien, dat eerst in 1604 ſtierf. — Wij betuigen dit niet goed te zamen te kunnen knoopen, even min als dat men in 1604 te Zierikzee alreeds zoude vergeten zijn, dat 'er te Rotterdam een Neef was geweest, die zich weinige maanden te voren vertoond had, en ſtervende eene weduwe met kinderen te Rotterdam had nagelaten, en dat men, uit hoofde dezer onwetendheid, A r e n t of A r n o u t, als het laatſte wettig mansoir van zijn geſlacht ten grave beſtelde.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

PERPIGNAN *den 29ſten April.* Men ondervindt alhier eenen voor het jaargetijde ongemeenen graad van koude; men heeft den Thermometer 5° onder het vriespunt waargenomen, terwijl drie uren van hier verwijderd dik ſneeuw is gevallen. De wijngaarden, de olijf- en vruchtboomen lijden, zoowel als de kortelings gezaaide groenten bij deze luchtsgeſteldheid groote ſchade.

LAUSANNE. Van de buitengewone koude, welke eenige dagen aanhoudt en de Alpen en de Jura tot aan den voet der bergen weder met ſneeuw overdekt heeft, hebben de bloeijende boomen en wijngaarden, die veel beloofden, aanmerkelijk geleden.

HAARLEM. Toen in den jare 1819 de ijverige Waarnemer en ervaren Sterrekundigen E n k e, wegens de Komeet, haar hem later genoemd, de ontdekking mededeelde, dat dezelve ſlechts een' driejarigen omlooptijd had, gaven daarvan de *Göttingsche Gelehrte Anzeigen* het eerst openlijk berigt, en beſloten hetzelve met den wensch, dat deze ontdekking de Sterrekundige Waarnemers mogt aanſporen, tot het getrouw opzoeken der Kometen, waaruit men vermoedde, dat zij alsdan de eerſte grondſlag van een'

(*) Vaderl. Hiſt. IV — 46.

een' onberekenbaren en langzamerhand rijpenden oogst zoude zijn. Daar 'er ſedert dien tijd 14 nieuwe Kometen waargenomen en berekend werden, is hunne wensch niet in den wind geſlagen, en daar derzelver redactie nu met een' hoogen graad van waarſchijnlijkheid de eerſte bevestiging van dit vermoeden aankondigt, willen wij derzelver mededeeling hieromtrent in haar geheel overnemen:

„ De Hr. Kapitein v. Biela, te Joſephsſtadt in Bohemen, ontdekte op den 28ſten Februarij dezes jaars in het Sterrebeeld den Ram, eene kleine voor het bloote oog onzigtbare Komeet, welke, na de door hem gedane aankondiging, op verſcheidene andere plaatſen, ook tweemalen door Prof. Harding, op het obſervatorium alhier (te Göttingen) werd waargenomen; dezelfde Komeet ontdekte ook de Hr. Gambard, te Marſeille, afzonderlijk. Bij de groote menigte nieuwe Kometen, die in de laatſte jaren opgeſpoord zijn, zouden wij van de tegenwoordige in deze bladen niet bijzonder melding maken, ingevalle niet reeds de eerſte, door onderſcheiden verſchillende berekenaars ook op verſchillende waarnemingen gegronde, berekeningen over hare baan eene hoogst merkwaardige uitkomst hadden opgeleverd. De Heer Hofraad Gauss heeft de paraboliſche, door vijf Sterrekundigen, den Kapitein von Biela zelven, den Heer Clauſen, te Altona, den Heer Prof. Enke, te Berlijn, den Hr. Dr. Olbers, te Bremen en den Hr. Prof. Schwerdt, te Spiers, medegedeeld, ontvangen, welke wij hier bij elkander ſtellen:

Doorgang door het Perihelium.

1826. Maart.	15,45653	v. Biela.	
	15,75422	Clauſen.	
	18, 2432	Gottingsch	Z. Enke.
	18,33775	————	Olbers.
	17, 620	Schwerdt.	

Lengte des Periheliums.

96°	27′	33	v. B.
95	48	15	Cl.
107	55	31	E.
112	39	24	O.
100	51	57	Sch.

Klimmende Knoop.

245°	57′	0″	v. B.
245	16	40	Cl.
248	41	59	E.
250	44	21	O.
246	34	52	Sch.

Hel-

Digitized by Google

Helling van den loopkring op 't vlak.

15°	28'	23"	v. B.
15	45	19	Cl.
13	12	37	E.
12	18	31	O.
15	7	5	Sch.

Logarithmus van den kleinsten afstand.

0,	00506	v. B.
0,	0114369	Cl.
9,	96474	E.
9,	94460	O.
9,	99565	Sch.

Beweging regtstreeks.

De verschillen dezer uitkomsten zijn van geen aanbelang, wanneer men de schraalheid der beschelden in aanmerking neemt, welke dezelve ten grondslag verstrekken, en zouden zich weldra laten vereffenen.

Zeer in 't oog loopend is nu terstond de groote overeenkomst, welke deze Beginselen over het geheel met die der tweede Komeet van het jaar 1805 hebben. Terwijl deze alleen reeds tot eene ongemeen groote waarschijnlijkheid voor de eenzelvigheid der beide Kometen den grond legt, wordt deze waarschijnlijkheid nog buitengewoon versterkt door de omstandigheden, welke de Komeet van 1805 betreffen. De Heer Hofraad Gauss, die omtrent hare verschijning een zeer uitgebreid onderzoek volbragt, bevond, dat de waarnemingen zeer in het oog loopend een' korten omloopstijd aanduiden, hoewel zij niet toereikend waren, dien uit deze verschijning alleen met eenige naauwkeurigheid vast te stellen; het best lieten zich de waarnemingen met eenen omloopstijd van $4\frac{1}{4}$ jaren overeenbrengen, maar een, een jaar kortere of eenige jaren langere omloopstijd, zou zich volgens die nasporingen echter nog zeer goed en veel beter, dan de paraboliſche beweging, met de waarnemingen hebben laten in overeenstemming brengen. Buitendien is 'er tusschen de Beginselen der Komeet van 1805 eene groote overeenkomst met die der Komeet van 1772 gebleken, en is men daardoor op het vermoeden geraakt, om beide voor dezelfde te houden; intusschen was het verschil nog zoo aanmerkelijk, dat eenige Sterrekundigen de identiteit voor onwaarschijnlijk of zelfs derzelver verschil voor uitgemaakt hielden. De Hr. Hofraad Gauss, toonde toen echter reeds, dat dit oordeel niet op toereikende gronden rustte, en dat de mogelijkheid eener volkomene verklaring van dit onderscheid geenzins uitgesloten moest worden; en, hoewel hij in den tusschentijd 'er niet toe is gekomen, om de wijdloopige ter beslissing hiervan noodige berekeningen te ondernemen, is voor hem toch

bij

Digitized by Google

bij aanhoudendheid de eenzelvigheid van beide Kometen waarschijnlijk gebleven. Onder deze omstandigheden is het nu hoogstmerkwaardig, dat de tusschentijden van den eenen kant tusschen de doorgangen der Kometen van 1772 en 1805, door derzelver Perihelium, en aan de andere zijde tusschen de doorgang der Kometen van 1805 en 1826, omtrent in evenredigheid der getalen 5 en 3 tot elkander staan.

Met groote waarschijnlijkheid durven wij dus vermoeden, dat alle drie de Kometen dezelfde zijn, dat deze Komeet van 1772 tot 1826 in het geheel acht omloopen gedaan heeft, ieder door elkander van 6 jaren en 9 maanden, en dat de verschillen in de Beginselen van 1772 en 1805, door welke eenige Sterrekundigen over de vermoede identiteit in de war geraakt zijn, voornamelijk het gevolg van de verstoringen door Jupiter geweest zijn, tot welke de Komeet in dien tusschentijd zeer nabij is gekomen. Zonder deze laatste omstandigheid, zou het anders voor het oogenblik nog even zoo waarschijnlijk zijn, dat de Komeet in den tusschentijd 10 en 6 en dus te zamen 16 omloopen, ieder van 3⅜ jaren volbragt had.

Het is zeer wenschelijk, dat de door den Hr. v. Biela ontdekte Komeet, welker waarnemingen in het midden der maand Maart door den maneschijn afgebroken werden, nadat deze hinderpaal is verdwenen, nog ergens bij herhaling goed moge waargenomen worden. Doch, al mogt men hierin niet slagen, dan zouden de reeds ingewonnen waarnemingen, wanneer zij slechts aan eene goede behandeling werden onderworpen, toereikend zijn, om te beslisen, over het zich zoo onwederstaanbaar opdringend vermoeden, wegens de eenzelvigheid dezer drie Kometen."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
10	30. 0½	53	N. W.	's morg. betrokken, voorm. omtrent held., verder helder.
	30. 0½	61	N. W. t. W.	
	30. 0¾	46¼	N. W.	
11	30. 0¼	52	N.	wolken, omtrent helder.
	30. 1	59	N. N. O.	
	30. 1½	46	N. N. W.	
12	30. 1¾	51	N. N. W.	tot in den namidd. betrokk. verder bewolkt, 's avonds betrokken.
	30. 2	54	N. N. O.	
	30. 2¼	47	N. N. W.	
13	30 2½	49	N.	bewolkt.
	30. 2¾	54	N. N. O.	
	30. 2	43¼	N.	

BA-

Digitized by Google

1826 Mei.	BARO-METER.	THER-MOME-TER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	30 1½	50½	N. N. O.	wolken, veel helder, 's avonds helder.
	30. 1¾	58	O. N. O.	
	30 1	46	N. O.	
15	30. 1	53½	N.	voorm. bew., omtr. betrokk., namidd. wolken, omtr. held., windrig, 's avonds helder.
	30. 1	60	O. N. O.	
	30. 1	49	N. N. O.	
16	30. 1½	52½	N.	tot in den namidding helder, verder bewolkt.
	30. 1¾	58½	N. W.	
	30. 1	49	W. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

BERIGT DER UITGAVE

VAN EENIGE

NEDERLANDSCHE ZEEREIZEN,

met aanmerkingen en opheldering en, door

R. G. BENNET en J. VAN WIJK, ROELANDSZOON.

Verheft zich de Nederlander met regt op de groote oorlogsdaden zijner voorvaderen, de diensten door hunne zeereizen en ontdekkingen aan land- en volkenkunde bewezen, verdienen niet minder bij een dankbaar nageslacht bewaard en tegen vreemde miskenning beveiligd te worden. Daar echter de berigten hiervan zeer zeldzaam geworden zijn, meenen de ondergeteekenden door eene algemeen verkrijgbare uitgave van dezelve, zoo wel voor deze verdiensten eene eerezuil te stichten, als door eene doelmatige bewerking, gelijk die van bovengenoemde bekende schrijvers te wachten is, voor Ouderdom en Jeugd eene zoo nuttige als aangename lekture te bezorgen.

Overtuigd, dat zulk een onderneming bij den Nederlander geene aanbeveling zal behoeven, hebben zij slechts, om de oplage te kunnen bepalen, eene inteekening geopend, waarvan een breedvoerig berigt bij alle Boekhandelaren des Rijks g r a t i s te bekomen is.

De uitgave zal geschieden in 10 à 12 deeltjes, waar zulks noodig is, van kaartjes voorzien, en waarvan de prijs is gesteld, op *drukmediaan papier* *f* 1 : 25, buiten inteekening *f* 1 : 50.

op *Velijn* —— - 1 : 80, —— —— - 2 : 20.

de *kaartjes* elk . . . . - : 20, —— —— - - : 30.

De inteekening staat open tot den laatsten Junij 1826.

J. DE VOS & Comp.

Dordrecht, April 1826.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 21. *Vrijdag den 26ſten Mei.*

BERIGTEN.

RUSLAND. De Gouverneur Generaal van Nieuw-Rusland, de Heer VAN WORONZOW, bij zijne laatſte reis naar Petersburg aan den, nu overleden, Keizer hebbende voorgeſteld, ten einde in de ſteden Odesſa en Kertch, elk een Muſeum te ſtichten, om daarin de Oudheden van Zuidelijk-Rusland, welke men zich achtervolgens zou kunnen aanſchaffen, zoowel door in 't werk te ſtellen opgravingen, op onderſcheidene punten in de nabijheid der Zwarte Zee, als door Vaderlandlievende giften van onderſcheiden ambteloose perſonen, die zich aan de opſporing van oudheden toewijden, bij een te verzamelen, — is in zijn heilzaam oogmerk geſlaagd. De Staatsraad v. BLARENBERG is tot Directeur der beide Muſeums benoemd, en de opening van dat te Odesſa heeft dadelijk plaats gehad, in tegenwoordigheid van den Gouverneur Generaal op den 21 Augustus l. l. De Directeur zelve heeft deze inrigting verrijkt met eene verzameling van onderſcheidene Egyptiſche, Griekſche en Romeinſche Oudheden uit zijn eigen kabinet, gelijk ook aan dezelve eenige uitgekozen werken, geſchiedenis en aardrijkskunde betrekkelijk, ten geſchenke gegeven.

Digitized by Google

FRANKRIJK. Een lompe ruwe ſteenklomp, zonder eenig opſchrift, zonder eenig blijkbaar teeken, bedekte tot hier de ſtoffelijke overblijfſelen van den beroemden luchtreiziger MONTGOLFIER, in de kleine kapel van Balaruc-les-Bains (Dep. Herault), die in dit dorp in 1810 overleed. De Heer TOURRON in het afgeloopen jaar tot paſtoor van Balaruc benoemd, heeft terſtond eene inſchrijving geopend, om dit beleedigend verzuim te herſtellen; en binnen kort zal de reiziger, die over de bouwvallen der oude ſtad Thau peinst, op een' eenvoudigen marmeren gedenkſteen dit opſchrift van den Heer TOURRON leezen: *au genie du célèbre* J. MONTGOLFIER, *dont les cendres repoſent dans cette egliſe; les amis des Arts et des Sciences.* — *obiit anno* 1810.

PARIJS: De Franſche Academie heeft, in plaats van den overleden Hertog MATHIEU DE MONTMORENCY, tot haar medelid verkozen den Heere ALEXANDRE GUIRAUD. Zijne mededingers waren de Heeren LEBRUN, FIRMIN DIDOT en AZAÏS: bij herſtemming verwierf de gekozene van de 31 ſtemmenden 16 ſtemmen, terwijl de Heer LEBRUN 'er 13 en de Heer FIRMIN DIDOT 'er twee op zich vereenigde.

HAARLEM. Bij het berigt wegens de eerſte promotie te Utrecht gedaan, ingevolge het Koninklijk beſluit van 14 Maart ll., voegden wij een uittrekſel uit hetzelve, in zooverre hetzelve ons ter kennisſe was gekomen; daar dit niet geheel ſtrookt met dat beſluit zelve, achten wij ons verpligt de vijf artikelen waaruit hetzelve beſtaat, hier woordelijk over te nemen, zijnde van den volgenden inhoud:

Art. 1. Voortaan zal op al de Hoogeſcholen dezes Rijks, aan elken Candidaat, door de Faculteit, welke den graad verleenen zal, worden uitgereikt een bewijsſchrift, houdende verklaring van het toekennen van den graad.

Art. 2. In dit bewijsſchrift zal bovendien worden uitgedrukt de maat van bekwaamheid en verdienſten, welke de Candidaat bij zijn examen, volgens de gemoedelijke overtuiging zijner beoordeelaren, zal hebben bereikt.

Te

Digitized by Google

Te weten, wanneer het gebleken is, dat hij geene meerdere dan de noodzakelijk vereischt wordende bekwaamheden bezit, zal aan hem eenvoudig een bewijsschrift worden uitgereikt.

Wanneer een Candidaat, daarentegen, meerdere bekwaamheden heeft getoond te bezitten, zal het bewijsschrift de verklaring bevatten, dat hij niet zonder lof den graad heeft erlangd.

Wanneer eindelijk een Candidaat den hoogsten lof zal zijn waardig gekeurd, zal het bewijsschrift, hetwelk hem zal worden verleend, inhouden, dat hij den graad met den meesten lof heeft bekomen.

Art. 3. Desgelijks zal voortaan zoodanige onderscheiding van bekwaamheid worden uitgedrukt in de Doctorale Diplomas, op de volgende wijze:

Wanneer gebleken is, dat een Doctor geene meerdere dan de noodzakelijk vereischt wordende bekwaamheden bezit, zal aan hem het diploma worden uitgereikt, hetwelk thans in gebruik is.

Wanneer een Doctor daarentegen meerdere bekwaamheden heeft getoond te bezitten, zal in dat zelfde diploma vóór de woorden *doctrinae praestantiam* geplaatst worden, het woord *magnam*.

Wanneer eindelijk een Doctor den hoogsten lof zal zijn waardig gekeurd, zal in het meergemeld diploma, vóór de woorden *doctrinae praestantiam* geplaatst worden het woord *summam*.

Blijvende overigens, in beide laatste gevallen, de verdere inhoud van het diploma in deszelfs geheel.

Art. 4. Bij het vermelden in de Jaarboeken der Hoogescholen, van de plaats gehad hebbende promotien, zullen bovengemelde onderscheidingen insgelijks worden uitgedrukt: te weten, de *eerste* door de gewone vermelding; de *tweede* door de woorden *cum laude*, de *derde* door de woorden *magna cum laude*.

Art. 5. De plegtigheid van het toekennen der graden, zoo van Doctor als van Candidaat, zal steeds met opene deuren plaats hebben.

Digitized by Google

De Ontdekking van het Gerritsland, *benevens eenige Aanmerkingen op eene nieuwe* Engelsche *miskenning, door* R. G. BENNET, en J. VAN WIJK ROELANDSZOON.

Met genoegen zagen wij in het berigt van den Hooggeleerden Heer Moll, over de ontdekking van het *Nederlandsch-Eiland*, (*) dat zijn Hooggeleerde ook het *Gerritsland*, thans *Nieuw-Zuid-Shetland* genoemd, voor eene Nederlandsche ontdekking hield, en wij vinden het niet ongepast, hier eenige aanmerkingen, ter bevestiging van dat gevoelen medetedeelen.

Een niet weinig afdoend bewijs hiervóór is, dat de anders zoo ijverzuchtige *Engelschen* ons deze ontdekking toekennen.

1°. Bij den beroemden Dalrymple vindt men het volgende berigt:

„ *Land van Gerrits.* — Dirk Gerrits, een „ der eerste zeelieden, die eene reize naar de *Stille* „ *Zuidzee* deden, werd door stormweder tot op 64° „ Z. Br. gedreven, waar hij een bergachtig land „ ontdekte, met sneeuw bedekt, hetwelk hem voor„ kwam, veel gelijkenis met *Noorwegen* te hebben. (†)

2°. In

(*) Zie *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, verzameld door* H. C. van Hall, W. Vrolik en G. J. Mulder, Ie. Deel, No. 1., bladz. 84 en vervolgens. Te *Amsterdam*, bij J. van der Hey en Zoon, 1826.

(†) Zie Dalrymple, *a Historical Collection of Voyages London*, 1770, Ie. Deel, bladz. 94. — De vergelijking van dit land met *Noorwegen*, komt immers ook genoegzaam overeen met die van *Hitland*, ten W. van *Noorwegen* gelegen, en door die natie het eerst bevolkt; doch daar deze aan het Rijk van *Groot-Brittanje* behooren, hebben de *Engelschen* dezelve hiernaar benoemd. Echter behoort dit land bij ons den naam van *Dirk Gerritsland* te behouden.

Digitized by Google

2°. In de *Quarterly Review* van *April*, 1824, bl. 52, vinden wij, in eene noot, bijna hetzelfde:

„ Dit land, door Gerrits, met het Jagt de
„ *Blijde Boodſchap*, een der vijf Rotterdamſche ſche-
„ pen, die in 1599 Kaap *Hoorn* omzeilden (*), ont-
„ dekt, en door hem op 64° Z. Br. aangegeven,
„ werd voor een gedeelte van het *Groote Zuidland*
„ gehouden. Ook is het op de meeste oude kaar-
„ ten met den naam van *Gerritsland* aangeteekend, (†)
„ tot dat wij met een' van die gemakkelijke penne-
„ trekken meenden, het te kunnen uitwisſchen; doch
„ dit land, onlangs weder ontdekt zijnde, pronkt
„ thans met den naam van *Zuid-Shetland*, als eene
„ openbare onregtvaardigheid tegen de wettige aan-
„ ſpraak der Nederlandſche Zeelieden."

Bij zulk een belangrijk getuigenis, dat bijna geenen twijfel meerder overlaat, voegen wij hier nu nog het een en ander, dat wij uit de berigten, die wij van dezen togt hebben, hebben opgezameld.

Dirk Gerrits van Enkhuizen, dien men den bijnaam ven *China* gaf, omdat hij met de *Portugezen* dat land had bezocht, (§) was een der ſtuurlieden van het Eskader van den Admiraal Mahu. Na het overlijden van dezen Admiraal, werd Sebald de

(*) Dit is verkeerd; Gerrits, die met het Eskader door ſtraat *Magellaan* zeilde, kon niet om Kaap *Hoorn* geſtevend zijn; dit zoude van het Oosten naar het Westen moeten wezen. Gerrits werd, wel is waar, door den aanhoudenden Noordwesten-ſtorm beoosten Kaap *Hoorn* gedreven; doch zonder van het beſtaan dier Kaap iets te kunnen weten, daar ook de uitgevers der *Reizen* van La Peyrouſe, het *Gerritsland*, 16 graden bewesten Kaap *Hoorn*, opgeven.

(†) Wij hebben dit land ondertusſchen op geene Nederlandſche Kaarten aangeteekend gevonden. Mogt de Hooggel. Heer Moll of eenig ander Aardrijkskundige zulk eene *Nederlandſche* Kaart bezitten, dan zoude zijn Ed. ons met de mededeeling hiervan zeer verpligten.

(§) Hij was, volgens Linſchoten, *Konſtapel* geweest van de *Santa Cruz*. Zie *Itinerario*, p. 92.

Digitized by Google

de Weerd bevorderd op het ſchip het *Geloof*, en Dirk Gerrits kreeg het bevel in zijne plaats op het Jagt de *Blijde Boodſchap*; hetwelk bewijst, dat hij een goed zeeman moet geweest zijn, daar hem de eerſte openvallende post als Kapitein van een ſchip werd opgedragen, niettegenſtaande de Vice-Admiraal de Cordes eenen jongeren broeder, die op deze Vloot diende, hiermede had willen begunſtigen. (*) Den 3den September kwam dit Eskader in de *Zuidzee*, en den 7den daaraanvolgenden kregen zij eenen zwaren ſtorm; de *Blijde Boodſchap* verloor zijn boegſpriet en voorſteng, en raakte van de andere ſchepen af; dit ſtormweder hield 24 etmalen aan. De Weerd, met het *Geloof* en de *Trouwe*, hadden in den beginne alle pogingen aangewend, om de *Blijde Boodſchap* hulp te verleenen en hunne timmerlieden aan boord gezonden, die zij niet weder terugkregen, en waardoor bijzonder de Weerd zeer ontroofd werd; dan, door den hevigen ſtorm en de holle zee was zulks onmogelijk. De *Blijde Boodſchap* ondertusſchen, in zulk eenen reddeloozen toeſtand, moest met dezen aanhoudenden ſtorm uit het Noord-westen, natuurlijk Zuid- en Oostwaarts gezet worden, en vond eindelijk op circa 64° Z. Br. (†) het land, naar Gerrits voorheen benoemd, dat ſedert eenige jaren door de Engelſche Zuidzee-Visſchers wedergevonden, en nu in *Zuid-Shetland* (*Hitland*) herdoopt is.

Wij zien dus, dat de Aardrijkskunde deze zoo vroege ontdekking aan den togt der 5 Rotterdamſche ſchepen, onder Mahu en de Cordes, verſchul-

(*) Een jaar daarna werd deze Balthaſar de Cordes, door het overlijden van Kapitein Boekhout, tot den rang van Kapitein bevorderd op het Schip *de Trouwe*.

(†) De *Tienhoven*, een van Roggeveen's ſchepen, bereikte naderhand ook deze breedte, doch was verſcheidene graden westelijker dan Gerrits, met de *Blijde Boodſchap*. — La Peyrouſe ſtelt het land op 16 graden ten westen van Kaap *Hoorn*, doch verkeerd, daar hetzelve eenige graden beoosten die Kaap gelegen is.

Digitized by Google

ſchuldigd is, welke zogt anders tot groot nadeel der reeders uitviel.

Dirk Gerrits, die, zoo als wij gezegd hebben, met *China* en *Japan* zeer wel bekend was, had de opperhoofden der andere ſchepen aangeraden, om naar *Japan* te ſtevenen, alwaar hij dacht, dat zij eene voordeelige markt voor hunne waren zouden vinden. (*) Twee der ſchepen van het Eskader, de *Liefde*, Schipper Quakernaak en de *Hoop*, waarop waarſchijnlijk de Commies Melchior Sandvoort was, bereikten werkelijk *Japan*, (†) waar beide ſchepen aangehouden werden. Gerrits heeft hen waarſchijnlijk niet gevolgd; doch *Valparayso* aandoende, viel hij in handen der Spanjaarden. Balthasar de Cordes, met het ſchip de *Trouwe*, bereikte de *Molukken*, waar de *Portugezen* hem, door verraad, het ſchip afhandig maakten. — Alleen de Weerd liep de ſtraat *Magellaan* van het Westen weder door, en ontdekte de drie eilanden, die naar hem genoemd zijn, en de Noord-Westelijkſte der *Falklands-* of *Malouinen-Eilanden* uitmaken; hij kwam, den 13den Julij 1600, in de *Goeree* weder binnen, flechts 36 van de 135 man, waarmede hij was uitgegaan, weder in het Vaderland brengende.

Verdere berigten wegens dezen Gerrits hebben wij niet kunnen opſporen; echter blijkt het uit het Journaal van Sebald de Weerd, dat hij met het Schip de *Trouwe*, na 24 etmalen, zonder bijkans eenig zeil te hebben kunnen voeren, in de *Zuidzee* gedreven te hebben, daarna de ſtraat *Magellaan* weder inliep. Deze ſchepen hadden op de *Zorghelijke Reede*, maar vooral in de door hen benoemde *Ongelukkige Baai*, zeer harde Noordwestelijke ſtormen uitte ſtaan, zoodat, volgens hunne opgaven, de golfſlag zich

(*) Zie *Ontdekkingen der Nederlanders, door den Hoogleeraar* Moll, bladz. 17.

(†) Zie Valentyn, *Oud- en Nieuw Oost-Indiën*, Ie. Deel, bladz. 177, alsmede Tuckey, *Aardrijkskunde voor Zeevaart en Koophandel*, 4e. Deel, bladz. 662.

Digitized by Google

zich tot boven hunne ſtengen verhief (*), en men het met drie ankers ter naauwernood konde afrijden. Gerrits, op de *Blijde Boodſchap* in eenen reddeloozen ſtaat zijnde, was bezuiden de ſtraat vervallen en had deze zware ſtormen te verduren, waardoor hij noodzakelijk in eene Zuidoostelijke rigting moest gevoerd worden en dus met geene mogelijkheid het *Gerritsland* op 16 graden bewesten Kaap *Hoorn* (gelijk de uitgevers der Reize van la Peyrouſe opgeven) kan gevonden hebben. (†) De ondervinding toch heeft geleerd, dat, bezuiden het *Vuurland*, de ſtroomen zich meestal naar de aldaar heerſchende winden rigten. De Vice-Admiraal Schapenham, maakt reeds melding van eene ſterke oostelijke ſtroomzetting, en de zoo hoog geroemde *Lord* Anſon dacht reeds lang de *Zuidzee* bereikt te hebben, waarom hij noordwaarts aan liet houden, ten einde met zijn geteisterd Eskader eene ſtillere zee op te zoeken, toen hij op Kaap *Noir*, op het *Vuurland*, verviel, waar hij ter naauwernood eene ſchipbreuk ontging. Zijn gegist beſtek was hier meer dan 10 graden (zegge: tien graden) te westelijk. (§) Dat de *Blijde Boodſchap* nu werkelijk door dezen noordwestelijken ſtorm en deze oostelijke ſtroomzetting tot beoosten Kaap *Hoorn* gedreven werd, bewijzen de waarnemingen dier zeelieden, welke hetzelve hebben wedergevonden en het 4 graden oostelijker, dan den meridiaan van die Kaap, opgeven.

De toeſtand der *Blijde Boodſchap*, in zulk eenen red-

(*) Dat de zee zich *tot boven de ſtengen* verhief, is zeer waarſchijnlijk vergroot; dan dit is bij zeelieden van dien tijd te verſchoonen, vooral, wanneer men die bij de *Jeremiades* in *Lord* Anſon's Journaal, bij het rondzeilen van Kaap *Hoorn* en het *Vuurland*, vergelijkt.

(†) Zie *Voyage de* la Peyrouſe, *Tome* I., *pag.* 86.

(§) Bij geenen van onze vroegere zeelieden, zal men zulk eene groote misrekening vinden, en ondertusſchen beſchuldigt men onze zeelieden van onnaauwkeurigheid; terwijl men de *veel grootere* van eenen Anſon over het hoofd ziet.

Digitized by Google

reddeloozen ſtaat en zooverre uit zijnen koers gezet, moet zorgelijk geweest zijn, daar wij weten, dat de victualie op de ſchepen meestal was gebruikt. Het volk van de Weerd en de Cordes leefde verſcheidene maanden lang van vogelen en ſchelpvisſchen en konde ſteeds versch water bekomen; maar ook deze anders geringe hulpmiddelen moest de uitgeputte bezetting van Gerrits misſen. Tot hun geluk bragt de maand *October* den zomer in deze gewesten mede. De noordwestelijke ſtormen werden door oostelijke winden vervangen, waarmede men den koers naar de opgegevene verzamelplaats (het eiland *St. Maria*, even boven *Baldivia*) konde voortzetten. Het is meer dan waarſchijnlijk, dat Gerrits dit eiland niet aandeed, maar dat hij, door den grooten nood gedrongen, *Valparayſo* heeft aangedaan, waar het den *Spanjaarden* gemakkelijk viel, de kleine en afgematte bezetting der *Blijde Boodſchap* te overmeesteren. —

Schoon wij nu, tot ſtaving der voorafgaande ontdekking, twee getuigenisſen van *Engelſche* Schrijvers hebben kunnen aanhalen, en deze onze verdienſten hierin op den regten prijs ſtellen, zoo is dit echter ſlechts eene witte raaf, daar zij anders, door eenen verkeerden naijver of uit onkunde, zoo gaarne deze verdienſten verdonkeren. Eene nieuwe proeve vinden wij hiervan in dezelfde *Quarterly Review* van April 1824, en wel op dezelfde bladzijde, met het getuigenis, dat wij hierboven aanhaalden. Zie hier dezelve:

„ In de *Stille Zuidzee* zijn twee eilanden van aan-
„ zienlijke grootte, door den Nederlandſchen zeeman,
„ Abel Tasman, in het jaar 1642 ontdekt en
„ door hem *Statenland* genoemd, meenende hier eene
„ voortzetting van het *Groote Zuidland* (het *Gerrits-*
„ *land*) te vinden, hetwelk, indien het ontdekt werd,
„ beſtemd was, om dien naam te voeren en hetwelk
„ in die dagen even ſterk gezocht werd, als thans de
„ Noordwestelijke doortogt of de monden van den
„ *Niger*.

„ In het volgende jaar echter bewees een ander
„ *Nederlander*, Brouwer genoemd, dat het eilanden
„ waren, hetwelk de Staten Generaal deed beſluiten,

Digitized by Google

„ de eerſte benaming in die van *Nieuw-Zeeland* te „ veranderen. *Lucus a non Lucendo.*

„ Er is geen één punt van overeenkomst tusſchen „ deze eilanden en de provincie van *Oud-Zee-* „ *land.*"

Hoe is het nu mogelijk, dat Engelſche geleerden van onzen tijd zulk eene ongerijmdheid durven ſchrijven? Immers heeft de Admiraal Brouwer nimmer *Nieuw-Zeeland* bezocht, maar is hetzelve eerst 130 jaren later door hunnen eigenen beroemden Cook opgenomen en nader bekend gemaakt. Hoe is het mogelijk, vragen wij nog eens, dat zij de zoo belangrijke opneming van Cook met eene ontdekking van Brouwer, (die niet minder dan 15° in breedte en 118° in lengte (*) met de vorige verſchilt) kunnen verwarren? Deze kundige *Nederlander* liep in 1643 het eerst het *Statenland* bij *Tierra del Fuego* rond, en bevond, dat hetzelve een eiland van geringen omtrek was, terwijl men het voor een gedeelte van het *Groote Zuidland* had gehouden. Mogen wij nu hier niet met regt vragen, op wien het *Lucus a non Lucendo* toepaſſelijk is? Doch gaan wij verder.

De Staten Generaal van dien tijd konden immers met de ware geſteldheid van *Nieuw-Zeeland* niet bekend zijn, daar Cook die eerst in 1769 bekend maakte; doch zij veranderden met regt den naam van *Statenland*, omdat die benaming reeds door Schouten en le Maire bij het *Vuurland*, en door de Vries in het Noordoosten van *Jeſſo* was gegeven, zoodat hieruit verwarring kon ontſtaan. Ook de naam van *Nieuw-Zeeland* was niet ongepast, of was het dan geen land, in *zee* gelegen? en nog meer. Daar wij reeds de ontdekkers van *Nieuw-Holland* en het *van Diemensland* waren, en nu Tasman het door hem zoogenoemde *Statenland* ontdekte, dat door eene wijde ſtraat van ruim 200 mijlen (*de Tasmans-doortogt* genoemd) van *Nieuw-Holland* geſcheiden was, was het dan zoo ongerijmd, dit land naar eene provincie, die mede door eene vaart van *Holland* ge-

(*) Wanneer men het midden van het *Statenland*, bij ſtraat *le Maire*, en het midden van *Nieuw-Zeeland* neemt, zal men genoegzaam dit verſchil vinden.

Digitized by Google

geſcheiden was, en naast Holland het meeste deel in den Koophandel had, te noemen? Wij weten zeer wel, dat *Nieuw-Holland* en *Nieuw-Zeeland*, in *Auſtralien*, en *Nieuw-West-Vriesland*, en *Nieuw-Walcheren*, enz., in het *Noorden* door de *Nederlanders* ontdekt, niet naar die landen, in *Europa* gelegen, gelijken; maar wij vragen, of zulks noodig is? Hoe kunnen zij toch, vragen wij alweder, zulk eene vergelijking bij deze ontdekkingen te berde brengen, daar hunne landgenooten, meer dan eenig ander volk, de namen van hunne gewesten aan nieuwe ontdekte landen gaven, zoo als die van *Nieuw-Caledonie*, *Nieuw-Wallis*, *Hebriden*, *Shetland*, (*) *Britain*, *Nieuw-Ierland*, *Nieuw-Hanover*, enz. Wij hebben nimmer geweten, dat alle deze ontdekkingen, door de *Engelſchen* gedoopt of herdoopt, naar die van *Europa*, waarvan zij den naam ontleenden, geleken of gelijken konden, hetwelk men echter uit de verſtandige aanmerkingen der Schrijvers zoude moeten opmaken; en hoe zoude dit zijn, als wij eens tot de *Vereenigde Staten* van *Noord-Amerika* overgingen. Waarlijk, zoo ergens, komt ook hier de les te pas:

GENEESMEESTER! GENEES U ZELVEN!

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Diſſert. jurid. inaug. de jure Surdo-mutorum quam pro gradu doctoratus in jure romano et hodierno &c. off. R. T. GUYOT. 1824 XVI p. 200 *Groningae apud* Oomkens.

Het onderwerp dezer Diſſertatie is even belangrijk, als de behandeling wel geſlaagd. Daarbij heeft iets 's Schrijvers taak verligt, hetwelk zelden het geval van een' Regtsgeleerde kan zijn, dat hij namelijk tevens leermeester op een Doofſtommen-inſtituut is, gelijk hij in het voorberigt opgeeft; 't geen hem heeft in ſtaat geſteld, bij deze Diſſertatie nog

(*) Hierop hadden de *Engelſchen*, als ontdekkers, geen regt. Gerrits had dezelve het eerst opgenomen; dus is deze benaming opgedrongen.

Digitized by Google

nog onder een' bijzonderen titel in de Hollandſche taal te voegen eene lijst der uitgegeven geſchriften over Doofſtommen en Doofſtommen-Inſtituten, welke 107 bladzijden beſlaat en, volgens het oordeelvan der zake kundigen, zeer volledig moet zijn, maar geen onderwerp voor deze de Regtsbetrekkingen der Doofſtommen betreffende beoordeeling zijn kan.

[Hier volgt een de geheele Verhandeling doorloopend verſlag, dat, daar wij van dit ſtuk reeds vroeger omſtandig melding maakten, wij ter plaatsbeſparing achter wege laten, ſlechts vermeldende, dat hetzelve hier en daar den Schrden hem toekomenden lof geeft, terwijl alleen als eene aanmerking wordt bijgebragt, dat in het 3de Hoofdſtuk het Pruisſiſche Wetboek niet is aangehaald, in hetwelk de Schr. omtrent de Doofſtommen de meeste bepalingen zou gevonden hebben, welke hij in het laatſte hoofdſtnk wenſchelijk acht; — in dien geest eindigt deze Recenſie dus:] Zeker zal de Schrijver voor zijn' grondigen arbeid daarin eene aanmerkelijke belooning vinden, dat een erkend goed Wetboek, het Pruisſiſche, met zijne grondbeginſelen overal overeenſtemt, offchoon het de voorkeur heeft gegeven, om de bijzondere gevallen, zulke ongelukkigen betreffende, door algemeenere grondbeginſelen te beſlisſen; waarbij hetzelve het ook zeer betrekkelijk onderſcheid tusſchen een onderwezen doofſtommen en een aan zijn lot overgelatenen niet behoeft, terwijl toch in ieder afzonderlijk geval onderzocht wordt de vatbaarheid voor toerekening of in hoeverre die te verminderen.

(*All. Hall. Lit. Zeit. März* 1826 N°. 68)

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Verzameling Handſchriften, Oudheden en Munten van RICH.

Het Engelſche Parlement heeft den aankoop toegeſtaan van de Verzameling Handſchriften, Oudheden en Munten, welke de Conſul Rich, te Bagdad naliet, voor eene ſom van 7500 Ponden St. Sir Nicoll, Hoogleeraar in de Oosterſche talen te Oxford, is van gevoelen, dat, ſedert de tijden van Pococke en Huntingdon, geene zoo rijke Verzameling van Perziſche, Arabiſche en Syriſche Handſchriften, in Engeland gezien werd. Dezelve bevat 68 Syriſche Handſchriften, waaronder *Philoxenes* overzetting der Evangelien. Merkwaardig zijn twee vertalingen van den Nestoriaanſchen

en

en Jacobitischen Bijbel; en het Manuscript eener geschiedenis van de vervolging der Nestorianen is misschien het eenige, dat bestaat. Eene Syrisch-Arabische Kronijk met Kufische letters, bevat de naamlijst der Bisschoppen van de Syrische kerk, der Koningen van Perzie en verscheiden dynastien in het Oosten en Westen. De gansche verzameling bestaat uit 688 Handschriften; verscheiden derzelve betreffen geschiedenis, taalkunde en aardrijkskunde. Een Koran met Kufische letters is waarschijnlijk het eenig exemplaar in geheel Europa. Onder de Medailles is eene Kufische, die gegoten schijnt; denkelijk is zij van het jaar 79 der Hedschira. De reeks Parthische en Sassanidische Munten is zeer rijk. De gesnedene steenen werden omtrent Babylon en Ninive gevonden. Bijzonder merkwaardig is ook een zegelsteen met Persepolitaansche letterteekens.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

De Facca Culat van RUMPHIUS *wedergevonden.*

De Heer Directeur van den Plantentuin op Buitenzorg C. L. Blume, die zich door zijne Bijdragen tot de Indische Flora (*) zeer verdienstelijk bij de Indiaansche Kruidkunde maakt, heeft voorloopig medegedeeld, dat, even als hij in het laatst van 1824 de *Patma* op het eiland Nousa Kambangan terugvond, hem nu in 's lands tuin is voorgekomen de als *Facca Culat* in het 5de Deel van Rumphius *Herbarium Amboinense* bl. 326 en 328 beschreven en op de 113e. plaat fig. 2 zeer verkleind afgebeelde plant. Dit reusaardig gewas, waarvan, na Rumphius, door geenen Schrijver is gewag gemaakt, en van hetwelk hij, zich slechts tot de beschrijving van den uitwendigen omtrek bepalende en geenszins in de beschouwing der teedere inwendige deelen indringende, ten slotte zegt: „En zij is ijselijk om aan te zien als een verschrikkelijk gedierte, hetwelk velen niet durfden aanschouwen noch naderen." maakte ook op den ijverigen en kundigen Blume een' ongewonen indruk, die hetzelve in alle deszelfs bijzondere deelen onderzocht heeft en in staat gesteld is, om zijne waarnemingen door meesterlijk bewerkte afbeeldingen op te helderen. Om zich eenig denkbeeld te vormen van het vreemde voorkomen van dit Oostersch gewas, dat de Heer B.

(*) Zie een verslag van No. 1. dezer Bijdragen *Algemeenen Konst- en Letterbode* No. 2 en 3 van dit jaar. De overige ons gelieuwe toezondene zullen eerlang aangekondigd worden. RED.

Digitized by Google

B. als een nieuw geslacht uit de familie der *Droideen* tusschen *Arum* en *Richardia* rangschikt, strekke zijn berigt: „ dat het bloemenhulsel (*spatha*) hetwelk zich in de gedaante eener klok om de inwendige deelen uitbreidt, 16 à 18 duim in middellijn beslaat, en dat de bevruchtende deelen bijna worden bedekt door het bovenste deel der naakte vruchtkolf (*spadix*), welke zich als eene kap van de dikte eens kinderhoofds uitgebreid vertoont."

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Schaden bij, en Liefdegiften voor den Zeevloed van Februarij 1825.

Uit een algemeen overzigt op de gewestelijke verdeeling der ingezamelde Liefdegiften, ten behoeve der Noodlijdenden door de geduchte overstroomingen in Februarij 1825, achten wij het merkwaardig deze resultaten aan te teekenen:

De eerste opgave der Gewesten van het geraamd beloop der schaden bedroeg . .	*f* 4,955,702, 59
De tweede opgave derzelve omtrent het beloop der schade door behoeftigen geleden beliep	- 3,656,448, 79
— ——— ——— ——— omtrent het beloop der aangevraagde vergoeding bedroeg	- 2,539,669, 96½
Het bedrag der schade, ten gevolge der aangenomene grondbeginselen door de Hoofd-Commissie ter evenredige vergoeding aangenomen, was	- 2,462,354, 39½
Het geheel beloop der Liefdegiften uit 's Konings bijzondere Fondsen, 's Lands Kasse, de Provinciale en Algemeene Collecten was	- 1,668,245, 10
Van hetzelve is dadelijk genoten eene somme van	- 1,159,722, 87
Dus blijft 'er, behalve de nog ingekomen gelden na 16 Februarij 1826 (waaronder eene tweede remise van Batavia) nog ter beschikking overig	- 508,522, 93

Uit

Uit hetzelve bleek wijders, dat de Provincie Overijssel in deze ramp verreweg het meest geleden heeft en van de genoemde totale schade door de Commissie aangenomen, droeg . . . . . , . f 1,134,195, 61

En tot derzelver vergoeding verkreeg dadelijk . . . . . - 551,323, 68

En nog kan beschikken over . . . - 217,093, 85

Vervalsching der Chinine.

Men wil, dat de Chinine met Magnesia en de zwavelzure Chinine met kleine Gipskristalletjes zoude vervalscht worden. Men ontdekt dit door behandeling met Alkohol, waardoor de China-praeparaten opgelost worden, doch die bijvoegsels terugblijven. Dat die praeparaten onder den vinger over eene gekleurde of zwarte oppervlakte gewreven zijnde, dezelve wit kleuren, even als Magnesia, is nog geen bewijs van vervalsching.

M—r.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Sterre *den 2den Mei.* De groote Komeet des vorigen jaars, wier weder-verschijning tegen de tegenwoordige lente was aangekondigd, is dadelijk in den afgeloopen nacht alhier aan den zuidelijken gezigteinder wedergevonden, en wel op de juiste plaats, waar men haar volgens berekening verwachten moest. Daar de staart thans van ons gekeerd is, ziet men de Komeet alleen omgeven van een' lichtnevel, door welks glansrijkheid echter de staart voor het bloote oog zigtbaar zijn zou, bijaldien de lage stand dezer Komeet in onzen dampkring zulks niet verhinderde; 's middernachts gaat zij op eene hoogte van 8° door den Meridiaan.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	30, 04	55½	W. N. W.	's morgens vroeg betrokken,
	30, 1	58½	N. W. L. W.	verder helder.
	30, 13	46	N. W.	

BA-

1826 Mei.	BARO-METER.	THER-MOME-TER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
18	30. 1	53	W.	helder, 's avonds betrokken, zeedamp.
	30. 1	60	W. N. W.	
	30. 0¾	50	N. W.	
19	30. 1	51	N. N. O.	's morgens betrokken, iets regen, verder helder.
	30. 0¾	62	Z. Z. O.	
	29. 9	52	N. W.	
20	29 8	59	N. O.	bewolkt, tusschenbeide omtrent betrokken.
	29. 8½	66½	O. N. O.	
	29. 9	52	N. N. W.	
21	29. 9¾	62	N. t. O.	bewolkt, meest omtrent helder.
	30. 0	67	N. N. W.	
	30 0	53	N. W.	
22	29. 9¾	60	N. O.	op den middag zware wolken, voor 't overige helder.
	30. 0	67	N. O. t N.	
	30. 0¼	57	N. N. O.	
23	29. 9	57	N. O.	's morgens regen, verder bewolkt, 's middegs een regenbui met wind.
	29. 8½	67	O.	
	29. 8	56½	N. N. O.	

BEKENDMAKINGEN.

Monumentum pro humanitate, de remedio nuvo ſive ſecreto antepileptico. Auctore A. BRUNING, Med. Doct. Dit werkje komt van de pers en is à 60 cents verkrijgbaar, bij de Gebroeders DIEDERICHS, te Amſterdam. Hetzelve wordt niet, dan à contant verkocht.

HAARLEM *den 22ſten* Mei 1826. De NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ, op Woensdag den *zevenden Junij* eerstkomende, des morgens ten *negen* ure precies, in het Lokaal van Hun Ed. Groot Achtb. de Heeren Staten der Provincie Holland, op het Prinſenhof, binnen deze ſtad, *hare Jaarlijkſche Algemeene Vergadering* zullende houden, wordt hiervan aan alle *Donateuren* en *Leden* kennis gegeven, ten einde dezelve zich zouden voorzien van een behoorlijk bewijs, dat zij Leden dezer Maatſchappij zijn, om hetzelve bij den ingang te vertoonen; zullende geene andere perſonen, buiten dezelve, tot deze Vergadering worden toegelaten.

Uit naam der Maatſchappij,

J. T. SIEGEL,

Algemeene Secretaris.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

Nº. 22. *Dingsdag den 30ſten Mei.*

BERIGTEN.

ZURICH *den 8ſten Mei.* Heden overleed alhier, in den ouderdom van 62 jaren, de Heer CONRAD GESSNER (zoon van den beroemden Dichter S. GESSNER) die zich in het Landſchapsvak als Schilder een' gevestigden naam had verworven.

AMSTERDAM. Met Koninklijke goedkeuring zijn tot Leden van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut verkozen; van de *derde* Klaſſe de Heer L. A. WARNKOENIG, Hoogleeraar te Luik, en van de *vierde* Klaſſe de Heeren L. DE BAST te Gent, Jonkheer P. GOLL VAN FRANKENSTEIN te Amſterdam en T. J. NAVEZ te Bruſſel.

Nieuwe Scheikundige Ontſteek-Gaslamp, volgens DÖBEREINER of *Lampe Pyro-Pneumatique* van den Heer DEREPAS, (overgenomen uit den *Mercure Technologique*, *Septembre* 1825, *pag.* 273, met een Plaat.)

De Heer Derepas, heeft de Scheikundige Lamp

Digitized by Google

van Döbereiner den volgenden aangenamen en nuttigen vorm ter aanwending gegeven.

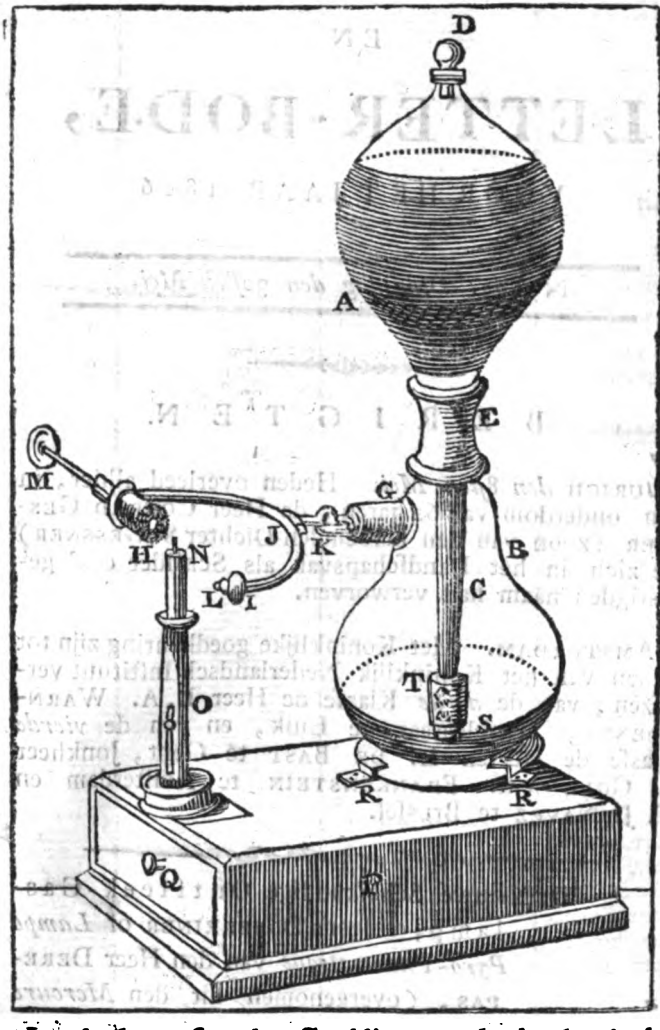

In de bovenstaande afbeelding wordt dezelve in 't perspectief voorgesteld. Zij bestaat uit twee kristalglazen flesschen A en B, die ieder met twee openingen voorzien en op elkander gezet zijn.

De

Digitized by Google

De opening der bovenſte flesch A, is bij D, met eene glazen ſtop gesloten, die met groeven voorzien is, ten einde aan de buitenlucht toegang te verſchaffen. Deze flesch is bij E, met de bovenſte opening der onderſte flesch B verbonden, welke zij luchtdigt (hermetisch) sluit; zoodanig, als dit de met amaril geslepene glasſtoppen gewoonlijk doen. De flesch A heeft onder E eene lange pijp, C, die bijna tot op den onderſten bodem der flesch B nederdaalt.

Onafhankelijk van de opening E, heeft de onderſte flesch B nog eene andere pijpvormige opening bij G, waarop met alle mogelijke zorgvuldige naauwkeurigheid de koperen toeſtel G H J L gecementeerd is. De arm I J L daarvan is hol, en ſtaat, door middel van de kraan K, wanneer men het verkiest, met het binnenſte der flesch B in verbinding. De arm I en H blijft vol. Een ſchroef M H gaat door eene moerſchroef, die aan het einde van dezen arm zit, zoo dat men naar welgevallen den cylinder H voor- of rugwaarts ſchroeven kan, om dusdanig het punt L, uit hetwelk het waterſtofgaz ſtroomt, te doen naderen en verwijderen. De Platina-zwam, welke de cylinder bevat, wordt door een gevlochte draadweefſel teruggehouden. Op deze wijze kan men het gaz met meerder of minder ſnelheid ontſteken.

Eene kaars N, die zich op eenen kleinen kandelaar bevindt, wordt zoo hoog opgeſchoven, dat de pit de uitſtrooming van het gaz genaakt en aangeſtoken kan worden. De geheele toeſtel ſtaat op een maghonijhout kistje P, met eene lade Q voorzien, waarin zich de voorraad der kaarſen bevindt. De kandelaar met ſchuif is voor op het kistje vastgemaakt. De flesſchen zijn door drie klaauwtjes R R R bevestigd, waarvan één met eene ſchroef met knop voorzien is, om dezelve zonder ſchroeftrekker te kunnen losdraaijen.

De pijp C der bovenſte flesch, loopt door een doorgeboord ſtuk kurk S, dat 8 tot 10 lijnen dik is, vast aan hetzelve sluit, en eene zinkpijp T draagt.

Na alles op deze wijze ingerigt te hebben, giet men eene hoeveelheid water in de flesch B, en doet daar 12 oncen zwavelzuur bij, zoodat het vocht niet hooger dan één duim onder de opening G ſtaat, wanneer men de onderſte flesch B met de bovenſte A sluit. Zoodra de zink met de voornoemde vloeiſtof in aan-

Digitized by Google

raking komt, ontſtaat 'er eene oplosſing van het water. De zuurſtof van hetzelve verbindt zich met de zink, en het zwavelzuur met derzelver oxide; de waterſtof neemt het bovenſte gedeelte der onderſte flesch B in, en hoopt zich in dezelve op een, het drukt op de oppervlakte van het vocht, hetwelk door de buis C naar boven ſtijgt in de bovenſte flesch, en dit opſtijgen duurt zoo lang voort, tot dat de zink geheel boven het vocht te ſtaan komt; het geheele overige gedeelte van de flesch B is vol waterſtofgaz.

Wanneer men de kraan K opent, dan ſtort de vloeiſtof in het onderſte vat B naar beneden, en drijft het gaz met geweld door de pijp L naar buiten; dit gaz genaakt de platinazwam, maakt dezelve rood gloeijend, ontſteekt zich, en zet de kaars in de vlam. Thans ſluit men de kraan; het naar beneden gezonken vocht, dat de zinkpijp wederom geeft, ontwikkelt, door de oplosſing van het water, op nieuw waterſtofgaz als te voren; de vloeiſtof ſtijgt wederom in het vat A naar boven, en het vat B wordt weder met waterſtofgaz gevuld.

De bijgevoegde teekening is genomen op het oogenblik, dat 't werktuig vuur geeft.

E. G. W. C.

B.... April 1826.

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN

TE HAARLEM.

Voor het Jaar 1826.

De Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen, te *Haarlem*, hield hare *drie en zeventigſte* Jaarlijkſche Algemeene Vergadering op 20 Mei. De Preſiderende Directeur Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin verzocht den Secretaris verſlag te doen van hetgeen bij deze Maatſchappij, ſedert de laatſte Algemeene Vergadering van 1825, was ingekomen. Hieruit bleek het, betreffende

1. NA-

Digitized by Google

I. NATUURKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

I. Dat op de vraag: — Aangezien bij de rampen van Dijkbreuken en groote vernielingen aan de zeeweringen, welke door de zeer hooge ſtormvloeden van den winter van 1824, onder andere ook ons Vaderland, bijzonder langs de kusten van de Zuiderzee en Dollard, getroffen hebben, proefondervindelijke leſſen omtrent de mate van beſtandbaarheid der verſchillend aangelegde zeeweringen hebben kunnen verkregen worden, die, bij algemeene bekendmaking, van nuttigen invloed tot verbeteringen zouden kunnen zijn, zoo wordt gevraagd: „ Wat heeft de ondervinding, bij de bo„ ven bedoelde vloeden geleerd omtrent de uitwerking der „ golven op de onderſcheidene zamenſtellingen van zeewe„ ringen, tot beveiliging der dijken tegen den golfſlag aan„ gewend? Wat behoort uit deze ondervinding, ten aanzien „ dier verſchillende zamenſtellingen, voor het vervolg te „ worden afgeleid en aangeraden? En welke verbeteringen „ zouden dien ten gevolge daaraan gevoegelijk nog kunnen „ worden toegebragt?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *Onderzoekt alle dingen.* Men bevond dit antwoord alleen te betreffen hetgeen aan een gedeelte der Noord-Hollandſche zeedijken gebeurd is, en deswegens veel te onvolledig, om ter bekrooning in aanmerking te kunnen komen, en men beſloot de vraag te herhalen, om te beantwoorden voor 1 Januarij 1827.

De Maatſchappij verlangt, dat ten grondſlage van deze beantwoording worde gelegd een geſchied- en zaakkundig verſlag, zoo veel noodig door profil-teekeningen opgehelderd, van de uitwerking, welke de golfſlag, bij de verſchillende zeeweringen, ter beſchadiging der zeedijken, hebben gehad; moetende de hoogte dier dijken en zeeweringen tot den ſtand der gewone en hoogſte vloeden, mitsgaders de windſtreek, die op dezelve aanvalt, en de ſtaat van het voorſtrand of diepte voor de zeeweringen daarbij tevens worden aangewezen, en hij eene geregelde beſchouwing de oorzaken van meerder en minder beſchadiging, bij den hoogſten vloed, mede in aanmerking worden genomen en behoorlijk ontwikkeld.

II. Dat op de vraag: — „ Door welk middel kan men, „ zonder eene omſlagtige Scheikundige ontleding, met zeker„ heid bepalen. of de roode Franſche wijn, welke bijzon„ der in Nederland in gebruik is, zuiver zij, en alzoo „ noch voor het geheel, noch voor een gedeelte door kunst „ is voortgebragt geworden: en welke zijn de kenmerken „ der meest gebruikelijke bereidingen, vervalſchingen en „ vermengingen van dezelven, en hoe kunnen bijzonderlijk „ de voor de gezondheid ſchadelijke ſtoffen erkend worden,

Digitized by Google

„ die in bereide of vervalschte wijnen gebruikt zijn?" — is ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, zonder billet. Men oordeelde dit antwoord geheel onvoldoende en men besloot de vraag te herhalen voor een' onbepaalden tijd.

III. Dat op de vraag. — „ In hoeverre kent men den aard, „ de huishouding en de voortteling dier diertjes, waardoor „ de boomen en planten, die in stookkassen worden ge„ kweekt, het meest worden gekweld, en welke middelen „ kan men daaruit afleiden, om de voortteling dier diertjes „ zoo veel doenlijk te voorkomen of te verminderen, en „ om de planten, die daarmede bezet zijn, daarvan op het „ spoedigste te bevrijden?" — was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *Ondervinding is het beste bewijs.* Men oordeelde dit antwoord geene verdiensten te hebben, om ter bekrooning in aanmerking te kunnen genomen worden, en men besloot deze vraag te herhalen voor een' onbepaalden tijd.

IV. Dat op de vraag: — Daar de in dit land tot nog toe bekend zijnde moddermolens, zoowel die door paarden als die door den stoom bewogen worden, nog voor vele verbeteringen vatbaar schijnen, bijzonder die, welke moeten worden gebruikt tot het baggeren van groote diepten en in zandgronden; zoo vraagt de Maatschappij: 1. „ Welke „ verbeteringen zouden aan de in ons land bekende mod„ dermolens nog aangebragt kunnen worden, om, met de„ zelve, in alle soorten van gronden, en bijzonder in harde „ zandlagen, de voor de grootste soort van zeeschepen ver„ eischte diepte, beter en gemakkelijker dan thans, te „ kunnen verkrijgen en onderhouden? 2. Zoude het moge„ lijk zijn, een verbeterd werktuig tevens zoodanig in te „ rigten, dat hetzelve met meer voordeel door de kracht „ des stooms, dan door paarden zal kunnen worden bewo„ gen?" —— was ingekomen een antwoord in het Nederduitsch, geteekend: *Verbetering is mijn doel.* Men oordeelde hetzelve zeer weinig beantwoordend aan de voorgestelde vraag, en men besloot dezelve te herhalen, met dit bijvoegsel:

De Maatschappij verlangt de voorstellen, welke ter beantwoording zouden mogen worden gedaan, zooveel mogelijk opgehelderd en toegepast te zien uit de ondervinding, in de laatste jaren, bij uitgestrekte diepten, met moddermolens verkregen.

Te beantwoorden voor 1 Januarij 1828.

V. Dat op de vraag, waarbij verlangd wordt: — „ eene „ naauwkeurige naamlijst van die dieren der zesde, of laatste „ Linnaeaansche klasse, welke natuurlijke en niet slechts

„ van

„ van elders verdwaalde inwoners dezer landen zijn, of „ die niet wijd van onze ſtranden woned." — was ingekomen een antwoord, geteekend: *Curioſum nobis Natura ingenium dedit.* Aan dit antwoord werden de gouden eerprijs en premie toegekend. Bij de opening van het billet bleek het, dat hiervan Schrijvers zijn J. A. Bennet, Prof. te Leyden, en G. van Olivier, te Koudekerk.

De Maatſchappij in derzelver jaarlijkſch Programma premien hebbende uitgeloofd aan dengenen, die belangrijke berigten of bijdragen zal geven omtrent Nederlandſche Dieren, die in de bekroonde verhandelingen over dezelve, in het 12de, 13de en 14de deel van hare werken geplaatst, niet werden gevonden, zijn na deze uitnoodiging de twee volgende bijdragen ontvangen.

1. Het *Genootſchap ter bevordering der Natuurlijke Hiſtorie*, te Groningen, heeft gezonden beſchrijvingen van vele dieren van verſchillende klaſſen, doch voor verre het grootſte gedeelte van Inſecten, in de Provincie Groningen opgeſpoord, en welke in de door de Maatſchappij uitgegevene *Fauna Belgica*, of Naamlijſten van Nederlandſche Dieren niet gevonden worden. Deze beſchrijvingen eene aanmerkelijke bijdrage uitmakende tot de *Fauna Belgica*, heeft de Vergadering beſloten aan het gemelde Genootſchap, ter erkentenis en aanmoediging van deszelfs loffelijken ijver in het opſporen van zoodanige dieren, die tot nu toe in de aangevangene *Fauna Belgica* niet gemeld zijn, den zilveren eerepenning aan te bieden.

2. Van eene zeer talrijke verzameling van Nederlandſche Inſecten, allen in den omtrek van Haarlem gevonden en in de *Fauna Belgica* niet gemeld, heeft N. Anslijn Nz., te Haarlem, eene naauwkeurige beſchrijving gegeven, welke, zoo als dezelve geſteld is, als eene aanzienlijke bijdrage tot de *Fauna* kan worden in het licht gegeven. Schoon deze bijdrage zich alleen tot Inſecten bepale, is zij echter, wegens het groot aantal van dezelve, hetgeen meer dan vierhonderd bedraagt, belangrijk. De Vergadering heeft beſloten aan N. Anslijn, Nz. den zilveren eerepenning aan te bieden en denzelven aan te moedigen in het opſporen van minbekende Nederlandſche dieren voort te gaan, ten einde hierdoor de aangevangene *Fauna Belgica* meer en meer volledig te maken.

VI. Dat op de vraag: — Daar het branden of zoogenaamd *Roppen* der zoden, van ſommige gronden, ter vruchtbaarmaking van dorre en ſchrale landen (ſchoon reeds bij de ouden bekend en ook hier in ons vaderland en elders met voordeel nog in gebruik) echter door onkunde van de ware natuurkundige grondbeginſelen dezer kunſt-bewerking

dikwerf geheel ongepast en vruchteloos, ja zelfs menigmaal ten bederf dier landen wordt aangewend, zoo vraagt de Maatschappij: „ Welke zijn de Natuur- en Scheikundige beginsels, waarop deze bewerking rust, en, „ hoe dezelve dienvolgens met den meest zekeren en „ voordeeligsten uitslag kan bewerkstelligd worden? Voor „ welke soorten van landen of gronden is deze kunstbewerking het meest, voor welke het minst geschikt en voor „ welke schadelijk? — Eindelijk, is dezelve, ter bevordering van den groei van *alle plantgewassen*, zonder „ onderscheid, even nuttig, of welke zijn diegene, voor „ welker aanbouw zij het meest voordeelig kan en moet „ gehouden worden?" — was ingekomen een antwoord in het Hoogduitsch, geteekend: *Paring and burning properley managed ect.* Men bevond dit antwoord zeer weinig verdienstelijk te hebben, en men besloot de vraag te herhalen, om te beantwoorden voor 1 Januarij 1828.

VII. Dat op de vraag: — „ Hoe verre kent men den „ aard der verschillende soorten van Insecten, die in het „ bewaren van voorwerpen van Natuurlijke Historie, zoowel als in het bewaren van haren dieren-huiden, en wollen stoffen het meest hinderlijk zijn, en welke zijn de „ beste middelen, om dezelve daartegen te bewaren, en „ daarvan te bevrijden?" —

welke vraag in het Programma van 1822 voor een' onbepaalden tijd is voorgesteld, was ingekomen een geschrift in het Nederduitsch, geteekend: *Men moet zijne vijandcn ect.* Dit werd bevonden den naam van antwoord op deze vraag niet wel te kunnen dragen.

De Maatschappij heeft goedgevonden de twaalf volgende onbeantwoord gebleevene vragen te herhalen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1828.

I. „ Hoe verre is men thans gevorderd in de kennis der „ gisting, waardoor het vegetale of azijnzuur wordt voortgebragt? Kan men hieruit verklaren de verschillende „ bewerkingen, die ter verkrijging van de verschillende „ soorten van Azijn in gebruik zijn, de nieuwe Duitsche „ wijze van Azijnmaken hier ook onder begrepen, waarbij „ men, door den verkregenen Azijn met gelijke hoeveelheden water te verdunnen, met zekere bijvoeging, weder „ eene dubbelde hoeveelheid azijn van gelijke sterkte verkrijgt? En welke nuttige leeringen ter verbetering der „ bij ons bestaande Azijnmakerijen kunnen uit het een en „ ander worden afgeleid?"

II. Daar de ondervinding leert, dat de zeegaten van Noord-

Digitized by Google

Noord-Holland, bijzonder met betrekking tot derzelver vaarwaters, aan beſtendige verandering onderworpen zijn, zoo vraagt de Maatſchappij: „ Welke was de ſtaat dezer „ zeegaten bij den aanvang van de zestiende eeuw, of zoo „ vroeg als men uit voorhanden zijnde echte beſchelden „ en kaarten kan opmaken, vergeleken met derzelver te„ genwoordige geſteldheid? Welke gevolgen zijn uit deze „ vergelijking in de toekomst te voorzien? en welke mid„ delen kunnen dienstig zijn, om die gevolgen, voor zoo „ verre dezelve geoordeeld mogten worden, nadeelig te „ zullen zijn, te voorkomen?"

III. Naardien latere proefnemingen der Natuurkundigen (*) de vroeger vooronderſtelde zuivering der dampkringslucht, en de vermeerdering van zuurſtoffe in dezelve door den groei der gewasſen, geenszins bevestigen, maar integendeel ſchijnen te kennen te geven, dat de gewasſen niets ter vermeerdering dier ſtoffe in de lucht toebrengen; zoo verlangt de Maatſchappij: — „ Eene opgave van proeven en „ waarnemingen, waardoor op eene voldoende wijze wordt „ aangetoond, welke betrekkingen tusſchen de gewasſen „ en de dampkringslucht beſtaan; welke zelfſtandigheid, „ door den groei, of uit de lucht in de planten opgeno„ men, of aan de lucht medegedeeld worden; en welke „ nuttige gevolgtrekkingen daaruit, zoo ter nadere kennis „ van den plantengroei als ter verbetering der cultuur, „ kunnen worden afgeleid?"

IV. Daar door het ſcheikundig onderzoek der gewasſen thans reeds een groot aantal van naaste of onmiddellijke beſtanddeelen der planten is bekend geworden, en het te voorzien is, dat dit aantal al meer zal toenemen; daar echter onder de Scheikundigen een groot verſchil heerscht van gevoelen, of vele dier naaste beſtanddeelen ſlechts wijzigingen zijn van andere vroeger en meer bekende, dan wel of dezelve, ieder afzonderlijk, als eigen beſtanddeelen moeten beſchouwd worden; zoo verlangt de Maatſchappij: „ eene naauwkeurige en op vaste duidelijke kenmerken ge„ gronde verdeeling en beſchrijving der tot hiertoe beken„ de naaste of onmiddellijke beſtanddeelen der planten, en „ opgave tevens van het gebruik, dat de later bekend ge„ worden beſtanddeelen, of de gewasſen, die dezelve be„ vatten, kunnen opleveren?"

V.

(*) Theod. de Saussure, *Recherches chimiques ſur la Végétation. Paris* 1804. Spallanzani, *Rapport de l'air avec les êtres organiſés. Genève* 1807. Tom. I — III. 8°. (vooral het IIIde Deel.) Woodhouſe, Nicholson's *Journ.* 1802. Vol. II. pag. 150, of Gilberts *Annal. der Phyſ.* XIV. p. 348. — C. C. Grischow, *Beyträge zur Chemiſchen Kenntniſs des Pflanzenlebens. Leipz.* 1819, 8°.

Digitized by Google

V. „ Welke zijn de inmengſels, waardoor de verſchillende „ waters in verſcheidene ſtreken der Noordelijke Provin„ ciën van het zuivere regenwater onderſcheiden bevon„ den worden? Welke van deze ingemengde of vreemde „ deelen zijn bij ondervinding gebleken voor de gezond„ heid der menſchen nadeelig te zijn? Voor welk huis„ houdelijk gebruik is het eene water boven het andere, „ wegens de verſcheidenheid der ingemengde deelen, of „ boven het zuivere water te verkiezen?"

VI „ Hoedanig is de werking der dierlijke kool in het „ zuiveren en ontkleuren van vele vochten door dezelve? „ In hoe verre verſchilt deze werking van die der plan„ tenkool, en in welke gevallen verdient de eene boven „ de andere de voorkeur? Hoe moet de dierlijke kool „ tot het onderſcheiden gebruik bereid worden, en welke „ zijn de kenmerken, die eene goed bereide dierlijke „ kool doen kennen?"

VII. „ Welke is over het algemeen de aard en zamen„ ſtelling dier zelfſtandigheid, die het vruchtbare gedeelte „ eener goede aarde uitmaakt, en in welken ſtaat bevindt „ zich deze zelfſtandigheid op het tijdſtip, waarop dezelve „ door de wortelvezelen der planten wordt opgenomen? „ Op wat wijze, of door welke omſtandigheden wordt zij „ geſchikt, om alzoo in de gewasſen te kunnen worden „ opgenomen? En welke zijn de eerſte veranderingen, die „ zij, door de vezelen der wortelen opgenomen zijnde, „ ondergaat? Welke voor den Landbouw nuttige voor„ ſchriften laten zich uit eene nadere kennis daarvan op„ maken?"

VIII. Daar verſchillende lood-oplosſingen, in den huisſelijken kring, maar al te dikwijls verſchrikkelijke voorbeelden opleveren van derzelver langzame, onmerkbare en in de gevolgen ſchadelijke en zelfs doodelijke uitwerking op menſchen en dieren, en het thans bewezen ſchijnt, dat het ivoor of beenzwart (*carbo animalis*) ſommige lood-oplosſingen, en vooral die van het drinkwater, geheel ontleedt, zoo wordt gevraagd: „ Eene ſcheikundige ana„ lyſis van het beenzwart, zoo als het in den koophandel „ voorkomt; — eene opgave der verhouding hiervan in „ de hier bedoelde oplosſingen; — en van de beste ma„ nier om de toepaſſing, in het groot en klein, in eene „ huishoudelijke betrekking, met het meeste nut, werk„ ſtellig te maken?"

IX. „ Is de zoogenaamde looiſtof (*tannin*), welke men „ uit verſcheidene groeiſtoffen verkrijgt, een eigenaardig „ beſtanddeel der planten, of heeft men dien naam gege„ ven aan verſchillende ſtoffen, uit planten getrokken, die „ de eigenſchap van zamentrekkend (*astringens*) te zijn

„ en

„ en tot het looijen te kunnen dienen, met elkander gemeen
„ hebben? Hoe kan men de looistoffen uit de verschil-
„ lende gewassen, die dezelve bevatten, het zuiverst ver-
„ krijgen, en door welke proefmiddelen kan men weten,
„ dat zij geheel onvermengd en aan elkander volkomen ge-
„ lijk zijn? Welke is het gereedste middel, om, door
„ steenkolen of indigo of andere groeistoffen met zuren te
„ bewerken, looistoffen voort te brengen, en waarin is deze
„ artificiele looistof van de natuurlijke onderscheiden?
„ Zouden ook deze niet wel soortgelijke zamengestelde stof-
„ fen zijn? En indien men door nader onderzoek tot meer
„ volledige kennis van de verschillende looistoffen gerake,
„ van welke nuttigheid zal dan dezelve kunnen zijn, zoo voor
„ de verschillende trafijken of handwerken, als voor het ge-
„ bruik, hetwelk daarvan in de geneeskunst wordt gemaakt?"

X. „ Hoe verre kent men thans den aard en de oorza-
„ ken der verrotting van dierlijke en plantaardige zelfstan-
„ digheden, en de middelen, die het meest geschikt zijn,
„ om, naar de verschillende oogmerken, de verrotting te
„ voorkomen?

Men verlangt dit onderwerp, naar den tegenwoordigen staat van kennis, op nieuw, op eene duidelijke en bondige wijze verhandeld te zien.

XI. „ Daar 'er nog veel duisterheid en verschil van ge-
„ voelens plaats heeft omtrent de gewesten, waarheen zich
„ de bij ons bekend gewordene *trekvogels* begeven, ver-
„ langt de Maatschappij bijeengebragt te zien, al hetgeen
„ daaromtrent bij ondervinding of door verhalen van wel
„ geloofwaardige Schrijvers is bekend geworden."

XII. „ Wat weet men thans van de Natuurlijke Histo-
„ rie der *trekvisschen?* Welke visschen zijn als zoodanig
„ bekend geworden? Welke is de strekking van hunnen
„ loop, derzelver aanvang en einde, en welke bijzonder-
„ heden heeft men daaromtrent verder opgemerkt?"

Men verlangt het een en ander bijzonderlijk van die visschen te weten, die tot spijzen of eenig ander nuttig gebruik verstrekken.

Voorts worden, voor een' *onbepaalden tijd* herhaald de volgende onbeantwoord gebleevene vragen:

I. „ Wat heeft men te denken van het Maagsap (*Succus*
„ *gastricus*) in het menschelijk ligchaam, en deszelfs vermo-
„ gen ter vertering der spijzen? — Is het bestaan van
„ hetzelve door de proeven van Spallanzani en Se-
„ nebier genoegzaam bewezen; of hebben die van
„ Montègre hetzelve twijfelachtig gemaakt? Wat heeft
„ de vergelijkende ontleedkunde, en bijzonderlijk het ope-
„ nen van dieren, hetzij nuchteren of korten tijd na het
„ innemen van voedsels gedood, hieromtrent geleerd of

„ waar-

Digitized by Google

„ waarſchijnlijk gemaakt? En indien men het beſtaan van
„ het maagſap in den mensch op goeden grond moge
„ vaststellen, wat is dan raadzaam te vermijden, om het-
„ zelve in zijne werking ter ſpijsvertering niet te ver-
„ zwakken?"

II. „ Heeft de ondervinding genoegzaam geleerd, dat
„ eenige en vooral nuttige boom- en plantſoorten niet wel
„ welig nabij elkander kunnen groeijen; zoo ja, welke onder-
„ vindingen zijn daarvan bij te brengen? Kan deze onver-
„ draagzaamheid van ſommige ſoorten uit de Natuurkennis
„ der planten eenigermate worden verklaard? Welke nut-
„ tige leeringen kunnen uit het een en ander voor de cul
„ tuur van nuttige boom- en plantſoorten worden afgeleid?"

III. „ Welke inſecten zijn voor onze woudboomen en
„ houtgewasſen het meest ſchadelijk, en welke is hunne
„ huishouding? Waarin beſtaan de ſchaden of nadeelen,
„ door hen aan de boomen en houtgewasſen toegebragt?
„ Welke zijn de middelen, uit de kennis hunner huishou-
„ ding of levenswijze afgeleid, en tevens door de onder-
„ vinding bevestigd, zoo ter voorkoming als ter bevrijding
„ der houtgewasſen van de ſchaden, aan dezelve door in-
„ ſecten veroorzaakt?"

IV. „ In hoe verre kan men uit den aard der gronden en
„ der verſchillende op elkander volgende lagen, die men op
„ vele plaatſen, bijzonderlijk in de Noordelijke Provinciën
„ van dit Rijk, heeft waargenomen, betoogen, dat ver-
„ ſcheiden Provinciën, of gedeelten van dezelve, door aan-
„ ſpoeling zijn ontſtaan, en welke bewijzen vindt men in
„ den verſchillenden aard dier lagen, en hetgeen daarin
„ ontdekt is, dat dezelve in zeer verſchillende tijdperken
„ gevormd zijn?"

Men verlangt hierbij de voornaamſte waarnemingen, dit onderwerp betreffende, naauwkeurig bijeengebragt te zien.

De Maatſchappij ſtelt de tien volgende vragen voor, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1828.

I. Naardien, bij langdurige hooge rivierſtanden, veelmaals vele gevaarlijke verzakkingen, langs meest alle de rivierdijken der Noordelijke Provinciën zich hebben vertoond, en het van belang is, dat degenen, aan wie vervolgens de verdediging der dijken zal worden toevertrouwd, gereedelijk, volkomen en naauwkeurig met de middelen kunnen bekend worden, welke moeten worden aangewend, om de gevolgen dezer onheilſpellende verſchijnſelen voor te komen, wordt gevraagd: „ Welke zijn de beste en
„ meest geſchikte middelen, om, wanneer zich verzakkin-
„ gen en gevaarlijke doorkwellingen aan de dijken onzer
„ hoofdrivieren vertoonen, derzelver voortgang te ſtuiten,
„ en derzelver gevolgen voor te komen?

Men

Men verlangt in de antwoorden, op deze vraag, de middelen, die in verſchillende omſtandigheden en bij veel onderſcheidene localiteiten zouden kunnen in aanmerking komen, voorgedragen, en derzelver betrekkelijke waarde overwogen te zien, opdat hieruit een leiddraad zoude kunnen worden ontwikkeld, tot hetgeen, zoodra zich verzakkingen aan rivierdijken vertoonen, zoude behooren in het werk geſteld te worden.

II. „ In hoeverre kan men zich thans, na al hetgeen men „ omtrent den hagel heeft waargenomen, daarmede ſtrookende en gegronde denkbeelden vormen, hoe de hagel, „ in verſchillende jaargetijden, ontſtaat? Indien het uit „ waarnemingen genoegzaam blijke, dat de electriciteit „ van den dampkring, hetzij doorgaans, of in ſommige „ jaargetijden, op de vorming van den hagel veel invloed heeft, „ laat zich dan daaruit duidelijk verklaren, op wat wijze „ de hagelbuijen door het oprigten van electriſche afleiders „ in ſommige jaargetijden worden voorgekomen, en tevens „ bepalen, hoe die afleiders moeten ingerigt, en op welke afſtanden geplaatst worden, om van dezelve, ter voorkoming „ van ſchadelijke hagelbuijen, het meeste nut met geen te „ groote onkosten te kunnen verwachten? Kan men uit de „ voorhanden zijnde waarnemingen, op plaatſen, waarop „ afleiders geſteld zijn geweest, en welke, gedurende „ eenigen tijd van hagelbuijen zijn bevrijd gebleven, met „ genoegzame zekerheid, of hooge waarſchijnlijkheid beſluiten, dat die plaatſen door ſchadelijke hagelbuijen „ zouden zijn getroffen geworden, indien daarop geene afleiders waren geſteld geweest?"

III. „ In hoeverre is, na den leeftijd van Haller, de „ beoefening en uitbreiding van de natuurlijke historie der „ dieren, en vooral der vergelijkende ontleedkunde, aan „ de Phyſiologie of Natuurkunde van den mensch in het „ algemeen dienſtig geweest? Welke zijn, in het bijzonder, de deelen van het menſchelijk ligchaam, die „ thans beter gekend zijn, en welke zijn derzelver verrigtingen, waarover, ſedert het gemelde tijdvak, door „ de dierkunde en vergelijkende ontleedkunde eenig meerder licht verſpreid is?

IV. Naardien eene verbinding der grondſtoffen van het zoutzuur en van den kalk (chloor-kalk, chlorure de calcium) onlangs, boven andere bederf-, en rottingwerende middelen meest werkzaam bevonden is, en men uit de, dienaangaande, reeds bekende waarnemingen mag beſluiten, dat van dit middel met het beste gevolg zal kunnen gebruik gemaakt worden, zoo ter bewaring van dierlijke zelfſtandigheden, tot ſpijzen en andere oogmerken dienende, als: ter vermijding van beſmetting door ſchadelijke

vloei-

Digitized by Google

vloeistoffen, zoo verlangt de Maatschappij: — „ eene „ naauwkeurige opgave van proeven en waarnemingen, waar„ door de goede uitwerking van het voornoemd middel „ wordt bevestigd, voorts eene opgave van eene door proe„ ven onderzochte en wel bepaalde wijze, hoe chloor„ kalk van gelijke hoedanigheid met de minste kosten te „ verkrijgen; en laatstelijk eene aanwijzing der onderschei„ dene gevallen, in welke van dat middel kan en behoort „ gebruik te worden gemaakt; en wat men verder zoude „ kunnen beproeven, om het gebruik van den chloorkalk „ verder uit te breiden. (*)

V. „ Daar het glazig vernis of potasch-silikaat (eene „ verbinding van keiaarde en potasch), thans wederom ter „ beveiliging van hout en andere brandbare zelfstandigheden „ voor brand en voor de schadelijke inwerking van lucht „ en vochtigheid aanbevolen en gebezigd wordt: zoo ver„ langt de Maatschappij, dat door nadere proefnemingen „ onderzocht en bepaald worde, in hoeverre dit middel „ ook hier te lande tot hetzelfde einde kan worden aan„ gewend, en hoedanig hetzelve moet bereid worden, „ opdat hetzelve duurzaam zij, en aan het voorgestelde „ oogmerk kan beantwoorden. (†)

VI. „ Wat leeren de latere proefnemingen, aangaande den „ aard van den *humus* of het vruchtbaarmakend bestanddeel „ der gronden? Moet dezelve, zoo als thans door velen „ wordt aangenomen, als een bijzonder zuur beschouwd „ worden? Waarin verschilt dezelve van de *ulmine* (thans „ almede door sommigen *bastezuur* genaamd), en van de „ extractstoffe der gewassen in het algemeen? Zijn de „ zoogenaamde *humus*-zure verbindingen, vooral die met „ kalk en potasch, werkelijk dienstig, om den groei der „ gewassen te bevorderen, en is het *humus*-zure ijzer „ daarentegen nadeelig voor denzelven? En in hoeverre „ kan men thans uit de nadere kennis van den *humus* eenige „ landbouwkundige bewerkingen beter verklaren, of, ter „ verbetering van dezelve, nuttige voorschriften afleiden? (§)

VII.

(*) Zie Dalton, *Annals of Philos.* II. C. Thomson *ibid.* XIII. 185 en XV, 401, Ure *Journ. of Sciences* 1822. No. 25, of Schweiggers *Journal fur Chem. et Phys.* B. 35. bl. 183 *seq.* Kästner *Archif für die gesammte Naturlehre* VI. 482 — VII. 127.

(†) Men zie over dit onderwerp: Kästners *Archif fur die gesammte Naturlehre*, B. III. 463 en B. V. 209, 385.

(§) Zie K. W. G. Kästner, *Grundriss der Physik und Chemie* 1821. p. 513, 14. *Archif für die gesammte Naturlehre* VII, 163 — 168.

Digitized by Google

VII. Daar de proeven van Humphry Davy leeren, dat het verſchil van grond, klimaat, jaargetijde en andere omſtandigheden, eenen aanmerkelijken invloed op de evenredige hoeveelheid van de naaste beſtanddeelen der granen, bepaaldelijk der tarwe, uitoefenen, zoodat b. v. de wintertarwe eene meerdere hoeveelheid meelſtoffe (*amylum*), de zomertarwe daarentegen meer plantenlijm (*colla*) bevat; dat ook de Noord-Amerikaanſche tarwe van het laatstgenoemd beſtanddeel eene grootere hoeveelheid dan de Engelſche tarwe bevat; en daar het van aanbelang kan geacht worden, dat ook de tarwe hier te lande, onder verſchillende omſtandigheden geteeld, in het gemelde opzigt gekend worde; zoo verlangt de Maatſchappij: „ dat door een „ naauwkeurig onderzoek bepaald worde, in hoeverre de „ ſoorten van tarwe, in onderſcheidene gronden en tijden „ van het jaar hier te lande geteeld, in het gemelde opzigt „ van elkander en van de beste buitenlandſche ſoorten van „ tarwe verſchillen? Welke ſoorten, op grond van dat „ onderzoek, tot verſchillend gebruik boven andere ge„ ſchikt zijn? En welke aanwijzingen daaruit voor de cul„ tuur van dit graan kunnen worden afgeleid? (*)

VIII. Daar eene juiste kennis der verſchillende gronden, als de voornaamſte grondſlag eener oordeelkundige beoefening van den landbouw moet worden aangemerkt, zoo verlangt de Maatſchappij: „ Eene beknopte Natuur-, „ Schei- en Landbouwkundige beſchrijving en vergelijking „ der voornaamſte, onderſcheidene, zoo woeste als be„ bouwde gronden in de Noordelijke Provincien van dit „ Rijk, vooral met opzigt tot derzelver geſchiktheid tot „ het voorttelen, in het groot, van meest nuttige ge„ wasſen."

IX. „ In hoe verre, en welke zijn de plantaardige „ kleurſtoffen als bijzondere naaste beſtanddeelen bekend? „ Welke zijn derzelver natuur en eigenſchappen? Met „ welke beſtanddeelen worden zij vereenigd aangetroffen? „ Hoe kunnen zij daarvan op de geſchiktſte wijze gezuiverd „ worden? Door welke middelen worden zij het meest „ aangedaan, verhelderd, verdonkerd en verkleurd? En „ welk nut en voordeel vloeijen uit deze kennis voor de „ Verwerijen en ſommige Fabrijken voort?"

X. Daar de nadeelige uitwerking van uitgedoofde en weder aanglimmende, of niet geheel doorgebrande turf of houtskolen op de dampkringslucht, veel grooter is, dan die van wel doorgebrande kolen, waardoor dezelve, in kleine beſloten vertrekken, de zich daarin bevindende menſchen ſpoe-

(*) Zie H. Davy, *Elements of Agricultural Chemistry London* 1814, 8°. bl. 142 *ſeq.*

Digitized by Google

ſpoedig in bezwijming doet vallen; en vervolgens van het leven berooft, niet wel kan worden toegeſchreven aan de geringe hoeveelheid koolzure lucht, die bij de aanglimming in korten tijd ontſtaat, zoo wordt verlangd: „ dat door „ proeven worde nageſpoord, aan welke oorzaak die na„ deelige uitwerking der aanglimmende kolen, waardoor „ de dampkringslucht in kleine ruimten ter onderhouding „ van het menſchelijk leven zeer ſpoedig geheel ongeſchikt „ wordt, zij toegeſchrijven."

(*Het Vervolg hierna*)

BEKENDMAKINGEN.

DIRECTEUREN VAN TEYLERS STICHTING te *Haarlem*, beſloten hebbende de BIBLIOTHEEK dezer Inrigting meer toegankelijk te ſtellen voor alle beoefenaren der Wetenſchappen binnen deze ſtad, welke genegen mogten zijn van dezelve gebruik te maken, alsmede voor alle buiten- en binnenlandſche Geleerden, niet te Haarlem, woonachtig; brengen ter kennisſe van de zoodanigen:

1°. Dat de Bibliotheek tot dat einde, van den 31ſten Mei 1826 en vervolgens, zal toegankelijk zijn, voor *Inwoners van Haarlem*, des Woensdags en Zaturdags van van één tot vier ure, en voor *Vreemdelingen*, op dezelfde tijden, en daarenboven dagelijks van één tot twee ure, Zon- en Feestdagen uitgezonderd.

2°. Dat, om dezen toegang te bekomen, men zal behooren voorzien te zijn van een Entréebillet, afgegeven door den Heer Eerſten Bibliothecaris M. VAN MARUM, of den Heer Tweeden Bibliothecaris J. A. VAN BEMMELEN; terwijl de verdere Voorwaarden, hieromtrent vastgeſteld, te vinden zijn in het *Reglement van Orde, omtrent den toegang en het gebruik der Bibliotheek van* TEYLERS *Stichting*, geplaatst vóór den Catalogus dezer Bibliotheek, uitgegeven bij de Wed. *A. Loosjes, Pz.* te Haarlem, en algemeen verkrijgbaar geſteld.

Haarlem den 26ſten Mei 1826.

In naam van Directeuren voornd.

De Secretaris bij TEYLERS *Stichting*,

W. H. VAN VOORST.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 23. *Vrijdag den 2den Junij.*

BERIGTEN.

MUNCHEN *den 13den Mei.* Gisteren leden de Natuurkundige Wetenschappen een groot verlies door het overlijden van den Heer VON SPIX, die door zijne wetenschappelijke reis naar Brazilie in geheel Europa beroemd is. Een gedeelte zijner veelvuldige waarnemingen op dien togt gedaan, ziet reeds het licht; het is te hopen en te verwachten, dat zijn vriend en reisgezel, de Heer VON MARTIUS dit prachtwerk zal voltooijen. Deze volbragt, terwijl de Heer VON SPIX voor eene zenuwkoorts bezweek, eene wetenschappelijke reize door Engeland (*).

LUXEMBURG. In plaats van wijlen de Heeren J. B. WURTH en G. SEYLER, zijn door Z. M. tot Leden der Provinciale Geneeskundige Commisie alhier benoemd de Hn. J. G. VERNIOLLE Geneesheer te Etolle en E. GEBHARDT Apotheker te Arlon.

GENT. Bij de Koninklijke Maatschappij van Nederlandsche Taal-, Letter- en Tooneelkunde, gezegd *Rhe-*

(*) Zie wegens de Reis door Brazilie *Algem. Konst- en Letterbode* 1823. Dl. I. bl. 17. Voor weinige dagen bevond zich de Heer VON MARTIUS te Haarlem. *Red.*

Digitized by Google

Rhetorica zijn in den vorigen jare tegen 1826, behalve meer plaatselijke premien, uitgeloofd twee gouden eerepenningen, te weten: een in het vak der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, voor de beste en der bekrooning waardig gekeurde Lofrede op PIETER CAMPER, beschouwd als Natuurkundige, als Geleerde en als echte Nederlander; — en een in het vak der Dichtkunde, voor het bestgekeurde Dichtstuk op den dood van Lord BYRON. De dingers moeten de stukken hierop vóór 15 Junij aanstaande bij den Heer L. DE SOUTER, Advokaat in de Engelandsstraat alhier, voorzien van spreuk, biljet enz. vrachtvrij inzenden. — De Schrijvers der onbekroonde stukken kunnen dezelve benevens het ongeopend naambiljet terug bekomen, op vertooning van een briefje, inhoudende de spreuk, waarmede het stuk is geteekend, alsmede den eersten en laatsten regel van hetzelve.

LEIJDEN *den 25sten Mei.* Heden overleed alhier in den ouderdom van bijna 73 jaren de Heer CHRISTIAAN FREDERIK RUPPE, Lector in de Toonkunst en Kapelmeester aan onze Hoogeschool, die, behalve door eene getrouwe waarneming dezer Academische betrekkingen, talrijke blijken van kunde en smaak in zijn kunstvak leverde, door de uitgave van onderscheidene van hem gecomponeerde muzijkwerken, zoo voor den Zang, als Orgel en Forte-Piano. Zijne bespiegelende kennis der Toonkunst spreidde hij ten toon in zijne *Theorie der Hedendaagsche Muzijk*, in twee Deelen in gr. 8°. in 1810 en 1811 uitgegeven; terwijl zijne *Zangwijzen van de Psalmen der Hervormden, — die der nieuwe melodijen van de Evangelische Gezangen*, — zijne *Praeludia* en *Interludia*, gelijk ook zijn *vier twaalfstallen Gezangen voor drie stemmen*, en zeer op het laatst van zijn leven *twaalf Melodijen* voor zoovele *Kindergedichtjes* van onzen geliefden VAN ALPHEN, ontegenzeggelijk bewijzen, hoe gelukkig hij zijne theorie wist in practijk te brengen, en hoe getrouw hij zelf de regelen volgde, door hem aan anderen voorgeschreven. Ofschoon zijne gevorderde jaren ons dit verlies reeds, als eerlang waarschijnlijk, deden duchten, is hetzelve gevoelig en groot, daar hij, hoe bejaard, de Nederlandsche Zangkunst, had zijne loopbaan zich verder uitgestrekt, nog krachtdadig had kunnen bevorderen.

IETS

Digitized by Google

IETS

OVER DE TOONKUNDIGE VERDIENSTEN VAN DEN HEER

W. SUNDORF.

Den 4den Mei overleed in Amsterdam de Heer Willem Sundorf; een man, die niet alleen door zijn talrijk huisgezin, als deszelfs hoofd en verzorger; door zijne vrienden en bekenden, als een achtenswaardig en beminnelijk lid der gezellige zamenleving; maar ook door de beminnaars en beoefenaars der Toonkunst, als een van derzelver ijverigste voorstanders en kundigste liefhebbers met regt betreurd wordt.

De Heer S. was geen kunstenaar van beroep; zijn naam behoort dus minder aan het publiek, dan wel aan dien bijzonderen kring van kunstvrienden, waarvan hij de ziel en het leven was; niettemin waren zijne verdiensten, zoo wel voor den opbouw als bloei der kunst, zoo groot en algemeen, dat hij hierin door weinigen geëvenaard, veel min overtroffen is geworden; waarom dan ook de steller van dit berigt vertrouwen durft, dat deze openbare hulde, zijner nagedachtenis toegebragt, door de vereerders der Toonkunst gebillijkt en met dezelve gaarne zal ingestemd worden.

Offchoon de Heer S. met de muzijk in haren geheelen omvang grondig bekend was, zoo bleef toch dat gedeelte, wat haar eigenlijk wezen uitmaakt, de Zang namelijk, zijne voorname en geliefkoosde studie. Van de natuur begaafd met eene zuivere, welluidende tenor-stem, die door langdurige oefening eene groote mate van beschaving had verkregen, bestond hierin echter geenszins zijne eenigste noch grootste verdienste. Meerder Toonkunstenaars hadden dit met hem gemeen, en hoe veel partij hij ook van zijne stem wist te trekken, zoo hoorden wij toch stemmen, die hem, zoo in-kracht als omvang, overtroffen; maar hetgeen, waarin hij door niemand overtroffen wordt, en ook welligt onovertreffbaar mogt genoemd worden, was die geest, dat ware gevoel, dat bij hem iederen toon

Digitized by Google

als bezielde, en aan zijne voordragt eene waarheid van uitdrukking gaf, die, laat ik het mogen zeggen, ook bij anderzins verdienſtelijke Zangers ſlechts zeldzaam wordt aangetroffen. — Sundorf ſprak niet alleen tot het oor, maar ook tot het hart, en het verſtand. Het waren geene bloote klanken, die enkel het zintuig des gehoors ſtreelden, waarmede noch taal, noch poezij iets gemeens ſchenen te hebben, en waarbij het dan ook in den grond onverſchillig was, in welke taal die werden uitgebragt. Neen, het was Declamatie; het waren woorden, volzinnen, duidelijk en voor elk verſtaanbaar, uitgeſproken in den geest en toon, dien onderwerp en ſtijl vorderden. Zijn Recitatief was waarlijk, zoo als Rousſeau het uitdrukt: *une déclamation notée;* de uitdrukking der hartstogten in geregelde versmaat, en verhoogd door muzijkaal accompagnement: in één woord, Sundorf was niet alleen meester van de partij, die hij te zingen had, maar ook van het onderwerp, dat die zang moest uitdrukken: waarbij dan ook geene geringe verdienſte was, dat de taal, waarin hij zong, volkomen door hem verſtaan en geſproken werd; — een vereischte, dat door zoo vele Zangers en Zangereſſen geheel over het hoofd gezien wordt, en echter zoo veel afdoet.

Veelvuldige zangſtukken der beroemdſte componisten zijn op deze wijze door den Heer S. op verſchillende tijden, ten aanhoore van een grooter of kleiner aantal toehoorders, uitgevoerd geworden. Wien heugt niet het meesterſtuk van Haydn, *de Schepping*, zoo als hij dit voor de eerſte maal, in de Gereformeerde Kerk te Amſterdam, onder directie van den beroemden Orchestmeester Schmidt gehoord hebben? Wie herinnert zich niet altijd met verrukking de Aria *mit würde und hoheit angethan*, de Duet *Holde Gatten! dir zur ſeite*, en zoo vele andere ſtukken in dit heerlijk Oratorio, zoo als die toenmaals door onzen Sundorf werden voorgedragen? En hoezeer bij de vervolgens herhaalde uitvoeringen het geheel natuurlijk de kracht van den eerſten indruk niet kon behouden, zoo bleef het toch, zoo lang S. 'er zijne partij in hield, voor den gevoeligen toehoorder, het meesterſtuk der latere Toonkunst, waaraan hij nimmer genoeg had.

Ik

Digitized by Google

Ik zal niet uitweiden in het optellen der menigvuldige ſtukken, die wij van dezen verdienſtelijken man, bij verſchillende gelegenheden, gehoord hebben, en waarvan de herinnering bij de vereerders der Toonkunst wel altijd levendig zal blijven. Gelukkig de kunſtenaar, de liefhebber, die, in zijne voetſtappen tredende, de ongeveinsde goedkeuring wegdraagt van hen, die eenmaal de toehoorders van Sundorf waren! Gelukkiger nog, wanneer hij die boven de luidruchtigſte toejuiching der menigte weet te ſchatten.

De Steller van dit berigt, die ſedert de laatſte jaren minder dan te voren in de gelegenheid is geweest, den Heer S. te hooren, wil niet beſlisſen, of, en in hoeverre deze verdienſtelijke man zich, nevens zoovele anderen, door den heerſchenden geest des tijds, (die het overwinnen van zwarigheden voor de hoogſte verdienſten der kunst ſchijnt te houden,) heeft laten medeſlepen. Het is echter niet waarſchijnlijk, dat een zoo hoog vereerder van Haydn en Mozart, een doorgaand voorſtander der hedendaagſche zoo algemeen bewonderde luchtſprongen konde wezen. Intusſchen blijft het waar, en de ondervinding leerde het in den gang van elk der ſchoone kunſten, dat derzelver hoogſte ſtandpunt aan den eerſten trap van teruggang grenst; en de zuivere ſmaak, die zich door eenvoudigheid kenſchetst, zich zelden lang bij deze verhevene eenvoudigheid bewaren kan. Laten wij echter vertrouwen, dat zoo *iemand*, ten minſte een Sundorf, bij het toenemend verval, vrij van beſmetting is gebleven. Dan hoe dit zij, voor de oude en echte vrienden der kunst, zal zijne manier, zoo als wij die gekend hebben, wel altijd een voorbeeld van volkomenheid, zoo voor waarheid van uitdrukking als gezuiverden ſmaak, blijven. Zij was eenvoudig ſchoon en altijd geſchikt naar het onderwerp; was dit onderwerp voor eenige bijvoegſelen of verſierſelen vatbaar, S. wist die, zoowel als menig ander, te gebruiken, maar altijd ſpaarzaam met oordeel, en nooit ten onpaſſe. Hoezeer geen vreemdeling in het bevallige, was echter het verhevene, het pathetiſche dat gedeelte der kunst, waarin hij hoofdzakelijk uitmuntte.

Wist Sundorf zich als liefhebber en beoefenaar

Digitized by Google

te onderſcheiden, niet minder waren zijne bemoeijenisſen tot bevordering en bloei der Toonkunst. Zijn huis, dat inderdaad eene kweekſchool voor die kunst mogt heeten, en waar bijna ieder lid der familie in de behandeling van eenig inſtrument uitmuntte, ſtond voor allen open, die gegronde aanſpraak op talent konden maken. Geen vreemdeling van naam in die kunst, of hij had 'er aanbeveling, en werd 'er opgenomen met eene Hollandſche gulhartigheid, die den Heer S. bijzonder eigen was. Hoe veel heeft hij niet bijgedragen tot den bloei der Godsdienſtige muzijk in de kerk van Mozes en Aäron; waar hij, benevens zijne kinderen, onder de meest verdienſtelijke uitvoerders behoorde.

Ook als Componist heeft hij zich op eene gunſtige wijze doen kennen. Menig huiſelijk feest is, in den gezelligen vriendenkring, door de vruchten van zijn talent op deze wijze vervrolijkt geworden, en ook tot menige openbare plegtigheid is hij gaarne bevorderlijk geweest. Getuige onder anderen, het eenvoudig maar aandoenlijk Beurtgezang der Kinderen van de Stads Armenſcholen, ter gelegenheid van het jaarlijksch openbaar Examen in de Lutherſche Oude kerk, waarbij wij, eenige jaren geleden, tegenwoordig waren.

Ook tot den bloei van het Gezelſchap *Harmonica*, is veel door hem bijgedragen. En hoe belangrijk zijne medewerking tot de inſtandhouding van muzijkale bijeenkomſten was, is genoegzaam gebleken uit meest alle Liefhebbers-concerten, die, zoo lang Sundorf een werkend Lid derzelve was, zich doorgaans ſtaande hielden, maar, zoodra hij 'er zich aan onttrok, ook ſpoedig tot verval geraakten.

Ik zeide hier boven, dat Sundorf geen kunſtenaar van beroep was; welke waarde de muzijk dan ook voor hem had, zoo moest zij toch voor hoogere pligten achter ſtaan. Als vader van een talrijk huisgezin, dat van den koophandel deszelfs beſtaan had, werd zijn beroep met ijver en lust door hem waargenomen: en bij zulk eenen voortreffelijken aanleg en heerſchende neiging voor de kunst, is dit voor 's mans karakter als mensch en huisvader, inderdaad eene vereerende loffpraak. — Enkel zijne ſnipperuren konde hij zich met haar bezig houden, maar ook wer-

Digitized by Google

werden zij haar grootendeels *allen* tot offer gebragt. Hoeveel men echter in zulke weinige en meestal in werkeloosheid gespild wordende oogenblikken voor de kunst kan verrigten; hoe verre men het, door aanhoudende werkzaamheid, in hare beoefening kan brengen, heeft ons zijn voorbeeld bewezen. — Mogt dit voorbeeld vele volgers vinden! Mogten inzonderheid zoo vele jeugdige en verdienstelijke liefhebbers, wien het geenszins aan natuurlijken aanleg ontbreekt, steeds voor oogen houden: dat het wezen der kunst niet bestaat in een kortstondig schitteren, voor eene menigte, die meermalen den wansmaak toejuicht, terwijl zij voor de hoogste schoonheden ongevoelig schijnt; — dat zij (de kunst namelijk) hierdoor noch gebouwd, noch in stand wordt gehouden; maar wel, ja alleen, door onvermoeide vlijt, grondige studie en het vasthouden aan zoodanige voorbeelden, als nog in hunne verhevene eenvoudigheid zullen pralen, wanneer aan een groot gedeelte, van hetgeen thans zoo blinkend in de oogen schittert, door niemand meer zal gedacht worden.

N. N.

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN

TE HAARLEM.

Voor het Jaar 1826.

(*Vervolg van bladz.* 352.)

De Maatschappij herinnert, dat zij in vorige jaren heeft voorgesteld de vier en zwintig volgende vragen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

1. Daar de Duinen langs het Hollandsche strand kennelijk blijken te bestaan uit zand, door de Zee aangebragt en trapswijze toegenomen: daar 'er dus eertijds veel of meer

Digitized by Google

oorzaken (volgens het gevoelen van ſommigen) ſchijnen plaats gehad te hebben, waaraan dat ontſtaan en die achtervolgelijke toeneming der duinen is toeteſchrijven, en daar de duinen nu integendeel langs het ſtrand geſtadig afnemen, zoo wordt gevraagd: „ Welke verandering men met eenigen „ grond vooronderſtellen kan, op eenigen afſtand van dit „ Gewest, aan de oppervlakte der aarde te zijn voorgevallen, waardoor de oorzaken, die de Duinen hebben „ doen ontſtaan en toenemen, zijn opgehouden, en waaraan „ daarentegen het geſtadig afnemen van dezelve is toeteſchrijven? — Of heeft daarentegen het gevoelen van anderen genoegzamen grond, dat de duinen van achteren zoo veel zouden aanwinnen, als zij aan den zeekant „ afnemen?" Voorts: „ In hoeverre men uit oude ſchriften „ en kaarten kan nagaan, hoeveel de achtervolgelijke afneming van het ſtrand ſedert eenige eeuwen bedragen „ hebbe, en welke gevolgen daaruit, bij verderen voortgang, meer bijzonder voor de Provincie Holland, zijn te „ voorzien, en welke middelen, behalve de bekende (*), „ 'er te bedenken zijn, om des noods die verdere afneming „ van het ſtrand tegen te gaan?"

II. Naardien ervarene Waterbouwkundigen toeſtemmen, dat het ſomtijds in ons Vaderland niet mogelijk is, door de bij ons gebruikelijke middelen, de *wellen* te beteugelen of afteleiden, welke zich bij het funderen van diepe ſluizen vertoonen, en naardien men elders buiten's lands bij dergelijke werken, zeer ſterke wellen, door middel van ſtoommachines, is meester geworden, vraagt de Maatſchappij: „ Welke middelen, behalve de gebruikelijke en niet voldoende, zouden 'er kunnen aangewend worden, om deze „ wellen bij het funderen van diepe ſluizen te bedwingen, „ zoodat men in ſtaat blijft aan dezelve die diepte te geven, „ welke vooraf bepaald was? zoude men tot dat einde ook „ met vrucht van Stoomtuigen, gelijk elders geſchiedt, „ gebruik kunnen maken? en welke is bij ondervinding „ gebleken de beſte wijze te zijn, om zich daarvan tot „ het beteugelen der wellen met het meeſte voordeel te „ bedienen?"

III. „ Welke zijn de voor de gezondheid van den mensch „ voor- of nadeelige veranderingen, die de dierlijke en „ plantaardige voedſels ondergaan in hunne zamenſtelling bij „ het koken en braden; en welke regelen zijn hieruit afteleiden omtrent hetgeen men heeft in acht te nemen, om „ ſommige voedſels op eene voor de voeding en voor de „ gezondheid meest voordeelige wijze te bereiden?"

IV.

(*) Zie hierover de Verhandeling van den Heere A. F. Goudriaan, in het 5de Deel der *Nieuwe Verhandelingen van het Bataafsch Genootſchap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte.* Rott. 1808.

Digitized by Google

IV. „ Hoeverre kent men den aard en de eigenſchappen „ van die ſoort van Paddeſtoelen, welke onder houten „ vloeren, en vooral op vochtige plaatſen, ontſtaat, aldaar „ zeer ſnel voortgroeijende zich verſpreidt, en in korten „ tijd de verrotting van het hout te weeg brengt?" — „ Zijn 'er uit den bekenden aard van dit gewas, en van de „ wijze, op welke hetzelve de verrotting van het hout „ bevordert, middelen afteleiden, om het ontſtaan en de „ nadeelige uitwerkingen van dit gewas te voorkomen, en „ waar het plaats heeft, hetzelve te doen verdwijnen?"

V. Daar men in de Veeartſenijkunst vele ſporen vindt eener verkeerde toepaſſing van de grondbeginſelen der Geneeskunst van menſchen, en dit de vorderingen der eerstgemelde kunst welligt vertraagt, vraagt de Maatſchappij: „ Welke overeenkomst hebben de bij ons huisvee meest „ voorkomende ziekten met die der menſchen, zoowel in „ haar ontſtaan, verder beloop, en uitgang, als vooral in „ de manier, waarop zij moeten behandeld worden? In hoe„ verre verſchillen zij, in deze verſchillende opzigten, „ van dezelve, en, hoe kan men dit verſchil uit de ver„ ſchillende natuur van den mensch en van de dieren ver„ klaren? en welke beginſelen moet men dan in de Veeart„ ſenijkunst volgen, om tot eene regte kennis en juiste „ behandeling van de kwalen van het huisvee te gera„ ken?"

VI. Daar de luchtpomp, voor weinige jaren nog alleen tot Phyſiſche proefnemingen gebruikt, thans met veel vrucht in verſchillende Trafijken in Engeland en Duitschland wordt aangewend, hetzij om het water met een veel geringer hitte te doen koken, zoo als, volgens de vinding van Howard en Hodgſon, men in Suikerraffinaderijen heeft aangevangen, hetzij om, na de verijling der lucht in geſlotene verwketels, de verwſtoffen en hetgeen men verwen wil, bij het inlaten der lucht, door derzelver drukking, beter te doen indringen, zoo vraagt de Maatſchappij: „ Voor „ welke andere Trafijken men op Natuurkundige gronden „ kan beredeneren, dat de luchtpomp tot het een of ander „ oogmerk met voordeel zoude kunnen worden inge„ voerd?".

VII. „ In hoeverre wordt de kennis van de beſtanddeelen „ der dierlijke en plantaardige zelfſtandigheden uitgebreid, „ door de belangrijke proefnemingen van Braconnot, „ waarbij dezelve, door middel van zwavelzuur, tot ver„ ſchillende zelfſtandigheden worden omgezet? (*) Worden „ de uitkomſten dezer proeven, bij herhaling, allezins be„ ves-

(*) *Journal de Chemie et de Phyſique* XII. 172 en XIII. 113. Schweiggers *Journ.* XXVII 328 *und* XXIX. 343.

Digitized by Google

„ vestigd? Wat leeren wijders dergelijke proeven op andere „ nog niet op deze wijze beproefde zelfstandigheden in het „ werk gesteld, en welke voordeelen zoude men uit zoo- „ danige omzetting der gemelde zelfstandigheden, ter ver- „ krijging van nuttige producten, kunnen trekken?"

VIII. Daar men door proefnemingen geleerd heeft, dat het vuur en de vlam door een' stroom van waterdamp, op zekere wijze aangewend, zeer aanmerkelijk kan versterkt worden, zoo wordt gevraagd: „ Op welke wijze en in „ welke gevallen men hiervan, zoo in de zamenleving als „ in verschillende Fabrijken, ter versterking van het vuur, „ voordeelig gebruik zoude kunnen maken?"

IX. „ Welke Fabrijken en Trafijken maken den damp- „ kring schadelijk voor den mensch? Is het nadeel, hetwelk „ zij aan het leven en aan de gezondheid toebrengen, zoo „ aanmerkelijk, dat hetzelve voorziening vordert? Zoo ja: „ welke zijn dan de voorzorgen, die bij het oprigten en „ voortdurend bestaan van zulke Fabrijken en Trafijken in „ acht genomen moeten worden?"

X. „ Van welke ziekten van het menschelijk ligchaam, „ kan men thans zeggen den waren aard, volgens Natuur- „ en Scheikundige beginselen, zoowel te kennen en te kun- „ nen verklaren, dat men daaruit kan afleiden, welke ge- „ neesmiddelen tegen dezelve de meest vermogende zijn, „ en op wat wijze dezelve in het menschelijk ligchaam ter „ genezing werken?

XI. „ Welk is de beste wijze om de Kina-loogzouten „ te bereiden, zoo ten opzigte van derzelver deugdzaam- „ heid en min kostbaarheid als hoeveelheid? In hoeverre „ verschillen zij van elkander, zoowel uit een algemeen „ Physisch als zuiver Chemisch oogpunt beschouwd? Wel- „ ke zijn derzelver zekere herkenmiddelen, om alle ver- „ valsching te kunnen ontdekken?"

Men behoeft hier niet alle bereidingwijzen, die reeds beschreven zijn, op te geven, maar alleen met redenen te staven en te bewijzen, dat de voorgestelde de beste is.

XII. „ Wat heeft de felle koude, in den winter van „ 1822 op zeer vele plaatsen waargenomen, geleerd ter „ uitbreiding onzer Natuurkennis, in verschillende opzig- „ ten, bijzonderlijk ten aanzien van de theorie der bevrie- „ zing? Zijn 'er ook uit de waarnemingen, van de on- „ gewone of min bekende nadeelige uitwerkselen van de „ laatste felle vorst, nuttige leeringen af te leiden, hoe „ men zich, bij strenge winters, tegen dezelve het best „ kan behoeden?"

Men verlangt bij de beantwoording dezer vraag geene opgave van reeksen van thermometrische waarnemingen, dan, in zooverre dezelve tot staving van hetgeen men bij de beantwoording stelt, mogen vereischt worden.

XIII.

Digitized by Google

XIII. „ Welke zijn geweest de ongewone nadeelige uit-
„ werkſelen van de felle koude van den winter van 1822
„ op boomen, heesters en planten, bijzonderlijk op de ge-
„ nen, die wegens hunne nuttigheden worden geplant en
„ voortgekweekt in de Noordelijke Provinciën van dit Rijk,
„ als ook in andere landen, waarvan de temperatuur van
„ die van de Vereenigde Nederlanden niet veel verſchilt? En
„ welke leeringen zoude men, uit hetgeen men omtrent
„ de nadeelige gevolgen der felle vorst voor boomen en
„ planten heeft waargenomen, middelen kunnen afleiden,
„ om dezelve, bij ſtrenge winters, eenigermate te voor-
„ komen?"

XIV. De Stoom thans niet alleen tot beweegkracht in de Vuurmachines wordende aangewend, maar op zich zelven tot verſchillende oogmerken met groot voordeel wordende gebruikt, zoo als op de Garenbleekerijen, in de Stookkaſſen voor de cultuur van planten, als ook voor de bereiding van ſpijzen, zoo vraagt de Maatſchappij: „ Voor welke Fabrijken of tot welk ander huishoudelijk
„ gebruik kan men op goede gronden beredeneren, dat de
„ Stoom op zich zelven met voordeel kan gebruikt wor-
„ den?"

XV. Daar alle de verſchillende vakken van de Natuurlijke Geſchiedenis ſedert een' geruimen tijd veel te uitgebreid zijn geworden, om zelfs één van de drie Natuurrijken, bij het hooger onderwijs aan Academien, in één Academiejaar geheel af te handelen, zoo wordt gevraagd: „ Hoe
„ behoort men aldaar dat onderwijs aan te leggen, om
„ daarvan bijzonderlijk datgene te kunnen verhandelen,
„ waarvan de kennis in het gemeene leven of in andere
„ opzigten het meest nuttig kan zijn?"

XVI. „ Wat moet men, op getrouwe ondervinding en
„ herhaalde waarnemingen, denken over den waren aard
„ der zoogenoemde kraamvrouwen-koortſen? Moet men
„ dezelve als eene eigenaardige ziekte, van dien toeſtand
„ afhankelijk, beſchouwen; of zijn zij ſlechts toevallig en
„ van onderſcheidene, van buiten aangebragte oorzaken
„ afkomstig? Kan de zwangerheid, en naderhand de ver-
„ losſing, tot het ontſtaan dezer ziekte, ook eene ge-
„ makkelijke aanleiding geven? Moet men eene, hetzij
„ ware, hetzij valſche ontſteking van het buikvlies, alleenlijk
„ als de naaste oorzaak dezer koortſen beſchouwen? Zou-
„ den ontſtekingen in de baarmoeder, in de darmen en
„ andere nabijgelegene ideelen daartoe niet eveneens
„ kunnen medewerken? Is het niet hoogst waarſchijnlijk,
„ dat het onderhouden en betamelijk bevorderen der buik-
„ ontlastingen, gedurende de laatſte maanden der zwan-
„ gerheid en in de eerſte dagen na de verlosſing, als eene
„ voorbehoedende geneeswijze, om dezen hoogst gevaar-
„ lij-

Digitized by Google

„ lijken ziekte-toeſtand in tijds af te weren, kan en moet be-
„ ſchouwd worden? Wat moet men, op pathologiſche en the-
„ oretiſche gronden, denken en beſluiten, omtrent de werking
„ van het verzoet-kwik, bij deze zoo belangrijke ziekte?"

De beantwoording moet niet in wijdloopige theoretiſche beſchouwing beſtaan, maar doelmatig geſchieden door, op eene oordeelkundige wijze, op te geven, en aan goede geneeskundige gronden te toetſen, wat men omtrent deze ziekte aan het bed van lijderesſen waargenomen en ondervonden heeft.

XVII. „ Sedert lang hebben ſommige geneeskundigen
„ gemeend, dat eenige huidziekten veroorzaakt worden
„ door kleine, voor het bloote oog onzigtbare, diertjes
„ onder de opperhuid (*epidermis*); terwijl anderen dit
„ thans voor zeer onwaarſchijnlijk houden. Men verlangt
„ dus te weten, op welke gronden het beſtaan van zoo-
„ danige diertjes onder de huid is vooronderſteld, of welke
„ waarnemingen daartoe hebben aanleiding gegeven? En
„ indien deze ſtelling eenigen grond heeft, welke aanleiding
„ kan zij dan geven ter verbetering der behandeling van eenige
„ huidziekten?"

XVIII. „ In hoeverre verſchilt de zoogenaamde *Hout-*
„ *azijn*, door overhaling uit hout verkregen, van den ge-
„ wonen wijn- en bierazijn, door gisting bereid? Kan de
„ eerstgemelde zooverre gezuiverd worden, dat dezelve
„ aan gewonen azijn gelijk, en tot hetzelfde gebruik ge-
„ ſchikt is: en in welke verhouding ſtaat de prijs van den
„ eenen tot den anderen? En welke is de beste wijze, om
„ den Hout-azijn tot het meest verſchillend gebruik ge-
„ ſchikt te maken?"

XIX. „ Welke voordeelen hebben de vorderingen der
„ natuurkundige wetenſchappen, vooral der Scheikunde,
„ ſedert de, door Lavoisier vooral, begonnen hervor-
„ ming van de laatstgenoemde, aan den beoefenenden Land-
„ bouw toegebragt? In hoeverre en waar zijn dezelve reeds
„ op de dadelijke uitoefening van dit bedrijf toegepast? En
„ welke dier vorderingen behooren al verder ter verbete-
„ ring van den Landbouw, bijzonderlijk hier te lande,
„ aanbevolen te worden?"

XX. „ Welke zijn de *Artſenijgewaſſen*, die hier te lande
„ in het groot, en voor den handel, in de vrije lucht,
„ met goed gevolg geteeld worden, en wat heeft de onder-
„ vinding tot hiertoe dienaangaande geleerd? In hoeverre
„ verſchillen de hier te lande geteelde Artſenijgewaſſen in
„ kracht en werking van dezelfde ſoorten, die elders, in
„ het wild groeijende, ingezameld worden? Welke gebrui-
„ kelijke Geneeskruiden, die tot hiertoe in dit land niet
„ geteeld worden, kunnen hier verder met voordeel in het
„ groot, in de open lucht, worden aangekweekt?"

XXI.

Digitized by Google

XXI. Daar sommige waarnemingen schijnen te leeren, dat het *kiemen* van oude zaden, of van zaden van vreemde gewassen, door bijvoeging van zuurstofhoudende zelfstandigheden kan bevorderd en opgewekt worden, terwijl zoodanige middelen door anderen vruchteloos zijn aangewend, zoo wordt gevraagd: „ Bestaan 'er, volgens wel bevestigde „ ondervindingen, middelen, welke met vrucht kunnen „ aangewend worden, om het kiemen van de zaden der „ gewassen te bevorderen? Zoo ja, welke zijn dezelve, en „ hoe moeten dezelve worden gebezigd? "

XXII. „ Welke is de tegenwoordige staat van kennis, „ aangaande de *beweging der sappen* in de gewassen? Welke „ zijn de waarnemingen en proeven, die omtrent de oorzaak „ dier beweging en de vaten of werktuigen, waarin dezelve „ geschiedt, eenig licht verspreiden? Wat is daaromtrent „ van hetgeen door de Natuurkundigen is geschreven voor „ wel bewezen, en op ondervinding steunende, wat daar- „ entegen voor slechts voorondersteld en niet bewezen aan- „ temerken? En wat kan uit deze meerdere kennis ten „ nutte van de cultuur der gewassen worden afgeleid? "

XXIII. „ Welke is de oorsprong en aard van het door „ Grew, Duhamel en anderen, zoogenaamde *Cambium* „ in de stammen der heester- en boomgewassen? Is het- „ zelve waarlijk, zoo als door vele Natuurkundigen voor- „ ondersteld wordt, eene eigenaardige, van de overige „ plantensappen verschillende zelfstandigheid, door welke „ alleen de nieuwe lagen van hout en bast worden voort- „ gebragt, of is hetzelve, zoo als anderen opgeven, eene „ reeds bewerktuigde, zich verder ontwikkelende zelfstan- „ digheid? Wat laat zich uit de nadere kennis dezer zelf- „ standigheid ten nutte der cultuur van boomgewassen „ afleiden? " (*)

XXIV. „ Wat is in het algemeen, doch vooral bij lucht- „ soorten, het verschil tusschen mechanische menging en „ chemische vereeniging, en hoe kan men met zekerheid „ weten, dat een zamenstel van twee of meer vaste lig- „ chamen, doch vooral van twee of meer luchtsoorten, „ al of niet uit eene scheikundige vereeniging bestaat? "

Men verlangt, dat men vooral op de Electrische verschijnselen, die bij de vereeniging plaats hebben, acht geve.

De navolgende vraag is voorgesteld, om

TE

(*) Men vindt de voornaamste gevoelens omtrent dit onderwerp bijeenverzameld in het werk van C. H. Schultz, *die Natur der lebendigen Pflanze*, 1 Theil, Berlin 1823, 8°, bl. 620, enz.

Digitized by Google

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARY 1828.

„ Waarin zijn de Noorder-nevels, die men langs het ge-
„ heele Hollandſche ſtrand, voornamelijk in het voorjaar,
„ waarneemt, en die op ſommige plaatſen *zeevlammen* ge-
„ naamd worden, onderſcheiden van andere nevels,
„ hoeverre verſpreiden zich dezelve gewoonlijk land-
„ waarts in? Welke is derzelver uitwerking op de ge-
„ zondheid van menſchen, dieren en planten? Welke
„ veranderingen hebben 'er, bij het ontſtaan dezer ne-
„ vels, in het luchtgeſtel plaats, met betrekking tot tem-
„ peratuur, barometriſche drukking, hygrometiſche toe-
„ ſtanden, electriciteit, enz.? Men verlangt, vooral, alle
„ de omſtandigheden, welke het ontſtaan van zeevlammen
„ voorafgaan, vergezellen en opvolgen, door naauwkeu-
„ rige waarnemingen met *de beſte inſtrumenten*, *gedurende*
„ *genoegzamen tijd*, bepaald te zien. Kan men, eindelijk,
„ zoowel uit deze waarnemingen, als uit andere reeds be-
„ kende natuurkundige wetten, tot den aard en de oorza-
„ ken van dit verſchijnſel beſluiten?"

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
24	29. 8	57	N. O.	meest betrokken, tusſchenb.
	29. 8½	70	N. N. O.	regen, 's namiddags met een
	29. 7½	58	N. O.	weinig donder
25	29. 7	62	O. N. O.	bew., regenbuijen, 's avonds
	29. 6½	65	O. Z. O.	helder
	29. 7½	57	Z. O.	
26	29. 8	61½	Z. Z. O.	
	29. 8½	68	† Z. t. O.	wolken, 's avonds helder.
	29. 9	60½	N. O.	
27	29 9½	62	O.	
	29. 9½	67	Z. O.	bewolkt.
	29. 9½	62	N. N. O.	
28	29. 9	66	N. O. t. N.	bewolkt, 's avonds regen, met
	29. 8	76	N. N. O.	een weinig donder.
	29 7	65½	N. t. O.	
29	29. 8½	62	W. Z. W.	
	29. 8	59	Z. W.	betrokken, 's avonds regen.
	29. 8½	56	W. Z. W.	
30	29. 9	60	W. Z. W.	voorm. betrokken, namiddag
	29. 9½	64	W. t. N.	bewolkt, tegen den avond
	30. 0	58	W.	zeedamp.

† 's namiddags west.

BE-

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

NIEUWE UITGAVE EN VERTALING VAN Reynke de Vos (1498) DOOR Mr. JACOBUS SCHELTEMA.

Berigt bekomen hebbende, dat aan de voorſtanders onzer Letterkunde eene *Inteekenlijst* wordt aangeboden, op eene *Nieuwe Uitgave van den beroemden Roman* REYNTJE DE VOS, en wel *naar de originele Nederduitſche*, 4o. uitgave, van Gouda bij Geerhard Leeu 1479, enz. vind ik mij verpligt, die voorſtanders onzer Letterkunde te verwittigen, dat ik ter perſe heb gelegd, en nog in den loop van dezen jare hoop te verzenden, eene Nieuwe Uitgaaf van denzelfden Roman of liever van het *Dichtſtuk* weinige jaren later verſchenen, en wel met den titel: HENDRIKS VAN ALKMAAR, REINKE DE VOS (1498) *uitgegeven en vertaald* door Mr. JACOBUS SCHELTEMA.

Dit Dichtſtuk in het Neder-Saxisch, of liever in het Plat-Duitsch, met een Vriesch dialect vervaardigd, bevat bij de zevenduizend regels, en hierbij is de *Oudere Roman*, van welken 'er reeds *twee* vertalingen in het Nederduitsch waren verſchenen te Gouda in 1479, en te Delft in 1485, niet alleen geestig berijmd, maar ook zeer aanzienlijk *uitgebreid*, *vermeerderd* en *verbeterd*.

Deze *latere bewerking* is, zonder nu van de uitgaven, door BAUMAN, verſcheidene *ongenoemden*, en F. H. VON HAKMAN, te ſpreken, door de uitgaven van GOTTSCHEDE, van VOSS en BREDOW en van SCHELLER, door de *Vertalingen* van H. SCEPERUS in het Latijn, en van GOTTSCHEDE GÖTHE en SOLTAU in het Hoogduitsch, en door de berigten deswege, van HEINECCIUS, HERDER, DREIER, FLÖGER, EICHHORN, JÖRDENS BOUTERWEK, en *zeer vele* andere Duitſche geleerden algemeen hoogelijk beroemd geworden.

En van deze keurige bewerking door een' geboren Nederlander is nimmer eene uitgave of vertaling in de *Nederlanden* gegeven, en zelfs beſtaat 'er aangaande den Dichter, die zich zeer verdienſtelijk heeft gemaakt door de bevordering van het genoegen en het licht onder zijne tijdgenooten en nakomelingen, ja zelfs *tot voorbereiding der Kerk-Hervorming*, bijna bij niemand onzer Schrijvers, over en voor onze Letterkundige Geſchiedenis, eenig het minſte berigt.

De

De Heer SCHELTEMA heeft tot eene *geheele* uitgaaf en bewerking van dit Dichtſtuk beſloten, toen hij, na het voordragen der toegejuichte *Verhandeling over den Reynke de Vos van* HENDRIK VAN ALKMAAR (1498) bij de openbare zitting der Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden, zulke berigten, bij onze oudere Geſchiedſchrijvers, aangaande den dichter vond, waardoor hij meent, deszelfs lot en leven en met name deszelfs roeping voor het Hof van den Hertog van *Lotharingen*, genoegzaam te kunnen ophelderen, en vooral ook, nadat hij in de *Voorrede* der laatſte uitgave van dit Dichtſtuk door SCHELLER in 1825 heeft gezien, dat deze geleerde de *onverſchilligheid* of liever de *verwaarloozing* der nagedachtenis van HENDRIK VAN ALKMAAR bij de Nederlanders, als een bewijs bijbrengt, voor de gegrondheid der ſtelling, voorheen met veel drifts door ſommige Duitſche geleerden na MORHOFF ſtaande gehouden: „ dat namelijk NICOLAAS BAUMAN van Jever, „ de maker is van het Dichtſtuk; dat HENDRIK VAN ALK„ MAAR nooit heeft beſtaan, en dat deze naam derhalve als „ verſierd moet worden aangemerkt."

De Schrijver heeft het best geoordeeld zich *alleen* tot dit Dichtſtuk bepalen. Hij zal zich derhalve niet in eenig opzettelijk onderzoek over de *vroegere* of andere *Renards*, *Reynaarden* of *Reynekes* opzettelijk inlaten. Hij zal de *verzen van* VAN ALKMAAR naar den besten afdruk van het eenig beſtaande exemplaar van den druk van 1498, hetwelk in de Bibliotheek te *Wolfenbuttel* bewaard wordt, *vergezeld* van eene getrouwe Vertaling daar tegen over, *voorafgegaan* van éene Verhandeling over den Dichter, over de waarde van het werk en de Bibliographiſche Geſchiedenis van hetzelve, en *gevolgd* van eenige aanteekeningen tot inlichting.

* * *

De Uitgever ſtelt er eere in, om dit gemis voor *onze* Letterkunde te helpen vergoeden, en hij zal niets tot de goede uitvoering dezer onderneming ſparen. Hij heeft het werk dadelijk zonder inteekening ter perſe gelegd, en houdt zich verzekerd van eene genoegzame deelneming, en dat deze *nieuwe* poging van den ijverigen en Vaderlandlievenden Schrijver, met zulk een welgevallen zal worden ontvangen, dat de Duitſchers ons niet meer over de veronachtzaming der gedachtenis aan onzen verdienſtelijken Landgenoot HENDRIK VAN ALKMAAR, op wiens werk zij zich verheffen, zullen kunnen beſchuldigen.

VINCENT LOOSJES.

Haarlem, den 31 Mei 1826.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 24. *Vrijdag den 9den Junij.*

BERIGTEN.

LONDEN. In den beginne dezes jaars is hier de Heer L. MURRAY in den gevorderden ouderdom van 81 jaren overleden. In Penſylvanie geboren, werd hij te New-York opgevoed en zette zich in 1784, ten behoeve zijner gezondheid, in Engeland neder. Hij heeft verſcheiden werken over de opvoeding en zedekunde in het licht gegeven, maar zich vooral beroemd gemaakt door zijne Engelſche Spraakkunst, welke zoo binnen- als buiten 's lands voor de beste van dit tijdperk gehouden wordt. Hij behoorde tot de broederſchap der Kwakers, en had door zijne goedheid en weldadigheid de achting en genegenheid zijner medeburgers verworven.

——— Men verzekert, dat Kapitein KING, onlangs teruggekomen van een' togt rondom Nieuw-Holland, op het punt is, van onder zeil te gaan, ter volbrenging van een' anderen togt, die vijf jaren zal duren. Eerst is het plan, dat hij de kusten van Zuid-Amerika, van Rio de la Plata tot aan Kaap

Digitized by Google

Hoorn herkenne, en beproeve, om gemeenſchap te openen met de inboorlingen van dit uitgeſtrekte ſchiereiland, dat tot hiertoe zoo weinig bekend is gebleven. De nieuwe reis van Kapitein WEDDELL (*), ſchijnt de aandacht van ons Gouvernement tot de Landen naar de Zuidpool te hebben getrokken, en hetzelve overgehaald, om dezen nieuwen togt te verordenen, welke een gedeelte ſchijnt uit te maken van een algemeen ſtelſel van onderzoek, dat weldra zal ten uitvoer gebragt worden en tot voorwerp hebben het opnemen van het Zuidelijk gedeelte van onzen Aardbol, dat tot hier, zoo weinig onderzocht als bekend is. Men meent, dat de reis van Kapitein BYRON met hetzelfde oogmerk gedaan is. Wenſchelijk ware het, dat ook de bekwame Kapitein WEDDELL bij deze groote onderneming gebruikt worde. Men heeft reden van zich te verwonderen, dat, terwijl 'er zoovele togten naar de Noordpool in de laatſte jaren zijn ondernomen, ſinds COOK, de ſtreken der Zuidpool ſchier niet bezocht werden. Intuſſchen kent men de laatſte zeer onvolkomen, en van reizen derwaarts ondernomen, mag men, zoo voor de Aardrijkskennis als Handel, belangrijke voordeelen verwachten.

(*) Van dezen Kapitein hebben de Engelſche Dagbladen berigt, indien ons geheugen ons niet bedriegt, dat hij met twee vaartuigen tot 74° 25′ Z. Br. (dus 3° verder dan COOK) aan gene zijde van den Zuidelijken poolkring is doorgedrongen. Hijvond aldaar de zee van ijs geheel vrij en had zonder hinderpalen zijne vaart tot aan de Zuidpool kunnen voortzetten. Hij zag in de verte geene ijsvelden, maar veel walvisſchen. De meridiaan liep tusſchen de Sandwich-eilanden en Shetland-eilanden door; de afwijking der magneetnaald was buitengewoon en niet volgens tot hier geldende wetten van declinatie te verklaren.

Red.

PRO-

Digitized by Google

PROGRAMMA

VAN DE HOLLANDSCHE

MAATSCHAPPIJ DER WETENSCHAPPEN

TE HAARLEM.

Voor het Jaar 1826.

(Vervolg en Slot van bladz. 366.)

II. LETTER- EN OUDHEIDKUNDIGE WETENSCHAPPEN.

De Maatschappij heeft op de navolgende vraag een antwoord in het Fransch ontvangen, geteekend: *Ce n'est pas une population etc.*

I. Daar het bekend is, dat de oude volken, door het afzenden van volkplantingen, niet alleen dikwijls zich van eene overtollige en hinderlijke volksmenigte ontsloegen, maar ook in het vervolg andere en duurzame voordeelen bereikten, zoo vraagt de Maatschappij: „ In hoeverre „ kan dit voorbeeld der Ouden thans nog met vrucht „ worden nagevolgd, en wat verdient in hetzelve meest „ opgemerkt en op onzen tijd toegepast te worden, zoo- „ wel wat betreft het afzenden der volkplantingen, als „ het onderhouden van betrekking met dezelve? Zijn 'er „ voorts, hetgeen in de eerste plaats behoort wel gekend „ te worden, nogtans zoodanige bekende doch min be- „ woonde landstreken te verkrijgen, en met veiligheid te „ behouden, welke, hetzij door hare vruchtbaarheid of „ voortbrengselen, of op eenige andere wijze, middelen „ van bestaan aan volkplantingen verschaffen kunnen? zoo „ ja: wat weet men 'er van door berigten, waarop men vol- „ komen vertrouwen kan? En indien er zoodanige voor „ volkplantingen wel geschikte landstreken nog thans te „ verkrijgen zijn, hoe zoude men het in dezen staat kun- „ nen aanleggen, om daarvan gebruik te maken voor de „ werkeloze behoeftigen, die hier hun bestaan niet mog- „ ten kunnen vinden?" — Dit stuk bevond men slechts gedeeltelijk ter beantwoording der vrage te zijn ingerigt, en dus ter bekrooning niet te kunnen in aanmerking genomen worden.

De Maatschappij geen antwoord ontvangen hebbende op de navolgende vraag, herhaalt dezelve, om

Digitized by Google

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1828.

II. „ Welke gebeurtenisſen hebben, zoo in de middel-
„ eeuwen als latere tijden, bijzonder aanleiding gegeven,
„ dat nuttige boom- en veldgewasſen uit andere wereld-
„ deelen in Europa zijn overgebragt, en aldaar zijn aan-
„ gekweekt geworden?"

En herinnert in een vorig jaar de volgende vraag te hebben herhaald, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

„ Hoe behoort eene pragmatiſche geſchiedenis, ten aan-
„ zien van den vorm, te worden ingerigt, ten einde zij
„ niet het voorkomen eener wijsgeerige of ſtaatkundige
„ Verhandeling, maar het eigenaardige van een geſchied-
„ verhaal behoude?"

Verleden jaar heeft de Maatſchappij nog goedgevonden de volgende vraag voor te ſtellen, om

TE BEANTWOORDEN VOOR 1 JANUARIJ 1827.

Daar het ontegenzeggelijk is, dat de koophandel hier te Lande, over welks verval men in de laatſte helft der voorgaande eeuw reeds klaagde, voornamelijk ſedert dien tijd zeer ſterk is afgenomen; en dat de hoop op deszelfs herſtel, welke men, bij den algemeenen vrede in Europa, had opgevat, nog geenszins is vervuld geworden: daar het intusſchen ten dezen van groot belang ſchijnt de oorzaken van dat verval wel te kennen, en te weten, of en welke middelen van herſtel 'er nog zouden mogen overblijven, ten einde, aan den eenen kant, zich niet door nuttelooze terugzage op het voormalige te laten ontmoedigen, en, aan den anderen, die wegen met ijver en beleid te kunnen inſlaan, welke als nog zullen blijken te beſtaan, of nieuwelings te zijn geopend; zoo vraagt de Maatſchappij:

„ Welke zijn de ware oorzaken van het verval des Ne-
„ derlandſchen handels?" Zijn dezelve, in het algemeen,
„ van dien aard, dat zij kunnen worden beſchouwd, als
„ door eigen toedoen, hoedanig dan ook, te zijn voort-
„ gebragt, en diensvolgens, door eigene kracht en beter
„ inzien, te kunnen worden uit den weg geruimd? Of
„ moeten dezelve hoofdzakelijk worden gezocht in den
„ veranderden ſtand van zaken, welke ten gevolge van de
„ allengskens meer verſpreide civiliſatie, en voornamelijk
„ door de algemeene en langdurige oorlogen, met den
„ aankleve van dien, bij de meeste volken is te weeg
„ gebragt? en zoo ja: welk gedeelte des voormaligen
„ algemeenen handels mag men diensvolgens, voor het te-
„ genwoordige, voor ons als geheel of gedeeltelijk verloren
„ beſchouwen; en wat blijft ons daarentegen, in den te-
„ genwoordigen ſtand der bekende wereld, over, hetgeen
„ aan de zoo te regt geroemde nijverheid en ondernemenden

geest

Digitized by Google

„ geest der Nederlanders eene gegronde hoop tot herstel of „ uitbreiding des handels alsnog kan aanbieden?"

Het zal der Maatschappij aangenaam zijn, wanneer de Schrijvers hunne antwoorden, zoo veel mogelijk is, bekorten, door alles daarvan af te laten, hetwelk niet volstrekt tot de hoofdzaak, die zij vraagt, behoort; zij verlangt in alles, wat men haar aanbiedt, duidelijkheid, met kortheid gepaard, en het welbewezene, van het op losse gronden gestelde, juist onderscheiden te zien. — Wijders wordt herinnerd, dat volgens het besluit der Directeuren, geen antwoord ter beoordeeling zal worden aangenomen, hetwelk blijkt door de eigen hand des Schrijvers gesteld te zijn, en zelfs zal eene toegewezene Medaille niet kunnen worden afgegeven, wanneer na de toewijzing de hand des Schrijvers in het bekroonde stuk duidelijk erkend wordt, alsmede dat geene Verhandeling, welke grootendeels tot eene voorlezing gediend heeft, ter beoordeeling bij de Maatschappij kan aangenomen worden, en dat, wanneer men dit van een reeds gunstig beoordeeld stuk mogt ontdekken, alsdan het daaromtrent genomen besluit zoude vervallen.

Het staat ook aan elk Lid vrij, naar den prijs te dingen, onder voorwaarde, dat zijne Verhandeling, gelijk ook het billet, met de letter L. geteekend zij.

De *antwoorden* moeten duidelijk geschreven, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, in het *Nederduitsch*, *Fransch*, *Latijn*, *Engelsch* of *Hoogduitsch*, (doch met geene Hoogduitsche letter) FRANCO gezonden worden aan M. van Marum, Secretaris dezer Maatschappij.

De eereprijs der Maatschappij voor het voldoend antwoord, op elk van hare vragen, is een *Gouden Medaille*, op den gewonen stempel der Maatschappij geslagen, met den naam van den Schrijver en het jaartal op den rand, of *Honderd Vijftig guldens*, ter keuze van den Schrijver, en nog daarenboven, volgens het besluit van Directeuren, bij het Programma van 1821 bekend gemaakt, eene premie van *Honderd vijftig guldens*. — Het zal dengenen, die den prijs behalen zal, of een *accessit* zal bekomen, niet vrijstaan zijne Verhandeling, welke bekroond is, hetzij apart of bij eenig werk, te doen drukken, zonder de uitdrukkelijke toestemming van deze Maatschappij daartoe te hebben gekregen.

Tot DIRECTEUREN zijn verkozen:

Mr A. A. Stratenus, *Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Staatsraad in buitengewonen dienst, Administrateur voor de Nationale Nijverheid, in 's Gravenhage.*

Digitized by Google

Mr. D. J. van Ewyck, *Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, Adminiſtrateur voor het Onderwijs, de Kunſten en Wetenſchappen, in 's Gravenhage.*

Mr. D. van Poelien, *Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, Lid van de Staten van Holland, Burgemeester te Dordrecht.*

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

TOONEELDICHTKUNDE. *Filips van Egmond*, Treurſpel, door HENDRIK HARMEN KLYN. Amſterdam, bij J. van der Heij en Zoon, 1826. VIII. en 119 bladz. 8°.

De geëerde Dichter van den Montigny en van zoovele andere Gezangen, welke hem, onder de Nederlandſche Dichters van onzen tijd, eene onderſcheidende plaats hebben verworven, heeft in de overrompeling van Brusſel, den 4den Junij 1579, door Filips van Egmond, den oudſten zoon van dien edelen verdediger van regt en vrijheid, die, op last van Alva, te Brusſel werd onthalsd, eene geſchikte ſtof gevonden tot het zamenſtellen van een echt Nederlandsch Treurſpel.

De zaak zelve is bij Hooft, van Meteren, Wagenaar enz. verhaald. Omtrent hetgeen de Dichter bij het bewerken van die ſtof aan de Geſchiedenis heeft toegevoegd, verklaart hij zich in de Voorrede, mede op gezag van Bilderdijk, eenen zeker in dit opzigt allezins bevoegden regter.

Het Dichtſtuk heeft Rec. met het meeste genoegen gelezen. Edelaardig is het karakter van Sabina, moeder van den zwakken, ſteeds weifelachtigen Filips van Egmond. Doch leed doet het, dezen, als den zoon van eenen man, wien wij in onze Vaderlandſche Geſchiedenis hoog vereeren, zoo laf, zoo nietswaardig, zoo ontbloot van alle inwendige kracht te zien voorgeſteld. Geene de minſte achting kan men voor hem voeden. Hij is zwak als een kind, en verandert in den loop van het ſtuk zelve nog tweemalen van beſluit, naarmate hij, of door zijne moeder of door Parma zich laat ompraten. In het 5de Tooneel van het 4de Bedrijf ſpreekt zijne moeder hem van beginſelen, die hij zou hebben te volgen, doch hij valt in:

„ Be-

Digitized by Google

„ Beginsten onzer daân?
Wie kan den blik zoo diep in eigen' boezem ſlaan?"

Neen zeker, dat hij het niet konde, daarover zal zich niemand verwonderen.

De uitroep van Sabina, bl. 11.

„ Mijn Zoon? mijn Egmond? hij? neen enz.

moet wel uitgeſproken een levendig effect op het tooneel veroorzaken.

De verſchillende ſtaatkundige gevoelens van Farneſe en de Staatsgezinden, worden door den Dichter met warmte afgeſchilderd. Een Parma mogt uitroepen, bl. 50:

„ De Staatkunde is die kracht, die zich in neevlen hult,
Die in 't verborgen werkt, en zóó haar taak vervult;
Zij vleit het argloos volk, ja blijft het burgers noemen;
De ſcherpſte geeſelroe omkranst haar hand met bloemen."

De zoon van een' Egmond mogt beweren bl. 34:

„ Het onvervreemdbaar regt des Konings ſtamt van God,
't Is heiligſchennis wie met zijn bevelen ſpot;
Wat toch zijn wetten? niet dan telgen van zijn willen;
Zijn gunst kan geven of hernemen; dat bedillen
Van 't geen zijn goedheid ſchenkt, is niets dan hoog verraad,
En ondermijnt de rust en 't heil van kerk en ſtaat."

de edele Biſchop daarentegen, die den Grave van Egmond in zijne laatſte oogenblikken had bijgeſtaan, verwijst hen, die aan hunne zaak, welke die is van regt en vrijheid, wanhopen bl. 19 tot eene hoogere magt,

——— „ die rijken ſloopt of uit het ſtof verheft,
En met haar donder elk' vermeenden dwingland treft;
Zij doet ſomtijds 't geweld, hoe ſnood ook, triumferen,
Om, wat tirannen zijn, der ſlaafzieke aard' te leeren;
Doch als ze ontzagglijk komt, en opdaagt in 't gerigt,
Wat wordt van 't misdrijf voor haar heilig aangezigt?"

Met kracht en waardigheid verdedigt de edele levensgezellinne ven den braven Egmond de regtmatigheid van den opſtand der Nederlanders tegen hunnen Spaanſchen Opperheer

„ Flips heeft zijn' eed op wet en handvest, driest geſchonden;
Wat rest ons, zoo een vorst, niet is aan d'eed gebonden?

Bl. 35 en volg. Dat geene toomelooze, maar eene door

Digitized by Google

regt en pligt gematigde vrijheidszucht tot dien opſtand aanſpoorde, drukt dezelfde op bl. 33 op deze wijze zeer gelukkig uit:

„ Neen, 't is geen eerloos rot, dat ſlechts verdelging zoekt,
Geen drom van muiters, die hier Flips als dwingland vloekt.
'K veracht nog meer dan gij, het razen dier ontzinden,
Die met hun vrijheidswoede één argloos volk verblinden;
Die 't zweepen naar 't verderf, het tasten doen naar ſchijn:
En, vloekende elk dran, zelf aartstirannen zijn.
Maar 'k buig mij dankend voor die wettige Opperheeren,
Die, weldoende als een God, en Volk en Staat regeren."

De medegedeelde plaatſen kunnen tot proeven dienen van des Dichters talent, ook hier weder ten toon geſpreid.

Eene ſtof, behoorende tot het tijdſtip van den heldhaftigen ſtrijd onzer voorouders voor vrijheid en regt tegen ſlaafſche dwingelandij moet noodwendig den Nederlander ſteeds de grootſte belangſtelling inboezemen. Wij vinden de keuze van zoodanige ſtof, als de onderhavige, ook thans bijzonder gelukkig. Het waren toen nog alle de Nederlandſche gewesten te zamen, die hunne regten manmoedig verdedigden. Er was nog geen onderſcheid tusſchen Noord en Zuid. De eerſte pogingen tot handhaving van regt en vrijheid kwamen uit het Zuiden, en waren later niet juist die Gewesten, waarin het eerst de zaak des Vaderlands met de meeste warmte was ter harte genomen, in hunnen ijver verflaauwd, welligt hadden toen reeds, zoo als nu, de gezamenlijke Nederlanden één eenigen ſtaat uitgemaakt. Het is verre van ongepast, thans onze Zuid-Nederlandſche broeders tot die tijden terug te brengen, waarop wij in doel en handelen één waren. Zeker kan de herinnering daaraan niet dan eenen gunſtigen invloed hebben op onze tegenwoordige ſtaatsgeſteldheid. En terwijl toch reeds in die ſtreken Tooneelſtukken in onze moedertaal met graagte ontvangen en met goedkeuring worden opgevoerd, zoo durven wij ons voorſpellen, dat ook deze overrompeling van Brusſel aldaar met belangſtelling zal worden ontvangen, en daardoor zal kunnen medewerken, tot meerdere veſtiging en verbreiding onzer ſchoone moedertaal.

Wij willen niet den ſchijn hebben, als of wij een zoo verdienſtelijk ſtuk, als het aangekondigde, door vitterijen wilden ontſieren. Dat intusſchen alle regels even gelukkig zouden zijn uitgevallen, is onmogelijk. Bl. 23, regel 13. „ Den roem *mijns Stamhuis* ", is zeker buitengemeen ſtroef. Eene bewoording, als *mijns huis*, moest vermeden worden. Bl. 102, regel 19 en 20 lezen wij:

„ Maar

Digitized by Google

„Maar als wij fel gedrukt, in diepen rouw bedolven",
Geslingerd worden, als het slingren van de golven,"

Dit is niet juist. De golven worden geslingerd, of nog liever de schepen *door* de golven, maar het slingeren der golven wordt niet geslingerd.

De geachte Dichter zij, omtrent hetgeen hij op het eind der Voorrede zegt, gerust. Zijn arbeid wordt met goedkeuring gewis algemeen ontvangen. Doch de uitgever behoorde niet toe te laten, dat tot het drukken van een werk van smaak, als dit is, hetwelk op schrijfpapier gedrukt en gecartonneerd wordt uitgegeven, eene oude reeds zeer afgesleten letter wordt gebruikt.

B.

KUNSTEN.

BRUSSEL *den 20sten April.* De Raad van Bestuur van de Koninklijke Maatschappij der Schoone Kunsten, het ten opzigte der vorige Prijsuitloving aangenomene stelsel opvolgende, laat al wederom ter keuze der Kunstenaars de te behandelen onderwerpen ter mededinging in de onderscheidene kunstvakken, met uitzondering van dat der Bouwkunst, en looft ten gevolge de hierna staande prijzen uit, onder voorwaarden als volgt:

SCHILDERKUNST.

I. *Geschiedenis.* A. De schilderij zal niet minder dan drie beelden mogen bevatten, levensgroot en ten halve lijve. De afmetingen zullen niet mogen te boven gaan éene el 45 duim op éene el 13, Nederlandsche maat, binnen de lijst; wordende aan het goedvinden des kunstenaars overgelaten, de grootste dezer afmetingen op de hoogte of wel op de breedte te nemen. De prijs is een eerepenning en 800 guldens.

B. Een gelijke prijs zal worden toegewezen aan het best gekeurde schilderstuk in hetzelfde vak, waarop de beelden, ten minste drie in getal, geheel en ter halve levensgrootte of zelfs iets minder, mits niet beneden de 65 duim. Hoogte en breedte der schilderij als voren.

II. *Huiselijke Verkeering.* De beelden behooren ten minste de grootte van 25 duim te hebben; die der schilderij wordt bepaald tot 48 op 65. De prijs is een eerepenning en 500 guldens.

Digitized by Google

III. *Landſchap.* De afmetingen der ſchilderij worden bepaald tot 65 duim op 81, zullende de ſtoffering met menſchenbeelden of met beesten als noodzakelijk vereiſchte worden beſchouwd. De prijs is een eerepenning en 500 guldens.

BEELDHOUWKUNST.

De Kunſtenaars zullen ter mededinging mogen aanbieden hetzij eene groep of een ſtandbeeld, zullende deze werken naar verkiezing, van ſteen, gips of gebakken aarde kunnen zijn. De afmeting wordt bepaald tot 81 duim, als *minimum*. De prijs is een eerepenning en 400 guldens.

BOUWKUNST.

Een Gebouw ter bewaring van 's Lands Archieven. Hetzelve, benevens ſchrijfvertrekken, woningen voor den Archivarius en deszelfs Adjunct, alsmede voor den opzigter des gebouws, zal vrij en op zich zelf behooren te ſtaan, op een' afgezonderden grond, wiens oppervlakte aan het oordeel des kunſtenaars wordt overgelaten. Geen hout- of timmerwerk zal ter bouwing mogen gebezigd worden.

Tot het verlangde ontwerp behoort: grondteekening, opſtand, één of twee hoofddoorſneden, benevens eenige doelmatige bouwkundige bijzonderheden, alsmede de noodige inlichtingen nopens den aard der in vervanging des houts te bezigen bouwſtoffen.

Teekening en raam te zamen zullen niet boven één el in het vierkant mogen bevatten.

De prijs is een eerepenning, benevens eene erkentenis ten bedrage van *f* 200.

TEEKENKUNST.

Eene zamengeſtelde Kunst-teekening in zwart krijt of ook in krijt van twee kleuren, waarvan de afmetingen zullen moeten bedragen 48 duim op 65. De prijs is een eerepenning en eene erkentenis van 100 guld.

GRAVEERKUNST.

Een eerepenning wordt uitgeloofd voor de beste afdrukken, welke zullen inkomen, in elk der vier vakken, als: geſnedene plaat, geëtſte plaat, fijne ſteendrukken en penningſlag.

De uitkiving dezer eerepenningen en premien geſchiedt op dezelfde voorwaarden als in den jare 1823,

1823, (*) zijnde de tijd van inzending bepaald op 20 April 1827. aan het Muſeum te Bruſſel.

Tevens heeft de Raad van Beſtuur dezer Maatſchappij weder beſloten tot het houden eener Tentoonſtelling van Schilder-, Beeldhouw-, Bouw-, Teeken- en Graveerwerken, in den jare 1827, waaromtrent de bepalingen volkomen eensluidende zijn, met die voor de Expoſitie, in 1824 (†) gehouden, zijnde als nu de tijd ter vrachtvrije inzending van de Kunstwerken voorgeſchreven op den 26ſten April 1827 bepaald, terwijl de Tentoonſtelling zal geopend worden op een nader vast te ſtellen tijdſtip in de eerſte veertien dagen der maand Mei van den jare 1827.

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Honorarium der Werken van LORD BYRON.

Volgens opgaven, aan welker echtheid men geene reden heeft, om te twijfelen, zijn door den Boekhandelaar Murray aan den beroemden dichter Lord Byron betaald, voor de handſchriften zijner werken, de achter elk geplaatſte ſommen.

	Guldens.	
Childe Harold, eerſte en tweede Zang.	6,500	
—— —— derde Zang	17,000	46,200
—— —— vierde Zang . . .	22,700	
Giaour	5,600	
De Bruid van Abydos	5,600	
De Zeeroover	5,600	
Lara	8,000	
Het beleg van Corinthe	5,600	
Parisina	5,600	
De klagten van Taſſo	3,400	
Manfred	3,400	
Beppo	5,600	
Don Juan, eerſte en tweede Zang . .	16,500	
—— —— derde, vierde en vijfde Zang	16,500	33,000
Transp. *f* 187,600		De

(*) Zie dezelve *Algem. Konst- en Letterb.* voor 1823. D. I. bl. 347.

(†) Zie dezelve *Algem. Konst- en Letterbode* 1823 Dl. I. bl. 62.

Digitized by Google

Transp.	127,600
De Doge van Venetie	11,900
Sardanapalus Cain en Foscari . . .	11,900
Mazeppa	5,600
Chillon	5,600
Mengeldichten	4,900
	167,500 Guldens.

Het is een even vreemd verſchijnſel, dat zulk een aanzienlijk perſonaadje met zijne dichtvruchten dermate woekerde, als dat hij omtrent 170,000 Guldens van zijne gedichten maken kon in een land, dat door het Zuiden van Europa als niet zeer poëtisch beſchouwd wordt: terwijl men intusſchen vrij mag gelooven, dat aan alle de verzen, gedurende eene ganſchen menſchen-leeftijd in Italie gemaakt, niet dergelijke belooning te beurt viel.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. Met de onderſtaande korte berigten, ons medegedeeld, vertrouwen wij onzen lezers geene ondienst te doen; te meer, daar bij de uitlandſche de bron telkens wordt aangewezen, waaruit zij geput zijn, en de meeste daar meer ontwikkeld kunnen gevonden worden; wij noodigen den inzender uit, met zulke korte aanteekeningen voorttegaan, en die ons achtervolgens toetezenden.

* * * * *

In Engeland worden thans met het beste gevolg platen van gegoten ſtaal door de eerſte graveurs, zonder verdere ontkoling (decarboniſering) gebruikt; zij laten zich gemakkelijker etſen, en geven oneindig meer afdrukken, dan de tot dus verre in gebruikt zijnde platen.

(Zie Gill's *Technical Repoſitory* December 1825 p. 363.)

Voor Mineralogen en Juweliers, is zeer belangrijk het werk van den Heer Hammer, *Ramyne delle opere che trattano della letteratura Orientale publicate in Europa dall' anno* 1816 *al* 1820.

(Zie *Bibliotheca Italiana* November 1825 pag. 223.)

De Abdij St. Lambert bij Luik, wordt in eene zeer groote Kristal- en Glasfabrijk herſchapen, welke over de 1000 werklieden bezig houden zal.

De

Digitized by Google

De Heer Gray, ſchrijver over het fabriceren van valſche Pareleu berigt ons, dat 'er in eene verzameling van een Heelkundig Gezelſchap eenige parelen in de *Barbula plicata* uit China gevonden zijn, dewelke door middel van een zilver draadje in de ſchulp, en tuſchen den mantel derzelve zijn vastgemaakt. — De parelen waren zeer ſchoon.

(Zie *Annals of Philoſophy* 1825 pag. 389.)

Uit Siam wordt thans eene ſoort van Geelhout uitgevoerd, hetwelk men voor *Morus tinctoria* houdt, en hetwelk eene veel ſchoonere en vastere kleur oplevert, dan het Geelhout van Cuba en Brazilie. — De Siamezen en Chinezen noemen het *Kaleh*, en de Maleijers Kadarang, op de Londenſche markt is het voor 10 a 12 Pond. ſterl. de 100 pd. verkocht.

(Zie *Singapore Chron.* 3 Febr. 1825. *Aſiat. Journ.* Sept. 1825 *Bulletin Univ. Techmol.* October 1825.)

In het verledene jaar brandde in eene Engelſche Fabrijk de ſchoorſteen, door welken eene ſtoommachine haren rook loosde; een der werklieden leidde den waterdamp in den ſchoorſteen, en bluschte zoo doende den brand oogenblikkelijk. (Zie *Mercure Technologique* no. 70 pag. 110.)
Het ware te wenſchen, dat tot dit doel bij iedere ſtoommachine eene buis, met eene kraan aangebragt werd!

De Heer le Brun te Lyon, heeft eene uitvinding gedaan, welke het Weefgetouw voor zijdene ſtoffen volmaakt; door deze vinding, welke het werk ook nog vereenvoudigt, kan één man 5 ſtukken te gelijk maken; — de Heer Jacquart, de alom beroemd bekende verbeteraar der Weverij, heeft deze vinding te gelijk met andere daartoe benoemde Commisſien onderzocht, en voortreffelijk bevonden.

(*Courier Francais*, en *London Journal of Arts.* December 1825 pag. 322.)

H. M. E. C. v. B.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

Heerenveen. In den ochtend van den 29ſten Mei l. l., omſtreeks zeven uren, viel 'er onder de gewone verſchijnſels

ſels van onweder, plotſeling een zware regen met groote en menigvuldige droppels, vooral in de omſtreken van Beesterzwaag, Lippenhuizen en elders, zoo ook hier, doch niet algemeen. De ſchamele gemeente in eerstgemelde plaats het water van hunne lage daken in tobben naar gewoonte opvangende, ontdekte ſpoedig iets buitengewoons in hetzelve en hierdoor ontſteld, liet ieder dit water door de riolen weêr afloopen. Het water namelijk was troebel, en bedekte zich weldra bij groote ophooping en eenige rust met een geel poeder of ſtof, eenigzins naar lichte zwavel gelijkende. De Heer van Boelens, Preſident van de Regtbank, te Heerenveen, en Lid van de Commisſie van Landbouw, zag onder Olterterp, hetzelfde verſchijnſel en vond eene zoo groote hoeveelheid van die ſtof door den zuidelijk-waaijenden wind zamengedrongen in een ſloot aldaar, dat hij hetzelve konde opviſchen. Het voornaamſte gedeelte dezer ſtoffe, zeker van Meteoriſchen oorſprong, is door de zorg van genoemden Heer en van Doctor van de Moer, alhier, aan den Hoogleeraar C. Mulder, te Franeker, tot Natuur- en Scheikundig onderzoek toegezonden. De geur des waters is zwavelleverachtig.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Mei.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
31	29. 8¼	63	N. N. O.	's morgens damp., verder bewolkt, 's avonds betrokken.
	29. 8½	70½	O. N. O.	
	29. 9	60	N. O.	
umij. 1	29. 9	62	N. O. t. N.	voormiddag bewolkt, verder betr., regen, met een weinig donder.
	29. 9	73	N. O.	
	29. 9	60.	N. N. O.	
2	29. 9	64	O. N. O.	bewolkt.
	29. 9	73	N. O. t. O.	
	29. 9	62	N. O.	
3	30 0	60	N.	bewolkt, windrig.
	30. 0¼	64	N. N. W.	
	30. 1½	53	N. W. t. N.	
4	30. 2	58	W.	voormiddag omtrent helder, namiddag bewolkt, 's avonds betrokken.
	30. 2¼	65	W. t. Z.	
	30 2	58½	W. Z. W.	
5	30. 2¼	60	N.	wolken, meest helder.
	30. 3	67	N. N. O.	
	30. 3¼	52	N.	
6	30. 3	59	N. t. W.	betrokken, tusſchenbeide regenachtig, 's avonds harde regen.
	30. 2	63	N. N. W.	
	30. 2	54	W. N. W.	

BE-

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

UITGAVE EN VERTALING DER Reynke de Fos VAN HENRIK VAN ALKMAR 1498,

DOOR Mr. JACOBUS SCHELTEMA.

Berigt bekomen hebbende, dat aan de voorſtanders onzer Letterkunde eene *Inteekenlijst* wordt aangeboden, op eene *Nieuwe Uitgave van den beroemden Roman* REYNTJE DE VOS, en wel *naar de originele Nederduitſche*, 4°. uitgave, van Gouda bij Geerhard Leeu 1479, enz. vind ik mij verpligt, die voorſtanders onzer Letterkunde te verwittigen, dat ik ter perſe heb gelegd, en nog in den loop van dezen jare hoop te verzenden, eene uitgaaf van dien *Roman* of van het *Dichtſtuk* weinige jaren later verſchenen, en wel met den titel: HENRIKS VAN ALKMAR, REIJNKE DE FOS (1498) *uitgegeven en vertaald* door Mr. JACOBUS SCHELTEMA.

Dit Dichtſtuk in het Neder-Saxisch, of welligt het Plat-Duitsch, met een Vriesch dialect vervaardigd, bevat bij de zevenduizend regels, en hierbij is de *Oudere Roman*, van welken 'er reeds *twee* uitgaven in het Nederduitsch waren verſchenen te *Gouda* in 1479, en te *Delft* in 1485, niet alleen geestig berijmd, maar ook zeer aanzienlijk *uiteengezet*, *vermeerderd* en *verbeterd*.

Deze *latere bewerking* is, zonder nu van de uitgaven door BAUMANN, verſcheidene *ongenoemden*, en F. H. VON HARKMAN, te ſpreken, door de uitgaven van GOTTSCHEDE, van Voss en BREDOW en van SCHELLER, door de *Vertalingen* van H. SCEPERUS in het Latijn, en van GOTTSCHEDE GÖTHE en SOLTAU in het Hoogduitsch, en door de berigten deswege, van HEINECCIUS, HERDER, DREIJER, FLÖGELL., EICHHORN, JÖRDENS, BOUTERWEK, en *zeer vele* andere Duitſche geleerden algemeen beroemd geworden.

En van deze keurige bewerking door een geboren Nederlander is nimmer eene uitgave of vertaling in de *Nederlanden* gegeven, en zelfs beſtaat 'er aangaande den Dichter, die zich zeer verdienſtelijk heeft gemaakt door de bevordering van het genoegen en het licht onder zijne tijdgenooten en nakomelingen, ja *tot voorbereiding der Kerk-Hervorming*, bijna bij niemand onzer Schrijvers,

over

Digitized by Google

over en voor onze Letterkundige Geſchiedenis, eenig het minſte berigt.

De Heer SCHELTEMA heeft tot eene *geheele* uitgaaf en bewerking van dit Dichtſtuk beſloten, toen hij, na het voordragen der toegejuichte *Verhandeling over de* REYNKE DE FOS *van* HENRIK VAN ALKMAR (1498) bij de openbare zitting der Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden, zulke berigten, bij onze oudere Geſchiedſchrijvers, aangaande den dichter vond, waardoor hij meent, deszelfs lot en leven en met name de roeping naar het Hof van den Hertog van *Lotharingen*, genoegzaam te kunnen ophelderen, en vooral ook, nadat hij in de *Voorrede* der laatſte uitgave van dit Dichtſtuk door SCHELLER in den jare 1825 heeft gezien, dat deze Geleerde de *onverſchilligheid* of liever de *verwaarloozing* der nagedachtenis van HENDRIK VAN ALKMAAR bij de Nederlanders, als een bewijs bijbrengt, voor de gegrondheid der ſtelling, voorheen met veel drifts door ſommige Duitſche geleerden ſtaande gehouden: „ dat namelijk NICOLAAS BAUMANN van Jever, „ de maker is van het Dichtſtuk; dat HENDRIK VAN ALK„ MAAR nooit heeft beſtaan, en dat deze naam derhalve als „ verſierd moet worden aangemerkt."

De Schrijver heeft het best geoordeeld zich *alleen* tot dit Dichtſtuk bepalen. Hij zal zich derhalve niet in eenig opzettelijk onderzoek over de *vroegere* of *andere Renards*, *Reynaarden* of *Reynekes* inlaten. Hij zal de *verzen van* VAN ALKMAAR geven naar den besten afdruk van het eenig beſtaande exemplaar van den druk van 1498, hetwelk in de Bibliotheek te *Wolfenbuttel* bewaard wordt, *vergezeld* van eene getrouwe vertaling daar tegen over, *voorafgegaan* van éene Verhandeling over den Dichter, over de waarde van het werk en de Bibliographiſche Geſchiedenis van hetzelve, en *gevolgd* van eenige aanteekeningen tot inlichting.

* * *

De Uitgever ſtelt er eere in, om dit gemis voor *onze* Letterkunde te helpen vergoeden, en hij zal niets tot de goede uitvoering dezer onderneming ſparen, en heeft het werk dadelijk *zonder inteekening* ter perſe gelegd. Hij houdt zich verzekerd van eene genoegzame deelneming, en dat deze *nieuwe* poging van den ijverigen en Vaderlandlievenden Schrijver, met zulk een welgevallen zal worden ontvangen, dat de Duitſchers de Nederlanders niet meer de veronachtzaming der gedachtenis aan onzen verdienſtelijken Landgenoot HENDRIK VAN ALKMAAR, op wiens werk zij zich verheffen, zullen kunnen beſchuldigen.

VINCENT LOOSJES.

Haarlem den 31 Mei 1826.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

Nº. 25. *Vrijdag den 16den Junij.*

BUITENGEWOON
2½
NOORD-HOLLA

BERIGTEN.

LONDEN. De Toonkunst heeft dezer dagen alhier een verlies geleden, dat in meer dan één opzigt onherstelbaar mag heeten. De door geheel Europa beroemde Componist van den *Freischutz*, de Heer CARL MARIA VON WEBER, die zich sinds eenigen tijd alhier bevond, waar zijne nieuwe Opera *Oberon*, onder zijne oogen opgevoerd, reeds een' schitterenden uitslag verwierf, bezweek voor de gevolgen eener gevatte koude, waarvoor hij, door eene bezetting op de borst, zeer vatbaar was. Hij mogt slechts den ouderdom van 40 jaren bereiken, zijnde in den jare 1786 in het Holsteinsche geboren. Reeds op zijn tiende jaar was hij een uitstekend pianospeler, en daar zijn vader door zijn vermogen onafhankelijk was, spaarde deze niets, om den aanleg van zijnen zoon aan te kweeken. Hij bragt hem dus bij HAYDN, bij welken hij echter weinig vorderingen maakte, en zelfs diens lessen verwaarloozende aan het componeren ging en zijne eerste werken voor de piano uitgaf. HAYDN verlatende, genoot hij onderwijs te Munchen van den Zanger VALESI en den Contrapointist KATCHER en geraakte bij hen in de geheimen der kunst

Digitized by Google

geheel ingewijd. Een brand, die het huis van den laatſten vernielde, en zijne eerſte dramatiſche proeve verteerde, ja waarbij de jonge Weber bijna omkwam, maakte een' diepen indruk op zijnen geest. Hij liet de muzijk varen, en begaf zich, op twaalfjarigen ouderdom, aan het verbeteren der lithographie, toen door Senefelder uitgevonden; hij ſlaagde hierin tamelijk, maar zich ligt latende afſchrikken door onderſcheidene teleurſtellingen, keerde hij tot de toonkunst weder, en zijn eerſte poging was eene zegepraal. Zijne Opera *Weinsberg* werd, twee jaren later, te Dresden, Praag, Berlijn, Weenen, Petersburg en overal elders met toejuiching vertoond. Doch de roem, op dezen door anderen gebaanden weg behaald, mishaagde hem; hij wilde een' nieuwen ontdekken, en, hoewel zich hierdoor aan eene geheele mislukking blootſtellende, reisde hij naar Leipzig, Hamburg en door het Holſteinſche, om de theorien van groote meesters te verzamelen, te beſtuderen en met zijne denkbeelden overeen te brengen. Zijn ſtelſel gevormd hebbende, begaf hij zich naar Weenen, vond 'er Haydn weder, die zijn ontluikende genie toejuichte en verbond zich met Vogler, die door zijn jeugd betooverd, hem zijn vriendſchap ſchonk, zijn gemis aan ondervinding geleidde en hem zeer zorgvuldig onderwees, ja hem verbood twee jaren lang iets te componeren, en hem zijne ſtudien weder deed beginnen en volmaken. Zijne proeven hadden hem bekend gemaakt; op zijn achttiende jaar werd hij tot het beſtuur van den Schouwburg te Breslau geroepen, waar hij alles hervormde. Maar weldra moede van den last, aan zulk een beſtuur verbonden, nam hij gretig het aanbod van Hertog Eugenius naar Carlsruhe aan, waar hij, zich aan de compoſitie geheel overgevende, de Opera *Silvane* zamenſtelde, gelijk ook de beroemde Cantate *der erſte ton*, en een groot aantal Symphonien. Vervolgens reisde hij weder door Duitschland, zag zijn' meester Vogler weder en ſchreef onder deszelfs oogen *Abul Haſſan*. In 1813 dorst hij het oppertoezigt over de Opera te Praag, hem opgedragen, niet weigeren; dit behield hij drie jaren en hervormde ook daar geheel het tooneel; zettende voorts de door geheel Duitschland bekende Cantate: *Kampf und Sieg*. Nu (in 1816) werden hem de verleidendſte aanbiedingen gedaan; een

Kei-

Keizer en twee Koningen wedijverden om het bezit van den jongen Toonkundige. De Koning van Saxen verwierf de voorkeur, en de vrucht daarvan was de ſtichting van de Duitſche Opera te Dresden, nog door haar Orchest en Zangers beroemd. Hier genoot hij veel vrijheid, en ſtelde 'er in 1821 zijn' *Freiſchutz* zamen, die dadelijk eene muzijkale omwenteling veroorzaakte. De buitengewone goedkeuring, die dit ſtuk alleruwege verwierf, deed WEBER naar Weenen roepen, waar hij, op verzoek der Keizerin van Oostenrijk, de muzijk voor *Euryanthe* zette. Sedert vermeerderde *Oberon* zijnen roem; en ſlechts de reis herwaarts brak voor eenigen tijd het beſtuur der Dresdener Opera af, die niet ligt iemand zal wedervinden, welke dezen Componist vervangt, op eenmaal te midden zijner luisterrijke loopbaan, in den bloei der jaren afgeſneden.

FRANEKER *den 30ſten Mei.* Wij kunnen van hier met blijdſchap melden, dat Z. M. de Koning in zijne weldadige zorg voor kunſten en wetenſchappen en ter bemoediging van verdienſtelijke Nederlanders, heeft goedgevonden, om het beroemde *Planetarium* en *Hemiſphaerium* van EISE EISINGA, voor onzen Nationalen roem, voor het belang van het Athenaeum alhier, en tot een ſieraad van deze ſtad te bewaren.

De Heer Gouverneur dezer Provincie, die zich voor deze zaak bijzonderlijk heeft beijverd, is door Z. M. gemagtigd, om het huis *de Vooijevdar*, waarin dit kunſtſtuk geplaatst is, in eigendom voor het Rijk overtenemen, voor de ſom van *tienduizend* guldens en de Heer EISINGA is benoemd tot Opziener van het Planetarium voor zijn leven, tegen het genot van vrije inwoning en eene jaarlijkſche toelage van *f* 200, met het uitzigt, dat, in geval van overlijden, zijn zoon hem zal opvolgen; terwijl het oppertoezigt over dit kunſtſtuk is opgedragen aan den Hoogleeraar in de Mathematiſche wetenſchappen alhier.

Men verheugt zich hier niet alleen over deze gunſtige beſchikking ten opzigte van het wetenſchappelijke, maar vooral ook, omdat onze hoogst verdienſtelijke ſtadgenoot, thans boven de 80 jaren oud, eindelijk eene ſtrekkende belooning erlangt voor zijnen ijver en nu den laten avond van den wel be-

ſteden dag des levens in rust en ruimte onbezorgd kan doorbrengen. (*)

DEVENTER *den 2den Junij.* Heden overleed alhier, in gevorderden ouderdom, de Wel Eerw. Hr. JACOB KUIPER, rustend Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente ter dezer ſtede, die bij het Godgeleerd Genootſchap van TEYLERS Stichting één accesſit en tweemaal de zilveren Medaille verwierf; met Prijsverhandelingen over *Gods bijzondere Voorzienigheid*; — over het *onredelijke der onverſchilligheid omtrent godsdienſtige waarheden en het verſtandig ijveren voor de waarheid*; — en over het *regt op en de verpligting tot eigen oordeel in de godsdienst.* Schoon de Heeren DE CASTILLON, J. KOPS en P. VAN HEMERT hem eene hoogere eere betwistten, zullen deze in 't licht gegeven ſtukken (†) altijd bewijzen zijn van zijne uitgebreide kunde en geleerdheid, gepaard aan eene opgeklaarde denkwijze in het ſtuk van godsdienst, op een even bondige als overtuigende manier ontwikkeld en voorgeſteld.

UTRECHT *den 7den Junij.* Heden werd de Heer GREGORIUS MEES, ADRIAANSZOON, van Rotterdam, in de gehoorzaal der Academie tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, *met lof* bevorderd, na ter zelfder plaats gelukkig te hebben verdedigd zijn *Specimen Juridicum*, *de revocatione testamentorum.*

HAARLEM. Onderſtaanden brief, eene opheldering bevattende van een' vorigen, welke voor de geſchiedenis niet onbelangrijk is, verleenen wij eene plaats.

Aan

(*) Wij hopen eerlang eene recensie of berigt te geven van den tweeden druk der *Beſchrijving van dit Kunſtſtuk door den Hoogleeraar* J. H. VAN SWINDEN, thans voorzien van eene uitgewerkte *Voorrede* door den Eerw. J. BROUWER, rustend Leeraar der Doopsgezinden te Leeuwarden en met drie platen tot afbeelding van het Planetarium enz. en de afbeelding van den maker door K. SANNES.

(†) Zie TEYLERS Verhandelingen van 't Godgeleerd Genootſchap, Deel II., bladz. 353, Deel VIII, bladz. 233, Deel XI, bladz. 181.

Digitized by Google

Aan den Heer Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edele Heer!

Daar het mij van ter zijde is ter ooren gekomen, dat het slot van den Brief, welken ik zoo vrij was, den 28sten April l. l. aan UE. te schrijven, en die UE. wel in No. 18, van uw geacht Weekblad eene plaats heeft willen gunnen, namelijk: „ *Zoo 't waar* „ *is*, *dat* Floris de Vde *eene Ridder-Orde van* „ St. Joris, (*) *in* 1290 *heeft ingesteld*", bij sommigen is voorgekomen eene nadere opening van mijn gevoelen te vorderen, alzoo het *Extract*, uit het *oude Register van de Ridderschap in 's Gravenhage*, door de geleerde Butkens en Miraeus, in het licht gegeven, voor deszelfs bestaan en gehoudenheid in 1290, een ontegensprekelijk bewijs zoude zijn van de ongegrondheid dier twijfeling.

Geene reden hebbende, om niet rondborstig voor mijn gevoelen uittekomen, wil ik gaarne bekennen, (offchoon zulks niets afdoet) dat zoo lange 'er geene andere bewijzen, dan dat stuk, kunnen worden voorgebragt, het instellen of houden van die orde door Graaf Floris, A°. 1290, in 's Gravenhage, voor mij geen' grond van waarheid geeft, en het stuk, waarop het tot dus verre alleen aankomt, geen geloof verdient.

Voor den jare 1626, wanneer in druk uitkwam, *Annales de la Maison de Lynden*, door Christophel Butkens, in dewelke zich bevond dat zoogenaamd Extract uit het *oude Register van de Ridderschap in 's Gravenhage*, en hetwelk drie jaren daarna, in 1629, in de Latijnsche uit de Nederduitsche taal, overgezet, door Aubertus Miraeus, in zijne *Donationes Belgicae*, weder ten voorschijn kwam, was deze daadzaak, die in 1290 zoude zijn gebeurd, tot dien tijd toe, aan alle de Hollandsche en andere Kronijk-Schrijvers, opspeurders en verzamelaren van oude Charters en Handschriften, onbekend gebleven. Zij hadden wel in de *Chronyck van het Graaffschap Zee-*

(*) Dit is eene schrijffout van mij geweest, het moet zijn St. Jacob.

Digitized by Google

Zeelant, *door* Johannes Reygersberg in 1551 in druk uitgegeven, gelezen, dat hij in het leven van Floris den Vden zegt: dat 'er vele Heeren van Borselen en andere Zeeuwſche Edelen waren, „ *die* „ *de oorde des Graven droegen*, *'t welk toen ter tijd* „ *was eene gulde halsband*, *met* St. Jacobs *ſchel-* „ *pen*, *dair onder* St. Jacob *hangende*"; maar alzoo dit maar een gezegde, zonder eenig bewijs of bepaling van tijd en omſtandigheden was, gaf dit tot geen bijzonder onderzoek aanleiding. Dan het ſtuk door Butkens was van eene geheele andere natuur en zag naauwelijks het licht, of de inhoud werd op alle wijzen getoetst, wijl de geſchiedkundigſte mannen daarin de zekerſte bewijzen van onechtheid meenden te vinden. Men begreep niet, hoe dat een ſtuk van zoo veel belang voor 's lands Geſchiedenis, zoo lang verborgen en zoo klakkeloos gevonden was geweest, en uit Holland naar Braband overgezonden; en even min, dat de eerſte uitgever, geen ander bewijs, hoe hij 'er aan was gekomen, opgaf, dan dat het hem uit 's Gravenhage was gezonden, zonder te melden door wien, waar het gevonden was of berust had, zonder te zeggen, waar het geheel; waarvan dit maar een *Extract* was, te vinden of te vinden geweest was. De gelegenheid, waarbij het ten voorſchijn kwam, baarde ook opmerking; het diende ten bewijze, dat een Heer Diderik van Lynden toen leefde, en met die orde was vereerd geworden. Dadelijk legde men zich toe, om te onderzoeken, of de perſonen in dat ſtuk voorkomende, door andere geloofbare ſtukken bevonden werden, in 1290, geleefd, de titelen gevoerd en de ambtsbedieningen bekleed te hebben, met welke zij omſchreven waren, en men bevond met opzigt tot de zich daarop bevindende:

1°. Lancelot Hamilton, Ambasſadeur van Hendrik, Koning van Schotland, dat 'er in 1290 geen Koning in Schotland was, maar eene Koningin en 'er nooit een Koning, met den naam van Hendrik, op den troon van Schotland gezeten had.

2°. Godefridus, Heer van Boïcholt, Ambasſadeur van Westphalen; men liet daar, wie ter dier tijd een Ambasſadeur van Westphalen konde zenden, maar bevond met zekerheid, dat in 1290 geene Godefridus, Heer van Boïcholt, was, maar eene Da-

Daniel, die Krijgsoverste was van den Hertog van Braband.

3°. Heer Hendrik, Graaf van Hennenberg, Ambassadeur van Keulen. Men hield onder het oog, dat ter dier tijd, geene andere, dan regerende Graven, den titel van Graaf voor hunnen naam voerden: en men bevond, dat in 1296 Bartoldus, Graaf van Hennenberg was, wiens Grootvader, Hendrik VIII, in 1262 reeds was overleden, en dat de tweede zoon van dezen laatsten, ook Hendrik genaamd, bij de deeling der vaderlijke goederen, het Graafschap Hartenberg had bekomen en sedert 1263 Graaf van Hartenberg genaamd werd, terwijl in 1290, zijn oudste broeders zoon, de voorz. Bartoldus, de Graaf van Hennenberg was. Dat deze Hendrik, Graaf van Hartenberg, een geslagen vijand was van Suffried, Aartsbisschop van Keulen, welke Bisschop bovendien in 1290 nog in de gevangenis was van Adolf van den Berg, zijnde het jaar te voren, door den Graaf van Vsron, krijgsgevangen gemaakt, en dat die kerkvoogd voor dien tijd ook geen vriend van de Graaf van Holland was. Wie had dan, vraagde men zich af, dien Ambassadeur van Keulen gezonden, genomen al men verkeerdelijk Hendrik voor Bartoldus, of Hennenberg voor Hartenberg geschreven had?

4°. Jacob, Heer van Wassenaar. Men vond, dat in 1290, niemand met den doopnaam Jacob in het geslacht, veel minder nog een Heer van Wassenaar aanwezig was; de eenigste, welke dien naam tijdens het leven van Graaf Floris den Vden gevoerd had, was geweest de derde zoon van Dirck, Heer van Wassenaar, doch die in 1271, in den slag tegen de Vriezen, was gesneuveld. De in 1290, levende Heer van Wassenaar was Dirck of Diederic.

Dan verwonderde men zich te regt over deze bevinding, niet minder kwam het onbegrijpelijk voor, hoe in 1290

Diderick, Heer van Brederode, zulk een uitstekend blijk van achting en welwillendheid van Floris den Vden, in persoon, binnen 's Gravenhage, had kunnen bekomen; daar alstoen de onmin, tusschen beide deze Heeren zoo groot was, dat de Hr. van Brederode, nog niet met den Graaf was verzoend,

ja yeclligt nog in zijne gevangenis zat, bij aldien men de verzoeningsbrieven en borgſtellingen mag gelooven, welke maar dagteekenen van het begin van Febr. 1291 en welke duidelijk zeggen, dat die gegeven werden om zaken, waarvoor de Heer van Brederode in 's Gravengevangenis was. Dezelfde aanmerking was ook toepaſſelijk op Ghijsbrecht, Heer van Amſtel.

Niet minder vreemd kwam het voor:

Dirk, Graaf van Cleef en Johan, Heer van Heusden, in 1290, gelijktijdig bij den Graaf van Holland te zien, daar de laatste zich door nood verpligt gevonden had, zijn leenmanſchap aan den eerſten te verzaken en hetzelve aan Graaf Floris optedragen.

Alle deze bevindingen in een ſtuk, dat op de wijze, als wij hiervoren zegden, ten voorſchijn gekomen was, gaven weinig vertrouwen, om het voor een echt verhaal te houden van iets, dat waarlijk beſtaan had.

De plegtigheden, daarbij omſchreven, dulden niet, die Inſtelling te beſchouwen als eene eenvoudige *Hof-* of *Tafel-Broederſchap*, zoo als 'er ter dier tijde en in latere vele geweest zijn; daarbij vorderde men geene Eeden en gebruikte geene Bisſchoppen; de eerbied voor kerkvoogden en kerkdienſten was te groot, om die tot andere, dan zeer gewigtige en duurzame inſtellingen te bezigen; ook was het ongewoon, om dergelijke inſtellingen, waarbij de Geeſtelijkheid werd ingeroepen, buiten eene gewijde plaats, als kerk of kapel, te verrigten, zoo als het niet gebruikelijk was de wapenen der Ridderen elders, dan in kerken, en wel op de choren optehangen. Niet tegenſtaande dit alles, geſchiedt de geheele plegtigheid in dezen, op de groote Hofzaal in 's Gravenhage, en van een Orde zoo plegtig ingeſteld, blijft 'er ſedert niets over, ten minſte worden 'er geene ſporen van gevonden.

Is het denkelijk, is het waarſchijnlijk, dat alle die Hollandſche en Zeeuwſche Edelen, zoo bij den dood van Floris, die orde hebben weggeworpen? dat zijn zoon en opvolger zich niet aan het hoofd van zulk eene aanzienelijke Ridderſchap zoude geſteld hebben? in één woord, dat 'er ſedert daarvan niets zoude zijn overgebleven?

Verre van mij, Butkens te verdenken, veelmin te

te beſchuldigen, de uitvinder of opſteller van dat ſtuk te zijn geweest; waarom zoude hij minder kunnen zijn bedrogen geworden door zulk een onecht ſtuk, als geweest zijn alle die Geleerden en Oudheidkenners, die Claes Kolyn voor echt gehouden en verdedigd hebben? En te meer, daar hij zelfe zegt: dat hetgeen hij ontvangen heeft, maar een Extract was uit een geheel, zoo heeft hij het geheel niet gezien, en noch hij, noch Miraeus hebben kunnen beoordeelen, hoe 'er dat geheel uitzag. Dan waaromtrent zij niet te verontſchuldigen zijn, is, van den inhoud van dat ſtuk zelve niet te hebben onderzocht, zoo als anderen na hen gedaan hebben. Miraeus, kan, ter goeder trouw, het ſtuk, door Butkens uitgegeven, in het Latijn hebben overgebragt; het is mij niet gebleken, dat hij, het uit 's Gravenhage overgezonden ſtuk, heeft gezien of daarop zijne overzetting heeft gemaakt. Dat Butkens zich omtrent oude handſchriften konde bedriegen, heeft de kundige Baron van Spaen la Leck, in zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland*, aangetoond.

Op al dit voorgaande rust mijn gevoelen, waarna ik vrijmoedig heb vermeend te kunnen en te mogen ſtellen: „*Zoo 't waar is, dat* Floris de Vde *eene Ridderorde van* St. Jacob, *in* 1290, *heeft ingeſteld.*"

Ik verblijve met alle achting

UEd. Dw. Dienaar

Q. N.

's Hage den 9den Junij 1826.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Disputatio antiquaria-juridica de nominum obligatione quam — praeſide* J. VAN HALL, *V. cl. ad publicam diſceptationem proponit auctor* A. Z. Hanlo *ad d.* v. *Decembris, Amſtelodami* 1825 89 p. 8°.

Het is eene loffelijke gewoonte, vooral door wijlen den Hoogleeraar Cras, aan het Athenaeum der Hoofdſtad inge-

Digitized by Google

ſteld, om den zoodanigen der ſtudenten, wien tijd, lúnde en lust daartoe in ſtaat ſtellen, een of ander onderwerp in den vorm eener Verhandeling tot eene openbare verdediging te doen bewerken. Vroegere verdedigingen van zoodanige ſtukken in dit tijdſchrift, deels vermeld, deels niet vermeld, hebben reeds getoond, dat ook, na het overlijden van dien waardigen gelcerde, die gewoonte is blijven voortduren, en de voor ons liggende net en wel bewerkte Verhandeling met lof op den 5 December l. l. in het Auditorium der Illustre School te Amſterdam verdedigd, verſtrekt ons daarvan op nieuw tot een aangenaam blijk.

Ieder, die de Inſtituten volgens Westenberg geleerd heeft, herinnert zich gewis nog wel de in het compendium voorkomende definitie van de *literarum obligatio*, zijnde als volgt: „ *Contractus literarum est, cum quis, ſcriptura mutuo conſenſu tradita, confeſſus est, ſeſe ab aliquo certam ſummam accepiſſe mutuam, quam revera non accepit, et intra biennium chirographum non retractavit*" Rec. in zijn' tijd de Inſtituten ſtuderende kon met de leer der contracten vrij wel te regt, Alles was hem duidelijk en klaar en de juistheid, waarmede de Romeinen den verſchillenden aard der onderſcheidene overeenkomsten bepaalden, was hem opmerkelijk. Maar, dat volgens dat *contractus literarum* iemand *als geleend geld moest betalen, wat hij nooit had ontvangen*, en dat juist dit het wezen en den aard zou uitmaken van dien *literarum contractus*, dit was hem iets onverklaarbaars.

De Heer Hando heeft in dit wel geſchreven ſtuk dit geheel onderwerp der *literarum* of *nominum obligatio*, uit de zeden, de geſchiedenis en het regt des Romeinſchen Volks opgeſpoord en verklaard; laten wij zien, op welke eene wijze, en in welke orde.

Pactorum apud Romanos univerſa ratio, is het opſchrift der Inleiding bl. 1 — 16. Hier treffen wij reeds juiste aanmerkingen aan, over den aard en de zeden der Romeinen, bijzonder over hunne trouw, en de deftigheid en waardigheid, welke gewoonlijk in alle hunne daden doorſtraalde. Alle die bijzondere eigenſchappen maakten, dat zij 'er vooral zorg voor droegen, dat hetgeen eenmaal beloofd was, ook vervuld werd, doch ook, dat zij niet ligtelijk eene belofte als verpligtend beſchouwden, wanneer het niet bleek, dat wezenlijk dezelve in ernst, en met oogmerk om zich te verbinden, was gedaan. Van daar, dat uit een *pactum nudum* geene actie ontſproot, en in den beginne te Rome, geene andere wettelijke verbindtenisſen ſchijnen beſtaan te hebben, dan die door werkelijke overgave (*traditione, re*) of in bepaalde plegtige bewoordingen, (*ſtipulatione*) waren aangegaan. Naderhand eerst, toen het *Jus Gentium*, dat is: zeden, wetten en gewoonten van andere volken, (vooral,

na-

Digitized by Google

nadat aan de bondgenooten het Romeinſche burgerregt was medegedeeld) te Rome invloed verkreeg, ſchijnen de zoogenaamde *contractus conſenſuales*, daarom ook *Juris Gentium* genaamd, in het Romeinsch regt als zoodanig, te zijn opgenomen.

Schrift had bij de Romeinen geene andere magt, dan die van bewijs. — Een *pactum nudum* in ſchrift gebragt, bleef, wat het was, en gaf geen regt tot vordering. Deze opmerking komt den ſchrijver in het vervolg vooral te pas. Geheel anders, was dit in Griekenland, alwaar ieder geſchreven contract eene actie opleverde.

Eene ſoort van verbindtenis echter was 'er te Rome, waarvan ſchrift den aard en het wezen uitmaakte. Het was de *literarum obligatio*, zoo als die door Gajus III. § 89. en Juſtinianus, in het opſchrift van den 22ſten titel van het 3de boek der Inſtituten wordt genoemd. Men had wel reeds te voren gegist, dat deze zaak oudtijds met de manier van boekhouden der Romeinen had in verband geſtaan, doch wat juist daarvan te denken was, hebben wij het eerst met eenige zekerheid uit Gajus III § 128 — 134. kunnen lezen.

Intusſchen blijft het altijd eene vrij moeijelijke zaak den wezenlijken aard dier oude *literarum* of *nominum obligatio* opteſporen. De klasſieke ſchrijvers ſpreken 'er ſlechts terloops van, of als van eene algemeen bekende zaak. De Romeinſche regtgeleerden hebben gewis dit onderwerp met de meeste naauwkeurigheid behandeld, doch Tribonianus heeft de plaatſen daartoe betrekkelijk, als onnut, en als alleen tot oudheidkennis betrekkelijk, overal zorgvuldig uitgeſtreken. Onderſcheiden geleerden, zoo als nog kort geleden Harſcher von Almendingen, Unterholzner, en von Savigny hebben zich met dit belangrijk onderwerp bezig gehouden, doch nog niemand heeft opzettelijk hetzelve behandeld, nadat daarover door de ontdekking van Gajus *Commentarien* een nieuw licht was verſpreid. Daarom heeft zich de Schr. door zijne leermeesters laten overhalen, om dat onderwerp in deze Verhandeling te bewerken.

De volgende afdeeling bl. 16 — 23 voert tot opſchrift: *Cura et fides Romanorum in conficiendis domesticis rationibus.* De naauwkeurigheid, welke de Romeinen in het beheer van hunne zaken gewoonlijk ten toon ſpreidden, veroorzaakte van zelve, dat zij bijzonder naauwkeurig boek hielden van al hunne inkomsten en uitgaven. En waarlijk een ieder moest wel naauwkeurig den ſtaat zijner bezittingen kennen, om daarvan bij den Cenſor eene juiste aangifte te kunnen doen, eene aangifte, welke waarſchijnlijk nog door eenen eed, eene godsdienstige plegtigheid, waartegen de Romeinen zoozeer opzagen, moest worden bevestigd. Ieder

der vader des huisgezins hield dus naauwkeurig zijne boeken, en Cicero *in Verrem I* 23, berispt in krachtige bewoordingen hem, die zijne boeken naauwkeurig verzuimt te houden. Want het was niet genoeg het een en ander in zijne boeken opteschrijven. Men verlangde daarin naauwkeurigheid. Men was niet te vreden met te ftellen, dat zooveel ontvangen, zooveel uitgegeven was; men moest weten, uit welken hoofde en waaraan. Ook dit was eene der beſchuldigingen, welke Cicero tegen Verres inbragt (zie bl. 22); om dat boek naauwkeurig en net te kunnen houden, en hetzelve niet door gedurig uitſchrappen en veranderen te moeten ontſieren, hadden de Romeinen kleinere nota-boekjes, *adverſaria*, waarin zij, wat dagelijks voorviel, opteekenden, en waaruit zij, bij het einde der maand, in hun boek overbragten, al wat zoodanig tijdverloop had opgeleverd. Het boek nu was natuurlijker wijze in twee deelen geſplitst; het een bevatte den ontvang *acceptilatio*, het ander de uitgave *expenſilatio*.

Doch welke kracht had zoodanig boek? kon hetzelve als bewijs gelden? Deze vraag wordt behandeld bl. 23—29. *de auctoritate Codicis domestici*. Het was een regel van het Oud-Romeinsch regt, dat eigen ſchrift geen volledig bewijs oplevert ten voordeele van hem, die hetzelve heeft geſteld (hoezeer als bewijsplaats voor dat *oud* Rom. regt op bl. 24 min voegzaam de *C. 6 Cod. de probat.* wordt aangehaald). Uit de beide eerſte hoofdſtukken van Cicero's Redevoering *pro Roſcio Comoedo*, blijkt reeds ſtellig, dat de bewijskracht van den *Codex domesticus* verre was van volledig te zijn. Dat intusſchen dezelve Codex bijzonder ſtrekken kon, tot verſterking van vermoedens of bewijzen, welke uit anderen hoofde ontſtonden of werden bijgebragt, blijkt uit een aantal voorbeelden. Dat reeds ten tijde van Cicero, of velen geene boeken meer hielden of ten minſte die niet naauwkeurig hielden, blijkt uit de zoo even aangehaalde *Oratio in Verrem* I. *c.* 23. Doch bij de *argentarii*, op wier boeken het toch bij de *literarum obligatio* bijzonder aankwam, bleef dezelfde naauwkeurigheid beſtaan.

Door die aanteekeningen in de boeken werd dan eene *literarum obligatio* daargeſteld. Gajus zegt, dat die verbindtenis *nominibus* en *expenſilatione* werd aangegaan, III 128 ſq.; nu blijkt het uit Cicero, dat juist beiden en de *nomina* en de *expenſilatio* dikwijls in de boeken werden geſteld; vooral uit de *Oratio pro Roſcio Comoedo* is zulks zeker. Doch *moest de Codices van ſchuldenaar en ſchuldeiſcher overeenſtemmen, opdat de literarum obligatio zou ontſtaan? Neen*, zoodanige overeenkomst werd niet noodwendig gevorderd. *Het was voldoende, dat alleen de ſchuldeiſcher onder toeſtemming van den ſchuldenaar de aanteekening in zijne boeken had gedaan*, zie. bl. 33—36. Dezo

ſtel-

Digitized by Google

ſtelling, eene der hoofdpunten, welke in deze Verhandeling voorkomen, wordt nog nader aangedrongen bl. 45 en 51. Dat evenwel niet alle acceptilatie eene *literarum obligatio* daarſtelde, wordt verder betoogd.

Het begrip en de aard der *Literarum obligatio*, wordt meer in het breede ontwikkeld bl. 40 en volg. Het betoog, dat het gezegd contract is *juris civilis* en *ſtricti juris*. vindt men bl. 41 — 44. Dat geene *expenſilatio* en dus geene *literarum obligatio* onder eene voorwaarde kon worden aangegaan, is thans zeker volgens de Vaticaanſche Fragmenten § 329, waaruit de Schr. bij gevolgtrekking beſluit, dat ook geene toevoeging van plaats of tijd bij die overeenkomst kon plaats hebben. Het contract, hetwelk door *transſcriptitia nomina* werd aangegaan, bevatte eene *novatio*, waarbij of de perſoon van den ſchuldenaar, of de oorzaak der ſchuld, (vreemd genoeg *transſcriptitium nomen a re in perſonam* genoemd), of beide tevens werden veranderd. bl. 48. ſq. Niet in het eerſte geval, doch alleen in het laatſte konden ook vreemdelingen zoodanige *novatio* aangaan. Of niet alleen de perſoon des ſchuldenaars doch ook die des ſchuldeiſchers door zoodanige novatie kan veranderd worden, (bij welke gelegenheid de plaats in Cicero's brieven *ad Atticum* IV. 18 zeer goed wordt verklaard) of door hen, die onder onze magt ſtaan (*in potestate, manu, mancipio ve*) of door een' *procurator* de *literarum obligatio* kan worden aangegaan, zijn vragen bl. 52 — 58 behandeld.

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

KUNSTEN.

NYMEGEN. Onze Stadgenoot P. F. Peters is door Z. M. met eene gratificatie van *f* 400-: begunſtigd, als een blijk van Hoogstdeszelfs tevredenheid over de pogingen door hem aangewend, om de kunst van Glas-ſchilderen te doen herleven, waarvan hij gelukkig geſlaagde proeven had ingeleverd. Bovendien zal hij belast worden met zoodanig ſchilderwerk van een of ander venſter in een der ſtedelijke of buitenpaleizen van Zijne Majesteit, naar aanleiding van het voorſtel, deswegens aan den Opperintendant van 's Konings paleizen gedaan.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM, *den 13den Junij.* In de vier vorige dagen had alhier de negende openbare Plantententoonſtelling, door de Ne-

Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij tegen dezen tijd aangekondigd, plaats. Dezelve leverde een onwederlegbaar bewijs, door omtrent een vierhonderdtal fraaije Gewaſſen en Planten tot dezelve ingezonden, op, hoe derzelver zeldzaamheid in deze gewesten bij voortduring wordt op prijs wordt geſteld, en tevens met welken gelukkigen uitſlag de cultuur van vreemde en inlandſche planten gedreven wordt. Uit de in dit jaar tentoongeſtelde, werd op gedaan verſlag van H. H. Beoordeelaren, door de Maatſchappij eene zilveren Medaille toegewezen, als de zeldzaamſte, aan No. 40 *Cheirostemón platanoides*, volgens Humboldt en Bonpland, onder den naam van *Chiranthodendrum platanifolium*, op den Catalogus gebragt, waarvan inzender bleek te zijn de Heer J. Keyſer, Bloemist alhier in 't Cieraad van Flora; en de drie zilveren Medailles, voor de drie beſtgekweekten, toegekend, aan No. 11 *Corypha umbraculifera*, ingezonden door de Hn. Wed. A. van Eeden en Zoon, Bloemisten alhier, No. 49. *Elate ſylvestris*, ingezonden door den Heer J. J. de Faesch op Westermeer bij Heemſtede, en No. 3 *Liparia ſphaerica*, ingezonden door den Heer Mr. J. P. van Wickevoort Crommelin op Berkenrode, niet ver van deze ſtad.

Als *zeldzaam* werden eervolle vermelding waardig gekeurd No. 48. *Aralia longifolia* en 54. *Astrocaryum aculeatum*, door voorn. Hr. de Faesch, No. 13. *Canella laurifolia* door voorn. Wed. A van Eeden en Zoon, No. 44. *Combretum grandiflorum* door voorn. Heer J. Keyſer; No. 27 *Hoya grandiflora* door de Hn. H. Storm en Zoon, Bloemisten alhier; N°. 38. *Pandanus glaucus*, door voorn. J. Keyſer; N°. 7. *Reginaldia grandiflora*, door voorn. Wed. A. van Eeden en Zoon en N°. 30. *Stenochilus maculatus*, door den Hr. G. Elderink, Bloemist te Overveen ingezonden.

Als *beſtgekweekte* wedervoer dezelfde eere aan No. 61* *Cocos aculeata*, 52 *Cocos nucifera*, en 53 *Latania chinenſis* door voorn. Hr. de Faesch, N°. 29 *Pandanus odoratiſſimus*, door voorn. Hn. H. Storm en Zoon, N°. 18 *Pinus Cedrus*, door den Hr. G. A. van der Voort op Binnebest in de Watergraafs-Meer, en N°. 50 *Strelitzia augusta* door voorn. Heer de Faesch ingezonden. (*)

Schoon deze Expoſitie voor de achtſte, gelijktijdig in het verleden jaar met de groote Tentoonſtelling van Volksvlijt gehouden, natuurlijk moest wijken in aantal van Planten en Beſchouwers, trok zij echter een aanzienlijken toevloed der laatſte tot zich, waarvan deze als liefhebbers de ſmaakvol-

(*) De namen dezer eervolle vermeldingen, zoowel van zeldzame als beſtgekweekte, zijn in Alphabetiſche orde geſteld.

Digitized by Google

volle ſchikking en den weligen bloei der gewaſſen om ſtrijd bewonderden, gene als kenners veel beter gelegenheid hadden de onderſcheidene tentoongeſtelde gewaſſen waartenemen, dan toen, wanneer de zaal, die nu met regt goed gevuld mogt heeten, wel getuigde van een overvloed zeldzame en wel gekweekte planten, maar hoe uitgebreid zij wezen moge, dezelve niet dermate kon bevatten, dat eene afzonderlijke beſchouwing van ieder gewas mogelijk was.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Na de plaatſing van het berigt uit Heereveen in ons vorig No. werd ons een brief medegedeeld uit Workum, waarin dit verſchijnſel dus wordt beſchreven:

„ De wind was Zondag den 28 Mei, zoo als bijna het „ geheele voorjaar, noordelijk; 's namiddags betrokken lucht „ en broeijig in het N. O. en O., met afwisſelenden koel„ te. 's Avonds eenige losſe regen-droppelen en weêrlicht „ in het Z. O. en N. O., met nu en dan naauwelijks hoor„ baren donder. Tusſchen 11 en 12 ure begon het op eens „ ſterk te regenen, vergezeld van eenen zeer merkbaren „ blikſem en donderſlag uit het Z. O., doch het bleef ſtil. „ Voorts des nachts afwisſelend regenachtig weder. Het was „ hierop des morgens van Maandag 29 Mei, dat men uit „ onderſcheidene bakken in deze ommeſtreken water op„ ſchepte, bezwangerd met eene geelachtige ſtoffe, die, hoe„ wel langzaam zich tot de oppervlakte van het water „ verhief en een zeer duidelijk zigtbaar vlies vertoonde."

Omtrent de oorzaak van dit verſchijnſel, ſchrijft de berigtgever, „ dat hij zich in het ſcheikundige weinig ver„ trouwde, maar in de ſtoffe, uit het water opgeviſcht „ geen ſpoor van zwavel of ſalpeter konde vinden, „ maar wel, dat zij met water vermengd en verwarmd „ ligtelijk in een' ſtaat van gisting geraakte en een plantaar„ dig zuur daarſtelde; waaruit hij meent te mogen beſlui„ ten, dat die ſtoffe niet van meteoriſchen oorſprong is, „ maar eenvoudig beſtaat uit zoogenaamd *Stuifmeel*, dat „ van de bloeſems der boomen, bloemen en planten in de „ laatſte voorgaande bijzondere zoele dagen op de daken, „ ginds en herwaarts is verſpreid en door een' plotſelingen „ regen in de bakken en andere plaatſen, waar 't water „ zich verzamelde, bijeengeſpoeld is." Van de proeven door Prof. Mulder op deze ſtoffe te nemen, verwachten beſliſſing hieromtrent, ſchoon wij voorloopig meenen te mogen vragen: of dit verſchijnſel, aan ſtuifmeel zijnde

toe

toe te schrijven, niet bijna alle zorgers moest waargenomen worden, 't geen bij lang het geval niet is?

— In den aanvang van Junij hebben ook hevige onweders in deze gewesten gewoed, zijnde de blikfem op onderscheiden plaatsen ingeslagen, waarvan de Nieuwspapieren bijzonderheden bevatten; alsmede wegens eene aanmerkelijke Windhoos, die den 24 Mei in den omtrek van Neuss vrij wat uitwerking had.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
7	30. 2½	59	N. W t. N.	wolken, veel helder.
	30. 2½	66	N. t. W.	
	30. 2	57	N. t. O.	
8	30. 2	63	N. O.	bewolkt, 's namiddags een
	30. 2⅛	71	N. O. t. N.	weinig regen, donder van
	30. 1⅝	63½	N. N. O.	verre in het ooften.
9	30. 1	65	O. N. O.	helder, windrig, 'savonds
	30. 0½	77	N. O.	bewolkt.
	30. 0	64½	N. N. O.	
10	30 1	65	O.	
	30. 1	77	O. N. O.	omtrent helder.
	30. 0¾	68	N. O. t. O.	
11	30. 0½	67	N. O.	
	30. 1	77	N. O. t. N.	helder, weinig wolken.
	30 1½	64	N. N. O.	
12	30. 2½	66	N. t. W.	's morgens bewolkt, verder
	30. 2½	73	N.	helder.
	30. 3	62½	N. N. O.	
13	30. 2½	65	N. N. W.	
	30. 2½	70½	N. W. t. W.	helder.
	30. 2½	61	N. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is bij zijne Correspondenten te bekomen:

S. SPEIJERT VAN DER EYK, *Poemata de Deo et in laudem Geometriae*, in 4to, *f* 2:60.

Zeer enkele exemplaren op schrijfpapier, zijn te bekomen à *f* 4:80:-; deze worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening ontboden worden. Aan het hoofd dezer Gedichten, staan eenige Latijnsche Dichtregelen van Prof. P. HOFMAN PEERLKAMP aan den Dichter.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 26. *Vrijdag den 23ſten Junij.*

BERIGTEN.

UTRECHT *den 14den Junij.* Heden werd de Heer PETRUS NICOLAUS ARNTZENIUS, van Amſterdam, *met veel lof*, bevorderd, tot *Juris Romani et hodierni Doctor*, na zijne *Diſſertatio Juridica, de ratione ac vi juris uxoris communionem legalem ſecutae*, in de gehoorzaal der Academie gelukkig te hebben verdedigd.

AMSTERDAM *den 4den Junij.* Heden vierde het Hebreeuwsch Letteroefenend Genootſchap *Togneleth* deszelfs *elfde* Verjaringfeest, in bijzijn van een aantal geachte lieden en commisſiën uit onderſcheidene Genootſchappen. De Voorzitter, de Heer S. M. COSTER, opende de vergadering en ſprak, na dat de notulen voorgelezen waren, eene ſierlijke redevoering in de zuivere Hebreeuwſche taal uit, ten tekst voerende: *Er is een tijd te zwijgen, en een tijd te ſpreken* (*Prediker Cap.* III *vers* 7.) welk gezegde hij door vele andere plaatſen uit de H. S. ophelderde, en op het dagelijksch leven toepaſselijk maakte. Vervolgens bragt de Secretaris, de Heer J. MULLER, mede in de Hebreeuwſche taal, een rapport uit over den ſtaat des Genootſchaps en het voorgevallene in het afgeloopen jaar. De Heer S. J. MULDER las alstoen,

namens de Commissie van Werkzaamheden, het Programma der prijsvragen voor het in te treden jaar op, en de Adj. Bibliothecaris, de Heer A. A. VAN CLEEFF, deed verslag van de geschenken en aankoopen ten behoeve der Boekerij. De Voorzitter, hen voor deze bekendmakingen bedankt hebbende, reikte den Heer G. POLAK, werkend lid, den door hem behaalden Eerepprijs uit, voor zijne vertaling der Chaldeeuwsche Paraphrase van het Hooglied, in het Hebreeuwsch, en sloot, na dankzegging aan het Opperwezen, voor den toenemenden bloei des Genootschaps, deze zoo belangrijke als voor alle aanwezenden, voldoende Vergadering.

HAARLEM *den 20sten Junij.* De Redactie van dit Weekblad heeft zich vereerd gevonden met de toezending van het volgend berigt; — vermits zij den geeerden zender wel meent te kennen, maakt zij geene zwarigheid, aan het verzoek tot plaatsing, hoezeer nameloos gedaan, te voldoen.

„Dat men omtrent het bestaan van een' volledigen Roman van *Reintjen de Vos* in het Nederduitsch steeds onzeker is gebleven, heeft het verslag van den Heer Hoffman van Fallersleben (*) overtuigend bewezen. Het eenige, 't welk men in dit opzigt kent, is, behalve het *Komburgsche* Handschrift, ook het Fragment, door den Heer Archivarius van Wijn aangegeven (†) en men kon alzoo, na de onderzoekingen van den genoemden Heer H. v. F. bijna als zeker stellen, dat, altoos in ons Land, bij de Letterkundigen zoodanig een volledige berijmde *Reintjen de Vos* niet bestond.

Men gelooft echter, het Letterminnend Publiek, thans, na de aankondigingen van twee nieuwe uitgaven van dezen Roman, de eene naar die van Heinrich von Alkmar (1498) de andere naar die van Gerard Leeu (1479) geen ondienst te zullen doen, met te berigten, dat 'er inderdaad een volledig stuk, gelijk boven bedoeld is, in ons Vaderland aanwezig is. (†) Men

(*) *Algemeene Konst- en Letterbode* 1822 No. 6.

(†) *Historische Avondstonden.* bl. 273.

(§) De inzender dezes wenscht hier verstaan te hebben, eene kopij, zoo naauwkeurig mogelijk genomen, naar een perkamenten Handschrift.

Digitized by Google

Men wil voor als nog in geene bijzonderheden treden, doch zal hier slechts aanteekenen, dat de *prologhe*, beginnende

Willam die madock maecte
Dair hi dicke om waecte.
Hem iamerde zeer haerde
Dat die geeste van reynaerde
Niet te recht en is gescreuen
Een deel is dair after gebleuen
Daer om dede hy die vite zoeken
Ende heeftse wten walsche boeken
In duutsche aldus begonnen,

44 verzen telt, terwijl het stuk zelf vervat is in niet minder dan 7,747 verzen.

Uit deze voorloopige opgave, zal men terstond zien, welk een breed verschil 'er bestaat tusschen het onderhavige en dat, hetwelk Gräter (*) heeft medegedeeld.

Om niet te gewagen van het gebrekkige in het laatste stuk, zij alleen tot een voldingend bewijs aangemerkt, dat hetzelve, de *prologhe* 'er onder gerekend, uit slechts 3,465 verzen is zamengesteld, die met de 984 van het Fragment der Heeren van Wyn, iets meer uitmaken, dan de helft van het nu aangekondigde.

Amsterdam, den 2den Junij 1816.

N. N."

De Redactie meent onze landgenooten geluk te mogen wenschen met deze ontdekking, en hoopt, dat de geleerde Schrijver dit werk niet onder zich zal houden, maar tot eere van het Vaderland, vergezeld van Taal- en Oudheidkundige aanmerkingen, in het licht geven.

De Geschiedenis van den Roman of het Dichtstuk: *van den Vos Reynaarde* of *Reynke de Vos*, zal dan, behalve door de vernieuwde uitgave van den eersten druk in het Hollandsch van 1479 door den Heer Budding en door de uitgave en vertaling van het meer volledig Dichtstuk in het Neder-Saxisch van onzen Landgenoot, Hendrik van Alkmaar door den Heer Scheltema, hierbij aanzienlijk winnen. Ter-

(*) Het Komburgsche, namelijk, in de *Odina und Teuzona*. Breslau 1812. 8vo.

Terwijl de Franſchen zich verheugen, dat aan dezen Roman het beste licht is bijgezet in het voortreffelijke werk van Meon (*) en de Duitſchers zich verblijden in het vooruitzigt, dat de geleerde Broeders Grimm een nog meer uitgebreid werk (†) zullen geven, zullen wij Nederlanders ons dan ook geheel vrij kunnen kennen van den ſchijn der verwaarloozing van een werk, hetwelk ſedert verſcheidene eeuwen door elken voorſtander van eenen geestigen en vrolijken ſchrijftrant vereerd is geworden, als een der voortreffelijkſte gedenkſtukken van het menſchelijk verſtand.

VERSLAG WEGENS DE ALGEMEENE VERGADERING VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Het Bataviaasch Genootſchap van Kunſten en Wetenſchappen hield, op vrijdag den 13den Januarij 1826, eene algemeene Vergadering, in het Genootſchapshuis op Rijswijk, bij Batavia.

Deze Vergadering werd vereerd met de tegenwoordigheid van Z. Exc. den Baron van der Capellen, afgetreden Gouverneur-Generaal, 's Genootſchaps Beſchermheer, en van Z. Exc den Luitenant-Generaal de Kock, waarnemend Gouverneur-Generaal over Nederlandsch Indië, beſturend lid van hetzelve.

De Voorzitter, de Heer Mr. P. S. Maurisſe, opende de Vergadering met eene gepaste aanſpraak, waarin hij te kennen gaf, dat deze plegtige algemeene bijeenkomst expresſelijk was belegd geworden, om, bij gelegenheid van het vertrek van 's Genootſchaps Beſchermheer naar Nederland, denzelven de eerbiedige hulde en achting van hetzelve toe te brengen. Vervolgens deed de Voorzitter verſlag van den tegenwoordigen bloeijenden ſtaat van het Genootſchap, en van hetgeen, ſedert de laatſte algemeene Vergadering van den 2den Februarij 1824, bij hetzelve was voorgevallen, en door beſturende leden was verrigt geworden; daarbij eervolle hulde doende aan de nagedachtenis der door den dood aan het Genootſchap ontrukte leden, en ſpeciaal van het beſturend lid P. Wedding, in leven R. C Pastoor te Batavia, die, in zijne langdurige en werkzame betrekking van Secretaris van het Genootſchap

(*) *Le Roman du Renart, publié d'après les manuſcrits de la Bibliotheque du Roi des* XIII, XIV *et* XV *ſiecles, Paris* 1826 8°. 4 *vol.*

(†) In *zeven* deelen in 8vo.

Digitized by Google

schap, de grootste dienſten heeft bewezen; terwijl ook een droevige blik werd gevestigd op het verlies van het zoo verdienstelijk medelid C. van Angelbeek, van wiens bekwaamheden en ijver het Genootschap reeds eenige blijken had ontvangen en nog zoo vele gehoopt te zullen erlangen.

De Voorzitter berigtte wijders, dat, zoo het Genootschap aan den eenen kant zware verliezen had geleden door het overlijden van vele verdienstelijke medeleden, het aan den anderen kant zich mogt verheugen groote aanwinsten te hebben gedaan, zoo door het ontvangen van belangrijke bijdragen voor deszelfs uit te geven Verhandelingen, als door de kostbare en prachtige geschenken van een aantal leden, ter verrijking der Boekerij en van het Museum, onder welke laatste bijzondere melding werd gemaakt van het prachtige werk *Description de l'Egypte*, 25 deelen, met 900 platen, in groot atlas formaat, door Z. Exc. den Baron van der Capellen aan het Genootschap geschonken, daarvoor erkentelijken dank aan de milde gevers toebrengende; dat, op de uitgeschreven prijsvragen, drie antwoorden waren ingekomen, welke door besturende leden gesteld waren in handen van eene voorloopige Commissie van beoordeeling, uit hun midden gekozen, welker rapport nog werd te gemoet gezien; dat de aangeknoopte gemeenschap en verkeering van het Bataviaasch Genootschap met andere Maatschappijen en geleerde personen meer en meer toeneemt, en dat men ten dien opzigte voor het vervolg ook de beste verwachting mag koesteren, aangezien het gunstig onthaal van het 9de deel van 's Genootschaps verhandelingen; hetgeen doet hopen, dat ook het 10de deel, onlangs uitgegeven, welkom zal wezen; wordende bij deze gelegenheid ter kennis der leden gebragt, dat reeds voor de oplage van het 11de deel der Verhandelingen wordt gezorgd, en dat, dank zij der gunstige ondersteuning van het Gouvernement, ook een herdruk zal plaats vinden van die deelen, welke in geen genoegzaam getal voorhanden zijn, om daarvan alle leden te kunnen voorzien.

Door den Secretaris werd vervolgens, in zijne hoedanigheid van penningmeester, rekening en verantwoording gedaan, der gedurende het voorgaande jaar ontvangene en uitgegevene penningen, en eene Commissie benoemd tot examinatie van een en ander.

Hierna zijn, door de algemeene Vergadering, op dadelijke voordragt van besturende leden, benoemd worden:

TOT HONORAIRE LEDEN.

J. van den Bosch, Generaal-Majoor titulair, Ridder der Militaire Willems-Orde van de 3de Klasse. Mr. J. H. Tobias, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, gewezen commissaris der hooge regering voor Borneo en Makassar; en onkheer D. F. van Alphen, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Digitized by Google

TOT CORRESPONDERENDE LEDEN.

Wilhelmus Botanicus, eigenlijk Katsiera Gawa Hoken, Geneesheer van Z. M. den Keizer van Japan. W. D. Boelinger, Med. Doct., Opper-Medicinaal-raad van Z. M. den Koning van Beijeren en lid der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Munchen. P. van Griethuisen, te Antwerpen. J. S. Swaan, Rector der Latijnsche school te Hoorn. Baron... de Stassart, officier van het Legioen van Eer, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. J. Heringa, Ez. Hoogleeraar in de Faculteit der Godgeleerdheid te Utrecht; — en Baron P. J. van Zuylen van Nyevelt, Ridder der Militaire Willems-Orde der 4de klasse, van de Deensche Orde van Dannebrog en van de orde der beide Sicilien, Luitenant-Kolonel.

TOT GEWONE LEDEN:

Z. H. de Sulta nvan Sumanap. Radeen Adipattie Aria Prawiera Adie Ningrat, Regent van Bezoeki. F. E. Fischer, Tweede stads Geneesheer en Opziener der Vaccine te Batavia. W. van Raalte, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Chirurgijn-Majoor bij het Militaire Hospitaal te Weltevreden. A. D. Cornets de Groot, Secretaris der Residentie Soerakarta. Mr. J. G. van Angelbeek, Resident van Buitenzorg. G. J. Kollman, Med. Doctor, eerste stads Geneesheer te Batavia. P. Raoul, Kapitein, eerst aanwezend Ingenieur te Soerabaija. Mr F. G. Fontein, Raad in het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indië. Mr. T. van Teutem, Raad in het Hoog Geregtshof van Nederlandsch Indië. J. van Schoor, Secretaris der Hooge Regering. J. F. Kramer, Predikant bij de Lutherse Gemeente te Batavia. J. Kam, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amboina. G. Auwerda, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amboina. A. D. Cornets de Groot, Resident van Grisee. Mr. R. A. Pauw, president van den raad van Justitie te Soerabaija. O. M. Roberts, Koopman te Batavia. J. ten Brink, Koopman te Batavia. H. van Son, waarnemend Resident van Palembang. J. B. Cleerens, Kolonel-Adjudant van Z. Exc. den Gouverneur Generaal; en J. B. Muller, Resident van Banka.

De President stelde daarop voor, om over te gaan tot de vervulling der bestaande vacature onder besturende leden, door het overlijden van den R. C. Pastoor P. Wedding, en werd dienvolgens, met eenparige stemmen, tot medebesturend lid verkozen Mr. J. Bousquet, gewoon lid van het Genootschap. Vervolgens werd, uit hoofde der niet toereikendheid van personen voor het behandelen der allengskens vermeerderende werkzaamheden bij het Genootschap, met ampliatie van art. 17 der wet, het getal der besturende leden met *twee* vermeerderd, en dadelijk overgegaan tot de keu-

keuze van twee nieuwe beſturende leden, welke gevallen is op de gewone leden G. T. Meylan en den Med. Dr. R. Reddijs.

Daarop wendde de Voorzitter zich tot 's Genootſchaps Beſchermheer, uitende de opregtſte gevoelens van erkentelijkheid, door beſturende en verdere leden verſchuldigd voor Zr. Excs. hooge beſcherming, en medewerking tot de uitbreiding en bloei van het Genootſchap, eerbiedige hulde doende aan deszelfs verdiensten, en de belangen van het Genootſchap verder aan Z. Exc. op het dringendst aanbevelende, ook nadat hetzelve in Europa zou zijn teruggekeerd, en Zr. Exc., namens de geheele Vergadering, uitnoodigende, om het *honorair* protectoraat wel te willen aanvaarden.

Z. Exc. gaf hierop in de meest vleijende woorden te kennen, deszelfs gevoelens niet te kunnen uitdrukken over de hooge eer der aanbieding van de waardigheid van honorair Beſchermheer van dit aanzienlijk Genootſchap, met betuiging van deszelfs diepe ſmart, om thans van hetzelve te moeten ſcheiden en van perſoonlijk ſlechts zoo weinig aan hetzelve te hebben kunnen bijdragen; zullende Z. Exc. het ſteeds als een groot geluk voor zich beſchouwen, om de belangen van het Genootſchap te blijven beſchermen en doende mitsdien de beste wenſchen voor den bloei en voorſpoed van hetzelve; terwijl hoogstdezelve aan alle beſturende en andere leden een hartelijk vaarwel toewenschte.

De Voorzitter betoogde eindelijk het nut van in deze gewesten op nieuw eenen Beſchermheer te bezitten, en gaf den wensch van het Genootſchap te kennen, om die waardigheid aan Z. Exc. den Luitenant-Gouverneur, waarnemende Gouverneur-Generaal, op te dragen, met eerbiedig verzoek aan Z. Exc., om zulks wel te willen aanvaarden.

Z. Exc. de waarnemende Gouverneur-Generaal betuigde, in hartelijke bewoordingen, deszelfs gevoeligheid over deze eer en nam met dankbaarheid het protectoraat op zich, met de verzekering, dat, hoezeer niet in ſtaat, om dien post zoo ſchitterend te vervullen, als de Baron van der Capellen, Z. Exc. zou trachten, om den bloei van het Genootſchap zoo veel mogelijk te bevorderen en om alles aan te wenden, wat ſtrekken kan, om deszelfs luister te vermeerderen.

Daarop de Heer Mr. W. F. van Nes tot mede-beſturend lid van het Genootſchap verkozen zijnde, in plaats van Z. Exc. den waarnemenden Gouverneur-generaal, welke vroeger die functien had bekleed, werd de Vergadering door den Voorzitter geſloten, na de belangen van het Genootſchap aan den nieuwen Beſchermheer, zoo wel aan alle aanwezenden, in het algemeen, te hebben aanbevolen.

Digitized by Google

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN.

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Disputatio antiquaria-juridica de nominum obligatione quam — praeside* J. VAN HALL, *V. cl. ad publicam disceptationem proponit auctor* A. Z. HANLO *ad d.* v. *Decembris*, *Amstelodami* 1825 89 p. 8°.

(Vervolg en Slot van bladz. 397.)

Eene volgende afdeeling handelt *over het gebruik en de kracht der obligatio nominum*. De Schrijver begint met te erkennen, dat hiervan met stellige zekerheid slechts weinig kan gezegd worden. Doch hetgeen hij zedigtijk voor zijne gissingen opgeeft, komt ons zoo waarschijnlijk voor, dat wij allezins gelooven, dat hij ook in dit opzigt de waarheid heeft getroffen. Hij is van gevoelen; dat die verbindtenis 1. vooral gestrekt heeft tot het in contracten van strict-regt overbrengen van overeenkomsten, waaraan de goede trouw den naam had gegeven; 2. dat alleen die overeenkomsten op die wijze werden vernieuwd, die de *praestatio rerum fungibilium* ten onderwerp hadden; 3. dat die *novatio* dikwils geschiedde, met het oogmerk, om hetgeen *incertum ex bona fide* verschuldigd was, in een *certum stricti juris* te doen overgaan. Dat 'er eene bijzondere *actio expensi* in het Romeinsch regt zou geweest zijn, neemt, onzes inziens, de Schr. wat al te ligtvaardig aan bl. 64; waarom zou niet gegeven geweest zijn de *condictio certi*, welke in de Pandecten aan het hoofd van alle de overige *condictiones* is gesteld? want door de *expensilatio* ontstond dezelfde verhouding als tusschen een' geldschieter en den geldleener.

Wat de geschiedenis der *Obligatio literarum* betreft, de Schrijver houdt dezelve voor jonger dan de *contractus reales* en *verbales*. Als een der gronden voor dat gevoelen, wordt aangevoerd, dat de *oblig. literar.* door de Romeinsche regtsgeleerden eerst na beide gezegde andere soorten wordt behandeld. Daargelaten, in hoeverre zulks als bewijs voor de stelling moge gelden, merken wij alleen op, dat de schr. bl. 7 en 66 de consensuele contracten, als van later dagteekening beschouwende, zich aldaar mede op diezelfde orde had kunnen beroepen, als volgens welke die contracten het allerlaatst worden behandeld. Doch de Schr. raakt dit punt niet aan. Die omstandigheid is ook voor een ander gevoelen des schr., zie bl. 67 alles behalve gunstig.

De Heer H. is vervolgens van oordeel, dat eerst, toen de meer uitgebreide grenzen van den Romeinschen staat niet

Digitized by Google

min langer toedieten, om alles in tegenwoordigheid der partijen aftedoen, men tot de *literarum obligatio* zijne toevlugt heeft genomen, als door welke *inter absentes* kon geschieden, zoodanige overdragt, verandering van schuld, of overgang van eene *obligatio bonae fidei* in eene *stricti juris*, als te voren door stipulatie *inter praesentes* gewoonlijk was geschied. Ten tijde van Cicero was de *nominum obligatio* in hare volle kracht. (De verwaarloozing van het boekhouden, zie bl. 28, zal echter die kracht veel hebben verminderd.) Gajus spreekt 'er van, als van eene regtsinstelling, die nog in zijnen tijd geldig was, en de omstandigheid, dat de verzamelaar de Vaticaansche fragmenten, die waarschijnlijk tot de eeuw van Theodosius behoorde ook eene plaats van Papinianus in zijne verzameling heeft opgenomen § 129 tot dat onderwerp betrekkelijk, schijnt allezins aantenduiden, dat ook toen hetzelve nog niet geheel buiten gebruik was geraakt. Doch onder Justinianus zeide Theophilus: *Haec hodie non sunt in usu.* De Schr. betoogt vervolgens, bl. 72—74, dat de plaats van Theophilus in zijne *paraphrasis ad Tit. Instit. de Liter. Obl. initio*, van deze *nominum obligatio* en niet van de *Literarum Obligatio Justinianea* moet worden opgevat; daar echter Theophilus dezelve geheel anders beschrijft, dan wij dezelve vroeger uit Cicero en Gajus hebben leeren kennen, besluit hij, dat Theophilus in een onderwerp tot de oudheid betrekkelijk, gemakkelijk heeft kunnen dwalen.

De *nominum obligatio* en die, welke door *syngraphae* of *chirographa* wordt aangegaan, zijn beide soorten van *Literarum Obligationes.* Na de eerste (het eigenlijk onderwerp zijner Verhandeling) te hebben verklaard, deelt de Schr. bl. 74 sqq. nog over de tweede eenige opmerkingen mede. Gajus III § 134 zegt, dat deze bijzonder bij vreemdelingen in gebruik was. De Schr. betoogt daarop, dat de aard van dit contract ook zoodanig was, dat hetzelve niet wel door Romeinsche burgers kon worden aangegaan, alzoo hetzelve *in jure civili* als een bloot *pactum* moest worden beschouwd, bij welke gelegenheid het tegenstrijdig gevoelen van Gaus *scholien zum* Gajus bl. 423 grondig wordt wederlegd. bl. 77—81.

Dat Romeinsche burgers op die wijze vreemdelingen aan zich konden verpligten, wordt niet in twijfel getrokken, doch indien die overeenkomst ook onder burgers van kracht ware geweest, zou zeker dezelve door Tribonianus in het *Jus Justinianeum* zijn aangenomen.

Wat in dit laatstgenoemde regt *literarum obligatio* wordt genoemd, is zulks slechts in naam, niet met der daad. Het is een *mutuum praesumtum*, hetwelk wordt opgemaakt uit de omstandigheden, dat iemand binnen zekeren tijd niet terug vordert eene schuldbekentenis, welke hij had afge-

geven. De zaak was reeds vóór Justinianus bekend, doch eerst hij heeft dezelve *literarum obligatio* genoemd. Misschien heeft hij dit gedaan, omdat hij, Gajus volgende, ook een *obligatio literarum* wilde hebben, omdat er bij Gajus eene gevonden wordt.

Aldus heeft de Heer Hanlo dit geheele onderwerp uit de Romeinsche oudheid en de regtswetenschap toegelicht. Wij moesten in de opgave van den inhoud breedvoeriger zijn, dan anders dikwijls bij Academische Verhandelingen noodig is, wanneer die over algemeen bekende onderwerpen loopen. Hier was het noodig den Schrijver op den voet te volgen, dewijl het door hem behandelde onderwerp weinig algemeen bekend is. Wij houden deze Verhandeling voor eene uitmuntende proeve van Geschiedkundige beoefening des Romeinschen regts, welke eenmaal ook in ons Vaderland zoo zeer heeft gebloeid. De Schrijver is geheel op de hoogte van de, zelfs nieuwste, literatuur van zijn onderwerp, en dit stuk, hetwelk en den Schrijver en zijnen leermeester den Hoogleeraar van Hall, tot de meeste eere verstrekt, verdient waarlijk ook buitenslands gekend te worden. Het zal daar ten blijke kunnen strekken van den nieuwen ijver en het gelukkig gevolg, waarmede men in Nederland de regtswetenschap beoefent. De schrijver levere ons dan in het vervolg eene inaugurel Verhandeling, welke beantwoorde aan de allergunstigste verwachtingen, welke hij ons door de uitgave van dit stuk heeft doen opvatten.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

De Timmerman Gladwell, te Londen, in de Louwergarderstraat, is zoo gelukkig geweest eene *Schaaf* uittevinden, dewelke hij als *Roffel-* of *Robbelschaaf*, *Geut-* en *Gerritschaaf*, *enkelde* en *dubbelde Blokschaaf* enz. enz. gebruiken kan, tot welke doeleinden onze Timmerlieden *zeven* onderscheidene Schaven bezigen moeten. Deze uitvinding is van zeer veel belang.

(Zie *Transactions of the Society of Art.* XLII *in de Repertory of Patent inventions Jan.* 1826, pag. 47.)

Eene zeer belangrijke Verhandeling over *Droogmakerijen*, deelt de Heer Jac. Blackburn in het *Repertory of Patent invention*, *Jan.* 1826, pag. 36, aan het Publiek mede.

De Heer Beatson berekent, dat in Engeland en Schotland nog 3 millioenen akkers moerassen zijn, hetwelk

$\frac{1}{15}$de

1de deel der oppervlakte van 't geheele Koningrijk uitmaakt; in Ierland zijn nog één millioen akkers moerasſen. Sedert 40 jaren zijn in Groot-Brittanje 150,000 akkers moerasſen droog gemaakt en in welig weiland herſchapen.

(*Communications to the Board of Agriculture*, 2e. Deel.)

De Heer Daniell, te Londen, had reeds dikwerf bij waarnemingen het nadeel beſpeurd, hetwelk ontſtaat, wanneer door den tijd *lucht* in den Barometer indringt, welke zich tuſſchen het *kwik* en de *glazen buis* nederlaat; om dit gebrek te verhelpen, heeft hij, met goed gevolg, onder tegen de buis, eenen *ſmallen ring van Platina* aangebragt, (gelascht) juist daár, waar zij in het *kwik* ſtaat; bij het koken *amalgameert* zich het *kwik* met de *Platina* en vereenigt zich in den kouden toeſtand naauw met dezelve, waardoor (volgens den Heer Daniell) de lucht ten eenemale uit de buis wordt geweerd.

(Zie *London Journal of Arts*, *Sept.* 1825.)

Wanneer men de geſchaafde krullen en het zaagſel van Mahonyhout opzamelt, en dit met water 3 à 4 uren laat koken, zoo, dat het water na afgegoten te zijn, zeer donker bruin is, en met dit ſap andere houten kleurt, zal hetzelve na gepolituurd te zijn, eene Mahonyhouten kleur en glans hebben.

(*Edinburgh Philoſophical Journal*, N°. 27.)

Recept om *Roest-* of *Schuurpapier* te maken.

Puinſteen (Lapis pumicis) wordt op een niet meer rookend turfkolenvuur ſterk gebrand, en na vervolgens geſtooten te zijn, met gekookte lijnolie, op eenen wrijfſteen gewreven, en wordt weder met die olie, waarin men een weinig rooden of paarſchen doodekop heeft gedaan, verdund, tot het zoo dun is, dat men hetzelve met eene puntkwast, op gemeen grijs-, pak- of kistpapier kan ſtrijken; dit geſchied zijnde, wordt het papier in de lucht gedroogd, en gedroogd zijnde, weder beſtreken en op nieuw gedroogd. Ten einde nu het werk te voltooijen, moet het papier glad gemaakt worden, hetwelk geſchiedt, door hetzelve door twee boven elkanderen liggende cylinders te doen gaan.

Dit papier is onmisbaar voor dezulke, welke ijzeren of ſtalen gereedſchappen roeſtvrij moeten houden.

(*Edinburgh Philoſophical Journal*, N°. 27.)

H. M. E. C. V. B.

Chloorkalk als bederfwerend middel.

Dr. K. W. G. Kastner heeft zijne proeven op de bederfwerende werking des in water opgelosten chloorkalks (die als *zoodanig* meer of minder oxychloorzuren en zoutzuren kalk bevat) volbragt. Uit dezelve bleek, dat niet alleen *versch vleesch* in eene warme kamer (des proefnemers gehoorzaal) drie weken lang, zonder eenig spoor van verrotting of bederf te toonen, bewaard blijft (en zonder twijfel nog veel langer zou bewaard gebleven zijn), wanneer men het vooraf met een verzadigde chloorkalk-oplossing door en door bevochtigt, maar ook, dat het daardoor, reeds na verloop van weinige dagen tot eene mumieaardige witachtige zelfstandigheid opdroogt, zonder aanmerkelijk ineentekrimpen. Men zal dus in 't vervolg het krachtigst, goedkoopst en best lijken kunnen balsemen, wanneer men zich daartoe van in water opgelosten Chloorkalk bedient. Dr. Fleischmann, Hoogleeraar in de Ontleedkunde, heeft de goedheid gehad, om hieromtrent op menschen-lijken proeven te nemen en volkomen gestaafd bevonden, wat de proeven van Dr. Kastner leerden, die bij mededeeling van dezelve ter vergelijking wijst op de waarnemingen van Payen en Chevallier op dit punt gedaan, geplaatst in zijn *Archif für die gesammte Naturlehre.* B. V. p. 464.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Groote Woudbranden in Amerika.

Volgens berigten uit Demerary, waren, — ten gevolge van groote droogte, — de oorspronkelijke Wouden van Zuid-Amerika op verscheiden plaatsen in brand geraakt, en de verwoestingen, daardoor voortgebragt, zeer aanmerkelijk geweest; doch nog aanmerkelijker en geduchter in hunne uitwerksels, waren die ontzettende Woudbranden, die korteling de noordelijke Provincien der Vereenigde Noord-Amerikaansche Staten en de naburige Engelsche kolonien verwoestten. Volgens brieven uit Hallowel, in de Provincie Maine, strekten deze branden zich over de 100, ja volgens andere opgaven, tot bij de 200 Engelsche mijlen uit. Uit een natuurkundig oogpunt beschouwd, vindt Dr. Kastner, daarbij merkwaardig: 1°. De aanzienlijke *temperatuurverhooging* der lucht, zelfs in zeer verwijderde landen; 2°. de daarmede in verband staande *afwisseling van den wind*, niet alleen van Noordelijk Amerika, maar ook van een groot gedeelte van Europa; in den beginne westelijke, vervolgens noordwestelijke, zuidwestelijke, zuidelijke en nu plotseling oostelijke, zuidoostelijke en eindelijk ongewo-

wone hevige noordoostelijke winden. De werking der eerste strekte zich tot over het midden van December, naar het schijnt, ook over onze gewesten uit, de laatste bespeurden wij nog tegen het einde van Januarij. Deze veranderingen van de anders omtrent dit jaargetijde heerschende winden, geschiedden juist zoo, als zij moesten volgen, wanneer in Noord-Amerika plotseling verscheiden kubiekmijlen lucht door verhitting tot hevige uitzetting en uitbreiding gebragt werden; wanneer vervolgens een zekeren tijd lang de zich gedurig vernieuwende hitte toereikend was, niet alleen naar boven, maar ook naar alle zijden eene drukking uitteoefenen, genoegzaam, om het evenwigt zelfs van zeer verwijderde luchtkolommen te verbreken; eene verbreking, waarop (daar de haar onderhoudende oorzaak langzamerhand verminderde) een niet minder hevig later nederstorten van koude lucht der hoogere noordelijke breedten volgde; 3°. de met deze verwarmingen en rigting veranderingen der lucht in verband staande, zelfs in onze gewesten op vele dagen zeer in het oog loopende *veranderingen des Barometerstands*; nu op heldere klare dagen een lage Barometerstand, welken een paar malen orkanen en zeer wijd uitgestrekte *zware onweders* vergezelden of opvolgden, bij welke de Barometer tot de (voor onze gewesten ongewone) laagte van 25″ 11‴,40 zakte; — en dan weder vrij aanmerkelijk rijzen der kwikkolom, bij betrokken en zeer betrokken weder, — waarop, — met invallende koude, hier (te Nurnberg) op den 1sten Januarij des avonds ten 4½ ure, heirookaardige plotseling vallende dikke avondnevels volgden; 4°. *verduisteringen* van het daglicht, *roodheid* van het zonnelicht enz., zelfs rondom Philadelphia sterker, dan bij den hevigsten heirook, — herinnerende ons die merkwaardige verduisteringen der zonne door *Woudbrand*, welke zich in 1762 in Engeland en in 1796 (gelijk ook vroeger in 1716) in Noord-Amerika vertoonden, en ook van laagzakken des Barometers, van onweders, en naar noorderlicht gelijkende luchtverschijnselen vergezeld waren (*), welke laatste 5°. in verband met hevig gloeijend heete *aschregens* en latere *waterregens* bij de Woudbranden van Nieuw Brunswijk niet achterbleven.

BOEK- EN KUNSTVERZAMELINGEN.

De beschrijving der voorwerpen, welke het Kunstkabinet van den Heer Denon uitmaakten, is eerst dagen in 3 deelen in 8°. in het licht verschenen (†). Het eerste deel, door den Heer Dubois, opgemaakt, bevat oude, geschied-

(*) Vergel. Kastners Handbuch. d. Meteorologie. I. § 485.

(†) Te Parijs bij Treuttel en Wurtz.

Digitized by Google

ſchiedkundige, hedendaagſche Gedenkſtukken, Oosterſche werken enz.; het tweede door den Heer Perignon opſtéld, Schilderijen, Teekeningen en Miniaturen; het derde, betrekkelijk de Platen en Plaatwerken is men aan den Heer Duchesne Senior verſchuldigd. Het getal artikelen in deze drie deelen beſchreven, beloopt 3,178, waarvan verſcheiden no. meer dan een artikel bevatten.

Om eenig flaauw denkbeeld te geven van de kostbaarheid en uitgebreidheid dezer Verzameling zullen wij enkele ſtukken aanhalen. Onder de geſchiedkundige gedenkſtukken vindt men een groot aantal gereedſchappen, behoord hebbende aan de regtbank der Inquiſitie te Valladolid, als onderſcheiden zegelringen, een zijden ſtandaard met ſchildering verſierd; den ring van Jean ſans Peur Hertog van Bourgogne (op de brug van Montereau vermoord) in 1792 in zijn graf gevonden; afdrukſels genomen op het aangezigt van Cromwell en Karel XII; eene ſoort van Reliquie-kastje, bevattende de volgende voorwerpen: ſtukken der beenderen van den Cid en Chimene, gevonden in derzelver begraafplaats te Burgos; ſtukken der beenderen van Heloiſe en Abeillard, uit derzelver graf in het Paraclet; haren van Agnes Sorel, te Loches begraven en van Ines de Castro te Alcaboça; een gedeelte van den knevelbaard van Hendrik IV, Koning van Frankrijk, in deszelfs geheel gevonden, bij de opgraving der lijken van de Franſche Koningen te St. Denis in 1793; een ſtuk van het doodkleed van Turenne; een ſtuk der beenderen van Moliere en de la Fontaine, een tand van Voltaire; haren van den Generaal Deſaix; eigen handteekening van Napoleon; een bebloed ſtuk van het hemd, dat hij bij zijn' dood aanhad; een vlok zijner haren en een blad van den wilg, waaronder hij op St. Helena rust.

Onder de ſchilderijen treft men uitgezochte ſtukken uit de *Italiaanſche* School aan, van *Albano*, *Alex.* en *Paul Veroneſe*, *André del Sarto*, *Michel Angelo da Caravaggio*, *Correggio*, *Guerchino* enz. aan uit de *Spaanſche* van *Murillo* en *Velasquez*; uit de oudere *Vlaamſche*, *Duitſche* en *Hollandſche* School van *Bakhuizen*, *Champagne*, *Cranach*, *Cuyp*, *van Eyck*, *Holbein*, *Lucas van Leyden*, *Mengs*, *van Ostade*, *Rembrandt*, *Rubbens*, *Ruysdael*, *D. Teniers*, *Wouwerman* enz., en uit de *Franſche Oudere* School van *Bourdon*, *Lebrun*, *Callot*, *Clouet*, *Jean Couſin*, *Drolling*, *Claude Lorrain*, *Greuſe*, *Largilliere*, *Mignard*, *Pouſſin*, *Prudhon*, *Rigaud*, *Robert*, *LeSueur*, *J. Vernet*, *Vouet Walteau* en van de *nieuwere Franſche* School van *David*, *Forbin*, *Gerard*, *Gros*, *Mauzaiſe*, *Richard*, *Taunay* enz. Even verſchejden zijn ook de Teekeningen, als behoorende tot alle de Scholen en bevattende de meest aanbevelingswaardige namen.

De Platen zijn bijzonder belangrijk, dezelve beſtaan uit zeldzame proefdrukken en uitverzamelingen, met groote kosten

een bijeengebragt in ſchoonheid wedijverende met de geachtſte Kabinetten. Zoo is het werk van *Marc. Antoine*, een Graveur; die de voornaamſte werken van *Raphaël* heeft in koper gebragt, dat uit 133 ſtuks beſtaat; men ſchat deze Verzameling alleen op meer dan 30,000 francs. Het werk van *Lucas van Leyden*, beſtaande uit 238 ſtuks, dat van *Rembrandt* bevattende 428 ſtuks, welker ſchoonheid door kenners beſtendig werd bewonderd; en dat van *Callot*, in drie Boekdeelen in folio, uit 1574 ſtuks beſtaande, verdienen vermeld te worden. Onder de overige platen, die met regt beroemd zijn, telt men 'er van *Albert Durer*, *Goltzius*, de beide *Mantuaners*, *Lucas van Cranach*, *Behaim*, *Altdorffer*, *Bartsch*, den *Prins de Ligne*, dien velen niet onder de Plaatſnijders dachten aantetreffen. De Plaatwerken zijn niet min talrijk, niet min belangrijk; daaronder telt men het *Muſée Francais*, door *Robillard Peronville* en *Laurent*, het *Muſée Napoleon*, door *Henri Laurent*, *de Galerie de Florence*, — *de Dusſeldorff*, — *l'Hiſtoire de la ſculpture* van Graaf *Ctcognara*, — *de Colonne de la place Vendôme*, door *Baltard*, een werk, dat nooit uitgegeven werd en vernietigd ſchijnt geworden zijn, *de Antiquités d'Athenes*, van *Stuart* en *Revelt*, *d'Antiquités de Nubie* van *Gau*, *de Ruines de Pompei*, door *Mazois* enz. enz. Zestig jaren beſteedde de Hr. Denon, om deze Verzameling bijeentebrengen, waartoe hij zich in de gelukkigſte omſtandigheden en gelegenheden heeft bevonden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
14	30. 2¼	65	N. W.	helder.
	30. 2¾	73	W. N. W.	
	30. 2¾	59½	N. W t. W.	
15	30. 2	66	W.	voorm. onbr. held., namidd.
	30. 1½	72	W, t. Z.	bewolkt, zeer windrig, 's av.
	30. 0	60½	Z. W.	regen en wind.
16	30. 0¾	61	W.	harde wind, bewolkt, iets
	30. 2	63	W. N. W.	buijig.
	30. 2¾	52	N. W.	
17	30 2	56	W. N. W.	voorm. bewolkt, verder be-
	30. 3	62½	W. t. N.	trokken, tegen den avond
	30. 2¾	56	Z. W.	een weinig regen.
18	30. 2	62	W. N. W.	voormiddag betrokk., verder
	30 2¾	65	N. W.	bewolkt, windrig.
	30 2¾	57	N. N. W.	
19	30. 3	61	N. W. t. W.	
	30. 3¾	65	N. N. W.	bewolkt.
	30. 4	55½	N. t. W.	
20	30. 4	60½	N.	windrig, voormidd. bewolkt,
	30 4	66	N. N. O.	verder omtrent helder.
	30. 4	54		

GE-

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

UTRECHT *den 15den Junij.* Heden bevindt zich alhier een paar Echtelieden Hendrik Kesten en Katharina Meischen genaamd, woonachtig te Amersfoort, welke te zamen 207 jaren tellen; zijnde de man 105 en de vrouw 102 jaren oud. Gemelde Hendrik Kesten is den 8sten Maart 1721, nabij Arnhem geboren. Den 27sten Maart heeft dit zeldzaam paar aan het Huis ter Heide, nabij Zeist, deszelfs gouden Bruiloft gevierd, en voor weinige dagen nog een plaisier-reisje naar Amsterdam gedaan. Beide genieten nog de beste gezondheid.

BEKENDMAKINGEN.

BERIGT VAN INTEEKENING

OP EEN UITGAVE VAN DE DRIE ONDERSTAANDE WERKEN

1. DICHTERLIJKE GEDACHTEN-BEELDEN; door *M. A. ELTER, geboren WOESTHOVEN*, Mr. *J. KINKEL*, *J. F. HELMERS*, *A. J. ZUBLI*, Mr. *W. BILDERDIJK*, Mr. *M. C. VAN HALL* en *H. MEIJER*, *Junior*. In een Deel.
2. GEDICHTEN van *P. BODDAERT*, *Junior*. In een Deel.

(Voor dezen uitgegeven, in 2 Deeltjes.)

3. JEUGDIGE GEDICHTEN, door *GERRIT van LENNEP*, in *een* Deel.

In hetzelfde formaat als de kleine uitgave der Gedichten van *H. TOLLENS*, *HELMERS*, en *FEITH*.

DE PRIJS VAN IEDER WERK APART.

Bij Inteekening:		*Buiten Inteekening:*	
Op Postpapier.....	*f* 1 - 20	Op Postpapier.....	*f* 1 - 50
— Velin Papier.....	- 1 - 70	— Velin Papier....	- 2 - 00

Op alle drie bovenstaande Werken, No. 1, 2 en 3, in 3 Deelen.

Bij Inteekening:		*Buiten Inteekening:*	
Op Postpapier.....	*f* 3 - 30	Op Postpapier.....	*f* 4 - 20
— Velin Papier.....	- 4 - 80	— Velin Papier.....	- 5 - 70

De Inteekening geschiedt bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Zalt-Boemel en alom, en staat open tot den 1 Augustus 1826

TE HAARLEM bij de WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 27. *Vrijdag den 30ſten Junij.*

BERIGTEN.

HATTEM *den 23ſten Junij.* Heden overleed alhier de Heer WILLEM VAN BARNEVELD, in den ouderdom van ruim 79 jaren. Vele jaren beoefende hij vroeger met den besten uitſlag de Artſenijmengkunst en Scheikunde te Amſterdam, en gaf, ten gelijke tijde, in de Maatſchappij *Felix Meritis* vele doorſlaande proeven van zijne uitgeſtrekte kunde in de laatſte en daarmede verwante wetenſchappen. Behalve zeer belangrijke bijdragen tot het *Vaderlandsch Magazijn* (b. v. over de *zamenſtelling van het water*, en over *het regenwater met loodſtof bezwangerd*, die ook afzonderlijk werden verkrijgbaar geſteld); tot den *Alg. Konst- en Letterbode* (als zijne waarnemingen op de *ijzerroestkleurige vlekken op de bladeren der pereboomen*) en kleinere afzonderlijke ſtukjes, als eene Verhandeling *over het planten van Boomen binnen en rondom de ſteden*, gaf hij in den jare 1785 zijne *Geneeskundige Electriciteit* in het licht, welke, voorafgegaan was door een viet jaren vroeger in 't licht verſchenen geſchrift van zijne hand, over de rigting en de uitwerkſels van het onweersvuur, in vergelijking met de electriſche ſtoffe en met toepaſſing op de

afleiders". Hij was lid van de eerſte Klaſſe des Kon. Nederlandſchen Inſtituuts, van de Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen te Haarlem en meerdere geleerde Genootſchappen. Ook de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, verliest in hem een' ijverig voorſtander en bevorderaar, zijnde hij vroeger een werkzaam medelid van deszelfs Hoofdbeſtuur geweest, waarvan zijne Redevoeringen in deze hoedanigheid uitgeſproken, ten allen tijde tot een algemeen ſprekend bewijs zullen ſtrekken (*).

DEVENTER *den 20ſten Junij*. Heden aanvaardde alhier de Heer Mr. J. DUYMAER VAN TWIST het Hoogleeraarsambt in de Regten aan het in deze ſtad gevestigd Athenaeum, door het houden van eene plegtige Inwijdings-Redevoering *de praecipuis eximie in patria exculti Juris Romani cauſis*; d. i. „ over de voornaamſte oorzaken van de voortreffelijke beoefening des Romeinſchen Regts in ons Vaderland."

AMSTERDAM. Met Koninklijke goedkeuring, is tot Geaſſocieerde der Vierde Klaſſe van het Nederlandſch Inſtituut van Wetenſchappen, Letterkunde en Schoone Kunſten benoemd, de Heer QUATREMÈRE DE QUINCY, te Parijs, en zijn tot Correspondenten van dezelfde Klaſſe verkozen de Heeren SCHORN, te Munchen; HORACE VERNET en F. GARNIER, te Parijs; C. CELS, te Doornik; P. ADAMS, te Delft; W. MOL, te Haarlem en VAN HUFFEL, te Gent.

LEVENSSCHETS
VAN
HERMAN MUNTINGHE.

(Getrokken uit een Aanſpraak van Prof. TH. VAN SWINDEREN.)

Herman Muntinghe werd op den 27 Auguſtus 1752 te Termunten in het Kleine of Klei-Oldambt geboren. — Zijn vader, Pieter Muntinghe, uit

(*) Zie Redevoeringen van gemelde Maatſchappij. Tweede en Vierde Deel.

uit een beroemd geslacht ontsproten, was daar Ambtman, dat is, bekleedde daar een' post, die nu onbekend is, om ter eerster instantie regt te spreken, (thans zoude men zeggen Regter of Vrederegter,) een' post, dien dezelve naderhand verwisselde met dien van Drost over Wedde en Westerwoldingerland, welken hij te voren ook reeds bekleed had, doch die hij beide met den grootsten roem van eerlijkheid, waardigheid en scherpzinnigheid heeft vervuld.

Zijne moeder heette Gezina Geertruida Kiers, en was eene voortreffelijke vrouw, uitmuntende in alle vrouwelijke deugden en talenten.

Ik zal u niet ophouden met eene lange optelling van de rij der voorouders van onzen overledene, daar hij eensdeels zelf geene waarde hechtte aan de oudheid van zijn geslacht, en hij anderdeels, door zich zelven en oorspronkelijk glansende, ook geen' geleenden teruggekaatsten glans van zijne voorouders noodig heeft.

Reeds als kind legde hij, zoo wel in zijn spelen, als in zijne meer ernstige bedrijven, eenen zeer uitmuntenden aanleg aan den dag, die door gelukkige voorteekenen hoop gaf op rijke en rijpe vruchten in meer gevorderde jaren: want reeds zeer vroeg onderscheidde hij zich door eenen bijzonderen lust tot leeren en door vlugheid van begrippen.

Wij hebben dus in onzen Muntinghe een nieuw voorbeeld, dat reeds in de jeugd vereenigde vlugheid en vlijt het voorteeken zijn van mannen, die zich van den grooten hoop loffelijk onderscheiden.

Onze Muntinghe had het ongeluk, om door bijzondere omstandigheden vroeg het vaderlijk opzigt te moeten missen; maar deze schijnbare ramp werd, in den weg der Goddelijke Voorzienigheid, het middel tot zijne vroege en voordeelige ontwikkeling. Want hierdoor kwam hij te Groningen, waar hij meer gelegenheden kreeg ter zijner leering, dan hij, ook bij den besten wil zijns vaders, te Termunten of te Wedde hebben kon, en kwam hij onder de leiding en onder het opzigt van zijnen Oom, den beroemden Burgemeester die stad, Aiold Jan ter Borgh, een' man, dier nog bij vele bejaarde inwoners dier stad, om zijne geleerdheid, om zijnen werkzamen ijver voor land en stad en kerk, maar vooral om zijne voorbeeldige Godsvrucht in gezegen-

de gedachtenis is, en die dus tot die zeldzamen behoorde, welke even zeer uitmunten door naauwgezette en werkzame Godsvrucht, als door hunnen hoogen rang in de Burgermaatschappij.

Onder zulke eene leiding en in zulk een voorbeeldig huisgezin, moest de jonge Muntinghe, bij een' voortreffelijken aanleg, wel eene rigting krijgen, die voordeelig besliste voor zijn volgend leven; en altijd heeft hij nog dankbaar tot in zijn laatste leven den weg der Goddelijke Voorzienigheid erkend, die hem in het huisgezin van den waardigen ter Borgh bragt. — Ja, zoo wordt een schijnbaar ongeluk, door de Goddelijke bestelling, een zegen in de gevolgen; maar van zooveel gewigt is ook voor ons volgend leven het huisgezin, waar in wij worden opgevoed en de meer of minder godsdienstige toon, die daar heerscht; en die op ons volgend leven, op onze tevredenheid, op onze deugd, op ons geluk dikwijls zulk eenen merkbaren invloed heeft. — O, slaan wij dan dit voorbeeld niet in den wind, laat ons daardoor ons laten leiden.

Zulk een' gelukkigen invloed had het verblijf van onzen Muntinghe in het huis van Burgemeester ter Borgh en de leiding van dezen voortreffelijken man op onzen dierbaren overledene, dat hij reeds in het jaar 1766, toen hij slechts den ouderdom van 14 jaren bereikt had, bekwaam geoordeeld werd, om als student in de rol onzer Hoogeschool te worden ingeteekend.

Hoezeer onze Muntinghe reeds toen veel grootere vorderingen gemaakt had in het Grieksch en Latijn en in de Geschiedenissen, dan gewoonlijk het geval is met nieuw aankomende studenten, zoo wijdde hij zich echter verscheidene jaren, onder de leiding van de beroemde mannen van Lennep, de Rhoer, en Offerhaus, uitsluitend aan deze vakken toe.

Met de beoefening der Letteren vereenigde onze Muntinghe, onder het geleide van de wijd vermaarde Hoogleeraren van de Wijnpersse, ten Broek, Brugmans en Widder, die der Wiskundige en Wijsgeerige wetenschappen.

Den meesten prijs stelde hij echter op de studie der Oosterssche Letteren, naar de lessen van den grooten Schroeder, wien hij door zijnen leerlust en door zijne vlijt zoodanig innam, dat Muntinghe weldra

dra de meest geliefde leerling van dezen beroemden leermeester werd, die dan ook niet twijfelde, om zijnen zedigen, ja zelfs eenigzins beschroomden leerling uit te noodigen en aan te sporen, om in het openbaar blijken te geven van zijne, toen reeds buitengewone en grondige, bedrevenheid in deze talen, waaraan zijne *Dissertatio Philologico-Critica, exhibens Observationes ad quaedam Veteris Testamenti loca*, welke hij op den 22 Februarij 1775, onder het praesidium van dezen zijnen leermeester, openlijk en met grooten lof alhier verdedigd heeft, haren oorsprong verschuldigd is.

Na het doorloopen, neen — na het door bestuderen van de voorbereidende Wetenschappen, gaf onze Muntinghe zich over aan de beoefening der Godgeleerdheid, in welk vak hij de lessen hoorde van de toenmalige Hoogleeraren Bertling, Chevallier, Cremer en Abresch, zoodat hij in het jaar 1775, nadat hij dus ruim 8 jaren student was geweest, bij de Klasis van Groningen en het Gooregt, onder het getal der Candidaten werd aangenomen. Terstond daarna werd hij tot predikant beroepen te Buitenpost, en, nadat hij hier slechts twee jaren geweest was, in de Zeerijp. Doch ook daar vertoefde hij naauwelijks drie jaren, toen de bezorgers der Geldersche Hoogeschool reeds zulke gunstige berigten ontvangen hadden van zijne geleerdheid, dat hij in het jaar 1780 tot Professor in de Godgeleerdheid en Kerkelijke geschiedenissen te Harderwijk beroepen werd; een post, dien ieder hem volkomen waardig keurde, en dien hij aanvaardde met het houden eener Oratie: *de sapientia et bonitate divina in antiquissima religionis patefactione conspicua.*

Zoo veel roem verwierf onze Muntinghe door het waarnemen van dezen post, dat hij eenige jaren later, op zeer voordeelige voorwaarden te Leyden, beroepen werd.

Doch ditmaal bonden hem de Curatoren der Harderwijksche Hoogeschool, en hij bedankte voor dit beroep.

Krachtiger werkte op hem eenige jaren later een dergelijk aanbod van Groningen; want nu konde hij zijne neiging naar zijn Vaderland en de bakermat zijner kennis niet weerstaan. Nu verliet hij Harderwijk en kwam in 1798 tot ons over, zijnen post alhier op den 13 Maart van dat jaar aanvaardende met eene

Oratie, bevattende *aliquot illustria, quae Eccleſiae historia ſuppeditat damnorum religioni Christianae ab amicis ſuis ac fautoribus illatorum ſpecimina.* Gedurende zijn verblijf te Harderwijk, gaf hij uit een *Sylloge Opusculorum ad doctrinam ſacram pertinentium; de Pſalmen uit het Hebreeuwsch vertaald met aanmerkingen; het boek van Job uit het Hebreeuwsch vertaald, door* Hendrik Albert Schultens, na deszelfs dood uitgegeven en voltooid; *de Spreuken van Salomo* en twee Verhandelingen *over den invloed van den Christelijken Godsdienst op het Volksgeluk.*

Ook te Harderwijk had hij het geluk in Vrouwe Judith Francina Drijfhout eene echtgenoote te vinden, die zijn volgend levensgenot niet weinig verhoogde en thans zijn afſterven met heete tranen beweent.

Te Groningen gekomen zijnde, was het hoofdwerk van onzen Muntinghe, behalve het opſtellen zijner Collegien, enzijner leerredenen, en het overig gewoon werk van eenen Hoogleeraar, het bearbeiden van zijn *Compendium partis Theoreticae Theologiae Christianae* en zijne *Geſchiedenis der Menschheid naar den Bijbel*, een werk, hetwelk zijnen roem in alle opzigten gevestigd heeft, en waarvan het eerſte deel in 1801, het elfde en laatſte in 1819 is uitgekomen.

Hadden toch zijne vorige werken hem wel doen kennen als een' zeer groot Godgeleerde en kenner der Oosterſche talen, dit werk is het onloochenbaarſte bewijs van zijne algemeene en grondige geleerdheid, van zijne bedrevenheid en kennis bijna in alle takken van menſchelijke wetenſchappen.

Nog ſlechts eenige weinige jaren was hij hier geweest, of hij werd op nieuw te Leyden beroepen, maar bedankte op nieuw en nog eenmaal in 1817.

In 1807 bekleedde hij in zijne gewone toerbeurt alhier het Rectoraat dezer Hoogeſchool; doch grootere eer viel hem te beurt, bij de inlijving van onze Hoogeſchool in de Franſche Univerſiteit, daar hij toen tot Rector van deze benoemd werd; eene betrekking, die, en om derzelver meerdere zeldzaamheid en meerdere duurzaamheid, en om de meerdere daaraan verknochte voordeelen, veel meer waarde had, dan een Rectoraat van eene onzer Nederlandſche Hoogeſcholen.

Bij de Franſche Univerſiteit, te weten, werd een Rector niet ſlechts voor één jaar maar voor vijf ja-

Digitized by Google

ren benoemd, en door deze meerdere duurzaamheid kon dus reeds deze eer niet aan velen te beurt vallen; — daarenboven verving de Fransche Rector niet alleen den voormaligen Academischen Rector, maar ook het geheele Collegie van Curatoren; en zijn opzigt en zijn bestuur strekten zich niet alleen uit tot de Faculteiten, maar ook tot alle Lyceën, secondaire en primaire Scholen, met één woord tot alle stichtingen van onderwijs, welke 'er zich in alle de Departementen bevonden, die het gebied van eene Fransche Academie uitmaakten, hier tot alle scholen, welke 'er in de Departementen van de Ooster- en Wester Eems, Vriesland en de Monden van den IJssel gevonden werden; eene uitgestrektheid gronds, die, tegenwoordig, vier Provinciën van ons Vaderland, Groningen, Drenthe, Vriesland en Overijssel en daarenboven geheel Oost-Vriesland en geheel Jeverland omvatte; want zoo ver strekte zich toen het ressort der Academie van Groningen uit. En aan zulk een Rectoraat was dan ook een zeer hooge rang in het ligchaam der Universiteit en eene jaarwedde van 6000 francs, boven het gewoon tractement als Professor, verbonden.

Het was in deze zijne betrekking, als Rector der Academie van Groningen, dat hij op den 3 November 1812 de Faculteiten dezer Hoogeschool installeerde en de oratie uitsprak, die in den eersten Almanak der Academie te vinden is.

Hetgene hem intusschen den roem zijner geleerdheid bezorgd had, hetwelk hem als eene vergelding voor zijne, aan de Hoogeschool en aan de wetenschappen gedane, diensten waarschijnlijk werd toegerekend, dat werd hem eene bron van vele onaangenaamheden; en meermalen zeide hij aan mij, die toen als Inspecteur der Academie aan zijne zijde stond, en dus dikwijls in zijn' vertrouwelijken omgang deelde, dat hij hartelijk wenschte van zijne Rectorale betrekking ontslagen zijn.

Met hooge vreugde en dankzegging aan God, zag hij dan ook de omwenteling van 1813 en de bevrijding des Vaderlands van het Fransche juk, gelijk uit zijne, bij die gelegenheid gehoudene en in druk verschenene, leerrede bleek. Terstond na die omwenteling begaf hij zich met eene Commissie, uit de on-

derſcheidene faculteiten benoemd, naar den Haag, om den Souvereinen Vorst met Hoogstdeszelfs behoudene terugkomst in het Vaderland geluk te wenſchen; en hij werd bij die gelegenheid niet alleen bevestigd in zijn Rectoraat onzer Hoogeſchool, maar tevens benoemd tot Lid der Commisſie, welke, terſtond na de omwenteling, benoemd werd, ter organiſatie van het Hooger Onderwijs in ons Vaderland.

Het was onder zijn voortdurend Rectoraat, dat de tweehonderdſte Verjaardag der Hoogeſchool inviel, bij welke gelegenheid hij op den 10 October 1814, in tegenwoordigheid van Z. K. H. den Souvereinen Vorst en Hoogstdeszelfs Gemalin, de feestelijke Redevoering uitſprak, die in de *Acta ſecularia* gedrukt is.

Bij de nieuwe organiſatie van het Hooger Onderwijs in ons Vaderland in 1815, werd onze Muntinghe op nieuw benoemd tot eerſten Rector onzer herſchapene Hoogeſchool, en het was in die betrekking, dat hij, bij de plegtige inſtallatie derzelve, op den 6 November 1815, de inwijding-redevoering hield, welke in het eerſte deel der Jaarboeken onzer Hoogeſchool gedrukt is, te gelijk met de oratie, die hij op den 10 October des volgenden jaars, bij het eindelijk neêrleggen van zijn Rectoraat, hield de *neglecto ingenii cultu, primaria corruptae medio aevo religionis Christianae cauſa.*

Nadat onze Muntinghe zich zoo lang met het beſtuur der Academie had moeten bezig houden, was hij hartelijk verblijd, zich eindelijk wederom geheel aan zijne geliefkoosde letteroefeningen te kunnen overgeven; en dat hij in zijnen ijver daartoe nog niet verflaauwd was, dat toonde hij door de uitgave van verſcheidene werken (*), die na het afdrukken van zijne *Geſchiedenis der Menschheid* nog in het licht zijn gekomen.

Reeds in hetzelfde jaar 1819, waarin het laatſte deel der genoemde *Geſchiedenis de Menschheid* afgedrukt werd, gaf hij een tiental Leerredenen uit; eene tweede uitgave van het eerſte deel van zijn *Com-*

pen-

(*) Het drietal Leerredenen over belangrijke onderwerpen, en de Redevoering voor het Zendeling-genootschap kwamen reeds vroeger uit.

Digitized by Google

pendium partis Theoreticae Theologiae Christianae en zijne *Historia Religionis et Ecclesiae Christianae.*

In 1820 gaf hij eene nieuwe uitgave van het eerste deel zijner vertaling der *Psalmen*, en eene *Leerrede* door hem uitgesproken, bij gelegenheid van het afsterven van zijnen ambtgenoot A J. Duymaer van Twist.

In 1822 gaf hij de tweede uitgave van het tweede deel, zoowel van zijn *Theologisch Compendium*, als van zijne vertaling der *Psalmen*, en ook eene tweede uitgave van het eerste stuk van zijne *Taalkundige aanmerkingen over de Psalmen*, van welke hij in het volgende jaar het tweede stuk leverde; terwijl hij eindelijk nog in denloop van dit jaar (1824) zijne laatste Leerrede uitgaf, en een' tweeden bundel van Leerredenen: om nu niet te spreken van zijne menigvuldige, in de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, en elders uitgesproken Redevoeringen en andere kleine stukjes, welke in het Groninger Maandschrift en andere Tijdschriften zijn gedrukt.

Was het wonder, dat in een land, als ons gezegend Vaderland, waar uitgebreide en grondige geleerdheid en teedere Godsvrucht, blijkbaar in een' voorbeeldigen wandel en eene rustelooze werkzaamheid ten nutte van Kerk en Maatschappij, gewaardeerd worden, een man, waarin zich dit alles vereenigde, ook naar waarde geschat en vereerd werd? Neen! naauwelijks waren zijne verdiensten bekend, of al de voornaamste geleerde Maatschappijen in ons Vaderland beijverden zich hem haar Lidmaatschap aantebieden, terstond, bij de oprigting van het Koninklijk Instituut, werd hij Lid van hetzelve, en mede, bij de eerste vestiging van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, onder het getal der Ridders benoemd.

Op den 27sten Augustus 1822, den ouderdom van 70 jaren bereikt hebbende, werd onze Muntinghe, ingevolge de weldadige wet op het Hooger Onderwijs, welke de Hoogleeraren, dien ouderdom bereikt hebbende, eene eervolle rust geeft, de bevoegdheid tot die rust toegekend, en hem een jaar later in den Hoogleeraar Th. A. Clarisse een medehelper toegevoegd. — Zoo ijverig was echter de onvermoeide werkzame man, dat hij niet alleen bij het begin van dit Academisch jaar nog weder al zijne Collegiën begon,

tot de Heer Clarisse zou aangekomen zijn, maar dat hij ook, na de aankomst van dezen, slechts van eene zijner lessen, alleen van de kerkelijke historie, rust nam, maar met al de andere ten einde toe volhield.

In de Paaschvacantie van dit jaar tot een uitstapje naar Leeuwarden uitgenoodigd zijnde, door zijnen aanverwant en meestgeliefden leerling Ds. B. Nieuwold, vertrok hij met zijne echtgenoote op zaturdag den 17den April derwaarts. Ook na deze reis gevoelde onze Muntinghe zich nog den volgenden dag (Paasch-zondag) en den daarop volgenden dag, tot den middag, volmaakt wel. Hij ging des zondags nog tweemalen en des maandags nog eens ter kerk, was vrolijk en opgeruimd, en gaf geene blijken van eenige ongesteldheid.

Maandag-namiddag echter werd hij op eene, door eene zware koorts overvallen, gepaard met eene katharale pleuris, welke hem zoodanig aantastte, dat weldra alle hoop op herstel verloren was, daar de geneesmiddelen, welke aangewend werden, zonder gevolg bleven, en zijn toestand van dag tot dag verergerde; en reeds zaturdag, den 24sten April 1824, was de dierbare man niet meer, die acht dagen te voren nog zoo volmaakt gezond deze stad verlaten had.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Wetenschappel. Tijdschriften. Schei- en Artsenijmengkundige Bibliotheek, bijeenverzameld door B. MEIJLINK, Apotheker enz., te Deventer, Eerste Deel, No. 3 en 4. te Deventer bij J. de Lange 1824 en 1825.

Schei-Artsenijmeng- en Natuurkundige Bibliotheek; bijeenverzameld door B. MEIJLINK, Apotheker enz., te Deventer. Tweede Deel, No. 1 en 2. te Amsterdam bij L. van Es. 1825.

In No. 29 van den vorigen jaargang van dit Tijdschrift kondigden wij de beide eerste Nommers van Meylink's *Bibliotheek* aan, en deelden bij die gelegenheid onze denkbeelden over deszelfs inrigting mede. Met meerder genoegen maken wij thans onze lezers op het vervolg van dat werk

werk opmerkzaam, daar zij 'er belangrijke ſtukken, uit buitenlandſche Tijdſchriften vertaald, ontmoeten; doch vooral, omdat 'er vruchten van Nederlandſchen bodem in voorkomen, wier zaden verder ontkiemende krachtvolle planten kunnen geven. De verzamelaar heeft nu goedgevonden in het Tweede Deel, bij ieder ſtuk het werk te vermelden, waaruit hetzelve is overgenomen. De titel van dit Deel is vermeerderd met *Natuurkunde*, doch van welk vak de Heer M. hoofdzakelijk die ſtukken opnemen zal, welke voortbrengſels zijn van onzen Vaderlandſchen grond. (Voorrede bl. 3.) Wij vermoeden, dat M. hier ook meer bepaald Natuurkunde, op Schei- en Artſenijmengkunde toegepast, zal bedoelen, in welken zin de Natuurkunde in een geſchrift van dezen aard even onmisbaar is, als zij in een uitgebreideren zin hier ondoelmatig zoude kunnen worden.

Wij zullen ons hoofdzakelijk tot de Vaderlandſche ſtukken bepalen.

Bij het lezen van de waarnemingen over de lichtverſchijning, gedurende de kristalliſatie van Benzoëzuur, door Buchner, ook door Meylink gezien, herinnerden wij ons dergelijke verſchijnſels, door Schweigger in zijn *N. Journ.* X. *Heft* 3 *ſ.* 271 verzameld, welke bij de vermelde eene geſchikte plaats hadden, kunnen innemen. Bl. 190 volg. wordt de bereiding van *Digitaline* volgens le Royer medegedeeld, gevolgd van de bevinding van Meylink zelven ten dezen opzigte. Het verſchil van verſchijnſels tuſſchen hunne proeven is wellig toe te ſchrijven aan de mate van droogte en oudheid van het gebezigde Vingerhoedskruid. De maniet, om de werking van vergiften door inſpuiting in den onderbuik in de aders van dieren te beproeven, kunnen wij niet goedkeuren, daar dezelve een veel te veel van den natuurlijken toeſtand afwijkenden ſtaat te weeg moet brengen. Men kan immers de dieren langs den natuurlijken weg wel vergiften ingeven of des noods inſpuiten, en men zal alzoo tot betere gevolgtrekkingen komen.

Uit een viertal proeven van den Heer W. J. N. de Rijk blijkt, dat de dierlijke kool het vermogen bezit om water, bezwangerd met zwavelzuur koper, ſublimaat, zwavelzuur zink en met zoutzuur of zwavelzuur ijzer, van dezen te zuiveren, zoo als bekend was ten opzigte van de loodderlen. In het gezuiverde vocht herkende hij veelal eenigen kalk. Naar aanleiding van deze proeven ondernam Meylink het onderzoek der vraag: of de werking der dierlijke kool alleen voortgebragt wordt door de zuivere kool of door de in dezelve voorhanden zijnde kalkaardige zouten; of wel door beiden. Hij bezigde bij dit onderzoek door uitbranding van eenige beenderen verkregen kool, waarvan hij

hij als beſtanddeelen opgeeft, phosphorzuren kalk, koolzuren kalk, magneſia, aluinaarde, koolſtof en een weinig ijzer. Jammer is het, dat de evenredige hoeveelheid van elk dezer beſtanddeelen niet is opgegeven. Van deze beenkool één hoeveelheid in haar geheel en één na voorafgegane afzondering der bevatte koolſtof in gelijke oplosſingen van zwavelzuur-koper gedaan zijnde, bleek het, dat de laatſte ſtoffe het ontkleurend vermogen bijkans geheel verloren had. Het ontkleurde vocht nader onderzoekende, vond M. daarin door *amm. liq.* geene teekenen van koper, maar 'er vormde zich een wit neêrploſſel deels in water oplosbaar, deels niet. Dit praecipitaat beſtond nu uit koolzuren kalk en overzuurden phosphorzuren kalk. Het vocht, van het praecipitaat afgezonderd, bevatte phosphorzure ammonia, phosphorzuren kalk en zwavelzuren kalk. De ammonia is hier natuurlijk van het gebezigde ſcheivocht afkomstig.

De van koolſtof bevrijde beenderen bewerkten in het vocht eene langzame kleurvermindering, dit gaf met *ammonia* nog eene verhoogde blaauwe kleur, hoewel 'er toch reeds eenig koper-oxyde was neêrgevallen.

De kool van het eerſte vocht bevatte veel phosphorzuren kalk en minder koolzuren kalk, dan vóór de proef, en zwavelzuren kalk in die evenredigheid, waarin het door de ontleding des zwavelzuren kopers konde gevormd worden.

Het ſchijnt alzoo, dat niet alleen de koolſtof, maar ook de ſcheikundige betrekking tuſſchen het zuur des metaalzouts en de aanwezige kalkzouten, hier eene rol ſpeelt. Vergelijkt men hiermede de proeven van van Dijk, Bergsma en anderen, dan bevestigt zich dit nog wel meer, hoewel de theorie van al, wat bij de ontkleuringen en zuiveringen van vochten door beenkool geſchiedt, geenszins voor afgedaan mag gehouden worden. Wij wenſchen met den Heer M., „ dat verdere proeven hierover in 't „ werk geſteld mogen worden, en een helder licht over „ dit belangrijk onderwerp verſpreiden."

Het overige gedeelte van dit Nommer en geheel het volgende beſtaan uit vertalingen en uittrekſels, waar 'er onder zijn, die wij hopen, dat door Nederlandſche Scheien Artſenijmengkundigen met dadelijke proeven zullen bevestigd worden.

In No. 1. van het IIde Deel, ontmoeten wij een belangrijk ſtukje van den beroemden Hoogleeraar Stratingh, eene op zichzelve wel eenvoudige, maar in gevolgtrekkingen rijke, proef mededeelende. Dezelve betreft het vermogen der gloeijende zwavel- en phosphordampen, om ijzerdraad te doen verbranden, even als of zulks in zuurſtofvocht geſchiedde, alsmede het lichten, hetwelk bij de vereeniging van zwavel en phosphorus met ſommige ſtoffen ont-

Digitized by Google

ontſtaat. Eene opmerking van Berzelius en eene proef van Hare, maken den grondſlag uit, zoo als men die vindt in No. 3. van het Iſte Deel der onderhavige *Bibliotheek*. Deze proeven, waarover men het werkje zelve mogt naſlaan, doen, volgens den Hoogleeraar S., ons het volgende zien:

1°. Dat de door eene gloeijende ijzeren buis ontwikkelde brandende zwaveldamp, ijzer- en ſtaal-draad doet verbranden.

2°. Dat deze dampontwikkeling en verbranding ook door eene gebogene glazen buis in eene ſterke wijngeestvlam kan plaats hebben.

3°. Dat de iodine op die wijze geenen gloeijenden of ontvlammenden damp geeft.

4°. Dat de phosphorus op dezelfde wijze door dezen laatſten toeſtel ook wel eenen ſterk brandenden phosphordamp oplevert, doch dat deze niet vermogend is, om ijzer en ſtaal te doen ontbranden.

5°. Dat het licht, hetwelk bij de vereeniging van zwavel met ijzer en koper plaats heeft, ook bij de bereiding van het muſiefgoud, door de vereeniging van de zwavel met het tin wordt waargenomen.

6°. Dat dit lichtverſchijnſel vooral ſchoon en in het oogloopende is, wanneer gloeijende kalk, in eene glazen buis, met phosphorus verzadigd wordt, en tot gephosphorden kalk overgaat; hetgeen dan of van eene electrochemiſche werking dezer ſtoffen, of van de ontzuring van het calciumverzuurſel en eene gelijktijdige verbranding van een gedeelte phosphorus in de ontwikkelde zuurſtoflucht, zijnen oorſprong zal ontleenen.

Overigens bevat dit Nommer vertalingen, waarvan verſcheidene eene nadere overweging zeer waardig zijn.

No. 2. — De Hoogleeraar Stratingh levert hier drie ſtukjes. 1. Over de inrigting van eene ſoldeervlam, door middel van eenen met aetherdampen verzadigden ſtroom van dampkringslucht. 2. Iets over de nederploffing der metalen, uit hunne oplosſingen, door tusſchenkomst van dierlijke blaas. 3. Over een geſchikt werktuig, ter ontleding van het water door galvanisme. De eerstgemelde inrigting ſchijnt zeer doelmatig. Het tweede ſtukje bevat eene bevestiging van de niet onbelangrijke proeven van Witting in *Hoxter*. IJzer, door middel van eene blaas in eene buis opgeſloten, ploſte koper uit deszelfs oplosſing neder: zoo ook lood en tin, door zink, en zilver door kwik of koper. Vroeger had de Heer S. reeds iets dergelijks mogen waarnemen, bij het vormen van den boom van *Diana*, door kwik in eene linnen zakje geſloten in eene zilveroplosſing te dompelen; nu geſchiedde hetzelfde door een blaasje te bezigen. Door penneſchacht geſchiedt de werking niet, dan nadat dezelve door 't vocht kleine reten verkreeg. Al-

ler

leropmerkingswaardigst is de vorm van de nedergeplofte metalen, door S. eene bijzondere soort van kristallisering genaamd. Deze vorm kwam overeen met die, welke Clement had waargenomen bij eene nederploffing, die van zelf ontstond in eene oplosing van zwavelzuur-koper. Het koper op de blaas aangezet, vond S. volkomen vast, gelijk als gesmolten koper, met tepelvormige verhevenheden; even als stalactitische voorwerpen, voorzien en die ook naar willekeur bij grootere hoeveelheid eene meer aanzienlijke uitgebreidheid erlangden. Bij hamering gedroeg zich dit koper even als door vuur bijeengesmolten koper. Men zal welligt van dit middel ook in 't groot gebruik kunnen maken. Het ware wenschelijk geweest, dat de Heer S. eenige verklaring had gegeven, of immers had trachten te geven van de oorzaken, waarom die aanzetting van metalen hier onder zoo een' bijzonderen, glansrijken vorm plaats grijpt. Wij zagen bij eenigzins anders ingerigte proeven over hetzelfde onderwerp in 't algemeen volkomen dezelfde verschijnsels, als de Heer S. en W. — Gaarne maken wij nog de beoefenaars der wetenschap opmerkzaam op den toestel ter ontleding des waters door galvanisme, bijzonder geschikt, om de beide bestanddeelen des vochts afzonderlijk te erlangen en om nategaan, in welk eene evenredigheid vereenigd, zij het water daarstellen. Eene figuur maakt de inrigting zeer duidelijk.

De kundige Utrechtsche Apotheker van Dijk, geeft voorts zijne bevinding over de bereiding van den *Aether Nitricus Alcoholicus*, door middel van zijn Artsenymengkundig Stoomwerktuig. Diegene, onder onze Apothekers, die reeds met stoom werken, zullen met voordeel van 's mans manier gebruik kunnen maken; doch hoevelen zullen 'er niet toe in de gelegenheid zijn? Sommige in dit geval (om welke redenen, zullen wij daar laten) zeer wettische Apothekers beweren ook, dat men soortgelijke bereidingen voor praeparaten, die in den winkel zullen gebruikt worden, niet doen mag, dewijl de Wet (Art. 2.) zegt: „ alle za„ mengestelde Geneesmiddelen zullen, naar de voorschrif„ ten in de *Ph. Belg.* vervat, naauwkeurig moeten bereid „ worden." Of die Heeren evenwel in alles zoo naauwgezet zijn? . . . Zeer der aandacht waardig is de opmerking van van Dijk, dat *Spir. Nitri dulcis* van 20°., volgens de bepaling der *Ph. Belg.*, meer aether bevat en meer geneeskrachtig vermogen, uit dit oogpunt beschouwd, bezit, dan die van 24° of meer graden.

De Student de Rijk wil het onzuiver salpeterzuur van het verontreinigend zoutzuur en zwavelzuur door destillatie zuiveren. (bl. 88) Het valt evenwel zeer te betwijfelen, of deze manier eene algemeene aanbeveling verdient, om volkomen scheikundig zuiver salpeterzuur te erlangen. Met voordeel evenwel, zonde men zijne handelwijze, met die der

der Belg. Apoth. kunnen vereenigen, door het erlangde zuur nog met salpeterzuur-zilver te behandelen; hierbij zou men zeker het voordeel hebben van minder van dit kostbare middel noodig te zullen hebben en toch zuiver zuur te verkrijgen.

De Heer Mather, Horologiemaker, te Deventer, geeft met het loffelijk doel, om zijne Kunstbroeders te doen deelen in de voordeelen zijner bevinding, eene bereiding van olie voor fijne werktuigen op. Deze bereiding komt hoofdzakelijk met die van Peclet, overeen en de erlangde stof beantwoordt volgens Meijlink's onderzoek, aan al de eigenschappen der zuivere *Elaïne*. Na hetgeen de Hoogl. Moll (*) gezegd en bewezen heeft, omtrent de *Elaïne*, door den Heer Overduin bereid, ware het des te wenschelijker geweest, dat de Heer Mather, eenige stellige proeven had medegedeeld, waaruit de waardij van zijne olie kon worden opgemaakt. Wij hopen, dat hij die ten algemeenen nutte wel eens zal mededeelen, want de zaak is van meer belang, dan misschien menig een denkt.

Wij wenschen den Heer Meijlink voortaan nog vele Nederlandsche Bijdragen toe, vooral voor Practische Pharmacie, vindende de zuiver chemische stukken, met dat vak in geen dadelijk verband staande, nu ook in van Hall, Vrolik en G. J. Mulder's Bijdragen eene plaats. En waarlijk een aantal onzer Apothekers mogten en konden wel meer doen, dan koopman en menger te zijn.

M — r.

KUNSTEN.

Amsterdam. Op den 15 dezer is alhier, ten voordeele der Grieken door eene vereeniging van ongeveer 240 beoefenaren der Toonkunst uitgevoerd, het in geheel Duitschland met roem bekende Oratorio *das Weltgericht von* Friedrich Schneider.

Wij weten niet, wat wij op hooger prijs behooren te stellen, of de naauwkeurigheid van het met 90 instrumenten bezette orchest, of de juistheid der uit 145 personen bestaande koren, of de talenten der 5 Solo-zangers, of de zorg en moeite van dien liefhebber, (den Heere G. H. Broekhuyzen), door wien de uitvoering was voorbereid, en onder wiens leiding dezelve heeft plaats gehad.

De kunstwaarde van dit voortreffelijk stuk is algemeen op prijs gesteld. Echter heeft men het eerste deel meer als inleiding tot de volgende, dan om deszelfs eigen verdiensten, gewaardeerd. Het derde deel werd met onverdeelde toejuiching ontvangen. Eene opzettelijk kritiek van deze geheele geleerde compositie is, na hetgeen reeds vroeger in de Leipziger *Musikalische Zeitung* bijzonder door den

(*) Zie van Hall, e. s. Bijdragen tot de Natuurk. Wetenschappen, 105, No. 1. bladz. 1 —

den geachten Roellitz (*) en inderhaast door anderen daarover is medegedeeld, overbodig. Over het algemeen kan men dezelve den lof niet ontzeggen van de onderscheidde karakters en aandoeningen, welke in het stuk voorkomen, zeer wel uitgedrukken.

De wezenlijke kunstwaarde der uitvoering noopte ons over dezelve hier ter plaatse eenig berigt mededeelen, te meer, alzoo sedert lang in Nederland, (voor zoo verre ons bekend is) geen muzijkstuk van dien omvang, met zooveel uitgebreidheid van middelen, en mogen wij daarbij voegen, met zooveel goed gevolg is uitgevoerd.

(*) *Musikalische Zeitung*, 1820 No. 11.

WERKKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Juij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
21	30. 4	59	N. W.	voormidd. betrokk. tusschenb.
	30. 3½	67	N. N. W.	iets regenachtig, verder bewolkt, windrig.
	30. 3½	67	N. W	
22	30. 3½	59	N.	helder, windrig.
	30. 3½	74	N. t. W.	
	30. 3½	64	N. N. W.	
23	30. 4	63	N. O.	helder, zeer windrig, 's av. stil.
	30. 4	75½	N O. t. N.	
	30. 4	63½	N. O.	
24	30. 4	64	N. N. O.	extra helder.
	30. 4	71½	N. W	
	30. 3½	62	N. N. W.	
25	30. 3½	65	W. N. O.	extra helder.
	30. 3	50	N.	
	30. 1½	67	—	
26	30. 3	69	O.	zeer helder.
	30. 3	84	O. t. Z.	
	30. 2½	71	O. N. O.	
27	30. 2	71½	O. Z. O.	voormidd. helder, 's middags dun bewolkt, verder helder.
	30. 2	87	Z. O.	
	30. 1½	69½	O.	

BEKENDMAKINGEN.

Bij den Boekverkooper V. LOOSJES, te Haarlem, is uitgegeven en is bij zijne Correspondenten te bekomen:

SPEIJERT VAN DER EYK, *Poemata de Deo et in laudem Geometriae*, in 4to, f 2: 90.

Zeer enkele exemplaren op schrijfpapier, zijn te bekomen à f 4: 80: — deze worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening ontboden worden. Aan het hoofd dezer Gedichten, staan eenige Latijnsche Dichtregelen van Prof. P. HOFMAN PEERLKAMP aan den Dichter.

TE HAARLEM bij DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

EERSTE DEELS
EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Januarij — Junij 1826.

A.

Aardbeving (ſchokken van) te Geneve en Straatsburg gevoeld bl. 13, op Sicilie mog onzeker ib., drie ſchokken gevoeld te Konſtantinopel bl. 191.
ADAMS (de heer P.) wordt Correspondent van de Vierde Klaſſe des Kon. Nederl. Inſtituuts 418
ANSLYN Nz. (de heer N.) behaalt eene zilveren medaille bij de Hollandſche Maatſ. 343
Apothekers (gevoelen van den Kardinaal von Schönborn omtrent de) 271

B.

BAKE (Prof. J.) verklaart zich tegen de overneming van Buitenlandſche beoordeelingen onzer Vaderlandſche werken bl. 228, aanmerking van Redactie daarover ib.
BARBIER (de Franſche Bibliograaph) overlijdt . . . 1
BARNEVELD (de heer W. van) overlijdt bl. 417, zijne verdienſten ib.
Barnevelds Eilanden, zie Schouten.
Barometer (middel van den heer Daniell om de ſcheiding van de kwik van den) voortekomen 431
BAST (de heer L. de) wordt lid van de Vierde Klaſſe des Kon. Ned. Inſtituuts 337
BENNET (Prof. J. A.) en de heer G. van Olivier behalen eene gouden Medaille bij de Hollandſche Maatſ. . . . 343
BERGSMA (Dr. C. A.) tot buitengewoon Hoogleeraar in de Wis- en Natuurk. Weteníchappen te Gent benoemd . . . 307
BLUMENBACH, STROMEYER en EICHHORN (de Hoogl.) vieren te gelijk het 50ſte verjaren van hun Hoogleeraarambt . 161
BOCAGE (de heer Barbié du) overlijdt . . . 2
Boechoe (ep de) als geneesmiddel, de Nederl. Geneesheeren opmerkzaam gemaakt, alsmede proeven met dezelve genomen door Dr. T. A. Jorritsma te Hoorn 114

Digitized by Google

Bladz.
BOUSQUET (de heer Mr. J.) wordt beſturend lid van het Bataviaasch Genootſchap 406
BRAEMT (medaille door) bij het huwelijk van Prins FREDERIK vervaardigd voor de Vrijmetſelaren . . . 12
BREISLAK (de Geoloog SCIPIO) overlijdt bl. 305, zijne verdienſten ib.
BRIFFAUT (de heer) wordt lid der Franſche Academie . 241
BRUEYS (Prof. J. R. DE) draagt het Rectoraat van Utr. Hoogeſchool met eene redevoering aan zijn' opvolger over . . 179
BRUGNIÈRE (de heer) verwerft eenen prijs bij de Parijſche Maatſ. ter bevordering der Aardrijkskunde . . . 257
BRUNINGS Jr. (de Hr. C.) overlijdt . . . 210
BRUYN (Prof. J. P. DE) overlijdt 307
Buramputer (de oorſprong van den) door BOURLTON vat van de vermoede plaats gevonden 290
BYRON (een Pmalgraf voor Lord) te Hucnal opgerigt . 17
——— (honorarium der werken van Lord) . . 379

C.

CAPELLEN (Z. E. de Baron VAN DER) wordt honorair beſchermheer van het Bataviaasch Genootſchap . . . 407
CELS (de heer C.) wordt Correspondent van de Vierde Klaſſe van het Kon. Nederl. Inſtituut 418
CHATEAUBRIAND (aanzienlijk honorarium voor de nieuwe uitgave der werken van den Burggraaf DE) 252
Chinine (manier om) te kristalliſeren volgens PELLETIER bl. 254, vervalſching derzelve hoe te ontdekken bl. 335.
Chloorkalk (de) een ſterk bederfwerend middel . . . 412
CLERCQ (de heer O. LE) wordt Curator der Luikſche Hoogeſchool 273
COCK (prof H.) aanvaardt met eene redevoering, het gewoon Profeſſoraat in de Regten aan Leydens Hoogeſchool . . . 99
CROMMELIN (de heer Mr. J. P. VAN WICKEVOORT) behaalt eene premie van fraaije cultuur op de Haarlemſche Plantententoonſtelling. 398

D.

DAVID (de beroemde Kunſtſchilder J. L.) overlijdt . . 2
DENON (naamlijst van de Kunſtverzameling van) opgemaakt bl. 105, kort verſlag wegens hetgeen deze Verzameling bevat . . 413
DOUSA (Sonnet van J.) den Jongen voor WAGENERS Zeeſpiegel 4
DUYMAER VAN TWIST (de heer Mr. J.) tot Hoogleeraar in de Regten aan Deventers Athenaeum benoemd bl. 19, aanvaardt dit ambt met eene Redevoering 418

E.

EEDEN en Zoon (de Wed. A VAN) behaalt eenen prijs van fraaije cultuur op de Haarlemſche Planten-expoſitie . . 398
EICHHORN zie BLUMENBACH.
Eiland (een nieuw) door de Kapiteins COERTZEN en EEG ontdekt bl. 103, hetzelve *Nederlandsch Eiland* geheeten ib.
EISINGA (het Planetarium en Hemisphaerium van EISE) door Z. M. aangekocht bl. 387, hij zelf en bij overlijden zijn zoon tegen jaargeld tot Opziener benoemd. ib.

EKA-

Digitized by Google

Bladz.

BKAMA (Prof. CORN.) overlijdt bl. 129, zijne verdiensten ib., Latijnsche dichtregelen van zijn Ambtgenoot S. SPEYERT VAN DER EYK bij zijn overlijden bl. 170.
ELISABETH (Handschrift van Koningin) ontdekt, bevattende eene vertaling van BOETHIUS 209
ENSCHUT (Prof. C. A.) wordt Secretaris van den Senaat der Utr. Hoogeschool 179
EWYCK (de heer Mr. D J. VAN) wordt Directeur van de Holl. Maatsch. der Wetenschappen 374

F.

Facca Culat (de) van RUMPHIUS door den heer BLUME in 's lands tuin op Buitenzorg wedergevonden . . . 833
FAESCH (de heer J. J. DE) behaalt eene premie van fraaij cultuur op de Haarlemsche Plantententoonstelling . . 398
FEITH'S gedenkteeken (Latijnsche dichtregelen op) van den heer V. H. ACKER 21
FENELON (Standbeeld van) door den heer DAVID gehouwen . 105
FLORIS V (onderzoek of) dadelijk stichter der Orde van ST. JACOB is geweest 389
FREYCINET (Kap. L. DE) tot Lid van de Fransche Academie der Wetenschappen benoemd 33

G.

GARNIER (de heer F.) wordt Correspondent der derde Klasse van 't Kon. Nederl. Instituut 418
GEBHARDT (de heer E.) wordt Lid van de Prov. Geneesk. Commissie te Luxemburg 373
Geelhout (Siameesch) boven Braziliaansch te verkiezen . 381
Geneeskundige dienst bij het Napolitaansch leger hervormd . 113
Genootschap (het) ter aanmoediging en bevordering van Nederlandsche Teeken-, Schilder- en Bouwkunde te Groningen deelt eereprijzen uit bl. 9, looft nieuwe prijzen uit . . . 157
———— (het Letteroefenend) *Tot Nut en Beschaving* te Amsterdam, houdt deszelfs Jaarlijksche Vergadering bl. 101, deszelfs Programma ib.
———— (het) ter bevordering der Natuur- en Geneeskundige wetenschappen te Brussel, schrijft eene Prijsvraag uit . . 145
———— (het Bataviaasch) van Kunsten en Wetenschappen benoemt Honoraire, Corresponderende en gewone Leden bl. 150 en 151 in de noot; houdt eene Vergadering bl. 404, verslag deswegens ib., benoemt Honoraire, Corresponderende en gewone Leden 405 en 406.
———— (het) Koninklijk Letterkundig) *Concordia* te Brussel, verkrijgt een nieuw locaal en hervat deszelfs werkzaamheden met hernieuwden ijver bl. 164, deszelfs bestuur ib. en 165, houdt eene Vergadering en benoemt honoraire Leden bl. 241 en 242, ontvangt van Z. M. onderstand bl. 307.
———— (het Natuur- en Scheikundig) te Groningen viert het XXVjarig feest van deszelfs bestaan plegtig . . 165
———— (het Wiskundig) *een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, houdt deszelfs 47ste Algemeene Vergadering . 226
———— (het Nederlandsch) tot Zedelijke verbetering der Gevangenen, houdt deszelfs tweede Algemeene Vergadering . . 274

Digitized by Google

Bladz.

Genootſchap (het) ter bevordering den Natuurl. Historie te Groningen verwerft eene zilveren medaille bij de Holl. Maatſchappij . 343
——— (het Hebreeuwsch Letteroefenend) *Togneleth*, vierdt deszelfs elfde jaarfeest 401
Gerritsland (bijdragen van de heeren BENNET en VAN WIJK tot de ontdekking van het) 324
GESSNER (de Schilder C.) overlijdt 337
GEYER (de Hoogl.) verwerft een jaargeld ter voltooijing der geſchiedenis van Noorwegen 289
GILBERT (het leven en de werken van den beroemden Natuurkundige L. W.) door Prof. CHOLANT bl. 196, 211, 230.
GOLL VAN FRANKENSTEIN (Jr. P.) wordt Lid van de Vierde Klaſſe des Koninkl. Nederl. Inſtituuts . . . 174
Goudoplosſing voor de Boekbinderij aangewend door R. KROESE . 373
GUIRAUD (de heer) wordt Lid der Franſche Academie . 322

H.

HALL (Dr. H. C. VAN) aanvaardt het gewoon Profesſoraat in de Landhuishoudkunde aan de Groninger Hoogeſchool met eene redevoering. 242
HOEVEN (Dr. J. VAN DER) tot buitengewoon Hoogleeraar in de Natuur- en Wiskundige Wetenſchappen aan Leydens Hoogeſchool benoemd bl. 179, aanvaardt dien post met eene redevoering bl. 274.
Hond (Rapeling van Vaderlandſche Spreekwoorden ontleend van het woord) 121
Hoogeſchool (Prijsonderwerpen bij de Groninger) opgegeven bl. 36, bevorderingen bij dezelve in 't afgeloopen Academiejaar bl. 290, getal Studenten bl. 292, Staat van 't Nat. Hist. Kabinet ib.
——— (bevorderingen aan de Utrechtſche) bl. 99, 259 273, 388, 401, prijstoewijzing en uitreiking bl. 179, nieuwe prijsonderwerpen bij dezelve bl. 202.
——— (uitdeeling der toegekende medailles aan de ſtuderende Jeugd bij de Leydſche) bl. 99, nieuwe prijsonderwerpen bij dezelve opgegeven bl. 100.
HUBER (Dr. C. U. J.) *honoris cauſa* Mathef. Mag. et Phil. natur. Dr aan de Groninger Hoogeſchool benoemd . . 307
HUFFEL (de heer VAN) wordt Correspondent der 4de Klaſſe van 't Koninklijk Nederlandsch Inſtituut . . . 418

I.

Inſtituut (de 3de Klaſſe van het Koninkl Nederlandsch) ſchrijft eene prijsvraag uit 20
——— (bij de eerſte Klaſſe van het Koninkl. Nederl.) Correspondenten verkozen 21

J.

JENNER (gedenkteeken ter eere van) in de Kathedraalkerk van Glocester opgerigt 65
JONGE (Jr. J. C. DE) wordt Lid van de Bruſſelſche Koninklijke Academie van Wetenſchappen . . 274
JUSSOW (de bouwkundige) overlijdt . . 145

Digitized by Google

K.

Bladz.

Kaap Hoorn, zie SCHOUTEN.
KELLEN Senior (de heer D. VAN DER) overlijdt . . . 19
KEMPERS (J. M.) verdiensten omtrent de Nederlandsche Letterkunde 180
KESSELS (iets over de verdiensten van de Maastrichter Beeldhouwer) bl. 77, zijn roem buitenslands ib.
KEYSER (de heer J.) behaalt den prijs der zeldzaamheid op de Haarlemsche Plantententoonstelling . . . 398
KING (Kapitein) zal een nieuwen togt naar den Zuid-poolkring ondernemen 369
KOCH (de heer J. H.) wordt *honoris causa* aan de Utr. Hoogeschool Phil. Theor. Mag. et Litt. hum. Dr. . . 259
KOCK (Z. Exc. H. M. de) wordt beschermheer van het Bataviaasch Genootschap 407
Kometen (nasporingen en gevolgtrekkingen omtrent de eenzelvigheid van sommige) door v. BIELA, GAUSS, ENKE, GAMBART enz. waargenomen 316
Komeet (eene nieuwe) door den heer GAMBART te Marseille ontdekt bl. 191, ook door anderen waargenomen bl. 238, gevolgen daaruit getrokken ib.
——— (eene glansrijke) was op Java zigtbaar . . 254
——— (de) van het vorig jaar te Spiers wedergezien . 335
Koude (ongemeene graad van) in April te Perpignan en Lausanne 316
KRAUSS (de emeritus Prof. J. C.) overlijdt bl. 194, zijne verdiensten ib.
KUIPER (Ds. J.) overlijdt 388

L.

Lambert (de Abdij St.) bij Luik wordt in een Kristal- en Glasfabrijk herschapen 380
LANDON (de Historieschilder C. P.) overlijdt bl. 177, zijne uitgegeven Plaatwerken 178
LANTIER (de Fransche Letterkundige DE) overlijdt . . 97
LEJEUNE (Dr. A. L. S.) wordt Correspondent van de eerste Klasse van 't Koninklijk Nederlandsch Instituut . . . 21
LESCHENAULT DE LA TOUR (de Natuurk. en Reiziger) overlijdt. 193

M.

MAATSCHAPPIJ (de Koninklijke) der Wetenschappen te Göttingen viert hare 74ste Verjaring bl. 81, het op de Vergadering ter dezer gelegenheid verrigte en benoemd Leden ib.
——— (de) der Nederlandsche Letterkunde houdt hare tweede en derde openbare Vergadering . . . 225
——— (de) *Verscheidenheid en Overeenstemming* wijst prijzen toe en schrijft vragen uit . . . 242
——— (de) ter bevordering der Aardrijkskunde te Parijs houdt eene Algemeene Vergadering . . . 257
——— (de Hollandsche) der Wetenschappen houdt hare 73ste Algemeene Vergadering bl. 340, haar Programma ib., 359 en 371.
——— (de Koninkl.) van Taal-, Letter- en Toonkunst *Rhetorica* te Gent schrijft prijsvragen uit bl. 353 en 354.
——— (de Koninkl.) der Schoone Kunsten te Brussel looft premien uit bl. 377, zal in 1827 een Kunsttentoonstelling openen bl. 379.

Digitized by Google

Bladz.
Mahonijhout (kruiken van) geven een fraai kleurſel . 411
MAIRE (Prof. J. L.) tot buitengewoon Hoogleeraar in Wis- en Natuurk. te Gent benoemd 207
MEINEKE (de heer J. H. F.) overlijdt bl. 18, zijne verdienſten ib.
MEYER (de heer J. DE) wordt Lid van de Provinciale Geneeskundige Commisſie te Brugge 274
MEYLAN (de heer G. T.) wordt beſtuurend lid van het Bataviaasch Genootſchap 406
Miskenning (Engelſche) van ontdekkingen der Nederlanderen in 't licht geſteld door de heeren BENNET en VAN WIJK . . 329
Moerasſen (uitgebreidheid der) nog in Engeland en Schotland aanwezig. 410
MOL (de heer W.) wordt Correspondent van de vierde Klaſſe des Koninkl. Nederl. Inſtituuts 418
MOLL (Prof. G.) noodigt de bezitters van Zechorologien of Tijdmeters uit, om dezelve aan Utr. Hoogeſchool te beproeven . 169
MONNICKHOFF (bezorgers van het Legaat van JOH.) geven eene Prijsvraag op bl. 218, herhalen 'er één ib.
MONTGOLFIER (eenvoudig gedenkteeken voor) zal eerlang worden opgerigt 322
MORITZ (fraai Altaarſtuk van den heer L.) te Gouda geplaatst. 10
Muiden (het afbreken van het ſlot te) op verzoek van de Maatſchappij der Nederl. Letterkunde te Leyden opgeſchort . 142
Munſter (de Theol. Philoſ. Faculteit van) tot eene Academie verheven bl. 290, daarbij Profeſſoren aangeſteld ib.
MUNTINGHE (Levensſchets van Prof. H.) getrokken uit eene Aanſpraak van Prof. VAN SWINDEREN 418
MURRAY (de heer L.) overlijdt 269

N.

NAVEZ (de heer T. J.) wordt lid van de vierde Klaſſe des Koninkl. Nederl. Inſtituuts 337
NES (de heer Mr. W. T. VAN) wordt beſturend lid van het Bataviaasch Genootſchap 207
NORBERG (de beroemde Oosterling METH.) overlijdt . 289

O.

OCKERSE (de heer W A.) overlijdt bl. 50, zijne verdienſten ib.
Odeſſa en Kertch (Muſeums voor Ruſſiſche Oudheden te) geſticht. 321
OMMEGANCK (de Landſchap-Schilder B. P.) overlijdt . 49
Ontſteek-Gaslamp (nieuwe Scheikundige) volgens DOBEREINER en DERBPAS bl. 337 env.
Onweders (hevige) in de maand Junij . . . 400
Otaheitiſche Spraakkunst (berigt wegens de in het Kabinet van zeldzaamheden te 's Gravenhage voorhanden) . . 260
Ouderdom (voorbeelden van hoogen) bl. 80, 175, 288, 416.

P.

PACHO (de heer) behaalt een' prijs bij de Maatſchappij ter bevordering der Aardrijkskunde te Parijs . . . 257
Parelen (nieuwe ſoort van valſche) . . . 381
PETERS (de glasſchilder P. F.) ontvangt eene gratificatie van Z. M. 207

Digitized by Google

Bladz.

POELIEN (de heer Mr. D. VAN) wordt Directeur van de Hollandsche Maatschappij der Weten. 374

Porphyr (groote vaas van) in Zweden uit een aldaar opgegraven blok bewerkt 219

Portugal (schatten van den overleden Koning van) bl. 220, zijne groote diamant bl. 221.

Port Western (Togt van de heeren HOWEL en HUME, van Sidney naar) 131

Prijsvragen en Voorstellen over den wijsgeerigen geest der Grieken uit taal en fabelen afteleiden en den invloed van derzelver beoefening op echte wijsbegeerte 20

———— het ontwerpen eener Sterfelijkheids-Tabel, sedert den aanvang der negentiende eeuw, ten grondslage van verdere bepalingen 82

———— over de voor- en nadeelen van het *Moorbrennen* en de middelen tot herstel in dezen 83

———— over den rijkdom eener Taal en wat daartoe vereischt wordt bl 101, over den weerzin of *apathie* bl. 102, de Zelfopoffering, dichtstuk. ib.

———— over de verklaring van den invloed der braak- en buikzuiverende Geneesmiddelen op de dierlijke bewerktuiging; de toediening derzelve in onderscheidene giften, en over derzelver wijze van uitwerking 145

———— een boomrijk Drentsch Landschap bl. 157; een binnenhuis met kaartspelende boeren, in de manier van SEB. HEEMSKERK, kunststuk. ib.

———— over de inrigting van een doelmatig gesticht voor omtrent een vijftigtal krankzinnigen van beiderlei geslacht en onderscheiden stand en jaren 189

———— over de oorzaken van de vermenigvuldiging der slagadersbreuken en de middelen ter herstelling daarvan. 213

———— over de uitbreiding en tegenwoordigen staat van Rotterdam, en den invloed van Kunsten en Wetenschappen daarop bl. 243. De Maasstroom in België, dichtstuk ib.

———— over het bereiken van Tombouctou langs den Senegal bl. 258, eene ontdekkingreis in de onbekende gedeelten van Fransch Guyana ib., in de onbekende gedeelte van Caraunanie, ib. de verhuizingen der volken in Oceanie ib.

———— over de beste middelen om verzakkingen en doorkwellingen aan de dijken onzer rivieren te stuiten en derzelver gevolgen te voorkomen 348

———— over het ontstaan van den Hagel en het nut der Hagelafleiders bl 349 over de voordeelen, na HALLER aan de Physiologie aangebragt door de beoefening en uitbreiding van de natuurlijke historie der dieren, ib.

———— over het verkrijgen van Chloorkalk en het aanwenden van derzelver als bederfwerend middel bl. 350; over het bezigen van glazig vernis of potaschsélikaat tegen brand en vochtigheid, en over deszelfs bereiding en hoedanigheid, ib., over den aard van den *humus* op 't vruchtbaar maakend bestanddeel der gronden, volgens latere proefnemingen. ib.

———— over het verschil der onderscheiden soorten van Tarwe hier te lande in onderscheiden zelfstandigheden, en den invloed, dien dit verschil op de cultuur hebben ontmoet. 351, eene beknopte Natuur-, Schei- en Landbouwkundige beschrijving en vergelijking der gronden in de N. Provincien, met betrekking tot derzelver geschiktheid ter bereiding ib, over de plantaardige kleurverdonkering en verkleuringstoffen, derzelver natuur en eigenschappen zuivering, verheldering, toegepast op de fabrijken ib.

Digitized by Google

Bladz.

Prijsvragen en Voorſtellen over de oorzaak der nadeelige uitwerking der aanglimmende kolen, die de dampkringslucht voor het menſchelijk leven in kleine ruimten zeer ſpoedig ongeſchikt maakt. 352

——— Lofrede op PIETER CAMPER bl. 354. De dood van Lord BYRON dichtſtuk, ib.

——— Geſchiedkundig Schilderſtuk, een uit de Huiſelijke Verkeering, een Landſchap bl. 377 — 378, een gebeeldhouwde groep of ſtandbeeld bl. 378, ontwerp van een gebouw voor 's Lands Archieven ibteekening en platen ib.

Promotien (ſchikkingen omtrent de Akademiſche) bij de Nederlandſche Hoogeſchool bl. 258 en 259 in de noot; nader volgens het Koninkl. beſluit zelve medegedeeld. bl. 323.

PUYN (de Heel- en Vroedmeester J.) overlijdt . . 113

Q.

QUETELET (Prof. A.) wordt Correspondent van de eerſte klaſſe des Kon. Ned. Inſtit. 21

QUATREMERE DE QUINCY (de heer) wordt Geaſſocieerde van de vierde klaſſe van 't Kon. Nederl. Inſtituut . . 418

R.

RADIJS (de heer R.) wordt beſtuurend lid van het Bataviaasch Genootſchap 407

Recenſenten en Barometers vergeleken . . . 104

Regenwater, te Heerenveen gevallen, bezwangerd met eene gele ſtoffe, bl. 381, alsmede in de omſtreken van Workum bl. 399.

REGNIER (de Werktuigkundige E.) overlijdt . . 162

Reintje de Vos (berigt wegens twee nieuwe Nederlandſche uitgaven van) en tevens wegens een zeer volledig handſchrift . 402

REUGGUER (de Zwitſ. reizigor) en LONCHAMP gelukt het Paraguay te verlaten 210

RIETBERG (de dichter Mr. L.) overlijdt bl. 178. Latijnsch Graffchrift van den heer V. H. ACKER op denzelven bl. 195.

Rivieren (de Commisſie over de afleiding der) Rijn, Lek, Waal en Maas, biedt Z. M. haar rapport aan bl. 78, eervol ontſlagen ib., gevolgen daarvan 79.

RICH (verzameling van Handſchriften, Oudheden en Munten van) 332

Roestpapier (middel om) te maken . . . 411

ROMANZOW (de Graaf N.) overlijdt . . . 289

ROYAARDS (Prof. H. J.) aanvaardt met eene plegtige redevoering het gewoon Hoogleeraarambt in de Godgeleerdheid aan Utrechts Hoogeſchool 146

RUPPE (de Toonkunſtenaar C. F.) overlijdt . . 354

Rusland (Trapswijze uitbreiding en vergrooting van het grondgebied en de bevolking van) 79

S.

Schaaf (nieuwe) door GLADWELL uitgevonden . . 410

Schilderſchool (hooge prijzen voor ſtukken der Nederlandſche moderne) beſteed bl. 236, voor de oudere 238.

SCHMIDT (de Lector in de Wiskunde J. R.) overlijdt . . 65

Digitized by Google

Bladz.

Scholen (verslag van den Minister van Binnenlandsche Zaken, nopens den toestand der) bl. 135, en wel der lagere ib. en 146; der Atheneen, Kollegien en Latijnsche scholen bl. 171, der Hooge scholen bl. 186.
School (bij de provinciale Geneesk.) te Middelburg examen gehouden bl. 3, die te Haarlem gevestigd houdt examen bl. 227.
Schoorsteenbrand door waterdamp gebluscht . . . 381
SCHORN (de heer) wordt Correspondent van de vierde Klasse des Koninkl. Nederl. Instit. 48
SCHOUTEN en LE MAIRE (Gedachten over eene verkeerde opgave in de Journalen van) met betrekking tot hunne ontdekking der Bernevelds-eilanden en Kaap Hoorn door BENNET en VAN WIJK, 298
SIMONS (de heer G.) tot Observator bij het Observatorium van Utrechts Hoogeschool aangesteld . . . 169
Sluis in Vlaanderen (brief en opheldering wegens den tijd der stichting van en eenige bijzonderheden nopens het Kasteel te) . 197
SOMEREN (de heer R. H VAN) behaalt een gouden eerepenning bij de Maatsch. *Verscheidenheid en overeenstemming* . 243
Spaarbank (staat der Haarlemsche) . . . 106
Speeksteensteen (groote) van een paard . . . 279
SPIX (de natuurkenner en reiziger VON) overlijdt . 353
Staal (platen van gegoten) voor de Graveurs verkiesselijk . 360
Staalwater (bereiding van, volgens DÖBEREINER en HARE. 269
STASZIC (de Poolsche Staatsminister) vermaakt zijne nalatenschap aan het Warschauwsch Genootsch. . . . 290
Stoommachines (put der) 39
STRATENUS (de heer Mr. A. A.) wordt Directeur van de Hollandsch. Maatsch. der Wetenschappen. . . . 373
STRATINGH Ez. (Prof. S.) wordt Correspondent van de eerste Klasse van 't Kon. Nederl. Instituut . . . 21
STROMEIJER (zie BLUMENBACH)
STRY (de kunstschilder A. VAN) overlijdt bl 166, zijne verdiensten ib., Latijnsche dichtregelen bij zijn graf bl. 167, dezelve vert. bl. 168
SUERMAN (Prof. L. F.) wordt Rector magnificus der Utrechtsche Hoogeschool 179
SUNDORF (iets over de Toonkundige verdiensten van wijlen den heer W.) 355
SURINGAR (Prof. L.) wordt Rector magnificus der Leydsche Hoogeschool 109

T.

TAYLOR (de werktuigkundige JAMES) overlijdt . . . 18
Teekengenootschap (plegtige prijsuitdeeling bij het Rotterdamsch) *Hierdoor tot hooger* 267
Tentoonstelling (Eene) voor Kunstwerken tegen September te Amsterd. aangekondigd bl. 96, voorwaarden van dezelve bl. 268.
——— (bekrooningen op de 34ste Planten) te Gent . 97
——— (programma der Planten-) te Haarlem bl. 99, dezelve gehouden en bekrooningen daarbij 398.
——— (uitnoodiging tot de derde Planten) te Utrecht 286
TEYLERS Godgeleerd Genootschap herhaalt eene prijsvraag. 51
Tooneel (getal der nieuwe stukken op het Fransch) in 1825 opgevoerd. 105
TYDEMAN (Levensschets van Prof. M.) bl. 59, 66 en 83.
TYDEMAN (Prof. H. W.) legt het Rectoraat der Leydsche Hoogesch. met eene redevoering neder 99

U.

Digitized by Google

U.

Bladz.

Uitboczeming (dichterlijke) op 1 Januarij 1826, bl. 33.
Universiteit (drievoudig jubel aan de) te Göttingen gevierd. 161

V.

VAYSE DE VILLIERS en PERROT (de heeren) deelen een' prijs toegewezen door de Paryſche Maatſ., ter bevordering der Aardrijkskunde . . . 258
VERLEEUWEN (de heer J.) behaalt een gereemedaille op de Gentſ. Plantententoonſtelling . . 97
VERNET (de heer HORACE) wordt Correspondent van de 4de Klaſſe des Kon. Nederl. Inſtituuts . . 418
VERNIOLLE (de heer J. G.) tot lid der Provinc. Geneesk. Commiſſie te Luxemburg benoemd . . 353
Vinvisch (Een) te Wijk aan Zee aan ſtrand gebragt . 238
VOSS (de Duitſche Dichter J. H.) overlijdt . 252
Vriesland (Gedeputeerde Staten van de Prov.) ſchrijven eene Prijsvraag uit. 189

W.

WARNKOENIG (Prof. L. A.) wordt lid van de derde klaſſe des Kon. Ned. Inſtituuts . . . 337
WEBER (de beroemde Toonkundige C. M. VON) overlijdt bl. 385, zijne verdiensten ib.
Weder (waarnemingen op de geſteldheid van het) te Paramaribo door den heer DIRPERINK, gedurende Mei tot Augustus 1825. 13
Wedergeſteldheid (overzigt der) in het jaar 1825 briefswijze medegedeeld bl. 42, recapitulatie der waarnemingen daarop buiten Haarlem bl. 159 op Halfweg Haarlem door den heer DE LEEUW, bl. 207 in de tafel.
Weduwen (het verbranden der Indiaanſche) nog in zwang. 206
Weltgericht (Het Oratorio *das*) van FR. SCHNEIDER te Amſterdam door 240 beoefenaren der Toonkunst luisterrijk uitgevoerd 431
WESTER (gedenkteeken voor den Schoolopziener H.) opgerigt. 273
WIARDA (de geſchiedk. Oostvries Mr. T. D.) overlijdt bl. 193, zijne verdienſten.
Windhoos (aanmerkelijke) bij Neusl . . 400
WITTE VAN HAEMSTEDE (brief van Prof H. W. TYDEMAN, over het vroeger gephantſte iets over) bl. 244. Bijlage daartoe bl. 245, aanmerkingen op die bijlage briefswijze medegedeeld bl. 276. Nog iets over dezelve bl. 292 en 308.
WOESTYNE (de heer A. VAN DE) behaalt den prijs der cultuur op de Gentſche Planten expoſitie . . . 98
Woudbranden (groote) in Amerika en derzelver invloed, op wind en weder, zelfs in Europa door KASTNER waargenomen. 412

Z.

Zeevloed (ſchaden bij en liefdegiften voor de) van Februarij 1825. 334
Zijden (een weefgetouw voor) ſtoffen uitgevonden, waardoor één man 5 ſtukken te gelijk kan maken . . . 382

Digitized by Google

EERSTE DEELS
TWEEDE REGISTER,

BOEKEN, ENZ.

Van Januarij — Junij 1826.

A.

ARNTZENIUS (Mr. R. H.) Nagel. Gedichten, 2 Dn. 248, 263 en 280

B.

BLUME (C. L.) Bijdragen tot de Flora van Nederlandſche Indie 1e. ſtuk bl. 26, 37.
BOON MESCH (A. H. VAN DER) *Commentatio historico-antiquaria* 72
BREDA (J. G. S VAN) Levenſchets van A. G. CAMPER. 303
BREDIE (L. G.) Vergelijking tusſchen de Pharmacopoea Belgica en Batava . . . 57

C.

CANZIUS (Mr. J. H. ONDERDEWYNGAART) Redevoering en V. Loosjes Dichtſtuk, bij de uitreiking der Eerepenningen aan de bekroonde Tentoonſtellers . . .

G.

GARNIER *et* QUETELET *Correspondance mathematique et phyſique* No. III et IV . . . 103
GEEL (J.) *Tib. Hemsterhuſii animadverſionum in Lucianum appendix* bl. 204 en 229.
Geneeskundige Bijdragen door C. P' v. d. HOEVEN, J. LOGGER, C. G. C. REINWARDT en G. SALOMON 1ſte ſtuk. . . 141
GREVE (F. DE) *Diſſertatio de Testamenti holographi historia &c.* 90
GUYOT (R. T.) *Diſſertatio de jure Surdo-mutorum* 321

H.

HANLO (A. Z) *Disputatio antiq Juridica de nominum obligatione* bl. 393 en 408.
HOGENDORP (G. K. Gr. VAN) Bijdragen tot de huishouding van Staat in het Koningrijk der Nederlanden Xe. dl. . 288

K.

KLYN (H. H.) Filips van Egmond . . . 374

Digitized by Google

M.

Bladz.
MEYLINK (B.) Schei- en Artſenijmengkundige Bibliotheek 1e. Deel, No. 3 en 4 426
——— (——) Schei- en Artſenijmeng en Natuurkundige Bibliotheek, 2e. Dl. No. 1 en 2 428

O.

OVERDUIN (JOH.) Theoretiſche Verklaringen der voorkomende bereidingen in de Pharmacopoea Belgica . . . 60

P.

PLUTARCHUS Leven van Doorl. Grieken, door WASSENBERGH en BOSSCHA 1ſte. Deel 2e. Druk. . . . 235

S.

SCHELTEMA (J.) De uitrusting en ondergang der onoverwinnelijke Vloot van PHILIPS II in 1588 . . . 22

T.

THYSSEN (H. F.) Geſchiedk. Beſchouwing der ziekten in de Nederl. 120

V.

Verhandelingen van het Bataviaasch Genootſchap van Kunſten en Weteníchappen. Xe. Deel 150

W.

Woordenboek (uitlegkundig) voor de Werken van P. C. HOOFT. 30

VOOR DEN BINDER.

De Tafel van Weerkundige Waarnemingen op Zwanenburg in 1825 te plaatſen bl. 207.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR

1826.

II. DEEL.

TE HAARLEM, BIJ
DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 28. *Vrijdag den 7den Julij.*

BERIGTEN.

PETERSBURG *den 3den Junij.* Heden hebben de wetenschappen een groot verlies ondergaan, door het overlijden van den Heere N. v. KARAMSIN, sedert den jare 1804 Geschiedschrijver des Rijks, die in den ouderdom van 57 jaren voor eene verzwering in de borst bezweek. Vierentwintig jaren lang had hij reeds besteed aan zijn beroemd werk over Ruslands geschiedenis; maar het is hem niet mogen gebeuren, zijne zoo vol moed opgevatte als voortreffelijk bearbeide taak geheel te voltooijen. Weinige dagen voor zijn dood ontving hij een' vereerenden brief van den Keizer, waarbij hem eene jaarwedde van 50,000 roebels werd toegelegd. (*)

LONDEN. Kapitein v. KOTZEBUE kwam, na een' driejarigen togt met de Russische korvet de Onderneming volbragt te hebben, den 15den Junij te Spithead aan. Hij heeft gedurende denzelven in de Stille Zuidzee de kust van Noord-Amerika aan de Russische bezittingen grenzende, alsmede den Atlantischen Archi-

(*) Vergel. *Letterb.* 1804, Ie. Dl., bl. 194; toen hij op een jaargeld van 2000 Roebels werd aangesteld. *Red.*

Digitized by Google

chipel, de kust van Kamtschatka en de zee van Ochotsk opgenomen. Hij bezocht ook het Sandwich eiland Owyhee en Manilla. Zoodra hij te Petersburg zal terug gekomen zijn, werwaarts hij binnen weinige dagen van Spithead zal vertrekken, hoopt men de bijzonderheden, op deze reize waargenomen, omstandig te vernemen.

LEVENSBERIGT

VAN

CLAUDE LOUIS BERTHOLLET.

Claude Louis Berthollet werd te Talloire, bij Annecy in Savooije, op den 9 December 1748 geboren. Bij het verlaten van het Collegie te Turijn, ging hij de Geneeskunde aan de Universiteit derzelfde stad beoefenen en werd tot Doctor bevorderd in den jare 1768. Vier jaren later kwam hij te Parijs, om zijne kundigheden verder uit te breiden, en op een grooter tooneel zijne krachten te beproeven. Hij zette 'er zijne studien in de medicijnen voort, maar de Scheikunde riep hem; een gelukkige zamenloop van omstandigheden maakte hem eigenaar van een laboratorium en bragt hem in betrekking met Lavoisier. Vervuld met de leerstellingen zijner eerste meesters (Macquer en Bucquet) stapte hij niet dan langzaam van dezelve af; zijne eerste ontdekkingen, door de Tijdschriften in 1776 aangekondigd, en zijne verhandelingen, der Academie in 1777 aangeboden, herinneren ons nog de theorien van het Phlogiston. Maar zijne proefnemingen ontwikkelden hem dag aan dag nieuwe daadzaken; Lavoisier, een der voornaamste stichters van de nieuwere Scheikunde, bestudeerde deze daadzaken; hij gevoelde derzelver belangrijkheid en het verschil hunner scheikundige leerstellingen verhinderde, hem niet, Berthollet regt te laten wedervaren; hij had toen reeds een voorgevoel, wat deze jonge Scheikundige eenmaal voor de wetenschap zou doen, welke zij beiden met zulk een' goeden uitslag be-

Digitized by Google

beoefenden. Van eene der merkwaardigſte Verhandelingen, door Berthollet bij de Academie in 1778 ingezonden, verſlag gevende, kondigde Lavoiſier het reeds aan, „ dat men het tijdperk eener gelukkige „ *omwenteling* naderde, die ongetwijfeld op de Scheikunde een' grooten invloed zou uitoefenen." In dit zelfde jaar 1778, nam het huisſelijk geluk van Berthollet een' aanvang; hij koos eene hem waardige echtgenote.

In 1780 werd Berthollet bij de Academie der wetenſchappen opvolger van Bucquet. Toen beſtond 'er een *Directeur der verwerijen*, een post, Macquer opgedragen; bij den dood van dit Lid der Academie in 1784 verving Berthollet hem daarin, hetgeen de oorſprong was van een der meest geachte werken, betrekkelijk de toepaſsing der Scheikunde op de kunſten: zijne *Elemens de la Teinture*. Men heeft de inzigten van den Schrijver, noch het uitwerkſel zijner leſsen genoeg opgemerkt; met de uitgave van zijn boek begint het tijdperk eener verſtandelijke omwenteling, niet alleen in Scheikundige kunſten, maar in alle takken van volksvlijt. Sedert dien tijd wil men zich rekenſchap geven van hetgeen men doet, — zit de geest van waarneming en afmeting voor, bij 't geen vroeger door gewoonte en gebruik beſtuurd werd, — en werden 'er zoovele verbeteringen in de werkplaatſen ingevoerd.

De proefnemingen over de zamenſtelling van het water, ter gelijker tijd in Frankrijk en Engeland gedaan, hadden Berthollet bekeerd; door nieuwe theorien geleid, hervatte hij zijne proefnemingen op den ammoniak, waarvan hij tot hier vruchteloos de zamenſtelling zocht. Ditmaal kon de natuur hare bewerkingen niet bedekken; en het geheim werd haar ontrukt; en terwijl Cavendish te Londen voor de geleerde wereld de grondſlagen van het ſalpetergaz ontwikkelde, bood de Franſche Scheikundige als bij ruiling den Engelſchen Scheikunſtenaar de kennis van de grondſlagen des ammoniaks aan. Deze ontdekking ſtond niet op zich zelve; zij ging vergezeld van die der ſtikſtof, als dadelijken grondſlag van de dierlijke zelfſtandigheid, van de oorzaak der verdikking en verkleuring der olien met zuurſtof in verbinding gebragt; en nieuwe naſpo-

Digitized by Google

ringen op de natuur en dierlijke zelfſtandigheden leerden de punten van overeenkomst, door welke zij tot de plantaardige zelfſtandigheden naderen en de verſchilpunten kennen, die haar van de laatſte onderſcheiden.

Onder de dienſten, welke Berthollet der verwkunst en der huisſelijke en handwerks-economie bewees, moet men in de eerſte plaats rangſchikken de bewerking van het bleeken der linnens door Chlorine. Het is bekend, dat deze bewerkingwijze veel ſneller, veel krachtiger en tevens goedkooper is dan de oude manier; dat men dezelve toepast op alle ſtoffen door plantaardige zelfſtandigheden gekleurd; dat zij volkomen vlekken van gewonen inkt wegneemt, zonder het zamenweefſel der ſtoffen aan te tasten; — dat zij aan platen en papier derzelver oorſpronkelijken luister teruggeeft enz. Geheel Europa bewonderde deze ontdekking, die in korten tijd bloeijende manufacturen deed ontſtaan; en onze belangelooze geleerde wilde van die, door hem rijk waren geworden niets aannemen, behalve een baal linnen, volgens zijne bewerkingwijze gebleekt.

De beoefening der eigenſchappen van de Chlorine, toen overzuurd zeezoutzuur geheeten, had onzen geleerden Scheikundige doen beſluiten geheel de leer van het phlogiston vaarwel te zeggen. Eene Verhandeling in 1785 uitgegeven, bragt den laatſten ſlag toe aan het los opgeſlagen gebouw van oude verklaringen der Scheikundige daadzaken. In het volgend jaar ontvouwde hij in eene andere Verhandeling, met Monge en Vandermonde gezamenlijk opgeſteld, de theorie van het ijzer en van deszelfs verſchillende wijzigingen (*); aanhoudend bezig met dit belangrijk onder-

(*) De onverbiddelijke Geſchiedkundige waarheid, gebiedt ons hier eene zaak te ontdekken, waarvan in druk geen bewijs beſtaat, en waarvan ſlechts een klein getal getuigen meer overig zijn. De theorie van het ijzer en deszelfs verbindingen met de koolſtof, het glas enz. werd te Mezieres, door Clouet opgemaakt en door dezen buitengewonen man aan de geleerden medegedeeld, die voor derzelver daarſtellers doorgaan. Berthollet, Monge en Vandermonde, waren begonnen met een ſtelſel, dat

derwerp, gaf Bertholiet in 1789 eene bijzondere theorie van het ſtaal uit.

En zie hier ons tot het tijdpunt gekomen, waarop de wetenſchap genoegzaam gevorderd ſcheen, om aan haar een methodiſche en regelmatige taal te kunnen verſchaffen, waarin de zamenſtelling der woorden van de vorming der gedachten werd afgeleid, waarin de benaming eene aanwijzing van de ontleding der benoemde voorwerpen werd, en wederkeerig, waarin de ontleding een middel opleverde, om aan de zamengeſtelde zelfſtandigheden behoorlijk namen toe te wijzen. Lavoisier, Fourcroy, Berthollet en Guyton Morveau belastten zich met dien grooten arbeid, waarin zij door den Heer Prieur (uit het Dept. Côte d'or) werden bijgeſtaan. Het uitwerkſel van deze wijsgeerige nieuwigheid ging alle verwachting te boven, welke zij had gaande gemaakt; de moeijelijkheden der ſtudie verminderden, de denkbeelden verhelderden, de wetenſchap kreeg meer aantrekkelijkheid en werd met nieuwe geestdrift aangekweekt. De taal, door onze Scheikundigen geſchapen, werd door de geheele geleerde wereld, in weêrwil van de gewonen tegenſtand en eenige gegronde tegenwerpingen, tegen haar ingebragt, voor zij bekend was, aangenomen; de tijd en ondervinding hebben de-

dat voor een groot aantal gevallen voldoende was, maar dat de waarneming weldra zou wederſproken hebben. Clouet bragt hen op den weg terug; hij ſchreef niet, dan op het uiterſte hiertoe gedrongen en nooit, om de wettigſte regten van aanſpraak interoepen. Mogt hij, ſedert dertig jaren reeds aan de Wetenſchappen en Kunſten ontrukt, die hij zoovele dienſten bewees, en bijna uit het geheugen der menſchen gewiſcht, terug ontvangen zijn aandeel in den roem, en in de geſchiedenis der ontdekkingen eene plaats beſlaan, die hem toekomt! Deze regtmatige hulde, hoewel vrij laat bewezen, zou niet noodeloos zijn; zij zou zedige talenten aanmoedigen en de nakomelingſchap regtvaardigen, welker verzuim en achteloosheid men ſomtijds kan beſchuldigen. Wat de veerkrachtige en eenvoudige zielen, als die van Clouet, belangt, zij behoeven geene andere aanmoediging, dan de kennis van het goede en ware.

Digitized by Google

deze uitſpraak van de verlichtſte mannen uit alle landen bevestigd.

Ter zelfder tijd, dat Berthollet arbeidde en voor de Scheikundigen het werktuig der gedachten en van hare uitdrukking te volmaken, zette hij zijne naſporingen nopens de verbindingen aan de Chlorine en Ammoniak voort. De ontdekking van drie nieuwe ontploffende zamenſtellingen, was de vrucht zijner proefnemingen en maakte het onderwerp van nieuwe Verhandelingen uit. Ongelukkiglijk kostten de proeven van het fabriceren van buskruid met *hydrochlorate de potaſſe*, in de Kruidfabrijken te Esſone, het leven aan verſcheiden perſonen.

Gaan wij de ſtormachtigſte tijden der omwenteling ſchielijk voorbij, waarin de kundigheden van Berthollet dikwijls noodzakelijk waren, en waarin, nog meerdere malen, zijne moed op moeijelijke proeven geſteld werd, In het verſlag van den Heer Jomard, waaruit dit levensberigt getrokken is, kan men hieromtrent belangrijke bijzonderheden en trekken van edelmoedige opoffering vinden, die de kalmte eener reine ziel, te midden van de razernij der hartstogten, zoo wel afmalen. Eindelijk ſcheen de ſtorm te bedaren; en kon men denken aan het herſtellen van de ontzettende bouwvallen aller maatſchappelijke inrigtingen; de *Ecole normale* werd geſticht, en Berthollet een van hare Hoogleeraars. Niet minder noodzakelijk was hij voor de Polytechniſche ſchool, op denzelfden tijd daargeſteld onder den naam van *Ecole centrale des travaux publics*, en welke men behouden heeft, om even vereerende beweegredenen voor haar zelve als voor hare oprigters. Het Inſtituut verving de oude Academien; de plaats van Berthollet was 'er in aangewezen; maar voor onzen Scheikundige ſloeg nog bij lang het uur niet, waarin hij zich bij nitſluiting aan de werkzaamheden van het laboratorium kon overgeven.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend* No.)

PRO-

Digitized by Google

PROGRAMMA

VAN DE

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING

VAN DEN

LANDBOUW,

TE AMSTERDAM OPGERIGT, VOOR DEN JARE 1826.

De *Maatschappij ter bevordering van den Landbouw* in het jaar 1776 te Amsterdam, opgerigt, heeft, den 30sten Mei, dezes jaars hare *Vijftigste* Groote Vergadering gehouden, waarvan het volgende ter kennisse van het Publiek gebragt wordt:

De Maatschappij had, in den jare 1824, hare gouden Medaille uitgeloofd aan den Schrijver eener volledige geschiedenis der verbeteringen in den Landbouw, in de Noordelijke Provincien van Nederland, sedert de laatste vijftig jaren, vergezeld van eene opgave der uitvindingen van welke, bij voortduring, gebruik gemaakt wordt, in te zenden voor of op *den laatsten December* 1825; ingevolge hiervan is eene Verhandeling ingekomen, geteekend:

De agricolatione apud priscos, &c.

Beroaldus.

Door dezelve is echter geenszins, aan het duidelijk uitgedrukte verlangen der Maatschappij voldaan, alzoo de Schrijver zich uitsluitend tot Vriesland bepaalt, van de overige Provincien slechts eenige zaken opnoemende, zonder deswege in bijzonderheden te treden of de noodige aanmerkingen te maken, tevens, met eene groote wijdloopigheid van stijl, uitweidende over zaken, die met het onderwerp weinig of niet in verband staan. Intusschen erkent de Maatschappij, dat de Schrijver, omtrent de veeteelt in Vriesland, merkwaardige bijzonderheden geleverd heeft, en belangrijke verbeteringen dienaangaande vermeldt, ofschoon hetgeen daaromtrent, zoowel als over den akkerbouw in Vriesland, gezegd wordt, verre is van volledig te zijn. — De Maatschappij heeft derhalve besloten de gezegde Verhandeling als onvoldoende ter zijde te leggen, en de premie nogmaals uit te loven, tegen *den laatsten December* 1827.

Nog had de Maatschappij, in het jaar 1824, het volgende ter beantwoording voorgesteld:

Digitized by Google

Daar de ondervinding ſteeds, en bij voortduring, ook hier in ons Vaderland, herhaalde treurige blijken en voorbeelden oplevert der groote en verſchrikkelijke ongelukken, welke zoo menigmalen ontſtaan uit het, niet alleen onnoodig, maar altoos, zoo voor den mensch, als voor het vee, hoogstgevaarlijk en ongeoorloofd gebruik van het noodlottige *Arſenicum*, of zoogenaamd *Rottenkruid*, ter genezing voornal van ſommige ziekten en ongemakken, inzonderheid echter, ter dooding en verdrijving van die ſoorten van ongedierten, inſecten of wormen, welke de belangrijkſte onzer huisdieren aantasten en, voor derzelver gezondheid, groei en waarde ſchadelijk, ja dikwijls zelfs doodelijk zijn; — zoo heeft de Maatſchappij beſloten de volgende Vraag voor te ſtellen:

„ Welke zijn de voornaamſte ſoorten van zoogenaamd „ ongedierte, welke de uitwendige oppervlakte van het lig„ chaam aantastende, voor de nuttigſte, kostbaarſte en „ daardoor belangrijkſte onzer huisdieren (de Paarden, „ Runderen, Schapen en Zwijnen voornamelijk), het mees„ te ſchadelijk zijn? Welke is derzelver oorſprong, levenswij„ ze en huishouding? Welke zijn de nadeelen, die zij aan „ bovengemelde veeſoorten toebrengen? én welke zijn „ (met volſtrekte uitſluiting echter van het onnoodig, „ hoogstgevaarlijk, ja ongeoorloofd te gebruiken *Arſenicum*, „ of zoogenaamd Rottenkruid) de meeste zekere, de meest „ vermogende, doch tevens ook de, in alle opzigten, „ meest veilige middelen en handelwijzen, door welke „ deze nadeelen — zoo al niet geheel voorgekomen of af„ geweerd — dan ten minſte volkomen, en buiten alle ge„ vaar voor het vee zelve, kunnen verdreven en uitge„ roeid worden"

Bij de beantwoording dezer Vrage wordt, ter nadere bekendwording met dit zoo belangrijk onderwerp; niet alleen gevorderd de aanhaling van twee der voornaamſte Schrijvers, bij welke de duidelijkſte afbeeldingen en beſchrijvingen van het bedoelde ongedierte te vinden zijn: maar, zoo deze afbeeldingen niet beſtaan mogen; eene bijgevoegde naauwkeurige afbeelding en beſchrijving van hetzelve; alsmede de opgave en aanhaling van eenige voldoende waarnemingen, ter bevestiging van het heilzaam vermogen der aangeprezene middelen en geneeswijze, in plaats van het altoos gevaarlijke en, tot het bedoelde oogmerk nog ſteeds hier te lande, zoo roekeloos als ongeoorloofd gebruik der hevigſte en gevaarlijkſte vergiften, en onder deze vooral van het *Arſenicum* of zoogenaamde *Rottenkruid* zelf.

De Maatſchappij looft uit hare zilveren Medaille voor een voldoend Antwoord, in te zenden *voor* of *op den laatſten Januarij* 1827.

De

Digitized by Google

De Schrijver van het eenige Antwoord ingezonden en geteekend:

De bevinding leert, enz.

Wel verre aan het gevorderde in deze opgave te voldoen, vergenoegt zich met van eene enkele Insectenfoort, melding te maken, ter verdrijving van welke hij middelen voorschrijft, die, wel niet geheel ondoelmatig, maar tevens zeer bekend zijn, en daarbij nog onvolkomen worden opgegeven, waarom de Maatschappij aan dit stukje te weinig waarde toeschrijft, om voor hetzelve aan den Schrijver eenig blijk van goedkeuring — veel min eene vereerende belooning toe te kennen, wordende de Vaag nogmaals voorgesteld, om beantwoord te worden *voor* of *op den laatsten December* 1827.

Twee Antwoorden heeft de Maatschappij ontvangen op de vraag:

Daar het zaaijen van graan en veldgewassen in rijen, in eenige streken onzes Vaderlands, met goed gevolg in het werk wordt gesteld, doch niet overal schijnt bekend te zijn, zoo wenscht de Maatschappij het bijzondere nut daarvan nader te zien aangewezen en te doen kennen; zij vraagt dus — onder uitloving eener premie van zes Dukaten voor een voldoend Antwoord op de Vraag:

„ Welke zijn de voordeelen van deze wijze van landbouwing, boven de gewone, waarbij het zaad uit de „ hand over het veld wordt geworpen? Op welke landen „ verdient inzonderheid dezelve de voorkeur? Verdient „ de manier, welke bijzonder in de Veenkoloniën der provincie Groningen, (zie *Magazijn voor den Vaderl. Landb. „ van den* Heer J. Kops V. D. st. bl. 222 (*)) gebruikelijk is, en zich vooral door de onkostbaarheid en eenvoudigheid der werktuigen, en behandeling aanbeveelt, „ nagevolgd te worden, zoo niet, voor welke verbeteringen „ is dezelve vatbaar? Welke mogen de redenen geacht „ worden te zijn, dat deze uitvinding, tot dus verre, „ niet algemeener wordt nagevolgd, in zoodanige streken, „ welke daarvoor geschikt zijn?"

In te zenden *voor* of *op den laatsten Januarij* 1827.

Het eene Antwoord op deze Vraag ingekomen, is geteekend:

Ik ging voorbij den akker, enz.

Salomo.

Het andere heeft tot spreuk:

Qui inculta loca excolit &c.

Walther.

Geen

(*) Een model hiervan is te zien, in het Kabinet van Landbouwkundige Werktuigen, in de Zwanenburgerstraat te Amsterdam.

Digitized by Google

Geen van beide deze ſtukken acht de Maatſchappij van genoegzame waarde om, aan een der beide ſchrijvers, de uitloofde premie toe te leggen, dewijl in beide de Antwoorden, offchoon dezelve wel iets goeds bevatten en nuttige voorſlagen tot verbetering der werktuigen behelzen, vele punten onaangeroerd gelaten worden, welke tot het onderwerp behooren, en ook wel het een en ander wordt ter neder geſteld, waartegen, naar het oordeel der Maatſchappij, gegronde aanmerkingen zouden te maken zijn.

De vraag wordt nogmaals voorgeſteld om beantwoord te worden *voor* of *op den laatſten Januarij* 1827.

De Maatſchappij betuigt haren openlijken dank aan den Heer Wiardus Hora Siccama voor deszelfs mededeeling omtrent de proeven door Zijn Ed. genomen ter *verdrijving van ongedierte bij de Schapen* en tot het *aanleggen van bouwland tot grasland*, van welk berigt de Maatſchappij gaarne, bij de eerſte gelegenheid, een nuttig gebruik zal maken.

Met genoegen ook ontving de Maatſchappij uit Groningen eenen brief, geteekend M, omtrent zekere daarin vermelde Grasſoort; het zal der Maatſchappij aangenaam zijn in het vervolg dienaangaande meer belangrijke bijzonderheden te vernemen.

De volgende vraag wordt ter beantwoording voorgeſteld:

De Maatſchappij verlangende, dat, meer bij ondervinding, bekend worde, in hoeverre de ſoort van Bijenkorven, welke *Magazijnkorven* genoemd worden, en waarvan het maakſel en het gebruik zijn aangewezen in het XV Deel, eerſte ſtuk der Verhandelingen door de Maatſchappij uitgegeven — boven de ſoorten algemeen hier te lande in gebruik, de voorkeur verdient — belooft een premie van vier Dukaten aan dengenen, die, in eene der Noordelijke provincien van dit Rijk, ten minſte een getal van *zes* Bijenkorven van de vermelde ſoort, na de uitſchrijving van deze premie, aangelegd en met een goed gevolg gebruikt zal hebben, en, van zijne wijze van werken, de kosten en voordeelen, een voldoend verſlag, met behoorlijke bewijzen geſtaafd, zal hebben ingezonden *voor of op den laatſten December* 1828. — Van deze premien zullen tot *zes* worden uitgereikt.

De volgende vragen, reeds vroeger uitgeſchreven, worden thans herhaald.

„ Welke zijn de *Graſſoorten*, die over het algemeen ge-
„ nomen, op de Nederlandſche Weiden of Graslanden groei-
„ jen, en tot hooi worden verbouwd en toebereid? Welke
„ derzelve zijn, zoo wel om hare gemakkelijke aankweeking
„ en rijken opbrengst als wegens den inhoud van het meest
„ gezond en overvloedig voedſel, voor onze verſchillende
„ Veeſoorten, als de nuttigſte; — welke als de minſt voor-

dee-

Digitized by Google

„ deelige; welke, eindelijk, als ſchadelijk aan te merken?
„ Welke der nieuwst bekend geworden Grasſoorten kunnen
„ en verdienen, op grond van voldoende ondervinding,
„ onder deze inlandſche Gras- en Voedergewasſen, opge-
„ nomen en aangekweekt te worden? En eindelijk, welke
„ zijn de hoofdregelen of voorſchriften, die, bij den Gras-
„ bouw in het algemeen, en, ter aankweeking der ver-
„ ſchillende, meest nuttige Grasſoorten, in het bijzonder —
„ tot verbetering van dit gewigtig bedrijf van Landbouw,
„ moeten worden opgevolgd en in achtgenomen?"

Om beantwoord te worden *voor of op den laatſten Januarij* 1827.

„ Welke is de aard en eigenlijke nuttigheid der zooge-
„ naamde *groene bemesting*? Welke zijn de natuur- en ſchei-
„ kundige gronden, op welke dit belangrijk bedrijf, door
„ de beroemſte natuurkenners en landbouwers, ſteeds bij
„ vermeerdering geprezen en aanbevolen wordt? En welke
„ zijn de regelen, voorſchriften, wijzigingen en voorzor-
„ gen, volgens welke deze gewigtige kunstbewerking,
„ zoo wel ten opzigte der meest daartoe geſchikte planten,
„ als van den verſchillenden aard der gronden en der daar-
„ op te bouwen graan — voeder — en overige meest nut-
„ tige plantgewasſen, hier te lande behoort aangenomen
„ en gevolgd te worden?"

Om te beantwoorden *voor of op den laatſten December* 1826.

Daar eene voorbereidende *weeking* der zaden, hetzij in gewoon water — hetzij in andere meer zamengeſtelde vochten, voor dat dezelve worden gezaaid of in den grond gelegd, als eene zeer nuttige bewerking, zoo ter zuivering en bewaring der zaden, als ter beſpoediging en bevordering van eenen meer dan voordeeligen wasdom en opgroei, door zoovele voorname Natuur- en Landbouwkundigen nog ſteeds zeer verſchillende beoordeeld wordt, zoo vraagt de Maatſchappij:

„ Welke zijn de, niet ſlechts bij enkele gevolgtrekking,
„ uit beſpiegelende natuurkundige ſtelregels opgemaakt, maar
„ vooral ook uit eene beſtendige onwederſpreekbare onder-
„ vinding afgeleide, gronden en drangredenen tot het
„ aannemen en navolgen of wel tot het afkeuren en ver-
„ mijden eener zoodanige voorbereidende *weeking* der zaden?
„ Wat heeft de uitkomst of ondervinding, naar gelang der
„ bijzondere wijziging dezer bewerking, op het zaad der
„ meest algemeen nuttige inlandſche plantenſoorten deswe-
„ gens, in alle opzigten, overtuigend en voldoende geleerd?
„ en welke nuttige gevolgtrekkingen, regelen en voorſchriften
„ kunnen en behooren daaruit veilig afgeleid, bij de ver-
„ bouwing of aan- en voortkweeking der, voor den Va-
„ derlandſchen Landbouw, meest nuttige en belangrijke
„ plantgewasſen, ter navolging aangeprezen te worden?"

Om

Digitized by Google

Om beantwoord te worden *voor of op den laatſten December* 1826.

De Maatſchappij wenſchende de wijze van ſtalvoedering, zoo als die, door den Heer Wiardus Hora Siccama, in zijn werkje, getiteld; *De bron van rijke groeikracht niet ontdekt, maar* enz. Groningen 1824, beſchreven wordt, nader door proeven bevestigd te zien, — belooft eene premie van zes Dukaten aan den genen, die in eene landſtreek, alwaar de Stalvoedering tot heden niet is gebruikelijk geweest, de behandeling, door den Heer Siccama aangeprezen, zal hebben in het werk geſteld, en van zijne bevinding, een voldoend berigt, des noods met voldoende getuigſchriften geſtaafd, *voor of op den laatſten December* 1827 zal hebben ingezonden. —

De prijs, die aan den ſchrijver van het beste op eene der bovengemelde Vragen, inkomende Antwoord wordt aangeboden (ten zij daaromtrent uitdrukkelijk anders ware bepaald) beſtaat in eene gouden Medaille, ter waarde van vijftig Dukaten, op den ſtempel der Maatſchappij geſlagen, en met des ſchrijvers naam voorzien. — of wel dezelfde ſom in geld, benevens eene zilveren Medaille ter keuze van den ſchrijver.

Indien geen der ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatſchappij, opgegevene Vraag, naar haar oordeel, den prijs verdiend heeft, behoudt zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer den één Antwoord haar voorkomt eenige aanmerking te verdienen, zal zij een Accesſit, in eene zilvere Medaille beſtaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den ſchrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit beſluit, voor dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De ſchrijvers, die naar den prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunne naam en hunne woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinſprenk, die aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatſchappij naar een' prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerſte Deel harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgeſteld, (in het laatſte geval met eene *Italiaanſche* of *Latijnſche* Letter) en allen met eene leesbare hand geſchreven, *doch niet door den Inzender zelven (op welke voorwaarde de Maatſchappij uitdrukkelijk wil gelet hebben)* en, gelijk alle anderen aan de Maatſchappij toe te zenden Stukken, *vrachtvrij* — moeten bezorgd worden aan den Secretaris der Maatſchappij Mr. J. P. HOEUFFT, *op de Heeregracht, bij de Reguliersgracht*, No. 579.

Digitized by Google

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan hare gewoonte, om eene zilveren Medaille, of andere gepaste belooning te schenken aan degenen, welke haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den Landbouw, mededeelen, met verdere belofte, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

UTRECHT. Het alhier gevestigde *Departement* der *Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij*, aangemoedigd door den gunstigen uitslag, welke deszelfs *openbare Tentoonstellingen van Planten* in de twee vorige jaren hebben gehad, heeft dan ook, terwijl de Regering dier stad hiertoe insgelijks gunstig heeft medegewerkt, op den 23, 24, 25, 26 en 27sten Junij dezes jaars 1826, eene *derde Tentoonstelling* gehouden, waarop zich, volgens de Naamlijst, buiten en behalve de ongenommerde, hebben bevonden 388 meestal zeer fraaije, goed gekweekte en, bij uitnemendheid, zeldzame Planten, waaronder 73, die naar de uitgeloofde Eereprijzen dongen. Op het rapport der Commissie tot de beoordeeling, zijn door het Departement, als de *twee zeldzaamste Planten* dier Tentoonstelling bekroond:

No. 39. Op de Naamlijst, *Zamia horrida*, (zijnde eene varieteit van de *Zamia horrida* van Jacquin; (*Fragm. bot. tab.* 27 *en* 28) nevens welke, als andere varieteiten van de *Zamia horrida*, en als Planten van bijna gelijke waarde verdienden erkend te worden: No. 38 en 40 in de Naamlijst genoemd: *Zamia quinquedentata* en *Zamia tridentata*,) ingezonden onder de spreuk: *Flora gewijd*, en is, bij opening van het naambiljet, gebleken daarvan inzender te zijn, de Hoogwelgeb. Heer G. J. Beeldsnijder, op den Huize *Rupelmonde*, aan de *Vecht*, Gemeente *Loenen*; en

No. 66. *Iris nepaulensis*, (door den inzender naderhand erkend te zijn: *Marica coerulea*, (*Botan. Reg.* IX. *pl.* 713) waarvan, bij opening van het naambiljet, onder de spreuk: *Koophandel en Kruidkunde*, is gebleken, inzender te zijn de Wel Ed. Geb. Heer A. van der Hoop, op *Spaer en Berg*, bij de *Zandpoort*, boven *Haarlem*.

En zijn, als *zeldzame, eervolle melding* waardig geacht: No. 65. *Boronia serrulata.* (*Botan. Reg.* X. *pl.* 842) No. 69. *Echites nutans.* (*Botan. Magaz.* LI. *pl.* 2473) en No. 67. *Oncidium luridum.* (*Botan. Reg.* IX. *pl.* 727), alle drie van den bovengenoemden Heer A. van der Hoop; No. 14.

Com-

Digitized by Google

Combretum purpureum, (*Botan. Reg.* V. *pl.* 429) van den gemelden Heer G. J. Beeldsnyder; No. 61. *Combretum grandiflorum*; No. 62. *Combretum comosum*, en No. 63. *Combretum brasilienſe*, (in de naamlijst aldus genoemd), ingezonden door den meergemelden Heer A. van der Hoop; en No. 41. *Bacbotrys indica*, (*Botan. Mag. pl.* 2052), No. 33. *Melastoma Fothergilla*, en 32. *Lonicera Iberica*; ingezonden door den meergenoemden Heer G. J. Beeldsnyder.

Voorts zijn, als de *twee bestgekweekte*, bekroond:

No. 58. *Protea pinifolia*, bloeijend, hoog 1 el, 1 palm, onder de ſpreuk: *Door vlijt*, welke, bij opening van het naambiljet, is gebleken te zijn ingezonden door de Wel Ed. Geb. Vrouwe Douairière van Ghezel, geb. Boudaen, op *Veelzigt*, te *Zeist*; en

No. 51. *Gardenia florida*, in bloem en vol bloemknoppen, hoog 1 el, 2½ palmen, geteekend A. devies: *Met vlijt gekweekt*, welke, bij opening van het daarbij zijnde naambiljet, is gebleken te zijn ingezonden door de Hoog Wel geb. Vrouwe Gravinne Douairiere van Athlone, Vrouwe van Amerongen enz. enz., te *Amerongen*.

Terwijl eindelijk, als *bestgekweekte*, *eervolle melding* zijn waardig gekeurd:

No. 55. *Hakea amplexicaulis*; No. 57. *Lambertia formoſa* en No. 56. *Caſuarina toruloſa*, alle drie ingezonden door bovengengenoemde Vrouwe Douairière van Ghezel, geb. Boudaen, te *Zeist*.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. De hooge mate van hitte, welke wij in de afgeloopen week ondervonden, en die zelfs op Thermometers, te Amſterdam, den 28ſten Junij, twee graden hooger werd waargenomen, dan op den heetſten dag in den jare 1825, werd ſpoedig hier en elders door zware onweders opgevolgd. Reeds op dien dag, ondervond dit de ſtad Leuven en hare omtrek, welke van de ſlag- en ſtortregens, met hagel, die het onweder verzelden, veel leed aan den kruidtuin, aan broeibakken enz.; en den 1ſten Julij daaraan volgende woeden van 's Gravenhage, door geheel Noord-Holl. enz, hevige onweders, ſlaande de blikſem op onderſcheiden plaatſen in, als in een der torentjes van de Loterijzaal aan het Binnenhof in 's Hage, in een huis aan de Oude Gracht alhier, alsmede te Amſterdam, waarbij echter gelukkig geen mensch omkwam; — en doodende onder de Gemeente van Zuid- en Noord-

Digitized by Google

Noord-Scharwoude, twee melkkoeijen en drie vaarzen. Te Londen werd de Thermometer in de schaduw op 85 graden waargenomen, te Parijs op omtrent 25° Reaum. (88° F.)

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Junij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
28	30. 1½	73	Z. O.	omtr. helder, tegen den avond bewolkt.
	30. 1¼	88½	Z. Z. O.	
	30. 1¼	74½	O.	
29	30. 2	67	W. Z. W.	helder.
	30. 2¼	70	Z. W.	
	30. 2¼	65	Z. W. t. W.	
30	30. 2	69½	Z. W.	helder.
	30. 2½	75½	Z. W. t. Z.	
	30. 2½	64	Z. W.	
Julij. 1	30. 2	74	Z. Z. O.	bewolkt, voor- en na den middag donderb. met regen.
	30. 2	69	Z. t O.	
	30. 2	64	Z. Z. W.	
2	30. 2	68	Z. W.	helder.
	30. 2¼	72	W. t. N.	
	30. 3	63	N. t. W.	
3	30. 3	69	N. N. W.	op den middag eenige wolken, voor het overige zeer helder.
	30. 3	78	N.	
	30. 3	69	N. N. O.	
4	30. 2	72	N. O.	helder, tegen den avond een weinig bewolkt.
	30 1¼	82½	N. N. O.	
	30. 0¼	74	N. O.	

NB. In het vorige No. staat op den 25 Junij 's namiddags de Thermometer 50 gr. moet zijn 80 gr.

BEKENDMAKINGEN.

**** Bij de Boekhandelaars ARBON en KRAP, te Rotterdam, is uitgegeven en alom verzonden:

J. A. BAKKER, beschouwing van de Staatkundige instellingender Oudheid, in derzelver toepassing op onze hedendaagsche Maatschappijen. *f* 2 : 80

—— —— —— Proeven in het vak van Geschiedenis, Wijsbegeerte en Letteren. *f* 1 : 80

De Lakonieke of veel zaken in weinige woorden, gerigt aan hen, die denken. *f* 0 : 90

Nouvelle Carte routiere du Royaume des Pays Bas &c. *f* 1 :50, op Kato en gedrukt, in Etui. *f* 2 : 20

Schetskaart, aantoonende de bekorting der Vaart, van de Goeree naar Rotterdam, door het geprojecteerde Kanaal van Voorne. *f* 0 : 60

Gemelde Boekhandelaars, debiteren met succes:

GELLETTS *Varieties, consisting of Select and interesting Anecdotes; with notes containing a Dutch, translation of the most difficult words and phrases.* *f* 1 : 20, in Karton *f* 1 : 50

En

En zijn nog weinige Exemplaren te bekomen van:

Handleiding tot de kennis van den *Scheepsbouw*, door den Kapitein Luitenant ter Zee, J. C. RYK, gr. 4to., met uitslaande platen, *f* 8:50

L. VAN SWYNDREGT, Verhandeling van den *Hollandschen Scheepsbouw*, gevolgd van eene Verhandeling over het *bouwen van Koopvaardijschepen*, door C. DE RUYTER, gr. 4to., met uitslaande platen *f* 3:-

**** Bij S. ALTER, te Utrecht, is van de pers gekomen en alom verzonden: 1. Handboek voor Staatsmannen, Kooplieden enz., door J. J. DE CLOET, met vele bijvoegsels, vermeerderd door P. van Griethuyzen, in groot 8vo. *f* 3:-

2. Antwoorden van eenige Medische studenten op No. 10 en 11. van de Gekortwiekte Faam, à 3 stuiv.

De Heeren Boekverkoopers worden verzocht hunne Inteekenaren, op het werk van Schwarz, over de Opvoeding, vóór den 15den Julij optegeven, zullende, na dien tijd, volstrekt geen Inteekenaars worden aangenomen.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, worden uitgegeven en zijn alom verzonden:

I. A. PICHOT, *Geschied- en Letterkundige Reis naar* ENGELAND en SCHOTLAND, Eerste Deel, met gegrav. Titelvignet en Plaat, in groot 8vo. *f* 3:60

Dit onderhoudend in brieven geschreven Werk, dat zich van de overige Reizen naar Engeland en Schotland onderscheidt, door aan derzelver Geschied- en Letterkunde, Kunsten enz. te zijn toegewijd, en waarvan eene proeve in de *Letteroefeningen* onlangs voorkwam, behelzende *'s Schrijvers bezoek bij Walter Scott*, zal met 3, hoogstens 4 Dn. kompleet zijn. Het Tweede is op de pers, en zal bevatten *facsimilia* van de voorn. hedendaagsche Engelsche Schrijvers, Letterkundigen en Dichters.

II. M. ADRIAAN, *Zedelijke Tijdkortingen voor de beschaafde Wereld*, 2e. en laatste Deel, met gegraveerden Titel en Vignet van Velyn, gr. 8vo. *f* 3:-

Van dit *origineel* werk, zijn nog eenige Exempl. in *Twee Deelen* kompleet te bekomen.

NB. NB. Het Tweede Deeltje van P. J. PRINSENS Rekenboek is bij dezelve thans ook herdrukt, in twee stukken gesplitst, en op den voet van het Eerste gebragt, zoodat dit Schoolboek thans bestaat uit vier stukken, N°. I., II., III en IV, te zamen te bekomen à 90 c., doch ook ieder N°. afzonderlijk verkrijgbaar gesteld, als N°. I. 25 c., N°. II. 20 c.; N°. III. 20 c.; N°. IV. 25 c.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

No. 29. *Vrijdag den 21den July.*

BERIGTEN.

GENT. Op den 29 en 30 Junij en 1 en 2 July ll. werd alhier, door de Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Plantkunde, gehouden de 35ste openbare Planten-tentoonstelling, waarop meer dan 950 vreemde of wel gekweekte Planten de bewondering zoo der beoordeelaren als der beschouwers tot zich trokken. Uit dezelve werd de medaille voor de zeldzaamste toegewezen aan No. 836 *Astrapaea Wallichii*, behoorende tot de verzameling van den Heer Josse Verleeuwen, Bloemist en Boomkweeker alhier. Aan denzelfden Heer viel ook ten deel de medaille, uitgeloofd voor de rijkste verzameling van niet alleen onlangs ingevoerde Planten, maar die zich ook door hare zeldzaamheid en kweeking onderscheiden. Het eerste accessit verwierf de verzameling van den Heer Nicolas de Cock Liefhebber-bloemist alhier; het tweede aan die van den Heer Alex. Verschaffelt den Zoon, Bloemist en Boomkweeker, mede alhier. Aan den laatsten werd de Eerenmedaille toegewezen voor de rijkste bijdrage in fraaije bloeijende planten of heesters. De prijs voor de beste kweeking werd toegekend aan No. 312 *Cordia speciosa*

Digitized by Google

uit de Verzameling van den Heer Baron du Bois de Vroeylande, te Maria Leerne. In dit opzigt verwierf No. 311 *Nerium coronarium*, uit dezelfde verzameling het eerſte en No. 918 *Cerbera manghas*, ingezonden door den Heer Burggraaf Vilain XIIII te Wetteren, het tweede accesit. Uit dien hoofde werden eervol vermeld No. 7 *Ixora coccinea*, van den Graaf de Lens, Gouverneur der Provincie, No. 95 *Citrus aurantium*, van den Heer Burggraeve te Gendbrugge; No. 99 *Nerium Oleander*, *fl. alb. pl.* van den Heer Buyck van der Meersch; No. 170 *Amaryllis ſuperba*, van den Heer J. de Cock te Melle; No. 298 *Polygala ſpecioſa*, van den Heer Advocaat d'Hoop te Heusden; No. 309 *Eriosthemum dentatum* en No. 313 *Triſtania nereifolia* van den Baron du Bois de Vroeylande; No. 272 *Erica ventricoſa*, van den Heer P. Gotthardt, Bloemist te Wetteren; No. 655 *Eugenia jambos* van den Heer van Berghen, eerſten Tuinman van den Baron du Bois de Vroeylande; No. 833 *Calceolaria integrifolia*, van den Heer Joſſe Verleeuwen; No. 877 *Lilium longifolium*, van den Heer Verſchaffelt den vader, Bloemist te Gent; No. 898 *Amaryllis Johnſonia* en No. 913 *Ardiſia ſolanacea* van den Heer Verſchaffelt den zoon; No. 916 *Callicoma ſerratifolia* van den Burrgraaf Vilain XIIII; en No. 929 *Lilium japonicum*, van den Heer Voortman, Fabrijkeur alhier.

In eene vroegere bijeenkomst dezer Maatſchappij waren tot honoraire Leden benoemd: Z. E. de Minister van Binnenlandſche zaken de Heer van Gobbelſchroy en de Staatsraad Straetenus; tot Buitenlandſchen Geasſocieerde de Ridder Soulange Bodin, Lid van verſcheiden geleerde Genootſchappen en ſtichter van den tuin van Fromont, nabij Parijs; tot Inlandsche Geasſocieerden de Hn. Alex. Verſchaffelt en Iloste, Bloemisten en Boomkweekers alhier. Sedert de laatſte Winter-tentoonſtelling had de Maatſchappij het geluk van geen harer Leden te verliezen; — ditmaal werden, behalve voor Z. M. en de Koninkl. Prinſen, van wege de Maatſchappij, Planten tentoongeſteld voor de Buitenlandſche Leden: Z. K. H. Carl August, regerend Hertog van Saxe-Weimar Eiſenach, en den Heer John

Quin-

Digitized by Google

Quincy Adams, Preſident van de Vereenigde Staten van Noord Amerika en voor de Leden binnen dit Rijk den Heer Baron van der Capellen, oud Gouverneur van Indie, bij gelegenheid van zijne terugkomst, en voor den Heer Dumortier Rutteau, Secretaris van de Maatſchappij voor de Tuinierskunst te Doornik. Eindelijk bepaalde de Maatſchappij zich niet, om voor de Planten-tentoonſtellingen te Haarlem, te Utrecht, te Doornik, te Leuven, te Brusſel, te Brugge en alle andere in het Rijk aanwezige, Gewaſſen ten toon te ſtellen, maar deed zulks ook ter eere van de Inrigtingen ter bevordering van Landbouw, Tuinierskunst en Kruidkunde in Duitschland, Engeland, Schotland en Frankrijk.

Franeker. De Hooggel. Heer B. R. Baron de Geer, die in het verleden jaar tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en vervolgens tot prediker aan 's Rijks Athenaeum aangeſteld, reeds ſedert een' geruimen tijd, in beide die betrekkingen fungeerde, heeft den 7 Junij zijne pleg ige inaugurele Oratie gehouden *de Theologia nostra aetate in Belgio feliciter exculta.*

Waarna de Hoogleeraar N. Mulder de waardigheid van Rector Magnificus van het Athenaeum heeft overgedragen op den Hoogleeraar J. W. de Crane, met eene Oratie: *de emolumentis, quae ex rerum creatarum copia et varietate ſcientiae naturali acceſſerunt et etiam nunc accedunt.*

Haarlem. Wij kunnen niet nalaten onderſtaande opheldering mededeelen:

„ De ſteller van het berigt over Reintje de Vos, zegt de Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode* zijnen erkentelijken dank voor de geeerde plaatſing van dat ſtukje in No. 26 van dit jaar.

De Redactie vergist zich echter in de meening, van den inzender wel te kennen, daar men anderzins voorzeker niet geſteld zoude hebben, dat de geleerde Schrijver dit werk niet onder zich zal houden, maar tot eere van het Vaderland, vergezeld van Taal- en Oudheidkundige Aanmerkingen in het licht geven.

Hij is het Publiek en zich zelven ſchuldig er openlijk

lijk voor uit te komen, dat hij zich het grootste gedeelte van dezen volzin geenszins toeëigent: hij erkent zich als volstrekt ONGELEERDE; en na deze zonde betuiging zal men dus van hem *soodanige* uitgave van het onderwerpelijke stuk noch begeeren, noch verwachten.

In dezen toestand van zaken is alzoo de meerdere bekendwording ten eenemale afgesneden, ten zij daarin worde te gemoet gekomen, door het vervaardigen van afschriften."

Offschoon onze Lezers uit het bovenstaande zien, dat ons vroeger medegedeeld vermoeden, nopens den inzender van het toen medegedeelde stukje ongegrond was, kunnen wij echter niet nalaten hier bij te voegen, dat wij meenen in het zekere onderrigt zijn, dat een onzer geleerden zich met *Reintje de Vos*, uit een *Taal-* en *Oudheidkundig* oogpunt beschouwd, sinds eenigen tijd onledig houdt, en dat het ons zeer verwonderen zou, indien zijne betrekkingen hem den toegang tot het bedoelde afschrift niet reeds gebaand hadden. Hoe dit intusschen zijn moge, wij hopen, dat zij, die ons uitgaven van *Reintje de Vos* voorbereiden, in de gelegenheid zullen komen, om van dit afschrift bij hunnen arbeid het noodig gebruik te maken, waartoe wij gaarne willen medewerken, in zooverre wij zulks kunnen, daar ons vertrouwelijk de naam des inzenders en des eigenaars van dit belangrijk stuk, alsnu is bekend geworden.

LEVENSBERIGT

VAN

CLAUDE LOUIS BERTHOLLET.

(Vervolg en slot van bl. 6.)

In 1796 werden Monge en Berthollet belast met in Italie te gaan uitkiezen en naar Frankrijk

rijk te vervoeren de Meesterstukken der kunst, welke de overwinning ons had opgeleverd en welker bezit ons de verdragen verzekerden. Deze taak was een der moeijelijkste, en werd met eene behendigheid volbragt, die toereikende zou geweest zijn, om aan de gedachtenis der nakomelingschap mannen, veel minder beroemd dan onze twee geleerden, aan te bevelen. Na het verdrag van Campo-formio, werd de overwinnaar van Italie, in de hoofdstad teruggekomen; een leerling van Berthollet en kreeg aan de Polytechnische school lessen van den beroemden Hoogleeraar; toen boog zich de zegepraal voor de wetenschap; de lauweren van den overwinnaar werden als eene hulde aan den eenvoudigen en bescheiden geleerde gebragt; de getuigen van dit fraaije schouwspel herinneren het zich altijd met levendige belangstelling. Toen werd de gedenkwaardige togt naar Egypte ontworpen en voorbereid, een togt, zoo verschillend uit een staatkundig oogpunt beoordeeld, maar algemeen met betrekking tot de wetenschappen goedgekeurd.

Het verslag der gebeurtenissen, betreffende den veldtogt van Egypte, behoort tot de geschiedenis; het deel, dat 'er Monge, Berthollet en hunne kweekelingen in namen, moet in dit berigt eene plaats vinden. Naauwelijks had het leger vasten voet verkregen, of men organiseerde het *Instituut van Egypte* en begonnen deszelfs werkzaamheden. Toen leerde men het nut der wetenschap kennen; alle bekwaamheden werden te werk gesteld; onder de oogen van Monge en Berthollet pasten hunne kweekelingen de lessen van de Polytechnische school in het groot en heerlijk toe, en vooral die der beschrijvende geometrie. Deze geleerde en kunstvlijt bevorderende bezigheden waren niet vrij van gevaren; onze twee geleerden, op de flotille ingescheept, die den Nijl opvoer, na de ontscheping des legers, waren aan het vijandelijk vuur, gedurende dezen geheelen togt, blootgesteld, en vooral in den veldslag van Chebreis, gedurende welken Berthollet de voorzorg had gebruikt, om zijne zakken met steenen te vullen; „ten einde," zeide hij, „op den bodem des waters te blijven, wanneer ik mogt omkomen." Hij bezonde niet minder koelbloedigheid bij den veldslag

der Piramiden, en nog meer bij het oproer te Cairo in den jare 1799. Het Inſtituut van Cairo, twee dagen lang door talrijke benden opſtandelingen belegerd, werd door de ſtandvastigheid van Monge en Berthollet gered; de boeken, de werktuigen, alle de ſchatten der geleerdheid bleven ongeſchonden en de aankomst des Generaals deed het gevaar ophouden. Te midden dezer onrustige bewegingen en de werkzaamheden, welke de behoeften des legers geboden, werd de Scheikunde niet uit het oog verloren; de vorming van de Koolſtofzure Soda in de Natron-meren werd verklaard; de eudiometriſche eigenſchappen van den phosphorus en de loogzoutige zwavelverbindingen werden waargenomen; — de grondſlagen der *Scheikundige Weegkunde* gelegd.

Een togt, aangevoerd door den Opper-Generaal, en waarbij Monge en Berthollet zich wilden voegen, vertrok, om de landengte van Suëz en het ſchiereiland Sinaï te bezoeken. Het was hier te doen om plaatſen, in de geſchiedenis beroemd en voor den koophandel en aardrijkskunde belangrijk, te beſchouwen. Men ſtelde zich vooral voor, om de ſporen van een kanaal natevorſchen, dat eertijds de Arabiſche golf en de Middellandſche zee verbonden had. Vier dagen na de afreize was men in de bedding zelve van dit vermaard kanaal, en de Generaal zag zulks het eerst. De ontdekking werd door Monge en Berthollet bevestigd, en door de Ingenieurs van bruggen en wegen, na naauwkeurige opneming en waterpasſing, buiten allen twijfel geſteld. Een onvoorzien toeval, en dat het had kunnen worden, maakte dezen uitſlap nog belangrijker: de Generaal bij ebbe de bedding der Roode Zee doorgaande, werd door den vloed verrast en zonder ſpoedige hulp zou hij verdronken zijn. Dit voorval moest natuurlijk den overtogt der Israëliten op dezelfde plaats en buiten twijfel in gelijke omſtandigheden herinneren.

Die 'er zich over verwonderen, van beſtendig onze beide geleerden ter zelfder plaatſe te zien, terwijl zij in dezelfde bezigheden, vermoeijenisſen en gevaren deelden, zullen zich nog meer verwonderen over de mate hunner onafſcheidelijkheid. Velen in het leger meenden, dat deze twee namen ſlechts één' man aanduidden, 't geen ſomtijds tot zeer vreemde verwisſelingen aanleiding gaf. De

Digitized by Google

De oorlog van Syrie barstte uit. De eerste aanvang was voor het Fransch leger eene volgreeks van zegepralen; maar het einde van den veldtogt niet gelukkig. Onze geleerden, die den Opper-Generaal gevolgd waren, deelden ook in deze rampen. Monge werd gevaarlijk krank, en bleef alleen behouden door de zorgen, die zijn vriend aan hem verspilde.

De terugkomst te Cairo veranderde het lot van Egypte en bereidde dat, hetwelk Frankrijk onderging, voor. Terwijl de wetenschappelijke Commisie naar Opper-Egypte was afgezonden, maakte de Generaal zich gereed, om naar Frankrijk onder zeil te gaan; nemende de twee geleerden met zich, waarvan hij niet kon scheiden. Bertholle t werd dus aan het Fransch Instituut teruggegeven, en hervatte zijn geliefkoosde werkzaamheden. Toen legde hij de laatste hand aan het werk, waarin de grondbeginselen der wetenschap met eene klaarheid en juistheid van redeneerkracht zijn ontwikkeld, welke den titel van *Statique Chimique* regtvaardigen. De Engelschen, de Duitschers en de Italianen haastten zich om het zich eigen te maken; een even gunstig onthaal was bij hen zijne *Elemens de la Teinture* en *Recherches sur les lois de l'affinité* te beurt gevallen.

Tot Lid van den Senaat benoemd, vervolgens titulair tot de Senatorerie van Montpellier, zag hij in de aanwinst van zijne fortuin alleen nieuwe middelen, om door de beoefening der wetenschappen nut te stichten. Zijn landhuis te Arcueil werd de vergaderplaats der geleerden; de Maatschappij van Arcueil werd gesticht en zij gaf hare Verhandelingen uit. Bertholle t bezorgde 'er daarin verscheidene, schoon hem zulks niet verhinderde, om te gelijker tijd de verzameling der *Memoires de l'Institut* te verrijken. Hij hield zich achtervolgens bezig met Rumfords gedachten over de verspreiding der warmtestof in de vloeistoffen, met de bewerkingen, om Soda uit het gewoon zout te trekken, met donder-kwikzilver, met verbindingen van de kool- met waterstoffe; zijne nasporingen omtrent het laatste onderwerp dienden onmiddellijk tot twee fraaije toepassingen der hedendaagsche Scheikunde; de gasverlichting en de bewaring van het water op langdurige

zeerogten. Hij was de eerſte, die voorſloeg, om de waſſertonnen van binnen met kool te overdekken, een middel, welks krachtdadigheid de ondervinding getuigt.

Onze geleerde was gaarne te Montpellier, hoofdplaats zijner Senatorerie. Behalve den heilzamen invloed van eene zuivere lucht, vond hij 'er wel onderrigte lieden, waarmede hij kon voortgaan zich onledig te houden met het voorwerp, nooit door hem uit het oog verloren: de vordering der nuttige weetenſchappen. Maar het ongeluk trof hem diep te midden zijner werkzaamheden ter dienſte der menſchheid; een eenige Zoon, de hoop zijns ouderdoms, in het voetſpoor van Chaptal willende treden, verſpilde bijna deszelfs geheel vermogen, door onvoorzigtige ſpeculatien en kostbare proefnemingen: maar deze zoon moest het vaderlijk hart nog dieper bedroeven; een treurige dood ontrukte hem denzelven. De rampſpoedige Vader zocht vertroostingen in zijn ſtudeervertrek en laboratorium, in het midden zijner leerlingen; — het was voor zijn liefderijk hart eene behoefte, zijner genegenheid waardige voorwerpen om zich heenen te zien.

De openlijke gebeurtenisſen der laatſte jaren van het Keizerrijk deden hem als burger verdrietelijkheden van een' anderen aard ondervinden; maar zijne werkzaamheden als geleerde werden niettemin met denzelfden ijver voortgezet. Zijne ſtaatkunde beſtond in eene opregte verkleefdheid aan de belangen van zijn Vaderland; zijne eerzucht in de begeerte, om de weetenſchappen dienstbaar te maken, zooveel zulks mogelijk is, aan het herſtel der nadeelen, veroorzaakt door de ongelijke verdeeling der rijkdommen. Zulk een gedrag, zulk een wandel maakten hem vreemd aan alle ſtaatkundige partijen, maar noodzakelijk bij alle regeringsvormen. Na de herſtelling werd hij een der eerſte geroepen tot het Pairſchap, en zijn naam werd het eerst geplaatst op de lijst der Leden der Academie van Geneeskunst. Hij had om deze eerbewijzingen of liever om dit hem toekomend regt niet gevraagd; hij, die de lijkrede op Monge en Guyton Morveau durst uitſpreken, was niet ingewijd in de geheimen van den hoveling en eerbejager. In de zittingen van de kamer der Pairs bezigde hij dikwijls het gezag der

We-

Wetenſchap, een behoeve der ware belangen van het volk en den ſtaat.

Weinig tijds, na de terugkomſt uit Egypte, had Bertholet zich op zijn landverblijf te Arcueil afgezonderd, waar hij zijne uren tuſſchen ſtudie en eenvoudige verlustigingen kon verdeelen. Al zijne weelde beſtond in zijn Laboratorium, zijne Bibliotheek, en eene oranjerie, die hem in plaats van geſelſchapsvertrek diende, en waar hij daarne zijn vrienden zag. Vreemde geleerden vonden bij hem het hartelijkſt onthaal. Men zag, in deze wijsgeerige afzondering, zelfs gedurende den oorlog, de beroemdſte Natuur- en Scheikundigen, de mededingers van Bertholet in ontdekkingen en dienſten der Wetenſchappen bewezen; te weten: Blagden, Davy, Wollaston, Humboldt, Thomſon, Leſlie, Chevenix, Watt, Werner, Tennant, Berzelius, enz. De eerwaardige Joſeph Banks, wien ligchaams-zwakheid aan Londen boeide, onderhield met onzen geleerde eene briefwiſſeling, die dikwijls voor Franſche reizigers, ſlagtoffers van den geeſel des oorlogs, van nut was. Vervuld met herinneringen van den Egyptiſchen Veldtogt, droeg de ſmaak van Bertholet voor de ſchoone kunſten het kenmerkende van de gedenkteekens dezer gewesten; zoo was zijn ſtudeervertrek op de Egyptiſche wijze verſierd en de Zodiaks van Thebaïs waren op de zolder ing geſchilderd.

Een ſterk ligchaamsgeſtel en een wijsſelijk geregeld leven moesten de zwakheden des ouderdoms van hem verwijderen; aanvallen van jicht waren de eenige bewijzen, die hij daarvan gevoelde; hij beſtreed deze zelve door ligchaamsoefening, en legde zich onder de verpligting, om zeer dikwijls den weg van Arcueil naar Parijs te voet afteleggen. Maar een anthrax taſtte hem onverhoeds aan; uit vrees van zijne vrienden te bedroeven, verdroeg hij de pijn gedurende verſcheiden dagen, tot dat de koorts zijn leven in gevaar bragt; de hulp der kunſt verſcheen daardoor eerſt, toen haar vermogen had opgehouden. Zijne lijkſtatie beſtond in eene zeer groote menigte omſtanders, in de rouwe van zijne vrienden, ambtgenooten en leerlingen, die hij altijd dienſten had bewezen, en met edelmoedigheid had onderſteund en beſchermd. Zijne eer-

bedwaandige weduwe doet voor hem een gedenkteeken oprigten, dat even eenvoudig is als de man, waaraan het is toegewijd; het opschrift bevat slechts den naam van: BERTHOLLET, de dagteekening van zijne geboorte en overlijden. In het Instituut is zijn borstbeeld geplaatst naast dat van LAGRANGE, met welken hij nog meer belangwekkende punten van overeenkomst had, dan even als deze buiten Frankrijk en onder hetzelfde vreemde Gouvernement geboren te zijn. De Commissie over de gedenkteekenen van Egypte heeft gemeend haar werk een sieraad bij te zetten, door er zijn portrait en de lofrede op hem, die bij hare werkzaamheden voorzat, in te laschen.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Dissertatio Philosophico-juridica inauguralis de probatione delictorum, quam defendit* ANTONIUS SCHOUTEN, *ex pago Druten Gelrus:* dat is: Inwijdings-Verhandeling over het bewijs der misdaden, door A. SCHOUTEN, van Druten in Gelderland. Leyden, bij J. W. van Leeuwen, 1826. 4to, bladz. 125.

Het is eene algemeene erkende waarheid, die echter te dikwijls uit het oog verloren wordt, dat zoodanige wetten, aan welke de burger zich willens of onwilleus moet onderwerpen, van oneindig meer belang zijn, dan de zulken, aan welke hij, naar goedvinden, zich geheel onttrekken of zoodanige wijzigingen kan geven, als zijne bijzondere belangen of inzigten vorderen. Passen wij dit algemeen beginsel op de eigenlijk gezegde burgerlijke wetgeving toe, zoo vak ons al aanstonds het groot gewigt der wetten, omtrent de regtsvordering, in het oog. Immers, wiens bijzondere belangen met de bepalingen der wetten, omtrent contracten, bij voorbeeld, of omtrent de erfopvolging bij versterf enz. niet genoegzaam strooken, dien staat het vrij, dezelve, door nadere overeenkomsten of beschikkingen bij uiterste wil, naar goedvinden te wijzigen. En dit is het geval met het *grootste* gedeelte der burgerlijke wetten. Hetzelfde geldt ook ten aanzien der lijfstraffelijke wetten. De straffen op de overtreding derzelve gesteld, treffen een, in vergelijking met het geheel, slechts klein gedeelte der leden van den Burgerstaat, hoe bedorven ook de Maatschappij en hoe veelvuldig ook de misdrijven mogen zijn. Niemand zelfs be-

behoeft, ja niemand behoort, door overtreding dier wetten, zich aan de gevolgen daarmede verbonden, bloot te ſtellen.

Met de wetten op de regtspleging, en vooral in lijfſtraffelijke zaken, is het echter geheel anders geſteld. Niet ſlechts ten gevolge van eenige wederregtelijke daad, niet ſlechts op weinigen zijn dezelve toepaſſelijk, maar elk en een ieder kan dagelijks en geheel buiten zijn toedoen, door dezelve getroffen worden en in de noodlottige omſtandigheid geraken, van zijne dierbaarſte belangen, zijne eer en leven te zien afhangen van wetten en geregtelijke formen, welker wijziging geheel buiten zijn bereik gelegen is.

Hoe belangrijk echter de lijfſtraffelijke regtspleging op zichzelve zijn moge, ſchijnt de beoefening daarvan in ons Vaderland ſlechts een bijkomend gedeelte der Academiſche ſtudien uittemaken, daar ſlechts weinige ſtudenten dezelve tot het onderwerp hunner Inwijdings-Verhandelingen kiezen. Wij verblijden ons dus, onder de voor weinige dagen te Leyden verdedigde Diſſertatien 'er twee over het bewijs in lijfſtraffelijke zaken aantetreffen; de eene van den Heer G. J. Swaving, *de Judicis animi ſententia, in criminalibus, optima judiciorum moderatrice*, de andere van den Heer A. Schouten, *de Probatione Delictorum*, welke laatste bijzondere onderſcheiding verdient en allezins blijken draagt van eene vlijtige beoefening en uitgebreide kennis van het Crimineel Regt in het algemeen en van de Lijfſtraffelijke Regtspleging in het bijzonder.

De Heer Schouten heeft zijne Verhandeling in 10 Hoofdſtukken verdeeld. Caput I. handelt *de principio probationis ejusque definitione*. Cap. II. *de fine probationis ſive de veritate juridica*. Cap. III. *de diviſione probationis*. Cap. IV. *de argumentis ſive de variis probandi mediis univerſe*. Cap. V. *de Jure conſtituto in primisque de Jure Romano et Hodierno*. Cap. VI. *de Inſpectione oculari et artium peritis*. VII. *de Confeſſione*. Cap. VIII. *de Testibus*. Cap. IX. *de Tabulis & Inſtrumentis*. Cap. X. *de Indiciis*. De Verhandeling wordt door 15 fraaije Theſes, zoo algemeene, als uit het hedendaagſche en Romeinſche Civil en Crimineel Regt ontleend, beſloten en is met een goed en ſiksch Latijnsch vers van den Heer A. Trenteſaux, J. U. C. te Gent, verſierd.

Men ziet uit de opgave van den inhoud, dat de Heer Schouten het gevoelen dergenen volgt, welke bepaalde regelen van bewijs willen hebben voorgeſchreven en geenszins alles aan de zedelijke overtuiging of morele conviction overlaten, waarin wij het volkomen met hem eens zijn. Deze regelen echter, behooren, zoo als de Heer Schouten, die hierin Feuerbach en andere voorname Duitſche Schrijvers over dit vak volgt, te regt opmerkt,

Digitized by Google

niet zoo zeer positief als wel negatief te zijn, in dien zin, dat, wanneer de wet b. v. twee bevoegde getuigen vordert, de zin daarvan niet zijn moet, dat, waar twee zoodanige getuigen voorhanden zijn, de beschuldigde noodzakelijk moet veroordeeld worden, maar veeleer, dat hij niet mag veroordeeld worden, ten zij twee zoodanige getuigen aanwezig zijn. Uit het gezegde volgt tevens, dat de Heer Schouten niet tot de voorstanders der Jury behoort, schoon hij zich wijsselijk tot de Regtsgeleerde redenen tegen dezelve bepaalt, zonder zich met Staatkundige gronden voor of tegen dezelve intelaten. Ons beslek gedoogt niet, dat wij in bijzonderheden treden.

Het geheel is in eenen echt liberalen geest geschreven, even zeer afkeerig van dwingelandij, als van teugellooze losbandigheid, en vreemd van die verregaande liberaliteit, welke in de Registers niets dan tirannen of derzelver handlangers, in de beschuldigden slechts ongelukkige slagtoffers ziet. De Godsgeregten (*ordalia*), de Inquisitie, de Pijnbank, het onvolkomen bewijs en daarop gegronde buitengewone straffen, keurt hij even zeer af, als de belagchelijke philanthropie der zoogenoemde Fransche *Philosophes*. In zijne beoordeelingen houdt de Heer Schouten steeds eene beminnelijke en in jonge lieden zoo aanbevelende zedigheid in het oog. De geheele strekking der Verhandeling gaat daarheen, om het algemeen belang en de openbare veiligheid met de hoogstmogelijke verschooning van ieder persoonlijk belang te vereenigen.

De Heer Schouten, geeft, menigvuldige blijken van zijne naauwkeurige bekendheid met het beste, 't geen, in vroegere en latere dagen, in Duitschland, Engeland en Frankrijk over zijn onderwerp is geschreven, en neemt tevens elke gelegenheid waar, om aan Vaderlandsche verdiensten regt te doen wedervaren. Daarbij is de taal zuiver en de stijl niet onbevallig, 't geen, bij de behandeling van een onderwerp, waarover veelal in de hedendaagsche talen is geschreven en telkens eene menigte onlatijnsche kunstwoorden voorkomt, geene geringe verdienste heeten mag.

De aanmerkingen, welke wij misschien op deze Verhandeling zouden maken, bestaan hierin, dat wij in het algemeen in het eerste gedeelte derzelve eene meerdere beknoptheid wenschten, — en gaarne gezien hadden, dat in het tweede Hoofdstuk, waarover de *veritas juridica* gehandeld wordt, de leer van Kant, omtrent het menschelijk kenvermogen, die zich door natuurlijke eenvoudigheid bij een zoo belangrijk wijsgeerig onderwerp zoo voordeelig onderscheidt, liever dan de oudere Leibnitziaansche en Wolffiaansche gevolgd ware. Wij beschouwen dit echter als van minder belang, daar eene zekere breedvoerigheid, dikwijls aan jeugdige Schrijvers en wel bijzonder aan

Digitized by Google

superiora ingenia eigen, gewoonlijk met den tijd van zelf verdwijnt, verwijt onze tweede aanmerking slechts den form betreft. Immers ook volgens de Kantiaansche beginselen, hadden de resultaten dezelfde moeten zijn.

Doch dit zij genoeg. De Inwijdings-Verhandeling van den Heer Schouten is eene der beste, die wij sedert lang gezien hebben. Naar dezelve te oordeelen, en daar naar mag en kan hier alleen geoordeeld worden, achten wij den Heer Schouten de *summa lans* of *summa doctrinae praestantia*, ingevolge het laatste Koninklijk besluit, waardig.

Wij wenschen der Leydsche Hoogeschool vele zulke Kweekelingen, het Vaderland vele zulke Pleitbezorgers en Regters toe. Hij zelf moge rijke vruchten van zijne ongemeene vlijt en uitgebreide kunde inoogsten en Gelderland, het gewest zijner geboorte, tot eer en sieraad verstrekken.

C.

KUNSTEN.

PARYS. Na een' volstandigen arbeid van meer dan drie jaren, heeft de Kunstplaatsnijder Laugier de gravure volbragt van den *Leonidas*, naar David. Men hervindt, ook bij een streng onderzoek van dit groote Kunststuk, zijnde 29 dm. op 22 dm., den rand er niet onder begrepen, de krachtige teekening, het grootsche, de overeenstemming, in één woord, al de uitwerking, van het oorspronkelijk Tafereel. Deze Gravure is een der belangrijkste voortbrengsels van de moderne Graveerkunst en zal den reeds gevestigden roem van den Heer Laugier handhaven; hij heeft dezelve opgedragen aan de Gricken, die als waardige afstammelingen van *Leonidas*, zich zoodanig bij het beleg en de overmeestering van Missolonghi hebben gedragen, dat zij naast de verdedigers van Thermopyle kunnen geplaatst worden. (*)

OUDHEDEN.

HAARLEM. Uit Winschoten, wordt onder dagteekening van den 21sten Junij l. l. vermeld: „ Reeds sedert eenigen tijd, liep alhier het gerucht, dat men tusschen Veenhuizen (on-

(*) De prijs dezer Kunstplaat is 120 fr. met letters en 240 fr. proefdr. zonder letters.

Digitized by Google

(onder de gemeente Finsterwold) en den Ouzedijk in de zoogenaamde Vledder, in het land van *Doeë Mulder*, toevallig een' toren ontdekt had. Om dienaangaande eenige zekerheid te bekomen, begaven zich eenige vrienden derwaarts, die niet alleen de fondamenten van gemelden toren, houdende in den omtrek 10 ellen, 5 palmen, 1 duim en 9 ſtrepen, eene breedte van 2 ellen, 3 palmen, 3 duimen en 7 ſtrepen en eene diepte van 5 ellen, 2 palmen en 6 duimen, maar ook die eener kerk, ter breedte van 8 ellen, 6 palmen en 3 duimen, ontdekten. Ter zijde van deze kerk had men eene doodkist van graauwe zerk uitgegraven, terwijl het groot aantal der aldaar gevondene beenderen ontwijfelbaar vooronderſtellen doet, dat zich op die plaats een kerkhof heeft bevonden. Zeer waarſchijnlijk is dit een gedeelte van het, ten gevolge der doorbraken van de dijken in het jaar 1877, verzonken kerkdorp Oost-Finſterwold." „Het ware te wenſchen", eindigt dit kort berigt, dat de verdere opdelving van de gevondene voorwerpen door den eenen of anderen Oudheidkundige werd beſtuurd." Wij vragen, of zich hiermede de Heer N. Westendorp niet zou kunnen belasten?

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Over het Stoomgeweer en Kanon van den Hr. Perkius, vindt men berigten en beſchrijvingen in *London Journal of Arts*, No. 52 en 53. Thans deelt Perkins mede, dat hij uit zijn Kanon in één minuut 1000 ſchoten doet, en verzekerd is, dit 24 uren achter elkanderen met dezelfde Stoom-drukking te kunnen volhouden.

Door een pond (5 Nederl. oncen) ſteenkolen, kan men, volgens zijne berekeningen, even zooveel werking verkrijgen, als door 5 pond buskruid.

H. M. E. C. V. B.

De Heer Jack Smithſon, zegt in de *Annals of Philoſophy*, Sept. 1825, dat noch melk, noch vischlijm of eenige oplosſing van gom het doel bereikt hebben, om potlood-teekeningen op papier duurzaam te maken. — Hij beveelt een mengſel van eenige opdroogende olie met geest van terpentijn aan; waarmede hij het papier eerst op de rug-zijde beſtrijkt. Wanneer dit na een paar dagen droog geworden is, beſtrijkt hij de andere zijde met hetzelfde mengſel, en verandert zijn potlood in een olieteekening.

Als

Digitized by Google

Als een bewijs van voortgang in nijverheid over den geheelen aardbol, vindt men in het *London Journal of Arts* 1825, dat op Otaheite een Suiker-Raffinaderij van het daar in het wild groeijende Suikerriet wordt opgerigt — en te Cisneo, een Katoenfabrijk, waarvan de Spinnerij en Weverij door water gedreven worden.

D. R.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826, Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
5	30. 0¾	75½	O. Z. O.	voorm. meest helder, verd. bewolkt.
	30. 0	89	Z. O.	
	30. 0	67	W. Z. W.	
6	30. 0	73	Z.	voormidd. helder, namiddag donder, met zware regen, 's avonds omtrent betrokken.
	30. 0	84½	O. Z. O. †	
	30. 0	70	O. N. O.	
7	29. 9¾	73½	Z. Z. O.	voorm. meest helder, verder bewolkt, namiddag ten oosten van ons donder.
	29 9¾	78	W.	
	29. 8¾	68	Z. W.	
8	29. 8¾	72	Z.	bewolkt, namiddag een re-regenb., donder van verre, ten z. o. van ons.
	29. 8	78½	W. Z W.	
	29. 8	67	Z. O. t. O.	
9	29 8	72	W. Z. W.	bewolkt.
	29 8	78	W.	
	29. 8	69	W. Z. W.	
10	29. 8	68	Z. Z. W.	's morgens een zeer zwaren regenb., verder bewolkt.
	29. 8¾	71	W.	
	29. 9	61½	W. N. W.	
11	29. 8¾	67½	W.	bewolkt., meest omtrent helder, 's avonds betrokken.
	29. 9	70½	W. t. N.	
	29. 9¼	66	W. Z. W.	

† 's namiddags Z. W.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij S. ALTER, in de Lijnmarkt te Utrecht is van de pers gekomen en alom verzonden: HANDBOEK voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijkanten, Trafijkanten en Manufacturiers, of Statistiek Tafereel der Nederlandsche Nijverheid, door J. J. DE CLOET, Lid van de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, naar den Tweeden Druk uit het Fransch vertaald, en met vele bijvoegsels vermeerderd, door PAULUS VAN GRIETHUIZEN; — Dit belangrijk werk, het eenigste, dat van dien aard over ons Land bestaat, vereenigt in zich een Overzigt van al de takken van Nijverheid van ons Land, met

met vele nuttige wenken zoo wel voor den Koophandel, al het Fabrijkwezen, gr. 8vo. Prijs buiten Inteekening *f* 3:-

2. Reis van een Leeraar met zijn Kweekelingen, door eenige Schilderachtige ſtreken van Zwitſerland een Nuttig en Onderhoudend Leesboek 2 Dn. gr. 8vo. *f* 5-4

Idem zonder platen *f* 4:-

3. Antwoorden van eenige Mediſche Studenten op de ſtukken geplaatst in No. 10 en 11 der gekortwiekte Fama à 39 Cents.

CATS WERKEN IN ÉÉN BOEKDEEL.

Sedert genoegzaam twee eeuwen is CATS de geliefde volksdichter der geheele Nederlandſche Natie; de opvolging der geſlachten, de omwentelingen in Staatsbeſtuur, zeden en begrippen, de verfijning in den letterkundigen ſmaak, noch geene omſtandigheid hoegenaamd, heeft iets van zijn gevestigden roem benomen; rijk en arm, jong en oud, ſtedeling en landman, iedereen leest zijne werken met nut, genoegen en vermaak; de ondervinding heeft ten volle bevestigd, hetgeen de dichter JEREMIAS DE DECKER zeide:

Dat CATS alleen door zijn gedicht
Meer blinden zielen bragt tot licht,
Meer deſtelen tot ſchamen,
Dan al ons dichters zamen.

De burgerſtand ondertusſchen, voor welke deze werken zoo uitnemend geſchikt zijn, moest zich doorgaans met enkele brokſtukken van CATS behelpen; zijne komplete werken waren voor denzelven te kostbaar en bovendien te omſlagtig in verſcheiden Boekdeelen, of te onhandelbaar in groot folio formaat. Al deze zwarigheden heb ik het genoegen gehad uit den weg te ruimen door het bewerkſtelligen van een GOEDKOOPEN druk in ÉÉN GROOT OCTAVO BOEKDEEL, waarvan de uitgave bij Inteekening tegen een *gemagen prijs* geſchieden zal bij de Gebroeders DIEDERICHS, op de Bloemmarkt, No. 228, te Amſterdam, bij welke, en bij *alle* Boekhandelaars in het geheele Rijk, een *Proſpectus* en twee Proefbladzijden *om niet* te bekomen zijn.

P. C. WITSEN GEYSBEEK.

Amſterdam, den 1 July 1826.

Bij dit No. wordt uitgegeven het Regiſter, Titel enz. van het Ie. Deel des jaars 1826.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 30. *Vrijdag den 21ſten Julij.*

BERIGTEN.

PARIJS. In het laatst der vorige en het begin van deze maand heeft het Fransch Inſtituut niet minder dan vier Leden door den dood verloren; namelijk de Franſche Academie den Heer LEMONTEY, als Schrijver, Dichter en Hoogleeraar gunſtig bekend; de Academie der Schoone Kunſten den Bouwkundige THIBAULT en den Beeldhouwer STOUF, aan wiens beitel men onder andere het beeld van *St. Vincent de Paule* verſchuldigd is, en de Academie der Wetenſchappen den beroemden Scheikundige PROUST, die te Angers in ver gevorderden ouderdom overleed.

HAARLEM. Wij ontvingen onderſtaanden brief van den Hoogwelgeb. Heer F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN, ter wederlegging van het geplaatste in N°. 25, *de inſtelling der Ridderorde van St. Jacob door Graaf* FLORIS V. betreffende; en ſchoon deszelfs uitvoerigheid ons bijna moest wederhouden, om aan denzelven eene plaats in dit Weekblad in te ruimen, vonden wij tot deze weigering geene vrijheid, eens-

Digitized by Google

deels, omdat langs dezen weg de Heer VAN LYNDEN, wiens geslacht in dat stuk genoemd was, gelegenheid bekwam, zich voor hetzelfde publiek te verantwoorden, en anderdeels, omdat deze wederlegging onwillekeurig aanleiding geeft tot ophelderingen, omtrent onderscheidene punten en personen in onze Vaderlandsche Geschiedenis, welke voor derzelver beoefenaars niet onverschillig mogen gerekend worden. Wij vertrouwen, dat alleen uit dien hoofde ook bij de zulken, die in het onderwerp des verschils minder belang mogten stellen, dezé Brief welkom zal zijn, en deelen denzelven op grond daarvan, aan onze Lezers mede.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Wel Edele Heer!

In uw geacht Weekblad van den 16den Junij, N°. 25, vinde ik eenen anonymen brief, waarin mijn *naam* voorkomt. Had de briefschrijver zich tot mij vervoegd, zoude ik hem zelve de ophelderingen hebben kunnen geven, die ik nu aan het publiek verschuldigd ben, hetwelke ik liever niet gemoeid had, met hetgene mijne familie betreft.

De minste uwer lezers zullen weten, dat 'er een boek bestaat, 't welk hier vermeld wordt, en nog veel minder kennis hebben van de gegronde of ongegronde critiquen, waaraan hetzelve is bloot gesteld geweest.

Men wete dan, dat Christophorus Butkens, Geestelijke in het klooster, St. Salvator te Antwerpen, in het jaar 1626 uitgegeven heeft een Genealogisch werk, onder den titel: *Annales de la maison de Lynden*, op dezelfde wijze ingerigt, als de Genealogische werken van André du Chesne, van wien *l'Histoire de la maison de Chatillon* in 1621 te Parijs was uitgekomen, te weten; eerst de tekst en het geschiedkundige gedeelte, en achter aan *de Preuves*, bestaande in Familie-Chartors, giften aan Kerken, Extracten uit bekende Auteurs, uit publieke Registers, en wat dies meer is.

Te

Digitized by Google

Te gelijker tijd en in dezelfde ſtad, leefde een ander Geeſtelijke, Aubertus Miraeus, die de eerſte verzamelaar was van allerlei oude Charters en Giften, die eenig licht op de aloude Geſchiedenis geven konden; die twee Antwerpſche Geleerden ſchijnen in hunne ſtudien elkander dikwijls de hand geboden te hebben.

In Holland had men ook te dier tijd eenige Schrijvers, die de oude Kronijken uitgaven en met hunne aanmerkingen verrijkten, doch *opſpeurders en verzamelaars* van Charters had men te dier tijd nog niet. De Charterkamer van Holland was voor hen nog geſloten, en de weinige Charters, die bekend waren, kwamen of uit de Abdij van Egmond, of uit de Utrechtſche Capittels; dan hoe gebrekkig het werk van de toenmalige geleerden ook moge geweest zijn, men moet hun altijd dankweten, van de baan geopend en de liefhebberij tot de Vaderlandſche Oudheidkunde opgewekt te hebben.

Doch de beſcheidenheid was niet onder de deugden der geleerden gerangſchikt; hunne critiek was weinig geoefend, maar des te ſcherper en hekelachtiger, en in deze gebreken muntte voornamelijk P. Scriverius uit.

Het bovengenoemde werk van Butkens uitkomende, vond hij daarin Charters, die hem onbekend waren; zonder te onderzoeken, of dezelve op de Charterkamer, waaruit zij genomen waren, aanwezig waren of niet, viel hij op eene lage wijze Butkens aan, hem noemende *impostorem* en *bipedem nequiſſimum* in een' particulieren brief aan zijn vriend Pontanus, welken A. Matthaeus ons heeft bewaard in de *Analecta*, die hij in 't jaar 1698 uitgaf. Doch hier was hij zelf de *bipes nequiſſimus*, die een' geleerde, die hem geen leed gedaan had, zijne eer benam op een' valſchen grond, zonder aan dezen gelegenheid gegeven te hebben van zich te verdedigen; korte jaren daarop ſchreef Pontanus zijne *Historia Gelrica*, en toegang tot de Gelderſche Charterkamer verkregen hebbende, maakte hij gebruik van dezelfde Charters, die Scriverius voor onecht gehouden had.

Scriverius had zeker maar ter loops het werk van Butkens gezien, want het is onbegrijpelijk,

Digitized by Google

dat hij het *Extract uit het Register der Ridderschap* niet uit Butkens, maar uit Aubertus Miraeus in 't Latijn aanhaalt (*in denzelfden brief aan* Pontanus, waarin hij Butkens zoo erbarmelijk *gehavend* had) en zegt: „ *Vereor ne quid huic apographo subsit ex mangonio Butkeniano, quem bipedem nequissimum veris suis coloribus depictum, statui aliquando in medium producere, ac deridendum omnibus propinare.* Dit echter heeft hij niet gedaan, het is voorwaar jammer, dat hij ons dit staaltje van zijne critiek of laatdunkendheid niet geleverd heeft, en ik denk, dat Butkens, die nu niet weten kon, wat Hollandsche geleerden aan elkander in 't bijzonder schreven, hem niet schuldig zou gebleven zijn.

Ik geloof, dat hij in zooverre gelijk had, dat de overzetting in 't Latijn, die Aubertus Miraeus zegt, zelve gemaakt te hebben, niet uit het origineel, maar uit het *Extract*, dat Butkens hem medegedeeld had, getrokken is, en dat dus de verdediging, die H. van Rijn van dit stuk maakte, op grond, dat Miraeus dit verhaal in een oud Nederduitsch Handschrift zou gevonden hebben, ongegrond is. (Zie v. Mieris *Charterboek*, die ook alleen 't Latijn uit Miraeus opgeeft met eene eigen vertaling, T. 1, p. 525 en de Riemer, Beschrijv. van 's Gravenhage, 1 Dl., bladz. 116), doch dit vermindert bij mij niet de geloofwaardigheid van dat stuk; zij waren Letter-vrienden en deelden elkander mede, wat in hunne studien te pas kwam; alleen blijkt daaruit, dat Aubertus Miraeus, zijnen vriend Christophorus Butkens, voor een eerlijk man hield, doch indien Scriverius gedaan had, hetgene hij in dezen brief schrijft: *de quo codice etiam atque etiam videndum et inquirendum quam diligentissime*, dan had hij der geleerde wereld een' grooten dienst gedaan. Niets was voor hem gemakkelijker; op zijn verzoek, zou de Ridderschap van Holland hem mogelijk niet geweigerd hebben, den toegang tot hunne oude Registers, en hij had dan waarschijnlijk, even als Pontanus, de ongegrondheid van zijn vermoeden ontdekt, of anders den verachtelijken bedrieger beschaamd gemaakt.

Dat onderzoek zoude te meer belangrijk geweest zijn,

Digitized by Google

zijn, wanneer wij opmerken, dat dit Verbaal van de inſtelling dezer orde eerst op *folio* 104 van dit Register gevonden wordt, en hoe zouden dan de vorige folios een licht op de oude geſlachten van Holland verſpreid hebben!

Schrijvers van Geſlacht-Registers kunnen zelden ontgaan de blaam, hun door anderen aangewreven, van de grooten te willen vleijen, doch het is natuurlijk, dat zij leveren, wat zij ontvangen, en dat de echtheid of onechtheid van hunne Genealogiën niet aan hen, maar aan degenen, die hun de bouwſtoffen leveren, te wijten is.

Indien 'er dan in de *Annales de la maiſon de Lynden* bedrog gepleegd is, moet hetzelve gepleegd zijn door de Leden van het geſlacht van Lynden, die ter dier tijd leefden, te weten: Ernst van Lynden, Graaf van Reckheim, bij Maesſtricht; Antony van Lynden, Heer van Cronenburg en Loenen; (NB. deze wordt bij Wagenaar (V. Hist., 10de Dl., bladz. 282) verkeerdelijk van der Linden genoemd, doch dat wordt reeds in den Bladwijzer, 21ſte Dl., bl. 180 gecorrigeerd) en Diderick van Lynden, Heer van Hemmen.

Onder de familie-Charters en papieren, die ik te Hemmen gevonden heb, zijn twee originele brieven, geſchreven den 18den Junij en den 10den October 1624 St. N., door Antony van Lynden, aan zijn Neef Diderik van Lynden, waarin hij ſchrijft:

„ Brenger dezes is de dienaer van ons Neeff de
„ Graef van Reckum, hier gecomen om de Genealo-
„ gie van Lienden ſo veer hem mogelijk is, ſo nae
„ te becomen, als hij van Vrienden en anderen ſal
„ kunnen. UE. ſullen gelieven hem te accomodeeren
„ met alle oude brieven te toenen, als copien van
„ deſelve, waer aen ſyn & de Graeff ons Neeff en
„ my groote vrientſchap en dienst ſal geſchieden, by
„ UE. comen ſal UE. my de brieven (als op Cro-
„ nenborch) oock eens toenen, om de Genealogie
„ daer uit voor ons ook te maecken. Hebben de
„ meeste ſtucken van knecht voorsſ. utgeteyckent."

en in den tweeden brief ſchrijft hij, bij wijze van *poſtſcriptum*: „ UE. gelieven my de Genealogien van

Digitized by Google

„ Lynden over te ſtueren of mede te brengen, ſult „ ons ſonderling vrientſchap doen."

Deze Antony van Lynden was Lid van de Ridderſchap van Holland. Hij had dus toegang tot de Registers der Ridderſchap, en hetgene de Briefſchrijver aan Butkens doet zeggen, doch 't gene ik nergens gevonden heb, „ dat dit Extract hem uit „ 's Hage gezonden was," zal dan wel waar zijn, doch dan weten wij ook van *wien* en waar het originneel te vinden was, en dus vinden wij de vragen op bl. 390 voorgeſteld, ten volle beantwoord: al gaven wij dan nu den brieffchrijver toe, dat Butkens zich omtrent *oude* Handſchriften wel eens konde bedriegen, dan kon hij toch niet bedrogen worden door een hem toegezonden *Affchrift*, dat niet oud, maar nieuw, en denkelijk door Antony van Lynden zelven, of althans op zijn' last geſchreven was.

Of zou men kunnen denken, dat deze zoo dwaas (indien ook zoo ſlecht) had kunnen wezen, van uit een Archief, waartoe de andere Ridders, even als hij, toegang hadden, een *Extract* te geven uit een Register, dat niet beſtond? Zouden de Heer van Brederode, de Heer van Duvenvoorde, de Heer van Noortwyk, en andere Ridders van oude Hollandſche geſlachten dit geduld hebben van iemand, die, de eerſte van zijn' naam, in de Ridderſchap van Holland geplaatst was; en is het niet eerder waarſchijnlijk, dat hij uit hoofde van dit ſtuk, als Hollandſche Ridder heeft kunnen beſchouwd worden; want de famile van Lynden behoorde in het Sticht van Utrecht en in Gelderland, maar niet in Holland te huis.

Deze Antony van Lynden doet zich daarenboven in zijne brieven kennen, voor een regt eenvoudig, doch braaf man; in eene dezer brieven ſchrijft hij onder anderen: „ Mijn dochter Jan heeft noch „ altemet harde vermaningen, de Heer (hoop ik) „ ſalſe met zijne genadige oogen aenſien en haer geſontheyt reſtitueeren, en wil UE. en ons al te „ ſamen lang welvaert conſerveeren tot ſynder eere en „ onſe Salicheyt."

Doch de Lezer is met het ſtuk, dat de Briefſchrijver, behandelt, nog niet bekend, en wij kunnen

Digitized by Google

men van hem niet vergen, dat hij daarover boeken zal opslaan, die niemand meer leest. Wij moeten dus hier het stuk geheel opgeven, zoo als het in de *Annales* voorkomt.

EXTRACT.

„ Extract uyt seecker boeck ghebonden in quarto, gheintituleert Register der Ridderschap, gheteeckent Nombre vier Fol. 105.

In den jaer ons Heeren als men schreef duysent ende twee houdert ende tnegentich, soo heeft mijne hoeghe Heer Floris Greve van Hollant, Zielant, ende Vrislant, open hoff ghehauden in den Haghe, ende in volle salle ghegheven zijne Ordre ende Ridderschap van St. Jacops broederschap, aen twelf de vormarste Heeren ende Ridderen van de Hofgenoten, die hier naer beschreven staen, Heer Dideric Greve van Cleve, Lancelot Heer van Hamelton g, Ambasedeur van Coninck Henderic van Schotlant, Godevard Heer van Boïcholt, Ambasedeur van Westvalen. Heer Henderick Grave van Henneberch, Ambasedeur van Ceulen. Diric Heer van Brederode, Jan Heer van Heusden, Jan Heer van Arckel, Dirck Heer van Lynden, Otto Heer van Asperen, Jackes Heer van Wassenaer, Ghisbrecht Heer van Amstel, Huyge Heer van Vianen, Ridderen, die welcke hebben den vollen eet ghedaen bij het Heylich Euangelie, in handen van Heer Johan, Busschop tot Utrecht, ende daer voer 't onderpant ghelaten henne ghemeyne schilt ende wapenen, ende hebben ontfanghen elck eenen vergulden halsbant met vijf schelpen, ende het belt van St. Jacops daer aen, wegende onderhalf marck silver, ende henne wapen syn ontfangen doer Jan Paypaert, Cnape ende Heraut van Hollant, ende ghehanghen in de groote plech salle in des Graven Haghe, tot ghetuychenisse des voerschreven is."

De monniken hebben somtijds (hoewel zeer schaars) donatien aan hunne kloosters verdicht, maar ik durf wel vragen aan degenen, die geoefend zijn in de gezonde Critiek omtrent Charters en Handschriften, of men ooit zoodanig stuk verdicht heeft, of heeft kunnen

Digitized by Google

verdichten? Butkens althans, die in 't Fransch geſchreven heeft, geloof ik, dat 'er niet capabel toe zoude geweest zijn, doch een opgevat vooroordeel verblindt het verſtand, en de onverdiende reputatie van bedrieger, die Scriverius hem gegeven had, heeft bij minder nadenkende geleerden hem eene konst toegeſchreven, daar hij niet aan dacht; doch de Briefſchrijver zegt, dat hij verre is van Butkens te verdenken, de uitvinder of opſteller van dat ſtuk geweest te zijn: wie dan? moet niet de betichting dan vallen op den zender? en wie dan anders dan iemand van den naam van Lynden? Kan men mij dan wel kwalijk nemen, dat ik een' naam, die tot nog toe onbeſmet is, zoek te zuiveren van eene zoo loszinnige imputatie?

Of is het verloren raken van een boek of register reden genoeg, om te beſluiten, dat het nooit beſtaan heeft? Waar zou dat heen? Hoe veel charters en registers zijn 'er niet door den tijd verloren geraakt! en kan niet het eenvoudig en ter goeder trouw afgeven van een boek, dat vergeten wordt teruggegeven te worden, daarvan oorzaak zijn? Daarenboven heeft men wel altijd, en voor alle Archieven, de noodige zorg gehad, dat dezelve in hun geheel bleven? De Minister van de Ridderſchap van Holland althans, die te gelijk Raadpenſionaris was, moest die zorg wel aan een' ſubalternen toe vertrouwen. Hij had wel wat anders, te doen dan het Archief der Ridderſchap te bewaken; doch laat ons voortgaan, en het gewigt der argumenten van den Briefſchrijver van nabij beproeven.

„ Men vorderde " zegt hij „ bij zulke inſtellingen „ geene eeden en gebruikte geene Biſchoppen. "

De Briefſchrijver ſchijnt mij toe geheel onbedreven in de, (voorzeker niet onmisbare) wetenſchap der Heraldiek. Ik geef gaarne toe, dat dit eene van de minst gewigtige wetenſchappen is, doch men moet 'er niet over ſchrijven, zonder dezelve te kennen, en ik durf gerust zeggen: nooit is eene Ridderorde ingeſteld zonder Eed! en hoe geſchiedde die? met zijne hand te leggen op het H. Euangelium, zie *Redeningh over den Oorſpronck, Reght ende onderſcheyt der Edelen en Welborenen in Holland door* J. van Leeuwen

Rgd.

Digitized by Google

Rgd. p. 41. Ik zal alleen maar aanhalen het 47 Cap. van de Statuten van de Ridders van 't Gulden Vlies. *item que tantost apres ſe levera le dit Chevalier du premier ſiege et reverement viendra devers le Souverain, és mains duquel il fera ſerment tel que dit est.* —

Dan dit ſchijnt de tweede ſtelling van den Brieffchrijver te begunſtigen, „ dat men daarbij geen Bisſchoppen gebruikt."

Ik moet den Brieffchrijver renvoyeren aan de zoo omſtandig verhaalde plegtigheid, die plaats had toen Koning Willem, vader van Floris, in het jaar 1247 Ridder geſlagen werd; men vindt deze ceremonie in bijna alle Kronijken, bij de Rouck *Nederlandſchen Heraut*, en zeer aangenaam beſchreven bij den Heer J. Meerman in zijne *Geſchiedenis* van *Graaf Willem* alwaar hij zegt bl. 231, „ de ſaamgevouwen „ handen van Willem hierop in een toegeſlagen „ Misboek gelegd hebbende, en die *boven het Euan-* „ *gelie houdende*, vroeg hij (*de Cardinael*) zijnen „ Candidaet. — Toen — las, de jonge Koning den „ Ridderlijken Eed met luide ſtemme op. Ik Wil- „ lem" enz. is het dan eene ongerijmdheid eenen Bisſchop den eed te zien afnemen?

„ Het was ongewoon (zegt hij) dergelijke inſtellin- „ gen, waarbij de Geeſtelijkheid werd ingeroepen, bui- „ ten eene gewijde plaats als Kerk of Kapel te ver- „ rigten." Een *Kapel* zal zekerlijk hier niet ontbroken hebben, geen paleis toch zonder *Kapel* en zeker zal aldaar eene plegtige mis gecelebreerd zijn, welke de receptie der Ridders moest voorafgaan.

„ Zoo als het niet gebruikelijk was de wa- „ penen der Ridders elders dan in Kerken, en „ wel op de choren op te hangen." Zoo even wilde hij geene Bisſchoppen bij deze ceremonie, en nu wil hij, dat ze nergens dan in kerken en wel op de choren zal moeten plaats hebben. Hij had zeker voor oogen de negende Seſſie van de Ridders van het Gulden Vlies, welke in het jaar 1456, in het Choor van de Groote Kerk in 's Hage zijn bij een geweest, doch hun Inſtituut bragt mede Cap. 29. *quand aux elections et corrections de l'ordre elles ſe feront aux chapitres de l'Egliſe ou aura été fait le ſer-*

service divin, si chapitre y a convenables a ce, et sinon en tel lieu qu'il plaira au Souverain. Zoo als het ook schijnt, dat de eerste instelling in 't Paleis van den Hertog van Bourgogne in 1440 heeft plaats gehad, en wat de wapenen betreft, verwart de Briefschrijver *Wapenen* met *Wapenborden*; de Wapenborden, die men in den Haag in 't choor ziet, zijn geen *Schild* en *Wapenen*, die de Ridders aldaar tot onderpand hebben afgegeven; deze moesten bij de Tournoyen buiten de vensters der logementen ten toon gehangen worden, en even zoo schijnt dit ophangen de Schilden en Wapenen zeer geschikt bij eene instelling dezer Ridderlijke broederschap te passen, vooral als men tot deze eeuw opklimt.

„ Niet tegenstaande, dit alles geschiedt de geheele „ plegtigheid in dezen, op de Groote Hofzaal in „ 's Gravenhage" en waar anders zoude zij hebben kunnen gecelebreerd worden? De Groote Kerk in den Haag weet men, dat veel later, en (als men Boxhorn gelooven moet) eerst in 1399 zoude gebouwd zijn, maar de Heilige, onder wiens bescherming, zij gesteld is, geeft mogelijk getuigenis van de vroegere instelling, waarvan wij hier handelen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GEDICHTEN. Hulde aan Mr. RHYNVIS FEITH, ter gelegenheid der inwijding van deszelfs Gedenkteeken; voorafgegaan door een verslag van de Commissie met de daarstelling van hetzelve belast geweest; te Zwolle bij H. As. zoon Doyer MDCCCXXVI in gr. 8vo. 44 bl.

Op alle zaken schijnt de mode haren invloed uitteoefenen; de bewijzen van hulde aan verdienstelijke afgestorvenen zijn ten minste ook aan haar gebied onderworpen: schoon men immers vroeger, bij derzelver verscheiden, zijn leedwezen wel in losse verzen en eene enkele redevoering uitstortte, gedenkstukken van steen of papier waren veel zeldzamer. Hoevele jaren verliepen 'er, eer zulk een papieren voor Bellamij verrees, en hoevele grafsteden kou-

Digitized by Google

konden nog niet tegen met het gedachtenis-marmer verfierd worden! Doch hoe dit zij, de alom geëerbiedigde Feith, was naauwelijks ontslapen, of van twee zijden werden uitnoodigingen gedaan, tot oprigting van een papieren gedenkteeken ter zijner nagedachtenis; de eene van het Zwolsch Departement der loffelijke Maatschappij *Tot Nut van 't algemeen*, dat zonder onderscheid elk tot bijdragen opriep; de andere van den Leeuwardschen Boekhandelaar Suringar, die dezen en genen daartoe uitkipte, maar reeds bij de aankondiging, te gelijk met 's mans overlijden gedaan, van onze voornaamste Zangers verzekerd scheen. Het ligt buiten ons bestek te onderzoeken, of, en zoo ja, in hoeverre, speculatiegeest bij den laatsten zich met sucht ter huldiging van Feiths verdiensten paarde, maar de uitkomst was, dat zijn papieren gedenkstuk waardiglijk verrees; (*) en dat het voorn. Departement, wars van alle mededinging, zich ontslagen achtte, van hings dezen weg tot Feiths vereering mede te werken. Het had zich echter reeds bij den aanvang niet bij papier bepaald, maar tot de oprigting van een duurzamer gedenkteeken zijn plan uitgestrekt. In der tijd is in dit Weekblad de oprigting van dit fraai en prachtig Lijkgesteente vermeld, en het zou dus onnoodig zijn, hier hetzelve op nieuw te beschrijven, waartoe de voor ons liggende Hulde anders gevoegelijke aanleiding gaf. Dezelve bestaat namelijk in het Verslag en verantwoording der ijverige Commissie uit het Zwolsch Departement met die moeijelijke taak belast; — het naauwkeurig afbeeldsel van het Gedenkteeken, en de Gedichten door de Hn. H. Aszoon Doyer en Mr. P. L. den Beer bij de inwijding van het Monument uitgesproken en een Latijnsch bijschrift van den Heer V. H. Acker, welk laatste reeds door dit Tijdschrift was medegedeeld. Wij lazen en beschouwden het eene en ander met genoegen, en schoon de Redevoering van Ds. C. Fortuyn ons in deze Hulde zeer welkom ware geweest, heeft zijne nedigheid allen schijn van mededinging met de andere onderneming geheel en voor altoos verwijderd, hetwelk wij voor het Departement niet onverschillig rekenen. Het Verslag voldoet aan het oogmerk, en schoon het min aangename van de taak der Commissie niet geheel verbloemd is, wordt hetzelve zoo bescheiden en omzigtig voorgesteld, dat wij niet gelooven, dat daarop aanmerking kan vallen. Uit de verantwoording blijkt, dat aan dit Gedenkteeken, door den Heer Gabriel bewerkt, met de kosten op den dag der inwijding omtrent

(*) Wanneer daarvan een exemplaar, ingevolge vroeger uitnoodiging, ware ingezonden, zouden wij van hetzelve niet hebben nagelaten verslag te geven.

Digitized by Google

trent *f* 5000 : - beſteed zijn, waarvan de ingezetenen der ſtad Zwolle blijkans *f* 2400 : - bijdroegen. Het kan zijn, dat ons gevoel ons hier bedriegt, maar indien 'er zulk eene ſomme in de geboorteſtad des Dichters tot dit oogmerk bij een werd gebragt, dan zouden wij 'er eene eere in geſteld hebben, dat Feith alleen aan haar zijn Gedenkteeken verſchuldigd was, offchoon hetzelve, bij gemis der overige bijdragen, op eene kleinere ſchaal moest gebragt zijn. Aan de getrouwheid der afbeelding twijfelen wij niet en de Heer Best heeft als Graveur zijne taak wel verrigt, hoewel wij niet kunnen ontkennen, dat het titelvignet, dat zoowel als het monument den Kunſtſchilder Schoemaker Doyer ten teekenaar had, ons nog beter voldeed. Het Lofdicht van den Hr. Doyer uitgeſproken in de Groote Kerk, op den dag der inwijding, des Monuments, maakt Feith bijzonder als Godsdienſtig Dichter, en was niet alleen voor het oogenblik voldoende, maar ook den druk zeer wel waardig, daar het menig dichterlijke gedachte in een goed poëtisch gewaad bevat. De kunstregter die naauw wil zien, zal veelligt het woord *dat* in den derden regel als proſaisch en het woord *God!* onder aan op dezelfde bladzijde als overtollig beſchouwen, of de overbrenging van de vergelijking des leeuweriks niet zoo gelukkig vinden als het beeld zelve — en wat des meer is; — de goede warme toon in dit ſtuk heerſchende doet ons die geringere feilen gaarne voorbij zien, welke den jeugdigen dichter trouwens ligt zelf in 't oog vielen, maar wier verbetering niet zoo gemakkelijk is, als derzelver aanwijzing en opmerking, wanneer men uit dit oogpunt een dichtſtuk beſchouwt. Op bl. 35 echter willen wij niet ontkennen, hadden wij liever *Neêrland* dan *Holland* gelezen; wij weten wel, dat de vreemdeling ons nog dikwijls onder dien naam best kent, maar wij van onze zijde moeten niet medewerken, om hem daarin te ſtijven. Ter proeve geven wij de ſlot-coupletten

Ja, daar ginds, mijn Stadgenooten,
Waar geen muur ons houdt ontſloten
Buiten wal en poort en gracht;
Waar, na moeite en zorg en ſmarte,
Dit onrustig, kloppend harte
Eens de rust bij d' eindpaal wacht.

Dáár, waar korts, bij zomerdagen
't Golvend graan werd neêrgeſlagen,

Voor

Voor den oogsdag van den tijd
Maar, dat nu 't gewoel ontvloden,
't Stil verblijf is van Gods dooden
En aan eedler graan gewijd;

Dáár, dáár rust zijn koud gebeente,
Broeders! onder 't grafgesteente,
Dat het eerste zaad bedekt,
't Eerste zaad, 't geen wij 'er zaaijen
Dat eens de Englen zullen maaijen,
Als Gods stem de dooden wekt.

Zacht rust hij, na de aardsche kommer
Dáár bij 't suizend lindenlommer
Dat zijn stil verblijf omvat;
In een vaderlandschen groeve,
Niet te ver van Boschwijks hoeve
Noch zijn dierbre vaderstad.

Broeders! leggen wij beneden,
Als de strijd is doorgestreden,
Eens dit stervend leven af;
Moog' dan de eigen aard' ons dekken,
Die tot rustplaats nu zal strekken,
Voor den Zanger van het *Graf!*

En, als eens in later dagen,
't Kind zijn' vader dáár zal vragen,
Wiens dees hooge grafnaald is;
Wiens die lier, daarop verheven,
Door de onsterflijkheid omgeven,
Wiens dees marmeren beeldtenis?

O, moog' dan het antwoord wezen
Zie, mijn kind! dat was voor dezen
Nederlands geliefde Feith,
Die dit volk als Zanger stichtte
Duur reeds hier aan zich verpligtte
Maar vooral in de Eeuwigheid!

De uitboezeming, die bij het graf zelve door den Heer den Beer werd uitgesproken, is kort maar krachtig, en wij gelooven, dat ieder den Dichter gaarne zal nazeggen:

Geen

Digitized by Google

Geen Nederlander moet dien grijzen Bard vergeten
Die aan verflaauwde kunde vernieuwde veerkracht gaf
Men huldige, aan dan rand van dezen zerk gezeten,
Den zachten zanger van het Graf.

waarmede wij dit verflag konden beſluiten, indien wij niet de fraaije uitvoering van dit ſtukje moesten roemen, waarvan ook den Heer Spin, als Drukker, alle lof toekomt.

S.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

In een land waar zooveel Zaagmeel voorhanden is, als bij ons in de Noordelijke gewesten van Nederland, ſchijnt het volgende van belang te zijn, daar hier door de afval van de Houtzaagmolens tot eene grondſtoffe voor een' nieuwen tak van Induſtrie verheven wordt. Eene aanteekening in *London Journal of Arts*, N°. LXII & LXIII., pag. 371, maakte mij hierop oplettend, en daar de beſchrijving van de geheele wijze van fabricering, zoowel kort als eenvoudig zijn kan, heb ik mij niet tot eene enkele vermelding willen bepalen, en zal hier onder kortelijk opgeven, hoe men ſtuco of ornamenten voor Stukadoors van hout maken moet

Men losſe 5 deelen gewone en 1 deel vischlijm, ieder bijzonder in warm regenwater op, en giet al roerende het laatste door een haarzeef in de eerſte oplosſing; de hoeveelheid water ter oplosſing laat zich niet juist bepalen, doch hetzelve moet zoo veel zijn, dat de oplosſing koud wordende, *ſtolt*, of *geleiachtig* werd; nu verwarme men deze compoſitie weder tot 170 180 graden van de ſchaal van Fahrenheit, en men doet 'er *zaagmeel*, *zaagſelkaf of ſtof* bij, hetwelk op eenen bakkers oven gedroogd en door een fijn haren zeef gebuild is.

Alles nu wel tot een zuiver deeg gekneed zijnde, wordt hetzelve in vormen, welke van pleister of zwavel kunnen gemaakt worden, gedaan, na alvorens den vorm met een lapje, waaraan een weinig olie is, te hebben uitgeveegt; nu neemt men droog en iets grover zaagmeel, ſtrooit hier van zooveel in den vorm, als door de vettigheid der olie aangetrokken wordt; dit gedaan zijnde, drukt men het deeg in het model, en laat het droogen; — droog zijnde, draait men de vormen om, ſnijdt 'er met een mes de aan-

Digitized by Google

aanhangſels (den baard) af, en bezigt het ſtucco, door het (zonder verdere voorzorgen) *daar* aan te ſpijkeren, waar men het wil doen verſieren; men laat het vervolgens ſchilderen, verlakken of vergulden, waardoor hetzelve in allen deele, het dure Beeldhouwers- of Stukadoors-werk vervangt, hetwelk thans algemeen in gebruik is.

H. M. E C. V. B.

In Engeland werden in A°. 1823, 30,000 tonnen Hennep (6 milloenen pond) ingevoerd, die 197,000 p. Sterl. golden; in 1810 werd van Petersburg, Archangel en Riga 70,245 tonnen ingevoerd, de ton 90 à 95 P. Sterl. Rusland won alzoo in dat jaar alleen op zijn Hennep, 3,600,000 P. Sterl.

G.III's *Technical Repoſitory.*

D. R.

KUNSTEN.

GENT. Alhier zijn in de zaal van de Koninklijke Maatſchappij der Schoone Kunſten drie Schilderijen tentoongeſteld, uit Rome herwaarts gezonden door den Schilder Maes, gepenſioneerde van het Gouvernement; het een verbeeldt den barmhartigen Samaritaan, het ander eene *Magdalena* en het derde een jonge ſchoone vrouw van Frascati. De Heer Vranken te Lokeren heeft het laatste gekocht, gelijk hij ook zijn Kabinet verrijkt heeft met een fraai en uitmuntend ſtuk van den Heer Brakeleer, van Antwerpen, ook voormaals gepenſioneerd kweekeling te Rome. Deze Heer Vranken bezit eene der rijkſte verzamelingen Schilderijen uit de oude Vlaamſche en Hollandſche School, en vereenigt daarmede een Kabinet van de voortbrengſelen onzer hedendaagſche Nederlandſche Schilderſchool. Naar men verzekert, zullen verſcheiden Schilderijen van dien echten beſchermer onzer levende Kunſtenaars op de Tentoonſtelling alhier verſchijnen.

OUDHEDEN.

PARIJS. De aanmoediging, welke de Koning van Frankrijk aan de Oosterſche wetenſchappen verleent, heeft zich niet alleen tot den aankoop van de door Salt te Livorno aangebragte Egyptiſche Oudheden bepaald, maar hij heeft ook maatregelen genomen, om het bezit dezer kostbaarheden aan de bevordering der ſtudien dienstbaar te maken. In het Koninklijk Muſeum (in de Louvre) werd ten gevolge daarvan eene bijzondere afdeeling ingerigt voor de Egyptiſche, Phoeniciſche, Puniſche, Arabiſche, Perſepolitaanſche,

In-

Digitized by Google

Indiaansche en andere Oosterſche Gedenkteekenen, met welker beſtuur de Heer Champollion de Jonge is belast geworden. Over de eerſte afdeeling, voor de Grieksche, Romeinſche en Middeleeuwſche Oudheden heeft de Heer Clarac het opzigt. Bovendien zal de Hr. Champollion in de zalen, waar die gedenkſtukken zijn geplaatst, voorlezingen houden over de Egyptiſche Oudheden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
12	29. 9¼	68	W. t. Z.	voormiddag bewolkt, verder betrokken, meest regen.
	29. 9¼	71	W. Z. W.	
	29. 8½	65	Z. Z. W.	
13	29. 8¼	67½	Z. W.	's morg. betr., iets regenachtig, verder bew., tegen den avond een regenb. met een weinig †
	29. 8	72½	Z. W. t. Z.	
	29. 7¾	66½	Z. Z. W.	
14	29. 7½	67½	Z. W.	bewolkt, windrig.
	29. 8	70	W. Z. W.	
	29. 9	62	W. t. Z.	
15	29. 9	69	W. t. Z.	bewolkt.
	29. 9¼	69	W. Z. W.	
	29. 9¼	61	Z. W.	
16	29. 8½	67	Z. W.	voormiddag bewolkt, namidd. betr., regen en wind, 's avonds bewolkt, iets buijig.
	29. 8¾	66	W. Z. W.	
	29. 8	63	W. t. N.	
17	29. 9	64	W.	bewolkt, 's avonds helder.
	30. 0	68	W. Z. W.	
	30. 0	58	W. t. N.	
18	29. 9¼	64	W. t. Z.	bewolkt, tusſchenb. omtrent helder.
	29. 9¾	68	W. N. W.	
	29. 9½	60½	W.	

† donder, 's avonds weerlicht.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekverkooper V. LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is bij zijne Correspondenten te bekomen:

S. SPEIJERT VAN DER EYK, *Poemata de Deo et in laudem Geometriae*, in 4to, *f* 2 : 90.

Zeer enkele exemplaren op ſchrijfpapier, zijn te bekomen à *f* 4 : 80 : -; deze worden niet in Commisſie verzonden, maar moeten voor rekening ontboden worden. Aan het hoofd dezer Gedichten, ſtaan eenige Latijnſche Dichtregelen van Prof. P. HOFMAN PEERLKAMP aan den Dichter.

NB. *Aanſtaande* Dingsdag, *zal 'er een* N°. *van dit Weekblad worden uitgegeven.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 31. *Dingsdag den 25ſten Julij.*

BERIGTEN.

ENGELAND. Het is bekend, dat Kapitein FRANKLIN, belast met over land de kusten van Noord-Amerika op te nemen, van de Hearne of de Kopermijn-rivier af, tot aan de Behringſtraat, waar hij zich met de onderneming van Kapitein PARRY moest vereenigen, gedurende den zomer van 1824 tot het groote Beeren-meer, was gevorderd, waar hij zijn winterverblijf gevestigd had. Nu verneemt men, dat de zomer van 1825 aan drie togten beſteed werd, waarvan een door FRANKLIN in perſoon werd aangevoerd. Deze heeft den mond van de Mackenzie-rivier bereikt, en bewaarheid gevonden, dat die groote rivier zich in eene open zee werpt, waarin het oog op een' grooten afſtand geen eiland noch ſpoor van ijs beſpeurde. Ten westen der rivier ontdekte men in de verte eene zeer hooge bergketen, welke een vervolg van de *Rocky-Mountains* moet uitmaken. De kust, van de Mackenzie tot aan de bergen, loopt in eene westelijke rigting; maar men weet niet, waar heen die der bergen ſtrekt, of waar zij eindigen. Zij konden wel verre naar het noorden uitſpringen. De

Digitized by Google

herkenning, van het uitgeſtrekte Slaven- en Beerenmeer is volkomen gelukt, maar die tuſschen de Hearne-rivier en Mackenzie-rivier ſchijnt niet voltooid, zoo als de aanvoerder zulks wenschte; ten minſte in brieven deswegens wordt van hinderpalen gewag gemaakt, die het bereiken van den oever belet hadden. De kale moeras- en ijsachtige grond, die over het geheel naar de Siberiſche kust gelijkt, ſchijnt zich uitteſtrekken in de rigting van het Land van Banks, door Kapitein PARRY gezien. Over het geheel kan deze opneming weinig de kennis vermeerderen, daar de bekende ſchipbreuk van de *Fury*, gelijk men weet, de vereeniging van PARRY met FRANKLIN belet heeft. Men hoopt, dat het jaar 1826 meer in dezen zal opleveren.

BRIEF ter wederlegging van het geſtelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 42).

Tot nu toe hebben wij dan gezien, dat 'er in het verbaal dezer inſtelling niets gevonden wordt, dat niet met den aard en natuur der zaak en met de gebruiken van die eeuw overeenſtemt, doch nu komt de moeijelijke taak aan. Hoe zullen wij ons redden uit alle de tegenwerpingen, die omtrent de perſonen, die daarin voorkomen, gemaakt worden?

En dan begin ik met eene zaak toe te geven, te weten: dat die perſonen zoo niet tot eene Broederſchap kunnen vereenigd zijn geworden in het jaar 1290.

Ik begrijp zeer wel, dat Graaf Floris, die wel los en ongebonden van zeden was, maar niet haatdragend, aan Gijsbrecht van Amstel zijn gedrag vergeven heeft, maar niet, dat hij hem Ridder van St. Jacobs broederſchap, nadat hij de wapenen tegen hem had moeten opvatten, zoude gemaakt hebben.

Wij weten door een charter van Mieris, dat Graaf

Digitized by Google

Graaf Floris den Bisschop Johan van Nassau bijstond tegen Gijsbrecht van Amstel, en dat hij den 28sten April 1280 voor het Kasteel van Vredeland lag, hetwelk door den broeder van Gijsbrecht, Heer Arent, verdedigd werd; de hooge gunst, die Floris, deze gebroeders toedroeg, (te weten, indien de stukken van Butkens echt zijn) moet dan vroeger gezocht worden. Aan den anderen kant is 'er geen tijdvak in het leven van Graaf Floris, dat meer onwrikbaar vast staat, dan dat, waarop hij Ridder geslagen is; alle Kronijk-schrijvers komen daarin overeen, dat dit geschiedde in het jaar 1277, en dat hierin geen correctie in de getalletters kan gezocht worden, bewijst de Rijm-kronijk van Melis Stoke:

Als men screef de jaer ons Heren
XII hondert LXX ende sevene
Ontfinc de Here en Jonghen levene
T'sertoghen Bossche Ridders name.

De dag zelve wordt bepaald in de Kronijk te Gouda het eerst gedrukt, en in Reigersberg, te weten: op een Tournoy *des dingsdag na Dertiendach.* Volgens den Heer Kluit, valt dit op 6 Januarij, doch wij weten uit het fabeltje, rakende de Gravin van Hennenberg, dat men het jaar toen met Paasschen begon, zoodat *dingsdag na Dertiendach* van het jaar 1277 zou vallen, op dingsdag na den 6 Januarij des jaars 1278. Het is zeker, dat Floris geen Ridders slaan kon, zonder zelf Ridder te zijn, en wij zijn dan genoodzaakt niet alleen de instelling van de Ridderorde, maar ook het Tournooi, dat daarop volgde, te beperken tusschen den 10 of 11 Januarij 1278 en April 1280.

Tot nog toe had Floris wel reeds sedert het jaar 1266 den naam gehad van te regeren, want hij had reeds zijn' Voogd, den Graaf Otto van Gelre, naar huis gezonden, doch men had daarna van hem verkregen, dat hij in alles den raad innam van Vrouwe Aleid zijne Tante. Zoo heeft de Rijmkronijk:

Doe quam hem in sinen moet
Dat hi, bi siene Moeyen rade
Altoos gherne dat beste dade.

Digitized by Google

Wij zien bij Mieris eene belofte van Diederic van Teylingen, van den 25ſten September 1272, zich verbindende, om Vrouw Aleid met zijnen raad en hulp bijteſtaan: *in agendis illustris domicelli mei Florentii Comitis Hollandiae*, en in een Charter van den 19den April 1276, vinden wij, dat Jonkheer Floris, Graaf van Holland, met zijne Tante en deszelfs Zoon Floris van Henegouwen, te zamen den brief bezegelen.

Doch Floris van Henegouwen zijn volle Neef, aan wien hij in 1272 het beſtuur van Zeeland met den Heer van Voorne toevertrouwd had, maakte van dat gezag misbruik. Hij bouwde een Fort, zonder verlof of kennis van Graaf Floris. Het ſchijnt dan, dat die halve voogdij, waaronder hij nog verkeerde, hem begon te vervelen.

Op eenſe ſtont ſo wort de Here
Te rade doe, in enen kere
Dat hi Ridders name ontfinc.

Hij was nu drie en twintig jaren oud, en oordeelde, dat hij eens Ridder zijnde, de teugels der Regering met meer voeg onafhankelijk van zijne Tante en Neef zou kunnen in handen nemen.

Nu gaat de Kronijkſchrijver voort

Doe de Grave hadde ontfaen
Ridders name, doe kerde hi zaen
Tſinen lande, als hi eerst mochte
En leider an al ſyn ghedochte
Hoe hi ſyn lant mochte bedwinghen,
En ſine liede te paiſe bringhen.
Dit gheduerde ene ſtonde
Alſo als ick ghemerken konde
So verdreef hi uten lande
Siene Moeyen en dede haer ſcande.

Zoodra hij zulks konde doen, keerde hij van het Tournooi, te 's Hertogenbosch, alwaar hij door zijn' Oom, Hertog Jan van Braband tot Ridder geſlagen was, terug naar zijn land, en wel, daar hij tot nu toe, met zijne Tante te Leyden, zijne reſidentie gehad had, kwam hij die nu vestigen in den Haag.

De Kronijk van den Clerck uit de lage landen zegt:

„ Hij toegh in een tornoy mit Hartoch Jan van Bra-

Digitized by Google

Brabant zijn Oom tot 's Hertogenbosch, soe dat hy s te rade wort, dat hij daer Ridders naem ontfinck. Ende nae dat feest gedaen was, tooch hij weder in Holland ende meinde zijn Volck onder dwanch te houden ende zijn lant in rusten en vreden te bringen, dat zeer geraest hadde bij vreemden Heeren die 't geregeert hàdden, overmits syne joncheyt van jaren."

De Goudsche Chronyck zegt ook: „ daerna doe Floris Ridders naem ontfanghen hadde, *doe regeerde hy syn lant selve*", doch hij voegt 'er onverstandig bij: ende liet den Grave van Gelre weder tot synen lande varen." Otto van Gelre was reeds in 1271 overleden, en het renvooi van dezen had, volgens Melis Stoke, veel vroeger plaats gehad, denkelijk toen Floris twaalf jaren oud geworden was in 1266, maar den Kronijkschrijver lag in 't hoofd, dat hij zich van alle banden van oppervoogdij ontsloeg en dit had plaats, door het wegzenden van zijne Tante, die nu naar Henegouwen trok tot haren oudsten Zoon, die toen dat Graafschap regeerde, en na den dood van Jan den Isten, ook Graaf van Holland en Zeeland geworden is, onder den naam van Jan de IIden.

Floris had zeker wel billijke reden van klagten tegen zijn' Neef Floris van Henegouwen, aan wien hij in 't jaar 1272 het grootste vertrouwen betoond had, met hem te geven het bestier over Zeeland; doch dat schijnt nog niet te kunnen goedmaken, dat hij de Moeder, zijne Tante, aan wie hij zijne ganssche opvoeding verschuldigd was, deze schande aandeed, en de Schrijver der Rijm-kronijk, dewelke alhier zeker nog dezelfde is, die zijn werk aan Graaf Floris opdroeg, zegt met regt:

De dat riet en dede niet wale.

Te dier tijd werd het Bisdom van Utrecht bezeten door Jan van Nassau, die wel bij het Capittel gekozen was, doch nooit de Pauselijke confirmatie heeft kunnen bekomen, en met reden, want hij wordt ons afgeschilderd als een zeer onkundig en slordig man. Hij is zelfs naderhand door den Paus in den ban gedaan, maar ook daarvan, op aanzoek van Graaf Floris, ontheven. Hij noemt zich altijd *Electus*

Digitized by Google

in de Latijnſche brieven, doch in het Hollandsch werd hem den naam van Bisſchop gegeven.

Wij vinden bij Mieris, Ie. Dl., bl. 388 en 389, twee Verdragen, zoo van Graaf Floris, met hem, als van hem, wederkeerig, waarbij Graaf Floris hem alle hulp en bijſtand toezegt, mits hij niets doet buiten den raad van Heer Jan van Kuyck en Heer Gysbrecht van Amſtel. Men ziet daaruit, dat deze te dier tijd nog in groote gunst bij Graaf Floris ſtond; deze brief is geteekend den 3den Maart 1277, doch, daar dit nog voor Paaſchen invalt, geloove ik, dat wij, naar onze manier van de jaren te berekenen, moeten ſtellen: 3 Maart 1278, en dan zal dit zijn geſchied weinige weken, na dat Graaf Floris van 's Bosch was teruggekomen; ook wordt hij alhier genoemd *Dominus*, daar hij tot nu toe nog altijd genoemd werd *Domicellus*. Deze brief is gegeven bij *'s Hage*, waaruit wij zien, dat hij, nadat hij Ridder geſlagen was, zijnen zetel gevestigd heeft in *den Haag*. Dit laatste blijkt nog uit een ander ſtuk, zijnde een *Vidimus*, door Suffried, Aartsbisſchop van Keulen; gegeven 't jaar 1294, verklarende gezien te hebben drie gunstbrieven van Graaf Floris, ten voordeele van het Duitſche Huis, Balie van Utrecht, waarvan de laatste bij Mieris ſtaat op 18 Jan. 1278, doch die dan, volgens mijne berekening, moet geſteld worden op den 18den Jan. 1279, en welke insgelijks uit *den Haag* gedateerd is.

Daar nu de Aartsbisſchop van Keulen zich als Protector van de *Utrechtſche Balie* van het Duitſche Huis, dewelke in 1230 geſticht was, liet gelden, en zich deszelfs belangen, bij Graaf Floris, met wien hij reeds in 1276 een verbond van onderlinge hulp en vriendſchap gemaakt had, (*) aantrok, (Zie Meerman, Geſch. v. Graaf Willem, 3e. Dl., bl. 218 en 241, en Mieris I. Dl., bl. 384) zien wij de reden, waarom hij een' gezant bij dien Graaf kon hebben in het jaar 1279, hetwelke ik voor het jaar houde van de inſtelling zijner Ridderorde en van het

tour-

(*) Waaruit de Brieffchrijver gehaald heeft, dat Suffried geen vriend van den Graaf van Holland was, betuig ik niet te weten; het geallegeerde Charter bewijst het tegendeel.

Digitized by Google

tournooi, dat korten tijd daarna gecelebreerd is. (*)

Niets toch is meer gemeenzaam in de kritiek van oude ſtukken, dan dat men abuizen van getallen moet herſtellen, en het behoeft niet verre gezocht te worden, dat men voor MCCLXXIX heeft kunnen lezen of overſchrijven MCCLXXXX, of zoo men zou willen drukken op het uitſchrijven van het jaar met ſchrijfletters, dat men negentig voor negen en zeventig geſchreven heeft, of ook mogelijk in het *afſchrift* den tekst heeft willen corrigeren.

Van dit *tournooi* ſpreekt Melis Stoke inde verzen, die onmiddellijk volgen op het laatst aangehaalde:

Dpa gheviel, dat hi tornierde
Ende wapenſpel hantierde
Eene wile, als hem dochte
Dat hi zeker wandelen mochte.

Hij is dan in 't begin van 1278 (naar mijne berekening) uit 's Hertogenbosch naar 's Hage gekomen, en de inſtelling der Ridderorde, met het tournooi, kan in het laatst van 't jaar 1279 hebben plaats gehad.

De Brieffchrijver, de echtheid van de inſtelling der Ridderorde van St. Jacobs Broederſchap betwistende, had ook de echtheid van het *Extract*, 't welke een gedeeltelijk berigt van het Tournooi geeft, moeten betwist hebben. Zij zijn zoo onafſcheidelijk van elkander, dat Aubertus Miraeus, dezelve in zijne Latijnſche overzetting in een geſmolten heeft, maar zij maken bij Butkens twee *artikelen* uit, omdat zij uit onderſcheidene Registers waren afgeſchreven, zie hier wat van dit Tournooi bij Butkens vermeld ſtaat:

EX-

(*) De Brieffchrijver zegt: dat Suffried, Aartsbisſchop van Keulen, 't jaar vóór 1290, dat is dus 1289, zoude krijgsgevangen zijn gemaakt, door den Graaf van Viron; zulk een Graaf is mij onbekend. Hij was in den ſlag van Woeringen, 5 Junij 1288 krijgsgevangen gemaakt, door den Heer van Aerſchot, maar overgelaten aan den Graaf van den Bergh.

Digitized by Google

EXTRACT.

„ Extract uyt een ſeecker boeck ghebonden in een aude royden leren overſlach, geintituleert het Tournoy-boek des Graven van Hollant gheſchreven in een aut carracter gheteeckent No. 13, ende begint aldus op fol. 220"

NB. Een bedrieger zoude zich wel gewacht hebben zulk eene omſtandige deſignatie te geven van den uiterlijken vorm van het boek, dat hij uit zijn duim zoog, want nu kon zijn bedrog door een ander, die toegang tot dat archief had, zoo veel te eerder ontdekt worden.

„ In 't jaer voerſeyt van 1290 (MCCLXXIX) ſoe heeft mijn hoegho Heer die Greve de Ridderen van ſyn broederſchap een Tournoy aanghericht, waer beroepen waren de vermarſte Ridderen van dien tijdt, ende Campioenen waren wel tougherust ende gebardeert, elck met hunne wapenen, als hier naer beſchreven ſtaet."

De Campejoenen waren: Heer Dirick Heer van Brederode, ende droech een gulden ſchilt met een bloedroodigeen Lieu, met een blau tonge en crijtſen, met een blau barenstel, en riep Hollant.

De tweede Campejoen was: Heer Johan Heer tot Heusden, ende droegh een gulden ſchilt, met een root raderken van een ſpinnewiel ende riep Cleve.

De derde Campejoen was: Heer Dirick Heer van Lynden ende ter Lee, ende droegh eenen rooden ſchilt met een vergult cruys ende riep Aspremont.

De vierde Campejoen was: Heer Arent Heer tot Iselstein ende droech eenen gouden ſchilt, met een ſwerte plank daarin waerop een cruys van St. Andries gheſchaekt van wit en root, en riep Amstel. (*)

Wij moeten alhier bejammeren ſlechts zulk een klein extract uit het verbaal van dit Tournooi te hebben, waarvan de afzender niet meer uitſchreef, dan tot zijn bewijs noodig was, doch welk een licht zoude niet

(*) De Ridders hadden de gewoonte van bij 't aanvangen van een gevecht, hetzij ernſtig of van wapenſpel, te roepen een *cry d'armes*; veelal noemden zij *'t huis*, waaruit zij hunnen oorſprong afleiden.

Digitized by Google

niet daardoor op de oude geſchiedenis en zelfs op de Ridderlijke zeden en gewoonten bij zulke feesten geworpen zijn! Doch het is ongerijmd (dunkt mij) te ſtellen, dat ook dit ſtuk verdicht zoude zijn, en dat dus de afzender van dit *Extract*, daar ik wederom niemand anders voor houden kan, dan den vermelden Antony van Lynden alzoo bedrog op bedrog zou! geſtapeld hebben en den grootſten trap van ſchurkerij zoude gepleegd hebben, gepaard met eene groote ſluwheid en eene kennis van perſonen, die wij nu wel, door de Charter-boeken en de Kronijken hebben leeren kennen en nader weten te bepalen, doch welke ſtudie toen althans zeer weinig gevorderd was.

In dit Tournooi komt voor Arent Heer tot Iselstein, die niet onder de broederſchap gevonden wordt, denkelijk om dat zijn broeder Ghisbrecht Heer van Amstel Lid van dezelve was. Er zullen zeker in dit ſteekſpel meer *Campejoenen* (Champions) zijn opgetreden, die bij beurten met de lanſen en zwaarden tegen elkanderen zullen gekampt hebben, doch ik denk, dat veelligt ſlechts twee paren te gelijk zullen geſtreden hebben, en de afzender, die ſlechts een *Extract* leverde, had geen ander oogmerk, dan om de tegenwoordigheid van eenen Dirick Heer van Lynden en ter Lee bij dit ſteekſpel aan te toonen. Hij zoude ons meer genoegen gegeven hebben, indien hij, even gelijk in het *Extract* uit het *Tournooi* van het jaar 1235, 't welk Butkens eenige zijden vroeger aanhaalt, en 't gene hij zeker van denzelfden afzender had, meerder namen der aldaar verſchenen Ridders had opgegeven; wij moeten ons nu vergenoegen de geſchiedenis nategaan der weinige, die ons in deze ſtukken voorkomen.

Arent Heer tot Iselstein, deelde in alles, behalve in het plegen van het verraad, hetwelk hij niet beleefd heeft, het lot van zijn' broeder: in Junij 1277 teekende hij nog met den Biſchop, en wij zien hem in 't jaar van 1279 op dit Tournooi, dan die kaart zal ſchielijk veranderen. Wij hebben gezien, welk vertrouwen de Graaf van Holland aan Gijsbrecht Heer van Amstel betoond had, met hem en Jan van Kuyck tot Raden van den Biſchop aan te ſtellen, want die Biſchop was zoo ſlordig op zijn Bisdom, dat hij regts en links eene menigte goederen

Digitized by Google

van 't Bisdom voor ſchulden verpandde, en zich afhankelijk van Graaf Floris gemaakt had; zoo ook had Gijsbrecht van Amstel hem geld geſchoten, en daar voor tot onderpand ontvangen het ſlot van Vredeland, met die voorwaarde, dat hij nog een jaar op dat ſlot zou kunnen blijven, nadat hem de penningen zouden teruggegeven zijn; volgens de Kronijk van den Klerk uit de lage landen, had men hem de betaling aangeboden, maar men eischte waarſchijnlijk de onmiddellijke ontruiming van dat ſlot, waarom hunne zaak (gelijk toen alle proceſſen) voor Zegsmannen gebragt werd, beſtaande uit voorname Ridders, welke daarover te Wasſenaar bijeenkwamen, en uitſpraak deden ten zijne faveure (volgens Mieris op den 21 Januarij 1279, doch 't welk voor de Paasſchen invallende, naar mijne tegenwoordige berekening der jaren moet zijn 21 Jan. 1280).

Nu wendde zich de Bisſchop tot Graaf Floris, en bewoog hem zijn partij te trekken, waaruit dan eene openlijke oorlog ontſtond van den Graaf en den Bisſchop met den Heer van Amstel, en wij vinden in een Charter van den 28 April 1280, dat Graaf Floris dezelve teekent, *dit geſchiede doen wij laeghen voor Vredelant.* Arnold zijn broeder ſchijnt een zeer kordaat en loyaal Ridder te zijn geweest. Niet willende tegen zijn' Leenheer ſtrijden, ſchrijft hij aan den Bisſchop:

„Enen hogen edelen Vorſte ende enen eerſamen Va„der in Gode, Heren Johanne, Bisſcop tot U„trecht, ic Arnoud, Heere van Yſelſteyne, beghe„re, dat ghy wilt weten, dat mi noot daartoe „dryft u alſulc goet op te draghen alse ic van den „geſtichte houde, want ghi mi hieden ontſeecht „hebt, ende hier voormaels ſonder bewaring groote „ſcade mit roove ende mit brande gedaen hebt. „Daer ic u mijn leen opdraghe ende onverbonden „bliven wil teghens u ende uwen geſtichte om mi „vorder te bewaren. Gegheven des donredags na „Sint Margrietendach als mi u brief quam" (Mieris 1 Dl. bl. 410).

Hij liet het daar bij niet berusten, maar ſchreef ook een' brief aan de Prelaten en Capittels van Utrecht van dezen inhoud:

Ho-

Digitized by Google

Honorabilibus viris ac discretis Dominis Praelatis, et caeteris Universalis Ecclesiae Capitularibus. Arnoldus de Tselsteyne rei (*) subscriptae *noscere veritatem. Ex quo reverendus in Christo pater et dominus, Episcopus Trajectensis, noster Dominus alias nostram terram exercitu suo hostiliter, armata manu, suoque vexillo, incendiis et rapinis sine (sive) diffidatione devastavit, et adhuc primo per literas suas patenter de vestro consensu, pro ut dicitur, diffidavit. Et quia honorem nostrum semper honorifice volumus praeservare, ipsum feodum, quod Dioecesi Trajectensi tenemus, libere ipso domino Episcopo praefato et vobis resignamus: datum* feria quarta *post* divisionem apostolorum. Mieris stelt den eersten brief op den 20 en deze op den 17 *Julij*, doch hij heeft voorbijgezien, dat men moet nemen *het vierde feest na* den 17den, dus na den anderen. De uitslag van dezen kleinen oorlog was, dat Heer Gijsbrecht, die het Slot meende te ontzetten, door den Graaf gevangen werd genomen en Arnolt het Kasteel van Vredeland na die nederlaag van zijn' broeder niet kunnende houden, overgaf, dat zij beide naar Zeeland gevangen gevoerd werden en eerst in 1285 met den Graaf en den Bisschop verzoend werden, doch andermaal in het jaar 1288 onder Bisschop Johan van Zierik met den Bisschop en Graaf in oorlog geraakten.

Wij zien dan hieruit, dat wij dezen Arnold niet wel in 't jaar 1290 bij Graaf Floris in een Tournooi zouden kunnen ontmoeten, maar wel in 't jaar 1279.

En nu terugkeerende tot het eerste *Extract*, moeten wij zien, of de zwarigheden, betreffende de *personen*, die daarin voorkomen, niet vatbaar zijn voor eenige oplosing.

Doch alvorens dit te beproeven, moet ik inroepen den regel, door den Heer Kluit als *algemeen bekend* voorgesteld. (*H. C. Hol. t.* 1. *p.* 2 *p.* 332) dat de fouten begaan in *tijd*, *plaats* en *personen*, een diploma niet onecht maken (hoe veel minder een *afschrift*), indien daar niet bezwaren van grooter gewigt bij komen, en dan zullen de aanmerkingen, gemaakt op Coningh Henderick van Schotlant, ons nog niet geheel uit het veld slaan. Gewis ik hob zoo min

(*) Hier zijn zeker eenige woorden uitgevallen.

Digitized by Google

min een' Koning Henderick in Schotland gekend, als de Briefſchrijver, maar indien die inſtelling te huis moet gebragt worden op het jaar 1279, dan regeerde te dier tijd in Schotland Alexander III. Is het nu niet mogelijk, dat of de affchrijver of wel Butkens in het ſtuk, dat zij voor zich hadden, de eerſte letters van dien naam, of te digt in een geſchreven of beklad gevonden hebben of wel, dat die naam geſchreven is geweest Xander, waaruit men Hender heeft kunnen maken, te meer, daar de naam Alexander bij particuliere familien altijd verkort voorkomt, als Sander van Wely, Sander van Rosſem, Sander Tengnagel, Sander Schimmelpenninck, Sander van den Boetſelaer?

Doch de Briefſchrijver wil edelmoedig zijn, mij niet te veel tegen den muur dringen en daar laten, wie ter dier tijd een' Ambasſadeur van Westphalen konde zenden.

Ik moet dan den Briefſchrijver verwijzen naar het Charterboek van Mieris, 't welk hij niet veel opgeſlagen heeft, daar zal hij vinden 1 D. p. 364, dat Johannes van Saxen, Hertog van *Westphalen* zijne toeſtemming geeft aan eene confirmatie van den Keizer Rudolph, ten faveure van den Graaf van Henegouwen. Dit luidt nu zonderling, dat de Graaf van *Henegouwen*, nog boven de Keizerlijke confirmatie een conſent van den Hertog van Westphalen behoefde, maar de verwondering zal minder zijn, wanneer men in acht neemt, dat de Hertogen van *Saxen* uit het huis van Ascanien Rijks-Maarſchalken en Rijks-Vicarisſen waren, en die magt niet alleen bij vacature, maar ook bij abſentie van den Keizer uitoefenden. Albert de I, Hertog van Saxen, overleden zijnde, werd zijn land onder zijne Zonen Johannes en Albertus II verdeeld; deze laatſte bekwam *Opperſaxen* en reſideerde te Wittenburg, maar Johannes de oudſte bekwam *Nederſaxen* en *Westphalen* en reſideerde te *Lauenburg*, maar was daarbij Aarts-Maarſchalk en Rijks-Vicaris. In het jaar 1278 viel die groote beſliſſende veldſlag voor tuſſchen Keizer Rudolph en Ottocar Koning van Boheme en daarna was de Keizer bezig, met Weenente belegeren en Moravie te onder te brengen. Het is dan niets ver-

Digitized by Google

verwonderlijks, dat, de Keizer buiten af de handen vol hebbende, de Rijks-vicaris, bij eene zoo plegtige gelegenheid, als was de aanvaarding door Floris van het vrije beſtier over zijn Graafſchap, en waarſchijnlijk ook het voltrekken van zijn huwelijk met Beatrix ook een' gezant tot hem zond, welligt om de verzoening met het huis van Avesnes te bewerken, welke verzoening ook in 't jaar 1281 bewerkt is (zie Mieris I D. bl. 414). Het was voor het eerst, dat het prachtig Paleis, door zijn' vader geſticht, tot eene Grafelijke reſidentie beſtemd werd. Koning Willem en Floris zelve, onder voogdij zijnde, hadden hunne meeste reſidentie te Leyden gehad, en wat was dus natuurlijker, dan dat dit evenement bij een' jong Vorst, die vól vuur en ambitie was, gecelebreerd werd door een groot feest, dat met den geest des tijds overeenkwam, en waarmede hij zijne gasten eer, en zijn hof luister kon toebrengen. Want ik beſchouw deze Ridderſchap voor niets meer dan eene honorabele onderſcheiding, ten doel hebbende, de vreemde Vorsten en de Grooten aan hem te verbinden.

Doch hoe maken wij het met Godefridus denwelken de Briefſchrijver ſtellig zegt, dat in 1290 geen Heer van Boïcholt was. Hij kan niet kwalijk nemen, dat ik hem hiervan bewijs afvorder.

Het geſlacht der Heeren van Boïcholt is mij te weinig bekend, om het tegendeel even ſtellig ſtaan de te houden, alleen vind ik bij Hamelman onder de geleerde mannen eenen Arnoldus Boïcholt, en eenen Reinerus de Boïcholt, die mogelijk van dit geſlacht zullen geweest zijn.

Ik denk, dat de Briefſchrijver den naam van Boïcholt een plaatsje in Westphalen, en wel in het bisdom Munster, verwart met Bouchout in de Provincie van Antwerpen gelegen.

Hij ſchijnt onbekend te zijn met de zeden van dien tijd, waarin een Vorst geene andere dan zijn eigene Leenmannen en bondgenooten onder de wapenen had, en geene krijgsoverſten uit andere landen in dienst nam; de perſoon dien hij als krijgsoverſte van den Hertog van Braband kan ontmoet hebben, was Daniël de Crainhem, Sire de Bouchout, die in

1295

Digitized by Google

1295 Senechal of Drosfard van *Braband* was, deze komt voor bij blijde inkomste van Willem van Avesnes te Camerijk in 1292 en is daar genoemd Daniel de Boucholt, maar een Heer van een Westphaalsch dorp kon veel gevoegelijker gezant van den Hertog van Westphalen zijn, dan krijgsoverste van een' vreemd vorst.

(*Het Vervolg hierna.*)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Menscheneters van Sumatra.

Een anders droog en dor geschreven boek getiteld: Zending naar de Oostelijke Kunst van Sumatra in het jaar 1823, door John Anderson, te Londen dit jaar verschenen, bevat echte berigten wegens het verschrikkelijk gebruik van Menscheneten, nog in het gewest *Batubara* heerschende. De *Shahunder* of het hoofd der haven gaf daarvan het eerste blijk.

„ De Battas" zegt hij „ zijn een zeer woeste stam, en voeren bestendig den oorlog. De Shabunder was zelf naastbestaande van een hunner hoofden. Terwijl ik met hem sprak, trad een groot man van een woest voorkomen de hut binnen, en men wees weldra op hem, als een der beruchtste jagers en eters van menschenvleesch. Ik deed hen hieromtrent verscheiden vragen, waarop hij met veel genoegen en zeer omstandig antwoordde. Hij verzekerde mij, dat het vleesch van jonge lieden zoet en saprijk was, maar dat het best smaakt van een mensch, die begint te grijzen."

Verder zegt de Heer Anderson, een niet ligtgeloovig noch romanest man: „ Ik bevond mij op nieuw in het land der menschenters, en ik was weldra overtuigd, dat 'er geen reden was, om aan de waarheid te twijfelen van hetgeen ik had hooren vertellen. Een hunner hoofden gaf mij den schedel van een mensch, die eenige dagen vroeger was verslonden; hij toonde mij zes vrouwen en twee kinderen, wie hetzelfde lot wachtte. De Battas schenen verwonderd, dat ik hieraan had kunnen twijfelen; zij erkenden evenwel, dat deze gewoonte meer en meer zeldzaam werd. Voor het overige verslinden zij hunne krijgsgevangenen-

Digitized by Google

geneti niet, met oogmerk om 'er zich mede te voeden, maar alleen van wege den haat, dien zij tegen hunne vijanden koesteren. Evenwel de Rajah van Tana Jawa is zoo gewend aan dit voedsel, dat als hij niet alle dagen menschenvleesch eet, hij hevige maagpijnen ondervindt. Als hij over geene krijgsgevangenen te beschikken heeft, zendt hij zijne slaven her- en derwaarts uit, om voor hem, in eenigzins verder gelegen streken, een mensch te dooden; het vleesch wordt aan stukken gesneden en op bamboesstokken onder den grond bewaard, waar het na eenige dagen zachter en smakelijker wordt. Als de Batta ten oorlog gaat, draagt hij altijd in eenen zak zout en citroenen mede; hij, die het eerst den hand aan den vijand sloeg, geniet het benijde voorregt, om met de tanden 'er een stuk vleesch uit te rijten, dat hij terstond toebereidt. Het hoofd wordt op staande voet van den romp gehouwen, en de barbaren drinken gretig het bloed op, door het bij de haren boven hunnen mond te houden."

Slavenhandel in Brazilie.

Deze hatelijke handel wordt openlijk in dit land voortgezet, hoewel dezelve niet minder strijdt met den algemeenen wensch der Natie, als met de beginselen aan den dag gelegd door het constitutioneel bestuur. De *Diario fluminense*, een officieel Tijdschrift te Rio Janeiro, (eene soort van Braziliaansche *Moniteur*) geeft eene lijst van elf vaartuigen in die haven van 4 tot 30 januarij 1826 aangekomen met eene lading van 5672 Negerslaven. Wenschelijk ware het, dat dit wreed misbruik, hoewel voor de belastingen niet onverschillig, als wordende voor inkomend regt van ieder hoofd omtrent 100 guldens betaald, eindelijk moge ophouden eene regering en natie te onteeren, die niet langer vreemd moeten blijven aan de vorderingen der beschaving, welke zich zoo snel verbreiden bij de hen omringende volkeren.

Surrogaten voor Italiaansch Stroo.

Men heeft in Engeland geregeld proeven genomen, welke ook met een' goeden uitslag bekroond zijn, om het fabriceren van hoeden, matten en zoo voorts van Livorno's stroo, Italiaansch stroo genoemd, te vervangen door Inlandsche Stroosoorten; bij dezelve is bevonden, dat het Stroo van de *Poa pratensis*, *Poa trivialis*, van de *Avena flavescens* en *Agrostis vulgaris*, bereid wordende, zoo als wij zullen opgeven, voldoende surrogaten voor het gezocht Italiaansch Stroo uitmaken. Men snijdt de stengels af, voor der-

derzelver volledigen ſtaat van rijpheid; men ſorteert dezelve ten aanzien van fijnheid en kleur, en laat ze in kokend water weeken, hetgeen men zoo lang ververscht, als het vuil wordt; dan droogt men ze in de zon, plaatst ze daarna in zeepſop met een weinig potasch aangezet. Na eenigen tijd in dit ſop geſtaan te hebben, worden zij wel afgewasſchen en eindelijk twee uren lang, tot zij volledig gedroogd zijn aan den damp van brandende zwavel bloot geſteld. Deze damp bleekt ze volkomen; dezelve aan damp van chlorine bloot te ſtellen, terwijl zij nog vochtig zijn, zou hunne gele kleur verhoogen, even of de ſtengel der grasgewasſen deelde in de dierlijke hoedanigheid waarmede hun zaad bedeeld is. — Kan dit voorbeeld, in Nederland, waarvoor het Italiaansch Stroo nog al eene ſomme naar buitenslands gaat, niet met vrucht nagevolgd worden?

BEKENDMAKINGEN.

*** JOH. VAN DER HEY & ZOON, te Amſterdam, geven heden uit uit, en hebben alom verzonden:

I. J. L. EWALD, Chriſtelijk Huis- en Handboek, of Beſpiegelingen voor elken dag des jaars, nieuwe uitgave, DERDE Deel. De prijs is bij Inteekening *f* 5·55 en buiten Inteekening *f* 6.10.

Het vierde Deel, waarmede dit werk kompleet is, volgt eerstdaags.

II. G. VROLIK, Beſchouwing van het verſchil der Bekkens, in onderſcheidene Volksſtammen. In gr. 8vo. met *acht* Platen in plano, en *eene* Tafel *f* 3: -

Van dit Werk is insgelijks eene *Franſche* vertaling bij bovengemelde in het licht verſchenen.

III. Bijdragen de Natuurkundige Wetenſchappen, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER, eerſte Deel No. II. met *vier* Platen en *eene* Tafel.

Dit No. bevat onder de eerſte Rubriek, originele Verhandelingen van J. BLANKEN JANSZ., J. BUYS, N. C. DE FREMERY, H. C. VAN DER BOON MESCH, G. J. MULDER, H. C. VAN HALL, T. D. VRIJDAG ZYNEN, W. VROLIK en G. MOLL. Terwijl de Tweede Rubriek onderſcheidene *Boekbeoordeelingen* behelst, gevolgd door WETENSCHAPPELIJKE BERIGTEN.

Nog hebben bovengemelde Boekverkoopers met de Erve H. GARTMAN uitgegeven:

J. GUISLAIN, *Traité ſur l'aliénation mentale et ſur les Hospices des Aliénés. Ouvrage couronné et publié par la Commission de ſurveillance médicale dans la Province de Nord-Hollande, séant à Amsterdam.* Tome I. gr. 8vo avec planches *f* 4.50.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 32. *Vrijdag den 28ſten Julij.*

BERIGTEN.

ROME. Op den 8ſten April l. l. overleed alhier de Baron VAN DER VIVERE, geboortig van Gent in Vlaanderen. Hij bereikte den ouderdom van 66 jaren en heeft zijne fraaije verzameling Handſchriften, de vrucht zijner Geſchied- en Taalkundige navorſchingen, aan de Boekerij der Jezuiten bij uiterſten wil gemaakt. Een zijner laatſte geleerde werkzaamheden beſtond in opheldering omtrent de treurige geſchiedenis der Cenci.

PARYS. De Heer RAYNOUARD voor eenigen tijd, tegen het einde dezes jaars, afſtand gedaan hebbende van het beſtendig Secretariaat bij de Franſche Academie, is door dezelve in zijne plaats tot beſtendig Secretaris verkozen, het Medelid de Hr. AUGER, die van de negenentwintig ſtemmen 'er terſtond vierentwintig op zich vereenigde. In de vergadering, waarin die keuze geſchiedde, heeft men tot onderwerp voor de prijs der poezij voor 1827 zich bepaald bij de *Bevrijding der Grieken.*

Digitized by Google

BRIEF ter wederlegging van het geſtelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 62).

Ten opzigt van het huis van Hennenberg is de Brieffchrijver geheel in de war, ik zal bewijzen:

1°. Dat het geenszins algemeen was, dat alleen de regerende Graaf den titel van Graaf voerde.

2°. Dat 'er nooit een Graaf of *Graaffchap* van Hartenberg in dat geſlacht beſtaan heeft.

3°. Dat Hendrik Graaf van Hennenberg de oudſte was.

4°. Dat zijn zoon ook Hendrik genoemd en de oudſte uit zijne broeders waarſchijnlijk de bedoelde perſoon is.

Wat het eerſte betreft: in een Charter van 1276 teekent Ludovicus met zijne zonen, als Graven van Oettingen; in een Charter van Keizer Rudolph van 5 Aug. 1281 komen voor Jo. en H. Graven van Spaheim (bij Mieris doch in het eerſte deel van het werk van den Graaf de St. Genois *Pairee du Hainaut p.* CCLVII ziet men, dat het moet zijn Spanheim, in dit zelfde vindt men ook H. en B., dat is Henricus en Bertholdus, Graven van Hennenberg; ook komt Herman, die met Margareta, Zuster van Koning Willem, getrouwd was, *altijd* voor met den titel van *Graaf* van Hennenberg, ſchoon hij geen regerend Graaf was.

Wat het Graaffchap *Hartenberg* betreft, betuig ik de beste Geographiſche en genealogiſche werken opgeſlagen te hebben, zonder hetzelve gevonden te hebben. Een vriend, dien ik daarnaar vroeg, gaf mij dit koddig antwoord:

Mijn vriend, gij wilt van mij verſtaan,
Of *Hartenberg* een Graaffchap is,
Ja wel! dat houde ik voor gewis,
Maar — Graaffchap in de Maan.

Ten derde. Uit het boven geallegeerde blijkt, dat Hub-

Digitized by Google

Hubner, waaruit de Briefschrijver gehaald heeft, dat Hendrik de *tweede* zoon was, en in *Hartenberg*, een bergslot, regeerde, abuis heeft, maar dat Hendrik de oudste en Bertholdus de jongste was. Hendrik komt ook voor op het steekspel te Schweinfurt als de Heer van Schleussingen, 't geen Hubner aan Bartholdus geeft.

Ten vierde. Hubner noemt zijn oudsten zoon Hendrik Duytsch Heer, dat is Ridder van het Duitsche huis, en deze is juist de gezant, dien wij hier aantreffen; dit blijkt uit het praedicaat *Heer*, dat hier alleen aan hem, boven de anderen, gegeven wordt, en daar de Aartsbisschop van Keulen voornamelijk met Graaf Floris te behandelen had de belangen van het Duitsche huis, Balie Utrecht, kon hij geen' geschikter gezant zenden, dan een' Ridder van het Duitsche huis; doch de Briefschrijver zegt, dat zijn Graaf van Hartenberg een geslagen vijand was van Suffried; dit mag hij bewijzen, maar raakt ons niet, en ook moeten de tijden overeenkomen. Hij heeft (b. v.) regt, dat Suffried Aartsbisschop van Keulen in 1290 gevangen zat, dat is waar, maar niet in 1279; wij vinden bij Mieris Dl. 1. bl. 384, dat hij reeds in 1276 een verbond van vriendschap en onderlinge hulp met Graaf Floris gesloten had, en op bl. 395 zien wij een *Vidimus* door hem geteekend, in 't jaar 1294, toen hij zijne vrijheid wederom bekomen had, van drie Charters, door Graaf Floris op onderscheidene tijden gegeven aan den Commandeur en Broederen van het Duitsche huis Balie van Utrecht, waarvan de laatste in het jaar 1278 en geteekend uit den Haag; dat de Aartsbisschop van Keulen zich als Protector van de Utrechtsche Balie gedroeg, heeft reeds de Heer Meerman in de geschiedenis van Koning Willem ons geleerd.

Betrekkelijk zijne bedenking op Jacob van Wassenaer zoude ik kunnen zeggen, dat de Briefschrijver verkeerd gelezen had. 'Er staat niet Jacob, maar Jackes; zoude het niet mogelijk zijn, dat in het Register, hetwelk, toen dit affchrift genomen werd, meer dan vierdehalf eeuw oud was, de D uitgegaan was, en dat de Heer Antony van Lijnden, of een ander affchrijver gevonden had IRCK waarvan hij, IACK gemaakt had, en geoordeeld kan

Digitized by Google

hebben, dat 'er de lettergreep ES bij moest gevoegd worden, om eenige overeenkomst te hebben met den Franſchen naam Jacques, doch hetwelk nooit met een *k* geſpeld wordt!

Doch wij hebben deze oplosſing niet noodig. Onder de Edelen, die Graaf Floris in het jaar 1292 te Kamerijk vergezeld hebben, vindt men Diderik van Brederode. Jan van Arkel, Jan van Heusden, Jacob van Wassenaer, Otto van Asperen, Hugo van Vianen (zie Mieris I *d. p.* 549.) 'Er kunnen wel meer leden uit het huis van Wassenaer den naam van Jacob gedragen hebben, dan de gene, die onder de dooden tegen de Vriezen in 1272 is opgegeven, maar die ook mogelijk niet geſneuveld is, doch ik zou eerder gelooven, op grond van een *Mſ.*, 't geen ik hierna zal ontwikkelen, dat deze Jacob de oudſte zoon van Philips en ook Heer van Waſſenaer geweest is, doch ongetrouwd gebleven is, op wien dan zijn broeder Dirck als Heer kan opgevolgd zijn. Het is opmerkelijk, dat van de acht Ridders, die in het verbaal van de inſtelling der Ridderorde voorkomen, zes hem te Kamerijk vergezeld hebben, hetgeen aan dit verbaal wederom zoo veel te meer geloofbaarheid vasthecht.

Bovenal is de tegenwoordigheid van een' gezant van Westphalen een, in mijne oogen zeer krachtig bewijs; de affchrijver, of, zoo men wil, verdichter van dat *Extract* (wie hij dan ook wezen moge) zal wel in 't jaar 1625, even als de Brieffchrijver onkundig zijn geweest, dat 'er te dier tijd een Hertog van Westphalen beſtond, en dat die eenige aangelegenheden met den Graaf van Holland had, maar wij kunnen nu zelf die aangelegenheden beſtemmen. Wij zien toch daaruit, dat hij het huis van Avesnes toegenegen was, en men kan met eenigen grond giſſen, dat hij als Rijks-Vicaris trachtte een verzoening tuſſchen Graaf Floris en het huis van Avesnes te bewerken, ten minſte hem te beraden, om 't zelve huis *in het bezit te helpen* van de landen van Aalst enz., zoo als wij tot dat einde bij Mieris, (I. D., bl. 429) een aanzoek van Keizer Rudolph vinden van den 19den Dec. 1282. Daar nu de eerſte Confirmatie reeds den 6den November 1279 door den Keizer gegeven was, juist kort vóór of na het Steekſpel,

Digitized by Google

ſpel, zoo worden wij bij de hand geleid tot de negotiatien, waarmede de Gezant van Westphalen belast was.

Met den derden Gezant, dien van den Koning van Schotland, behoeven wij niet verlegen te zijn, daar Alexander III. in zijn tweede huwelijk getrouwd had Margareta van Vlaanderen, halve zuster van de Gravin van Holland, en 'er dus familiebetrekkingen tuſchen hen beſtonden.

De Brieffchrijver, zich verwonderende over de gelijktijdige verſchijning van Dirk Graaf van Cleve en Johan Heer van Heusden in 1290, bij den Graaf van Holland, had zeker niet gelezen 't geen de Kronijk van Goudhoeven zegt: „In 't jaar MCCCX (XC), heeft „ Graef Dirck van Cleve in 's Gravenhage, in vrolyc „ gezelſchap ſittende, gereſigneert ende *vry overge-* „ *geven* aen ſynen Neef Graef Floris van Hollant „ de Heerlicheyt van Heusden ende Altena, mettet „ Slot en Stede van Woudrichem enz., daer opene „ brieven of gemaeckt worden ende beſegelt. En „ aldus is de Heerlicheyt van Heusden etc. geworden „ een Leen van Hollant. En Heer Jan van Heusden „ de VII van die name worde doe Vasſael van Graaf „ Floris van Hollant." Dit zoude dan wel op de gedachten kunnen brengen, dat dit op een der vrolijke dagen, welke deze Feesten vergezelden, en daar de wijn niet geſpaard werd, konde geſchied zijn, en dat men het jaar van 1290 voor de inſtelling zou kunnen behouden; doch de tegenwoordigheid van de vreemde Gezanten en van de twee Heeren van Amſtel doet mij ſtellig beſluiten, om het jaar 1279 voor het regte jaar te houden.

In deze Extracten vinde ik ook gelijkvormige uitdrukkingen, met ſchriften van dien tijd.

Wij vinden hier *in den jaere ons Heeren, als men ſchreef.* Zoo begint insgelijks bij Voet van Oudſtenden, Heer v. Culenb, *in den jaere, als men ſchreef* 1251 en bij Melis Stoke, 4e. b. v. 980, *als men ſcreef* ons Heeren jaer XII hondert en XCV. Voorders *myne hoeghe Heer.* Zoo vindt men in den hier voor aangehaalden brief van Arnout van Yſelſtein: Eenen *hogen edelen* Vorſten, en bij Melis Stoke, 4e. b., vers 468 't gebeente van den *hoghen* man.

Digitized by Google

Doch hetgeen mij boven alles voorkomt een afdoend bewijs op te leveren, en daar de Brieffchrijver zoo luchtig over heen ſtapt, is het getuigenis van Reigersberg. Wij moeten ons reeds verwonderen, hoe zekere Schelpen komen aan den naam van *St. Jacobs*-Schelpen, maar wij zien, dat zij reeds dien naam droegen vóór het jaar 1551, toen de Kronijk van Reigersberg uitkwam. Hoe toch kwamen zij aan dien naam, zoo het niet was van den halsband dezer Ridderlijke broederſchap, die daarenboven juist zoo beſchreven wordt, als zij in het Verbaal beſchreven is, maar in *dit Verbaal* droegen die Schelpen nog den naam niet van *St. Jacobs*-Schelpen, het heet aldaar blootelijk vijf Schelpen.

Maar daar ligt nog meer in, wij moesten ons reeds verwonderen, van bij de eerſte inſtelling geene Zeeuwſche Ridders te ontmoeten, dan de toen verſche breuk met Floris van Henegouwen zijn' Neef, wien het beſtuur over Zeeland was afgenomen, geeft den ſleutel daar van. De Zeeuwſche Edelen hebben zekerlijk op dit moment of te onvreden geweest over deze verwijdering, of gevreesd de gevolgen, die dezelve op de gemoederen zou kunnen maken, dan eenigen tijd daarna kon de Graaf hen niet geheel voorbijgaan; alleenlijk, kan men vooronderſtellen, dat het geſchied is, vóór dat hij nog met ſommige van hen in onmin kwam.

Het getal van *twaalf* is daarenboven een kenmerk van de oudheid dezer inſtelling. De *twaalf* Apostelen en *twaalf* Artikelen des Geloofs, worden bij de inſtelling van de Tournooijen, door Hendrik de Vogelaar aangehaald als een grond, waarom de Tournooiwetten in *twaalf* Capittelen moesten verdeeld worden, hoezeer men de ſtoffe met veel moeite daarin ſplitſen moest; en ik zoude niet twijfelen, of men heeft, bij de inſtelling dezer broederſchap en de eerſte bepaling van *twaalf* Ridders, op *twaalf* Apostelen, en *twaalf* Artikelen van 't Geloof gedacht.

Onder de aanleiding gevende oorzaken van dit feest, zoude ook wel kunnen geweest zijn het voltrekken van zijn huwelijk met Beatrix van Vlaanderen. Het doet mij leed van hieromtrent te moeten ophalen een' misſlag, dien de groote Kluit begaan heeft in zijne *Historia Critica* (II Dl., bl. 8z. *in*

de

Digitized by Google

de noot), verkeerdelijk besluitende uit een Charter, 31 May 1283. (*Cod. Dipl.* No. 321), dat Beatrix toen nog niet aan Graaf Floris gehuwd was. Zijne dwaling komt daar van daan, dat Guido, Graaf van Vlaanderen twee dochters gehad heeft, die den naam van Beatrix droegen. Graaf Floris heeft getrouwd de dochter uit het eerste huwelijk, maar Beatrix, alhier vermeld, is daarna getrouwd aan Hugues de Chatillon. Wij zien toch uit een Charter van den 21sten Maart 1280, bij Mieris (I. Dl., bl. 403), dat zij mede teekent en zegelt, als Gravinne van Holland; doch dat is de eerste maal dat zij voorkomt; aan den anderen kant blijkt uit een Charter bij Kluit, No. 286, dat zij den 25sten Mei 1278 nog niet getrouwd was: want in dat Tractaat met Guido, zoude Graaf Floris hem zeker den naam van Schoonvader gegeven hebben, gelijk hij hem dien naam geeft in een Charter van 15 Mei 1283, bij Kluit, No. 320, dus valt haar huwelijk in, nadat hij Ridder geslagen was, en juist in de nabijheid van den tijd, dien ik voor die feesten heb gedacht te moeten bepalen, en nu kan het Huwelijks-Contract voor Margareta's eerste vrucht van dit huwelijk, zeer wel den 5den Julij 1281 gesloten zijn geworden, waarmede Kluit in zijne Noot verlegen was (want men sloot die Contracten voor kinderen); en uit een ander Charter van 19 Junij 1282 bij Kluit (No. 313) ziet men, dat hij toen nog geen zoon had, waaruit ik besluite, dat het tweede kind ook eene dochter geweest is. In het stukje: *Iets over Jonkheer Witte van Haemstede*, voorkomende in No. 48. van den *Alg. Konst- en Letterb.* des vorigen jaars, wordt gezegd: dat Beatrix van Vlaanderen, die met Graaf Floris huwde, weduwe was van Hugo van Chastillon, (zie bl. 359). De steller van hetzelve vergist zich hierin zeer. Olivier Vredius, in zijne 13e. Tab., zegt duidelijk, dat Beatrix, echtgenoot van Hugo van Chastillon, dochter was van Isabel van Luxemburg, terwijl Beatrix, die Graaf Floris getrouwd heeft, op den 11e. Tab. voorkomt, en dochter was van Mechtildes van Bethune, (men zie ook de 66ste Tabel van Hubner). Zoodat *de Noord- en Zuid-Nederlandsche, maar ook alle vreem-*

de Schrijvers, die deze Echtverbintenis met de Weduwe van Chastillon, volgens den ſchrijver opgegeven, abuis hebben, ik ken ze niet. Ik weet alleenlijk uit A. du Chesne, dat Hugo van Chastillon Beatrix van Vlaanderen, dochter van Guy, getrouwd heeft in 1287, en dat hij zijn Testament gemaakt heeft in 1299. Dit geſtelde is dus abuis, doch als een man van dat gewigt, als de Heer Kluit, zich overijlen kan, dan moeten wel de overijlingen, die dien Schrijver en ook mij zouden kunnen overkomen, verſchooning vinden.

De Kronijken zijn omtrent den tijd van dit huwelijk ellendig in de war. Heka ſtelt het na 't jaar 1287, en Beigersberg wil, dat hij reeds, toen hij Ridder geſlagen werd, gehuwd was en kinderen zoude gehad hebben. Hij heeft, gelijk de Schrijver, kunnen misleid zijn, door Melis Stoke, 4e. b. vers 144 en verv., die het huwelijk en gewinnen van kinderen ſchijnt in volgorde te ſtellen, vóór het verdrijven van den Graaf van Gelder, doch men zal vers 144 tot 155, als *anticipatie* moeten beſchouwen; 't gezag van een Kronijk toch moet wijken voor een Charter; en hoe zoude Floris op zijn 12de jaar zijn huwelijk voltrokken hebben?

Zoude nu nog, na het ontwikkelen dezer geſchiedenis, het oplosſen der bedenkingen, het blootleggen der gronden van geloofbaarheid, van eenig gewigt zijn, dat deze *daadzaak*, zoo als de Brieffchrijver zegt aan *alle* de Hollandſche en andere Kronijkſchrijvers tot 1626 onbekend is gebleven, eene ſtelling, die hij zelf omverſtoot, met de Kronijk van Reigersberg aantehalen, en de *opſpeurders en verzamelaars van oude Charters en Handſchriften!* Waar waren die in 1626 te zoeken? De beste onder de eerſte Melis Stoke, heeft het Tournooi niet overgeſlagen, maar was dan de inſtelling eener Ridderlijke broederſchap, die aan weinigen te beurt viel, en die niet meer beſtendigheid had, dan eene menigte andere Ridderorders, een zoo noodzakelijk onderwerp voor eene Geſchiedenis? Ik zou denken van neen! In het werk *Hiſtoire des ordres Militaires, de l'Égliſe et des Ordres de Chevalerie*, door Hermant, in 1726 te Rouen uitgekomen, vinde ik twee-en-vijftig Ridderorders beſchreven, waarvan verre de meeste geen langer duur-

en

Digitized by Google

en geen meer vermaardheid gehad hebben, dan deze, en voor het te niet gaan van dezen, was nog eene bijzondere reden, namelijk: het uitſterven van het eerſte Huis van Holland, de kortſtondigheid van regering van den Zoon van Graaf Floris, en de onmogelijkheid, om in de algemeene verdenkingen, waaronder alle de Edelen lagen, zulk eene Ridderlijke broederſchap voort te planten. Weten wij meer van de Ridderorde, die Hertog Albrecht van Beijeren en Graaf van Holland ingeſteld heeft?

Maar hoe heeft men niet vroeger dit verbaal gevonden? Ik vraag, wie zou het gevonden hebben? En waartoe zoude het gediend hebben? Had men in dien tijd de vrijheid, om de archieven van de Ridderſchap alleen uit weetgierigheid te doorſnuffelen?

Maar toen in het jaar 1618 de Ridderſchap van Holland werd vermeerderd met vijf Leden, waarvan vier ontwijfelbaar tot de oude Hollandſche geſlachten behoorden was zekerlijk dit verbaal de grond, waarop Antony van Lijnden geadmitteerd werd; zulke Collegien waren altijd jaloersch op hun voorregt, en een geſlacht, dat tot eene andere Provincie behoorde, werd niet ligtelijk als medelid aangenomen en toegelaten.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Wijsg. en Onderwijs. Verhandeling over het verband en den zamenhang der Natuurlijke en Zedelijke Wetenſchappen en over de wijze; om zich dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen, door JACOB de GELDER, Hoogleeraar te Leyden. In 's Gravenhage en te Amſterdam bij de Gebroeders van Cleef 1826 XII en 465 bl.gr. 8°.

Wij gelooven niet, dat iemand, die onbevoordeeld en bedaard de zaak onderzoekt, het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke wetenſchappen geheel zal voorbijzien: want, wanneer hem geen waan of eigenzinnigheid verblindt, moeten beide hem op onderſcheiden punten bij dit onderzoek van lieverlede in het oog vallen. Eene verhandeling over dit onderwerp te ſchrijven, zoumen dus overtollig kunnen achten, indien men het, even

Digitized by Google

als over het beſtaan van dat verband, van dien zamenhang, altijd ware eens geweest aangaande de engheid en ſtrekking derzelve en de toepaſſing daaruit afteleiden, ten dienſte van het onderwijs. De laatſte is vooral in de Noordelijke provincien des rijks een niet onbelangrijk geſchilpunt, daar gehechtheid aan het oude de nieuwe verordeningen voor het middelbaar onderwijs op dat verband gegrondvest en federt tien jaren ingevoerd, om niet te zeggen verijdeld, toch veelerwege zoo ontzenuwd heeft, dat men er weinig vrucht van gezien en veelligt nog minder van te wachten heeft, ten zij 'er middelen beraamd worden, om die verordeningen nieuwe veerkracht en leven bij te zetten.

Tot dit loffelijk einde wil de Hoogleeraar de Gelder krachtdadig medewerken, door de uitgave dezer Verhandeling, en bepaalt zich bijzonder tot het doelmatige, ja onontbeerlijke van het onderrigt in de wiskunst op de Latijnſche Scholen, in den tegenwoordigen ſtaat van onderwijs en beſchaving, — en tot de wijze, waarop het gegeven moet worden, zullen de verordeningen deswegens eenmaal doel treffen. Hij ſplitst deze Verhandeling, na in eene inleiding het doel van zijn geſchrift nog nader dan in het voorberigt te hebben voorgeſteld, in vijf hoofdſtukken. In het eerſte wordt gehandeld over de voortreffelijkheid van den mensch en hoe de ontwikkeling zijner verſtands- en gemoedsgaven zijn geluk en de rust der Maatſchappij bevordert; in het tweede over de ſtudie der natuur, als veredelende den mensch en bevorderende den welſtand en rijkdom der Maatſchappij; — het derde bevat een algemeen overzigt over het verband en den zamenhang der menſchelijke wetenſchappen; — het vierde handelt over den geleerden ſtand en de wijze, hoe dezelve thans behoort te worden opgekweekt, en de vijfde of laatſte over den *methodus docendi*, in de ſtudie der wiskundige wetenſchappen te volgen.

Wij hebben dit een en ander met belangſtelling gelezen, en hopen, dat deze Verhandeling in de regte handen zal komen, namelijk van diegenen, welke op het middelbare onderwijs dadelijk invloed hebben, op dat zij de nuttige wenken, waarmede dit geſchrift overal is doorzaaid, niet in den wind ſlaan, maar ijverig ter harte nemen, ten minſte, met aflegging van alle verkleefdheid aan het oude, dezelve beproeven, en kunnen zij den toets doorſtaan, die getrouwelijk opvolgen.

Om het oogmerk te bereiken, dat de Schr. zich voorſtelde (wij kunnen 't niet ontkennen) had hij, naar ons inzien, vooreerst veelligt beter gedaan, met zijn betoog meer te bekorten, wanneer hij op grooter aantal lezers mogt rekenen; en ten andere had hij zijn' toon hier en daar wel wat kunnen matigen; overreding wordt toch zelden bewerkt door ſcherpheid; — en zeker ſpreken uit de hoog-

te,

Digitized by Google

te, waartoe bekwaamheden wel eens regt ſchijnen te geven, wordt door lieden, die ook op verdienſten aanſpraak meenen te mogen maken, dikwerf kwalijk opgenomen, waarbij dan het nut, dat men voor had te bewerken, zoo ligt te loor gaat.

Was ons perſoonlijk aanbelangt, wij deelen over het geheel in 's Schrijvers meening, dat het middelbaar onderwijs nog veel te wenſchen overig laat, en vooral uit het oogpunt, waaruit hij hetzelve veelal beſchouwt; — maar vragen, of het gebrek aan wiskundige onderwijzers, met den geest doortrokken, die den Schr. bezielt, niet de voornaamſte hinderpaal is? en geven in bedenking, of die wel kan uit den weg geruimd worden, dan door ook die onderwijzers op daartoe geſchikte kweekſcholen te vormen? Wij weten wel, dat zulks tijd vordert, maar gelooven, dat ook de beste verordeningen op het lager onderwijs niet die uitwerking zouden gehad hebben, welke wij daarvan ondervinden, indien vooral dit middel met andere doelmatige middelen niet tevens ware gebezigd geworden.

Wij kunnen in geene bijzonderheden treden; maar ſchoon wij niet aan alles, wat de Schrijver zegt, ons zegel willen hangen, wij moeten openlijk erkennen, dat de tegenwerpingen tegen het aanleeren der wiskundige grondbeginſelen zoo ſcherpzinnig als bondig door den Hoogleeraar worden opgelost, end at, zoowel in den tekst als in de aanteekeningen, menigvuldige bijzonderheden en bevindingen tot het onderwerp betrekkelijk, voorkomen, die de lezing van deze Verhandeling veraangenamen en onderhoudend maken, ook voor hem, wien de ſtoffe, oppervlakkig beſchouwd, min uitlokkend mogt voorkomen. Ten ſlotte willen wij den Schr. alleen opmerkzaam maken, dat hij 'er voor wake, wil hij nut ſtichten, van zich niet ſchuldig te maken zelfs aan den ſchijn, van door te veel te willen bewijzen, niets te bewijzen, welken, indien wij ons niet bedriegen, voorſtanders van een tegenovergeſteld gevoelen wel in dit geſchrift zouden kunnen opzoeken. P.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

In de SESSIEN van de *Algemeene Vergadering der Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij* te Haarlem; begonnen den

den 7den en geëindigd den 9den Junij 1826, zijn de volgende *prijzen* en *remuneratien* toegekend, als:

Aan den Heer J. A. R. Best te Amsterdam, de premie van *vijftentwintig Dukaten* voor het *vierde jaar*, op zijne ingezondene *Proeven in de Graveerkunde.*

En aan den zender der *Graveerproeven*, geteekend M***, de premie van *vijftentwintig Dukaten* voor het *eerste jaar* uitgeloofd bij Prijsvraag No. 220 bladz. 242, die bij opening van het biljet is bevonden te zijn de Heer Johannes de Mare, te Amsterdam.

Aan de Heeren M. Hubner J. Hz. Stempelsnijder te Haarlem, de premie van *acht Dukaten*, en aan P. F. Larmuseau en Alexander van Ackere, Graveurs te Kortrijk, Provincie Westvlaanderen, ieder eene premie van *zes Dukaten*, allen voor het *tweede jaar*, wegens betoonde vorderingen in de *Letterstempelsnijkunst*, ingevolge Prijsvraag No. 231 bladz. 267.

Aan den Heer Jacobus van der Plaats, te Rotterdam de premie van *dertig guldens* voor het houden van *tien deelbare* of *opzetkorven*, waarin de Bijen, *zonder die ontebrengen*, *gehouden worden*, in antwoord op Prijsvraag No. 264 bladz. 329.

Verder wordt gemeld, dat de zender van de monsters *Kalfsvellen*, gelooid met een ander voortbrengsel dan de *eikenschors*, in het vorige jaar geremunereerd met *acht Dukaten*, zinspreuk:

Zijt arbeidzaam voor de arbeidzamen.

vrijheid heeft gegeven, tot het openen van zijn biljet, en bevonden is te zijn, de Heer J. J. Verhoeff te Rotterdam.

Even ook zoo door den zender der proeven *van opgezette vogelen en zoogdieren*, aangemoedigd met *tien Dukaten*, de toestemming verkregen zijnde tot het ontzegelen van zijn naambillet, hebbende tot motto:

Uit liefde tot de Kunst.

zoo is gebleken, dat was de Heer Jac. Kets, Zoon, te Antwerpen.

Deze ontzegeling van het biljet ook toegestaan zijnde door den zender van het monster *Lijm voor de Fabrijken* onder de spreuk:

Dieu peut, Dieu veut.

aangemoedigd met *acht Dukaten*, zoo is gebleken, dat zulks was de Heer A. T. van Son, te Rotterdam.

[Hier volgen de bekrooningen en eervolle vermeldingen bij de gehouden Planten-Tentoonstelling, welke reeds in dit Weekblad zijn medegedeeld No. 25.]

Voorts

Digitized by Google

Voorts wordt de ſchrijver van de Verhandeling over de cultuur van het *Fiorin-gras*, met opgaaf van het vee, dat daarmede gevoederd is, geteekend met de ſpreuk:

Met beter te hopen enz.

verzocht, tot het inzenden van eenige planten van deze door hem tot voedſel gebezigde grasſoort, ten einde daardoor te doen blijken, of zulks de ware *Agrostis ſtolonifera* is geweest.

Zoo wordt ook de inzender van het monster *Druk-ink*, in antwoord op Prijsvraag N°. 260, geteekend: *Prosperité*, uitgenoodigd, om optegeven, of zijn *Druk-ink* nog eenige bereiding vordert, alvorens te worden gebruikt, en zoo ja, waarin zulks beſtaat?

Nog heeft de Maatſchappij met zeer veel genoegen gezien; monſters van *Chirurgicale Inſtrumenten* uit *Gomme Elastique* vervaardigd, en aan haar ingezonden, door de Heeren van Geuns en van der Wissel te Haarlem, die allezins blijken dragen van gemaakte vorderingen, en meent zij, bij deze gelegenheid, daarvan loffelijke melding te moeten maken.

Verder zijn de navolgende *Antwoorden* en *Stukken*, bij de Maatſchappij ingekomen, om daarbij gemelde redenen *niet* bekroond.

Middel om houten Vloeren, Lambriſeringen enz. voor eene ſpoedige verrotting te bewaren, geteekend N. N. is ter zijde gelegd, doordien het opgegeven middel met geene proefondervindelijke bewijzen is geſtaafd.

Eene Verhandeling, hoe hooge zandgronden met Leem zijn te verbeteren, zinſpreuk:

In de toekomst is hier nut uit te trekken.

daar bewijzen van genomene proeven en getuigſchriften ontbreken, zoo is zulks gepaſſeerd.

Verhandeling van de wijze, op welke de Landbouw in vele zandige ſtreken van ons Vaderland, gedreven wordt enz., hebbende tot motto:

Rigt uwe zaken na den tijd

hieraan mede bewijzen en getuigſchriften van genomen proeven ontbrekende, zoo is dit ſtuk buiten deliberatie gehouden.

Model-werktuig en Verhandeling ter betere en nadere bepaling der ſnelheid van een Schip op zee, en hetgeen tevens *dienen kan voor eenen windmeter*, devis:

Kunst en ervaring ſtrekken den zeeman tot gids.

omdat, hoe ingenieus dit werktuig ook is uitgedacht, het te veel is zamengeſteld, en daarbij de regelmatige beweging van het ſchip daaraan eene ſchokkende beweging zal toebrengen, die op hetzelve zeer veel invloed hebben zal, en dat,

Digitized by Google

dat, om het als windmeter te doen dienen, eenvoudiger werktuigen beſtaan.

Model, Teekening en Verhandeling van een verbeterd Loglijn, en tevens kunnende dienen tot het doen van waarnemingen, zinſpreuk:

Tot nut der zeevaart enz.

Hoewel hulde doende aan de vernuftige wijze, waarop deze werktuigen bedacht zijn, zij echter niet anders zijn, dan de voor vele jaren doch hier verdubbelde toeſtel van Pitot, waarom het is gepaſſeerd.

Verhandeling en Teekening van een nieuw uitgevondene Logtuig, geteekend:

Tot Nut der zeevaart.

daar de vraag vordert, de inzending van een werktuig, dat hier gemist wordt, zoo wordt dit ſtuk ter zijde gelegd.

Gegraveerde Kunstprent naar de Schilderij van een Nederlandsch meester, voerende tot ſpreuk:

Zoo kunnen dan de dooden, na hunnen doodnog leven, enz.

deze prent heeft in alle opzigten te weinig waarde, dan dat zij naar den uitgeloofden prijs kan dingen.

Verhandeling en monsters Mergel in dit rijk gevonden, hebbende tot ſpreuk:

Hic mihi reſponſum &c.

uit oorzaak van het gebrek aan *Duitſche Mergel* ter vergelijkng, is de beoordeeling dezer zaak één jaar uitgeſteld.

Verhandeling over de jonge Sparrenboomen van ſchadelijke inſecten te bevrijden, zinſpreuk:

Fortunatus et ille Deos &c.

daar de ſchrijver zich in zijne Verhandeling heeft doen kennen, ſtrijdig met de wetten dezer Maatſchappij, zoo wordt dit ſtuk buiten de deliberatie gehouden.

Monsters Vischlijm, met berigten van de inzenders, onder de ſpreuken:

a. Wijst vreemde Vischlijm van de hand enz.

b. Door lust tot onderzoek verkregen.

Door deze inzending is niet voldaan aan de vraag, wijl dezelve moet dienen om in plaats van de Buitenlandſche Vischlijm gebruikt te worden.

Ruwe of ongebleekte katoenen garens, rood en zwart geverwd, devis:

Eerſte proef.

zijn onvoldoende bevonden:

Teekening en Beſchrijving, welke ſoort van Brandſpuiten het meeste nut bij brand aanbrengen, geteekend:

Twee Elementen te verbinden, enz.

Daar

Digitized by Google

Daar de zender niet heeft voldaan aan het gevorderde bij de vraag, en daarbij geene bewijzen van genomene proeven ingezonden, zoo is dit ſtuk gepasſeerd.

Drie geſchriften over de oorzaken van de verminderde deugd der Metſelſpecie, geteekend:

a. Daardoor beproeve men in ons Land, enz.
b. Men moet nooit het oude vergeten, enz.
c. N. N.

Deze geſchriften niets bevattende, hetgeen niet bij iederen ervaren Metſelaar bekend is, zoo is op deze antwoorden geene attentie geſlagen.

Verhandeling over de oorzaken van de vermindering van den Haring aan de kusten en opgaaf van de middelen, die tot verbetering zouden kunnen worden aangewend, onder het motto:

Die wel onderſcheidt, leert wel.

hieromtrent nog inlichting gewacht wordende, zoo is deze zaak een jaar uitgeſteld.

Verhandeling en Teekening van een werktuig, om de korenlanden van het Duist of Duistgras te bevrijden, enz. devies:

Omdat het vreemd is moet men het niet verwerpen.

Door den ſchrijver is niet voldaan aan de vraag; hij had het door hem geſtelde door proeven moeten bevestigen, en daarbij hebben ingezonden eenige gedroogde exemplaren van dat onkruid; ook is zijn voorgeſlagen Penrol niet nieuw; deze is reeds beſchreven in het 9de *ſtuk van Uittrekſels uit Berigten van Leden Correspondenten en Departementen dezer Maatſchappij, en gedrukt in* 1817; om alle deze redenen is dit antwoord ter zijde gelegd.

Verhandeling en Teekening van een werktuig om den juisten aard, en elkander opvolgende beddingen der gronden aantewijzen, en te ontdekken, en mede kunnende dienen als een Inſtrument, bij ons in den Landbouw niet gebruikt wordende, geteekend met de ſpreuk:

Tot nut, gemak en voordeel.

Modellen, nevens bewijzen en getuigſchriften aan dit antwoord ontbrekende, zoo is deze Verhandeling en Teekening gepasſeerd.

Model van een nieuw geïnventeerde Reddingsboot, zinſpreuk:

Tot nut der Schepelingen.

Volgens de ingekomen rapporten is de ongenoegzaamheid van dit vaartuig, waartoe het zou moeten dienen, voldoende bewezen.

(*Het Vervolg hierna*).

STER-

Digitized by Google

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Wij maken onze lezers opmerkzaam op het belangrijk verſchijnſel, dat op den *eerſten Augustus* aan den hemel zal plaats hebben, volgens aankoudiging in een onzer Nieuwspapieren.

„ De ſchoonſte planeten van ons zonneſtelſel Venus en Jupiter zullen op dien dag in conjunctie, en des avonds zeer digt bij elkander in het westen zigtbaar zijn. Hare doorgangen door den meridiaan zijn ten 14u. 22′ middelb. tijd, (2u. 22′ na den middag); hunne geocentriſche lengte is 164° 53′ 24″; de geocentriſche breedte van Venus is 1° 7′ 24″6, die van Jupiter 1° 5′49″2 beide noordelijk; dan waarſchijnlijk zal Venus, uit hoofde van het verſchilzigt in hare breedte ſchijnbaar in aanraking zijn met Jupiter. Dit treffend gezigt zal nog verhoogd worden, doordien ook de planeet Mercurius meerder noordelijk zal zigtbaar zijn: want deze planeet bevindt zich op dien dag in haar verſte punt van de zon; haar doorgang door den meridian is ten 13u 45′ m. t. (1u 45′ na den middag.)"

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
19	29. 8¾	67	W.	bewolkt.
	29. 9¾	68	W. N. W.	
	30. 0	57	W. t. N.	
20	30. 0	66	W.	bewolkt, 's avonds betrokk.
	30. 0	69	W. t. Z.	
	29. 9¾	63	Z. W.	
21	29. 7¾	64	W.	voorm. harde reg., met w.,
	29. 7	68	Z.. Z. W.	nademn. bew., zeer zwaren
	29. 7½	61	Z. W.	regenb, 'sav· betr. 'snachts reg.
22	29. 8	62	N. O.	betrokken, voor den middag,
	29 8¼	64	N. t O.	's avonds en 's nachts regen.
	29. 9	63	N.	
23	29 9	65	N. t. W	bewolkt.
	29 9	72	N. W.	
	29. 9½	63	W. t. Z.	
24	29. 9¾	68	N. O.	tegen den morg, een zwaren
	29. 9¾	77	N. O. t. N.	ſtortregenb., voorm. zeer bew.
	30. 0¾	66	N. N. O	nam. omtr. held., 'sav held.
25	30. 0½	68	N. N. O.	meest omtrent helder.
	30. 0¾	74	N. t. O.	
	30. 1¾	61	N.	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

BUITENGEWO
2½
NOORD-HOL

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 33. *Vrijdag den 4den Augustus.*

BERIGTEN.

BERLIJN. Op den 16den Mei ll. verloor de Geneeskunde alhier den Geheim-Oppermedicinaalraad Dr. CHRISTIAAN FRIEDRICH RICHTER. In 1744 te Halle geboren, verwierf hij in 1767 aldaar de Doctorale waardigheid, na verdediging zijner Verhandeling *de inflammatione ejusque in tela cellulosa frequentissima sede.* Hij zette zich vervolgens drie jaren later, binnen welke hij reisde, als Arts in deze hoofdstad neder, waarna hij van 1770 — 1810 in onderscheidene hooge betrekkingen, in zijn vak van studie, onvermoeid werkzaam was. In 1817 vierden zijn Collega's alhier het jubilé zijnes doctoraats, wanneer Z. M. de Koning van Pruisen hem door den Prins van HARDENBERG het patent van Geheim-Oppermedicinaalraad deed overreiken. Hij heeft de Geneeskundige Letterkunde met de volgende schriften verrijkt, eene *Dissertatio epistolaris de observanda in morborum medela medendi methodo generatim considerata* 1771; *Abhandlung über die Entstehung und Behandlung verschiedener Arten von Fiebern* 1784, en in 1794 *Beyträge zu einer Praktische Fieberlehre.*

Digitized by Google

GRONINGEN *den 23ſten Julij.* Gister hield het Inſtituut voor Doofſtommen in de Nieuwe kerk deszelfs 36ſte jaarlijkſche tentoonſtelling der proeven van de vorderingen der Kweekelingen. waarna de Prijsuitdeeling volgde. Dezelve werd geopend door den Heer Dr. C. GUYOT met eene zeer belangrijke vooraffpraak *over eenige dwalingen aangaande Doofſtommen.* — Twaalf Kweekelingen van de 158 zullen ontflagen worden, in welker plaats even zoo veel in September weder zullen worden opgenomen.

HAARLEM. Aan de onderſtaande ons medegedeelde Latijnſche dichtregelen willen wij geene plaats weigeren.

VIRO AMICISSIMO

SIMONI SPEYERT VAN DER EYK,

SUA DE DEO, ET IN LAUDEM GEOMETRIAE POËMATA MIHI COMMUNICANTI.

Naturae Auctorem, Naturae et grande Theatrum,
Magnum opus et Magnum dum canis Artificem;
Dicitur et meritâ tibi dum Geometria laude,
Quâ ſolâ harmonie aeternus et ordo patent;
Muſa tibi, et Sophie, et Cyrrhaeus plaudit Apollo,
Teque ſuprà vulgus docta probat pietas.
Vena ſeni dives juvenili tramite currit.
Felicem ô nimium! miror et invideo.

Lutet. Par. prid Kal. Jul. 1826. P. H. MARRON.

BRIEF ter wederlegging van het geſtelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 73).

Laat ons nu overgaan tot eene kleine biographie der perſonen, die in dit extract voorkomen.

Flo-

Digitized by Google

Floris V. Graaf van Holland. Geen der Hollandſche Graven zoude eene zoo rijke ſtoffe tot eene bijzondere geſchiedenis opleveren, als hij; ik zal hier alleenlijk herinneren, dat hij bij het overlijden van zijn' vader ſlechts een jaar en drie maanden oud was. Zijn vaders broeder Floris *de goedertierene* was zijn natuurlijke voogd, en heeft zekerlijk het opzigt over zijne eerſte kindſche jaren gehad, denkelijk daarin onderſteund door zijne zuster Aleid Gravin van Henegouwen, die reeds in 1255 haar' man verloren had, en den jongen Graaf van Holland te gelijk met hare kinderen kon groot brengen. Toen Floris ſtierf aan de wonden, die hij op eene Tournooi te Antwerpen bekomen had, was zijn pupil ſlechts vier jaren oud, en Aleid dacht zich geregtigd tot de voogdij, dat is: niet alleen over den perſoon, maar ook over de Graafſchappen, die op haar pupil verſtorven waren. (*) Zij liet zich daarmede beleenen in 1262, door den Roomſchen Koning Richard, doch de Hollandſche Edelen lieten dat niet toe, en vertrouwden de voogdij aan den Graaf van Gelre; terwijl nu de Zeeuwſche Edelen de partij van Aleid kozen, kwam het tot eenen binnenlandſchen oorlog en in 1263 had de ſlag bij Vernouts-ee plaats, waarbij Gravin Aleid te kort ſchoot, doch de perſoon van Floris zal wel onder hare vrouwelijke zorg gebleven zijn.

Zij dede 't kint wel achter waren
Tote het quam tot ſulke jaren
Dat hi hemſelven began verſtaen,
Doe dede ſine ter ſcolen gaen
Walsch en Dietsch leren wel.

Hij ging dus op de Franſche School, en dat hij alhier zijn' tijd niet geheel onnut verſpild heeft, zien wij uit den Franſchen brief, dien hij aan den Koning van Engeland ſchreef, nadat hij het lijk van zijn' vader gevonden had.

„*Le Haut Prince et noble, ſon tres chier et ame ſeigneur, Eduard, Rois d'Engleterre, Florens, Conte de Holand, ſaluz, et li appareilles en tous lieus a li ſervir. Tres*

(*) Men vindt bij Mieris verſcheidene brieven van Vrouwe Aleid als Voogdes op de jaren 1258, 1260, 1261, reeds eer zij daarmede beleend was.

Digitized by Google

Tres chier Sire, come il est enſi que Dieu par la Grace m a aidiet a ce, que je ſuis venues a duſus de mes Enemis mortels les Friſons, ne vole je, en nulle manere laſier que je ne le vous feiſe ſavoir, com a mon Seigner et a celi de qui je me fie tant, que bien quide ſavoir que plus lies en ſeront ſe Dieu me donnoit axchiever ſi grant partie de mon deſir com ceste est.

Sire pour che est que je vous fas ſavoir, que jai heu as gens devant, dis quatre batalles, et de tres toutes nous a nostre Sires aidiet a ce, que nous les veinquemes, et avons conquis tout leurs plus fort pas, et avons par force le cors de mon ſeigneur mon pere, la quelle choſe je deſiroie ſur tutes riens.

Sire, je vous voudroie projer que vous de ces biens que Dieu nous a fet avec nous veullies nostre Seigneur mercher, qui tousjours vuelle estre garde de vous, et vous voles choſe que je puiſe faire commandes moi. —

Deze brief, dien Rymer *act. publ. angl.* en Mieris na hem ons bewaard heeft, is zekerlijk uit de pen van Graaf Floris zelven gevloeid, en behelst eene naïve uitboezeming der gevoelens, waarmede hij bezield was; die gevoelens waren edel en de dankbaarheid aan het Opperwezen ſtraalt 'er aan alle zijden door; dan dit monument is ook een der oudſte, die wij van de Franſche taal in den gezelligen omgang ontmoet hebben; en dat een Hollandſche Graaf aan een' Engelsch Vorst in die taal ſchreef, bewijst, dat reeds toen die taal aan de Hoven en in de hooge rangen der Maatſchappij gebruikt werd. De diplomatique correspondentie was in 't Latijn, maar het gevoel van Graaf Floris was veel te warm, om deze eerſte communicatie aan zijne Kanſelarij over te laten.

Het juiste moment, wanneer hij, zeker door toedoen van eene partij Edelen, en van zijne Tante zich heeft ontſlagen van de voogdij van den Graaf van Gelre, is moeijelijk te bepalen; doch ik denk, dat hij dit gedaan heeft, zoodra hij 12 jaren bereikt had. Dit ſchijnt ons wat vroeg; doch wij zien uit de Geſchiedenis van Graaf Willem door den Heere Meerman IIde deel p. 398, dat de ouderdom van 12 jaren de meerderjarigheid voor de Leenen bepaalde. Graaf Floris was in den zomer van 't jaar 1166 12 jaar oud geworden. Den 10 Julij van dat

jaar

Digitized by Google

jaar zien wij hem reeds, volgens Kluit N. 157, zijn eerste charter geven, en in October deszelfden jaars geeft hij reeds vrijheden aan de ſtad van Delft, in December daaraanvolgende aan de ſtad van Leyden; en hier zien wij, dat hij geasſisteerd werd, *ex conſilio et amicitia*, door Simon van Haarlem Dirck van Teilingen en Gijsbrecht van Amstel; dat Wouter van Egmond en Willem van Benthem als getuigen teekenen, en dat Willem van Egmond namens den Burggraaf van Leyden, die mogelijk abſent was, zijn conſent gaf.

Vier jaren later ontmoeten wij nog diezelfde Raden bij Graaf Floris, met bijvoeging van Albert van Velsen, indien althans deze brief echt is, waaraan ik (al was het ſlechts om deze reden) niet twijfelen zou, terwijl de brief van 1327 geenszins bewijst, dat Rotterdam ooit eene bijzondere Heerlijkheid geweest is; en daar Schiedam reeds eene ſtad was, die eene jaarmarkt had, komt het mij zeer waarſchijnlijk voor, dat Rotterdam reeds lange eene ſtad was, hoezeer het ambacht of geregt van een of ander gedeelte aan een' particulier kon toebehooren.

Van de drie Ridders, die hier als vrienden en raadslieden voorkomen was, de eene: Simon van Haerlem; hij was Bailluw van Kennemerland. Hij geeft met Dirck van Teilingen, die Bailluw was van Holland den 14 Jan. 1266, een certificaat, dat Graaf Floris zekere vrijheid op de Tollen aan Delft vergund had, dewelke hij den 23 October gegeven heeft. Hoe is dat mogelijk? Zeer wel! mits dat de 14 Januarij na den 23 October komt, en dat deed het, omdat het jaar met Paaſchen begon, waaruit blijkt, dat wij bij Mieris aantreffende een jaartal en eene bepaling van maand, telkens de eerſte maanden van ons jaar, *Januarij*, *Februarij* en gedeeltelijk *Maart* voor de laatſte maanden van het aldaar gedeſigneerde jaar houden moeten.

Simon van Haerlem gaf zijn huis in Haarlem (dat zeker een prachtig ſlot geweest is) over tot een klooster van Carmeliten. Zijn dood wordt geſteld op 1280; maar waarſchijnlijk heeft hij zijne laatſte dagen in het klooster, dat hij geſticht had, als Monnik doorgebragt. Gijsbrecht van Amstel,

die hier voorkomt is zeker niet de dolle Ridder, die zich aan het hoofd der Kennemers ſtelde, maar deszelfs vader.

Het ſchijnt echter, dat Diederick van Teilingen de man was, wiens raad en beleid boven de anderen uitſtak. Vrouw Aleid begeerde nu zelf zitting in dezen Raad te hebben; en men kan uit eene belofte van Diederick van Teilingen, gedaan aan Vrouwe Aleid van Henegouwen, den 25ſten September 1272, „ dat hij haar zal bijſtaan in alle raad en hulp bij den Jonckheer Floris" beſluiten, dat zij oordeelde hem niet te kunnen misſen. Kort daarna (doch hetgene Mieris vroeger ſtelt, omdat het op den 20ſten Januarij 1272 geteekend is, 't geen wij moeten verſtaan, naar onze manier van rekenen 1273) zien wij Vrouwe Aleidis en Dirck van Teilingen een zekere verkooping van Graaf Floris bezegelen (Mieris I. Dl., bl. 359). Met het jaar 1272 begint dus voor Graaf Floris een tweede tijdvak van Regering Vrouw Aleid wist haren invloed te gebruiken ten voordeele van haar' zoon Floris van Henegouwen, en 't is dan ook in dit jaar, dat hij aan zijn' Neef het beſtuur over Zeeland toevertrouwde, met bijvoeging van Aelbrecht Heer van Voorne.

Zoo regeerde hij dan van 't jaar 1272 af. Hoe nu Aleid en haar zoon Floris 'er op uit waren, om Diederick van Teilingen aan hen te verbinden, en van hen afhankelijk te maken, blijkt uit een' brief van den 26ſten April 1275, waaruit men ziet, dat zij hem eenige regten op het Bosch van Haarlem had afgeſtaan, op welk Bosch hij geld geſchoten had; de brave man zegt niet, dat hij het geld teruggekregen heeft, maar ſcheldt haar kwijt van die regten.

Hij moest ook zijn huis te Warmond aan Floris van Henegouwen opdragen, en van hem wederom ter leen ontvangen, en daarvoor dienst en getrouwheid aan Floris van Henegouwen beloven, volgens brief van 20 November 1276, en dit opdragen van zijn allodiale goederen, om dezelve weder als leen te ontvangen, 't welk in deze eeuw menigvuldig plaats had, was een der middelen, waardoor de Adel meer afhankelijk werd. De laatste brief bij Mieris, die

Digitized by Google

die Graaf Floris geteekend heeft met zijne Tante Aleid en zijn' Neef Floris, is gedateerd 19 April 1276, doch moet verſtaan worden 1277.

Graaf Floris was dan (in 1272) tuſſchen de 17 en 18 jaren oud. Het was een edel gevoel, dat bij hem ontbrandde, van te denken aan het treurig uiteinde van zijn' vader; want den dood van zijn' vader of magen te wreken, tot dat die gezoend was, werd in dien tijd voor een' pligt gerekend. Met de hoop van het lijk te zullen vinden, kon hij zich weinig vleijen, dat was denkelijk in de moerasſen verſmoord en verzonken. Gravin Aleid had te veel zijne gunst noodig, om hem in zijne verklaarde voornemens tegen te gaan en de oude Diederick van Teilingen vermogt niet genoeg op den jongen Graaf, om hem eene onvoorzigtige expeditie afteraden.

Laat ons hier nog eens Melis Stoke aanhalen, want ik houde hem voor den besten Kronijkſchrijver, althans voor dit tijdvak.

Doe quam Florens in ſinen moede,
Dat hi woude wreken ſinen vader
Of aventuren tene gader
Dat hi van Gode hilt te lene.

Op dezen laatſten regel bouwt de Heer Huidecoper zijn zonderling ſystema, hetwelk zoo meesterlijk door den Heer Kluit gerefuteerd is, te weten: dat hij zijn Graafſchap hield *van God en den degen, zonder eenig Opperheer te erkeunen.* De woorden dezer verzen zijn niet duidelijk, doch het was niet een landſchap, dat hij van God ter leen hield, maar het *ayontureren* de kans des oorlogs, die alleen van God afhing. Maar wat gebeurde?

De Grave hadt den quaedſten coop.
Hi moeste keren, al wast ſcande,
Weder t huys, dan hi was comen.

Nadat Graaf Floris, onder den invloed van zijne Tante en Neef, een' geruimen tijd geregeerd had, begreep hij, dat hij zich te zeer onder de plak gezet had, en het dacht hem best, zich maar eerst Ridder te laten ſlaan, om dan het Beſtuur onafhankelijk van den invloed van zijne Tante en Neef te aanvaarden. Hij was nu 23 jaren oud; een jaar, waarop men meer-

Digitized by Google

malen den Ridderslag ontving, gelijk ook Philips de Goede van Bourgondien, op den ouderdom van 23 jaar eerst Ridder geworden is. Dat hij zijne Tante verdreef, was zeker niet wel, doch ik denk dat hare staatzucht en de invloed, dien zij op haar' Neef wilde blijven behouden, hem wat te zeer gedrukt heeft; en eens Ridders zijnde en zijn huwelijk met Beatrix voltrekkende, kon hij zich beter van die afhankelijkheid los maken. Dit geschiedde, en nu hebben wij hem tot 's Hage vergezeld, alwaar de Ridderfeesten dit nieuw tijdperk van zijn leven moesten openen en het gezigt van een' prachtigen Hofstoet hem bij zijne naburen aanbevelen en ontzag en achting voor zijn' persoon en regering moest inboezemen.

Dat hij een betamelijk gevoel van waardigheid had, bewijst zijn brief van den 29 Maart 1276 (moet zijn 1277) aan den Koning van Engeland, waarin hij vrijgeleide geeft aan alle Engelschen van in zijne landen te komen, te vertoeven, geoorloofde koopmanschap te drijven, en veilig te rug te keeren, van den naast bij zijnden Paasschen af, (met welke het civiele jaar begon) gedurende twee volle achter een volgende jaren, *mits de Koning diergelijk vrijgeleide* aan hem en zijne onderdanen verzekerde.

Dierick Graaf van Cleef was reeds aan zijn' vader opgevolgd in 1275; hij noemt zich Neef van Graaf Floris, omdat hij afstamde van Aleid van Holland, Dochter van Graaf Floris den IIden, die moeder van zijn' overgrootvader geweest was. Hij had in eerste huwelijk getrouwd Ermgard van Gelre en in tweede Margriet van Habsburg, wiens vader volle neef was van Keizer Rudolph. In het jaar 1287, sluit hij een verbond met den Hertog van Braband, tegen een ieder, uitgenomen den Keizer, Graaf Florens van Holland, Dirk Loef zijn broeder, den Aartsbisschop en de Kerk van Keulen, Dirk Heer van Heinsberg zijn Oom, Hendrik Graaf van Luxemburg, Walleram zijn broeder, en Walleram Heer van Valkenburg; waaruit schijnt te blijken, dat hij in den twist over het Hertogdom Limburg verlangde neutraal te blijven, gelijk hij 'er zich ook niet in gemengd heeft. Wagenaar zegt, dat

hij

Digitized by Google

hij kort na 'Graven dood in Holland overgekomen zijnde, zich heimelijk gedroeg als een begunstiger der verbonden Edelen; openbaar was hij tegen hen, doch het kan zijn, dat hij hun leven heeft willen ſparen. Hij is een tijd lang daarna Stadhouder van Holland geweest, en is geſtorven in 1305.

Dirick of Diederick, Heer van Brederode was een der braafſte en beroemdſte Ridders van dezen tijd, 't geen hem den toenaam van *goedertieren* of *pius* deed verwerven. Hij is voornamelijk bekend door zijne expeditien te water; de eene in 1287 tegen de Vriezen, die hij bij gelegenheid van een' zwaren vloed aantastende, tot gehoorzaamheid dwong; de andere gedurende eene afwezendheid van Graaf Floris tegen de Vlamingen, die in Zeeland gevallen waren, en die zijn halve broeder Jan van Renesse te land, en hij te water aanvallende, geheel uit het veld ſloegen. Hij ſtond in groote achting bij Graaf Floris, die hem ook in 1289 het Opperbevel gaf over de troepen tegen Gijsbrecht van Amstel, bij zijne tweede expeditie tegen denzelven. Na den dood van Graaf Floris ſtak hij, raad gehouden hebbende met eenige Edelen, op eigen kosten naar Engeland over, verzeld van den Abt en den Heer van Egmond, om den jongen Graaf met zijne gemalin af te halen. De wind hem verhinderende in eene Hollandſche haven aan te landen, ſtapten zij af op het eiland Walcheren, alwaar de Heer Wolpherd van Borſelen, zich meester willende maken van den geest van zijn' Landsheer, behendig de Hollandſche Heeren wist uit den weg te ruimen, en zonder den Graaf naar Holland te doen wederkeeren. Wat het ſchrikkelijk uiteinde van dezen Wolpherd, het loon van zijne onbepaalde heerschzucht, geweest is, is genoeg bekend. Hij werd in 't jaar 1299, te Delft, in een' oploop uit eene bovenſte verdieping geworpen en jammerlijk vermoord. Heer Diderick van Brederode, deed in zijne gevorderde jaren een' togt naar 't Heilige Land, en ſtierf op zijne terugreis den 16den December 1318 binnen de ſtad Rheims, alwaar hij begraven ligt. Eenige geſchillen, die hij met Graaf Floris had, kunnen zijne gedachtenis niet bezwalken, zoo min als de onver-

Digitized by Google

diende verdenking van ſchuld aan den moord van Graaf Floris, welke hij met andere Edelen gemeen had, doch daar hij zich genoeg van wist te zuiveren; en hij is altijd voor een van de voortreffelijkſte Heeren van 't geſlacht van Brederode bekend geweest.

Hij was getrouwd met Maria van de Leck, die voor hem overleden was in 't jaar 1307.

Jan VII. Heer van Heusden ſtaat zoo gunſtig niet aangeſchreven. Hij was de eerſte, die zijne Sloten van Heusden en Altena aan Graaf Floris van Holland afſtond en van hem ter leen ontving; dat hij dit niet deed verraderlijk, zonder kennis van den Graaf van Cleef zijn' Leenheer, gelijk de Briefſchrijver ſchijnt aanteduiden, heb ik hier voor uit de Kronijk van Goudhoeven bewezen; met deze ſtemt ook overeen een geſchreven Boek, berustende onder de Archiven van den Hoogen Raad van Adel en afkomſtig uit de Verzameling van mijnen waardigen voorganger den Baron van Spaen la Leck, een zeer kundig liefhebber van Vaderlandſche Oudheden, welk boek behelst eene kleine Kronijk der voornaamſte Oude Ridderlijke geſlachten van Holland, zijnde dit een affchrift van een ander, dat in het jaar 1580, door een' Burgemeester van Heusden aan de Schepenen van die ſtad vertoond is, en uit de ſucceſſie van zijn' Vader Joncker Jan Gerardszoon van Elshout tot hem gekomen was.

„ In den jare 1290 doen reſigneerde Dirck de 25
„ Grave van Cleve, Graef Floris de Vde van die
„ name ende den XVI Graeff van Holland ſyne Neve
„ alle actie en aenzeggen, dat hij hebben mochte
„ aen de Leengoeden en Vaesſaelſchappen der landen
„ van Hoesden ende Altena."

Toen dan Jan van Heusden op den 1ſten Februarij 1295 (1296) eene publieke verklaring gaf, dat hij wel *de facto* zijn leen van den Graaf van Holland verheft had, maar dat zulks uit eenen oogenſchijnlijken nooddwang zoude geſchied zijn, en dat hij *de jure* leenman was en bleef van den Graaf van Cleef, kwam zijn protest veel te laat, om voor goede munt aangenomen te kunnen worden. Het was eene ſtaatkundige uitvlugt en openbaarde reeds zijne ſchandelijke voornemens tegen Graaf Floris. Het

is

Digitized by Google

is dan ook niet zonder reden, dat hij onder de verraders, zoo niet onder de moorders, van Graaf Floris geſteld is. Hij ſtierf in 't jaar 1303.

Zijne twee vrouwen worden onderſcheidenlijk opgegeven in de gezegde Kronijk en in de Genealogien van den Heer van Spaen.

(*Het Vervolg hierna.*)

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

WETENSCHAPPELIJKE TIJDSCHRIFTEN. Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenſchappen, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER, Eerſte Deel, N°. 1. Te Amſterdam bij J. van der Hey en Zoon 1826. gr. 8vo. bladz. 64.

„ Een welgeſchreven en welingerigt Tijdſchrift, uitſluitend aan de Natuurkundige Wetenſchappen gewijd, is „ eene behoefte in ons land, die tot nog toe niet is bevredigd geworden." aldus luidt de aanvang van de Voorrede, welke de Hoogleeraar Moll voor deze Bijdragen heeft geplaatst. Wij onderſchrijven gaarne dit gevoelen, doch voegen 'er nu bij, dat de Heeren van Hall, Vrolik en Mulder die behoefte vervuld hebben op eene wijze, welke de algemeene goedkeuring van deskundigen moet wegdragen. De Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenſchappen, waarvan wij thans het 1ſte ſtuk aankondigen, zijn zoodanig ingerigt, dat dé Schrijvers duidelijk toonen den waren aard dier behoefte van nabij te kennen. Zij wenſchen, dat de Natuurkunde in haren ganſchen omvang in dit Tijdſchrift zal worden behandeld, en noodigen alzoo hunne Landgenooten uit, om alle bijdragen tot de eigenlijk gezegde Natuurkunde, Scheikunde, Natuurlijke Historie, Vergelijkende Ontleedkunde, Aardrijkskunde, Zeevaart enz., aan hen mededeelen. Zij vertrouwen alzoo in ſtaat te zullen zijn van hun doel te bereiken, en even als dit in andere landen plaats heeft, eenen geſchikten weg te openen, langs welken de beoefenaars der Natuurkundige Wetenſchappen hunne ontdekkingen en bevindingen aan hunne Landgenooten kunnen mededeelen, en ware 't mogelijk bij anderen den lust voor die Wetenſchappen op te wekken.

De onderneming van bovengenoemde Heeren op zich zelve reeds zoo doelmatig, is zulks in 't bijzonder in deze dagen. Gaarne willen wij den Hoogleeraar Moll toegeven, dat de ijver voor de Wis- en Natuurkunde in de laatſte twin-

Digitized by Google

twintig jaren in 't algemeen onder onze Landgenooten meer verminderd dan vermeerderd is; met betrekking tot de Natuurlijke Historie en al deszelfs onderdeelen is 't haar ons gevoelen niet zoo geſteld. Na de laatſte omwenteling in ons Vaderland, zijn de *Muſeums* aan de onderſcheidene Academien zoo zeer vergroot, en heeft men van het onderwijs in de Natuurlijke Historie zoo veel meer werk gemaakt, dat wij nu reeds op onderſcheidene jeugdige Geleerden mogen roemen, die aldaar gevormd, zich in 't bijzonder op dat vak toeleggen, en op wier bijdragen de Schrijvers van dit Tijdſchrift met regt mogen rekenen.

Wat nu den inhoud betreft van 't 1e. Stuk, hetzelve beſtaat uit twee Afdeelingen. De eerſte bevat de oorſpronkelijke Bijdragen, welke van verſchillenden aard zijn, en door onderſcheidene Geleerden zijn medegedeeld. Deze verſcheidenheid merkten wij met genoegen op, daar zij juist het middel is, om eene algemeene belangſtelling in dit Tijdſchrift op te wekken. De tweede Afdeeling bevat Beoordeelingen van verſchillende Natuurkundige Werken, zoowel van diegene, welke in ons Vaderland als buitenlands het licht zagen. Deze Boekbeſchouwing is zeer uitvoerig, onpartijdig en met kennis van zaken geſchreven, terwijl de Beoordeelaars zich kenbaar maken door de eerſte letters hunner namen daaronder te plaatſen. Eindelijk zijn hier achter nog eenige korte wetenſchappelijke berigten geplaatst, voornamelijk ontleend uit de buitenlandſche Tijdſchriften, benevens eene aankondiging van belangrijke Natuurkundige werken.

Bij eene volgende gelegenheid, (daar het 2e. Stuk reeds het licht ziet en wij daarvan eerlang een verſlag hopen te geven) zullen wij den inhoud dezer Bijdragen aan onze Lezers meer van nabij bekend maken. Wij eindigen thans dit algemeen verſlag met den wensch, dat de pogingen van de Heeren van Hall, Vrolik en Mulder door onze Landgenooten bij voortduring ondersteund zullen worden. Men heeft ons wel eens gezegd, dat de uitgave van een Natuurkundig Tijdſchrift in onze taal daarom eene moeijelijke zaak is, dewijl het niet algemeen genoeg verſpreid en gelezen wordt. Of dit wezenlijk zoo is, weten wij niet, maar hartelijk wenſchen wij, dat deze Bijdragen door velen zullen gelezen worden, en bovengenoemde Heeren ook van dien kant alle aanmoediging zullen ondervinden.

HAN-

Digitized by Google

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(*Vervolg van bladz.* 79.)

Bij de Maatſchappij zijn de volgende nieuwe Vragen uitgeſchreven.

1. Daar het uit verſchillende berigten blijkt: dat men in onderſcheidene landen met vrucht gebruik maakt van *Afleiders*, om de verwoesting, die van tijd tot tijd, door Hagel veroorzaakt wordt, voor te komen, en het van belang gerekend moet worden, ook hier te lande zoodanige afleiders in gebruik te brengen, zoo verlangt de Maatſchappij, dit, zoo veel in haar vermogen is, te bevorderen en biedt hare *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten* aan hem, die voor, of op ultimo September 1829, het meest voldoend berigt hierover, van de noodige bewijzen, dat die proeven voldaan hebben en van getuigſchriften voorzien, zal inleveren.

De Maatſchappij verlangt, dat zoodanig berigt, ook naauwkeurige waarnemingen behelze, over hetgeen men van de uitwerking der afleiders, niet alleen bij Hagelbuijen, maar ook in alle gevallen, wanneer de lucht met Electrieke ſtof meer beladen kan beſchouwd worden, heeft opgemaakt, ook met opgave van de beste wijze, om deze afleiders te plaatſen en de daarbij vereiſcht wordende kosten.

Deze berigten moeten gegrond zijn op waarnemingen over eene genoegzame uitgeſtrektheid gronds.

2. Daar zich ſedert weinige jaren in deze gewesten een Inſect (de *aphis lanigera*) in ontzettende hoeveelheid op de Appelboomen heeft geopenbaard, en dezelve aan een gebrek doet verkwijnen, dat onder den naam van *Bloedkanker* bekend, die boomen niet alleen doet verſterven, maar ook ten uiterſte beſmettelijk is voor nabij ſtaande Appelboomen, wordt gevraagd: eene duidelijke beſchrijving van dit Inſect, zoodat het elken Boomkweeker bekend worde, mitsgaders een gemakkelijk aantewenden en onkostbaar middel, om, waar dit inſect op de Appelboomen reeds aanwezig is, het uit te roeijen, en dus dien *Bloedkanker* te genezen; of, bij aldien de wegneming der beſmette boomen onontbeerlijk zij, de aanwijzing van een voorbehoedmiddel

ter

Digitized by Google

ter voorkoming van deze verderfelijke kwaal; aan den inzender van zulk een beproefd middel, wordt uitgeloofd: de *tweede gouden Medaille of vijfentwintig Dukaten.* Bewijzen en Getuigschriften intezenden voor of ultimo September 1828.

3. Aan dengenen, die een middel opgeeft, waarmede men de boomen in weilanden, of op wegen staande, zoude kunnen besmeren of bestrijken, zoodanig dat de paarden, koeijen, schapen en geiten, uit hunnen aard, afkeerig worden, om daaraan te lekken, bijten of plukken, dat voor den groei der boomen, en de gezondheid der dieren onschadelijk is, dat onkostbaar is zamen te stellen en gemakkelijk te verwerken; waaraan door den regen, den wind of de lucht niet spoedig de kracht en uitwerking benomen wordt, en dat, bij een herhaald gebruik van ten minste *drie* achtereenvolgende jaren, op de proef goed bevonden is, de premie van de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten.* Het middel, benevens bewijzen en getuigschriften daarvan, zoo wel als dat men geene andere beschuttings- of afweringsmiddelen, dan het opgegevene, daarbij heeft gebezigd, intezenden, voor of op ultimo September 1830.

NB. De bekende en gebruikelijke middelen van besmeringen met *kalk*, *teer*, *koe-* of *varkensmest*, *verteerde ligten* of *ingewanden van dieren* enz. zullen hiertoe, op zich zelve gebruikt, niet in aanmerking komen.

4. Bij de beschouwing van den akeligen toestand der Landerijen en zeer uitgestrekte oorden van sommige provincien in ons vaderland, na den rampvollen zeevloed van den 4den en 5den Februarij 1825, ontstond bij iederen nadenkenden Landbouwer en Veeman de zoo gewigtige vraag: hoedanig hij zijne verschillende door zeewater overstroomde, doch sedert weder droog gevroren landen, zoude behooren te behandelen en te gebruiken, ten einde van dezelve eerlang weder het meest mogelijk genot te kunnen hebben.

Hoezeer de Commissiën van Landbouw zich ook beijverden, om, het algemeen door goede raadgevingen, uit theoretische beschouwingen afgeleid, voortelichten, is het echter niet te ontkennen, dat het den landman maar al te zeer ontbreekt aan proefondervindelijke waarnemingen van vorigen tijd, opzigtelijk de meest verkieslijke behandeling der verschillende soorten van landerijen.

Dat de aangeprezene middelen toch niet op de verschillende aardsoorten denzelfden gunstigen invloed konden hebben en de behandeling zelve, naar den aard en toestand dier landerijen gewijzigd behoorde te worden, lag in den aard der zaak zelve opgesloten.

Van daar, dat kundige landbouwers niet alleen in ver-

Digitized by Google

verſchillende oorden en gewesten, op geheel verſchillende wijzen, in dezen zijn te werk gegaan, maar ook in dezelfde oorden, en op dezelfde ſoort van gronden, de een geheel anders, dan de ander, zijn werk heeft aangelegd. Ja niet weinige, die bij gebrek aan ondervinding en in het onzekere, aan welke behandeling en cultuur in dezen zoo ongewonen toeſtand der landerijen de voorkeur te moeten geven, beſlóten met verſchillende ſtukken gelijkſoortig land op verſchillende wijzen te werk te gaan; het eene ſtuk met dit, het ander met dat zomergraan te bezaaijen; het eene tot in den nazomer onbezaaid, onaangeroerd te laten liggen, om, de zoutachtige deélen, hoofdzakelijk nog aan de oppervlakte van den grond, en alzoo dadelijk aan zon en lucht blootgeſteld, te beter te doen oplosſen, en met den grond zelven, zoo min mogelijk te vermengen, — het andere zoodra mogelijk te ploegen en door herhaald ploegen en eggen, den in ééngeſlempten grond, zoo veel mogelijk te verdeelen en denzelven, alzoo, gedurende den zomer, als braakland te gebruiken.

Een oplettend onderzoek naar de reſultaten, welke de verſchillende cultuur der onderſcheidene ſoorten van met het zeewater overſtroomd geweest zijnde landen heeft opgeleverd, zal voor den landbouw van wezenlijk belang kunnen zijn, om welke reden, de Maatſchappij uitlooft hare *zilveren Medaille* en *vier Dukaten* of *tien Dukaten* aan dengenen, die aan haar inzendt een oordeelkundig verſlag van de behandeling der verſchillende door den zeevloed van 1825 overſtroomde, hetzij Wei- of Bouwlanden, met opgave der ware uitkomſten, welke deze onderſcheidene wijzen van cultuur, zoo ten aanzien van den grond, als der reeds gerispte, of gemaaide vruchten hebben opgeleverd. Alles met voldoende Certificaten van het Plaatſelijk Beſtuur voorzien.

Deze remuneratie zal gedurende *drie achtereenvolgende* jaren, aan de *drie* meest belangrijk geoordeeld wordende verſlagen, jaarlijks worden toegekend, die voor ultimo September 1827, 1828 en 1829 aan de Maatſchappij zullen moeten worden ingezonden.

Bij zoodanig verſlag wenscht de Maatſchappij, dat naauwkeurig worde opgegeven de aard en de geſteldheid van den grond, als van klei- of zandgronden, ten aanzien van hunne ligging, hetzij hoog of laag, al dan niet ingepolderd, alsmede de juiste tijd, wanneer zij door het zeewater geinundeerd, en daarvan weder ontlast zijn geworden; alsmede of het bouwland, tijdens de overſtrooming, met wintervruchten en met welke, ware toegezaaid, en indien het weiland is geweest, of dit den laatstvoorgaanden zomer gemaaid of geweid is geworden. De Maatſchappij behoudt aan zich het regt, om ook van zoodanige ſtukken, welke geene bekrooning hebben kunnen verwerven, ten al-

Digitized by Google

algemeenen nutte gebruik te maken, door gedeelten daarvan (met vereerende melding van de namen der inzenders, indien dezelve daartoe vrijheid geven) te doen in het licht geven.

(*Het Vervolg hierna.*)

OUDHEDEN.

Onder de kostbare Oudheden, welke het Muſeum te Napels bevat, bevindt zich ook de Lengtemaat van een' halven Romeinſche voet, fraai van ivoor bearbeid, en verſcheiden zeer goed bewaarde Gewigten van Serpentijnſteen. Hieruit heeft de Heer Cagnazzi in eene zeer grondige Verhandeling over de naauwkeurige grootte des Romeinſchen voets, alsmede de andere maten van de ouden afgeleid en bewezen, dat de uitgebreidheid van den Romeinſchen voet 0,29624 meter of 131,3219774 lijnen (van welke 144 een voorm. Parijſchen voet uitmaakten) bedraagt, zoodat dezelve den Augsburgſchen voet het naast bij zou komen (6001 Augsb. = 6000 Rom.) en $\frac{1}{1718}$ van een' Rijnlandſchen voet zou uitmaken. Een pond der ouden, is volgens deze berekening 325,8 grammen $\frac{5}{6}$ van het Parijſche pd. of naauwkeuriger $\frac{1000}{3071}$). Hieruit volgt dan zeer naauwkeurig het bedrag van de Romeinſche Mijlenmaat en de overigen maten en gewigten der ouden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Julij	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
26	30. 2½	66	N.	voormiddag en 's avonds omtrent betrokken, namiddag bewolkt.
	30. 2½	68	N. t. O.	
	30. 3	61	N.	
27	30. 2¼	64	N. N. O.	bewolkt, 'savonds helder.
	30. 3	70	N. t. O.	
	30. 2¼	58	N.	
28	30. 2½	66	N. N. O.	zware wolken, 's avonds helder.
	30. 2⅝	71	N.	
	30. 2	64	N. t. W.	
29	30. 1¾	64	N. W.	bewolkt.
	30. 1⅞	70	W. N. W.	
	30. 1	61	N. W.	
30	30. 1	69	Z. W.	helder.
	30. 1¾	78	W.	
	30. 1½	66	N. O.	
31	30. 1	69	O. Z. O.	helder, 'savonds bew., weêrlicht.
	30. 1	83	Z. O.	
	30. 0¾	74	O. Z. O.	
Aug. 1	30. 0	74	W.	helder.
	30. 1	76	W. N. W.	
	30. 1	69	N. N. O.	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

BUITENGEWOON-ZEGEL
2½ C.
NOORD-HOLLAND

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 34. *Vrijdag den 11den Augustus.*

BERIGTEN.

PETERSBURG. De Graaf GREGORIUS ORLOW, die met vele der beroemdſte buitenlandſche geleerden in betrekking ſtond, is op den 4den Julij ll. plotſeling alhier geſtorven. Hij was de Schrijver van onderſcheidene werken, en gaf onder andere Gedenkſchriften over Napels en eene Geſchiedenis der Italiaanſche Toon- en Schilderkunst in het licht. Aan de in het Fransch en Italiaansch verſchenen Vertaling der Fabelen van den Rusſiſchen Dichter KRYLOW, die door verſcheidene achtenswaardige Dichters werd bewerkt, nam hij zelf deel en droeg de kosten der uitgave.

PRUISSEN. Dit Rijk heeft door het overlijden van Graaf HEINRICH VON LEPEL (20 Jan. l. l.) een aanmerkelijk verlies ondergaan. Hij was ſchrijver van verſcheidene geachte geſchriften. Behalve de werken van CLAUDE GELÉE (LORRAIN), die hij te Dresden in 1806 uitgaf, en de lijst der prenten naar RAPHAEL vervaardigd, die hij onder den naam *Tauſiscus Euboeus* in het licht gaf, is men hem nog een' Catalogus van de oorſpronkelijke werken dezes grooten mees-

Digitized by Google

ters verſchuldigd. Ook liet hij nog een onuitgegeven werk over de Penningkunde na. Hij bereikte den ouderdom van 71 jaren; tot in 1790 nam hij den post van Afgezant aan het Zweedsch Hof voor Pruisſen waar, maar gaf zich, na dien tijd, bij uitſluiting aan de beoefening van Kunsten en Wetenſchappen over. Ten gevolge van dien overheerſchenden ſmaak voor dezelve, ondernam hij eene reis naar Italie en Sicilie. Aan de Berlijnſche Academie heeft hij zijne fraaije verzameling van Medailles en Teekeningen gelegateerd.

'sGRAVENHAGE. Tot *Rectores Magnifici* zijn voor het Academiejaar van 1826—1827 door Z. M. benoemd aan de Hoogeſchool te Leuven de Hoogleeraar BAUD; aan die te Luik de Hoogleeraar VAN REES, en aan die te Gent de Hoogleeraar HAUFF.

BRIEF ter wederlegging van het geſtelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg van bladz. 91).

Jan IX Heer van Arkel heeft zich beroemd gemaakt in den ſlag van Woeringen (1288), alwaar hij voor den Hertog van Braband, en tegen den Graaf van Gelder geſtreden heeft. Hij verkreeg dan ook van den Hertog van Braband tot belooning der diensten, die hij in dien krijg gedaan had, vrijdom van tollen te water en te lande door gansch Braband voor zijne onderzaten, wonende in de Heerlijkheid van Arkel.

Hij was te Utrecht, toen Graaf Floris verraden werd; doch was niet met den Graaf uitgereden. Verontwaardigd over dit verraad, nam hij terſtond Johan van Henegouwen en Gerard van Voorne, jonge lieden, onder zijne beſcherming, en voerde ze in veiligheid; voorts diende hij onder Graaf Jan van Holland, en ſneuvelde in den ſlag tegen de West-Vriezen in 1297.

NB.

Digitized by Google

NB. De Heer van Spaen noemt hem ook in zijne Genealogie *Ridder van* St. Jacob *in Holland*, waaruit ik besluit, dat hij deze Ridderorde niet voor een verdichtsel hield, gelijk de Briefschrijver. Zijn vrouw was Bertha van Sterkenburg.

Diric Heer van Lynden. Zij, die liefhebberij hebben, om onzekerheden en vermoedens te werpen op oude monumenten, en die de Schrijvers van Genealogien altijd verdenken van vleijerij, hadden ligtelijk kunnen zeggen: hoe komt een Gelderschman onder de Hollandsche Ridders? Veelligt heeft men zijn' naam daar maar ingeschreven! Dan tot antwoord dient, dat reeds de familie van Lynden aan die van Brederode vermaagschapt was. Dirck van Lynden, vader van dezen, verzelde Koning Willem in den strijd van Hoogwoude, (zie Meerman Geschied. v. Graaf Willem 2e. Dl. bl. 286.) en deze Dirck was getrouwd met Agnes van Herlaer Staatsjuffer van Elisabeth van Brunswijk Vorstin, weduwe van Koning Willem, en was, mogelijk door dit huwelijk, van wege Hollandsche bezittingen, Leenman van Graaf Floris.

De Heer van Spaen in zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland* (3e. Dl. p. 441) houdt dezen Dirck van Lynden voor denzelfden, die met Diederick van Brederode zoude gezegeld hebben zekere gifte, bij Butkens verkeerdelijk op 't jaar 1190 geplaatst, doch dewelke in zijne oogen daarom niet minder echt, maar op het jaar 1290 zoude moeten gebragt worden.

Butkens heeft de *Annales de Lynden* opgemaakt, niet alleen uit de hem toegezonden stukken, maar ook uit verscheidene Kronijken, die ons thans onbekend zijn, doch wier verhalen wonder wel met onze Kronijken overeenkomen, maar hier en daar meer bijzonderheden en namen van Ridders opgeven. Hij haalt gedurig aan *Frere Guillaume Vien Chronique d' Hollande; Frere Almus de Marienweert; Matthieu van Wee Chronique de Gueldre* en meer anderen; in zijn tijd hadden de Jezuiten, bekend onder den naam van *Bollandisten*, eene fraaije Bibliotheek te Antwerpen; zij waren onderzoekers van Vaderlandsche Oudheden, en het is niet te verwonderen, dat eenige Kronijken uit de kloosters van Holland gelijk ook

Digitized by Google

verſcheidene necrologien in hunne Bibliotheek zullen geraakt zijn.

Hij zegt dan betrekkelijk dezen Dirck van Lynden: dat de Kennemers in het jaar 1268, het dorp van *Lynden* tegen over Rhenen in de Betuwe gelegen, benevens de basſecour (ik verſta de ſtallen) van het kasteel van *Lynden* afgebrand hadden; dat in het jaar 1270, bij gelegenheid van de bruiloft der dochter van Sweder Heer van Boesechem (denkelijk degene, die met Hendrik de Rovere getrouwd is) bij malkanderen waren, Hugo Heer van Vianen, Dirk Heer van Lynden, Willem Heer van Rysenberg, Gysbert Heer van Abcoude, Dirck Heer van Zuylen, en Godschalk Heer van Wynssen, en dat op dat feest beſloten werd, zich over dien woesten hoop te wreken, die den Biſchop verdreven had, en zich meester gemaakt had van Utrecht. Zoo gezegd zoo gedaan, en heimelijk op een' nacht voor de ſtad met gewapende benden en ladders gekomen zijnde, maakten zij zich meester van de ſtad (dit is conform aan de geſchiedenis).

Hij zegt: dat deze Dirck Graaf Floris verzelde in zijne twee togten in Vriesland zoowel die van 't jaar 1272, als die van 't jaar 1282; dat in 't jaar 1287 op het kasteel te Lynden bij een waren, Sweer Heer van Boesinghem, Willem Hr. van Rysenborch, Hugo Hr. van Vianen, Gysbert Heer van Abcoude, Jan Heer van Amerongen, Godschalk Heer van Winssen, Huibert Heer van Culenburg, en Gasper zijn broeder, Gerard Heer van Nieveldt, Gysbert Heer van over de Vecht, Gijsbert van Loenersloot, Willem Bot van der Eem, Gerard van Rynestein, en dat zij daar beſloten, den oorlog aan te doen aan Gysbrecht Heer van Amstel en Herman Heer van Woerden, ten welken einde zij denzelven Dirck Heer van Lynden afzonden met zijn' Oom Baudewijn van Randenoode, kastelein van Montfoort, om den Graaf Floris tot het bondgenootſchap met hen uit te noodigen.

Dat de Graaf van Holland eenen wel uitgerusten troep, onder het beſtuur van Dirck Heer van Bre-

de-

Digitized by Google

der o d e afgezonden hebbende, 'er eene zware ſlag voorviel, waarin Steven en Frederik van Zuilen gewond werden, dat de overwinning aan den Heer Gysbrecht Heer van Amstel bleef, en dat Dirck Heer van Lynden, Godschalck Heer van Winssen, en Baudewijn kastelein van Montfoort, welke laatſte aan zijne wonden ſtierf, krijgsgevangen bleven, dat de gevangenen naar het kasteel van *Vredeland* gebragt werden, welk verdedigd werd door Arend Heer van IJselstein Broeder van Gysbert; — en dat Costijn van Renesse weldra met de Zeeuwen opkwam en de gevangenen verloste.

Hij zegt, dat daarna in 1290 de Orde van St. Jacob werd ingeſteld, waaronder dan ook deze Heer van Lynden tot Ridder benoemd werd, en dat hij omtrent tien jaren daarna op zijn kasteel van ter *Lede* overleed, oud zijnde omtrent 50 jaren en begraven is in de Abdij van St. Paul te Utrecht bij zijne voorouders.

Wij hebben zeker voor deze Biographie geen' anderen getuige dan Butkens, doch hij verhaalt niets, of het ſluit op de geſchiedenis van dat tijdperk, en is geput uit de Kronijken, die hij onder de oogen gehad heeft.

Otto Heer van Asperen. 'Er zijn twee Otto's geweest, die den titel van Heer van Asperen voerden, Vader en Zoon; doch de Vader voert ook ſomtijds den naam van Heer van Heukelum, deze was oom van Jan IX Heer van Arkel. Hij komt het eerſte voor in 't jaar 1269, in een Charter van het Domkapittel alwaar hij teekent met zijn' broeder Jan VIII Heer van Arkel; hij formeerde den tak der Heeren van Heukelum, Asperen, Acquoy en Leyenburg. Zijn zoon komt in het begin der 14e. Eeuw tot het jaar 1333 voor. Ik oordeel dan, dat wij aan den vader te denken hebben, die waarſchijnlijk zoo zeer niet in jaren met zijn' neef zal verſchild hebben, met wien hij 1272 zegelt (Mieris). Hij komt ook voor als getuige der Zoene van Biſchop Floris, met Evert van Eſen in 1210. (Dumbar) men geeft hem twee vrouwen, de eerſte dochter van Jan den VIden Heer van Heusden, de tweede een dochter uit het Huis van Hoorn. Hij was ook in

Digitized by Google

't jaar 1292 met Graaf Floris op de blijde inkomsten van Willem van Avesnes te Kamerijk.

IACKES Heer van Wassenaer. Dit is nu de perſoon, om welken dit ſtuk aan den Brieffchrijver ſuſpect voorkomt. Hij zegt: „men vond, dat 'er „in 1290, niemand met den doopnaam *Jacob* in „het geſlacht, veel minder nog een Hr. van Was„senaer aanwezig was." Het zij mij gepermitteerd te zeggen, dat de Brieffchrijver veel te ſtout ſpreekt. Genealogiſche tabellen zijn op zulk eene hooge oudheid geene volledige tabellen, zoo dat men met zekerheid zou kunnen zeggen, dat die en geene andere broeders of zusters beſtaan hebben. Hoezeer zoude dan de huwelijken in dien tijd minder vruchtbaar moeten geweest zijn dan nu? De Brieffchrijver heeft waarſchijnlijk Bockenberg geraadpleegd, die het eerſte de Genealogie van 't geſlacht van Wassenaer in druk uitgegeven heeft in een werk in *Octavo*, dat te Leyden in 1592 gedrukt is, onder den titel van *Historiae Batavorum hactenus ineditae*, waarin hij het geſlacht van Wassenaer, onder den naam van *Wasſenaerae Heroës*, behandelt, en daarin gebruik maakt van eenige Charters, die hem zekerlijk door iemand uit die familie zullen geſuppediteerd zijn. Deze is dan een dier weinige *opſpeurders en verzamelaars van oude Charters en Handſchriften*, die voor 't jaar 1626 geſchreven hebben, aan wien dit Register der Ridderſchap onbekend was, en daarom van den Brieffchrijver verworpen wordt; welke Bockenberg door latere Schrijvers, en in een MS. Genealogie van Wassenaer in 't jaar 1660 opgemaakt, blindeling gevolgd is.

Volgens denzelven heeft Philips, Heer van Wasſenaer, die onder Koning Willem leefde, en wiens naam als getuige onder een charter van 1248 en een ander van 1252 voorkomt, tot zoon en opvolger gehad Dirck Heer van Wasſenaer.

Maar volgens de geſchrevene Kronijk, waarvan hiervoor onder Jan, Heer van Heusden, melding gemaakt is, en waarvan het origineel van ouder datum was dan Bockenberg, heeft deze Philips tot zoon en opvolger gehad Jacob, Heer van Wasſenaer; deze Kronijk voegt 'er wel bij, dat hij in een' ſtrijd tegen de West-Vriezen zoude geſneuveld

zijn

zijn in het jaar 1272, doch hier kan hij hem verward hebben met zijn' Oom, ook Jacob genaamd, op wien dit laatste toepaselijk was.

Ik moet hierbij aanmerken, dat dit ook niet tegenstrijdig is met het oude Handschrift, hetwelk Bockenberg in zijn werk *in het Hollandsch* aanhaalt, hetwelk in het midden van de 14de eeuw moet geschreven zijn: want daarin wordt de Doopnaam van den Heer van Wassenaer en zijnen opvolger *niet* genoemd.

Het is altijd gewaagd, uit de weinige zekere berigten en charters, die men heeft, en waaruit in vroegere tijden, gelijk nu, de Genealogien werden opgemaakt, (doch, wanneer men tot de 13de en 12de Eeuw opklimt, meestal bij gissing) te bepalen, dat een zekere persoon, dien men nog niet kende, *niet* bestaan heeft. Niets is gevaarlijker en door de nieuwere kritiek van den *Religieux de St. Maur*, en den Heer Kluit zoo zeer veroordeeld, dan de negative conclusien getrokken uit het stilzwijgen van bekende Auteurs, even of in het rijk van Geschiedenissen van oude Eeuwen alles gezegd was. Vooruit te zetten wat wij reeds weten, als den grenspaal eener wetenschap en als een grond om te verwerpen, 't geen wij niet wisten, is geen middel, om vooruit te gaan in kennis. Het misbruik, dat van deze valsche methode door verscheidene geleerden van de 17de en 18de Eeuw gemaakt is, is zeer groot, en de Heer Kluit heeft zijne gansche *Historia Critica*, een uitmuntend werk, alleen geschreven, om de valsche kritiek van den Heer Huidecoper, die als Taalkundige een groot man was, doch alle charters, die niet met zijn systema overeenkwamen, voor onecht hield, te wederleggen.

Maar indien wij den regel vasthouden, dien de Brief schrijver gesteld heeft en dien wij ook, (hoezeer niet zoo algemeen) durven aannemen, dat 'er maar één persoon tegelijk den titel van Heer van eene Heerlijkheid voerde, dan hebben wij ook alhier aanleiding, om te besluiten, dat Dirck van Wassenaer, tijdens deze instelling van St. Jacobs broederschap, in 1279 geen Heer van Wassenaer was. Want wij vinden hem als getuige in een Diploma van 't jaar 1274 bij Kluit alleen genoemd: Theodoricus de Wassenare; en in het Diploma bij Bockenberg aange-

 hauld,

Digitized by Google

haald, waarin hij een Privilegie omtrent de ſuccesſie in zijne leenen van Graaf Floris ontvangt, in 1282, heet hij weder alleen Theodoricus de Wasſenare (*); dus is 'er tusſchen 1274 en 1282 een Heer van Wasſenaer geweest, die een' anderen *Doopnaam* droeg, en dat was onze Jacob of Jacques in dit Extract vermeld.

Gysbrecht, Heer van Amſtel, heeft een droevig voorbeeld opgeleverd, hoeverre losheid van grondbeginſelen en wraakzucht iemand vervoeren kunnen.

In het jaar 1268, toen een onbezonnen hoop Kennemers het land afliep, en de ſloten der Edelen zocht te vernielen, kwam dezelve, met dat oogmerk, bij Heer Gysbrecht; deze maakt een ſchandelijk verbond met hen, en zet zich aan hun hoofd; daarop vernielt hij verſcheiden Kasteelen, als van Gysbrecht van Abcoude, Willem van Ryſenberg, Hugo van Vianen, overvalt de ſtad Utrecht, verdrijft de voornaamſte ingezetenen uit de ſtad (de Bisſchop abſent zijnde). Naderhand wist hij die dolle bende weder terug te brengen, en liet hen zich zelve voor de wallen van Haarlem verteren.

Men

(*) Het Zegel van dezen Theodoricus de Wasſenare, was volgens den Heer Kluit *ſcutum triplex, in quo tres trabes decusſatae*; ik verſta daardoor *drie balken bedekt met een St. Andrieskruis.* Het oudſte gebruik, dat mij van de drie halve Manen in het wapen van Wasſenaer voorgekomen is, vind ik in een charter met zijne Zegel uitgeteekend in Mſ. Genealogie van Wasſenaer, die opgemaakt is door den Heer Hagens in 't jaar 1660 en voorheen het eigendom was van den Heer van Obdam, doch thans in het Archief van den Hoogen Raad van Adel berust. Dit charter is van het jaar 1306, en bevat eene beleening van Arnt van Duvenvoorde, ten behoeve van zijn' Oom Jan van Duvenvoorde van zekere woningen, waarbij de Leenheer zegt: dat, terwijl hij zelf geen Zegel heeft, hij verzocht heeft zijn' Oom Jacob van den Woude en Philips van Santhorst voor hem te zegelen. Hier zegelt de eerſte met drie halve Manen, geſcheiden door een Dwarsbalk, en de tweede met drie halve Manen, zonder Dwarsbalk. Deze Jacob zoude wel kunnen zijn dezelfde, die bij de inſtelling der Ridderorde voorkomt: want in die oude tijden ontmoet men ſomtijds dezelfde perſonen met verſchillende namen.

Digitized by Google

Men moet zich verwonderen, dat deze zoo eclatante misſtap zoo ſchielijk vergeten is, dat Graaf Floris in Maart 1277 (1278) aan hem en Jan, Heer van Cuyck, eene ſoort van oppervoogdij over den Biſſchop van Utrecht toevertrouwt; doch waarſchijnlijk had hij uiterlijke gaven en bekwaamheden. Zijne misdaad werd mogelijk als een dol ſtuk van zijne jongheid verſchoond, en hij had alhier meer belang Graaf Floris te winnen, dan den Biſſchop, bij wien hij echter heeft moeten uitwisſchen het door hem gepleegde geweld.

Doch eenmaal met dit vertrouwen vereerd, moet het ons niet verwonderen, hem onder de Hofgenooten van Graaf Floris aantetreffen. Korte jaren hierna, krijgt hij moeijelijkheid over het bezitten en bewonen van het Kaſteel van *Vredeland*; men wil hem de pandſchap opzeggen, maar hij zegt, dat de voorwaarde van dezelve zijn, dat hij 'er nog een jaar op blijven kan, nadat hij de reſtitutie der penningen bekomen heeft; het komt tot een proces voor Regtsmannen en Arbiters en deze komen bijeen te Wasſenaar, den 21ſten Januarij 1279 (1280) en geven eene uitſpraak ten zijnen voordeele. Doch of 'er andere voorwaarden of omſtandigheden beſtonden, waarin Graaf Floris oordeelde, dat de Biſſchop regt had, weten wij niet; althans wij vinden hem de belangen van den Biſſchop tegen Gysbrecht Hr. van Amſtel, zijnen nog onlangs vertrouwden vriend en Hofgenoot voorſtaan, en 28 April 1280 voor Vredeland leggen. Die oorlog kon niet lang duren, en weldra moesten Gysbrecht en zijn broeder zich in des Graven gevangenisſe geven in Zeeland, waaruit zij niet voor het jaar 1285 geſlaakt werden. Zij moesten daarbij harde *Voorwaarden* onderteekenen, en van dat oogenblik, zal wel de nijd en haat van Gysbrecht van Amſtel, tegen Graaf Floris diepe wortelen geſchoten hebben; doch 't ſchijnt, dat hij weder in het bezit van het Kaſteel van Vredeland geſteld is, waaruit hij een tweedemaal onder den opvolger van Jan van Naſſau, zal moeten verdreven worden. Nu heeft hij een tamelijk groote magt bijeen verzameld, en ſlaat zelf de Grafelijke benden, onder bevel van Dirck van Brederode; maar Costijn van Renesſe met zijne Zeeuwen herſtelt de gedane verliezen en

Digitized by Google

wint het Kasteel van Vredeland. Voor een tweedemaal met den Graaf verzoend, wordt hij weder tot deszelfs Raad toegelaten; doch hij moet toen reeds in correspondentie zijn geweest met Jan van Cuyck, die in Engeland geweest was, werwaarts men voorgenomen had, Graaf Floris over te brengen. Zijn schandelijk verraad is in alle de Kronijken omstandig beschreven. Te Utrecht, zat hij aan de zijde van den Graaf aan tafel, met het voornemen, hem de volgenden dag gevangen te nemen, en hij was ongevoelig voor het vertrouwen, dat Graaf Floris hem weder scheen te betoonen. Hij heeft zijn rol ten einde toe uitgespeeld, maar, gelukkig niet in 't Kasteel Kronenburg opgesloten, heeft hij kunnen vlugten; zijne goederen zijn dadelijk verbeurd verklaard en hij schijnt in Cleefsland eenigen onderstand gevonden te hebben; men weet niet, wanneer hij gestorven is. Zijne vrouw was Badelogh van Woerden.

Hugo Hr. van Vianen, moet niet vermengd worden met Hubert Hr. van Vianen zijn zoon. Deze Hugo, wordt genoemd in het *Manuscript*, bevattende verscheiden Hollandsche familien, waarvan ik meermaal melding gemaakt hebbe; doch daar wordt niets van hem gezegd, dan dat hij leefde in 1295. Bij Butkens, *Annales de Lynden* komt hij tweemaal voor, eens in 't jaar 1270, op het bruilofsmaal bij Sweder van Beusechem, alwaar besloten werd de stad van Utrecht weder intenemen, en eens op het Kasteel te Lijnden in 1289, waar besloten werd den oorlog aantedoen aan Gysbrecht Heer van Amstel en Herman Heer van Woerden; en van Leeuwen zegt: dat hij in 1292 bij Willem van Avesnes te Kamerijk, in den slag van Kortrijk in 1302, met een' venijnigen pijl is gekwetst, en begraven te Axel in Vlaanderen; alsmede dat hij getrouwd had Mabelia, dochter van Sweer Heer van Abcoude.

Eene bijzonderheid, die men weinig verwachten zal, is, dat onder de alhier voorkomende Ridders, vier van de Ridderorde, en Arent Heer van IJsselstein, niet alleen een aantal afstammelingen vinden onder de thans bestaande familien, zoo in de Belgische als Noordelijke Provincien van het Rijk der Ne-

der-

Digitized by Google

derlanden, maar dat wij zelfs langs twee zeer verschillende wegen, alle de gekroonde hoofden *buiten een* onder dezelve tellen kunnen. (Zie de I en II Tabel)

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend* No.)

BEKNOPT VERSLAG

WEGENS DE

KOLONIEN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

EN DERZELVER INRIGTINGEN,

door

A. VAN DER WILLIGEN.

Toen, nu meer dan acht jaren geleden, de Maatschappij van Weldadigheid in ons Vaderland werd opgerigt, achtte ik mij niet alleen verpligt, om daarvan Lid te worden, maar ook, om ter voldoening aan het mij gedane verzoek, zoo veel in mijn vermogen was, mede te werken ter uitbreiding dezer inrigting ter verbetering van het armenwezen. Ik voldeed des te gereeder aan deze verpligting, omdat mij het ontwerp der Maatschappij, ter kolonisatie op woeste en onbebouwde gronden, zeer doelmatig voorkwam: dewijl mij de goede uitslag der ontginning van dergelijke gronden meermalen was gebleken. De Maatschappij tot stand gekomen en hare ontwerpen meer en meer in werking gebragt zijnde, werden hare pogingen door velen, zoowel vreemdelingen als inlanders, zeer toegejuicht; doch ontmoette zij ook veel tegenstand bij andere Nederlanders, onder welke zich brave en welmeenende lieden bevonden. Hoezeer ik nu wel begreep, dat de aard die zaak deze verschillende beoordeeling medebragt, en ik, door de openbare berigten den gang dier Maatschappij volgende, van mijn gunstig gevoelen niet terug was gekomen, ontstond bij mij echter de begeerte, om de aangelegde en zich gedurig uitbreidende Koloniën dier Maatschappij, benevens de daarbij behoorende inrigtingen, zelf te bezigtigen, om des beter te kunnen oordeelen; — gedurende eenige jaren werd ik verhinderd, om aan deze begeerte te voldoen; doch onlangs gelukte het mij; ik begaf mij, vergezeld van mijnen jongsten broeder op reis; — en zie hier een zoo beknopt mogelijk verslag van onze bevindingen.

Om ook daar wel te beschouwen, behoort men zich vooraf op het regte standpunt te plaatsen en alles met een onpartijdig oog naauwkeurig te overzien. Het algemeen be-

belang op den voorgrond ſtaande, moet het gezigt door geene kleine bijzondere belangen beneveld worden. Onder de algemeene belangen van den ſtaat behoort toch, dat men de armen, weezen en verlatene kinderen, — door veranderde omſtandigheden veelal tot eenen zeer drukkenden laſt van bijzondere gemeenten verſtrekkende en voor zich zelve dikwijls in eenen ellendigen toeſtand verkeerende, uit dien jammerlijken ſtaat, veeltijds op hunne talrijke nakomelingen overgaande, — poogt op te beuren en gelukkiger te maken, door dezelve tot nuttige burgers te vormen; — Dat men bedelaars en vagebonden krachtdadig were en hen, die kunnen en niet willen arbeiden, daartoe noodzake. Dit nu het doel der Maatſchappij van Weldadigheid zijnde, moest het ons, bij de bezigtiging, blijken, hoe men ter bereiking daarvan ſlaagde.

Wij huurden tot dat einde een rijtuig te Zwolle en lieten ons in ruim $3\frac{1}{2}$ uur naar de Ommerſchans brengen, alwaar wij, omſtreeks 10 ure voormiddag aankomende, in een groot vierkant geſticht, twee verdiepingen hoog en om eene ruime plaats, die het infloot, gebouwd, 12—1300 bedelaars en vagebonden van onderſcheidene jaren en kunne gehuisvest vonden, in ruime luchtige zalen, ſlapende alle afzonderlijk in hangmatten (*). De vrouwen en mannen bewonen ieder een afzonderlijk gedeelte en op het ruime plein was eene ſpeelplaats voor de kinderen afgezonderd. De ſchool diende tevens tot kerk; zoo voor de R. Katholijken als de Protestanten; voor het altaar ſtond een beſchot, dat bij de eeredienst der eerstgen. weggenomen werd. Met dit gebouw was de woning des Pastoors vereenigd; een naburig Predikant nam 'er de dienst waar voor de Protestanten. In het ziekenhuis vonden wij den nieuw aangekomen Arts bezig met de zieken, wier getal niet groot was (†) over te nemen; men was over het gedrag van den vorigen, hoe wel voor een' kundig man gehouden niet te vreden. Ook dit verblijf vonden wij luchtig en goed ingerigt; de zieken lagen afzonderlijk in krebben; het beddelinnen zou men echter zindelijker hebben kunnen verlangen; doch, naar wij vernamen, was ook zulks de aandacht van het beſtuur niet ontgaan, hetgeen weldra verbetering ten gevolge moest hebben. In het wasch-

(*) Lieden, die hier eenigen tijd voor ons geweest waren, had, naar wij vernamen, een zeer onaangename reuk gehinderd; doch wij beſpeurden er niets van, hoe opmerkzaam wij 'er ook op waren; misſchien, dat men 'er toen met het roeren van meſtſtof, die 'er zorgvuldig verzameld wordt, bezig was.

(†) Verleden jaar was 'er een groot aantal geſtorven; eene aanſtekende ziekte was daarvan, naar ik vernam, de oorzaak; en daar hier zoovele verwaarloosde menſchen met allerlei kwalen en gebreken komen, kan men de ſterfte niet afmeten naar de gewone ſchaal.

Digitized by Google

Waschhuis en de bakkerij zag het 'er zindelijk en welingeriget uit; men was bezig met goed roggebrood te bakken; in een ander vertrek vonden wij portiën spek, dat 'er goed uitzag, op eene zindelijke tafel uitgespreid liggen. Ook zagen wij 'er eene varkensmesterij, alsmede eene smederij en verdere inrigtingen tot deze huishouding behoorende. De kleeding was dan ook niet slordig; velen hadden een gezond voorkomen, en sommigen, die wij ontmoetten, aangaande het voedsel ondervraagd zijnde, schenen zij geene reden tot klagen te hebben; dat dit echter veel aangenamer kon zijn, lijdt wel geen twijfel, maar zou niet beantwoorden aan het doel: dewijl de lieden, welke men hier vindt, 'er geplaatst zijn als overtreders van de heilzame wet tegen de bedelarij en hun dus niet meer dan het noodig onderhoud toekomt. Aan den wal staan ettelijke woningen voor Kolonisten uit de vrije kolonien, die herwaarts wegens wangedrag zijn gezonden. Die wallen zagen er hier en daar wat slordig uit, vooral door het uitgraven van zand, zoo zelfs, dat de wortels van een der weinige boomen, welke hier stonden, ten blijkbaar nadeel van denzelven, ontbloot waren; doch zekerlijk zal men dit wel weten te beletten, hoe moeijelijk het ook wezen moge, om in alle opzigten goede orde te houden onder zoovele onordelijke menschen: want, naar ik vernam, waren vele door wangedrag en inzonderheid door het onmatig gebruik van jenever tot dezen staat van vernedering vervallen, hoewel 'er ook geschiktere onder gevonden worden, over wier gedrag men wel te vreden was. (*)

Ter handhaving der goede orde is hier mede eene afdeeling voetvolk tot de bezetting van Zwolle behoorende, en die van tijd tot tijd afwisselt, geplaatst.

Rondom dit gesticht, waar men door eene poort inkomt, liggen op ruime afstanden de bouwhoeven, bij welke de hier geplaatste bedelaars, vagebonden en ter straf verwezene Kolonisten, tot den veldarbeid moeten dienen. Des winters houdt men zich met spinnen, weven enz. bezig. Volgens opgaaf bedroeg het getal dier hoeven 18, maar moest nog vermeerderd worden; tot iedere hoef behoorden thans 42 morgen lands, 14 koeijen, behalve het jong vee, twee paarden, 100 schapen en eenige varkens. Op deze hoeven heeft men bekwame Kolonisten uit de vrije koloniën geplaatst; waar onder onze Haarlemmer gend. Molenaar, dien

(*) Onlangs had, naar wij vernamen, de Generaal Vermaasen dit gesticht bezocht, en in de negentig personen uit hetzelve hadden zich toen vrijwillig aangegeven, om bij onze Koloniale troepen te dienen; niet meer dan ruim een derde daarvan was echter goedgekeurd, en deze waren dagelijks de order verwachtende, om zich naar Harderwijk te begeven.

Digitized by Google

dien ik bezocht en benevens zijn gezin gezond en zeer wel te vreden vond; alles zag er in de ruime woning zindelijk en knap uit. Zijne vrouw was bezig met het maken van boter, waarvan men reeds eenen ruimen voorraad had en die wij zeer ſmakelijk vonden. In den tuin bij deze hoef behoorende, ſtonden velerlei moeskruiden zeer goed, de bewoner prees dan ook den grond dezer ſtreek: hij beſtaat uit veenachtige heide, hier en daar met leem of klei doormengd en waarin men oerlagen vindt; de boekweit en de aardappelen ſtonden dan ook op verſcheidene akkers zeer goed; de rogge ſcheen hier en daar door de buitengewone hitte en droogte geleden te hebben.

Alles zal in deze ſtreken een beter en bevalliger aanzien hebben, wanneer het er eens beter beplant is. Nu is ſchier alles rondom geheel kaal. Langs de wegen had men hier en daar wel Virginiſche popelen gezet, maar ſlechts eene rij en daarbij te lang en te ver van elkander, zoodat zij in zulk eene uitgebreide vlakte aan gedurige ſchudding door den wind blootſtaande, bezwaarlijk konden wortelen; de meeste waren afgebroken, andere ſtonden kwijnende; men zeide dat zij veel door voorbijgangers te lijden hadden; geen wonder, daar vele der hier geplaatſte lieden zekerlijk van houtſchenderij geene gewetenszaak zullen maken, en het alzoo niet gemakkelijk is, om dit voor te komen (*).

Zou men ook, tot beſchutting der akkers, niet wel doen van om dezelve breede wallen ter beplanting aanteleggen? Of men kon die bezaaijen met den gemeenen den (*Pinus ſylvestris*), die hier zeer goed groeit, gelijk te zien is aan een boschje, even buiten de grenzen dezer Kolonie; die dennen hadden reeds dit jaar een ſchot van tusſchen de een en twee voet gemaakt. Door deze boomſoort aan te kweeken, kon men ook het hier benoodigde timmerhout, althans voor het dakwerk der woningen, verkrijgen.

De Kolonie is met grachten of breede ſlooten omgeven en daarmede doorſneden en daar zij bijna grenst aan de Dedem's vaart, kan zij daardoor langs Hasſelt gemeenſchap hebben met de Zuiderzee enz., iets, dat van veel belang is. Langs de grenzen der Kolonie op zekere afſtanden ſtaan de hutten der veldwachters, die ook beletten moeten, dat de bedelaars en vagebonden deze grenzen overſchrijden.

In eene niet onaanzienlijke herberg even buiten de Kolonie de Ommerſchans en digt bij de Dedem's vaart gelegen, vonden wij een goed middagmaal, ſlechts weinige uren te vo-

(*) Zou men de beplanting langs de wegen niet meer beveiligen, door het graven van eene ſloot, tusſchen het geboomte en den weg; de onderviinding heeft ook geleerd, dat zoogenaamde poten ter lengte van 9 of 10 voet en 2 of 3 voet in den grond geſtooken, vooral op vlakten dikwijls beter aan den groei geraken, dan gewortelde boomen.

Digitized by Google

voren beſteld. De eigenaar en bewoner dezer herberg is genaamd Kruſinga, die hier omſtreeks meerder bezittingen heeft.

(*Het Vervolg hierna*).

KUNSTEN.

KOPPENHAGEN. In het gebouw van de Academie der Schoone Kunsten alhier, heeft in den beginne dezes jaars eene openbare tentoonſtelling plaats gehad van den kunstarbeid der Hoogleeraren, Leden en Kweekelingen dier Academie. Op dezelve zag men 143 Schilderijen van 53 Kunſtenaars; 16 bouwkundige Teekeningen van 11 Architecten, terwijl drie Kunstplaatſnijders elk eene plaat leverden. Maar opmerkenswaardig was deze tentoonſtelling wegens het aantal Beeldhouwwerken, ten getalle van 51 door 8 Beeldhouwers ingezonden. Wel is waar de beroemde Thorwaldsen(*) gaf alleen 41 ſtuks, zoo ſtandbeelden, borstbeelden als basreliefs, waarvan zestien in marmer en de overige in pleister; maar ook reeds twee zijner kweekelingen de Heeren Frund en Bissen, gepenſioneerden der Academie, te Rome, ſtelden vier borstbeelden en daaronder twee in marmer bewerkt, ten toon.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Europiſche Leeuwen-teelt.

Op den 30 Julij l. l., heeft de Leeuwin in de Menagerie van de Heer W. van Aken, welke zich te Coblentz bevindt, *vier* levende jongen geworpen, welke alle door haar gezoogd worden. Zeldzaam is zulk een vruchtbaarheid van dit dier in ons klimaat; — maar of het beweerde bij dit berigt wegens het gewoonlijk werpen derzelver in Afrika van ſlechts *drie* jongen, met de bevindingen van de Natuurhistorie-onderzoekers en kenners overeenkome, laten wij in het midden; daar Schrijvers, die wij hierop naſloegen, van vier, vijf ja zes gewagen.

WEER-

(*) Over dezen alom vermaarden Deenſchen Kunſtenaar, zie men het bij de Uitgeeſter dezer in de afgeloopen maand uitgegeven werk, getiteld: *Denemarken in Tafereelen*, door Anderſen Feldborg, dat den ſtaat van Kunſten en Letteren in dit ons zoo naburig land onderhoudend voorſtelt. *Red.*

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
2	30. 1	71	N. O.	bewolkt.
	30. 0¼	82	O. N. O.	
	29. 9	76	O.	
3	29. 8¼	75	W.	bewolkt, tegen den avond betrokken, iets regen, met een weinig donder.
	29. 9	78	W. N W.	
	29. 9¼	67	W.	
4	30. 0	71	W. N. W.	bewolkt, veel betrokken.
	30. 0	77	N. N. W	
	30. 0¼	66½	N. N. O.	
5	30. 0¼	68½	N. W.	meest helder.
	30. 0¼	70	N. N. W.	
	30. 0	56	W N. W.	
6	29. 9¼	68	W. N. W.	zeer windrig, bewolkt, 's av. betrokken.
	30. 0¼	77½	N. W. t. W.	
	30. 1½	60½	W. N. W.	
7	30. 1¼	68½	W. N. W.	meest omtrent helder, zeer windrig.
	30. 1¼	71	W. t. N.	
	30. 2	62½	W. N. W.	
8	30. 1¼	67	W. t. Z.	bewolkt.
	30. 1¼	78	Z. W.	
	30. 1¼	67	——	

BEKENDMAKINGEN.

**** J. DE VOS & Comp., Boekdrukkers en Boekverkoopers te Dordrecht, zullen den 28 Augustus 1826 en *twee volgende dagen*, ten huize van den Heer J. SCHRAAUWEN op de *Groenmarkt* over het *Stadhuis* aldaar verkoopen eene fraaije Verzameling BOEKEN, benevens eenige KAARTEN, BOEKENKASTEN, HEMEL- en AARDGLOBE enz. enz. — Bij deze berigten zij, dat bij hen ter perse is eene Nieuwe Uitgave van het geheel uitverkocht werk: Schets der ONTLEEDKUNDE door J. J. PLENCK en D. VAN GESSCHER, door eene ervaren hand nagezien, en waar zulks noodig was verbeterd en met aanteekeningen verrijkt. — Van deze nieuwe uitgave zal binnen weinige weken het Eerste Deel het licht zien, waarbij gezorgd zal worden, dat zoowel de druk netter en het papier fraaijer zijn zal, dan de laatste, thans geheel uitverkochte Vierde Druk.

Dit N°. met de bijgevoegde Tabellen, wordt voor den gewonen prijs uitgegeven.

Op aanstaanden Dingsdag zal 'er weder een Nommer worden uitgegeven.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HÉT JAAR 1826

N°. 35. *Dingsdag den 15den Augustus.*

BERIGTEN.

PARYS. De Koninklijke Academie der Opſchriften en fraaije Letteren hield op den 28ſten der afgeloopen maand hare jaarlijkſche openlijke Vergadering. Behalve de onderſcheidene voordragten, bleek uit het verſlag, wegens de ingekomen antwoorden en derzelver beoordeeling aldaar gedaan, ten aanzien van het prijsonderwerp: „ eene vergelijking der leerwijzen van de onderſcheidene ſecten der Gnostiken en Ophiten, " dat de gouden Medaille ter waarde van 1500 francs, was toegewezen aan de Verhandeling gemerkt No. 3, waarvan als Schrijver bekend werd, de Heer MATTER, Hoogleeraar in de Kerkelijke Historie aan de Koninklijke Academie te Straatsburg. Zeer eervolle vermelding verwierf No. 2, die ten Schijver heeft den Heer DEPPING, vroeger bekroond voor eene Verhandeling over de invallen der Normannen. Eene gouden Medaille ter zelfder waarde, werd toegewezen aan de Verhandeling, onder No. 2, ingekomen op de Prijsvraag, verlangende een onderzoek, naar de Provincien, ſteden, landen en ſloten in Frankrijk, waarvan Philippus Augustus zich meester

Digitized by Google

maakte, en hoe hij die bemagtigde, bij wijze van verovering, koop of in ruiling, en de bepaling, over welke dezer Domeinen hij bij gifte, verkoop of ruiling beschikt heeft, en die, welke hij in handen hield en met de kroon vereenigde. De Schrijver werd bevonden te zijn de Heer CAPEFIGUE te Marseille, die door de Academie thans voor den derden keer bekroond werd. Als nieuw Prijsonderwerp voor den jare 1827 werd bekend gemaakt: „ een onderzoek naat den staatkundige toestand der Griekſche Staten van Europa, en der eilanden van Klein-Azie, sedert den aanvang der tweede eeuw voor onze jaartelling tot aan de vestiging van het Rijk te Konstantinopel.

De Heer VON HAMMER, die in den verleden jare een accessit verwierf, vond deze onderscheiding echter zoo vleijend, dat hij zijnen naam heeft bekend gemaakt.

Voor het overige schijnt de belangstelling des publieks in deze openbare zittingen meer en meer af te nemen, welk lot deze Academie met de overige (behalve die der Wetenschappen) deelt, dermate, dat niet lang geleden bij de Fransche Academie twee nieuwe Leden bijna *incognito* werden ontvangen en deze zitting door de Dagbladen bij eene woestenij wordt vergeleken.

BRIEF ter wederlegging van het gestelde in No. 25 *van dit Weekblad, betrekkelijk* DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB.

(Vervolg en Slot van bladz. 107).

UITLEGGING VAN DE ZEGELS

I is een Zegel van Graaf Floris V met zijn contra-zegel, zeer wel overeenkomende met hetgene men vindt bij Olivier van Wree *Geneal. des Comt. de Flandre*, doch afgeteekend naar een origineel zegel, mij medegedeeld door de vriendelijkheid van den Heer van Westreenen van Tielland, wiens reeds aanzienlijke verzameling van boeken en bijzonderheden ons hoop geeft het verlies eens te zullen zien vergoe-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

goeden van de gedistraheerde en voor de inwoners van den Haag onherroepelijk verlorene Bibliotheeken verzamelingen van den Heer J. Meerman.

II is een zegel Graaf Herman van Hennenberg. Daar het geslacht van Hennenberg tot in het midden van de 14e eeuw dit wapen zonder bijvoegsel gevoerd heeft, zoo is het ook het wapen geweest van Hendrik Graaf van Hennenberg *Duytsch Heer*, die denkelijk degene is, die in het verbaal bedoeld wordt. Graaf Herman, die altijd in de Charters van Mieris, Graaf van Hennenberg genoemd wordt, hoezeer hij geen regerend Graaf was, was zijn oudoom; dit wapen is genomen uit Olivier van Wree bovengenoemd, en is dat van dien Herman, wiens vrouw Margaretha zuster van Koning Willem t' eener dragt 365 kinderen ter wereld bragt, die te Loosduinen in twee koperen bekkens even als garnalen gedoopt zijn, volgens het getuigenis van alle Kronijken; de zaak is, dat zij op Goeden Vrijdag beviel van twee kinderen, even zoo veel als 'er nog dagen in het oude jaar overig waren, dat met Paasschen eindigde, en waardoor dan de vloek door eene arme vrouw over haar uitgesproken, bewaarheid werd.

III. Dit zegel is dat van Dirk Graaf van Cleef, die in dit verbaal genoemd wordt; het is afgeteekend naar eene kopij van een Charter van 't jaar 1291 uit een Manuscript Register met den titel van *Archiven van Bedbur*, afkomstig uit de verzameling van wijlen den Heer van Spaen la Leck.

IV en VI zijn afgeteekend naar een Charter in de *preuves* van de *Annales de la maison de Lynden*, hangende aan een Charter aldaar voorkomende; en verkeerdelijk gesteld op het jaar 1190. Het is van dit Charter, dat de Heer van Spaen in zijne *Inleiding tot de Historie van Gelderland Tom. III. p.* 440, zegt: „ Dit stuk is velen, niet zonder reden, verdacht voorgekomen, maar wij zijn van de echtheid overtuigd; alleen het jaartal is verschreven, zijnde een C weggelaten, en behoort zeker tot 1290. — Ons bewijs voor de echtheid is het buitengewoon zegel van Heer Diderick van Brederode, Ridder, vertoonende een mans- en vrouwen-hoofd elkander aanziende. Butkens zou een dergelijk zegel niet in de gedachten

Digitized by Google

gekomen zijn, had hij den oorſpronkelijken brief niet gezien, en wij weten uit de Archieven van Haarlem, dat Heer Dirk van Brederode, dat zegel in 1296 gebruikte." Zij zijn dus de zegels van twee Ridders, die in het verbaal voorkomen.

V is een zegel van Dirk van Lynden ook uit de *preuves* genomen, het komt daar voor aan een Charter, waarbij Dirk van Lynden met zijn vrouw Agnes van Herlaer, benevens hun zoon, ook Dirk genoemd (dezelfde, die in 1339 Erfſchenker van Gelderland geworden is) ſtaat over eene gifte aan die Heeren van St. Mertijn tot Utrecht gedaen in 't jaar 1298. Het is dus juist het zegel van Dirk Heer van Lynden, die alhier voorkomt.

VII. Is een zegel van Jan van Naſſau gekoren Biſſchop van Utrecht, die in dit verbaal voorkomt. Het zegel is afgeteekend naar een zegel voorkomende bij Frans van Mieris *Biſſchoppelijke Munten.* Hij ſtaat daar zonder ſtaf of mijter, hebbende nooit de confirmatie van den Paus bekomen.

TOEGIFT.

Ik heb hier boven geſproken van een Tournooi van het jaar 1235, waarvan insgelijks een Extract in de *Preuves* bij Butkens geleverd wordt, en dewelke ik geloof denzelfden oorſprong en afzender te hebben als de verhandelde ſtukken, daar het insgelijks uit het Archief van de Ridderſchap van Holland moet getrokken zijn; hetzelfde luidt aldus:

EXTRACT.

1235. Extract uyt een ſeecker boeck ghebonden in folio, met eene francynen omſlach, geïntituleerd de Ridderlycke Tournooijen ende hantſpel des Graefſchap van Holland, geteykent fol. H. In 't jaer ons Heeren duyſent twee hondert vyf-en-dartich, heeft myn ghenadichſte Heer Floris Grave van Hollant, Zeelant, ende Vrieslant, open hof ghehouden, ende eenen Tournooi, beroepen binnen 'Graven Haghe, maer is ghehouden gewoirden binnen Haerlem, waer dat quamen de vermarste Heeren ende Ridderen van het lant ende naerburen. — Den achtſten Februarijſijn ghekomen myn heer ende ghenadichtſte Heer:

Flo-

Digitized by Google

Floris Grave van Hollant etc. Die Grave van Cleve. Die Grave van Benthem. Die Heer van ter Veer. Die Heer van Wachtendonck. Die Heer van Heummen. Die Heer van Binsvelt. Die Heer van Holthuyſen. Die Heer van Hulhuyſen. Die Heer van der Vorst. Die Heer van Boutſelaer. Die Heer van Grithuyſen. Die Heer van Eſſen. Die Heer van Horic, Ridderen.

Den neghenſten dach zijn ghecomen: Conrard Erfbiscop tot Collen. Die Grave van Gennep. Die Grave van Gooren. Die Grave van Seyen. Die Heer van Schijfart. Die Heer van Pallant. Die Heer van Vlaten. Die Heer van Rees. Die Heer van Boucholt. Die Heer van Flodorp. Die Heer van Calckeren. Die Heer Hun van Amſtenraed, Ridderen.

Den thienden dach ghecomen: Otto van Holant Heer van Alckemade. Dirick Heer van Brederode. Willem Heer van Thylinghen. Jan Heer van Arckel. Jacques Borckgrave tot Leyden. Jan Heer van Heusden, Dierick Heer van Waſſenaer. Hermen van Woerden den jongen, een van de vromſte Ridderen. Simen van Harlem.

Den elfſten dach zijn ghecomen: Otto Buscop van Wtrecht. Die Grave van Teisterbant. Die Grave van Goy. Albert van Brederode. Heer Dirick van Thylinghen. Jan van Heusden, Heer tot Veen. Floris Heer van Linden ende Ter Lee. Hubrecht Heer van Botterſloet. Gijsbrecht Heer van Amſtel. Hendrick Heer van Voorden (Voorn.) Herman Heer van Waerden. Willem van Tylinghen. Gerart Heer van Egmont. Wauter van Egmont. Nicolas Perſin. Arnaut van Egmont. Nicolas van Egmont. Jan Heer van Harlaer. Iſebrant van Harlem. Jan van Brockhuſen. Dierick van Goede. Herman van Varick. Jan de Hungheer. Jan Botkens tot Mourmont. Jan Bot van Déiem. Steven van Keppel Jan van Dorp, Ridderen. Jacob van der Borcht. Jan van Apenbrock. Huyghen van Ackerſloot. Rogier Bockel. Huyghen van Meckeren Goedſchalck van Winſen. Frederick van Suylen. Jan van der Meren. Willem van Heckhuyſen, Cnapen.

Dit Tournooi is dus door Graaf Floris den IV Grootvader van Floris den V te Haarlem gehouden, in hetzelfde jaar, toen hij te Corbien in Picardije in een ſteekſpel gedood werd.

Digitized by Google

Tot slot geef ik hier een' brief onder mij berustende van wijlen Professor Bondam, dien ik geraadpleegd had over het geloof, dat Butkens verdiende.

Hoog Welgeboren Gestrenge Heer!

De *Annales de la Maison de Lynden* van Butkens heb ik op zijn' tijd wel ontvangen. Ik zal van dezelve 't noodige gebruik maken tot mijn Charterboek, en in dankbaarheid 't zelve restitueren ter eerster requisitie, wanneer U. H. Welgeb. Gestr. zulks komt te requireren, kunnende deze Brief intusschen strekken tot een recepisse, dat dat Exemplaar bij mij berust.

Ik zou de receptie van dien met den eersten postdag reeds geaccuseerd hebben gehad, had ik niet tevens willen trachten, bij die gelegenheid te voldoen U H. Welgeb. Gestr. verzoek, om informatie te geven wegens het geloof, 't geen men aan Butkens in dezen behoorde te geven. Ik heb daartoe met plaisier een dag of eenige in deze Paasch-vacantie besteed; alle de Documenten heb ik met naauwkeurigheid nagelezen, en ook diegene, welke tot ingredienten van 't Charterboek kunnen en zullen dienen, daaruit in mijn Register van Charters gebragt; en daardoor vinde ik mij thans in staat, op U H. Welgeb. Gestr. vrage en verzoek genoegzaam ten volle te kunnen beantwoorden.

Het is wel zoo, dat Scriverius in een' Brief aan Pontanus, en uitgegeven door Matthaeus *Analect. Tom.* 1. *p.* 366, *Ed in* 4°. *ac Ed in* 8°. *p.* 558, de trouw van Butkens zeer verdacht maakt, terwijl hij zich dus uitdrukt. *Exortus est nuper in Brabantia, an Flandria, stolidae audaciae & intolerabilis palpi Christ. Butkenius. Hic fanaticus Ducum, Principum, Nobilium, etiam Privatorum acta, rationes, stemmata, & origines in numerato habere; atque ea, quae nunquam facta scire videtur: nunc Comites, nunc Barones creat, conflictis diplomatibus, vera falsaque juxta habet.* Dit zeggen van Scriverius hebben anderen blindeling gevolgd, en vele hebben, erken ik, Butkens geïnsimuleerd van ter kwader trouw gehandeld te hebben. Ik heb dezer da-

Digitized by Google

dagen met alle oplettendheid de Documenten of Preuves, achter de Annales gevoegd, nagelezen, en ik wil gaarne erkennen geen een eenig daarin aangetroffen te hebben, 't geen bij mij ſuspect is. De eerſte en oudſte Charter erkenne ik, heeft hij kwalijk verſtaan en geïnterpreteerd van de Heerlijkheid *Lienden*, daar dezelve moet verſtaan worden van de Heerlijkheid *Leusden*, bij Amersfoort gelegen, en welke in andere oude ſtukken Liſidinia, Liſudina, Liſidunia en ook Liusdinia genoemd wordt. Hoe gemakkelijk kan een uitſchrijver van dergelijke oude ſtukken een *u* voor een *n* nemen, en dus voor *Liusdinia*, *Linsdinia* en *Lindinia* lezen en ſchrijven? Dit is wel een misſlag van hem (*) maar geen bedrog, want het zeker is, dat in de alleroudſte Registers van Donatien, aan de kerk van Utrecht gegeven, ook deze donatie gevonden wordt, en dus door Butkens niet minder dan gefingeerd is. Scriverius zelf ſchijnt ook daaraan niet getwijfeld te hebben; ten minſte, om zijn gezegden te bewijzen, beroept hij zich op dat ſtuk niet, maar ter ſtaving van 't bedrog van Butkens beroept hij zich in de eerſte plaats op een Charter van 1376, en in de tweede plaats op een Charter van 1377. Beide zijn door Butkens, doch niet in hun geheel, uitgegeven onder de Preuves pag. 37 en 38. Bo-

(*) De geleerde Buchelius, zeker door de ongunſtige reputatie van Butkens vervoerd, heeft de abuſive opneming van dit Charter in de *Preuves*, met de ſcherpſte aanmerkingen verzeld, in zijne noten op Heda. p. 42 even of de vroegere vermelding van de Heerlijkheid van Lynden, onder de Goederen van de Kerk van St. Maarten, eene ſtoffe van vleijerij kon zijn voor een geſlacht, hetwelk eerst eeuwen daarna dezelve bezat; en Foppens heeft in zijne uitgave van de werken van Miraeus zeer kwalijk gedaan, deze zoo weinig oordeelkundige Noot tegen zijnen Stadgenoot te behouden; zij was te meer ongepast, daar Butkens dit ſtuk niet als een origineel Charter had opgegeven, maar als eene kopij door eenen zekeren van Wyck naar zijn beste verſtand afgeſchreven; zoodanig affchrift is ook door mij onder de Archieven van Hemmen gevonden, mogelijk hetzelfde, dat Butkens in handen gehad heeft, doch waarvan het originele eerst verſcheidene jaren daarna door Buchelius in zijne uitgave van Beka en Heda aan het publiek is medegedeeld.

Digitized by Google

Boven beide heeft Butkens gezet *Extract uyt voorſchreven Boek Fol. XXIV.* en *Extract uit voorſchreven Boek Fol. XXVI.* Hij heeft dus niet de originele bezegelde Charters gezien, maar uit een Foek, waarin dezelve gekopieerd of geregisteerd zijn geweest, getrokken. Maar welk is dat Boek? om dit te ontwikkelen, gelieve U H. Welgeb. Geſtr. in te zien, hetgeen ſtaat boven een Charter van 1359, door hem uitgegeven onder de Preuves pag. 32. aldaar ſtaat. *Extract uyt een Boecxken, ghebonden in folio, met eenen Francynen omſlag geteyckent A. Greve* Gerits van Gelre *Privilegiers Privilegien, Greve* Otten; *Fol. XIIII.* Dit boek, of boekje, want het boven een vinger niet dik is, is hetzelve, 't geen hij boven de twee andere ſtukken noemt *het voorſchreven Boek.* Dit moet immers een bewijs uitleveren, dat Butkens of die ſtukken uit dat boek zelve moet geſchreven hebben, of dat hem dezelve door een ander bij kopie uit dat boek zijn geſuppediteerd. Dit laatſte, zoo niet volkomen zeker, komt mij ten minſte waarſchijnlijk voor; en ik denk, dat een of ander der Heeren van Lynden hem die kopien uit Gelderland zal bezorgd hebben; om reden, dat dat zelfde boek, of register, met denzelfden titel en letter A. van buiten op den band of omſlag, geſchreven, als nog in de Archieven van de Rekenkamer van Gelderland voor handen is, en in 't zelve op de door Butkens gemelde Fol. XIIII, XXIV en XXVI, die zelve drie ſtukken reeds in 't begin van 1400, zoo niet op 't einde van 1300 door eene oude hand geregistreerd ſtaan en wel zijn geheel; gelijk U. H. Welgeb. Geſtr. zelf zult bevinden, indien U. H. Welgeb. Geſtr. maar dat Register in de Archieven van de Rekenkamer gelieve in oogenſchijn te nemen. Ik zal ook op zijn tijdorder die twee ſtukken in hun geheel in 't Charterboek plaatſen, en bij die gelegenheid de trouw van Butkens tegen Scriverius vindiceren, en tevens aantoonen, dat de inhoud van die Charters volkomen met de waarheid der Historie overeenkomt. Offchoon nu wel, tot nog toe, die twee Charters van 1376 en 1377 niet in originali, met de uithangende Zegelen daar onder, in de Archieven door mij gevonden zijn, geloove ik echter, dat niemand ligt de *fides archivi* in twijfel zal trekken, ten opzigt van

Digitized by Google

van dat Register, waarin die twee ſtukken ter Rekenkamer gevonden worden; te meer, daar de Charter van 1359 insgelijk uit dat zelfde Register door Butkens geproduceerd, thans ook nog in originali op perkament geſchreven, en met een menigte Zegelen geſterkt, ter Rekenkamer berust onder de overige losſe Charters, alwaar U. H. Welgeb. Geſtr. dien originelen Charter zal kunnen vinden, en wel, zoo als dezelve op nieuw gerangſchikt en genummerd is, onder N°. 272, gelijk dezelve ook onder dat nummer door mij gebragt is op het Register der losſe Charters, ter Rekenkamer berustende.

Dit zijn nu de twee bewijzen, door Scriverius aangevoerd, ter betooging van de ontrouwe van Butkens, ten opzigte van zijne *Annales*. Meer heeft hij niet te berde gebragt; want hetgeen hij van een derde Charter, namelijk van 1145 meldt, raakt Butkens niet, maar Heda, bij wien dat ſtuk gevonden wordt. Hij houdt dien brief ook voor verdacht, en verzoekt te weten, wat Pontanus daaromtrent denkt. Dezelve was in zijne Historie met dien brief ook verlegen. Doch de echtheid van dezelve heb ik reeds in 't Charterboek ten volle betoogd. II. Afdeel. bladz. 193.

Eer ik dezen eindige, kan ik U. H. Welgeb. Geſtr. verder berigten, dat de Charter van 1307, door Butkens uitgegeven, pag. 21 en 22, niet alleen ter Rekenkamer geregiſtreerd gevonden wordt in dat gemelde Register of Copyboek, geteekend A. *Greve Gerits Privilegien*, *Fol. X.*, maar ook nog in een tweede ſoortgelijk oud Register; geintituleerd: *Dat Altſte Registre*, in 't welk U. H. Welgeb. Geſtr. dat ſtuk ook zal aantreffen op *Fol. X. verſo* en *Fol. XI.* — De Charter eindelijk van 1342, op pag. 31, door hem uitgegeven, ſtaat insgelijks ter Rekenkamer geregiſtreerd in dat gemelde *Altſte Regiſtre* op Fol. 55 *verſo* Een kopy van dezelve, eertijds door de hand van Antonius Matthaeus uitgeſchreven en gekopieerd, onder meer andere ſchriften van Matthaeus, wordt bewaard bij den Raadsheer Munniks alhier.

Dit alles bewijst, mijns bedunkens, verder de goede trouw van Butkens. Ik zou hier ten opzigte

Digitized by Google

van verſcheide andere ſtukken meerder kunnen bijvoegen, en toonen, dat nog eenige, welke hij heeft, ook door anderen zijn uitgegeven geworden. Doch ik denke, dat ik hiermede ten volle zal beantwoord hebben de aan mij door U. H. Welgeb. Geſtr. voorgeſtelde vrage.

Ik eindige derhalve onder opregte verzekeringe, dat ik met de uiterſte hoogachting altoos zal zijn.

Hoog Welgeb. Geſtrenge Heer!

Uw H. Welgeb. Geſtr. Onderdanigſte en Gehoorzaamſte Dienaar

(*Get.*)

P. BONDAM.

Utrecht den 7 April 1792.

En hiermede eindige ik deze onaangename, doch gedwongene zelfverdediging tegen den Brieffchrijver, dien ik alle heil toewenſche.

F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

's Hage den 8 Julij 1826.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

REDEVOERINGEN. Redevoering ter aanprijzingvan het begraven der Lijken buiten de Steden door ASSUERUS DOYER, Leeraar der Doopsgezinde Gemeente te Zwolle. Te Zwolle bij H. Aszoon Doyer MDCCCXXVI gr. 8vo. 35 bl.

Het onderwerp dezer Redevoering was niet alleen gepast en tijdig (nadat de Zwolſche Regering eene voegelijke begraafplaats had aangelegd buiten de ſtad) voor de Zwollenaren, maar is voor alle ſtede- en dorpbewoners, die nog voortgaan, met in de kerken te begraven, een woord op zijn pas geſproken; waarom het ons verheugt, dat de Wel Eerw. Doyer deze hartelijke aanprijzing door den druk heeft gemeen gemaakt. Bij de inlijving in Frankrijk beſchouwden wij den dwang tot buiten begraven, als een' enkelen droppel zuiver water in den drabbigen poel, waarin ons vaderland ver-

Digitized by Google

verzonk; — en niet, dan met weêrzin, zagen wij dien droppel, bij de heugelijke omwending, door gehechtheid aan het oude, verloren gaan. Aangenaam is het ons dus, dat het Gouvernement deze zaak niet uit het oog verliest, maar dubbeld aangenaam, dat 'er dadelijk voorbeelden gegeven worden, zoo als nu te Zwol: want deze, achten wij, buiten dadelijk verbod, het eenig krachtdadig middel, om zulk een heilrijk doel te bereiken. Zoo denkt 'er ook de Heer Doyer over, die deze Redevoering in vier deelen ſplitſende: 1°. herinnert de verordeningen van Mozes, de gebruiken van Grieken, Romeinen en eerſte Christenen ten dezen aanzien, 2°. onderzoekt, wat aanleiding gaf aan latere Christenen, om van Gods wet en het gebruik der ouden af te wijken, 3°. de onredelijkheid en ſchadelijkheid van het begraven in kerken en in ſteden aantoont, en 4°. over de middelen ſpreekt, waardoor dat misbruik behoort te keer gegaan te worden. Schoon wij eene enkele bewijsreden, hier ontwikkeld, niet even ongedwongen en krachtig als de overige rekenen, (zie bl. 14), bevelen wij deze over het geheel zeer doelmatig en geleidelijk geſtelde Redevoering allen onzen Landgenooten ter lezing aan, vooral den zulken, die, om welke reden dan ook, tot een tegenovergeſteld gevoelen overhellen; — en wenſchen, dat eindelijk aller oogen mogen opengaan nopens een misbruik, uit overdreven eerbied voor de martelaars ontſproten en door baatzucht en bijgeloof algemeen gemaakt, ja helaas! zoo het ſchijnt, ſchier geheiligd.

S.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(*Vervolg van bladz.* 79.)

De Prijsvragen waarvan de termijn van beantwoording verſchenen is, en die op nieuw met of zonder eenige verandering wederom worden voorgeſteld, zijn de volgende:

Eene premie van *tien* tot *vijfentwintig Dukaten* aan den genen, die eenig nieuw ſoort van *Ooft-* of *Veldvrucht* (die al-

Digitized by Google

algemeen en beſtendig kan worden voortgekweekt, voor dit land en onze luchtſtreek geſchikt) van buitenlands zal hebben overgebragt, zoodat dezelve verkrijgbaar zijn.

De *Sparrebosſchen* van het ſchadelijk *Inſect*, de *Dermestes Piniperda* te bevrijden, de *gouden Medaille.*

Daar men hier te lande veelal gebruik maakt van de *Dorschrol*, zoo vraagt men: *hoe groot, hoe zwaar moeten de Dorschrollen zijn*, en met welke ſnelheid moeten zij worden omgevoerd, zullen zij in ons Vaderland, voor de onderſcheidene ſoorten van Granen, in hetzelve bekend, bij voorbeeld, door invoeging van gewigt, van het meest berekenbaar nut zijn, de *tweede gouden Medaille.*

Die koopbaren *Com-copal*, in de West Indiſche Koloniën van dit Rijk gevallen, herwaarts overbrengt, en verdebiteert, *zestig cents* voor ieder Nederlandsch pond, tot 250 Nederlandſche ponden toe, die overgebragt en verdebiteerd zullen zijn.

Viſchlijm vervaardigen, even zoo goed als de beste Buitenlandſche, en in allen deele voldoende tot clarificering van wijnen, bieren, azijnen enz. de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten.*

Aardewerk te vervaardigen, dat even goed is voor Scheikundige bewerkingen, even min door ſcherpe zuren wordt aangedaan, en even goed de afwisſeling van temperatuur kan verdragen, als dat geen, dat Buitenlands bereid wordt, de *gouden Medaille.*

Karton Papier vervaardigen tot het perſen van Fabrijkgoederen, de *tweede gouden Medaille* en *tien Dukaten.*

Aan hem die onderſcheidene Proeven (ten minſte ten getale van *zes*) inzendt, van *Kunſtig drijfwerk in zilver*, tot het *Historiele vak* behoorende de *tweede gouden Medaille* en *tien Dukaten* of de *zilveren Medaille* en *vijfentwintig Dukaten.*

De Maatſchappij vraagt: *welke ſoort en zamenſtelling van Brandſpuiten*, bewijzen, volgens de ondervinding, het meeste nut bij brand, zoo, door eenen ſpoedigen en overvloedigen toevoer van water, als eene gemakkelijke behandeling voor de werklieden? —

Welke proportie en zamenvoeging der onderlinge deelen zijn de verkieslijkſte en beste bevonden? — En welke verbeteringen zouden aan die zamenſtelling nog te brengen zijn, om zoo mogelijk het water nog verder, in grooter hoeveelheid, en met meer gemak voor de werklieden te kunnen aanvoeren, zonder een grooter aantal van werklieden, dan gewoonlijk noodig te hebben? Die zulks op eene voldoende wijze beantwoordt, en 'er de noodige teekeningen met

Digitized by Google

met bewijzen bijvoegt van genomene proeven met eene Brandſpuit van gewone grootte, en niet met een klein model, de *tweede gouden Medaille* en *vijfentwintig Dukaten.*

Aan den genen, die zal aantoonen in ſtaat te zijn binnen dit Rijk, *ijzeren potten* met een *email* te bekleeden, even voldoende en duurzaam als de beste Buitenlandſche en niet kostbaarder, de *tweede gouden Medaille.*

Wat zijn de redenen van de verminderde deugd onzer *Metſelſpecie?* en welke middelen zijn 'er, waardoor een ieder gemakkelijk in ſtaat is, om de gebreken derzelve te kunnen onderzoeken? Die dit volkomen beantwoordt, de *tweede gouden Medaille* of *vijfentwintig Dukaten.*

Een voldoend *Elastiek werktuig* vervaardigen, geſchikt om naauwe ſchoorſteenen van alle roet volkomen te zuiveren, *de zilveren Medaille* en *tien Dukaten.*

Verſcheidene premien ter ſomma van *vijftig Dukaten* worden uitgeloofd aan die Scheeps-officieren, Stuurlieden, en alle andere perſonen in dit Rijk, welke de beste waarnemingen van nuttige zaken, nuttig ontdekkingen of de naauwkeurigſte proefnemingen met nuttig uitgedachte middelen, de verbetering der Zeevaart en Visſcherijen betreffende, zullen hebben gedaan en medegedeeld.

Aan elk jongeling, die zich op de *Graveerkunst*, als zijn eenigst en voornaamst bedrijf en kostwinning zal hebben toegelegd, en van zijne bekwaamheid, ten minſte *twaalf* onderſcheidene proeven zal hebben ingeleverd, eene aanmoediging van *honderd vijf en twintig Dukaten*, in *vijf* jaren te betalen, mits dat ieder jaar nieuwe bewijzen van vorderingen getoond worden. Dengenen, die naar deze premie dingen, zij kennelijk, dat hier niet zoo zeer op het *etſen* als wel op de bewerking van het *graveerijzer* gedoeld wordt.

Aan hem, die eene *geëtſte prent* van eigen vinding, waarin, behalve eene kunstmatige behandeling van de *etsnaald*, eene goede *ordonnantie* en *teekening* is in acht genomen, zal inleveren, *twintig Dukaten*, en aan de twee naastbijkomende ieder tien Dukaten.

Teekeningen naar voorwerpen uit de Natuurlijke Historie, uit eene der klasſen van zogende Dieren, Vogelen of Planten (volgens het leerſtelſel van Linnaeus) inleveren; aan elken inzender van goed gekeurde teekeningen, eene premie van de *zilveren Medaile* en *zes Dukaten*, terwijl de zenders tevens worden verzocht, bij de inzending, den prijs te willen opgeven, waarvoor zij die teekeningen aan anderen zouden willen leveren.

(*Het Vervolg hierna*).

NA-

Digitized by Google

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Over het verbranden van zamengeperst Gaz van den Heer J. DAVIES.

Toen ik, twaalf maanden geleden, zegt de Heer Davies, eenige proeven op het verbranden van zamengeperst gaz deed, nam ik toevallig een verſchijnſel waar, dat, naar ik meen, iets bijzonders bevat.

Als de mond van de brandpijp te groot is, dan kan men de vlam niet onderhouden, daar zij door den ſnellen ſtroom van het gaz wordt uitgeblazen; maar is dezelve te klein, dan bevindt zich de vlam in den voordeeligſten toeſtand. Vergroot men nu de opening, doch niet dermate, dat de vlam uitgaat, dan wordt zij blaauw, ruiſchend en golvend, waardoor zij weinig licht geeft. De Heer D. bevond nu, tot zijne groote verwondering, dat, als het vat werd omgekeerd, zoodra de vlam in dien ſtaat was, dezelve oogenblikkelijk veranderde, daar zij ſtil, zonder geruisch en met veel helderheid brandde. De proef werd dikwijls en met onderſcheidene vaten herhaald, maar telkens volkomen met denzelfden uitſlag.

De oorzaak van dit verſchijnſel is, volgens den Heer D., daarin gelegen, dat het gaz, hetwelk door verhitting verdund en ligter dan de dampkringslucht geworden, bij den regten ſtand van het vat zich gelijkmatig met de rigting der vlam verheft en met grooter ſnelheid opklimt, dan in het laatſte geval, waarin het gaz krachtens de hydroſtatiſche werking der lucht tegen de vlam in ſtroomt. Van daar ontſnapt het gaz gedeeltelijk onverbrand uit het vat, dat regt op ſtaat, maar ſtroomt op de vlam terug en voltooit de vroeger onvolkomene ververbranding, als de brandpijp naar onderen gekeerd is.

Of deze daadzaak voor eene practiſche toepaſſing vatbaar zij, laat de Hr. D. nog onbeſlist; intusſchen bevond hij, dat bij deze wijze van branden 'er aanmerkelijk veel gaz verbruikt werd, zonder dat daarbij, ten minſte onder de gewone drukking, de verlichtende kracht aanzienlijk vermeerderde.

GE-

Digitized by Google

GESCHIEDKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

PLEGTIGHEDEN BIJ DE KROONING DER RUSSISCHE CZAARS.

(Getrokken uit de *Drebniaeca Rosſiiskaia Bibliotheka* van Novikow).

De Czaars, hoewel volſtrekte alleenheerſchers, ſchenen hunne magt alleen van den vrijen wil hunner onderdanen te ontleenen. Zij werden niet vooronderſteld zelf hunne kroon te vragen, noch den dag te bepalen, waarop zij hun hoofd daarmede wilden verſieren. Het waren de Geestelijkheid, de Officieren van het Paleis, de Edelen en de jonge Booiaards en zelfs de Kooplieden, die hen kwamen verzoeken, om hunne magt door de plegtigheid der krooning te heiligen. Men gevoelt wel, dat dit verzoek aan den Vorst op zijn uitdrukkelijken last geſchiedde, en dat die hetzelve deden, voor geene weigering behoefden te duchten; — hoe het zij, in den ſchoot der ſlavernij behield men nog de beeldtenis der vrijheid.

De nacht, die de krooning voorafging, was aan gebeden in alle de kerken toegewijd. De plegtigheid geſchiedde in de Kathedraalkerk van Moscau. Men rigtte in denzelven een' troon op, welken men langs twaalf trappen beklom: dezelve was met in goud geborduurd fluweel bekleed en ſchitterde van den luister der edele geſteenten. De weg, die naar den troon leidde, was met rood ſcharlaken bedekt. De zetel van den Patriarch, aan de linkerzijde des troons geplaatst, was minder rijk, maar ook met in goud geborduurd fluweel verſierd.

Voor dat de Czaar zich naar de kerk begaf, bragt men 'er, van het Paleis in groote plegtſtatigheid alle de Keizerlijke verſierſelen, en een gouden kruis, waarin een ſtuk van het ware kruis gezet was.

De Czaar deed eerst zijn gebed in de kapel van het Paleis; hij begaf zich vervolgens naar de kerk, vergezeld van den ganſchen Adel, in gouden ſtoffen gedost, het hoofd met mutſen van zwart vosſenvel bedekt, en om den hals banden van parelen en diamanten en geëmailleerde ketens langs de borst nederhangende. De Strelitzen waren haagswijze langs den weg geſchaard. Aan de deur van het heiligdom gekomen, boog zich de Vorst driemalen, en zich vervolgens naar den Patriarch keerende, groette hij denzelven en ontving deszelfs zegen. Dan trad de Hoogepriester van zijne plaats en zegende hem met het ware kruis, met gewijd water en de hand. De Vorst en Patriarch ga-

Digitized by Google

gaven elkander een kus en ſtegen te zamen naar hunne zeltes.

De Czaar, na zich nedergezet te hebben, hield eene rede tot den Patriarch, die dezelve beantwoordde. Deze met ſpreken ophoudende, deed den Keizerlijken mantel brengen; de Vorst werd met denzelven door twee der voornaamſte Heeren van het Hof omhangen, waarna de Hoogepriester hem nog drie malen met het ware kruis zegende, het op deszelfs hals legde, hem vervolgens de handen oplegde en tevens een vrij lang gebed uitſprak

De Archimandrieten bragten, tot aan den zetel van den Patriarch, de Keizerlijke diadeem, kroon, ſchepter en wereldkloot. Ieder dezer teekenen der oppermagt, werd door een' Aartsbisſchop ontvangen, die hetzelve den Patriarch ter hand ſtelde. Deze wond den diadeem of hoofdband om het voorhoofd van den Czaar, zette hem de kroon op het hoofd, plaatſte den ſchepter in zijne regter en den wereldkloot in zijne linkerhand. De Vorst met alle deze ſieraden bekleed, ontving de nederige groete der geestelijkheid en beantwoordde deze met eene ligte hoofdbuiging. De Patriarch nam hem vervolgens bij de hand, deed hem op zijn' troon zitten, en na eene redevoering over de pligten der Souvereiniteit te hebben uitgeſproken, deed hij de liturgie aanvangen.

Na de toewijding, zalfde de Patriarch den Vorst met de heilige olie aan het voorhoofd, aan de beide ooren, op de lippen, de vingers, hals, ſchouders en armen, bij iedere zalving zeggende: „Dit is het zegel en de gave van den H. Geest." Hij zelf wischte de heilige zalf met werk op het altaar gebrand af; en gedurende zeven dagen mogt de Vorst de deelen niet waſſchen, die met heilige olie gezalfd waren. De Hoogepriester diende hem vervolgens de Communie, volgens de Griekſche eerdienst, toe en deed hem het gewijd brood aanbieden.

Na de mis begaf de Czaar, altijd met de Keizerlijke ſieraden bekleed, zich naar twee verſchillende kerken. Bij de intrede van den Vorst wierp hem de Protopoda of Aartspriester, ſtofgoud over het hoofd; deze zelfde plegtigheid werd, toen hij dezelve verliet, door een der Rijksgrooten herhaald. Dit goudſtof was het zinnebeeld van overvloed en rijkdom.

Op den dag der zalving gaf de Czaar een' grooten maaltijd aan den Patriarch, de hoofden der Geestelijkheid en aan de voornaamſte Hovelingen.

Dit No. met bijgevoegde Plaat kost 30 *Cents.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 36. *Vrijdag den 18den Augustus.*

BUITENGEWOON 2½ C NOORD-HOLL

BERIGTEN.

HOORN *den 14den Julij.* Nadat met den tweeden cursus het eerste schooljaar bij de Geneeskundige Scholen alhier was afgeloopen, had heden morgen ten 9 ure in de groote zaal des lokaals het tweede examen plaats; bij hetwelk tegenwoordig waren de WW. EE. GG. Heeren Burgemeester en Secretaris der stad, en Gedeputeerden uit de Directie van het Bedelaars-gesticht. Gedurende de drie uren, die het onderzoek voortduurde, gaven de leerlingen, ten genoegen der aanwezenden, blijken van uitmuntende vorderingen in de onderscheiden vakken der Geneeskundige wetenschappen, waarin zij waren onderwezen.

Ten één ure des namiddags werden, in tegenwoordigheid van het daartoe uitgenoodigd publiek, aan de meest verdienstelijken, onder de reeds talrijke leerlingen, boekgeschenken en eervolle getuigenissen uitgereikt.

De dirigerende Lector, de Wel Ed. zeer geleerde Heer J. G. REPELIUS, opende deze plegtigheid met eene Redevoering, ten betooge, *dat het vooral de*

Digitized by Google

wetenſchappen zijn, in deze ſchool beoefend, die het den mensch kunnen leeren, hoe zich de wijsheid Gods in alle zijne werken openbaart.

De uitdeeling der prijzen werd met gepaste aanſpraken afgewisſeld, en eindelijk de post van dirigerend Lector voor het volgend ſchooljaar overgedragen aan den Wel Ed. zeer gel. Heer A. P. Kuys.

Zoo was reeds deze eerſte openbare plegtigheid hun, die dezelve bijwoonden, een blijk van het doeltreffende dezer inrigting, door onzen vaderlijken Koning daargeſteld, en deed hen den landman geluk wenſchen, met een' maatregel, die in de gevolgen voor hem en de zijnen zoo weldadig werken moet; ondanks de kleingeestige vitterijen, door zulken, die zoo gaarne grondige kundigheden weder, even als in de middeleeuwen, tot een monopolie geſteld zagen, daartegen in het midden gebragt.

Rotterdam *den 7den Augustus.* Heden overleed alhier de Heer Gerrit Groenewegen, die bijzonder als *Scheepsteekenaar* zich eenen welverdienden roem heeft verworven, blijkens de veelvuldige Teekeningen met ſapverwen en Oost Indiſchen inkt, welke in onderſcheidene kunstverzamelingen voorhanden zijn, en Schepen van allerlei ſoorten en in allerlei rigtingen in ſtille en woelende waters juist voorſtellen. Hij was tot ſcheepstimmeren opgeleid, maar moest wegens een ongeluk, dat hem het regterbeen kostte, daarvan afzien, en legde zich nu, onder geleide van Nicolaas Muis, op de Schilderkunst toe; weinige ſchilderijen zijn 'er echter van hem voorhanden, daar hij meer de teekenpen en de etsnaald hanteerde. Als voortbrengſels der laatſte zijn bekend zeven afzonderlijke werkjes, beſtaande meestal uit Schepen van onderſcheidene ſoort, alsmede nog enkele losſe prenten, gezigten met Schepen geſtoffeerd verbeeldende. Hij was ook in deze koopſtad geboren en bereikte den ouderdom van omtrent 67 jaren. (*)

BE-

(*) Zie over dezen Kunſtenaar v. Eynden en v. d. Willigen, Geſch. der Vaderl. Schilderk. 3e. Dl. bl. 64—67.

Digitized by Google

BEKNOPT VERSLAG

WEGENS DE

KOLONIEN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

EN DERZELVER INRIGTINGEN,

door

A. VAN DER WILLIGEN.

(*Vervolg van blads.* III.)

Omſtreeks 3 ure vertrokken wij, rijdende langs eenen niet onaangenamen weg tot Meppel, alwaar wij nachtverblijf hielden. Den anderen morgen ten 6 ure vervolgden wij onzen weg langs de Smildervaart door het aanzienlijk dorp Smilde en vervolgens langs de Norchervaart enz. tot de Kolonie Veenhuizen; van verre ontdekten wij reeds hare groote nieuw gebouwde geſtichten en het was ruim 1 ure namidd., toen wij voor de poort van het eerſte derzelve, bewoond door weezen en verlatene kinderen, ruim 1200 in getal, naar ons werd opgegeven, ſtil hielden.

Binnengetreden zijnde bood zich een knaap van 17 of 18 jaren aan, om ons de noodige aanwijzing te doen; hij was uit het Amſterd. Aalmoezeniershuis afkomſtig, doch reeds ſedert eenen geruimen tijd hier en werkte thans in de ſmederij van dit geſticht; hij zag 'er gezond uit, ſcheen wel te vreden en was zeer beſcheiden. Zekerlijk zal men de ruime plaats beplanten ter beſchaduwing en verfraaijing; hier en daar ſtonden reeds eenige bloemen. De kinderen, die 'er doorgaans gezond uitzagen en goed gekleed waren, vonden wij bij menigte lustig ſpelen op die plaats, of in de ruime en luchtige zalen rondom dezelve: want het was zondag en de namiddag-godsdienstoefening was nog niet begonnen, maar moest weldra eenen aanvang nemen; wij zagen den optogt der aankomende knapen en in haar zondagspak net getooide meisjes naar de kerk en volgden derwaarts, nadat wij hier alles bezigtigd hadden.

Langs eenen zeer goeden weg, op een plein, naar gisſing een kwartier uurs van het vermelde geſticht, vonden wij twee welingerigte nieuw gebouwde en

Digitized by Google

ſlechts kort geleden geheel voltooide kerken. Met die der R. Katholijken, van een' toren voorzien, was de woning des Pastoors verbonden; die des Predikants ſtond op eenen kleinen afſtand van de Protestantſche kerk: een achtkant koepelvormig gebouw met een torentje in het midden, inwendig zeer net, zijnde wel verlicht en geheel wit bepleisterd; rondom was zij van eene galerij voorzien; de banken, de predikſtoel en het verder houtwerk waren mahonijhoutkleur geverwd. De kinderen zaten op de galerij, de overige Kolonisten en Beambten beneden. Zij vormden te zamen eene aanzienlijke gemeente; de beste orde en betamelijkheid hadden 'er plaats en hetgeen wij 'er hoorden, was zeer gepast en beviel ons bijzonder. Naar wij vernamen, nam de Predikant, voorheen te Vledder geſtaan hebbende, dezen post met veel ijver, ja met geestdrift waar en was daarvoor uitnemend geſchikt. Ook ſcheen hij door zijne gemeente naar waarde geacht te worden. Het was heden, zeide men, eerst de vierde zondag, dat de dienst in deze kerk werd verrigt. Bij de R. Katholijken had dezelve geen plaats op dit uur, maar was des morgens gevierd geworden. Ook aangaande den Pastoor waren de berigten allezins loffelijk.

Ons rijtuig aan de kerk beſteld hebbende, reden wij naar het tweede geſticht, dat ons voorkwam weder ½ uur verder gelegen te zijn; het was op dezelfde wijze, als het eerſte, gebouwd en ingerigt; de bevolking beſtond uit 600 — 700 bedelaars van de Ommerſchans, van waar men 'er binnen kort nog meer was verwachtende, naar men ons verhaalde.

Daar het nu omſtreeks 4 ure was, reden wij, om het middagmaal te houden, naar de herberg, digt bij het derde geſticht ſtaande, dat wij vervolgens gingen bezigtigen. Het was pas voltooid en nog niet geheel bevolkt. De vorm, inrigting en huishouding waren dezelfde als in het eerſte geſticht. Dit derde moest mede dienen voor weezen en verlatene kinderen. Wij vonden 'er eenige kleinen rondom in een zaal gezeten en bezig met een boterham te eten; andere waren met onderſcheidene ſpelletjes bezig. In de ziekezaal, die hier, gelijk in de twee andere geſtichten zeer rein, luchtig en wel ingerigt was, zagen wij een kindje, dat erg ziek ſcheen, door twee vrouwen met veel zorg behandelen; het getal zieken was algemeen gering

Digitized by Google

ring. (*) Zij, die in deze geſtichten het ouderlijk opzigt over de kinderen hebben, worden door dezelve, gelijk in de Godshuizen vader en moeder genaamd. De zalen, keukens, bakkerijen en verdere vertrekken vonden wij zoo zindelijk, als men die zou kunnen verlangen. Aan het einde van elke zaal hangt, ter verlichting bij avond, eene ſterk lichtende lamp en 's winters ſtaan 'er kagchels. De jongens en meisjes zijn van elkander afgezonderd; allen ſlapen ook hier afzonderlijk in hangmatten (†); tusſchen de onderſcheidene zalen zijn de vertrekken der opzieners of opzienſters. 's Morgens krijgen de kinderen brood en drinken daarbij melk en water; alle middagen hebben zij, die het dagelijks gebruiken mogen, vleesch of ſpek en 's avonds ſchaft men pap. Het brood vonden wij zeer ſmakelijk en goed (§). De jonge kinderen gingen dagelijks, de zondagen uitgezonderd, ter ſchole; de aankomende knapen en meisjes werden opgeleid tot den landbouw en veldarbeid, voor zoo verre men hen tot het huiswerk of de ambachten en bedrijven, tot deze geſtichten behoorende, niet behoefde. In het algemeen ſchenen de kinderen wel te vreden; ook het welvaart aanduidend en opgeruimd gelaat van velen toonde zulks; eenige, die wij ſpraken en welke minder te vreden waren, wisten deswegens geene voldoende redenen te geven; over de behandeling hadden zij niet te klagen, maar zij konden hier niet goed aarden, of wilden liever een am-

(*) Naar wij vernamen leed een aantal kinderen uit ſommige Godshuizen, hier komende aan huidziekten en andere kwalen; doch de meeste waren reeds herſteld en hunne onderdrukte wasdom ontwikkelde zich meer in de vrije lucht dezer gezonde ſtreken.

(†) De hangmatten zijn, behalve andere goede redenen, verkieslijk boven de krebben, omdat de eerstgen. bij dag tot den zolder opgehaald zijnde, de ruimte en ook de reinheid der zalen daardoor zeer bevorderd wordt.

(§) Zij hebben het dus ook in dit opzigt beter, dan in verſcheidene Godshuizen, van welke 'er ons bekend zijn, waar men nimmer brood, dat zoo noodzakelijk voedſel, ſchaft.

Digitized by Google

ambacht leeren in plaats van het landwerk (*) hoezeer dat, immers, phyſiek en moreel beſchouwd, wel het verkieslijkst van alle bedrijven mag geacht worden. In Holland hoorde ik ten dezen opzigte ook wel eens vragen: wat zal men met al die landbouwers doen? — Dat deze vragers de onoverzienbare woeste en verwaarloosde gronden hier en in andere onzer Vaderlandſche provinciën komen beſchouwen, en zij zullen die vraag beantwoord vinden; deze gronden toch bevatten nog duizende morgen, welke handen ter ontginning behoeven. Behalve dit, kunnen vele der lieden, in deze kolonien tot den veldarbeid opgeleid, ook in het vervolg niet dienen om turf te ſteken (†) en gras te maaijen, waartoe men, ſedert zoovele jaren, vreemdelingen gebruikt, welke het brood verdienen, dat den inboorling behoort, en met het overgegaârde gereede geld jaarlijks naar hun land terugkeeren? Van vele kinderen in de zoo kostbare Godshuizen der ſteden (§) tot ambachten opgeleid, kan men immers ook niet zeggen, dat zij daardoor een genoegzaam beſtaan vinden in volgenden leeftijd; hoevelen vervallen niet weder tot de armekasſen? en wat wordt 'er van een aantal meisjes uit die huizen, hoezeer dan ook de opvoeding niet verwaarloosd moge worden?

De drie geſtichten van Veenhuizen zijn op dezelfde wijze gebouwd: namelijk in het vierkant rondom eene ruime plaats, en eene verdieping hoog; ieder der vier flanken van elk gebouw beſlaat, volgens opgaaf ruim 462 Rhijnl. voeten in de breedte; aan den binnenkant heeft men de ruime zalen, vertrekken voor de opzieners en andere tot de huishoudelijke inrigting behoorende. Voorts de woningen der voornaa-

(*) Verſcheidene kinderen waren hier ingekomen met tegenzin, waartoe zij, die bij de oude inrigtingen belang hadden, niet zelden aanleiding gaven. Intusſchen ademen zij hier eene veel gezondere lucht in dan in ſommige ſteden, waar zij in een ſchraal bemiddeld Godshuis als opeengepakt verkwijnden.

(†) Vele der kolonisten toch vinden goede gelegenheid om dit te leeren, daar het tot hun bedrijf behoort.

(§) Het onderhoud derzelve kost toch aan verſcheidene ſteden onmatige ſommen, en nog kan men de bewoners daarvan niet dan op eene zeer bekrompene wijze onderhouden: zoo dat de gevangene misdadigers het dikwerf veel beter hebben.

Digitized by Google

name beſtuurders, en verder tegen de buitenzijde der onderſcheidene flanken, woningen voor kolonisten, bij en met welke de bewoners der geſtichten, die men tot geen ander werk behoeft, den veldarbeid waarnemen. 's Winters houdt men zich meer met den fabrijk-arbeid, dien deze huishouding behoeft, bezig. Ieder dier flanken bevat, naar ons opgegeven werd, vier en dertig zulke woningen, doch deze hebben geen gemeenſchap met het inwendige. Aan ruimte en lucht, zoo noodzakelijk voor de gezondheid, ontbreekt het alzoo ook in deze geſtichten van Weldadigheid niet.

De aanmerkelijke ſtreek gronds, hier nog maar ſedert weinig tijds ontgonnen, kwam mij voor althans niet minder, maar nog meer met leem of klei doormengd te zijn, dan aan de Ommerſchans; en het regenwater, van de breede en regte nieuw aangelegde wegen afgeloopen in de ſlooten of grachten, toonde duidelijk de kleiachtigheid van den bodem. (*) Over het algemeen ſtonden de onderſcheidene veldgewaſſen dan ook hier goed; zij hadden hier en daar door de hitte en droogte wel geleden, doch waren onlangs door regen verkwikt geworden; ſommige akkers met bloeijende boekweit ſtonden gewenscht, en leverden een aangenaam gezigt op. Beplanting en het aanleggen van boomkweekerijen, acht ik hier ook allernoodzakelijkst; de enkelde, wijd uit een geplante, hooge populieren langs de wegen, hadden veelal hetzelfde lot ondergaan als aan de Ommerſchans. Bij het derde geſticht aan een gehucht, naar ik meen, van het dorp Norch grenzende, ſtond eenig geboomte en hakhout van vroeger tijd.

De hier bijſtaande herberg niet tot nachtverblijf geſchikt zijnde, vertrokken wij tegen $6\frac{1}{2}$ uur naar het omſtreeks 2 ure verder gelegen Vriesch dorp Oosterwolde. Onze reisgenooten waren toen een paar aardige knaapjes van 15 tot 16 jaren, behoorende tot het Inſtituut van den Heer Muller, waarvan wij in het vervolg zullen ſpreken; zij hadden verlof om heden hunnen makkers te Veenhuizen een bezoek te geven

(*) De kleibeddingen in deze ſtreken voorkomende zijn mede geſchikt tot ſteenbakkerijen, te meer, dewijl men tevens de brandſtof in overvloed bij de hand heeft. Men had 'er op die wijze dan ook gebruik van gemaakt ten behoeve der kolonien.

Digitized by Google

ven, en keerden thans naar het gemelde Inſtituut terug; doch, daar het reeds donker werd, terwijl het ſterk en aanhoudend regende, toen wij te Oosterwolde kwamen, en zij nog 1½ uur verder moesten gaan, verzochten wij den waard van onze herberg om hen tot den volgenden morgen te herbergen; en dit verzoek werd gereedelijk toegeſtaan, toen men vernam, dat zij behoorden tot het Inſtituut van den Heer Muller, van wien men met achting ſprak. Deze twee jongens waren uit het Amſterdamſche Aalmoezeniershuis gekomen, maar verkozen hun tegenwoordig verblijf zeer ver boven het eerſte. Zij toonden veel lust te hebben in den landbouw, en ſpraken met hartelijke genegenheid over den Heer Muller, wiens Inſtituut te Westwateren wij den volgenden morgen bezochten. Op de vriendelijkſte wijze werden wij daar ontvangen; de Inſtituteur, een man, naar het ons toeſcheen, van tusſchen de 25 en 30 jaren, kloek van geſtalte en van een zeer gunſtig voorkomen, geleidde ons in zijn woonvertrek; wij vonden 'er zijne jonge vrouw met een lief kindje op den arm. Met bijzonder genoegen onderhielden wij ons daar gedurende een half uur met hem, en vernamen, dat hij, een Groninger van geboorte, eenigen tijd was geweest op het beroemde Inſtituut van Fellenberg te Hofwijl in Zwitſerland. (*) Vervolgens gingen wij met den Heer Muller de hier nieuw gevestigde ſtichting, aan welker hoofd hij ſtond, bezigtigen. Zestig jongens, kweekelingen uit de geſtichten van Veenhuizen, werden hier thans *Theoretisch* en *Practisch* in den landbouw onderwezen (†); daartoe diende eene zeer goed ingerigte ſchool en ettelijke morgen nieuw ontgonnen heigrond, die 'er echter niet zoo goed was als te Veenhuizen en aan de Ommerſchans. Opzettelijk ſcheen men hier zulk eenen grond tot het doen van landbouwkundige proeven gekozen te hebben, en men ſlaagde daarin wel: blijkens de omliggende akkers, de aardappelen en andere moeskruiden. Men had 'er een twintigtal koeijen, waarvan wij de ſmakelijke boter proefden, eenig jong vee, eene talrij-

(*) Men poogt 'er den landbouw inzonderheid tot de meest mogelijke volkomenheid te brengen.

(†) Zij kunnen naderhand dienen tot ervaren voorgangers en opzigters van anderen.

Digitized by Google

rijke kudde ſchapen, benevens verſcheidene varkens en in de ſchaapskooi toonde men ons eenen goeden voorraad mest. (*) Met de beplanting was men ook pas begonnen en zekerlijk zal het daaraan hier in 't vervolg niet ontbreken. De tuin, waarin ieder knaap eenige roeden heeft, om naar zijn goedvinden te betelen, door hagen omgeven en daarmede doorſneden zijnde, zullen vele proeven 'er beter kunnen gelukken, terwijl men 'er nu reeds in vele opzigten vrij wel ſlaagde. Gelijk de Veenhuizers, zijn de jonge lieden hier mede in ruime en luchtige zalen gehuisvest, en ſlapen alle afzonderlijk in hangmatten; verſcheidene vonden wij op den akker of met het vee bezig, anderen toonde ons teekeningen van planten, welke zij gemaakt hadden en onze jeugdige reisgenooten van den vorigen dag kwamen ons hier in hun werkgewaad begroeten. Na deze belangrijke inrigting met het meeste welgevallen bezigtigd te hebben (†) namen wij, onder hartelijke dankbetuiging, afſcheid van de hupſche en vriendelijke lieden, welke zekerlijk op eene waardige wijze ten vader en moeder van de hier geplaatſte knapen verſtrekken, en vervolgden onzen weg naar Frederiksoord; het zal toen omſtreeks 11 ure voormiddags geweest zijn.

(Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

HAN-

(*) Ter bemesting worden ook hier en daar de veenkluiten op hoopen gebragt, gedroogd zijnde verbrand en de asch over den grond verſpreid.

(†) Ik hoorde in Holland onder bedenkingen tegen de uitbreiding van den landbouw ook deze: men vreesde, dat de granen te goedkoop zouden worden; intusſchen is het 'er nog ver af, blijkens de minvoedende aardappelen, welke vele genoodzaakt zijn, in plaats van het heilzaam brood, te gebruiken. Ik ken een' tachtigjarigen grijsaard, die betuigt de granen nog ruim zoo laag als thans te hebben gekend, en men klaagde niet: de graanprijzen zijn dus niet te laag, maar de belastingen en landhuren veelal te hoog; en tot vermnidering daarvan kan immers de vermeerdering der vruchtbare gronden verſtrekken. Overvloed moge bij ſommigen winstderving veroorzaken; voor het algemeen belang is die hoogst wenſchelijk; en kan men zich dan zonder grove ondankbaarheid over dien zegen des Hemels, door een verſtandig vaderlijk ſtaatsbeſtuur bevorderd, beklagen? Maakt ook de aanmerkelijke toeneming der bevolking in ons vaderland de uitbreiding van den landbouw, door het ontginnen van woeste gronden, niet noodzakelijk?

Digitized by Google

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

PROGRAMMA.

VAN DE NEDERLANDSCHE HUISHOUDELIJKE MAATSCHAPPIJ TE HAARLEM.

(Vervolg en Slot van Bladz. 125.)

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met het einde van September eerstkomende, zal zijn afgeloopen, alsmede van die, welke nog voortduren, en waarop voor ultimo September aanstaande, Antwoorden kunnen worden ingezonden, zijn de volgende:

Planten, Gewassen of Boomen, tot nog toe in dit Rijk tot nuttig gebruik niet aangekweekt, opgeven, en het nuttig en voordeelig gebruik, dat daarvan gemaakt kan worden, met voldoende proeven bewijzen, en van gecultiveerde, eene betere behandeling en voordeeliger gebruik, als tot nog toe bekend is, opgeven en met proeven bevestigen, eene premie van *tien Dukaten*, voor elk derzelve, No. 193, bladz. 226.

Aan de *zes* eerste Bijënhouders wordt aangeboden eene premie van *f* 3: - voor elken deelbaren of opzetkorf, waarin de Bijen, zonder dezelve omtebrengen, zullen gehouden worden, mits niet minder dan *tien* korven zijn aangelegd; No. 264, bladz. 329.

Daar de Noord-Hollandsche of zoogenaamde Edammer Kaas vatbaar is voor een gebrek, hetgeen men *knijpen* noemt, waardoor zij voor de verzending, en mitsdien voor den Handel onbruikbaar wordt, zoo vraagt men: wat is de oorzaak van dat gebrek? En hoe kan men hetzelve verhoeden? Die zulks ten genoegen der Maatschappij beantwoordt, de *tweede gouden Medaille*; No. 265, bladz. 330.

Een ligt uitvoerlijk, voldoend en onkostbaar middel opgeven, om de Korenlanden, voorál die, welke met Winter-Tarwe en Winter-Garst bezaaid zijn, van het onkruid *Duist* of *Duistgras* (*Alopecurus agrestis.* LINN.; *Veldig Vossenstaartgras*, bij HOUTTUIN) te bevrijden, de *tweede gouden Medaille*; No. 266, bladz. 331.

Ter aanmoediging van de *cultuur van Gierst*; looft de Maatschappij uit, hare *zilveren Medaille* en *twaalf Dukaten*, *dezelfde Medaille en zes Dukaten*, *en de zilveren Medaille* respectivelijk, aan de drie eerste personen, die met voldoende Getuigschriften kunnen staven, gedurende drie jaren, eene bepaalde hoeveelheid lands, met *Gierst* te hebben beteeld; No. 267, bladz. 332.

Het

Digitized by Google

Het opgeven eener volledige beschrijving van vele ziekten onder het *Rundvee*, *Schapen* en *Varkens*, in 1816 en 1817, geheerscht hebbende, nevens eene nasporing van derzelver oorzaken, bijzonder met opgaaf der in het werk gestelde geneeswijze, met derzelver uitslag; de *tweede gouden Medaille*; No. 268, bladz. 333.

Geschikte *Werktuigen* uitvinden voor de *verschillende gronden*, om den juisten aard en elkander opvolgende beddingen, zoowel der reeds bebouwde, als nog niet geheel ontgonnen gronden aantewijzen en te ontdekken; de *zilveren Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 269, bladz. 333.

Voor het beste Verslag van proeven, gedaan met eenig *Instrument*, tot hiertoe bij ons in den Landbouw niet gebruikt wordende, mits, daardoor eenig meerder voordeel in den Landbouw verkregen wordt, dan men nu heeft, door de manier, tegenwoordig in gebruik, eene premie naar mate de nuttigheid der zaak; No. 270, bladz. 334.

Daar de *Paardenfokkerij* alhier zeer slecht is, in vergelijking van andere landstreken, en vele der jonge Paarden, eer zij tot allen arbeid gebruikt kunnen worden, reeds laboreren aan *gallen*, *bosfen*, *spatten* enz., die de Paarden ontsieren; zoo wordt gevraagd: Wat zijn de redenen, dat men gemelde Fokkerijen, hier niet, met dien gewenschten uitslag bekroond ziet, als wel in andere landen? En kunnen de bestaande redenen geheel of ten deele worden weggenomen? Zoo ja! welke zijn de middelen, om zulks op de eenvoudigste en minstkostbaarste wijze, ten uitvoer te brengen; de *zilveren Medaille* en *zes Dukaten*; No. 282, bladz. 361.

Een proefondervindelijk middel opgeven, om in kleine en groote Boomgaarden, den *bloesem van den Appelboom* van een zeker *Insect* te bevrijden; de *zilveren Medaille* en *twintig Dukaten*; No, 283, bladz. 362.

Daar in vele oorden van ons Vaderland de *Perzik-* en *Abrikozenboom* en andere *Steenvruchten* aangedaan wordt, door eene witte korst, het *wit* genaamd, dat zich aan het witte hout en bladeren vertoont, waardoor de groei stilstaat, de bladeren zamenkrimpen en afsterven, en de vrucht gevlekt en smakeloos wordt; zoo wordt uitgeloofd aan hem, die hier tegen de beste geneeswijze en voorbehoeding aantoont, op stellige gronden steunende, de *tweede gouden Medaille* of *vijf en twintig Dukaten*; No. 284, bl. 363.

Aan dengenen, die *twintig morgen* of *veertig akkers Land* in de Kolonien van dit Rijk beplant, met allerbeste *Varinas Tabak* van *Maracaibo*, en bewijzen geeft, dat zij van den echten *Maracaibo-Tabak* gezaaid is, en daarvan eene proef van *tweehonderd vijftig Nederlandsche ponden* kan leveren, *drichonderd Dukaten*; No. 271, bladz. 334.

Aan dengenen, die eene voldoende Verhandeling inlevert, gestaafd door lokale proeven en getuigschriften, voor welke uit-

uitbreiding de *Handel tusschen ons Vaderland en de Kust van Afrika, gerekend van Kaap Palmes tot de Rivier de Volta en de Juida* vatbaar is, de *gouden Medaille*; No. 272, bladz. 335.

Aan hem, die aantoont: 1°. welke *soorten van Aarden* 'er in dit Rijk gevonden worden, die op zichzelve of met andere Aardsoorten vermengd, geschikt bevonden worden, tot het maken van Aardewerk, gelijk, aan de beste Buitenlandsche. 2°. Die aantoont: welke de *beste stoffen* zijn, tot het maken van vormen van eenen goeden smaak, en 3°. Die in staat is, op zoodanig Aardewerk een *Glazuur* te leggen, dat proefondervindelijk bewezen wordt van alle gebreken van het tegenwoordig Glazuur bevrijd te zijn, *één duizend Guldens*; No. 249, bladz. 296.

Aan dengenen, die *Roomkleurd Aardewerk* fabriceert, in deugd en prijs gelijk aan het beste Buitenlandsche, de *tweede gouden Medaille* en *vijftig Dukaten*; No. 250, bladz. 298.

Aarde, uit de Beddingen onzer Rivieren gebaggerd, zóó te bereiden, dat daarvan *Dak-* en *Vorstpannen* kunnen gebakken worden, die in deugd en prijs gelijk zijn aan die, welke thans van *Aarde*, uit het vaste land gegraven, gemaakt worden, de *gouden Medaille*, en zoo het geheim en de manier van behandeling voldoende wordt opgegeven en aangetoond, dat van die Aarde eene genoegzame hoeveelheid voorhanden is, om met voordeel in de Pannebakkerijen gebruikt te worden, nog *vijftig Dukaten*; No. 274, bladz. 336.

Een Werktuig voor de Fabrijken dienstig, en tot heden in dit Rijk niet in gebruik geweest, inzenden, eene belooning, naarmate de *nuttigheid der zaak*; No. 286, bl. 366.

Aan dengenen, die het Lood in Goten, op Platten, in Vergaar- en Regenbakken, met eene specie weet te overdekken of te bekleeden, welke de voor de gezondheid schadelijke uitwerkselen van het Lood wegneemt, en de kosten niet te veel verzwaart, de *gouden Medaille*; No. 287, bladz. 366.

Eene premie van *vijf en twintig Dukaten* wordt uitgeloofd aan ieder der drie eerste Nederlandsche Scheepsbevelhebbers of Schippers, die op Zeetogten, naar de Oost- of West-Indiën, naauwkeurige met bewijzen gestaafde proeven doen en van dezelve een behoorlijk verslag mededeelen, omtrent het door hunne schepelingen door destillatie gezuiverd zeewater gebruikt, en de wijze op welke de destillatie geschied is; No. 254, bladz. 301.

Met Modellen en Teekeningen aantoonen: op hoedanige wijze *Rijtuigen* met twee en vier wielen moeten worden ingerigt, om de krachten van één of meer paarden op de voordeeligste wijze aantewenden; de *tweeden gouden Medaille* en *twintig Dukaten*; No. 276, bladz. 337.

Door

Digitized by Google

Door proeven geſtaafde middelen, met inzending van monſters, opgeven de bereiding van eenen *Schrijf-Ink*, die even goed als de gewone ſtand houdt, en door geene ſcheikundige hulpmiddelen kan uitgewischt worden, en die tevens alle de goede hoedanigheden van den gewonen *Schrijf-Ink* in zich vereenigt, de *tweede gouden Medaille*; No. 277, bladz. 338.

Een *Glazuur* voor *ruwe Aarden Potten* uitvinden, in deugd gelijk, onſchadelijk en in prijs niet hooger, dan dat geen, hetwelk uit *buitenlandsch Lood* bereid wordt *vijf en twintig Dukaten*; No. 278, bladz. 339.

Die tot de zamenſtelling van het gewoon *Verglaſel* voor *Aardewerk*, in plaats van *Tinasch*, eene andere zelfſtandigheid uitvindt, die beter verkrijg-, minder kostbaar en even voldoende is als de *Tinasch*, en zulks met overtuigende proeven bevestigt, de *tweede gouden Medaille* en *vijf en twintig Dukaten*; No. 280, bladz. 339.

Beweegbare Muzijknoten vervaardigen, geſchikt om gebruikt te worden voor Kerk- en andere Gezangboeken, en welker afdrukſels de beste Buitenlandſche evenaren, de *zilveren Medaille* en *tien Dukaten*; No. 281, bladz. 340.

Daar' er in dit Rijk verſchillende middelen aanwezig zijn, om *lieden*, die zich in de bovenſte gedeelten van een *brandend Gebouw* bevinden, te redden, zoo verlangt de Maatſchappij, dat aan haar worde medegedeeld, een of meer van zoodanige andere middelen, die van buiten aangebragt, op alle plaatſen aangewend en ſtellig, des noods, zonder medewerking van de te redden perſonen kunnen gebruikt worden, de *tweede gouden Medaille*; No. 288, bl. 367.

Een middel opgeven, om het *rekken* of *lijmen van het Bier* te voorkomen, en wanneer het aanwezig is, zulks te verhelpen, de *tweede gouden Medaille*, No. 290, bl. 368.

Aan den eerſten in dit Rijk, die eene Fabrijk of Trafijk, volgens den raad van den Graaf VAN RUMFORD, den *Waterdamp* of *Stoom*, zoowel ter algemeene verwarming, als tot het koken en verwarmen der gebruikt wordende zelfſtandigheden bezigt, van die inrigting eene beſchrijving geeft en daarbij de verbeteringen bekend maakt, voor welke de uitvinding van den Graaf VAN RUMFORD nog vatbaar mogt zijn, de *gouden Medaille*; No. 291, bl. 369.

Eene fabrijk oprigten, waarin, uit de Beenderen van verſchillend ſlagtvee, *Lijm-* of *Bouillonkoekjes* worden vervaardigd, en waarbij aan de aanvrage, zoo van de *Lijm*, voor de Fabrijken en Trafijken als van *Bouillonkoekjes* voor de Hospitalen, Marine en Kolonien kan worden voldaan, de *tweede gouden Medaille* No. 292 bl. 369.

De *Schilderkunst der ouden op het Glas* weder verlevendigen en proeven daarvan inzenden, die bewijzen, dat zij die der ouden evenaart, de *tweede gouden Medaille*, en wanneer na *tien* jaren het bekroond geſchilderd glas, niets

van

van kleur en ſchoonheid verloren heeft nog *vijftig Dukaten*; No. 263 bl. 308.

De Prijsvragen, waarvan de termijn van beantwoording met ultimo September 1827, en later zal zijn, afgeloopen, en waarvan de Maatſchappij, op zijn' tijd antwoorden te gemoet ziet, zijn de volgende:

Niet minder dan *twee* morgen *Heide* of *woestliggende Zandgronden* met *Berkenhout* bezaaijen of beplanten, en zoo te behandelen, dat 'er *Hoepels* tot *Wijnpijpen* van kunnen gemaakt worden, *vijf en twintig Dukaten*; No. 164, bl. 180.

Aan dengenen, die den *Cortex Peruvianus* in eene der Kolonien overbrengt of dadelijk teelt, en daarvan voldoende bewijzen geeft, *honderd Dukaten*; No. 245, bladz. 293.

Aan dengenen, welke de *Slakken* (*Scories*), die bij het *ſmelten der IJzererts*, en ook van het IJzer ontſtaan, hetzij op zichzelve of door bereiding tot eenig nuttig einde zal weten aantewenden, onder dien verſtande echter, dat de kosten der bereiding niet aan de algemeene bruikbaarheid van dezelve hinderlijk zij, de *tweede gouden Medaille*, of de *zilveren Medaille* en *twintig Dukaten*; No. 285, bl. 365.

Die opgeeft en door overtuigende proeven bevestigt, welk meer nut, hetzij in de *Genees-* of *Huishoudkunde* van de *Wilde* of *zoogenaamde Paarden-Kaſtanje* kan getrokken worden; de *zilveren Medaille*, tot de *tweede gouden Medaille*, naar gelang van de waarde der ontdekking, No. 279. bladz. 339.

Kan men in ons Vaderland van de *gemalen Beenderen*, niet met hetzelfde voordeel voor den *Landbouw*, gebruik maken, als men dit buitenlands doet, zoo ja! welke is dan de geſchiktſte wijze, om dezelve *gemalen* te krijgen? en hoe veel zouden de kosten zijn per 100 Nederl. ponden; — op welke gronden, voor welke gewasſen, op welke wijze en in welke hoeveelheid wordt deze meſtſpecie het voordeeligst aangewend? en eindelijk, hoedanig is de uitwerking van die bemesting in vergelijking, met andere in gebruik zijnde meſtſoorten? de *tweede gouden Medaille* en *vijf en twintig Dukaten*; No. 289, bladz. 367.

Aan den in Nederland wonenden Kunſtenaar die *geprepareerde Huiden van Dieren*, uit andere landen, hier heen komende, opzet, en dit even zoo goedkoop doet als het buitenlands geſchiedt, de *tweede gouden Medaille*. Hij, die naar dezen prijs wil dingen, moet onder de voorwerpen, die hij inzendt, ten minſte *één* of *twee* vogels, van de grootte van een *Reiger*, *Kalkoen* of *Gier*, en *één* of *twee* Zoogdieren van de grootte van eenen *Hond*, *Schaap* of eene *Geit* inzenden; No. 293, bladz. 370.

Nog wordt alhier herinnerd, dat de *Tentoonſtelling van Planten en Gewasſen*, het volgend jaar zijn zal, de *tweede week* in de maand Junij, en dat daarvan in tijds, door de Nieuws-

Digitized by Google

Nieuwspapieren, aan het algemeen zal worden kennis gegeven.

Alle de hiervoren uittrekselsgewijze medegedeelde Prijsvragen, met de voorwaarden, waarnaar men zich, bij het beantwoorden, hebbe te gedragen, zijn in haar geheel bij haren Drukker V. Loosjes te Haarlem te bekomen.

Antwoorden en *Stukken* bij de Maatschappij inteleveren, moeten op den tijd, bij de vraag bepaald, (met bijvoeging van een verzegeld billet, inhoudende naam en woonplaats van den zender) ingevolge de voorwaarden hiervoren gemeld, aan een der *Departementen* of aan den *Algemeene Secretaris* J. T. SIEGEL, te Haarlem FRANCO gezonden worden.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. Gelijk men mogt verwachten, werd de hooge mate van hitte in de voorlaatste week ondervonden, weder door onweders opgevolgd, waarvan wij hier echter slechts weldadige regenbuijen zagen nedervallen. Bekend is de groote ramp, het dorp Almkerk in het land van Altena wedervaren; ook in de omstreken van Luik en te Maastricht hebben den 3den Augustus onweders, welke van geduchte hagelbuijen vergezeld gingen, sterk gewoed, en vooral in de laatste stad en omtrek vele veldvruchten, vensters en daken beschadigd en vernield. Indien men zich op de berigten verlaten mag, waren aldaar de hagelsteenen meestal zoo groot als hoendereijeren, ja men beweert, dat 'er buiten stukken ijs van drie, vier, enkelde van vijf oude ponden zoude nedergevallen zijn. Het volgt van zelf, hierbij aan de Hagelafleiders te denken, welke echter, wanneer de bijzonderheden, in de Nieuwspapieren geplaatst, echt en met de waarheid overeenkomstig zijn, in Zwitserland niet alleen onvoldoende ter beveiliging zouden zijn bevonden, maar zelfs schade te hebben aangebragt: in aanmerking nemende het vooroordeel, dat tegen al wat nieuw is, den landbouwer aan het oude gehecht, veelal bezielt, doet ons de bevestiging van dezelve noodzakelijk rekenen, eer nog de zaak te verwerpen. — Te Londen had men ook den 3den een zeer hevige donder en regenbui, door welke laatste sommige straten onder liepen, zoodat men met schuiten door dezelve voer, en de rijtuigen tot aan de asfen der voorwielen door het water reden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
9	30. 0	68	W.	bewolkt, meest omtrent betrokken.
	30. 0	74	W. t. N.	
	30. 0	62	W. N. W.	

BA-

1826. August.	BARO-METER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
10	30. 0 30. 0 29. 9½	68 75 63	N. t. W. N. N. O. N. t. O. N.	bewolkt, 's avonds helder.
11	29. 9 29. 9 29. 8¾	69 71 61	W. Z. W. Z. W Z. Z. W.	bewolkt, voormiddag; en tegen den avond harde regen.
12	29. 9 30. 0¼ 30. 1	65 70 63	W. Z. W. W. t. N. W. N. W.	bewolkt.
13	30. 2 30. 2¼ 30. 2	65 68 61	W. W. t. N. N. N. W.	bewolkt.
14	30. 0 30. 0 30. 0	64 79 61	Z. O. O. Z. O. Z. O. t. O.	meest omtrent helder.
15	30. 1 30. 1¼ 30. 1	65 72½ 61	Z. W. W. t. Z. W. Z. W.	meest omtrent helder.

BEKENDMAKINGEN.

**** J. DE VOS & Comp., Boekdrukkers en Boekverkoopers te Dordrecht, zullen den 28 Augustus 1826 en *twee volgende dagen*, ten huize van den Heer J. SCHRAAUWEN op de *Groenmarkt* over het *Stadhuis* aldaar verkoopen eene fraaije Verzameling BOEKEN, benevens eenige KAARTEN, BOEKENKASTEN, HEMEL- en AARDGLOBE enz. enz. — Bij deze berigten zij, dat bij hen ter perse is eene Nieuwe Uitgave van het geheel uitverkocht werk: Schets der ONTLEEDKUNDE door J. J. PLENCK en D. VAN GESSCHER, door eene ervaren hand nagezien, en waar zulks noodig was verbeterd en met aanteekeningen verrijkt. — Van deze nieuwe uitgave zal binnen weinige weken het Eerste Deel het licht zien, waarbij gezorgd zal worden, dat zoowel de druk netter en het papier fraaijer zijn zal, dan de laatste, thans geheel uitverkochte Vierde Druk.

**** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem worden uitgegeven en zijn alom verzonden:

I. ANDERSEN FELDBORG, *Denemarken in Tafereelen*, naar het Engelsch, met eene plaat, titel en vignet 1e. Stuk, in gr. 8vo *f* 2 : 80.

Met nog één Stuk is dit over Denemarken belangrijk Werk compleet, hetzelve is op de pers en volgt nog dit jaar.

II. VRIENDENZANGEN TOT GEZELLIGE VREUGD. Tweede Druk. Zonder muzijk in Carton *f* 1 : 50.

Met muzijk zijn ook exemplaren a *f* 3 : - te bekomen; deze worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening ontboden worden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 37. *Vrijdag den 25ſten Augustus.*

BERIGTEN.

BRUSSEL *den 4den Augustus.* Het Koninklijk Genootſchap van Nationale Taal- en Letterkunde *Concordia*, heeft op gisteren eene Vergadering gehouden, waarin de Heer LAUTS eene redevoering hield over het beſtaan, het doel en de werkzaamheden der Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen;* welke het voorſtel tot de oprigting van een Departement derzelve alhier ten gevolge had (*). Daarna droeg de Heer VERBRUGGE eene geſchiedkundige en wetenſchappelijke beſchrijving voor van de ommeſtreken van Bloemendaal bij Haarlem. De Taalkundige Prijsvraag „over het verſchil tusſchen het Hollandſche en Vlaamſche dialect", werd bij die gelegenheid op nieuw uitgeſchreven; en als Dichtkundige Prijsſtoffe opgegeven: een *Lofdicht op de Nederlandſche Taal*, naar welke het echter geene Noord-Nederlandſche dichters vrijſtaat te dingen; wordende eindelijk op uitnoodiging van Z. M. nog een derde prijs, namelijk van 300 guldens, uitgeloofd aan hem, die *de beſte wijze of ſtelſel van Stenographie*

(*) Dit is later dadelijk geſchied en telt dit Dept. aanvankelijk omtrent 40 Leden. *Red.*

Digitized by Google

phie (Snelſchrift) *toepast op onze landtaal*, ten einde bekwame ſnelſchrijvers te bekomen, die in ſtaat zijn Redevoeringen, in de landtaal uitgeſproken, op te teekenen.

Tot honoraire Leden werden benoemd de Heeren W. ACKERSDYK Senior te Rotterdam, Baron COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD te Leyden, C. VAN HULTHEM te Gent, CORNELISSEN aldaar, Mr. J. C. DE JONGE te 's Gravenhage, Prof. VAN LENNEP te Amſterdam, Baron VAN LYNDEN VAN HEMMEN te 's Gravenhage, Prof. MEYER te Leuven, Komm. DE NIEUPORT te Brusſel, RAEPSAET de vader, te Oudenaarde, Prof. A. SIMONS te Utrecht en WILLEMS te Antwerpen.

GRONINGEN *den 16den Augustus*. Heden overleed alhier, in den hoogen ouderdom van ruim 84 jaren, de Wel Eerwaarde Hr. LAMBERTUS VAN BOLHUIS, die meer dan eene halve eeuw (*) in vijf onderſcheidene Hervormde Gemeenten het Evangelie verkondigde en ſinds weinige jaren eene wel verdiende ruste genoot. Van de grondige kennis onzer moedertaal, en zijne zucht tot opbouwing van derzelver zuiverheid, leverde hij een doorſlaand blijk door zijne *beknopte Nederduitſche Spraakkunst*, in den jare 1792 door de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met goud bekroond en waarvan onderſcheidene drukken het licht zagen. Tien jaren later verſcheen de vierde druk der *beknopte aanleiding tot de kennis der ſpelling, ſpraakdeelen en zinteekenen van de Nederduitſche taal door* KLAAS STIJL, niet alleen met eene Voorrede ter aanprijzing van zijne hand, maar ook meer dan de helft door Hem vermeerderd met bijgevoegde aanmerkingen, welke den weg openen tot dieper en uitgeſtrekter onderzoek. In het jaar 1780 erkende men reeds zijne verdienſten, blijkens zijne benoeming tot Lid der Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden. Aan ware geleerdheid paarde hij een' vromen wandel. en ſtrekte dus door leer en leven ten voorbeeld.

BE-

(*) Bij de vijftigſte verjaring zijns leeraarambts in 1816 hield hij eene Leerrede, die het licht zag, gelijk ook vroeger een tweetal plegtige Leerredenen van hem in het openbaar verſcheen.

Digitized by Google

BEKNOPT VERSLAG

WEGENS DE

KOLONIEN DER MAATSCHAPPIJ VAN WELDADIGHEID

EN DERZELVER INRIGTINGEN,

door

A. VAN DER WILLIGEN.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 137.)

Een eind wegs gereden hebbende, kwamen wij aan de laatst gebouwde huizen voor de Kolonien, welke wij nu gingen bezoeken. Zij ſtonden aan beide zijden van eenen breeden regten weg, op zekeren afſtand van elkander; die buurt werd Kolonie No. 7 genaamd, de zes vroegere liggen thans in Frederiks- en Willemsoord. Deze buurt beſtond uit 22 huizen, waarvan 'er echter nog maar zeven bewoond en daarbij tuintjes aangelegd waren. Vele akkers waren echter bebouwd; doch het geboomte ontbrak alweder. De nog onbewoonde nieuwe huizen ſtaan ter ontvangst gereed van de arme huisgezinnen, welke van elders hier henen worden gezonden. Onzen weg vervolgende, kwamen wij weldra aan het dorp Vledder, en verder door eene veelal lommerrijke laan aan de niet onaanzienlijke herberg van Frederiksoord, dat door het geboomte en houtgewas, langs de welbebouwde akkers en tuinen, reeds het voorkomen heeft van een fraai dorp. Wij waren voornemens, om den Generaal van den Bosch, een der verdienſtelijkſte leden, en aan het hoofd dezer Maatſchappij ſtaande, te bezoeken; doch Z. E. gereed zijnde, om naar Veenhuizen te vertrekken, had de vriendelijkheid van zelf ons een bezoek te brengen, in het voorbijgaan, zoodat wij ſlechts kort het genoegen konden hebben, van ons met hem te onderhouden.

De wandelingen dezer Kolonie leveren eene aangename verſcheidenheid op: het boschachtig gedeelte, van vroegeren aanleg (*) wordt afgewisſeld door de akkers

(*) Het behoorde tot de beplantingen van het hier reeds ſedert verſcheidene jaren gebouwde landhuis *Westerbeek-Sloot*,

Digitized by Google

akkers onderſcheidene vruchten dragende, de woningen en tuinen der Kolonisten: daar zag men de rijpe rogge, tuſſchen de weelderig bloeijende boekweiten de aardappelen, ginds vlas naast een veld met rapen; eene weide of een ſtuk dienende tot voeder voor het vee. In ſommige tuinen ſtonden vruchtdragende boomen en bloemen van verſchillende kleuren, bij onderſcheidene ſoorten van moeskruiden. De woningen, met de daaraan verbondene ſtal en ſchuur, zijn alle op dezelfde wijze gebouwd. In die, welke wij binnentraden, vonden wij gemeenlijk gezonde en weltevreden huisgezinnen; alles zag 'er dan ook knap en ordenlijk uit; daar, waar men ſoms minder vergenoegd was, heerschte doorgaans ſlordigheid; dat deze lieden minder gelukkig zijn dan anderen, ſchijnen zij dus meer aan zich zelve dan aan de inrigtingen der Maatſchappij te wijten te hebben. De woningen tot Frederiksoord behoorende, waren thans, naar ons werd opgegeven, 210 in getal; zij zijn verdeeld in wijken, waarvan elk eenen Wijkmeester heeft. Op eenen zekeren afſtand, tegen over de herberg, ziet men, over de akkers op eene eenigzins verhevenen bodem, de ſchool, van een klokketorentje voorzien, naast het ruime magazijn en de ſpinſchool. (*) Van deze en de aangrenzende Kolonie Willemsoord, gaat een gedeelte der Protestanten te kerk te Vledder en te Steenwijk en de R. Catholijken in de laatstgenoemde plaats. In de winkels, waar de Kolonisten voor hun papier (eene ſoort van asſignaten) en koloniaal kopergeld het noodige en eenige verſnaperingen kunnen koopen, had men tarieven van de prijzen der waren, (†) welke prijzen, naar wij vernamen, gelijk ſtonden met die der winkels te Steenwijk. Door deze nuttige inrigting kunnen de ongelukkigen, die

toen zeker ook aangelegd op kale heide, welke thans geheel is herſchapen; dit een en ander is mede het eigendom der Maatſchappij.

(*) De werkzaamheden op deze ſchool moesten, met het verminderen van den veldarbeid, weldra weder eenen aanvang nemen.

(†) Aan deze verordening en het naauwkeurig in achtnemen derzelve, kan het beſtuur niet genoeg de hand houden, ter voorkoming van knevelarijen, welke ſoms uit woekerzucht van ſommige winkeliers zonden kunnen voortkomen.

Digitized by Google

die aan jenever of dergelijke verslaafd zijn, dezelve niet gemakkelijk bekomen, dewijl die voor het koloniaal geld, waarmede zij betaald worden, niet te koop is.

Tegen het ondergaan der zon eene wandeling doende door de akkers, vonden wij verscheidene Kolonisten bezig met het maaijen van de rogge. Aan den ingang van sommige woningen zaten groepen spelende kinderen of liepen dartelend heen en weder, een blosje van gezondheid en het onschuldig lachje op het gelaat; een zingende knaap keerde van den arbeid naar huis. Na eenen zeer warmen dag was de avond verkwikkend; de heldere maan vertoonde zich nu en dan tusschen de wolken; en in een boschje deed men op een klarinet de toonen van ons volkslied hooren. Naar wij vernamen, werd de Permanente Commissie der Maatschappij eerstdaags hier verwacht en men meende zich mede te mogen vleijen met een bezoek van Z. M. onzen wel beminden Koning, gedurende dezen zomer.

Na hier een regt goed nachtverblijf gevonden te hebben, verlieten wij den volgenden morgen Frederiksoord; welke Kolonie kan aangemerkt worden als de moeder van alle de andere; en thans bevatten de Kolonien en gestichten met elkander eene bevolking van omtrent 7500. Wij namen den weg naar Heereveen; nog altijd reden wij langs woningen en akkers en zagen die schier zoo ver als het oog kon reiken: want het geboomte minder wordende, bood zich eene ruime vlakte aan. Vervolgens kwamen wij te Willemsoord, aan de Moederkolonie grenzende, doch blijkbaar van lateren aanleg op de kale veenachtige heide; de wijd uiteengeplante Virginische popelen, langs de wegen, hadden echter minder geleden dan elders en de tuinen waren veelal van hagen voorzien, die goed schenen te groeijen en blijkbaar nuttig waren voor de moeskruiden, die in sommige dan ook niet minder stonden dan te Frederiksoord; insgelijks hadden de akkers ook hier over het algemeen een gunstig aanzien. Op dezelfde wijze, gelijk daar, waren hier de woningen gebouwd en geplaatst (*) en wij zagen bij eenige derzelve zuiver en

(*) Indien wij wel onderrigt zijn, behooren tot iedere koloniale woning drie en eene halve morgen lands ten dienste van de bewoners.

Digitized by Google

en knap lijnwaad voor het bed en voor lijfsgebruik te droogen hangen. Van de keijen, in het hoogveen gevonden wordende, maakte men hier en daar gebruik ter beſtrating om de woningen, wier getal, tot deze Kolonie behoorende, thans, naar ons verhaald werd, 160 bedroeg.

Wij ontmoetten hier aan den weg eene vrouw, welke wij naar het een en ander vroegen; en haar zeer beſcheiden viddende, geraakten wij in geſprek en vernamen, dat zij, hier omſtreeks iets te verrigten hebbende, er henen ging, maar tot de Kolonie No. 2 behoorde en 'er reeds zeven jaren gewoond had; dat zij met haar' man, genaamd Verbeek, en vijf kinderen van Rotterdam, waar zijlieden te huis behoorden, hier was gekomen: omdat zij daar armoede leden, dewijl haar man, een looijersknecht, weinig kon verdienen. Gevraagd zijnde, hoe het haar hier nu beviel, toonde zij zich op de ondubbelzinnigſte wijze bijzonder te vreden, zeggende, dat zij God en de Heeren, die haar hier bezorgd hadden, (*) niet dankbaar genoeg kon zijn en zeer ongaarne de Kolonie zou verlaten; dat hier haar gezin met nog drie kinderen vermeerderd was; dat alle gezond waren, en rijkelijk den kost hadden, in eene goede luchtige woning, terwijl zij het te Rotterdam op een kamertje in eene achterſtraat zeer bekrompen hadden; dat het hun thans aan geen werk ontbrak, en zij, bij eenen ruimen voorraad van aardappelen en andere noodwendigheden, twee varkens op het ſchot hadden en eindelijk, dat menſchen, die op wilden paſſen, hier zeer wel te regt konden komen. Dit toevallig, geheel onpartijdig, berigt bevestigde ons meer en meer in het gunſtig denkbeeld, dat wij aangaande deze Kolonien hadden opgevat.

De hoogten en laagten, die wij hier en daar aantroffen, leverden ſoms teekenachtige gezigten op, geſtoffeerd met eenige landlieden, kudden Drentſche ſchapen en ander vee; wij hadden reeds omtrent twee uren gereden, eer wij de grenzen der Koloniën bereikten.

Bij-

(*) Deze waren, volgens haar zeggen, de Predikant Vorstman en de Heer G. van Gennep.

Digitized by Google

Bijzonder te vreden waren wij over dit zoo belangrijk togtje: ons reisontwerp, om de onderſcheiden Kolonien te zien, was ons bij de uitkomst goed bevallen, namelijk om met de Ommerſchans, als het min aangename, te beginnen; en de flotſom onzer waarnemingen is, dat wij deze Koloniſatie voor eene der nuttigſte inrigtingen meenen te moeten houden, niet alleen in ons gezegend vaderland, maar ook buiten hetzelve (*).

Nog meer zullen wij te vreden zijn, indien dit ons verſlag eenigzins moge verſtrekken ter wering der tegen deze inderdaad heilrijke inrigting nog beſtaande, zoo betreurenswaardige, vooroordeelen, waardoor zich ook goede en welmeenende lieden laten medeſlepen; wij kunnen nu bij bevinding ſpreken en noodigen ieder, die 'er eenigzins gelegenheid toe heeft, uit, om ons voorbeeld te volgen; daar wij ons overtuigd houden, dat deze zaak door een naauwkeurig onderzoek niet anders dan winnen kan. Hierdoor moet de deelneming aan deze Maatſchappij aanmerkelijk toenemen, en alle menſchenvrienden, die het eenigzins doen kunnen, zullen daartoe althans gaarne vijf centen 's weeks, de gewone toelaag, bijdragen; hierdoor zal die Maatſchappij meer en meer in ſtaat geſteld worden, om hare weldadige bedoelingen uit te breiden, en dat, wat nog te wenſchen overblijft, te vervullen. (†) De nog zoo uitgebreide woeste en ledige gronden in ons Vaderland zullen meer en meer her-

(*) Op de gunſtigſte wijze wordt 'er dan ook bij aanhoudendheid over geſproken in geachte buitenlandſche Tijdſchriften.

(†) Bij voorbeeld, om kindeten van Kolonisten, die zich met elkander in den echt begeven, gelijk zulks plaats heeft en meermaals plaats moet hebben, eene woning met het noodige land voor hun beſtaan te kunnen bezorgen, zonder dat deswegens nadere ſchikkingen door de gemeenten behoeven gemaakt te worden. Mogt ook hetzelfde plaats hebben, ten aanzien van bedelaars, welke zich wel gedragende en in de Kolonien wenschten te verblijven. Nu toch worden deze lieden, na verloop van zekeren tijd, in de zamenleving teruggezonden, wanneer zij een klein ſommetje hebben overgewonnen, ik meen *f* 25 : -; hetwelk, wanneer zij niet ſpoedig werk kunnen vinden, ras verteerd, en alzoo hunne toeſtand niet verbeterd is.

Digitized by Google

herſchapen worden in ſchoone dorpen of vlekken, bloeijende geſtichten, vruchtbare akkers en lommerrijke bosſchen, en dat alles ten nutte onzer behoeftige, ſchamele en verwaarloosde landgenooten, ter verligting van zoo vele door het onderhoud dier armen zwaar belaste ſteden, en in de gevolgen ter ſtijving van 's lands kas. Andere natien wenschten die middelen te bezitten, en zouden wij zelve dan aarzelen, om ter meerdere gebruikmaking daarvan de hand te leenen?— Neen! dit zou ſtrijden tegen het karakter en den ijverer ondernemenden geest van den Nederlander. Meent men, dat het denkbeeld aangaande de herſchepping onzer woeste gronden overdreven is, men betrachte onder andere het land van Waes in Vlaanderen, hetgeen zich immers in zulk eenen woesten ſtaat bevond, voor dat Farnese, ter gelegenheid der belegering van Antwerpen, begon met 'er eene vaart door te graven; en waar is thans de landbouw tot eenen hoogeren trap van volkomenheid geklommen; — waar vindt men meer bloei en welvaart?

UITTREKSEL UIT DE HANDELINGEN

DER

ALGEMEENE VERGADERING VAN DE MAATSCHAPPIJ

DER

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

TE LEYDEN,

gehouden den 30ſten Junij l. l.

„ De Secretaris doet, nopens de Prijsvragen, in de algemeene Vergadering van 1824 uitgeſchreven, het navolgend verſlag:

Op de Algemeene Vergadering van 1824 vond onder de vier voorgeſtelde Prijsvragen uit het vak der Vaderlandſche Geſchiedkunde algemeen den meesten bijval die, welke was opgegeven door onzen waardigen Kemper:

„ Een oordeelkundig overzigt der Inlandſche Geſchied-
„ ſchrijvers van ons Vaderland, van de vroegſte tijden af,
„ tot aan de inlijving van België aan Frankrijk, en de
„ omwenteling van 1795 in de Vereenigde Nederlanden."

Doch werd tevens, uit hoofde van den grooten omvang de-

dezer vraag, besloten den tijd van beantwoording derzelve te verlengen tot ultimo December 1827, — en om, tegen den gewonen tijd van beantwoording, d. i. ultimo December 1825, nog eene andere te kiezen uit de drie overige voorgestelde vragen; waartoe nu bij de meerderheid de derde werd gekozen:

„ Welke was, sedert de oudste tijden, de invloed der „ Geestelijkheid, op de zeden en gewoonten, den Rege„ ringsvorm en de Regtspleging in Holland, Zeeland en „ het Bisdom Utrecht?"

Op deze vraag is geen antwoord ingekomen.

Doch op dezelfde Vergadering werd tevens besloten tot het weder uitschrijven van de vraag; voor de eerste maal opgegeven in 1822; dus luidende:

„ Eene beknopte voordragt van de Noordsche Mytholo„ gie, ontleend uit de oorspronkelijke gedenkstukken, en „ met aanwijzing van het gebruik, dat hiervan in de Ne„ derlandsche Dichtkunde zou kunnen gemaakt worden."

Op deze is in het verleden najaar, reeds vroegtijdig, ingekomen eene Verhandeling *over de Odinische Godenleer en het gebruik derzelve in de Nederlandsche Dichtkunde*, groot 45 bl. in folio, met de zinspreuk uit Virgilius: *Sit mihi fas audita loqui etc.*

Daarna, nog even tijdig voor den termijn, en successivelijk in twee gedeelten, kwam bij ons in, eene Verhandeling of Werk van circa 300 bl. in folio, geteekend met eene lange Engelsche spreuk uit Blair: *He (a Poët) is not at liberty etc.*" (—enz.)

Vijf Adviseurs, aan de tweede Verhandeling, geteekend met de Engelsche spreuk uit Blair, den Gouden, en de zesde een' buitengewonen Zilveren Eerepenning toekennende; terwijl allen eenparig oordeelden, dat de eerste Verhandeling, geteekend met de spreuk uit Virgilius, vooral ook, omdat dezelve het tweede gedeelte der voorgestelde vrage slechts even aanroerde en in het geheel niet ontwikkelde, ter bekrooning niet in aanmerking konde komen; wordt met eenparigheid van stemmen besloten, aan den Schrijver der eerstgemelde (in tijdsorde de tweede) Verhandeling, den uitgeloofden Eerprijs toe te kennen: doch tevens bepaald, dat de aanmerkingen, in sommige der advieſen voorkomende, bij afschrift aan hem zullen worden medegedeeld, met verzoek, om naar aanleiding daarvan, zijne Verhandeling, bijzonder in het eerste gedeelte, hier en daar te bekorten.

In overweging genomen zijnde, of ook van het eerste en voornaamste gedeelte der andere Verhandeling, door verscheiden Adviseurs als eene beknopte en geleidelijke schets der Odinische Godenleer geprezen, eenig gebruik voor de werken der Maatschappij konde gemaakt worden;

Digitized by Google

wordt na deliberatie hiervan afgezien, en besloten alleen de bekroonde Verhandeling uit te geven.

Het biljet, tot dezelve behoorende, geopend zijnde, blijkt de Schrijver te zijn, het geacht Medelid der Maatschappij, N. Westendorp, *Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doct. en Predikant* te Losdorp, Provincie Groningen.

Uit de voorgestelde Prijsvragen, uit het vak der Dichtkunde, wordt besloten de eerste uit te schrijven tegen ultimo December 1827; — in dezer voege:

„ Welk is het oorspronkelijk karakter der Nederlandsche „ Poëzij, waardoor zij zich van alle buitenlandsche Poëzij „ onderscheidt? in welke stukken erkent men dat het best? „ wat kan en moet de Dichter in acht nemen, om dat „ eigenaardige nog sterker te doen uitsteken, en haar, bij „ de tegenwoordige zucht tot overzetting van Dichtwerken in vreemde talen, eene aanzienlijke plaats te zien „ toewijzen in de Europésche Letterkunde?" (*)

Verder wordt besloten, ook de Prijsvraag uit het vak der Geschiedkunde, in den jare 1824, tegen dit jaar uitgeschreven geweest, doch onbeantwoord gebleven, te herhalen tegen den 1sten Januarij 1828. (—enz.)

De Prijsvrage, waarop antwoord ingewacht wordt vóór 1. Januarij 1827, is de volgende:

„ Welke opheldering zijn 'er voor onze Taal- en Oudheidkunde te halen uit eene naauwkeurige kennis der „ Heidensche gebruiken, welke oudtijds in deze Landen „ hebben plaats gehad?

Vóór 1 Januarij 1828 wordt antwoord verwacht op de vraag, vermeld hier boven: „Welke was, sedert enz.

En is, op de algemeene Vergadering van 1825 voor eenen onbepaalden tijd uitgeschreven de volgende prijsopgave:

„ Men verlangt eene naauwkeurige, en tot in de bijzonderheden voortgezette, vergelijking der Grammaticale „ vormen van de Germaansche tongvallen, en bovenal van „ het Nederduitsch, met die van het Sanscrit en Parsi. „ Deze vergelijking behoort verzeld te zijn *van*, en nader gestaafd te worden *door* eene uitgebreide Woordenlijst, waarin „ de overeenstemming van een aanmerkelijk gedeelte van den „ spraakvoorraad der Germaansche dialecten met woorden „ uit het Sanscrit en Parsi wordt aangetoond en verder nuttige wenken tot verbetering en opheldering der woorden-afleiding gegeven worden. — Onder Germaansche tongvallen, „ ver-

(*) [De beantwoordingen van deze en de andere Prijsvragen, moeten op de gewone wijze met biljet en zinspreuk, *franco* bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij Mr. H. W. Tydeman, *Prof. Jur.* of den Secretaris voor de Briefwisseling, Mr. W. P. Kluit, te Leyden.]

Digitized by Google

„ verſtaat de Maatſchappij de thans gebruikelijke tongvallen „ van den Germaanſchen taalſtam, met name het Engelsch, „ Hoog- en Nederduitsch, Deensch en Zweedsch, zonder „ daarom, of de oude talen van het Noorden, of zelfs „ Grieksch of Latijn van dit onderzoek uit te ſluiten."

Tot Leden der Maatſchappij worden verkozen de Heeren H. C. van der Boon Mesch, Profesſor aan het Athenaeum Illustre te Amſterdam; Dr. J. Bodel, Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, Preſident van de Geneeskundige Commisſie in Zuid-Holland, enz. te Dordrecht; Mr. J. van Dam, Lid van den Stedelijken Raad te Rotterdam; Mr. J. Enschedé, Regter van Inſtructie bij de Regtbank te Haarlem; Baron Sirtema van Grovestins, Kamerheer bij Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden; P. L. J. S. van Gobbelschroy, Miniſter van Binnenlandſche Zaken; C. Lauts, Profesſor aan het Athenaeum te Brusſel; A. Lens, Predikant te 's Gravenhage; B. A. Nauta, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctor; I. A. Nyhoff, Archivarius van Gelderland, te Arnhem; Baron F. W. F. T. van Pallandt *van Keppel*, Directeur Generaal van den Protestantſchen Eeredienst, in den Haag; Mr. J. Pan, Lid van den Stedelijken Raad, enz. te Hoorn; F. A. F. T. de Reiffenberg, Buitengewoon Hoogleeraar aan de Hoogeſchool te Leuven; H. J. Royaards, Hoogleeraar te Utrecht; Jonkheer Fannius Scholten, Staatsraad enz. in den Haag; H. J. Schuermans, Officier bij de Regtbank, Preſident van het Koninklijk Genootſchap van Letterkunde *Concordia*, te Brusſel; J. J. Uytwerf Sterling, Lid van de Regtbank van Eerſten Aanleg te Amſterdam; en L. G. Visscher, te Brusſel."

KUNSTEN.

Gent *den 12den Augustus.* In de Groote Zaal van het Muſeum der Academie, is op maandag l. l. de aangekondigde Kunst-Tentoonſtelling geopend, waarop een groot aantal Schilderijen van onze eerſte Meesters en andere Kunstvoortbrengſelen van groote verdienſte geplaatst zijn. Z. E. de Minister van Binnenlandſche Zaken, heeft met den Gouverneur der Provincie en den Hr. van Ewyck, dezelve reeds bezocht en voor Z. M. Schilderijen aangekocht van de Hn. de Noter, Geirnaert, du Corron, Nicolie, van Hanſelaere, Saligo en de Jonghe. Om de beſchouwing dezer Tentoonſtelling, die deze geheele maand voortduurt, nuttiger te maken, zijn de volgende ſchikkingen beraamd: de Zaal ſtaat 's morgens van 9 tot 12 en 's mid-

Digitized by Google

's middags van 3 tot 6 ure dagelijks open (behalve op Zondag den 20ſten, wanneer de beoordeeling geſchiedt), en wel Maandag, Dingsdag en Woensdag, voor 25 cents ieder perſoon, welk geld ter bevordering der Kunſten zal beſteed worden; en de overige dagen gratis.

ANTWERPEN. De Koninklijke Academie der Schoone Kunſten alhier voorgenomen hebbende, om voor den onſterfelijken Petrus Paulus Rubbens een Standbeeld op te rigten, op een der voornaamſte pleinen dezer ſtad, heeft het genoegen gehad dit ontwerp door Z. M. goedgekeurd te zien. Uit eene nationale inſchrijving zullen de kosten tot dit Gedenkteeken moeten gevonden worden, en alle kunſtenaars des Rijks bij een Programma eerlang worden uitgenoodigd, om mede te dingen naar het voorſtel van het plan en model.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

HAARLEM. Onderſtaanden Brief van den Heer C. M. van Dijk, over den *Hout-azijn*, ruimen wij gaarne eene plaats in, vertrouwende door deze mededeeling, zoowel de Fabrijkanten als onze Lezers te verpligten.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Toen ik in het afgeloopen jaar, in het Natuurkundig Gezelſchap alhier, eene Voorlezing deed over den *Hout-azijn*, gaf ik den wensch te kennen, dat men in ons Vaderland, inzonderheid in onze Zuidelijke Provinciën, alwaar een groot aantal Kolenbranderijen beſtaan, niet langer zoo veel ſchatten aan de vrije lucht prijs geven, maar, even als in naburige landen, eene Fabrijk van Hout-azijn mogt oprigten. Ten einde de aandacht onzer Zuidelijke broeders op dit belangrijk punt te vestigen en zoo mogelijk iets toetebrengen, om dezen nieuwen en belangrijken tak van nijverheid ook in ons Vaderland te vestigen, zond ik den door mij vervaardigden Hout-azijn, benevens de overige voortbrengſelen der Houtverkoling in gefloten vaten, naar de Tentoonſtelling te Haarlem.

Aangenaam en vereerend was het mij te vernemen, dat mij

Digitized by Google

mijne arbeid de bijzondere aandacht van de Commisie tot Beoordeeling tot zich getrokken had. Nog aangenamer evenwel was het mij, kort daarna te vernemen, dat men ſedert eenigen tijd reeds bezig was eene Fabrijk van Houtazijn opterigten. Naardien deze Fabrijk door den ijver der Heeren Gadiot Chevremont en Comp., te Erpent, bij Namen, thans is gevestigd, en zij reeds eene, voor den beginne niet onaanzienlijke, hoeveelheid Hout-azijn in den handel gebragt hebben, meende ik het Publiek geene ondienst te zullen doen, om hetzelve, door middel van uw geacht tijdſchrift, daarvan berigt te geven.

Gaarne had ik gewenscht, dat op dit oogenblik mijne Verhandeling over den Hout-azijn het licht had kunnen zien, en ik het Publiek van het groote nut had kunnen overtuigen, dat de vervaardiging van den Hout-azijn oplevert, zoowel als van de uitmuntende hoedanigheid, die een' goed bereiden Hout-azijn kenſchetst.

Wat het eerſte betreft, zoo hoop ik, wanneer mijne beroepsbezigheden zulks niet verhinderen, eerlang aan mijn verlangen te zullen kunnen voldoen, en wat het andere aanbelangt, zoo zal thans het Publiek zich daarvan zelve kunnen overtuigen. Het zal echter niet ongepast zijn, mijn oordeel over den Hout-azijn, dien ik uit de Fabrijk van genoemde Heeren ontvangen heb, mede te deelen.

De Azijn, zoo als dezelve door de Fabrijkanten geleverd wordt, is zoogenaamd *geconcentreerd*, *zamengedrongen*, *verſterkt Azijnzuur*, en kan niet, dan, na met eene behoorlijke hoeveelheid water verdund te zijn, tot huishoudelijk gebruik aangewend worden. Deze verdunning of liever deze verſnijding, wordt aan de debitanten overgelaten, die denzelven tot eenen graad van ſterkte brengen, overeenkomſtig den besten Franſchen Wijn-azijn.

De geconcentreerde Hout-azijn, dien ik onderzocht heb, bezat geen' den minſten onaangenamen, veel min *empyreumatiſchen* of brandigen reuk, maar had integendeel een' zuiveren doordringenden reuk van Azijnzuur en daarenboven eenen aetherachtigen geur, hoedanig men aan den besten Franſchen Wijn-azijn beſpeurt. Hij was helder, ongekleurd als water; de ſmaak was zuiver, gelijk goed bereid verſterkt Azijnzuur. Met de noodige proefmiddelen onderzocht, bleek het mij, dat dezelve geene vreemde deelen bezat, maar zich als zuiver Azijn-zuur verhield.

Tot huishoudelijk gebruik, ter bereiding van ſpijze aangewend, prijst zich deze Azijn niet alleen, gelijk de beste Franſche Wijn-azijn door deszelfs zuiveren, aangenamen ſmaak aan, maar bezit boven dezen laatsten de in het huishoudelijk gebruik zoo belangrijke eigenſchap, van nimmer te kunnen bederven, of zoo als men het noemt, te karnen.

Het ſpreekt van zelf, dat deze zuivere Azijn, ook door

Art-

Digitized by Google

Artſenijmengers gerust gebruikt kan worden, ter bereiding hunner geneesmiddelen. Daarenboven levert het voor hen nog dit voordeel op, dat zij, bij het gebruik van ongekleurden Hout-azijn, de kosten en moeite eener overhaling uitſparen. Ik zeg ongekleurden Hout-azijn, naardien ik vertrouw, dat mijne Kunstbroeders zich van denzelven bij voorkeur bedienen en de gele-kleur des Wijn-azijns niet als eene hoofdeigenſchap van zuiver Azijnzuur zullen aanmerken; dat het Publiek niet beter wetende alzoo denkt, is niet kwalijk te nemen, en 'er kan, zonder den Azijn in het minſte te benadeelen, aan dit vooroordeel worden te gemoet gekomen.

Behalve de genoemde voordeelen, kan ook deze Azijn voor minder prijs, dan de beste Franſche Wijn- of Kunstazijn, worden afgeleverd.

Ik zoude het bovenſtaande genoegzaam achten, ten einde het Publiek, omtrent den aard en de deugd van den Houtazijn in te lichten: daar zich echter welligt bij dezen of genen nog eenige bedenking opdoet, en hij, den Wijn-azijn tot maat ſtaf nemende, twijfelt, of de Azijn uit hout geſtookt, wel waarlijk Azijn kan genoemd worden, zoo geloof ik, dat het onderſtaande alle bedenkingen dien aangaande ten eenenmale zal oplosſen. —

Toen namelijk in den jare 1808 de Fabrijkmatige bereiding van Houtzuur zoo zeer was toegenomen, en inzonderheid de Heer Mollerat eene aanzienlijke hoeveelheid zeer zuiveren Hout-azijn, tot huishoudelijk gebruik geſchikt, in den handel gebragt had, begreep de toenmalige Franſche Regering zich van den aard en de onſchadelijkheid van dit zuur te moeten overtuigen, voor en aleer men den verkoop van hetzelve konde toeſtaan; ten dien einde ſtelde de Minister van Binnenlandſche Zaken de volgende drie vragen, betrekkelijk het brandig Houtzuur (*Acide pyro-ligneux*) aan het Inſtituut voor:

1°. Kan het brandig Houtzuur met den naam van Houtazijn beſtempeld worden?

2°. Bezit dit Zuur, wat de gezondheid betreft, dezelfde voordeelen, als de Wijn-azijn? Is het even als deze laatſte zonder eenig nadeelig gevolg?

3°. Kan men alzoo, zonder eenige bepaling, toeſtaan, dat dat Zuur op dezelfde wijze, als de Wijn-azijn tot huishoudelijk gebruik in den handel gebragt worde?

De Klaſſe der Natuurkundige en Mathematiſche Wetenſchappen van het Inſtituut heeft daarop het volgende geantwoord:

1°. Het Azijnzuur, hetwelk men uit het hout verkrijgt, zoude, wanneer men juist wilde ſpreken, geen Azijn genoemd moeten worden; — ondertusſchen heeft men dezen naam gegeven aan het zuur, hetwelk men uit de appelen, pe-

Digitized by Google

peren en uit het bier vervaardigt, offchoon deze evenmin op den Wijn-azijn gelijken. Het Houtzuur beſtaat geheel en al uit Azijnzuur, hetzelfde zuur, hetwelk de baſis van den Wijn-azijn uitmaakt; en indien nu deze laatſte zijnen naam ontleent, omdat het dit zuur in overvloed bevat, voorzeker verdient alsdan het Houtzuur, meer dan alle andere, den naam van Azijn. De Wijn-azijn, die door overhaling bevrijd is van den wijnſteen, het appelzuur en de kleurende deelen, is geheel en al aan het gezuiverde Houtzuur gelijk.

2°. Het Houtzuur zuiver Azijnzuur zijnde, bevat niets, dat aan gezondheid ſchadelijk wezen kan, en behoorlijk bereid zijnde, kan hetzelve met gerustheid in alle die gevallen gebruikt worden, waarin men zich van den Wijnazijn bedient.

3°. Dewijl het Houtzuur op geenerhande wijze ſchadelijk voor de gezondheid is, kan de verkoop zonder eenige vrees worden toegeſtaan; en wat de benaming aanbelangt, zoo kan deze geenen invloed hebben, dewijl men ook niet altijd gewoon is te zeggen, Appel-azijn, Peer-azijn, Bierazijn enz. —

Het Gouvernement door dit korte, maar tevens bondige antwoord voldaan, heeft daarop den verkoop van de Houtazijn toegeſtaan, onder voorwaarde echter, dat de debitanten niet dan verdunden of verſnedenen Hout-azijn zouden uitſlaan, terwijl de aflevering van zamengedrongen Houtazijn, ſlechts onder zekere bepaling, mag geſchieden.

Is de Fabrijkmatige bereiding van den Hout-azijn reeds belangrijk, om den Azijn zelven, niet minder belangrijk is dezelve, doordien zij gelegenheid geeft Azijnzure zouten te vervaardigen, die de, met gewonen Azyn bereide, in zuiverheid verre overtreffen. Reeds ſedert langen tijd, worden deze zouten door de Franſchen, Duitſchers en ook in ſommige onzer Zuidelijke Katoendrukkerijen en Verwerijen, bij voorkeur, boven de Zwavelzure zouten gebruikt. —

Het is mijn oogmerk thans niet, om de reden optegeven, waarom men de eerſte boven de laatſte verkiest, ik hoop zulks in mijne Verhandeling eenigzins breeder te ontwikkelen; genoeg zal het zijn aan te merken, dat ik van goederhand onderrigt ben, dat men in het algemeen in de Verwerijen de Zwavelzure Zouten door de Azijnzure Zouten doet vervangen, voornamelijk daarom, om dat het Azijnzuur de ſtoffen minder aandoet, dan het Zwavelzuur. Om dezelfde reden ook, beginnen de Laken-Fabrijkanten te Verviers, het Salpeterzuur (Sterk water), door Hout-azijn te doen vervangen.

Alle deze in de Katoendrukkerijen en Verwerijen gebruikt wordende Azijnzure Zouten, worden ook in de meergenoemde Fabrijk van Hout-azijn bij Namen vervaardigd.

Voor

Voor hen, die zich van dezelve zouden willen bedienen, moet ik aanmerken, dat het Azijnzuur IJzer, hetwelk thans zeer algemeen tot zwartverwen aangewend wordt, niet geheel zuiver is, maar nog een gedeelte teer bevat; de reden hiervan ligt in de ondervinding, welke geleerd heeft, dat het zuivere zout op verre na zoo geschikt niet is tot verwen als dat, hetwelk met minder zuiver Azijnzuur bereid is.

En zoo meen ik dan, omtrent de Fabrijkmatige bereiding van Houtazijn in ons land, zoowel als omtrent den aard, de deugd en den billijken prijs van denzelven genoeg gezegd te hebben; aangenaam zal het mij zijn, zoo UE. besluiten kunt, dezen Brief zoo spoedig mogelijk te plaatsen: waarmede gij zult verpligten hem, die zich noemt

Uwen bestendigen Lezer

Utrecht
17 Augustus 1826.

C. M. VAN DIJK.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
16	30. 0¼	68	W. Z. W.	voormidd. helder, namiddag bewolkt, 's avonds een regenbui.
	30. 0¼	74	Z. W.	
	30. 0¼	67½	Z. W. t. Z.	
17	30. 0¼	69	W. Z. W.	bewolkt, meest omtrent helder, windrig.
	30. 1	70	W. t. Z.	
	30. 2½	62	W. t. N.	
18	30. 3	70	Z. W	voormiddag betrokk., verder helder.
	30. 3¾	73	Z. W. t. Z.	
	30. 4	62	W. Z. W.	
19	30. 3½	68	Z. Z. O.	omtrent helder.
	30. 3¾	79	Z. O.	
	30. 3	67	O. Z. O.	
20	30. 1¾	67	O. Z. O.	helder.
	30. 1	79	O.	
	30. 0	64½	O. t. N.	
21	29. 9	71	N. N. O.	voorm. omtrent helder, namidd. betrokken, 's avonds bewolkt.
	29. 9	77	N. N. W.	
	29. 9¼	67	N. t. W.	
22	29. 9	66	W. N. W.	's morgens regen, verder bewolkt.
	29. 9½	72	W. t. Z.	
	29. 9¼	60	W.	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 38. *Vrijdag den 1ſten September.*

BERIGTEN.

GÖTTINGEN *den 6den Julij.* In den afgeloopen nacht heeft de Univerſiteit, door den dood van den Conſiſtoriaalraad D. CARL FRIEDRICH STÄUDLIN, Profeſſor in de Godgeleerdheid, een ſmartelijk verlies ondergaan. Genie en wijsgeerige geest, en eene meer dan gewone bekendheid met den geheelen omvang der Theologiſche hulpwetenſchappen hebben hem, reeds bij zijne eerſte openlijke verſchijning, als een' ſchrijver aangekondigd, waarin zich de ſtellige godgeleerdheid, wanneer hij zich voor haar verklaren mogt, een' krachtdadigen ſteun kon beloven; hij is het ook, door onafgebroken beoefening van de bronnen en bij-vakken zijner wetenſchap, geworden en heeft, met mannelijken geest, hare zaak openlijk tot zijn' laatſten levensdag verdedigd, zich niet bekommerende over al, wat den heerſchenden tijdgeest meer behagen mogt.

PARYS. De Geneeskunst heeft een groot verlies geleden. De Geneesheer LAENNEC, Lijfarts van de Hertogin van BERRY, Koninkl. Lector en Profeſſor in de Medicijnen bij het *College de France*, Hoogleeraar in de Geneeskundige practijk bij de Mediſche

Digitized by Google

Faculteit alhier, enz., overleed op den 13 Augustus te Kerlouarnec, digt bij Douarnenez (Dept. Finistère), werwaarts hij zich, tot de herstelling zijner gezondheid en om zijne geboortelucht in te ademen, begeven had, maar waar hij na vier maanden ziekte bezweek. Hij was te Quimper in 1781 geboren, en had den grond tot zijne geneeskundige studien te Nantes gelegd, onder de oogen van zijn' oom, eersten geneesheer der Hospitalen in die stad. In 1799 kweekeling geworden van de Parijsche school, behaalde hij reeds in 1802 de twee groote prijzen der Genees- en Heelkunst, door het Instituut toegewezen. Weldra verrijkte zich het *Journal de Médecine*, door de Prof. CORVISART, LEROUX en BOYER uitgegeven, met de vruchten zijner geleerde nasporingen. Van dit tijdstip af toonde Dr. LAENNEC het oorspronkelijk en scheppend talent, dat hem in den eersten rang van de Fransche Geneesheeren geplaatst heeft. De talrijke en belangrijke Verhandelingen, die hij in 't licht gaf in de *Dictionnaire des sciences Médicales*, in de *Bibliotheque Médicale*, in het *Bulletin de la Faculté de Médecine de Paris*, en verscheiden andere periodieke verzamelingen, onderscheidden zich alle door nieuwe denkbeelden en dadelijke ontdekkingen. In alle werken bijna, sedert vijftien jaren over de Geneeskundige Ontleedkunde, over de ziekten van het Hart en de Borst en over de Ingewandswormen uitkwamen, wordt Dr. LAENNECS arbeid als gezaghebbend aangehaald. In 1816 tot eersten Geneesheer van het Hospitaal Necker benoemd, begon hij zijne nasporingen op het gebruik van den *Stéthoskoop*, door hem uitgevonden. (*) Drie jaren waren toereikend, om dezen schoonen arbeid te voltooijen, en hij gaf het resultaat daarvan dan ook in 1819 uit, in een werk getiteld: *de l'Auscultation médiate, ou Traité du Diagnostic des Maladies des Poumons et du Coeur, fondé principalement sur ce nouveau moyen*

(*) Zie wegens dit werktuig *Algem. Konst- en Letterb.* v. 1818 Dl. II bl. 131, v. 1822 Dl. I. bl. 390, waar hetzelve ook is afgebeeld; en 1823 Dl. II. bl. 118—125, waar een verslag gegeven wordt van de inaugurele *Dissertatio medica de Stethoscopii in morbis pectoris usu* van den Heer H. C. van Hall, sedert tot Hoogleeraar aan Gronings Academie bevorderd. *Red.*

Digitized by Google

moyen d'exploration, een werk, dat niet alleen in Frankrijk, maar aan alle Europiſche Hoogeſcholen klasſiek is geworden. Na twee jaren rust, welke de ſlechte ſtaat zijner gezondheid noodzakelijk gemaakt had, verving hij in 1822 HALLÉ als Lijfarts van de Hertogin van BERRY, en bij het *College de France*, terwijl hij later den leerſtoel vervulde, door CORVISART beroemd geworden. Hij deed zijn' voorgangers geene oneere aan, gelijk de groote toeloop van kweekelingen, zoowel Franſchen als vreemdelingen, beſtendig getuigde. Zijne gezondheid was echter niet beſtand voor den ijver, waarmede hij het Hoogleeraarambt bekleedde en zijne onderzoekingen voortzette; en het middel ter herſtelling kwam te laat. Bij de bekwaamheid van een' groot Geneesheer voegde de Heer LAENNEC alle de hoedanigheden van een eerlijk man en de deugden eens Christens. Zijne liefdadigheid was onuitputtelijk; zijne nagedachtenis zal lang leven in het hart zijner aanverwanten, vrienden en talrijke kweekelingen.

's GRAVENHAGE. De Heer EDOUARD SMITS, Commies bij het Ministerie van Binnenlandſche Zaken, heeft aan Z. M. aangeboden een nieuw door hem vervaardigd en onuitgegeven Treurſpel, en van Hoogſtdenzelven, als een blijk van welwillendheid, ontvangen een' met brillanten omzetten en met Z. M. naamcijfer verſierden Ring, welke begeleid was van een' voor den Dichter op last van Z. M. geſchreven vleijenden brief.

HAARLEM. Wij achten ons verpligt den onderſtaanden eenen plaats in te ruimen, ten einde elk onpartijdige, door hooren en wederhooren, in ſtaat zij de zaak in geſchil te beoordeelen.

Aan den Redacteur van den Algemeenen
Konst- en Letterbode.

Wel Edele Heer!

Verſchoon den als nog aan uwe lezeren niet bekenden, doch aan UEd. niet ſedert heden bekenden Schrijver van den Brief, geteekend Q. N., in UEd. geacht Weekblad N°. 25 van 16 *Junij l. l.*, geplaatst,

 dat

dat hij u nogmaals lastig valt, met het verzoek, dezen eene plaats daar in te vergunnen.

Met alle beſcheidenheid, zoo ik vermeen, een point onzer Vaderlandſche Geſchiedenis, over hetwelk verſchil beſtaat, uit hoofde, dat daar voor geen ander bewijs is, dan alléén een *Extract uit een zoogenaamd Register der Ridderſchap*, voorgedragen hebbende, zonder eenig geſlacht, Lid of Ledematen van dien, of perſoonlijk wie het is, te hebben aangeroerd, veel min het geringſte onaangenaams of beleedigends voor dezelve te hebben gezegd; maar mij enkeld bepaald hebbende, tot het onderzoek, welke waarde gehecht konde worden aan zulk een ſtuk: vind ik mij, door den Heer van Lynden, in zijnen brief, begonnen geplaatst te worden in N°. 30 van voorz., uw Weekblad van *Vrijdag den* 21 *Junij l. l.*, en voortgezet in de opvolgende Nomm. tot No. 35 ingeſloten, van Dingsdag 15 Augustus dezes jaars, op eene wijze voorgeſteld, zeer onderſcheiden van die, welke het bezadigd voordragen, van verſchillende gevoelens, omtrent Geſchiedkundige pointen, vordert. Eene wijze des te wonderbaar, daar mijn geuit gevoelen eenvoudig geweest is, *dat het niet bewezen was, door voorz. Extract, dat in* 1290, *door* Floris den Vden *binnen 's Gravenhage eene Orde van St. Jacob zoude zijn ingeſteld;* en juist door dien Heer, op bl. 50 volmondig wordt erkend, dat de in voorz. ſtuk voorkomende perſonen, *zoo niet tot eene Broederſchap kunnen zijn vereenigd geworden in* 1290. Wat is dat anders, dan met mijn gevoelen in te ſtemmen, dat het ſtuk in questie niet voldoende is, ten bewijze, dat in 1290, die Orde door Floris, ingeſteld of gehouden is?

Het komt in dezen niet aan, om te giſſen of te vooronderſtellen, wat 'er voor of na 1290 plaats gehad heeft, of heeft kunnen hebben. Er is tot hiertoe geen ſtuk bekend, dat van de inſtelling of het houden van een Orde door Floris ſpreekt, dan alleen, dat berucht *Extract*, dat Butkens heeft ten voorſchijn gebragt. — Erkent men nu, dat het jaartal daarin uitgedrukt, en ſommige doopnamen van daarin voorkomende perſonen, niet zoo zijn, dan zij die gevoerd hebben; en dat in het daarbij vermelde jaar, eenige van dezelve daarbij niet hebben kunnen aanwezig zijn, kan zulk een ſtuk, naar mijn inzien, voor geen zeker

Digitized by Google

ker bewijs aangenomen worden, of deszelfs echtheid doen vermoeden. Ik weet wel, dan men alsdan kan gisfen en vooronderſtellen, dat de afſchrijver zich bedrogen heeft, dat hij in plaats van 1290, had moeten ſtellen 1279, in plaats van Hendrik, Alexander, en wat des meer is. Maar zoo wel de afſchrijver zich daarin heeft kunnen bedriegen, wie zal waarborgen, dat hij zich in andere daarin gevonden wordende namen, zaken of in den zamenhang der woorden, niet bedrogen heeft, ja zelfs hier iets heeft uitgelaten, daar iets heeft bijgevoegd? En wat wordt 'er dan van zulk een *Extract*, dat met zijn origineel niet kan vergeleken worden, en als men geheel onbekend is en blijft, waar dat origineel ooit heeft berust, wanneer of door wien dat Extract 'er uit is geligt? Wie toch zal willen beweren, omdat men bij een' oud Kronijkſchrijver vindt, dat Floris in 1279, *in 's Hertogenbosch Ridder werd*, en kort hierop, dat hij *Tournierde en Wapenſpel hanteerde*, zonder te zeggen, wanneer of waar hij tourneerde en wapenſpel hanteerde, dat het was in den Haag en wel in het laatst van 1279 of begin van 1280, en dat hij, bij die gelegenheid of kort te voren, eene Ridderorde inſtelde; van al hetwelk die Kronijkſchrijver (Melis Stoke) geen woord rept?

De Heer van Lynden, vraagt bl. 40. *of het verloren gaan van een Boek of Register reden genoeg is, om te beſluiten, dat het nooit beſtaan heeft?* gewis *neen*, en geen verſtandig man zal zulks beweren, zoodra er een gegrond bewijs beſtaat, dat het beſtaan heeft — dat is — of dat een geloofwaardig en bekend man gezegd of geſchreven heeft, het te hebben gezien, of dat er uit zulk een Boek of Register *Extracten* of afſchriften aanwezig zijn, welke behoorlijk gecertificeerd zijn, uit zoodanig Boek of Register te zijn getrokken; dan geen verſtandig man zal het beſtaan hebben, van zoo iets te beweren, zonder zulke bewijzen. Nooit heeft men getwijfeld, dat 'er een boek *de re publica*, door Cicero geſchreven, ſchoon verloren geraakt, ſtaan had, om dat hij het zelf gezegd had; en 't geen ook, voor weinige jaren, gevallig is gevonden. Maar genomen, men kwam eensklaps voor den dag, met een Extract uit een Register, waar boven ſtond: *Extract uit een ſeeker boek gebonden in folio, gein-*

titulcerd, *Register van den Hove*, *geteekend No. vier Folio* 105, zonder dat iemand ooit gezegd had het te hebben gezien, zonder dat het het geringſte bewijs droeg, waar het origineel berustte, waaruit het was getrokken, of wanneer en door wien gemaakt. Wie zoude willen beweren, dat zulk een Boek of Register beſtaan had, dat het een Register van den Hove van Holland was, geweest, berust hebbende in het Archief van voorz. Hove, dat het door een' der Raadsheeren, als tot dat Archief toegang hebbende, was gemaakt? Dit is echter het geval, met het door Butkens voortgebragt *Extract*.

Alle de door de Heer van Lynden gemaakte gisſingen en vooronderſtellingen, kunnen het voorhanden zijnde *Extract* niet maken, wat het niet is; en het is, naar mijn inzien, al eene vrije gewaagde gisſing, om den Heer Antony van Lynden den uitſchrijver en zender van dat *Extract* te maken: daar dit alleenlijk gegist wordt, uit eenen nog voorhanden zijnden brief van 1624, door dien Heer aan zijn' Neef Diderick van Lynden geſchreven, waarvan een uittrekſel op bl. 37 voorkomt, in hetwelk geen woord van Boeken of Registers, noch van Extracten uit die, geſproken wordt, maar alleen van *Genealogien*, *oude Brieven en Copyen van dezelve*, onder welke laatſte, het *Extract* gewis niet behoort; en uit welken brief, ook niet blijkt, dat voorſz. Antony van Lynden, aan den dienaar van den Graaf van Reckum, oude Brieven of Copyen heeft gegeven, maar wel, dat hij de meeste ſtukken *van* dien dienaar uitgeteekend heeft. — Stond 'er *hebben de meeste ſtukken*, VOOR *knecht voorz. uitgeteykend*, zoude men kunnen gisſen, zonder het nogtans ſtellig te kunnen beweren, (als daarbij niet uitgedrukt zijnde, welke ſtukken, het waren) dat 'er dat *Extract* had kunnen onder zijn: doch, 'er ſtaat niet VOOR, maar VAN knecht voorſz. Maar genomen, dat *Extract* was door Antony van Lynden gegeven; waarop ſteunt alsdan nog de gisſing, dat hij het heeft afgeſchreven uit een boek, berustende in het Archief van de Ridderſchap van Holland, en dat dat boek een Register was van die Ridderſchap; immers enkel en alléén, op de inbeelding van den Heer van Lynden, dat, omdat voorſz. Antony, in de Hollandſche Ridderſchap

Digitized by Google

ſchap beſchreven was, en dus toegang tot het Archief en de Registers van dat *corps* had, hij het daar gevonden en 'er dat *Extract* uit gemaakt heeft. Ik heb te goede gedachten van de kunde en het doorzigt van den Heer van Lynden, om te mogen vooronderſtellen, dat hij dit in ernst gezegd heeft. Ik kan noch aannemen, noch tegenſpreken, dat zulk een boek heeft beſtaan, of dat het al of niet in het Archief der Hollandſche Ridderſchap is gedeponeerd geweest, en in 1624 daar nog aanwezig was; maar volmondig ontken ik, dat dat boek een Register der Hollandſche Ridderſchap is geweest of heeft kunnen zijn, alzoo, voor dat 'er een vast ligchaam van Ridderſchap, beſchreven wordende uit den Algemeenen Ridder- en Adelſtand der Provincie, is ingeſteld geworden, 't geen gewis voor de 15de eeuw niet is geweest, 'er geene Registers van de Hollandſche Ridderſchap hebben kunnen beſtaan, of een Archief van dien heeft kunnen aanwezig zijn, daar, tot dat tijdſtip toe, de Ridderen en Edelen niet als een Corps, maar individueel compareerende, geene Corpsgewijze beſluiten namen of ter Algemeene Vergadering uitbragten, maar hoofdelijk ſtemden. Even min kan ik vooronderſtellen, dat de Heer van Lynden in ernst meent, 't geen hij op bl. 38 en 73 zegt: dat het waarſchijnlijk zoude zijn, dat Antony van Lynden, uithoofde van dat Boek of Register, als Hollandſche Ridder, had kunnen beſchouwd worden; daar die Heer niet onkundig kan zijn van de hoeveelheid Edelen, die, zonder tot de Hollandſche te behooren, of daartoe te behooren beſchouwd werden, en zonder dat hunne Geſlachtsnamen op Orderslijsten, die drie eeuwen te voren, werden vooronderſteld beſtaan te hebben, gevonden werden, in de Hollandſche Ridderſchap te zijn geplaatst, in tijdsomſtandigheden, zoo als die, wanneer de Heer van Kronenburg 'er in geplaatst werd, wanneer niet altijd hun gegrond regt of bevoegdheid daartoe is in het oog gehouden; als: bij voorbeeld Aerſen, Marquette, Bentinck, Keppel, Hompesch Gronsvelt en anderen.

Met opzigt tot dat *Extract* zelve, blijft het ſteeds een ſtuk, zoo onvoldoende, om door deszelfs inhoud voor echt aangenomen te worden, dat geen onbevooringenomene en bij de zaak geen ander belang hebbende,

Digitized by Google

dan de waarheid te zoeken, het voor goede munt zal aannemen. Dan, daarom heeft het ook tot gevolg, 't geen doorgaans zulke twijfelachtige ſtukken hebben; dat is, om aan die gene, welke een bijzonder belang hebben, het voor echt te houden of daar voor op te dringen, een ruim veld te openen tot giſſingen en gevolgtrekkingen, waarin niet weinigen zich veelmaal verliezen; in zooverre zelfs, dat zij met geene oplettendheid meer lezen, wat anderen in een tegengeſteld gevoelen ſtaande ſchrijven; ja zelfs de woorden door deze gebezigd, betrekkelijk maken tot dat, 't geen de Schrijver niet gezegd heeft, en waarop dan die arme bloed een veeg uit de pen krijgt.

Zoo word ik bij voorbeeld, door den Heer van Lynden, op bl. 41, voorgeſteld, als eene in zijne voordragten zich niet gelijkblijvende, en die als een losbol, op de eene plaats niet wil, hetgeen hij op de andere gewild heeft: en dit doet mij op bl. 40 reeds de les verdienen, om niet over zaken te ſchrijven, zonder dezelve te kennen, en aan dien Heer mij toeſchijnen, geheel onbedreven in de Heraldiek. Niemand zeker kan vooronderſteld worden, meerder kunde in die wetenſchap te bezitten, dan de Preſident van eenen hooge Raad van Adel, en die aan zulk een geheel onkundig ſchijnt, zal 'er dan ook wel niet veel van weten. Trouwens, ik erken gaarne, ſchoon lust en leergierigheid mij niet ontbroken hebben, om 'er meer van te weten, dan ik doe, dat ik mij echter, door de bewijzen, die mijn Beoordeelaar voor zijn les en vonnis aanvoert, geprikkeld voel, te gelooven, dat ik 'er meer van weet, dan ik zelfs vooronderſtelde: alzoo, bij aldien de Heer van Lynden, mijne gezegden niet uit haar verband had gerukt, hij mij welligt genadiger zoude hebben behandeld. Daar niets waarachtiger is, dan dat ik de woorden gebruikt hebbe: „ *Men vorderde bij zulke inſtellingen geene Eeden en gebruikte geene Biſchoppen*," dan niets is te gelijk onwaarachtiger, dan dat ik dat gezegd hebbe, met betrekking tot de inſtelling van St. Jacobs Broederſchap of tot andere gewigtige en duurzame inſtellingen. — Ik zeide het met betrekking, tot inſtellingen van Hof- of Tafel-broederſchappen; ik zeide het als de reden, waarom men (in het Extract vindende, dat bij de St. Jacobs-orde, Eeden

ge-

Digitized by Google

gevorderd en een Bisschop gebruikt was), die Orde niet konde beschouwen als eene Hof- of Tafel-broederschap. Zie hier mijne woorden in haar verband: „ *De plegtigheden daarbij omschreven* (namelijk in „ het Extract) *dulden niet, die instelling te beschouwen* „ *als eene eenvoudige Hof- of Tafel-broederschap, zoo* „ *als 'er in die tijden geweest zijn; daartoe vorderde* „ *men geene Eeden en gebruikte geene Bisschoppen;* „ *de eerbied voor Kerkvoogden en Kerkdienften was te* „ *groot, om die tot andere, als zeer gewigtige en* „ *duurzame instellingen te bezigen. Het was ook on-* „ *gewoon, om dergelijke instellingen* (namelijk gewig- „ tiger en duurzamer), *waarbij de Geestelijkheid werd* „ *ingeroepen, buiten eene gewijde plaats als Kerk of* „ *Kapel te verrigten; zoo als het niet enz.*" Ik laat een ieder onzijdige beslisfen, of hier uit kan afgeleid worden, dat ik beweerd hebbe, dat 'er geene Eeden bij het instellen van Ordens gevorderd, of geene Geestelijken daarbij gebruikt werden.

Dan, bij aldien ik mijn gevoelen, dat 'er Eeden gevorderd en Geestelijken gebruikt werden bij het instellen van of aanneming in Ordens, door bewijzen had willlen staven, zoude ik gewis niet daartoe aangehaald hebben, (zoo als de Heer van Lynden mij daar heen bladz. 41, wijst), de Riddermaking van Willem, Vader van Floris, alzoo dat geene opneming in eene bijzondere Ridderlijke broederschap, maar eene algemeene Ridderverheffing of making was. Eene Riddermaking, veelligt, in de daarbij anderzins gewone ceremonien, onderscheiden, uithoofde dat de tot Ridder geslagen zullende worden, stond benoemd te worden tot Hoofd van het Heilige Roomsche Rijk, en daartoe voorgestaan werd, door den Paus, wiens Legaat de dienst daarbij verrigtte. Aangenaam zoude het mij zijn, dat de Heer van Lynden, mijne onkunde te hulp kwam, door een bewijs aan te brengen, dat ooit, bij andere soortgelijke plegtigheden, door een' Cardinaal of Bisschop eenige dienst is verrigt geworden, of dat ook, bij het instellen van Ridderordens of bij het aannemen van Ridders in dezelve, zulke hooge Geestelijken gefungeerd hebben.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

Digitized by Google

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

LOFREDENEN. Lofrede op GODFRIED VAN BOUILLON door J. M. SCHRANT. Gend ter Drukkerij van A. B. Steven MDCCCXXVI 159 bl. in gr. 8°.

Het is geene gemakkelijke taak eene eigenlijk gezegde Lofrede op te ſtellen; ten zij men aan alle bloemrijke levensbeſchrijvingen dien naam wil verſpillen, waarvoor ieder, die goed compileren kan en tamelijk weet den pen te voeren, al ligt berekend is. Met weêrzin zagen wij dan ook zoodanige biographien ſomwijlen als Lofredenen opdiſcheu, indien zelfs niet aan enkele eeregoud te beurt viel. Het is toch de vraag niet, of zoodanige ſtukken met genoegen, ja met vrucht, kunnen gelezen worden; of zij getuigen van vlijt, onderzoeklust en kunde; wij meenen daarin nog meer of liever iets anders te mogen vorderen en dat aan die goede hoedanigheden niet altijd en ook niet noodwendig gepaard gaat. Wij bedoelen zekeren tact, om uit de levensbijzonderheden van het voorwerp der Lofrede, de ſterkſt lichtende punten als in één brandpunt te verzamelen en langs dezen weg alles tot hetzelfde doel, met welſprekende verſcheidenheid, maar alles doorſchitterende eenheid, als van lieverlede te brengen; en dat wel in zulk een beperkt beſtek, dat de Lofrede voor de mondelijke voordragt niet ongeſchikt worde. Het is ons niet onbekend, dat de gevoelens hieromtrent uiteenloopen, maar vóór het onze ſprak vroeger en later meer dan één ſchitterend voortbrengſel onzer letterkunde, en ſpreekt nu weder het voor ons liggende van den Wel Eerwaarden Schrant, dat wij ons verpligt achten aan te kondigen. Zijn lofrede op Godfried van Bouillon was beſtemd voor eene leesbeurt, en overſchrijdde dezelve niet; zij ontaardt noch in eene wijdloopige biographie, noch in een dorre optelling van 's mans daden. Zij bevat een tafereel, waarin alles zamenwerkt, om het geheel te bevorderen, waarin alles, wat den held kan verheffen op den voorgrond, en door kunſtige maar ſmaakvolle plaatſing van licht en ſchaduw die verſcheidenheid is gebragt, welke den oppervlakkigen bekijker reeds ſtreelt, maar ook den geoefenden en naauwkeurigen beſchouwer niet onvoldaan laat. Het oogmerk des Lofredenaars was, in Godfried den volmaakten Ridder te ſchetſen; en, na als hoofdtrekken van zulk een' Ridder, moed, dapperheid, godsvrucht, geregtigheid en liefde, gevoeligheid des harte, opregtheid, beleefdheid, edelmoedigheid en zelfsverloochening, genoemd te hebben, toetst hij, daar-

Digitized by Google

daaraan deszelfs daden, ons door de geſchiedenis overgebragt, en betoogt daardoor ten klaarſte, dat hij niet te veel van hem zeide bij den aanvang: „Van welke zijde wij „ hem beſchouwen, hetzij als krijgsman, hetzij als mensch, „ hij vertoont zich aan ons bewonderend oog in een aller„ gunſtigst licht als het ſieraad zijner eeuwe. De oudheid „ heeft geen held, gelijk aan Godfried ook de fabel„ achtige oudheid niet. Wat zij onder verſcheidenen heeft „ moeten verdeelen, de ligchaamskracht van Hercules, „ den moed en de dapperheid van Achilles, de wijsheid „ van Nestor, de voorzigtigheid van Ulysſes, de „ zorgvuldigheid van Agamemnon, de vroomheid van „ Eneas, vindt men in hem op de volkomenſte wijze „ vereenigd, zoodat het der Geſchiedenis toch eens gelukt „ is hare mededingſter de Fabel te overtreffen. Met één „ woord Godfried vertoont ons den echt Christelijken „ Held, den Ridder zonder vrees en blaam, het beeld, het „ ideaal der Ridders."

Ieder, ſlechts eenigermate bekend met den Nederlandſchen held, wien Taſſo's *Verlost Jeruzalem* vereeuwigde, zal gevoelen, dat het den lofredenaar, bij dien toets, niet aan ſtoffe kon ontbreken, ja, dat dezelve eer te overvloedig was; en, indien wij eene aanmerking op dit ſtuk zouden maken, dan maakte die overvloed, vooral bij het eerſte punt, zijne keus moeijelijk. Hoe dit zij, de grootheid van Godfried als Ridder, blinkt overal ten ſterkſte door; en de ſtijl is verheven-eenvoudig, gelijkmatig en toont op nieuw, dat wij den Heer Schrant onder de welſprekende Redenaars mogen telLen, ook offchoon ons hier de *clara vox* ontbreke.

Bijzonder aangenaam was het ons, zijn gematigd oordeel over de kruistogten te vernemen, welker voordeelen hij wel optelt, maarwelker nadeelen hij niet verbloemt; — in één woord, wij prijzen deze Lofrede ieder beminnaar onzer Letterkunde ter lezing aan, welke voor den meer gezetten en getrouwen beoefenaar der Geſchiedenis door een groot aantal aanteekeningen en enkele bijlagen, achter dezelve gevoegd, bijzonder belangrijk wordt, als blijkende uit dezelve, hoe de Heer S. in ſtaat is, zijne gezegden te ſtaven, en geheel niet onbeſlagen ten ijs kwam, toen hij deze taak opvatte.

Ons beſtek duldt niet proeven uit een of ander te geven, maar wij vertrouwen genoeg gezegd te hebben, om een echt oorſpronkelijk Nederlandsch voortbrengſel bekend te maken, dat met de beeldtenis van den held prijkt en van den typographiſchen kant zich ook aanbeveelt.

V.

KUN-

Digitized by Google

KUNSTEN.

GENT. Bij de Koninklijke Academie van Teeken-, Schilder-, Beeldhouw en Bouwkunde, zijn na gedane beoordeeling, toegewezen de volgende prijzen.

SCHILDERKUNST. HISTORIEEL. *Prijs voor de Meesters: Hebé*, ſchitterende van jeugd, bevalligheid en ſchoonheid, ſtaat op eene wolk te midden der lucht en houdt den adelaar van *Jupiter* eene drinkſchaal voor.

De prijs is eene Alexandrijnſche lauwerkroon, eene eeremedaille en eene ſom in geld van zeshonderd Nederl. guldens.

Daar waren drie Schilderijen ingekomen.

De prijs is toegewezen aan den Heer Ch. Piquet, van Deijnse, in Oost-Vlaanderen, wonende te Brusſel, een discipel van den Ridder Paelinck.

Het eerſte accesſit aan den Heer Adolf Diêz, van Mechelen, een discipel van den Ridder Odevaere.

Het tweede accesſit aan den Heer Dielman, Kunstſchilder, te Gent.

Prijs voor de Kweekelingen. — NATIONAAL HISTORIEEL. — Twee Spaanſche officieren komen den Grave van Egmond afhalen, om hem naar het ſchavot te geleiden; dit doorluchtig ſlagtoffer ſtelt aan Rytovius, Biſſchop van IJperen, een' brief ter hand, in welken hij zijne vrouw en kinderen aan Filips II aanbeveelt.

Ingekomen vier ſchilderijen.

De prijs is, met eenparige ſtemmen, toegewezen aan Mejuffr. Adêle Kindt, te Brusſel, Discipel van den Ridder Navez.

Het accesſit aan den Heer Jan Joſeph Geens, discipel van den Ridder. Paelinck.

Prijs voor de dames. — Eene nimf uit het gevolg van *Diana*, is in een bosch verdwaald geraakt; afgemat van vermoeidheid, is zij in ſlaap gevallen; hare hond waakt aan hare zijde. Het beeld moet levensgrootte zijn

De prijs is eene kroon van mirten en rozen, eene eeremedaille en eene ſom in geld van twee honderd guldens.

Ingekomen twee ſchilderijen.

De prijs is, met eenparige ſtemmen, toegewezen aan mejuffr. Eliſa de Gamond, van Brusſel, discipel van den Ridder Paelinck.

KABINETSTUK. Eene jonge bruid, van hare moeder en zuster vergezeld, wordt, door haren aanſtaanden echtgenoot, in de werkplaats van eenen ſchilder geleid, welke het portret der jonge bruid afgewerkt heeft.

De prijs is eene eere-medaille en eene ſom in geld van twee honderd guldens

Ingekomen zes ſchilderijen.

De prijs is toegewezen aan Pieter Joſeph Schippers, te Antwerpen.

Het

Digitized by Google

Het accesit, met eenparige stemmen, aan den Heer Seraphin de Vlieger, van Eecloo, in Oost-Vlaanderen, discipel van den Heer Geirnaert.

LANDSCHAP. Een maanlicht, met eene brug in het verschiet; ter regterzijde van den aanschouwer, een klokkentoren.

De prijs is eene eere-medaille en eene som in geld van van honderd en vijftig guldens.

Ingekomen zeven schilderijen.

De prijs is toegewezen aan den Heer B. J. van Hove, in 's Gravenhage.

Het accesit aan den Heer August de Noter, te Gent, discipel van zijnen vader.

BEELDHOUWKUNDE. *Onderwerp:* Het borstbeeld van *Erasmus.*

De prijs is eene eere-medaille en eene som in geld van honderd guldens.

De prijs is toegewezen aan den Heer Albert Voituron, van Gent.

Het accesit aan den Heer Jan Franck, van Gent, kweekeling van de Academie en discipel van den Heer Cauwer.

BOUWKUNDE. *Onderwerp:* Een gebouw, geschikt voor het doel, hetwelk de Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde te Gent zich, bij hare reglementen en gebruiken, voorstelt.

De prijs is eene eeremedaille en eene som in geld van twee honderd vijftig guldens.

Ingekomen dertien plannen.

De prijs is, met eenparige stemmen, toegewezen aan den Heer F. Marlier, van Gent, discipel van den Heer Roeland.

TEEKENKUNDE. *Onderwerp:* De Venus van Milo.

De prijs is eene eeremedaille.

Ingekomen vijf teekeningen,

De prijs is toegewezen aan den Heer Felix de Vigne, kweekeling van de Academie.

Het accesit aan den Heer Joseph van Hove, kweekeling der Academie en van den Heer Cauwer.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

GEOCTROYEERDE VERVOERBARE GAZVERLICHTING TE AMSTERDAM.

Wij hebben vroeger reeds onderscheiden voordeelen van het Oliegaz boven het Steenkolengaz ter verlichting me-

Digitized by Google

medegedeeld; (zie *Alg. Konst- en Letterb.* 1825 Ie. Dl. bl. 171 — 174) maar achten ons verpligt, nu de uitvinding van het zamenperſen van het Oliegaz, waardoor het gazlicht gemakkelijk vervoerbaar wordt, herwaarts is overgebragt, niet alleen, maar daarop van Z. M. octrooi is verkregen, en het Oliegaz ter verlichting door eene Nederlandſche vervoerbare Gaz-Compagnie te Amſterdam fabrijkmatig wordt vervaardigd en afgeleverd, onze lezers van het beſtaan dier inrigting kennis te doen dragen, en op die voordeelen terug te komen.

Zij beſtaan in 't algemeen hier in, dat vooreerst het Oliegaz bijna viermalen zooveel licht geeft, als dat geſtookt wordt uit Steenkolen; 2°. dat de vlam van hetzelve zeer wit is en minder blaauwachtig dan die van het Kolengaz; 3°. dat het weinig zuivering noodig heeft en geene zwavelachtige hydrogène deelen bezit (waardoor het Kolengaz alle metalen aandoet en inzonderheid de geleipijpen aan geſtadig onderhoud en vernieuwing doet onderhevig zijn), en geene bedervende kracht uitoefent op verguldſel, zilver, metalen of kleuren uit metalen getrokken of daarmede verwant; 4°. dat het bij aanſteken, noch branden noch uitdooven, eenigen reuk geeft, en bij lekking of uitlating geene zoo ongezonde en bedervende lucht verſpreidt, als die in dit geval het Kolengaz ontwikkelt; 5°. dat de warmte, die het geeft, gelijk ſtaat aan de helft van die van het Kolengaz, waardoor het in kleine vertrekken of bij den zomer aangenamer in het gebruik is en 6°. dat men 'er zulk een' omſlagtigen toeſtel niet voor noodig heeft als tot de bereiding van Kolengaz.

In het bijzonder levert het zamengeperſte en dus vervoerbare gaz nog deze voordeelen op, dat men 'er gebruik van kan maken, zoo lang en waar zulks noodig is; dat men de vlam kan vergrooten of verkleinen naar zijne behoefte; dat men 'er geen gebruik van begeerende te maken het in de bus beſloten blijft, en dus ſlechts zooveel beſteedt als men dadelijk opbranden wil; dat men het eindelijk kan bezigen op plaatſen, waar het te kostbaar of onmogelijk zou zijn, om het gaz door pijpen naar toe te leiden, en ook daar, waar men het maar zeldzaam of ſlechts op bepaalde tijden behoeft.

Wij laten gaarne aan onze lezers de toepaſſing over, waarvoor deze Gazverlichting best dienen kan, maar kunnen dit artikel niet eindigen zonder ook het gevaarlooze derzelve te hebben aangeſtipt en de onkosten opgegeven.

„ Deze wijze van Gazverlichting geeft" leest men in het berigt deswegens verſpreid, „ ook beveiliging tegen allen gevaar van uitbarsting of eenige ontvlamming, die door eene geſtadige aanvoering van Gaz, in eene kleine en volkomen van de dampkringslucht afgeſlotene plaats zoude kunnen veroorzaakt worden, ofſchoon 'er zich hiervan ge-

luk-

Digitized by Google

lukkig tot heden weinig voorbeelden hebben opgedaan. Het zamengeperste Gaz is besloten in busſen, die de proef van digtheid en ondoordringbaarheid bij elke vulling moeten doorſtaan, die gemaakt zijn van een gemengd geſlagen metaal, hetgeen wel ſcheuren, maar nimmer in ſtukken van een barsten kan, die beproefd zijn op de kracht van 60 Atmospheren, terwijl men ze ſlechts met 30 aanvult; en die hierdoor van alle buitenlucht afgeſloten, evenmin in ſtaat zijn om te ontvlammen, als de geheele hoeveelheid van Voorloop, Terpentijn, Olie of andere Vloeiſtoffen van dezen aard, wanneer die in vaten beſloten zijn; bij het ongeluk van brand kunnen deze vaten uit een barsten, en de vloeiſtoffen zich verſpreidende aanſtonds ontbranden; het zamengeperste Gaz daarentegen, ingevalle van ſcheuring der Bus, verſpreidt zich door deszelfs geweldige uitdrijvende kracht door de buitenlucht, vermengt zich met dezelve, en is niet meer ontvlambaar; bij eene geheele openzetting der kraan, wordt de vlam door hare eigene uitzettende kracht uitgeblazen, gelijk ook het licht, waarmede men het zoude trachten aan te ſteken."

De prijs van het Gaz in eigene Busſen (*) is bepaald op *f* 2-50 de 100 Cubiek voeten, terwijl men berekent een Cubiek voet gaz een uur tijds te kunnen branden, met eene ſterkte van licht, gelijk ſtaande aan dat der gewone Argandſche lamp; de prijs van het Gaz in de Busſen van de Compagnie, welke men voor zekeren tijd in gebruik heeft, is *f* 2-60 de 100 cubiek voeten, terwijl wanneer men voor een of twee dagen gevulde Busſen verlangt, dezelfde hoeveelheid voor *f* 3-: wordt afgeleverd. Eindelijk zijn 'er ook

(*) De kosten dezer Busſen, indien men van eigene zich wil voorzien, wanneer men 'er twee noodig heeft, worden berekend voor elk minder dan 5 Cubiek voeten inhoudende . . . . *f* 33.

5 tot 9	. . . .	. .	40.
10 — 15	. . . .	. .	45.
16 — 19	. . . .	. .	50.
20 .	. . . .	. .	60.
40 .	. . . .	. .	80.
60 — 79	. . . .	. .	95.
80 en daarenboven.	. .	. .	105.

Men zal echter ook Busſen van de Compagnie in gebruik kunnen hebben, doch alsdan voor dezelve een' borgtogt ſtellen, geëvenredigd aan derzelver inhoud, bij voorb. voor Busſen minder dan 10 Cubiek voeten *f* 15. van 10 —— 29 *f* 20 enz., welke borgtogt bij de uitlevering geheel wordt teruggegeven. De pijpen, kranen enz. welke voor het overige noodig zijn, komen natuurlijk ten laste der verbruikers, die zich hieromtrent kunnen verſtaan met de Commisſarisſen der Compagnie of bepaaldelijk met den tweeden Directeur, tot wien men zich kan vervoegen bij de Fabrijk op de laagte van den Kadijk No. 93.

Digitized by Google

ook ſchikkingen gemaakt, om Fabrijken en groote geſtichten het gebruik gemakkelijker en onkostbaarder te maken, al hetwelk niet kan nalaten deze Gazverlichting elk aan te bevelen, die een eenparig en aangenaam licht bij onderſcheidene werkzaamheden noodig heeft.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

BOHEMEN. Te Lomma in den Teschnerkreits, is gedurende dezen zomer, in den hoogen ouderdom van 122 jaren overleden Adam Markinck. Hij leefde van haverbrood, melk en kaas, maar genoot ook eenigen ſterken drank en nuttigde vleesch op heilige dagen. Toen hij 100 jaren bereikt had, bearbeidde hij nog zijnen ſchralen akkergrond in het hoog gebergte en ſtierf, zonder ooit van belang ziek geweest te zijn. Twee kinderen, 18 kleinkinderen en 11 achter-kleinkinderen volgde zijn lijk; zijne moeder is 115 jaren oud geworden, doch zijn vader op deszelfs 45ſte jaar door den blikſem gedood.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
23	29. 9¾	65	Z. W.	bewolkt, veel helder, 's av. omtrent betrokken.
	29. 9	74½	Z. Z. W.	
	29. 8¾	66	Z. t. O.	
24	29. 7	70½	Z.	tot in den voorm. betrokken, verder bewolkt, op den midd. met harde wind.
	29. 8	74	W. t. Z.	
	29. 8¼	66	Z. W.	
25	29. 9	70	Z.	omtrent helder, 's avonds diep in 't westen gedurige flikkering van weêrlicht.
	29. 9	81	Z. Z. O.	
	29. 8¾	72½	Z. O.	
26	29. 8¾	69	Z.	bew., meest omtrent betrokk., 's morgens ten oosten van ons een weinig dond., 's av. regen.
	29. 9¾	73	Z. W.	
	29 9¾	64½	Z. W. t. Z.	
27	29. 9	63	Z. W.	's morgens regen, verder bewolkt.
	30. 0	69½	W. t. Z.	
	30. 0¼	65	W. Z. W.	
28	29. 9¾	67	Z. Z. W.	voorm. bewolkt, verder omtrent helder.
	30. 0	71	Z.	
	30. 0¼	60	Z. t. O.	
29	30. 0	67	Z. Z. O.	voormidd. bewolkt, verder helder.
	30. 0	77	Z. O.	
	30. 0	62½	O. Z. O.	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 39. *Vrijdag den 8ſten September.*

BERIGTEN.

GRONINGEN. De plegtige inwijding van het Monument voor Graaf ADOLF VAN NASSAU, op de vlakte van Heiligerlee, had op des Konings verjaardag, begunſtigd door het ſchoonſte zomerweder, plaats. Des morgens ten tien ure verzamelden zich, te Scheemda, verſcheiden Staatsleden, Ambtenaren des Rijks, Leden der Commisſie van onderwijs en andere perſonen van onderſcheiding, ten huize van den Burgemeester, Mr. U. E. STHEEMAN, wordende de Gouverneur der Provincie (die, wegens de feestelijkheid van den dag, de hoofdplaats niet kon verlaten) vertegenwoordigd door den Heer Mr. E. H. ENGELKENS, Lid van de Gedeputeerde Staten. Van daar ging, ten elf ure, de trein naar de kerk der Hervormden, welke met veel ſmaak rijk verſierd was door guirlandes en bloemfestoenen, tuſschen welke, tegen over den predikſtoel, aan den muur was geplaatst het portret van den vereerden Graaf en een afbeeldſel van het Monument, omringd van tropheën. De School-opziener M. J. ADRIANI, daartoe namens den Gouverneur uitgenoodigd, in plaats van den vroeger benoemden Hoogleeraar, Mr. J. R. VAN EERDE, nu door ziekte verhinderd, betrad, onder orgelmuzijk en feestgezang, den predikſtoel, en hield eene korte, doelmatige, geſchiedkundige Redevoering over het gebeurde te Heiligerlee en de gevolgen daarvan. De ſtatigheid en ſtille aandacht der zeer talrijke vergade-

Digitized by Google

ring verhoogde het Feest, hetwelk, door afwisselend gezang, treffelijk uitgevoerd door de jeugd van Scheemda, zeer veraangenaamd werd.

Van daar ging men, tegen twee ure, in rijtuigen en schuiten, naar de hooge zandige vlakte bij het voormalige klooster van Heiligerlee, waar het Monument was opgerigt. Hier schaarde zich, in een' wijden kring, rondom het Monument, eene talllooze schare aanschouwers, terwijl eene compagnie Schutters behoorlijk orde hield. Onder een wel uitgevoerd veld- en krijgsmuzijk, trad de straks voormelde aanzienlijke trein den kring binnen, en Nederlands zoetvloeijende Dichter, Mr. H. A. SPANDAW, Lid van het Koninklijk Instituut, daartoe door Z. Exc. den Gouverneur verzocht, sprak eenige treffende dichtregelen uit, ter vereering van den daar gesneuvelden Held. Terwijl de Dichter eene poos zweeg, werd eensklaps, onder zwaar muzijk, het Monument onthuld; dit bestaat uit eene Obelisk, op een' pedestal van Bentheimer steen, ter hoogte van vijf Nederl. ellen; vervolgens slingerden vier jonge Juffrouwen uit het naburige Winschoten, met groote bevalligheid, eene boven aan de urn vastgemaakte guirlande van eikenloof en bloemen eenige malen om de naald van het Monument, onder het liefelijk gezang van een koor andere meisjes, geaccompagneerd en vervangen door eenige Schoolonderwijzers uit den omtrek; terwijl nog kleinere meisjes den nu gewijden grond rijkelijk met bloemen bestrooiden. Daarna vervolgde de Dichter, met hoogen ernst en kunstigen zwier, zijne taak, en boezemde aan zijne hoorders geestdrift en eerbied in, terwijl, bij het eindigen, het algemeen gejuich van *leve de Koning!* de toonen der zwaarste muzijk verdoofde.

De Feestdag werd te Winschoten met maaltijden besloten, waaraan Liefde voor Vaderland en Vorst voorzat, en zich in de welmeenendste toasten openbaarde.

ALKMAAR. Ook in deze stad is een Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundige School opgerigt en zal dezelve eerstdaags worden opengesteld. Tot Lectoren bij deze inrigting, zijn door Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken benoemd en als zoodanig door den Burgemeester dezer stad geïnstalleerd: voor het onderwijs in de *Physiologie* en *Materies Medica*, de Heer Med. Dr. LEONARD DE SONNAVILLE; voor

Digitized by Google

voor dat in de *Pathologie* en *Therapie*, de Hr. Med. Dr. G. DE ROOCK; voor dat in de *Anatomie*, *Heel-* en *Vroedkunde*, de Heer J. VAN DAM; *Anat. Chir. et Art. Obst.* *Lector* en voor dat in de *Schei-*, *Artsenijmengkunde*, en *Kruidkunde* de Hr. H. TOUSSAINT, Apotheker.

AMSTERDAM *den 30sten Augustus.* Op Maandag den 28sten dezer, werd alhier, onder het Voorzitterschap van den Heer Mr. C. A. DEN TEX, Voorzitter der Vierde Klasse, de negentiende Algemeene Vergadering van het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten gehouden, wordende het algemeene Secretariaat waargenomen door den Heer J. DE VOS Wz.

Deze Vergadering werd, op heden, bij het afzijn van den Voorzitter Mr. C. A. DEN TEX, vervolgd door den Heer J. F. SERRURIER, Voorzitter der Eerste Klasse, als daartoe volgens het Reglement gekozen, die deze Algemeene Vergadering sloot, na de vermelding van zijne benoeming tot algemeenen Voorzitter voor het volgende jaar, ten gevolge waarvan de functien van algemeenen Secretaris zijn overgegaan op den Heer G. VROLIK, Secretaris der Eerste Klasse.

Op gisteren, den 29sten, hield de Tweede Klasse van hetzelve Instituut hare Zesde openbare Zitting. De Voorzitter Mr. D. J. VAN LENNEP opende dezelve op eene gepaste wijze, waarna de Secretaris, de Hr. S. Iz. WISELIUS, verslag gaf van hetgeen in de twee laatstverloopen jaren was voorgevallen. De Heer Mr. J. D. MEIJER droeg daarop eenige denkbeelden voor *over de welsprekendheid der Nederlandsche Pleitzaal;* waarna de Heer Mr. D. J. VAN LENNEP eenen Lierzang las, genaamd *Hollands Duin*, sluitende daarna deze Vergadering.

ANTWOORD OP DE WEDERLEGGING VAN HET GESTELDE IN No. 25 VAN DIT WEEKBLAD, BETREKKELIJK DE STICHTING DER ORDE VAN ST. JACOB IN 1290.

(Vervolg en Slot van bladz. 169.)

Ik heb vervolgens gezegd, „ *het was ongewoon* „ *dergelijke instellingen, waarbij de geestelijkheid werd* „ *ingeroepen, buiten eene gewijde plaats als Kerk of* „ *Kapel te verrigten.*" Het *Extract* spreekt noch

van kerk noch van kapel. De Heer van Lynden ſchijnt verlegen te zijn, om mij dat gebruik of die gewoonte tegen te ſpreken; doch wijl het *Extract*; duidelijk zegt, dat alles geſchied is, in *volle falle*, alwaar de Graaf open Hof hield, zegt hij, dat 'er daar zekerlijk geene kapel zal ontbroken hebben, alzoo 'er geen paleis zonder kapel is; en hij vooronderſtelt, dat aldaar zeker eene plegtige mis zal gecelebreerd zijn, welke de receptie der Ridderen moest voorafgaan. Dat dit laatſte moest wezen, kan zijn, maar het *Extract* zegt niet, (en veelligt te regt, dat dit bij deze gelegenheid niet is geſchied, zoo als ik meen, hierna te kunnen bewijzen) dat het plaats gehad heeft. Het zegt alleen, dat Floris open Hof houdende, in volle falle gegeven heeft, zijne Ordre en Ridderſchap van St. Jacobs Broederſchap, aan twaalf Heeren en *Ridderen*, die den vollen Eed gedaan hebben in handen van Joan, Biſchop van Utrecht. — Er wordt hier niet gemeld, dat iets het geven is voorafgegaan, maar wel, dat 'er op gevolgd is, het doen van den Eed, het ontvangen van het teeken en het te pand geven van de gemeene Schild en Wapenen. De ſtatuten van die St. Jacobs Orde zoo weinig bekend zijnde, als derzelver inſtelling, kan men niet weten, of bij dezelve iets is bepaald, waarbij de tijdelijke Biſchop van Utrecht is verordend geworden, het Hoofd of Souverein van dezelve te zijn, in wiens handen, de daarin opgenomen wordende Broeders den Eed van getrouwheid aan de Statuten en verpligtingen tot de orde, afleiden. Daar toch de perſonen, in het *Extract* benoemd, reeds Ridderen waren, en dus, niet andermaal noch de ceremonie konden ondergaan, noch de belofte op nieuw doen welke zij, voor en bij hunne Riddermaking, verrigt en afgelegd hadden, heeft de volle Eed, dien zij dus in handen van den Biſchop zouden hebben afgelegd alleen maar betrekking kunnen hebben tot hunne verpligtingen tot de Broederſchap; door de benoeming tot die Broederſchap werden zij geene Ridderen, wijl zij het reeds waren, (en als zoodanig in het *Extract* ook genaamd worden) maar zij werden, als Ridderen tot broederen opgenomen in de Orde en Ridderſchap van St. Jacob. De Heer van Lynden zal mij wederom in mijne onkunde te gemoet komen, bij aldien hij mij een eenig voorbeeld uit eenig orde aan wijst

wijst, alwaar een aangenomen wordend Ridder, door den Souverein of Hoofd van dezelve benoemd, in andere handen, den Eed aflegt, dan in die van den Souverein of Hoofd der Orde, en waarbij eenig Geestelijke wat dienst ook verrigt, buiten eene kerk, of kapel, of gewijde plaats.

Ik heb insgelijks gezegd, in dezelfde periode, die ik hier te voren uitgeschreven en afgebroken heb, met de woorden, *zoo als het niet gebruikelijk was &c.* „ *zoo als het niet gebruikelijk was, de wapenen der* „ *Ridderen elders dan in Kerken en wel op de Choren* „ *op te hangen.*" Wie toch zal uit deze mijne gezegden, die alleen inhouden, 't geen mij als eene gewoonte is voorgekomen, en ik als zoodanig hebbe voorgesteld, kunnen afleiden, *dat ik iets gewild of niet gewild hebbe.* De Heer van Lynden weet echter daarin te vinden, zoo als hij bl. 41 zegt: „ *dat ik zoo even* (bij het eerste gedeelte) *geene Bisschoppen bij deze Ceremonie wilde en ik nu*, (bij het laatst aangehaalde) *zoude willen, dat zij nergens dan in Kerken en wel op de Choren, zal moeten plaats hebben.*" Ik ben te zeer overtuigd van het goede en edelmoedige karakter van den Heer van Lynden, dan dat het een oogenblik in mij zoude opkomen, hem in dezen van opzettelijke kwaadwilligheid te verdenken; daartoe acht ik hem onbekwaam, maar ook die overtuiging doet mij niet twijfelen, dat hij, bij nadere overweging bevindende, dat ik, in het laatste gedeelte der voorz. periode, alleen gesproken heb van het ophangen der wapenen, en geenszins van eenige andere ceremonie, in kerken of kapellen, te verrigten, zal gevoelen, dat men een' man, bekend of onbekend, die schrijft, en dien men wil wederleggen, niet moet laten zeggen, wat hij niet gezegd heeft. Waar heb ik gezegd: *bij die ceremonie geene Bisschoppen te willen?* — waar heb ik gezegd, *te willen, dat die ceremonie negens dan in kerken en wel op de choren zal moeten plaats hebben?* Dat het de gewoonte niet was, om bij zoodanige ceremonie (als beschreven wordt bij de instelling of het houden van de St. Jacobs-orde plaats gehad te hebben) de Geestelijkheid iets buiten kerken of kapellen te laten verrigten — en dat daar, alwaar de Wapenschilden der Broederen eener Broederschap of Orde gerequireerd werden, het de gewoonte was, die in kerken en vooral op de choren van dezelve op-

te hangen, heb ik gezegd, en niets anders: en bewijzen de ſtatuten van de *Bath*- en *Kouſebands* Orde in Engeland deze gewoonte niet? Geſchiedt daarbij niet alles, wat door eenen Geestelijke moet verrigt worden, in eene kerk of kapel, en wordt de Eed niet afgelegd in handen van den Souverein in zijn vertrek en buiten medewerking van eenig Geestelijk perſoon? En worden bij laatstgenoemde de Wapenſchilden der Ridderen niet opgehangen of geplaatst in de kapel te Windſor, alwaar zij van de vroegſte tijden, tot op heden, te zien zijn op het geſtoelte der Ridderen op het choor aldaar Zoodanige gewoonten, die van eeuwen herwaarts tot op nu toe hebben voortgeduurd, gaven mij grond, zoo ik vermeen, te te mogen zeggen, wat ik gezegd heb. Op de wapenborden van de Ridderen van het Gulde Vlies, niet alleen hangende in den Haag, maar die nog hangen of gehangen hebben in alle de kerken der ſteden, waar zich een kapittel dier Orde heeft gehouden, heb ik niet gedacht, omdat mijne onkunde niet zoo groot was, om niet te weten, dat deze wapenborden de wapenſchilden niet waren, welke bij de opneming in de Orde van de Ridders gerequireerd werden, maar die waren van de tot het te houden kapittel behoorende Ridders; waarom men dan op ſommige van dezelve het woord *trepaſſé*, vindt, aanduidende, dat zulk een, ſedert het laatst gehouden kapittel, overleden was. Wat het gemeene ſchild en wapenen belangt, welke in het *Extract* gezegd worden tot onderpand gegeven te zijn, komt mij vreemd voor, daar ik mij geen denkbeeld kan maken, hoe men van een Ridder, die zijn' eed gedaan heeft, nog een onderpand voor het nakomen daarvan zoude hebben durven requireren of dat een van hen daartoe een ſtuk van zijne wapenrusting zoude kunnen gegeven hebben. Ik vermeen veeleer, dat ieder Ridder zijn gewoon en aangeboren geſlachtwapen, op de eene of andere wijze geſchilderd, gegeven en gelaten zal hebben, om onder die der Broederen en als een Broeder, opgehangen te worden, maar geenszins als een onderpand.

De Heer van Lynden, aan wien ik voorondersſtel, dat mijn brief alleen maar tot gelegenheid gediend heeft; om openlijk, ware het mogelijk, het ſedert twee eeuwen, voor zeer twijfelachtig, zoo niet voor geheel onecht gehouden *Extract*, waarin de naam van zijn geſlacht voorkomt, te trachten te verde-

Digitized by Google

dedigen, zegt op bl. 55, dat ik, (hetgeen alweder mijn geval niet is) de echtheid van de inſtelling der Ridderſchap van St. Jacobs Broederſchap betwistende, ook de echtheid van het *Extract*, hetwelk een gedeeltelijk berigt van het Tournooi geeft, had moeten betwisten. Ik moet 1°. hierop aanmerken, dat ik de inſtelling van deze Orde niet hebbe *betwist*, maar *betwijfeld*, en nog niet betwist; maar alleen deszelfs inſtelling in 1290 heb betwist, en zal blijven betwisten, tot dat daarvoor een beter bewijs zal ten voorſchijn komen, dan het alleen nog maar beſtaande *Extract* in questie, hetwelk anderen voor mij, en nog velen ten huidige dage met mij, als echt hebben betwist en betwisten; — ten 2°., dat ik geene reden hoegenaamd gezien heb, om te ſpreken van het andere *Extract*, door den Heer van Lynden bedoeld, en door hem bl. 56, geplaatst, als in mijn oog, geene de minste betrekking hebbende tot de inſtelling of het houden van de orde van St. Jacob en eindelijk 3°., omdat dat *Extract* aan dezelfde gebreken onderhevig is, als het andere; te weten het bewijs, waar het originele boek, waaruit het is getrokken, was berustende, wanneer en door wien dat Extract 'er uit is gemaakt, en of het origineel was van den tijd van Floris, of naderhand door den een of ander geſchreven.

Dan, dewijl de Heer van Lynden van dat tweede *Extract* door Butkens voorgebragt, melding maakt, kan ik mij niet onthouden, omtrent zijne NB. op voorz. bl. 56 boven dat *Extract* geſteld, aan te merken; geene reden te zien, waarom een bedrieger zich wel zoude gewacht hebben, zulk eene omſtandige *deſignatie* te geven van den uiterlijken vorm van een boek, dat hij uit zijn' duim zoog? De Heer van Lynden heeft zekerlijk niet opgemerkt, dat 'er boven dat Extract niet ſtaat, waar dat Tournooiboek des Grave van Holland berustte of te vinden was: in zijne giſſingen altijd voortredenerende, dat het in het Archief van de Hollandſche Ridderſchap berustte, zegt hij, *nu kon zijn bedrog, door een ander, die toegang had tot dat Archief, zoo veel te eerder, ontdekt worden.* Maar ik vraag: in wat Archief zoude die andere gezocht hebben? Al had deze alle de hem bekende Archieven doorſnuffeld, zonder dat boek te vinden, met wat regt zou-

Digitized by Google

de hij als dan nog den bedrieger van bedrog hebben kunnen beſchuldigen, veel min nog zijn bedrog ontdekken, daar deze wel den vorm van het boek beſchreven had, maar niet de plaats of het Archief, waarin het berustte? Dit opgeven van het Archief of plaats, waar het origineel berustte, had ook geenszins de Leden van de Ridderſchap, wier Archief noch Register boven het Extract genaamd worden, iets kunnen doen verrigten van hetgeen de Heer van Lynden bedoelt bl. 38. En het niet uiten, waar het orgineel berustte, maakt, dat, zoo die Extracten door geenen bedrieger zijn gemaakt, hij, die dezelve gemaakt heeft door het omitteren daarvan, allen vertrouwen op de door hem gemaakte Extracten heeft weggenomen; en bijaldien het een bedrieger is geweest, dat hij daardoor zijne ſlimmigheid heeft getoond, om nooit van zijn gepleegd bedrog te kunnen worden overtuigd: daar men, hem nimmer konde zeggen, in het Archief waarin gij zegt: het boek te berusten, waaruit gij dat Extract getrokken hebt, berust het niet. Wel verre dus, dat door het zoo omſtandig beſchrijven van den vorm van het boek, en het aanwijzen, van de bladzijde, waarop zijn geëxtraheerde geſchreven ſtond, des te eerder zijn bedrog konde ontdekt worden, konde het integendeel den onoplettenden doen gelooven, dat hij dat boek gezien en gehanteerd had, en den oplettenden doen twijfelen aan, doch nooit het gepleegd bedrog den bedrieger bewijzen.

Omtrent de verdediging van Butkens, door den Hr. van Lynden opgenomen, zal ik mij niet inlaten, hem in mijnen brief niet beſchuldigd hebbende, het *Extract* te hebben verdicht, daar het tegen mijne denkwijze ſtrijdt, iets nadeeligs van anderen te vooronderſtellen of te giſſen, waartoe het bewijs mij ontbreekt; alleen heb ik gezegd, dat hij zich, omtrent oude Handſchriften, konde bedriegen, dat is niet enkel omtrent den vorm der letters of de ſpelling der woorden, waarin die geſchreven zijn, maar ook omtrent hetgene zij behelzen, en voeg 'er nu bij, dat hij ook niet naauwkeurig geweest is in zijne Affchriften, daar hij in een ander ſtuk, voor *Leuſidiniae*, gelezen en geſteld heeft: Lindiniae, dat is in plaats van Leusden-Linden.

Ik deel niet in het gevoelen van den Heer van Lynden, (bladz. 37), *dat het natuurlijk zijn zou-*

Digitized by Google

zoude, *dat* Schrijvers *van Geslacht-Registers leveren wat zij ontvangen*, ten zij het om den broode is dat zij schrijven en dus alle rapsodien aannemen, die hun geleverd worden; dan deze rangschik ik niet onder Schrijveren van Geslacht-Registers, maar onder *Compilateuren* of enkeld *Uitgevers* van Geslacht-Registers. Door Schrijveren van Geslacht-Registers versta ik de zoodanige, welke zelve die Registers opmaken, naar de bewijzen, die hun geleverd worden,— die bewijzen beoordeelen — en van geene gebruik maken, dan die zij in gemoede gegrond en naar waarheid bevinden; daar zij Schrijveren verantwoordelijk zijn voor de echtheid of onechtheid van hetgeen zij schrijven; niet diegene, welke hun iets leveren: deze kunnen, ter goeder trouw, hetgeen zij leveren, voor echt en waarheid aanzien, terwijl de kundige en oplettende beoordeelaar integendeel 'er de duidelijkste bewijzen in zal vinden van onechtheid en onbestaanbaarheid, en zijn' naam als Schrijver niet zal bevlekken, door 't geen hij onecht bevindt voor een gegrond bewijs voor te dragen.

Daar de Heer van Lynden (bl. 72) zegt: „ *'t* „ *gezag van een Kronijk toch moet wijken voor een* „ *Charter.*" vraag ik, waarom ik dan aan hetgeen hij (bl. 69) aanhaalt uit de *Kronijk* van Goudhoeven, ten opzigte van Joan, Heer van Heusden, (dat ik zeer wel gelezen heb,) meer gezag zoude moeten toekennen, dan aan het Charter van 1 Feb. 1295 (bl. 90) aangehaald; waarbij die Joan zegt: *door nood* zich verpligt gevonden te hebben, zijn Leenmanschap aan den Graaf van Cleef te verzaken en aan Floris op te dragen? Het was juist, omdat ik aan een Charter meer gezag toeken, dan aan een Kronijk, dat ik Goudhoeven stilzwijgende ben voorbijgegaan. Aan zijne stellingen zich gelijk te blijven, is niet onverschillig, 't zij in 't schrijven, 't zij in beoordeeling.

In het begin van zijn' brief, (bl. 34) zegt de Heer van Lynden: „ dat indien ik mij tot hem ver- „ voegd had, hij mij zelve de opheldering zoude „ hebben kunnen geven, die hij nu aan het Publiek „ verschuldigd is." Ik zoude het eenen pligt geacht en dien ook, alvorens iets te schrijven of uit te geven, voldaan hebben, bijaldien ik iets met betrekking tot het Geslacht van Lynden of tegen

Digitized by Google

de Annalen van dat Geſlacht had willen behandelen; dan daartoe geene de minſte reden of voornemen hebbende, en alleen maar behandelende een *Extract* uit een Register, waaruit de inſtelling van eene Ridderorde in 1290 moet bewezen worden; en dat, alhoewel 'er de naam van Lynden in voorkomt, niet meer betrekkelijk is tot dat Geſlacht, als tot dat van Wasſenaer en de overige daarin genoemd wordende Ridderen; zie ik niet, waarom ik mij, tot een der tot die Geſlachten nog behoorende zoude hebben vervoegd, om ophelderingen te vragen, en bijzonder tot den Heer van Lynden, waartoe geene andere reden zoude hebben kunnen voorgegeven worden, dan dat dat ſtuk, door den Schrijver der Annalen van Lynden, achter dezelve was geplaatst, waardoor ik een vermoeden zoude hebben kunnen doen ontſtaan, ('t welk ik nimmer gehad heb), namelijk, als of ik het door iemand van het Geſlacht van Lynden, aan Butkens geleverd, beſchouwde. Ik acht mij nu (van achteren ingezien) gelukkig, dat iets zoo bijzonders mij niet is in het hoofd gekomen, daar ik misſchien van de bekomen ophelderingen niet zoude zijn voldaan geweest, en het Publiek ontſtoken zijn geworden, van den nu voor hetzelve openliggenden brief van den Heer van Lynden.

Om den Heer van Lynden, in zijne Biographie der Ridderen in het *Extract* voorkomende, beginnende bl. 83 te volgen, ontbreekt mij lust en tijd, en buiten dien zoude ik vreezen, mij niet te kunnen voegen naar de vooronderſtellingen, ook in dezen, door hem gemaakt. Ik zoude bij voorbeeld niet bevatten, waarom bl. 67, de in het Extract voorkomende, Graaf van Hennenberg met het *predicaat* Heer, voor zijnen naam, daardoor meerder voor een der Duitſche Ordens Ridder, zoude moeten worden gehouden, als de in dat zelfde *Extract*, met hetzelfde *predicaat* van Heer, voor zijnen naam voorkomende Graaf van Cleef, welke gewis geene Duitſche Ordens Ridder was: de Heer van Lynden heeft dit *predicaat* van Heer aan den Graaf van Cleef insgelijks in het *Extract* (bl. 39) gegeven, over het hoofd gezien, als hij bl. 67 zegt: „ *dat dit* ALLEEN aan den Graaf van Hennenberg, *boven de anderen gegeven wordt*; ook zoude ik mogelijk, mijne onkunde nog meerder aan den dag leggen, zoo

ik

Digitized by Google

ik zeide te vermeenen, dat die Graaf geen Duitsche Ridder had kunnen zijn, uithoofde, dat in dien tijd en nog eenige eeuwen naderhand (zoo ik mij niet vergis), de Duitsche Ordens Ridders de Geestelijke Geloften deden, en noch wereldlijke orders konden aannemen, noch met het Kruis de teekenen daarvan dragen.

Het oogmerk van den Heer van Lynden, van het mijne, in het behandelen dezer materie, geheel verschillend zijnde; daar ik 'er geen ander heb, dan de waarheid van een tot dusverre twijfelachtig *point*, tot onze Vaderlandsche Geschiedenis behoorende, te zoeken, terwijl die Heer, uit familiebetrekkingen optreedt, om de eer en goeden naam van een Lid van zijn Geslacht te verdedigen tegen lasterlijke *imputatien*, waarvan geen bewijs is, dat dezelve hem ooit of ooit zijn aangedaan, of door iemand gedacht is hem aan te doen; komt het mij gevoegelijkst voor dien Heer, door zijne gissingen in het harnas gebragt, in zijne verdere vooronderstelgen, en daaruit volgende redeneringen, niet verder te volgen, maar aan geleerder en kundiger mannen over te laten de beslissing, in hoeverre de Heer van Lynden, door zijne gissingen en vooronderstellingen, de echtheid van het bewust *Extract* en van de instelling van de St. Jacobs Orde, heeft bewezen, dan wel door dezelve, den twijfel omtrent het voorz. *Extract*, en de onzekerheid omtrent voorzegde instelling nog heeft versterkt?

Ik verblijf met alle achting

Wel Edele Heer!

's Hage — UEd. Dw. Dienaar

den 18 Aug. 1826 — Q. N.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

Academische Verhandelingen. *Disfertatio Historica et Literaria Inauguralis de M. Livii Drusi patre et filio tribunis plebis, quam — publico ac solemni examini submittit* J. F. van Bemmelen *a. d.* 10 *Junii* 1826. *L. B. apud* H. W. Hazenberg Jr. p. 95, 1826.

Onder dezen titel ligt de Geschiedkundige Disfertatie van den Heer van Bemmelen voor ons, handelende over de

de Volkstribunen Druſus Vader en Zoon. Dezelve prijkt met eene korte, doch net geſchreven Voorrede, waaruit wij zien, dat zijn voortreffelijke leermeester de Hoogl. Bake hem deze ſtoffe heeft aangeraden; terwijl dezelve overigens zijne dankbetuiging zoowel aan dezen zijnen geachten Promotor als zijne overige leermeesters aan de Leydſche Hoogeſchool bevat. De verdeeling, die de Heer v. B. zich bij de behandeling van dit onderwerp heeft voorgeſteld, wordt ons mede in de Voorrede opgegeven. Hij heeft namelijk zijne Disſertatie in twee *ſectien* verdeeld, en deze wederom in twee *capita* geſplitst; terwijl hij in het eerſte *caput* van de eerſte *ſectie* over de magt der tribuni voor de tijden der Druſuſen, en in het tweede *caput* over den toeſtand des Romeinſchen Staats, ten tijde van het komen tot het beſtuur van de Druſuſen handelt; en in de volgende ſectie het leven en de handelingen der beide Druſuſen uit een zet. —

Niet, gelijk wij onlangs in eene Disſertatie over Conſtantijn den Grooten (door den Heer Weijtingh te Leyden in Julij d. j. gedefendeerd) handelende, op een Epitome der Romeinſche geſchiedenis in 4o bladzijden, meerendeels uit uittrekſels uit Livius, Eutropius en andere beſtaande, en met Romulus beginnende, vergast werden en waarin wij geene de minſte verdienſte vinden, niet even zoo zoekt de Heer v. B. zijne lezers met eene geſchiedenis van Rome tot op Druſus bezig te houden, maar hij geeft ons den oorſprong en de toegenomen magt der tribuni plebis op, om daaruit des te gemakkelijker te kunnen opmaken, hoedanig dezelve ten tijde der *Druſi* geweest zij, hetwelk hij in het volgende hoofdſtuk onderzoekt. De rustige toeſtand van Rome, ons door Polybius VI 9—18. medegedeeld, en welken wij uit Cicero *de Republica* kunnen opmaken, werd door Tib. Gracchus omvergeworpen, die zich op eene allezins ſlimme wijze wist te beveiligen, hetwelk zijne woorden bij Plutarchus *in vita c.* 15 getuigen en welke de Heer v. B. ons op pag. 11 en volgg. met de Latijnſche vertaling heeft medegedeeld.

De Schrijver beweert op bladz. 2, dat uit geene der Romeinſche inſtellingen de aard der Romeinen beter kan worden opgemaakt, dan uit die van het volkstribunaat, hetwelk hij op bladz. 15 ſtelt als zeer groot voordeel aan den ſtaat te hebben aangebragt; dit krachtiglijk bewijzende vooral op grond eener plaats uit Cicero *de legg.* III 10 'er ten ſlotte de gulden waarheid bijvoegende, die omtrent de meeste zaken der menſchen geldt, dat zij namelijk in zoo verre nuttig zijn, als zij eene eerlijke ſtrekking hebben.

Voor dat de Heer v. B. vervolgens tot het tweede hoofdſtuk dezer afdeeling overgaat, om namelijk den toeſtand des Romeinſchen Staats, ten tijde der Druſuſen, te beſchrij-

Digitized by Google

ſchrijven, geeft hij, in eene korte inleiding, zeer menschkundig de onheilen, die uit te groote magt, meestal in teugellooze overdaad ontaardende, voortſpruiten, op en bewijst even krachtig, dat men dit nergens duidelijker, dan in de Romeinſche geſchiedenis bewaarheid vindt. Daarbij komen de buitenlandſche oorlogen, welke, gevoegd bij een nog grooter kwaad, namelijk van inwendige onlusten en verdeeldheden den ſtaat noodwendig met den ondergang dreigen. — Het verwondert ons in deze inleiding niet eenige melding te vinden van dezelfde kwaal, die wij in de Griekſche geſchiedenis aantreffen; hoezeer echter de mededeeling hiervan gerekend mag worden niet tot het onderhavige onderwerp te behooren. Dit hoofdſtuk eindelijk bevat te regt twee onderdeelen, handelende de Heer v. B. in § 1 over den uitwendigen en in § 2 over den inwendigen toeſtand van Rome; beiden zet hij zeer gepast uit een en levert den oplettenden lezer een kort doch niet te min naauwkeurig overzigt van den in- en uitwendigen toeſtand van Rome ten tijde van Druſus, waardoor hij zijn doel meesterlijk bereikt.

Hiermede heeft dus de geachte v. B. den weg voor de beſchrijving der levens der beide Druſuſſen gebaand en beklaagt zich in de inleiding der tweede afdeeling over de duisterheid der overleveringen der ouden omtrent beiden, welke hij echter *pro viribus* heeft pogen te verzamelen.

Dit edele doel heeft hij op eene waardige wijze ten uitvoer gebragt en heeft daardoor het gemeenebest der letteren eene wezenlijke dienst gedaan. Den invloed dien de *Druſi* boven de *Gracchi* bij de Romeinen hadden, kunnen wij uit de woorden van den Heer v. B. bl. 46. opmaken „*Gracchum enim de duabus tantum coloniis ſtatuentem non tolerabant, Druſum de duodecim ferre facile patiebantur.*" Omtrent het opgeven der verſchillende wetten der Druſuſſen, handelt de Schrijver zeer voorzigtig; en wij prijzen zijne gulle bekentenis op bl. 49 op het einde der 37ſte aanteekening, van aan den Hoogleeraar Reuvens de inlichting omtrent de wet, waarvan Manutius en Pighius melding maken, verſchuldigd te zijn. Hij beſchrijft het leven der Druſuſſen, zoo als dit uit weinige en duistere overleveringen kan geſchieden en is, (hetwelk bij jongelingen op dien leeftijd niet altijd het geval is) bij het beoordeelen der overleveringen en bij het aanhangen van een of ander gevoelen, waarover getwist werd, met omzigtigheid te werk gegaan.

En hiermede moeten wij een einde aan deze beoordeeling maken, met bijvoeging der aanmerking, dat ons over het algemeen de ſtijl als zeer vloeijend is voorgekomen, en wij de Leydſche Hoogeſchool, die bij voortduring de eer der Letterkunde met roem blijft handhaven, ook met dezen kweekeling geluk wenſchen en wij voegen 'er den

wensch

Digitized by Google

wensch bij, dat het hem moge gelukken, zijne talenten naar waarde te zien beloonen, en dat hij met ijver de opgezamelde vruchten blijve aankweeken, dan durft zich de letterkundige wereld nog eenen rijken oogst van hem beloven.

L.

OUDHEDEN.

Wijngaarden bij Arnhem.

Het is bekend, dat de Noordelijke provincien van ons Koningrijk geenen wijn voortbrengen, en met reden houdt men het daarvoor, dat niet zoo zeer, immers niet alleen, in derzelver luchtsgeſtel, maar veeleer of althans voornamelijk, in de geſteldheid van derzelver grond, de oorzaak te zoeken zij van de beſtendige mislukking der pogingen, om den Wijnſtok ook in de heuvelachtige ſtreken van Gelderland in groote hoeveelheid aan te planten en derzelver vrucht tot die volkomenheid te brengen, welke dezelve elders bereikt.

De pogingen, waarvan wij gewaagden, dagteekenen van vorige eeuwen, en werden, voor zoo ver wij weten, gedurende de jongstverloopen eeuw, en in die, welke wij thans beleven, niet hervat. De bewijzen voor de vroegere proeven van aanplanting des Wijnſtoks zijn aan weinigen bekend, en het is daarom welligt der moeite niet onwaardig, dezelve hier in het geheugen te roepen.

In een der veertien Registerboeken, afkomſtig uit de Kanſelarij van Karel van Egmond, Hertog van Gelre en Graaf van Zutphen bekend door zijnen vijftigjarigen ſtrijd tegen het magtige huis van Bourgondie en Oostenrijk, is, onder eene groote menigte andere ſtaatsſtukken, voor de geſchiedenis van zijnen tijd van onwaardeerbaar belang eene acte geregistreerd, waarbij de Hertog aan zijnen *dienre ind barbier Hermen Boetzeel* erfelijk opdraagt eenen watermolen met zijn toebehooren, gelegen in het Schependom van Arnhem, *ſich ſtreckende oestwartz aan eyn wegsken tuſschen den bomgart tot dieſelue moelen gehoerende ind den kamp dair wij eyn* wijngart *op doen ſetten hebben, westwertz nae onſ volmoelen op vyff off ſeſ treden weges ongeverlich nae by der moelen, nortwert aen den wall ind hochſte dair die tuyn van onſen alden* wijngart *op ſteet, zuytwertz aen die gemeyn ſtraete ind wech.* Wat van deze Wijngaarden na des Hertogs dood, die in 1538 voorviel, geworden zij, weten wij niet: zijn boedel leverde geen voordeelig ſlot op, zijne goederen werden verkocht of door ſchuldeiſchers eigendunkelijk in bezit genomen en zijne groote landgoederen veranderden zoodanig van gedaante,

dat

Digitized by Google

dat men, alleen uit de overeenkomst van ſommige namen, de ligging van eenige derzelve meent te kunnen opmaken. (*)

Ruim honderd jaren later vervoegde zich zekere Marten Backer, geboren uit de Palts, maar toen te Leyden woonachtig, bij de Staten van Gelderland, met het verzoek om octrooi tot het planten van Wijngaarden, met oogmerk om wijn uit dezelve te perſen; en bij Landſchaps beſluit van den 13 Mei 1641 werd hem het verlangde octrooi verleend voor den tijd van dertig jaren, onder voorwaarde, dat hij zijn voornemen binnen een jaar in het werk zou ſtellen; ook deze proeve ſchijnt mislukt, of misſchien niet ondernomen te zijn: want van Marten Backer en zijnen Wijngaard vindt men verder geen woord gemeld.

Dit belette niet, dat men, dertig jaren later, groote verwachting had van de toen, namelijk in de jaren 1671 en 1672 nieuw geplante Wijngaarden, op de, tegen het zuiden gelegen, zacht afhellende hoogten tuſſchen het landgoed de Lichtenbeek en den Utrechtſchen weg.

Zulks blijkt onder anderen uit een onuitgegeven gedicht van Robertus Keuchenius, van wien eene verzameling Latijnſche dichtvruchten onder den titel van *Muſae juveniles* het licht zag. In zijn *Arnhemum vocale*, hetwelk gebonden is achter de meeste affchriften van zijn *Arenacum*, eene beſchrijving van Gelderſche en in het bijzonder van Arnhemſche oudheden bevattende, bezingt hij, in Latijnſche dichtregelen, alles wat in zijnen tijd in en om Arnhem gevonden werd, beſluitende het een en ander met een Latijnsch gedicht, waarvan het opſchrift is: *Oinologia Gelrica, ſive laudatio vindemiarum quas e regionibus Germania-Moguntinis in Gelriam primus avexit, plantavit, propagavit ſpectatiſſimus ac eximius Dominus D. Petrus Verſteghen, civitatis Arenacensis ut et nobiliſſimorum D D. Tetrarchiae Velaviae Deputatorum Secretarius Anno* MDCLXXI, gevolgd door eene Nederduitſche vertaling van hetzelve, met het opſchrift: *Gelukwensch aen d'Heer Peter Verſteghen Secretaris der ſtad Arnhem mitsgaeders d'Edele Heeren Gedeputeerden van 't Quartier van Veluwe in 't Furſtendom Gelre, als hij de Duitſche wijnſtock eerst plantede buiten Arnhem op de Klingenberg in 't jaar* MDCLXXI. Dan ook deze verwachting werd te leur geſteld. Welligt werd het werk reeds in het volgende jaar, door den inval der Franſchen, die op de Veluwe over het geheel niet vriendelijk huishielden, geſtoord. Keuchenius zelf vreesde daarvoor, want hij zegt in het evengenoemde gedicht:

Aſt mea nunc patulis feret omnia Gelria circum
Montibus acclivi crescent ubi mustea campo

Mu-

(*) Vergel. *Wandelingen in de omſtreken van Arnhem*, 3e. druk bladz. 49 90-93.

Digitized by Google

Munera, divinis ubi proela fluentia guttis
Vina dabunt, succosque novos et torta liquorem
Uva sacrum, plenas ubi felix amphora civi
Fundet opes, gratumque seni juvenique levamen.
Dummodo pax vigeat, nec jam nimis invida nostris
Gallia deliciis tantum (quod Numina vertant!)
Inturbet opus: nondum metuere Sicambri,
Quorum dextra manus calicem gerit, arma sinistra.

Uit deze gedichten blijkt mede, dat reeds in dit zelfde jaar 1671 op de Veluwe, in den omtrek van Arnhem Tabak werd geplant, doch tegelijk ook, dat de tabaksbouw er nog eene nieuwigheid was. De regels, welke daarop doelen, deelen wij hiermede uit de Nederduitsche vertaling:

Soo nog in 't leven was den held Martijn van Rossen,
Een Mars voor Gelderlandt, die deftig wist te klossen.
Met ijsre klooten in een fellen oorlogs-baan:
En sag hier op zijn land *Tabak* en *Wijnstok* staan;
Hij sond zijn Ruiterij en moedige soldaten — —

Maar wat 'er verder volgt, is, gelijk over het algemeen de ganfche *Gelukwensch*, zoo plat en ondichterlijk, dat wij, zonder 'er den lezer langer mede te vermoeijen, hem alleen uit deze kleine proeve over het overige willen laten oordeelen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Aug.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
30	29 9	66½	Z. O.	tusschenbeide een weinig bewolkt, meest omtrent helder.
	29. 8¼	80	O. Z. O.	
	29. 8	68	O. t. Z.	
31	29. 8	71	Z. O	meest betrokken, tusschenbeide een weinig regen.
	29 8½	72½	Z. O. t. Z.	
	29. 9	64	Z. Z. O.	
Sept. 1	29. 8½	66	Z.	bewolkt.
	29. 8¼	73	W. N. W.	
	29. 8	65	N. O.	
2	29 6½	70½	O N. O.	bewolkt, even na den middag een weinig donder.
	29. 6½	80	O.	
	29 8	63	Z. Z. O.	
3	29. 9	64	Z. Z. W.	bewolkt.
	29. 9¼	72½	W. Z. W.	
	30. 0	60	Z. W.	
4	30. 0	66	Z. W.	meest omtrent helder.
	30. 0	75	W. Z. W.	
	29. 9½	58	Z. W.	
5	29. 9	69	W.	bewolkt, 's avonds harde regen met donder.
	29 9	73½	W. N. W.	
	29. 8¼	61	N.	

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

BUITENGEWOONE 2½ C NOORD-HOLLAND

N°. 40. *Vrijdag den 15den September.*

BERIGTEN.

PARAMARIBO *den 15den Julij.* Op den 28sten Junij ll. overleed alhier, na eene ziekte van 15 dagen, in den ouderdom van 45 jaren de Wel Eerwaarde zeer geleerde Heer D. KANNGIESSER, sedert April 1824 Luthersch Predikant in deze Kolonie. Van hem ziet het licht eene Verhandeling, strekkende ter beantwoording der door Curatoren van het *Stolpiaansch Legaat* voorgestelde vraag: „over den schijnstrijd der plig„ten en het rigtsnoer in dezen te volgen;" en als een *accessit* in de werken van dat Legaat geplaatst. Spoedig na zijne komst in deze Volkplanting vatte hij het voornemen op tot de uitgave van een *West-Indisch Tijdschrift ter bevordering van verstandelijke en zedelijke beschaving*, met welks aard en inrigting het publiek, door het daarvan in de maand April dezes jaars bij de Amsterdamsche Boekhandelaren J. MULLER en Comp. en G. J. A. BEIJERINCK uitgegeven Prospectus, bereids is bekend geworden, doch waaraan thans, ten gevolge van 's mans overlijden en het gemis van medearbeiders, geen verder gevolg zal worden gegeven.

Digitized by Google

BRESLAU. In het laatst des verleden jaars overleed alhier, in een' ouderdom van 72 jaren, JOSEPH v. MATTERSBERGER Prof., Keizerl. Russisch Kabinetsbeeldhouwer en leeraar aan de kunst-, bouw- en handwerksschool in deze stad. In de Keizerlijke kasteelen van Moscau heeft hij alleen 75 standbeelden in marmer gebeiteld. Vooral bezit ook Petersburg een groot aantal Kunstwerken, door zijne hand bearbeid. Bekend zijn zijne zes Apostelen, die den prijs te Rome en Florence verwierven, en de vier kolossale beelden in gips, die hij te Milaan in zeven dagen voltooide.

GÖTTINGEN. Op de tegen Julij door de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen alhier opgegevene Huishoudelijke prijsvraag, betreffende de gebreken der Papierfabrijken in Noord-Duitschland en de middelen ter verbetering derzelve, waren twee antwoorden ingekomen: No. 1. onder de spreuk:

Arbeit ist des Bürgers Zierde,
Segen ist der Mühe Preis.

en No. 2 met de zinspreuk: *Ars longa, vita brevis est.* Aan No. 1 werd de prijs, aan No. 2. een accessit toegewezen, zijnde bevonden van het eerste Schrijver te zijn LEBRECHT ORLANDO KEFERSTEIN, van Crollwitz bij Halle aan de Saale, van het tweede GEORG DREWSEN, van Lachendorf bij Celle.

Herinnerd werden de volgende Huishoudelijke Prijsvragen: tegen November van dit jaar, die over den aanleg en verbetering der natuurlijke en kunst-schaapweiden; tegen Julij 1827 die over de verschijnselen, waargenomen bij de Stormvloeden in den aanvang van 1825 in onderscheidene deelen van Hanover; tegen November 1827 die over de voor- en nadeelen van het zoogenaamde *Moorbrennen;* terwijl tegen Julij 1828 op nieuw werd opgegeven de onvoldoend beantwoord gebleven Prijsvraag vorderende „ eene uit grondige nasporingen van de natuur- en scheikundige eigenschappen der verschillende Mergelsoorten en zekere waarnemingen en bevindingen omtrent deszelfs werking geputte theorie van den invloed des Mergels op de verbetering van den grond, benevens eene aanleiding tot een gepast gebruik van denzelven bij den

Digitized by Google

den landbouw." De prijs, op ieder dezer vragen uitgeloofd, beſtaat in twaalf Dukaten; de tijd der inzending is voor het einde van Mei en September van de bij elk genoemde jaren.

PARIJS. De Franſche Academie heeft weder een' van hare Leden door den dood verloren, te weten den Heer DE VILLARS; hij bereikte den ouderdom van 78 jaren. De Heer AUGER heeft de lijk-lofrede op hem uitgeſproken. Hij is lid van de Nationale Conventie geweest; en het zal zijne gedachtenis altijd vereeren, dat door zijne zorgen en verlichten ijver meer dan honderdvijftig geleerden en geletterden, in de hagchelijkſte tijden der omwenteling, eene ſchuilplaats en hulp gevonden hebben.

AMSTERDAM. Van Koudum (in de provincie Vriesland) verneemt men met hartelijk leedwezen, dat aldaar op zijn Buitenverblijf Bovenburen, in den ouderdom van ruim 56 jaren, is overleden de Hooggeleerde Heer RINSE KOOPMANS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid bij de Kweekſchool der Doopsgezinden, alhier, bij welke gezindte hij vroeger het Predikambt, mede in deze ſtad, achttien jaren met allen lof en ijver waarnam. „ Hij vereenigde" wordt in een berigt wegens zijn treurig afſterven gezegd, „ opgeruimdheid met ernst; geleerdheid, kunde en ſmaak met nederigheid; toegevendheid en verdraagzaamheid met eene levendige verdediging der waarheid. Hij was armen en ongelukkigen tot toevlugt; vrienden tot raad; der Algemeene Doopsgezinde Societeit tot roem en eer; met één woord, hij was een regt geaard Leeraar van de Godsdienst: want 'er was bij hem een heerlijk verband tuſſchen leer en leven." Van een en ander zijn ook bewijzen voorhanden in zijne uitgegevene geſchriften, welke, hoezeer niet groot in getal, alle van zijne grondige geleerdheid en juist oordeel, zoowel in zijn bijzonder vak van ſtudie als in de letterkunde in het algemeen getuigen. In den jare 1804 verwierf hij de gouden Medaille bij TEYLERS Godgeleerd Genootſchap voor eene Verhandeling: „ over den aard der zoenofferanden onder het oude verbond, en in hoeverre Christus dood, uit dat oogpunt beſchouwd, met dezelve

Digitized by Google

overeenſtemt;" welke ſedert in de werken van dit Genootſchap is opgenomen (*). Zoowel in het *Vaderlandsch Magazijn* bij WARNARS, als in de *Letteroefeningen* leverde hij belangrijke bijdragen, welke later (in 1820) bijeenverzameld in twee deelen *Redevoeringen en Verhandelingen* zijn in het licht verſchenen, en waarvan die, betrekkelijk D. R. KAMPHUYZEN, CONST. HUYGENS en G. JACOBS algemeen bekend zijn. Hij was de opvolger in het Hoogleeraarambt van zijnen leermeester, den Hooggel. G. HESSELINK, aan wien hij, zoowel in eene Leerrede, als in eene Redevoering in *Felix Meritis* eene gepaste en treffende *Hulde* bewees, welke beide algemeen een vleijend onthaal genoten, ook toen zij in het licht gegeven werden. Schoon hij ſpoedig na den dood diens verdienſtelijken mans, in 1811 daartoe verzocht, deszelfs taak opvatte, en in den jare 1812 dadelijk benoemd werd, om hem op te volgen, aanvaardde hij eerst in 1814 openlijk het Hoogleeraarambt, (†) met eene redevoering: *pro tuenda doctrinae revelatae auctoritate divina, adverſus eos qui, dum rationem humanam, doctrinaeque euangelicae praestantiam, et Jeſu Christi ſapientiam, moresque laudibus extollunt, ipſam revelationem, atque imprimis Jeſu Christi auctoritatem divinam ſubvertunt* (§) en nam dien post met eenen onafmatbaren ijver en volſtandigheid tot zijn afſterven waar; verwervende in denzelven de algemeene achting en hartelijke toegenegenheid zijner Leerlingen, waarvan onderſcheiden reeds tot luister en ſieraad van het Doopsgezind Genootſchap ſtrekken, en wel-

(*) In het 21ſte Deel dier Verhandelingen.

(†) Die vertraging ſtond in verband met de inlijving in Frankrijk, en het achterblijven van 's Gouvernements goedkeuring op die benoeming; zoolang bleef de Heer K. de dienst als gewoon leeraar tevens getrouw waarnemen.

(§) d. i. „ter handhaving van het Goddelijk gezag der „geopenbaarde leere, tegen de zulken, die, terwijl zij „de menſchelijke rede, de voortreffelijkheid van het Evan„gelie alsmede de wijsheid en het karakter van Jezus „Christus door hunne lofredenen verheffen, het godde„lijk gezag der openbaringen, en inzonderheid dat van „Jezus Christus omverwerpen."

Digitized by Google

welke alle zijn gemis treffend gevoelen. Zijne dienſten aan dit Genootſchap hier te lande, ook in de benardſte tijden, toen willekeur deszelfs onafhankelijkheid bedreigde, bewezen, zullen altijd onvergetelijk blijven; gelijk hij ook reeds bij zijn leven de erkentenis mogt verwerven zijner voortreffelijke gaven van hart en verſtand. Onder de bewijzen daarvan mag men tellen, zijne benoeming tot Lid van de derde Klaſſe des Koninkl. Nederlandſchen Inſtituuts, van het Utrechtsch Genootſchap, van de Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden, en van TEYLERS Godgeleerd Genootſchap, welks goedkeuring hij vroeger ſchitterend mogt ondervinden. Zijne zeven kinderen betreuren in hem een' teederhartig vader, welks verlies onherſtelbaar voor hen is, gelijk ook voor de Godgeleerdheid en Letteren, die echter op een' onder hen tot derzelver troost mogen ſtaren, welke getrouw in 's vaders voetſtappen treedt, en zoowel, in de hoedanigheid van Christen-Leeraar, als in die van beminnaar en beoefenaar der Letteren reeds verdienden lof inoogstte. (*)

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK.

(Ontleend uit de Aanſpraak van den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *gedaan bij de opening der laatstgehouden Algemeene Vergadering van de Maatſchappij van Nederlandſche Letterkunde te Leyden.*

JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK werd op den 27 Februarij des jaars 1758, in de Gelderſche ſtad Doesburg geboren, alwaar zijn vader, Jacobus van der

(*) Bekend is de *Disputatio Historico critica de Sardanapalo* van den Heer W. C. KOOPMANS, thans Doopsgezind Leeraar te Utrecht. Zie *Alg. K. en Letterb.* 1819 2e. Dl. bl. 455 en 1820 2e. Dl. bl. 30.

Digitized by Google

det Spijk geheeten, met lof het leeraarambt bekleedde. Dan het mogt hem ſlechts kort gebeuren het toezigt en geleide van dezen waardigen man te genieten, daar dezelve hem door den dood ontrukt werd, toen hij naauwelijks den ouderdom van zes jaren bereikt had. Gelukkig werd dit verlies, zoo veel mogelijk, voor hem vergoed door de liefderijke zorg zijner verſtandige moeder, met name Constantia Muis, die niets verzuimde, wat dienſtig ſcheen, om den veel belovenden aanleg van haren zoon te ontwikkelen, in de hoop van hem eenmaal de loopbaan te zien intreden, waarin zijn vader met lof werkzaam was geweest. Hij werd ten dien einde op de Latijnſche School in zijne geboorteſtad beſteld, waar hij zich door vlijt, zedigheid en goede vorderingen de genegenheid zijne onderwijzeren verwierf. Doch, eer hij nog den loop zijner ſchooloefeningen volbragt had, werd hij, naauwelijks vijftien jaren oud zijnde, door den dood ook van de zorg zijner brave moeder verſtoken. Onder het toezigt echter van waardige voogden werd het door haar gevormde ontwerp voor zijne toekomstige beſtemming voortgezet, ten welken einde hij, na van de Latijnſche School met eer ontſlagen te zijn, naar de Hoogeſchool te Utrecht vertrok. Hier oefende hij zich eenigen tijd in die wetenſchappen, welke ter voorloopige vorming van den aanſtaanden Godgeleerde dienen, en had reeds werkelijk met de Godgeleerde ſtudiën zelve, onder geleide van den vermaarden Bonnet, een' aanvang gemaakt, toen belangrijke redenen, ook door de leidslieden zijner jeugd goedgekeurd, hem deden beſluiten van de beoefening der Godgeleerdheid tot die der Regten over te gaan. Eerlang verliet hij ook de Hoogeſchool van Utrecht, om zich naar die van Harderwijk te begeven, daartoe voornamelijk bewogen door zijne toen reeds aangevangene naauwe vriendſchaps-verbindtenis met den ſedert in de natuurkundige wetenſchappen tot groote vermaardheid opgeſtegenen Hoogleeraar J. A. Bennet, wien gewigtige redenen ter voltooijing zijner ſtudiën naar de Gelderſche Hoogeſchool terugriepen. Hier werd de band van vriendſchap tuſſchen beide edele jongelingen door eene broederlijke zamenwoning in hetzelfde huis nog naauwer toegehaald; en weldra werd in

dit

Digitized by Google

dit ſchoone verbond nog een derde, niet min voortreffelijk jongeling, met name R. de Kruyff, opgenomen; dien Leyden later onder zijne verdienſtelijke en kundigſte Geneesheeren telde en nog heden tellen mag. Onder het genot van de genoegens der zuiverſte vriendſchap, leide VAN DER SPIJK zich, aan de Gelderſche Hoogeſchool, met den meesten ijver op de verwerving of vermeerdering der voor zijne nieuwe beſtemming nuttige en noodzakelijke kundigheden toe. Vooral gaf hij zich over aan het onderwijs der beroemde Hoogleeraren Nieuhoff, de Rhoer en Roscam, van welke de eerſte in de Wijsbegeerte, een geliefkoosd voorwerp zijner oefeningen, de tweede in de Historiën en Romeinſche Oudheden, de laatſte in de Regtsgeleerde ſtudiën zijne wegwijzers en voorgangers waren. Zoo zeer verwierf hij zich door zijne ongemeene naarſtigheid, gepaard aan uitſtekende geestvermogens, maar inzonderheid door zijn beſcheiden, regtſchapen en open karakter de genegenheid en achting van deze zijne leermeesteren, dat hij hen ſedert, tot aan hunnen en zijnen dood, onder zijne vrienden tellen mogt. Tegen den afloop des jaars 1781 verliet hij de Hoogeſchool, na, ter bekoming van de waardigheid van Doctor in de beide Regten, in het openbaar met den hoogſten lof eene keurig uitgewerkte Diſſertatie verdedigd te hebben: *ad Legem II. Codicis de hereditatis petitione, cum annexis corollariis.* Eerlang vertrok hij, tot oefening der Regtsgeleerde praetlijk, naar 's Gravenhage, waar hem weldra eene algemeene achting en vertrouwen ten deel werd. Alle kundigen toch ontdekten ſpoedig, dat hij tot die oefening op eene meer dan gewone wijze was toegerust, en bijzonder in eene grondige en wijsgeerige kennis van den geheelen omvang der Romeinſche Regtsgeleerdheid zich den eenigen hechten ſteun en grondſlag van alle Regtsgeleerde wetenſchap verworven had. Hierdoor viel het hem gemakkelijk ook tot den echten geest der Vaderlandſche Regten door te dringen, de groote kundigheden, die hij daarin alreede bezat, dagelijks te vermeerderen, en op de hem voorkomende zaken met den gelukkigſten uitſlag toe te paſſen. Daar hij aan deze grondige bedrevenheid in het Romeinſche en hedendaagſche Regt eene

groote mate van ſchranderheid en onvermoeiden ijver paarde, en zich bovendien door zedigheid, echte beſchaafdheid en regtſchapenheid ten hoogſte aanbeval, kan het ons geenszins bevreemden, dat de vermaardſte Regtsgeleerden, toen in 's Gravenhage bloeijende, tot wie de gunſtige aanbeveling van zijn' beroemden leermeester Roscam hem den toegang geopend had, hem weldra onder de jeugdige pleitbezorgers op eene vereerende wijze onderſcheidden. Tot de genen, die hem hunne achting en vertrouwen ſchonken, behoorde met name ook de doorkundige en als zoodanig algemeen geachte Gallé; en de voortreffelijke Schepman, met wien hij later den eerſten rang onder de Haagſche pleitbezorgers deelde, en die, eenige jaren ouder dan hij, toen reeds eene groote vermaardheid verkregen had, knoopte ſpoedig vriendſchappelijke betrekkingen met hem aan, die ten einde toe ongeſchonden voortduurden, en voor beiden eene bron van vele zuivere genoegens waren. Dit een en ander had ten gevolge, dat VAN DER SPIJK binnen weinige jaren, zijne Regtsgeleerde practijk zeer aanmerkelijk toenemen, en de behartiging der gewigtigſte belangen aan zijne zorg zag toevertrouwd. Bij den welverdienden roem van ongemeene regtskunde, uitſtekende ſchranderheid, niets verwaarloozende naauwkeurigheid en altijd werkzamen ijver, ging hem, met geen minder regt, die van goede trouw en naauwgezette eerlijkheid na, welke hem zoo in de aanvaarding van zaken ter verdediging ten uiterſte kiesch deed zijn, als hem afkeerig maakte van bij die verdediging eenige andere middelen te bezigen, dan die der zaak van waarheid en regt ten volle waardig waren. Was het aan een' te ver getrokkenen afkeer hiervan, of aan zekere natuurlijke ongeſchiktheid, of aan eenige andere oorzaak toe te ſchrijven, dat de voordragt, ſtijl en vorm zijner pleitredenen zich, door 't geen gewoonlijk welſprekendheid genoemd wordt, niet bijzonder onderſcheidden? Wat hiervan ook zijn moge, dit is, naar de getuigenis ook van zijne hartelijkſte vrienden en vereerders, buiten twijfel, dat de eernaam van den Cicero onzer Regtsgeleerden, hem, niet lang na zijn overlijden, in het openbaar gegeven, door hemzelven op het ernſtigst zou zijn van

de

Digitized by Google

de hand gewezen. Men denke echter niet, dat hij, als geregtelijk redenaar, van alle verdiensten ontbloot was. Integendeel heerschte in zijne opstellen, bij bondigheid van zaken, eene groote mate van duidelijkheid, orde en juiste uiteenzetting der denkbeelden: en zijn stijl, hoewel eenvoudig en door bevallige sieraden weinig of niet verlevendigd, droeg echter het afdrukfel van de helderheid zijner denkbeelden, en prees, wel verre van door barbaarschheid bezoedeld te zijn, zich veeleer door beschaafde deftigheid aan. Ook dan, wanneer hij, gelijk meermalen, zonder schriftelijke voorbereiding het woord voerde, zag men deze loffelijke eigenschappen in zijne redenen uitblinken. Zijne mondelijke voordragt was wel van zekere eentoonigheid niet geheel vrij, maar nogtans waardig en deftig. Ook ontbrak het hem, wanneer, in belangrijke gevallen, het gevoel, dat hij de zaak van waarheid en geregtigheid verdedigde, zijn hart en zijne redenen bezielde, geenszins aan warmte en mannelijke zeggenskracht; en staafde hij alsdan mede door zijn voorbeeld de waarheid van het beroemde zeggen van Quinctiliaan, dat *de echte welsprekendheid uit het hart haren oorsprong neemt.* In het bestrijden van zijne wederpartij, nam hij doorgaans, ten gevolge der hem eigene beschaafdheid en zachtmoedigheid, de regelen van bescheidenheid en welvoegelijkheid in acht; doch, wanneer hij bij deze list en bedrog meende ontwaar te worden, liet hij de taal eener edele verontwaardiging niet zelden op het krachtigst hooren. Nog moet tot zijnen lof vermeld worden, dat hij, hoezeer op de behartiging zijner huislijke belangen op eene betamelijke wijze bedacht, nogtans van lage en verachtelijke baatzucht zeer verre vervreemd was. Blijken hiervan gaf hij niet slechts in de boven reeds vermelde kieschheid, waarmede hij de verdediging van min regtvaardige zaken van de hand wees, maar ook in zijne dikwerf betoonde zucht, om kostbare en onzekere pleitgedingen door minnelijke schikking voor te komen, en bovenal in de edelmoedigheid, met welke hij meermalen, zonder uitzigt op belooning, de zaak van verdrukten en ongelukkigen op zich nam en hunne belangen op het ijverigst voorstond.

Op die wijze ſtrekte VAN DER SPIJK den achtbaren ſtand en belangrijken werkkring, dien hij zich gekozen had, in alle opzigten tot eer; door zulke bekwaamheden, door zulk een gedrag ſteeg hij, in zijne loopbaan tot een' zeldzamen trap van voorſpoed en vermaardheid, en hield zich daarop ten einde toe ſtaande. Met regt was die loopbaan hem zeer gelieſd, en weigerde hij volſtandig, zich daaruit in eene andere te laten overbrengen. Tweemalen echter werd hij daarvan, voor een' korten tijd, eenigermate verwijderd. Na de groote omkeering namelijk, die, in den jare 1795, de gedaante der zaken in ons Vaderland geheel veranderde, werd hij, die aan de beginſelen der toen zegevierende partij ſteeds met gematigdheid was toegedaan geweest, wel vruchteloos aangezocht, om den post van Fiscaal bij het Hof van Holland te aanvaarden, maar kon of wilde zich echter niet onttrekken aan den hem opgedragenen last, om aan het Provinciaal Beſtuur van dat Gewest deel te nemen. Groot was de lof, dien hij ook in dezen nieuwen werkkring behaalde. Niet alleen betoonde hij zich een' ijverig vriend en handhaver van orde, billijkheid en gematigdheid, maar leide ook eene ongemeene mate van beleid, kunde en wijsheid aan den dag, en bewees door dit een en ander, in den korten tijd, dat hij aan het beſtuur van Holland deel had, aan dat Gewest gewigtige dienſten. Meermalen nam hij, gedurende dien tijd, het voorzitterſchap der vergadering, en wel in zeer moeijelijke oogenblikken, waar, en bragt alsdan, door zijne ſchranderheid en tegenwoordigheid van geest, door zijne gemakkelijkheid om zich uit te drukken, gemeenlijk niet weinig tot den gelukkigen afloop der beraadſlagingen toe. Na deze eerſte proeve van zijne geſchiktheid, om de algemeene belangen te helpen behartigen, werd hij, tegen zijnen dank, verpligt die geſchiktheid nogmaals aan den dag te leggen. In den jare 1797 namelijk werd hij tot lid der tweede Nationale Vergadering gekozen, en te vergeefs een verzoek hebbende ingediend, om van die roeping ontſlagen te worden, aanvaardde hij den hem opgedragen' last, niettegenſtaande hij, bij de toenmalige ſtemming van veler gemoederen, al het hagchelijke daarvan gevoelde. Dit ge-

Digitized by Google

gevoel nogtans deed hem geen oogenblik verflaauwen of bezwijken in de kloekmoedige handhaving der beginſelen van regtvaardigheid, orde en wijze gematigdheid, welke toen, helaas! in de Vergadering maar al te magtige beſtrijders vonden. Het gevolg hiervan was dan ook, dat hij, op den beruchten 22 Januarij des jaars 1798, nevens vele andere waardige mannen, met geweld buiten de Vergadering geſloten, en kort daarna, eerst in zijne woning en vervolgens op het Huis in 't Bosch, in verzekerde bewaring geſteld en gehouden werd tot de 22 Julij des genoemden jaars, toen eene kortelings voorgevallene nieuwe omwenteling aan hem en zijne lotgenooten hun ontſlag bezorgde.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

OUDHEDEN.

BRESCIA *den* 31*ſten Julij.* Dezer dagen heeft men nabij deze ſtad belangrijke opgravingen gedaan. Sedert lang bevond zich, uit een' heuvel, een ſtuk van eene groote marmeren zuil vertoond, en men verzekerde, dat aldaar voorheen een tempel van *Hercules* geſtaan had. Gedurende twee jaren had de Regering op deze plaats opdelvingen doen verrigten, en de ontdekkingen hadden het vermoeden bewaarheid, dat zich aldaar overblijffels eens Tempels bevonden. Van tijd tot tijd werden gedenkteekenen van oude Bouwkunst en met Romeinſche opſchriften voor den dag gehaald. Eindelijk zag men werkelijk de fondamenten van eenen grooten Tempel en de ingangen van verſcheiden bedekte gangen. De opdelvingen werden nu vervolgd, en, op den 21ſten dezer men, in een' dier gangen, op toegemetſelde nisſen. Dezelve werden opengeſlagen en hier vond men eene kolosſale gevleugelde *Overwinning* van brons, prachtig bearbeid; in eene andere nis vond men zes groote bronzen Borſtbeelden, waarvan het eene *Fauſtina*, Gemalin van *Marcus Aurelius*, voorſtelde, benevens een kop van een Paard, prachtig opgetoomd, insgelijks van brons; in eene derde nis ontdekte men een zwaar verguld Beeld van een gevangen Koning, 4½ voeten hoog, en, in een vierde nis, een kolosſalen Arm, alles van brons en ſchoon bearbeid. Sommige opſchriften ſpreken van de *Brixia Romana*. De oogen des Konings en der *Overwinning* zijn van onyxen. Alles is vol-

volkomen goed bewaard, en het ſchijnt, dat alle deze voorwerpen aldaar verborgen, en, tot zekerheid, in die nisſen gemetſeld zijn geworden. Deze opgegravene ſchat is, met muzijk en onder eenen plegtigen optogt, als in triomf, naar het ſtadhuis gebragt. Daar men gegronde hoop voedt, van nog meerdere Oudheden te vinden, worden de opdelvingen met veel ijver voortgezet.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Gebruik van het hout en den bast der Kastanjeboomen tot verwen en looijen.

„ De bast der Kaſtanjeboomen, bevat tweemaal zooveel looiſtof als de Eikenbast, en bijna even zooveelmaal verwſtof, als Brazilie-hout. De laatſte is in den Kaſtanjebast aanwezig in evenredigheid tot het Campêche-hout, naauwkeurig als 1,857 : 1.

Leder, met dezen bast bereid, is vaster en ſteviger en tevens leniger; ook kan men dezen bast zeer goed bezigen om Inkt te maken; dezelve levert meer op, dan de gewone middelen, — moet eene zoo fijne blaauwzwarte vloeiſtof met ijzervitriool geven, als indigo, maar ook op het papier het fijnſte zwart opleveren.

Bij het verwen heeft dezelve meer verwantſchap tot wolle als de ſumach, en in andere opzigten moet dezelve niet van ſumach en galnoten verſchillen. De met den Kastanjebast bereide verwen moeten door lucht noch licht verſchieten.“

Ingevalle deze voordeelen zich beſtendig blijven handhaven door de ondervinding, ware het aanleggen van Kastanjeboomen, als niet veel oppaſſing en toezigt vereiſchende, zeer raadzaam.

Olie voor Uurwerken.

Goede olie is lang eene onvervulde behoefte geweest. De Kolonel Beauvois merkt op, dat, als men olijfolie eenen aanmerkelijken tijd lang aan de zonneſtralen blootſtelt, dezelve kleurloos, doorſchijnend, van ſlijm bevrijd wordt, en niet gemakkelijk ſtolt. Hij ſtelde twee glazen van acht oncen met deze olie bijna opgevuld, aan het zonnelicht

een

Digitized by Google

een of twee jaren lang bloot en bevond de olie volkomen in dezen toeſtand. De glazen werden tuſſchen beide geopend, om het ontwikkelde gaz te laten ontſnappen.

Deze manier kan echter niet zoo vrij van gebreken zijn, als Beauvois haar voorſtelt. De olie wordt namelijk bij deze bewerking ranſig en in een zuur herſchapen, dat in ſtaat is, het metaal aanmerkelijk aan te tasten.

De volgende door Chevreul aanbevolen manier verdient dan verre de voorkeur. Men doet namelijk in een kolf of fiool eene portie fijne olie, en overgiet dezelve met eene acht- of tienvoudige hoeveelheid alkohol, en verhit beide langzaam tot kokens toe; giet de heldere of ſtaande laag der vloeiſtof af en laat dezelve verkoelen; dan ſcheidt 'er zich een deel vast vet in blaadjes af, hetwelk afgezonderd wordt; de alkoholiſche oplosſing destilleert men of met water, om een deel van den wijngeest terug te bekomen, of men vervlugtigt den wijngeest in de open lucht tot op een vijfde van de masſa. Op deze wijze ſcheidt zich de Elaïne of het vloeibare gedeelte der olie af. Dezelve is kleurloos, en zonder ſmaak, en bijna zonder geur, werkt niet op lakmoes, heeft de lijvigheid van witte olijfolie en ſtolt zeer bezwaarlijk. (*)

Middel om Kunstplaten ſchoon te maken.

Wanneer men eene verzadigde chloor-kalk-oplosſing filtreert, en platen, die door ouderdom geel geworden zijn in dezelve doopt, wordt het papier weder volkomen wit. Vijf minuten zijn gewoonlijk toereikende ook bij zwaar bevlekte kunstplaten. Dan wordt de plaat er uitgenomen en afgewasſchen.

Getal Stoomtuigen en waardering van derzelver kracht in de Manufactuur-districten van Lancashire.

Men telt tegenwoordig in het Graaſſchap Lancashire alleen 548 Stoommachines, te zamen geſchat op eene kracht van 31,394 paarden. De aanmerkelijkſte ſteden in dit opzigt zijn Manchester, dat 'er 300, Bolton dat 'er 83, Oldham dat 'er 96, Liverpool dat 'er 73 heeft (met 1030 paardekracht) en

(*) In hoeverre deze Elaïne met die van den Heer Overduin, overeenſtemme of daarvan verſchille, laten wij in het midden. Red.

Digitized by Google

en 79 ſtoomboogen, wier kracht die van 3931 paarden evenaart; St. Helan, dat 'er 69; Stockport, dat 'er 67, en Rochdale, dat 57 ſtoomtuigen bezit.

Van deze 31,394 paarden-kracht wordt 'er 20,000 tot katoenſpinnerij aangewend. Het vermogen van ieder paard, geholpen door de volkomenheid der werktuigen, brengt zooveel draden voort, als vijftig jaren geleden 1066 perſonen, zonder machine, konden vervaardigen, zoodat de hoeveelheid katoen, die tegenwoordig in Lancashire alleen, met behulp van den ſtoom kan geſponnen worden, gelijk ſtaat met hetgeen dagelijks met ſpinrokken en klos door 21,320,000 perſonen kon verrigt worden; een getal, de geheele bevolking van Engeland en Ierland te zamen te boven gaande. Iedere paardekracht op een verbruik van 80 Nederl. pd. ſteenkolen dagelijks ſchattende, en de werkdagen op 300 in het jaar ſtellende, zal men bevinden, dat de ſtoommachines, die in dit Graafſchap werken, jaarlijks 756,820 tonnen ſteenkolen verſlinden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	29 "	62½	Z. Z. O.	voormiddag bewolkt, verder zeer zware regenbuijen.
	29. 6	65	Z. O.	
	29. 3	59½	O. Z. O.	
7	29. 3	59	Z. O. t. O.	bewolkt, meest omtrent bedekken.
	29. 2½	58	O. Z. O.	
	29. 4	57½	N. N. W.	
8	29. 6	61	Z. Z. W.	's morgens harde regen, voorm. bewolkt, harde wind, verder meest regenbuijen.
	29. 6½	59½	W. Z. W.	
	29. 6¾	64½	Z. W.	
9	29. 7½	58½	Z.	tot in den namiddag regen, verder bewolkt, buijig.
	29. 7¼	57	W. Z. W.	
	29. 8	58	Z. W.	
10	29. 7	61	Z. W.	bewolkt, 's namiddags buijig, met wind.
	29. 9¾	61	W. t. Z.	
	30. 0	60	W.	
11	30. 1	59	W.	bewolkt, een weinig buijig.
	30. 1½	62½	W. t. N.	
	30. 2	53	W.	
12	30. 1½	62	W.	bewolkt.
	30. 2	66	W. t. Z.	
	30. 1	62½	W.	

BE

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amſterdam, is van de pers gekomen en alom verzonden de volgende nieuwe Werken:

I. GENLIS, (DE) HERTOGIN *DE LA VALLIÈRE*, of de *Levensgeſchiedenis* van eene der Minnaresſen van *LODEWIJK* XIV, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. . . . . *f* 3 : —

II. LIEFDE EN MOED, OF DE STRUIKROOVERS DER PYRENEËN, enz. één deeltje kompleet, met gegraveerde plaat, titel en vignet . . . *f* 1 : 50.

III. VOORINGENOMENHEID EN VOOROORDEEL; eene *Oorſpronkelijke Noord-Hollandſche Familie-Geſchiedenis*, uit het laatst der voorgaande en het begin der tegenwoordige Eeuw, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. . . *f* 3 : 60.

IV. CRAMER, (A.) DE KLEINE TOONEELSPELER, *aan den grooten weg naar PARIJS*, één deel kompleet, met gegrav. titel en vignet. . . *f* 3 : 60.

V. FRIEDMAN, DE JEZUITEN *en hun gedrag jegens Geestelijke en Wereldlijke Regenten*, uit hunne eigene Werken en die der geloofwaardigſte Geſchiedſchrijvers opgemaakt, één deel kompleet. *f* 3 : 90.

VI. GEDENKSCHRIFTEN VAN ROBERT GUILLEMARD, of de Levensgevallen van eenen gewezen Serjant in Franſchen Dienst, bevattende zijne Veldtogten in *Duitschland*, *Zweden*, *Italië*, *Spanje* en *Rusland*, enz. 2 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignetten. . . . . *f* 6 : —

VII. KEUR VAN NUTTIGE EN AANGENAME MENGELINGEN. Jaargang 1826, N°. 1. à 5. elk Nommer. . . . . *f* 0 : 60.

N°. 6 is ter perſe, waarmede de Jaargang voor 1826 geheel kompleet is, en waarbij één gegraveerde titel en vignet gratis wordt afgeleverd.

VIII. DE STOOMBOOT EN DE DILIGENCE, of de Bijeenkomst van een Reizend Tooneelgezelſchap in één Veerhuis, Blijſpel met Zang, door A. CRAMER. . . . . *f* 0 : 35.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amſterdam, geven heden uit en hebben alom verzonden: *Verhandeling over het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke weetenſchappen en over de wijze, om zich dezelve eigen te maken en aan anderen me-*

mede te deelen, door den Hoogleeraar JACOB DE GELDER; één deel in groot octavo à *f* 4 : 50.

Allereerſte gronden der STELKUNST, ten gebruike der *Latijnſche Scholen* door denzelfden Hoogleeraar JACOB DE GELDER, één deel, in 12°. à *f* 1 : 80.

Rekenkundige Verſcheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der Waarſchijnlijkheden, alsmede de toepaſſing daar van op de ſterfelijkheid der menſchen, en op inſtelling daartoe betrekkelijk, als: *Lijfrentekaſſen*, *Tontinen*, *Weduwe-Fondſen*, enz. enz. door GT. RAMAKERS JR., één deel, in 12°., à *f* 2 : 00.

*** De Wed. J. C. VIEWEG en ZOON te Nijmegen hebben uitgegeven en algemeen verzonden:

I. DE LEER DER KOORTSEN, door Ziekte-Geſchiedenisſen opgehelderd, door Dr. J. R. BISCHOFF, gewoon Hoogleeraar in de Practiſche Geneeskunde, eerſten Geneesheer bij het algemeen Ziekenhuis enz. te Praag, uit het Hoogduitsch vertaald door C. VAN ELDIK, Doctor in de Genees- en Verloskunde, Stads-Geneesheer te Nijmegen en Lid van eenige geleerde Genootſchappen. De prijs is . . . . . *f* 3 - 60

II. HERMAN en DOROTHEA, naar het Hoogduitsch, van J. W. VON GÖTHE, door C. TEN HOET Jz. *f* 1 - 00

III. AAN MIJN GEBOORTEPLEKJE, Lied uit het Geldersch Lustoord, of Beſchrijving van de ſtad *Nijmegen* enz., door C. TEN HOET, in Muzijk gebragt, met accompagnement voor het Piano-Forte, door Mevrouw C. H. Geb. B. . . . . *f* 0 - 30
Het zoo even genoemde Werkje met Muzijk „ 1 - 90

IV. VERZAMELING VAN TWAALF CLEEFSCHE GEZIGTEN en het Portret van Prins MAURITS VAN NASSAU, in Plaat gebragt door den Kapitein-Ingenieur G. H. ZANDERS, en Gelithographieerd door den Heer JOBARD te *Bruſſel*, met eene Beſchrijving der ſtad *Cleve* en hare omſtreken. 1ste Aflevering. *f* 3 - 00

Dit Werk, waarvan deze Aflevering tot Proeve bij de voornaamſte Boekhandelaren ter bezigtiging ligt, wordt, ingevolge berigt, aldaar kosteloos te bekomen, in 4 Afleveringen, bij Inteekening uitgegeven voor *f* 12 - 00

*** J. DE VOS en Comp., Boekhandelaars te Dordrecht, berigten bij deze, dat de door hen aangekondigde Nieuwe Uitgave van J. J. PLENCK en D. VAN GESSCHER, *Schets der Ontleedkunde*, niet door hen, maar door den Boekhandelaar BERNTROP, te Amſterdam, zal geſchieden. Zij verzoeken alzoo hunne Correspondenten aan gemelden Heer hunne beſtellingen toe te zenden.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1826

N°. 41. *Vrijdag den 22sten September.*

BUITENGEWOON ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND

BERIGTEN.

LONDEN. De overtuiging van de onmogelijkheid om, langs den Noord, Amerika om te varen, schijnt alhier veld te winnen. De ongelukkige uitslag van PARRY's laatste reis heeft ten minste de Admiraliteit doen besluiten, om voor dit jaar alle pogingen van deze zijde op te schorten. Men wacht eerst af, wat vrucht de togt over land, door Kapitein FRANKLIN bestuurd, zal opleveren. Intusschen begeeft zich Kapitein PARRY met twee vaartuigen naar Spitsbergen, ten einde de groep eilanden op te nemen, welke de Hollanders vroeger rondzeilden, en waarvan zij eene vrij omstandige kaart in het licht gaven. 'Er bestaan kenteekens van een land ten Noordoosten van Spitsbergen; en men heeft somwijlen gemeend, dat dit land, hetgeen door GILES zou gezien zijn, een uitstek van Noord-Amerika zou kunnen wezen. De kust ten oosten van de Mackenzie-rivier en ten westen van de Behring-straat, verlengde zich noordwaarts, even als Patagonie zuidwaarts. Deze gissing, al ware zij valsch, verdient door eene nieuwe zeereis rondom de groep van Spitsbergen on-

Digitized by Google

derzocht te worden. Eene dergelijke reis kan zich ook vereenigen met eene poging, om tot de pool door te dringen, die van deze zijde slechts 9° lengte (225 mijlen) verwijderd is, en die zelfs volgens oude in der daad zeer verdachte berigten door Hollandsche vaartuigen zou bereikt zijn. Misschien zal ook Oostelijk Groenland, of de eilanden ten oosten van Groenland door SCORESBY en CLAVERING gezien, een voorwerp der nasporing van den Heer PARRY uitmaken. Eindelijk zal hij pogen, om regt naar het noordoostelijk Siberie te stevenen, op het voetspoor van Kapitein WOOD en van den beroemden BEHRING.

AMSTERDAM. Bij Koninklijk besluit is de Heer GERRIT VAN DER JAGT bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier tot zesden Directeur of dien over de Bouwkunde benoemd, en heeft als zoodanig in den Raad van Bestuur zitting genomen.

LEVENSBERIGT

VAN

Mr. JOHAN ALBERT VAN DER SPIJK.

(Ontleend uit de Aanspraak van den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, *gedaan bij de opening der laatstgehouden Algemeene Vergadering van de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.*

(Vervolg en Slot van bladz. 203.)

Ik mag van het openbaar leven van onzen van der Spijk niet afscheiden, zonder nog met een woord de vereerende hulde gemeld te hebben, welke onze geëerbiedigde Koning hem, in den jare 1824, bewees, door hem, ter vergelding van een leven, gedurende ruim veertig jaren aan de eerlijke en getrouwe handhaving der geregtigheid toegewijd, tot Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw te benoemen. Hoezeer de nederige en bescheidene man nimmer naar uiterlijke eerbetooningen gestaan had,

Digitized by Google

had, voelde hij zich echter door dit geheel onverwachte eerbewijs ten hoogſte geſtreeld, omdat hetzelve afkomstig was van eenen Vorst, voor wiens uitſtekende hoedanigheden beide van verſtand en hart hij, met elk' regtgeaard' Nederlander, de diepſte hoogachting koesterde. En wie, van zijne verdiensten als practisch Regtsgeleerde, van de braafheid, regtſchapenheid en edelmoedigheid, door hem in dien werkkring ſteeds aan den dag gelegd, niet geheel onkundig, zal hem dit eerbewijs niet ten volle waardig keuren?

De beſlommeringen van eene uitgebreide practijk, die, gelijk wij zagen, onzen van der Spijk, tot weinige jaren voor zijn overlijden, rusteloos bezig hielden, gunden hem geenen tijd, om zijne zucht ter beoefening van letteren en wetenſchappen in te volgen, veelmin, om dezelve door de uitgave van eenige geſchriften te verſieren en uit te breiden. In oogenblikken van verademing en uitſpanning nogtans wandelde hij gaarne in hare bekoorlijke lusthoven om, zich nu eens met wijsgeerige onderzoekingen bezig houdende, dan weder aan de liefelijke toonen der dichtkunst, voor welker ſchoonheden hij verre was van ongevoelig te zijn, met innig welgevallen het oor leenende. Als echt beminnaar van zijn Vaderland en deszelfs roem, ging hem bovenal de bloei van deszelfs letterkunde naauw ter harte; en gaarne daarom werd hij medelid eener Maatſchappij, welke zich de bevordering van dien bloei ten hoofddoel ſtelt. Het is waar, zij moest om redenen, in welke het ons voegt te berusten, het voorregt miſſen, van hem aan hare werkzaamheden deel te zien nemen; dan zij had echter, zelfs voor hij nog in eenige betrekkingen tot haar ſtond, van zijnen ijver ter behartiging van hare belangen eene aangename ondervinding, toen hij op hare uitnoodiging, met het gewenschte gevolg haar regt van eigendom handhaafde op eenige kostbare handſchriften, die, gedurende den tijd van hare kwijning en ſtilſtand uit het oog verloren, zonder zijne tuſschenkomst, in het openbaar zouden zijn geveild geworden. Doch, hoezeer ook van der Spijk onder de geletterden verdient geteld te worden, is het echter niet zoo zeer als zoodanig, maar veeleer als nuttig en verdienſtelijk burger, als edel en regtſchapen mensch en Christen,

Digitized by Google

dat hij op onze hoogachting en vereering regtmatige aanſpraak heeft. In dat eerbiedwaardig licht verſcheen hij ons reeds bij de beſchouwing van zijne regtsgeleerde loopbaan; in dat zelfde licht openbaarde hij zich mede in zijne overige betrekkingen, in den ganſchen loop en onder alle omſtandigheden van zijn leven. Waar hij door raad of daad van nut kon wezen, waar hij eenig edel en weldadig doel kon helpen bevorderen, daar wijdde hij gaarne daaraan alle zijne vermogens, alle zijne krachten toe. Een vurig hoogachter van het Christendom zijnde, leide hij die hoogachting aan den dag, door deszelfs voorſchriften in zijn gedrag op te volgen, en aan eerlijkheid, opregtheid en goede trouw, goedwilligheid, edelmoedigheid en menſchenliefde te paren. Ook de uiterlijke belangen van het Christendom vonden in hem een' ijverig' handhaver; en vele jaren achtereen en onder moeijelijke omſtandigheden was hij, in onderſcheidene betrekkingen, ten nutte der kerk onvermoeid werkzaam. Gelijk de Godsdienst van Jezus de leidsvrouw was van zijnen wandel, zoo was zij tevens zijne troosteres onder de wederwaardigheden, die hem bejegenden, en van welke één vooral hem op het ſmartelijkst griefde. Reeds in den jare 1782 door een' gelukkigen echt vereenigd met Jonkvrouwe Aletta Gerarda Andrea Gordon, zag hij de genoegens dier verbindtenis verhoogd door het bezit eener dochter, die door hare beminnelijke hoedanigheden met regt de vreugde en wellust harer ouderen was. Dan, helaas! dit eenig pand zijner huwelijksliefde, deze ſchitterende parel aan zijne echtkroon, werd hem door den dood ontrukt, toen zij weinig meer dan den ouderdom van zeventien jaren bereikt had. Toen was het, dat hij de volle waarde van het Evangelie gevoelde, daar deszelfs vertroostingen alleen balſem konden gieten in eene wonde, die, hoezeer nimmer volkomen geheeld, echter door haren invloed merkelijk verzacht en gelenigd werd. Ook de vriendin zijner jeugd, aan wie gemeenſchap van lijden hem, zoo mogelijk, nog inniger verbonden had, moest hij later, en wel in Februarij des jaars 1816, met een gebroken hart ten grave brengen. Door de Godsdienst van Jezus geſteund, droeg hij deze en meer andere rampen, welke hem troffen, met mannelijke gelatenheid en chris-

Digitized by Google

christelijke onderwerping, met dankbaarheid ſteeds het vele goede erkennende, dat hem vergund was. Door die Godsdienst bemoedigd, zag hij zijn langzaam naderend einde met kalmte en blijmoedige bedaardheid te gemoet, en ontſliep ten laatſte, in de hoop eens beteren levens, op den 10 Maart van dit jaar, diep betreurd door zijne naaste betrekkingen, en bij alle, die hem kenden, den liefelijken geur eener geëerbiedigde nagedachtenis achterlatende. In 't bijzonder blijft zijn naam in zegenend aandenken bij de twee bovengenoemde achtenswaardige vrienden zijner jeugd, de Kruyff en Bennet, die geen' hoogeren wellust kennen, dan zich de bewijzen van broederlijke trouw en vriendſchap, bij zijn leven van hem ontvangen, voor den geest te brengen, en in den lof van zijne edele rondborstigheid, beminnelijke opregtheid en nederige Godsvrucht uit te weiden.

Ook wij vereenigen ons gaarne met hen in de vereering van eenen man, die, in zoo vele opzigten, aanſpraak op de algemeene hoogachting had, en op wien, als haar medelid, deze Maatſchappij, uit dien hoofde, billijk roem droeg. Mogt het haar gegund zijn, dit nog lang te doen op zoo vele andere verdienstelijke mannen, als het der goede Voorzienigheid behaagde, voor haar, de wetenſchappen en het vaderland te behouden. Moge zij in 't bijzonder zich meer en meer verblijden in den werkzamen ijver van hare leden, om haren bloei en luister, en met dezelve die der Nederlandſche Letterkunde, met de eer des vaderlands ten naauwſte verknocht, te bevorderen en uit te breiden!

KUNSTEN.

Amsterdam *den 16den September.* Op den 11den dezer is de aangekondigde Tentoonſtelling der Kunstwerken van nog in leven zijnde meesters alhier geopend. Men telt op dezelve niet minder dan ruim 500 voortbrengſelen onzer Kunſtenaren, — die, even als bij vorige gelegenheden een groot aantal beſchouwers, zoo uit deze ſtad als de nabij en verder afgelegen plaatſen, tot zich trekken; — en waaronder vele fraaije in onderſcheidene vakken gevonden worden. Ziet hier de namen der kunſtenaren, kunstminnaren en

Digitized by Google

kunſtenaresſen, die tot dezelve bijdroegen. Uit *Alkmaar* de Heer A. de Viſer; — uit *Amſterdam* de Heeren: J. D. d'Ancona, D. Andringa, E. J. Aſſer, C. Bauer, J. P. Benavente, J. J. Berkman, J. A. R. Best, T. Bianchi, P. H. Bicker, F. C. Bierweiler, M. F. Binquebanc, A. Bloemers, A. de Boer, J. Bonne, A. van den Bosch, J. Brants, J. J. Bredius, H. Brinkman, A. Brondgeest, M. H. de Castro, H. G. ten Cate, H. W. Cramer Antz. J. A. Daiwaille, H. Dansdorp, J. Dasveld, J. Cohen Elion, E. M. Engelberts, A. J. Eymer, W. Fleming, P. J. Gabriel, C. M. von Gebauer, J. J. Gilhuis, P. de Goeje, W. Grebner, H. Gijſelman, J. J. Teyler van Hall, C. L. Hanſen, L. J. Hanſen, E. van Harlingen Jr., A. van Haſſelt, J. Heilbron, W. Hekking, J. P. C. M. van Helsdingen, J. C. Herpel, J. A. Heyſe, C. H. Hodges, W. J. Hooft, D. de Hoop, N. Hopman, A. G. Jacobſen, J. Jelgerhuis Rz., J. Kamphuyſen, J. J. Kerschner, A. Welſingh Konijnenburg, E. F. Kruger, J. A. Kruſeman, C. de Kruyf, C. C. A. Last, S. M. Lek, J. van Limmen, A. G. Rente Linſen, J. W. L. Meyer, P. G. M. Meyer, W. H. Moltzer, C. J. Morel, J. Vaarſon Morel, L. Moritz, G. Muller, J. W. Mijnſen, J. Nepveu, A. Oberman, D. Cohen Pareira, J. W. Pieneman, N. Pieneman, W. Pluim, G. Jaſink van de Poll, H. L. Pool, C. J. L. Portman, P. E. H. Praetorius, P. A. Ravelli, A. B. van Rees, N. de Roever Az., C. F. Roos, J. F. Rouſſeau Az., J. C. W. Safft, A. Salm Jr., D. Salm, A. v. S. L. Salzedo, . . . Schoenberger, J. J. Schomper, A. G. van Schoone, J. Schwachhofer, J. P. Simon, J. Sipkes, F. L. Splitgerber, C. Steffelaar, G. Stoothuysz, W. Tollenaar, J. A. Töpfer Jr., G. Uytenbogaart, A. van der Velde Jr., J. Durand de Villeneuve, J. A. Voigt, D. B. Voorman, G. Vos Jr., J. W. Vos, P. J. W. de Vos, J. Janſen Vredenburg, A. Walberg, J. P. Waterloo, H. J. Watrin Jr., J. J. M. Watrin, A. Weiss, J. H. van West, P. G. Weſtenberg, G. F. Wurtz, A. L. Zeelander, J. Zinck en B. Zurmuhlen, — Mevr. Wed. C. v. d. Aa geboren Tuimelaar, Mevr. de Goeije, Mej. J. A. Schmetterling en Mej. J. Machiels.

Uit *Antwerpen* de Heeren: F. de Braekeleer, A. C. Goovaerts, P. Kremer, L. Moons, J. Moerenhout, J. C. Nicolié, L. Ricquier, J. P. A. Verſchuylen en Guſtaf Wappers.

Uit *Ath* de Heer J. Ducorron en Mej. A. Evrard; — uit de *Beemſter* de Heer D. Schoorl; — uit *Brugge* de Heer A. van de Steene.

Uit *Bruſſel* de Heeren: H. van Aſſche, M. Autisſier, A. A. E. van Bedaff, Braemt, C. Brias, J. Brice, J. J. Eeckhout, J. B. van Eycken, C. François, F. Hafeleer de

Digitized by Google

de Zoon, L. Herman, J. van Regemorter, J. B. de Roy, P. F. de Roy, C. Spruyt, H. Turken, H. Voordecker, M. Cohen de Vries; — en Mej. Adele Kindt, en Mevr. de la Tour.

Uit *Buikſloot* de Heer P. Vennik; uit *Deventer* de Heer G. H. Göbell.

Uit *Dordrecht* de Heeren: M. S. van den Broek, G. Smak Gregoor, W. de Klerk, L. de Koningh, A. van der Koogh, G. F. Schmidt, J. Schoenmaker Jz., J. C. Schotel, en M. Schouman.

Uit *Durgerdam* de Heer J. H. Koekkoek; — uit *Genderingen* de Heer P. van Veen.

Uit *Gent* de Heeren: Dom. de Bast, J. F. Coucke, F. de Vigne de Zoon, J. Geirnaert, J. B. de Jonghe, J. B. Maes, P. F. de Noter, G. W. Nowill, Steyaart de Vader, E. Verboeckhoven, en L. Verboeckhoven.

Uit *Gouda* de Heer G. van Staveren en Mevr. A. M. Beekhuijder geb. van Toulon; — uit *Groningen* de Heeren: B. Kunse en J. Schoonbeek.

Uit *'s Gravenhage* de Heeren: H. van de Sande Bakhuyzen, W. C. Brade, H. A. van der Burgh, H. v. d. Burg, H. J. Couwenberg Jz., L. H. Fontenay, W. van Groenewoud Jr., J. Hari, W. G. F. Heymans, B. van Hove, P. L. van de Kasteele, C. Kruseman, H. D. Loeff, A. J. Offermans, D. van Oosterhoudt, N. J. Roosenboom, A. Schelfhout en Mej. M. M. van Os.

Uit *Haarlem* de Heeren G. J. Michaëlis, W. Mol, J. Reekers, en A. Serné; — uit *Heemſtede* de Heer P. Bouman; — uit *Heereveen* de Heer D. Sjollema; — uit *'s Hertogenbosch* de Heer W. Verbeek.

Uit *Hilverſum* de Heeren: J. D. Abels, J. Esman, B. C. Koekkoek, P. F. van Os, P. G. van Os, J. van Ravenswaay, J. Rentinck, J. de Rijk, en A. Verhoeſen.

Uit *Hoorn* de Heer J. W. May.

Uit *Leeuwarden* de Heeren E. J. Eelkama, J. Eernstman, en W. B. van der Kooi; — uit *Leuven* de Heer C. A. Clevenbergh; — uit *Leyden* de Heeren J. Gaykema en J. van der Stok en Mej. M. P. van Starkenburg; — uit *Loenen* de Heer P. J. Lutgers.

Uit *Mechelen* de Heer A. Diez; uit *Medemblik* de Heer P. Voskuyl; — uit *Middelburg* de Heeren: J. van Gent, C. Kummel, en L. J. van der Meulen.

Uit *Nijmegen* de Heeren J. F. Christ, en H. F. Wierts.

Uit *Purmerend* de Heer A. Leyerdorp.

Uit *Rotterdam* de Heeren W. Cooke, T. J. R. van Es, A. J. van Goudoever, J. Kobell, G. de Meyer, en A. Schell.

Uit *Rozendaal* bij *Arnhem* de Heer H. Verpocken.

Uit *Schiedam* de Heer N. Barnouw Cz.

Digitized by Google

Uit *Sijbecarspel* de Heer C. Speets.
Uit *Utrecht* de Heeren: J. Apeldoorn, J. de Brieder, W. A. Haanenbrink, G. G. Haanen Jr., F. J. van Heeckeren van Brantſenburg, J. L. Jonxis, F. C. Knoll, J. C. Martens, J. Rijnbout, J. J Rijnbout, D. J. Singendonk, C. J. v. Baar van Slangenburgh. J. H. Verheyen en A. H. Winter.
Uit *Weesp* de Heer A. Uytenbogaart.
Uit *Zutphen* de Heer H. Thepas; — en uit *Zwolle* de Heer Schoemaker Doyer.

Zoodat, met de Heeren: J. de Fiennes en L. Royer, beide gepenſioneerden van Z. M. den Koning te Rome, 263 Kunſtenaars bijdroegen tot deze Tentoonſtelling. Uit deze lijst kan men zien, dat 'er wel enkele namen ontbreken, welke men 'er gaarne in vinden zou, (vooral uit de Zuidelijke Provincien bij voorb. de Hn. Paelinck, Odevaere, Navez en de beide van Bree's); maar ongetwijfeld zal deze Expoſitie den gevestigden roem veler levende Kunſtenaars handhaven, dien van anderen vestigen en den luister onzer Schilderſchool meer en meer verbreiden; — ſchoon daartoe veelligt bevorderlijk kon geacht worden, dat de Commisſie nog ſtrenger in het aannemen der ſtukken ware geweest, dan nu, hoewel verſcheidene, naar men verzekert, heuſchelijk zijn afgewezen, plaats heeft gehad. (*)

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Smaak van het Nijlpaard voor de Muzijk.

In het Reisverhaal van den Heer Denham leest men het volgende wegens het Nijlpaard: „Terwijl wij de boorden van den Moggabey bij het opgaan van de zon langs togen, volgden de Nijlpaarden, door het geluid der tamboers van de verſchillende opperhoofden gelokt, het leger langs den oever, en naderden ons dikwijlszoo nabij, dat het water, hetwelk zij uit hunnen muil ſpoten, ons bereikte. Ik telde 'er vijftien, op de oppervlakte van het meer ſpelende; mijn bediende ſchoot op een hunner en terſtond waren zij verdwenen."

(*) Wij wilden de aanmerking aan het ſlot van het ons medegedeeld berigt niet achterwege laten, ſchoon hier, zoo ergens, de beste ſtuurlieden aan land ſtaan. *Red.*

LET-

Digitized by Google

LETTERKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Getal Boeken in Frankrijk uitgegeven.

Volgens het Journaal getiteld: *Bibliographie de France*, werden 'er in de zes eerſte maanden van dit jaar in het Franſche Rijk uitgegeven:

Boeken en kleiner geſchriften . .	4347
Platen en Steendrukken	485
Landkaarten en platte Gronden . .	21
Muzijk	220
	5073

Ter vergelijking gaf dit Tijdſchrift tevens op het aantal Boeken in de zes eerſte maanden van 1814 af, uitgegeven:

In 1814 . .	979	in 1820 . .	2465
„ 1815 . .	1712	„ 1821 . .	2617
„ 1816 . .	1851	„ 1822 . .	3114
„ 1817 . .	2126	„ 1823 . .	2687 (*)
„ 1818 . .	2430	„ 1824 . .	3436
„ 1819 . .	2441	„ 1825 . .	3569

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

HAARLEM. In aanmerking nemende den buitengewoon beſtendig warmen zomer, welken wij beleefd hebben, plaatſen wij gaarne de onderſtaande Waarnemingen op den Huize Zwanenburg gedaan, welke ons met bijgaanden brief werden medegedeeld.

Mijn Heer!

Al hoewel de hoogſte ſtand van den Thermometer, hangende buiten de ſchaduw, over het Noorden, op den Huize Zwanenburg, juist niet tot zulk eene buitengewone hoogte in dit jaar is waargenomen, als onder anderen den 24ſten Julij 1818 tot 89° heeft plaats gehad, is mij echter de waarneming van dit jaar, door de langdurige warmte, zoo wel des morgens, 's middags als 's avonds, zoo belangrijk voorgekomen, dat ik daarvan eene bijzondere aanteekening, van den 28ſten Junij tot en met den 4den September l. l. ge-

(*) Hoezeer dit jaar 1823, in de zes eerſte maanden, minder opleverde, overtrof het geheele jaar nog het vorige.

Digitized by Google

gehouden heb, welke ik UEd. voor de Liefhebbers der Weêrkundige Waarnemingen, ter plaatsing in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* te gereeder aanbiede, ten einde daardoor eene vergelijking met de reeds vroeger medegedeelde Waarnemingen des hoogsten stands van den Thermometer kangemaakt worden; — terwijl ik hier nog bijvoege, dat de gevallen Regen in de Maanden Julij en Augustus van den jare 1818 te zamen heeft bedragen 31½ Lijn; en de uitwaseming in die zelfde Maanden 89 Lijnen; waartegen de gevallen Regen in de Maanden Julij en Augustus dezes jaars is waargenomen tot 44 Lijnen, en de uitwaseming geweest is 112 Lijnen. (Deze lijnen zijn volgens de Rijnl. Maat.)

Ik heb de eer met alle achting te zijn

Mijn Heer!

UEd. Dw. Dienaar

Zwanenburg P. DE LEEUW.

den 9den Sept. 1826.

Waarnemingen van den hoogsten stand des Thermometers, volgens de Schaal van FAHRENHEIT, *zijnde geplaatst op het Noorden, ter hoogte van 9 Nederl. Ellen uit den beganen grond, benevens de stand van den Barometer van* SOLARO en BUTTI, *met de Luchtsgesteldheid, Winden, Streken en Krachten, waargenomen op den Huize Zwanenburg tusschen Amsterdam en Haarlem, van 28 Junij tot en met 4 September 1826, 's morgens ten 7, namiddag ten 1 ure en later, en 's avonds ten 10 ure.*

1826. Datum Junij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken. Krachten.
28	29 2¾	73	bewolkt.	Z. O 2
	„ 2¾	87 nam. 5 ure.	do.	Z. Z. O. 2
	„ 2¾	76½	do.	Z. O. stil.
29	„ 3½	69½	do.	Z. do.
	„ 3¾	71	do.	Z. W. 2
	„ 3¾	67½	do.	dito 2
30	„ 3¾	70	do.	do. stil.
	„ 3¾	76 nam. 4 ure.	do.	do. 2
	„ 4	68	do.	do. stil.
Julij. 1	„ 3¾	73	do	Z. O. stil.
	„ 3¾	77½ voorm. 11 u.	bew. dond	N. W. do.
	„ 3½	65¼	uitreg. bew.	W. do.

1826

1826. Datum julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken. Krachten.
	29 3¾	67	helder.	W. N. W. stil.
2	„ 4	74	bewolkt.	Z. W. do.
	„ 4¾	66	helder.	N. do.
	„ 4¾	67	bewolkt.	N. do.
3	„ 4½	75	do.	N. N. O. do.
	„ 4¼	70	helder.	N. O. do.
	„ 3¾	72	bewolkt.	Z. O. do.
4	„ 3¾	83½ nam. 5 ure.	do.	N. O. 2
	„ 2¼	73	do.	Z. O. stil.
	„ 1½	77	do.	do. do.
5	„ 1¼	85	do.	Zuid do.
	„ 1	69	bew. weerl.	Z. W. do.
	„ 1¼	75½	bewolkt	do. do.
6	„ 1¼	85 nam. 4 ure.	do. do. dond.	Noord. do.
	„ ¾	72	buijig.	Z. O. do.
	„ ¼	78½	bewolkt	do. 2
7	29 -	79½ 12 ure.	do.	N. W. 2
	28 11½	69	do. dr. buij.	West 2
	„ 11½	73½	bewolkt	Z. W. stil.
8	„ 11	78½	do.	Noord do.
	„ 10¾	65½	do.	N. O do.
	„ 10¾	73	do.	Zuid do.
9	„ 10¾	78½	do.	West do.
	„ 11	70	do.	do. do.
	„ 11	69	bet. regen	do. do.
10	„ 11¼	70	bewolkt	Noord 2
	„ 11½	67	do.	N. W. 2
	„ 11¾	68½	do.	Z. W. 2
11	29 -	69	do.	N. W. 2
	„ ½	65	do.	West. 2
	„ ¾	70	do.	Z. W. stil.
12	„ ¾	72½	do.	do. 2
	28 11½	65½	do. buijig.	do. 4
	„ 11¼	70	bewolkt.	do. 6
13	„ 11¼	74	do. bet. reg. dr.	do. 2
	„ 10¼	68½	weerl.	do. 2
	„ 10½	67½	bewolkt.	do. 2
14	„ 11¾	69½	do.	West. 2
	29 -	66½	do.	Z. W. stil

Digitized by Google

1826. Datum Julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken. Krachten.	
	29 $\frac{1}{4}$	68	bewolkt.	Z. W.	2
15	,, $\frac{1}{2}$	70$\frac{1}{2}$	do.	do.	2
	,, $\frac{1}{2}$	64	do.	do.	ſtil
	29 -	67$\frac{1}{2}$	do.	do.	2
16	28 11$\frac{1}{2}$	67	do. buijg.	do.	4
	,, 11	61$\frac{1}{2}$	bewolkt.	West	2
	29 $\frac{1}{4}$	62$\frac{1}{2}$	bewolkt.	West.	ſtil.
17	,, $\frac{3}{4}$	67	do.	do.	2
	,, 1$\frac{1}{4}$	60	do.	Z. W.	2
	,, 1$\frac{1}{4}$	64$\frac{1}{2}$	do.	Zuid.	2
18	,, 1	67	do.	West.	2
	29 -	61	do.	do.	2
	28 11$\frac{3}{4}$	66	do.	do.	ſtil.
19	29 $\frac{1}{2}$	66	do.	do.	2
	,, 1$\frac{1}{4}$	61	do.	do.	2
	,, 1$\frac{1}{2}$	66	betrokken.	do.	ſtil.
20	,, 1$\frac{1}{2}$	67	bewolkt.	do	2
	,, $\frac{1}{2}$	64$\frac{1}{2}$	do.	Zuid.	2
	28 10$\frac{3}{4}$	63$\frac{1}{2}$	do.	do.	4
21	,, 10$\frac{1}{4}$	67$\frac{1}{2}$	do. regen.	Z. W.	4
	,, 10$\frac{1}{2}$	64	bewolkt.	Zuid.	ſtil.
	,, 10$\frac{3}{4}$	62$\frac{1}{2}$	do. regen.	N. O.	do.
22	,, 11$\frac{1}{2}$	66$\frac{1}{2}$	do.	do.	do.
	,, 11$\frac{3}{4}$	63	betr., reg.	do.	do.
	29 -	64	bewolkt.	N. W.	do.
23	29 -	72	do.	Z. W.	do.
	,, $\frac{1}{2}$	65^{1}	do.	Oost.	do.
	,, $\frac{1}{2}$	68	betr. reg.	N. O.	4
24	,, $\frac{3}{4}$	72$\frac{1}{2}$	bewolkt.	N.	2
	,, 1$\frac{1}{2}$	65$\frac{1}{2}$	helder.	do.	4
	,, 1$\frac{1}{4}$	66	bewolkt.	do.	4 à 6
25	,, 2	68	do.	do.	4
	,, 3	63$\frac{1}{2}$	do.	do	4
	,, 3$\frac{1}{4}$	63$\frac{1}{2}$	do.	do.	2 à 4
26	,, 4	64$\frac{1}{2}$	do.	do.	4
	,, 4$\frac{1}{4}$	61	do.	do.	4
	,, 4$\frac{1}{4}$	61$\frac{1}{2}$	do.	N. N. W.	4
27	,, 4$\frac{1}{2}$	64$\frac{1}{2}$	do.	do.	2
	,, 4$\frac{3}{4}$	59$\frac{1}{2}$	helder.	Noord.	2

Digitized by Google

1826. Datum Julij.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken. Krachten.	
	29 4	64½	bewolkt.	Noord.	
28	„ 3¾	71½	do.	N. O.	2
	„ 3¼	64½	helder	do.	stil.
	29 3¼	65	bewolkt	Z. O.	do.
29	„ 2¾	72½	do.	do.	do.
	„ 2¾	65½	do.	N. W.	do.
	„ 2¾	68	do.	Z. O.	stil
30	„ 2¾	75	do.	Zuid.	do.
	„ 2¾	69	helder.	Z. O.	do.
	„ 2¾	70	do	Zuid.	do.
31	„ 2½	84½ nam. 5½ uur.	bewolkt, betr. regen	Z. Z. O.	2
	„ 1¼	73½	weêrlicht.	Z. O.	2
Augustus	„ 1¼	71½	helder	Z. W.	stil
1	„ 2	77 nam. 3 ure.	bewolkt.	N. W.	4
	„ 2½	69	do.	N. O.	4
	„ 2½	69	do.	do.	4
2	„ 1½	81½ namid. 3 ure	do.	do.	4
	29	74	do.	do.	stil.
	28 11½	74	do.	Noord	do.
3	29	74½	do. do. donder	do.	do.
	„ ¾	66	en weerl.	N. W.	do.
	„ 1	69	bewolkt.	Noord.	do.
4	„ 1¼	73	do.	do.	do.
	„ 1½	67	do.	N. O.	2.
	„ 1½	65½	bewolkt.	N. O.	stil.
5	„ 1¾	68	do.	N. W.	do.
	„ 1½	62	helder.	Noord.	do.
	„ 1¼	67	bewolkt.	Z. W.	do.
6	„ 1½	67	do.	N. W.	2.
	„ 2¾	62½	do.	W. N. W.	stil
	„ 2¾	68	do.	Z. W.	do.
7	„ 3	70	do.	West.	2
	„ 3¼	64	helder	do.	stil
	„ 2¼	68	bewolkt.	N. O.	do.
8	„ 2¾	76½	do.	Z. W.	do.
	„ 2	69	do.	do.	do.
	„ 1¼	68	do.	do	do.
9	„ 1¼	72	do.	Noord.	do.
	„ 1¼	64	do.	Noord.	do.

Digitized by Google

1826. Datum Aug.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken. Krachten.	
	92 1¼	65½	bewolkt.	Noord.	ſtil.
10	„ 1	69	do.	Noord.	2
	„ ¾	64	do	N. O.	ſtil
	„ ¼	67	do.	Zuid.	do.
11	29	68	betr. regen.	N. W.	do.
	29	63	do.	West	do.
	„ ½	66	bewolkt.	Z. W.	do.
12	„ 1½	64	do.	West.	2
	„ 2½	63	do.	Z. W.	2
	„ 4	64	do.	do.	ſtil.
13	„ 4¼	68½	do.	N. W.	do
	„ 3¾	63½	do.	N. O.	do.
	„ 1¾	64	do.	Z. O.	do.
14	„ 1	75½	do.	Zuid.	do.
	„ 1	65½	helder.	do.	do.
	„ 2¼	64½	bewolkt.	West.	do.
15	„ 2¾	71½	do.	Z. W.	do.
	„ 2¼	65½	helder.	Znid.	do.
	„ 1¾	67½	do.	do.	2
16	„ 1¾	73	bewolkt.	dot	2
	„ 1¾	67	do	do.	2
	„ 1¾	67	do.	Z. W.	2
17	„ 2¾	68	do.	West	2
	„ 4¾	64½	helder.	do.	ſtil.
	„ 5	67½	bewolkt.	Z. W.	do.
18	„ 5½	79½	do.	West.	2
	„ 5¾	66	helder	do.	ſtil.
	„ 5¾	67½	do.	Z. O.	do.
19	„ 5¼	77½	bewolkt.	Zuid.	do.
	„ 4½	69	do.	N. O.	do.
	„ 3½	67½	helder.	Oost.	2.
20	„ 2¾	74½	do.	N. O.	2.
	„ 1¼	68½	do.	do.	ſtil
	„ ½	71	bewolkt.	Z. W.	do.
21	„ ½	72	helder.	Noord	2
	„ ½	66	betrokken.	do.	2
	„ ½	65½	bew., reg.	West.	2.
22	„ ½	69½	bewolkt	do.	2.
	„ ¾	64½	do.	Z. W.	2.

Digitized by Google

1826. Datum Aug.	Barometer.	Thermometer.	Luchtsgesteldheid.	Winden. Streken.	Krachten.
23	29 3/4	65 1/2	bewolkt.	Zuid.	ſtil.
	„ 1/4	73 1/2	do.	do.	do.
	28 11 1/4	68	do.	do.	2.
24	28 10 1/4	69	bewolkt.	Zuid.	2.
	„ 11	73 1/2	do.	Z. W.	4.
	„ 11 1/2	67	do.	do.	2.
25	29	70	do.	Zuid	2
	„ 1/4	81 1/2 nam. 3 uur.	do.	do.	ſtil.
	28 11 1/2	71	bew. weêrl.	Z. O.	do.
26	„ 11 1/4	72	bewolkt	N. W.	do.
	29 1/2	73 1/2	do.	Z. W.	do.
	„ 1/2	66	bet. reg.	do.	do.
27	„ 3/4	64	bew. reg.	Z. Z. W.	do.
	„ 1	69 1/2	bewolkt	Z. W.	2
	„ 1 3/4	64 1/2	do	Z. W.	ſtil.
28	„ 2 1/4	66 1/2	do.	do.	do.
	2 2 1/2	73	do.	do.	do.
	„ 2 1/4	61 1/2	do.	N. W.	do.
29	„ 1 3/4	64 1/2	do·	Zuid	do.
	„ 1 1/2	74 1/2	do.	Z. Z. O.	2
	„ 1	61 1/2	helder	Z. O.	2
30	„ 1/2	64	bewolkt	do.	ſtil.
	28 11 1/4	80 nam. 3 uur.	do.	do.	do.
	„ 10 3/4	68	do.	do.	do.
31	„ 11	68 1/2	do.	West	do.
	„ 11 1/2	71	do.	do.	do.
	„ 11 3/4	65	do.	N. W.	do.
September 1	„ 11 1/2	66 1/2	do.	Z. W.	do.
	„ 11 1/2	72 1/2	do.	N. W.	do.
	„ 10	68	do.	Noord	4
2	„ 9 1/4	69 1/2	do.	bew.	2
	„ 9 1/4	75 1/2	do.	N. O.	2
	„ 11	65	do.	Zuid	4
3	„ 11 3/4	63 1/2	do.	do	ſtil.
	29 1/4	73	do.	Z. W.	2
	„ 1/4	64	helder.	do.	ſtil.
4	„ 1/4	66	bewolkt	Z. Z. O.	do.
	„ 1/4	74 1/2	do.	do.	do.
	„ 1/2	63 1/2	helder.	West	do.

WEER-

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	30. 1 30. 0½ 30. 0	64 66½ 59	W. t. Z. W. Z. W. Z. W. t. W.	bewolkt, veel helder, windrig.
14	29. 9½ 29. 9 30. 0	61 66½ 57	Z. W. t. W. Z. W. N. W.	bewolkt, zeer windrig, 's nav. regen.
15	30. 2 30. 2 30. 3	57 65 62½	N. N. W. N. t. O. N.	bewolkt.
16	30. 3 30. 3 30. 2	50½† 63 50	N. N. O. O. Z. O. O.	helder.
17	30. 1 30. 0½ 30. 0½	51½ 67½ 58	Z. O. Z. O. t. Z. O. Z. O.	zeer helder.
18	29. 9 29. 9½ 29 9½	61½ 66½ 62	O. N. O. O. t. N. O.	tot in den voorm. helder, verder betrokken, tusschenb. iets regen, 's avonds windrig.
19	29. 9½ 29. 9½ 29. 9½	61½ 67 60	O. N. O. O. t. N. O.	meest betr., tegens den avond en 's avonds tusschenbeide een weinig regen, windrig.

† 's morgens ten 6 ure 42½ gr.

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van ongemeene Vruchtbaarheid.

Te Amsterdam beviel in den nacht van 17 September l. l. ten 2 ure, Johanna Bernardina Meijboom, huisvrouw van Albert Hessing, Zadelmakers-knecht van *vier levende* kinderen, twee van het mannelijke en twee van het vrouwelijke geslacht, zoodat deze in bekrompen omstandigheden verkeerende lieden op eenmaal hun kroost verdubbeld zagen. Op denzelfden dag stierf een denzelve, en daags daaraan een tweede; de twee overige, een jongetje en meisje zijn later ook bezweken.

CORRESPONDENTIE.

Aan den Briefschrijver, die zich *Opmerker* teekent, diene tot antwoord, dat wij, eenmaal van het werk melding makende, zijne aanwijzing onder meerdere aanvullingen zullen opnemen, doch hem verzoeken, van voortaan zijne brieven te *frankeren*.

De Redactie.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1826

N°. 42. *Vrijdag den 29ſten September.*

BUITENGEWOON ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND

BERIGTEN.

PISA. De beroemde Hoogleeraar in de Heel- en Geneeskunde VACCA BERLINGHIERI, op welks bezit de Univerſiteit alhier zich mogt verhoovaardigen, is op den 6den September jl. aan zijne dierbaarſte betrekkingen en de wetenſchappen door den dood ontrukt. Dit verlies, ſchoon treffend in het bijzonder voor deze ſtad, werwaarts zijne naam telkens een groot aantal vreemdelingen lokte, zal in het algemeen in Toskanen ſterk gevoeld worden.

PARYS. De Heer JEUFFROY, Graveur op fijne geſteenten, Lid van de Academie der Schoone Kunſten en Lid van het Legioen van eer, is alhier in den ouderdom van 75 jaren overleden. Hij was te Rouaan geboren. Bij deze Academie is in deszelfs plaats verkozen de Heer RICHOMME, Kunstplaatſnijder, door verſcheidene fraaije werken in het geſchiedkundig vak bekend; bij de eerſte ſtemming verwierf hij 22 van de 35 ſtemmen. — De Academie der Wetenſchappen heeft in plaats van den overleden buitenlandſchen Correspondent PIAZZI, benoemd den Heer DE CANDOLLE, wien dit eerbewijs door den Heer OLBERS eerst be-

Digitized by Google

twist werd, daar de laatſte bij de eerſte ſtemming 17 ſtemmen op zich verecnigde en de benoemde ſlechts 16, welke bij herſtemming echter 'er 20 verkreeg.

RECKENBURG. Het bekende en beroemde Opvoedingsgeſticht voor Meisjes van den beſchaafden ſtand alhier ſedert 27 jaren door den Heer F. W. DETHMAR, zijne Echtgenoot en Dochters met zoo goeden uitſlag beſtuurd, en waarin, gedurende dien tijd, 260 kweekelingen uit de voornaamſte familien van binnen en buitenlands deze voortreffelijke opvoeding genoten, wordt geſloten; daar tot ons leedwezen die Heer naar Hanover, hoogſtens met het derde deel der kweekelingen (dit bedroeg hier dertig en meer) zijn Opvoedings-geſticht verplaatst; daartoe door familie-betrekkingen en het bezwaar der inrigting gedrongen. Wenſchelijk is het, dat het Landgoed weder in handen komt van een' huisgezin, dat den lust, den wil en de bekwaamheid heeft, om deze achtenswaardige familie te vervangen. (*)

LEUVEN. Tot Curator dezer Hoogeſchool is door Z. M. benoemd de Heer R. A. A. Baron LE BAILLY DE TELLEGHEM, ter vervanging van den overleden Heer Mr. L. M. G. J. DE LA HAMAÏDE.

GRONINGEN. Tot Rector Magnificus dezer Hoogeſchool voor het aanſtaande Academie-jaar is bij Koninklijk beſluit benoemd de Hooggeleerde Heer S. E. STRATINGH.

FRANEKER. Het heeft Zijne Majesteit behaagd bij beſluit van den 20ſten Julij ll. tot buitengewoon Hoogleeraar in de Griekſche en Latijnſche Letterkunde en Geſchiedenis bij het Athenaeum alhier te benoemen en aan te ſtellen den Heer JACOB ADOLF CAREL ROVERS, Doctor in de Letteren en in de beide Regten.

U-

(*) De Heer Dethmar biedt namelijk, gelijk uit de nieuwspapieren blijkt, het Landgoed enz. met dit heilzaam oogmerk ten verkoop aan.

Digitized by Google

UTRECHT *den 25sten September.* Heden verdedigde de Heer DIDERICUS FREDERICUS VAN DER PANT, Utrechtenaar, zijn *Specimen Medicum de Artemisia vulgari*, in de groote Gehoorzaal der Academie, en werd daarop *met lof* tot *Medicinae Doctor* bevorderd.

LEYDEN. Tot Hoogleeraar in de Geneeskundige Faculteit aan deze Hoogeschool, is door Z. M. benoemd de Heer J. C. BROERS, Geneesheer te Zeist; — en tot Lector bij de Wis- en Natuurkundige Faculteit de Heer A. H. VAN DER BOON MESCH *Mathes. Magist. Philos. Natur. Doct.*, aan wien het onderwijs in de Scheikunde, toegepast op het Fabrijkwezen van ons Vaderland, mede is opgedragen.

——— *den 23sten September.* Heden aanvaardde de Hooggeleerde Heer Mr. C. J. C. REUVENS, tot hier buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Beſpiegelende Wijsbegeerte en Letteren, doch alsnu door Z. M. tot gewoon Hoogleeraar bij dezelve benoemd, deze waardigheid met eene plegtige Redevoering: *de Archaeologiae cum artibus recentioribus conjunctione*, d. i.: „over het verband der Archaeologie (Oudheidkennis) met de hedendaagſche kunſten."

PROEVEN EN OPMERKINGEN

OVER DEN INVLOED

VAN IN VERSCHILLENDE STOFFEN GEWIKKELDE

METALEN OF METAAL-OPLOSSINGEN,

DOOR

CLAAS MULDER,

M. M. Phil. et Med. Dr. Hoogleeraar in de Kruid- Schei- Artſenijmengkunde te Franeker.

In den afgeloopen zomer (van 1825) hoorde ik mijn vriend, den Hoogleeraar STRATINGH, terloops ſpre-

Digitized by Google

ken van proeven, welke ten doel hadden om metalen door dierlijke blaas heên te doen praecipiteren; bij welke bewerking die metalen in een' glinsterenden, volkomen gereduceerden, toestand zich vertoonen. De wijze, waarop de proeven bewerkstelligd werden, als als ook de naam van den eersten proefnemer waren mij ongelukkig ontgaan. Evenwel iets in dezen willende doen, vulde ik eenige glazen volkomen met metaaloplosſingen, bond een gewoon ſtuk blaas over elk derzelve, en leide hierop bevoegde plaatjes metaal. Ik nam evenwel in de eerſte dagen niets waar, dat naar eenige verandering in de vochten zweemde. De glazen, in eene kast verborgen, werden vergeten, daar ik het voornemen had den Heer Stratingh nadere inlichting te vragen. Dit bleef 'er bij. — Doch in Januarij l. l. mijne metaal-oplosſingen wederziende, vond ik, dat de blazen ſchimmelig waren geworden, de vochten voor een gedeelte uitgedampt en daarin die neêrploffels geboren, welke 'er het natuurlijk gevolg van waren.

Vruchteloos zocht ik in eenige Journalen naar deze proeven, doch ondernam nu dezelve op de volgende wijze. — Ik heb gemeend, dit een en ander vooraf te moeten zenden, opdat men de toevallige redenen wete, waarom ik mijne proeven zoo veel anders, als anderen, en, zoo men wil, naar eigen vinding inrigtede.

1. Op den 7den *Februarij* 1826 hing ik een rond ijzeren plaatje, ter grootte van een' gulden, naauwkeurig in gewone blaas gewikkeld en geheel daarin beſloten in eene oplosſing van zwavelzuur-koper. Dit geſchiedde tegen den avond. 's Morgens van den 8ſten had zich een aantal zeer zuivere glinsterende koperbolletjes op de oppervlakte der blaas aangezet. Deze bolletjes waren deels glad, deels ruw van oppervlakte en geleken volkomen naar metaaldeeltjes, die na vloeijing geſtold zijn. Derzelver getal vermeerderde allengskens, en verſcheidene ſtolden als 't ware tot grootere, hobbelige massen zamen. Eenige verloren den oorſpronkelijken ſchitterenden glans, wordende daarbij donkerder gekleurd. De oplosſing werd min of meer troebel. Het metaal was hard en klinkend. — Op den 9den vond ik het meerendeel koper don-

Letterbode.

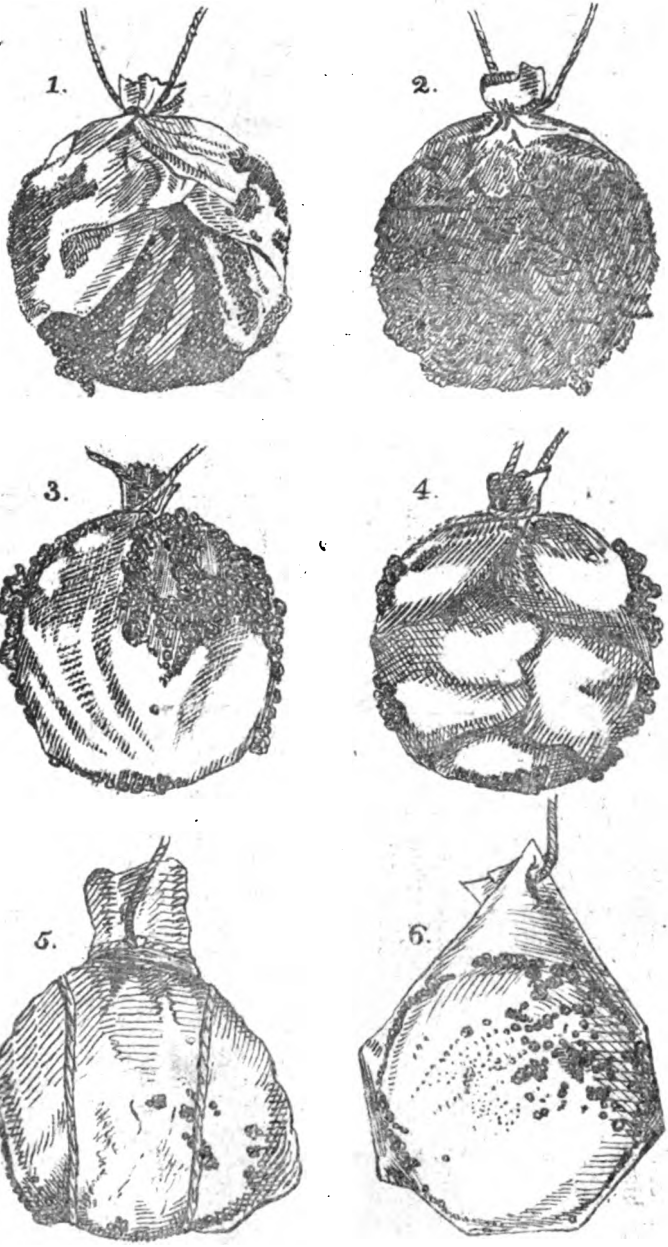

C. Mulder del.

Digitized by Google

Digitized by Google

donkerbruin, hebbende zich ſlechts weinige bolletjes meer aangezet, die zich door den ſchoonen metaalglans gemakkelijk lieten onderſcheiden. Een en ander van de blaas affcheidende, vertoonde zich aan den benedekant of het aan de blaas gehechte gedeelte nog de oorſpronkelijke metaalglans. Tuſſchen de blaas en het ijzer vond ik een gering aandeel koper en een zwart poeder, ijzeroxydul. Het ijzer afgeveegd zijnde, was witblank (als vertind) en ruwer, min of vervreten geworden.

2. Om den invloed van het licht op deze werking, waarbij mij dacht, dat de zoogenaamde onweegbare ſtoffen wel eenige rol zouden ſpelen, te leeren kennen, deed ik de volgende proef.

'Er werden 2 molglazen genomen (d. 8 *Februarij*), en in elk 3 oncen van dezelfde oplosſing van zwavelzuur-koper gegoten; in beide hing ik een gelijk rond ijzeren ſchijfje, als boven in blaas gewikkeld. Dit geſchiedde ¼ vóór 11 ure. Het eene glas werd geplaatst voor een glasraam in den zonneſchijn, het andere in eene donkere kast. Na ½ uur vertoonde N°. 1 vooral langs den rand of omtrek eene reeks van ſchoone gereduceerde bolletjes. N°. 2 had op dat tijdſtip ſlechts twee kleine ſtipjes op den rand. Zoo bleef ook eenigen tijd de ontwikkeling op beiden een' evenredigen tred houden. Ik konde nogtans uit deze proef niet beſluiten, dat de in de zon geplaatſte oplosſing ſterker aanzette, dan eene andere in het gewoon daglicht van het vertrek geplaatst.

Gedurende de volgende dagen bleven beide oplosſingen naast elkaâr in het vertrek ſtaan. Beide vertoonden op den 11den de ſchoonſte verzameling van bol- of tepelvormige, metaalharde, uitſtekend glinsterende koperdeeltjes, zijnde op het eene ſchijfje ſlechts 5 of 6 bolletjes bruinachtig en dof geworden, evenwel hunne hardheid niet geheel verloren hebbende. Op het ander ſchijfje vertoonde zich een grooter aantal doffe deeltjes en daaronder zoodanige, die zich tot poeder, aan *kermes min.* niet ongelijk, lieten wrijven. Op den volgenden dag hadden de koperdeeltjes in de eene oplosſing voor het grootſte gedeelte hunnen oorſpronkelijken glans verloren, en waren donkerbruin, edoch nog vrij hard. In de andere waren eenige nieuwe

Digitized by Google

koperbolletjes geboren; de overige bruin en zacht.

3. Ik wenschte nu te weten, welken invloed het ijzer op de koperoplosſing zoude hebben, als hetzelve in andere ſtoffen, dan blaas, werd ingewikkeld. Of wel, ik nam mij nu voor, om na te gaan, aan welke ſtoffen meer het vermogen mogte toekomen, om het koper in dien ſchoonen en als oorſpronkelijken glans aan te zetten.

In de eerſte plaats (8 *Februarij*) nam ik *witte zijde*, waarin eene gelijke ſchijf, als boven vermeld is, gewikkeld werd, en in eene oplosſing van zwavelzuur-koper opgehangen. 'Er waren nog geen vijf minuten verloopen, toen zich de koperbolletjes zeer ſchoon aanzetteden. Derzelver kleur ſcheen mij ſpoedig iets doffer toe. De proef was ten 1 ure begonnen; ten 3 ure was de eene vlakte der ſchijf volkomen met koper overdekt en de andere vlakte ook op die plaatſen, waar de zijde niet geplooid was en dus meer dadelijk de ſchijf aanraakte. Ik heb dit in *Fig.* 1 en 2 getracht voor te ſtellen. De hoeveelheid koper was nu zoo groot, dat bij eenige beweging een gedeelte ten bodem viel, hetwelk nu eene vlokkige gedaante had. De volgende dag was het dik aangezette koper geheel roodbruin en ook aan de benedenvlakte geen metaalglans meer zigtbaar: alles was ook zacht. Tuſſchen de zijde en het ijzerplaatje bevond zich een laagje koperneêrploſſel gelijk aan het overige. Dit weggenomen zijnde, was de ſchijf met een zwartachtig poeder dun overtogen, hetwelk afgewaſſchen zijnde, dezelve zich eigendommelijk blank, ruw en eenigzins gatig vertoonde. Op ſommige plaatſen was het aanzien evenceens, als of 'er een vliesje tin overgeloopen was.

4. Op denzelfden dag wikkelde ik, ten half twee ure, een ijzerſchijfje in digte, zware, gekeperde *zwarte zijde*, plaatſende hetzelve in de meergemelde oplosſing. Na ongeveer $\frac{1}{4}$ uurs, vertoonden zich twee kleine bolletjes in glans en gedaante volkomen gelijk aan die, welke op de blaas werden waargenomen. Ten 3 ure was dit het getal langs den omtrek aanmerkelijk vermeerderd en op de vlakte ook eenige bolletjes zigtbaar. De ontwikkeling was hier over het geheel langzamer, dan gewoonlijk op de blaas. Een der bolletjes ſcheen mij bijzonder groot en ruw

toe,

toe; hetzelve door een mikroskoopje waarnemende, zag ik eene ſchoone agregatie van tepelvormige, vrij verhevene kleine metaaldeeltjes. Zie *Fig.* 3 en 4. Den 11den was de hoeveelheid koper ſedert den vorigen dag niet vermeerderd De bolletjes waren als in een gevloeid en verpoederd, bruin en dof. Op den bodem van het glas lag eenig koper. Onder de plooijen had zich ook koper aangezet en de ijzerplaat was aan beide kanten met een laagje koper bedekt. Het plaatje was ſterk vervreten, tinglanzig met enkelde koperkleurige plekjes. 'Er was een overvloedig zwart poeder gevormd.

5. Ten zelfden tijde werden twee langwerpige ijzeren plaatjes in de boven vermelde oplosſing geplaatst. Het een was bloot: het ander gewikkeld in *witte zijde*, die zwaarder en digter was, dan die van N°. 3. Binnen 2 à 3 minuten was het bloote ijzer met een koperen beſlag bekleed, terwijl het omhulde nog niets vertoonde. De kleur van dit beſlag was geenszins van dien zilvergloed voorzien, maar doffer en donkerder, hoewel rood en niet bruin. Na een ½ uur nam ik aan den benedenrand der omhulde ſtaaf eenige kogeltjes waar, zoo als ook eenige weinige op de opperwlakte, doch dezelve hadden niet dien ſchitterenden metaalglans, als in vorige gevallen, maar waren koperrood met een grijsachtig waas, om zoo te zeggen. — Op den 11den was deze oplosſing geheel ontkleurd, en had eenig koperbezinkſel. De bloote ſtaaf was dik met vlokkig bruin koper bezet. Na afwasſchen en afſchuren, vond ik het ijzer deels zeer blank en een weinig ingevreten, deels met koperplekken bezet, die zich niet lieten afzonderen. Op de witte zijde had zich het getal aangezette deeltjes wel vermeerderd, doch niet in die mate, als men zoude verwachten, waarvan de bloote ſtaaf waarſchijnlijk ſchuld is. Het koper was gemakkelijk wrijfbaar en zacht. Op het ſtaafje zelve was ook een weinigje koper aangezet, doch hetzelve was niet zeer blank en ſcheen weinig aangedaan te zijn.

6. Op den 9 *Febr.* ¼ voor 4 ure 's namiddags wikkelde ik een rond ijzerſchijfje in een lapje gewoon *Zeemleer*. Tegen half zeven ure zag ik eerst een paar kleine ſtipjes koper aan den rand. 's Avonds 10 ure was de rand vrij wat bezet niet kleine doch zeer

geregeld van elkaar afgezonderde bolletjes, terwijl 'er zich hier en daar op de ongeplooide oppervlakte dergelijke vertoonden. Velen hadden nog den oorſpronkelijken metaalglans, anderen hadden de doffe bruine kleur verkregen. — 's Anderen daags 's morgens was de ongeplooide oppervlakte als bezaaid met zeer distincte bolletjes, doch wier glans was verloren gegaan. Op den anderen kant waren zeer enkelde. — Den volgenden dag was het aantal aangezette koperdeeltjes veel vermeerderd, de bolletjes wel in eengevloeid en geheel van glans ontbloot, poederachtig en zacht, maar toch kenbaar. Het vocht was geheel ontkleurd: op den bodem eenig gepraecipiteerd koper: op het plaatje geringe ſporen van koper en ijzeroxydul: overigens gelijk aan de vorige.

7. Ten zelfden tijde (als N°. 6.) maakte ik denzelfden toeſtel met een lapje *zwart laken*. 's Avonds ten 11 ure had zich nog niets aangezet en was geene verandering in het vocht zigtbaar. 's Anderen daags 's morgens hadden zich aan den rand eenige kleine bolletjes aangezet: 's namiddags waren 'er ook eenige op de eene oppervlakte zigtbaar. Men merke hierbij op, dat het vrij dikke laken zich ongemakkelijk aan de ijzerſchijf aanſloot en dikke plooijen had. De metaalglans hield zich lang op de bolletjes ſtaande. *Fig.* 5 vertoont hetzelve op dit tijdſtip. — Op den 11den vond ik weder eenige bij uitſtek ſchoone en glinsterende aggregaten, die door een vergrootglas gezien ſchitterende punten vertoonden. Die van den vorigen dag hadden allen glans reeds verloren, zoo als ook hunne vastheid.

Bij het ontblooten van het plaatje vond ik hetzelve bijkans met geen koper bedekt en met weinig zwart poeder. Na afwaſchen had het de meervermelde blanke kleur, doch niet zeer ſchitterend.

8. Op denzelfden tijd werd een ſchijfje in gewoon *ſchrijfpapier* gewikkeld en in de oplosſing gehangen. 'Er zette zich langzaam een weinig kopers in een' ſchoonen metaalſtaat langs den rand aan. Iets daarvan bemerkte ik omſtreeks half 7 ure, doch ten 10 ure en later was het zeer duidelijk. Sommige deeltjes vertoonden zich, als waren zij afgedropen. Ik zag geen plekje, hetwelk den oorſpronkelijken metaalglans verloren had. Het aanzetten van koperdeeltjes vermeer-

meerderde den volgenden nacht en dag allengskens, doch bepaalde zich meest tot de bovenhelft der schijf, zoo als dit ook plaats had op de geplooide oppervlakte. De 6de *Fig.* vertoont den ongeplooiden kant. De metaalglans was nu verloren, doch de bolvormige deeltjes zeer duidelijk merkbaar. De kleur was minder bruin dan in vorige gevallen, maar veeleer violet-rood. Bij de bolletjes was nog een aantal kleine violetachtige stipjes of liever platte plekjes aanwezig, die ik in geen der bovengemelde gevallen zag. — Op den 11den bleek het mij, dat die stipjes de oorsprong van meer verhevene aggregaten waren. 'Er waren nu koperdeeltjes van drieërlei kleur; zwartbruine, bleekroode en metaalglanzige. De laatste vormden nu als 't ware een' ineengevloeiden of gestolden reep langs den den rand, die gister het minst bezet was. De glanzige deeltjes waren metaalhard; de overige lieten zich gemakkelijk tot poeder drukken. In 't algemeen laat zich het koper ongemakkelijk van het papier afzonderen en het volkomen metallieke geenszins zonder beschadiging. De binnenoppervlakte des papiers was roestkleurig geel; — de oppervlakte van het plaatje zwartbruin en na afwasschen vervreten en zeer glinsterend, blank en vezelig.

9. Een ijzeren, plaatje in *roode zijde* gewikkeld werd 's avonds van den 10den geplaatst in meergemelde oplosfingen. Op den 11den zag ik volgens eene vrij bepaalde rigting zich koper aanzetten, doch in de poedervormige en zeer gemakkelijk deelbare gedaante, verliezende spoedig den oorspronkelijken glans. Buiten deze rigting nam ik zeer schaars kleine hoeveelheden kopers waar. Bij nader onderzoek bleek, dat die rigting veroorzaakt werd door kleine gaatjes van voormalig naaisel (*naaisteken*), in de zijde aanwezig.

10. Op den 10den, 's avonds in een suikerglaasje ijzervijlsel gedaan zijnde, zoodat hetzelve volkomen vol was, werd hetzelve naauwkeurig met blaas toegebonden en in eene oplosfing van zwavelzuur-koper geplaatst. 'Er ontwikkelde zich bijzonder langzaam, gedurende dien nacht en volgende dagen, koper op de blaas; de ophoopingen waren bijzonder klein, evenwel in een' volkomenen en schoonen metaalstaat.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

Digitized by Google

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

Vrijdag den 23sten Junij 1826, is de drie en vijftigste jaarlijksche Algemeene Vergadering van de Leden des Genootschaps gehouden, des voormiddags ten 10 uré, in de Kerk der Remonstrantsche Gemeente te Utrecht. De Voorzitter, de Heer N. C. de Fremerij, Hoogleeraar te Utrecht, opende deze Vergadering met eene gepaste aanspraak, en gaf een algemeen berigt van den tegenwoordigen staat van dit Genootschap, waarbij tevens regtmatige hulde gedaan werd aan de verdiensten der Leden gedurende dit Genootschappelijke jaar overleden; zijnde dezelve de Heeren

Petrus Chevallier, Predikant bij de Waalsche Gemeente te Amsterdam; Lid van het Genootschap sedert het jaar 1785.

C. Ekama, Hoogleeraar in de Wiskunde en Natuurlijke Wijsbegeerte te Leyden, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1817.

J. C. Krauss, Med. Doct. Hoogleeraar in de Geneeskunde te Leyden, Corresponderend Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1819.

Christiaan Brunings Junior, te Leyden, Hoofd-Ingenieur der 1ste klasse bij den Waterstaat, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, Lid van het Genootschap sedert 1820.

Wordende hierbij eene uitvoeriger Levensschets gegeven van den Heer Christiaan Brunings.

De Vergadering had het genoegen in haar midden te zien Zijne Excellentie den Heer Baron van der Capellen, gewezen Gouverneur Generaal van Nederlands Indië, honorair Lid van het Genootschap, sedert eenige dagen uit de Indiën teruggekomen. De Voorzitter der Vergadering

bragt

brage Z. E. toe, in naam der Leden, de regtmatige hulde en de betuiging der achting, in het bijzonder ook voor de verdienſten, welke Z. E. zich verworven heeft, door de zoo krachtdadige bevordering van Kunſten en Wetenſchappen, gedurende derzelver zoo gewigtigen werkkring.

De Voorzitter verzocht vervolgens den Secretaris, een nader verſlag te doen van de Prijsverhandelingen, welke gedurende dit Genootſchappelijke jaar ingezonden waren, en van de adviezen, daarop ontvangen. Dit gedaan zijnde, werden de adviezen over elke Prijsverhandeling voorgelezen, en, na deze voorlezing, door de Vergadering het volgende geoordeeld en beſloten:

I. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgeſteld:

„ In hoeverre moet de ſcherpte van een vaartuig vermeerderen, in evenredigheid tot de ſnelheid, met welke het vaartuig zal bewogen worden, — om dit met de minstmogelijke kracht te doen?"

was ingekomen eene Verhandeling in de Nederduitſche taal geſchreven, ten zinſpreuk hebbende:

Infelix labore.

met bijgevoegde modellen en teekeningen.

Deze Verhandeling voldeed geenszins aan het doel der vraag, welke was, om op grond van proefnemingen te kennen de grootheid van den weêrſtand des waters tegen oppervlakten van verſchillende ſcherpte, die met eene zekere ſnelheid in eenen bepaalden tijd bewogen worden, ten einde hieruit af te leiden, in hoeverre de ſcherpte van het vaartuig moet vermeerderen in evenredigheid tot de ſnelheid, met welke hetzelve zal bewogen worden, ten einde dit met de minſt mogelijke kracht te doen. Men vindt in deze Verhandeling volſtrekt geene proeven noch redeneringen, welke tot dit doel naauwkeurig zouden geleiden: weshalve de Vergadering beſloot, dezelve als onvoldoende ter zijde te leggen.

II. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgeſteld:

„ Daar de inrigting van onze tegenwoordige bekende Trekſchuiten kan geacht worden voor verbetering vatbaar te zijn, — wordt gevraagd eene aanwijzing der gebreken, die ten dezen opzigte beſtaan; en de wijze: hoe dezelve zouden kunnen worden verbeterd.

Er wordt hierbij verlangd eene volledige beſchrijving, met de noodige teekeningen van de, naar plaatſelijke omſtandigheden, best ingerigte Trekſchuiten.

Men zal, in de beantwoording dezer vraag, vooral in het

het oog moeten houden, dat men, in de opgaaf en het plan van verbetering, zich niet flechts voor den geest brenge eene vrij regt loopende vaart, zoo als, bij voorbeeld, die tusfchen Amfterdam en Haarlem, maar vooral den kronkelenden loop van de rivier de Vecht op fommige plaatfen: de engte van den Leydfchen Rijn, bij het dorp Harmelen, en vooral de geftaldheid der fchutfluizen, welke de vaartuigen moeten doorlaten.

Het Genootfchap, deze laatfte Prijsvraag voorftellende, voldoet hierdoor aan het verlangen der ftedelijke Regering van Utrecht."

was ingekomen eene Verhandeling, onder de zinfpreuk:

Experientia lumen ingenii.

Deze Verhandeling beantwoordde, even zoo min als de voorgaande, aan het doel der vraag, en werd daarom eenparig onwaardig befchouwd, om met den Eereprijs bekroond te worden.

III. Op de vraag, op de Algemeene Vergadering van 1824 bij herhaling voorgefteld:

„ Welke is het juiste *onderfcheid tusfchen verftand en rede?* Men verlangt eene naauwkeurige beantwoording dezer vraag, afgeleid uit de befchouwing van de natuur van den mensch, en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen, en tevens eene beoordeeling van de verfchillende bepalingen, welke de oude en nieuwe Wijsgeeren, vooral de laatfte, van deze beide vermogens gegeven hebben."

was ingekomen eene Verhandeling in de Latijnfche taal, onder de zinfpreuk:

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

Deze Verhandeling draagt alle blijken van door eenen zeer belezenen en geleerden opfteller vervaardigd te zijn. Zij bevat keurige opgaven der gevoelens van vele oudere en nieuwere Wijsgeeren over dit onderwerp, welke meestal naar waarheid voorgefteld en ontwikkeld zijn, zoo dat deze Verhandeling in dit opzigt vele verdienften heeft. Intusfchen fchijnt de fchrijver het gefchiedkundige hier als de hoofdzaak en als de bron befchouwd te hebben, waaruit de gronden moeten geput worden, dienftig, om het onderfcheid tusfchen verftand en rede naauwkeurig aan te wijzen. Dit ftemt niet geheel overeen met hetgeen in de vraag zelve uitdrukkelijk gezegd wordt, dat namelijk dit onderfcheid moet afgeleid worden uit de befchouwing van de natuur van den mensch en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen. Ook zijn in deze Verhandeling onnoodige uitweidingen, alsmede beeldrijke voorftellingen, weinig gefchikt, om eene, voor het verftand voldoende, voorftelling der zaak te ge-

Digitized by Google

geven, zoodat men door deze Verhandeling het bedoelde onderscheid tusschen verstand en rede, en in het bijzonder de natuur van deze laatste geenszins voldoende en duidelijk leert kennen. Om deze reden heeft men aan deze Verhandeling den uitgeschreven eerprijs niet kunnen toekennen, en besloten, om deze vraag wederom voor te stellen, ten einde beantwoord te worden vóór den 1sten October 1827, en ten einde ook den kundigen en bekwamen schrijver gelegenheid te geven, zijn werk te volmaken: waartoe hem, indien hij zulks verlangt, door den Secretaris van het Genootschap, de aanmerkingen, welke op zijne Verhandeling gemaakt zijn, zullen medegedeeld worden.

IV. Op de vraag voor de *Acta Literaria*, op de Algemeene Vergadering van 1824 voorgesteld.

Quae fuerit domestica *Ciceronis vita, cum ex aliis antiquitatis monumentis tum maxime ex ipsius explicetur Ciceronis scriptis.*

was ingekomen eene Verhandeling, onder de zinspreuk:

Vivit Cicero, vivetque per omnium seculorum memoriam.
Vellejus Paterculus.

De Vergadering doet hulde aan de vlijt, waarmede dit stuk vervaardigd is, aan de loffelijke pogingen van den schrijver en aan de goede bewerking van eenige deelen. Doch dezelve bevat meestal bekende zaken en geeft geene nieuwe en belangrijke stof en gevolgtrekkingen omtrent Cicero's huisselijk leven en karakter: weshalve de Vergadering oordeelde, deze Verhandeling niet te kunnen bekroonen.

V. Op de overige Prijsvragen, welke beantwoord moesten worden vóór of op den 1sten October 1825, zijn geene antwoorden ingekomen, terwijl zich als Schrijver der Verhandeling over de Droogmakerijen, aan welke op de vorige Algemeene Vergadering de zilveren medaille is toegewezen (zie Progr. voor 1825 *Alg. K. en Letterb.* 1825, Dl. II bl. 71.) bekend gemaakt heeft de Heer W. F. Buchner, Md. Chir. Doctor te Gouda, Lid van het Genootschap.

(*Het Vervolg hierna*).

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Nieuw voedsel voor de Zijwormen.

Dr. Sterler, Lid van de Commissie voor de Zijdeteelt en Kruidkundige van de Koninklijke Academie der We-

Digitized by Google

Wetenſchappen te Munchen, is 'er eindelijk in geſlaagd, na talrijke proefnemingen, om een voedſel voor de Zijwormen te vinden, dat volkomen het Moerbezienblad vervangt, — waaraan de wormen zelfs daarboven de voorkeur geven en dat hen aan mindere ziekten onderhevig maakt. De Zijde, die alzoo gevoede Zijwormen voortbrengen, is fraaijer en van beter hoedanigheid dan de oude en men heeft aan den Koning van Beijeren reeds proeven daarvan vertoond, die zijne goedkeuring wegdroegen. Er zullen uit deze ontdekking groote voordeelen ontſtaan voor de Zijdefabrijk, wanneer men het volgend jaar dit in het groot onderneemt, omdat men twee, ja drie Zijde-oogſten jaarlijks zal kunnen hebben, terwijl de late uitbotting van den Moerbezieboom 'er ſlechts éénen veroorloofde, en de aanplanters ſlechts na verloop van tien tot vijftien jaren werden ſchadeloos geſteld." Zooverre een berigt in de nieuwspapieren geplaatst, waarin echter de naam der Plant niet genoemd wordt, welke tot Surrogaat voor Moerbezieloof dient. Indien ons geheugen ons niet bedriegt, hadden wij vernomen, dat in dit Rijk eene dergelijke ontdekking was gedaan, waarop octrooi is gevraagd. Hoe het zij, moeijelijk zal deze Plant een geheim blijven, en groeit zij in Beijeren, dan ook waarſchijnlijk in het overig gedeelte van Duitschland, de Nederlanden en het Noordelijk Frankrijk; welke zich in dit geval, op de Zijde-teelt met alle kracht toeleggende, eenmaal met Italie en Spanje zouden kunnen wedijveren

---

Gelukkig geſlaagde Bijenteelt in Vriesland.

Als eene zeldzaamheid wordt van Oostſtellingwerf gemeld, dat de Bijenteelt (behalve een vruchtbare oogst over het geheel) aldaar in dit jaar bijzonder ja voorbeeldeloos voordeelig is geweest: een voornaam ingezeten van Appelſche, Tennis Sander van der Duin, heeft opgemerkt, dat een korf Bijen, van gewone zwaarte, vier en vijf korven van voldoende gewigt om dezelve aan te houden heeft opgeleverd, en dat bij het wegen zijner Bijenkorven hij, onder deze, twaalf korven boven de vijftig en een, die tachtig Nederlandſche ponden zwaar was, heeft gevonden.

STER-

Digitized by Google

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

BOGOTA *den 19 Junij.* Gisteren kwartier over elf ure gevoelde men hier een' ſchok van Aardbeving, die echter niet hevig genoeg was om hier onrust te verwekken, maar 29' later door een' zeer zwaren ſchok werd opgevolgd, die 40" aanhield, en waardoor verſcheiden huizen zijn ingeſtort, een nog grooter aantal muren van een gebarſten en zelfs een der vleugels van de kerk van een geſpleten is. Het is te verwonderen, dat flechts drie menſchen van denzelven ſlagtoffers waren. Sedert 1805 had men zulk eene ſterke Aardbeving hier niet gevoeld. De hechtere zamenſtelling der gebouwen in deze ſtad boven die te Caraccas ſchijnt haar voor veel ſchade behoed te hebben, waaraan die ſtad eenmaal bloot ſtond; daar men verzekert, dat de alhier ondervondene zwaarder was, dan eene vroegere, die in Caraccas zoovele verwoestingen aanrigtte.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29. 9	59½	O. N. O.	helder, zeer windrig, 's avonds bewolkt.
	29. 9	65½	N. O. t. O.	
	29. 9½	54	N. O.	
21	30. 0¼	54	O. N. O.	extra helder, zeer windrig.
	30. 1	59	N. O. t. O.	
	30. 1½	49½	N. O.	
22	30. 2	45†	O. N. O.	zeer helder.
	30. 2	58	N. O.	
	30. 2	47	O. N. O.	
23	30. 1½	45	O. Z. O.	helder.
	30. 1¼	61	O. t. Z.	
	30 0¼	49	O. N. O.	
24	29. 8¼	4[illegible]½	O. Z. O.	voorm. bewolkt, verder betrokken, tusſchenbeide iets regen.
	29. 8½	61	O. t. Z.	
	29. 7¾	56	O.	
25	29. 7½	58	O. Z. O.	bewolkt, namidd. meest omtrent betrokken, 'savonds omtrent helder.
	29. 8	68	———	
	29. 8¼	57	Z. O.	
26	29. 9	60	Z. Z. O.	voorm. wolk., meest held., verder bew., in den nam. een zware regenb. met een weinig. donder.
	29. 9½	70½	Z. t. W.	
	30. 0	62	Z. Z. W.	

† 's morgens ten 6 ure 38½ gr.

BE-

Digitized by Google

BEKENDMAKINGEN.

*** De Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amſterdam, geven heden uit en hebben alom verzonden: *Verhandeling over het verband en den zamenhang der natuurlijke en zedelijke wetenſchappen en over de wijze, om zich dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen*, door den Hoogleeraar JACOB DE GELDER, één deel in groot octavo à *f* 4:50.

Allereerſte gronden der STELKUNST, ten gebruike der *Latijnſche Scholen* door denzelfden Hoogleeraar JACOB DE GELDER, één deel, in 12°. à *f* 1:80.

Rekenkundige Verſcheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der Waarſchijnlijkheden, alsmede de toepaſſing daar van op de ſterfelijkheid der menſchen, en op inſtelling daaroe betrekkelijk, als: *Lijfrentekaſſen*, *Tontinen*, *Weduwe-Fondſen*, enz. enz. door GT. RAMAKERS JR, één deel, in 20°. à *f* 2:00

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., te Haarlem, wordt uitgegeven en is te bekomen:

I. Ds. G. KUYPER, *Het Geloof is uit het gehoor*, eene ernſtige vermaning aan allen, die opregtelijk belang ſtellen in de verloſſing van hunne zonden, door Jezus Christus, Gods Zoon. gr. 8vo. *f* 0:25.

II. Prof. JACOB VOSMAER, *Nagelaten en Verſpreide Letterarbeid*, meest in luimigen trant vervat, Ie. Dl., met vignet van Michaëlis en Marcus, gr. 8vo. *f* 2:90.

Met het Tweede Deel dat op de pers is en nog dit jaar volgt, is dit werk compleet.

*** De Brief geteekend VOSMAERI AMICUS, uit *Utrecht*, in dato 18 *September* l. l., is bij den ondergeteekenden wel ontvangen; — het zal hem aangenaam zijn, het *adres* aangewezen te zien, waardoor hij met den Briefſchrijver over den inhoud van dien Brief kan corresponderen, waartoe hij denzelven bij dezen vriendelijk uitnoodigt.

V. LOOSJES.

Dit No. *met bijgevoegde plaat kost* 25 *Cents.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 43. *Vrijdag den 6den October.*

BERIGTEN.

SNEEK. In het naburig IJsbrechtum overleed op den 20sten September l. l. de Wel Eerwaarde Heer H. W. C. A. VISSER, Predikant der Hervormde Gemeente aldaar, in den ouderdom van ruim 53 jaren; — behalve eene getrouwe waarneming van het leeraarambt, en de betooning van meer dan gewonen ijver ter bevordering der Godgeleerde wetenschappen, was hij bijzonder werkzaam in het lager Schoolwezen, tot welks verbetering hij, in hoedanigheid als Schrijver, Schoolopziener, en als Lid en Secretaris van de Provinciale Commissie van Onderwijs in Vriesland, veel heeft toegebragt. —. Driemalen mogt het hem gelukken de gouden Medaille bij de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* te behalen; de eerste maal in 1805, met eene Verhandeling: *over de voor- en nadeelen van den naijver op te wekken door het uitdeelen van prijzen en andere middelen;* vier jaren later met een vertoog, over *het heilzame oogmerk der door 's lands hooge magten verordende bepalingen ter verbetering der orde en leerwijze in de lagere Scholen;* en eindelijk in 1819, met een naauwkeurig en omstandig onderzoek der

Digitized by Google

vrage: *in hoeverre zich volſtrekt noodzakelijk het onderwijs in openbare en armenſcholen moet uitſtrekken, en welke de beste leerwijze zij, in die ſcholen voor ons rijk te volgen;* welke in hare werken zijn opgenomen (*), en tot onwederlegbare bewijzen zullen ſtrekken van ongemeenen ijver voor het redelijk en zedelijk welzijn der jeugd, gepaard aan eene daaraan geëvenredigde grondige kennis in het onderwijsvak. Onder de kleinere geſchriften, die hij in het licht gaf, onderſcheidden zich gunſtig zijne *Herinnering aan J. H. Nieuwold* en eene *korte inleiding in de Boeken des N. T.*, welke meer dan éénen druk beleefde. Dat zijne bemoeijing met het Schoolwezen hem niet van de beoefening der Godgeleerdheid en al, wat met zijn ambt in betrekking ſtond, verwijderde, bleek niet alleen uit enkele afzonderlijke uitgegeven Leerredenen, maar ook vroeger uit zijne Verhandeling *over den waren aard en het aanwezen van 's menſchen zedelijk verderf en onmagt ten goede, naar de uitſpraken der rede en H. Schrift betoogd en verdedigd*, en later uit zijne *Bijbeloefeningen over den brief van den Apostel Paulus aan de Filippenſen*; terwijl de *Bijdragen* en *Nieuwe Bijdragen ter bevordering van de kennis en verbetering van de Eeredienst, het Leeraarambt en Kerkelijk beſtuur, als ook over de Theologiſche wetenſchappen*, door hem verzameld en in 't licht gezonden, waarvan verſcheiden deelen beſtaan, zijne hartelijke zucht ook voor de welvaart der kerke aan den dag legden. De Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde te Leyden erkende 's mans verdienſten, door hem in 1821 tot haar Medelid te benoemen; en het lijdt geen twijfel, of zijn verlies zal in vele betrekkingen, vooral in de provincie Vriesland, diep gevoeld worden.

UTRECHT. De Heer JOAN HUGO VAN BOLHUIS, zoon van den wel eerwaardigen Heer GERRIT HUGO VAN BOLHUIS, Predikant te Baanbrugge, verdedigde den 28ſten September alhier, in de Gehoorzaal der Academie zeer gelukkig zijne *Diatribe Literaria in*

M.

(*) Zie Verhandelingen dier Maatſchappij 12e. en 14e. Deel en die voor 't Schoolwezen 11e. Bundel.

Digitized by Google

M. Porcii Catonis Censorii *quae supersunt scripta et fragmenta*. Waarna hij, *met grooten lof*, werd bevorderd tot *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*.

Op den volgenden dag verdedigde de Heer Ludovicus Gerlachus Pareau, oudste zoon van den Hooggeleerden Heer Joannes Henricus Pareau, Hoogleeraar in de Oosterſche Letterkunde alhier, op eene voortreffelijke wijze, ter zelfder plaatſe, het eerſte en een ſtuk van het tweede deel zijner *Commentatio Critica et Exegetica in Paulinae Epiſtolae prioris ad Corinthios caput XIII* (*). Waarna hij, *met grooten lof*, werd bevorderd, tot *Theologiae Doctor*.

Terſtond hierop werd deze uitmuntende Kweekeling onzer Hoogeſchool, in de Senaatkamer, *honoris causſa*, bevorderd, tot *Philoſophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor*, eene eer, welke al de Senaatsleden, op voorſtel van de Faculteit der beſpiegelende Wijsbegeerte en Letteren, oordeelden, met het hoogſte regt, te mogen worden toegekend, aan hem, die, gedurende vele jaren, het ſieraad der Academie en voorbeeld der ſtuderende jongelingſchap was geweest, en reeds wel verdienden roem in het vak der Oosterſche, Griekſche, Latijnſche en Nederduitſche Letterkunde had behaald, door twee bekroonde en één onder voorzitting zijns Vaders verdedigde Academiſche Verhandelingen (†).

Leyden *den 30ſten September*. Heden aanvaardde de Heer P. J. Uylenbroek zijne waardigheid als bui-

(*) Gewigtige en vereerende redenen noopten den Heer Pareau, om zijne Academiſche loopbaan ſpoediger te eindigen, dan de geheele Verhandeling kon worden afgedrukt. Dezelve zal evenwel, vertrouwen wij, eerlang geheel het licht zien: en eerst dan heeft men de uitgave en verzending van het nu verdedigde gedeelte, te gelijk met het nog achtergeblevene, te wachten.

(†) Van dezelve is melding gemaakt, in den *Alg. Konst- en Letterbode*, voor het jaar 1824. I. D. bladz. 401, 402.

buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenſchappen aan deze Hoogeſchool, bij welke hij tot hier het Lectoraat vier jaren had waargenomen, met eene plegtige Redevoering: *de hodierni Phyſices Astronomiaeque ſtudii praestantia*, d. i.: „ over de voortreffelijkheid van de tegenwoordige beoefening der Natuur- en Sterrekunde."

AMSTERDAM *den 29ſten September*. Heden overleed, in den ouderdom van bijna 73 jaren, op deszelfs Hofſtede Meerhuizen, de Heer WILLEM HAVERKORN WILLEMSZ., die langen tijd in het beſtuur van den Amſterdamſchen Stads-Schouwburg werkzaam en alsnog adſisterend Commisſaris bij denzelven was. Hij arbeidde ook voor het tooneel, waarvan zijne Treurſpelen *Claudius Civilis*, de *Aanſlag op Antwerpen* en *Eliſabeth Woodeville* het meest bekend zijn, en nog van tijd tot tijd op den Schouwburg worden opgevoerd.

HAARLEM. Het Programma van de Maatſchappij: *Tot nut van 't Algemeen* niet tijdig genoeg ontvangen hebbende, om, als naar gewoonte het voornaamſte gedeelte te plaatſen, vóór dat afdrukken van hetzelve bij de Maandwerken gevoegd werden, zullen wij een zeer kort uittrekſel daarvan hier mededeelen, maar zijn in ſtaat geſteld, hetzelve in zijn geheel bij dit N°. aftegoven, waartoe wij voorts onze lezers verwijzen.

„ De Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, opende als Voorzitter de 42ſte Algemeene Vergadering met eene Redevoering, ten onderwerp hebbende: *den geest des Christendoms, beſchouwd als den Godsdienst, tot Nut van 't Algemeen*, waarna de Medailles in den vorigen jare toegewezen werden uitgereikt, als mede Eereblijken wegens edelmoedige bedrijven aan vijf tegenwoordig zijnde perſonen, terwijl aan een zeer groot aantal afwezenden desgelijks 'er waren toegekend."

„ Drie der uitgeſchrevene Prijsvragen werden voldoende beantwoord geoordeeld, te weten die „ over de gevolgen der huisſelijke achteloosheid, wanorde en verkwisting," door den Heer Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA, Procureur bij de Regtbank van Eerſten Aanleg te Leeuwarden; die verlangende „ een Leesboek

boek voor de geplaatſten in Gevangen-, Tucht- en Werkhuizen," door den Heer W. H. SURINGAR, te Leeuwarden, en die vorderende: eene Redekunde of Logica voor jongelingen, die de ſcholen verlaten hebben," door den Heer A. BAKE, Rector der Latijnſche Scholen, mede te Leeuwarden, aan welke Heeren de uitgeloofde gouden Medailles werden toegewezen."

„ Herinnerd werden negen Prijsſtoffen, om voor 1 December 1826 beantwoord te worden, als 1°. over de oefening van het geheugen; 2°. over het Eigenbelang; 3°. over de voorregten die de Maatſchappelijke toeſtand, bijzonder in ons vaderland, verleent; 4°. Levensgeſchiedenisſen van Nederlandſche doorluchtige Staatsmannen en Veldheeren, in den ſtijl van Nepos; 5°. over het verband tusſchen de huisſelijke opvoeding en het Schoolonderwijs; 6°. Handleiding voor de burgerlijke Bouwkunde; 7°. een Gezondheidsleer; 8°. een Vaderlandsch Handboek en 9°. Regelen der Schrijfkunst."

„ Herhaald werden 'er vijf onvoldoende of niet beantwoorde Prijsvragen, om te beantwoorden voor 1 December 1827: als 1°. eene Volksleesboek over de Voorzienigheid; 2°. eene Geſchiedenis in de manier van *Gumal* en *Lina;* 3°. over de mate van zich naar de menſchen te mogen ſchikken; 4°. een Volksleesboek over het nadeelige van allerleijen Windhandel en 5°, een Volksplantenkunde; — en eindelijk tegen denzelfden tijd drie nieuwe Prijsſtoffen opgegeven, te weten: 1°. een Leesboek voor de Scholen in den ſmaak van van Alphen en Cats; 2°. over de meest gepaste middelen, om het Godsdienſtig gevoel bij de jeugd op te wekken; en 3°. een Volksleesboek over de Sterrekunde, voor welk laatſte, behalve de gouden Medaille, ook tien Dukaten werden uitgeloofd."

*

Digitized by Google

PROEVEN EN OPMERKINGEN

OVER DEN INVLOED

VAN IN VERSCHILLENDE STOFFEN GEWIKKELDE

METALEN OP METAAL-OPLOSSINGEN,

DOOR

CLAAS MULDER,

M. M. Phil. et Med. Dr. Hoogleeraar in de Kruid- Schei- en Artſenijmengkunde te Franeker.

(Vervolg en Slot van bladz. 233.)

Het ſpeet mij, dat ik door de weêrsgeſteldheid tot nu toe belet werd, den invloed van het licht verder na te gaan, daar ik het voor onvoorzigtig zoude houden te dezen uit ééne proef eenige gevolgen af te leiden, te meer daar die proef eigenlijk niet genoeg kon worden doorgezet.

Uit de overige proeven meende ik evenwel te mogen beſluiten:

a. Dat de meerdere of mindere digtheid van de omhullende ſtof meer invloed op de plaats hebbende verſchijnſels uitoefent, dan andere eigenſchappen der ſtof:

b. dat de afſtand tuſſchen de omhullende ſtof en plaatjes almede invloed op die verſchijnſels had:

c. dat de vorm van het ingeſloten metaal 'er althans in zoo verre invloed op had, als hetzelve of in plaatjes of poedervormig was.

Vooreerst namelijk ziet men, dat naarmate de digtheid vermeerderde, naar die mate niet alleen de praecipitatie langzamer plaats greep, maar tevens het metaal des te volkomener gereduceerd werd, en des te meer zich kristalachtig voordoet. Dit laatſte was trouwens ook te verwachten volgens de gewone regelen van het aanzetten der ligchamen in een' bepaalden vorm, daar des te verwarder kristallen, kristal-maſſen en eindelijk als 't ware ongefatſoeneerd poeder ſten voor-

Digitized by Google

voorſchijn komt, naarmate de bewerking langzaam, ſneller of plotſeling geſchiedt. Met de poedervormige gedaante ging minder of liever geen metaalglans gepaard. Welligt laat zich dit op de volgende wijze verklaren.

Zal 'er uit het gebezigde zwavelzuur-koper het zuiver kopermetaal worden verkregen, dan moet zoowel het zwavelzuur, als de zuurſtof, worden afgeſcheiden. Hoe volledíger de laatſte is afgezonderd, des te volkomener is de reductie. Wanneer nu door de werking van blank en bloot ijzer op het opgeloste zout het koper in eene fijne poedervormige gedaante ſpoedig wordt aangezet, dan moet dit menigvuldige punten van aanraking met de ontwikkelde zuurſtof opleveren, en het gevolg daarvan is blijkbaar eene oxydulatie van het koper, kenbaar aan het oogenblikkelijk verlies van den metaalglans en kleursverandering. Men is immers niet van denkbeeld, dat het ijzer koperöxydul, maar wel koper aan de oplosſing ontrekt.

Letten wij b. v. op het verlies van eigendommelijken metaalglans bij het zich ſpoedig en ook meer of min poedervormig aanhechtend neêrploffel op de witte zijde, dan beſpeuren wij, dat hetzelve veel ſpoediger plaats grijpt, dan bij de neêrploffels door zwarte zijde en blaas, welke zich trager en meer of min kogel- en kristalvormig aanzetteden. Hetgeen alzoo zijne oorzaak zoude vinden, 1°. in de mindere oppervlakte des kopers in de laatſte gevallen, en 2°. in de geringe hoeveelheid losgeworden zuurſtof in evenredigheid van den omvang des vochts, waarin het zich verſpreiden konde.

De vraag derhalve, waarom zich koper (en andere metalen) volkomen metaalglanzig en kristalachtig aanzet op ijzer, gewikkeld in verſchillende ſtoffen, en zich dof en poederachtig voordoet bij praecipitatie door bloot ijzer, laat zich, dunkt mij, aldus beantwoorden; in het eerſte geval komt een gering gedeelte der oplosſing met het ijzer door de porien der omhullende ſtof in aanraking en kan alzoo niet dan langzaam praecipiteren, waarin, zoo als wij boven betoogden, de reden van behoud van metaalglans gelegen is, terwijl in het laatſte geval eene groote hoeveelheid der oplosſing (d. is. die gelijk is aan de geheele opper-

Digitized by Google

vlakte der schijf) aan het ijzer wordt blootgesteld en aldra de oppervlakte deszelven bedekt wordt.

Hierbij kwam het denkbeeld bij mij op, of het er ook iets toe zoude doen, dat het ijzer reeds met een laagje koperaanzetsel bedekt was en alsdan de reductie van 't volgend aanzetsel min volledig zou kunnen zijn, door de niet onmiddellijke aanraking tusschen het metaal en het zout? Te meer dewijl *ten andere* (*b.*) uit vermelde proeven gebleken is, dat aan den rand, die digt om de schijfjes aangetrokken was, en op de oppervlakte, waar geene plooijen waren, het aanzetten van 't koper best geschiedde, zoodat, bij eenen te grooten afstand, alleen poedervormig koper zich tusschen het blaasje en de schijf aanzet en niet op de oppervlakte der blaas.

Onze *derde* gevolgtrekking wordt natuurlijk geboren uit de boven medegedeelde 10de proef.

Dus verre met mijne proeven en opmerkingen gevorderd zijnde kwam mij N°. 2. van het IIde Deel van B. Meylinks *Schei- Artsenij- en Nat. Bibl.* (1825) in handen, waarin de beroemde Stratingh zijne boven door mij bedoelde proeven mededeelde en tevens verwees naar N°. 1. van het Ie. Deel (Julij 1824) deszelfden werks, alwaar de proeven van Witting in *Höxter* zijn opgegeven, welke laatste stukje door mij moet over het hoofd gezien zijn. Ik was dus nu in staat, om de oorspronkelijke proefneming met de mijne te vergelijken en te zien, welke verklaring van de verschijnsels Witting en Stratingh gegeven hadden.

Witting had in de eerste plaats waargenomen, dat blaas oplosfingen doorlaat: en wel, dat eene met blaas geslotene buis met gedestilleerd water gevuld en in eene zout-oplosfing gedompeld zijnde, de oplosfing zoolang in de buis dringt, tot dat beide vochten hetzelfde specifiek gewigt hebben. Vooral is dit blijkbaar, als men twee oplosfingen neemt, die in eig. gew. verschillen en elkaâr wederkeerig ontleden, zoo als zwavelzure soda (in de buis) en zoutzure zwaaraarde (in 't glas).

Ten andere nam Witting waar, dat eene, van onderen met eene blaas geslotene en met water gevul-

Digitized by Google

vulde glazen pijp, waarin een ijzerdraad geſteld is, in eene koper-oplosſing geplaatst zijnde, deze laatſte, zoolang door de blaas in de buis zal indringen, tot de herſtelling des kopers door middel van het ijzer geheel bewerkt is. (bl. 44) Zoodat hier geheel andere omſtandigheden plaats hadden, dan in onze proeven, bij dewelke louter het doordringen der oplosſing door de natte blaas, waarin de ijzerſchijfjes gewikkeld waren, plaats greep, en niet door eene geheele masſa van water in eene buis. Edoch hoe en waar zette zich nu het koper bij Witting aan? of alleen op de blaas? of op het ijzerdraad binnen de buis? of op beide? Het is te bejammeren, dat hiervan niets vermeld ſtaat.

Eindelijk vond hij, dat eene verdunde lood-oplosſing in een ſuikerglas met blaas afgeſloten omgekeerd op eene zinkplaat gezet, de blaas zich vast aan 't metaal aanſluit en zich na 12 uren binnen de blaas fraaije kristallen aanzetten, ja ook eene geringe hoeveelheid op de zinkplaat zelve. Ook nam hij dit verſchijnſel waar, wanneer 'er tusſchen de blaas en het zink, papier, linnen of dergelijke ligchamen ligt, zijnde na 36 uren, zoo wel op de blaas als tusſchen het papier en de zink loodkristallen te vinden. — Hetzelfde zag hij bij zilver door kwikzilver, en andere metalen.

Stratingh zag de proefnemingen van Witting betrekkelijk de nederploffing der metalen, door tusſchenkomst van dierlijke blaas, volkomen bevestigd, doch gewaagt niet opzettelijk van de wijze van indringen der oplosſing in de buis en de verſchijnſels, die *binnen* de buis plaats hadden. Dat eene dadelijke aanraking evenwel noodig is, van de oplosſing met het metaal, blijkt uit zijne proef met de pennéſchacht, waarin kwik was opgeſloten en in eene zilver-oplosſing gedompeld zijnde, toen eerst kristallen aanzette, als 'er reten in de ſchacht kwamen, waardoor 't vocht konde indringen. Voornamelijk maakt Stratingh opmerkzaam op de bijzondere ſoort van kristalliſering van het zilver en van het koper, wanneer dezelve door tusſchenkomst van blaas neêrgeploft worden. Welke kristalliſering overeenkomt met die door Clement eenmaal waargenomen. (*Ann. d. Ch.* XXVII 440—442.) Tot de proeven

Digitized by Google

werd gebezigd een glazen cylinder ter breedte van 2 — 3 Nederl. duimen, met blaas gesloten, waarin eenige zware ijzerdraden 2 — 4 strepen dik waren. *Na eenige dagen* zetteden zich de schoonste, vaste stalactitische koper-kristallen aan, die gehamerd konden worden en alle hoedanigheden van door vuur bijeengesmolten koper hadden. Van andere metalen was dit verschijnsel niet zoo gunstig, doch ook het zilver had eene aanzienlijke vastheid verkregen.

Na het lezen dezer proeven werd ik in mijne boven (*a*) gemaakte gevolgtrekking bevestigd, doordien bij de weinige oppervlakte, die eenige ijzerdraden in Stratingh's proef opleverden en bij den tegenstand, welken het water, waarmede de buis gevuld was, tegen het indringend vocht aanbood, de reductie niet dan langzaam (*na eenige dagen*) heeft kunnen plaats grijpen. Vandaar was de metaalstaat zoo volkomen en vandaar gewaagt waarschijnlijk Stratingh van geen verdoffen der kleur of vervallen des metaals tot poeder. — Ik nam mij nu, na al het vermelde overwogen te hebben, voor, om proeven te nemen over de volgende punten.

I. Wat is 'er van het indringen der koperoplossing in de buis met zuiver water gevuld

a. zonder ijzerdraden,
b. met ijzerdraden,
c. met ijzervijlsel,

en welke veranderingen geschieden 'er in beide laatste gevallen aan het ijzer.

Bij deze proeven moeten voorts het ijzerdraad en het ijzervijlsel op verschillende afstanden van de blaas geplaatst worden, om te zien

II. Wat men te denken heeft van de werking van het ijzer zoowel op de oplossing *buiten* de buis als op het vocht *in* de buis.

III. Wat geschiedt bij gelijke proeven met eene buis gevuld met lood-oplossing, waarin eene buis geplaatst wordt met water en zink, door blaas gesloten?

IV. Om meer bijzonder den afstand te bepalen, waarop de werking blijft bestaan, moeten de volgende proeven genomen worden:

a. Tus-

Digitized by Google

a. Tusschen de omgekeerde lood-oplosfing en eene zinkplaat verschillende lagen van gaas te plaatsen;

b. Even zoo van papier, enz.

V. Wat gebeurt 'er bij bekleeding des metaals met vernis, b. v. gom elast.?

VI. Wat geschiedt 'er door tusschenkomst van andere metalen, b. v. vertind ijzer verguld koper, enz.?

VII. Welken invloed heeft de warmtegraad, het licht, enz. op alle deze proeven?

Hoewel reeds verscheidene proeven betrekkelijk deze punten genomen hebbende, voorzie ik nog niet, wanneer alle, die ik voorgenomen heb, zullen ten einde gebragt zijn. Meer dan eene soort van werkzaamheid zal dit kunnen blijven vertragen. Het is daarom, dat ik nu geef, wat ik thans konde, in de hope, dat ook anderen en meer ervarenen hunne bevindingen aan het publiek zullen mededeelen. Proeven van dezen aard, hoe eenvoudig en gemakkelijk te nemen, zijn zeer zeker van grooter gevolgen, dan men algemeen onder de geleerden schijnt te meenen.

Ik eindig met de woorden van den voortreffelijken T o b. B e r g m a n:

Qui primus limpido menstruo metallum ita corrodi viderit, ut opacum hocce ponderosissimumque corpus sensim, sed penitus oculos fugiat, posteaque e perlucido liquore, qui simplicem et homogeneam mentitur compagem, addito praecipitante idoneo, idem secerni et in conspectum iterum venire, hic, inquam, non potuit non valde obstupescere et rerum occultas mirari vires. (*Opusc. T. II. p.* 349.)

[Augustus 1826.]

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

(Vervolg van bladz. 237.)

De Vergadering is vervolgens overgegaan tot het kiezen van nieuwe Prijsvragen. Ingevolge haar besluit worden de vol-

Digitized by Google

volgende Prijsvragen, met uitloving der gewone gouden medaille, op den ſtempel des Genootſchaps geſlagen, voorgeſteld, om beantwoord te worden vóór of op den 1 October 1827, behalve N°. 32 en 33, welke voor eenen onbepaalden tijd zijn uitgeſchreven.

NATUURKUNDIGE VRAGEN.

1. Wat mag men met grond, voor de dadelijke toepaſſing, van Sir H. Davy's beveiligingsmiddel voor het koper der ſchepen verwachten?

Is de ſnelle aangroeijing van ſchelpdieren en zeeplanten, gelijk ſommige meenen, in der daad als een noodzakelijk en onvermijdelijk gevolg dezer beveiliging aan te merken, of zoude men door eene doelmatige aanvoeging of wijziging van het beſchermend metaal dit kwaad kunnen voorkomen?

In hoeverre ſtemt de Galvaniſch-Electriſche Theorie, volgens welke Davy de beveiliging van het koper door eenig ligter oxideerbaar metaal tracht te verklaren, met dadelijke proefnemingen overeen; en is de eenvoudige leer der ſcheikundige verwantſchappen niet genoegzaam ter verklaring van dit verſchijnſel?

Het Genootſchap verlangt dit, voor ons Vaderland zoo gewigtig, onderwerp niet alleen door proefnemingen in het klein genomen, maar liefst ook door proefnemingen met ſchepen in het werk geſteld, duidelijk ontwikkeld te zien, zonder dit laatſte echter als een volſtrekt beding der bekrooning te ſtellen.

2. Naardien de ondervinding geleerd heeft, dat niet alle ſoorten van koper tot het bekleeden van ſchepen even geſchikt zijn, maar de eene ſoort, het Engelſche koper b. v. veel eerder verteerd en onbruikbaar wordt, dan de andere b. v. het Zweedſche koper; zoo wordt gevraagd, welke de oorzaak zij van dit verſchijnſel; of het minder voldoende koper ook andere metalen bevat, uit welker tegenwoordigheid men deszelfs mindere geſchiktheid tot het bedoelde oogmerk zoude kunnen afleiden; en welke middelen 'er zijn, om deze vreemde beſtanddeelen af te ſcheiden en het koper voor ſcheepsbekleeding volkomen geſchikt te maken.

3. Naardien eene volledige, en op alle voorkomende gevallen toepaſſelijke wiskundige theorie der wind-watermolens, vooral van die met hellende en ſtaande ſchepraden, ons nog ontbreekt, vraagt het Genootſchap eene wiskundige theorie der wind-watermolens, vooral van die met ſtaande en hellende ſchepraden, in alle derzelver deelen, als wieken, gaande werk en ſchepraden beſchouwd. Men wenscht het voordeeligſte zamenſtel van alle deze verſchillende deelen ontwikkeld, en de nieuwſte verbeteringen in het molenwerk, elders gemaakt, overwogen, en zoo zulks nuttig werd bevonden, op onze molens toepaſſelijk gemaakt te zien.

Digitized by Google

zien, Voorts begeert men, dat deze theorie, aan de practijk, zoo veel de gebrekkige toeſtand der laatſte zulks toelaat, getoetst, en uit dezelve duidelijke en voor elk bevattelijke regelen afgeleid worden, op dat deze theorie tot rigtſnoer zoude kunnen ſtrekken bij het ontwerpen en beoordeelen van wind-watermolens, zoowel wat de windkracht, als de hoeveelheid water tot eene zekere hoogte in eenen gegevenen tijd opgebragt, betreft.

4. Eene verbetering uit te vinden, en aan te brengen aan de zee-barometers; in het bijzonder eene zoodanige, waardoor dezelve meer geſchikt worden tot eene naauwkeurige waarneming der hoogte van de vloeiſtof in de barometerbuis, en derzelver kleinſte verandering, ondanks de beweging van het ſchip. De eerprijs zal hieraan toegewezen worden, wanneer uit proeven, welke het Genootſchap zal laten doen, blijkt, dat de barometer dit voordeel boven andere bekende zee-barometers bezit.

5. Daar het bekend is, dat de warmte aan de Kunstmagneten hunne kracht ontneemt; en het aan den anderen kant uit de proefnemingen van Scoresby en Erman (men zie *Edinb. Phil. Journal Vol. IV.* en *Abhandlungen der Königl. Akademie der Wiſſchenſchaften in Berlin* 1814—1815. bladz. 134.) ſchijnt te blijken, dat de warmte niet alleen de werking van het aardmagnetismus op ijzer bevordert, maar zelfs, dat men door middel der warmte aan het ijzer blijvende magneetkracht kan mededeelen, terwijl het daarentegen weder eene bekende daadzaak is, dat de intenſiteit der magneetkracht onzer aarde toeneemt naar de Polen, waar de meeste koude heerscht, zoo wordt gevraagd, hoe al deze ſchijnbare tegenſtrijdigheden te vereffenen zijn, en of de nieuw ontdekte galvanisch-magnetiſche en thermoelectriſche verſchijnſelen hierover ook eenig licht zouden kunnen verſpreiden.

6. Welke is de oorſprong der Zandheuvels, die zich, van het *Gooiland* af, door de Provincie van *Utrecht* zuidoostwaarts tot aan den *Rijn*, en vervolgens weder noordwaarts door de *Veluwe* tot aan de boorden van den *IJſſel* uitſtrekken, met inſluiting der vlakte, door welke de *Lunterſche* beek vloeit, en de *Eem* zich vervolgens in de Zuiderzee ontlast. — Wat heeft men vooral te denken van de *Granietblokken*, welke zich, in afgerolde gedaante, van grooteren of geringeren omvang, ſomtijds als geheele beddingen in dezelve vertoonen? Tot welk nuttig gebruik dienen de beſtanddeelen dezer heuvels thans, en is dit ook nog voor verdere uitbreiding vatbaar?

7. Welke zijn de onderſcheidene rasſen van Schapen, die in de noordelijke Provincien van ons Vaderland gevonden worden? Waarin verſchillen dezelve van elkander, inzonderheid ten aanzien van de hoeveelheid en hoedanigheid

heid van derzelver wol? Welke van deze rasſen verdienen onvermengd gehouden te worden? — Welke kunnen, het zij door kruiſing met andere inlandſche rasſen, het zij op eene andere wijze, in hunne wol verbeterd worden, en op wat wijze behooren dan zoodanige ſchapen behandeld te worden, en welk een' leefregel zal men dezelve doen houden?

Daar de pogingen tot verbetering onzer inlandſche wol door de vermenging met Spaanſche ſchapen, veelal, inzonderheid in onze noordelijke Provincien, niet gelukkig geſlaagd zijn; zoo bedoelt men bij het laatſte gedeelte dezer vraag meer bepaaldelijk, om de rasſen, wier wol van eene geringe waarde is, door vermenging met andere inlandſche rasſen te doen verbeteren, waarmede in ſommige Provincien eenige voordeelige proeven genomen zijn, welke verdienen meer algemeen voortgezet te worden. Verder worden de ſchrijvers uitgenoodigd, om de verſchillende inlandſche rasſen, zoo veel mogelijk, door afteekening, te doen kennen.

8. Welk verſchil doet zich op in de ſoort en vruchtbaarheid van onze kleigronden, vooral die langs onze groote rivieren, en die nabij de zee, of tusſchen onze zeeboezems, gelegen zijn? Waaruit ontſtaat derzelver meerdere of mindere vruchtbaarheid, en hoedanige aanwijzingen kan men hieruit verkrijgen, om de minder vruchtbare kleigronden te verbeteren, en nader te brengen tot den ſtaat van onze vruchtbaarſte kleilanden.

9 Welke is de grootst mogelijke vermindering van brandſtoffen, die bereikt kan worden, bij eene ſtoommachine, waarin ſtoom onder eene bepaalde drukking wordt gebruikt; of hoe veel brandſtof gaat verloren, door eene onvolmaakte verbranding derzelve, verlies van hitte door den ſchoorſteen, aschgat enz., vermeerdering der digtheid van den ſtoom in den ketel, de buizen enz., verlies van kracht, door de luchtpomp, de heet- en koud-waterpomp, onvolmaakt luchtledig, wrijving, overbrenging der kracht enz.? — Hoeveel gaat door elk gedeelte in het bijzonder verloren?

10. Welk gedeelte krachts gaat, bij het tegenwoordige ſcheprad van eene ſtoomboot, verloren, doordien de ſcheppers niet loodregt in en uit het water treden? — Men wenscht, dat dit, zoo mogelijk, in eene algemeene formule wordt uitgedrukt.

11. In hoeverre moet de ſcherpte van een vaartuig vermeerderen, in evenredigheid tot de ſnelheid met welke het vaartuig zal bewogen worden, — om dit met de minst mogelijke kracht te doen?

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

NIEUW-

Digitized by Google

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

REDEVOERINGEN. Redevoering over de zaak der voor hunne vrijheid ſtrijdende Grieken, onze belangſtelling en deelneming waardig; bij gelegenheid van een Muzijkaal Concert, ten hunnen voordeele gehouden. Uitgeſproken te Schiedam door L. DIBBITS, Predikant aldaar. Te Schiedam bij G. W. van Hemsdaal. 1826 gr. 8vo. 31 bl. *Uitgegeven ten voordeele der Grieken.*

Elke poging om verdrukten hulp en verligting aan te brengen is op zich zelve reeds lofwaardig; maar zij zal toch te beter ſlagen, naarmate dezelve meer op eene doelmatige wijze wordt aangewend. Wij zien dus met genoegen, dat ook in Nederland lieden van onderſcheiden rangen en ſtanden hunne krachten inſpannen, om aan de ongelukkige, maar moedige Grieken, geldelijken onderſtand, die toch de zenuw des oorlogs is en blijft, te verleenen; en zouden het onvergeeflijk achten, om zulke welwillende pogingen door aesthetiſche aanmerkingen te verijdelen of zelfs te verzwakken. Wij bepalen ons dus tot de Redevoering van Ds. Dibbits aan te kondigen, waarbij wij echter gaarne voegen, dat wij die met veel genoegen hebben gelezen, als ontwikkelende in mannelijken ſtijl de gekozen ſtof in deze drie bijzonderheden: dat wie voor wetenſchap en kunst, voor den voortgang van verlichting en beſchaving niet onverſchillig is; — wie een menſchelijk, medelijdend, edeldenkend hart in den boezem voelt kloppen en wie de belangen van Godsdienst en Christendom waardeert, niet nalaten kan de zaak der Grieken zijne hooge belangſtelling waardig te keuren. Die belangſtelling wenſchen wij hun hartelijk bij voortduring toe, ook vooral in Nederland, omtrent welks overeenkomst met Griekenland de Redenaar gepast zegt:

„Merkwaardig inderdaad is de overeenſtemming van den kampſtrijd onzer vaderen met dien der tegenwoordige Grieken. Bij beiden werd de ſtrijd gevoerd met ongelijke krachten tegen een overmagtig geweld. Bij beiden vatte men voor geſchonden regten en vrijheid van geweten de wapenen op. Bij beiden zien wij de onderdrukten in dapperheid en moed boven hunne onderdrukkers verheven. Beiden ſtreden langen tijd zonder beſchermers of bondgenooten. Bij beiden was vooral de zee het tooneel van gedurigen triomf. In des Sultans onverzettelijke dweepzucht zien wij die van Philips herboren. Miaulis en Canaris herinneren ons de moedige beſtorming van den Briel. Miſſolonghi's beleg en ontzettende nood brengt ons dien van Ley-

Leyden of Haarlem voor den geest. Zouden wij dan ook daar niet denzelfden uitslag wenschen, die ons en onzen vaderen is te beurt gevallen? Zou de Nederlandsche karaktertrek, door het gevoel van vroegeren nood gesterkt, om steeds de hulp en toevlugt te wezen, dan bij het mageslacht geheel zijn uitgewischt? Neen! uit andere landen mogen 'er uitgaan, om de vijanden der Grieken te dienen en het bloedbad der Christenen te helpen vergrooten, zulke ontaarden, op welke de vloek der menschheid rust, tele onze vaderlandsche bodem niet! Neen toonen wij, dat het bloed der vaderen door onze aderen vloeit; dat nog een Nederlandsch hart in ons binnenste klopt; dat wij ook door eendragtig hulpbetoon nog magtig zijn! Wat zouden wij wel wenschen, indien eens ons het lot bedreigde, dat onze broeders drukt? Komt dan, wie nog offers, klein of groot, aan de menschheid brengen kan en wil; de geachte verzamelaars onzer liefdegaven staan gereed, om ook thans tot ondersteuning der Grieken, uwe giften in te zamelen, om aan de wijze bezorging der Hoofd-Commmisie, in 's Gravenhage gevestigd, te worden toevertrouwd."

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Sept	BARO-METER.	THER-MOMETER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
27	29 9 29. 9½ 30. 1	62 66½ 59	Z. W. W. W. t. Z.	's morg. reg., voorm. tusschenb. een weinig regen, verder wolken, harde wind, 's av. held.
28	30. 1½ 30. 2 30. 2	60 67 55	Z. W. Z. W. t. Z. Z. W.	's morg. dampig, verder bew., namiddag omtr. held., 'savonds helder.
29	30. 2 30. 2 30. 1	58 66½ 57	Z. Z. Z. O. O. Z. O.	's morgens zeer dampig, verder omtrent helder.
30	29. 9 29. 9 29 8½	58 71½ 63	Z. Z. t. O. Z. Z. W.	tot even na den middag zeer helder, verder bewolkt, meest omtr. betrokken.
Oct. 1	29. 8½ 29. 9 29. 9	64 68½ 63½	Z. O. O. Z. Z. O.	betrokken, in den namiddag zeer zware regen.
2	29. 9 29. 9½ 29. 9½	61½ 66 59	Z. W. t. N. N. W.	betrokken, 's nachts regen.
3	29. 9 29. 8½ 29. 8½	58 62 58	W. N. W. W. t. N. W. t. Z.	's morg. een weinig regen, voormidd. betrokken, verder bewolkt.

Bij dit No. wordt het Programma van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* afgegeven.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 44. *Vrijdag den 13den October.*

BERIGTEN.

OLDENBURG. Men zal zich herinneren, dat de Regering van dit Hertogdom den 16 November 1822 eene Prijsvraag heeft uitgeschreven ter beantwoording van eenige vragen over den aard en de besmettelijkheid der gele koorts. Twee honderd gouden Dukaten werden uitgeloofd aan hem, die haar het meest voldoend zoude beantwoorden. De beoordeeling werd opgedragen aan de Geneeskundige Faculteit der Universiteit te Berlijn. Uit haar berigt blijkt, dat 'er achttien Verhandelingen naar den prijs hebben gedongen, die aan eene werd toegekend, welke tot spreuk heeft: *opinionum commenta delet dies, naturae judicia confirmat.* Cic. De Schrijver van deze is C. C. MATTHABI, Hofmedicus te Hanover.

Behalve de bekroonde Verhandeling werden 'er nog drie waardig gekeurd met lof vermeld te worden, en onderscheidde zich onder deze nog in het bijzonder, die, welke tot zinspreuk had: *Dinge, deren man sich langer zeit gewohnt ist, verursachen, wenn sie auch an sich schädlich sind, weniger Beschwerden, als ungewohnte.* Zij waren mede alle drie, als de bekroonde Verhandeling, in de Hoogduitsche taal geschreven.

Van die 'er nu nog overbleven, mogten 'er zes om eene of andere redenen eenige onderscheiding verdienen.

nen. Van deze waren drie in de Fransche, en de drie andere in de Engelsche taal opgesteld.

Dus van de achttien werden 'er tien bevonden, die min of meer voldoende waren. Eene belangrijke uitkomst bij zoo gewigtig een onderwerp. De bekroonde Verhandeling zal eerlang het licht zien, en terwijl de onbekroonde den Schrijvers terug worden gegeven, zal welligt ook deze en gene worden bekend gemaakt. Men mag dus zeker nog het een en ander verwachten, waardoor de Geneeskunde ook van deze zijde eene aanwinst zal doen.

[Het ware wenschelijk geweest, dat bij een onderwerp van zooveel belang en bij hetwelk niet alleen de Geneeskundigen, maar ook geheel het publiek zooveel belang heeft, dat de Schrijvers de Latijnsche taal gebezigd hadden, dat althans de bekroonde Verhandeling in die taal geschreven ware, om des te spoediger algemeen bekend te worden. Doch, wij hebben tegenwoordig te vaardige vertalers om lang te moeten wachten, terwijl ook de Hoogduitsche taal vrij algemeen gekend of verstaan wordt.]

GENT *den 3den October.* Heden ten 3 ure na den middag is het ten dienste der Hoogeschole alhier gebouwd Paleis ingewijd en had de overdragt van het Rectoraat en de uitreiking der toegewezen Medailles aan de studerende jeugd plaats. Bij die gelegenheid hield de aftredende Rector Magnificus, Prof. KESTELOOT, twee Redevoeringen, eene in het Nederduitsch en eene in het Latijn, welke zijn opvolger Prof. HAUFF kortelijk beantwoordde. In de Faculteit der Wijsbegeerte en Letterkunde, werden de Prijsverhandelingen van den Heer P. C. VAN DE VELDE, Stud. te Utrecht en van den Heer L. P. MORTIER, Stud. alhier, vergelijke verdiensten bevonden; het lot was den laatsten gunstig, die de gouden Medaille ontving, terwijl de eerste een eervol bewijs zal verlangen. Ook eene Verhandeling van den Hr. B. TEN BRINK, studerende te Groningen, werd met eene gouden Medaille bekroond. Het Collegie van Curatoren heeft ter eere dezer plegtige inwijding een' maaltijd aan de stedelijke Regering gegeven, waarop omtrent 100 gasten genoodigd waren, en bij welken toasten ter eere van Z. M. als oprigter der Hoogeschool, van de Regering, door wier

Digitized by Google

wier mildadigheid het Paleis is gesticht, van de Ministers REPELAER VAN DRIEL, FALCK en VAN GOBBELSCHROY en van den Bouwkundige ROELANDT werden toegebragt; zijnde de laatste door den Heer FALCK, na eene sierlijke voor de vuist uitgesproken redevoering, ingesteld.

SNEEK *den 3den October.* Heden overleed alhier, in den ouderdom van ruim 38 jaren, Mejuffrouw FENNA MASTENBROEK, die zich bij het Nederlandsch publiek gunstig heeft bekend gemaakt, door het schrijven en in 't licht geven van onderscheidene verdichte verhalen, die zich door derzelver zedelijke strekking zoowel als onderhoudenden stijl, en echt Nederlandsch karakter om strijd tot eene nuttige lectuur, ook bij de jeugd, aanbevelen, boven zoovele zoutelooze vreemde, als dagelijks worden overgebragt. Niettegenstaande haar zwakkelijk ligchaam, dat voor langdurige sukkelingen, in weêrwil van de beste pogingen der kunst, bezweek, haar veelligt niet zou veroorloofd hebben, hare verdere loopbaan met dien ijver te betreden, welken hare geest wenschte, is haar vroegtijdig afsterven een wezenlijk verlies voor de Nederlandsche Letterkunde, die aan goede en rijpe voortbrengselen in dit vak minder rijk is, dan die onzer naburen. In 1815 kwam zij als Schrijfster met een geschrift ten voorschijn getiteld: *Lectuur voor Vrouwen, bestaande in onderscheidene verhalen ter veredeling van het hart*, waarvan in het volgend jaar een tweede deel volgde. In het laatst van 1817 verscheen hare *Wilhelmina Noordkerk*, een Nederlandsche Roman, die, zoowel als het vorig werk, een' tweeden druk beleefde. Vijf jaren later gaf zij *Zedelijke Verhalen uit den Bijbel voor vrouwen en meisjes* in het licht en in 1823 het *Onderhoud voor huiselijke en gezellige kringen*, welke bundel verhalen met een tweede deel in 1825 besloten werd. Ook was men aan hare vlijt verschuldigd het *Jaarboekje door Natuur en Kunst aan genoegen gewijd*, dat in 1824 uitkwam, en door hare veelvuldige betrekkingen met onderscheiden Nederlandsche Schrijvers, Dichters en Dichteressen onder haar bestuur, eene fraaije verzameling jaarlijks kon geworden zijn van derzelver voortbrengsels. Hare wandel beantwoordde aan de lessen, in hare geschriften medegedeeld, en in den gezelligen kring was zij

Digitized by Google

bijzonder welkom, uithoofde van de onderhoudende manier, waarop zij ook mondeling door ernſtige en boertige verhalen denzelven wist te verlevendigen.

's GRAVENHAGE *den 2den October.* De, ſedert eenigen tijd, te Groningen heerſchende ziekte (*) ſteeds blijvende voortduren, zoo heeft Z. Exc. de Minister van Binnenlandſche Zaken het nuttig geoordeeld, dat omtrent derzelver oorzaak, gevolgen, uitwerkſelen, tegenwoordigen toeſtand, vermoedelijken duur, de middelen om dezelve, zoo mogelijk, in het vervolg voor te komen, en verdere omſtandigheden te dezen, een meer bijzonder en naauwkeurig onderzoek door deskundigen worde gedaan; en heeft Z. Exc. goedgevonden, daartoe eene Commisſie te benoemen, beſtaande uit de Preſidenten der Provinciale Geneeskundige Commisſien van Groningen, Overijsſel, Vriesland en Drenthe, en uit dien van de Plaatſelijke Commisſie te Groningen, ten einde dit onderzoek, onder het voorzitterſchap van den Heere Referendaris voor de zaken der Geneeskunde bij het Departement van Binnenlandſche Zaken, *in loco*, te bewerkſtelligen, en daarvan een wetenſchappelijk rapport aan evengemeld Departement in te zenden; zullende deze Commisſie op den 6den October aanſtaande zich te Groningen moeten bevinden, om alsdan een' aanvang met hare voormelde werkzaamheden te maken.

AMSTERDAM *den 6den October.* De Nederlandſche Kunst heeft in den loop dezer week alhier twee verliezen geleden: vooreerst door den dood van den Hr. JACOB ERNST MARCUS, die den 2den dezer in den ou-

(*) Uit publiek gemaakte lijsten blijkt, dat te Groningen (bevolkt met ruim 28,000 zielen) van 6 Junij tot 21 September zijn overleden niet minder dan 1125 menſchen, zijnde in dien tijd geklommen van 19 — 175 wekelijks; 't welk ongelukkig ſedert weinig ſchijnt afgenomen, en althans het getal der zieken niet verminderd te zijn; offchoon door de edelmoedige aanbieding hunner dienſten van de Hn. Dr. VAN DER PANT, en de Kandidaten BEYEN, VAN DER LEEUW, SCHELTEMA, NYHOFF en TURK van Utrecht; Dr. DE RAM van Bergen op Zoom; HONLET, PEETERS, LYON, NELES, WAUTHIER en REYNE van Leuven en verſcheiden Gezondheids-officieren, die zich derwaarts begeven hebben, in de Geneeskundige hulp gelukkiglijk moge voorzien wezen.

Digitized by Google

ouderdom van 52 jaren overleed, en de Graveerkunst als hoofdvak met zeer goeden uitslag beoefende, maar tevens van zijne bekwaamheid als Teekenaar voldingende bewijzen heeft geleverd. Hij was op St. Eustatius geboren, maar verliet, op negenjarigen ouderdom, dit eiland, en begaf zich herwaarts, waar hij, in de gronden der teekenkunst door GOBLÉ onderwezen, aan de leiding van den beroemden Plaatsnijder R. VINKELES werd toevertrouwd, bij welken hij zes jaren als kweekeling doorbragt. Dat dit onderwijs niet zonder vrucht is geweest, bleek uit den gouden Eereprijs en gedenkpenning, dien hij bij de Stads Teeken-Academie alhier en bij het Teeken-Genootschap *Kunst zij ons doel*, van welk laatste hij met den Landschapschilder FOCK oprigter was, behaalde, en uit de menigvuldige fraaije platen, die hij sinds geleverd heeft; waaronder men (behalve goede prenten en portraiten in boekwerken) twee naar schilderijen van JAN STEEN, twee naar teekeningen van J. CATS en ook het portrait van den beroemden v. KORHOORN naar NETSCHER, bijzonder onderscheidt. Zijn in 1817 ondernomen en sedert voortgezet Prentwerk, getiteld: *Studiebeelden en Fragmenten*, waarvan vele door hem naar 't leven geteekend en vervolgens in het koper gebragt werden, en waaronder verscheiden portraiten van Kunstenaars voorkomen, handhaafde zijn' roem als Teekenaar en Graveur, en deed hem bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, die vroeger hem reeds eene remuneratie toewees, haren zilveren Medaille verwerven. Zijne verdiensten werden ook erkend door zijne benoeming eerst tot Lid van de Vierde Klasse des Koninklijk Nederlandschen Instituuts en later tot onderwijzend Medebestuurder bij de Koninklijke Academie der beeldende Kunsten alhier. Het in evenredigheid van andere kunstvakken hier te lande zoo schraal beoefenen der Plaatsnijkunst doet zijn verlies, op mannelijken leeftijd, dubbeld gevoelen. Het ander gemis voor de kunst is het overlijden op gisteren van den 80jarigen Heer CORNELIS BUYS, die in den raad van bestuur van de genoemde Academie eene plaats bekleedde, welke hij als teekenaar van Academiebeelden, Landschappen en Stadgezigten in den smaak van J. VAN DER HEYDEN en naar schilderijen van onderscheiden Meesters, ten volle verdiende. Eerst was hij tot de Schilderkunst opgeleid, maar

Digitized by Google

bepaalde zich later bijna geheel tot de teekenpen en wel tot het onderwijzen van derzelver behandeling, waarin hij vele verdienſtelijke leerlingen heeft nagelaten. (*)

HAARLEM. Onderſtaanden brief verleenen wij gaarne eene plaats, daar alleen door de wisſeling van gevoelens dikwijls de waarheid ontdekt wordt.

Aan den Redacteur van den *Letterbode.*

De Brieffchrijver, die zich teekent Q. N., goed gevonden hebbende een antwoord op de wederlegging van zijnen eerſten brief in uw geacht Weekblad te doen plaatſen, zoude ik zeer gaarne de discusſie over deze materie, zijne argumenten een voor een opnemende, met hem vervolgd hebben: want men moet eene zoodanige correspondentie niet als een twistſchrift beſchouwen, maar als eene ontwikkeling van de gronden eener gezonde critiek in 't vak van oude hiſtoriſche gedenkſtukken, welke niet als een questie van koophandel. met handſchriften en quitantien behoort bewezen te worden, maar met het aanvoeren van zulke argumenten, die een kenner en beoefenaar dezer wetenſchap voor volledig houdt; dan het is geen gelijke letterſtrijd, dien ik gedwongen ben te voeren, zoo lang de ſchrijver zijn' naam ſchuil houdt. Hoe zeer zoude ik mogelijk beſchaamd ſtaan, van mij gewaagd te hebben met iemand, die veel meer ſchijnt bekend te zijn met de plegtigheden, die bij alle de Ridderorders gewoonlijk in acht genomen werden, dan de mij bekende bronnen ons opleveren, met iemand, die in de critiek der ſtukken, die voor echt of onecht moeten gehouden worden, voor geen Profeſor Bondam behoeft achter uit te ſtaan. Dan de opheldering en daarop gebouwde argumenten hebbe ik ſlechts naar mijne maat van kunde in deze zaak kunnen ontwikkelen, ik moet mij nu daaromtrent aan de uitſpraak van het publiek onderwerpen. Evenwel wil ik gaarne mijne critiek intrekken, daar, waar ik den zin van den brieffchrijver niet regt mogt gevat hebben, volgens dien regel: *Quisquis est interpres verborum suorum*; doch ik kan met

(*) Zie omtrent deze beide kunſtenaars VAN EYNDEN en v. d. WILLIGEN Geſchiedenis der Vaderlandſche Schilderk., Deel III bl. 30 en 179.

Digitized by Google

met geen ſtilzwijgen laten voorbijgaan, dat de Briefſchrijver mij in ſtaat oordeelt, om niet in ernst te meenen, 't geen ik op bl. 38 en 73 gezegd heb. Ik heb nergens een vermoeden van onopregtheid tegen den Briefſchrijver te kennen gegeven, en heb dus dezen onedelmoedigen trek niet verdiend; — of was het dan zoo ongerijmd te gelooven, dat alle oude Registers van Ridderſchappen, alle gedenkſtukken van Tournooijen bewaard werden in het lokaal, waarin het archief der Ridderſchap bewaard werd, al is het, dat de Ridderſchap eerst ſedert het einde der vijftiende of begin der zestiende eeuw een vast ligchaam van ſtaat uitmaakte en dus eerst ſedert dien tijd een doorloopend Register gehad heeft? Ik zie daar niets onwaarſchijnlijks in, en betuige alsnog *in ernst* te gelooven, dat dit archief de geſchiktſte bewaarplaats voor zulke oude gedenkſtukken was.

De tweede ſtelling, die ik niet in ernst kon gemeend hebben, zoude zijn, dat Antony van Lynden op grond van het quaestieuſe Register in de Ridderſchap van Holland zoude geadmitteerd zijn. De Briefſchrijver wil met het voorbeeld van andere vreemde geſlachten, die in de Ridderſchap van Holland geadmitteerd zijn, mijne concluſie dien aangaande omverwerpen, dan ik zou denken, dat hij dezelve veeleer meer kracht gegeven heeft.

Wie toch, die met de Vaderlandſche Historie eenigzins bekend is, kan onkundig zijn van de moeite, welke het aan Prins Maurits gekost heeft, om de Heeren van Marquette en Aerssens in de Ridderſchap van Holland te doen admitteren; — hoe zelfs tweemaal zijn dringend aanzoek daartoe werd afgeſlagen, en hoe die admisſie niet anders dan als 't ware met geweld van de Ridderſchap werd afgeperst; en nog niet anders, dan onder voorbehoud van eene *acte van non-praejuditie*, welke dus werd aangeheven: „ Alzoo volgens de oude Privilegien, Regten, „ Vrijheden en loffelijke obſervantien dezer lan„ den niemand toe en komt, noch en competeert „ het recht, om onder de Ridderſchap en Edelen van „ Holland en Westvriesland beſchreven te worden, „ dan alleen de geenen, die gebooren Hollanders zijn, „ van oude adelijke en *Ridderlijke Hollandſche ſtam„ men* enz." (zie Wagenaar *Vad. Hist.* Dl. 10.)

De Heer van Kronenburg was mede onder de

Digitized by Google

gene, die zich tegen de admisſie dier Heeren verzet hadden, doch liet zich eindelijk, met betuiging, dat hij dit ongaarne deed, door het gezag van Prins Maurits overhalen, maar, indien hij zelf in het geval dezer Heeren geweest ware, en tegen de uſantiën der Ridderſchap op perſuaſie ware geadmitteerd geweest, zoude de tergiverſatie, die hij deed blijken, om zich naar den wil van Prins Maurits te ſchikken, hem kwalijk gepast hebben, en de alsdan gegronde reproche van den Stadhouder op den hals gehaald hebben.

Maar deze *acte van non-praejuditie* ſtrekte tot het zekerſte bewijs, dat dit aannemen van vreemde Ridders iets nieuws was en dat de toenmalige Leden der Ridderſchap elkander voor Ridders van *Hollandſchen Stam* hielden en erkenden; doch mij is geen andere grond bekend, waarop de Heer Antony van Lynden voor een Edelman van Hollandſchen ſtam kon aangezien worden, dan alleen het quaestieuſe Register van St. Jacobs Broederſchap. Zijn vader toch, die de zevende afſtammeling was van dengenen, die daarin vermeld wordt, was eerst in de Ridderſchap van Utrecht en daarna in die van Gelderland, gelijk zijne voorzaten, beſchreven, en men moet tot het quaestieuſe Register opklimmen, om den naam van Lynden onder de Hollandſche Ridders te vinden. Hoe meer men dus deze zaak van nabij onderzoekt, hoe meer grond 'er voor mijn vermoeden gevonden wordt. 'Er beſtaat dus geene reden, om niet in ernst te meenen, hetgene ik op bl. 73 gezegd hebbe, maar daarenboven, een eerlijk man ſpreekt zoo als hij denkt. Het zoude mogelijk zijn, dat mijne kennis voor die van den Briefſchrijver zoude moeten onderdoen, maar in goede trouw en waarheidszin wijk ik hem geen duim breed uit den weg.

En nu beoordeele de kundige Lezer, of ik, (gelijk de Briefſchrijver wil) den twijfel omtrent het bewust Extract door mijn geſchrift nog verſterkt hebbe; dan de aanmerkingen en redeneringen, die hij in dezen laatſten brief gebezigd heeft, zullen (naar mij dunkt) daartoe weinig bijbrengen.

Hij ſtelt niet alleen daarin zonder eenig bewijs, dat Butkens zich omtrent oude handſchriften kon bedriegen, maar voegt 'er nu bij, *dat hij ook niet naauwkeurig geweest is in zijne afſchriften, daar hij in een ander ſtuk voor Leuſtdiniae gelezen en geſteld heeft Lindiniae.*

In-

Indien de Brieffchrijver met meer naauwkeurigheid de noot gelezen had, die ik in N°. 35 van den *Letterbode* onder den brief van den Profesfor Bondam geftéld heb, zoude hij (geloove ik) deze aanmerking teruggehouden hebben. Butkens kende het origineel charter niet dan door een afschrift, dat hem geleverd was en de fchuld van onnaauwkeurigheid valt dus op dien onbekenden affchrijver B. van Wijck, maar niet op hem. Hij werd daardoor in den waan gebragt, dat de Heerlijkheid van Lynden, die toen met het in later eeuwen opgekomen geflacht van Lynden niets gemeens had, onder de giften van de Kerk van Utrecht behoord had, eene zaak, die voor dat geflacht vrij onverfchillig was. Waar is nu de ftelling bewezen, dat Butkens zelf niet naauwkeurig geweest is in zijne Affchriften?

En hier mede neme ik afscheid van den Brieffchrijver.

's Hage den 4 Oct. 1826.

F. G. van LYNDEN van HEMMEN.

PROGRAMMA

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCHE GENOOTSCHAP

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

(Vervolg en Slot van bladz. 254.)

GENEESKUNDIGE VRAGEN.

12. Daar federt eenigen tijd de zoogenoemde ijlhoofdigheid der dronkaards (*Delirium tremens*, *Deliriun potatorum*) de aandacht der Geneeskundigen meer dan gewoonlijk tot zich trekt, zoo vraagt het Genootfchap:

Komt deze ziekte werkelijk meer dan in vroegeren tijd voor, of zijn de Geneeskundigen 'er door eenige uitgegevene waarnemingen meer oplettend op geworden?

Indien zij thans meer dan voorheen wordt waargenomen, moet men dit toefchrijven aan het vermeerderd misbruik van fterke dranken of aan eenige andere oorzaak?

Waarin beftaat het eigenaardige dezer ziekte, waardoor

Digitized by Google

zij zich van andere, met haar verwante, onderſcheidt? Welke geneeswijze verdient bij de tegenſtrijdige gevoelens, welke daaromtrent beſtaan, op gronden, uit rede en ondervinding afgeleid, aangeprezen te worden.

Het Genootſchap verlangt, dat het geſtelde omtrent de beste geneeswijze ook door naauwkeurige eigene waarnemingen van den Schrijver bevestigd worde?

13. Kan men uit de ſtatistieke opgaven met genoegzame zekerheid opmaken, dat het aantal dood geboren, of binnen de eerſte vier en twintig uren na de geboorte geſtorvene kinderen, in de laatſte jaren, in ons land aanmerkelijk is toegenomen? Zoo ja, bij welke vrouwen of voor de eerſte maal barende, of die reeds meermalen gebaard hebben, wordt dit verſchijnſel meest waargenomen? Welke zijn deszelfs natuur- of zedekundige oorzaaken? en wat behoort 'er gedaan te worden, om deze oorzaken te doen ophouden en alzoo te zorgen, dat 'er niet meer zoo veel kinderen onder of kort na de geboorte ſterven?

14. Daar, in de laatſte jaren, zich eene heerſchende ziekte onder de Paarden, in onderſcheidene ſtreken van Europa, vertoond, en zich ook tot ons Rijk uitgeſtrekt heeft, terwijl de verwoestingen, door dezelve aangerigt, haar de aandacht allezins waardig heeft gemaakt;

Zoo wordt gevraagd:

Welke zijn de verſchijnſelen en het beloop dezer ziekte? Welk is haar aard, en welke verſcheidenheden hebben onderſcheidene tijden, plaatſen en omſtandigheden daarbij doen waarnemen? In hoe ver is zij alleen als eene heerſchende, of tevens als eene beſmettelijke ziekte te beſchouwen? Welke zijn hare, zoo afgelegene als naaste, oorzaken? Welke Geneeskundige behandeling heeft de ondervinding, als de meest gepaste, doen kennen, en welke middelen en maatregelen kunnen 'er worden aangewend en genomen, om den voortgang en de uitbreiding der ziekte te beperken, en derzelver ſchadelijke gevolgen te verminderen?

Is dezelfde ziekte vroeger, vooral ook hier te lande, heerſchende geweest? Zoo ja, welke waarnemingen zijn 'er wegens dezelve en hare gelukkigſte behandeling opgeteekend en bekend?

15. Daar het gebruik van de *Levertraan* (*oleum jecoris Aſelli*), volgens de waarnemingen van eenige kundige en geloofwaardige Geneesheeren, bij eene beginnende Rachitis, ja zelfs reeds aanmerkelijk gevorderde weekheid der beenderen van kinderen, in eenige plaatſen van ons Vaderland, boven de tot dus verre daartegen aangewende geneeswijze, van het grootſte nut bevonden is, en eene ſpoedige genezing heeft ten gevolge gehad, zoo wordt ter beantwoording voorgeſteld:

1°. Eene korte en beredeneerde ontwikkeling van de taſtbare hoedanigheden (*qualitates ſenſibiles*) van de Levertraan;

zoo

zoo als die onvervalscht voorkomt, alsmede eene naauwkeurige chemiſche opgaaf van derzelver beſtanddeelen.

2°. Een Therapeutisch betoog, in hoe verre en op welke wijze dit voortbrengſel met de meeste waarſchijnlijkheid op de verſterking van het ganſche geſtel der kinderen werken, en vooral de zoo ſpoedige verbetering van het beengeſtel te weeg brengen kan.

3°. Eene opgaaf van getrouwe waarnemingen en beproevingen, zoo door den Schrijver, als, ware het mogelijk, hem door andere geloofwaardige Kunstbeoefenaren medegedeeld, waaruit de deugdzaamheid en de voordeelen van dit middel, bij bovengemelde ziekten, empirice toegediend, klaarblijkelijk bewezen en geſtaafd worden.

4°. Of 'er zich ook omſtandigheden voordoen, en wel, of 'er ook waargenomen is, dat men, met onpartijdigheid, zoude moeten beſluiten, dat de Levertraan aan de dierlijke huishouding nadeelig geweest is, en ſchadelijke gevolgen heeft te weeg gebragt, vooral ook, of men daarvan belemmering of vertraging in de werking der eerſte ſpijsverterings-ingewanden heeft beſpeurd.

5°. Op welke meest geſchikte wijze, en in welke hoeveelheid dit walgelijk middel aan den lijder kan en behoort te worden toegediend.

GESCHIEDKUNDIGE VRAGEN.

16. Welken invloed had het *Hanzee-verbond* op den voortgang, de vertraging en de voorwerpen van den *Nederlandſchen handel?*

In welke betrekking ſtonden onze Koopſteden tot dat verbond en gedurende welken tijd?

17. Daar de meer belangrijke zeereizen der Nederlanders zoo zeer zijn, en nog worden in het licht geſteld, en 'er ook verſcheidene landreizen door Nederlanders zijn gedaan, welke der vergetelheid verdienen ontrukt te worden; verlangt het Genootſchap een verſlag van alle eenigzins aanmerkelijke landreizen door Nederlanders, uit het Noordelijk en Zuidelijk gedeelte des Rijks gedaan, waarvan verhalen zijn in het licht gegeven, met aanduiding der uitgaven van dezelve, en met opgaaf van het meerder of minder belangrijke van den inhoud voor Aardrijks-, Land-, Volks- en Geſchied-kunde en voor de Wetenſchappen in het algemeen; en worden met landreizen bedoeld zulke, welke voornamelijk te land, ſchoon dan ook gedeeltelijk ter zee en te water gedaan zijn, en zulks tot het einde der achttiende eeuw. Om beantwoord te worden voor den 1ſten October 1808.

18. Beſchouwing van den inval en de vestiging der Noormannen in Europa, gedurende de achtſte en volgende eeuwen,

Digitized by Google

wen, ten einde naauwkeurig te onderzoeken den invloed, welken dezelve op den ſtaat van Europa in de middeleeuwen gehad hebben.

19. Wanneer is de onderſcheiding der drie Grondmagten van den Staat in *wetgevende*, *uitvoerende* en *regterlijke*, ontſtaan, en in het Staatsregt aangenomen; welken invloed heeft de leer van de afſcheiding dier magten gehad op de inrigting der Europiſche en Amerikaanſche Staten?

20. Daar vele openbare gebouwen in de Nederlanden voortreffelijke gedenkteekenen opleveren van de beoefening der Gothiſche Bouwkunst, verlangt het Genootſchap een Geſchiedkundig overzigt van de invoering en den voortgang van dezelve in hare verſcheidenheden, opgehelderd door voorbeelden van gebouwen naar de grondregels der Bouwkunst beſchouwd en beoordeeld, met opgave van de verdienſten der Nederlanders in dit vak, in vergelijking met den gelijktijdigen toeſtand dier Kunst in naburige landen.

21. Een algemeen overzigt van de *Regterlijke Inſtellingen* in de noordelijke gewesten van het Koningrijk der Nederlanden, gedurende den tijd van het Gemeenebest, met eene Regtskundige en Staatkundige beſchouwing van derzelver waarde.

22. Een duidelijk en naauwkeurig verſlag (zoo veel daartoe beſcheiden te vinden zijn) van den ſtaat der *Scholen te Utrecht*, in de tiende en elfde eeuwen; van de inrigting derzelve, de onderwerpen van onderwijs; de onderwijzers, die bij dezelve hebben uitgemunt; het nut, dat die Scholen mogen hebben te wege gebragt; den tijd van derzelver voortduring, en hoe zij vernietigd of vervallen zijn?

Ruetgerus of Rotgerus, in de Levensbeſchrijving van Bruno, te vinden bij Leibnitz *ſcriptorum rerum Brunsvicensium Tom. I. pag.* 275, maakt gewag van eene *School te Utrecht*, onder den Biſchop Baldericus, waarvan ook meldt Heda, *Hiſtoria Episc. Ultraject. pag.* 75. Lanoy, *de ſcholis celebrioribus a* Carolo Magno *et post eum per occidentem inſtauratis. Cap.* 30, *pag.* 39. *Oper. Tom. IV. parte* 1. ſpreekt van de *School te Utrecht*, door Biſchop Adelboldus, of reeds door zijne voorzaten Ansfridus of anderen opgerigt; en Meiners in zijne *Hiſtoriſche Vergleichung der Sitten &c. des Mittelalters*, 2 *Band*, *pag.* 382, geeft op, als de meestbloeijende der Stiftſcholen, ten tijde van Keizer Hendrik den I., de *School te Utrecht*.

WIJSGEERIGE VRAGEN.

23. Is het doel van den ſtaat alleen, beveiliging van leven en van bezitting, en vermeerdering der middelen, welke tot onderhoud en veraangenaming van het leven kunnen die-

dienen, of is 't er een van hooger doel, in de zedelijke natuur des menschen gelegen, en zoo ja, tot welke, in het bijzonder voor het Staatsregt gewigtige, besluiten geleidt hetzelve?

24. Men verlangt een wijsgeerig onderzoek, aangaande het beginsel van het lijfstraffelijk regt, in eene beoordeeling der verschillende stelsels desaangaande, zoo als van *af te schrikken*, *voor te komen*, *te vergelden*, *te verbeteren*, *zich te verdedigen* enz.

25. Welke is de invloed van het gevoel voor het schoone op de zedelijke volmaking des menschen?

26. In welk een verband staan de bespiegelende Wijsbegeerte en de Wiskunde tot elkander? Welk is het nut, hetwelke beide wetenschappen uit dit verband kunnen trekken? Waarom is de beoefening der Wiskunde, ook afgezien van hare toepassing op de Natuurkunde, voor den Wijsgeer noodzakelijk, en welke middelen biedt de bespiegelende Wijsbegeerte aan, ter verdere uitbreiding en volmaking der zuivere Wiskunde?

27. Welke is het juiste *onderscheid tusschen verstand en rede?* Men verlangt eene naauwkeurige beantwoording dezer vraag, afgeleid uit de beschouwing van de natuur van den mensch; en in het bijzonder van deszelfs kenvermogen, en tevens eene beoordeeling van de verschillende bepalingen, welke de oude en nieuwe wijsgeeren vooral de laatste, van deze beide vermogens gegeven hebben.

LETTERKUNDIGE VRAGEN.

28. Daar sedert geruimen tijd het Latijn opgehouden heeft, de eenige taal der geleerden te zijn, en sommigen dit ten hoogste goedkeuren, gelijk het anderen ten sterkste misprijzen: zoo wordt gevraagd, *vooreerst*: welk nut of welk nadeel het onderwijzen en behandelen van letteren en wetenschappen in de hedendaagsche talen tot nu toe aangebragt hebbe; en *ten tweede*: of 'er in de letteren en wetenschappen vakken zijn, voor welke de volkstaal gebruikt, en andere voor welke de Latijnsche taal behouden dient te worden; zoo ja: welke die vakken zijn, en op welken grond die onderscheiding steune?

29. In hoeverre kan men, uit de zangen van Ossian, den oorspronkelijken aanleg, de zeden, gebruiken, regeringswijze der Germaansche volken leeren kennen?

VOOR DE ACTA LITERARIA.

30. *Historia critica cum Ionum tum Dorum, adjecta utrorumque comparatione in moribus, institutis, rebusque gestis.*

31. *Quamnam vim Epicuri philosophia habuit in mores et ipsam adeo Rempublicam Romanorum?*

32.

Digitized by Google

32. *Critica instituatur disquisitio de fide Polybii tum Livii in gravioribus bellorum Punicorum rebus enarrandis.*

33. *Quae fuerit* domestica *Ciceronis vita, cum ex aliis antiquitatis monumentis tum maxime ex ipsius explicetur Ciceronis scriptis.*

34. *Disputatio critica de Sophrone Mimographo.*

Terwijl voor eenen onbepaalden tijd zijn uitgeschreven de twee volgende prijsstoffen:

35. Wat is *de Waarheid*, en welk is derzelver onderscheidend kenteeken (criterium)? Men verlangt een geschiedkundig overzigt en eene beoordeeling van de pogingen welke de oude en nieuwe wijsgeeren, ter beantwoording van deze vraag, gedaan hebben, waaruit in het bijzonder blijke, of de kritische wijsgeerte en de verschillende wijsgeerige scholen, welke haar, tot op onzen tijd toe, zijn opgevolgd, meer licht en naauwkeurigheid hieromtrent gegeven hebben, terwijl men in het bijzonder als eindbesluit wenscht aangewezen te zien den graad van waarde, welken, ten aanzien van de waarheid, de menschelijke kennis heeft en kan hebben.

36. *Memoria Ludovici Caspari Valckenaerii.*

37. *Cum deperditum Aristotelis opus* Πολιτειων συλλογη, *adeo celebratum sit, ut praestantissimum fuisse videatur, et Casaubonus ejus fragmentorum collectionem tantum inchoaverit: caetera ejus fragmenta, tum in ipsius Aristotelis scriptis, tum in aliis auctoribus latentia conquirantur, et cum Casauboni inventis conjungantur. Quibus copiis rite dispositis, porro de illius operis consilio, ratione et ambitu probabiliter disputetur.*

38. *Collectis diligenter, quae veterum Pythagoreorum nomine feruntur, scriptis fragmentisque, critica instituatur de eorum auctoritate disquisitio.*

Aan de voldoende beantwoording van ieder dezer vragen of verhandeling over ieder dezer onderwerpen, zal de gewone eerprijs toegewezen worden; — op de gewone voorwaarden. (Zie dezelve *Alg. Konst- en Letterb.* 1824, Dl. II. bl. 323 en 324).

Op deze algemeene vergadering zijn tot gewone leden verkozen, en hebben die verkiezing aangenomen.

C. Backer, Jur. Utr. Doctor en Advokaat te Amsterdam.

C. Bijl, Schout bij Nacht, en Lid van 's Rijks Hoog Militair Geregtshof te Utrecht.

Steven Jan Matthijs van Geuns, Jur. Doctor en Advokaat te Utrecht.

G. Groen van Prinsterer, Litt. Hum. Phil. Theor. et J. U. Doctor en Advokaat te 's Gravenhage.

Johan de Kanter Phil. zoon, Lector in de Wis- Natuur- en Sterrekunde te Middelburg, Lid en Secretaris van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en Lid Correspondent der eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut; te Middelburg.

J.

Digitized by Google

J. L. Kesteloot, Medicinae, Chirurgiae et Art. Obst. Doctor, gewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde aan 's Rijks Hoogeschool te Gent, Lid der Koninklijke Academie van Wetenschappen en Letteren te Brussel, Lid van het provinciaal Geneeskundig Bestuur van Oostvlaanderen enz.

H. W. Lantsheer, Kapitein ter Zee, Adjudant van Z. M. den Koning en Directeur voor de Zaken van de Marine, te 's Gravenhage.

N. Messchaert, Predikant en Schoolopziener te Rotterdam.

Molhuijsen, Predikant te Deventer.

G. J. Mulder, Med. et Art. Pharm. Doctor en Lector bij het Bataafsch Genootschap van Proefondervindelijke Wijsbegeerte, te Rotterdam.

Hendrik Rudolph Trip, Kolonel der rijdende Artillerie, Directeur van het Departement van den Grootmeester der Artillerie te 's Gravenhage.

Mr. Rudolph van Olden, Raad en Generaalmeester der Munt te Utrecht.

J. L. C. Schröder van der Kolk, Med. et Art. Obst. Doctor te Amsterdam.

W. Vrolik, Med. Doctor te Amsterdam.

G. de Wal, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid aan 's Rijks Hoogeschool te Groningen.

De Directie heeft dit jaar tot hare medeleden gekozen

den Heer J. van den Velden,

en als tweeden Secretaris van het Genootschap

Jan Karel Baron van Goltstein, substituut-Officier bij de Regtbank van eersten aanleg, te Utrecht.

Op de laatstvorige algemeene vergadering van 25 Junij 1825, zijn tot leden verkozen en hebben de verkiezing aangenomen:

H. Camerlingh, Luitenant Kolonel der Genie te Gorinchem.

J. A. Dompeling, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, Wis- en Natuurkunde te Deventer.

C. Faber van Riemsdijk, Advokaat te 's Gravenhage.

A. Goekoop, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, te 's Hertogenbosch,

J. J. Haus, Phil. et J. U. Doctor, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid te Gent.

S. Karsten, Litt. Hum. Doctor en Praeceptor der Latijnsche scholen te Utrecht.

J. J. Raepsaet, Staatsraad in buitengewone dienst, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut en van de Academie van Kunsten en Wetenschappen te Brussel: — te Oudenaerden.

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
4	29. 7½ 29. 7 29. 7	54½ 61 48½	W. N. W. W. W. Z. W.	bew., meest omtr. betrokken.
5	29. 6½ 29. 7 29. 7¼	53½ 52 48½	W. N. W. W. W. N. W.	tot in den namiddag regen, verder zware regenbuijen, 's avonds met wind.
6	29. 9½ 30. 0¼ 30. 1	48½ 52 46	N. W. N. N. W. N. t. O.	wolken, tot even na den middag zeer buijig, 's avonds omtrent helder.
7	30. 1 30. 1 30 0½	49 58½ 49½	W. Z. W. Z. W. t. W. Z. W. t. Z.	meest omtrent helder.
8	30. 0 30. 0 29. 8½	51 62 54½	Z. Z. W. Z. t. W. Z. Z. W.	bewolkt, 's nachts regen.
9	29. 8 29. 8 29. 7½	56 59 48	Z. Z. W. W. W. Z. W.	's morgens regen, voormiddag bew., namiddag regen, 's av. zware regenbuijen.
10	29. 7¼ 29. 7 29. 7¼	48 52½ 61	Z. W. Z. Z. Z. W.	voormiddag buijig, verder betrokken, 's namidd. regenachtig.

BEKENDMAKINGEN.

**** B. SCHEURLEER, Boekhandelaar te 's Gravenhage, zal op Donderdag den 19den October 1826 en dertien volgende dagen, publiek ten zijnen huize Verkoopen: Eene zeer fraaije Verzameling van *Latijnsche*, *Fransche* en *Nederduitsche* BOEKEN, waaronder zelden voorkomende Werken, het grootste gedeelte zeer net gebonden, nagelaten door den Hoog Welgeboren Heer J. C. Baron VAN ALDERWERELT, in leven Raad bij het Hoog Geregtshof in 's Gravenhage, benevens eene *Tweede* en *Derde* Welgeconditioneerde Verzameling van BOEKEN en PRENTWERKEN enz., in onderscheiden Wetenschappen en Talen, waaronder kostbare Werken; alsmede eene zeer fraaije Verzameling van *Mathematische*, *Mechanische*, *Optische* en andere *Natuur-* en *Werktuigkundige* INSTRUMENTEN; onderscheiden RARITEITEN, eenige GEDENKPENNINGEN en MUNTEN, SCHILDERIJEN en BOEKENKASSEN, waarvan de Catalogus bij den bovengemelden te bekomen is.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 45. *Vrijdag den 20sten October.*

BUITENGEW... NOORD-HOL...

BERIGTEN.

PARYS. Men verspreidt hier een voor de Letterkundige wereld zeer belangrijk berigt, wanneer het zich bevestigt, dat namelijk de Abt ROSSI te Pisa in een klooster der Capucijnen vijftien verloren gegane boeken van Livius Geschiedenis zou ontdekt hebben.

——— Bij de Academie der Wetenschappen alhier zijn twee Correspondenten benoemd, voor de Wiskundige wetenschappen de Heer PLANA en voor de Werktuigkundige wetenschappen de Heer BRUNEL, bekend door zijne mechanische uitvindingen en de ontwerper van de onderaardsche brug onder den Teems.

HAARLEM. Onderstaanden voor het algemeen belang niet ondienstig achtende, ruimen wij eene plaats hier in.

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Bij het zeer algemeen gebruik der *Zwavelzure Chinine*, zoo dat het bijna onmogelijk wordt aan de aanvrage daarnaar te voldoen, komt mij het volgende kor-

Digitized by Google

korte berigt over het gebruik der *Zwavelzure Cinchonine* als koortsverdrijvend middel, der mededeeling niet ongepast voor. Welligt wordt daardoor de aandacht der Geneesheeren meer op dezelve bepaald.

Immers bij de bereiding der *Sulphas Chinini* verkrijgt men ook *Cinchoninum*, waarvan eene niet onaanmerkelijke hoeveelheid voorhanden moet zijn, die nu nutteloos blijft liggen. Hetgeen Dr. Geiger omtrent het gebruik der bruine Kina in Duitschland aanmerkt, is ook toepasselijk op ons land.

Het berigt vond ik in het *Magazin für Pharmacie, und die dahin einschlagenden Wissenschaften von* Dr. Th. L. Geiger April 1826 f. 94.

Ik heb de eer te zijn

Uw bestendige Lezer

S....—

Zwavelzure Cinchonine tegen Koortsen, van BALLY.

Bally wendde de *Zwavelzure Cinchonine* met goed gevolg aan tegen tusschenpoozende koortsen van verschillenden typus. Hij gaf dezelve in pillen, die elk 2 grein bevatten en liet er 3—4 derzelve in den koortsvrijen tijd gebruiken. De genezing volgde even zoo spoedig als bij het gebruik van *Chininum*. Bally meent, dat de *Cinchonine* minder prikkelende (*reizende*) eigenschappen bezit dan de *Chinine*, en daarom voor algemeene aanwending vatbaar is.

Dr. Geiger voegt bij dit kort berigt het volgende: „ Dat de Cinchonine zouten even zoo werkzaam tegen koortsen enz. zijn moeten, laat zich verwachten. Immers de koortsverdrijvende kracht der bruine of graauwe Kina (*cortex peruvianus fuscus*) is bekend, en men schat over het algemeen in Duitschland de beste soorten van dezelve hooger, dan de Koningskina.

De scheikundige ontleding heeft intusschen bewezen, dat in deze Kinasoorten voornamelijk *Cinchonine* en weinig *Chinine* aanwezig is. Om deze reden deed ik reeds vroeger in dit Magazijn (Bd. 7 f. 52) eene uitnoodiging tot beproeving van de *Zwavelzure Cinchonine*. Bally's proeven bevestigen mijn vermoeden

den over de geneeskracht van dit zout. De gemakkelijkere oplosbaarheid van hetzelve in water, mag welligt ook iets bijdragen, om dezelve de voorkeur boven de Zwavelzure Chinine te geven."

HAARLEM. Gaarne aan verdiensten hulde toebrengende, plaatsen wij de ons medegedeelde Latijnsche Dichtregelen op het verscheiden van Mej. MASTENBROER (*).

ELEGIA IN OBITUM

FENNAE MASTENBROEK

Tabularum moralium auctoris.

Te quoque, Te patriae plangentis blanda Camoena,
Ah! praematuram jam rapit atra dies.
Jam nunc angustâ cineres condentur in urna,
Jamque urnam cineresque uvida terra teget.
Jam tibi serta parant, inamoenae dona cupressi,
Queis tumulum cingant, docta puella! tuum,
Et versi in luctus, pullo squallentia panno
Membra pater, fratres, ad Tua busta trahunt. —
Quid facit ah! mater, cui quondam prole beatae,
De cunctis dulcis filia nulla magis?
Quid faciat, quae, scisa sinus, adopertaque vultum,
In thalamis tristis, nocte dieque jacet?
Quid faciat nisi quo moeror rapit anxius illam,
Huc, illuc passus irrequieta suos
Dirigat, insano donec defessa dolore
Confideat, fletu decolor ora rigans,
Et natas spectans lacrymantes: „ Hei mihi! FENNA!
Clamet, „ FENNA ubi nunc? Dicite, quidve latet?
„ Di-

(*) Zie het berigt uit Sneek in ons vorig No., waarbij tot aanvulling dient, dat van de Zedelijke Verhalen uit den Bijbel ook twee deelen zijn uitgegeven. *Red.*

Digitized by Google

„ Dicite! quid ſtatis? Nil vos movet anxia mater?
„ Nil tangit mea ſors? Fenna! — ſed heu! — (quid ago?
„ Scilicet ipſa oculos moribundos miſera Fennae
„ Non dextrâ preſſi — non ego mortis onus,
„ Quâ potui, exemi — non circumfuſa lacertis
„ Semianimi natae baſia mille dedi!
„ Non ego vota meae, tremebundis edita labris
„ Audivi donec deficerent animi!
„ Non gelidos ſenſi quod frigus corripit artus,
„ Et: proles, dixi, non reditura, vale! —
„ Quot mihi languenti, quot tunc ſolamina, nata,
„ Reddebas, frustra quae revocâſſe velim.
„ Et ſtudeo et nequeo. Superat dolor impius artem.
„ Mens ſtupet. Exagitor, conſiliumque fugit." —

Sic huic fundenti gemitus, altumque querelis
Aethera complenti preſſerat ora ſopor.
Quâ ſolâ poteras artus reparare, quietem
Hanc dederas, mundum qui regis, Alme Pater! —
Dormit et ante oculos recubantis fulget imago
Quam mater numquam cernere deſierat.
In ſomnis mater viſa es tibi cernere natam,
Ast non pallentem, non macie invalidam.
Adſtat qualis erat cum primo blanda puella
Primaevos ludos tempore relliquerat,
Tecta rubore genas et purpureo narciſſo
Dulcia labra, vagâ colla tegente comâ,
Cervicem roſeam rutilo circumdata amictu
Pectoris et nivei, plena decoris, ebur.
Adſtat muta prius, tandemque ſilentia rumpens:
„ Quid ſine fine doles? Deſine, mater!" aït,
„ Deſine conſtanti mater! turbare querelâ,
„ Cui Deus et lethum gaudia mera tulit,

„ Quam

Digitized by Google

„ Quam nunc *Elyſium* manet et nemora alta piorum.
„ Est mihi cum *Cleeyâ*, *Myrtide*que una domus,
„ Mi nota est *Sappho*, *Myro*, *Schuermannia* clara,
„ Quasque alias dulcis detinet *Aspaſiâ*.
„ Quid frustra revocas, veluti brevis umbra fuisſem?
„ Vivo! — ne doleas! mortua cur videar?
„ Vivo aeterna animo, nec tantum in aetheris oris,
„ Nos et terra manet. Hic quoque luce fruor.
„ Et potui et feci ne me mortalia fata
„ Opprimerent, tumulumque ingenio ſupero;
„ Quem ne flere velis. Grates te reddere ſummo
„ Auctori rerum, mater amata! decet,
„ Tam longae in terris debeo cui tempora vitae;
„ Qui me languentem non prius abripuit
„ Quam potui dixiſſe: Valę! fat gloria! vixi,
„ *Friſia!* fat vixi, fat mea *Sneca*, tibi!
„ Tuque igitur leſo feſos renovare quiete
„ Ne dubites artus! triſtitiam fugito!
„ Vive diu, charo, genitrix dilecta, marito!
„ Et reliquae ſoboli! mater amata! vale!" —
Dixit et attonitam et cupientem dicere: „Fenna!"
Deſerit altricemque, et ſuperos repetit.

Ast vos, o Cives! tumulum ne ſpernite divae
Quae vobis promſit munera larga penu;
Candida quae vobis morum praecepta reliquit
Quae quisque obſervans commoda magna ferat;
Cui non virgineâ terebantur tempora telâ,
Sed ſcriptis potuit quae ſuperare viros.
Hanc colite et vobis *vivet post funera virtus.*
Hanc colite, o digna est, cujus in ore lepos.
Sed, cineri inferias, video, portare paratis. —
Ne lautas nimis! — Fenna modesta fuit.
Vos igitur quos ista juvant; vos lilia blanda
Texite, fragrantesque, ultima dona, roſas

Et, violis mixtis, dignum exornate ſepulchrum:
„ *Jam tua*," dicentes, „ *molliter oſſa cubent!*"
Quod ſi vos magnam parvo dignetis honore,
Praeclarum ſignet litera parva locum:
„ *Sermo cujus apum ſpirabat roscida mella,*
„ *Quam nunc exſtinctam Friſia moesta gemit,*
„ *Hic jacet, at melior non pars hâc ſtringitur urnâ.*
„ *Vitam* FENNA *novam repperit ingenio.*"

P. CAMPER.

Scripſi Zutphaniae, *Ph. Th. M. L. H. D.*
A. D. IV Idus Octobres.
A. P. C. N. CIↃIↃCCCXXVI.

PROGRAMMA

VAN HET

GENOOTSCHAP

TER BEVORDERING DER HEELKUNDE

TE AMSTERDAM,

VOOR DEN JARE 1826.

Het *Genootſchap ter bevordering der Heelkunde* te Amſterdam, heeft op Maandag den 4den September 1826 deszelfs Algemeene Vergadering in het *Athenaeum Illustre* dezer ſtad gehouden, onder voorzitting van den Hoogleeraar G. Vrolik, welke deze Vergadering met eene gepaste aanſpraak opende; waarbij hij te kennen gaf, dat het Genootſchap, ſedert deszelfs laatstgehouden Algemeene Vergadering, het verlies had te betreuren van drie zijner Leden, zijnde de Heeren:

J. Puyn, Stads Heel- en Vroedmeester te Haarlem, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1802.

J. Hellet, Stads en 's Lands Med. Doctor in de Willemſtad, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1814.

A. Schouman, Heel- en Vroedmeester te Dordrecht, Lid van het Genootſchap ſedert het jaar 1824.

Hij gedacht hierbij tevens, en deed regtmatige hulde aan derzelver bijzondere wetenſchappelijke verdiensten.

De Secretaris deed vervolgens verſlag van de handelingen des Genootſchaps gedurende het verloopen jaar, waaruit on-

Digitized by Google

onder anderen bleek, dat op den bepaalden tijd waren ingekomen twee Verhandelingen; de eerste onder de zinspreuk:

Nescia praeteriti, fallacis caeca futuri,
Progenies ovo vix bene tuta suo est.

terwijl de tweede tot zinspreuk had:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

ter beantwoording der vraag:

„ Onder de verschijnselen, die, staande de pogingen der „ Natuur ter uitdrijving van de voldragene vrucht, plaats „ hebben bij vrouwen, wier bekken door voormalige En„ gelsche ziekte, of welke andere oorzaak, aanmerkelijk „ verraauwd en misvormd is geworden, verdient bijzondere „ opmerking het doorgaans gebrek aan regelmatig met kracht „ toenemende weeën, gelijk die eener natuurlijke baring, „ zoodat niet zelden vier, vijf, ja meer dagen besteed „ worden, om den inwendigen staat der teeldeelen tot die „ ontwikkeling te brengen, welke anderzins meermalen „ bij barende binnen een enkel uur daaraan te vin„ den is.

„ Het Genootschap dit verschijnsel verlangende opgehel„ derd te zien, vraagt onder uitloving van deszelfs zilve„ ren Medaille, voor een voldoend antwoord:

„ Welke is de reden van deze onregelmatige weeën?

„ Wat is derzelver eigenaardig kenmerk?

„ Zijn zij in de gegevene omstandigheden voor- of na„ deelig, ter mogelijke bevordering van de geboorte eener „ levendige vrucht?"

om beantwoord te worden vóór of op den 1sten Januarij 1826.

De schriftelijke adviezen van geraadpleegde leden des Genootschaps voorgelezen zijnde, werd bevonden, dat men voor de bekrooning was, waarmede zich de Vergadering vereenigde, en alzoo het uitgeloofde eeremetaal toewees aan den Schrijver, welke bij het openen van deszelfs verzegeld biljet bleek te zijn de Heer A. van Solingen, *A. L. M. Medic. et Philos. Doctor, Hoogleeraar in de Geneeskunde aan 's Rijks Universiteit te Leuven.*

Het verzegeld biljet der tweede Verhandeling werd staande de Vergadering verbrand.

Op de vraag.

Naardien het Genootschap geslaagd is in het bekomen van een voldoend antwoord (*) op de prijsvraag over eene beknopte, doch zooveel mogelijk volledige beschrijving van den natuurlijken staat der gewrichten, en derzelver omringende deelen, alsmede van de verschillende gebreken, welke aan dezelve kunnen voorkomen, zoo wel met betrek-

(*) Dit antwoord is gedrukt, en wordt uitgegeven bij den Boekverkooper R. J. Bertrop.

Digitized by Google

trekking tot derzelver oorzaken, en kenteekenen, als tot de beste Schrijvers, welke over deze ſtoffe behooren geraadpleegd te worden, meent het, als gevolg daarvan, eene tweede prijsvraag te kunnen uitſchrijven, welke zich uitſluitend tot eene rationele behandeling en geneeswijze van deze gebreken bepaalt.

Het Genootſchap meent alzoo de kundigſte en ervarenſte van deszelfs Leden, en verdere Nederlandſche Heelkundigen te moeten opwekken, ter bearbeiding van dit hoogst gewigtig leerſtuk.

Het vraagt derhalve:

„ Eene op te voren gelegde gronden berustende practiſche Verhandeling over de geneeswijze der verſchillende „ aan de gewrichten voorkomende gebreken, geſtaafd door „ eigene waarnemingen en die van anderen. "

wederom geen antwoord ingekomen zijnde, en de Vergadering deze vraag echter van veel belang beſchouwende, heeft beſloten, dezelve voor een' onbepaalden tijd op te hangen. De eereprijs aan de bekroonde Verhandeling verbonden, is eene gouden Medaille ter waarde van 30 Dukaten en het accesſit eene zilveren, beide op den ſtempel des Genootſchaps geſchroefd.

Voorts herinnert het Genootſchap aan de nog loopende Prijsvragen:

I. „ Daar het kunstmatig aanleiding geven tot eene vroegtijdige geboorte, bij groote vernaauwingen van het bekken, of om andere gewigtige redenen, volgens hetgene „ D e n n m a n, en naderhand verſcheiden andere Kunstoefenaars, daaromtrent ter onzer kennis hebben gebragt, en „ waarvan R e i s i n g e r in zijn werk *Uber die kunstliche Frühgeburt*, ons een volledig verſlag heeft geleverd, „ thans, in Engeland voornamelijk, vele voorſtanders en „ navolgers vindt, maar echter het oordeel der Verloskundigen in het algemeen, over het veilige en doelmatige „ dezer zaak, nog zeer veel uit een loopt; zoo looft het „ Genootſchap deszelfs Zilveren Medaille, benevens tien „ gouden Dukaten, uit aan dengenen, welke het grootſte „ en beſte getal eigene Waarnemingen, tot dit onderwerp „ betrekkelijk, bij hetzelve zal hebben ingeleverd. "

II. „ Alhoewel de behandeling der wonden in de laatſte „ eeuw veel gewonnen heeft door het achterlaten van zalven, „ van geestrijke vochten en andere zamengeſtelde Geneesmiddelen, zoo blijft echter noch altijd de vraag, of ook „ niet de hedendaagſche zoo algemeene en gebruikelijke „ geneeswijze voor verbetering vatbaar zij; zoodanig, dat „ in de plaats van een droog en dekkend, en derhalve „ enkel negatief werkend verband, geneeskrachten zouden „ kunnen aangewend worden, geſchikt om, bij kleine wonden, de ontſteking geheel, en, bij grootere, het buitenſporige dier werking te beteugelen, en daardoor zoo-

„ wel

Digitized by Google

„ wel de uitputting der krachten, als gevaarlijke zenuw-
„ toevallen voor te komen, en tevens de genezing te be-
„ ſpoedigen.

„ Het bevochtigen der wonden met zuiver water, ge-
„ durende twintig eeuwen met een gelukkig gevolg be-
„ kroond, en door de jongſte ervaringen ten ſterkſte aan-
„ geprezen, ſchijnt dan ook in vele gevallen boven het
„ enkel plukſelverband de voorkeur te verdienen.

„ Nogtans levert mede het groeijend rijk een aantal voort-
„ brengſelen op, wier werking, door het geneeskundig
„ oordeel beſtuurd, van heilzame gevolgen zoude kunnen
„ zijn, en deswegens verdienen, meer, dan tot heden
„ toe geſchied is, aan het licht gebragt te worden.

„ Om deze reden ſtelt het Genootſchap de volgende vraag
„ voor:

„ Wat leeren de geneeskundige, of andere Schriften der
„ Oudheid, omtrent het gebruik van verſche planten, of
„ derzelver uitgeperst ſap, in de behandeling van wonden?

„ Welke is ten dezen opzigte de geſchiedenis der onbe-
„ ſchaafde volken?

„ Hoedanig is de gemeene ondervinding en het daarop
„ gevestigd volksgevoelen, in eenige deelen van *Europa*,
„ bijzonder in ons Vaderland?

„ Welke planten verdienen, op grond van ervaring, bo-
„ ven andere den voorrang; bij welke ſoort van wonden en
„ in welk tijdperk hebben deze of gene de meest heilzame
„ werking?"

Om alle dubbelzinnigheid te vermijden, dient bij de be antwoording dezer vraag het karakter der planten naauw-keurig bepaald, en de twijfelachtige afgeſcheiden te worden van de volkomen gekende.

Het Genootſchap verlangde de beantwoording dezer vraag, onder uitloving van eene gouden Medaille ter waarde van dertig dukaten, op den ſtempel des Genootſchaps geſchroefd, aan den Schrijver van het meest voldoend en goedgekeurd antwoord, vóór of den 1ſten Januarij 1827.

III. „ Terwijl het niet ontbreekt aan een goed aantal
„ van beſchreven en met goed gevolg verrigte Heelkuns-
„ tige Operatiën van allerlei aard, zoo maakt echter de
„ operatie der Traanfistel hiervan eene in het oog loopen-
„ de uitzondering; zoo zelfs, dat de uitnoodiging van dit
„ Genootſchap, reeds in den jare 1801 bij deszelfs Jaarlijksch
„ Programma gedaan, en waarvan hetzelve de mededeeling
„ van verſcheidene zoodanige operatien verwachtte, tot
„ heden toe is onvoldaan gebleven. Intusſchen, daar de
„ Traanfistel onder die gebreken behoort, welke gansch
„ zoo zeldzaam niet zijn; en 'er zich dus eene overvloe-
„ dige gelegenheid aanbiedt, om de genezing van dit ge-
„ breek, volgens de eene of andere aangeprezen methode
„ te ondernemen, zoo meent het Genootſchap te mogen

„ vooronderſtellen, dat het vele onzer Vaderlandſche Heel-
„ meesters aan ruime ondervinding in dit gedeelte der Ope-
„ rative Heelkunde ook geenszins zal ontbreken, en looft
„ dus uit deszelfs zilveren Medaille en tien gouden duka-
„ ten, aan dengenen, die vóór of op den 1ſten Januarij
„ 1827, aan hetzelve zal hebben medegedeeld het grootst
„ aantal van gedane zoowel mislukte, als gelukkig geſlaagde
„ operatien der Traanfistel, tevens met derzelver naauw-
„ keurige en beredeneerde beſchrijving, en vooral ook met
„ eene bepaling der voor- en nadeelen van de eene metho-
„ de van opereren boven eene andere, gegrond op het
„ beloop en de verſchijnſelen, bij ieder afzonderlijk geval
„ waargenomen."

Als nieuwe prijsvraag wordt de volgende voorgeſteld, om beantwoord te worden voor op den 1ſten Januarij 1828, onder uitloving der zilveren Medaille aan den Schrijver van het meest voldoend aantwoord.

„ Daar het Genootſchap geſlaagd is in het bekomen van
„ antwoord op de vraag over de kenmerken, oorzaken en
„ gevolgen der onregelmatige weeën, bij kwalijk gevormde
„ bekkens, zoo wordt gevraagd: of 'er middelen kunnen
„ en behooren aangewend te worden ter opheffing dier on-
„ regelmatige pijnen, en of onder deze omſtandigheden het
„ beſpoedigen der verloſſing door de krachten der Natuur
„ verkieslijk zij voor de barende en dienstig tot behoud
„ van het leven der vrucht? zoo ja; welke middelen hier-
„ toe te kiezen zijn?

„ Wat men vooral te denken hebbe over het gebruik van
„ het *Moeder-koorn (ſecale cornutum)*? Van welke kenmer-
„ ken dit Moeder-koorn voorzien moet wezen? Wat men
„ weet van den aard, eigenſchappen en werkingwijze van
„ dit koorn? In welke gevallen het te ſtade komt? In wel-
„ ken vorm en tot hoe groot eene gift het mag worden
„ aangewend, bij de verſchillende ligchaamsgeſteldheid der
„ barenden? Welke nadeelige gevolgen men van deszelfs,
„ hetzij ontijdig of in te groote gift aangewend, gebruik
„ te vreezen hebbe? Welk nut alzoo het practisch gedeelte
„ der Verloskunde uit dit alles trekken kan?"

Het Genootſchap, van opgemelde beſluiten kennis gevende, heeft gedacht, als voormaals, daarbij te moeten voegen: dat geene, dan Nederlandſche Heelkundigen, zullen toegelaten worden te dingen naar eenigen eereprijs van hetzelve, hoegenaamd; — dat men geenerlei geſchriften zal aannemen, ten zij geſteld in het Nederduitsch, en zeer leesbaar geſchreven; — dat de Antwoorden opvoorgeſtelde prijsvragen, gelijk ook de naar eene *Premie* dingende bijzondere Verhandelingen en Verzamelingen van Waarnemingen, met eene zinſpreuk moeten onderteekend zijn, en vergezeld gaan van een verzegeld biljet, ten opſchrift hebbende dezelfde zinſpreuk, en inhoudende den Naam, Titel en Woonplaats

des

Digitized by Google

des Schrijvers; — dat alle Geschriften, zonder onderscheid, vrachtvrij moeten gezonden worden aan den Medebestuurder en Secretaris des Genootschaps J. N. Engeltrum; — dat alle bijzondere Verhandelingen, Waarnemingen, of Verzamelingen van Waarnemingen, uiterlijk vóór den eersten Julij van ieder jaar, moeten worden ingeleverd, begeert men, dat daarover beslist worde in de eerstvolgende Algemeene Vergadering, of dezelve geplaatst te zien in het naast uitkomend Deel der Werken van het Genootschap; — *dat alle stukken, welke het Genootschap worden medegedeeld, het volstrekte eigendom zullen zijn van het zelve, en derzelver Schrijvers daarvan geen afzonderlijk gebruik zullen mogen maken buiten deszelfs toestemming*; — dat alleen de goedgekeurde Prijsschriften, in hun geheel, door den druk zullen worden gemeen gemaakt, en men van de overige, voor zoo veel zulks noodig geoordeeld wordt, bij wijze van uittreksels, of aanmerkingen op het goedgekeurde Prijsschrift, den meest wezenlijken inhoud zal mededeelen; — dat men op dezelfde wijze zal handelen omtrent alle Geschriften, het Genootschap ter beoordeeling en gemeenmaking toegezonden, en niet vallende in den term eener volstrekte goed of afkeuring; — dat men echter alcoos een' iegelijk deszelfs regt zal doen wedervaren, en ten dien einde van niets eenig gebruik maken, dan met melding van den naam des Schrijvers, als deze bekend is, en onbekend zijnde, van deszelfs zinspreuk, geplaatst onder zijne Verhandeling, Waarneming, Verzameling van Waarnemingen, of hoedanig Geschrift het ook zijn möge moge: — dat de verzegelde Biljetten der niet voldoend gekeurde Prijsschriften ongeopend zullen verbrand worden; — dat Bestuurders des Genootschaps niet zullen mogen dingen naar eenigen eereprijs van hetzelve; — dat ook aan geen' van deszelfs Leden zulks geoorloofd zal wezen, dan onder voorwaarde, dat zijn Prijsschrift, en het opschrift van het daarbij gevoegde verzegelde Biljet, een ander dan zijn gewoon *Cachet* drage, en met eene vreemde hand geschreven zijn; — dat eindelijk, de naam eens iegelijken, wien, uit welken hoofden ook, eene *Premie* geschonken wordt, ten spoedigste, door middel der gewone Tijdschriften, zal bekend gemaakt worden.

J. N. ENGELTRUM, *Secretaris.*

Amsterdam, den 26sten Sept. 1826.

PROGRAMMA DER HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Voor het jaar 1826.

De Hollandsche Maatschappij van *Fraaije Kunsten en Wetenschappen* hield, den 16den van Herfstmaand dezes jaars 1826,

Digitized by Google

1824, hare Jaarlijkſche Algemeene Vergadering te Amſterdam, onder Voorzitting van den Heer Herman Haakman, die dezelve opende met eene Verhandeling ten betooge: *dat de Verlichting inſchikkelijkheid jegens anders denkenden vordert.*

Nadat het Verſlag van den Algemeenen Secretaris wegens de voornaamſte handelingen der Maatſchappij, ſedert de laatſte Algemeene Vergadering, den 17den van Herfstmaand des vorigen jaars te Rotterdam gehouden, en van haren tegenwoordigen ſtaat, voorgelezen was, werd aan de Vergadering kennis gegeven, dat op de in den jare 1824 uitgeſchrevene Prijsſtoffen, als:

a. In het vak der Algemeene Taalkunde:

„ Welke is de wederzijdſche invloed van het Nationaal „ Karakter eens volks op zijne Taal, en van de Taal op het „ Volkskarakter?"

één antwoord was ingekomen, in de Franſche taal geſchreven en geteekend:

Magnum iter ascendo; sed dat mihi gloria vires. — Propertius.

waaromtrent de uitſpraak van Beoordeelaren is geweest, dat hetzelve niet voldoende was, om met den uitgeloofden Eereprijs bekroond te worden. en

b. In het vak der Theorie van de Schoone Kunſten buiten de Dichtkunst:

„ Welken invloed heeft het Christendom gehad op de „ Beeldende Kunſten, en in hoeverre is het uit zijnen aard „ geſchikt, om dezelve te doen bloeijen of te doen verach„ teren? Welke proeven zijn 'er alreeds genomen, om „ de Klasſiſche vormen op Christelijke voorſtellingen toe te „ paſſen, en zoo men daarvan voor de Kunst eenig nut „ verwachten kan, wat behoort men daarbij dan in het oog „ te houden, wat te vermijden?"

insgelijks één Antwoord was ontvangen, onder de Zinſpreuk:

De doelmatige ontwikkeling van het Schoonheidsgevoel alleen is de Bron, waaruit de bloei der Kunst in het algemeen, en dus ook die der Beeldende Kunſten in het bijzonder voortvloeit.

doch dat de meerderheid der Beoordeelaars gemeend heeft, aan hetzelve geen' Eereprijs te kunnen toewijzen.

De naambriefjes, behoorende tot deze Verhandelingen, werden ongeopend verbrand, en is door de Vergadering beſloten, om de laatstvermelde Vraag:

„ Welken invloed heeft het Christendom gehad op de „ Beeldende Kunsten, enz."

andermaal uit te ſchrijven, om beantwoord te worden, vóór of op den 1ſten van Louwmaand, 1828.

Voorts werd kennis gegeven, dat de Schrijver van de in de vorige Algemeene Vergadering voorwaardelijk bekroonde Franſche Verhandeling, *over de vereischten der beſchrijvende Poëzij in onderſcheidene dichtſoorten, opgehelderd door voorbeelden uit oude, latere en hedendaagſche Dichters*, den

hem

Digitized by Google

hem aangeboden' buitengewonen zilveren Eerpenning heeft aangenomen, en is bij de opening van het Naambiljet gebleken, dat de Schrijver zich noemt M. Baillet, wonende te Montpellier.

De volgende Vragen zijn voorgesteld, om beantwoord te worden, vóór of op den 1sten van Louwmaand 1828, in het vak der Wijsbegeerte:

Eene Verhandeling over de vereeniging van Vaderlandsliefde en Wereldburgerschap.

over de Theorie der Dichtkunst:

„ Welke zijn de voornaamste vereischten van het Blijspel, „ met opgave, van hetgene in dit vak door de Nederlan- „ ders gedaan is, en wat 'er verder noodig zoude zijn. „ om eene Nationale School voor het Blijspel te vormen?"

voor een Dichtstuk: *Misfoluinghi.*

De Maatschappij looft haren gouden Eerepenning, ter innerlijke waarde van dertig gouden Dukaten, uit aan den Schrijver van het der bekrooning waardig en best gekeurde stuk, op ieder der bovengemelde onderwerpen, en eenen zilveren, van gelijke grootte en gelijken stempel, aan den Schrijver van het insgelijks goedgekeurde, en der bekroonde Verhandeling of Dichtstuk het naast bijkomende stuk.

Alle stukken, welke naar den Prijs dingen, zullen leesbaar en naauwkeurig, doch met eene andere hand, dan die des Opstellers, moeten geschreven zijn, zoowel wat den tekst en de noten, als wat de verbeteringen en veranderingen aangaat. De stukken zullen met eene Zinspreuk, en niet met den naam des Schrijvers, onderteekend moeten zijn; maar, in een bijgevoegd verzegeld briefje, hetwelk dezelfde Zinspreuk tot opschrift heeft, zullen de voor- en toenamen en woonplaats des Schrijvers vermeld moeten worden.

De naambriefjes, behoorende tot die stukken, aan welke geen prijs wordt toegewezen, zullen, in tegenwoordigheid der Leden, op de Algemeene Vergadering, ongeopend verbrand worden.

De Schrijvers, welke naar den prijs dingen, en, vóór de uitwijzing van denzelven, zich, op eenigerhande wijze, als zoodanig, bij Beoordeelaren hebben doen bekend worden, zullen van denzelven, schoon zij dien waarlijk verdiend hadden, verstoken zijn.

De bekroonde stukken zijn de eigendom der Maatschappij, en worden onder hare Werken uitgegeven; zoodat niemand dezelve zal mogen laten drukken, dan met toestemming van Bestuurderen.

De Dichtstukken *moeten* opgesteld zijn in de Nederduitsche taal; maar de Antwoorden op de overige Vragen *kunnen* ook in het Latijn, Engelsch, Fransch of Hoogduitsch (dit laatste evenwel met Italiaansche letters) geschreven zijn; en moeten vrachtvrij, vóór of uiterlijk op den bovengemelden tijd, ingezonden worden aan den Algemeenen Secretaris der Maatschappij.

Tot

Digitized by Google

Tot Algemeenen Voorzitter der Maatschappij, voor het volgend jaar, is verkozen de Wel Eerw. Heer A. des Amorie van der Hoeven, Predikant bij de Remonstrantsche Gemeente, en tot Algemeenen Secretaris de Heer Mr. A. Bogaers, beide te Rotterdam; aan welken laatsten derhalve, gedurende het ingetreden Maatschappelijk jaar, alle brieven, stukken en antwoorden moeten worden toegezonden.

Eindelijk herinnert de Maatschappij, dat zij vóór of uiterlijk op den 1sten van Louwmaand, 1827, de beantwoording verwacht der volgende Vragen:

a. In het vak der Wijsbegeerte:

„ Wat is 'er van de hedendaagsche Volksverlichting en „ derzelver invloed op de Zedelijke gesteldheid, bijzonder „ in ons Vaderland; en welke middelen zouden behooren „ te worden aangewend, om dezelve uit te breiden of te „ wijzigen?"

b. In het vak der Nederlandsche Taalkunde:

„ Bestaan 'er in het algemeen, en meer bijzonderlijk na „ de vereeniging van de zuidelijke en noordelijk gewesten „ dezes Rijks, voldoende redenen, om de laatstelijk inge„ voerde spelling onzer Taal te behouden en te handhaven, „ zoo als die is, of zijn er, in beiderlei opzigten, meer „ gewigtige redenen, om die spelling te wijzigen; en zoo „ ja, waarin zoude deze wijziging behooren te bestaan, „ en, behoudens den aard der Taal, gevoegelijkst kunnen „ gelegen zijn?

c. Over de Theorie van Stijl en Welsprekendheid:

„ Welke zijn de hoofdvereischte van den Historischen „ Stijl, en wie der Schrijvers, zoo van vroegeren, als „ van lateren tijd, hebben bij vergelijking de meeste der„ zelve in hunne Geschriften vereenigd?

d. Voor Lofredenen:

I. Frederik Hendrik, *Prins van Oranje en Nassau.*

II. Hieronymus van Alphen.

Op last der Maatschappij:

J. VAN OOSTERWIJK BRUIJN,
Algemeene Secretaris.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Dissertatio inauguralis Botanico-medica de Thea, quam pro gradu Doctoratus in Academia Rheno-Trajectina publice et solemni examini submittit, CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA, *Leovardia-Frisius. Trajecti ad Rhenum* 1825.

De proefschriften, welke op Hollandsche Universiteiten uitkomen, hebben zich altijd door de bijzondere vlijt aan

ede

Digitized by Google

de bewerking van het onderwerp besteed, door soliditeit en letterkundige kennis grootendeels zeer voordeelig onderscheiden; en de voor ons liggende verdient in dit opzigt ook geroemd te worden; heeft dezelve alhier of daar eenige gebreken, wij willen die niet aanhalen, en ontschuldigen dezelve billijk, om de jeugd van den Schrijver. Op Duitsche Universiteiten daarentegen zien wij zoo dikwijls Dissertatien in het licht verschijnen, die van de kennis en geschiktheid der promoverende dubbelzinnige bewijzen geven, en de Faculteit niet tot eere verstrekken, op welker gezag dezelve gedrukt worden. Onder zulke bedroevende omstandigheden prijzen wij de voorzigtige handelwijze van zekere Academien, die den nieuwen Doctor veroorloven, om de verpligting tot het schrijven eener Dissertatie met geld af te koopen.

Het overige der aankondiging is een korte inhoud der genoemde Dissertatie.

(*Magaz. fur Pharmacie von* Geiger *Mai* 1826.)

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Nederlandsche Milddadigheid.

Het is bekend, dat over eenigen tijd Penningen hier te lande zijn ingezameld ten behoeve der Waldensen in de Valleijen van Piemont, welke vooral moeseten strekken, om een Hospitaal op te rigten, dat voor hen eene lang onvervulde behoefte uitmaakte; dat de Heer M. A. Pellegrin deswegens een welgeschreven werkje, ook ten voordeele derzelve, in het licht zond, en dat die inzameling ook aanleiding gaf tot eenen herdruk van Martinets Historie der Waldensen. Verblijdend is het, dat de Nederlandsche Milddadigheid zich over die verarmde Mede-christenen zooverre heeft uitgestrekt, dat het Hospitaal in de Hoofdplaats der Valleijen in volle werking is, zijnde tot het einde van Julij l. l. voor dezelve niet minder in de Nederlanden gegeven dan de aanzienlijke somme van *f* 42,528,54½ cents, benevens een kapitaal van *f* 13100, aan Certificaten Werkel. Schuld. Hoe men over den geest der eeuw en den heerschenden in ons Vaderland moge denken, het is opbeurend, dat weldadigheid de karaktertrek der Nederlanders is gebleven, dien geene omwentelingstijden konden uitwischen, en die den dolsterlingen on-

onzer dagen, al pogen zij denzelven listig van alle waarde te berooven, onwillekeurig in de oogen blinkt overal, waar nood hulp inroept.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
11	29. 9½	63	Z. W.	bewolkt.
	30. 0½	64	W.	
	30. 0¼	57	W. t. N.	
12	30. 0¾	61½	Z W.	's morg. betrokken, een weinig regen, verder bew., windrig, 's avonds harde wind.
	30. 1	63	W.	
	30. 0½	62	Z. Z. W.	
13	30. 0	62	Z. W.	harde wind, bewolkt, namidd. omtrent betrokken, 's avonds omtrent helder.
	30. 1	65	W. Z. W.	
	30. 1¼	53	W.	
14	30. 2½	48	Z. O.	omtrent helder, 's avonds betrokken.
	30. 2½	58½	O. Z. O.	
	30. 2	54	Z. O.	
15	30. 2¼	53	Z. O.	tot in den namiddag zeer helder, verder bewolkt, 's avonds betrokken.
	30. 0	61	——	
	29. 8	54	Z.	
16	29. 7	54	Z. t. O.	voormiddag omtrent helder, namidd.-betrokken, regenachtig, 's avonds bewolkt.
	29. 7	66½	Z.	
	29. 8	61	Z. Z. W.	
17	30. 0	49	Z. Z. O.	bewolkt, 's avonds betrokken.
	30. 0¼	61	Z. O.	
	30. 0¼	56	O. Z. O.	

BEKENDMAKINGEN.

**** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, zal in deze of de volgende maand worden uitgegeven:

REINTJE DE VOS van HENDRIK VAN ALKMAAR, 1498, uitgegeven en vertaald door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, voorafgegaan van een *inleidend betoog: over den ouden Roman, over Hendrik van Alkmaar, den Dichter, zijn Werk, enz.*

De Uitgever vleit zich, dat dit Boek met deelneming zal ontvangen worden, omdat het een gemis in onze Letterkunde aanvult en hierbij de eer van eenen zeer verdienstelijken Nederlander wordt gehandhaafd, die buitenslands doorgaans werd miskend en hier te lande geheel was vergeten.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 46. *Vrijdag den 27ſten October.*

BERIGTEN.

PARYS *den 19den October.* De beroemde Franſche Tooneelſpeler TALMA, die bijna veertig jaren den roem des Franſchen tooneels uitmaakte, is heden voor eene langdurige ziekte, met welker herſtelling men zich eenigen tijd gevleid had, in een' zeven-en-zestigjarigen ouderdom, bezweken. Het verlies, dat de kunst door zijnen dood lijdt, is onherſtelbaar, te meer daar hem alleen het voorregt vergund ſcheen, dat zijn talent in den volſten glans meer dan ooit ſchitterde op een' leeftijd, dat het anders gewoonlijk ſterk afneemt. Het *Theatre Français* zal tot na zijne begrafenis geſloten zijn, welke volgens zijne beſchikking zal plaats hebben op het Kerkhof du Père la Chaiſe, werwaarts zijn lijk onmiddellijk van zijne woonplaats zal vervoerd worden (*).

HAARLEM. Wij ontvingen onderſtaanden Brief voor ons vorig No. te laat, maar verleenen denzelven nu gereedelijk eene plaats.

Aan

(*) Wij hopen een kort Levensberigt in een der volgende Nommers te geven.

Digitized by Google

Aan den Redacteur van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Mijn Heer!

Ter opheldering van het geſtelde in uw laatste No. van den 13den dezer, heb ik de eer Uw Ed. te verzoeken, wel zoo goed te willen zijn het volgende onder het oog uwer lezers te brengen. — Art. 185 van het Reglement op de Inrigting van het Hooger onderwijs, in de Zuidelijke Provincien, luidt als volgt: „Bij het afgaan van den Rector, draagt deze de waardigheid aan zijnen opvolger over, bij eene Latijnſche plegtige Redevoering. Deze Redevoering moet bevatten: 1°. een Historisch Overzigt der lotgevallen van de Hooge School, gedurende het vorig jaar. 2°. eene vermelding van de Profesſoren, dat jaar overleden enz. De breedere of minder breedere behandeling dezer onderwerpen, en de beoordeeling, of dat Historisch Verſlag op zich zelf als onderwerp eener Redevoering genoegzaam zij, of *met een ander onderwerp, ter keuze van den Redenaar*, kunne of moete vereenigd worden, is willekeurig."

Daar de Senaat nu voor de eerſte maal, op den 3den October, in de nieuw gebouwde groote Gehoorzaal, bij toelating van een talrijk en aanzienlijk Publiek, zoude plaats nemen, had ik tot onderwerp mijner Redevoering gekozen, de uitdrukking of uitboezeming eener dankbare hulde aan Zijne Majeſteit, aan het Collegie van Curatoren, aan het Stads-Beſtuur enz. voor de weldaden, die, *en* Hoogleeraren, *en* de ſtuderende jeugd, ſedert de vestiging der Hooge School hadden mogen ontvangen.

Na voorafgaand overleg met den Wel Ed. Geſtr. Heer Burgemeester, Curator J. van Crombrugge, na daarop gevolgde beſlisſing van Curatoren en gave toeſtemming van den *Senatus amplissimus*, alwaar die zaak nog ten overvloede ook behandeld is, werd 'er goedgevonden dit gedeelte mijner Redevoering, tot het Publiek gerigt, in de Nederlandſche taal uit te ſpreken; wordende volgens Art. 18 van gezegd Reglement aan Curatoren overgelaten, ten aanzien der Latijnſche taal de noodige vrijſtellingen te geven; zoo als dit, bij dusdanige gelegenheid, onder andere te Leyden insgelijks heeft plaats gehad.

Het

Digitized by Google

Het overige gedeelte mijner te volvoeren taak, als uitsluitelijk bepaald tot Leden van Hooge Scholen, behelzende de lotgevallen der Academie gedurende het afgeloopen jaar, de aanspraken bij de Prijsdeeling aan de Heeren Studenten enz., heb ik in de Latijnsche taal afgehandeld.

Ik heb de eer, enz.

J. L. KESTELOOT,
afgetreden Rector Magnificus
sedert den 3den dezer maand.

Gent 16 Oct. 1826.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

STATISTIEK. Handboek voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijkanten, Trafijkanten en Manufakturiers of Statistiek Tafereel der Nederlandsche Nijverheid door J. J. DE CLOET, Lid van de Koninkl. Maatsch. van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gent, naar den tweeden druk uit het Fransch vertaald en met vele bijvoegsels vermeerderd door PAULUS VAN GRIETHUIZEN, te Utrecht bij S. Alter 1826 gr. 8vo. XXVIII en 270. bladz.

Sinds eenige jaren doet dit Weekblad alleen verslag van oorspronkelijke Nederlandsche werken; dat het bovenstaande, schoon oorspronkelijk in het Fransch geschreven, daartoe behoort, lijdt geen twijfel; en al ware dat origineel niet in Nederland uitgegeven, de bijvoegselen van den Vertaler alleen zouden het regt geven op vermelding. Wij kondigen dus gaarne dit Handboek van den Heer de Cloet, naar den tweeden druk door den Heer van Griethuizen vertaald, aan.

Vraagt men in het afgetrokkene, waartoe dienen eigenlijk alle die optellingen van producten, productieve kracht enz.? Zijn en blijven zij niet altijd, bij de grootste behoedzaamheid, zeer onnaauwkeurig, ten minste aan gedurige verandering en afwisseling dermate onderhevig, dat die berekeningen op het papier niet veilig door Staatslieden enz. kunnen toegepast worden op het gemeene leven? Ja, wat praktikaal heil is 'er van de geheele wetenschap der Statistiek bij gevolg te wachten, die zich alzoo alleen van de beschiegelende zijde luisterrijk zoude aanbevelen? Het is onze taak niet deze vraag te beantwoorden — evenmin als het onderzoek, in hoeverre de opgaven in dit Handboek voor-

komende op beſcheiden en berekeningen rusten, welker gezag of juistheid niet kan in twijfel getrokken worden; maar, is de Statistiek een onontbeerlijke tak der Staatshuishoudkunde, welker wetenſchappelijke behandeling en beoefening niet onverſchillig mogen zijn, dan moet iedere bijdrage ook tot de Statistiek, welke den ſtempel draagt van zorgvuldig bearbeid te zijn, uithoofde der onnaauwkeurigheden daarin altijd op te merken, niet verworpen worden, maar welkom aan de belanghebbenden wezen.

Dubbel zij dit dan deze Bijdrage van den Heer de Cloet, welker juistheid door den Vertaler, die door de bijvoegſelen toonde in onderſcheiden takken der Nederlandſche Nijverheid bij lang geen vreemdeling te zijn, zeker is getoetst geworden. Deze aanteekeningen en bijvoegſels beſlaan veel meer dan de helft van het voor ons liggend ſtuk.

Het geſchrift van den Heer de Cloet is in 6 afdeelingen geſplitst, waarin gehandeld wordt 1. van de uitgebreidheid en verdeeling der Nederlanden; 2. van de bevolking; 3. van de voortbrengſels van den grond; 4. van de nijverheid; 5. van den koophandel en 6. van den buitenlandſchen koophandel en de zeevaart. Hierop volgt een ſtatistieke ſtaat van de voortbrengſelen van den grond, der delfſtoffen, fabrijken, trafijken, manufacturen, nijverheid en koophandel der onderſcheidene provincien en kolonien.

Bij het doorloopen van deze lijst, rezen bij Rec. onderſcheiden vragen op, of hier niet eene plaats vergeten; daar veelligt een enkele verkeerd geplaatst ware; maar behalve dat de Heer G. het ontbrekende aanvult of omtrent vele artikelen nader berigt geeft, Rec. kan in zoovele bijzonderheden niet treden; hij bepaalt zich dus bij de algemeene aanmerking op dezen ſtaat, dat het bij artikelen, die op zeer vele plaatſen vallen, misſchien beter geweest ware, even als omtrent de Brouwerijen, in 't algemeen te ſpreken, en zich niet met *enz.* te behelpen of liever voor overgeſlagene oorden te dekken.

De talrijke aanteekeningen en bijvoegſelen hebben wij met genoegen gelezen; en, hoezeer men zou kunnen in het midden brengen, dat de beide Rapporten der gehouden Tentoonſtellingen van Volksvlijt te Gent en Haarlem in zooveler handen zijn, dat de Vertaler deze aanteekeningen veilig had kunnen bekorten, door het achterlaten van de aanhaling derzelve, kan Rec. niet anders verklaren, dan dat hij oordeelkundig van dezelve tot zijn doel heeft gebruik gemaakt. Natuurlijk zijn deze aanteekeningen ongelijk van uitgebreidheid; enkele zoo als over de Katoendrukkerijen (bl. 185) zijn meer uitvoerig.

Op deze aanteekeningen volgt een kort overzigt van den ſtatistieken ſtaat van het Koningrijk der Nederlanden, rusten-

Digitized by Google

tende op de grondslagen en bescheiden in het werkje van den Heer de Cl. aangenomen. Wij willen de uitkomst daarvan in eenige weinige regelen pogen mede te deelen.

De uitgebreidheid van het grondgebied is in 't geheel 1783 □ zeemijlen, waarvan de gezamenlijke hoeveelheid gronds eene ruimte beslaat van 4,280,732 bunders; de bevolking is 5,804,711, dus 3,350 op elke □ zeemijl.

De voortbrengselen van den grond en middelen van den landbouw vormen de begrooting van het kapitaal der grondeigendommen, dat in het geheel bedraagt *f* 1,871,966,150

De geheele zuivere opbrengst der grondeigendommen beloopt..... *f* 314,318,130

Daarvan gaan af voor onkosten enz..... *f* 211,058,745

waardoor het zuiver montant van opbrengst der grond eigen-dommen wordt..... *f* 103,259,385

De Delfstoffelijke voortbrengselen brengen een kapitaal in omloop van *f* 25,000,000, terwijl het verbruik van Zee- en Riviervisch op *f* 11,237,500 wordt berekend.

De verdiende daghuren der werklieden, ambachtslieden der kunsten en handwerken enz. worden, op het platte land en de steden zamengenomen, geschat op *f* 16,200,000, terwijl de jaarlijksche opbrengst der Manufacturen op *f* 300,000,000 berekend wordt en de winst derzelve op een derde.

De voordeelen van den binnenlandschen handel wordt begroot gelijk te staan met die der Manufacturen en dus op *f* 100,000,000 geschat, terwijl men rekent, dat 'er *f* 321,000,000 gereed geld in omloop is.

Eindelijk bedraagt volgens dezen staat het geheel beloop van den buitenlandschen koophandel en zeevaart zoo van invoer en uitvoer over zee, als de waarde van vervoer over land *f* 250,000,000.

Elk beoefenaar der Staatshuishoudkunde prijzen wij dit Handboek ter lezing aan, zoo ter beproeving van de grondslagen en van de bescheiden, waarop de onderscheidene opgaven gevestigd zijn, als van de uitkomsten daarop gebouwd.

F.

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Anecdota Hemsterhusiana. Ex schedis MSS., in bibliotheca Lugd. Batava servatis, collegit, disposuit et edidit JACOBUS GEEL, Pars I. L. B. *apud* Luchtmans 1825. XXVIII et 322 p. 8vo. maj.

De Heer Geel, wiens ijver wij de uitgave des ook, in deze bladen (*A. L. Z.* 1825 No. 52) aangekondigden *Appendix Animad-*

adversionum Hemsterhusii in Lucianum te danken hebben, levert ons hier het eerste deel der schatten van Hemsterhuis, die in de Leydsche boekerij schuilen, waarop nog een tweede en laatste deel met de noodige *indices* en dergel. volgen zal. Wij zijn hiervoor den Heer G. te meer dank verschuldigd, naarmate men sinds langen tijd over het lot der achtergelaten papieren van Hemsterhuis in onzekerheid verkeerde en velen, zelfs in Holland, het verlies van het geheel betreurden.

In meer dan één opzigt is de voorrede gewigtig, welke de Heer G. de mededeeling van die geleerde schatten in het publiek doet begeleiden: want wij ontvangen hier eerst de lang begeerde berigten, omtrent het lot der nagelaten papieren van Hemsterhuis; wij vernemen vele belangrijke bijzonderheden over de manier en wijze, waarop Hemsterhuis zijne studien voortzette, waardoor het bekende *Elogium Hemsterhusii, auctore Ruhnkenio*, in meer dan één opzigt aangevuld en volledig gemaakt wordt, daar in hetzelve veel is overgeslagen, wat op het wetenschappelijk werken van dezen grooten man licht verspreidt. Ten tijde, dat Wyttenbach (*Vit. Ruhnken.* p. 132) over het verlies van de papieren van Hemsterhuis klaagde, lagen zij reeds op de Leydsche boekerij, zonder dat men echter naauwkeurig den tijd kan bepalen, waarop zij met die boekerij vereenigd werden; dezelve valt klaar in de laatste levensjaren van Ruhnkenius; doch de Heer G. kon hieromtrent in het midden brengen, dat reeds in 1791 een gedeelte der Hemsterhusiaansche boekerij in de Leydsche Universiteits bibliotheek was ingelijfd, en derzelver openlijk gebruik toegestaan; de voorhanden zijnde papieren werden in *twee* afzonderlijke banden gebonden. Volgens de verzekering van den Heer G. behooren de nagelaten boeken van Hemsterhuis mede tot de voorname schatten der Leydsche boekerij, en is zelfs door Ruhnkenius slechts op een klein getal dergenen de aandacht gevestigd, waarbij Hemsterhuis zijne eigenhandig geschreven aanmerkingen gevoegd heeft. De Heer G. maakt, ten dezen aanzien, bijzonder opmerkzaam op een exemplaar van den *Protrepticus* van Jamblichus, welks rand Hemsterhuis met talrijke aanmerkingen beschreven heeft, alsmede op een ander, waarop zich geschreven aanmerkingen van Fabricius bevinden, over wier verlies de laatste uitgever van dit geschrift Kiessling (z. *praefat* p. IX) niet zonder reden klaagde. Wij hopen de gewigtige aanmerkingen dezer beide geleerden door de vlijt van den Heer Coppello, Rector bij het Haagsche Gymnasium, te bekomen.

Wat nu verder de methode aangaat, volgens welke Hemsterhuis zijne Philologische studien inrigtte, in het bijzonder de schikking zijner aanmerkingen, uittrekselen en dergel., men zal niet kunnen loochenen, dat de Heer G., die

Digitized by Google

die de nagelaten papieren en boeken van Hemsterhuis met zoo groote zorgvuldigheid onderzocht, zeker het best in ſtaat was, hieromtrent voldoende en op toereikende gronden rustende bijzonderheden mededeelen. Zoo verkrijgen wij hier voor de eerſte maal eenige kennis nopens de Oosterſche ſtudien, waarop Hemsterhuis eenmaal nog jong zich met zooveel ijver toelegde, maar waarop hij later minder acht ſloeg, omdat hij meende, voor zich engere grenzen in de wetenſchap te moeten trekken, en zich tot de beoefening der Griekſche en Latijnſche talen te bepalen, om in deze zoo veel meer te kunnen uitrigten; (gelijk men weet, ſpreekt Ruhnkenius hiervan in het *Elogium Hemſterhusii* in het geheel niet); duidelijk verwijderden hem zijn navorſchingen in de Griekſche oudheid allengs meer van de Oosterſche talen, het Arabisch, Syrisch, Armenisch en Aethiopisch: — want van alle de genoemde talen zijn talrijke ſporen in zijne ſchriften voorhanden. Gelijk hij in vroegere jaren den oorſprong van vele Griekſche woorden uit het Oostersch afleidde, kwam hij later op een' anderen weg, daar hij dezelve *grootendeels* onmiddellijk uit het Grieksch poogde afteleiden. Want, dat Hemsterhuis zoo verre ging, als velen zijner leerlingen later gedaan hebben, die, zonder 's meesters omzigtigheid en geleerdheid te bezitten, deszelfs beroemd ſtelſel van Analogie eene al te groote uitgeſtrektheid gaven, gelooft de Heer G. niet. Men vergelijke de belangrijke aanmerkingen van denzelven p. XI—XVI der *praefatio*.

Over de manier en wijze, waarop Hemsterhuis de ouden las, excerpeerde, of met aanmerkingen begeleidde, vernemen wij van den Heer G. het volgende. Grammatiſche opmerkingen, die hem onder het lezen voorkwamen, plaatste hij meestal in de *Theſauri* van Stephanus en Faber, maar het overige grootendeels in de bij elk auteur gevoegde *Indices*, en zoo kort in een getrokken, dat dikwijls weinige bladzijden toereikend waren, om de excerpten uit den geheelen ſchrijver te bevatten, en wel alles met eene buitengewoon duidelijke hand, tot in hoogen ouderdom geſchreven. Hoewel nu Hemsterhuis met onvermoeiden ijver de ſchriften der ouden doorkroop, en een onberekenbaren *apparatus*, waarin ook alles ligt te vinden was, bijeengebragt had, ontbrak hem toch de „*promta ſcribendi facultas*" zoodat hij weinig ter nederſchreef, dat hij vervolgens niet meermalen verbeterde of herſtelde, ja hij was daarbij zoo angſtig en naauwgezet, dat hij dikwijls iets geheel uitgewerkt, weder doorſchrapte en omwerkte. Zoo vindt bij voorb. van eenige in druk uitgegevene aanmerkingen een dubbeld handſchrift, waarvan echter geen van beide dadelijk ter drukperſe is overgegeven, alzoo nog een derde moet beſtaan hebben, naar hetwelk de afdruk geſchiedde. Redenen voor deze handelwijze ligt van de eene zij-

zijde zeker in dat ſtreven naar volledigheid, hetwelk Hemſterhuis zoo zeer kenmerkte; maar er komen daarbij andere redenen, ontleend van de manier en wijze zijner ſtudien en van zijne behandeling der oude ſchrijvers. Hemſterhuis was namelijk gewoon bij het lezen van een' ſchrijver volſtrekt geene plaats voorbij te gaan, die als moeijelijk of bedorven eenigerhande verklaring of verbetering behoefde; waarbij hij dan de bewijzen of gelijkluidende plaatſen op den rand aanhaalde. Langs dezen weg was 'er bijna geen ſchrijver tot welks uitgave hij onvoorbereid zou overgegaan zijn; maar hierin is ook de reden te vinden, waarom hij, alleen met uitzondering van de uitgave van Lucianus en Ariſtophanes, die hij beide in korten tijd voltooide, niet ligt een' ſchrijver bijzondere zorgvuldigheid wijdde, noch een, of anderen voor zich uitkoos, tot welks uitgave hij de uit de lezing van andere ſchrijvers geputte opmerkingen zou gebezigd hebben. Daarbij komt zijne gewoonte, van de bewijs- of gelijkluidende plaatſen alleen als aanhaling 'er bij te voegen, waardoor bij nader onderzoek der plaats een herhaald naſlaan derzelve vereischt werd; voorts een met de jaren telkens meer toenemend mistrouwen op zijn' eigen arbeid, dat hem al te zeer in eene ſtemming bragt, om de uitkomſten zijner naſporingen niet door de drukpers bekend te maken, maar in zijne papieren te begraven. Maar wanneer Wyttenbach in *vita Ruhnk.* (p. 131) meent, dat Hemſterhuis geene eigenlijke boeken voor zijne adverſaria zoude gehad, maar alles op losſe bladen hebben aangeteekend, die hij, bij gevorderden ouderdom niet weder had kunnen bijeenvinden, dan doolt W., daar ons de Heer G. aantoont, dat Hemſterhuis dadelijk eenige boeken voor zijne adverſaria uit de Geſchiedenis, Oudheden, Fabelkunde, Aardrijkskunde enz. had, waarvan nog drie volledig gevonden zijn, en van de overige alleen brokſtukken, daar deze boeken waarſchijnlijk niet ingebonden waren, om het gebruik gemakkelijker te maken en met minder moeite 'er iets nieuws te kunnen invoegen, maar ook juist daardoor eer konden verloren gaan.

(*Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

KUNSTEN.

HAARLEM. Gelijk over vroegere Kunst-tentoonſtellingen te Amſterdam, hadden wij ons reeds gevleid wegens de laatstgehoudene een verſlag te ontvangen, en wij verwachten het ook ſpoedig. Intusſchen kwam ons het volgend *Woord over die Tentoonſtelling* ter hand, dat wij plaatſen, niet omdat wij aan iedere bedenken

denking ons zegel hangen, gelijk uit enkele aanteekeningen onder dezelve blijken zal, maar omdat ook wij met wederzin hebben waargenomen, dat kundigen en onkundigen als papegaaijen elkander ditmaal naklapten, dat deze Tentoonſtelling niet zeer belangrijk was, om geen harder woord over te nemen; en vooral omdat wij aan het hoofddoel van den Brieffchrijver onze goedkeuring niet weigeren kunnen, te weten, het voorkomen van het verval dezer zoo kunstbevorderende Inrigtingen, bedreigd door eene, ook naar onze gedachten, even ongegronde als ontijdige verguizing.

Een woord over de Tentoonſtelling der Beeldende Kunſten te Amſterdam 1826.

Mijn Heer!

Verwacht niet van mij eene beoordeeling der meesters of hunne ſtukken op de Tentoonſtelling geplaatst; zulke beoordeelingen heb ik ten allen tijde afgekeurd, en zal ze blijven afkeuren, en ben het geheel eens met den Schrijver van den brief van een Voogd aan zijn' Pupil, geplaatst in het Letterlievend Maandſchrift, bij gelegenheid der vorige Tentoonſtelling in den jare 1824: want men kan bijkans geene beoordeeling geven, of men moet dezen of genen verdienstelijken meester beleedigen en benadeelen. Wilde men zulks vermijden, dan zoude men, om een getal van meer dan 500 ſtukken naar waarheid te beoordeelen, en de verdiensten en gebreken tegen elkanderen op de weegſchaal te leggen (zoo als het toch bij elke beoordeeling behoorde), een zeer aanzienlijk boekdeel moeten vullen; en alsdan blijft de vraag over, welk nut zal zulk eene beoordeeling te weeg brengen? (*)

Het algemeen gevoelen ſchijnt te zijn, dat de tegenwoordige Tentoonſtelling minder belangrijk zoude zijne dan die van vorige jaren; dit is eene beleediging aan de

(*) Naar ons inzien hangt het *nut* van zoodanig eene beoordeeling *alleen* af, aan de eene zijde van de onpartijdigheid, juistheid en beſcheidenheid, waarmede zij geſchiedt en aan den anderen kant van de vatbaarheid der kunſtenaars voor het aanhooren van aanmerkingen op hunne voortbrengſels, zonder dat zij terſtond hunne eigenliefde doodelijk gekwetst achten. In het laatſte geval vervalt het nut voor den kunſtenaar zelven, maar daarom nog niet voor de kunst. *Red.*

Digitized by Google

de Nederlandsche School niet alleen, maar de geheele natie deelt als het ware in deze vernedering; en ik kan het niet ontveinzen, dat mij zulks als Nederlander en Kunstvriend smart, te meer, als men zulke oordeelvellingen hoort van eigene landgenooten.

Ik zal derhalve trachten zoo kort mogelijk deze verkeerde stelling uit den weg te ruimen.

Vóór de instelling der Tentoonstelling van Lodewijk Napoleon in 1808, scheen de kunst in Holland als het ware te slapen; hiervan getuigen de weinige voortbrengselen, die de eerste Tentoonstellingen versierden, hoewel toen elke kunstenaar van naam zijne voortbrengselen inzond. (*)

De nieuwheid der zaak wekte belangstelling en baarde verwondering; van Tentoonstelling tot Tentoonstelling zag men in het algemeen de kunst van tijd tot tijd hooger stijgen, maar deze opklimming heeft hare grenzen; en de werktuigen der kunst laten niet toe, der kunst leven en beweging te geven.

Het is ook eene zaak, die ons bij een weinig nadenken in de gedachten moet vallen, dat, hoe geringer het getal der Schilderijen is, des te meer blinken ons deze of gene Schilderijen in de oogen, en wekken onze bewondering: doch bij eene Tentoonstelling als deze, die zoo talrijk is, kan het verdienstelijke zoo niet uitblinken; het eene verzwelgt als het ware het andere; en door het veelvuldige schoone, dat men aantreft, kan men zich niet genoeg bij de schoonheid van enkelde stukken bepalen; men vindt nergens rust, — en vliegt gelijk de bijen van de eene bloem op de andere, — gaat verdienstelijke stukken ongemerkt voorbij, — raakt in eene bedwelming — verlangt nog meer, hoewel men verzadigd is, — en, verlaat als het ware niet voldaan de zaal.

Om mijn gevoelen te staven, dient het volgende; een ieder, die in de kunst-wereld geen vreemdeling is, brenge zich te binnen, hoe men op eene vroegere Tentoonstelling, het sterfbed van Willem den Eersten bewonderde; dan ik vraag, of men, als deze verdienstelijke Schilderij van den Heer Mol op deze Ten-

(*) Bij het kleiner getal moet men echter wel degelijk in aanmerking nemen, dat toen natuurlijk alleen uit de Noordelijke provincien bijdragen werden gezonden. *Red.*

Digitized by Google

Tentoonſtelling gehangen had, haar ook zoude hebben bewonderd? en ik antwoord: neen, zij had in weêrwil van hare groote verdiensten, die alstoen algemeen erkend zijn, zich moeten verliezen onder de menigte van ſoortgelijke ſtukken. (*)

Ik wil, om niemand te beleedigen, geen meesters noemen, doch ik houd mij overtuigd in den gemoede, dat het geen moeite zoude zijn, meer dan een vijftigtal Schilderijen uit deze Tentoonſtelling te halen, om die elk in hare ſoort, met de oude kunst-voortbrengſelen in vergelijking te brengen; en alsdan houd ik mij verzekerd, dat zij voor de oude bedoelde meesterſtukken in waarde niet zullen behoeven te wijken, maar vele in wezenlijke verdiensten boven de oude te achten zijn, althans, als men niet het oude omdat het oud is, wil blijven aankleven, maar zich van vooroordeelen verkiest los te rukken. En zoo ook met de meesterſtukken van eenen minderen rang, in vergelijking gebragt met de oude kunſtſtukken van denzelfden graad. (†) Ik erken volgaarne, dat 'er vele ſlechte Schilderijen zijn, ja zelfs beneden alle beoordeeling, en dat het te wenſchen ware, dat de menſchen meer hunne eigene waarde kenden of nederiger over zich zelve dachten, om de Commisſie met zulke prullen laſtig te vallen; daar de Commisſie, wil zij niet onwellevend ſchijnen, als het ware gedwongen wordt, vele ſtukken aan te nemen inzonderheid, van lief hebſters en lief hebbers, (§) welken door dezen of genen, die zich verbeeldt, over de kunst te kunnen oordeelen, omdat hij misſchien met een verwilderd oog en dwalende herſenen verzamelingen van kunst heeft gezien (als men het zien kan noemen), op eene valſche wijs het hof gemaakt wordt. Zoo worden inzenders aan berisping blootgeſteld, de Commisſie

(*) Wij treden in geene beoordeeling van eenig ſtuk, maar vragen of *menigte* hier niet overdreven zij. *Red.*

(†) Het zij ons vergund aan deze bewering te twijfelen; *vijftig* meesterſtukken, en dat moeten het zijn, zullen zij bij de oude de vergelijking doorſtaan, is veel gezegd; wij vreezen, dat het den brieſſchrijver uit de hand zou vallen, als hij ſtreng aan het zoeken gegaan ware. *Red.*

(§) Zonder de Kunſtenaars van beroep te willen beleedigen, zou dit *inzonderheid* hier wel geplaatst zijn? *Red.*

Digitized by Google

ſie in verlegenheid gebragt, en de plaatſing van goede Schilderijen grootelijks benadeeld. En daar het publiek hunne ſtukken alsdan ongunſtig beoordeelt, wordt niet zelden de luſt tot verdere volmaking in de kunſt, bij liefhebbers en liefhebſters geheel uitgedoofd. De liefhebber, die niet tot eene zekere hoogte in de kunſt is geſtegen, zoo dat hij zich zelven durft vertrouwen, zoude wijzer doen met zich aan een' meester in de kunſt te vertrouwen, wiens eer ook met die van zijnen leerling in verband ſtaat, en zeer dwaas zoude handelen, met hen te misleiden, dan door aan den valſchen raad van oude of jonge ſaletjonkers en wijsneuzen gehoor te verleenen.

Zie hier onbewimpeld mijne gevoelens over de Tentoonſtelling van dit jaar, en ik houd het daar voor, dat onze Nederlandſche kunſt het tot zulk eene hoogte gebragt heeft, dat het in meest alle vakken tot geen grooter volkomenheid te brengen is (*), en dus zal men op elke Tentoonſtelling, die volgen moet, zoo men niet nadenkt, zijne geſpannene verwachting zien te leur geſteld. Men mag nieuwe perſonen op het kunſttooneel zien verſchijnen, en hun verdienden lof toezwaaijen, doch die meesters, die het tot eene zekere hoogte hebben gebragt, zullen onze bewondering niet meer verwerven, want zij hebben dezelve reeds genoten: — ons te behagen, dit blijft hun over.

'Er

(*) Om deze uitdrukking zouden wij, waren wij niet van het goede oogmerk des Brieffchrijvers overtuigd, den brief ſchier hebben achter wege gehouden: want behalve dat in het algemeen alle kunſtbeoefening immer voor meerdere volkomenheid uit den aard der zaak vatbaar blijft, zijn er elders reeds op onderſcheiden ſtukken dezer Tentoonſtelling, die onder de beſte geteld werden, zoo belangrijke aanmerkingen gemaakt, dat het ſchier belagchelijk is, dit te willen beweren. Trouwens het gaat den brieffchrijver als velen der te ſtrenge berispers van deze Expoſitie. Door te veel te willen bewijzen, wordt dikwerf niets bewezen. Wij zouden dus hier liever lezen: „ dat de Nederlandſche kunſt het weder tot zekere hoogte gebragt heeft, waardoor men in onderſcheidene vakken niet zoo ligt voldaan is, en zich in de hoog geſpannen verwachting natuurlijk dikwijls moet zien te leur geſteld." Vroeger leest men, dat de opklimming hare grenzen heeft; in het afgetrokkene moge dit waar zijn, maar wij menſchen kunnen die grenzen toch ook niet bepalen, en dus inderdaad is zij voor *ons* onbepaald. *Red.*

Digitized by Google

'Er zullen ten allen tijde, zoo als nu ook het geval is, meesters zijn, die voor een' enkelen keer van het regte spoor dwalen, en hunnen eens met regt verkregen roem verliezen; zulks is dikwijls het gevolg, als men den eenen kunstenaar te veel boven zijnen kunstbroeder verheft: men noemt dikwijls het werk van dezen en genen schoon, en koopt gereedelijk alles tot ongehoorde prijzen, daar men van den anderen, hoe verdienstelijk dan ook, niets schijnt te willen waarderen: zoo dat de eerstgenoemde dikwijls uit vermetelheid zijn' roem en voordeel verwaarloost; daar de andere door gebrek aan genoegzame ondersteuning, lust en moed verliest, om zijne krachten te beproeven. Het is toch zeker, dat de hoop op een tamelijk debiet van zijne stukken den kunstenaar aanmoedigt, en hem te gelijk in de gelegenheid stelt, om de noodige uitgaven te doen, ten einde hooger te stijgen; in de beide vorige gevallen verliest de kunstwereld nuttige leden.

Om kort te zijn, ben ik langwijlig genoeg geworden, doch zulks is dikwijls het geval, als men over een geliefd onderwerp spreekt of schrijft; als ik UEd. niet heb verveeld met de lezing van deze regelen, reken ik mijnen tijd beloond, en noem mij met hoogachting

UEd. Dw. Dienaar

den 12 October 1826.

* * *

LETTERKUNDIGE EN ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Uitwerking van een Doos met Speelwerk op een' Arabisch Vorst.

De Engelsche majoor Denham verhaalt, dat een bode van den Cheyk van Bornou, hem van wege zijnen meester een Zalm' ten geschenke brengende, tevens te kennen gaf, dat die Vorst zeer begeerig was, om de Doos met Speelwerk, die de majoor bezat, te zien; dit Speelwerk kon men op onderscheidene zangstukjes zetten en eene schier onmerkbare beweging met den vinger was 'er slechts noodig, om het aan den gang te maken, te doen afwisselen en ophouden; de Vorst had daarvan alzoo, als van iets zeer bewonderingwaardigs, hooren spreken. De majoor haastte zich om aan het verlangen van den Cheyk te voldoen; deze stond verbaasd, gaf zulks door herhaalde uitroepingen te kennen en deed verscheidene vragen; maar zijne opgetogenheid steeg

ten

een top bij het hooren van een der Zwitſerſche Herdersliederen, bekend onder den naam van *Kühreihen*: hij bedekte zijn aangezigt met zijne handen en hoorde in ſtilzwijgende verrukking, tot iemand der zijnen hem daar in ſtorende, door een luide blijk van bewondering, een' hevigen klap ontving, zoo dat alle zijne bedienden 'er van ontſtelden. De Cheyk vroeg den majoor vervolgens, of de Dooe nog niet volkomener zou zijn, indien zij eens zoo groot ware? Men merkte aan, dat zij dan ook veel duurder zou wezen; waarop de Vorst uitriep: „Hemel, kon ik dezelve „voor duizend dollars krijgen, welk een' goeden koop „zoude ik daar aan doen!"

De Cheyk en de majoor werden door deze te zamenkomst zeer goede vrienden, en daar de onderhouding dier vriendſchap voor den laatstgenoemden van belang was, ſchonk hij den Vorst de doos.

In den *Med. Chirurgiſche Zeitung* 1826, No. 28., vindt men eene Beoordeeling van het navolgende werk:

Reiſe durch die Schweiz, Italien, Frankreich, Groſs-Britanien und Holland, von Dr. C. Otto. —

Niet onbelangrijk is het oordeel van den Recenſent over dit werk, en wel over dat gedeelte van hetzelve, hetwelk tot ons land betrekking heeft. Hij zegt hiervan het volgende:

„Men ontwaart, dat het werk ten einde ſpoedt, want 'er blijven ſlechts weinige bladzijden over voor Holland, hetwelk zoovele verdienſten omtrent de Geneeskunde heeft. De Hollanders zullen den Schrijver mede weinig dank weten, dat hij, in plaats van uitvoerig over derzelver Gasthuizen te ſpreken, de vraag gaat behandelen, wie liberaler, meer voorkomende en beleefder jegens vreemdelingen zijn, de Engelſchen of de Franſchen? beſliſſende hij het pleit ten voordeele der Engelſchen."

„Hij ſpreekt wel over Rotterdam, en hoe men daar de nagedachtenis van Erasmus hulde heeft bewezen, maar niet over de Geneeskundige inrigtingen van die ſtad. Zeer oppervlakkig beſchrijft hij Leyden en hetgeen daar verder gevonden wordt.

„Te Amſterdam kwam hij met het vooroordeel, dat Holland niets van belang oplevert voor de Geneeskunde. Het kostte hem moeite, om die reden, de Gasthuizen te bezoeken, te vernemen of 'er een Muſeum beſtond. enz. Van de Amſterdamſche Geneesheeren heeft hij 'er geen ontmoet. Bekrompen is zijn oordeel over het Binnen- en Buiten-Gasthuis, het Tuchthuis en het Muſeum." — Dit alles, zegt de Recenſent, weten wij niet te verontſchuldigen, dan dat de Schrijver door een' aanval van het heimwee is bezocht geworden, hetwelk hem in het onderzoeken tot

een

Digitized by Google

een beletſel is geweest; aan deze kwaal zal dan ook moeten toegeſchreven worden, dat hij noch van den Haag, noch van Delft, noch van Haarlem en derzelver Geneeskundige Inrigtingen eenig gewag maakt, — Met meerderen lof ſpreekt de Recenſent van dergelijk werk van Dr. J. H. Schulten, van hetwelk wij welligt bij eene of andere gelegenheid iets zullen mededeelen.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOLKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Dierlijk Magnetismus.

Terwijl in Duitschland ſchaapherders en ſtalknechts zich bedienen van den invloed van het Magnetismus, om te bedriegen, die gaarne bedrogen wil zijn; — terwijl in het Koningrijk der Nederlanden grutters en andere, die in hun beroep geen beſtaan meer vinden, van het Magnetismus geen beter gebruik maken; en terwijl ook in Frankrijk het Magnetismus ſoms tot beſpottelijke en wederom bedroevende gevallen aanleiding geeft, zoo heeft de *Academie royale de Medicine* eene Commisſie benoemd, om over de vraag te raadplegen, of het raadzaam konde geoordeeld worden, dat de Academie met het Dierlijk Magnetismus zich bezig zoude houden. — De Heeren Marc, Adelon, Pariſet, Burdin en Huſſon werden tot leden van dezelve benoemd.

Na eenige nog al belangrijke woordenwisſelingen, zoo als uit het verhandelde in de Zittingen der Academie is gebleken, heeft deze Commisſie het volgende voorgeſteld:

1°. Dat het oordeel der Commisſie van het jaar 1784, toen door den Koning van Frankrijk benoemd, de hoodzakelijkheid niet behelst, dat de Academie thans niet een onderzoek hervatte, want de Geneeskunde kent geene oordeelen, die vast en onherroepelijk zijn.

2°. Verders is ook het Magnetismus van het jaar 1784 geheel verſchillende, zoo wel in theorie als doel, van het tegenwoordige.

3°. De eer der Franſche Geneeskunde vordert, dat men niet achterlijk blijve bij de Geneeskundigen van Duitschland.

4°. Wanneer het Magnetismus als een geheim middel wordt beſchouwd, is het de pligt van de Academie hetzelve te onderzoeken, om het geheim en gevaarlijk monopolie van hen te vernietigen, die in het duister derzelver kunstgrepen uitoefenen. — Zou-

Digitized by Google

Zoude zulk een onderzoek hier ook wel ten onpas zijn? het ſchijnt, of 'er ſedert het jaar 1790 of wel vroeger, de eene kwakzalverij van dezen aard de andere vervangt, en dergelijke kwakzalvers den Haag, Delft of Rotterdam beurtelings tot derzelver tooneel verkiezen. Het is zeker, de pogingen van Camper en Voltelen werden toen weinig geacht; — zouden die thans beter lot hebben? een geestig bewijs van de dwaasheid dier dagen, hetwelk als een tegenhanger voor die van de onze zoude kunnen dienen, is te vinden *Medicinisch-Chirurgiſche Zeitung.* N°. 85, den 24ſten October 1791.

X.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	30. 0	56	O. Z. O.	's morg. dampig, voormiddig omtrent helder, namidd. bewolkt, 's avonds betr., mistig.
	30. 0	64½	O.	
	30. 1	57	O. N. O.	
19	30. 0	59	O. t. N.	betrokken.
	30. 1	61½	O. N. O.	
	30. 1½	56	N. O. t. O.	
20	30. 1	56½	O.	's morgens betrokken, verder omtrent helder.
	30. 1	62	O. t. Z.	
	30. 1	54	O.	
21	30. 0¼	50½	O. Z. O.	meest omtreat helder.
	30. 0¼	60	Z. O.	
	30. 0½	54	O. Z. O.	
22	30. 0¼	55½	Z. O.	's morgens mist, verder beneveld, iets dampig.
	30. 0¼	64½	Z Z. O.	
	30. 0	55	Z. .. t. Z.	
23	30. 0	54	Z. O. t. Z.	meest omtrent helder, iets dampig, 's avonds in het westen zwaar weêrlicht.
	30. 0	64½	Z. Z. O.	
	30. 0	59½	Z. O.	
24	29. 9¼	57½	O. Z. O.	's morgens mist, voorm. betrokken, dampig, verder regen.
	29. 9	65	N. N. O.	
	29. 8½	55½	N.	

CORRESPONDENTIE.

Het ſtuk, met den brief geteekend *A tot Z*, is ons wel geworden, maar vóór wij tot deszelfs plaatſing overgaan, wenſchen wij het vervolg en ſlot te ontvangen, en tevens dat de Schrijver ons zijnen naam bekend make, kunnende hij, ingevalle hij gaarne voor het publiek geheim bleef, van onze beſcheidenheid verzekerd zijn.

De Redactie.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 47. *Vrijdag den 3den November.*

BERIGTEN.

FRANEKER. Eindelijk is aan het verlangen, dat voor de inſtandhouding van het voortreffelijk *Planetarium* van EISINGA, op openbaar gezag mogte gezorgd worden, voldaan, en het Beſluit van Zijne Majeſteit van den 28ſten December 1825, om hetzelve voor het Rijk aan te koopen, ten uitvoer gebragt.

Op Woensdag den 4den October, heeft de Heer E. EISINGA, als eigenaar, ter eenre zijde, deszelfs huis met het *Planetarium* aan het Rijk afgeſtaan en overgedragen, en ter andere zijde de Hoog Welgeb. Heer Jr. J. AEBINGA VAN HUMALDA, Gouverneur van Vriesland, als onlangs hiertoe ſpeciaal door Z. Excell. den Heer Minister van Binnenlandſche Zaken geautoriſeerd, dat huis en *Planetarium* voor het Rijk overgenomen, op de daartoe bepaalde voorwaarden, welke gerekend worden, zoowel als de overgang van eigendom, met den 1ſten Januarij dezes jaars te zijn ingegaan, bij formele Acte, voor den Heer J. C. KUTSCH, als Notaris, en de Heeren Mr. J. W. DE CRANE, Hoogleeraar en Jr. W. C. S. VAN DE POLL, Advocaat en Lid van de Ridderſchap van Vriesland, als Getuigen, alhier gepaſſeerd.

Digitized by Google

Wenſchelijk is het, dat de waardige Grijsaard, aan wien de bewoning van het huis en verzorging van het *Planetarium* is opgedragen, nog lange de genoegens van eenen gezegenden ouderdom moge ſmaken, onder het genot vooral van die algemeene hulde, hoogachting en erkentenis, welke zijne ſtille nederigheid wel ontwijkt, maar waarop zijne verdienſten hem de billijkſte aanſpraak geven.

UTRECHT. Tot Hoogleeraar bij de Geneeskundige Faculteit aan de alhier gevestigde Hoogeſchool is, bij Konlnklijk Beſluit, benoemd :de Hr. J. L. C. SCHRÖDER VAN DER KOLK, tot hier Geneesheer te Amſterdam.

HOORN *den 26ſten October.* Heden overleed alhier de Heer JOHANNES SAMUEL SWAAN, in leven Rector der Latijnſche, en Lector in de Scheikunde bij de Geneeskundige Schole alhier. Vroeger de Artſenijmengkunde uitgeoefend, en zich bijzonder op de Chemie hebbende toegelegd, was hij voor den laatſten post ook zeer berekend, terwijl grondige kennis der oude letterkunde hem tot de waarneming van den eerſten in ſtaat ſtelde. Proeven daarvan bleken het publiek onder andere uit zijne *Latijnſche Spraakkunst met Tafels* in 1817, en de vertaling of liever omwerking van het *Handboek en Zamenſtel der Scheikunde* van BOUILLON LA GRANGE, in 1804 verſchenen. Hij was een ijverig voorſtander en bevorderaar van de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke hij openlijk tegen Ds. SPEELMAN in 1814 verdedigde, en waarbij hij driemalen de gouden Medaille mogt verwerven; de eerſte maal in 1806, met de *Levensgeſchiedenis van een Christen* of *Christens reis naar de eeuwigheid*, vervolgens in 1808 met eene *Waarſchuwing tegen het gevaar van alle zulke ſpelen, waarin tegen eene groote doch onzekere winst een al is het klein verlies overſtaat;* en eindelijk in 1814 met eene Verhandeling *over den invloed en de grenzen der vermakelijkheden voor de jeugd*, — die in de Verhandelingen der Maatſchappij zijn opgenomen. De behandeling der Nederduitſche Dichtlier was hem niet vreemd, gelijk men kan opmaken uit een gedicht *Cajus Marius* en andere ſtukken bij verſchillende gelegenheden

Digitized by Google

den voorgedragen en uitgegeven. Het Genees- Heel- en Verlos- en Scheikundig Genootschap: *Vis unita fortior*, alhier, verliest in hem een werkzaam medelid, en het Letterlievend Maandschrift een' ijverig medearbeider. Hij bereikte slechts den ouderdom van 52 jaren.

HAARLEM. Gaarne plaatsen wij den onderstaanden Brief van den Hooggel. Heer H. C. VAN DER BOON MESCH, te Amsterdam, aan den Wel Ed. Heere Dr. M. VAN MARUM, alhier, ons welwillend met dat oogmerk medegedeeld; en hopen, dat deze in dit oogenblik, bijzonder noodige herinnering van het *nut der Guytonsche berooking met gas muriatique oxygèné*, niet in den wind moge geslagen worden, bijzonder door alle, die tot de behandeling der thans heerschende ziekten, waar deze van eenen besmettelijken aard zijn, geroepen zijn, of zich vrijwillig aanboden.

Wel Edele zeer Geleerde Heer!

Ik stem met UEd. volkomen in over het nut der *Guytonsche berooking met het gas muriatique oxygèné* of *chlore* in besmettelijke ziekten. Uwe ervaring bevestigt de waarnemingen en proeven, die door kundige en onbevooroordeelde Geneesheeren in ons Vaderland, in Frankrijk en in zoo vele andere landen in onderscheidene besmettelijke ziekten en in verschillende jaargetijden genomen en steeds met eene weldadige uitkomst bekroond zijn geworden. Ook zal elk van de waarde van die *berooking met het gas muriatique oxygèné* of *chlore* overtuigd zijn, die met de Verhandeling van den Hoogleeraar BRUGMANS over het hospitaal- versterf, en met die van den Heer STIPRIAAN LUÏSCIUS, over de *Guytonsche berooking*, beide in uwe Maatschappij te Haarlem bekroond en in het VII en XIII Deel der Natuurkundige Verhandelingen gedrukt, bekend is. Ik wil 'er ook niet aan twijfelen en hope het, dat in ons Vaderland algemeen die berooking op haren prijs geschat is en dezelve in het werk gesteld wordt, zoo dikwijls in meer of mindere mate besmettelijke ziekte zich openbaart. Meermalen intusschen proeven hebbende genomen met het *A. muriatique oxygèné* of *chlore*, heb ik uitkomsten gezien, die mij tot de gedachte brengen, of men het

Digitized by Google

doen der gemelde berookingen niet verder kon uitſtrekken en met goed gevolg bezigen, bij het droogmaken van landerijen, bij het opdroogen van met zout of zoet water overſpoelde gronden, bij het uitdroogen van flooten en poelen in heete zomers, en bij het uitbreken en heerſchen van zulke ziekten, als waardoor zoo vele ſtreken van ons dierbaar Vaderland thans aangetast zijn. Bij de ontbinding en flooping toch van geſtorvene planten en dieren, door de rotting, ontwikkelen 'er ſtinkende en voor de gezondheid ſchadelijke luchtſoorten. Dezelve zijn voornamelijk vier in getal en zijn deze: eene prikkelende lucht, die den neus en de oogen bijzonder aandoet, *ammonia*, eene muffe en bedompte lucht, die uit lage en moerasſige gronden opwalmt, *gekoold waterſtofgas*, en twee zeer ſtinkende luchten, *gezwaveld en gephosphord waterſtofgas*, waarvan de laatste, hoewel zeldzamer, uit rottende dierlijke ligchamen opſtijgt, en de eerſte een gewoon voortbrengſel van rottende planten en dieren is. Op deze vier lucht- of gasſoorten, heeft het *A. muriatique oxygéné* of *chlore* eene zoo ſterke werking, dat, zoo dra zij daarmede in aanraking komen, zij plotſeling ontleed worden. Om zich hier van te overtuigen, vulle men 1°. een molglas voor een gedeelte met gaz ammonia op den kwikbak, en late er vervolgens het chlore inſtroomen; (beide de luchten behooren droog te zijn) en aanſtonds wordt het ammoniagaz ontleed, 'er ontſtaat opflorping en men ziet het ſalmiak geboren worden; de ontleding geſchiedt even zeer, als beide de gazſoorten vochtig zijn of in water zijn opgelost; alleen is de werking minder zigtbaar.

2°. Men vulle op den waterbak een molglas met één maat gekoold waterſtofgaz (*gaz hydrogène protocarboné*) en met vier maten chlore; na eenigen tijd is het mengſel van aard veranderd en 'er is zoutzuur en koolzuur geboren geworden.

3°. Men vulle een molglas met eene maat gephosphord waterſtofgaz en laat 'er langzamerhand en met voorzigtigheid drie maten chlore inſtroomen; 'er heeft aanſtonds ontbranding plaats en 'er wordt wederom zoutzuur gevormd, terwijl de phosphorus zich met een ander gedeelte chlore vereenigt. Er is nog eene ſoort van gephosphord waterſtofgaz, dat, om geheel ont-

Digitized by Google

ontleed te worden, vier maten chlore verdert: beide de gazſoorten worden bij de rotting ontwikkeld en worden even eens ontleed.

4°. Even ſpoedig en zigtbaar wordt het gezwaveld waterſtofgaz door het chlore aangedaan en veranderd. Men vulle op den waterbak een molglas voor de helft met gezwaveld waterſtofgaz en late 'er nu het chlore inſtroomen: bij elke bel, die daarvan met het ſtinkend gaz in aanraking komt, ziet men de zwavel als een fijn en geel poeder aan de wanden van het glas nedergeſlagen en het water opklimmen. Er wordt niet anders dan zoutzuur gevormd.

Maar niet alleen dat die ontleding volgt, maar de voortbrengſels dier ontleding zijn ten deele onſchadelijk, ten deele zelfs rotting werend. Onſchadelijk zijn het ſalmiak, de zwavel, het koolzuurgaz, die in geringe hoeveelheid geboren worden; het grootſte gedeelte is zoutzuur, hetgeen een bederfwerend middel is en zelfs voor berooking dienen kan.

Zoo dikwijls derhalve de dampkring met de genoemde gazſoorten, uit rottende planten en dieren ontwikkeld, bezwangerd en verontreinigd wordt, en men in dien dampkring de berooking met het chlore doet, zoo dikwijls worden die ſchadelijke en ſtinkende gazſoorten vernietigd en de dampkringslucht daarvan ten ſpoedigſte en volkomen gezuiverd. En al voeren nu die gazſoorten uit de rottende ligchamen nog andere verderfelijke uitvloeiſels met zich, zoo worden deze door het chlore even ras ontleed en vernietigd. Ik beſluit dit niet ſlechts uit de ervaring, dat de bewerktuigde ligchamen door het chlore dadelijk ontkleurd en alzoo meer of minder veranderd worden, en uit de eigenſchap van het chlore, dat, als het ligchamen aantreft, die waterſtof bevatten, daar aan dezelve ontneemt en alzoo die wezenlijk ontleedt, en alle de uitvloeiſels uit ontbondene planten en dieren bevatten hoogstwaarſchijnlijk waterſtof, maar ik weet zulks uit genomene proeven: een glas gevuld met een' ſtinkenden walm uit een rottend ligchaam geplaatst zijnde op den waterbak, verliest den ſtank, nadat daarin eenige bellen van het chlore zijn ingeſtroomd geworden en het glas eenigen tijd met het chlore in aanraking geſtaan heeft; en water met ſtinkende uitvloeiſels bezwangerd zijnde, verliest mede den ſtank door het

Digitized by Google

chlore. — En wanneer wordt nu de dampkring het meest met de gemelde gazſoorten en ſtinkende uitvloeiſels bezwangerd? Dan het allermeest, als de rotting in de opene lucht geſchiedt, en maar eene geringe hoeveelheid van water voorhanden is. En deze omſtandigheid heeft ze niet juist plaats bij het droogmaken van landerijen, bij het opdroogen van met water overſpoelde landen, bij het uitdroogen van ſlooten en poelen bij heete zomers; — en heeft zij niet inzonderheid plaats gehad in den afgeloopen zomer, toen aan den eenen kant door de buitengewone en aanhoudende hitte de rotting zoo zeer aangezet en beſtendig beſpoedigd werd, en aan den anderen kant door het opdroogen van vochtige en moerasſige gronden, van ſlooten en poelen het middel, waarin anders de door de rotting uit de ligchamen voortgebragte uitvloeiſels opgenomen worden, het water ontnomen werd, terwijl de grootere waterplasſen mede meer dan gewoonlijk uitwaſemden, doordien de temperatuur van het water hooger zijnde, zoo wel de ontbinding der ligchamen in hetzelve bevorderd werd, als het water in vatbaarheid verloor, om de ontwikkelde luchtdeelen in zich beſloten te houden? Het blijkt dan nu ook duidelijk, dat, zoo immer de berookingen met het chlore dienstig zijn, om eenen onzuiveren dampkring te reinigen, die berookingen in de daar opgegevene gevallen inzonderheid te ſtade komen, en terwijl zij de zuiverheid en frischheid der lucht bewaren, de ſchromelijke gevolgen der rottige uitwaſemingen en uitvloeiſels kunnen voorkomen.

Welk eene oorzaak verder de op vele plaatſen thans heerſchende ziekte ook hebben mag, en welke de invloed van plaatſelijke omſtandigheden op de ziekte zijn mag, waar over ik mij niet vermete eenig oordeel te vellen, eene beſtendige en meer dan gewone zomerhitte, weten wij, vermeerdert en wijzigt gelijk de werking van de lever, zoo ook van de huid: indien nu de huid alsdan meer uitwaſemt en even zeer meer opflorpt, indien, daar de zomerziekten met eene neiging tot ontbinding gepaard gaan, de uitwaſemingen der huid van de door die ziekten aangetaste lijders bedenkelijk van aard worden, blijkt wederom het nut en de noodzakelijkheid, om de lucht in de ziekte- verblijven des zomers frisch en door de berooking rein te houden

Digitized by Google

den, vooral als de woningen bekrompen, veel bewoond en vochtig zijn, of weinig door de zon beschenen en aan stilstaand water gelegen zijn: welke berookingen nog algemeener konden worden, zoo eene ziekte meer algemeen en epidemisch werd. Hetgeen des te gemakkelijker kon geschieden, daar de middelen ter berooking, gewoon zout, bruinsteen en vitriool-olie overal verkrijgbaar en goedkoop zijn, en de geheele toestel in eene aarden pan en een pijpensteel, om het mengsel om te roeren, behoeft te bestaan. De wijze, waarop die berookingen in het klein en in het groot moeten geschieden, is in de twee voornoemde Verhandelingen uitvoerig beschreven. Ik wil alleen nog opmerken, dat het chloor in het water gereedelijk wordt opgelost, en men van zulke eene oplossing ter besprenging met vrucht kan gebruik maken of zich daarmede de handen wasschen, hetgeen ik inzonderheid aan jonge Artsen, die de zorg over vele zieken uit menschlievendheid hebben op zich genomen, dagelijks te doen welmeenend aanrade.

Deze gedachten kwamen mij in de tegenwoordige omstandigheid voor den geest en ik onderwerp ze gaarne aan UEd. ervaren oordeel. Ontvang inmiddels zeer geleerde Heer, de verzekering mijner verschuldigde hoogachting.

Ik verblijf Uw Wel Ed. dienstvaardige Dienaar

H. C. VAN DER BOON MESCH.

Amsterdam
29 October 1826.

PROGRAMMA

voor het jaar 1826.

Bestuurderen van het Genootschap *Tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te 's Gravenhage, hebben, in hunne Vergadering van den 14 September dezes jaars, over de bij hen ingezonden Verhandelingen uitspraak gedaan.

I. Op de vraag, waarmede verlangd werd een betoog: „ Dat het Christelijk geloof, waaraan de zaligheid wordt „ verbonden, niet slechts gelegen is in de erkentenis van „ de Waarheid en Goddelijkheid der geopenbaarde Gods-

Digitized by Google

„ dienstleer, en toeleg op de beoefening der Christenplig-
„ ten, maar bovendien eene hartelijke belangneming vor-
„ dert in de erkende geloofswaarheden, en zoodanigen
„ Christelijken zin, waardoor het Christendom zich onder-
„ ſcheidt, als leidende tot ware levenswijsheid en beſten-
„ dige gemoedsrust," — zijn ingekomen vier Verhandelingen:

1. Eene Nederduitſche, met de zinſpreuk: *want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof.*
2. Eene Nederduitſche met de zinſpreuk: *Blijft in Hem.*
3. Eene Franſche met de zinſpreuk: באמונתו יחיה צדיק.
4. Eene Nederduitſche met de zinſpreuk: *De roem zij* enz.

Geen dezer ſtukken is eenigermate voldoende gekeurd; terwijl No. 4. geacht is, zelfs niet de minste aandacht te verdienen.

II. Op de vraag, verlangende eene opgave van hetgeen *de Brieven van* Paulus *aan de* Korinthiers, *betreffende de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, opleveren*, — zijn ingekomen vier Verhandelingen:

1. Eene Nederduitſche, zonder bijgevoegd verzegeld briefje, maar onderteekend: *Paulus aan de Gemeente Gods, die te Korinthe is.*
2. Eene Nederduitſche, met de zinſpreuk: *Alle de ſchrift is van God ingegeven* enz. 2 Tim. 3. 16.
3. Eene Nederduitſche, met de zinſpreuk: *Alle Schrift van God ingegeven* enz.
4. Eene Hoogduitſche, met de zinſpreuk: Οὐκ ἔχομεν τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν κ. τ. λ. 1. Cor. 2. 2.

N. 1 en 4 zijn gerekend in het geheel niet in aanmerking te kunnen komen, de laatſte vooral niet, uithoofde van het, in dezelve, plaats hebbend gebrek aan uitlegkundige kennis. — Ten aanzien van No. 3. heeft men geenszins miskend de bewijzen, noch van de overgroote zorgvuldigheid, die aan het vervaardigen dezer Verhandeling is beſteed, noch van de wetenſchap en bekwaamheid des Schrijvers; doch heeft de wijze van bewerking te weinig voldaan, dan dat tot derzelver uitgave heeft kunnen beſloten worden. — Gunstiger is het oordeel uitgevallen over No. 2, zoo dat bepaald is, dezelve in druk uit te geven en onder de Werken des Genootſchaps op te nemen, met het aanbod eener zilveren Medaille aan den Schrijver, indien deze kan goedvinden zijnen naam voor den 1ſten October aanſtaande aan den Secretaris bekend te maken.

III. Op de vraag, „ over de geloofwaardigheid en het „ belang van de Boeken der Chronieken voor de „ Bijbelſche Geſchiedenis," — zijn ingekomen twee Verhandelingen:

1. Eene Nederduitſche, met de zinſpreuk: *Paralipomenon liberiantus ac talis est, ut absque illo etc. Hieronymus.* welke ge-

our-

oordeeld is te weinig wezenlijke waarde te bezitten, om op loffelijke onderscheiding aanspraak te kunnen maken.

2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *Al de Schrift is van God ingegeven* enz., welker Schrijver wel eene goede mate van kennis en oordeelkunde heeft aan den dag gelegd, maar in de inleiding van zijn werk geenszins het noodige heeft gedaan, om den lezer op het ware standpunt te plaatsen, ten einde de betwiste zaak naar behooren te kunnen bezien en bevatten; daarenboven te onvolledig is in het onderzoek aangaande de bronnen, waaruit de inhoud dezer boeken geschept is, en, eindelijk niet genoeg acht heeft geslagen, noch op de aanvallen, waarmede derzelver geloofwaardigheid, na Eichhorn, inzonderheid door Prof. de Wette en Doct. Gramberg, is bestreden geworden, noch op hetgeen, ter handhaving en verdediging daarvan, door anderen is gezegd en aangewend: weshalve deze Verhandeling de eer der Uitgave en Bekrooning niet heeft kunnen wegdragen.

Bestuurderen hebben goedgevonden deze zelfde stof, bij herhaling, ter nadere en vollediger bearbeiding voor te stellen, met uitnoodiging, zoo van dezen Schrijver, als als van anderen, om daaraan nogmaals de krachten te beproeven. De Antwoorden zullen moeten worden ingezonden vóór 1 Januarij 1828.

IV. Op de Vraag: „ Kan en mag de redelijke overtuiging van de Waarheid en Goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van Jezus en de Apostelen, afhangen van een inwendig en zedelijk gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig gevoel toestaan op de overtuiging?" is ingekomen eene Nederduitsche Verhandeling, met de zinspreuk: *De bevinding (werkt) hope*, welke uit hoofde, zoo van derzelver inhoud en inrigting, als van het gebrek aan heldere denkbeelden, in dezelve heerschende, aan het Genootschap de gewenschte voldoening niet heeft kunnen geven.

V. Op de Vraag: „ Mogen wij op goede gronden ons voorstellen, in de H. Geschiedboeken, waar Jezus sprekende en leerende wordt ingevoerd, zijne eigene getrouwelijk overgebragte woorden te lezen; ook, daar zij verslag doen van meer uitvoerige door den Goddelijken Leeraar gehouden woordenwisselingen en aaneengeschakelde Redevoeringen? En in hoe verre, zoude men, behoudens derzelver geloofwaardigheid, kunnen aannemen, dat nu en dan slechts de hoofdzakelijke inhoud is voorgedragen?" Is ingekomen eene Fransche Verhandeling, met de zinspreuk: *Ce, que nous avons oui et vu de nos*

propres yeux &c., welke gerekend is geheel onbruikbaar te zijn.

De Vraag wordt nogmaals herhaald, om beantwoord te worden vóór 1 November 1827.

VI. Op de Vraag, waarbij verlangd wordt een Betoog: „ Dat de H. Schrift alleen de zuivere bron is, waaruit „ wij de Christelijke Leer volkomenlijk kunnen leeren ken„ nen, en alzoo ook voor den eenigen regel van Geloof „ en Zeden moet gehouden worden, met bijgevoegd on„ derzoek van de waarde en het gebruik van oude Over„ leveringen en Besluiten van Kerkvergaderingen," zijn ingekomen twee Verhandelingen.

1. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἡ σωτηρία αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν οὐκ. κ. τ. λ.* — Hoezeer dezelve eenen niet ongeoefenden Schrijver doet kennen, en niet weinig ter zake dienende in zich behelst, is dezelve echter geoordeeld die volledigheid en kracht van betoog te missen, welke met regt verlangd werd, en verwacht kon worden, hetwelk heeft doen besluiten, van dit stuk geen gebruik te maken.

2. Eene Nederduitsche, met de zinspreuk: *ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, στήκετε καὶ κρατεῖτε κ. τ. λ.*, welke, uit aanmerking van veel mindere verdienstelijkheid, aan geene bekrooning of uitgave heeft kunnen doen denken.

Dezelfde Prijsstof blijft opgegeven, om beantwoord te worden vóór 1 October 1827.

VII. Op de Vraag: „ Staat, in de onderscheidene ver„ halen der Evangelisten van gelijke en gelijkschijnende Ge„ beurtenissen, het verschil in woorden en zegwijzen, en „ in de bepaling van tijd en plaats, derzelver geloofwaar„ digheid geenszins in den weg? En welke regels van om„ zigtigheid zijn, tot voorkoming of wegneming van onge„ paste en met het erkend gezag van dezelve strijdige beoor„ deeling, in acht te nemen?" zijn ingekomen twee Verhandelingen:

1. Eene Latijnsche, met de zinspreuk: *Mens recta impavida lucis*, welke in geene aanmerking heeft kunnen genomen worden.

2. Eene Nederduitsche, met de zinsprenk, *Wij zijn geene kunstiglijk verdichte fabelen nagevolgd* Paulus, welke waardig is gekeurd met den Gouden Eerprijs bekroond te worden, en werd, bij de opening van het Naambriefje, als derzelver Schrijver bekend de Weleerw. zeer gel. Heer P. van der Willigen, Predikant te Tiel.

(Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.)

NIEUW

Digitized by Google

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,
ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

PHYSIOLOGIE. Beſchouwing van het verſchil der Bekkens in onderſcheidene Volksſtammen door G. VROLIK, met acht platen en een Tafel. — Te Amſterdam bij J. van der Hey en Zoon 1826, gr. 8vo. 34. bl.

De belangrijke bijdragen van een Camper, Blumenbach en Sömmering, aangaande het verſchil in de ligchamelijke zamenſtelling van menſchen van onderſcheiden landaard, zijn algemeen bekend. Geen hunner echter vestigde in het bijzonder het oog op het bekken, 't welk zulk een voornaam deel des menſchelijken ligchaams uitmaakt; en het denkbeeld van den Hoogleeraar Vrolik, om door eene vergelijking der bekkens van onderſcheidene volksſtammen dit verſchil na te gaan en aan te toonen, is alzoo zeer vernuftig. Hoogst belangrijk wordt daarenboven deze vergelijking door de wijze, waarop zij is ingerigt en de voorbeelden daartoe gekozen. De Hoogleeraar begint met het eigendommelijke der mans- en vrouwenbekkens van welgevormde Europeërs aan te wijzen, vergelijkt daarmede het bekken van een' Neger en eene Negerin, en toont vervolgens aan, hoe beide deze laatſte in de gedaante van dat bekken iets dierlijks bezitten, en alzoo tot de dieren naderen. Nu laat hij hierop volgen de beſchouwing van het bekken van een Boschjesmansvrouw, waardoor de aangevangene vergelijking wordt voortgezet en wij ten duidelijkſte overtuigd worden, dat volgens den vorm des bekkens deze volkſtam op een' veel lageren ſtand dan de Negers is geplaatst en wederom meer trekken van overeenkomst met de dieren aanbiedt. Opmerkingwaardig is de meerdere ruimte van het bekken, welke bij dezen volksſtam wordt aangetroffen, en welke (zoo als de geleerde Schrijver te regt aanmerkt) waarſchijnlijk in verband ſtaat met de meerdere breedte van het hoofd der vrucht. Gansch anders is 't geſteld met het bekken der Javanen, 't welk het derde punt van vergelijking oplevert. Behalve de zonderlinge teederheid en ligtheid der beenderen, welke zoo zeer overeenſtemt met de overige ligchamelijke zamenſtelling der Javanen, biedt hun bekken andere bijzondere eigenſchappen aan, waardoor de opening van het kleine bekken bijkans rond is. De kort ingedrongen ſchedel der Javanen verklaart ons, hoe zulk een bekken de vrouw in ſtaat ſtelt van gemakkelijk te kunnen baren, en de Hoogleeraar Vrolik leidt dan ook zeer natuurlijk hiervan de moeijelijkheid af, die de Javaanſche vrouwen ondervinden, wanneer zij door Europeërs bezwangerd worden. — Eindelijk tracht de Schrijver nog na te gaan den invloed,

Digitized by Google

vloed, dien de vermenging van verwijderde ſtammen op den vorm des bekkens heeft, en heeft daartoe het bekken van eene *Mestizin* gekozen. Duidelijk zijn hier de teekenen van de beide volksſtammen, waarvan zij afkomstig is, en opmerkingwaardig bovenal, hoe bij eene groote hoogte der ſchaambeensgeleding, de ingang, inwendige ruimte en uitgang van het kleine bekken de gewone maat overtreffen.

Met den korten inhoud dezer hoogst belangrijke Verhandeling op te geven, vertrouwen wij ons gunstig oordeel over dezelve geſtaafd te hebben, en willen 'er alleen dit nog bijvoegen, dat wel verre van eene dorre en langdradige ontleedkundige beſchrijving aan te treffen, men de duidelijke, korte en onderhoudende voordragt van den Schrijver zal bewonderen, terwijl de afbeeldingen der onderſcheidene bekkens, door den Heer W. Vrolik vervaardigd, allezins ſchoon en naauwkeurig kunnen genoemd worden. Bijaldien wij eene aanmerking (hoewel niet het hoofddoel dezer Verhandeling betreffende) mogen maken, zouden wij den Hoogleeraar in bedenking geven, of hij tot ſtaving van zijn gevoelen, dat de Hottentotten en de Boschjesmannen oorſpronkelijk van denzelfden ſtam zijn, zich wel kan beroepen op het getuigenis van Lichtenstein. Deze toch ſchijnt zulks te ontkennen, zoo als blijkt uit hetgeen wij op bladz. 185 en 186 van het eerſte Deel der aangehaalde reis aantreffen. Zeker is 'er veel, 't welk voor het zoo even vermelde gevoelen pleit, maar wij zouden gelooven, dat daarvoor betere gronden te vinden zijn in het getuigenis van Barrow. (zie J. Barrow *An Account of Travels into the interior of ſouthern Africa, in the years* 1797 *and* 1798 *London* 1801.)

BEOORDEELINGEN VAN VADERLANDSCHE WERKEN IN BUITENLANDSCHE GELEERDE TIJDSCHRIFTEN.

Anecdota Hemſterhuſiana. Ex ſchedis MSS., in bibliotheca Lugd. Batava ſervatis, collegit, diſpoſuit et edidit JACOBUS GEEL, Pars I. L. B. *apud* Luchtmans 1825. XXVIII et 322 p. 8vo. maj.

(Vervolg en Slot van Bladz. 296.)

Komen wij nu tot de nagelaten papieren zelve en derzelver bekendmaking, dan moeten wij het allezins goedkeuren, dat de Uitgever, bij de openbare uitgave, alles achterwege liet, wat of als arbeid uit de jeugd van Hemſterhuis hun ſchijnen, of enkel tot bijzonder gebruik voor hem

Digitized by Google

hem zelven ter nedergeſteld was, zonder verder van aanbelang voor anderen te zijn. Hoewel zijne werkzaamheid onverzwakt tot in hoogen ouderdom voortduurde, zijn 'er echter zeer weinig doorloopend geſchrevene *commentarii* overig, die later dagteekenen, dan zijne uitgave van den *Pollux*. Daartoe behooren de *commentarii* tot de *Caeſares* van *Julianus*, en tot *Apollonius Rhodius*, uitvoeriger *commentarii* tot *Plutus* van *Ariſtophanes* (vergel. *Hemſterhusii Praefat. ad Plutum* p. XXIII *ſeq.*), een *Schediasma de verborum formis Doricis, Laconicis etc.* (vergel. *Ruhnken. Epist. critic.* II. p. 301); het overige beſtaat meestal in jeugdigen arbeid: „*exercendi ſtyli magis quam interpretandi cauſa elaborata*;" als bij voorbeeld aanmerkingen bij *Homerus*, de *Aethiopica* van *Heliodorus*, *Polyaenus*, *Athenagoras* en andere, hetwelk de Uitgever te regt achter liet, of 'er ſlechts uit bekend maakte, waardoor die Schrijvers nieuw licht konden erlangen, daar hij overal 'er zich op toelegde, ſlechts *novas Hemsterhusii animadversiones* mede te deelen; zoo als bij voorb. alle de opmerkingen bij *Lucianus*, die Hemsterhuis heeft achtergelaten, om de maſſa der aanmerkingen niet al te veel te vermeerderen. Anders kunnen wij allezins van den Uitgever eiſchen, dat hij niets van beteekenis voorbijga en bij de uitgave de meest mogelijke naauwgezetheid en naauwkeurigheid betrachte. Aan dezen eisch evenwel heeft hij zeker in alle opzigten voldaan en voor den hoogst moeitevollen arbeid den dank van ieder Philoloog te wachten. Wilde men voorts nog van hem vorderen, dat hij in eigen bijdragen dat bijbrenge, wat ſedert andere geleerden over de door Hemsterhuis behandelde onderwerpen en plaatſen hebben aangemerkt; dat hij aantoone, of anderen na Hemsterhuis bij voorb. dit of dat ſpraakgebruik opgehelderd hebben en dergel. meer; hoe wenſchelijk men zulks achten mogt, dit ware te veel gevergd; „*a me*" zegt de Uitgever p. XXVII der Voorrede „*nihil aliud exigi poſſe credidi, quam ut Hemſterhusiana darem, a quovis, uti dixi, quoquo liberet, adhibenda. Aliter agendum erat, ſi integros ejusdem vici in aliquem ſcriptorem commentarios reperiſſem, eosque una cum auctoris contextu edidiſſem: tunc enim Hemsterhusii Opera cum posteriorum inventis jungenda aut ſaltem comparanda erat, quo magis editis suis numeris abſoluta prodiret.— Sed nunc quidem haec mora Hemsterhusiana ſunto.*" Van daar dat dan ook ſlechts bij weinige plaatſen de Uitgever zijn eigen oordeel of eenige korte aanmerkingen gevoegd heeft.

De inhoud van dit deel levert een nieuw bewijs op van de uitgebreide veel omvattende geleerdheid van dien grooten Griek, die in ieder Schrijver t'huis is, wien niets op het onderwerp, dat hij behandelt betrekkelijk, ontſnapt is; wij

Digitized by Google

wij vinden hier ook diezelfde ſcherpzinnigheid der beſpreking en diezelfde grondige kennis der Griekſche taal, die wij in andere ſchriften van dezen man bewonderen. Het grootſte gedeelte van de in dit eerſte deel vervatte aanmerkingen ſtrekt zich tot *Lucianus* uit (p. 1 — 163) en wel (p. 1 — 58) over het eerſte deel van de quarto uitgave, vooral over de eerſte 70 — 80 bladzijden derzelve; meestal langere en uitvoerigere opheldering en, die ook deels daarom door Hemsterhuis bij zijne uitgave van *Lucianus* zijn achterwege gelaten, als bij voorb. over *Prodicus* tot Tom. I. p. 8. over *Empuſa*, de moeder van *Aeschines*, later *Glaucothea* genaamd, tot p. 17 en dergel. meer. Zoo ook de aanmerkingen over ἀντίταις bij p. 21 (p. 15 der *Anecdota*); over πηλουργοὶ, πήλινα ἔργα bij p. 24 (p. 17) over het gebruik van ἀπὸ in de ſpreekwijs τὰ ἀπὸ γεωμετρίας σχήματα, *figurae geometricae* en dergel. bij p. 41, (p. 25), alsmede over ἐν bij p. 53 (p. 31), over τερατίσματα p. 54 (p. 32); over het παρὰ θύραν εἰσβιάζεσθαι p. 73 (p. 36 ſeq.); over τιτρώσκειν in overdragtelijken zin, *animum alicujus compingere* op p. 81 (p. 44 ſeq.); over ἀποφέρειν en ἀποφορά bij p. 121 (p. 49 ſeq.) De volgende opmerkingen over verſcheidene aan het einde van het eerſte deel van p. 526 vervatte plaatſen, zijn van den rand afgeſchreven en bevatten ook geene eigenlijke uitweidingen, gelijk de genoemde aanmerkingen, maar enkel aanhalingen in ruimen overvloed, als bewijs- of gelijkſtaande plaatſen over enkele woorden, als bij voorb. bij p. 724 (p. 56) over χαίρειν κελεύειν; bij p. 749 (p. 57) over ἀγκώμων *improbus*; bij p. 868 (p. 58) over ἀμοιχαγκτός Van denzelfden aard is meestal ook dat, wat omtrent het tweede deel van *Lucianus* wordt medegedeeld. (p. 59 — 76). Hetgeen daarentegen tot het derde deel geleverd wordt, is uit eigene bladen van Hemsterhuis afgeſchreven en draagt hetzelfde kenmerk, als het tot het begin van het eerſte deel medegedeelde. Het ſtrekt zich alleen tot over den aanvang van de zamenſpraak πλοῖον ἢ εὐχή p. 247 van die uitgave tot p. 250 uit en bevat dus naauwelijks de *vier* eerſte paragrafen, maar met eene naauwkeurigheid, zorgvuldigheid en uitvoerigheid in de afzonderlijke opmerkingen, die inderdaad niets te wenſchen overig laat. Ook hier bepaalt zich Rec. om eenige uit te kippen bij voorb. op p. 247 (p. 80 ſeq.) over σιτηγωγὰ πλοῖα; op p. 248 (p. 81 ſeq.) over ὡραῖος; ibid. (p. 83) over ὀδόντη; ibid. (p. 84) over ἀναδεῖν; de uitvoerige opheldering over ἐκπλήττειν; (p. 86 tot 91.) over στώμυλος (p. 91 ſeq.) over μελάγχρους (p. 95 ſeq.), de aanhalingen over σπισύρεσθαι (p. 98), de opheldering omtrent ἐπίτριχος (p. 98 ſeq.) over πάτριος en πατρῶος (p. 100,) waar echter de beteekenis van ieder in het bijzonder niet ten ſcherpzinnigſte onderſcheiden voorkomt,

Digitized by Google

komt, maar meer op de verwisseling van de beide woorden in latere Schrijvers wordt acht geslagen; vergel. daarmede *Graevius* op *Lucian. Solöcist* p. 460. Tom. IX *ed. Bipont.* en *Ast.* tot *Plat. Republ.* p. 485, benevens *Marcland* tot *Euripid. Supplic.* 264 (275) (waaruit *Elmsley* op *Euripid. Bacch.* 1365 p. 162 te verbeteren is;) over κομᾶν (p. 100); over προσλιμοῦν (p. 111 seq.); over οἰκεῖν, οἰκίζειν, συνοικεῖν, συνοικίζειν, ἀποικίζειν p. 116; over κάλως p. 121 env. κεραία (p. 125, 135); over ἐπιλαμβάνεσθαι p. 135 seq., uitvoeriger ophelderingen over καραδοκεῖν (p. 137 — 145) en over ἀποβουκολεῖν alsmede βουκολεῖν (p. 148 — 163).

Op de aanmerkingen bij *Lucianus* volgen (p. 164 — 220) *Animadversiones in Pollucem.* Die tot de zes eerste boeken zijn kort en meestal enkel aanhalingen van gelijkluidende plaatsen of korte verbeteringen; iets uitvoeriger zijn eenige opmerkingen tot het zevende boek, alsmede tot het volgende achtste, negende en tiende boek. Daarna komen: *Animadversiones in Harpocrationem* (p. 221 tot 268). Ook deze bevatten menige zeldzame taalopmerking, als bij voorb. (p. 224); over εὐεστώ (vergel. *Blomfield* in *Glossar.* tot *Aeschyl.* S. c. Th. 171 vergel. *Agamemn.* 630), (p. 226); over ἀναστατάττειν (p. 231); de aanwijzingen over ὑπεκτίθεσθαι, ὑπεκκομίζειν, ὑπεκπλεῖν, ὑπεκκίεσθαι (p. 232); over den beroemden Toonkunstenaar *Damon* p. 239; over σπίθιος (p. 240); ἐναυδρία (p. 253); θέσθαι τὰ ὅπλα (zie nu *Schneider* op *Xenophon's Anabasis* p. 537, vergel. met *Ast* op *Plato's Repub.* p. 501) (p. 247); over καβύλη (p. 249); over κατοικοδομεῖν, ἐνοικοδομεῖν, συνοικοδομεῖν, ἐγκατοικοδομεῖν en ἐνεποικοδομεῖν (p 262); ἐν ἀνθ' ἑνός en ἐν πρὸς ἕν. — Van bl. 269 — 286 volgen: *Ad Juliani Caesares notae breves et emendationes.* Dit zijn korte ophelderingen, schoon niet als die op *Pollux*, somwijlen in enkele aanhalingen bestaande; eenige daaronder als bij voorb. op p. 310, B. langer. *Animadversiones in Apollinem Rhodium* (p. 287 — 322) besluiten dit deel; ook deze betreffen meest de verklaring van moeijelijke of de verbetering van bedorven woorden en formen. Ten slotte teekenen wij nog aan, dat de Hoogl. Hamaker te Leyden de uitgave van datgeen bezorgen zal, wat uit het gebied der Oosterſche talen in de door Hemsterhuis nagelaten papieren voorhanden is.

[*Allg. Hall. Literatur-Zeitung* No. 144. Junius 1826].

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Octob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
25	29. 6¾	54	z.	voorm. bew., zeer winderig,
	29. 5¾	61	z. t. w.	namidd. betrokken, 's avonds
	29. 4	54	z. t. o.	hárde regen †

† 's nachts zware plasregens met donder en hagel. BA-

Digitized by Google

1826. Oc tob.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
26	29. 3¾	49	Z.	bewolkt, tot in den namiddag
	29. 3¾	48½	Z. Z. W.	regenbuijen.
	29. 4¾	47	Z. W.	
27	29. 6	48	Z. W.	's morg. bew., verder betr.,
	29. 6¼	56	W.	's namidd. regen, 's avonds
	29. 7	50	Z. W.	harde wind.
28	29. 9	53	W. t. Z.	zeer harde wind, voormiddag
	29. 9½	56	W.	bew., verder omtrent betrokk.,
	29. 9¾	54	W. t. N.	's namiddags iets buijig.
29	29. 9½	55	W. N. W.	voormidd. zeer harde wind,
	29. 9¾	55	N. W. t. W.	bewolkt, verder buijig, harde
	29 9¾	53	W. t. N.	wind.
30	30. 0	49½	N. N W.	
	30. 0¼	56½	N.	bewolkt. 's avonds betrokken.
	30 0	51½	N. W.	
31	29. 8½	53	W.	voorm. betr., tusschenb. iets
	29. 9	54½	N. N. W.	reg., nam. wolk., iets buij.,
	29. 8	51½	W. N. W.	's av. buij met harde wind.

BEKENDMAKINGEN.

⁂ Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, worden uitgegeven en zijn alom te bekomen:

I. MICHIEL ADRIAAN, *Het Erfdeel*, met een fraai Titelvignet en gegraveerden titel, in gr. 8vo. *f* 2 - 80.
Deze *Oorspronkelijke Nederlandsche Roman* van den Schrijver der *Zedelijke Verhalen* en *Zedelijke Tijdkortingen* is met dit Boekdeel compleet.

II. A. F. E. LANGBEIN, *Vacuna*. Verhalen voor uren van Uitspanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije Plaat en Vignet, 8vo. *f* 1 - 80.
Dit werkje van den geestigen LANGBEIN is zoo wel voor Volwassenen, als de Jeugd geschikt en dus ook voor Prijzen en Geschenken aan de laatste bestemd en berekend.

III. G. KUYPER, *Het Geloof is uit het Gehoor*, eene ernstige vermaning aan allen, die opregtelijk belang stellen in de verlossing van hunne zonden door Jezus Christus, Gods Zoon. in gr. 8vo. *f* 0 : 25.

IV. A. PICHOT, *Geschied- en Letterkundige Reis naar* ENGELAND en SCHOTLAND, Tweede Deel, met Portraiten van MACKINTOSH en SOUTHEY, en facsimile's van de voorn. Engelsche Schrijvers en Dichters, als SCOTT, BYRON, MOORE enz. en Titelvignet, gr. 8vo. *f* 4 : 50.
Het 3e. Deel, waarmede deze belangrijke Reis compleet zal zijn, verschijnt in het begin van 1827.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

BUITENGEWOON ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND

N°. 48. *Vrijdag den 10den November.*

BERIGTEN.

PARYS. In plaats van de Heeren PAULET en BARAILLON zijn tot Correspondenten der Academie van Wetenschappen alhier, voor de afdeeling der Geneeskunst, benoemd de Heer GILBERT BLANE te Londen en de Heer HUFELAND te Berlijn.

UTRECHT. Het bij de Koninklijke wet bepaalde Emeritaat van zeventigjarige Hoogleeraren, viel onlangs aan onzen beroemden Professor JANUS BLEULAND te beurt; waarna de reeds vermelde aanstelling van den Heer SCHROEDER VAN DER KOLK is geschied.

Den 1sten November verdedigde de Heer JOHANNES HORA SICCAMA, van Groningen, zoon van den Hr. HARCO HILARIUS HORA SICCAMA, Lid van het Hooge Militaire Geregtshof alhier, zeer gelukkig in de Academische Gehoorzaal, zijn *Specimen Juridicum, de Ministerio publico*, en werd daarop *met grooten lof*, bevorderd tot *Juris Romani et hodierni Doctor*.

WESTZAAN *den 22sten October.* Heden overleed in den ouderdom van 67 jaren de Wel Eerwaarde

Digitized by Google

Heer WILLEM BRUIN, Doopsgezind Leeraar op het Noordeinde alhier. Behalve een wandel, voorbeeldig en ſtichtelijk voor de leden zijner gemeente, toonde hij, hoeveel onvermoeide vlijt vermag; daar hij, ſchoon geene geleerde opvoeding hebbende genoten, zich zelf dermate onderwees, dat hij niet alleen een Christengemeente met zalving kon voorgaan, maar ook tweemalen met zilver bekroond werd door TEYLERS Godgeleerd Genootſchap; de eerſte maal in 1796 voor een antwoord op de vraag: „ Kan men met grond beweren, dat de menſchen immer alleen door middel hunner eigene rede of redekavelingen, zonder behulp van eenig regtſtreeksch of meer onmiddellijk Goddelijk onderwijs, tot de regte denkbeelden van God en Goddelijke zaken, zouden hebben kunnen geraken? " en nog eenmaal twee jaren later voor eene Verhandeling: „ over de Eigenliefde, als een al of niet uitſluitend beginſel van werking; " welke beide in deszelfs Verhandelingen zijn opgenomen. (*) Buitendien leverde hij eene *Levensgeſchiedenis van Jezus* (†), *Gemeenzame beſchouwingen over den Godsdienst;* en enkele vertalingen voor de drukpers, welke, zoo wel als zijne Prijsverhandelingen, een gunſtig onthaal genoten.

AMSTERDAM. In de openbare zitting door de Tweede Klaſſe van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut van Wetenſchappen, Letterkunde en Schoone Kunſten, gehouden den 29 Augustus ll., werd berigt: 1o. dat op de Geſchiedkundige vraag: „ wat is 'er, vooral uit geſchiedkundige bronnen, op te geven van de veranderingen, die de oppervlakte van het tegenwoordig rijk der Nederlanden, ten opzigte van bosſchen, veenen, duinen, rivieren, meren en in het algemeen in land en water, ondergaan heeft? " eerst in 1822 voorgeſteld en in 1824 herhaald, weder geen antwoord was ingekomen; doch dat uit hoofde van het gewigt der zake dezelve nogmaals wordt uitgeſchreven; 2o. dat op de Letterkundige vraag in 1824 opgegeven, vorderende: „ eene naauwkeurige en zooveel mo-

(*) Zie Verhandelingen van Teylers Godgel. Genootſ. 16e. en 18e. Deel.

(†) Nog te bekomen bij de uitgeeſſter van dit weekblad en in 1794 in het licht gegeven.

Digitized by Google

mogelijk volledige opgave van de onderscheidene Nederlandsche tongvallen, vóór het einde der XVIde eeuw, met aanwijzing van derzelver onderlinge overeenkomst en verschil, alles gestaafd door proeven en aanhalingen uit de Schrijvers van dien tijd;" almede geen antwoord is ingezonden, doch dat zij bij herhaling wordt voorgesteld, en 3o. dat bij deze eene nieuwe prijsstoffe gevoegd werd: „Graaf Floris de Vijfde en zijne regering uit echte bronnen voorgesteld." De uitgeloofde premie voor het voldoend antwoord op elk derzelve bestaat in eene gouden medaille of de waarde derzelve ten beloope van *f* 300-: De voorwaarden zijn als bij vroegere prijsuitschrijvingen, (*) zullende het oordeel der Klasse over de Verhandelingen, die inkomen op deze vragen, in hare openbare zitting van den jare 1828 geveld worden. (†).

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

Toen de *Algemeene Konst- en Letterbode* voor het jaar 1826 No. 25, Vrijdag den 16den Junij en het volgend Nummer aan den lezer mededeelde, den Brief geteekend Q. N., in denwelken de Schrijver op eene zoo geschiedkundige als oordeelkundige wijze behandelde een punt, behoorende tot de geschiedenis van het land en deszelfs vroegere vorsten, en op eene meesterlijke wijze betoogde, zoo al niet de onmogelijkheid van het

(*) Zie dezelve *Alg. K. en Letterb.* 1825 Ie. Dl. bl. 55 en 56.

(†) De tijd van inzending is bij de prijsuitschrijving, zoo als die in de nieuwspapieren gevonden wordt, niet vermeld; — waarschijnlijk vóór het einde van 1827.

Digitized by Google

het beſtaan eener Orde of Broederſchap van St. Jacob, ten minſte bewees de volkomen onmogelijkheid, dat dezelve in den jare 1290 konde ingeſteld zijn, of 'er een feest van gehouden zijn, op dien voet en die wijze, gelijk zulks opgegeven wordt in de *Annales genealogiques de la Maison de Lynden*, met aanduiding der zeer waarſchijnlijke reden, waarom Butkens dit ſtuk in de wereld gebragt heeft; moest de lezer natuurlijker wijze verwachten, dat wanneer iemand het zoude wagen, om de bijgebragte bewijsgronden te wederleggen, hij alsdan niet anders dan met ontegenſprekelijke bewijsſtukken voor den dag zoude komen.

De lezer was dan verheugd, om korten tijd daarna, in den *Letterbode* No. 30 Vrijdag den 21 Junij en eenige volgende Nummers te vinden, eenen wederleggingbrief, onderteekend F. G. van Lijnden van Hemmen. Men verheugde zich te meer, dewijl alle degenen, die zich herinnerden aan het werk van dien Heer over de Haarlemmer-meer (*), begrepen, dat, wanneer bij het behandelen van deze nieuwe ſtoffe, de eigen wetenſchap van Zijn H. W. G. mogt te kort geſchoten zijn, dezelve als dan tot het ontbrekende zijne toevlugt zoude genomen hebben, tot de kostbare verzameling van handſchriften, nagelaten door wijlen den, in het vak der diplomatiſche en genealogiſche geſchiedenis der middeleeuwen, zoo doorkundigen Hr. van Spaen la Lecq (†) en den lezer zoude onthaald hebben, door afſchriften uit deze verzameling gemaakt. (§)

De Heer van Lynden geeft niet onduidelijk te kennen, dat hij vermeend heeft te vinden in den brief van den Heer Q. N. eenige beleedigende aantijgingen, toegebragt aan een' zijner ſtamgenooten Antonij van Lynden, als of deze in der tijd aan Butkens zou-

(*) Een werk, hetwelk den Schrijver de grootſte eer aandoet, waarvoor de Maatſchappij hem dankbaar zijn moet, en wenſchen mogt, dat 's lands ſchatkist eenmaal in ſtaat mag geraken, om de ontworpen droogmaking te helpen ondersteunen.

(†) Deze verzameling berust bij den Hoogen Raad van Adel, van denwelken de Heer van Lynden het voorzitterſchap bekleedt.

(§) In den loop dezer aanmerkingen zal men kunnen ontwaren, of zijn H. W. G. zulks gedaan heeft.

Digitized by Google

verdedigen, met opgaaf der bronnen, uit dewelke hij geput heeft; al het welk voor den lezer zeer belangrijk zoude geworden zijn.

Op bl. 36 wordt gezegd:

„ Ik geloof, dat hij in zoo verre gelijk had, dat de overzetting in het Latijn, die Aubertus Miraeus zegt, zelve gemaakt te hebben. enz."

Men leze de Latijnſche noot bij Mieris Dl. I. bl. 525. en dan heeft men niet te twijfelen, waaruit Miraeus zijne overzetting gemaakt heeft.

Het is zeer mogelijk, dat Butkens dat gunſtige oordeel in het oog van zijnen vriend verdiende; maar zoo het waar is, dat hij met eerlijkheid gehandeld heeft, dan is het ook even waar, dat hij zonder oordeel geſchreven heeft:

Op bl. 37 wordt gezegd:

„ Schrijvers van Geſlacht-registers kunnen zelden „ ontgaan de blaam enz. enz. enz."

Het zij 'er verre van af, dat Schrijvers van Geſlacht-registers, die de waarheid beminnen, die alle twijfelachtige overleveringen ter zijde ſtellen, die oordeel en kritiek genoeg bezitten, om de waarheid van de fabel en het verdichtſel te onderſcheiden, zich zullen beladen met eene blaam, gelijk diegene, die op Butkens berust. Maar diegenen, die om den broode of uit vleijerij ſchrijven, die alles gretig aannemen, wat men hun toezendt (*), zonder te toetſen, of het met de waarheid, mogelijkheid en de geſchiedenis overeenſtemt, die kunnen het oordeel van den kundigen niet ontgaan en worden als prulſchrijvers beſchouwd. Een Du Chesne en ſoortgelijken zouden nimmer hunnen goeden naam in de weegſchaal hebben willen leggen, door het blindeling aannemen van hetgene, dat men hun toezond. Nimmer, ten minſte voor zoo verre men weet, heeft iemand de drie opgenoemde perſonen der familie van Lynden beſchuldigd gehad, eenig bedrog te hebben gepleegd omtrent de *Annales*. —

(*Het Vervolg hierna.*)

PRO-

(*) *Qui gaubent tout ce qu'on leur jette.*

Digitized by Google

PROGRAMMA

Van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders.
Voor het Jaar 1826.

(*Vervolg en Slot van bladz.* 314.)

Behalve de boven reeds aangeduide Prijsstoffen, die bij herhaling worden uitgeschreven, blijft het Genootschap mede nog verwachten, vóór 1 October 1827, de beantwoording der Vraag:

I. „ Op hoedanige wijze waren de Joodsche Leeraars, „ ten tijde van den Zaligmaker, gewoon de Schriften des „ Ouden Verbonds uit te leggen en aan te halen? En welk „ gebruik is, bij de verklaring der leerwijze van Jezus en „ de Apostelen, wanneer zij zich van gezegden uit die „ Schriften bedienen, daarvan te maken?"

II. Vóór 1 December 1827. „ Eene Verzameling van uitgezochte voorbeelden van voortreffelijke Personen uit onderscheidene eeuwen, welke in ongemeene en moeijelijke „ omstandigheden hebben aan den dag gelegd, wat het „ Christendom vermag."

Voorts verlangt het Genootschap, met aanbieding van de Gouden Medaille, of *twee honderd vijftig guldens.*

I. Eene Verhandeling „ over den aard, de geloofwaardigheid en het belang van de Boeken Esra en Nehemia, „ ter opheldering en bevestiging, zoo wel van den Geschiedkundigen en Godsdienstigen inhoud van vroegere „ Bijbelschriften, als van de berigten aangaande de lotgevallen en den toestand van andere Volken; met wederlegging van vroegere en latere, tegen die Boeken ingebragte, twijfelingen." — In te leveren vóór 1 April 1828.

II. Daar door sommigen de *Daemonologie* des N. T. geheel wordt afgeleid uit de Joodsche Theologie ten tijde van Jezus, zoo dat zoowel deze, als de eerste voortplanters zijner Leer en Leerwijze, alleen uit inschikkelijkheid voor de denkbeelden hunner Tijdgenooten, dezelve zouden hebben opgenomen, wordt de Vraag voorgesteld:

„ Welke is de voordragt van Jezus en zijne Apostelen „ nopens het bestaan en de werking van booze Geesten? „ In hoe verre komt dezelve overeen met de begrippen „ van vroegere Bijbelschrijvers, en latere Joodsche Godgeleerden, voor en ten tijde van den Zaligmaker? En „ hebben Jezus en de Apostelen zich, of in Leer of in „ voordragt naar dezelve geschikt?" De beantwoording wordt verwacht vóór 1 Maart 1828.

III.

Digitized by Google

zoude hebben medegedeeld, ſtukken die door hem vervalscht, enz.

Het is dan niet alleen, om de nagedachtenis van dezen ſtamgenoot te verdedigen, dat de Heer van Lynden zegt de pen op te moeten vatten, maar hij ſchijnt ook zich die gelegenheid ten nutte te willen maken, om Butkens (die te regt bij alle in de *Hiſtoriſche kritiek* geoefende perſonen in verdenking ligt) van alle blaam te zuiveren, en voorts den lezer te onthalen op een aantal dingen, die wezenlijk niets gemeens hebben met de onderhavige St. Jacobs Orde of Broederſchap.

Vraagt men zich nu, heeft de Heer van Lynden, in zijnen wederleggingsbrief, alle de door den Heere Q. N. opgenoemde daadzaken dood en te niet gedaan; heeft hij bewezen, dat alle de twaalf door Butkens opgenoemde St. Jacobs Ridderen, wezenlijk beſtaan en geleefd hebben, hetzij in het jaar 1090 of 1279, gelijk Zijn H. W. G. goedvindt, zulks te bepalen? Dan zal men zich ſpoedig moeten antwoorden: gewisſelijk neen! want in plaatſe van daadzaken, van ontegenſprekelijke bewijsredenen aan te brengen, behelpt hij zich met gisſingen en verhalen, die niets ter zake doen; wanneer men nu den voorſch. brief met aandacht doorleest, zal men moeten denken, dat Zijn H. W. G. al ſchrijvende gedacht heeft aan Quinctiliaan, welke ergens zegt, *ad narrandum non ad probandum.* —

Omtrent de meening van den Heer van Lynden, dat een van zijne Stamgenooten (*) door den Heer Q. N. is verdacht geworden, van niet ter goeder trouw te hebben gehandeld; hieromtrent heeft de Heer Q. N. zich bij zijnen tweeden brief (†) ten eenemale gezuiverd, en tevens aangetoond, dat de Heer van Lynden zijnen eerſten brief niet wel verſtaan, of ten minſte niet met de noodige naauwkeurigheid gelezen heeft, en hem hierdoor dingen laat zeggen, welke hij vermeent niet geſchreven te hebben gehad. Hoezeer dit misverſtand nu van eenig aanbelang voor beide deze heeren zijn kan, zoo is hetzelve van weinig aanbelang voor den lezer, maar het

(*) Antony van Lynden.

(†) Zie *Letterbode* No. 39 van den 1ſten September 13.

hetgene, dat voor dezen laatſten van een oneindig grooter aanbelang is, is de inhoud van den brief van den Heer van Lynden, alzoo dezelve het vak der geſchiedenis betreft, welk vak een *Publick Domein* is, tot hetwelk elk kenner of liefhebber geregtigd is, om 'er zijne ontginningen op te doen.

Het is dan als een tot dit voorz. *Domein* geregtigd zijnde perſoon, dat men de vrijheid neemt, den brief van den Heer van Lynden te ontleden, zijne ſtellingen, gisſingen en gezegden te toetſen, en de daarop te maken aanmerkingen aan den lezer mede te deelen.

De Heer van Lynden zegt bl. 34.

„ Men wete dan, dat Christophorus But-
„ kens, geestelijke in het klooster, enz."

AANMERKING.

Omtrent den inhoud dezer *Annales* en de daarachter gevoegde *Preuves*, zal men alhier (tot vermijding eener al te groote uitbreiding) niets zeggen, maar de daarop te maken aanmerkingen in een afzonderlijk ſtuk mededeelen.

Op bl. 35 wordt gezegd:

„ doch *opſpeurders en verzamelaars* van Charters
„ had men te dier tijd nog niet, enz., enz., enz.

Men is verwonderd over dit zoo ſtellig gezegde, en men kan niet nagaan, op welke gronden zulks beweerd wordt. — De Briefſchrijver heeft onder de opnoemingen ook vergeten de voor de geſchiedenis zoo belangrijke Archieven der voormalige Abdijen van Rijnsburg en Leeuwenhorst, welke Archieven in 1626 al bij de Ridderſchap en Edelen van Holland moeten ervindelijk geweest zijn.

Had Butkens het vertrouwen en zijn' goeden naam niet te grabbel gegooid, door eenige als bewijzen achter de *Annales* gevoegde ſtukken, dan was hij gewis nimmer gegispt geworden door Buchelius, Scriverius en mogelijk meer anderen.

Het is voor den lezer jammer, dat Butkens onwetende gebleven is omtrent hetgene, dat de Hollandſche geleerden van hem geſchreven hebben: want dan had hij uit den hoek moeten komen en zich omtrent de echtheid van ſommige ſtukken moeten ver-

Digitized by Google

KUNSTEN.

AMSTERDAM. Bij de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten alhier, welke behalve nog onlangs geleden verliezen, haren Voorzitter en Hoofdbeſtuurder, Mr. P. A. Baron van Boetzelaer, zich plotſelijk door den dood zag ontrukken, (wiens gemis, behalve in andere betrekkingen, ook als bevorderaar der Kunst gevoeld wordt,) werd op den 23ſten October l. l. de jaarlijkſche Prijsuitdeeling gehouden. Bij deze gelegenheid deed de Vice-Voorzitter de Heer A. G. van Meurs het Verſlag, waarin hij de verdienſten der afgeſtorvene Beſtuurders vermeldde, — en reikte met gepaste aanſpraken de volgende belooningen uit, aan de leerlingen, die het Academisch-onderwijs genieten:

EERSTE KLASSE. — HISTORIE. 2de Rang. *Geſchilderde Beelden van Uitdrukking.* Aan Nicolaas Pieneman, eene groote zilveren Medaille en een Getuigſchrift, terwijl van Douwe de Hoop, loffelijke melding is gemaakt.

3de Rang. *Schilderen naar het levend Model.* Aan Douwe de Hoop, eene groote zilveren Medaille en een Getuigſchrift, terwijl van Nicolaas Pieneman loffelijke melding is gemaakt.

Teekenen naar het levend Model. Aan Roelof van der Meulen, eene kleine Medaille en Getuigſchrift.

VIERDE KLASSE. — BEELDHOUWKUNDE. 2de Rang. *Boetſering naar het levend Model.* Aan Gerrit Uitenbogaard, eene kleine zilveren Medaille en een Getuigſchrift.

VIJFDE KLASSE. — GRAVEERKUNST. Van Johannes de Mare, loffelijke melding.

ZESDE KLASSE. — BOUWKUNDE. 1ſte Rang. Eene uitvoerige Teekening, van eene Bouwkundige zamenſtelling, naar een gegeven onderwerp, zijnde een *Gebouw*, geſchikt ter vergadering van 3 a 400 menſchen, om over eenig vak van Wetenſchap of Kunst onderhouden te worden, en elkanderen te onderhouden.— Aan Hendrik Springer, eene groote zilveren Medaille, Prentwerk en Getuigſchrift.

2de Rang. *Voorname Hoofddeelen der Bouwkunde.* Aan Hermanus Bernardus Reeſinck, eene kleine zilveren Medaille en Getuigſchrift.

DOORZIGTKUNDE. Aan Johannes Fredrik Legel Jr., een Getuigſchrift.

Terwijl aan onderſcheidene discipelen, aan welke het Primair Onderwijs in deze inrigting verleend wordt, vereerende getuigſchriften en loffelijke vermeldingen te beurt vielen (zijnde alleen aan Hendrik Romijn, in de

1ſte

1ſte Afdeeling van het Bouwkundig Onderwijs, eene kleine zilveren Medaille toegewezen). Deze plegtigheid geſchiedde in het lokaal der Academie, alwaar de bekroonde ſtukken waren ten toon geſteld. — Twee dagen na dezelve, verloor de Raad van Beſtuur weder een Medelid, door het afſterven van den Hr. Gerrit Muller, die ſlechts den ouderdom van 47 jaren mogt bereiken en zich door zijn karakter als mensch, en door het voorſtaan en beoefenen der Teeken- en Schilderkunst onderſcheidde. Op de laatſte Kunsttentoonſtelling alhier, waren nog drie Schilderſtukken van zijne hand, en kort geleden, was hij, door den dood van zijn' Kunstlievenden Vader, eigenaar geworden van deszelfs keurige Verzameling Schilderijen en Teekeningen, waaronder Meeſterſtukken van onze vroegere Schilderſchool gevonden worden. (*)

LETTERKUNDIGE OF ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Vroegere Epidemien te Groningen.

De ſtad Groningen, eene der ſchoonſte van onze vaderlandſche ſteden, werd, volgens oude aanteekeningen, meermalen geteisterd door geduchte rampen, waaronder zware ziekten: in den herfst des jaars 1576 heerschte 'er de pest, of althans eene ziekte, die men toen zoo noemde; de Biſchop Johan Cnijf overleed aan dezelve. (†) In het jaar 1623 woedde 'er eene groote peſtilentie, waarbij ten overmaat van ramp nog oproer plaats had, over het begraven der dooden, welker aantal zeer groot was; het wegvoeren der lijken ſcheen daarom in dien tijd den mannen geheel ontzegd te zijn geworden, en dit akelig bedrijf werd, hoe zonderling, alleen door de andere kunne waargenomen; namelijk het ter aarde beſtellen der lijken van bejaarden des voormiddags, door vrouwen, en die van jonge lieden, des namiddags, door ongehuwde dochters. (§) En nu bijna eene eeuw geleden, namelijk in den nazomer des jaars 1727 werd de provincie Groningen mitsgaders de naburige landen

(*) Zie omtrent dit Kabinet van Eynden en van der Willigen, Geſchied. der Vaderl. Schilderkunst, 3e. Dl. bl. 467 en 468.

(†) Zie ook het beknopt Kronijkje van Groningen enz. Groning. 1749 8vo. bladz. 73.

(§) Zie Ibid. bladz. 97, alsmede Kronijk van Groningen en de Ommelanden Groning. 1783 8vo. bladz. 232.

Digitized by Google

III. Na de ontvangene en door het Genootschap in het licht gegeven Verhandelingen, behelzende eene beknopte opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het Euangelie van Joannes, verlangt men:

„ Eene vergelijkende en uitlegkundig gestaafde aanwijzing, „ van het geen ook door Mattheus, Marcus en „ Lucas, uit de Redenen en Uitspraken van Jezus „ zelven, daaromtrent is geboekt." In te zenden vóór 1 Januarij 1828.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne namen niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne namen en woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of ook in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (nadien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* Isaac Sluiter, *Predikant te 's Gravenhage*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Men herinnert de meermalen herhaalde waarschuwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk, zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om naar goedvinden ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, het zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, het zij ook met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

ACADEMISCHE VERHANDELINGEN. *Specimen medicum de Artemisia vulgari, quod ..... in Academia Rheno-Trajectina publico ac solenni examini submittit* D. F. VAN DER PANT. — Trajecti ad Rhenum Typis mandavit N. van der Monde 8vo. maj. 96 p.

Deze welgeschreven Verhandeling verdient algemeen bekend te worden, omdat het onderwerp door den Schrijver

Digitized by Google

behandeld bij de Geneeskundigen (zoo als men zegt) aan de orde van den dag is, namelijk het vermogen der *Artemisia vulgaris* tegen de Vallende Ziekte en andere ziekten van 't zenuwgeſtel. In het eerſte gedeelte levert de Heer v. d. P. eene geſchiedenis van dit geneesmiddel, waaruit blijkt, dat deze plant reeds in de vroegſte tijden door de Geneeskundigen is gebruikt geworden. Deze bezigden tot onderſcheidene doeleinden het kruid benevens het zaad en eerst in latere dagen is de wortel door Schröder in de Epilepſie aanbevolen, Intusſchen geraakte dit middel, even als zoo vele andere, in vergetelheid, en aan Burdach komt de eer toe van deszelfs heilzame krachten door vele bewijzen geſtaafd en zijne tijdgenooten daarop opmerkzaam gemaakt hebben. — In het tweede gedeelte treft men eene ſcheikundige analyſis van dezen wortel aan. — Het derde gedeelte bevat eene opgave der proeven, welke de Schrijver in vallende ziekte met dit middel genomen heeft of door den Hoogleeraar Suerman heeft zien nemen. De acht eerſte gevallen, alhier medegedeeld, hebben betrekking op de eigenlijk gezegde vallende ziekte, waaruit blijkt, dat het gebruik van dit middel vijfmalen eene gewenschte uitwerking te weeg bragt. Rec. wil hier gaarne betuigen, dat zulk een getuigenis bij hem het vertrouwen op dit middel wederom opwekt, daar hij hetzelve onderſcheidene malen in Epilepſie heeft voorgeſchreven, zonder dat de ziekte in 't minst verminderde en alzoo weinig waarde hechtte aan de ſpecifieke krachten der *Artemisia*. De vier laatſte voorbeelden door den Heer v. d. P. medegedeeld, bevestigen allezins het vermogen van dit geneesmiddel in andere Zenuw-ongemakken als de *Chorea St. Viti* enz. — Eindelijk beſluit de Schrijver dit Hoofdſtuk met eene zeer juiste beoordeeling van de krachten en wijze van werken der *Attemisia*, in zoo verre dezelve uit de ondervinding kunnen opgemaakt worden.

Rec. kan dit verſlag niet eindigen, zonder daarbij eene aanmerking te voegen, namelijk dat hij niet begrijpt, waarom de Schrijver niet altijd het voorſchrift van Burdach volgende, het poeder van den wortel zelven heeft toegediend, of welke redenen hem bewogen hebben, om het *Extractum aquoſum* en het *Extractum alcoholicum* te beproeven. In de 8e. en 11e. waarneming ſchijnt het te blijken, dat het laatstgenoemde Extract voor den wortel zelven moet onderdoen, en wanneer men de eenvoudigheid in de Geneeskundige praktijk wil behartigen, is het doelmatiger de middelen aan te wenden, zoo als de Natuur ons die aanbiedt, dan daaruit bijzondere beſtanddeelen te bereiden en deze te beproeven, vooral dan, wanneer daarbij zoo weinig wordt gewonnen, en het gebruik dier eenvoudige middelen met zoo weinige ongemakken gepaard gaat, als bij het voorſchrift van Burdach plaats heeft.

KUN-

Digitized by Google

den wederom verwoest door eene hevige ziekte, die vele duizende menschen, zoo jongen als ouden, ten grave sleepte, zoo dat 'er in één week binnen de stad Groningen (waarschijnlijk toen minder bevolkt) twee en zeventig menschen stierven; en deze vreesselijke bezoeking duurde voort tot eenen geruimen tijd in het volgend jaar (*).

Mogt het der weldadige Almagt behagen, om de thans heerschende ziekte weldra te stuiten in die zoo droevig bezochte landen; opdat de algemeene liefdadigheid en de met de daad betoonde belangstelling in het lot dier ongelukkigen moge dienen, om alle onze landgenooten nog sterker aan elkander te verbinden; gelijk de zware wonden van vroegere dagen weder geheeld zijn geworden, durven wij zulks dan ook nu vertrouwelijk hopen.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Mr. Cop, de opzigter in de *Lion Office* in de *Tower* te Londen, hield eenige maanden geleden een' vogel voor den bek van een der 5 groote slangen, welke daar bewaard worden, juist op dien tijd, dat het dier moest vervellen en alzoo bijkans blind was. De slang beet naar den vogel, miste denzelven, en greep den linker duim van den opzigter, om wiens hals en armen zij zich heensloeg. Mr. Cop, die alleen was, verloor zijne tegenwoordigheid van geest niet, en trachtte het dier bij den kop te grijpen, ten einde zich zelven te verlossen. De slang echter had zich zoo vastgehecht, dat alle aangewende pogingen te vergeefs waren, en reeds had Mr. Cop zich op den grond geworpen, ten einde alzoo de slang beter te kunnen grijpen, toen twee andere opzigters binnen kwamen; zij moesten de tanden van de slang breken en met moeite gelukte het hun, hun medgezel te redden, die anders het lot van Laocoon voorzeker zoude ondergaan hebben. Twee afgebroken tanden werden uit den gewonden duim getrokken, die weldra heelde, en hetwelk geene andere nadeelige gevolgen achterliet.

STERRE- EN WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN.

PARYS. Sinds eenige dagen verschijnt 'er eene nieuwe Komeet in het Sterrebeeld van den Osfenhoeder. Het ongunstig weder den Sterrekundigen nog niet hebbende veroorloofd,

(*) Zie Kronijk van Groning. en de Ommel. voorm. bladz. 282 en verder.

Digitized by Google

loofd, om 'er de beweging van waar te nemen, hebben zij de vereeniging van eenige zekere beſcheiden moeten afwachten, alvorens dezelve aan te kondigen. Zij werd ontdekt den 22ſten October, te Florence, door den Heer Pons, den 24ſten te Parijs, door den Hr. Bouvard en den 28ſten te Marſeille, door den Heer Gambart. In den avond van den eerſten dezer maand November, heeft de Hr. Nicollet, zich met de naſporing dezer Komeet onledig houdende, door eenige opene plaatſen, opgenomen, dat zij ſedert de eerſte dagen harer verſchijning, genoeg in grootte en licht is toegenomen, om voor het bloot oog zigtbaar te worden. Hare kern heeft iets ſterk nevelachtigs, verzeld van een' ſtaart, die verſcheiden graden lengte heeft; hare regte opklimming vermeerdert omtrent één graad elken dag, en hare zuidelijke afwijking vermindert omtrent $1\frac{1}{4}°$ in denzelfden tijd. Bij helder weder, zal ieder een dezelve gemakkelijk in het noordwestelijk gedeelte des hemels kunnen onderſcheiden.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
1	29. 6½	47	W. N. W.	regenb., tusſchenb., met hagel en wind, 's morg. met een weinig donder.
	29. 6½	46	W. t. Z.	
	29. 5	42	W. Z. W.	
2	29 6	37½	O. N. O.	's morg. damp., verd. bewolkt, namidd. veel helder.
	29. 7	49½	O. t. N.	
	29. 8	43½	O. N. O.	
3	29. 8	44	N. O. t. N.	zeer harde wind, voormiddag bewolkt, verder betrokken, regen.
	29. 7½	48½	N. N. O.	
	29. 7½	46½	N. O.	
4	29. 7½	44½	N. O.	's morgens regen, op den middag bewolkt, voor 't overige betrokken.
	29. 8	48½	N O. t. O.	
	29 9	46	N. O.	
5	29. 8	46	N. N. O.	betrokken, dampig, regen, ſtil.
	29. 7	50	N.	
	29. 6	49	N. t. W.	
6	29. 6½	49½	W.	betrokk., meest regen, 's av. en 's nachts zware regen en hagelbuijen, met harde wind
	29. 6	45	N. t. O.	
	29. 6½	41	N. N. W.	
7	29. 6½	39	N. N. W.	veel regenbuijen, tusſchenbeide met hagel.
	29. 7	44	W. N. O.	
	29. 8½	39	N. N. W.	

GE-

Digitized by Google

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom.

AMSTERDAM. Op den 1ſten November, overleed alhier in den onderdom van 104 jaren en 7 maanden Willem Lyding, (in het laatst van zijn leven venter van kleine huishoudelijke behoeften), die tot het einde van zijn angdurig leven zich in het volkomen gebruik zijner zinnen mogt verheugen.

Groot getal Nakomelingen.

VLISSINGEN *den 2den November.* Den 31ſten October l. l., overleed alhier in den hoogen ouderdom van 91 jaren, 5 maanden en 7 dagen, Pieter Smith, in leven Oud Scheepmakers-baas alhier; welke gedurende den aanmerkelijken tijd van 60 jaren is gehuwd geweest met Mejuffrouw J. Verrenſtein, en, negen maanden na haar overlijden, andermaal is in den echt getreden met Mejuffrouw de Weduwe Sanders, waarmede hij nog 9 jaren is gehuwd geweest. Uit zijn eerſte huwelijk zijn geboren 12 kinderen, waarvan 'er nog 4 in leven zijn; benevens 5 aangehuwde kinderen, alsmede 36 klein-kinderen, 55 achter-klein-kinderen, en één kind uit het vierde geſlacht; te zamen uitmakende het aanzienlijk getal van honderd en één nakomelingen, welke alle nog in leven zijn.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij J. NOMAN Boekhandelaar te Zalt-Bommel, is heden van de Pers gekomen, en mede verkrijgbaar bij C. C. L. VAN STADEN, Boekhandelaar op de Wale bij de Oude Schans No. 77. te Amſterdam, en alom:

1. De Rozeſtruik (een Tijdſchrift) tweede Deel No. 4.
2. Geſchiedkundige Beſchrijving der Watervloeden en Overſtroomingen in het Koningrijk der Nederlanden, aanvangende met den Cimbriſchen of Kimbriſchen Vloed, en voortdurende tot op den tegenwoordigen tijd, dito tweede ſtukje, inhoudende de Beſchrijving der verwoestende Oceaan in het Hertogdom Luxemburg en der Watervloeden in de jaren 1824 en 1825. met opgaaf der daarbij plaats hebbende bijzondere gebeurtenisſen en kloekmoedige daden van een aantal verdienstelijke perſonen. Prijs van elk ſtukje *f*- 40 cents.

3.

Digitized by Google

3. Dito twee ſtukjes compleet *f* - 80 c.

4. P. N. MUYT, Pieter en Dirk, de Ongelijke Broeders, en derzelver ongelijke Lotgevallen of de gevolgen der Opvoeding, een Leesboek, niet alleen voor de Jeugd, maar bijzonder voor Ouders, Opvoeders en Onderwijzers. Prijs *f* - 30 c.

5. P. N. MUYT; Nieuwe Belangrijke Bijzonderheden, ontleend uit de Natuurkunde en de Natuurlijke Historie, Land en Volkenkunde, een Leesboek voor de Hoogſte Klaſſen, 8 ſtukjes compleet *f* 2,40 c.

6. Dito elk ſtukje apart 30 cents.

7. Dito Best Papier acht ſtukjes compleet *f* 3,20.

8. Dito elk ſtukje apart 40 cents.

NB. De bovenſtaande met getallen voor Schoolhouders tot mindere prijzen.

9. Ook zijn nog eenige exemplaren te bekomen van den Vierden Druk van Duizend en een Dag Perſiaanſche Vertellingen. (Zijnde een aanhangſel op Duizend en een Nacht Arabiſche Vertellingen) 5 Deelen voor den geringen prijs van *f* 2,30 cents.

*** Bij JOHs. VAN DER HEY & ZOON, te Amſterdam, wordt heden *gratis* uitgegeven:

BERIGT VAN INTEEKENING op eenen NIEUWEN DRUK van de *Geſprekken* en *Overdenkingen over de Geboorte, het Lijden, de Opſtanding en de Hemelvaart van* JEZUS CHRISTUS; alsmede over *het Pinkſterfeest*, door Wijlen WILHELM LEENDERT KRIEGER, in leven Predikant te 's Hage; welke zullen uitgegeven worden *in ses Deelen*, in groot 8vo., en op welk Werk de Inteekening blijft opengeſteld tot 31 December dezes jaars.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, zal in deze maand worden uitgegeven:

REINTJE DE VOS van HENDRIK VAN ALKMAAR, 1498, uitgegeven en vertaald door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, voorafgegaan van een *inleidend betoog: over den ouden Roman, over Hendrik van Alkmaar, den Dichter, zijn Werk, enz.*

De Uitgever vleit zich, dat dit Boek met deelneming zal ontvangen worden, omdat het een gemis in onze Letterkunde aanvult en hierbij de eer van eenen zeer verdienſtelijken Nederlander wordt gehandhaafd, die buitenslands doorgaans werd miskend en hier te lande geheel was vergeten.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 49. *Vrijdag den 17den November.*

BUITENGEWOON 2½ NOORD-HOLL

BERIGTEN.

UTRECHT *den 2den November.* Heden overleed alhier, tot groot verlies der Natuurkundige wetenschappen de Heer ABGIDIUS DE WIT, *Math. Mag. Phil. Nat. Doctor*, Inspecteur bij de Nationale Nijverheid voor de Stoomwerktuigen. Hij mogt slechts den jeugdigen ouderdom van bijna 26 jaren bereiken, en was door zijne grondige beoefening van het vak, waarin hij nu geplaatst en uit het Godgeleerde, waarheen zijne bestemming leidde, was overgegaan, juist berekend voor den post, dien hij bekleedde. Proeven van zijnen gelukkigen aanleg gaf hij reeds als Student aan deze Academie, door het antwoord op eene Wiskundige Prijsvraag in 1818, geplaatst in derzelver Jaarboeken 1817 — 1818; en vier jaren later door het behalen van den gouden eerprijs ook aan deze Hoogeschool voor eene Verhandeling: over de verschijnselen der Magneetnaald, in dezelfde Jaarboeken 1821 — 1822 opgenomen: doch bovenal zijne Proefverhandeling, na welker loffelijke verdediging hij in 1823 tot *Math. mag. et Phil. Nat. Doctor* bevorderd werd: *de machina atmica* (*) strekte ten onwederlegbaren blij-

(*) Zie een Verslag van dezelve, *Alg. Konst- en Letterb.* 1823. Dl. II. bladz. 374.

Digitized by Google

blijke van meer dan gewone ervarenheid in Wis- en Natuurkunde, en zal altijd onder die Academiſche geſchriften geteld worden, welke voor de wetenſchappen en de geleerde wereld waarde behouden.

HAARLEM. Na de plaatſing van den brief van Prof. H. C. VAN DER BOON MESCH in ons N°. 47, ontving Zijn Hooggel. den onderſtaanden van den Heere A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, Med. Dr. te Delft, welken wij terſtond als een vervolg op den zijnen (ons ook met dat heilzaam oogmerk medegedeeld) in dit Weekblad opnemen, terwijl wij hetzelve gaarne zullen leenen, ter publickmaking der wisſeling van gedachten hieruit voortvloeijende.

Delft den 8ſten November 1826

Wel Edele Hooggeleerde Heer en
geachte Vriend!

Ik las dezen avond met genoegen het door UEd. Hooggel. geſchrevene aan onzen waardigen Landgenoot den Heere van Marum over de Guytonſche berookingen, in hoop, dat dit den eenen of anderen weder op nieuw zal opwekken, om hiervan een nuttig gebruik te maken. Ik heb tot dus verre nog niet te weten kunnen komen, in hoeverre men hiermede in de provincien van Groningen en Vriesland geſlaagd is, ſchoon ik gaarne gelooven wil, dat, in de meeste plaatſen, zulks onuitvoerlijk is geweest uit gebrek aan kundige en behulpzame menſchen, daar men niet zelden zelfs de grootſte nooddruft moest ontberen. En hoedanig zij in geregeld voorziene plaatſen zoo als Groningen, Sneek, Hoorn enz. zijn toegepast, weet ik even min; — maar, om tot de zaak zelve, die ik zoo even aanvoerde, terug te komen, wil ik U Hgel. daarover ten overvloede nog wel eens nader mijne meening zeggen. — Zonder nu ſcrupuleus te onderzoeken, of de ziekte, die thans in die ongelukkige ſtreken heerscht, beſmettelijk is of niet, zoo is het toch zeker, dat zij, op onderſcheiden plaatſen, en in zeer vele huizen van den eenen op den anderen is overgegaan, en dat, in zeer korten

Digitized by Google

ten tijd, daardoor een verbazend aantal zieken gekomen is, die men in den beginne niet zoo erg dacht te zijn, als naderhand wel gebleken is.

Indien men nu eens vooronderſtelt, dat de ziekte in die ſtreken is ontſtaan, door eene algemeene voorbereiding der ligchamen, door eene groote en aanhoudende hitte van den dampkring, eene levenswijze hier aan evenredig, en door plaatſelijke uitwaſemingen van verſchillende gronden, die daar, of in den omtrek gevonden worden, of door den wind aangevoerd, die veelal na overſtroomingen en andere wijzen van bevochtiging, of door het uitdroogen van ſlooten of poelen, waargenomen worden; dan toch ſpreekt het van zelf, dat de lucht voornamelijk het vehikel is, waardoor de bijkomende oorzaak van ziekelijke werking of van beſmetting middellijk of onmiddellijk wordt aangebragt. — Indien 'er nu een middel is, om dezen dampkring in zooverre te zuiveren, dat alle daarin voorkomende vreemde inmengſels ontleed, onzijdig gemaakt en uitgeſtooten worden, zoo als zulks door UHgel. herhaalde proeven nader wordt bevestigd, dan zoude men reeds eene genoegzame reden hebben, om deze berookingen te gebruiken en daardoor dit heilzaam oogmerk te bereiken. Maar als men daarenboven door reden en ondervinding wete, dat dezelve, behoorlijk toegepast, aan verzwakte longen tot eenen zeer fijnen, zeer doordringenden en heilzamen prikkel kunnen verſtrekken, namelijk wanneer de zwakte niet met verhoogd gevoel, maar met verminderd gevoel gepaard gaat, dan heeft men eene dubbelde reden, om dit middel zelfs in de open lucht te bezigen, waarvan ik mij verzekerd houde, dat zulks eene goede uitwerking zoude hebben.

Het is ook om deze reden, dat ik voor lang een' toeſtel heb uitgedacht, laten afteekenen en overgezonden aan het Batavia's Genootſchap, om daarmede proeven te nemen in het groot en te onderzoeken, welk eenen invloed deze berookingen zouden hebben in plaatſen, alwaar de *Cholera morbus* heerscht.

Indien men hier door al geene *poſitive* waarheden, omtrent de wijze van aandoening dezer ziekteſoort, verkrijgen kan, die, zoo als algemeen geloofd wordt, niet beſmettelijk is, zal een en ander mogelijk toch kunnen dienen, om eenig punt op te helderen of eenige

negative te ontdekken, waardoor men de kennis van de zaak zelve nadert.

Intusschen heb ik mij, sedert eenigen tijd, onledig gehouden met het opstellen van een plan van berooking voor de aanstaande droogmaking van den Zevenhuizensche plas, die tot het territoir van onze Commissie behoort, om hierdoor de schrikkelijke gevolgen voor te komen, die, bij zulke gelegenheden, niet vreemd zijn, en voor ruim veertig jaren Bleiswijk, den Bergschenhoek, Hillegersberg en Berkel zoo deerlijk teisterden. Ik wilde namelijk rondom eene stad, een dorp, eene streek lands van afstand tot afstand zekere eenvoudige berookingstoestellen plaatsen, waaruit zoutzure of overzure zoutzure dampen ontwikkeld werden, op zoodanig eene wijze, dat aan dat gedeelte van het te berooken terrein die toestellen aan den gang gehouden werden, van waar de wind woei, zoo dat de dampen over de plaats stroomden, terwijl, de wind veranderende, eene andere zijde moest in werking gebragt worden. In gevalle 'er echter geene of te weinig wind was, zoude op alle kanten een enkele toestel kunnen werken, en in groote plaatsen hier en daar een berookingstoestel moeten geplaatst worden. —

Wat de uitwerking dezer dampen in de open lucht betreft, gepaard met het wasschen der handen in slap overzuur zoutzuur bevattend water, hetwelk UHgel. met zooveel regt aan hen, die met zulke zieken omgaan, aanbeveelt, hiervan kan men de resultaten vinden, in het berigt van hetgeen den Engelschen en Franschen wedervaren is in het beleg van Vlissingen, in den laatsten oorlog, alwaar de eerste als muizen stierven, terwijl de andere van geene ziekte wisten. En wat de berookingen binnenshuis aanbelangt, ik voor mij geloof, dat, in indien men dezelve doelmatig, bij zulke gelegenheden, in alle huizen onderhield, het aantal zieken oneindig minder zoude zijn, en bijna niemand aldaar door eene besmetting worden aangedaan.

Het is zelfs aan deze dampen (mogelijk is het te verre gezocht) dat ik wel eens de grootere gezondheid van onze stad heb toegeschreven, ten minste de reden, waarom de meeste Epidemien vooral van uitslag-ziekten, soms maanden, ja langer dan een jaar, van alle kanten rondom deze stad heerschten, zonder

dat

Digitized by Google

dat zij dezelve troffen, of de aangedane voorwerpen zoo gering in aantal waren, dat het aanmerkelijk met anderen afſtak! Hebben wij in de laatſte jaren, toen Amſterdam, Leyden, de Haag en Rotterdam nog zoovele ſlagtoffers aan de Kinderziekte telden, niet ſlechts een niets beduidend aantal daarvan gehad? Hebben wij in de laatſte maanden, waarin elders zoovele zieken en dooden van zoovele kanten werden waargenomen, in de meeste weken, niet ſlechts vier of vijf dooden geteld, ja zelfs minder, en dat op eene bevolking van omtrent 12000 zielen? — Deze dampen verbeeld ik mij, dat door eenige ontleding van zeezout ontſtaan, hetwelk in eene zekere hoeveelheid in de plateelbakkerijen gebruikt en door het geweldig vuur in aanraking met metaaloxydes ontleed wordt.

Al hoewel men echter elders van mij verſchild heeft omtrent het afgeven van eene inſtructie aan de Med. Doctoren bij derzelver promotie, hoe en waar deze berookingen moeten gebruikt worden, zoo kan ik UHgel. in gemoede verzekeren, dat 'er nog velen zijn, die de verſchillende wijzen van berookingen niet kennen, en daarom niet zelden verzekeren, dat zij onbruikbaar zijn, vooral in kleine lokalen. Dit is ook waar, zoo als ik elders heb aangetoond, als men ze niet in evenredigheid der plaatſen inrigt, als men in kleine vertrekken zuivere Chlore gebruikt, als men de ontwikkeling door vuur aanzet; maar als men in evenredigheid der grootere of kleinere vertrekken ſlappere of ſterkere zuren, en geheel koud bezigt, of ſalpeterzure dampen ontwikkelt, op de wijze van Odier, dan heeft men waarlijk geen' nood om zich daarover te beklagen. De laatſte ten minſte, die ik in bewoonde plaatſen altijd gebruike, hinderen mij nooit, maar ik had mij met die inſtructie ook nog eene andere reden voorbehouden, namelijk omdat men hier door verpligt zoude worden, om die berookingen bij alle Epidemiſche ziekten (Catharren, mazelen, en alle zoodanige, die de ademhalingsorganen aandoen, uitgezonderd) in het werk te doen ſtellen, naar gelang der omſtandigheden, waardoor vele punten van aanraking zouden verſtoord, en vele gelegenheidsoorzaken zouden voorgekomen worden; ja ik durf thans openlijk beweren, dat men ver-

Digitized by Google

pligt is bij de eerſte, die door het roodvonk wordt aangedaan, hoe goed de ſoort ook moge zijn, even als bij de kinderziekte eene berooking te doen, waardoor men bijna zeker in hetzelfde huis eene verdere beſmetting zal voorkomen. Eene langdurige ondervinding heeft mij daarvan de gelukkigſte uitkomſten doen zien. En waarom zoude men ze niet doen? Zijn zij dan zoo omſlagtig of kostbaar? of is het het om den onaangenamen reuk? ik voor mij vinde dezen reuk oneindig aangenamer, dan die zoete, walgelijke en eigenaardige reuken, die ſommige koortſen en de verſchillende uitſlagſoorten, indien zij hevig zijn, kenſchetſen! —

Dan ik ſtap van dit gedeelte af, ik zoude 'er ſoms te veel van zeggen, en *omne nimium nocet.*

Intusſchen heb ik de eer met alle hoogachting te zijn

Uw Hooggel. Dienstwillige Dienaar
en Vriend

A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS.

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid ſlaet vuur uit den ſteen.
MAERLANT.

(Het vervolg van bl. 327)

Op bl. 38 wordt gezegd.

„ Deze Antony van Lynden was Lid van „ de Ridderſchap van Holland enz.

Het is onbetwistbaar, dat een Lid van een Collegie toegang heeft tot de archieven van hetzelve, maar in zoodanig archief kan hij niet wel anders vinden, dan dat gene, wat aldaar, berustende was. Omtrent de Ridderſchap van Holland ſchijnt men zich een ver-

verkeerd denkbeeld gevormd te hebben, door te voor-onderſtellen, dat zij in oude tijden, en onder de Regering der vroegere Graven een ligchaam uitmaakte, gelijk hetzelve in 1626 en latere dagen beſtond, onder den naam van *Ridderſchap en Edelen*. Het was 'er echter verre van af, gelijk men zien kan uit de Vaderlandſche Historie, den tegenwoordigen ſtaat van Holland, de Historie der Hollandſche Staats-regering van Kluit, en meer andere geloofwaardige Schrijvers. Tijdens de grafelijke regeringen, waren de Edelen, zoo wel die van den Hoogen of Heerenſtand als de gewone, naar welgevallen en naar tijdsomſtandigheden, de raadslieden, getuigen, borgen en bondgenooten van de Graven; zij werden door hunne bezittingen beſchouwd als de vertegenwoordigers van het volk; zij beſtonden, zij hadden magt, en hadden invloed op 's lands regering, maar zij vormden geen ligchaam. Hier van daan dan ook, dat zij beurtelings of liever afwisſelend voorkwamen; geen lid van ſtaat uitmakende, of geen ligchaam vormende, konden zij ook geen archief bezitten. De registers van Aart van der Goes doen genoegzaam vaſtſtellen, dat in de eerſte helft der 16e eeuw, de Edelen nog maar *hoofdelijk* beſchreven werden tot den *Dochtraart* en het blijkt uit andere omſtandigheden, dat het eerst geweest is na de afzwering van Koning Philips, dat deze Edelen zich tot een ligchaam verbonden, in den hunnen over de beſchrijvings-punten raadpleegden, en deze ſtem van hun lid ter Staatsvergadering lieten uitbrengen, door een zeker getal leden uit hun midden daartoe gecommitteerd. Het juiſte tijdſtip van deze te zamenvoeging valt eenigzins moeijelijk te bepalen, doch uit de toedragt der overgave van charteren, behoorende tot de opgehevene Abdije van Leeuwenhorst, en het twee jaren later afſterven der Abdis, kan men genoegzaam het jaar 1572 vaſtſtellen.

Deze in of omtrent het jaar 1572, te zamen vereenigde Ridderſchap, kon dan niet wel een archief bezitten, beſtaande uit ſtukken van vroegeren datum, als het voorz. jaar, uitgenomen de ſtukken herkomſtig van de Abdijen van Rijnsburg en Leeuwenhorst; ook vindt men thans, dat dit zoogenaamde Ridderſchaps-archief (*) behalve de charteren, re-

ke-

(*) Thans berustende in 's Rijks Archief.

Digitized by Google

keningen en ſoortgelijke ſtukken behoorende tot de twee voorz. Abdijen, niets anders bevat dan de boeken met de notulen, van welke het alleroudſte eerste begint met het jaar 1640. (*) Had nu dit archief bevat de boeken van Ridderſchap en Tournooijen, van dewelke Butkens gewaagt, dan zouden 'er gewis meer boeken van dien aard beſtaan hebben, en dewijl 'er geene algemeene roof gepleegd is, ſedert het jaar 1616, dan zouden, behalve de twee verdwenen boeken, de overige nog voorhanden moeten zijn.

Maar alles is van eene misſelijke uitvinding. — „ Extract uyt ſeecker boeck ghebonden in quarto, „ gheïntituleert Register der Ridderſchap, gheteekent „ Nombre vier Fol. 105," welk een titel, welk eene taal en ſpelling; gelijkt dezelve niet meer naar 1626, dan naar die van 1290? Men vooronderſtelle eens, dat de St. Jacobs Orde of Broederſchap beſtaan heeft, men beſchouwe dezelve als een Ridderorde, kan dezelve dan geboekt ſtaan in een Ridderſchaps-register? Daarenboven wat is een Register anders, dan eene ſoort van wijzer op andere boeken en ſtukken, bevattende den beknopten, maar niet den volledigen, inhoud van een ſtuk, gelijk hier gedaan wordt. Was deze zoogenaamde St. Jacobs bijeenkomst geboekt, of beſchreven geweest, en dat wel in het Nederduitſch, dan moest het ſtuk, hetzij boek of charter, zich bevinden bij de Charter- of Leenkamer van Holland, en van waar hetzelve, evenmin als alle overige daar behoorende ſtukken, in of na 1572, niet ligt naar de Ridderſchap van Holland zal gereisd zijn.

Hoe durft men zoo ſtellig zeggen, dat Antony van Lynden als een Hollandsch Ridder beſchouwd word, uithoofde dat een Dirk van Lynden in 1290 onder de Leden der St. Jacobs Orde opgenoemd ſtaat? Is het niet veel eerder waar, dat Antony onder de Ridderſchap en Edelen van Holland opgenomen wordt, uithoofde, dat hij tot een Riddermatig geſlacht behoorde en zijne bezittingen op den Hollandſchen bodem liggende had? Zijn vader Frans van

(*) Het voert den titel van Reſolutien van de Heeren Ridderſchap en de Edelen van Hollandt en West-Friesland, en begint met den brief van uitſchrijving van den 7den Februarij 1640, tot de bijeencomſte van Haar Ed. Gr. Mog. tegens den 21ſten van de jegenswoordige maant.

Digitized by Google

van Lynden was in 1578 gehuwd aan Clementia van Amstel van Mynden, waardoor hij Heer van Cronenburg, Loenen en meer andere goederen werd; uit welken hoofde hij zich met ter woon naar Holland begaf, en van dien tijd af niet meer in Gelderland ter landsdag verſchreven werd. Op de Ridderçeel van het jaar 1598, ſtaat hij met deze *marginale* bijvoeging; *niet meer beſchreven, dewijl hij in Holland woond.* Zijn zoon Antony, van wien alhier questie is, woonde insgelijks in Holland, en werd, op voordragt van Prins Maurits in wijnmaand van het jaar 1618, onder de Ridderſchap en Edelen beſchreven; even gelijk zulks naderhand plaats had, met die van Hertaing, Aerssen, de Zoete de Laeke, Nasſau, Reede, Keppel, Bentinck, Voorst, Gronsfeld, Hompesch, etc. van alle dewelke niet een eenig voorvader de eer genoten heeft, van door Butkens met de St. Jacobs Orde verſierd te zijn geworden. — Voor het overige behoorde de Familie van Lynden, bij uitſluiting tot Gelderland; en zijn 'er takken van dezelve in het ſticht Utrecht en in andere gewesten gevestigd, zoo was zulks uit hoofde van latere bekomen goederen, of door Huwelijks-vermaagſchappingen.

Had men om andere redenen alreeds geen beter gevoelen omtrent Antony van Lynden, dan zoude het aangehaalde uit zijnen brief, niet veel anders bewijzen, dan dat hij zijne dochter beminde en een goed vader was. Voor het overige wil men gaarne toegeven, dat hij *een regt eenvoudig en braaf man* was, niettegenſtaande het uittrekſel zulks niet bewijst.

Het ſchijnt, dat men weinig kunde bij den lezer vooronderſtelt door te meenen, dat een ſtuk te vinden bij Mieris, de Rouck, Butkens en elders, aan hem onbekend is.

Op bl. 39 wordt gezegd:

„ De monniken hebben ſomtijds (hoewel zeer „ ſchaars) donatien (*) aan hunne kloosters verdicht."

Wanneer men overtuigd ſchijnt, dat de monniken dusdanige valschheden pleegden, mag men hun dan ook

(*) Denkelijk giften.

Digitized by Google

ook niet verdacht houden, van diezelfde kunst uit te oefenen, omtrent andere zaken? Daar het te meer vrij wat minder navraag moest geven, van eene orde of broederſchap te droomen, dan den eigendom van een ſtuk goed daar te ſtellen;— wie anders dan Monniken hebben de negen eerſte Heeren van Brederode uitgevonden? (*) Wie durft nu verzekeren, dat de Cirſtercienſer-monnik Butkens onbekwaam geweest is, om ook eenig bedrog te plegen? Hier boven is alreeds gezegd, hoe zich alles misſelijk in het ſtuk van 1290 vertoont; waarom heeft Butkens daar niet bijgevoegd, in welk archief het ſtuk ervindelijk was, en wie hem hetzelve ter hand geſteld had, of het een origineel dan wel een afſchrift was, dat men hem voorleide?

Voor het overige willen wij hoegenaamd niet Antony van Lynden voor den fabrijkeur houden, maar dewijl zijne ſtamgenooten hem voor een' eenvoudig man houden, is het niet onmogelijk, dat men hem ter hand geſteld heeft een afſchrift van een ſtuk; dat niet aanwezig was.

Het is ontegenſprekelijk, dat rampen en tijdsomſtandigheden vele oorſpronkelijke ſtukken hebben doen verloren gaan, maar om hier uit te willen bewijzen, dat het oorſpronkelijke ſtuk van 1290, en het Register, waarvan Butkens gewaagt, beſtaan hebben; zulks komt wat al te vermetel voor. En al konde men nu al bewijzen, dat dit voorz. en meer andere ſtukken van dien aard, zoek geraakt waren, hoe komt het toch, dat Melis Stoke, die zoo naauwkeurig geboekt heeft, alle de daden en verrigtingen van Graaf Floris. en die ontegenſprekelijk tijdgenoot was van het jaar 1290, en zelfs van 1279, zoo men zulks verkiest, geen woord zegt van deze St. Jacobs Orde? Het was dan toch wel de moeite waard geweest, hiertoe een paar dichtregels te bezigen.

Op bl. 49 wordt gezegd.

„ De Brieffchrijver ſchijnt mij toe, geheel onbe-
„ dre-

(*) Vroeger dan den 7den Augustus 1244, komt de naam van Brederode in geen bekend Charter voor. Zie Meerman, Hist. van R. K. Willem, D. 2. Cod. dipl. N°. 8. bladz. 320.

Digitized by Google

„ dreven, in de (voorzeker niet onmisbare) weten-
„ schap der Heraldiek."

Indien men, door dit woord van Heraldiek, dat van Geschiedenis bedoeld heeft, hetwelk men haast zoude gelooven, dan is de Heer Q. N. van onbedrevenheid gemakkelijk vrij te pleiten: want zijne redeneerkunde berust op al te goede en onbeweegbare gronden, en hij zal gewis niet ligt eene vergelijking daarstellen, tusschen de zoogenaamde St. Jacobs orde, en die van het Gulden Vlies.

Op bl. 41 *et seqq.* wordt gezegd:

„ Dan dit schijnt de tweede stelling van den Brief-
„ schrijver te begunstigen, etc.

Daar alle de voorkomende gezegden gerigt schijnen tegen de Heer Q. N. en hij zich reeds verdedigd heeft, zoo zal men zulks alhier onder het zwijgen voorbijgaan, echter niet zonder zich te verwonderen, over de aldaar gemaakte vergelijkingen.

Op bl. 50 tot 54 *inclusive* wordt gezegd:

„ Tot nu toe hebben wij dan gezien, dat 'er in
„ het Verbaal dezer instelling niets gevonden wordt,
„ enz., enz., enz."

Men stemt zeer gaarne toe, dat alhier de mocijelijke taak der tegenwerpingen eenen aanvang maakt. Het is waarlijk eene gulle belijdenis, wanneer men de zaak wil verdedigen, alsdan te bekennen, dat die personen zoo niet tot eene Broederschap kunnen vereenigd zijn geworden in het jaar 1290. Het ware te wenschen geweest, dat de Schrijver het hierbij gelaten had en niet getracht had den lezer af te leiden, door het verhalen van eene reeks van gebeurtenissen, welke stoffe tot verhalen kunnen geven, maar niets bewijzen tot wederlegging van den Heer Q. N.; ten welken opzigte men zich behelpt met een aantal gissingen, vooronderstellingen, en op eigen magt verplaatsing van jaartallen.

Wat heeft Heer Arent van Amstel toch gemeen met eene broederschap, tot dewelke hij niet behoorde? Wat doet alhier de Ridderslag van Graaf Floris? Hoe bewijst de zoogenaamde kinderbaring der Gravin van Hennenberg, dat in die tijden het jaar met Paasschen begon? Waaruit bewijst men,

Digitized by Google

men, dat de inſtelling der Ridderorde en een Tournooi(*) moet bepaald worden plaats te hebben gehad, tuſſchen 10 of 11 Januarij 1278 en 1280?

Op bl. 55 wordt gezegd:

„ Niets toch is meer gemeenzaam in de kritiek „ van oude ſtukken, dan dat men abuizen van ge„ tallen moet herſtellen, enz."

Al eens toegevende, dat men zich omtrent een ſtuk in de jaartallen kon misgrepen hebben, dan zoude het meer dan wonderlijk zijn, dat Butkens zich juist in de jaartallen van twee onderſcheiden ſtukken zoude bedrogen hebben, en tot beide gebezigd het jaartal 1290, in plaats van dat van 1279.

'Er beſtaan geene redenen waarom iemand, die niet met de tooverlantaren der Tournooijen rondloopt, en een enkel punt geſchiedkundig behandelt, zoude verpligt moeten zijn, om andere ſtukken, die zich in denzelfden *Codex Diplomaticus* bevinden, te moeten afhandelen.

(*Het Vervolg hierna.*)

IETS

OVER DE TIEN

ZWEEDSCHE NOODMUNTEN,

benevens het leven en uiteinde van den Baron

VON GÖRTZ,

den Uitvinder van dezelve.

Bij de invoering der nieuwe koperen munten, de centen en halve centen, in ons Vaderland, was men alreeds ſedert verſcheiden jaren, (hoe zeer men in vroegere jaren reeds door verſchillende Landsplakaten getracht had daarin te voorzien) overladen met een aantal grootere en kleinere koperen munten uit alle landen, vooral uit Duitschland; ten tij-

(*) Een Tournooi, waarvan men de echtheid nergens geboekt vindt, dan in eene Kronijk.

Digitized by Google

tijde van groote ſchaarschheid van Provinciale koperen munten of duiten, werd ons land als overſtroomd met kleine Pruisſiſche koperen muntjes; en daar dezelve algemeen in omloop waren, en ieder van dezelve voor de waarde van een' Provincialen duit gangbaar was, werden dezelve op verſchillende plaatſen met onderſcheidene ſtempels als Fabrijkpenningjes gemaakt en ingevoerd, zeer ten nadeele van onze beſtaande koperen lands munt.

Bij de invoering van de nieuwe koperen Rijks munt, welke men den 27ſten September 1822, voor het eerst in Amſterdam in algemeenen omloop bragt, ontſtond 'er zaturdags den 28ſten September zeer veel oneenigheid onder het gemeen met de winkeliers, welke toen de kleine koperen muntjes van Pfenningen, Hellers enz. niet meer in betaling wilden aannemen, offchoon zij zelve die bij vaten hadden ontboden en in omloop gebragt.

Nu, daar men thans, met de inwisſeling van de Provinciale koperen munten, van Rijkswege bezig is, dacht ik het ſommigen niet ongevallig te zijn, om van de munten of de goden van Görtz, welke Zweedſche koperen muntſtukken hier te lande zoo menigvuldig zijn verſpreid geweest, iets te zeggen en tevens een kort berigt van het leven en uiteinde van den Baron von Görtz 'er bij te voegen.

Bijzonder opmerkenswaardig is het, dat 'er bijna geen voorbeeld is van het invoeren eener munt, welke eene dusdanige ingebeelde waarde had, om in het gebrek aan geld in een geheel Rijk te voorzien; welke munten anders alleen in dringenden nood bij belegeringen van vestingen, districten of ſteden werden geſlagen, om naderhand weder in te wisſelen.

In 1715 voerde men de eerſte in, hebbende aan de eene zijde, eene Koninklijke Kroon, waar onder het jaartal 1715, de keerzijde: *I. Daler S. M.* (Silber Münz).

In 1716 volgde de tweede, met het vrouwen Beeldje, voorſtellende het Rijk, gewapend met Schild en Speer, rondom ſtaat: *Publica fide.* In de exergue of affnede 1716; keerzijde als boven: *I. Daler. S. M.*

In 1717 de derde, een geharnast Krijgsman, met een Schild en uitgetrokken Zwaard, ſtaat op de voorzijde, met de woorden: *Weit och wapen.* In de affnede 1717. De keerzijde weder: *I. Daler S. M.*; dan deze en alle de volgende, hebben het woord: *I. Daler* binnen comportementen, het welk van deze met eenen Leeuwenkop, twee Overvloedhoorns, Speren, Standaarden enz. verſierd is.

In 1718 verſchenen 'er zes, de eerſte was met een Krijgsheld, gewapend met eene Speer en uitgetogen Zwaard, ſtaande naast eenen dreigenden Leeuw, voorzien, rondom ſtond: *Flink och fardig.* In de affnede 1718; keerzijde, we-

der

der binnen een comportementje, verschillende van het vorige; daar nu de Overvloedhoorns, boven het Wapenmig zijn geplaatst en een paar Kanonnen 'er bij gevoegd, de keerzijde weder *I. Daler. S. M.*

De tweede had de afbeelding van Jupiter, waar boven het woord: *Jupiter*, de affnede: 1718, keerzijde weder: *I. Daler. S. M.*, binnen een ander comportementje, zijnde twee Lauwertakken zaam verbonden, waarin drie Koninklijke Kroonen.

De derde had het beeld van Phebus, geheel met ftralen omhuld, waar boven: *Phoebus.* In de affnede: 1718. De keerzijde weder: *I. Daler. S. M.*, binnen een comportementje van Lofwerk, waar boven een Ster.

De vierde, welke verfcheen, had het beeld van Mercurius, met den gevleugelden Slangenftaf, waarboven: *Mercurius*, de affnede: 1718, de keerzijde, binnen een ander comportementje, waar boven een Kroon met deszelfs attributen, weder *I. Daler. S. M.*

De vijfde had het beeld van den gewapenden God Mars, waar boven: *Mars*, affnede: 1718, de keerzijde weder binnen een ander comportementje, waar boven een Kroon: *I. Daler. S. M.*

De zesde was met de gewone afbeelding van Saturnus, waar boven het woord: *Saturnus*, affnede 1718, de keerzijde weder binnen een verfchillend comportementje, waar boven eene Roos en onder aan twee Palmtakken: *I. Daler. S. M.*

De tiende of laatfte der Noodmunten, heeft het beeld van de Hoop met het Anker, boven aan ftaat: *Hoppet*, in de affnede 1719, het comportementje weder iets verfchillende, met *I. Daler. S. M.* Deze laatfte Noodmunt, hoezeer met het jaartal 1719 geftempeld, was reeds in het laatst van 1718 in omloop gebragt, en is de zeldzaamfte of minstvoorkomende van deze munten; alzoo 'er weinige in omloop waren, werden dezelve met Januarij 1719 reeds op ruim eenen Hollandfchen ftuiver, in plaats van ruim zestien Holl. ftuivers, op welke dezelve bij de invoering gefteld waren, gereduceerd.

Deze vermindering werd veroorzaakt door den dood des Konings en eindelijk werden alle gefteld, en fommige hermunt, op de waarde van ruim een achtfte Hollandfchen ftuiver, hetgeen de eigenlijke waarde was.

De bepaalde waarde was ten tijde van Karel den XIIden gefteld, op eenen Daler zilver munt, gelijk het opfchrift doet zien, waartoe men anders een ftuk koper gebruikte van één en één half pond zwaar, welke ftukken koper of vierkante munten, met vijf ftempels voorzien waren: als in het midden het naamcijfer des Konings met het

jaar-

Digitized by Google

jaartal, en op lederen hoek de letters; *I. Daler S. M.*

Deze Noodmunten van Görtz hebben flechts eene metallique waarde van bijna drie penningen of ruim eenen ouden Provinciale duit; elk derzelve weegt $\frac{1}{2}$ lood, 10 grein, zoo dat 'er 96 ſtuks op eenen zilveren Daler gaan; welke de waarde van eenen Duitſchen halven Rijksdaler had, namelijk ten tijde van Karel den XIIden, naar onze rekening, 16 à 17 ſtuivers.

De heidenſche godheden op verſcheiden dier munten, hadden veroorzaakt, dat men dezelve ſpottenderwijze de goden van Görtz noemde.

(*Het Vervolg hierna.*)

LETTERKUNDIGE OF ANDERE BIJZONDERHEDEN.

Vreemde Engelſche uiterſte Wil.

Dezer dagen is te Ribberſordhouſe in Worcestershire de echtgenoot van Arthur Thelusſon van een' zoon bevallen, door welks geboorte een der grootſte fortuinen, die beſtonden, eene vaste beſtemming verkregen heeft, ten gevolge van een vreemd Testament. Peter Isaac Thelusſon geboortig van Geneve, vestigde zich te Londen en had door den handel een groot vermogen bijeengebragt. Hij overleed te Rastow in het Graafſchap Kent den 21 Julij 1697, nalatende eene Weduwe met zes Kinderen, aan welke hij bij uiterſten wille vermaakte 100,000 Pd. Sterling. Zijne uitgeſtrekte eigendommen in Yorkshire en het overige zijns vermogens, beloopende omtrent 500,000 Pd. Sterl., werden aan voogden toevertrouwd, opdat 'er eerst gebruik van zou kunnen gemaakt worden na den dood zijner zonen en kleinzonen; hetgeen een tijdperk van meer dan honderd twintig jaren beliep, gedurende welke men berekende, dat het oorſpronkelijk fonds, door intrest op intrest te hoopen, zou aangroeijen tot 140 millioenen Pd. Sterl. (ruim 1600 millioenen guldens). Dan, wanneer 'er geen mannelijke afſtammeling mogt beſtaan (deze is nu geboren) zou deze ontzettende ſchat het eigendom van den Staat worden en de Amortiſatie onder toezigt des Parlements vermeerderen. Dit Testament werd door de Familie van den overledenen hevig beſtreden, maar bij beſluit der Kanſelarij gehandhaafd; later evenwel werd, op voorſtel van den Kanſelier Rosslijn eene acte uitgevaardigd, die ſoortgelijke beſchikkingen en die zulk eene buitengemeene opeenhooping van een bijzonder vermogen verbood.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
8	29. 8¾	37½	N. N. W.	bewolkt, zeer buijig.
	29. 9	42½	N. t. W.	
	29. 9½	38	N. W. t. N.	
9	30. 0	37	N. N. O.	bewolkt.
	30. 0¼	44	N. W. t. N.	
	30. 0¼	37½	N. t. O.	
10	30. 0	44½	W. Z. W.	betrokken, namiddag regenachtig, 's avonds bewolkt.
	29. 8½	45½	W. t. Z.	
	29. 7¾	46	W. N. W.	
11	29. 8	41½	Z. Z. W.	betrokken, dampig.
	29. 8	44½	Z. t. O.	
	29. 6½	41⅝	Z. Z. O.	
12	29 6½	47	Z. W.	wolken, meest omr. helder, 's avonds betrokken, 's nachts regen.
	29. 6	43	W. Z. W.	
	29 5	48	N. t. W.	
13	29. 4	37	Z. W.	voorm. bew., nam. buijig, 's av. betrokk., regenachtig, 's nachts harde regen en wind.
	29. 4¼	48	Z. W. t. Z.	
	29. 1½	44½	Z. Z. O.	
17	28. 7½	37½	N. O	betrokken, regen en wind.
	28. 8	43½	W. N. W.	
	28. 9	46		

BEKENDMAKINGEN.

*** H. WINKELMAN, J. DE VRIES, A. BRONDGEEST, E. M. ENGELBERTS en C. F. ROOS, Makelaars, te Amsterdam, zullen in de maand Junij des volgenden jaars 1827, openbaar verkoopen: Het alom beroemd en VORSTELIJK KABINET van Voorwerpen der *Natuurlijke Historie*, bestaande in *Nacht-* en *Dag-Kapellen*, *Torren* en andere *Insekten*; alsmede *opgezette Vogelen*, *Horens*, *Schelpen*, *Koralen*, *Versteeningen*, *Mineralen* enz. al het welk is bijeen verzameld en nagelaten, door Wijlen den Hoog Wel Geboren Heer Jonkheer JOAN RAIJE, Heer van *Breukelerwaard*. De *Catalogus* is ter perse en zal in tijds bij genoemde Makelaars, alsmede bij de Gebroeders VAN CLEEF, Boekhandelaren te 's Gravenhage en te Amsterdam, te bekomen zijn.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

BUITENGEWOON-ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND.

ALGEMEENE KONST- EN LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 50. *Vrijdag den 24ſten November.*

BERIGTEN.

GRONINGEN. Op den 12den November 1826, overleed alhier, na eene langdurige ſukkeling, aan een langzaam verval van levenskrachten, in den ouderdom van ruim 34 jaren, de Wel Edele geſtrenge Heer Mr. NICOLAAS WILHELM SCHROEDER STEINMETZ, in leven *Commies voor de Financien en Militaire zaken bij het Beſtuur van de provincie Groningen.*

Konde ooit een ſlag den beminnaars van de Toonkunst gevoelig, ja, als het ware, onherſtelbaar treffen, het is voorzeker die, welke door het verlies van dezen waardigen Muzen-zoon aan hen wordt toegebragt, en te regt moge men het verlies des Heeren STEINMETZ, als bijkans onherſtelbaar voor Groningen, beſchouwen! Groote genien worden ſlechts zelden geboren, en, wanneer zal deze ſtad wederom het geluk deelachtig worden, trotsch te mogen zijn op het bezit van eenen Kunstminnaar, wiens buitengewoon talent in het vak der Toonkunst zich geheel binnen hare muren ontwikkelde en eene hoogte bereikte, welke alleen den man van groote verdienste, van eenen fijn gelouterden ſmaak, zuiver en diep ge-

Digitized by Google

voel, met één woord, den *Virtuoos*, in deszelfs ware grootheid, kenschetst; — van eenen Kunstminnaar, die zoo gelukkig en *theorie* en *practijk*, tot verwonderens toe, in zich vereenigde, en die, met zulke uitstekende bekwaamheden verrijkt, zelfs met opoffering van zijn eigen belang, het zich tot een streelend genoegen rekende, het zijne te mogen bijbrengen, om den lust en ijver vóor de Toonkunst bij zijne Stadgenooten in eene hooge mate op te wekken, en hen daarin meer en meer tot volkomenheid te leiden, — wel bewust, welk een' grooten invloed de bevordering van de schoone kunsten en wetenschappen in het algemeen, en van de Toonkunst in het bijzonder, op de beschaving en verëdeling van den mensch uitoefent.

Dubbel beklagenswaardig is het, dat dit oorspronkelijk genie niet meer in de gelegenheid was, om als *Componist* (want ook als zoodanig verdient STEINMETZ met allen lof vermeld te worden) voor het Kunstminnend publiek werkzaam te zijn; dan zijne belangrijke beroepsbezigheden, welke hij steeds, te midden van de groote bemoeijingen, die het vak der Toonkunst, hem, door zijne onuitbluschbare geestdrift voor hetzelve, opleverde, met de meeste zorg en naauwgezetheid behartigde en waarnam, stelden hiertoe van zelve eenen onoverkomelijken hinderpaal in den weg. Bovendien was STEINMETZ nimmer door eene ijdele eerzucht verblind, om zijnen eigenen roem te bejagen en daartoe iedere gelegenheid gretig aan te grijpen.

Voor zijne vrienden echter, die met hem, als eenen getrouwen leidsman, het ruime veld der Toonkunst bewandelden, was hij alles en menig nachtelijk uur offerde hij met vermaak voor hen op; — van daar dan ook, dat hij *hen* dikwijls met zijne composities verraste en door derzelver uitvoering de reinste, de zaligste genoegens schonk.

Deze stukken zijn vrij talrijk en onder zijne vrienden, die, daarop te regt den hoogsten prijs stellen, veelal berustende; — het ware echter te wenschen, dat die stukken te eeniger tijd het licht zagen, als een blijvend gedenkstuk van eenen Toonkunstenaar, die zijnen tijdgenooten zoo zeer tot eer verstrekte.

Ook zijn bij onderscheidene gelegenheden, onder an-

Digitized by Google

andere en laatſtelijk bij gelegenheid van den gedachten watervloed in Februarij 1825, belangrijke ſtukken van zijne compoſitie, zoo voor de *inſtrumentale* als *vocale* muzijk, binnen de ſtad Groningen, in het openbaar uitgevoerd, welke alle met de grootſte toejuiching, als kunstgewrochten van zijn genie, zijn bekroond geworden.

Maar was STEINMETZ waarlijk groot te noemen als *Toonkunſtenaar* en mogt hij als zoodanig deelen in het volkomen vertrouwen van zijne Stadgenooten niet alleen, maar ook van zoovele beminnaars der Toonkunst in en buiten ons Rijk, ook in het vak der letteren had hij eene aanzienlijke hoogte bereikt. Na eene roemvolle Academiſche loopbaan en na al ſpoedig gekomen te zijn in de Maatſchappelijke betrekking, waarin hij ſteeds werkzaam is geweest, verrijkte hij zijne kundigheden, door eene uitgezochte, uitgebreide en aanhoudende lectuur, en bij deze kundigheden en eene grondige kennis van onderſcheidene talen, waarvan hij zich ſommige als zijne moedertaal had eigen gemaakt, legde hij eene ſchranderheid en ſcherpzinnigheid aan den dag, welke den man van hooge verſtandelijke beſchaving in hem deden opmerken.

Maar boven alles moet men hulde doen aan het beminnelijk karakter, dat hem zoo zeer onderſcheidde. — Als Toonkunſtenaar, als de man van diepe kennis en van een veel omvattend verſtand, moest men hem bewonderen en hoogſchatten, als mensch moest men hem met warme liefde beminnen. Bij eene zachte inborst, braafheid in gedrag en wandel en gepaste levendigheid van geest, welke hem in den gezelligen kring der zamenleving des te meer beminnelijk maakte, paarde hij, bij een gevoelvol hart, eene onwederſtaanbare neiging, om in alle gevallen het goede te bevorderen, en zoo doende, ook bij anderen, een levensgenot op te wekken, inſtemmende met de hooge waarde van den mensch en het doel, waarmede het Opperwezen denzelven op aarde heeft geplaatst.

Geen wonder dan ook dat hij, de brave STEINMETZ, die reeds zoo vroeg, en in den bloei zijner jaren, aan de natuur den tol moest betalen, door zijne familie en vrienden, ja over het algemeen, diep betreurd

Digitized by Google

wordt, en dat alleen de gedachte: „dat zijn geest, van alle aardsche bemoeijingen ontheven, in de zalige gewesten der onsterfelijkheid is overgegaan en daar grooter genot dan dezelve op aarde smaken kon, in de hoogste volkomenheid zal ondervinden," in staat is, om, met stille onderwerping aan de wijze beschikkingen der Voorzienigheid, hen te troosten en balsem te zijn voor de diepe wond, welke aan hunne harten is toegebragt.

HAARLEM. De belofte, in ons vorig No. gedaan, getrouw vervullende, achten wij ons verpligt, den volgenden brief, ons ter plaatsing bezorgd, en gerigt aan den Hooggel. Heer H. C. v. d. BOON MESCH mede in ons blad op te nemen; — terwijl het ons aangenaam is tevens te kunnen mededeelen, dat de middelen ter luchtzuivering van den Heer LABARRAQUE in het laatst gedeelte van denzelven vermeld, niet alleen door Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche zaken aan het bestuur te Groningen krachtdadig zijn aanbevolen, maar dat men dadelijk in een der laboratorien van de Hoogeschool aldaar zich bezig houdt, om dezelve in vrij groote menigte gereed te maken, ja, dat, uithoofde van het hiertoe gevorderd tijdsverloop, op kosten der Regering door den Hoogl. STRATINGH van den Heer LABARRAQUE vijftig ponden van dezelve ontboden waren, ten einde in de eerste behoeften te voorzien, welke waardige uitvinder derzelve, volgens later berigt, een veel aanmerkelijker hoeveelheid van beide gereed gemaakt en reeds om niet afgezonden zou hebben, dan bestelt was, daar bijvoegende een uitvoerig onderrigt nopens derzelver gebruik.

Hoog Geleerde Heer!

Met veel genoegen las ik in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 3den November l. l. uw' brief aan den Heer van Marum, aangaande het nut der Guytonsche berookingen tegen de heerschende ziekten, waardoor zoo vele streken van ons dierbaar Vaderland zijn aangetast. Intusschen zijn onder 't lezen bij mij eenige bedenkingen opgerezen, welke ik UHG. wil bekend maken, vertrouwende, dat gij dezelve zult willen oplossen en mij, benevens ve-

vele andere van mijne Kunstgenooten, inlichten. Zij zijn de volgende:

1°. Ik erken, dat 'er veel waarschijnlijkheid bestaat, om te gelooven, dat het opdroogen der met water overspoelde gronden en het uitdroogen van slooten en poelen, gedurende den verloopenen zeer warmen zomer, een groot aandeel hebben aan de thans heerschende ziekten. Uwe opgegevene proeven hebben mij ten volle overtuigd, dat de berookingen met het *Chlore* de vier schadelijke luchtsoorten, die zich bij de ontbinding van gestorvene dieren en planten door verrotting ontwikkelen kunnen, ontleden, vernietigen en onschadelijk maken; en ik heb dezelfde proeven bij andere Scheikundigen en met name, bij Thenard, in zijn *Traité de Chimie Elementaire* beschreven gevonden. Maar nu vroeg ik mij zelven: zou men niet moeten beginnen met de dampkringslucht scheikundig te onderzoeken in die plaatsen, alwaar de bedoelde ziekten zoo menigvuldig zijn, ten einde zich te overtuigen, of de vier, door UHG. opgenoemde vreemde luchtsoorten, al dan niet in dezelve aanwezig zijn? want, bij aldien deze daarin niet gevonden worden, al ware 't ook dat zij gedurende den verloopenen zomer den dampkring besmet en verontreinigd hadden, zouden de Guytonsche berookingen op dit oogenblik in zooverre nutteloos wezen, dat zij het oogmerk niet zouden kunnen bereiken, 't welk UHG. schijnt te bedoelen, namelijk: *het vernietigen van de eerste en voornaamste oorzaak der thans heerschende ziekten.*

2°. Eene andere bedenking is deze: wanneer wij aannemen, dat de dampkring door eenige schadelijke uitwasemingen van den grond is besmet en dat deze de ziekten doen voortduren, waar moeten alsdan die berookingen in 't werk gesteld worden? Gemakkelijk valt het den dampkring binnen eene bepaalde ruimte en alzoo in de huizen van hen, die zulk ongezonde oorden bewonen, te zuiveren, hoewel 't mij bij ondervinding is gebleken, dat de berookingen met het *Chlore* op aamborstige menschen en andere, wier longen zeer gevoelig zijn, een' zeer onaangenamen indruk maken, ja zelfs dikwijls voor deze zeer nadeelig zijn. Maar, wanneer nu de gezonden (ten wier behoeve zulke berookingen voornamelijk in 't werk worden gesteld, ten einde de ziekte te voorkomen) hunne woningen verlaten, en zich in de buitenlucht begeven, blijven zij aan dezelfde schadelijke oorzaken blootgesteld. Uit den inhoud van uwen brief, meen ik te moeten opmaken, dat UHG. van gevoelen is, dat men deze berookingen ook in de open en vrije lucht zou moeten doen. Ook ik geloof, dat men hiertoe zou moeten komen, om 't gewenschte doel te bereiken, doch verklaar tevens niet te begrijpen, hoe men hierbij zal

Digitized by Google

te werk gaan over zulk eene groote uitgeſtrektheid lands, als thans door de heerſchende ziekten aangetast is, zonder nog te ſpreken van de groote onkosten, welke daartoe zouden vereischt worden.

3°. Nog moet ik UHG. in bedenking geven, of de Geneeskundigen niet met goed gevolg gebruik zouden kunnen maken van de uitvinding, door Labarraque in Frankrijk gedaan. Hoe men ook over den aard en de oorzaken der thans heerſchende ziekten denken moge, zeker is 't, dat de uitwaſemingen en uitwerpſels der zieken de lucht binnen de vaak kleine vertrekken verontreinigen en eene nieuwe oorzaak worden, waardoor de ziekten voortduren of van aard veranderen. Eene oplosſing van de *Chlorure de chaux*, in water, heeft mij bij herhaling voldaan: want eene geringe hoeveelheid derzelve bij de drekſtoffen gevoegd of liever te voren in het bekken gedaan, vernietigde dadelijk den rottenden en ſtinkenden walm, welken deze van zich gaven. Nog beter dan de *Chlorure de chaux*, is volgens het gevoelen van Labarraque, de *Chlorure de ſoude*, welke hij tot zuivering der lucht wil gebezigd hebben. Indien zijn gevoelen door de ondervinding bevestigd wordt, verdient dit middel, wegens deszelfs eenvoudigheid en onſchadelijkheid, de voorkeur boven de Guytonſche berookingen. Men behoeft ſlechts een of meer borden met een lepel van de *Chlorure de ſoude* en zes lepels water in de ziekekamers te plaatſen en dagelijks te ververſchen, waarbij men de vertrekken en daarin geplaatſte voorwerpen kan beſproeijen met een mengſel uit één deel van 't genoemde middel en 30 deelen water beſtaande. Op deze wijze zouden alle ſchadelijke uitwaſemingen en ſmetſtoffen vernietigd en de lucht behoorlijk gezuiverd worden, terwijl de lijders en de omſtanders niets ontwaren van dat prikkelende en onaangename gevoel, 't welk aan de Guytonſche berookingen eigen is.

Ten ſlotte moet ik hier nog bijvoegen, dat mijne eerſte bedenkingen niet voortvloeijen uit eenig wantrouwen op de berookingen met het *Chlore*. Ik ſtel deze op hoogen prijs en zag daarvan de beste uitwerking in de laatſte Epidemie van het Roodvonk en van de natuurlijke Kinderziekte. Maar ik meende, dat men daarvan alleen gebruik kon maken, om den dampkring *binnen eene bepaalde ruimte* te zuiveren, hetzij om de ſmetſtof, bij beſmettelijke ziekten, te vernietigen, hetzij om de ſchadelijke uitwaſemingen der zieken zelve, die in bekrompene woningen eene nieuwe ziekte-oorzaak worden kunnen, te ontleden en onſchadelijk te maken. Daar 't mij nog niet is gebleken, dat de tegenwoordig heerſchende ziekten wezenlijk *beſmettelijk* zijn,

zoo-

Digitized by Google

zouden de gewone berookingen alleen ter bereiking van 't laatstgenoemde doeleinde kunnen in 't werk gesteld worden.

Met achting verblijf ik

Uw Hoog Gel. Dw. Dienaar

* * *

PS. Na dat ik dezen geschreven had, lees ik den brief van den Heer van Stipriaan Luiscius, geplaatst in den *Algemeenen Konst- en Letterbode* van den 17den November. Ik zie daaruit, hoe deze achtingswaardige Geleerde met UHG. instemt, om de berookingen in 't groot en in de open lucht te doen; en ik moet erkennen, dat mijne tweede aanmerking daardoor gedeeltelijk is opgelost. Ik zeg gedeeltelijk: want nog blijft bij mij de vraag over, kan men volgens dit plan in Vriesland te werk gaan, alwaar de ziekte over zulk eene groote uitgestrektheid van land hare verwoestingen uitrigt? Welk een aantal van groote berookingstoestellen worden hiertoe niet vereischt? Hoe veel tijd verloopt 'er niet, voor dat men deze op eene doelmatige wijze in werking kan brengen?

AANMERKINGEN op de BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. van LYNDEN van HEMMEN.

Arbeid slaet vuur uit den steen.
MAERLANT.

(Het vervolg van bl. 348)

Op bl. 56 tot 59 word gezegd:

„ Extract uijt een seecker boek ghebonden in een „ aude royden leren overslach, geïntituleert het Tour„ noy-boek des Graven van Hollant, ghescbreven in „ een aut carracter gheteeckent N°. 13, ende begint „ aldus op fol. 220. enz, enz, enz.

Wat de taal, spelling, waarschijnlijkheid, en het Ridderschaps-Archief betreft, gelijk ook de onmogelijkheid van bedrog, omtrent dit stuk, refereert men tot het gene ten dien opzigte gezegd is van het stuk der St. Jacobs orde.

Digitized by Google

Waarom wil men ſtellen, dat Antonij van Lijnden hier ook ontrouw zoude gepleegd hebben?

Zulks heeft immers niemand gezegd, en kan ook niemand zeggen, dewijl Butkens niet opgeeft, dat hij dit ſtuk van den voorz. Antonij bekomen heeft. Maar dat Butkens hetzelve onder de *preuves* uitgaf, hiertoe beſtonden zeer waarſchijnlijk deze beide redenen, 1o. om wederom iets van Heer Dirk, Heer van Lynden te kunnen zeggen en 2o. om de ſtelling der door hem opgegevene afſtamming te verſterken, door dezen Dirk te doen roepen Aspremont.

Alhier wordt alwederom, gelijk geſchied is met de St. Jacobs orde, op eigener gezag, de gebeurtenis elf jaren vervroegd, en, dat wel omdat men zelf gevonden heeft, dat eenigen der opgenoemde perſonen niet wel in 1290 konden tegenwoordig zijn.

Op bl. 59 tot 62 *incluſive* wordt gezegd:

„ En nu terugkeerende tot het eerſte *Extract* moeten wij zien, of de zwarigheden, betreffende de perſonen, die daarin voorkomen, niet vatbaar zijn voor eenige oplosſing. enz., enz., enz."

Het gezegde van een' man, gelijk wijlen de Hoogleeraar Kluit, doet gewis veel af, doch ſprak hij aldus in eenen algemeenen, of in eenen bepaalden zin? Ten minſte men moet twijfelen, dat die ſchrandere man, ten opzigte der *Annales* zoude uitgeroepen hebben: *quod notae temporum, locorum, perſonarum non vitiant Diploma.*

Voor zoo verre men weet, zijn 'er weinig Charteren, waarop het gezegde van Kluit toepaſſelijk is; één kent men 'er echter, waarvan de echtheid door andere ſtukken gewaarborgd is, namelijk het Charter van Otto Graaf van Zutphen, hetwelk abuſief op 1064 gebragt is. (*) In hetzelve komen getuigen voor, die op dien tijd niet leefden, en het ſtuk behoort gewis tot 1094. De beſtaande misſlag heeft zijnen oorſprong zeer waarſchijnlijk genomen, doordien dat de kerk van Zutphen, met den aanvang der twaalfde eeuw afgebrand, en de meeste aldaar bewaard wordende Charteren geſchroeid en gezengd geraakt zijnde, de Graaf verzocht aan Burchard Bis-

(*) Zie Bondam Charter-Boek bl. 137.

Bisschop van Utrecht, dezelve te willen vernieuwen. (*)

De uitvinding, om van Hendrik, Alexander te maken, is waarlijk vrij kluchtig, doch men moet niet uit het oog verliezen, dat 'er bij Butkens staat HENDERICK; zoo men nu al toegeeft, dat er op de eerste letters een inkklad (†) gevallen is, of dat de naam Xander geschreven was, hoe maakt men het dan met de overige letters van het woord, en hoe zal men het overblijvende DERICK verwisselen, om 'er het overblijvende ANDER van het voorondergestelde woord Xander uit te doen lezen? Voor het overige weet men niet, ergens de verkorting van den naam Alexander, met eene X begonnen, te hebben aangetroffen.

Wat 'er ook gezegd mogt worden van eenen Johannes, *Hertog van Westphalen*, zoo zal men aan het Westphaalsche gezantschap blijven twijfelen, tot tijd en wijlen, dat men het volgende bewijze, te weten: dat 'er in 1290 of 1279, zoo men zulks verkiest, het woord *Ambassadeur* in onze toenmalige landtaal gebezigd werd, of wel, dat Westphalen in die tijden maar éénen staat uitmaakte, en 'er geene Bisschoppen van Osnabrug, Munster, Paderborn en wereldlijke Heeren er eenige opperheerschappij in voerden. Was de Heer van Boicholt nu de gezant van den opgenoemden Hertog geweest, dan had hij genaamd moeten staan *Ambassadeur van Johannes Hertog van Nederfaxen en Westphalen*, op diezelfde wijze, als de Schotsche gezant genoemd staat.

De gissingen omtrent Godevaert Heer van Boicholt zijn niet zeer gelukkig, even min als de aanhaling van de blijde inkomste van Willem van Avesnes te Kamerijk in 1292. Dit stuk is men aan Carpentier verschuldigd, en hoezeer hij zegt hetzelve in de Abdij van Saint Aubert gevonden te hebben, zoo slaan de oordeelkundigen 'er weinig geloof aan. De Heer van Spaen zegt: (§) Maar deze brief, *komt ons om vele redenen, zeer verdacht voor.* Waar Butkens dezen Godevaert

(*) Spaen Inleiding I. 210—222.

(†) *Figaro* noemt dat, *un pâté.*

(§) Historie der Heeren van Amstel.

Digitized by Google

van daan gehaald heeft, laat zich mogelijk gisſen, want 'er beſtaat een Geſlacht-register van oude Heeren van Boeckholt, gewis opgemaakt door eenen Genealogist in den trant van de Launay, boven een afſchrift van hetwelk een oordeelkundig kenner omtrent het midden der voorgaande eeuw, in zijne ſlecht Nederduitſche taal geſchreven heeft, *Aparent practiceert*, waarvoor men lezen kan, *denkelijk verzonnen.*

In het overkwartier van Gelre, beſtond voorheen eene adelijke familie van Boeckholt, die haren naam ontleend heeft van het kasteel van Bucholt, gelegen in het dorp Lobrecht in het ambt van Kriekenbeek; takken van deze familie hebben zich onder de regering der laatſte Gelderſche Hertogen verſpreid, in de kwartieren van Zutphen en Veluwe; de vroegſte van hen, die men ontmoet met den naam van Godert, werd in 1326 door den Graaf van Gelre beleend, maar het is niet denkelijk, dat men bij deze familie, een' gezant van den Saxiſchen Hertog Johannes, die te Lovenburg reſideerde, zoeken moet.

Wat de ſtad Boekholt of liever Bocholt in het Hoogſticht Munster gelegen, betreft, deze heeft nimmer eigen Heeren gehad.

Op bl. 66 tot 73 *inclusive* wordt gezegd:

„ Ten opzigte van het Huis van Hennenberg „ is de Briefſchrijver geheel in de war, ik zal bewij„ zen, enz., enz., enz.

Hoe durft men hier zeggen, dat men de beste Geographiſche en Genealogiſche werken opengeſlagen heeft, zonder het Graafſchap *Hartenberg* gevonden te hebben?

Hadden zijn H. W. G. en zijn koddige vriend, maar eens opgeſlagen de *Aardrijks-beſchrijving van* Busching, Deel 3 ſtuk 3 bl. 1931, dan zouden zij aldaar gelezen hebben: „ Het aloude geſlacht, van „ de Graven van Henneberg, heeft eerst in de „ XIe. eeuw, dezen tytel beginnen te voeren In de „ XIIIe. eeuw deelde het zich in *drie* Hoofdlinien, na„ menlijk in de *Schleuſingiſche*, *Aſchachiſche* en *Harten„ bergiſche.*" Voorts op bl. 1942 en 1943 ſtaat:

„ Het amt of de gewezene Heerlijkheid Römhild „ enz. daartoe behooren:

„ Römhild; eene kleine ſtad met een ſlot, dat „ Gluksburg genaamd word enz.

„ Om-

Digitized by Google

„ Omtrent deze ſtad heeft het ſlot Hartenberg of „ Hartburg op een' berg geſtaan, dat eertijds de „ woonplaats van eene bijzondere Hennebergſche Linie „ geweest, doch naderhand vervallen is geraakt" (*)

Daar Buschingeen vrij goed Aardrijkskundige was, vooral ten opzigte van Duitschland, zoo zal men het bovenſtaande niet ligt in twijfel kunnen trekken; en men moet genegen zijn, om zijn H. W. G. te raden, van op zijne beurt den koddigen vriend ook naar de maan te zenden.—

Of de Heer Q. N. Hubners tabellen geraadpleegd heeft gehad of niet, zulks is zeer onverſchillig; maar Hubner ſchijnt niet zoo zeer van het ſpoor gedoold te hebben, als vooronderſteld wordt: want als men daarmede vergelijkt, de genealogische tabellen van Spener Dl. I. bl. 132 en Dl. II. bl. 50. dan zal men omtrent de Schleusingsche en de Aſchaſche Linien de grootſte overeenkomst met Hubner vinden, en niet meer aan de naauwkeurigheid van het door den Heer Q. N. opgegevene behoeven te twijfelen.—

Met de ſtelling omtrent den Ridder der Duitſche orde kan men zich ook niet wel vereenigen, alzoo het voor zijnen naam geplaatſte woord *Heer*, niet op de voorz. orde toepaſſelijk kan gemaakt worden: want in 1290 of 1279 voerden die van de voorz. orde nog de benaming van *Broeder*. Daarenboven, al geeft men eens toe, dat de onderhavige Henderik Grave van Hennebercb bij abuis zoon van des vaders broeder geſteld is, of dat de linien verward zijn, dan heeft hij, in beide gevallen, een' broeder Bartholdus, die eerst in 1272 geboren werd, of een' broeder Hendrik, die in 1341 nog leefde, en van geen van deze beide kan wegens de jaren geen broeder of volle neef Hendrik heeten; alreeds in 1290 of 1279 Ridder der Duitſche Orde geweest zijn; want, dat waren weerbare mannen, die in het Heilige land, in Pruiſsen en in Lijfland, de ongeloovigen met het zwaard beſtreden.

(*Het Vervolg hierna.*)

(*) Die van Leyningen-Dachburg hebben naderhand ook Hartenberg bezeten.

Digitized by Google

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE LUIK

voor den jare 1827.

Ordo Mathematicorum postulat, ut I. Exponantur et exemplis illustrentur praecipue *eliminationis* methodi inter duas aequationes primi et altiorum graduum.

II. Concinne et accurate exponantur phaenomena electrochemica, atque dijudicentur theoriae, quae ad ea explicanda fuerunt excogitae.

III. Quaeritur expositio succincta eorum, quae de insectorum distributione supra terram nostram innotuerunt.

Ab ordine Jurisconsultorum quaeritur: Exponatur universe quae fuerit legum frumentariarum apud recentiores opulos ratio et finis, et inquiratur accurate, utrum ad utem publicam valeat, mercaturam, qua frumentum ab exteris regionibus introducatur, vel ad alias regiones exportetur, vel denique in regione ipsa divendatur, legibus sive arcere, sive certis limitibus circumscribere.

Ab ordine Philosopharum. I. Anne *Ciceronis* praeceptum: „ *Sic est faciendum, ut contra universam naturam nihil contendamus; ea tamen conservata, propriam naturam sequamur.*" (De Offic. I. 31.) universis hominibus rectam agendi rationem praescribit, atque majori cum commodo ac similes aliorum tum antiquorum tum recentiorum philosophorum formulae in capite Ethices, principii loco, poni potest?

II. Monstretur, quantum *Stoicorum* et *Epicureorum* doctrinae tum ad illustrandum atque a superstitione liberandum gentium antiquarum ingenium, tum ad earumdem mores excolendos conferre potuerint, quoque respectu *Stoicis*, quo *Epicureis* palma ferenda sit.

III. Instituatur comparatio placitorum *Platonis* et *Aristotelis* de ratione et principiis artis poeticae.

Ab ordine Medicorum. Facultas medica desiderat monographiam morbi sic dicti, *angina pectoris*; ideo hujus exponantur historia, causae, symptomata, auctorumque opiniones de natura istius affectionis; cujus medela varia exacte describatur.

PRIJS-

Digitized by Google

PRIJSONDERWERPEN,

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE LEUVEN,

voor 1827.

I. *Ab ordine Philosophorum et Literatorum* I. Quaeritur: Quibus causis factum sit, ut factionis *Hoeksiorum* et *Kabeljaviorum*, quae Hollandiam et Zeelandiam miserrime dilacerarunt, in Hannonia non exstiterint.

II. Exhibeatur ex ipsis fontibus ducta Disputatio de Vita, Ingenio et Rebus gestis *Iphicratis*, nobilissimi Athenienſium Ducis.

III. Quaeritur, quodnam fuerit commercium quod cum Belgicis Philosophis habuit *Cartesius*, quamdiu in Batavia agebat; simulque instituatur judicium de Philosophiae illius temporis in his regionibus ratione.

II. *Ab ordine Medicorum* Quaeritur brevis et distincta expositio fabricae et functionis nervi sympathici majoris; fabrica vero, quantum fieri potest, iconibus illustretur.

III. *Ordo Mathematicorum et Physicorum* postulat, ut I. Disquiratur accurate, quid pendulorum observationes circa terrae figuram proficere valeant: seu pendulorum observationum circa determinandam terrae figuram usus dilucide ostendatur; observandi rationes atque omnes observationum consequentiae physicae dijudicentur.

II. Doceatur, quinam sit corporum organicorum calor proprius et necessarius; quatenus ea, ut sustineantur et perpetuentur, lumine indigeant; quomodo diversis temperaturae gradibus ea afficiantur, et qua denique ratione contra caloris effectus sibi ipsis noxios sese tueantur.

III. Describantur plantae et animalia, e quorum partibus vel productis spiritus ardentes extrahi soleant, et indicentur modi quibus extractio haec perficiatur, spiritus dicti depurentur et concentrentur atque in aetheres varios convertantur; adnexa singuli processus interpretatione chemico-theoretica.

IV. *Ordo jureconsultorum* postulat, ut exponatur locus Juris Civilis Gallici de his quae per mentis imbecillitatem, vel dementiam, vel furorem acta gestave sunt. Pariter disputetur de his, quae per iram et ebrietatem geruntur.

Antwoorden in het Latijn opgesteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven, moeten vergezeld van een verzegeld billet, waarin de naam des Schrijvers is uit-

Digitized by Google

uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde ſpreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den 1ſten Junij 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan de tijdelijke Secretarisſen der genoemde Hoogeſcholen.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Iets over den vermeenden Eenhoorn van het Himmaleh-gebergte.

Het ſtuk van Mr. Hodgſon over den *Chiru* betreft het dier, dat zoo dikwijls vermeld wordt, als de Eenhoorn van Himmaleh.

De berigten wegens dit dier waren zoo talrijk en overeenſtemmend, en zoo geſtaafd door proeven van enkele hoorns, op verſchillende tijden aan de Aziatiſche Maatſchappij bezorgd, en door Bhoteah-teekeningen van dergelijk een dier met een' hoorn uit het middelpunt des voorhoofds voortſpruitende, dat aan twijfelarij het zwijgen ſchier was opgelegd door de verſcheidenheid en hoeveelheid der bewijzen. Mr. Hodgſons zucht ter bevordering van kennis, welke ook de Aziatiſche Maatſchappij de middelen verſchaft heeft, om over de letterkunde, oudheden, kunſten en natuurlijke voortbrengſels der Himmalehſche gewesten te oordeelen, heeft eindelijk het geſchilpunt uitgemaakt wegens den *Chiru* of Antilope der Bhoteahs. De huid en hoorns door Mr. Hodgſon gezonden, waren genomen van een dier, dat ſtierf in de menagerie van den Raja van Nepaul, aan welke het was aangeboden door den Lama van Digurchi, wiens lieveling het was geweest. De lieden, welke het dier te Nepaul bragten, berigten aan Mr. Hodgſon, dat het geliefd verblijf van den *Chiru* is de Tingri Maridan, eene fraaije vlakte of vallei, door welke de Arrum vloeit, en onmiddellijk boven de ſneeuwvelden bij den Kootipas; dat in die vallei zoutgroeven in overvloed voorhanden zijn, tot welke, naar men zegt, de *Chirus* in groote kudden hunne toevlugt nemen. Zij worden voorgeſteld als in den hoogſten graad woest en niet genaakbaar door menſchen, vlugtende bij het minſte gedruisch; maar als zij zich verzetten eene dappere en beſliſte houding aannemende. De mannelijke en vrouwelijke, zeide men, hadden over het algemeen een gelijk voorkomen.

Het levendig voorwerp, door Mr. Hodgſon beſchreven, bezat geene van die verſchrikkelijke eigenſchappen, welke de vertellingen der Bhoteahs den *Chiru* verleend hadden. In gedaante en grootte droeg dezelve het gewoonken-

Digitized by Google

kenmerkende van den Antilope-ſtam; hij leefde voornamelijk van gras, en ſcheen niet ontevreden met zijn' gevangen ſtaat, hoewel zijn hijgen toonde, dat juist het klimaat van Nepaul hem drukkend viel; hij bezweek eindelijk, onder eene temperatuur, die zelden 80° als maximum te boven ging, bij het begin van de hitte. Hoewel vreesachtig en op zijne hoede tegen de aannadering van vreemdelingen, wilde hij, als men het voorzigtig aanlegde, geduldig eenige behandeling ondergaan.

De geheele gedaante van het dier was bevallig, gelijk die der andere Antilopen en verſierd met hun wedergaloos oog. Zijne kleur was roodachtig of als van een jong hert van boven, en wit op het lager gedeelte van zijn ligchaam. Zijne onderſcheidende kenmerken waren vooreerst lange ſpitſe zwarte hoornen, golvend drievoudig gekromd, met cirkelvormige ringen naar derzelver grondvlakte toe, die meer naar voren dan achteruit ſprongen; en ten tweede, twee haarbosſen aan de buitenzijde van elk neusgat vooruitſtekende, benevens een ongewone hoeveelheid borstels rondom neus en bek, welke aan zijn' kop een eenigzints dikachtig voorkomen verleenden. Het haar van het dier gelijkt in zamenzweeffel naar dat van alle de Trans-Himmalehſche dieren, die Mr. Hodgson gelegenheid had te onderzoeken, zijnde ruw en los van voorkomen; het was omtrent twee duimen lang en zoo dik, dat het aan de hand het gevoel van iets zelfſtandigs verleende; en beneden lag een ſchrale vacht met de zachtſte wol.

De aanmerkingen van Dr. Abel op Mr. Hodgſons ſtuk, betreffen voornamelijk de ſpecifieke kenmerken en afmetingen van het dier; en bevatten eene dadelijke beſchrijving van hetzelve, getrokken uit de beſcheiden, geleverd door Mr. Hodgſon en Dr. Abels eigen onderzoek van deszelfs overblijffels. Dr. Abel ſtelt voor, om dit dier, naar deszelfs ontdekker, *Antelope Hodgſonii* te noemen.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
15	29. 2	46	N. W.	's morgens ſtormachtig, voor 't overige zeer harde wind, bewolkt, buijig.
	29. 3	51	N. W. t. N.	
	29. 7	47	N. W. t. W.	
16	29. 8½	43½	N. W.	wolken, voormiddags iets buijig.
	29. 9½	49½	W. N. W.	
	30. 0½	42	W. t. N.	
17	30. 0.	35	Z. O.	bewolkt, veel helder, 's avonds omtrent betrokken.
	30. 1	43	O. Z. O.	
	30. 1½	46	O. t. Z.	

BA

Digitized by Google

1826. Nov.	BARO-METER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
18	30. 1	43	O. t. Z.	betrokken, zeer winderig.
	30. 1	45	O.	
	30. 1½	45	O. t. N.	
19	30 1½	43½	O. t. N.	betrokken, zeer winderig, tusschenbeide iets ſtofregenachtig.
	30. 1½	44	O. N. O.	
	30. 2	44	N. O.	
20	30. 3	41½	O.	betrokken, zeer winderig, 's av. bewolkt.
	30. 3½	42	O. t. N.	
	30. 4½	39	O. N. O.	
21	30. 4	34	Z. Z O.	meest omtrent betrokken, ſtil.
	30. 4	46	W. N. W.	
	30. 3¾	48	N. t. O.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij den Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te *Amſterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden de volgende nieuwe Werken:

I. J. J. GOSSELIN, ALPHABETISCHE NAAMLIJST der GEMEENTEN en derzelver ONDERHOORIGHEDEN, uitmakende het *KONINGRIJK DER NEDERLANDEN*, enz. enz. 2 deelen compl, *f* 7: 80.

II. CLAUREN, (H.) LIESJE RANSEL, of de VONDELING op het Slagveld bij *AUERSTADT*, één deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet. *f* 2: 80.

III. GEYSBEEK, (P. G. WITSEN) APOLLINEUM. BIJDRAGEN, de Nederduitſche Taal, Dichtkunst, Welſprekenheid en fraaije Letteren betreffende, enz. 3de deel . . . . . *f* 1: 80.

IV. —— 3 deelen . . . . . 5: 40.

V. KEUR VAN NUTTIGE EN AANGENAME MENGELINGEN. Jaargang 1826, met gegraveerden titel en vignet. . . . . *f* 3: 60.

Nog zeer weinige kompleete exemplaren zijn van de vroegere Jaargangen van dit interesſante, eenig in zijn ſoort, periodieke geſchrift voorhanden, beginnende hetzelve met het jaar 1818; ieder Jaargang is op zich zelven kompleet.

VI. SPIESS, HET PETERMANNETJE, eene SPOOKGESCHIEDENIS uit de dertiende Eeuw, in twee deelen kompleet, met gegraveerden titel en vignet, *f* 3: —

VII. WAARSCHOUWING VOOR DOMPERS EN IGNORANTIJNEN tegen den *ULTRAMONTAAN*, bij gelegenheid zijner Recenſie der Reden, ten voordeele der Grieken van J. VAN OLMEN, door A. J. *f* - 40.

VIII. BARBAZ, (A. L.) WILLEM VAN NASSAU, Treurſpel, gevolgd naar het Fransch van ARNAULT *f* - 70.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826

N°. 51. *Vrijdag den 1ſten December.*

BERIGTEN.

LEYDEN. De *Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde* alhier, heeft eene openbare Vergadering gehouden op Vrijdag den 10 Nov. De eerſte voorlezing aldaar geſchiedde door den Ridder Mr. J. SCHELTEMA over de *Hekſenproceſſen*, Num. II., waarbij werd aangevoerd wat tot verrijking en opheldering der eerſte Verhandeling, over JOH. WIER, den ijsbreker in dezen konden dienen, tot op den jare 1588. Daarna las Ds. B. F. TYDEMAN, Predikant te Dordrecht, zijn Dichtſtuk: *Daniel aan het Hof van Darius, een Tafereel van de zegepraal der Godsvrucht*, naar *Dan. VI.*

AMSTERDAM *den 22ſten November.* De Nederlandſche Letterkunde heeft op heden een groot verlies geleden door het afſterven van den Weleerwaarden Heere MARTINUS STUART, Rijks Historie-ſchrijver, Secretaris van de derde klaſſe van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut, Leeraar bij de Remonſtrants Gereformeerde Gemeente alhier, en Lid van vele Genootſchappen ter bevordering van Godsdienſt, Wetenſchap, Letteren en Kunſten. Hij heeft ſlechts den ouderdom van 61 jaren bereikt, van welke hij meer dan 33 jaren, het Evangelie hier met zooveel vuur en welſprekendheid

Digitized by Google

mogt verkondigen, dat hij, onafgebroken, ſcharen toehoorders, ook uit andere gezindten, onwederſtandelijk tot zich trok.

Hij was onvermoeid werkzaam, had zich uitſtekende bekwaamheden verworven en ſtelde met geestdrift belang in al, wat edel en goed mogt heeten. Deze hoedanigheden aan vaste beginſels van deugd en godsvrucht, aan aanminnigheid van manieren en beminnelijkheid van inborst parende, kon het niet wel niet anders, of algemeene achting en genegenheid moesten hem te beurt vallen. Door onderſcheidene belangrijke geſchriften, — waarvan zijne zoo gunstig ontvangen *Romeinſche Geſchiedenis* in 30 Deelen aan het hoofd ſtaat, en welke door zijnen *Mensch zoo als hij op den aardbol voorkomt*, een prachtwerk in 6 Deelen, dat hij gezamenlijk met den beroemden J. KUYPER in 't licht gaf, door *Leerredenen over de Geſchiedenis van Joſeph*, door hem met zijnen toenmaligen ambtgenoot Ds. VAN DER BREGGEN PAUW in drie deelen uitgegeven, en laatſtelijk, om geene vertalingen en kleinere oorſpronkelijke ſtukken, die Nederland aan zijne pen te danken had te noemen, door zijne *Jaarboeken* en *Vaderlandſche Historie* gevolgd werd; — behaalde hij in het gebied der letteren eenen gevestigden roem, dien de tijd zal handhaven, door zijne loffelijken nagedachtenis aan volgende geſlachten over te brengen.

EENIGE ONTLEEDKUNDIGE WAARNEMINGEN,

AANGAANDE DE

THANS HEERSCHENDE KOORTSEN,

DOOR

H. F. THYSSEN, *Med. Doct. te Amſterdam.*

Er valt zeker in de Geneeskunde geen belangrijker tijdpunt, dan dat, waarin de heerſchende of ſtaande ziektegeſteldheid van aard verandert en in eene tegengeſtelde overgaat. Dit zal vooral blijken, wanneer het overheerſchend of in de mode gebragt leerſtelſel met zoodanige verandering ſtrijdig is. In onzen leeftijd kon de leer van Brown alleen den toon geven,

zoo

zoo lang hare hevige en aanhoudende prikkel de verslapte en ongevoelige vezel eener verzwakkende of zenuwachtige ziektegesteldheid moest opwekken; spoedig echter bleek haar nadeelige invloed, toen met het merkwaardige Kometenjaar 1811, eene andere ziektegesteldheid begon, die, van het zenuwachtige in het ontstekingachtige overgaande, de oorzaak werd van vele nieuwe ziekten, en waaraan men dan ook voor een gedeelte de menigvuldige slagtoffers kan toeschrijven, die elders voor het eenzijdig Brownianismus, en in ons land voor de toenmalige Kinamode vielen. In zoodanige ontstekingaardige ziektegesteldheid alleen kon de *Contro stimolo* van Rasori, de ten onregte dus genaamde *Medicine Physiologique* van Brousais, veld winnen en onschadelijk blijven, terwijl hare gevolgen bij eene verzwakkende of zenuwachtige gesteldheid der ziekten niet te overzien zijn. Ik geloof deze aanmerking toepaselijk op het tijdperk, dat wij thans beleven, hetgeen eene ziektegesteldheid oplevert, die wel duidelijk in eene tegenovergestelde is overgegaan, doch waarin de sporen en gevolgen der voorgaande nog niet zijn uitgewischt, en in hetwelk eene ziekte heerscht, die door zoo vele merkwaardige gebeurtenisen in de physieke, zoowel als morele, wereld voorbereid, terstond bij haar ontstaan, na eenen zoo buitengewonen het zenuwgestel overprikkelenden zomer, het kenmerk dezer veranderde ziektegesteldheid droeg, en duidelijk toonde in die plotselijke verzwakking, in die onverwachte verandering, in dat eigenaardige en bijzonder kwaadaardige dat vele Epidemien kenschetst, dat derzelver vergelijking en beoefening ten uiterste moeijelijk maakt, en de oorzaak is, dat elke Epidemie wel met andere kan vergeleken, doch steeds als eene eigensoortige moet beoefend en in hare bijzonderheden, afwijkingen en wijzigingen moet gekend worden. Wel verre van mij te vermeten, om dit eigensoortige in de thans heerschende te bepalen, wil ik hier alleen opgeven, wat de bijzondere gelegenheid tot bijkopeningen mij geleerd heeft, in de hoop, dat deze bevindingen aan anderen tot rigtsnoer van overdenking zouden kunnen strekken, of een standpunt van vergelijking opleveren, of eindelijk een' leiddraad voor de behandeling aan de hand geven, die blijkens

het gevondene aan zoovele tegenſtrijdige vereischten onderhevig is, en ſteeds naar het geſtel des lijders moet gewijzigd worden.

Bij het onderzoek van acht aan deze ziekte geſtorvene mannen, bood Dr. W. Vrolik mij zijne in de Ontleedkunde zeer vaardige hand. Steeds den dag na den dood de opening verrigtende, moesten wij ons verwonderen over de uitwendige teekenen van rotting met de weêrgeſteldheid niet ſtrookende; wat echter voornamelijk onze aandacht trof, was de verſchillende ſtaat der Milt, die in alle acht van den natuurlijken toeſtand afweek en hooger dan gewoonlijk in de bovenbuikſtreek tegen het middenrif aan geplaatst was, en waarmede bij drie eene afwijking van het net, en bij meerdere eene aanmerkelijke verharding van de darmſcheelklieren vergezeld ging, terwijl de lever omtrent bij allen den gewonen vorm en ſtaat behouden had, en de galblaas bij weinigen ophooping van gal aantoonde.

I. Bij eenen jongen van 15 jaren, te Naarden geboren, die langer dan eene maand de verſchillende toevallen der ziekte doorgeworſteld had, vonden wij den 16den November l. l. het net zeer dun van vet ontbloot, doch met eene donker zwartachtige zelfſtandigheid, die zich niet liet afnemen, als doorweven; de darmen, vooral de dunne, zeer ontſtoken, en met ſchijnvliezen omgeven; de klieren van het darmſcheel opgezet en verhard, eene uitſtorting van donker geel en witachtig vocht in de buikholte, dat echter in grootere hoeveelheid in het hartenzakje voorhanden was, en met de gezwollene en eenigzins ontſtokene longen de borstholte opvulde. Bovenal echter wekte de milt onze aandacht, die het middenrif rakende niet alleen overgroot, maar door de geheele zelfſtandigheid met harde knobbels bezet was, die grooter dan leverknobbels omtrent één duim door de oppervlakte heendrongen en door eenen rand als omſchreven en afgeſcheiden waren van de zelfſtandigheid, die overigens een natuurlijk voorkomen had.

II. Een man van 34 jaren, te Enſchedé geboren, ſtierf na eene behandeling van drie dagen en leverde ons de beſchouwing eener ontſteking der dunne darmen, met eene overgroote milt in de boven buikstreek, die uiterlijk een gezond voorkomen toonende, bij de

ligt-

ligtſte aanraking, ſcheurde, en eene zoodanige verweekte papachtige zelfſtandigheid deed zien, als met chocolade kan vergeleken worden, en die overeenkomt met de beſchrijving, welke ons in het jaar 1824 en 1825 Cruveilhier en Abercrombie van eene *emolescentia lienis* gegeven hebben, terwijl eenige klieren of *lobuli* aan de *vaſa brevia* dezelfde verandering ondergaan hadden.

III. Bij eenen jongen Duitſcher van 21 jaren, die vroeger aan den derdendaagſche koorts leed, nu ten derdenmale ingeſtort en onverwachts geſtorven was, vonden wij den 19den November het middenrif en de dunne darmen zeer ontſtoken, eenig geel vocht in de buikholte uitgeſtort, de lever gezond, maar de milt hooger geplaatst, met ronde vlekken bezet en de gewone grootte ver overtreffende.

IV. Eene overgroote milt vonden wij den 20ſten bij eenen 26jarigen Duitſcher, die na eene behandeling van twee maanden, aan de gevolgen der ziekte, door uittering ſtierf en waar alle de klieren van het darmſcheel opgezet en verhard waren, eene groote hoeveelheid donker geel vocht in de buikholte was uitgeſtort, doch overigens de ingewanden in hoofd-, en buikholte zich in den gewonen ſtaat bevonden.

V. Daar het mij vooral belangrijk voorkwam de verſtoringen waar te nemen, bij hen, welke na ſchijnbare beterſchap onverwachts aan de ziekte overleden, onderzochten wij het lijk van eenen 30jarigen Amſterdammer, die alle toevallen der ziekte ſedert den 12den October doorgeſtaan hebbende, alleen wegens vroegere doorlegging het bed hield, zich overigens wel bevond, alle verrigtingen behoorlijk volvoerde, doch na eene verandering van weinige uren op den 23ſten November ſtierf en reeds in den morgen van den 24ſten, bij aanmerkelijke vermagering en inzakking van buik, de duidelijkſte teekenen van gevorderde rotting leverde. In het oog vallend was bij hem het dunne net, van alle vet beroofd, doch met zwarte zelfſtandigheid als doorweven, aanmerkelijk de uitzetting en verharding der darmſcheelklieren, maar merkwaardig bovenal de groote milt, die hoog in de bovenbuikſtreek, als met een zak van ſterke ſchijnvliezen omgeven en hier door aan het buikvlies en de darmen gehecht was, terwijl de meer dan gewone omvang hier na-

natuurlijk voorkomen had, doch bij aanraking eene zoodanige breiachtige zelfſtandigheid toonde, dat de zamenhang even als in No. 2. verloren ging en zij van deze alleen door eene meer bruine kleur ſcheen te verſchillen; ook bij dezen man was de lever gezond, niet groot, de galblaas echter opgevuld.

VI. Gelijke verſchijnſelen vonden wij denzelfden dag bij eenen 26jarigen Duitſcher, die gedurende den loop der ziekte, ſedert den 6den November, aan dunne ſtinkende buiksontlasting geleden had, en wiens maag en darmen, door lucht ſterk uitgezet, overigens gezond waren; ook zijn lever was natuurlijk, het net zeer dun, van vet beroofd en met de genoemde zwarte zelfſtandigheid voorzien, de buiksholte met veel geel vocht gevuld, en hoog in dezelve lag de groote milt uitwendig gezond, doch inwendig zoo verweekt, dat bij aanraking ook hier de zamenhang verloren ging.

VII. Eene dergelijke even groote, doch eenigzins minder verweekte milt, zagen wij den 25ſten bij eenen Duitſcher van 21 jaren, die voor eenige weken van de ziekte ſchijnbaar herſteld, nu bij intorting, na aanhoudende dunne buiksontlasting, ſtierf en weinige uren na den dood reeds blijken van rotting toonde. Ook deze milt was hoog in de boven buikſtreek, door ſchijnvlies aan het middenrif en aan het buikvlies gehecht en als in een zak beſloten. In de buikholte was een roodachtig vocht opgehoopt, maag en ingewanden waren zeer uitgezet, het net had den gewonen vorm, de lever echter was zeer groot, had eene donker blaauwe kleur en verſchilde hier door van alle de overige.

VIII. Een man van 24 jaren, die na eene langdurige weinig actieve behandeling der ziekte ſtierf, werd gelijktijdig met den vorigen door ons onderzocht. Bij de opening reeds, drongen de uitgezette darmen door en toonden eene bijzondere loodkleur, zonder ſporen van ontſteking; de klieren echter van het darmſcheel waren opgezet en hard en in de buikholte was eene groote hoeveelheid dik, klevend, geel, naar boter gelijkend vocht uitgeſtort, het net was gezond, de lever eenigzins vergroot, verbazend echter de milt, die alle de vorige in omvang wel tweemalen overtrof, aan het buikvlies en middenrif door ſchijnvlies vastgehecht, en zoo hoog geplaatst, dat men alleen hier-

door

door derzelver uitzetting uiterlijk niet gewaar werd; de zelfstandigheid was matig hard, gelijk aan die van No. 1., met gelijke, doch hardere en grootere knobbels voorzien, welke diep in deze zelfstandigheid indrongen.

Daar in alle deze gevallen de verschijnselen en gevolgen der ziekte zoo naauw overeenstemmen, meende ik, dat deze lijkopeningen, die door vooroordeelen van de eene, door beroepsbezigheden van de andere zijde zoo zeldzaam zijn, wel iets konden bijdragen tot beschouwing en behandeling der thans heerschende ziekte en mogelijk anderen opwekken, om onze waarnemingen met de hunne te vermeerderen of het onderscheid te doen zien, dat verschillende tijden en plaatsen veroorzaken en dus het wezenlijke en toevallige dezer Epidemie naauwkeuriger te bepalen.

Amsterdam 25 Nov. 1826.

OVER DE BEREIDING

VAN DE

CHLORURE DE CHAUX ET D'OXIDE DE SODIUM,

DOOR

M. N. BEETS;

Apotheker, Lector in de Schei- en Artsenijmengkunde, bij de Geneeskundige School te Haarlem.

Nadat ik in den verleden zomer voor het eerst vernam, dat reeds in den jare 1822, door het Koninklijk Instituut te Parijs, aan den aldaar wonende Apotheker A. G. Labarraque eene premie van 3000 Franken was toegewezen, voor zijne, met proeven gestaafde, uitvinding omtrent het gebruik van de *Chlorure de Chaux* en *Chlorure d'oxide de sodium*, in water opgelost, ter plotselinge wegneming en vernietiging van allen stinkenden en schadelijken reuk bij rottende en stankverspreidende dierlijke zelfstandigheden, gelijk ook om verontreinigde of besmette dampkringslucht van derzelver nadeelige inmengsels te zuiveren: — had ik al spoedig het genoegen, door de vriendelijkheid van den Hooggeleerden Heer J. G. S. van Breda te Gent, op mijn verzoek, te mogen ontvangen eene flesch met vloeibare

Chlo-

Chlorure de Chaux, zoo als deze te Gent fabrijkmatig bereid en in het groot tot bleeken gebruikt wordt; doch welke te gelijk de volkomen vereischten had, om tot de opgegeven einden van den Heer Labarraque met vrucht te kunnen dienen.

Ik was derhalve in de gelegenheid, om de ſoortelijke zwaarte dezer vloeiſtof te kunnen onderzoeken, om zoo doende den graad van digtheid te weten te komen, welke de oplosſing der *Chlorure de Chaux*, ten beſtemden gebruike, bezitten moest, bijaldien ik dezelve, hetgeen ik dadelijk voornam, zelve wilde vervaardigen.

Ik bevond de ſoortelijke zwaarte gelijk te zijn aan 1,025 en bereidde mij al ſpoedig, door *chlorine* (overzuurd zeezoutzuurgas) op de gewone wijze ontwikkeld, te leiden door kalkwater of liever kalkmelk (*) eene oplosſing van *Chlorure de Chaux*, welke de opgenoemde zwaarte bezat, en alzoo op den gewonen Hygrometer der Belgiſche Apotheek, geſchikt voor vloeiſtoffen zwaarder dan water, tusſchen de 3 en 4 graden teekende.

De proeven door mij met dezelve, als rotting en bederfwerend middel genomen, beantwoordden volkomen aan het geen mij deswegens was verhaald geworden: en behalve dat ik ten aanzien van verſchillende ſoorten van rottende en ſtinkende dierlijke zelfſtandigheden en uitwerpſelen, van het eensklaps reuk en ſtank vernietigend vermogen dezes vochts in alle opzigten overtuigd werd; heb ik onder anderen, in de heete dagen, in het begin van de verleden maand September, in het Theatrum Anatomicum dezer ſtad, in bijwezen van den Lector den Wel Ed. Heer M. D. J. A. van Bemmelen, een lijkje van een kind, hetwelk reeds aan eenen aanmerkelijken trap van verrotting onderhevig was, en een' ondragelijken ſtank verſpreidde, met de genoemde *Chlorure de Chaux*, over de geheele oppervlakte bevochtigd, met dat gevolg, dat op eenmaal de onaangename ſtank geheel en al benomen was, welke wel is waar, na eenige uren, weder terugkeerde, doch ook telkens, bij eene hervatte bevochtiging, op nieuw verdween.

Om dien zelfden tijd van den Lector, den Heer J. van der Wiſſel, Heel- en Vroedmeester ter dezer ſtede, vernemende, dat men, inzonderheid in Parijs, van de *Chlorure de Chaux* in vele heelkundige gevallen met goed gevolg gebruik maakte, gaf dit aanleiding, dat ik Z. Ed. van de

(*) Water, waarin zoogenoemde levendige kalk geblusscht, en voor een gedeelte opgelost is, en waarbij, na behoorlijke omroering, alléén de zwaarſte deelen bezonken zijn, terwijl de ligtere en in de vloeiſtof omdrijvende kalkdeelen aan het vocht een wit en melkachtig aanzien geven.

Digitized by Google

de door mij bereide *Chlorure de Chaux* aanbood, om des goedvindende met dezelve eene proef te nemen, waarvan de uitslag, volgens het getuigenis van Z. Ed., niet ongunstig geweest is. Kort daarop werd ik door dienzelfden Heer onderrigt, dat men zich in de heelkundige practijk met nog veel beter gevolg scheen te bedienen van de *Chlorure d'oxide de sodium*, terwijl Z. Ed. tevens de goedheid had mij wel een gedeelte van dit vocht, dadelijk uit de fabrijk van den Heer Labarraque te Parijs zelven ontvangen, te willen afstaan.

Bij het onderzoek bleek het ons, dat deze vloeistof in soortelijke zwaarte aanmerkelijk, met de oplossing der *Chlorure de Chaux*, verschilde, alzoo derzelver digtheid gelijk was aan 1,091, hetgeen overeenkomt met den 12den graad van bovengenoemden hygrometer.

Het was dus dadelijk op te merken, dat deze vloeistof, als zoo veel meer zamengedrongen (*geconcentreerd*) en alzoo zooveel grootere hoeveelheid *chlorure* in zich bevattende, meer vermogende wezen moet, dan de vermelde oplossing der *Chlorure de Chaux*; trouwens het berigt, waarmede de flesschen *Chlorure d'oxide de sodium*, bij den Heer L. te bekomen, vergezeld gaan, geeft dit al aanstonds te kennen, daar in de meeste gevallen, waarvoor genoemde Heer het gebruik van dit vocht als voordeelig aanprijst, hetzelve, naar zijn voorschrift, vooraf, in onderscheidene evenredigheden, met gewoon water moet verdund worden.

Het is echter niet alleen door eene meerdere beperktheid van een grooter vermogen, binnen eenen bepaalden omtrek, dat de *Chlorure d'oxide de sodium*, boven de *Chlorure de Chaux* te verkiezen is; maar gelijk de Heer L. in zijn geschrijf over het gebruik van de *Chlorures d'oxide de sodium*, *et de chaux* te Parijs in 1825 uitgegeven (*) te regt aanmerkt, beide genoemde *Chlorures* zijn wel evenzeer geschikt, om de verrotting te keer te gaan, maar beide doen dit echter niet met hetzelfde gevolg; en, schoon ik niet voor heb, dit hier nader te ontwikkelen, ook ten aanzien van de meer voordeelige werking in het weren der verrotting zelve, moet aan de *Chlorure d'oxide de sodium* boven de *Chlorure de Chaux* de voorkeur worden toegekend.

In zoo verre de Heer L. in eene noot van genoemd werkje te kennen geeft, dat men, bij de bereiding van de *Chlorure d'oxide de sodium*, zoo men in de uitkomst wel sla-

(*) Onder den titel: DE L'EMPLOI des Chlorures d'oxide de sodium et de chaux, *par* A. G. Labarraque, *Pharmacien de Paris, Membre de la Société de Medicine &c. à Paris chez* l'Auteur *et Madame* Huzard, *Imprimeur-Libraire* 1825.

Digitized by Google

slagen zal, naauwkeurig te volgen hebbe het voorschrift door hem zelven in zijne Memorie bekend gemaakt (*) ware het eene wenschelijke zaak met dat voorschrift bekend te wezen.

Ik heb dit echter, bij al mijne nasporingen, waartoe ik bij den ook mij gunstig verleenden toegang tot de Bibliotheek van Teylers Stichting de beste gelegenheid had, niet kunnen magtig worden; althans in de *Annales de Chimie et Physique par* MM. Gay-Lussac *et* Arago, als ook in het *Jahrbuch der Chemie und Physik von* Dr. J. S. C. Schweigger *und* Dr. Fr. W. Schweigger-Seidel, vindt men er tot hiertoe niets van opgeteekend en in de *Archives des Découvertes et des Inventions nouvelles, pendant l'année* 1825, wordt alleen de bovengenoemde toewijzing van 3000 fr. aan den Heer Labarraque voor de door hem gedane uitvinding vermeld, terwijl de *Mémoires de l'Academie Royale des sciences de l'Institut de France*, nog niet verder het licht zien, dan tot en met het jaar 1820, (welke in het jaar 1824 te Parijs zijn uitgekomen) zoo dat eerst in een volgend deel van dit werk de Memorie van den Heer L. te verwachten is.

Ik ben alzoo in de bereiding van de *Chlorure d'oxide de sodium* mijn' eigen weg gegaan, die welligt in de hoofdzaak met die van den Heer L. niet veel verschillen zal, en die mij althans in de uitkomst een preparaat heeft opgeleverd, hetwelk ik meen, aan dat van den Heer L. volkomen gelijk te wezen.

Trouwens de weg, door mij ingeslagen, is zoo eenvoudig en gemakkelijk, dat ieder, die slechts aanspraak maakt op eenige scheikundige kennis, denzelven ligtelijk moet vinden, en van daar is het te meer te verwonderen, dat eene uitvinding, als deze, welke reeds vier jaren in Frankrijk bekend is en waar men van dezelve reeds sedert lang met zooveel vrucht gebruik maakt, hier nog niet algemeener verspreid is.

Zullen intusschen uitvindingen van eene zoo heilzame strekking als de onderhavige, het gewenscht nut aanbrengen: zal het loffelijk doel, hetwelk het Koninklijk Instituut te Parijs bij de bekrooning van de ontdekking van den Heer L. en deze bij derzelver bekendmaking zelve op het oog gehad heeft, worden bevorderd, dan is het ongetwijfeld van belang, dat dezelve zoo veel mogelijk worde algemeen gemaakt.

Daartoe mede te werken door mijne bereidingswijze van de *Chlorure d'oxide de sodium* door middel van dit Weekblad open-

(*) *On doit suivre exactement, dans la préparation du chlorure d'oxide de sodium, la formule que j'ai publiée dans mon Mémoire, car si l'on s'en écarte, ses propriétés sont changées et son action peut* être nulle; *tandis que si le chlorure jouit de toutes ses propriétés, on est certain d'obtenir toujours les effets qui sont relatés dans cette Notice.*

Digitized by Google

openlijk bekend te maken, acht ik mij een pligt, gelijk ik mij in de eerſte plaats geroepen vond, om bij mijne openbare leſſen aan de alhier gevestige Geneeskundige ſchool, de leerlingen, aan mijn bijzonder onderwijs toevertrouwd, die bereiding van nabij te leeren kennen en in derzelver tegenwoordigheid in het werk te ſtellen, wanneer ik tevens die gelegenheid te baat nam, om hen door eene en andere proef het krachtdadig vermogen van de meergenoemde *Chlorure* in het wegnemen en vernietigen van rottige en ſtinkende lucht aan te toonen.(*)

De bereiding zelve is als volgt:

Acht oncen onderkoolzure ſoda (*ſubcarbonas ſodae*) (†), worden opgelost in zesentwintig oncen kookend water, wanneer men na de bekoeling en behoorlijke bezinking of filtrering eene heldere vloeiſtof verkrijgt, welke op den meergenoemden hygrometer den 1aden graad, zijnde die van de *Chlorure d'oxide de ſodium* van L. aanwijst. Deze ſoda-oplosſing wordt nu verzadigd met *Chlorine* (*Chloricum*), door dit laatſte, op de gewone wijze, te ontwikkelen, volgens het bekende voorſchrift in de Pharmacopaea Belgica, en in de oplosſing over te voeren, waartoe ik mij, voor eene proeve in het klein, van den hier afgebeelden toeſtel met vrucht bedien.

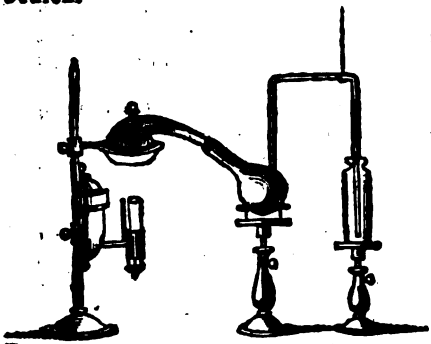

Omtrentdenzelven valt alleen op te merken, dat het aangebragte ontvangertje voornamelijk dienen moet, om eene zooveel mogelijke zuivere *Chlorure* te erlangen, in zoo verre alle overgaand zoutzuur (*acid. hijdrochloricum*) en ook eenig welligt overgevoerd wordend zwavelzuur, in dit ontvangertje wordt opgehouden; terwijl hetzelve ook geſchikt is, om eene al te ſnelle in- en doorſtrooming van *Chlorine* in de oplosſing te voorkomen, en alzoo eene anders te wachten ont-

(*) De proeven werden genomen met bedorven vleesch, rottende vischgrom en ſtinkende of vuile eijeren.

(†) Ik heb mij bij eene eerſte bereiding bediend van zuivere ſoda (*Soda liquida*) doch, na dat ik op dit punt de *Chlorure* van L. had onderzocht, en het mij bij het waarnemen eener opbruiſing bij eene indruppeling van verdund zwavelzuur, maar vooral door het verſchijnen van een wit precipitaat, door de bijgieting van kalkwater, gebleken was, dat L. van de onderkoolzure ſoda gebruik maakte, ook deze, als zooveel gemakkelijker en voordeeliger, in het vervolg aangewend,

ontwikkeling en verſpreiding van een zóo prikkelend gas, buiten de flesch, waarin de oplosſing bevat is, te verhoeden. Om niet te ſpreken, dat dit ontvangertje ook nog zijne nuttigheid hebben kan, van den toeſtel voor breken te beveiligen, in zoo verre, bij eene onvoorziene vermindering der gaz-ontwikkeling, door eene of andere bijkomende omſtandigheid veroorzaakt, de aangebragte oplosſing, door de drukking der buitenlucht in de gemeenſchapsbuis opgeheven wordende, nimmer in het verhitte retortje kan worden overgevoerd, hetgeen anders door de plotſelinge bekoeling zoude moeten barsten.

Voorts dient nog gezegd te worden, dat het lange been der gemeenſchaps-buis, hetwelk ſlechts los in den mond der flesch met de ſoda-oplosſing geplaatst wordt, reiken moet tot na genoeg op den bodem dezer flesch, welke tevens eene zoo veel mogelijk langwerpige cylindervormige gedaante behoort te bezitten, ten einde de aanrakingspunten van het doorſtroomend gas met die der vloeiſtofdeelen, en zoo doende beider vereeniging zoo veel mogelijk te bevorderen; terwijl de gemeenſchaps-buis zelve, aan den hoek van het langere been, aan eenen draad opgehangen, of op eene andere wijze onderſteund wordt.

De toeſtel met deze voorzorg ingerigt zijnde, is de hitte van de Argandſche lamp overgenoeg, om de gazontwikkeling beſtendig te onderhouden, en uit $1\frac{1}{2}$ ons bruinſteen, $4\frac{1}{2}$ ons keukenzout en $2\frac{1}{4}$ ons zwavelzuur, met een vierde water verdund, erlangt men eene hoeveelheid *chlorin-gaz*, meer dan genoeg om de bovenvermelde ſoda-oplosſing, welke nog meer dan den inhoud eener gewone flacon (wijnflesch) bedraagt, volkomen te kunnen verzadigen en in *Chlorure d'oxide de ſodium* te doen overgaan.

Deze verzadiging wordt kenbaar, wanneer de ſoda-oplosſing bij eene langzame, doch beſtendig voortgaande ontwikkeling en inſtrooming der *Chlorine*, waarbij deze laatſte geheel en al geabſorbeerd wordt, niet meer van dezelve ſchijnt te willen aannemen, en zich nu, hetgeen anders geen plaats vindt, door derzelver bijzonder kennelijken reuk aan den open mond der flesch doet waarnemen, in welk geval men terſtond het verzadigde vocht, door een ander glas met ſoda-oplosſing, hetwelk men daartoe bij de hand heeft, moet doen vervangen.

Het is de gereede wijze, van op deze manier, maar meer in het groot, eenige flesſchen ſoda-oplosſing achter elkander te kunnen vervaardigen, zonder dat men den toeſtel behoeft aftebreken of te veranderen, waarom ik mij niet van den toeſtel van Woulfe in zijn geheel bediene. Anders is het bekend, hoe deze in het algemeen bij uitnemenheid geſchikt is, om zout-oplosſingen en andere vloeiſtoffen met gazſoorten te bezwangeren en te verzadigen en

daar-

Digitized by Google

daartoe door elk Scheikundige bij voorkeur wordt aangewend: maar de niet volstrekte noodzakelijkheid, nithoofde der zoo gereede verbinding van de *chlorine* met de soda der oplossing, heeft mij in dezen van het gebruik eens meer volledigen Woulfschen toestels, om het opgegeven voordeel doen afzien; — offchoon dezelve, gelijk van zelve spreekt, ter bereiding van het onderhavig preparaat met het beste gevolg kan gebezigd worden.

Intusschen heeft mij de ondervinding doen zien, dat men op de door mij aangetoonde wijze de *Chlorure d'oxide de sodium* op alle tijden en op alle plaatsen zeer gemakkelijk en eenvondig, maar ook vooral op eene min kostbare wijze bereiden kan, in zoo verre, gelijk zich gemakkelijk berekenen laat, de flesch of flacon van dit vocht slechts op eenige weinige stuivers te staan kome. (*) Zoodat zich bij dit rotting- en bederfwerend middel alles vereenigt, om gemakkelijk algemeen verspreid te kunnen worden, en om hetzelve te kunnen laten dienen tot de verschillende einden, waartoe L. hetzelve, onder de meest voldoende getuigenissen, in het bovengenoemd werkje, over het gebruik dezer vlocistof, waarvan de lecture alle aanbeveling verdient, voorschrijft en aanprijst.

Neemt men bij dit alles in aanmerking, dat de opgegevene bereiding in het groot, wanneer men de argandsche lamp door een gewone zandkapel doet vervangen, gelijk zich van zelf begrijpen laat, nog minder kostbaar is, dan blijft alleen de wensch over, dat men in de Gasthuizen en andere gestichten van liefdadigheid, waarin vele zieken verplegd worden, de noodige aangewezen of andere geschikten toestellen inrigte, om de *Chlorure d'oxide de sodium* in genoegzame hoeveelheid te bereiden, ten einde dezelve, zoo wel ter zuivering en verbetering van besmette lucht in de ziekezalen, als tot Genees- of Heelkundig gebruik te doen verstrekken, terwijl dezelve tevens tot dezelfde gewigtige einden zoude kunnen worden afgegeven, in de huizen der zieken, welke van stadswege van Genees- en Heelkundige hulp worden voorzien, en waardoor men dan welligt in vele kleine en bedompte woningen der behoeftigen eene zoo dikwijls te vreezen besmetting zoude kunnen voorkomen, of binnen welke men, voor het minst, eenen meer zuiveren dampkring zoude kunnen daarstellen en onderhouden.

Het verdient eindelijk nog wel te worden opgemerkt, dat, hoezeer de *Chlorure d'oxide de sodium* in het tegengaan der verrotting, en ook in nog andere opzigten de voorkeur moge verdienen, als luchtverbeterend middel schijnt de *Chlorure de chaux* voor dezelve niet te behoeven te wijken. Op dien grond is men dan ook, blijkens de Ne-

derl.

(*) De Heer Labarraque verkoopt de flacon *Chlorure d'oxide de sodium* tegen drie franken.

deri, Staatscourant van den 20 dezer maand in de Stad Groningen waarschijnlijk thans bezig met ook van de *Chlorure de Chaux*, door den Heer Labarraque gezonden, ter verbetering der luchtsgesteldheid gebruik te maken, terwijl men zich onledig houdt met dezelve in een der laboratoriën van de aldaar gevestigde Hooge School gereed te maken; maar ook het Koninklijk Instituut te Parijs schijnt de *Chlorure de Chaux* tot zuivering en verbetering eener besmette lucht het meest voldoende vermogen toe te kennen, hetgeen, zoo het mij voorkomt, daaruit is optemaken, dat, gelijk men zulks in de boven aangehaalde *Archives des Découvertes et des inventions nouvelles*, over het jaar 1825 vermeld vindt, aan den Heer Masuyer te Straatsburg eene premie van 2000 fr. is toegewezen, voor de invoering van het gebruik der *Chlorure de Chaux*, in plaats van de enkelde *Chlore*, ter zuivering van de lucht in de ziekezalen der Hospitalen en Gasthuizen.

Is dit nu zoo, dat de *Chlorure de Chaux* in het genoemd opzigt voor de *Chlorure d'oxide de sodium* niet behoeft onder te doen, dan kan men zich van dit lucht verbeterend middel, op de boven aangetoonde manier, (want de bereidingswijze is volmaakt dezelfde, en loopt nog veel spoediger af) tegen niet noemenswaardige kosten overal gemakkelijk voorzien.

Het is waar, dat de vloeibare *Chlorure de Chaux*, gelijk boven is opgemerkt, als minder geconcentreerd en minder wezenlijke *Chlorure* bevattende, naar die mate minder vermogend is, zoodat deze niet die verdunning met water, als de *Chlorure d'oxide de sodium* lijden kan, maar in grootere hoeveelheid moet aangewend worden; dan de grondstoffen, kalk, bruinsteen, keukenzout en zwavelzuur, welke ter bereiding dezer vloeistof moeten dienen, zijn alle van eene zoo bekende geringe kostbaarheid, dat het zich gereedelijk begrijpen laat, dat de flesch of flacon van dit vocht op slechts weinige *centen* te staan komt. Waarom het dan ook niet te betwijfelen valt, of men zal ook in ons land, van de zoo weldadige uitvinding van den Heer Labarraque, vooral wat de zuivering en verbetering van besmette of bedorven lucht aangaat, weldra een algemeen en nuttig gebruik maken.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
22	30. 3	50½	N. t. W.	betrokken, iets dampig.
	30. 3	52½	N. t. O.	
	30. 2½	48	N.	
23	30. 1	47	N.	betrokk., 's avonds stofregenachtig.
	30. 0	50½	N. N. W.	
	29. 8	46	W. & W.	

BA

Digitized by Google

1775, Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
24	29. 6	45½	Z. W. t. Z.	betr., zeer windrig, voormidd.
	29. 4½	43	Z. Z. W.	meest regen, 's avonds regen
	29. 3½	41	Z. W. t. Z.	en wind.
25	29. 2	38	Z. Z. W.	harde wind, bew., 's av. buijig
	29. 1¾	40½	Z. W. t. Z.	met hagel en een weinig donder,
	29. 1½	38	Z. W.	's nachts harde regen.
26	29. 2	37	Z. W t. Z.	bewolkt, 's nachts harde wind,
	29. 3	43	Z. Z. W.	buijig.
	29. 3	36	Z. t. W.	
27	29. 4	42	W. Z. W.	harde wind, bew., buijig, 's av.
	29. 5½	41	W.	met sneeuw vermengd, in de
	29. 7	40	W. N. W.	voornacht zeer harde wind.
28	29. 7½	42	Z. W.	betrokken, meest met regen of
	29. 7½	41	Z. Z. W.	regenachtig, 's nachts harde
	29. 7	39	Z. W. t. Z.	regen.

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij TEN BRINK en DE VRIES te Amsterdam is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Gedenkteeken* der Goddelijke Voorzienigheid, zigtbaar in de Lotgevallen en Redding van C. A. DE MARTELLI, uit de Turksche gevangenis. *f* 1 - 40.

II. Geschiedenis der *Waldenzen* in de Valleijen van Picmont tot het jaar 1775, door J. F. MARTINET, Derde Druk, vermeerderd met een kort verslag van hunne verdere Lotgevallen tot op onzen tijd en van den tegenwoordigen staat dezer gemeente, door H. RIETVELD, Predikant te Amsterdam, met een Kaart der Valleijen en het Portrait van H. ARNAUD. *f* 3 - 75.

III. J. G. SOMMER, Merkwaardige bijzonderheden, inhoudende de Nieuwste Ontdekkingen in de *Land- en Volkenkunde*, op alle gedeelten van den Aardbol met platen, Derde Deel. *f* 3 - 60.

IV. P. MOENS, DAGBOEK voor mijne Vrouwelijke Landgenooten, versierd met gegraveerden titel en vignet. *f* - 75.

V. De KERSAVOND, een Verhaal voor Kinderen, door H. CH. SCHMID, met platen. 90 cents.

IV. DE TWEELING ZUSTERS, of de voordeelen van den Godsdienst, uit het Engelsch van Miss. Sandham, door A. M. MOENS, Tweede Druk met platen. *f* 2 - 20.

VII. P. MOENS Gedichtjes en Nuttige Gesprekken voor Kinderen, met platen, in Carton. *f* 1 - 25.

VIII. JULIUS, Of de Naarstige Jongeling, uit het Fransch van L. Langlois met platen. *f* 1 - 50.

IX. Legaat van HELENA van haren Vader G. F. NIERMEIJER met platen Tweede Druk, op Post papier form. *f* 1 - 80

X. *Het Eiland der Hoop*, eene gelijkenis van J. J. HESS, naar den laatsten verbeterden Druk, door J. PRINS, Predikant bij de Hervormde Gemeente te Amsterdam, 50 cents.

BE-

Digitized by Google

*** BERIGT VOOR ALLE HEEL- EN GENEESKUNDIGEN.

De Boekhandelaren T. B. GROEBE en J. C. VAN KESTEREN, te Amsterdam, hebben uit het Fonds van de eerste Uitgevers aangekocht het voor alle *Heel- en Geneeskundigen* onschat- en schier onmisbaar Werk, getiteld: *Samenstel van Heelkunde*, door B. BELL, 3 Deelen in gr. 4°., met 39 halve vels Platen, en verrijkt met vele Bijvoegsels en Aanteekeningen der beide Hoogleeraren VAN GEUNS en andere voorname Nederlandsche Heelkundigen. De tegenwoordige Eigenaars hebben, ten einde dit Werk meer algemeen voor *Heel- en Geneeskundigen* en derzelver Leerlingen te maken, den prijs hiervan verminderd op *f* 13:-, in plaats van *f* 26:75, niet twijfelende of men zal zich deze gelegenheid ten nutte maken, om een dusdanig hoogstbelangrijk Werk aan te schaffen. — Een *Berigt*, inhoudende het oordeel van onze geachtste en bij het Publiek met lof bekende Heelkundigen, is bij bovengenoemden en bij alle Boekhandelaren in dit Rijk *gratis* te bekomen.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspresenten.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., worden uitgegeven de twee volgende *Nieuwe* Geschenken voor de Jeugd.

I. LANGBEIN, *Vacuna*, Verhalen voor uren van uitspanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije plaat en vignet, 8vo . . . . . *f* 1 : 80

II. LÖHR, Leerzaam Vermaak voor Kinderen, in korte verhalen, met *zes* platen, in 8vo. . . . . *f* 1 : 50

III. ——— ——— ——— ———, met gekleurde platen . . . . . *f* 1 : 80

Die met gekleurde platen worden niet in Commissie verzonden, maar moeten voor rekening worden ontboden.

NB. Bij dezelve is ook *Gratis* te bekomen eene *Lijst van* GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGE LIEDEN, bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan vijftig onderscheiden gevonden worden, meestal met platen, en geschreven door geliefde Schrijvers voor de Jeugd, als: *André*, *Baunach*, *Blair*, *de Cambon*, *Campe*, *Claudius*, *Florian*, *Glatz*, *Gutsmuths*, *Hoekstra*, *Jacobs*, *Jauffret*, *Kerndorffer*, *de Koning*, *Langbein*, *Löhr*, *Loosjes*, *Meijer*, *Moens*, *Statius Muller*, *Nieuwenhuizen*, *Spieker*, *Voigt*, *Watson*, *Weisze* enz.

NB. Het antwoord van den Hoog Gel. Heer H. C. v. d. Boon Mesch, op den Brief in ons vorig No. geplaatst, zal in het volgend No. worden opgenomen. *Red.*

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE
KONST-
EN
LETTER-BODE,
VOOR HET JAAR 1826.

Nº. 52. *Vrijdag den 8sten December.*

BERIGTEN.

LEYDEN *den 2den December.* Heden heeft de Wel Edele Hoog Geleerde Heer J. C. BROERS, Med. Chir. et Artis Obstetr. Doctor, zijnen post als gewoon Hoogleeraar in de faculteit der Geneeskunde, aan deze Hooge School aanvaard, met het houden eener plegtige redevoering: *De Chirurgiae studio, cum cultu et humanitate conjungendo*; dat is: *over de noodzakelijkheid om beschaafdheid met de beoefening der Heelkunde te paren.*

AMSTERDAM *den 29sten November.* Heden hield de Vierde Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut hare zesde openbare Vergadering, onder het Voorzitterschap van den Heer H. H. KLYN. De opende de zitting met eene zeer gepaste aanspraak, waarin opzettelijk en uitnemend behandeld werd de vraag: „*Waartoe is het voortdurend arbeiden aan den opbouw en veredeling der kunst noodzakelijk?*" werd de noodzakelijkheid op eene doeltreffende wijze *uit den aard der kunst zelve*, afgeleid, en

als de beste middelen hiertoe *leiding* en *aanmoediging* opgegeven. Dit toegepast op de klasse zelve, bleek uit een omstandig en zeer belangrijk verslag der werkzaamheden van de klasse, medegedeeld door den verdienstelijken heer Secretaris JACOB DE VOS, WILLEMSZ., dat de klasse, aan hare pligten getrouw, niets onbeproefd laat, om het doel harer Koninklijke instelling te bereiken.

Verder deelde gemelde Heer Secretaris der Vergadering mede, dat:

Daar op de prijsvragen, in 1824 door de klasse uitgeschreven, zijnde in het vak der Beeldhouwkunst *het standbeeld van den Admiraal Michiel Adriaansz. de Ruiter*, geheel geen, en op die in het vak der Bouwkunde: *het plan tot een Schouwburg voor eene der grootste steden van het Rijk*, geen voldoend antwoord ingekomen is, zij besloten had, deze beide vragen niet weder te herhalen, en voorts op nieuw ter beantwoording voor te stellen in het vak der Toonkunde, bij herhaling, de vraag: *Welke verdiensten hebben zich de Nederlanders, vooral in de 14de, 15de en 16de eeuw, in het vak der toonkunst, verworven, en in hoeverre kunnen de Nederlandsche kunstenaars van dien tijd, die zich naar Italie begeven hebben, invloed gehad hebben op de muzijkscholen, die zich kort daarna in Italie hebben gevormd*, en in het vak der Graveerkunst: *Een stel proeven van een werkje, bestaande uit zes stuks behoorlijk afgewerkte en in het koper geëtste platen, met den tijtel daaronder begrepen; naar eigen studie en ter keuze van den vervaardiger*, zullende de tijd der inzending en verdere voorwaarden nader bij Programma worden bekend gemaakt.

Eindelijk sloot de Heer Voorzitter, met een allertreffendst en opwekkend slot, deze gewigtige zitting.

HAARLEM. Onderstaand ons medegedeeld Latijnsch Grafschrift op den beroemden TALMA van den Weleerwaarden Heer P. H. MARRON, ruimen wij gaarne eene plaats in, waarbij wij eene zeer vrije navolging voegen.

Ste-

Digitized by Google

Heroüm hoc uno tumulo ſpectanda corona
Conditur, et Latium quotquot et Hellas habent,
Eoüs quotquot vidit ſol, occiduusque,
Hic (mirari, hospes, deſine), TALMA jacet;
Melpomenae ante alios omnes dilectus alumnus,
Scenæ immortalis gloria, Galle, tuæ.

De heldenrij van Rome en Griekenland, een wonder
Of ſchrik voor Oost en West, bedekt dit ééne graf;
De lievling Melpomeens, ja TALMA rust er onder,
Die, Frankrijk! uw tooneel ondoofbren luister gaf.

HAARLEM. Ingevolge onze aankondiging, plaatſen wij in dit No. het Antwoord van den Hooggel. Heer H. C. VAN DER BOON MESCH, op den brief opgenomen in No. 50; en laten op dit antwoord volgen de Beſchrijving en Afbeelding van een' Berookingstoeſtel, waarvan de Heer A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, Med. Dr. et Chem. Lector te Delft in No. 49 gewag maakte, welke afteekening met de begeleidende beſchrijving en aanmerkingen dezelve de heuschheid had, ons op ons verzoek mede te deelen. Wij zullen bij onze lezers, vertrouwen wij, voor het geven van zooveel over één onderwerp gereede verſchooning vinden in de plaats hebbende omſtandigheden, welke de aanwending van alle doeltreffende middelen tot herſtel of voorbehoeding hoogst wenſchelijk maken.

Amſterdam 28 *November* 1826.

Wel Edele zeer Geleerde Heer!

Het was mij aangenaam, uit UEds. brief aan mij, geplaatst in den vorigen *Konst- en Letterbode*, te zien, dat UEd. over het luchtzuiverend vermogen van het Chlore met mij eenſtemmig oordeelt. UEd. heeft tevens in uwen brief eenige bedenkingen geopperd, die UEd., bij het lezen van mijne letteren aan den Heer van Marum, zijn opgerezen. Ik meende aan UEd. begeerte niet beter te kunnen voldoen, dan op

dezelve in den eerstkomenden *Konst- en Letterbode* te antwoorden.

1. Inderdaad, ik rekene het niet overtollig, dat men de dampkringslucht onderzoekt op plaatsen, waar de bedoelde ziekten heerschen: als men maar zorgvuldig genoeg is, in het nemen van dat onderzoek, en met omzigtigheid uit hetzelve een besluit opmake: dat men b. v. niet meene, als men dezelfde hoeveelheid zuurstofgas en stikstofgas daarin aantrof, als gewoonlijk in den dampkring gevonden wordt, deze lucht daarom niets vreemds of schadelijks zou kunnen bevatten; of dat, als men door herkenmiddelen slechts weinig van een vreemd inmengsel of vreemde luchtsoort daarin opspoorde, men hetzelve voor onbeduidend houde; want men onderzoekt toch slechts eene *bepaalde*, meestal *geringe* hoeveelheid lucht; en het komt op de nadeelige uitwerkfels van eenen onreinen dampkring ook op de aanhoudende en langdurige werking van denzelven aan. Men kan daarenboven niet alleen geene smetstof in de lucht door eenig herkenmiddel aanwijzen, maar zelfs niet alle rottige uitvloeisels, die in de lucht opgenomen worden.

Gezien hebbende de *plotselinge* ontleding van gassoorten en uitvloeisels, die bij de rotting ontwikkelen, heb ik *in het algemeen* en *met omzigtigheid* gevraagd, of men het gebruik van de berooking met Chlore niet verder kon uitstrekken enz; en heb dus niet alleen bij uitsluiting dezen tijd of dezen staat van zaken, maar alle tijden op het oog gehad, waarin dezelfde of dergelijke omstandigheden, als welke in dit jaar geweest zijn of in zoo verre zij nog bestaan, plaats zouden hebben; gelijk ook blijkt uit de bijgevoegde woorden bij het *uitbreken* van zulke ziekten, bij het *droogmaken van landerijen*. Ook bedoelde ik niet door het Chlore, het vernietigen van de *eerste* en *voornaamste oorzaak* der thans heerschende ziekten, ik zoude dan niet geschreven hebben, welke eene oorzaak verder de op vele plaatsen thans heerschende ziekte ook hebben mag, en welke de invloed van plaatselijke omstandigheden op deze ziekte zijn mag, waarover ik mij niet vermete eenig oordeel te vellen; eene bestendige en meer dan gewone zomerhitte vermeerdert, en wijzigt, gelijk de werking van de lever, zoo ook van de huid: ik heb alleen gezegd, dat bij de ontbinding van

Digitized by Google

van bewerktuigde ligchamen door rotting ſchadelijke uitwaſemingen en uitvloeiſels ontſtaan; welke bij eenen heeten zomer en daarnaar ingerigte levenswijze ſchromelijke gevolgen kunnen hebben; en dat daarvan de lucht door het Chlore gezuiverd kan worden. Ik geloof wel voor mij, dat het opdroogen der met water overſpoelde gronden en het uitdroogen van ſlooten en poelen, gedurende den warmen zomer, aandeel heeft gehad aan de heerſchende ziekte, even als het droogmaken van landerijen zulks wel gehad heeft, maar in hoeverre heb ik niet durven, noch kunnen beſliſſen.

2. Ik heb voornamelijk, bij het ontſtaan of aanwezig zijn van voornoemde omſtandigheden een vroegtijdig en meer algemeen gebruik van het Chlore in de huizen, vooral digt bewoonde of kwalijk gelegene, aangeraden; en wat het berooken in de opene lucht betreft, waartoe zoo als UEd. te regt ſchrijft: „men zou moeten komen om het gewenſchte doel „te bereiken", de wijze, die de ervaren Heer van Stipriaan Luiſçius, ten dien einde heeft voorgeſteld, is dunkt mij geſchikt en uitvoerlijk. Gaarne ſtem ik met UEd. in, dat het aantal van dergelijke toeſtellen groot kan zijn, en dit ook niet dan met onkosten gepaard kan gaan, maar ik houde mij verzekerd, dat UEd. met de woorden van een' groot en menſchlievend man met mij inſtemt: „Wat zijn kos„ten; wat is moeite in vergelijking van het leven „van eenen mensch?" — en hier komt het aan op het behouden van eene menigte te gelijk. (*)

3. Ik twijfel geenszins aan het zuiverend en rottingwerend vermogen van het *Chlorure de Chaux*, noch aan dat van het *Chlorure d'oxide de Sodium*, door beſprenging en wasſching. De door UEd. medegedeelde proeven, met het eerſte en de met het laatſte te Parijs genomene proeven, in de maand Augustus van het vorig jaar in het *Journal de Pharmacie*, (†) bl.

(*) Nat. Verhandel. van de Holl. Maatſchappij der Weſchappen te Haarlem. VII. Dl. IIe. Stuk. bl. 59.

(†) *Rapport ſur un nouvel emploi du chlorure d'oxide de ſodium pour desinfecter les halles de Paris et les paniers qui ſervent à la vente du Poiſſon*; *par* M. Henry; beide geſchiedde *par immerſion*.

bl. 212 medegedeeld, zoude mij daarvan ten volle overtuigen, zoo ik niet door eigene ondervinding, met de beide door mij bereide *Chlorures*, de waarde dier ontdekking had leeren ſchatten. Uit de proeven van Gay-Lussac in de maand Junij van den jare 1824 in de *Ann. de Chemie & de Phyſ.* vermeld, had ik wel gezien, dat de oplosſing van *Chlorure de Chaux* in de open lucht Chlore ontwikkelt, doch tevens, dat dit vrij langzaam geſchiedt: „ *la diſſolution de chlorure de chaux*" zegt hij, „ *abandonnée au contact de l'air, ſe décompoſe peu à peu; une partie de la chaux ſe combine avec l'acide carbonique contenu dans l'air, et le chlore qui était combiné avec elle ſe dégage.*" Indien wij nu met dezen beroemden Scheikundige aannemen, dat het koolzuur van de lucht het chlore uit de gemelde *Chlorures* uitdrijft, zoo kan de ontwikkeling niet dan traag en gering zijn, daar 'er weinig koolzuur in luchtige ziekteverblijven, en nog minder in de open lucht gevonden wordt. Is die ontwikkeling dus gering, dat men die weinig of niet ontwaart, zoo is de vraag niet onnatuurlijk, of dezelve tot het bereiken van het doel genoegzaam zij; en is zij ſterk genoeg, zoude men dan niet hetzelfde met de Guytonſche berooking kunnen uitwerken, welke dan toch onkostbaarder is, en waarvan de artikelen meer algemeen verkrijgbaar zijn, voor als nog ten minſte zekerlijk. Maar daarenboven kende ik het nut van die *Chlorures*, ſedert weinige jaren ontdekt, (ſedert 1822) door zoo vele proeven en waarnemingen in verſchillende gevallen niet aangetoond en bevestigd, als dat van de Guytonſche berooking, ſedert den jare 1801 gebruikelijk. Ik wil dus wel gelooven, dat men de oplosſingen van de vermelde *Chlorures* ſomtijds met vrucht kan bezigen, maar voor als nog zoude ik die lang niet willen gelijk ſtellen met de berooking met chlore. Althans ik meende in eene zaak van dit belang zonder genoegzame kennis het pad der ervaring niet te mogen verlaten.

Eindelijk weet ik wel, dat aamborstigen van een levendig en prikkelbaar geſtel zich voor de inademing van het chlore, met hoe veel dampkringslucht ook vermengd, te wachten hebben, en dat 'er gevallen zijn, waarin andere zure berookingen de voorkeur verdienen; maar buiten dat men die dan bij zulke

Digitized by Google

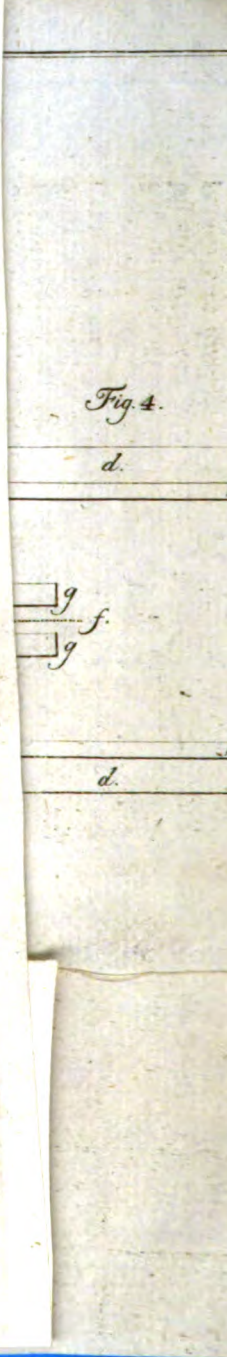
Fig. 4.
d.
g
f.
g
d.

ke zieken gewoon is na te laten is het chloré, behoorlijk en met matiging naar omſtandigheden ontwikkeld, zoo ver ik door de ervaring van anderen, en door de mijne ben ingelicht, onſchadelijk.

En hiermede noeme ik mij met achting:

Wel Edele zeer Geleerde Heer,

UEd. Dw. Dienaar

H. C. v. D. BOON MESCH.

BESCHRIJVING EN AFBEELDING

VAN EEN'

BEROOKINGS-TOESTEL,

MET EENIGE AANMERKINGEN OVER DIT ONDERWERP

DOOR

A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, *Med. Dr. en Chem. Lect. te Delft.*

Gaarne voldoe ik aan de uitnoodiging der Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode*, met het zenden eener afteekening van mijnen eenvoudigen Berookingstoeſtel, waarvan ik in N°. 49 van het gemelde Weekblad geſproken heb, of het ſoms in het vervolg, op de eene of andere plaats, met eenig nut konde gebruikt worden, in het verbeteren der algemeene lucht in ſommige ſtreken van ons vaderland, alwaar men met reden heeft onderſteld, dat de aard der lucht heeft medegewerkt tot het ontſtaan en het onderhouden der thans heerſchende ziekte, terwijl in de lokalen, alwaar zieken liggen, door eene andere wijze van berooking en andere bijmiddelen de meer onmiddellijke beſmetting, waar zij is, kan weggenomen, of de huislucht zelf verbeterd worden.

Tot dit einde heb ik laten maken een' vierkanten ſtijl van ijzenhout *a. a.* fig. 1. van boven met een ſcherpe punt *k.*, en beneden in 't vierkant afgenomen, om met een borstje in en op het vierkante gat (in fig. 2.) van een gekruist voetſtuk *b. b.* te vallen, en vast te ſtaan. Indien echter het terrein te ongelijk, rietachtig of te zacht is, wordt dit voetſtuk niet gebruikt, maar de ſtijl omgekeerd en met

de ſcherpe punt een half voet, in den grond geſtoken, en aldus bevestigd. Fig. 3. *c. c.* is een ijzeren ring, die heet geteerd en ingebrand is tegen het roesten, om eene uitdampſchaal (*) te kunnen ontvangen, waarin het mengſel ter berooking gedaan wordt, welke ring van een min of meer tapſchen ſchroefdraad voorzien, in het bovenſte of onderſte gat in den ſtijl kan vastgedraaid worden, naarmate men den ſtijl op deszelfs voetſtuk, of op deszelfs punt plaatst. Fig. 4. is een zeer dun eikenhouten plankje, uit twee ſmalle ſtukken aan elkander geklampt, door twee dergelijke houten klampjes *d. d.*, die tevens het kromtrekken beletten. Twee kleinere dito *h. h.* bij het vierkante gat *f.* ſteunen deze opening van wederskanten, terwijl onder aan een klos *i.* voor het vierkante gat aan de plank vastgeſpijkerd (†) is, om hetzelve op te houden, en met een houten pen vast te zetten in de verſchillende gaten, die in den ſtijl gevonden worden.

Wanneer nu de toeſtel aldus geplaatst is, legt men op het voetſtuk, of rondom den ſtijl, zoovele graszoden, als noodig zijn, om het steenen comfoor of vuurtest (waarvan beneden) zoo hoog te zetten, als voldoende is om de ſchaal te verwarmen; en bij droog weder neemt men de plank (fig. 4.) weg, die alleen dienstig is voor het invallen van ligte of voorbijgaande regens; terwijl in aanhoudende en zware regens de berookingen niet behoeven gedaan te worden, eensdeels omdat de dampen door den regen zouden opgenomen en neergeſlagen worden, anderdeels omdat zulke regens *per ſe* luchtzuiverende zijn; al hoewel zij, bij groote warmte, weder nieuwe ſtof tot rottige ontleding kunnen geven. De ſchaal nu op den ring geplaatst en de noodige ſtoffen daarin gedaan zijnde, zet men een gewoon ſteenen comfoor, dat drie uitgedooſde turfkolen bevatten kan,

(*) De keuze van een geſchikte dampſchaal is, in dit geval, mijnes inziens, wel het moeijelijkst, omdat het een ſchaal moet zijn, die niet aangedaan wordt door een ſcherpe vloeiſtof, die niet ligt door verhitting ſpringt, die door aanhoudend nat te zijn, niet ſloordringt, en bij het ſchoonmaken eenige behandeling kan velen. Op dit oogenblik weet ik hiertoe niets beters, dan die Sakſiſche uitdampſchalen, die men thans in de Apotheken gebruikt, ſchoon ik ze liever wat holler had. Het is waar de prijs dezer ſchalen is ook wat hoog, en zij zouden alleen zoo veel kosten als twee toeſtellen, zoo als men beneden zien zal. Maar als men hiermede ook ingeſpannen was, en zij werden behoorlijk behandeld, dan zouden ze ook lang kunnen dienen. Mogelijk zoude hiertoe wel holle bakſchalen kunnen gemaakt worden van die ſpecie, waarvan de zoogenaamde Keulſche potten gemaakt worden; doch hier zoude men een weinig voorzigtig moeten zijn, met het aanbrengen der warmte. De prijs hiervan zoude ten minſte zeer matig kunnen wezen.

(†) De ſpijkers moeten hier diep ingedreven en de holligheden met koperverw gevuld worden, om de oplosſing door het zuur voor te komen.

Digitized by Google

kan, 'er onder, zoo digt, als noodig is, om de ſchaal behoorlijk te hitten, en men werpt een klein ſtukje glimmende kool op de andere, om aldus langzaam door den wind dezelve aan te ſteken, waardoor de ſchaal allengs verwarmd wordt, en alzoo klimt, tot zooveel en zoo lang zulks noodig is.

De berookingen zelve kunnen verſchillende zijn. Zij kunnen namelijk of uit zuivere *chlorine*, (zoogenaamd overzuurd zoutzuur) beſtaan, of uit *hydrochlorine* (gewoon zoutzuur). De laatſte kunnen zoo wel als de eerſte, door groote verdunning van het zwavelzuur, en het weglaten van vuur, voor huisſelijk gebruik merkelijk verzacht worden. Om daarvan echter in de open lucht gebruik te maken, dienen zij krachtig te zijn, om aan het oogmerk te voldoen, en in deze gevallen houdt men algemeen voor de beste vermenging, als men 10 deelen keukenzout, 6 deelen zwavelzuur met 4 deelen water vermengd neemt, voor de laatſte, en daarbij 2 deelen bruinſteen voor de eerſte doet. In dat geval giet men 'er het verſlapt zwavelzuur in eens op, in dit doet men zulks langzaam, om groote opbruiſing door den bruinſteen voor te komen, met zich tevens aan den windkant te plaatſen, opdat de chlorine-dampen, door derzelver ſterkte en groote hoeveelheid, den werkman niet zouden beleedigen.

Wanneer men nu dergelijke rooktoeſtellen op verſchillende afſtanden plaatst, rondom een ſtad, eene dorp of landſtreek, en 'er is eenige werking van den wind, kan de damp, indien zij lang genoeg ondehouden en dagelijks herhaald wordt, over uren afſtands heen trekken, even als men zulks waarneemt bij het heibranden en den rook der kalkovens enz. Het ſpreekt echter van zelf dat, naar mate de afſtand grooter wordt, de dampen verſlappen moeten, en in dit geval moet er eene nieuwe linie werken, die verder afſtaat. En waarom zoude 'er aldus in de open lucht, alwaar men weet, dat ſommige plaatſen ongezonde luchtſoorten en dampvormige ſtoffen van eenen nadeeligen invloed ontwikkelen, dergelijke berookingen geen' invloed kunnen hebben, daar men zelf de algemeene temperatuur, in ſommige ſtreken, voor eenigen tijd, min of meer wijzigt; zoo als b. v. onder anderen in het Wurtzburgſche, alwaar men, aan den voet der wijnbergen, rondom eenig ſtroo plaatst, om in de koudere herfst-nachten, wanneer het op den top dier bergen begint te vriezen, en dit door een kanonſchot aankondigt, te worden aangeſtoken, waardoor de verwarmde rookdamp door zijne meerdere ligtheid, naar boven trekkende, de vorst zoo lang ſoms matigt, als noodig is, om de druif te bewaren, voor een voorbijgaande nachtvorst; zoo als mij door een' ooggetuige verhaald is.

Het ſpreekt van zelf, dat men in deze proeven, in het begin, den een of anderen tegenſpoed zal kunnen ondervinden, maar al doende leert men, en de tijd, en de ondervinding zullen ook hier dit werk meer en meer gemakkelijk en uitvoerbaar maken, indien men ſlechts handen aan het werk ſlaat, en niet aan beſpiegelingen en zwarigheden blijft hangen, waardoor men veelal de oude knecht blijft. Intusſchen zijn welmeenende aanmerkingen van geleerde mannen, die het te doen is, om te helpen verbeteren, altijd welkom, en vooral, wanneer zij met gepaste beſcheidenheid worden aangevoerd. Zoo viel mij onder anderen eene dergelijke in het oog, die de Schrijver van zekeren naamloozen brief in den *Letterbode* No. 50. maakt, en gerigt aan Prof. van der Boon Mesch, te Amſterdam, die mij eenigzins van ter zijde raakt, omtrent de onkosten van dergelijke berookingstoeſtellen. Ik wil gaarne toeſtemmen, dat hier mede, hoe eenvoudig ook (*), altijd eenige kosten zullen gepaard gaan. Maar hoe groot zoude de winst niet zijn, als men daarmede eenige menſchen behouden konde, en eene Epidemie, zoo al niet dwingen, ten minſte aanzienlijk wijzigen zoude. Wat lijden nu die ongelukkige ſtreken! duizende menſchen dood, arm, ongelukkig en alle welvaart voor een' tijd vernietigd! Het is hartelijk, het is christelijk, lijdende menſchen door bijdragen te helpen en te verzorgen, als zij in nood zijn, waarvan ons Vaderland thans wederom een zoo ſchitterend voorbeeld geeft, maar het is verſtandig, zoo veel mogelijk, dit lijden voor te komen; dit leerſtuk is immers een tak van onze kunst? men bevlijtige zich dus, om alles te onderzoeken, wat in ons vermogen is, en zich door eene gezonde redeneerkunst laat aanbevelen, en men denke dat 'er voorbeelden geweest zijn, dat dergelijke ziekten niet in één ſaizoen uitwoedden, maar door blijvende of toevallige oorzaken in het vervolg het hoofd weder opſtaken, hetwelk God verhoede, dat ook nu weder geſchiede; maar wij, als redelijke menſchen, moeten, door de ondervinding der tijden geleerd, van de nieuwe ontdekkingen een verſtandig gebruik pogen te maken, en in het vervolg altijd meer doen, dan wij gedaan hebben, om een groot oogmerk te bereiken.

Eene tweede aanmerking was, dat 'er bij zulk eene gelegenheid te veel tijds zoude noodig zijn, om dergelijke toe-

(*) Dit is een der redenen geweest, dat ik zulk een' eenvoudigen toeſtel heb uitgekozen, daar men anders ſteenen of ijzere fornuizen zoude nemen, die in vele opzigten beter, maar ook oneindig kostbaarder zouden zijn, terwijl deze toeſtellen in massa voor 30 à 35 ſtuivers kunnen gemaakt worden, behalve de dampſchaal en het ſteenen comfoor, welk laatſte altijd bedurft.

toeſtellen in werking te brengen. De toeſtellen voor handen zijnde, zouden 'er, in weinige dagen, eenige honderden geplaatst, en door weinige menſchen kunnen bediend en aan den gang gehouden worden. Dezelve te vervaardigen, zoude ook ſpoedig genoeg kunnen geſchieden, en 'er gemakkelijk duizend in eene week kunnen gemaakt worden, als men maar handen genoeg te werk ſtelt. Maar deze zwarigheid zoude thans meer betrekking hebben op de dampſchalen, zoo als wij te voren hebben aangemerkt.

Het is daarom noodig vooraf te zorgen en dergelijke toeſtellen nu in voorraad te maken, met hetgeen 'er bij behoort, ten minste zoo vele, dat men 'er eenige proeven mede nemen kan, als zulks in het vervolg vereiscbt werd met eene enkele ſtad, een dorp of eene zekere ſtreek lands te berooken, en waartoe anderzins het droogmaken van den Zevenhuizenſchen plas eene goede gelegenheid zoude opleveren Wat het tegenwoordige betreft, zijn zij thans geheel onnoodig en onbruikbaar, daar de eerſte, en de bijkomende oorzaken niet meer beſtaan, namelijk groote hitte, en geweldige ontleding van dierlijke en plantaardige ſtoffen met de gevolgen van dien; terwijl de kleine atmosferen van ſmetſtof, die in de huizen en hospitalen aanwezig mogten zijn, of ontwikkeld worden, alsmede de ſtinkende vloeiſtoffen gemakkelijk door de gewone handgrepen kunnen verbeterd en gezuiverd worden, waartoe zich weder een nieuw hulpmiddel aanbiedt, namelijk dat, hetwelk door den Heere Labarraque, is bekend gemaakt.

Men leest namelijk in de Staats-Courant van den 20ſten November l. l., No. 274. dat het *Chlorure de chaux*, (*Chloruretum calcis*) en het *Chlorure d'oxide de ſodium* (*Chloruretum ſodii*) in water opgelost de bedorven lucht in vleeschhallen, op vischmarkten en in ziekekamers volkomen zuivert, en daarvan aanſtonds den ſtank wegneemt, door de ſtinkende of rottige ligchamen te beſprengen; en als zoodanig verheug ik mij zeer wederom een nieuw middel tot dit einde te hebben leeren kennen. Ik wist wel, dat men deze oplosſingen federt lang gebruikte, om vleesch lang goed te houden en cadavers daarmede voor verdere rotting bewaarde, ja zelfs, dat een voor jaren overleden liefhebber van de Natuurlijke Historie alhier eene dunne waterige oplosſing van het gewone *Murias calcis* (*Hydrochloras calcis*), van onzen kundigen Gasthuis-Apotheker en Chemist van Eyben, gebruikte, om zijne anatomiſche praeparaten in liquor te bewaren, ter beſparing van geestrijke vochten, maar het was mij onbekend, dat men van de *Chlorureten* een dergelijk gebruik in de ziekekamers maakte, en in alle plaatſen, alwaar rottige ontbinding geſchiedt.

Ik

Ik wensch dus hartelijk, dat men hiermede, zoo veel mogelijk, zijn voordeel zal doen, en de waarde daarvan nader bepalen. Ik konde mij slechts in het begin geen denkbeeld maken, hoe men die zouten in zulk eene hoeveelheid verkrijgen konde, daar men altijd veel moeite heeft gehad, om daarvan eenigen voorraad te maken, ten minste van geheel verzadigde *alcaliën*.

Hierop echter een en ander naziende, vond ik in de *Dictionaire Technologique. Tom. III, Paris* 1823, *pag.* 152 en verv., dat men thans in Frankrijk en in Engeland deze Zouten in het groot bereidde, om daarvan gebruik te maken, ter bleeking der linnens, witte garens enz. zoodanig, dat men onder andere in Glasgow de *Chlorure de Chaux* fabrijkmatig zamenstelt, in verschillende afzonderlijke kamers te gelijk, tot dit einde van keisteen gebouwd, waarin de Chlorine-dampen door pijpen aangebragt, stroomen over gebluschten kalk, uitgespreid op houten bladen van één duim dik, 8 à 10 voeten lang en 2 voeten breed, die aldus, ieder op eenen duim afstands, boven elkander geplaatst, tot 5 à 6 voeten hoogte, zoodanig opeengestapeld en gevat worden, dat de dampvormige *Chlore* daardoor gestadig kan aangevoerd worden, om zich met den kalk te vereenigen.

Intusschen kan men uit den aard der zake ligt begrijpen, dat deze *chlorureten* zoowel van den kalk, als van het sodium, op deze wijze in het groot verkregen, geen zuivere *chlorureten* zijn, maar soms met *hydrochlore* verontreinigd en met den kalk slechts gedeeltelijk verzadigd, daar de *chlorine* zoo veel vermogen op het water uitoefent, en de drooge blootstelling van den kalk geene volkomene verzadiging toelaat, zoodat Welter dit zelf op de helft stelt. (*Annales de Chimie et de Physique* Tom. VII *pag.* 383).

Dit doet echter hier niets ter zake, daar zij aldus sterk genoeg zijn, om te voldoen aan het wegnemen der vuile stanken en het bepalen der rotting, waaromtrent ik met genoegen zag hetgeen de Heer Beets te Haarlem, in den *Letterbode* No. 51, heeft bijgedragen. Omtrent de eigenschap echter van de *lucht te zuiveren*, door middel van deze oplosingen, neem ik de vrijheid aan te merken, dat daaromtrent nog geene genoegzame proeven bekend zijn, om daarop geheel te kunnen vertrouwen, en dat het mij toeschijnt, dat volgens eene gezonde theorie, deze daartoe minder geschikt zijn, dan de berookingen, en aldus de uitdrukking in de voornoemde Staatcourant voorhanden: *overtreffende deze zouten hierin verre de luchtzuiverende berookingen van* Guyton Morveau", te onbepaald en voor als nog te gewaagd is, en wel om de volgende redenen:

1°. Zelf

1°. Zelfs gesteld zijnde, dat die oplossingen, in alle opzigten, dezelfde dienſten deden, als de berookingen, dan waren zij nog derzelver geheele werkzaamheid verſchuldigd aan hetzelfde principe, waardoor zij alleen nuttig zijn.

2°. Kunnen die oplossingen op de luchtvormige vloeistoffen niet die spoedige en krachtige uitwerking hebben, als de *chlorine* en *hydrochlorine* dampen, die in een oogenblik alles doortoopen, en door den luchtſtroom zelven gestadig vermengd worden, terwijl de vorige zeer langzaam werken, en op weinige oppervlakten te gelijk, welke langzamere werking, door de voorſtanders zelf, als eene der redenen van voorkeur van meerdere gemakkelijkheid voor de ademhaling wordt opgegeven.

3°. Eindelijk kunnen de berookingen in de open lucht tot op groote afſtanden dienſtig zijn, en de oplosſingen niet.

Het komt mij dus voor, dat beide deze bewerkingen hare eigene waarde en hare eigene plaatſen hebben, nader door de ondervinding op te geven en te bepalen, en hoe zeer ik aan de oplosſingen hare volle waarde wil geven, en mij bevlijtigen zal, in mijne praktijk, daarvan het noodige gebruik te maken, zoo zoude ik het toch gevaarlijk vinden in ware of hevige besmettingen daarop alleen te vertrouwen, en wel vooral in het ontſmetten van grootere en kleinere ledige lokalen, terwijl ik, zoo als ik meermalen gezegd heb, in bewoonde vertrekken, alwaar ik de lucht zuiveren wil, buiten die oplosſingen, altijd nog de ſalpeterzuure dampen zal blijven bezigen, en anderen blijf aanbevelen, daar zij niemand hinderen, en mij altijd voldaan hebben.

Delft den 1 *December* 1826.

P. S. Ik vind mij verpligt alhier eene gebrekkige, door mij onlangs gedane opgave, te verbeteren, omtrent het getal der inwoners hier ter ſtede, die ik op twaalf duizend gesteld had, terwijl hetzelve thans over de veertienduizend bedraagt.

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE GENT

voor den jare 1827.

Ab Ordine Mathematicorum et Physicorum. I. Mathematica quaestio praecedentis anni repetitur, et huc redit: Extat quoddam in Mechanica generale principium, ex quo petitur solutio problematum circa motum cujusvis corpo-

porum ſyſtematis: hujus principii enuntiatio, demonſtratio et nonnullae applicationes requiruntur.

II. Quaeritur formationis crystallorum theoria generalis e ſolidis principiis vel Mathematicis vel Phyſicis repetenda.

III. Quaeritur Orchidis latifoliae deſcriptio botanica et anatomica.

Ab Ordine Philoſophorum et Literatorum. I. Quaeruntur *Lesbiaca*, ſive Commentatio de rebus memorabilibus inſulae *Lesbi*, quae in Veterum ſcriptis reperiuntur, citatis ipſis fontibus, e quibus ſingula hauſta ſint.

II. Accuratâ et ſuccinctâ narratione exponatur, quo jure, et quo ſucceſſu, Gulielmus Normanniae dux, cognominatus *Conquaestor*, Angliam invaſerit, et quid, ſubactis Angli in eorum reipublicae formâ et inſtitutis ſub ipſius imperio immutatum fuerit.

Ab Ordine Juridico. Stabilito fundamento, quo nituntur Compenſationes (vulgo *Récompenſes*), quas conjuges, inter quos legalis bonorum communio obtinet, ſibi invicem indemnitatis titulo debent; exponatur Doctrina Juris Civilis Hodierni circa hanc materiam, et proponantur regulae, quae, exemplis adornatae, doceant, quomodo, communione conjugali diſſolutâ, hae Compenſationes in ſingulis caſibus determinari poſſint ac debeant.

Ab ordine Medicorum. Quaeritur, quid de duplici nervorum encephalicorum ordine cenſendum ſit, quorum alter ad ſenſus, alter ad motus pertinere creditur.

Antwoorden in het Latijn opgeſteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geſchreven, moeten vergezeld van een verzegeld billet, waarin de naam des Schrijvers is uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde ſpreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den eerſten Junij 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan den tijdelijken Secretaris der genoemde Hoogeſchool.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Nov.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
29	29. 5	46½	z. t. w.	betrokken, meest regenachtig,
	29. 4½	49	z.	'savonds bewolkt, zeer win-
	29. 5	47½	z. z. w.	drig.

Digitized by Google

1826. Nov.	BARO-MÉTER.	THER-MOMÉTER.	WIND-STREEK.	LUCHTSGESTELDHEID
30	29. 5	45½	Z. t. W.	voorm. betrokken, even na den midd. regen, verder na den midd. bewolkt, 's avonds regen.
	29. 5	48	Z. t. O.	
	29. 5	46	Z. t. W.	
Dec. 1	9. 6½	45	Z. t. W.	meest betrokken, 's avonds met harde wind.
	2. 5	46½	Z. Z. W.	
	29. 2½	44½	Z.	
2	29. 1½	46½	Z. W. t. Z.	harde wind, bewolkt, een weinig buijig, 's avonds zeer harde wind.
	29. 2	48	Z. Z. W.	
	29. 1½	44½	Z. t. W.	
3	29. 2	46	Z. W	bewolkt, voorm. harde wind, in den namidd. buijig, 's avonds harde reg., met sn. vermengd.
	29. 3	46	W. t. Z.	
	29. 3	36	Z. W.	
4	29. 2	35½	W. N. W.	meest ontr. betr., zeer buij., stil, 's morg. met hagel, sneeuw 's avonds met wind.
	29. 3	40	N. W.	
	29. 4	31	W. N. W.	
5	29. 5	37½	W. N. W.	harde wind, wolken, sneeuw-hagel- en regenbuijen.
	29. 5½	40	N. W. t. W.	
	29. 5½	39½	W. N. W.	

BEKENDMAKINGEN.

*** Bij J. OOMKENS, te Groningen, is gedrukt en alom verzonden:

I. T. A. CLARISSE, DE WEG TOT CHRISTELIJKE VOLKOMENHEID; of de CHRISTELIJKE ZEDELEER, eene aanwijzing ter behoorlijke ontwikkeling onzer vermogens, een Handboek voor den ongeletterden meer beschaafden stand, eerste deel, gr. 8vo. *f* 2 : -

II. TH. VAN SWINDEREN, *Het Vijf- en- twintigjarig bestaan* van het *Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen*, plegtig gevierd op den 1sten Maart 1826, gr. 8vo. *f* 0 : 80.

III. N. WESTENDORP en C. J. C. REUVENS, ANTIQUITEITEN, een *Oudheidkundig Tijdschrift*, 3e. deel, 1e. stuk, met platen. gr. 8vo. *f* 1 : 80.

*** BELANGRIJK is het Werk, hetwelk door de *Maatschappij* van den LANDBOUW in 't licht gekomen is: zijnde eene Verhandeling over het Toegangbaarmaken van de *Duinvalleijen* langs de *Kust van Holland*, door Mr. D. T. GEVERS, Kommies van Staat (thans Referendaris) bij den Raad van State, welke Verhandeling door de *Maatschappij: Ter bevordering van den Landbouw*, met de gouden Medaille, benevens eene buitengewone Vereering, is bekroond geworden; en tot welker uitgave ook van Gou-

Digitized by Google

vernementswege is bijgedragen. Bij dit uitmuntend Werk behoort eene Atlas, met 10 fraai uitgevoerde Kaarten in een portefeuille. De prijs is *f* 22 : 50, de Aflevering geschiedt te Amsterdam, bij L. VAN ES, wordt niet in Kommissie gezonden.

PS. Van alle de Verhandelingen van bovengemelde Maatschappij, is nog één Exemplaar kompleet te bekomen.

*** A. J. VAN DEN SIGTENHORST te Deventer heeft uitgegeven en alom verzonden:

I. Apothekers Handboek of Beginselen der Artsenijmengkunde; door A. CHEVALLIER en P. IDT, Apothekers en Leden van verschillende geleerde Genootschappen, uit het Fransch 2 deelen met platen *f* 10 - 15.

II. Reis door Zweden, Noorwegen, Lapland, Finland en Ingermanland in de jaren 1817, 1818 en 1820, door Prof. F. W. VON SCHUBERT 2 Deelen met platen uit het Hoogduitsch *f* 7 - 60.

Het derde en laatste deel is ter perse en zal in het begin van het volgende jaar uitkomen.

*** Bij de Boekverkoopers BLUSSÉ en VAN BRAAM, te Dordrecht, is heden van de pers verschenen en alom verzonden:

I. ZES MAANDEN in de WEST-INDIEN in 1825. Vrij vertaald uit het Engelsch door J. G. S.

De spoedige en menigvuldige herdrukken van de oorspronkelijke Engelsche uitgave getuigen van de graagte, waarmede dit geestig geschreven boek ontvangen is, maar dat meerder en alles afdoende is, zijn de voordeeligste beoordeelingen in alle Tijdschriften, die het eenparig als eene nuttige en aangename lectuur aanbevelen.

II. D. GEELHOED, *Onderwijs in de behandeling der Hemelglobe*, kunnende strekken tot een eerst leerboek in de Sterrekunde, met een plaat.

III. G. LASONDER, korte Verhandeling der *Artsenijmengkundige Scheikunde*, voornamelijk ingerigt voor diegenen, welke zich willen voorbereiden tot het doen van examen.

De prijs van dit Nommer, met bijgevoegde Plaat, is

22½ cents.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826

N°. 53. *Vrijdag den 15den December.*

BERIGTEN.

FRANEKER. Op den 3den December overleed hier de Wel Edele Hooggeleerde Heer EVERWINUS WASSENBERGH, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van den Raad dezer Stad, en Oud-Hoogleeraar in de Griekſche taal en Oudheden, en in de Nederduitſche taal, aan de voormalige Vrieſche Univerſiteit; Lid van de derde Klaſſe van het Koninklijk Inſtituut van Wetenſchappen, Letteren en Kunſten, van de Leydſche Maatſchappij der Nederlandſche Letterkunde, van het Provinciaal Utrechtsch Genootſchap enz.; hij bezweek onder eene ziekte van weinige weken, die zijne anders zoo ſterke krachten uitputtede, in den ouderdom van 84 jaren en ruim 2 maanden.

Met het genot eener vaste gezondheid en vol ijver heeft hij, ſchoon bij de inſtelling van 's Rijks Athenaeum in 1815 tot eervolle rust geroepen, echter alle de deelen van zijn voormalig Hoogleeraarambt onvermoeid blijven vervullen, tot dat die laatſte ziekte hem overviel.

Sedert den jare 1768, eerst drie jaren te Deventer, en vervolgens nog 55 te Franeker de Griekſche Let-

Digitized by Google

terkunde loffelijk onderwezen hebbende, blijft zijne nagedachtenis bij eene groote menigte van vroegere en latere leerlingen beftendig in dankbare zegening.

Geboren Vries en te Franeker gevormd in de school van VALCKENAER, was hij fteeds een ijverig voorftander zoo wel van de vermaarde leerwijze dier school als van de eer van zijn vaderlijk gewest. Als geleerde heeft hij zijnen roem, ook door zijne fchriften, binnen en buiten 's lands reeds voor lange gevestigd; en bij zijne landgenooten hooge achting verworven, als bevorderaar van de kennis en beoefening der Vriefche Landtaal.

Door de Dichtkunst is reeds toegebragt de volgende

HULDE AAN DE NAGEDACHTENIS VAN DEN HOOGGELEERDEN HEERE

E. WASSENBERGH,

Profesfor aan 's Rijks Athenaeum te Franeker,

overleden den 3 Dec. 1826.

* * * * *

Als Vader van de jeugd vereerd en aangebeden,
Door 's Konings gunst verfierd, door wetenfchap vermaard,
Verwinfelt WASSENBERGH, in 't voor ons treurig heden,
Voor 's Hemels rein genot zijn' arbeid op deez' aard.
Zoo zinkt, na heldren dag, de zon in 't westen neder,
Doch reeds gezonken kleurt zij nog den purpren trans;
Wij zien U op deez' aard o WASSENBERGH! niet weder,
Maar heilig blijft de roem des eedlen grooten mans.

ex tempore. W. W. NOODT VAN ZUIDSCHARWOUDE.

HAARLEM. Aan de drie onderftaande Brieven ruimen wij eene plaats in, fchoon wij liever hadden gezien, dat de laatfte regtftreeks aan het Tijdfchrift ware toegezonden, waarop deze betrekking heeft.

Mijn-

Digitized by Google

Mijnheer!

Door misvatting staan in de onlangs uitgegevene *Statistieke Beschrijving van Gelderland* twee onnaauwkeurigheden, planten betreffende. Ter verbetering behoort op bl. 216, de aanvang van § V aldus gelezen te worden: „De gewone, gemeenlijk *inlandsch* getitelde, soort (*nicotiana tabacum*), welke breedere bladen heeft, dan de bij tegenoverstelling zoodanig genoemde, *Amerikaansche*, en deswege" enz.; en op bladz. 338 behoort art. 15 dus te beginnen. „De *heidestruik* (*erica vulgaris, tetralix etc.*)"

Ik twijfel niet, of Uw Ed. zal het Publiek, en tevens den ondergeteekenden, door de vriendelijke plaatsing van dit medegedeelde, wel gelieven te verpligten.

Ik heb de eer mij te noemen

Uw. Ed. Dienstw. Dienaar

De Redacteur der Statistieke Beschrijving van Gelderland.

Aan de Redactie van den *Algemeenen Konst- en Letterbode.*

Aanhoudend met genoegen uw nuttig Weekblad lezende, vind ik, in de laatste Nummers van hetzelve, verscheiden aanmerkingen op de briefwisseling, gehouden tusschen de Heeren Q. N. en F. G. van Lynden van Hemmen, uit welke het mij voorkomt, dat men nog verscheiden stukken ontbreekt, om het punt in verschil met eenige zekerheid te kunnen beslissen. En, daar ik mij tegenwoordig in het bezit bevind van de nagelaten verzameling van oude Handschriften en bescheiden door K. van Alkemade en P. van der Schelling, onder welke zich bevinden vele, zoo van de Abdijen van *Egmond*, *Leeuwenhorst* en *Rhijnsburg* — als van de Stamhuizen van Brederode, Haamstede en andere oude Edelen, alsmede omtrent het voorgevallene bij den moord van Graaf Floris den V., oordeel ik het niet ongepast, daar mijne Ambtsbezigheden en gevorderde jaren mij verhinderen om zelf alle die stukken met de vereischte aandacht te doorsnuffelen en te beproeven, of uit dezelve eenig licht aan de verhandelde materie zou kunnen bijgezet worden, — de daarin belangstellenden, door middel van uw Tijdschrift, te berigten, dat ik hun, des verkiezende, zeer gaarne, den toegang tot en inzage van dezelve, zal bezorgen, wanneer zij mij deswegens hun verlangen daaromtrent zullen gelieven bekend te maken.

Uw bestendige L

C. v. VOLLENHOVEN Jz.

Rotterd. den 6 Dec. 1826.

Digitized by Google

Aan den Heer Recenſent van de *Vaderlandſche Letteroefeningen.*

WelEd. zeer geleerde Heer!

Mag ik U Wel Ed. zeer geleerde verzoeken, ten opzigte van uwe ſcherpe aanmerking, gemaakt op mijn ſtukje: *Bijdragen tot de kennis en behandeling der Kinderpokken*, te vinden in uwe *Letteroefening* voor October No. XII, natelezen, mijne, weinig tijds later uitgegeven: Verloskundige Aanmerkingen en wel inzonderheid het Naſchrift? Dit werkje is in uwe handen en ik wensch, dat het eerstdaags wordt gerecenſeerd. UE. gel. zal dan wel zoo goed zijn mij regt te doen wedervaren.

Ik betuig, dat ik niet weet, hoe het *Murias hydrargyr. oxydulat.*, in het Recept, zoo zwaar gegispt, bl. 54 van eerstgemeld ſtukje komt. Mogelijk heb ik zelve mij vergist, waarſchijnlijk evenwel zal de fout bij den Letterzetter zijn, welke gemakkelijk een vroeger Recept voor zich konde hebben. Het lezend publiek, waaronder Uw Ed. zeer geleerde voorzeker behoort, zal dan kunnen zien, gelijk het uit het Recept zelve blijkt, dat het ſlechts eene vergiſſing is.

Ik mag zoo Hooggeleerd niet zijn als Mijnheer de Recenſent, maar aan zulke ſchromelijke inconſequentien teekent zich het lezen noch de practijk van

UWel Ed. zeer gel. Dw. Dienaar

Zalt-Bommel. IK. DE KONING *Med. Doct.*

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid ſlaet vuur uit den ſteen.
MARRLANT.

(Het vervolg van bl. 363)

De ſtelling omtrent Jackes Heer van Wassenaar, kan tot een weêrga van die van Henderick, Koning van Schotland, dienen: want al was de *D* van het woord *Dirk* uitgeſleten of verdwenen,

Digitized by Google

dan blijft het toch nog moeijelijk, om van *ick*, *ackes* of *Jackes* te lezen.

Wie nu kan getuigen, dat het afschrift, waarvan Butkens zich omtrent 1624 bediende, toen alreeds vierdehalve eeuw oud was. Had hij voór zich liggen het origineel, dat men zegt, toen in het Ridderschaps-archief te berusten, of had men hem maar een afschrift van Fo. 135 toegezonden? Hoe kan men dan bepaaldelijk over het schrift redeneren? Op de lijst der Ridders, welke Butkens zegt op het jaar 1285 getournooid te hebben, vindt men ook eenen Jacques, Borchgrave tot Leyden, dus was Butkens gewend aan het woord Jacques of Jackes te schrijven.

Omtrent den staat, welke men maken kan op de blijde inkomste van Willem van Avesnes te Kamerijk in 1292, alwaar behalve eene talrijke geestelijkheid, hem zoude verzeld hebben een Aartbisschop, twee Bisschoppen, een Proost, acht voorname Graven, en honderd twee en vijftig Ridders uit allerlei landen en gewesten te zamen geraapt, is hier boven al gehandeld. Dus gelieve men ons te verschoonen, indien het in onze oogen niet een zoo krachtig bewijs oplevert, als in die van zijn H. W. G.

Of de door den Graaf van Kleef gedane loslating, omtrent zijnen leenman den Heer van Heusden, het gevolg eener dronkemans partij geweest is, of wel uit mededoogenheid, om hem te helpen verzoenen met Graaf Floris? zulks doet alhier niets ter zake, maar Gouthoeven bepaalt het geval op het jaar 1290; zulks werpt dan ook om verre de stelling, om de orde op 1279 te verschuiven.

Wat bewijzen de aangehaalde gelijkvormige uitdrukkingen der twee extracten, met de gene, die men ontmoet bij Voet van Oudheusden en Melis Stoke? Want 'er bestaan te veel gegronde twijfelingen omtrent de echtheid der extracten zelve.

Den naam van *St. Jacobs* Schelpen te willen afleiden van den halsband der orde, door Graaf Floris ingesteld, is waarlijk geene gelukkige gevolgtrekking; of was zijn H. W. G. onkundig, dat deze Schelpen haren naam ontleend hebben, van de Bedevaartgangers

naar *St. Jacob* (*) *die Compostelli* in Spanje, aan wie zoodanige Schelpen gegeven werden, toen die Bedevaarten derwaarts, federt het midden der twaalfde eeuw, menigvuldig werden gepleegd, door perſonen uit alle landen. Het moet dan geene verwondering baren, dat de naam van deze Schelpen in 1551 aan Reigersberg bekend was, zonder dat men ze aldus genoemd vindt in het ſtuk van Butkens van 1290.

Alle de Zeeuwſche Edelen waren geene aanhangers van Floris van Henegouwen; men vindt bij Mieris, dat de Heeren van Voorne, van Cats, van Zulburch en Wolfert van Borselen, in het tijdvak tuſſchen 1279 en 1290, de partij van Graaf Floris hielden en met hem zegelden; het zoude dan eer te wachten geweest zijn, dat tot vergelding van hunne trouw, een van dezen met de St. Jacobs orde zoude vereerd zijn geworden.

Twaalf Ridders, twaalf Apostelen, twaalf Artikelen des geloofs, twaalf Kapittelen, wel, wel, dat is aardig gevonden. — Het is jammer, dat Graaf Willem de IV. niet daar op gedacht heeft, toen hij dertien Ridderen van den Haſe ſloeg, in het jaar 1339. (†)

Nu bevindt men zich ook in ſtaat, om Klerit te wederleggen; hieromtrent moet het weetgrage publiek dank weten, gelijk ook voor het vernemen, dat 'er twee Beatrixen waren, en voor het beſtemmen van den tijd van het huwelijk, en dat wel in weerwil der onderſcheiden gevoelens van de Kronijkſchrijvers; het is maar jammer, dat alle deze bepalingen ook niet eenige gisſingen gepaard gaan.

Het is en blijft ontegenſprekelijk waar, dat behalve Reigersberg, geen Hollandsch Geſchied- noch Kronijkſchijver, van de St. Jacobs orde gewaagd hebbe voor het Jaar 1626. Hier boven is al gezegd hoe opmerkelijk het valt, dat de anderzins zoo naauwkeurige Stoke er het ſtilzwijgen over houdt; en wat men ook beweert, dat deze laatſte van het Tournooi zegt, zoo is zulks in al te algemeene bewoordingen, om er uit af te leiden, datgene, dat zijn

II.

(*) In het Spaansch *Jago*.

(†) Zie Gouthoeven bl. 381.

Digitized by Google

H. W. G. zoo ſtellig doet;— waaruit bewijst hij dat er vóór het jaar 1624 geene opſpeurders en verzamelaars van oude Charters en Handſchriften beſtonden?— Nog eens, al was de St. Jacobs orde met Graaf Floris ten grave gedaald, zoo levert zulks geene reden voor de ſchrijvers van dien tijd, om deze inſtelling te hebben verzwegen. —

Ja men gelooft ook, dat men niet vroeger dit verbaal zoude gevonden hebben: want men vindt zelden iets onder Archieven, waarvan men het aanwezen niet kan bewijzen.—

Het is dan voor de geſchiedenis een wezenlijk geluk geweest, dat in 1618 Antony van Lynden, uit hoofde van het ſtuk van Butkens, gelijk zijn H. W. G. zegt, als een Hollandsch Edele geadmitteerd werd: want anders had het Ridderſchaps Archief geſloten gebleven, en de weetgrage lezer was beroofd gebleven van het leeren kennen der St. Jacobs orde of Broederſchap.

Op bl. 82 tot 91 wordt gezegd:

„Laat ons nu overgaan tot eene kleine biographie „der perſonen, die in dit extract voorkomen, enz. „enz. enz.

Dit is eene toegift, welke voor ſommigen belangrijk zijn kan, vooral voor diegenen, die geenen toegang hebben, tot de Manuſcript Geneälogien van wijlen den Heer van Spaen; maar het bewijst in geenen deele, dat de St. Jacobs orde in 1290 beſtaan heeft, gelijk dezelve opgegeven wordt.

De Regering van Graaf Floris was gewis vruchtbaar in gebeurtenisſen, maar zoo dezelve meer ſchitterende waren, dan die van eenen der overige Graven, dan moet men betreuren, dat wijlen de Heer Meerman zijne keuze op R. K. Willem heeft doen vallen.—

Het is gewis veel gewaagd, om te bepalen, dat de brieven, die Rymer mededeelt, uit de pen zelve van Graaf Floris gevloeid zijn. Het ſchrijven was in die tijden nog niet in zwang bij de leeken; deze kunst werd door de geeſtelijken uitgeoefend, de groote Heeren hadden een of te meerder perſonen, die men *Klerk* noemde; zij ſtonden gelijk met de latere en hedendaagſche Secretarisſen, en behoorden tot den geeſtelijken ſtand; de Vorsten onderteekenden zelfs

niet eens hunne brieven, noch giftbrieven, maar om 'ef de echtheid van te betoonen, werd 'er, in plaatse der handteekening, 's Vorsten zegel aangehangen; zulks verrigtte de zegelbewaarder, en dan kwam 'er achter op dit zegel het geheime of contra-zegel, het welk men vooronderstellen moet, dat de Vorst zelf bewaarde of droeg. Een iegelijk, die met de omstandigheden en gewoonten der oude tijden bekend is, zal dit niet ligt tegenspreken.

Na eenige gissingen, die niets afdoen, gemaakt te hebben, schijnt men te vooronderstellen, dat de lezer zoo weinig geoefend is, dat men hem moet onderrigten, hoe dat in voortijden, het jaar, niet met den 1sten Januarij, maar met Paschen begon.

Indien 'er zich onder de lezers personen bevinden, aan wie wijlen de Hr. van Spaen zijne Manuscripten vertoonde, dan zullen zij zich ligt herinneren, dat die oordeelkundige Heer weinig ophad, met de, door zijn H. W. G. opgenoemde Kronijk van Jr. Jan Gerards Zoon van Elshout. Ook kan men zich niet herinneren, dat die schrandere Heer dat Kronijkje in zijne schriften aangehaald heeft.

De geschiedenis leert, dat de zoen en het leenman worden van den Heer van Heusden eene gedwongen zaak was; dus moet men niet verwonderd zijn, dat die Heer naderhand op vrije voeten zijnde, de aangehaalde verklaring deed.

Op bl. 98 tot 107 inclusive, wordt gezegd:

„ Jan IX, Heer van Arkel, heeft zich beroemd
„ gemaakt in den slag van *Woeringen*, enz.

post alia.

„ NB. de Heer van Spaen noemt hem ook in
„ zijne Genealogie, Ridder van St. Jacob in Hol-
„ land, waaruit ik besluit, dat hij deze Ridderorde
„ niet voor een verdichtsel hield, gelijk de Briefschrij-
„ ver."

Het zij geoorloofd, ook eens eene gissing te maken; zeer vermoedelijk heeft de Heer van Spaen in der haast bij Jan van Arkel gevoegd, al het gene hij omtrent hem bij Mieris geboekt vindt, en dus nemen wij het aangehaalde geenszins voor een bewijs, dat die Heer de echtheid dezer orde erkende, ten zij men bewijzen kan, dat in de door hem ver-

Digitized by Google

vervaardigde Geslacht-registers, der Graven van Kleef, der Heeren van Heusden, van Lynden, van Asperen, van Wassenaar, van Amstel,(*) en van Vianen het lidmaatschap dezer Ridder-orde ook aangeteekend staat.

Moet de lezer niet in het denkbeeld geraken, dat het de Heer Meerman geweest is, die het eerste ontdekt heeft, dat een Dirk van Lynden R. K. Willem verzelde in den strijd van Hoogwoude? Het tegendeel bewijst zich echter uit de noot, onder aan bl. 286 van het 2e. deel van Meerman, waaruit blijkt, dat het gezegde omtrent Dirk van Lynden getrokken is uit Butkens.

Dat het door Butkens op 1190, abusivelijk opgegeven stuk, niet wel op Dirk van Lynden kan toegepast worden, zal bij de aanmerkingen op de *Annales* bewezen worden.

Het is meer dan opmerkzaam, dat Butkens, bij het schrijven der *Annales*, zich bedient heeft van Kronijken, die men niet kent, en van dewelke geene andere Schrijvers gewagen. Het is toch niet te veronderstellen, dat *Bollandisten*, in het jaar 1624, of voor of na dien tijd, hunne Boekerij hebben gesloten gehouden voor alle andere geleerden, en dezelve alleenlijk aan Butkens, die NB: niet tot hunne orde behoorde, zouden geopend hebben.

Indien Otto Heer van Asperen in 1272 nog zegelde, kan hij niet wel den zoon van Evert van Essen in 1210, bezegeld hebben, gelijk gezegd wordt: want het bezegelen van een' zoon was gewis geen kinderwerk.

Jackes Heer van Wassenaar. Deze door Butkens verrigte doop is waarlijk niet zeer gelukkig; moet het woord Jackes niet eerdet beschouwd worden, te behooren tot de taal, die in 1624 in de streken van Antwerpen gebezigd werd, dan tot het Nederduitsch van 1290? Men kan vast stellen, dat in weerwil van Bockenberg, der fabrije gemaakende Genealogie van 1660, der geschreven kronijk van Jan Gerards Zoon van Elshout, en der gezegden van zijn H. W. G., er in 1290, noch eenige

(*) In de Geschiedenis der Heeren van Amstel wordt 'er niet van gesproken.

Jaren vroeger of later, geen *Heer* van Wasſenaar bekend is, noch beſtaan kan hebben, voerende den naam van Jackes, Jacques of Jacob; ſedert het begin der dertiende tot den aanvang der vijftiende eeuw, heeten de voorkomende *Heeren* van Wasſenaar onafgebroken bijafwisſeling Philipsen Dirk. Gouthoeven op bl. 347 maakt gewag van eenen Jacob van Wassenaar, maar niet *Heer* van Wassenaar, die bij Vroonen tegen de Vriezen ſneuvelde; eenige bladzijden vroeger ook van hem ſprekende, zegt hij, dat de Kronijken omtrent zijnen dood verſchillen, wordende die op 1272 en op 1282 geſteld, maar dat Reigersberg het jaar 1281 bepaalt. Deze Jacob was Ridder, en getuige van zijn broeders zoon, Heer Dirk, Heer van Wasſenaar in 1264; hij ſneuvelde tegen de Vriezen bij Vroonen 1272 (*). Het *Necrologium* van Egmondt ſtelt zijnen dood, op den 20 Augustus 1272.

Op het jaar 1290, was *Heer* der Heerlijkheid Wasſenaar, Heer Dirk Heer van Wasſenaar, Ridder. Hij was eerst Knape, en komt onafgebroken in alle de Charteren (†) voor, en dat wel genoegzaam alkoos als *Heer* van Wassenaar, ſedert den 19 Mei 1278, tot en met half Mei 1291. Zijn ſterfjaar is onbekend, maar men denkt, dat hij tot omtrent het jaar 1298 leefde. Zijn oudſte zoon heette Philips; men vindt hem gemeld van den 20 Junij 1287, tot den dood toe van Graaf Floris, wiens zegelbewaarder hij was; en hij verbrak behendig het zegel op de tijding van 's Graven dood in 1296. Hoezeer gehuwd, was hij in 1291 nog kinderloos, en werd opgevolgd door zijnen broeder Heer Dirk Heer van Wassenaar, die, in 1299 nog maar Knape zijnde, met Wassenaar beleend werd.

Het is waar, dat Heer Dirk Heer van Wassenaar, die in 1274 met Graaf Floris zegelde, niet *Heer* van Wassenaar genoemd wordt, maar zulks is ook het geval zijner medezegelaren, Dirk van

(*) Ubbo Emmius. p. 34

(†) Te menigvuldig om alhier op te noemen.

van Teylingen, Willem van Brederode en Nicolaas van Cats; die ook niet als Heeren dezer respective plaatsen voorkomen. Daarenboven blijkt het niet alleen uit de onderscheidene beleeningen, die hij en zijne zonen Philips en Dirk ontvingen, maar ook, die zij als *Heeren* van Wassenaar deden, dat 'er benevens hun gelijktijdig, geene andere waren, aan wie de Heerlijkheid Wassenaar behoorde. Was deze Heerlijkheid nu gesplitst, dan zoude men gelijktijdig hebben aangetroffen twee personen, die zich Heeren van die plaats noemden, en de archieven der Hollandsche Leenkamer zouden hier van gewagen.

Dit alles zal den lezer dan wel voldoende zijn, om den gewaanden Jackes, en de op bl. 102, 103 en 104 ten zijnen opzigte gemaakte redeneringen te doen verdwijnen.

Alles wat men wijders vindt op bl. 104 tot 107 inclusive, geene bewijzen bevattende, ten opzigte der St. Jacobs Orde, zal men den inhoud voorbijgaan, en zich bepalen, met te vooronderstellen, dat de bijgevoegde Tabelle mogelijk dienen moet tot een' voorlooper van andere soortgelijke, die nog te volgen staan.

(*Het Vervolg en Slot in het eerstvolgend No.*)

PRIJSONDERWERPEN

OPGEGEVEN DOOR DE HOOGESCHOOL TE GRONINGEN,

voor den jare 1827.

Ab Ordine Juridico quaeritur: Historia jurium, ad mercaturam pertinentium, quae apud veteres ac recentiores populos, commerciorum studio insignes, fuerunt recepta.

Ab Ordine Medicorum quaeritur: Quid praestiterunt eum veteres tum recentiores Medici ad systematis arterioſi pathologiam stabiliendam?

Ab Ordine Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum quaeritur: 1. Describatur *Ossium animalium*, tum recentiorum, quam aëri, humiditati aliisque injuriis diu expositorum,

rum, ut et horum ossium in carbonem, ita dictum, animalem conversorum, nec non ad cineres redactorum succincta historia, praeparatio, indoles atque varius usus chemicus, technicus et oeconomicus.

2. Quid hactenus ex plantarum Physiologia de forma, directione, structura et functione radicum innotuerit, et quaenam sint phaenomena, in oeconomia rurali observata, quae ex hac cognitione utiliter explicari possint?

Ab Ordine Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum quaeritur: Enarrentur Heraclidarum incursiones in Peloponnesum, earumque causae et effectus exponantur.

Ab Ordine Theologico quaeritur: Num ex formula ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, quae in sacro N. F. codice passim est obvia, comprobari possit divina Jesu Christi natura?

Antwoorden in het Latijn opgesteld, en door eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven, moeten vergezeld zijn van een verzegeld biljet, waarin de naam des Schrijvers is uitgedrukt, en hetwelk op de buitenzijde met dezelfde spreuk is geteekend, als de Verhandeling zelve, vóór den eersten Augustus 1827 vrachtvrij ingezonden zijn aan den tijdelijken Secretaris der genoemde Hoogeschool.

KUNSTEN.

Amsterdam. Bij het Departement der Teekenkunde van de Maatschappij *Felix Meritis*, zijn, om naar de uitgeloofde prijzen te dingen, ingezonden:

1°. Twee en twintig door zeven mededingers in den afgeloopen winter, geteekende Academiebeelden.

2°. Zes door twee mededingers in den afgeloopen zomer geschilderde Academiebeelden.

3°. Eene geëtste prent, voorstellende een groep van eenig Rundvee.

4°. Eene gekleurde teekening, verbeeldende eene Kerk van Gothische Bouworde.

5°. Drie schilderijen in olieverw, voorstellende een Smidswinkel; — de loterij der beoordeelingen was, dat alleen het geteekend Academiebeeld, gemerkt H., het uitgeloofd eermetaal mogt verwerven, waarvan bij opening van het biljet bleek maker te zijn, de Heer Izaak Vaarzon Morel.

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
6	29. 6 29. 7½ 29. 8	31 40½ 36	Z. W. Z. W. t. Z. Z. W.	meest omtrent helder, 's avonds betrokken.
7	29. 5½ 29. 5½ 29. 4½	4 51½ 51½	Z. W. W. Z. W. Z. W.	betr. voorm. ſtofregenachtig, namidd. tusſchenb. regen, 's av. met harde wind.
8	29. 3½ 29. 3 29. 4½	50 51½ 48½	Z. Z. W. Z. W. t. Z. W. Z. W.	voorm. bewolkt, zeer windrig, verder tusſchenb. regen met zeer harde wind.
9	29. 7½ 29. 8½ 29. 9½	49 50 46	N. W. W. N. W. W.	voormidd. betrokken, verder bewolkt.
10	29. 9½ 30. 0 30. 0	43 47 50	Z Z. O. Z. t. O. Z. t. W.	betrokken, namiddag meest ſtofregenachtig, 's av. regen.
11	29. 9½ 29. 9½ . .	46½ 51½ 48	Z. t. O. Z. O. t. Z. Z. Z. O.	betrokken, dampig.
12	29. 9½ 29. 9 29. 8	47 50 46	Z. O. Z. O. t. Z. Z. Z. O.	voorm. betr.. namidd. bew., in 't voorst van den av. dampig met ſtofregen, verder bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** **A. J. VAN DEN SIGTENHORST te Deventer heeft uitgegeven en alom verzonden:**

I. Apothekers Handboek of Beginſelen der Artſenijmengkunde; door A. CHEVALIER en P. IDT, Apothekers en Leden van verſchillende geleerde Genootſchappen, uit het Fransch 2 deelen met platen *f* 10 - 15.

II. Reis door Zweden. Noorwegen, Lapland, Finland en Ingermanland in de jaren 1817, 1818 en 1820, door Prof. F. W. VON SCHUBERT 2 Deelen met platen uit het Hoogduitsch *f* 7 - 60.

Het derde en laatſte deel is ter perſe en zal in het begin van het volgende jaar uitkomen.

Bij

Digitized by Google

*** Bij J. NOMAN, Boekhandelaar te Zalt-Bommel, wordt bij Inteekening uitgegeven; eene *Zesde vernieuwde en goedkoope uitgave*, van Wijlen J. F. MARTINETS *Catechismus der Natuur*, in vier deelen.

Deze druk zal vermeerderd worden, met vijf nieuwe platen, welke in den vijfden druk niet geweest zijn, benevens de vernieuwing van het Zonneſtelſel. Het geheele Werk, zal door middel eener kundige en bekwame hand, die verbetering ondergaan, welke de tegenwoordige kennis der Natuur vordert. Het Werk zal gedrukt worden in gr. 8vo., met dezelfde netheid, hetzelfde papier en mediaan letter, als de 2de druk van MARTINET verkort, bij den uitgever dezes in 1820 gedrukt. Het is ſchier onnoodig, dit Werk aan te bevelen; dit getuigen de *vijf* drukken, die reeds lang geheel zijn uitverkocht. MARTINET is bij onze landgenooten al te gunstig bekend, dan dat zijne Werken de minſte aanbeveling behoeven. De prijs van elk Deel is, op best drukmediaan, op den lagen prijs van *f* 1 - 80 geſteld, de 4 Deelen compleet à *f* 7 : 20, dito op velijn papier, de 4 deelen compleet, à *f* 10 : - *De vorige drukken hebben de* vier Deelen *f* 18 : 90 *gekost.* De Inteekeninglijsten zijn door het geheele Rijk aan de Heeren Boekhandelaren verzonden, bij wie men op gemeld werk kan inſchrijven. — *De Inteekening ſtaat open tot den 15den Febr.* 1827.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is alom verzonden:

REINTJE DE VOS, van HENDRIK VAN ALKMAAR, naar den Lubekſchen Druk van 1498, vertaald en uitgegeven door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, in gr. 8vo., met vignet en gegrav. titel, door Bendorp, *f* 5 - 25

Enkele op ſchrijfmediaan, die echter voor rekening moet ontboden worden, zijn tegen *f* 7 : - verkrijgbaar geſteld; zijnde dit Werk met dit één Boekdeel compleet.

De Uitgever zal niets ter aanprijzing van dit Werk behoeven te zeggen; de meeste lezers *lagchen* liever, dan dat zij *denken*, en 'er is hier ſtof voor het een, zoowel als het andere; zoodat de oude Dichter, wiens in Duitschland zoogenaamde *Groote* Reineke thans voor de eerſte maal hier te lande in druk verſchijnt, zijn Werk met de zamentrekking eindigt:

Wilt gij kennen 's werelds ſtaat,
Koopt dit boek; 't geeft goeden raad.

G.

Digitized by Google

*** G. J. A. BEIJERINCK, te Amſterdam, geeft uit en heeft alom verzonden.

I. P. LASSUS, Heelkundige Ziektekunde, vertaald en met aanmerkingen vermeerderd, door A. VAN ERPECUM, 2e. deel, 1e. ſtuk, in gr. 8vo., bij *Inteekening* *f* 3 : 80.

NB. Het 1e. deel, 1e. ſtuk, wordt alsnog aan de Inteekenaren, tot aan de uitgaaf van het 2e. deel. 2e. ſtuk, *gratis* afgeleverd, zoodat de 3 ſtukken bij inteekening ſlechts op *f* 7 : 60 komen.

II. Reis, door een gedeelte van de Nederlandſche Bezittingen in Oost-Indiën, door J. C. BAANE, met platen, in gr. 8vo. *f* 5 : 50.

III. Verblijf van NAPOLEON, aan boord van de *Belkerophon*, door Kapitein MAITLAND, in gr. 8vo. *f* 2 : 10.

IV. Reizen van JACOB HAAFNER, 1e. Deel, inhoudende: *Lotgevallen op eene reize van Madras naar Ceilon.* Goedkoope uitgaaf, bij Inteekening met platen, à *f* 1 : 50 en zonder platen *f* 1 : 25.

NB. De Inteekening ſtaat open, tot aan de uitgaaf van het *Vierde of Laatſte Deel.*

V. PENELOPÉ, of Maandwerk enz. Bevattende de Beſchrijving en Afbeelding van allerhande ſoorten van vrouwelijke Handwerken, benevens eenige lectuur over onderwerpen uit den vrouwelijken kring, door Mevr. A. R. VAN MEERTEN, met gekl. modellen, in gr. 8vo., per jaar van 6 Nos. *f* 7 : 50.

*** Bij de Gebroeders VAN CLEEF, Boekverkoopers in 's Gravenhage en te Amſterdam, zijn in den loop dezes jaars, gedrukt en uitgegeven de navolgende werken, als:

H. BARON COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD, Hollands Roem in Kunſten en Wetenſchappen, met Aanteekeningen en Bijdragen, 1e., 2e. en 3e. deel, groot 8vo. *f* 13 : 20.

Recherches ſur l'ancien FORUM HADRIANI et ſes VESTIGES, près de la Haye *en Hollande*, par le Baron de Westreenen de Tiellandt, format in 12°. avec une planche *f* 0 : 60.

JAKOB DE GELDER, Hoogleeraar te Leyden, Verhandeling over het Verband en den Zamenhang der Natuurlijke en Zedelijke Wetenſchappen, en over de wijze om zich de-

Digitized by Google

dezelve eigen te maken en aan anderen mede te deelen, één deel, in gr. 8vo. *f* 4 : 50.

J. DE GELDER, Allereerſte Gronden der Cijferkunst, met de uitgewerkte Antwoorden van G. Ramakers Jr., 3 ſtukjes, kl. 8vo. *f* 2 : 05.

DEZELVE, Allereerſte Gronden der Stelkunst, ten gebruike der Latijnſche Scholen en andere Kollegien, 1826, klein 8vo. *f* 1 : 80.

DEZELVE, Wiskundige Verhandelingen over de Theorie van het Copiëren en het Verkleinen van Kaarten, enz., tweede druk, één deel, in gr. 8vo, *f* 1 : 10.

G. RAMAKERS Jr., Rekenkundige Verſcheidenheden, bevattende inzonderheid de leer der waarſchijnlijkheden, klein 8vo. *f* 2 : 00.

Staats Almanak van het Koningrijk der Nederlanden, voor het jaar 1826, gr. 8vo. (officiele uitgave) *f* 4 : 50.

Over eenige hulpmiddelen tot vermeerdering van beroepskunde bij Ambachtslieden; overgenomen uit het Engelsch, groot 8vo, *f* 0 : 80.

M. STUART, Romeinſche Geſchiedenisſen, 20 deelen; vernieuwde en door den Schrijver zelven herziene uitgave, in 12°,, met het Portret van den ſchrijver, *f* 36 : -

Van dezen net uitgevoerden druk, zien reeds 18 deelen het licht; het 19e. en 20e. zijn ter perſe, en zullen nog in dit jaar worden uitgegeven.

A. J. LASTDRAGER en G. ENGELBERTS GERRITS, Schets der Vaderlandſche Geſchiedenis, in opſtellen met fouten, waarbij vooral eene trapsgewijze opklimming is in het oog gehouden, 1e. en 2e. ſtukje, in kl. 8vo. *f* 0 : 50.

Leſſen over de eerſte beginſelen van het ſchaduwen in de Bouwkunde, naar het Fransch van de la Gardette, vertaald door Mr. N. W. Ardesch, één deel, gr. 8vo., met 26 platen. *f* 4 - 50.

Militair Zakboek, tot gebruik in het Veld, naar het Hoogduitsch, van den Luitenant-Generaal G. von Scharnhorst, nieuwe en geheel naar den geest der hedendaagſche Krijgskunde omgewerkte en vermeerderde uitgave, door de Kapiteins Delprat en Seelig, te Delft, één deel, gr. 8vo., met uitſlaande Platen. *f* 7 : -

J. G. W. MERKES, Verhandeling (bekroond door het Departement van Oorlog) over de beſte wijzen, om in verſchillenden aard van Gronden, Revêtementsmuren van Vestingwerken te fonderen, gr. 8vo., met Platen. *f* 2 : 20

De Soldaten-School voor de Koninklijke Nederlandſche Infanterie, *Originele uitgave*, ten gebruike der Onder-Officieren en School-Kompagnien, in Zakformaat. *f* 0 : 50.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES PZ.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE

VOOR HET JAAR 1826

N°. 54. *Vrijdag den 22sten December.*

BUITENGEWOON ZEGEL 2½ C. NOORD-HOLLAND

BERIGTEN.

BERLIJN *den 25sten November.* Heden ontsliep hier zachtelijk aan zijne schrijftafel zittende de door geheel Europa beroemde Sterrekundige J. E. BODE, wiens uitgestrekte met zooveel lof betreden geleerde loopbaan hem regtmatige aanspraak geeft op de dankbaarheid van tijdgenooten en nakomelingschap. Van zijne onafmatbare vlijt en kunde in zijn vak strekken onder andere ten onwedersprekelijke getuige de *Astronomische Jahrbucher*, om van zijnen Hemel-atlas en andere werken niet te spreken.

——— De van zijne Afrikaansche Reis teruggekeerde Heer Dr. EHRENBERG, die drie jaren lang in Egypte en Nubie voor de Zoölogische Museums alhier verzameld heeft en binnen kort een prachtwerk over zijne reis zal in het licht geven, heeft van Z. M. den Koning de Roode Adelaarsorde 3de Klasse, een geschenk van 1000 Rijksd. en een jaarlijksch inkomen van gelijke grootte, tot zijne aanstelling toe, verworven.

Digitized by Google

PARYS *den 14den December.* Tot vervulling der opengevallen plaatsen in de Fransche Academie, door het overlijden van de Heeren LEMONTEY en VILLARS, zijn door dit geleerde ligchaam benoemd de Heeren FOURRIER en DE FELETZ. — Op heden werd door den dood aan de Aardrijkskundige Wetenschappen ontrukt de door geheel Europa bekende geleerde MALTE-BRUN. De twee reeksen der *Annales des Voyages et la Geographie et de l'Histoire*, door hem in het licht gegeven, zijn alleen genoeg, om zijnen naam in de Letterkundige wereld te vereeuwigen.

——— De Heer DROJAT, Lid van het Genootschap ter bevordering der Aardrijkskunde, houdt zich met eene wetenschappelijke reize onledig, die een zeer bijzonder oogmerk bedoelt. Hij volgt den togt van HANNIBAL, schrede voor schrede, van Carthagena in Spanje tot in Italie. Daar de Heer DROJAT een uitmuntend Griek en oordeelkundig Aardrijkskundige is, kunnen zijne nasporingen niet dan voor de wetenschap voordeelige uitkomsten opleveren.

——— Op den 26 October ll. overleed alhier in den ouderdom van 81 jaren, de Hr. PHILIPPE PINEL, Lid van de Academie der Wetenschappen en van het Legioen van Eer, eerste Geneesheer van de *Salpetrière*, honorair Professor bij de Geneeskundige faculteit alhier, en Lid van bijna alle geleerde maatschappijen in dit Rijk. Eene uitgave van *Baglivi* en eene vertaling van *Cullen* deden hem reeds vroeg als een' ijverig arbeider ter bevordering der Wetenschappen kennen; maar weldra leverde hij in het vak der Dier- en Vergelijkende ontleedkunde, de vruchten van eigen nasporingen door het uitgeven zijner *Recherches sur une nouvelle classification des quadrupèdes, fondée sur la structure mécanique des parties osseuses, qui servent à l'articulation de la machoire inférieure; — Observations sur la conformation et la structure de la tête de l'Elephant* en eene *Memoire sur la retractilité des ongles dans les Carnassiers*, welke zulk een goed gevoelen nopens zijne kundigheden inboezemden, dat zij, bij de vervulling van den leerstoel voor de vergelijkende Ontleedkunde bij den Plantentuin, tegen de aanspraak schenen op te wegen, die toen de Heer CUVIER op denzelven maak

te

Digitized by Google

te, welke destijds nog dezelve niet kon aandringen door latere talrijke en gewigtige werken, waardoor alle vergelijking is verdwenen. Het bezoek van de krankzinnigen in de *Bicêtre* ontwikkelde in PINEL zijne genie voor de geneeskunst, die tot hier op dezelve niet toegepast werd, en legde den grondslag tot zijnen roem, ook in dit vak. Een geschrift namelijk over dit onderwerp werd bij de Koninklijke Maatschappij der Geneeskunst, bekroond en bewerkte zijne benoeming tot Geneesheer bij de *Bicêtre*, waaruit hij later in de *Salpêtrière* overging. Twintig jaren na dit prijsschrift eindigde hij zijne geneeskundige loopbaan met een groot werk over de krankzinnigen, (*Traité de l'aliénation mentale*), dat enkel eene ontwikkeling van het vorige mogt heeten, maar alleen zijnen naam onsterfelijk maakte; zijne aanstelling tot leeraar bij de *Ecole de santé*, om, gezamenlijk met den geleerden HALLÉ, de Geneeskundige Natuurkunde, vervolgens de inwendige Pathologie te onderwijzen, leidde hem tot de uitgave zijner zoo dikwijls herdrukte *Nosographie* (eenmaal ook aangenomen onder de tienjarige prijzen in het vak der geneeskunst), van zijne *Médicine Chimique*, en om in BICHAT de vonken te ontsteken, die later voor de ontleedkunde zoo helder en weldadig schitterden. Deze werken deden hem ook de eer van het lidmaatschap des Instituuts verwerven en alle die achting genieten, waarop hij aanspraak had. De omkeering der Geneeskundige Faculteit te Parijs, ten gevolge van smartelijke gebeurtenissen, deed hem de grief der uitsluiting ondervinden, hem, die een harer sieraden uitmaakte; maar eene beroerte, die hem vroeger getroffen had, scheen hem voor dezelve minder gevoelig te maken. Hij was een Christen, stierf als zoodanig (*), en werd, betreurd door eene weduwe en twee zo-

(*) Zijn groot werk over de Krankzinnigen had aanleiding gegeven, om hem van materialistische gevoelens te verdenken. Hoe onregtmatig die vermoedens waren, kan men uit een deswege medegedeelde Anecdote door den beroemden DUPUYTREN afleiden. De te beruchte schrijver van een vervolg der *Dictionnaire des Athées*, op zekeren dag PINEL ontmoetende, groette hem, zeggende: „Ik heb u eene plaats in mijn Woordenboek der Godverzakers gegeven, en u een fraai artikel toegewijd." „En ik" her-

zonen, die aan het ziekbed en in de pleitzaal den naam, dien zij dragen, waardig zijn, — en begeleid door talrijke kweekelingen vrienden en armen van de *Salpetrière*, op het Kerkhof van P. Lachaise ter aarde besteld.

LEEUWARDEN. In 1823 had het alhier gevestigd Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* eenen prijs van veertig Dukaten uitgeloofd voor eenen *Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving van de provincie Vriesland*, een leesboek voor de hoogste klasse der scholen geschikt; — en een van twintig dukaten voor een geschikt leesboek voor de scholen, vervattende *Levensschetsen van vermaarde mannen en vrouwen in Vriesland geboren of aldaar het belangrijkst tijdperk huns levens hebbende doorgebragt*. Ter dinging naar den laatsten werd geen stuk ingezonden, op den eersten kwam eene *Aardrijkskundige beschrijving van die provincie* alleen in; doch aan dezelve werd, daar het Departement bij gedeeltelijke beantwoording zich voorbehouden had, gedeeltelijk te bekroonen, de helft der premie toegewezen; bij de opening van het biljet bleek daarvan schrijver te zijn de Wel Eerw. Heer A. WASSENBERG, Predikant bij de Hervormde Gemeente te St. Anna Parochie. De tweede onbeantwoord gebleven stoffe werd, met uituitloving van denzelfden prijs herhaald, en op nieuw eene premie van 40 dukaten uitgeloofd aan den vervaardiger van de bestgekeurde *Geschiedenis der provincie Vriesland*; (*) — de stukken, die naar deze prijzen willen dingen moeten voor of op 31 December 1827 vrachtvrij ingezonden worden bij den Secretaris des Depts. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA alhier; voorzien van spreuk, naambriefje enz. als naar gewoonte; de bekroonde blijven een eigendom van het Departement.

LEY-

nam spoedig PINEL, „ik zal eenen nieuwen druk van mijne behandeling der Krankzinnigen in 't licht geven, en beloof u daarin ook een fraai artikel." De geleerde man dacht dus, dat het slechts Krankzinnigen konden zijn, die Gods bestaan ontkenden.

(*) Zie vorig Programma *Alg. K. en Letterb.* 1823, D. I bl. 109 en 110.

Digitized by Google

LEYDEN *den 16den December.* Heden heeft de Hr. A. H. VAN DER BOON MESCH zijnen post als Lector in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aan deze Academie aanvaard met het houden eener plegtige Redevoering: *de Chemiae materie, ratione et usu* d. i.: „over het onderwerp de geaardheid en toepassing der Scheikunde."

HAARLEM *den 18den December.* Het Godgeleerd Genootschap der Stichting van wijlen den Heere P. TEYLER VAN DER HULST, heeft besloten tot het uitschrijven van de volgende Prijsvraag:

„Rust het geloof in eene trapsgewijze veredeling „van het menschelijke geslacht en in eene gedurige, „schoon langzame, nadering van hetzelve tot het *Ideaal* „eener geheel zedelijke maatschappij al of niet op „vaste gronden van Wijsbegeerte en Openbaring? „En in hoeverre kan de geschiedenis van het mensch„dom in het algemeen in deszelfs groote lotwisse„lingen, en bijzonder ook die in onzen leeftijd dat „geloof al of niet bevestigen?"

De Verhandelingen, welke tot antwoord zullen dienen op deze vraag, moeten of in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch met eene *Nederduitsche* letter, leesbaar en goed en met eene andere hand, dan die des Auteurs geschreven zijn en vrachtvrij ingezonden worden vóór den 1sten Januarij 1828 aan het *Fundatiehuis van wijlen den Heere* P. TEYLER VAN DER HULST, *te Haarlem*, om beoordeeld te kunnen worden voor 1 December van datzelfde jaar. De prijs voor het best en voldoende gekeurd antwoord is eene gouden Medaille ter innerlijke waarde van vierhonderd guldens.

HAARLEM. Aan den onderstaanden ruimen wij, in gevolge onze vroegere uitnoodiging, gaarne eene plaats in.

Aan den Wel Edelen Hooggeleerden Heer H. C. VAN DER BOON MESCH; Hoogleeraar te Amsterdam.

Wel Edele Hooggeleerde Heer!

Met het door mij in den *Algemeenen Konst en Letterbode* (No. 51) gegeven berigt, omtrent de bereiding van de

Digitized by Google

Chlorure de Chaux et d'Oxide de Sodium, herwelk uw aanprijzenden brief over het gebruik van de Guytonsche Berookingen, zeer toevallig, kort is opgevolgd, had ik geene andere bedoeling, dan de ontdekking of uitvinding van den Heer Labarraque, opzigtelijk de aanwending dezer *Chlorures*, ter wegneming en vernietiging van allen ſtinkenden en ſchadelijken reuk, maar ook inzonderheid als luchtzuiverend middel, zoo veel mogelijk, algemeen te maken: terwijl ik door de opgave van de bereiding dezer *Chlorures* zelve, den weg heb willen aanwijzen, om zich tot deze belangrijke einden, en ook tot het overig, vooral ook Heelkundig gebruik, waartoe de Heer Labarraque dezelve voorſchrijft en aanprijst, op alle tijden en plaatſen, gemakkelijk en tegen niet noemenswaardige kosten van de genoemde *Chlorures* te kunnen voorzien.

Ik heb mij dan ook omtrent het eigenlijk vermogen van gedachte *Chlorures* niet verder verklaard, dan mij deswegens uit de door mij vermelde geſchiedkundige daadzaken was bekend geworden, en ik had ook gemeend het hierbij althans voorloopig te laten berusten, tot dat meerdere ervaring ons, bij het gebruik der *Chlorures*, omtrent derzelver heilzame ſtrekking, de meest voldoende zekerheid mogt hebben opgeleverd: ware het niet, dat ik in UHG. antwoord op den brief, opgenomen in No. 50 van dit Weekblad, ons in No. 52 medegedeeld, eene door UHG. gemaakte bedenking had aangetroffen, welke het gebruik van de *Chlorures*, als luchtzuiverend middel, minder gunstig ſchijnt te doen voorkomen, doch die, naar het mij voorkomt, te gemakkelijk is uit den weg te ruimen, dan, dat ik zoude meenen te mogen nalaten, UHG. deswegens mijne gedachten, door ditzelfde Weekblad, mede te deelen.

Ik bedoele UHG. gevolgtrekking, afgeleid uit het gezegde van den beroemden Gay-Lussac, in de *Ann. de Chemie et de Phyſ.* van de maand Junij 1824, dat namelijk, om de door dezen Scheikundige gegeven reden, *de ontwikkeling van* Chlore, *uit de gemelde* Chlorures *niet dan traag en gering zijn kan.*

Zonder nog zoo geheel en al te kunnen toeſtemmen, dat de ontwikkeling van *Chlore* uit de *Chlorures* alléén aan de werking van het koolzuur uit den dampkring is toe te ſchrijven: noch ook, dat die ontwikkeling in alle gevallen zoo traag is, zal ik mij niet vermeten te beſlisſen, of eene langzame ontwikkeling van *Chlore*, waarbij ook het meest prikkelbaar geſtel niet gevoelig wordt aangedaan, zoo onverkieslijk en ondoelmatig is, wanneer men ſlechts tijdig van de aanwending der *Chlorures* gebruik maakt, en niet wacht, tot dat de beſmetting der lucht haren hoogſten trap bereikt heeft, en men dezelve, om mij zoo uit te drukken, met al-

Digitized by Google

alle kracht moet te keer gaan. Ik ben nog zoo vreemd niet van te gelooven, dat de *Chlorures* ten alle tijde in de ziekenzalen van gasthuizen en hospitalen geplaatst, of, bij het ontſtaan van ziekte in onze huizen, dadelijk aangewend, in den aanvang welligt nog niet meerder nut zouden kunnen aanbrengen, dan, bij eenen hoogeren trap van beſmetting, de Guytonſche berooking, gelet op den geringen graad van ſterkte, tot welke men dezelve in bewoonde vertrekken en inzonderheid bij de zieken zelve zonder hinder maar kan aanwenden, zal vermogen te doen.

Maar dit is het eigenlijk punt niet, waarvan ik ben uitgegaan; ik laat voor het tegenwoordige in het midden, of de gedachte langzamere ontwikkeling, in de gegeven omſtandigheden, al of niet voordeelig is; maar zeker is het, dat, moge in ſommige gevallen eene ſterkere ontwikkeling van *Chlore* vereiſcht worden, dan de *Chlorures* in het algemeen uit zich zelve, om mij zoo uit te drukken, wel opleveren, dan behoeft dit derzelver aanwending nog niet in den weg te ſtaan, daar het toch weinig moeite vordert, die ontwikkeling ſterker te doen plaats hebben.

Immers het laat zich *a priori* reeds beredeneren, dat, bijaldien men eene ſterkere ontwikkeling van *Chlore* uit de meergenoemde *Chlorures* verlangt, dan het koolzuur, in de dampkringslucht aanwezig (volgens Gay-Lussac) uit dezelve uitdrijft, men ſlechts van een ſterker zuur, b. v. zwavelzuur behoeft gebruik te maken, om de ontwikkeling, naar gelang van omſtandigheden, te bevorderen; en mijne proeven, hieromtrent genomen, hebben dit, zoo ik meen, en gelijk trouwens wel te verwachten was, volkomen bevestigd.

Drie oncen of zes gewone lepels *Chlorure de Chaux* in een porſelein ſchaaltje geplaatst, onder eene zeer groote glazen klok, van welke de kleine opening van boven luchtig met een ſtuk kaartpapier gedekt was, hebben twee ſtrookjes of reepjes papier, (het een met lakmoes donker blaauw gekleurd, het ander daarna met azijnzuur rood geverwd) welke aan de papierenbedekking boven in de klok waren opgehangen, binnen den tijd van vier uren, geheel ontkleurd, als de bekende uitwerking van de zoo karakteriſtieke eigenſchap der *Chlore*.

De glazen klok, met eene andere op dezelfde wijze ingerigt, verwisſeld hebbende, leverde hetzelfde vocht, binnen een gelijk getal uren, op nieuw dezelfde uitkomst, en dit had ook voor de derde reize plaats, wanneer de nacht inviel, en op den volgenden morgen, was het vierde paar papieren ſtrookjes, welke ik omſtreeks middernacht in eene nieuwe klok had opgehangen, boven het nog altijd zelfde vocht, evenzeer geheel ontkleurd. Een bewijs dus, dat

Digitized by Google

uit de *Chlorure de Chaux* genoegzame *Chlore* ontwikkeld wordt, om gedurende meer dan een dag, zoo niet vierentwintig uren, het daarin telkens op nieuw aangebragt blaauw en rood gekleurd papier geheel te ontkleuren.

Het is waar, dat een lepel *Chlorure d'oxide de Sodium*, met zes lepels water verdund (zijnde dit het voorschrift ter luchtzuivering van Labarraque zelven) op dezelfde wijze beproefd, genoemde kleursverandering niet binnen denzelfden tijd en in dezelfde mate voortbragt, maar werden hier ook slechts 50 a 60 druppels verdund zwavelzuur (een deel zuur en vijf deelen water) bijgevoegd, dan had de meergenoemde kleursverandering, bij eene door den reuk zeer merkbare ontwikkeling van *Chlore* binnen eenen nog korteren tijd plaats: en de genoemde eene lepel *Chlorure*, met zes lepels water verdund, leverde mij van twee tot twee uren, bij telkens herhaalde verwisseling, zoo van de glazen klok, als nieuw gekleurd papier, zes malen achter elkander hetzelfde verschijnsel, wanneer 'er, na eene zevende indruppeling van eenig verdund zwavelzuur, bij de omroering, zelf ook nog *Chlore* ontwikkelde, aan den reuk kenbaar.

Het schijnt dus, dat ook na de verzadiging der soda met het zwavelzuur, nog *Chlore* ontwikkeld wordt, welke uit de vloeistof, waarin zij als gas was opgesloten, door het digtere zwavelzuur wordt verdrongen: maar hoe dit ook wezen moge, (want ik wage het nog niet, omtrent de oorzaken der *Chlore*-ontwikkeling, mij stellig te verklaren) dit schijnt mij toe aannemelijk te zijn, dat eene ontwikkeling van *Chlore*, sterk genoeg om gedurende eenen zoo geruimen tijd de genoemde uitwerksels te weeg te brengen, ook op de smetstoffen eener onzuivere lucht, welke zij in haren weg in den gasvormigen en dus ten uitersten verdeelden staat ontmoet, niet onvoordeelig moet werken.

Neemt men alzoo in aanmerking, dat, bijaldien de ontwikkeling van *Chlore* uit de *Chlorures*, en wel bepaaldelijk uit de *Chlorure d'oxide de Sodium* in sommige gevallen te gering mogt geacht worden, men deze op eene zoo gemakkelijke, en zoo te zeggen, geheel onkostbare wijze bevorderen kan: dat men bovendien, om het uitwerksel te vermeerderen, de ziekenkamers en de bedden der zieken zelve, met de bedoelde vochten, met meerder of minder water verdund, kan besprengen: dat men aan de uitwerpselen der zieken, welke vaak eene nieuwe oorzaak van besmetting worden, dadelijk met dezelve allen stinkenden en nadeeligen reuk kan benemen: dat zij, die met zieken omgaan, de handen 'er van tijd tot tijd mede nat maken en wasschen, hunne kleederen er mede besproeijen kunnen, om zich op die wijze, mag ik mij zoo uitdrukken, tegen alle smetstof zoo

veel

veel mogelijk vrij te waren: dan komt het mij, onder verbetering, voor, dat het gebruik van de meergenoemde *Chlorures*, zoo wel van de zijde van het nut, als van het gemak, en ook niet minder van die der zindelijkheid, in zoo verre zij het voorkomen hebben van zuiver water, bij de aanwending van de Guytonsche berooking geenszins behoeft achter te staan: — maar deze laatste integendeel, wegens de mindere gemakkelijkheid, en zoo men wil meerdere onzindelijkheid, in de gewone gevallen, minder te verkiezen is: om niet te spreken, dat het gebruik der *Chlorures* ook in de tegenwoordigheid van kinderen geenerlei bezwaar oplevert, terwijl bij de Guytonsche berooking, zoo wel opzigtelijk de daartoe benoodigde ingredienten, als omtrent de plaatsing der berooking-toestellen zelve, altijd nog eenige omzigtigheid gevorderd wordt.

Zonder voor het overige iets te willen ontnemen aan de waarde der Guytonsche berookingen bij het zuiveren van besmette lucht in onbewoonde lokalen, in kerken of andere groote gebouwen, alwaar zij zeker als meervermogende boven de aanwending der *Chlorures* zullen te verkiezen zijn, noch te willen in twijfel trekken, dat die berookingen, in het groot, in de open lucht, naar de medegedeelde voorslagen van onzen geleerden landgenoot, den Heere A. van Stipriaan Luiscius te Delft hare nuttigheid zullen kunnen hebben, en ook bij eigen ervaring gaarne willende toestemmen, dat dezelve, met oordeel en omzigtigheid bestuurd, ook in de gewone gevallen van luchtbesmetting in ziekekamers, met vrucht worden aangewend: — zal de tijd en ondervinding moeten leeren, welk voordeel ons de *Chlorures* in de onderscheidene opzigten, waartoe dezelve worden aangeprezen, zullen aanbrengen, en daartoe, wensch ik, zal elk Geneeskundige zich beijveren, om toch, bij alle mogelijke gelegenheden, te beproeven, in hoe verre de uitvinding van den Heer Labarraque aan de waarde, welke men in Frankrijk aan dezelve hecht, en aan de weldadige eigenschappen, die de uitvinder zelve aan de *Chlorures*, in de bijzondere gevallen, maar vooral ook als luchtzuiverend middel toekent, zal mogen beantwoorden.

Intusschen heb ik de eer met verschuldigde hoogachting te zijn.

Wel Edel Hooggeleerde Heer!

Uw Wel Ed: Hooggel. Dv. Dienaar

M. N. BEETS.

Haarlem
den December 1826.

AANMERKINGEN OP DE BRIEFWISSELING

GEHOUDEN TUSSCHEN DE HEEREN

Q. N. en F. G. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

Arbeid ſlaet vuur uit den ſteen.
MAERLANT.

(Vervolg en Slot van bl. 411)

Op bladz. 114 tot 116 inclusive, wordt gegeven *uitlegging van de Zegels.*

Wat hier het regte doel is, om met bijvoeging eener gelithographeerde plaat, eenige reeds bekende en door anderen uitgegeven zegels, mede te deelen, is raadselachtig; te meer, daar deze zegels niet tot een en hetzelfde tijdſtip behooren.

No. 1 en 2 leveren niets nieuws op, en het was gemakkelijker geweest den lezer tot Olivier van Wree te verwijzen.

No. 3. bij geen inlandsch Schrijver uitgegeven zijnde, kan iets nieuws voor het oog van den lezer vertoonen, niettegenſtaande deze Kleefſche Graaf weinig belang oplevert voor onze landgenooten.

No. 4. bevindt zich in de *Annales de Lynden*, en zoo hetzelve niet elders uitgegeven is, dan kan men het echter voor geloofwaardig aannemen: want de Heeren van Arkel tot den hoogen Adel- of Heerenſtand behoorende, is het natuurlijk, dat zij zegelden te paard, met het wapen op het ſchild en paardendeken.

No. 5. bevindt zich ook in de *Annales*, alwaar Butkens hetzelve hangt aan eenen brief van 1298, maar zonder op te geven, waar dat Charter berust noch door wien hem hetzelve medegedeeld is; en zoo mogelijk alhier eene plaats bekomen hebben, om te doen zien, dat Dirk van Lynden niet alleen te paard zegelde, maar ook met het wapen op het ſchild, aan den helm en op de paardedeken; iets, hetwelk genoegzaam uitſluitend alleenlijk gebeurd wordt door den Hoogen Adel- of Heerenſtand.

No. 6. Is alreeds door de Handvesten van Haarlem op bl. 30 bekend geraakt.

Digitized by Google

No. 7. Wat alhier doen moet het zegel van den Utrechtſchen Biſchop, bij Micris uitgegeven? betuigt men niet te weten, noch te kunnen giſſen.

Op bladz. 116 tot 122 incluſive, komt als toegift voor:

„ 1°. Extract wegens een Tournooi.

„ 2°. De brief van wijlen Profeſſor Bondam.

Deze beide ſtukken in geen verband ſtaande met de St. Jacobsorde, maar eene onmiddellijke betrekking hebbende tot de aanmerkingen, die te maken vallen op de *Annales*, zoo zullen dezelve in een volgend ſtuk behandeld worden.

Op bl. 262 tot 265 incluſive „ wordt geantwoord „ op den tweeden brief van den Heer Q. N. , en „ hoofdzakelijk verklaard, dat men bij het ſchrijven „ der voorgaande, ter goeder trouw gemeend heeft, „ dat de Tournooi- en Ridderordens boeken geene „ betere bewaarplaats konden hebben, als het Archief „ der Ridderſchap; wijders wordt aangehaald, de „ moeijelijkheden, die Prins Maurits optmoette, om „ de Heeren van Marquette (*) en Aerſen, „ die van vreemden ſtam waren, bij de Ridderſchap „ te doen aannemen. en men uit dien hoofde blijft „ gelooven, dat Antony van Lynden beſchouwd „ was, als een Hollandsch Ridder, ingevolge den in- „ houd van het questieuſe ſtuk der St. Jacobs- „ orde. "

Het is buiten allen kijf, dat een legelijk, die Zijn H. W. G. in perſoon of bij relatie kent, zich gaarne zal willen overtuigen, dat hij, bij het behandelen der questieuſe St. Jacobsorde, ter goeder trouw gemeend heeft de waarheid te ſchrijven, en dat, volgens zijne wijze van inzien, de zaak ook niet anders zijn konde.

Maar men kan niet zoo gaaf inſtemmen, met het aangehaalde wegens de Heeren de Hartaing en Aerſen; de eerſte was een Henegouwsch edelman, de tweede was een Brabander, nog weinige jaren te voren door den Koning van Frankrijk tot den Adelſtand verheven; zij waren dus in de volle uitgeſtrektheid van het woord, *vreemden* ten opzigte der Vereenigde Nederlanden.

Ge-

(*) Dat is Hartaing.

Digitized by Google

Geheel anders was het gelegen met Antony van Lynden, die een Nederlandsch edelman zijnde, gemakkelijk in de Ridderſchap van Holland kon overgeſchreven worden, dewijl hij aldaar zijne bezittingen had en 'er woonde, even gelijk zijn vader alreeds gedaan had. Omtrent dien zelfden tijd, waren 'er Hollandſche Edelen, bij voorbeeld die van Arkel, van Hoogewoude en meer anderen, die leden der Ridderſchap van het Kwartier van Nymegen waren, ook uithoofde dat zij aldaar woonachtig waren en hunne bezittingen liggende hadden.

Deze tegenwoordige, en mogelijk voor den lezer al te lang uitgebreide aanmerkingen eindigende, wenſchen wij aan zijn H. W. G. niet alleen allen heil, maar ook, dat hij, in het vervolg, den lief hebber geene ſtoffe tot nadere aanmerkingen zal verſchaffen.

In Gelderland A. tot Z.
den 15den Oct. 1826.

OUDHEDEN.

Bouwvallen van eene Griekſche ſtad bij Odeſſa.

Verſcheidene ontdekkingen van Oudheden op verſchillende tijden gedaan in den omtrek van den ſchouwburg van Odeſſa, hebben reeds ſchier klaarblijkelijk bewezen, dat de grond dezer ſtad voorheen door de oude Grieken werd bewoond, die hier eene haven hadden, door de ſchrijvers *Istrianorum portus* genoemd. De nieuwe ontdekking, in die zelfde ommeſtreken dezer dagen gedaan, bevestigt zulks meer en meer. Een grond van eenen kleinen tuin, die grenst aan het huis van den Graaf de St. Priest, en door den Hr. Mary onlangs was aangekocht, werd omgeſpit en daarbij verſcheidene brokken gebakken aarde ontdekt; die ſchenen behoord te hebben tot drie antieke vazen, van verſchillende gedaanten en grootten. Eene dezer vazen, van veel grooter afmeting dan die, welke digt daarbij in 1823 gevonden was, en thans in het Muſeum te Odeſſa te zien is, behoorde tot die ſoort, welke men gemeenlijk Etruſciſche noemt. Dezelve had twee handvatten en was met ſchilderwerk verſierd, waarvan men op de ſtukken ſlechts een klein gedeelte ziet. Een enkel vrouwenbeeld, in eene diepgaande droevige houding, ſchijnt nog bijna in deszelfs geheel; de overige menſche-

Digitized by Google

ſchelijke figuren ziet men alleen voor een gedeelte. Het is jammer, dat men al de ſtukken van deze fraaije vaas niet heeft kunnen verzamelen, ten einde uit te maken, welk onderwerp op dezelve was afgebeeld. Behalve deze overblijſſelen van fijne vazen, heeft men veel grovere ſtukken van amphoren gevonden, en 't geen bij deze ontdekking het belangrijkſte is, op den gebroken hals van een dezer amphoren leest men de Griekſche letters Α ψ ο γ ο iets 't geen men nog nooit op de te Odeſſa gevonden vazen gezien had.

HANDEL EN ZEEVAART, LANDBOUW, HUISHOUDKUNDE, BEVOKING, EN WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT.

Het Lager Onderwijs in het Noorden en Zuiden van Frankrijk en deszelfs invloed.

Volgens eene opneming van den Hr. Ch. Dupin, zenden (wanneer men het Zuidelijk van het Noordelijk Frankrijk afſcheidt door eene lijn, getrokken van Geneve tot St. Malo, en voor het Noordelijk 32 Departementen en 13 millioenen inwoners en voor het Zuidelijk 54 Departementen en 18 millioenen inwoners verkrijgt) de Noordelijke 740,846, de Zuidelijke ſlechts 375,931 kweekelingen ter School, zoodat op ieder millioen inwoners van het Noordelijk gedeelte 56,988 en in het Zuidelijk gedeelte 20,885 kinderen ſchoolonderwijs genieten. Offchoon vele der Noordelijke Departementen door hunne ligging van groote voorregten der natuur beroofd zijn, betaalt een millioen hectares grondoppervlakte niettemin der 32 Noordelijke aan grondlasten . . . . . 6,820,000 fr.

en aan patenten . . . 817,000 „

te zamen 7,637,000 fr.

Terwijl van gelijke oppervlakte der 54 Zuidelijke ſlechts aan grondlasten opgebragt wordt . . . . . 3,579,700 fr.

aan patenten . . . . . 276,216 „

te zamen 3,855,916 fr.

Zoo

Zoodat deze opbrengst, die tweemaal zoo groot is in de Noordelijke Departementen, juist in evenredigheid staat met het dubbel getal schoolgangers over een gelijk getal inwoners. Van de brevetten van uitvinding van 1 Julij 1791 tot 1 Julij 1825, verleend,

vielen 'er in de 32 Noordelijke Departementen 1689
— — 54 Zuidelijke ———— 413

De toegewezen eerste prijzen en accessits bij de Parijsche Collegien (de Parijsche kweekelingen niet medegeteld) vielen te beurt aan 107 kweekelingen van de 31 Noordelijke Departementen en aan 36 kweekelingen van de 54 Zuidelijke Departementen, terwijl van de 37 prijzen daaronder 33 door Noordelijke en slechts 4 door Zuidelijke kweekelingen werden behaald. Bij de Polytechnische School werden in 13 achtereenvolgende jaren 1933 kweekelingen aangenomen, waarvan 1233 door die Noordelijke en 700 door die Zuidelijke Departem. werden aangebragt. De beroemde Academie der Wetenschappen, telt onder hare 65 Leden, 48 uit de 32 Noordel. en slechts 17 uit de 54 Zuidelijke Departementen, zoodat om één Lid aan die Inrigting te schenken 'er noodig zijn 15,434 schoolkinderen van het Noorden en 22,113 van het Zuiden. De tentoonstellingen van Kunstvlijt leveren eindelijk een punt van vergelijking op; in 1819, behaalden de 32 N. D. 63 gouden Medailles, de 54 Z D. 26

— — 136 zilveren . . . — — — — 45
— — 94 bronzen . . . — — — — 36

293 107

GEBOORTE-, TROUW- EN STERFLIJSTEN.

Voorbeelden van hoogen Ouderdom

Te Nalines in de provincie Henegouwen overleed op den 11 Dec. ll. Jacobus Harlinvaux in den ouderdom van 106 jaren, zijnde te Gerpingen geboren den 4 October 1720. Driemaal was hij gehuwd en laat 20 kinderen in leven na. Hij was altijd werkzaam en behield het genot zijner geestvermogens tot in zijn laatste oogenblikken.

Te Breslau is onlangs overleden de Heer Lemonnier, van geboorte een Franschman, Hoogleeraar in de talen albier, na den ouderdom van 107 jaren bereikt te hebben.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec.	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
13	29. 7½ 29. 6¾ 29. 6¼	43 47 45	Z. O. t. Z. Z. Z. O. Z.	bewolkt, 's avonds betrokken, dampig en regenachtig.
14	29. 6½ 29. 7¾ 29. 7	44½ 47 46	Z. t. O. Z. Z. t. O.	betrokken, mistig.
15	29. 7½ 29. 7 29. 7	44½ 46¼ 44	Z. O. O. t. Z. O.	bewolkt, meest omtrent betrokken, dampig.
16	29. 7 29. 7 29. 8½	0½ 42 38½	O. t. Z. O. O. t. N.	bewolkt. meest omtrent betrokken, windrig.
17	29 8¼ 29. 9 29. 9½	37 38 39	O. — —	betrokken, windrig.
18	29. 9¼ 29. 9¼ 30. 0	39 39½ 39	O. O. t. N. O.	betrokken.
19	30. 0 30. 0 30. 0½	39 40 38	O. O. t. N. O. N. O.	betrokken, dampig, fil.

BEKENDMAKINGEN.

*** STEENBERGEN VAN GOOR, te Leeuwarden, geeft *heden* uit en heeft *alom* verzonden het *Tweede Deel* van ARTEMIDORUS IN HET ROMEINSCHE RIJK, met gegraveerden titel, vignet en plaat, en met Aanmerkingen van STEENBERGEN VAN GOOR. — Van het *Eerste Deel* van dit klasſiek werk, zijn ook nog eenige exemplaren te bekomen.

*** De Boekhandelaar J. C. VAN KESTEREN, te Amſterdam, heeft uitgegeven en alom verzonden, ALPHABETISCHE NAAMLIJST DER GEMEENTEN EN DERZELVER ONDERHOORIGHEDEN, uitmakende het *KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, met aanwijzing der Arrondiſſementen, Districten, Hoofdſchout-ambten, Kwartieren en Provinciën, waarin dezelve gelegen zijn, benevens eene opgave der bevolking van elke Gemeente afzonderlijk: waar achter is gevoegd eene opgave der plaatſen, waar* POSTKANTOREN *zijn gevestigd.* — *Alles uit de jongſte officiëele Stukken, en volgens de laatst plaats gehad hebbende veranderingen, opgemaakt en zamengeſteld door* J. J. GOSSELIN, *Ad-*

Adjunct-Commies bij het Departement van Oorlog, in 2 deelen kompleet. De prijs is *f* 7 : 80; 'er zijn ook enkele Exemplaren te bekomen, gebonden in éénen halven Engelschen band, à *f* 8 : 50. Dit Werk is onmisbaar voor alle administrative, regterlijke en comptable Beambten, en wijders voor een ieder die bij de territoriale verdeeling van het Rijk in Gemeenten, Districten, enz. eenig belang heeft, alzoo al, wat dit onderwerp betreft, hierin met de grootste naauwkeurigheid is vervat. —

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz. te Haarlem, wordt uitgegeven en is aan hare Correspondenten verzonden:

I. ANDERSEN FELDBORG, *Denemarken in Tafereelen*, 2e. en laatste stuk, met platen, in gr. 8vo. *f* 2 : 80.
Het 1e. stuk is onlangs uitgegeven; complete zijn te bekomen à *f* 5 : 60.

II. Prof. VOSMAER, *Nagelaten en verspreide Letterarbeid*, meestal in luimigen trant vervat, 2e. en laatste deel, met vignet, gr. 8vo. *f* 2 : 90.
Het eerste deel verscheen voor drie maanden; compleet in twee deelen, kost dit werk *f* 5 : 80.

III. Natuurkundige Verhandelingen der Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, te Haarlem, XVe. deel, 2e. stuk, groot 8vo. *f* 2 : 40.
Aan de Inteekenaars wordt door dezelve afgeleverd J. BELLAMY *Gedichten*, nieuwe vermeerderde uitgave, met portrait, op postp.
Buiten Inteekening kost deze uitgave *f* 1 : 80.

*** Bij den Boekverkooper VINCENT LOOSJES, te Haarlem, wordt uitgegeven en is alom verzonden:

REINTJE DE VOS, van HENDRIK VAN ALKMAAR, naar den Lubekschen Druk van 1498, vertaald en uitgegeven door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, in gr. 8vo., met vignet en gegrav. titel, door Bendorp, *f* 5 · 25
Enkele op schrijfmediaan, die echter voor rekening moeten ontboden worden, zijn tegen *f* 7 : - verkrijgbaar gesteld; zijnde dit Werk met dit ééne Boekdeel compleet.

De Uitgever zal niets ter aanprijzing van dit Werk behoeven te zeggen; de meeste lezers *lagchen* liever, dan dat zij *denken*, en 'er is hier stof voor het een, zoowel als het andere; zoodat de oude Dichter, wiens in Duitschland zoogenaamde *Groote* Reineke thans voor de eerste maal hier te lande in druk verschijnt, zijn Werk met de zamentrekking eindigt:

Wilt gij kennen 's werelds staat,
Koopt dit boek; 't geeft goeden raad.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

ALGEMEENE

KONST-

EN

LETTER-BODE,

VOOR HET JAAR 1826.

N°. 55. *Vrijdag den 29sten December.*

BERIGTEN.

KOPENHAGEN. De beroemde Taalkenner RASK alhier, wiens gelukkige terugkomst van zijne veeljarige groote reizeter bevordering der Taalkunde, over den Kaukasus door Perzie naar Indie, met een' rijken schat van Handschriften, in onderscheidene Tijdschriften is aangekondigd, heeft onlangs in het Skandinavisch Letterkundig Genootschap alhier de voornaamste uitkomsten zijner nasporingen, nopens de oudheid en echtheid der Zend-taal en daarin opgestelde Godsdienstige boeken, der Zenda-vesta, benevens eene herstelling van het Zend-alphabet voorgedragen. Hij heeft op taal- en geschiedkundige gronden beslist, dat de Zend-taal met hare Godsdienstige geschriften noch een later ondergeschoven of een uit duistere herinneringen zamengesteld lapwerk, noch met oogmerk, om eene Godsdienst te stichten, van het Sanskrits ontleend en verdraaid is geworden, maar eene niet minder oude en eigendommelijke sprake, de sleutel tot het beitelschrift, en een' zeer gewigtigen middeltak tot onze Noord-Duitsche taal uitmaakt.

BRUSSEL. Het heeft Zijne Majesteit behaagd, bij

Digitized by Google

beſluit ven den 16den December 1826, te bepalen, dat 'er zal worden opgerigt een *Rijks-Muſeum voor Kunst- en Volksvlijt*, waarvan de bijeenbrenging der daartoe benoodigde Kabinetten en Verzamelingen in Brusſel zal geſchieden.

Tot *Directeur* van gemeld Muſeum is benoemd de Referendaris bij het Departement van Binnenlandſche zaken Mr. J. H. ONDERDEWYNGAART CANZIUS, A. L. M. Ph. & J. U. D.

GRONINGEN, *den 22ſten December.* Op den 20ſten dezer, heeft de Hoogleeraar G. DE WAL het rectoraat dezer Hoogeſchool overgedragen aan den Hoogleeraar S. E. STRATINGH, na het houden eener redevoering; *de caussis Philosophicae juris doctrina hac nostra aetate multis injuste contemtae*, d. i.: *over de oorzaken van veler onregtvaardige kleinachting der wijsgeerige regtsgeleerdheid in onze dagen.* Bij deze gelegenheid zijn tevens gouden eerepenningen ter hand geſteld, wegens de in de respective faculteiten bekroonde prijsverhandelingen: in de faculteit der regtsgeleerdhied, aan den Heer CAMPEGIUS HERMANUS GOCKINGA, Candidaat in het Romeinsch en het hedendaagsch regt aan deze Hoogeſchool (thans doctor in die beide regten); in de faculteit der geneeskunde, aan den Heer MENTO ANTONIUS HENDRIKSZ. Candidaat in de geneeskunde aan de Groninger Hoogeſchool, en in de faculteit der Godgeleerdheid, aan den Heer ANTONIUS HENDRIK PAREAU, Student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te Utrecht, terwijl voorts loffelijke melding gemaakt is van de verhandeling, ingezonden door den Heer WIBRAND VERWEY, Student in de Godgeleerdheid aan de Hoogeſchool te Groningen, op de door de Godgeleerde faculteit uitgeſchrevene prijsvraag.

Tot Secretaris van den Academiſchen Senaat is, voor het thans reeds ingetreden Academiſche jaar van 1826—1827, benoemd de Hoogleeraar G. BAKKER.

HAARLEM. Wij hebben ten zijnen tijde vermeld de aanſtelling eener Commisſie tot onderzoek naar de heerſchende ziekte in de provincien Groningen en Vriesland, aan welks hoofd zich de Hr. Referendaris VAN MAANEN bevond; wij kunnen niet afzijn enkele publiek gemaakte bijzonderheden uit het verſlag door die

Digitized by Google

die Commisie aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche zaken gedaan, te ontleenen.

„ De ziekte heeft zich het eerst geopenbaard onder de gedaante eener intermitterende koorts met eene gastrische complicatie; derzelver kenteekenen waren verlies van eetlust, een bittere smaak in den mond, eene bezette tong, neusbloedingen, brakingen en pijn in het epigastrium, hoofdpijnen enz.; deze kenteekenen zijn, sedert eenigen tijd, door eene zinkingachtige complicatie opgevolgd geworden; men heeft in den loop der ziekte vele zware koortsen, van cerebrale congestien vergezeld, als ook verderfelijke, soporeuse, apoplektieke koortsen enz. waargenomen."

„ In de provincie Groningen zijn de armste ingezetenen het eerst van de ziekte aangetast geworden; dezelve heeft zich vervolgens ongevoelig onder de lieden, die in welstand leven, uitgestrekt. In Vriesland heeft zij in het eerst hare verwoestingen onder de middelbare klasse van ingezetenen aangerigt; later heeft zij, in de beide provincien, zonder onderscheid, zoowel de armen als de gegoeden aangetast."

„ Onder de oorzaken tot het ontstaan en onderhouden der ziekte, worden geteld bijzonder de overstroomingen des verleden jaars, de groote hitte van dezen zomer en deszelfs langdurigheid; de staat van den dampkring, de uitwasemingen van het stilstaand water, der moerassen en modderslooten; de ophooping van dierlijke uitwerpselen; het begraven in de kerken, onzindelijkheid, armoede, droefheid en volkomen moedeloosheid; enz."

De aard der ziekte wordt door de Commisie *niet* als besmettelijk beschouwd, zijnde uit alles gebleken, dat zij niet aanstekender is, dan de catharrale en gastrische koortsen, welke op eene sporadische wijze ontstaan. De Commisie beschouwt het als eene ziekte, die van algemeene oorzaken komt en zich bijna bij allen, die 'er van aangetast worden, onder dezelfde gedaante vertoont, omdat de eigenschap van epidemien is een bijzonder kenmerk te drukken op alle de aandoeningen, welke onder derzelver invloed ontstaan.

Digitized by Google

KORTE SCHETS
VAN HET
LEVEN EN UITEINDE
VAN DEN
BARON VON GÖRTZ,

(Vervolg en Slot van het *Iets over de door hem uitgevonden Noodmunten*, bladz. 351.)

George Hendrik Baron von Görtz was geboren in Holſtein. Na als vertrouweling aan het Hof van den woelzieken en naar verovering hakenden Vorst Karel den Twaalfden van Zweden, in Stokholm te zijn verſchenen, werd hij, ter belooning van zijne diensten te Bender bewezen, tot eersten Staatsminister verheven; werd daarna van tijd tot tijd tot Ridder van verſchillende Ordens verkoren; en hem ontbrak niets meer dan de titel van Hertog; zoo hoog ſtond hij in de achting des Konings.

De Geſchiedſchrijvers zeggen van hem: nooit was een man zoo toegevend en zoo ſtoutmoedig te *gelijk*, zoo vol van uitvlugten in tegenſpoeden, en zoo wijd uitgeſtrekt in zijne voornemens of vlijtig in zijne bedrijven; geen ontwerp was hem te groot of kon hem verbazen; geen middel ter bereiking van zijn oogmerk was hem te moeijelijk; hij verkwistte, om tot zijn doel te komen, de giften, de beloften, de eer, de waarheid en de leugen.

Hij ging van Zweden naar Frankrijk, Engeland en Holland, om in perſoon de middelen, benevens de tot zijn oogmerk dienende werktuigen, te beproeven, en had reeds een ontwerp gevormd, om geheel Europa te doen ſidderen.

Hetgeen Koning Karel aan het hoofd van het leger was, was de Baron von Görtz in het kabinet; zijn vermogen op Koning Karel was zoo groot, als ooit een Staatsdienaar op een' vorst had gehad; hij wist het zoo verre te brengen, dat de Koning hem van eene onbepaalde volmagt voorzag, om

Digitized by Google

om met andere mogendheden, naar zijn goedvinden, ten voordeele van Zweden te onderhandelen, en dat hij de handen in alle vakken van beſtuur had.

Görtz begon nu heimelijk te handelen met Frankrijk en Rusland, welke hij het meest geſchikt oordeelde, om zijne ontwerpen te volbrengen.

In 1717 hield hij twee malen een mondgeſprek met Czaar Peter, waarin hij meerder vorderde, dan in zes maanden onderhandelens met de gemagtigden. In den Haag gekomen zijnde, ſprak hij altijd van vrede, en zeide openlijk, dat hij den Koning van Engeland als den bevrediger van het Noorden aanmerkte, en men 'er op ſtaan moest, om een Congres in Brunswijk te houden, ten einde de belangen van Zweden en de zaak der vijanden in der minne bij te leggen; terwijl hij met den Graaf van Gyllenburg (ſommige ſchrijven Gyllemborg) in Londen eene geheime zamenzwering ſmeedde, om eenen opſtand in Engeland te verwekken, ten voordeele van den Pretendent, en dus gelegenheid te hebben, om eenen inval in Engeland of Schotland te doen.

Men had het plan, om in Holland en in Frankrijk ſchepen te koopen, en dezelve goed gewapend met ruiters en ſoldaten naar Gottenburg te zenden, vast vertrouwende op de medewerking van Koning Karel, alzoo zich verſcheiden Engelſche weêrſpannelingen in zijne ſtaten bevonden.

De Hertog van Orleans, door perſoonlijke diensten aan den Koning van Engeland verbonden, ontdekte het eerst zijne geheime ontwerpen en handelingen, en aarzelde nu niet, hiervan kennis aan den Koning van Engeland te geven; ſommigen willen, dat Koning George van eenen anderen kant hiervan onderrigt is geworden; doch, alzoo het geheim ſlechts bij weinigen bekend was, is men het nooit regt te weten gekomen.

De Hollanders, die ook toen reeds eenigen argwaan tegen von Görtz opvatteden, deelden bijna op dien zelfden tijd hunne vermoedens aan den Engelſchen Reſident Leathes mede, welke weinige dagen daarna, aan Gecommitteerde Raden verzocht, om den Baron te arresteren. De algemeene Staten, toen ter tijd niet vergaderd zijnde, konden Gecom-

mitteerde Raden niet tot het arrest beſluiten, dan, nadat de Engelſche Reſident hun de wettige afſchriften van de verboden verſtandhouding had in handen gegeven, en men zich overtuigde, dat alle uitſtel gevaarlijk zoude zijn. Zij gaven later hiervan kennis aan hun Groot Mogenden, die hun doen goedkeurden.

Terwijl Görtz in 's Gravenhage en Gyllenburg in Londen, met ijver en zonder kwaad vermoeden van ontdekking, hunne ontwerpen vervolgden, liet de Koning van Engeland de briefwisſeling, na de ontdekking, eenige dagen doorgaan, om van de zamenzwering wel onderrigt te zijn, en de verraderij geheel te ontdekken, eer hij den Graaf van Gyllenburg in verzekerde bewaring liet nemen; hetgeen des nachts ten 12 ure, den 9den Febr. 1717 geſchiedde; drie Engelſchen zijne huisgenooten werden te gelijker tijd opgeligt en vastgezet.

De Baron von Görtz eenigzins de lucht van de ontdekking krijgende, achtte zich in 's Gravenhage niet meer veilig (hij was in Julij des verleden jaars in Holland aangekomen, en vertoefde zeer dikwijls in Amſterdam, alwaar hij onder andere zaken, met eenige kooplieden onderhandelde, om Zweden van gemunt zilver te voorzien); hij begaf zich twee uren vóór het bevel tot zijn arrest, in ſtilte naar Amſterdam. De broeder van den Graaf Gyllenburg, welke hem als medeſecretaris bediende, en met hem in Frankrijk geweest was, werd toen in verzekering genomen, en naar de Kastelenije van den Hove overgebragt.

De Baron kwam den 19den Februarij 1717 des 's avonds laat in Amſterdam; zich hiermede niet veilig rekenende, na in het huis van eenen Zweedſchen koopman den nacht te hebben doorgebragt, vertrok hij des anderen daags 's morgens vroeg van daar, te voet gaande tot de poort, met den postwagen over Utrecht naar Arnhem, alwaar hij des nachts aankwam; voor de ſtad gekomen zijnde, verzocht hij, dat de poort geopend mogt worden, alzoo hij een Duitsch koopman was, welken dringende bezigheden in Duitschland riepen. Naauwelijks in de ſtad zijnde, zag hij voort naar een ander rijtuig om.

Dan de Engelſche reſident Leathes was hem bij-

Digitized by Google

bijna op den voet naar Amſterdam gevolgd, doch konde niet voor den volgenden dag verlof van de regering der ſtad bekomen, om hem te arresteren. Görtz reeds vertrokken zijnde, bewoog Leathes eenen perſoon, genaamd Willem Vleertman, die zeer ſnel te paard rijden kon, om hem te achterhalen; te Arnhem komende, liet hij den Baron von Görtz met voorkennis van den voorzittenden Burgemeester der ſtad, alsmede zijnen Secretaris Stambke in verzekerde bewaring nemen, Vleertman zich zelven tot een arrest aanbiedende, indien men aarzelde, om den Baron von Görtz aan te houden; en nu, terwijl hij eenen bediende had uitgezonden om de wederopening der poort te verzoeken, ten einde zijne reize naar Duitschland voort te zetten, werd hij binnen Arnhem bij de hoofdwacht gearresteerd, op het Hof in bewaring gebragt, vervolgens naar den Haag vervoerd, om aldaar op last van de Staten Generaal ondervraagd te worden; en werd hiervan aan alle Hoven kennis gegeven.

Karel de Twaalfde liet toen, op het hooren van dat berigt, den Engelſchen gezant Robbert Jackson met zijne familie in verzekering nemen. Den Hollandſchen Reſident Willem Hendrik Rumpf werd alleen het hof ontzegd. Volgens Voltaire *Histoire de Charles* XII hadden de Hollanders ten dien tijde geene ambasſade in Zweden; eindelijk, werd door bemiddeling, Görtz met zijne Secretarisſen ontſlagen, en toen Karel XII den Engelſchen gezant ook weder in vrijheid ſtelde, werd de Graaf Gyllenburg in Londen op denzelfden voet behandeld.

Nu begaf Görts zich naar Rusland, en, na zijne zending aldaar volbragt te hebben, keerde hij naar Stokholm terug, alwaar hij den Koning, zijnen meester, aan het hoofd van 35000 man geregelde troepen vond, en de kusten alle behoorlijk bezet; het ontbrak den Koning alleenlijk aan geld, om den krijg wel te kunnen voeren.

Nu gaf de Baron Görtz den vrijen loop aan zijn ontwerp, hetwelk hij reeds vóór zijne reize naar Frankrijk en Holland had beproefd, om namelijk aan het koper in het rijk, door den ſtempel des Konings, dezelfde waarde als het zilver te geven.

Digitized by Google

Het ontwerp van de munten was in Straalsund gemaakt: bij den invoer van ieder dezer ingebeelde ſpecien, voegde men een ſtreng Koninklijk Plakkaat, aan de onderdanen gebiedende, hun goud en zilver in de munt te brengen, om dezelve tegen deze munt-teekens te verwisſelen; dat deze in den koophandel binnen 's Lands zouden gangbaar zijn, en alleen met het papierengeld in omloop zouden mogen worden gebragt; een nader Koninklijk gebod, alle andere munten verbeurd verklarende. Eene belasting, welke de Baron von Görtz op de geeſtelijkheid wilde leggen, voltooide den haat des volks tegen hem.

Intuſſchen overleed Karel de Twaalfde te Frederikshal door eenen vijandelijken kanonskogel, terwijl de Baron von Görtz zich te dier tijd op het eiland Aland bevond bij de onderhandelingen, en van daar naar Noorwegen zoude afreizen.

Dan naauwelijks was het gerucht van 's Konings dood in Stokholm aangekomen, of het gemor tegen Görtz werd algemeen en gedurig grooter. Te Terpum werd een krijgsraad gehouden, waarbij zich de prins van Heſſen Kaſſel bevond, en beſloot men aldaar niet alleen, om het beleg van Frederikshal op te breken; maar ook, om den Baron von Görtz op zijne reize in verzekerde bewaring te nemen.

De Kolonel Baumgarten ontmoette hem den 12den December des morgens zeer vroeg, en nam hem in naam des Konings in verzekering; hij gaf, zonder eenigen tegenſtand, zijne papieren en degen aan dezen Krijgsoverſte af, en verzocht eenen brief aan den Koning te mogen ſchrijven, hetgeen hem toegeſtaan werd.

De Raad van Stokholm liet te gelijker tijd, na des Konings dood, aldaar in verzekering nemen, den Graaf van der Nat en den Geheimſchrijver Ecclef, zijne gunſtelingen en huisgenooten, vervolgens den Raadsheer van der Hagen en den Franſchen Muntmeester Royer, welken Görtz uit Holland had doen komen, en door wien hij reeds eene menigte heele en halve zilveren Dalers had doen ſlaan, hebbende deze munt op de voorzijde des Konings beeldtenis en op de keerzijde het kruis, in den ſmaak van de Engelſche Kroonen, met zijne wapens en

Digitized by Google

en die van het rijk; zoo waren 'er ook Katolieken, welke op de voorzijde twee ✠ over elkanderen geplaatst hadden, in plaats van 's Konings beeldtenis en op de andere zijde de wapens als van de Dalers.

In het laatst van December werd de Baron met zijn eigen rijtuig, waarmede hij gereisd had, binnen Stokholm gebragt, gedekt door eene wacht van honderd gewapende mannen, om hem voor de woede van het volk te bewaren.

De beschuldigingen tegen den Baron waren:

1°. Uitvinding van ingebeelde munten.

2°. Het voornemen, om het leger te vernielen en den Koning om te brengen.

3°. Landsdieverij.

Na menigvuldige verhooren, werd zijn proces opgemaakt en gevonnisd, dat hem het hoofd zoude worden afgehouwen aan den voet van de galg, aan den grooten weg, buiten de poort; dit vonnis werd hem den 22sten Maart 1719 voorgelezen; na dat men hem eerst van alle zijne ordeteekens en titels had ontbloot; de Oranje-orde, aan hem door den Koning van Pruisen geschonken, werd aan dien Monarch teruggezonden.

De Baron hoorde zijn vonnis zeer bedaard aan, en liet geene de minste vrees voor den dood blijken, gedurende de dagen, welke hij na het uitspreken van het vonnis in de gevangenis bleef; hij maakte aldaar zijn eigen graffschrift, luidende:

Fides erga regem et ducem, mors regis mors mea.

een bewijs van getrouwheid aan den vorst willende geven, en dat 's Vorsten dood ook zijn dood moest zijn. Hij liet zich verder een zwart fluweelen kleed maken met geknoopte schoudernaden; dus gekleed, werd hij op den 30sten Maart, te voet uit zijne gevangenis, tot aan de poort van het Stadhuis gebragt, stapte toen met Doctor Conradi in eene huurkoets, hetgeen hem op zijn verzoek was toegestaan, en reed alzoo tot aan de geregtsplaats, geleid door tweehonderd gewapende militairen, verzeld van duizende aanschouwers.

Zoodra hij aan de geregtsplaats kwam, stapte hij met den hoed uit de koets, zijne oogen met een standvastig en onveranderd gelaat op de aanschouwers slaande, vroeg toen aan Conradi, welke hem aan

Digitized by Google

de hand geleidde: zonde het niet goed zijn een aanspraak aan deze menschen te doen? welke hem antwoordde van neen, maar alleen aan den hemel te moeten denken; zoo ras hij aan het blok genaderd was, gaf hij zijnen hoed en zijne paruik aan zijnen kamerdienaar, welke hem eene nachtmuts opzette en zijne das afdeed, terwijl hij zelve de schoudernaden van zijn kleed ontknoopte, zeggende in slecht Hoogduitsch terwijl hij zijn hoofd op het blok lag: „ Zweden! verzadig u met het onschuldig bloed, waarnaar gij dorst."

Conradi hield den scherpregter een oogenblik tegen, stak hem twintig dukaten in de hand, en bedreigde hem met den ban, indien hij het ligchaam of iets, dat den Baron toebehoorde, aanroerde, nadat hij volgens zijnen last het hoofd had afgehouwen; hij beloofde het, en hieuw met eenen bijslag het hoofd af; het bloed op het zand gestroomd zijnde, leiden zijne dienaren het hoofd en het ligchaam van hunnen meester, hetzelve met tranen besproeijende, in een met zwart fluweel bekleede kist, welke hem vergund was, en door hem zelven was doen maken; men zette dezelve toen nabij de geregtsplaats in een graf, dat zeer ondiep was, alzoo de grond nog sterk was bevroren; men wierp 'er eerst het bloedige zand op en vulde het met aarde aan.

Alzoo werd de Baron von Görtz, volgens zijn vonnis, nabij de galg begraven; men wil echter, dat hij door de trouw zijner huisbedienden, weinige dagen daarna is opgegraven, en zijn ligchaam zoo goed mogelijk gebalsemd, en in eenen koffer gepakt over zee, buiten het Koningrijk, is vervoerd en aldaar begraven.

Zaandam 1826. V. O.

PROGRAMMA
VAN
TEYLERS TWEEDE GENOOTSCHAP.
Voor den jare 1827.

Teylers Tweede Genootschap thans, volgens den wil des Stichters, tot het uitschrijven eener vraag, de Historiekunde betreffende, verpligt zijnde, stelt de volgende voor:

„ On-

Digitized by Google

„ Onderſcheidt onze tegenwoordige leeftijd zich
„ als een tijdvak van gezond verſtand en menſche-
„ lijkheid (humaniteit)? Zoo ja, welke zijn daar-
„ van de blijken en bewijzen? Zoo neen, hoe is dit
„ aan te toonen? In allen gevalle, welke eene ſlotſom
„ is 'er in dit opzigt tot eer of oneer van onzen
„ tegenwoordigen leeftijd op te maken? "

Hetgeen uit algemeene of bijzondere *data* of *facta* ter ſtaving wordt aangevoerd, behoort wel bewezen te zijn of wel bewezen te worden.

De prijs voor het best gekeurde antwoord op deze vraag is eene gouden Medaille van 400 Hollandſche guldens, innerlijke waarde.

De ſtukken te zenden op de gewone wijze, met een verzegeld billet, des Schrijvers naam bevattende, aan TEYLERS Fundatie-Huis te Haarlem, vóór 1 April 1828, om beoordeeld te worden vóór 31 December deszelfden jaars.

NIEUW-UITGEKOMEN BOEKEN,

ACADEMISCHE EN ANDERE SCHRIFTEN.

GENEESKUNDE. *Traité ſur l'aliénation mentale et ſur les hospices des aliénés, par* J. GUISLAIN, *Medicin à Gand. Ouvrage couronné et publié, par la commiſſion de ſurveillance medicale dans la province de Nord-Hollande, ſéant à Amſterdam. Tome premier, à Amſterdam, chez* J. van der Hey *et* Fils, *et les Héritiers* H. Gartman 1826, *octavo, pag.* 404.

Het is eene treurige waarheid, dat de inrigtingen in ons Vaderland ten behoeve der Krankzinningen op verre na niet zijn, 't geen zij zouden kunnen wezen en zeer veel moeten onderdoen voor die gene, welke wij bij onze naburen aantreffen. Zelfs zeggen wij niet te veel, wanneer wij beweren, dat men bij ons weinig ter verbetering dier ongelukkigen in 't werk ſtelt, en dat de zoodanige, aan wier zorg zij toebetrouwd worden, noch de *Pſychiſche*, noch de *Phyſiſche* middelen kennen, waarvan men in andere landen met zulk een goed gevolg gebruik maakt. De provinciale Commiſſie van Geneeskundig Toevoorzigt, te Amſterdam, was van gevoelen, dat men de reden hiervan moest zoeken in 't gebrek aan werken, waarin beide deze punten behoorlijk behandeld worden en zij beſloot daarom in 't jaar 1821 eene

Prijs-

Digitized by Google

Prijsvraag uit te ſchrijven, voornamelijk ten doel hebbende eene opgave der middelen in de laatſte jaren ter genezing der Krankzinnigen aanbevolen en eene beoordeeling van de waarde derzelve, voor zooverre die uit de ondervinding kan opgemaakt worden. (*) De Heer Guislain, van Gent, zond daarop een antwoord in, 't welk naar bekomene inlichting van voornoemde Commisſie veranderd en verbeterd in het jaar 1825, met den uitgeloofden prijs werd bekroond.

Het ſpreekt van zelf, dat een werk, door zoovele beroemde Geneeskundigen goedgekeurd, verder geene aanbeveveling noodig heeft; en wij vergenoegen ons met alleen te zeggen, dat de Verhandeling van den Heer Guislain, eene hoogstbelangrijke bijdrage is tot de kennis en behandeling der Krankzinnigheid, en dat men daarin veel aantreft, 't geen in de werken van Pinel en Esquirol, (die gene, welke 't meest bekend zijn en door ſommige Geneeskundigen geraadpleegd worden) niet wordt gevonden.

In 't 1ſte gedeelte geeft de Schrijver eene korte verdeeling op van de verſchillende ſoorten van krankzinnigheid. — In 't 2e. gedeelte behandelt hij den aard der ziekte. Volgens zijn gevoelen, moet men de zitplaats der krankzinnigheid in het herſengeſtel zelve zoeken en haar als 't gevolg van eene veranderde gevoeligheid of van een organisch gebrek beſchouwen, welke oorzaken niet altijd in 't lijdend deel maar ſomtijds ook in ver afgelegene deelen huisvesten en alsdan *per conſenſum* werken. Dit alles wordt zeer naauwkeurig uit een gezet, waarna eene opgave der verwijderde oorzaken volgt, welke meer tot het *Pſychiſche*, dan tot het *Phyſiſche* behooren. — In 't 3e. gedeelte wordt de geneeswijze der krankzinnigheid, met behulp van *Pſychiſche* middelen, opgegeven. Voor dat de Schrijver hiermede een' aanvang maakt, laat hij eenige aanmerkingen voorafgaan, over de verſtandelijke vermogens van den mensch, toegepast op de krankzinnigheid en derzelver genezing. De *Pſychiſche* middelen worden tot vier hoofdſoorten gebragt: 1°. verſtrooijing, 2°. de krankzinnigen in hunne denkbeelden bevestigen, 3° dezelve van hunne dwalingen trachten te overtuigen, en 4°. het regelen en beſturen van hunne hartstogten en driften. — In het 4e. gedeelte wordt de be-

(*) De vraag was: Welke zijn de zoowel Pſychiſche als Phyſiſche middelen, ſedert de laatste jaren tot herſtel van krankzinnigen voorgeſteld; welke zijn door ondervinding bewezen, het lot deze ongelukkigen te verbeteren of te herſtellen; welken invloed hebben deze middelen gehad op die ziekten, die hoewel niet afhankelijk van de krankzinnigheid, met dezelve nu en dan gepaard gaan en welke is wederkeerig de invloed dezer ziekten op dien Pſychiſchen toeſtand geweest?

Digitized by Google

behandeling door *Phyſiſche* middelen voorgedragen. De werking der gewone geneesmiddelen, die op 't herſen- en zenuwgeſtel werken, komt hier in de eerſte plaats in aanmerking, waarna den Schrijver ten ſlotte over de rondraaijende beweging en de verſchillende werktuigen door onderſcheidene Schrijvers daartoe uitgedacht, ſpreekt: welk laatſte gedeelte bovenal rijk in waarnemingen en zeer belangrijk is.

Het tweede en laatſte deel dezer Verhandeling zal het overige van de genezing der Krankzinnigheid bevatten, benevens eene beantwoording van het laatſte gedeelte der uitgeſchrevene vraag.

NATUURKUNDIGE BIJZONDERHEDEN.

Sumatra's Orang Outang.

Het verhaal van Kapitein Hull, wegens eene vrouwelijke Orang van bijzondere grootte, die aan de zuidkust van Sumatra gevangen werd, is buitengemeen belangrijk, in betrekking tot het groote mannelijke dier, van dezelfde ſoort, welke in het laatſte deel van de *Aſiatic Transactions* beſchreven ſtaat. Het ſchijnt, dat Kapitein Hull, terwijl hij zich te Bencoolen onthield, het vangen van het laatstgemeld dier te Truman vernam, en een' jongman naar de plaats zond, waar het gevangen was, in hope, dat deze daar eene andere Orang van dezelfde ſoort mogt aantreffen. Na verloop van verſcheidene maanden, keerde hij naar Bencoolen terug, en bragt eene groote vrouwelijke Orang, als de vrucht zijner onderneming, mede.

Bij zijne aankomst te Truman, waar hij vriendelijk ontvangen werd, kwamen hem onderſcheidene berigten ter ooren van de inboorlingen nopens het dier, hetwelk hij opspoorde, en dat door hen Orang Mawah, Mawi of Mawy genoemd werd. Deze dieren, zeiden zij, onthielden zich in het diepst gedeelte van een bosch, op omtrent vijf of zes dagreizen afſtands van Truman gelegen, en zij ſchenen zeer afkeerig van' een togt te ondernemen, om dezelve opteſporen, bewerende, dat deze ſchepſels een' kleinen hoop zeker zouden aanvallen, vooral, wanneer daaronder een vrouwtje was, hetwelk zij hun zouden pogen te ontnemen. Zij wilden deze dieren althans niet dooden, uithoofde van het bijgeloovig denkbeeld, dat zij bezield waren met de geesten hunner voorouders, en dat zij gebied voerden over de groote bosſchen van Sumatra. Na eenige dagen tegenſtribbelens evenwel, wist de jongman, vernemende, dat 'er een

Ma-

Digitized by Google

Mawah in het boseh gezien was, twintig perſonen bij een te krijgen, met ſnaphanen, ſpieſen en bamboezen gewapend; en na in eene oostelijke rigting meer dan dertig mijlen te hebben afgelegd, ſtieten zij op het voorwerp hunner naſporing. De Orang zat op den top van een der hoogſte boomen, met een jong op hare armen. Het eerſte ſchot van de partij trof de groote teen van de oude Orang, welke een verſchrikkelijke ſchreeuw gaf, en onmiddelijk haar jong zoo hoog optilde, als hare lange armen konden reiken, en het liet gaan tot de uiterſte takken, welke te zwak ſcheenen om haar zelve te dragen. Intusſchen was de jagtpartij voorzigtig genaderd, om haar weder te raken; het arm dier deed geene poging om te ontſnappen, maar hield beſtendig een wakend oog over hunne bewegingen, ſtiet op als de maat verſcheidene en vreemde geluiden uit, en ſcheen, als in 't voorbijgaan bij gelegenheid haar oog naar haar jong opſlaande, door beweging met haar hand, deszelfs ontſnapping te willen beſpoedigen. Het tweede ſalvo wierp haar op den grond, daar een kogel hare borst doorboord had, maar het jong was 't ontkomen.

Dezelve had vier voet, elf duim lengte, was twee voeten breed, over de ſchouders gemeten en met rood haar bedekt. Het is waarſchijnlijk, daar de plaats, waar het dier gevonden werd, zoo digt bij Truman was, dat zij het vrouwtje was van dien, welke door het volk van de brik werd gedood. Hare overblijffelen, beſtaande in de huid en alle de beenderen, werden door den Kapitein Hull aan Sir Stamford Raffles overgebragt.

NIEUW UITGEVONDEN WERKTUIGEN.

Urethrōcyſtiſche Spiegel.

In eene der laatſte zittingen van de Academie der Wetenſchappen, te Parijs, las de Hr, Segalas een berigt, wegens een middel om de urethra en blaas te verlichten dermate, dat men het binnenst dezer organen kan beſpieden. Dit middel beſtaat uit twee bougies, twee ſpiegels, en cylindervormige buizen en vormt eene ſoort van bril, waaraan de Hr. Segalas den naam van *Speculum Urethro-cyſtique* heeft gegeven. Als eene proeve van het vermogen dezes middels heeft hij in de donkerſte plaats op vijftien duimen afſtands met het werktuig de kleinſte Franſche drukletters gelezen; welke weldadige gevolgen het gebruik van hetzelve in het algemeen en voor den Steen in het bijzonder kan hebben, laat zich door elk nadenkende bevroeden.

WEER-

Digitized by Google

WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN BUITEN HAARLEM.

1826. Dec	BAROMETER.	THERMOMETER.	WINDSTREEK.	LUCHTSGESTELDHEID.
20	29 9¼ 29. 8¼ 29. 6½	33½ 38 36	Z. Z. t. O. Z. Z. O.	's morgens omtrent helder, verder betrokken en iets dampig.
21	29. 6½ 29. 6¾ 29. 8¼	34 36 33½	Z. Z. t. W. Z. Z W.	betrokken, dampig, 's avonds omtrend helder.
22	30. 0 30. 1¼ 30. 1¾	42½ 43½ 42	N. N. W. N. W. N. N. W.	bew. omtr. beur, in den voorm. eenige regenbuijen, 's avonds betrokken.
23	30. 1¾ 30. 2 30 2¼	43 46 46½	W. W. t. N. N. N. W.	betrokken, tot in den namidd. mist, tusschenbeide met regen.
24	30. 2 30. 2 30. 2¼	46 47 45	N. N. W. N. N. O.	betrokken, mist, fil.
25	30. 3 30. 3 30 3	44 46 43	N. N. W. N. N. N. W.	omtrent betrokken, dampig, tusschenbeide stoftegen, fil.
26	30. 3¼ 30. 3¼ 30. 3¼	38 42 43	N. t. W. N. N. W. N. t. W.	bewolkt.

BEKENDMAKINGEN.

*** JOH. VAN DER HEY en ZOON te Amsterdam geven uit en hebben alom verzonden, de volgende NIEUWE WERKEN:

I. J. HERINGA Ez, , Tiental Leerredenen ter aanprijzing van Christelijke Deugden. In gr. 8vo. *f* 2. 90.

II. Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschapen, verzameld door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER. Ie. Deel, No. 4, Waarmede deze Jaargang kompleet is. gr. 8vo. met platen. *f* 2. 80.

III W. A. OCKERSE, Nagelatene Redevoeringen. In gr. 8vo. Met het Portret van den Autheur. , *f* 2. 90

IV. VRUCHTEN EN RESULTATEN VAN EEN ZESTIGJARIG LEVEN DERDE en LAATSTE DEEL, voorafgegaan van een Beknopt Levensberigt van den Autheur (W. A. OCKERSE), door de Hoogleeraren H. W. TIJDEMAN en J. CLARISSE. In gr. 8vo. met gegraveerden Titel en Vignet, ... *f* 1. 20.

V.

V. P. J. PRINSEN, *Zangoefeningen*, zamengefteld naar aanleiding van VAN DAPPEREN'S Handboekje voor het Onderwijs in de Muzijk en het Zingen, In gr. 4to. . . . . *f* 0. 90.

VI. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Tweetal Leerredenen ter gelegenheid van de algemeen Heerfchende Ziekte in ons Vaderland, ten voordeele mijner door dezelve ongelukkige en behoeftige Landgenooten. *f* 0. 60.

Nog wordt bij bovengemelden en bij de Erven H. GARTMAN uitgegeven:

VII. J. GUISLAIN, *Traité sur l'aliénation mentale et sur les Hospices des Aliénés. Ouvrage couronné et publié par la Commisfion e Surveillance medicale dans la Province de Nord-Hollande ſéant à Amſterdam. Tome II gr.* 8vo. *avec VII Planches.* . . . . . *f* 6. 60.

St. Nicolaas- en Nieuwejaarspreſenten.

*** Bij de Wed. A. LOOSJES Pz., worden uitgegeven de twee volgende *Nieuwe* Geſchenken voor de Jeugd.

I. LANGBEIN, *Vacuna*, Verhalen voor uren van uitſpanning, inzonderheid der Jeugd, met fraaije plaat en vignet, 8vo. . . . . *f* 1 : 80

II. LÖHR, Leerzaam Vermaak voor Kinderen, in korte verhalen, met *zes* platen, in 8vo. . . . . *f* 1 : 50

III. ——— ——— ——— ——— ———, met gekleurde platen . . . . . *f* 1 : 80

Die met gekleurde platen worden niet in Commisfie verzonden, maar moeten voor rekening worden ontboden.

NB. Bij dezelve is ook *Gratis* te bekomen eene *Lijst van* GESCHRIFTEN VOOR KINDEREN EN JONGE LIEDEN, bij haar uitgegeven en in getallen te bekomen, waarop meer dan vijftig onderfcheiden gevonden worden, meestal met platen, en geſchreven door geliefde Schrijvers voor de Jeugd, als: *André*, *Baumach*, *Blair*, *de Cambon*, *Campe*, *Claudius*, *Florian*, *Glatz*, *Gutsmuths*, *Hoekſtra*, *Jacobs*, *Jauffret*, *Kerndorffer*, *de Koning*, *Langbein*, *Löhr*, *Loosjes*, *Meijer*, *Moens*, *Statius Muller*, *Nieuwenhuizen*, *Spieker*, *Voigt*, *Watſon*, *Weisse* enz.

TE HAARLEM BIJ DE WED. A. LOOSJES Pz.

Digitized by Google

TWEEDE DEELS
EERSTE REGISTER,

BERIGTEN en BIJZONDERHEDEN.

Van Julij — December 1826.

A.

Bladz.

AA (de heer Mr. C. P. E. ROBIDÉ v. d.) behaalt eene gouden medaille bij de Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen.* . 244
Aardbeving (ſchok van) te Bogota gevoeld . . . 239
Academie (de Koninklijke) der Opſchriften en fraaije Letteren te Parijs houdt eene openbare Vergadering 113
——— (de Koninklijke) van Teeken-, Schilder-, Beeldhouw- en Bouwkunde te Gent wijst prijzen toe bl. 172 en 173, die te Amſterdam deelt premien uit bl. 331.
ACKERE (de heer ALEX. VAN) behaalt eene premie bij de Nederl. Huish. Maatſ. 76
ATHLONE (de Gravinne van) behaalt eene premie van beste kweeking op Utrechts Plantententoonſtelling 14
AUGER (de heer) vervangt als beſtendig Secretaris den heer RAYNOUARD bij de Franſche Academie 65

B.

BACKER (Mr. C.) wordt lid van 't Utr. Gen. . . . 270
BAILLET (de heer M.) behaalt een buitengewone zilveren medaille bij de Holl. Maatſ. van fraaije Kunsten en Wetenſ. . 285
BAILLY DE TELLEGHEM (de baron) wordt curator van de Leuvenſche Hoogeſchool 226
BAKE (de heer A.) behaalt eene gouden medaille bij de Maatſchappij: *Tot nut van 't Algemeen* 245

Digitized by Google

Bladz

BAKKER (Prof. G.) wordt Secretaris van den Academiſc. Senaat te Groningen 434
BAUD (Prof.) wordt Rector magnificus van Leuvens Hoogeſchool. 98
BEELDSNIJDER (de heer G. J.) behaalt eene premie van zeldzaamheid op de Utr. Planten expoſitie 13
BERLINGHIERI (de geneeskundige VACCA) overlijdt . . . 225
Berooking-Toeſtel (Beſchrijving en Afbeelding van een) in het groot met eenige aanmerkingen over dit onderwerp door den Lector VAN STIPRIAAN LUISCIUS 391
BERTHOLLET (Levensberigt van CLAUDE LOUIS) bl. 2 en 20.
BEST (de heer J. A. R.) verwerft eene premie bij de Nederl. Huisl. Maatſ. 76
Bijenteelt (gelukkig geſlaagde) in Vriesland. 238
BIJL (de Schout bij Nacht C.) wordt lid van 't Utr. Gen. 270
BLANE (de heer G.) wordt correspondent van de Fr. Acad. der Wetenſ. 321
BODE (de beroemde Sterrekundige J. E.) overlijdt . . 417
BODEL (Dr. J.) wordt lid van de Maatſchappij van Nederl. Letterk. te Leyden 155
BLEULAND (Prof. J.) wordt emeritus 321
Boeken (getal van) in Frankrijk van 1814—1826 uitgegeven. 217
BOETZELAAR (Mr. P. A. Baron VAN) overlijdt . . . 331
BOIS (de Baron DE) DE VROEYLANDE behaalt de premie van beste kweeking op de Gentſche Plantententoonſtelling . . . 18
BOLHUIS (Ds. L.) overlijdt bl. 146, zijne verdiensten ib.
BOLHUIS (de heer J. H. VAN) wordt met grooten lof aan Utr. Hoogeſ. Litt. Doct. 242
BOON MESCH (Prof. H. C. VAN DER) wordt lid van de Leydſche Maatſ. der Nederl. Letterk. 155
——— ——— (de heer A. H. VAN DER) tot Lector in de Wis- en Natuurkundige Faculteit te Leyden benoemd bl. 227, aanvaardt dien post met eene plegtige redevoering bl. 421.
BROERS (Dr. J. C.) tot gewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde aan Leydens Hoogeſchool benoemd bl. 227, aanvaardt dien post met eene plegtige Redevoering bl. 385.
BRUIN (Ds. W.) overlijdt b. 321, zijne verdiensten bl. 322.
BRUNEL (de heer.) wordt correspondent aan de Franſ. Acad. der Wetenſchappen 273
BUCHNER (Dr. W. F.) maakt zich bekend als de Schrijver van een vroeger bekroonde Verhandeling bij 't Utr. Gen. . 237
BUYS (de Hr. C.) overlijdt bl. 261 zijne kunstverdiensten ib.

C.

CAMERLINGH (de heer H.) wordt lid van 't Utr. Gen. . 273
CANDOLLE (de heer DE) wordt lid van de Acad. der Wetenſ. te Par. 225
CANZIUS (de heer Mr. J. H. ONDERDEWYNGAART) benoemd tot Directeur van het op te rigten Rijks Muſeum voor Kunst en Volksvlijt. 434
CAPEFIGUE (de heer) behaalt eene gouden medaille bij de Academie der Opſchriften en fraaije Letteren te Parijs . . . 114
Chloor-kalkoplosſing (de) tot het ſchoonmaken van Kunstplaten gebezigd 205
Chlorure de Chaux et d'Oxide de Sodium (Iets over de bereiding van de) door den Lector M. N. BEETS bl. 375, brief van denzelfden over de twijfelingen door Prof. VAN DER BOON MESCH over derzelver kracht geopperd bl. 421.
Conchonine (aanpijzing der zwavelzure) tegen de koortſen als vervangmiddel van de zwavelzure Chinine door BALLY . 274
COP (dewoorsteling van Mr.) met een groote ſlang . . 32
Czaars (plegtigheden bij kroning der der Ruſſiſche) . . 12

Digitized by Google

D.

Bladz.
DAM (de heer Mr. J. VAN) wordt lid van de Leydſ. Maatſ. der Nederl. Letterk. 155
DAM (de Heelk. J. VAN) wordt Lector bij de Geneesk. School te Alkmaar 179
DEIPING (de heer) verwerft zeer eervolle vermelding bij de Parijſ. Academie der Opſchriften en fraaije Letteren 113
DETHMAR (de heer F. W.) verplaatst zijne opvoedings inrigting voor meisjes naar Hanover. 226
DOMPELING (Prof J. A.) wordt lid van 't Utr. Gen. 271
Doos met ſpeelwerk (uitwerking van een) op een Arabisch Vorst 301
DROJAT (de heer) doet eene reize om HANNIBALS togt ſchrede voor ſchrede te volgen. 418

E.

Eenhoorn (Iets over den vermeenden) van het Himmaleh-gebergte, door Mr. HODGSON 366
EHRENBERG (Dr) van een reis uit Afrika terug gekomen met Ridderorde enz. door den Pruisſiſchen Koning begiftigd 417
EISINGA (het Planetarium van den heer) door het rijk met het huis waarin het zich bevindt, overgenomen
ENSCHEDE (de heer Mr. JOH.) wordt lid van de Leydſche Maatſ. der Nederl. Letterkunde 155
EYK (Latijnſche Dichtregelen van Ds. MARRON aan Prof. S. SPEYERT VAN DER) 82

F.

FELETZ (de heer DE) wordt lid der Franſche Academie 418
FOURIER (de heer) wordt lid der Franſche Academie 418
FRANKLIN (bevindingen van Kapite) omtrent de Mackenzierivier en bergketen 49

G.

Gaz (Iets over het verbranden van zamengeperst) door DAVIES. 126
Gazverlichting (berigt wegens de geoctroyeerde vervoerbare) te Amſterdam 173
GEER (de Hooggel. heer B. R. Baron de) aanvaardt met eene redevoering het Hoogleeraarambt in de Godgeleerdheid aan het Vrieſche Athenaeum 19
Gelderland (twee fouten in de ſtatiſtieke Beſchrijving van) door den Schrijver derzelve aangewezen 403
Genootſchap (het Koninkl.) van Nationale Taal- en Letterkunde *Concordia*, geeft prijsvragen op bl. 145. benoemt honoraire leden bl. 146.
——— (Het Provinciaal Utrechtsch) houdt deszelfs Algemeene Vergadering bl 234. deszelfs programma ib.. 251, 265.
——— (Het) ter bevordering der Heelkunde te Amſterdam, houdt deszelfs Algemeene Vergadering bl. 278. deszelfs progr. ib.
——— (Programma van het) ter verdediging van den Chriſtelijken Godsdienst: te 's Gravenhage bl. 311 en 328.

Digitized by Google

Bladz.

GEUNS (Mr. S. J. M. VAN) wordt lid van 't Utrechtsch Gen. 270
GEUNS en v. D. WISSEL (de heeren v.) worden gunstig vermeld bij de Nederl. Huish. Maatsch. 77
GHEZEL (Vrouwe v.) behaalt eene premie van beste kweeking op Utrechtsche Planten-expositie 14
GOBBELSCHROY (de Minister VAN) wordt honorair lid van de Gentsche Maatsch. van Landbouw bl. 18, tot lid benoemd van de Leydsche Maatsch. der Nederl. Letterk. bl. 115.
GOEDKOOP (de heer A.) wordt lid van Utr. Gen. 271
GOLTSTEIN (J. K. Baron VAN) wordt Tweede Secretaris van 't Utr. Gen. 271
GÖRTZ (Korte schets van het leven en uiteinde van den Baron van) 436
GROEN VAN PRINSTERER (Mr. G.) wordt lid van 't Utr. Gen. 271
GROENEWEGEN (de Scheepsteekenaar G.) overlijdt 130
Groningen (getal der gestorvenen te) van 6 Junij — 21 September bl. 260 vroegere Epidemien aldaar bl. 332
GROVESTINS (Baron SIRTEMA VAN) wordt lid van de Leydsche Maatsch. der Nederl. Letterk. 155
Guytonsche berookingen (het nut der) bij de heerschende ziekte, in een brief door Prof. H. C. v. D. BOON MESCH herinnerd bl. 307, nader bevestigd in een brief van Dr. STIPRIAAN LUISCIUS aan voorm. Hoogl. 338, vragen deswegens door een derde gedaan bl. 356, beantwoording van dezelve door dien Hoogleeraar bl. 387.

H.

HAMMER (de heer VON) maakt zich bekend als schrijver van een met accessit bekroonde Verhandeling bij de Parijsche Academie van Opschriften en Letteren 114
HAUFF (Prof) wordt Rector magnificus aan de Gentsche Hoogesch. 98
HAUS (Prof. J. J.) wordt lid van 't Utr. Gen. 271
HAVERKORN Wz. (de heer W.) overlijdt 244
Hennep (invoer van) in Engeland, en uitvoer van dezelve uit Rusl. 27
Hitte (groote mate van zomer-) in Julij ondervonden bl. 14, ook later en gevolgen daarvan hier en elders bl. 143, waarnemingen op dezelve op Zwanenburg van Julij — September 217.
Hoogeschool (het nieuw gebouwd paleis voor de) te Gent ingewijd bij de overdragt van het Rectoraat bl. 258, prijstoewijzing en uitdeeling aan de studerende jeugd ib, nieuwe prijsonderwerpen bl. 397.
——— (prijsonderwerpen aan de studerende jeugd opgegeven door de) te Luik bl. 364, te Leuven bl. 365, te Groningen bl. 411.
——— (overdragt van het rectoraat aan de Groninger) bl. 434, prijstoewijzing en uitreiking aldaar ib.
HOOP (de heer A. VAN DER) behaalt eene premie van zeldzaamheid op de Utr Planten-tentoonstelling 13
HOOP (de heer D. DE) behaalt eene zilveren medaille bij de Amst. Kunst-Academie 321
HOSTE (de heer) wordt lid van de Maatsch. van Landbouw en Plantkunde te Gent 18
Houtazijn (brief den heer C. M. VAN DYK over het vervaardigen en gebruik van den) 156
HOVE (de heer B. J. VAN) behaalt den prijs voor 't Landschapsvak bij de Gentsche Academie 173
HUBNER Hjz. (de heer M.) behaalt eene premie bij de Nederl. Huish. Maatsch 76
HUFELAND (Prof.) wordt Correspondent van de Fransch. Acad. der Wetensch. 321

Digitized by Google

I.

Bladz.

Instituut (examen en Prijsuitdeeling bij het) voor Doofstommen te Groningen . . . 62

——— (het Koninklijk Nederl.) houdt deszelfs negentiende Algemeene Vergadering . . . 179

——— (de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch) houdt hare zesde openbare zitting bl. 179. herhaalt onbeantwoord gebleven prijsvragen en geeft eene nieuwe op bl. 322 en 323.

——— (de Vierde Klasse van het Koninkl. Nederl.) houdt hare zesde openbare Vergadering bl. 285. herhaalt prijsvragen en stelt eene nieuwe voor bl. 286.

J.

JACOB (wederlegging van de beweringen nopens de instelling der Ridderorde van St.) door Graaf FLORIS V door den heer F. G. VAN LYNDEN TOT HEMMEN bl. 34, 50, 66, 82, 98 en 114, Antwoord daarop bl. 163 en 179, Weder-antwoord daarop door voorn. Heere bl. 262 aanmerkingen op deze briefwisseling bl. 323, 342, 359, 404 en 426.

JAGT (de heer G. VAN DER) tot zesden Directeur bij de Koninklijke Academie van beeldende kunsten te Amsterdam benoemd . . . 210

JEUFFROY (de Graveur) overlijdt . . . 225

K.

KANNGIESSER (Ds. D.) overlijdt . . . 193

KANTER PHz. (de Lector J. DE) wordt lid van 't Utrechtsch Genootsch. 270

KARAMSIN (de Russische geschiedschrijver N. VON) overlijdt . . . 1

KARSTEN (de heer S.) wordt Lid van 't Utr. Genootsch. . . . 270

Kastanjeboomen (gebruik van het hout en den bast) tot verwen en looijen . . . 204

Katoenfabrijk te Clsnes . . . 31

KEFERSTEIN (de heer L. O.) behaalt een' Huishoudkundigen prijs bij de Gottingsche Maatschappij der wetenschappen . . . 194

KESTELOOT (Prof. J. L.) draagt met eene redevoering het rectoraat der Gentsche Hoogeschool aan zijn' opvolger over bl 258, wordt Lid van 't Utr. Gen. bl. 271, verantwoordt zich wegens zijne redevoering bl. 290.

KETS, zoon (de heer JAC.) verwerft eene remuneratie bij de Nederl. Huish. Maatsch. . . . 76

Kolonien der Maatschappij van Weldadigheid (beknopt verslag wegens de) en derzelver inrigtingen door den heer A. VAN DER WILLIGEN bl. 107, 131 en 147.

Komeet (nieuwe) in het sterrenbeeld de Osschoeder ontdekt . . . 338

KONING (Dr. IK. DE) verantwoordt zich wegens eene ingeslopen fout in zijne Bijdragen . . . 404

KOOPMANS (Prof. R.) overlijdt bl. 195, zijne verdiensten ib.

Koortsen (eenige ontleedkundige waarnemingen aangaande de thans heerschende) door Dr H. F. THYSSEN . . . 370

KOTZEBUE (Kapitein VON) komt terug van eene ontdekkingsreis 1

Digitized by Google

L.

Bladz.

LABARRAQUE (de uitvinding van den heer) ter luchtzuivering opgegeven 358
LAENNEC (de Geneesk.) overlijdt bl. 161, zijne verdienſten ib.
LANTSHEER (de heer H. W.) wordt lid van 't Utr. Genootſchap 271
LARMUSEAU (de heer P. F.) behaalt eene premie bij de Nederl. Huish. Maatſ. 76
LAUTS (Prof. C.) wordt lid van de Leydſche Maarſchappij van Nederl. Letterk. 155
Leeuwenteelt (Europiſche) 111
LEMONTEY (de heer) overlijdt 33
Lengtemaat (de) van een' halven Romeinſchen voet en andere oudheden in het Napolitaanſch Muſeum voorhanden 96
LENS (Ds. A.) wordt lid van de Leydſche Maatſ. van Nederl. Letterk. 155
LEPEL (de Graaf H. VAN) overlijdt 97
LIVIUS (vijftien verloren boeken van) Hiſtorie door den Abt Rossi terug gevonden 273

M.

MAATSCHAPPIJ (de) ter bevordering van den Landbouw houdt hare 50ſte Algemeene Vergadering bl. 7, haar Programma ib.
——— (de) van Landbouw en Plantkunde te Gent benoemt nieuwe leden 18
——— (de Nederl. Huishoudelijke) houdt hare Algemeene Vergadering bl. 75, haar Programma ib. bl. 93, 123, 138.
——— (de) van Nederlandſche Letterkunde houdt hare algemeene Vergadering bl. 152, uittrekſel uit hare handelingen ib., houdt eene openbare Vergadering bl. 369.
——— (de Koninkl.) der Wetenſchappen te Göttingen, doet uitſpraak over ingekomen Verhandelingen en geeft eene Huisboudkundige prijsvraag op 194
——— (de) *Tot Nut van 't Algemeen* houdt hare Algemeene Vergadering bl. 244, het daar verhandelde ib. en in 't bijgevoegd Programma.
——— (de) Hollandſche van fraaije Kunſten en Wetenſchappen, houdt hare algemeene Vergadering bl. 283, haar Programma ib.
——— (het Dept. Teekenkunde der) *Felix Meritis* doet uitſpraak 412
——— (het Leeuwarder Departement der) *Tot Nut van 't Algemeen* herhaalt Prijsvragen 420
MARE (drie ſchilderijen van den Kunſtſchilder) te Gent ten toongeſteld 47
Magnetismus (uitſlag der raadpleging eener Commiſſie bij de Franſche Geneesk. Academie omtrent het Dierlijk) 303
MALTE-BRUN (de beroemde Aardrijkskundige) overlijdt . . . 418
MARCUS (de Kunſtgraveur J. E.) overlijdt bl. 260, zijne verdienſten ib.
MARE (de heer JOHANNES DE) verwerft eene premie bij de Nederl. Huish. Maatſ. bl. 76, wordt loffelijk vermeld door de Amſterdamſche Kunſt-Academie bl. 331.
MARLIÈR (de heer F.) behaalt den prijs en premie in het bouwkundig vak bij de Gentſche Academie 173
MASTENBROEK (Mej. F.) overlijdt bl. 259, hare verdienſten ib., Latijnſche dichtregelen bij haar verſchelden door den heer P. CAMPER bl. 275.
MATTER (de heer) behaalt de gouden medaille bij de Pariſſche Academie van Opſchriften en Fraaije Letteren 113

MAT-

Digitized by Google

Bladz.

MATTERBERGER (de Beeldhouwer J. v.) overlijdt . . 194
MATTHAEI (de heer C. C.) behaalt eene aanzienlijke premie bij de Oldenburgsche regering voor eene Verhandeling over de gele Koorts. 257
Menscheneters op Sumatra 62
MEULEN (de heer R. VAN DER) behaalt eene zilveren medaille bij de Amst. Kunst-Academie 331
MESSCHAERT (Ds. N.) wordt lid van 't Utr. Genoots. . . 271
Metalen (proeven en opmerkingen over den invloed van in verschillende stoffen gewikkelde) op Metaaloplossingen door Prof. MULDER bl. 227 en 246
MOLHUYSEN (Ds.) wordt lid van 't Utr. Genootschap . 271
MOREL (de heer I. VAARSON) behaalt eene medaille bij het Teeken-Dept. van *Felix Meritis* 412
MULDER (Prof. G.) draagt met eene plegtige redevoering het Rectoraat van het Vriesch Athenaeum aan Prof. J. W. DE CRANE over 19
MULDER (de Lector C. J.) wordt lid van 't Utr. Gen. . 271
MULLER (de heer G.) overlijdt 332
Museum (een gedeelte van het) in de Louvre voor Egyptische, Phoenicische en andere oudheden afgezonderd . . . 47
——— (oprigting van een Rijks) voor Kunst- en Volkswijt te Brussel door Z. M. bevolen 433

N.

NASSAU (het Monument voor Graaf ADOLF VAN) met plegtigheid op de vlakte van Heiligerslee ingewijd 176
NAUTA (de heer B. A.) wordt lid van de Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterk. 155
NYHOFF (de heer I. A.) wordt lid van de Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterkunde 155
Nijlpaard (smaak van het) voor de muzijk. 216
Noodmunten (iets over de tien Zweedsche) 348

O.

Odessa (bouwvallen van eene Griekssche stad bij) . . . 428
OLDEN (Mr. R. VAN) wordt lid van 't Utr. Gen. . . 271
Olie (gezuiverde) voor uurwerken door DEAUVIS en CHEVREUL . 204 en 225
Onderwijs (het lager) in het Noord- en Zuidelijk Frankrijk en deszelfs invloed 429
Orang Outang (Sumatra's) 445
ORLOW (Graaf GR. v.) overlijdt 97
Ouderdom (voorbeelden van hoogen) bl. 176, 135 en 430.

P.

PALLANDT VAN KEPPEL (Baron) wordt lid van de Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterk. 155
PAN (de heer Mr. J.) wordt lid van de Leydsche Maats. der Nederl. Letterk. 155
PANT (de heer D. F. VAN DER) tot Med. Dr. aan Utr. Hoogesch. bevorderd 227
PAREAU (de heer L. G.) met grooten lof aan Utr. Hoogeschool tot Theol. D^r. bevorderd bl. 243, tot Phil. et Litt. Dr. *honoris causa* aldaar ib.
PARRY (Kapitein) bereidt zich voor tot een togt naar Spitsbergen. 209

Digitized by Google

Bladz.

PIENEMAN (de heer N.) behaalt eene zilveren medaille bij de Amst. Kunst-Academie . . 331

PINEL (Dr. P.) overlijdt bl. 418, zijne verdiensten ib.

PIQUET (de heer CH.) behaalt den Historielen prijs en premie bij de Gentsche Academie . . 171

PLAATS (de heer JACOBUS VAN DER) behaalt eene premie bij de Nederl. Huish. Maatsch. . . 76

PLANA (de heer) wordt Correspondent van de Frans. Acad. der Wetens. 273

Planetarium zie EISINGA.

Postloodteekeningen (middel om) op papier duurzaam te maken . 90

Prijsvragen en Voorstellen, over het gebruik van Magazijnkorven . 10

——— over de hagelafleiders en derzelver nut bl. 93, over de uitroeijing van de *Aphis lanigera* of den bloedkanker der vruchtboomen ib., eene besmering van boomen om die tegen het vee te beveiligen bl. 94, een oordeelkundig verslag over de behandeling der wei- of bouwlanden door zeewater overstroomd . 95

——— Lofdicht op de Nederlandsche taal bl. 145, over de beste wijze of stelsel van Stenographie (Snelschrift) toegepast op onze landtaal ib.

——— over het oorspronkelijk karakter der Nederlandsche poezij en de middelen ter bevordering daarvan . 154

——— over de natuur- en scheikundige eigenschappen der verschillende mergelsoorten . . . 194

——— een leesboek voor de scholen in den smaak van VAN ALPHEN en CATS bl. 245, over de meest gepaste middelen om het Godsdienstig gevoel bij de jeugd optewekken ib., een Volksleesboek over de Sterrekunde ib.

——— over het voldoende van H. DAVY's beveiligingsmiddel voor het koper der schepen op Natuur-scheikundigen grond en dien der ondervinding bl. 252, over de oorzaak dat de eene soort van koper tot het bekleeden der schepen beter is, dan de andere ib., eene wiskundige theorie der winterwatermolens, vooral die, met hollende en staande schepraden ib.

——— over den aard en geneeswijze van de zoogenoemde ijlhoofdigheid der dronkaards bl. 265, over de vermeerdering der doodgeborenen of gestorvenen binnen 24 uren na de geboorte en de natuur- en zedekundige oorzaken van dit verschijnsel bl. 266, over de verschijnselen en het beloop der Paardenziekte in onderscheide deelen van Europa ib.

——— over den invloed van het Hanzeeverbond op den voortgang, de vertraging en de voorwerpen van den Nederl. Handel bl. 267, een verslag der landreizen door Nederlanders gedaan tot het einde der achttiende eeuw ib., over den inval en vestiging der Noormannen in Europa gedurende de 8ste en volgende eeuwen ib.

——— over den tijd van invoering der onderscheiden drie grondmagten in het Staatsregt en den invloed daarvan op de inrigting van de Europische en Amerikaansche staten bl. 268, een geschiedkundig overzigt van de invoering en voortgang van de Gothische bouwkunst en de verdiensten der Nederlanders in dezelve ib., over de verhevener doeleinden van den staat dan beveiliging van leven, van bezitting enz. ib.

——— een wijsgeerig onderzoek aangaande het beginsel van het lijfstraffelijk regt bl. 269, over den invloed van het gevoel voor het schoone op de zedelijke volmaaktheid der menschen ib., voor de *acta literaria* ib. en 270.

——— over de middelen ter opheffing der onregelmatige pijnen bij onregelmatige weeën en bijzonder omtrent het gebruik van het Moederkoorn ten dien einde . 28

Prijs-

Bladz.

Prijsvragen en Voorſtellen over de vereeniging van vaderlandsliefde en wereldburgerſchap bl. 285, over de vereischten van het Blijſpel, het geleverde in dit vak door de Nederlanders en de middelen om eene Nationale ſchool voor het Blijſpel te vormen ib., *Miſſolunghi*, een dichtſtuk ib.

——— ——— Graaf Floris de Vijfde en zijne regering uit echte bronnen voorgeſteld . . . 323

——— ——— over den aard, de geloofwaardigheid en het belang van de Boeken Esra en Nehemia bl. 328, over de voordragt van Jezus en zijne Apostelen nopens het beſtaan en de werking van booze geesten en de overeenkomst daarvan met vroegere Bijbelſchrijvers en latere Joodſche Godgeleerden ib., eene vergelijkende en uitlegkundig geſtaafde aanwijzing van de Christelijke geloofs- en zedeleer in Mattheus, Marcus en Lucas bl. 329.

——— ——— een ſtel van zes in het koper gedreven platen. 386

——— over de wijsgeerige en godsdienſtige gronden van de trapwijze veredeling van het menſchelijk geſlacht en in hoe verre de geſchiedenis van 't menschdom in 't algemeen en die van onzen leeftijd in 't bijzonder dit gevoel bevestigt . 421

——— over het kenmerkende van onzen leeftijd, ten aanzien van gezond verſtand en menſchelijkheid . 443

PROUST (de ſcheikundige) overlijdt . . 33

R.

RAEPSAET (de Staatsraad J. J.) wordt lid van 't Utr. Genootſ. 272

RASK (de taalkenner) deelt nieuwe bijzonderheden wegens de Zendtaal mede . . . 433

REES (Prof. VAN) wordt Rector Magnificus aan de Luikſ. Hoogeſ. 98

REESINCK (de heer H. B.) behaalt eene zilvere medaille bij de Amſterdamſche Kunst- Academie . . 231

REIFFENBERG (Prof. DE) wordt lid van de Leydſche Maatſ. der Nederl. Letterk. . . . 156

Reintje de Vos (opheldering nopens de oogmerken van den bezitter van een oud afſchrift van den Roman) . 20

REUVENS (Prof. C. J. C.) aanvaardt het gewoon Hoogleeraarambt in de Oudheidkunde aan Leydens Hoogeſchool met eene redevoering 227

RICHOMME (de Kunstplaatſnijder) wordt Lid der Parijſche Academie van Schoone Kunſten . . . 225

RICHTER (de heer Dr. C. F.) overlijdt . . 81

RIEMSDIJK (Mr. FABER VAN) wordt Lid van 't Utr. Genootſ. 271

ROOCK (Dr. G DE) wordt Lector aan de Geneeskundige School te Alkmaar . . . 179

ROVERS (de heer J. A. C.) wordt buitengewoon Hoogleeraar in de Griekſche en Latijnſche Letterkunde aan het Vrijwilligs Athenaeum 226

ROYAARDS (Prof. H. J.) wordt lid van de Leydſche Maatſchappij der Nederl. Letterkunde . . . 156

RUBBENS (op eene der pleinen van Antwerpen zal een Standbeeld voor P. P.) worden opgerigt . . . 156

S.

SCHIPPERS (de heer P. J.) behaalt den prijs voor het Kabinetſtuk bij de Gentſche Academie . . . 172

SCHOLTEN (Jonkh. FANNIUS) wordt lid van de Leydſche Maatſchappij der Nederl. Letterkunde . . . 155

School

Bladz.
School (examen en prijsuitdeeling bij de Geneeskundige) te Hoorn 129
——— (een Genees-, Heel-, Verlos- en Artsenijmengkundige) te Alkmaar opgerigt bl. 178, Lectoren daarbij ib.
SCHRÖDER VAN DER KOLK (Dr. J. L. C.) wordt Lid van 't Utr. Genootsf. bl. 271, tot Hoogleeraar in de Geneeskunde bij Utrechts Hoogeschool benoemd 306
SCHUERMANS (de heer H. J.) wordt Lid van de Leydsche Maatschappij der Nederl. Letterk. 155
SERRURIER (de heer J. F.) als Voorzitter van het Koninklijk Nederlandsch Instituut benoemd 179
SICCAMA (de heer J. H.) met grooten lof tot Jur. Dr. aan Utrechts Hoogeschool bevorderd 321
Slavenhandel in Brazilie 63
SMITS (de heer E.) ontvangt van Z. M. een' met brillanten omzetten ring voor een Treurspel 163
SOLINGEN (Prof. A. VAN) behaalt eene medaille bij het Heelkundig Genootschap te Amsterdam 279
SON (de heer A. T. VAN) verwerft eene remuneratie bij de Nederl. Huishoudelijke Maatschappij 76
SONNAVILLE (Dr. L. DE) wordt Lector bij de Geneesk. school te Alkmaar 178
SPRINGER (de heer H.) behaalt eene zilvere medaille bij de Amst. Kunst-academie 331
SPYK (Levensberigt van Mr. J. A VAN DER) bl. 197 en 210.
STAUDLIN (Professor C F.) overlijdt 161
STEENMETZ (de heer N. W. SCHROEDER) overlijdt bl. 353, zijne verdiensten ib.
Stoomgeweer en Kanon van PERKINS (iets raders wegens het) 30
Stoomtuigen (getal) en waardering van derzelver kracht in de Manufactuur districten van Lancashire 205
STOUF (de Beeldhouwer) overlijdt 33
STRATENUS (de Staatsraad) wordt honorair Lid van de Maatschappij van Landbouw en Plantkunde te Gent 18
STRATINGH (Prof. S. E.) wordt Rector Magnificus der Hoogeschool te Groningen 226
Stroo (surrogaten voor Italiaansch) 63
STUART (de Wel Eerw. Heer M.) overlijdt bl. 369 zijne verdiensten ib.
Suikerraffinaderij op Otaheite 31
SURINGAR (de heer W. H.) behaalt eene gouden medaille bij de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* 245
SWAAN (de heer J. S.) overlijdt bl. 306, zijne verdiensten ib.

T.

TALMA (de beroemde Fransche Tooneelspeler) overlijdt bl. 289, Latijnsch Graffschrift op denzelven van Ds. MARRON bl. 387, in 't Nederduitsch gevolgd ib.
Tentoonstelling (bekrooning op de Planten-) te Utrecht 13
——— (bekrooning op de Planten-) te Gent 17
——— (Kunst-) te Kopenhagen 111
——— (Kunst-) te Gent 155
——— (Kunst-) te Amsterdam bl. 213, namen der Kunstenaars, die tot dezelve bijdroegen bl. 214, een woord over dezelve bl. 297.
Testament (vreemd Engelsch) 351
TEYLERS Godgeleerd Genootschap geeft eene prijsvraag op 421
——— Tweede Genootschap geeft eene prijsvraag op 442

Digitized by Google

Nadr.
THIBAULT (de bouwkundige) overlijdt . . . 33
Toren (bouwvallen van een) in de zoogenaamde Vledder ontdekt, waarschijnlijk behoorende tot het verzonken kerkdorp Oost Finsterland. 30
TOUSSAINT (de heer H.) wordt Lector bij de Geneesk. School te Alkmaar 179
TRIP (de heer H. R.) wordt Lid van 't Utrechtsch Genootsch. . 271
UITENBOGAARD (de heer G.) behaalt eene zilveren medaille bij de Amsterd. Kunstacademie . . . 331
Urethrocystische spiegel (een) door Dr. LEGALAS uitgevonden 446
UYLENBROEK (de heer P. J.) aanvaardt het buitengewoon Hoogleeraarambt aan de Wis- en Natuurkundige wetenschappen aan Leydens Hoogeschool met eene Redevoering . . . 243
UYTWERF STERLING (de heer Mr. J. J.) wordt Lid van de Leydsche Maatsch. der Nederl. Letterk. . . . 165

V.

VELDEN (de J. VAN DEN) wordt Lid van 't Utr. Genootsch. 271
Venus (zamenstand van) en Jupiter 80
VERHOEF (de heer J. J.) verwerft eene remuneratie bij de Nederl. Huish. Maatschappij 76
VERLEEUWEN (de heer JOSSE) behaalt de medaille voor de zeldzaamste plant op de Gentsche expositie . . . 17
VERSCHAFFELT (de heer) wordt Lid van de Maatschappij van Landbouw en Plantkunde te Gent 18
VIGNE (de heer F. DE) behaalt eene eeremedaille bij de Gentsche Academie in de Teekenkunst 173
VILLARS (de heer DE) overlijdt 5
VISSCHER (de heer L. G.) wordt Lid van de Leydsche Maatschappij van Nederl. Letterkunde 155
VISSER (Ds. H. W. C. A.) overlijdt 241, zijne verdiensten ib.
VIVERE (de Baron VAN DER) overlijdt . . . 65
VOITURON (de heer A.) behaalt eene medaille in 't vak der Beeldhouwkunst bij de Gentsche Academie . . . 173
VOLLENHOVEN (de heer C. v.) biedt de Handschriften en beschelden van VAN ALKEMADE en VAN DER SCHELLING aan, om Historische feiten te onderzoeken . . . 403
VRANKEN (de heer) als vlijtig Kunstverzamelaar bekend gemaakt 47
VROLIK (Dr. W.) wordt Lid van 't Utr. Genootschap . 271
Vruchtbaarheid (voorbeeld van ongemeene) bl. 224, 335.

W.

WAL (Prof. G. DE) wordt Lid van 't Utr. Gen. bl. 271. draagt het Rectoraat der Groninger Hoogeschool met eene Redevoering aan zijn' opvolger over . . . 443
Waldensin (schitterend blijk van Nederlandsche milddadigheid omtrent de) 287
WASSENBERGH (Prof. E.) overlijdt bl. 401; zijne verdiensten ib., hulde aan zijne nagedachtenis door den heer NOODT VAN ZUIDSCHARWOUDE . . . 402
WASSENBERG (Ds. A.) behaalt eene premie bij het Leeuwaarder Departement der Maatsch. *Tot Nut van 't Algemeen* . 420
WESTENDORP (de Wel Eerw. heer N.) behaalt eene gouden medaille bij de Maatsch. der Nederl. Letterkunde te Leyden . 154

Wijn-

Digitized by Google

Bladz.

Wijngaarden (berigt wegens) vroeger bij Arnhem aanwezig . 140
WILLIGEN (Ds. P. VAN DER) behaalt eene gouden medaille bij het Haagsch Genootschap ter verdediging van den Chr. Godsdienst . 314
WIT (de heer AEGIDIUS DE) overlijdt bl. 337, zijne verdiensten ib.

Z.

Zaagmeel (aanwending van het) tot het fluco of ornamenten voor Stukadoors . . . 46
Ziekte (eene Commissie van Gouvernementswege benoemd om den aard der heerschende) in Groningen en Vriesland in loco te onderzoeken bl. 260, deze gelegd door de aanbieding van diensten door onderscheiden Geneeskundigen bl. 260 in de mond, middelen ter luchtzuiverlug door LABARRAQUE voorgesteld aldaar te werk gesteld bl. 356, bijzonderheden wegens dezelve, ontleend uit het verslag der Commissie aan den Minister van Binnenl. Zaken 435.
Zijwormen (nieuw voedsel voor de) door Dr. STERLER gevonden 237

TWEE-

TWEEDE DEELS.

TWEEDE REGISTER.

BOEKEN, ENZ.

Van Julij — December. 1826.

A.

Bladz.

Anecdota Hemſterhuſiana col. diſpoſ. et ed. JAC. GEEL *Pars I* 293 en 316.

B.

BEMMELEN (J. F. VAN) *Diſſertatio Hiſtorica et Literaria de M. Livii Druſi patre et filio tribunis plebis* . 187

BERGSMA (C. A.) *Diſſertatio Botanico medica de Thea.* 266

Bijdragen tot de Natuurkundige Weetenſchappen door H. C. VAN HALL, W. VROLIK en G. J. MULDER. Ie. Dl. No. 2. . . . 91

C.

CLOET (J. J. DE) Handboek voor Staatsmannen, Kooplieden, Fabrijken, Trafijkanten en Manufacturiers of Statistiek der Nederlandſche Nijverheid met bijvoegſelen door P. VAN GRIETHUIZEN. 291

D.

DIBBITS (L.) Redevoering over de zaak der voor hunne Vrijheid ſtrijdende Grieken enz. 255

DOYER (A.) Redevoering ter aanprijzing van het begraven der Lijken buiten de Steden. 128

G.

GEEL (JACOBUS) zie *Anecdota Hemſterhuſiana*

GELDER (JACOB DE) Verhandeling over het verband en den zamenhang der Natuurlijke en Zedelijke Weetenſchappen, en over de wijze om zich dezelve eigen te maken 73

GUISLAIN (J.) *Traité ſur l'alienation mentale et ſur les hoſpices des alienés* Tom. I. 448

H.

Hulde aan Mr. RHYNVIS FEITH, ter gelegenheid der Inwijding van desgelijks gedenkteeken 42

L.

Digitized by Google

L.

Bladz.
LAUGIER, de *Leonidas* naar DAVID, *Gravure* . . . 29

O.

OTTO (Dr C.) *Reisz durch de Schweiz, Italien, Frankreich, Gros-Brittannein und Holland* . . . 372

P.

PANT (D. F. VAN DER) *Specimen Medicum de Artemisia vulgari.* 329

S.

SCHOUTEN (A.) *Dissertatio philosophico inauguralis de probatione delictorum* . . . 26
SCHRANT (J. M.) Lofrede op GODFRIED VAN BOUILLON 170

V.

VROLIK (G.) Beschouwing van het verschil der Bekkens in onderscheidene Volksstammen . . . 215

VOOR DEN BINDER.

De Genealogische Tabellen I en II tegen over bl. 107.
De afbeelding der Zegels . . . „ „ „ 114.
Afbeelding van Metaal-oplossingen in verschillende stoffen . . . . „ „ „ 228.
———— Van de Berooking-Toestel „ „ „ 391.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

327
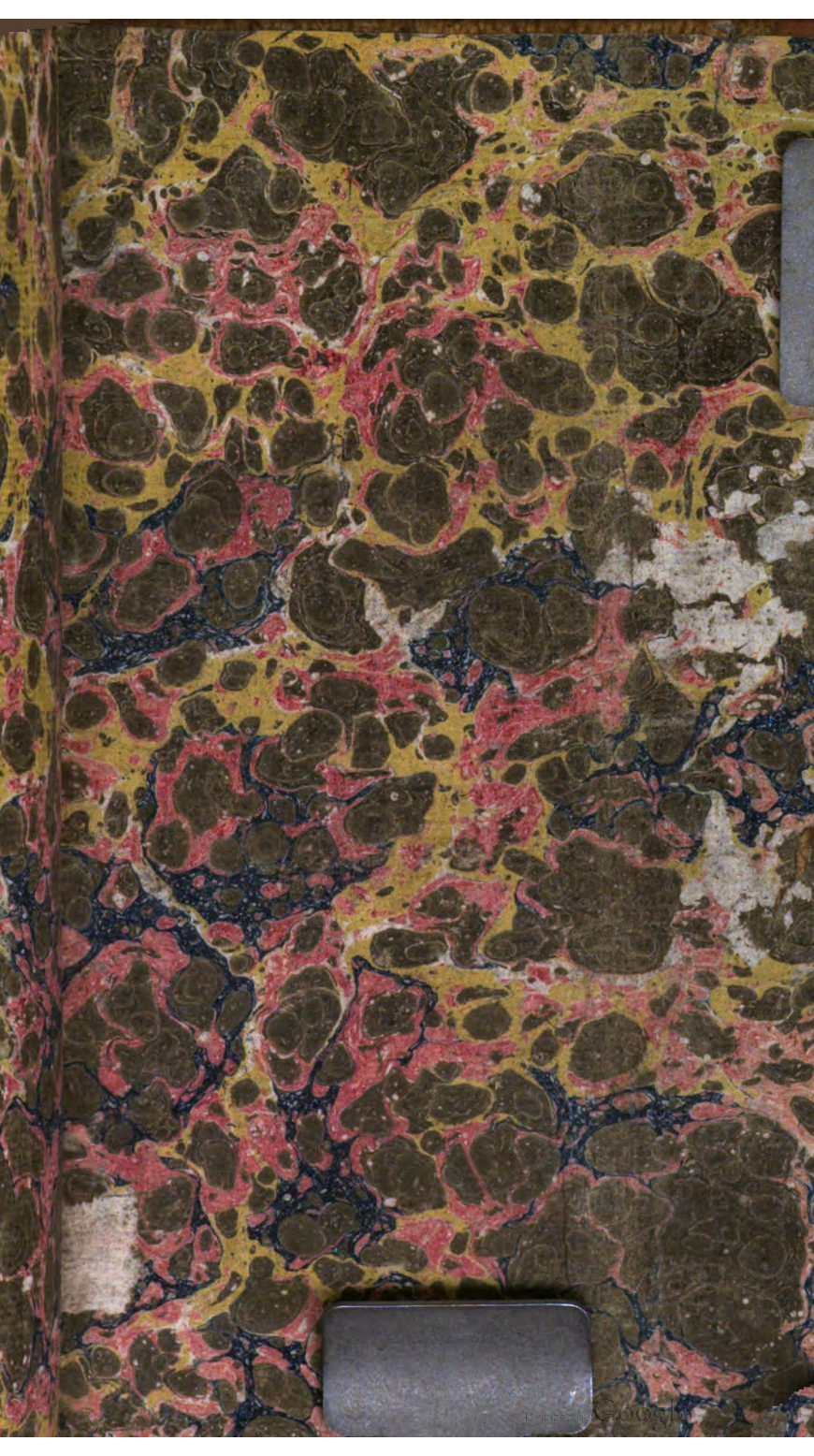
Digitized by Google